

SIGILLUM ACADEMIAE HARVARDIANAE IN NOV ANG
CHRISTO ET ECCLESIAE
VE RI TAS

T. LIVII PATAVINI
HISTORIARUM
AB URBE CONDITA
LIBRI, QUI SUPERSUNT, OMNES,

CUM NOTIS INTEGRIS

LAUR. VALLAE, M. ANT. SABELLICI, BEATI RHENANI, SIGISM. GELENII, HENR. LORITI GLAREANI, CAR. SIGONII, FULVII URSINI, FRANC. SANCTII, J. FR. GRONOVII, TAN. FABRI, HENR. VALESII, JAC. PERIZONII, JAC. GRONOVII;

EXCERPTIS

PETR. NANNII, JUSTI LIPSII, FR. MODII, JANI GRUTERI;

NEC NON INEDITIS

JANI GEBHARDI, CAR. AND. DUKERI,

ET ALIORUM:

CURANTE

ARN. DRAKENBORCH,

QUI ET SUAS ADNOTATIONES ADJECIT.

ACCEDUNT

SUPPLEMENTA DEPERDITORUM T. LIVII LIBRORUM

A JO. FREINSHEMIO CONCINNATA.

EDITIO NOVA AUCTIOR ET EMENDATIOR.

TOMUS QUINTUS.

STUTGARDIAE,

EX TYPOGRAPHIA SOCIETATIS WUERTEMBERGICAE.

LIPSIAE IN COMMISSIS APUD C. H. F. HARTMANNUM.

MDCCCXXII.

1 June, 1906

T. LIVII PATAVINI
HISTORIARUM
AB URBE CONDITA
LIBRI, QUI SUPERSUNT, OMNES,

CUM NOTIS INTEGRIS

LAUR. VALLAE, M. ANT. SABELLICI, BEATI RHENANI, SIGISM. GELENII, HENR. LORITI GLAREANI, CAR. SIGONII, FULVII URSINI, FRANC. SANCTII, J. FR. GRONOVII, TAN. FABRI, HENR. VALESII, JAC. PERIZONII, JAC. GRONOVII;

EXCERPTIS

PETR. NANNII, JUSTI LIPSII, FR. MODII, JANI GRUTERI;

NEC NON INEDITIS

JANI GEBHARDI, CAR. AND. DUKERI,

ET ALIORUM:

CURANTE

ARN. DRAKENBORCH,

QUI ET SUAS ADNOTATIONES ADJECIT.

ACCEDUNT

SUPPLEMENTA DEPERDITORUM T. LIVII LIBRORUM

A JO. FREINSHEMIO CONCINNATA.

EDITIO NOVA AUCTIOR ET EMENDATIOR.

TOMUS QUINTUS. PARS PRIOR.

STUTGARDIAE,

EX TYPOGRAPHIA SOCIETATIS WUERTEMBERGICAE.

LIPSIAE IN COMMISSIS APUD C. H. F. HARTMANNUM.

MDCCCXXII.

T. LIVII PATAVINI

HISTORIARUM

AB URBE CONDITA

LIBRI, QUI SUPERSUNT, OMNES.

TOMUS QUINTUS.

PARS PRIOR.

T. LIVII PATAVINI

HISTORIARUM

AB URBE CONDITA.

LIBRI I.

EPITOME LIBRI NONI.

T. Veturius et Sp. Postumius apud Caudinas Furcas, deducto in locum artum exercitu, quum nulla spes evadendi esset, foedere cum Samnitibus facto, et sexcen-

T. Veturius et Sp. Postumius] In Ms. *consules* additur. DELRIUS. Copula *et* inter duorum consulum nomina omittitur in Voss. Berg. et Boenderm. quam Livius etiam non agnoscit infra hoc lib. c. 1, 1. V. ad 2, 17, 1. Deinde *Postumius cons.* Boenderm. et Exc. Pithoei. *Postumius consul* Berg. Mox *apud furcas*, neglecta voce media, Boend. *apud furcas Caudinas*, trajectis dictionibus, Berg.

Deducto in locum iniquum exercitu] Barber. *in locum arctum*. Recte, nam propter hoc ipsum iniquus erat. Justinus 1, [8.] *Cyrum ad angustias usque perduxit. Ibi, compositis in montibus insidiis, ducenta millia Persarum cum ipso rege trucidavit.* Idem 11, [8.] de Alexandro. *Itaque timens angustias magna celeritate Taurum transcendit.* Noster hoc lib. [c. 23, 9.] *Locis angustis, milites, deprehensi, nisi quam victoria patefecerimus, viam nullam habemus.* J. FR. GRON. Fortassis etiam plures Msti habent *artum*. Sed non video, cur vir summus, tantum unius auctoritate nixus, vulgatam scripturam mutandam putaverit. Neque enim dubium est, quin *loca arta* etiam *iniqua* dici possint. Et non tam ipse locus, in quem exercitum deduxerant consules, artus erat, ut quem satis patentem campum, in quo etiam castra posita fuerint, habuisse dicat Livius c. 2. quam aditus et exitus illius. DUK. Juvandae lectioni, quam Gronovius ex cod. Barber. in contextum recepit, inservire potest, quod Livius c. 2, 7. furculas Caudinas vocet *saltus duos altos angustos*, mox *angustias*, deinde *saltum artiorem*. Verum scripturam illam in uno tan-

tis equitibus Romanis obsidibus datis, ita exercitum abduxerunt, ut omnes sub jugum mitterentur. iidemque, auctore Sp. Postumio consule, (qui in senatu suaserat, ut eorum deditione, quorum culpa tam deforme foedus ictum erat, publica fides liberaretur) cum duobus tribunis plebis et omnibus, qui foedus spoponderant, dediti Samnitibus, non sunt recepti. nec multo post, fusis a Papirio Cursore Samnitibus et sub jugum missis, rece-

tum meorum Leid. reperi; at *in locum tacitum* in Voss. Berg. Exc. Pithoei, et Norvic. *in locum iniquum* Boend. ac reliqui. Gellius 17, 21. *Consules T. Veturius et Sp. Postumius in locis iniquis apud Caudium a Samnitibus circumvallati ac sub jugum missi.* Et ita in loco a Gronov. laudato Livius 9, 23, 9. quum dictator se *locis angustis* deprehensum dixisset, addit: *si homines juvare velint, iniqua loca sunt.* In verbis sequentibus alio ordine *spes nulla esset evadendi* legunt Leid. Voss. Berg. et Boend.

Ita exercitum abduxerunt, ut omnes sub jugum mitterentur] *obduxerunt* Voss. et Boend. Tum voculam *ut* ignorat Leid. Tandem *sub juga* Boend. Praeterea mox *idemque*, pro *iidemque*, Berg. Boend. et antt. edd. V. ad 40, 22, 14. *itemque* Voss. V. ad Epit. Liv. 69.

Quorum culpa tam deforme foedus ictum erat, publica fides liberaretur] Vocula *tam* exsulat a Boend. et Hearnii Norvic. Insuper *publica fide* Berg. *publice fide* Boend.

Qui per foedus spoponderant] Vet. lib. *qui foedus spoponderant.* SIG. *qui per fidem spoponderant* Boend. *qui fidem spoponderant* Voss. et Berg. Sed *foedus* et *fides* in Mstis etiam alibi commutantur. Exemplum supra habuimus 4, 7, 4. et infra obcurret hoc lib. c. 40, 18. Sigonii vet. lib. consentit Leid.

Nec etiam multo post] Vet. lib. *nec multo post.* SIG. Sigonio τὸ *etiam* delenti favent omnes mei: ex quibus Voss. et Boend. cum edd. vett. praeferunt insuper *postea.*

Pudor prioris flagitii abolitus] *pudor flagitii prioris* Berg. et Boend. Tum *oblitus* Voss. *ablatus* Berg. Deinde addunt omnes scripti mei, et Hearnii Norvic. cum edd. ante Moguntinam verbum *est*, quod recepi.

Ufentina et Falerina] Ex Festo et lapidibus *Oufentina* scribendum. DELR. *Offentina* Voss. Leid. et Hearnii Norvic. *Offenima* Boend. *Ofentina* Berg. Exc. Pithoei, et edd. antt. Deinde *Falernia* Boend. *Falerna* Voss. *Faleria* Leid. Berg. Hearnii Norvic. et edd. vett. V. infra ad hujus lib. c. 20, 6. In verbis praecedentibus *sunt adjectae* Berg.

Suessa et Pontia coloniae deductae sunt] *Pontias* Voss. Leid. Berg. et Hearnii Norvic. *Pontiae* ejusdem Oxon. B. et edd. Ascens. anni 1513. 1516. aliaeque omnes usque ad Gruter. qui in ed. postuma voces *Ufentina et Falerina.*, *Suessa et Pontiae coloniae deductae sunt* perperam omisit errore typographorum, quibus inposuit repetitio verbi *sunt.* Eas restituit

ptisque sexcentis equitibus Romanis, qui obsides dati erant, pudor prioris flagitii abolitus est. Tribus duae adjectae sunt, Ufentina et Falerina. Suessa et Pontiae coloniae deductae sunt. Ap. Claudius censor aquam perduxit: viam stravit, quae Appia vocata est: libertinorum filios in senatum legit. Ideoque, quoniam is ordo videbatur inquinatus indignis, sequentis anni consules in senatu legendo observaverunt, quemadmodum ante per

Gronov. anno 1665. cujus loco postea Jac. Gronov. eumque secuti Hearne, J. Clericus et nuper Londinenses dederunt *Pontia*. Sed numero plurali *Pontiae* etiam vocantur Livio infra hoc lib. c. 28, 7. *Suessa et Pontiae eodem anno coloniae deductae. Suessa Auruncorum fuerat. Volsci Pontias insulam sitam in conspectu litoris sui incoluerant.* ubi v. quae notantur. Posset quidem videri, codices velle *Suessam et Pontias*; potius tamen *Suessa et Pontiae*, ut olim edebatur, revocavi.

Aquam Claudiam perduxit] Hearnius adnotat, in Livio c. 29, 6. esse *aquam in urbem duxit*. Si hoc rectius dici putavit, non adsentior illi. Frontino in libro de Aquaeductibus frequens est utrumque. Suet. in Aug. 42. *Perductis pluribus aquis*. Sic idem in Claud. 20. et Inscript. Grut. p. 176. n. 1. p. 177. n. 1. DUK. Media vox non adparet in Voss. Leid. Berg. Boend. et Exc. Pithoei: neque in edd. etiam antiquis conspicitur ante Ascensium. Eorum itaque fide induxi, quum etiam Livius omiserit hoc lib. c. 29, 6. *Viam munivit, et aquam in urbem duxit; eaque unus perfecit*. Sane aqua, quam Ap. Claudius censor in urbem duxit, *Appia* vocatur, et distinguitur ab aqua Claudia, quam Cajus Caesar, qui Tiberio successit, inchoavit, et Claudius imperator magnificentissime consummavit, apud Frontin. 1. de Aquaed. Eam tamen, quam Appius perduxit, *aquam Claudiam* vocarunt etiam Pomponius Jctus l. 2. §. 36. ff. de Orig. jur. et Eutrop. 2, 9.

Libertinorum filios in senatu legit] Vet. lib. *in senatum*. SIG. Eamdem lectionem servant non tantum omnes codd. mei, verum etiam typis descripti Aldo antiquiores. Praeterea *elegit* Voss. et Boend. sollemni errore, de quo v. ad 2, 1, 10.

Ideoque, quoniam is ordo videbatur inquinatus indignis] *Ideo, quoniam is ordo* Leid. *Ideoque is ordo* Berg. Sed in priori *que* a proxime sequenti *quoniam*, in posteriori *quoniam* a praecedenti *que* intercipiuntur. Deinde *indignis inquinatus videbatur* Leid. et Berg.

Sequentis anni consules in senatu legendo observaverunt] *sequentis anni censores* perperam antt. excusi. Tum vox *legendo* exsulat a Voss. Leid. Boend. Hearnii Norvic. et Exc. Pithoei. tres vero *in senatu legendo* a Berg. qui etiam praefert *observarunt*.

Quemadmodum ante per proximos censores observatum fuerat] *quemadmodum ante proximos censores fuerat* Voss. Boend. et Hearnii Norvic. *quemadmodum per proxi-*

proximos censores observatum fuerat. Res praeterea contra Apulos, Etruscos, Umbros, Marsos, Pelignos, Aequos et Samnites, quibus foedus erat restitutum, prospere gestas continet. Flavius scriba, libertino patre natus, aedilis curulis fuit per forensem factionem creatus: quae quum comitia et campum turbaret, et in iis propter nimias vires dominaretur, a Q. Fabio censore in

mos censores fuerat Berg. in quo tamen etiam *per* non nisi a m. 2. exstat. *quemadmodum ante per censores institutum fuerat* Leid.

Contra Apulos, Etruscos, Umbros, Marsos, Pelignos, Aequos et Samnites] Ex vet. lib. *Appulos*. DELR. Melius tamen per unicum *p* scribi, docuit Dausquej. in Orthogr. part. sec. ea voce. Ceterum *contra Apulos, et Etruscos, et Umbros, et Marsos, et Pelignos, et Aequos et Samnites* legunt Berg. et Leid. V. ad Epit. l. 13. Praeterea *Umbrios* est in Boend. qui etiam non agnoscit vocem *Marsos*. In verbis sequentibus *foedus restitutum*, omissa media voce, Voss. *foedus restitutum est* Leid. Berg. et Boend.

Flavius scriba, libertino patre natus] *C. Flavius scriba* Exc. Pithoei. *Fabius scriba* corrupte Voss. et Boend. Pari modo etiam aliis locis scribae aberrarunt. V. ad 8, 22, 2.

A Q. Fabio censore in quatuor tribus redacta est. Eaque res] MS. auctius *Q. Fabio censore in quatuor tribus redacta est, quas urbanas appellavit*. J. FR. GRON. Trigam hanc vocum, quas Gronovius in contextum recepit, agnovisse etiam videntur Voss. et Leid. quamvis enim comparati fuerint cum ed. quae illas exhibebat, nihil tamen ex iis notatum in excerptis video. Contra vero omittunt Berg. et Boend. Praeterea *Q. Fabio*, omissa praepositione, Voss.

Eaque res Fabio Maximo nomen dedit] Vet. lib. *Maximi*. id est, ex ea re Maximus appellatus est. Sic Livius [c. 46, 15.] Porro autem adde haec verba ex manuscriptis. „ † Badius haec habet in exem- „ plari suo. „ † *In hoc libro mentionem habet Alexandri, qui temporibus his fuit, et, aestimatis populi Romani viribus, quae tunc erant, colligit; si Alexander in Italiam trajecisset, non tam facilem ei victoriam de populo Romano fore, quam de gentibus, quas ad Orientem imperio suo subjecerat*. SIG. *Ea res* Berg. Codices autem mei vel per compendium *Fabio Max.* vel a Sigonii vet. lib. dissentientes *Fabio Maximo* praeferunt; quod eodem sensu, quo illud Sigonii, accipiendum erit. Fabio dedit nomen Maximo, simili constructione, ac supra ex Mstis restitui in Epit. l. 2. *Servo indici, cui Vindicio nomen fuit, libertatem dedit*. Quae autem Sigonius ex Mstis addi jussit, non modo exstant in scriptis omnibus, quibus usus sum, sed etiam in edd. vett. usque ad Aldum, qui primus omiserat.

In hoc libro mentio Alexandri magni] Gruterus, qui in postrema ed. ultima haec verba, quae Aldus resciderat, iterum recepit, ita edidit; cui vix convenire pot-

quatuor tribus redacta est, quas urbanas adpellavit. Eaque res Fabio Maximo nomen dedit. In hoc libro mentio Alexandri Magni, qui temporibus his fuit; et, aestimatis populi Romani viribus, quae tunc erant, colligitur, si Alexander in Italiam trajecisset, non tam facilem ei victoriam de populo Romano fore, quam de iis gentibus, quas ad Orientem imperio suo subjecerat.

est, quod sequitur, *colligit*. Omnes scripti, etiam Hearnii Norvic. et edd. ante Aldum cum Sigonio legunt *In hoc libro mentionem habet Alexandri*, ultima voce *Magni* omissa: nimirum *mentionem habet* Livius. Id autem recipiendum videtur, nisi forte mox cum Boend. et edd. vett. pro *colligit* legendum sit *colligitur*. quod recepi.

Non tam facilem ei victoriam de populo Romano, quam de iis gentibus] *non tantam ei victoriam de po. Ro. fore, quantam de his gentibus* Boend. *non tantam ei victoriam* Voss. *non tam ei victoriam* Berg. *non tam facilem victoriam* Leid. qui cum praecedenti Berg. mox legunt sine pronomine *quam de gentibus*.

T. LIVII PATAVINI
LIBER NONUS.

1 I. Sequitur hunc annum nobilis clade Romana Caudina pax, T. Veturio Calvino, Sp. Postumio
2 consulibus. Samnites eo anno imperatorem C. Pontium, Herennii filium, habuerunt, patre longe prudentissimo natum, primum ipsum bellatorem du-

§. 1. *T. Veturio Calvino, Sp. Postumio consulibus*] Adjiciendum utrisque *iterum*, ut Cicero 3. Officiorum [30.] habet: quanquam apud eundem in Catone majore [12.] omissus est numerus, errore, ut puto, librariorum. Fuere autem hi consules antea anno CDXXI. ab urbe condita. GLAR. Licet verum sit, hos consules etiam duodecim annis ante in eodem honore collegas fuisse; Glareano tamen ad h. loc. et, qui vestigiis ejus insistit, Pighio in Annal. ad ann. CDXXXII. p. 348. non adsentior, utrique eam ob caussam *iterum* adjiciendum esse. Iterati enim honoris notam saepissime apud Livium omitti, supra vidimus ad 2, 16, 7. Ceterum priori consuli perperam *Lucii* praenomen tribuitur apud Cic. 3. de Offic. 30. in ed. Graev. utraque; sed, ut videtur, operarum errore: quamvis similiter etiam exstet in Oxoniensi anni 1695. *Tiberius* vocatur in multis edd. Gellii 17, 21. quomodo Pighius etiam apud Zonar. 7. Ann. 26. reperiri testatur, idque erroris arguit. Rectius itaque *Titus* dicitur in Gellii ed. Aldina. Deinde inter utriusque consulis nomina voculam *et* interjicit Lovel. 2. de quo v. ad 2, 17, 1. Insuper posteriori consuli *Marci* praenomen tribuunt Harlej. (intelligo posteriorem, in priori enim liber 9. et 10. desunt: quare deinceps nullo addito numero laudabo) et Hearnii Oxon. L. 1. Praenomen ejus unica litera S. exprimitur in Fragm. Hav. more antiquo. Eam enim interdum praenomini *Spurius* indicando olim adhibitam fuisse, docet Aegyptius ad Senatuscons. de Bacchan. p. 144. Ita et infra 10, 40, 8. Ceterum praecedentia verba hujus cap. perperam desunt in Voss. 1. et Lovel. 1.

§. 2. *Samnites eo anno imperatorem C. Pontium, Herennii filium, habuerunt*] Prima vox non adparet in Leid. 2. Sed eamdem transponens Harlej. praefert *Eo anno Samnites*, in quo iterum vox quarta *imperatorem* omissa est. Tum *habuere* Gaertn. Praeterea Sam-

cemque. Is, ubi legati, qui ad dedendas res mis- 3
si erant, pace infecta redierunt, *Ne nihil actum, inquit, hac legatione censeatis, expiatum est, quidquid ex foedere rupto irarum in nos coelestium fuit. Satis* 4
scio, quibuscumque Diis cordi fuit, subigi nos ad necessita-

nitium imperatorem *Pontium Herennii filium* etiam infra bis Livius vocavit hoc lib. c. 15. At Cic. ejus patrem vocat itidem *C. Pontium* de Senect. 12. *Haec cum C. Pontio Samnite, patre ejus, a quo Caudino proelio Sp. Postumius, T. Veturius consules superati sunt, locutum Archytam Nearchus dicebat.* Hinc efficiendum videtur, patrem, aeque ac filium Imperatorem, dictum fuisse *C. Pontium*; at patrem cognomen *Herennii* habuisse, filium *Thelesini*, id enim ei tribuitur apud Aurel. Vict. de Vir. Inlustr. 30. *C. Veturius et Sp. Postumius consules bellum adversus Samnites gerentes, a Pontio Thelesino duce hostium in insidias deducti sunt.* Et mox, *Pontius adcitum patrem Herennium rogavit, quid fieri placeret.* Livius vero, *C. Pontium Herennii filium* memorans, eo genere loquendi usus est, quod supra ei restituit Sigonius 4, 45, 5. *C. Servilium, Prisci filium.* ubi plura dicta sunt. Quum itaque infra dicit c. 3, 4. *Herennium Pontium, patrem imperatoris*, cognomen nomini gentilitio praeposuisse censendus est; quod Romanis, et in primis Livio, frequens est. Infra 30, 1, 9. *Jurisdictionem urbanam Paetus Aelius est sortitus.* ubi plura vide. Eodem modo accipiendus videtur locus Livii infra 39, 13, 9. *Viros eam primam suos filios initiasse Minium et Herennium Cerrinios.* (* At *Herennius* ejus praenomen esse putat Sigon. ad Liv. 22, 34, 3.) Mox *natum* errore librarii exsulat a Leid. 1. Deinde *bellatoremque ducemque* legit Lovel. 4. *bellatorem ducem* Portug.

§. 3. *Qui ad dedendas res missi erant*] Addunt Pall. duo, pr. ac tert. *missi erant Romam.* Sic enim fine libri anteced. *Praeda omnis Romana captivique ut Romam mitterentur; quaeque res per fetiales ex foedere repetitae essent.* GEBH. Duo Msti addunt *Romam.* J. FR. GRON. Similiter unus meorum Lovel. 3. Horum tamen trium testimonium reliquorum omnium, vocem illam non agnoscentium, auctoritate levius esse videtur. Male etiam *quo ad dedendas* Florent.

Ne nihil actum, inquit, hac legatione censeatis] *inquit* exsulat a Portug. Id vocabulum aliudve simile saepe quidem subintelligi solet, ut videbimus infra ad 23, 45, 6. reliquorum tamen id defendentium consensus potius unius hic librarium errasse ostendit. *ne nihil actum censeatis*, ut infra 22, 18, 9. *Ne nihil actum censeret, exacta prope aestate per ludificationem hostis.* 9, 16, 16. *Ne nihil remissum dicatis, remitto, ne utique dorsum demulceatis.* 3, 10, 11. *Sic, ne quid aliud actum putent, victam legem esse.* [*hac* omittit Veith.] Mox *irarum in vos*, pro *in nos*, Fragm. Hav. V. ad 34, 2, 2.

§. 4. *Satis scio, quibuscumque Diis cordi fuit*] Thucydidem imitatur l. 7. in oratione Niciae [c. 77.] Ἱκανὰ γὰρ τοῖς τε πολεμίοις εὐτύχηται· καὶ, εἴ τῳ θεῶν ἐπίφθονοι ἐστρατεύσαμεν, ἀπο-

tem dedendi res, quae a nobis ex foedere repetitae fue-
rant, iis non fuisse cordi tam superbe ab Romanis foede-
5 *ris expiationem spretam. Quid enim ultra fieri ad pla-*
candos Deos mitigandosque homines potuit, quam quod
nos fecimus? Res hostium in praeda captas, quae belli
6 *jure nostrae videbantur, remisimus: auctores belli, quia*
vivos non potuimus, perfunctos jam fato dedidimus: bo-
na eorum, ne quid ex contagione noxae remaneret pe-

Χρώντως ἤδη τετιμωρήμεθα. etc. J. FR. GRON. *quibuscumque Dis* Voss. 1. V. ad 5, 14, 4. Tum *fuerit* Leid. 2. V. ad 40, 14, 11. [*fuit, et subigi* Veith.] Omnia autem haec verba deficiunt in Haverk. Mox *subigere nos*, pro *subigi nos*, Gaertn. et inferius *a Romanis* Voss. 1. Lovel. 3. et Gaertn. etiam *spretam esse*, addita ultima voce, Lovel. 2.

§. 5. *Ad placandos Deos mitigandosque homines potuit, quam quod nos fecimus*] *ad placandos Deos magnosque homines* Leid. 2. *Placare Deos, mitigare homines* etiam supra habes 8, 33, 7. *Preces, quae saepe hostem mitigavere, quae Deorum iras placant. ad placandos Deos mitigandoque homines* Haverk. quod variandae orationis caussa eodem modo dictum videri posset, quo multa similia, passim in Livio obvia; de quibus v. ad 38, 39, 10. Unum tamen testem, praesertim autem hunc, non audiendum censeo. Praeterea *quam quod nunc fecimus* Hearnii Oxon. N. *quam quod nos facimus* Leid. 2. Mox *quaeque belli jure nostrae videbantur*, pro *quae belli jure*, Portug. Sed illud *que* ex praecedenti pronomine a librariis repetitum est. V. supra ad 5, 40, 7.

§. 6. *Auctores belli, quia vivos non potuimus*] Brutulum Papium intelligit, cujus exanime corpus deditum erat. SIG. *qui vivos non potuimus* Hearnii Oxon. L. 1. V. ad 36, 33, 5. *quia vivi non potuimus* Gaertn.

Perfunctos fato dedidimus] Omnes libri habent *dedimus*. GEBH. *dedimus* etiam Voss. duo, Leid. 2. Lovel. 1. 2. 3. Harlej. Portug. Gaertn. Haverk. Hearnii Oxon. L. 1. B. N. C. et edd. vett. Verum id inertiae librariorum adscribendum, qui syllabam mediam *di* geminare neglexerunt. V. ad 39, 50, 9. *dedidimus* enim superest in Leid. 1. Lovel. 4. Klock. et Fragm. Hav. Recte itaque restituerunt Sigonius, Modius, et recentiores. Eodem etiam ducit lectio in optimo Florent. obvia *ededimus*.

§. 7. *Quid ultra tibi, Romane, quid foederi, quid Diis arbitris foederis debeo*] *Quid ultra tibi, Romane, fieri potest? quid Diis* etc. Klock. Nihil muto. Vulgata lectio est elegantissima, et genium Livii adprime refert. V. supra ad 1, 59, 4. (* Burm. ad Lucani 5, 482.)

Quem tibi tuarum irarum, quem meorum suppliciorum judicem feram? Neminem] Mutata distinctione scribendum: *quem tibi tuarum irarum, quem meorum suppliciorum judicem feram, neminem neque populum, neque privatum fugio.* Nam interrogatio, quae vulgo habetur, hanc vim habet, ut ostendat, vix inveniri quemquam,

nes nos, Romam portavimus. Quid ultra tibi, Romane, quid foederi, quid Diis arbitris foederis debeo? quem tibi tuarum irarum, quem meorum suppliciorum judicem feram, neminem, neque populum, neque privatum, fugio. Quod si nihil cum potentiore juris humani relinquitur inopi, at ego ad Deos vindices intolerandae superbiae confugiam; et precabor, ut iras suas vertant in eos, quibus non suae redditae res, non alienae adcumu- 7 8 9

quem judicem cupere possit. At contrarium vult mens dicentis, nimirum tam liquidam esse Samnitium caussam, ut quovis judice vincere facile possint. J. FR. GRON. *irarum tuarum* Gaertn. Tum *nostrorum suppliciorum* Lovel. 4. Denique *indicem feram* Haverk. sollemni scribarum lapsu. V. ad 5, 26, 6. De locutione *ferre judicem* v. viros doctos supra ad 3, 24, 5. et ad c. 56, 4.

Neminem neque populum neque privatum fugio] Agnoscit sola Andreae editio hanc lectionem. Nam Pall. tres et Camp. ed. *neminem neque publicum, neque privatum fugio.* Quod non probo. GEBH. Similiter etiam apud me Voss. 2. Lovel. 1. in marg. Lovel. 3. 4. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. apud Latinium Neapol. et apud Hearnium Oxon. N. et B. Ex editis etiam eamdem lectionem agnoscunt Parm. Tarvis. utraque, et quaedam Venetae. Sed recte eam Gebhard. rejecit. Insuper *neminemque* Lovel. 1. qui idem etiam cum Voss. 1. *neque primatum fugio* perperam exhibet.

§. 8. *Relinquitur inopi, at ego ad Deos vindices intolerandae superbiae confugiam*] Particulam *at* omittunt Pall. duo. Campanus pro illa substituit *jam ego ad Deos.* GEBH. Cum Campano facit solus Neapol. Latinii. Sed lectio illa ex interpretis glossa nata esse videtur. *relinquitur inopia ta ego ad Deos* Florent. *relinquitur inopia ego ad Deos* Leid. 1. et Lovel. 4. in contextu. *relinquitur inopi. ac ego ad Deos* Haverk. V. ad 3, 61, 4. *relinquitur inopi, ego ad Deos* Gaertn. et Lovel. 2. 3. atque in margine Lovel. 4. Sed particula *at* post praecedens *si* hic elegans est, et pro *tum* Livio saepe ponitur, praesertim sequente pronomine *ego, tu*, vel simili. V. supra ad 1, 18, 9. Vox *Deos* exsulat ab Harlej. *ad Deos iudices intolerandae superbiae* legunt Portug. Haverk. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. N. Saepe voces *iudex* et *uidex*, sive *vindex*, in Mstis confunduntur. V. supra ad 2, 27, 11. 8, 32, 9. Cel. Burm. ad Ovid. Epist. 9. Her. 13. et quae notavi ad Silii Ital. 2, 456. Similiter etiam commutantur *iudicare* et *uidicare*, sive *vindicare*. V. infra ad 39, 47, 2. Fons erroris est similitudo ductuum, quibus literae *iu* et *ui* in scriptura Longobardica exarari solent. Hinc etiam permiscentur *iuris* et *uiris* 2, 44, 5. *ius* et *uis* 3, 38, 13. *iuribus* et *uiribus* 7, 30, 10. *iunxi* et *uinxi* 5, 7, 2. *adiutam* et *ad uitam* c. 35, 3. *ciuē*, sive *civem*, et *cui ē*, sive *cui est*, 6, 14, 4. *jussus* et *uisus* 9, 24, 4. et ejus generis alia passim.

§. 9. *Iras suas vertant in eos*] *iram suam* Leid. 2. Sed signanter

latae satis sint; quorum saevitiam non mors noxiorum,
non deditio exanimatorum corporum, non bona sequen-
tia domini deditionem exsatient. Placari nequeunt, nisi
hauriendum sanguinem laniandaque viscera nostra prae-
10 *buerimus. Justum est bellum, Samnites, quibus necessa-*
rium; et pia arma, quibus nulla nisi in armis relinqui-

iras plurali numero dici, quum sermo est de Diis, observat Cerda ad Maron. 1. Aen. 11. laudatis etiam his Livii exemplis ex 3, 7, 8. *Veniam irarum coelestium finemque pesti exposcunt.* et ex 8, 33, 7. *Preces, quae Deorum iras placant.* Adde supra hoc cap. *Quidquid ex foedere rupto irarum in nos coelestium fuit.*

Non bona sequentia domini deditionem exsatient] Quidam *exatient* in *exatiant* temere mutarunt, cum haec tria verba *sint, exatient, nequeant* velut uno tenore de Romanis in conjunctivo dicantur modo. GLAR. Ita et Portug. Harlej. Haverk. et Hearnii Oxon. N. L. 2. B. et C. At, hoc certe loco *exsatient* praestare, praecedens *sint* satis evincit. Praeterea *bona sequentia dominum deditionem* Voss. 2. et Lovel. 3. An voluerunt librarii *bona sequentia dominum deditione exsatient?* Sed vulgatum, quod optimi tuentur, praefero. *bona sequentia domini dacionem* Gaertn. Paullo ante *non additio exanimatorum corporum* Voss. 2. et Lovel. 3. *non deditio animatorum corporum* Portug.

Placari nequeant, nisi] Pal. sec. exhibet *placarique nequeant.* tamquam male cohaereat oratio. Non item mihi videtur. GEBH. Videtur indecore hiare oratio, et aut praeponendum a fronte *qui*, aut finienda periodos in verbo *exsatient.* Deinde, *Placari nequeunt, nisi hauriendum sanguinem, lacerenda viscera nostra praebuerimus.* Nam et sic per ἀσύνδετον primae editiones. J. FR. GRON. Utraque Gronovii conjectura habet praesidium in Mstis. Non modo enim Pal. sec. apud Gebhard. sed et ex meis Harlej. Gaertner. et Haverk. praeferunt *placarique nequeunt;* Portug. *placari quae nequeunt.* Unde conjici posset, omissum esse praenomen *qui*, non tamen praeponendum, sed addendum post primam vocem, hoc modo *placari qui nequeant.* Id autem interdum Livio factum esse, infra videbimus ad 28, 12, 13. Altera autem ejus conjectura periodum in voce *exsatient* finiendam, et deinde legendum esse *Placari nequeunt* plane auctoritate cod. Klock. firmatur, quam ejus fide etiam in contextum recepi. Errat autem Doujatius, existimans Gronovium hanc emendationem primarum edd. fide tueri; quod is de sola tantum particula *que*, quam post *lanianda* delet, adfirmavit. Eam enim ignorant vett. edd. et demum in Ald. mihi obvia fuit; sed in omnibus scriptis constanter restat. Quamvis itaque Livius saepius ἀσυνδέτως locutus sit, hic tamen Mstorum consensum rejicere non audeo. Quod vero emendatio Gronovii *laceranda*, pro *lanianda*, exhibeat, potius calami aberrantis vitium censeo, quam quod ita legendum existimarit.

§. 10. *Pia arma, quibus nulla, nisi in armis, relinquitur spes*] Turbant veram lectionem Pall.

tur spes. Proinde, quum rerum humanarum maximum 11
momentum sit, quam propitiis rem, quam adversis agant Diis, pro certo habete, priora bella adversus Deos magis, quam homines, gessisse; hoc, quod instat, ducibus ipsis Diis gesturos.

II. Haec, non laeta magis, quam vera, vaticina- 1

quorum prim. *quibus nulla fines armis relinquitur spes*. Tertius, *quibus nulla sine armis relinquitur spes*. GEBH. *nulla sine armis relinquitur spes* etiam Voss. 2. et Lovel. 3. *nisi in armis nulla relinquitur spes* Lovel. 4. *nulla nisi in armis spes relinquitur* Harlej. Paullo ante *quibus necessitas*, pro *necessarium*, Lovel. 2. *quibus est necessitas* Hearnii Oxon. L. 1. et C. [Veith.]

§. 11. *Momentum sit, quam propitiis rem, quam adversis agant Diis*] Pall. tres *momentum sit, si quam propitiis rem*. GEBH. Possunt intelligi ipsi homines: sed mallem aliquis vetus liber haberet: *quam propitiis, quam adversis agantur Diis*. Id ipsum, quod conjeci, non e lib. vet. sed e LL. VV. notat Muretus. J. FR. GRON. Vulgata lectio satis defendi potest. Livius 5, 49, 7. *Inter jocos militares, quos inconditos jaciunt*. 8, 8, 14. *Alterum tantum ex Latino delectu adjiciebatur, qui ea tempestate hostes erant Romanis, eodemque ordine instruxerant aciem*. 26, 22, 8. *Vixdum requiesse aures a strepitu et tumultu hostili, quo paucos ante menses adsederint prope moenia Romana*. 34, 3, 1. *Recensete omnia muliebria jura, quibus licentiam earum adligaverint majores nostri*. Adde Gronovium ad 34, 56, 11. Durius est, quod paullo post omittitur pronomen *nos*; ubi unus liber Hearnii *nos gesturos*. DUK. *momentum propitiis* Flor. *momentum, sed quam propitiis* Leid. 1. *momentum sit, si quam propitiis* Voss. 2. Harlej. et Haverk. *momentum sit, si tam propitiis* Portug. [Veith.] *momentum sit, tam propitiis* Voss. 1. et Leid. 2. Deinde *propitiis, quam adversis agant Diis* Harlej. et Portug. quod proxime ad conjecturam Gronovii accedit; eamque plane firmaret, modo pro *agant* legamus *agant*; id est *agantur*. Saepe autem librarii terminationis passivae signum literae *r* superadditum omiserunt. V. ad 10, 10, 1. Neque temere spernenda est lectio, quae est in Lovel 2. *quam propitiis rem, quam adversis agamus Diis*. Non enim ideo rejicienda est, quoniam eadem periodo *rerum* et *res*, itidem ut in vulgata scriptura, repetantur. Id enim etiam alibi apud Livium fieri, supra vidimus ad 2, 18, 2. [*agamus* etiam Veith.] Sed nec vulgatum, optimorum codd. testimonio probatum, damno. Nam et alibi saepe verbum plurale sine substantivo obcurrit. V. quae infra notantur ad 34, 56, 11.

Pro certo habete, priora bella adversus Deos magis, quam homines, gessisse] J. Clericus legendum pronunciat *adversos Deos*, alioquin enim addendum esse *vos*. Verum neque conjecturam ejus, neque rationem additam probare possum. Si enim conjecturam ejus recipimus, peribit elegantia, quam orationi quaesivit Livius obponendo *bella adversus Deos gesta* et *bella ducibus ipsis Diis geren-*

tus, exercitu educto, circa Caudium castra, quam
2 potest occultissime, locat: inde ad Calatiam, ubi jam consules Romanos castraque esse audiebat, milites decem

da. Neque obfendit hic magis defectus pronominis *vos*, ut Clericus existimat, sive, quod etiam subintelligi potest, *nos*, quam in verbis sequentibus *hoc*, *quod instat*, *ducibus ipsis Diis gesturos*, ubi id interponit Neap. Latinii, praeferens *ducibus ipsis Diis nos gesturos*. Nam et alibi pronomina omitti solent. *se* ante infinitivum deesse, supra vidimus 1, 23, 6. pariter *ipsum*, pro me ipsum, se ipsum poni, exemplis adlatis docui ad praefat. §. 3. Eodem modo *Achaei sustinebimus*, pro nos Achaei sustinebimus, 32, 21, 16. ubi plura ejusdem generis notantur. Ceterum *propiora bella* Haverk. scribarum errore. V. ad 6, 15, 4. Insuper *gessistis*, pro *gessisse*, Voss. 2. Lovel. 2. 3. et Fragm. Hav. 2. a m. 1. [Veith.]

§. 1. *Circa Caudium castra, quam potest occultissime, ducit. Inde ad Galatiam*] Quis unquam legit *castra ducit?* legendum *castra locat*. GELEN. Cicero item 3. Offic. [30.] *Caudium* vocat. Meminit et Horatius Sat. 5. libri 1. Sermonum. *Caudinos* Plinius 3, 11. numerat. *Galatiam* autem, sive, ut alii, *Calatiam*, nescio, quis alius commemoret. Suspicor *Calorem* fluvium (cujus Livius de secundo bello Punico bis meminit [24, 14, 2. et 25, 17, 1.] ubi de Sempronio) legendum esse, qui est prope Beneventum. *Galatiae* rursus meminit l. 3. de secundo bello Punico [c. 14, 13.] Sed et haec topographia clarior esse poterat. GLAREAN. *circa Caudinum* male Hearnii Oxon. C. Deinde *ducit* legunt Voss. 2. Lovel. 2. 3. 4. Gaertn. Fragm. Hav. a m. 1. Neapol. Latinii, Hearnii Oxon. L. 2. C. et in margine N. Utramque lectionem *occultissime locat ducit* praefert Voss. 1. sed *ducit* subjectis notis delendum esse indicatur. Recte etiam hanc lectionem expulit Gelen. Non modo enim, ut observat, nemo *ducere castra* dixit, sed etiam *exercitu educto* modo praecessit. Accedit optimos Mstos *locat* firmare. Perperam autem Glarean. *ad Calorem*, pro *ad Calatiam*, legendum existimavit. Non modo enim *Calatiae*, a Romanis expugnatae, et a Samnitibus receptae, meminit Livius hoc eodem libro cap. 28, 6. et 43, 1. verum etiam ejusdem oppidi ac civium Calatinorum partim Livius aliis locis, Cicero, Plinius et Silius Ital. Latini, partim Graeci Strabo, Diodorus, et Appianus mentionem fecerunt, quorum testimonia conlegit Cluver. 4. Ital. Ant. 5. p. 1180.

§. 2. *Milites decem pastorum habitu mittit*] Hoc strategema, de decem militibus in pastorum habitu missis, mihi suspectum. Quis enim tam manifestum periculum adeat sine certo praemio aut spe majore, quam hic ostenditur? GLAR. Idem tamen strategema memorat etiam Aurel. Vict. in Vir. Inlustr. 30. *A Pontio Thelesino duce hostium in insidias inducti sunt: nam ille simulatos transfugas misit, qui Romanos docerent, Luceriam Apulam a Samnitibus obsideri.* Neque incertum erat praemium, aut spes exigua, ob quam manifestum periculum adierunt consules Romani. Sperabant enim, se Lucerinos, bonos ac fideles socios, ex obsidione erepturos, et simul probi-

decem pastorum habitu mittit: pecoraque diversos, alium alibi, haud procul Romanis pascere jubet praesidiis: ubi inciderint in praedatores, ut idem 3
omnibus sermo constet, *legiones Samnitium in Apu-*

bituros, ne omnis Apulia ad Samnites deficeret. Ceterum *militis decem milia* Voss. 2. et Lovel. 3. in quorum priore librarius additis notis *milia* delendum esse indicavit. Praeterea *misit* Flor. Paullo ante *castraque jam esse*, addita media voce, Gaertn. Sed ea ex praecedentibus inrepsit. Mox in verbis sequentibus *alium* non adparet in Leid. 2. et Lovel. 1.

§. 3. *Ubi inciderint in praedatores, ut idem omnibus sermo constet*] *ubi inciderint imperatores* Lovel. 4. Deinde *ut inde omnibus* Harlej. qui error in scriptis frequens est. V. ad 1, 19, 7.

Legiones Samnitium in Apulia esse, Luceriam omnibus copiis circumsedere] Mirum est, ne uno quidem verbo hujus oppidi antea meminisse Livium, cum hic Romanas legiones, ut illi auxilio adessent, in periculum venisse commemoret. Si ea est urbs, quae *Appulorum Luceria* dicitur, haud dubie in Romanorum amicitiam cum aliis Appulis anno ab urbe cond. CDXXVIII. venit, quibus quarto post anno Romani auxilium contra Samnites tulerunt, ut Livius quosdam tradidisse aït, [8, 37, 4.] quanquam ipsi tum non ita visum. Sed haec illorum opinionem egregie confirmant, immerito a Livio rejectam. GLAR. Apuli quadriennio ante societate juncta in fidem populi Romani venerant. Ea de causa Romani hoc tempore Luceriae, quam a Samnitibus circumsederi nunciabatur, opem ferunt. Aït enim: *Haud erat dubium, quin Lucerinis opem Romanus ferret, bonis ac fidelibus sociis.* Iidem tamen post cladem Caudinam ad Samnites defecisse videntur. Itaque Luceria post a Romanis recipitur, iterumque cum defecisset, capta, colonia deducitur. Neque enim probare videtur Livius eorum auctoritatem, qui Q. Fabium prioris anni consulem de Apulis et Lucerinis triumphasse scripserunt. SIG. Livius supra l. 8, 37. narrat, Romanis eo anno bellum fuisse cum Samnitibus atque Apulis, et rejicit sententiam aliorum historicorum, qui existimant, Romanos potius socios suos Apuliae populos a Samnitium vi atque injuriis defendisse, quia fortuna Samnitium, vix a se ipsis eo tempore propulsantium bellum, efficit, ne sententia eorum verisimilis videatur. Quid tamen, si dicamus, Apulos quidem eo tempore a Romanis defecisse, non tamen omnes; sed in fide Romanorum mansisse Lucerinos et quosdam alios Apuliae populos, quibus propterea Apuli, qui desciverant, simul cum Samnitibus arma intulerunt, Romani contra auxilium miserunt? Ita ratio adparebit, cur, licet Apuli nuper arma cum Samnitibus junxissent, et nondum pace facta in gratiam cum Romanis rediissent, Lucerini tamen *boni ac fideles socii* adpellentur, consules timuisse dicantur, ne, si Lucerinis opem ferre cunctarentur, *Apulia omnis ad praesentem terrorem deficeret*, id est, illa etiam, quae adhuc fida Romanis manserat. Ceterum *in Apulliam esse* Flor. An voluit scriba *in Apuliam esse*? ut *in potestatem esse*, et similia passim. Deinde *circumsidere* Voss. 1. Leid. 2.

lia esse, Luceriam omnibus copiis circumsedere: nec pro-
4 *cul abesse, quin vi capiant.* Jam is etiam rumor an-
te, de industria vulgatus, venerat ad Romanos; sed
fidem auxere captivi, eo maxime, quod sermo inter
5 omnes congruebat. Haud erat dubium, quin Luce-
rinis opem Romanus ferret, bonis ac fidelibus so-

Lovel. 1. 2. 4. a m. 2. Harlej. Portug. Haverk. et Fragm. Hav. a m. 2. Sunt quaedam composita verbi *sedere*, quae potius literam *e* servant; quaedam, quae eam mutant in *i*. Inter priora sunt *circumsedere* et *supersedere*; inter posteriora, *considere*, *obsidere* et *insidere*. Id tamen discrimen in Mstis non observatur. *Circumsidere* enim, ut hoc loco, etiam infra obcurrit 10, 35, 14. 21, 10, 5. 25, 11, 17. (* 41, 19, 10.) *Supersidere* 38, 51, 8. Contra *Consedere* 6, 3, 5. *Insedere* in Epit. Liv. 7. et in ipso Liv. 7, 38, 7. 9, 24, 5. c. 25, 7. *Obsedere* supra 3, 27, 7. c. 37, 6. c. 68, 3. 6, 33, 9. 21, 32, 10.

Nec procul abesse, quin vi capiant] *nec procul adesse* Flor. et Fragm. Hav. a m. 1. V. ad 23, 8, 11. *nec procul esse* Port. et Haverk. *neque procul abesse* Gaertn. Deinde *quin ut capiant* Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 3. et Fragm. Hav. a m. 1. V. ad 4, 51, 6. *quin capiant* Lovel. 4.

§. 4. *Jam et is etiam rumor ante de industria vulgatus venerat ad Romanos*] Exstat haec lectio in sola Andreae ed. Nam Pall. tres *Jam is rumor ante de industria vulgatus.* sec. amplius *Jam is rumor ante vulgatus de industria.* At Campanus *Jam iste rumor ante de industria vulgatus.* GEBH. Particulam *et* ignorant Thuan. Voss. cum tribus Pall. Helm. Rott. *Jam et is rumor.* J. FR. GRON. *Jam is et rumor ante* Flor. *Tam is rumor ante* Voss. 2. V. infra ad 21, 11, 12. *Jam is rumor ante* Voss. 1. Leid. duo, Lovel. 1. 2. 3. 4. Harlej. Portug. Haverk. et Fragm. Hav. [Veith.] *Is jam rumor ante* Gaertner. *Jam is timor ante* Hearnii Oxon. L. 1. Deinde *volgatus* Flor. V. ad 39, 53, 2. Ea vox non adparet apud Hearnium in B. Sed transponitur in Portug. et Haverk. qui *vulgatus de industria* praeferunt.

Eo maxime, quod sermo inter omnes congruebat] Prima vox deficit in Voss. 2. et Lovel. 3. quorum posterior insuper habet *maximeque sermo.* Quomodo saepe librarii in Mstis lapsi sunt. V. supra ad 2, 41, 8.

§. 5. *Quin Lucerinis opem Romanus ferret*] *Luceriis* Lovel. 1. *Lucretiis* Leid. 2. Tum *Romanus opem ferret* Lovel. 4. et Harlej. Mox deficit vox *simul* in Portug. quae tamen necessaria est. Ea enim distinguitur posterior ratio, cur Romani Lucerinis opem laturi erant, a priori; ac locum obtinet conjunctionis *et*. (* v. ad 39, 33, 6.) Ita apud Sallust. in Jug. 4. *Cujus de virtute, quia multi dixere, praetereundum puto; simul, ne per insolentiam quis existumet, memet, studium laudando, extollere.* Ubi v. Cortium.

Ea modo, qua irent, consultatio fuit] *qui irent* Voss. 1. Leid. 1. et Klock. quod si placet, *qui* erit quomodo, ut saepe alibi. Sed praefero vulgatum. *qua*, id est,

ciis; simul ne Apulia omnis ad praesentem terrorem deficeret. ea modo, qua irent, consultatio fuit. Duae ad Luceriam ferebant viae; altera praeter o- 6
ram superi maris patens apertaque, sed, quanto tutior, tanto fere longior; altera per Furculas Caudinas brevior. Sed ita natus locus est. saltus duo 7

qua via. V. ad 1, 23, 5. Deinde *consolatio* est in Florent.

§. 6. *Altera propter oram superi maris*] *praeter oram* lege. GELEN. Gelenio favent omnes codd. Solent autem hae voces commutari a scribis. V. supra ad 4, 61, 10. Ita *praeterquam* et *propterquam* confunduntur hoc ipso cap. §. 14. Ceterum secundum Doujatium Calatia vel Caudio Luceriam euntī primo superandus est Apenninus. Eo superato Luceria xv. circiter millia passuum propior occurrit, quam mare superum, sive Hadriaticum; ideoque non videbat, quomodo Calatia vel Caudio Luceriam euntibus iter habendum sit per oram superi maris, nisi inmenso circuitu. Hinc locum corruptum existimat, et legendum esse vel *praeter oram Sabati amnis*, vel potius *praeter oram Serrati amnis*, vel forsan *praeter oram Taburni montis*. Quum tamen has vias angustas esse fateatur, et Livius dicat, eam *patentem apertamque* fuisse, quo loco conjecturae ejus, quae inmensum etiam a vulgata scriptura recedunt, habendae sint, quisque videt. Codices nihil mutant, nisi quod *fracii maris* sit in Leid. 2. *fratri maris* in Lovel. 1. Quod autem Calatia vel Caudio praeter oram superi maris Luceriam iter non sit, nisi inmenso circuitu, Livio obesse non videtur, qui viam hanc, quanto tutiorem, tanto longiorem fuisse tradit: adeoque circuitum hunc ipse agnovit. Videtur autem Livius per *oram superi maris* non ipsum littus ejus maris intellexisse, sed omnem illum tractum, qui est inter Apenninum et mare. Sed judicent locorum periti.

Altera per Furculas Caudinas brevior] Quaedam edd. praesertim Tarvis. ac nonnullae Venet. et Mediol. *Furcas Caudinas*. Sed omn s codd. ac pr. edd. *ὑποκοριστικῶς Furculas* agnoscunt, et passim Livius multique alii similiter adpellant. V. Cel. Duker. ad Flori 1, 16, 9. et Gronov. ad Livii 22, 14, 12. Eodem nomine medio aevo indicatur apud Erchemp. in Hist. Longob. c. 17. *Convenere utraeque acies in Forculas Gaudinas, ibique commissum est belli certamen.* Paullo ante *et quanto tutior*, pro *sed quanto*, Leid. 1. Alibi saepe ita variant codd. V. ad 21, 26, 6. Hic vero *sed* praeferendum est: obponitur enim, quod via quidem patens apertaque, sed simul longior fuerit. Praeterea *tanto longior fere* Harlej.

§. 7. *Sed ita natus locus est*] *Sed ita natura loci est* edd. principes; pro quo Aldus demum id, quod nunc vulgo exstat, reposuit: cum eo autem faciunt omnes codd. nisi quod *sed ita locus natus est* praeferat Harlej. et *sed ita natus insidiis locus is est* Klock. Veterum edd. lectio ex illius, quae in Mstis est, expositione profluxisse videtur.

Saltus duo alti, silvosique sunt] Lege addendo *alti*, *angusti*, *silva-*

alti angusti silvosique sunt, montibus circa perpetuis inter se juncti. jacet inter eos satis patens clausus in medio campus, herbidus aquosusque,

sique. GELEN. Vocem *angusti*, quam Gelenius addidit, servant omnes codd. praeter Leid. 2. et Lovel. 1. qui itidem ac vett. edd. ignorant. Contra sequens *silvosique* exsulat a Gaertn.

Montibus circa se perpetuis inter se juncti] Vet. lib. *montibus perpetuis inter se juncti.* SIG. Vetus liber Sigonii *montibus perpetuis inter se juncti.* Pal. pr. *montibus montis cura perpetua inter se juncti.* tert. *montibus montes cura perpetua inter se juncti.* Campan. *montibus circa perpetuis inter se juncti.* Vulgata tuetur se consensu Pal. sec. et ed. Andreanae. GEBHARD. Lectiones Pall. retulit Gebhardus 1. antiq. Lect. 22. et de illis pronunciat, non liquere. Caeterum ex illis facile animadvertere est, nihil aliud velle, quam prius *se* deleri: quod etiam non conspicitur in Thuaneo, Voss. Busl. Chifl. Helm. Rott. nec sententiam juvat. Soletque Livius eam particulam sine casu ponere locis similibus, vel hoc libro infra [c. 15, 1.] *An altero exercitu et duce Appuli circa, gens dubiae ad id voluntatis tentaretur.* Si Caesaris Augusti scriptum hoc esset, τὸ *se* non expungerem. Is enim, teste Suetonio c. 86. quo mentem apertius exprimeret, *neque praepositiones verbis addere, neque conjunctiones saepe iterare dubitavit, quae detractae adferunt aliquid obscuritatis, etsi gratiam augent.* Cujus consuetudinis exemplum est in verbis ipsius c. 71. *Si vellent inter se inter coendum vel talis vel par impar ludere.* Quod non meminerat Torrentius, cum τὸ *inter se*, tamquam supervacanea rejiceret. Crederem vero eandem facilitatem in aliis quoque particulis sequutum Caesarem. Sed Livii non est haec religio. Sigonianum, *montibus perpetuis inter se juncti*, speciem ingenii habet. genuinum tamen non putaverim. J. FR. GRON. Vett. edd. lectio in nullo apud me cod. superest, nisi forte in Florent. unde nihil diversitatis in excerptis adnotatum invenio: illi vero, quam ex vet. lib. laudat Sigonius, unus consentit Leid. 2. *monti montes circa perpetuis inter se juncti* Leid. 1. a m. 1. *montibus montes circa perpetuis inter se juncti* Leid. 1. a m. 2. Lovel. 2. 4. Fragm. Hav. a m. 1. et Hearnii Oxon. C. [*montibus montes circa se* Veith.] *montibus montes cura perpetua inter se juncti* Voss. 2. et Lovel. 3. *montibus circa perpetuis inter se juncti* Voss. 1. Lovel. 1. Harlej. Portug. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. a m. 2. Klock. et Hearnii Oxonienses reliqui. Unde patet, in nullo codice, nisi forte in uno, illud *se* superesse; plerosque vero scripturam, quam Gronov. h. l. et in priori ed. not. ad l. 26, 49. revocavit, probare. Solet autem Livius innumeris locis illo *circa* sine casu uti. supra 1, 17, 4. *Ne civitatem sine imperio, multarum circa civitatum irritatis animis, vis aliqua externa adoriretur.* c. 59, 9. *Romanos homines, victores omnium circa populorum, opifices ac lapicidas pro bellatoribus factos.* 2, 47, 7. *Fusique circa omnes.* 5, 30, 5. *Aedem Vestae, cetera circa templa Deorum ostentantes.* 9, 15, 1. *Apuli circa, gens dubiae ad id voluntatis.* c. 23, 13. *Damna vestra, milites, omnium circa, qui defecerunt, populorum praeda sarcientur.* 21, 7, 5. *In planiorem patentioremque, quam cetera circa, vallem vergens.* ubi male variant pauci codices.

per quem medium iter est. Sed ante, quam venias 8 ad eum, intrandae primae angustiae sunt: et aut eadem, qua te insinuaveris, retro via repetenda;

22, 20, 5. *Omnem agrum circa depopulati*: 28, 3, 3. *Ea arx fuit Hasdrubali ad excursiones circa in mediterraneos populos faciendas.* ubi etiam quidam codd. turbant. c. 24, 8. *Praedatum in agrum circa pacatum ierant.* c. 33, 2. *Campus ante montibus circa septus erat.* ubi v. Gronov. 31, 23, 4. *Turrim proximam murumque circa scalis cepit.* 36, 17, 6. *Exercitatus finitimis Thracum atque Illyriorum et circa omnium adcolarum bellis.* 37, 17, 3. *Agrum circa Romani hostiliter depopulati sunt.* 40, 50, 1. *Nobilis et potens civitas, aliorum circa populorum cladibus territa.* 42, 56, 8. *Frumento undique circa ex agris convecto.* c. 64, 2. *Romanos circa ex agris demessum frumentum convehere.* Et mox. *Demessis circa segetibus, castra movent.* Alia exempla ex Livio contulit Cel. Dukerus ad Flori 1, 18, 12. et ad Livii 1, 4, 6. Supersunt tamen etiam plurima loca, ubi Livius τῷ *circa* casum addidit: quare non omnia in eamdem loquendi formulam redigenda sunt, sed codd. integerrimos duces sequi debemus. V. ad 36, 14, 12.

Satis patens clausus in medio campus herbidus aquosusque] Tot adjectiva uni substantivo jungi multis librariis displicuit. Ut itaque, quod displicebat, quantum possent, minuerent, alii *patens* omiserunt; ita est in Hearnii Oxon. L. 1. alii *patens claususque* scripserunt; inter quos sunt librarii Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Portug. Haverk. et apud Hearnium N. et B. Recte tamen alii codd. vulgatum servant. V. supra ad 1, 14, 7. Mox *per medium iter est* Oxon. C. teste Hearnio. *per quem medius iter est* Voss. 2. *per quem medius interest* Lovel. 1. a m. 1.

§. 8. *Intrandae primae angustiae sunt*] *intrandae primo angustiae sunt* Harlej. Portug. Haverk. Fragm. Hav. a m. 2. et Hearnii Oxon. B. Neque aliter se in vet. lib. invenisse Sigonius in prima Scholiorum editione testatus est. Sed nihil mutandum est. Modo dixerat Livius, hic locorum fuisse *saltus duos altos, angustos, silvososque.* Eorum alterum nunc vocat *primas angustias.* Mox autem memorabit *alium saltum artiorem inpeditioremque.*

Qua te insinuaveris] Valde suspectum τὸ *te.* Gellius 3, 7. *Milites Romani, uti res nata est, in locum insinuant fraudi et perniciei obnoxium.* Et sic Plautus, Cicero, Virgilius. J. FR. GRON. Si numquam aliter loquerentur Latini scriptores, justa esset suspicio. Sed addunt pro arbitrio ac demunt pronomen huic verbo. DUK. Alios ita, ut Gronovius voluit, locutos esse, docent Cel. Graevius et Jac. Gronov. ad Cic. 3. in Verr. 68. idemque Gronov. ad Cic. 2. de Orat. 35. ubi non modo cod. Oxon. quo is usus est, praefert, *ut penitus insinuet in caussam*; verum etiam reliqui codd. quos Cl. Cockman. adhibuit, iisque insuper accedit cod. Trajectin. Eodem modo etiam Livium locutum fuisse invenio 40, 37, 4. *Fraudis quoque humanae insinuaverat suspicio animis.* Quum tamen hoc loco in receptam lectionem conspirent omnes libri, et scripti et editi, non satis idoneam vulgatum mutandi caussam ὁ πάνυ habuit; praesertim quum Livius saepissime alibi, ut hoc loco circumfertur, locutus sit. Ita 3, 15, 2. *Quanto juniores Patrum plebi se magis insinuabant.* 7, 10,

aut, si ire porro pergas, per alium saltum artiorem
9 inpeditioremque evadendum. In eum campum via alia per cavam rupem, Romani, demisso agmine,

10. *Quum insinuasset se inter corpus armaque.* 32, 13, 1. *Consul per ipsas angustias, qua se inter valles flumen insinuat, hostem sequitur.* 40, 21, 11. *Dat ei mandata, ut per omne obsequium insinuaret se in quam maxime familiarem usum.* 44, 41, 8. *Romani, quacumque data intervalla essent, insinuabant ordines suos.* Immo ipse quoque Cic. eadem locutione aliquoties uti non refugit. Ita Orat. 2. Agrar. 5. *Quum familiariter me in eorum sermonem insinuarem.* de Amic. 26. *Callidus ille et occultus ne se insinuet, studiose cavendum est.* 5. Tuscul. 11. *Zeno Cittieus insinuasse se in antiquam philosophiam videtur.* Auctor ad Herenn. 1, 6. *Si fidem factam putabimus, his nos rebus insinuabimus ad caussam.* Repetendum itaque, quod modo ad §. praec. dixi, scriptores semper ad easdem loquendi formulas non adstringendos, sed codicum fide standum esse.

Retro via repetenda est] Lego *repedanda.* KLOCK. De verbo *repedare* v. Cel. Burm. ad Gratii Cyneg. 243. et Rob. Titium ad v. 244. Hic tamen omnes codd. uno consensu, qui non temere spernendus est, *repetenda* tuentur. Accedit *repedare* non modo apud Livium alibi obvium non esse, sed ne ullum quidem ex aequaevo scriptore exemplum laudari, unde constet, Livii tempore in usu fuisse. Quod enim Titius dicto loco Sallustio et Horatio ex conjectura restituerit, haud facile viri docti probabunt. Vulgatum itaque servo. Ita mox hoc cap. *Retro, qua venerant, pergunt repetere viam.* infra 44, 6, 11. *Ipsi montes, per quos descenderant, repetendi erant.*

Saltum arctiorem inpeditioremque] Vet. lib. *altiorem impeditioremque.* Recte. Nam paulo ante dixit: *Saltus duo alti, angusti.* SIG. Pall. tres *saltum altiorem.* Sed vulgata defenditur ab antiquissimis editionibus. GEBH. *altiorem* etiam quidam libri Hearnii. Haec facile permutari, saepe ostenderunt alii: e quo etiam intelligi potest, veteres *artus* scripsisse, non *arctus.* Hic non video, cur melius sit *altiorem*, quam *artiorem*, id est angustiorem, ut paullo ante Livius. Sigonius videtur putasse, si legas *artiorem*, bis idem dici, quia additur *impeditiorem.* Sed non omnia loca *impedita* etiam *arta* sunt. DUK. *altiorem* etiam Voss. duo, Leid. duo, Lovel. 1. 2. 3. 4. Harlej. Portug. Gaertn. Klock. Haverk. Fragm. Hav. et, teste Hearnio, Oxon. N. B. ac C. [Veith.] Verum omnium instar mihi hoc loco est Florent. qui solus meorum *artiorem* praefert, ut constanter editi exhibent, Sigonianis exceptis. Modo dixerat *intrandae primae angustiae sunt.* Nunc vero indicat, alterum saltum, qui transeundus restabat, *artiorem*, id est, angustiorem priori esse. Supra vero saltus duos *altos* quidem, sed simul etiam *angustos* vocarat. Solent autem *altus* et *artus* in Mstis confundi. V. infra hoc lib. ad c. 13, 11.

§. 9. *Romani demisso agmine, quum ad alias angustias protinus pergerent*] Pall. tres et Andr. *remisso.* Campan. *remissi.* GEBH. *remisso agmine* etiam scripti mei, et Hearnii Oxon. L. 2. B. ac C. [Veith.] cum edd. vett. usque ad Froben. qui anno 1531. *demisso* ei substituit: quod probandum esse,

quum ad alias angustias protinus pergerent, septas dejectu arborum, saxorumque ingentium objacentem molem invenere. quum fraus hostilis adparuis-

ratio Latine loquendi docet. Est enim *demittere* ex loco alto in inferiorem deducere. Supra 7, 34, 8. *Quoad totum in vallem infimam demitterent agmen. Demittere* et *Remittere* etiam supra confundi vidimus ad 4, 44, 10. et 8, 3, 1. Insuper *Romano remisso agmine* ceteris pejus Harlej. Erroris caussam v. ad 6, 3, 8. Praeterea *dum ad alias* Lovel. 2. Male. V. ad 1, 40, 7. At vox *quum* deficit in Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 3. 4. Fragm. Hav. a m. 1. Verum ex his Voss. 2. et Lovel. 3. id supra addiderunt *quum via alia*. Lovel. 4. ad inferiora *quum protinus pergerent* rejecit, ubi a m. 1. *ut protinus pergerent* scriptum fuerat.

Septas dejectu arborum, saxorumque ingentium objacentem molem invenere] Malim *objacente mole*. ut sit, *septas dejectu arborum et saxorum objacente mole*. SIG. Sigonius ariolatur *objacente mole*, ut pendeat a τῷ *septas*. Neque aliter Andreae editio. Pall. tres MSS. *septam dejectu arborum saxorumque ingentium objacentem molem invenere*. GEBH. A conjectura Sigonii est. Sane pars sepimenti istius lapidum moles erat, nec eo tamen prohibendus Livius, ne proprietate oratio ejus enitescat. Ea vero magis exprimitur in scriptura omnium veterum, *objacentem molem*. Sepes agrestes quia fiunt ex palis truncisque et virgultis implexis, ideo *dejectus arborum* dicit *sepire*: non etiam *saxa*, quae quoniam in aggeribus et obicibus aquarum praecipue cum alia materia adhibentur, *moles* et *objacere* dixit. Ovid. 3. Met. [570.] de torrente:

— *quacumque trabes obstructaque saxa tenebant,*
Spumeus, et fervens, et ab objice saevior ibat.

Statius 4. Theb. [144.]

— *magnumque objectus detinet amnem.*

Tacitus 14. Ann. [8.] *Hi molium objectus, hi proximas scaphas scandere conantur.* Ut non offenderet igitur, *angustias sepire dejectu arborum, et objacere illis saxorum molem*: ita nec offendere debuit, *septas dejectu arborum saxorumque ingentium objacentem molem invenere*. Tacitus 4. Hist. [71.] *Quem locum Valentinus insederat, montibus et Mosella amne septum. et addiderat fossas obicesque saxorum.* J. FR. GRON. *objacente mole*, quemadmodum Sigonius conjecit, praeferunt omnes edd. vett. usque ad Froben. qui anno 1535. reposuit *objacentem molem*. Quum autem hanc posteriorem lectionem constanter servent non modo, quoscumque adhibui, codices; sed etiam Hearnii Oxon. N. L. 2. B. ac C. eamdem a Sigonio depulsam in contextum reduxi. Neque de verbis prioribus consentiunt scripti. Nam *sectam dejectu arborum* habet Fragm. Hav. de quo errore supra v. ad 3, 44. 4. *septa dejectus arborum* Leid. 1. *septa dejectu arborum* Voss. 1. et Lovel. 1. *septam dejectu arborum* Voss. 2. Leid. 2. Lovel. 3. Portug. et Haverk. *septam delectu arborum* Gaertn. *septam derectarum arborum* Harlej. quomodo interdum lapsos fuisse scribas monui ad Silii 9, 583. *septa dejectarum arborum* Lovel. 2. *septam dejectarum arborum* Lovel. 4. [Veith.] *sepes dejectarum arborum* Klock. Unus tantum Florent. vulgatum servat, sed alia orthographia scribit *sae-*

set, praesidium etiam in summo saltu conspicitur.
10 Citati inde retro, qua venerant, pergunt repetere viam. eam quóque clausam sua obice armisque inveniunt. siſtunt inde gradum sine ullius imperio: ſtuporque omnium animos, ac velut torpor quidam
11 insolitus membra tenet: intuentesque alii alios (quum alterum quisque compotem magis mentis ac
12 consilii ducerent) diu inmobiles silent. Deinde ubi praetoria consulum erigi videre, et expedire quos-

ptas dejectu arborum. Eam vero probat Pierius ad Virgil. Ecl. 1, 54. V. etiam Dausquej. Orthogr. part. 2. v. *saepes.* Diſſentit Voſſ. in Etym. Ling. Lat. v. *saeptum.* Mox *fenis hoſtis*, pro *fraus hoſtilis*, sine sensu Lovel. 3. Deinde *respicit*, pro *conspicitur*, Gaertn.

§. 10. *Qua venerant, pergunt repetere viam. eam quoque clausam sua obice*] *quam venerant*, et contra *ea quoque* Leid. 1. [*pergunt repente viam* Veith.] Deinde *clausam jam obice* Klock. Mox *invenerunt*, pro *inveniunt*, Harlej. [Veith.]

Stuporque omnium animos, ac velut torpor quidam insolitus membra tenet] *ſtupor omnium animos* Portug. Haverk. et pleraeque vett. edd. *ſtuporque omnium animas* Gaertn. Sed *animos* deficit in Lovel. 4. Tum *aut velut torpor quidam insolitus* Portug. *ac veluti torpor insolitus* Lovel. 4. Tandem *membrum tenet* Leid. 2. et Lovel. 1. *membra temptet* Voſſ. 2. *membra tentet* Lovel. 3.

§. 11. *Quum alterum quisque magis mentis compotem ac consilii ducerent*] *compotem mentis magis* Lovel. 3. *compotem magis mentem* Haverk. *compotem magis mentis* Florent. Voſſ. duo, Leid. duo, Lovel. 1. 2. 4. Harlej. Portug. Gaertn. et Fragm. Hav. quorum auctoritate verba Liviana in hunc ordinem congeſſi. Deinde *quisque duceret* Lovel. 4. Gaertn. et, auctore Hearnio, Oxon. N. et C. [Veith.] Male. V. supra ad 2, 22, 7.

§. 12. *Ubi praetoria consulum erigi videre*] *consulis* Lovel. 2. [Veith.] *consules* Leid. 2. Harlej. Portug. et Gaertn. Varietas nata eſt ex ſtupore librariorum, qui nesciverunt, qua ratione compendium scribendi *cons.* vel *cos.* hoc loco exponendum foret.

Quamquam ludibrio fore munientes, perditis rebus ac spe omni ademta, cernebant] *perditis prope rebus* Haverk. At vere, non prope, perditae erant res; quod librarius nimis inhoneſtum futurum videtur credidiſſe, ideoque addita hac voce minuere voluisse. V. supra ad 3, 67, 3. *perditis verbis* Voſſ. 2. et Lovel. 3. *perditis opibus* Lovel. 2. Supra 5, 39, 3. *Quaenam hoſtibus in perdita re consilia essent.* (* 25, 37, 1.) Florus 4, 12, 35. *Varus perditas res eodem, quo Cannensem diem Paullus, et fato eſt et animo secutus.* Deinde *ac spe ademta* Leid. 2. et Lovel. 1. *ac spe omnia ademta* Voſſ. 2. et Lovel. 3. *ac spe omnia adepta*

dam utilia operi, quamquam ludibrio fore munien-
tes, perditis rebus ac spe omni ademta, cernebant;
tamen, ne culpam malis adderent, pro se quisque, 13
nec hortante ullo nec imperante, ad muniendum
versi, castra propter aquam vallo circumdant; sua 14
ipsi opera laboremque irritum (praeterquam quod
hostes superbe increpabant) cum miserabili confes-
sione eludentes. Ad consules moestos, ne advo- 15
cantes quidem in consilium, (quando nec consilio

Fragm. Hav. a m. 1. V. ad 8, 1, 3. litera autem *a* in vocis *omnia* fine repetita est ex initio vocis sequentis. V. ad 40, 7, 8. *ac spe omni demta* Harlej. V. ad 5, 13, 8. Tandem *quamquam cernerent* Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. N. ac B. sed v. ad 2, 4, 7.

§. 13. *Tamen, ne culpam malis adderent*] *tum, ne culpam* Harlej. V. ad 22, 17, 5. *tamen, ne culpa* Haverk. quasi voluisset *culpa malis adderetur.* V. ad 38, 40, 1. Potius tamen est, ut ultimam literam vocis *culpam* ab initiali sequentis elisam putemus. V. ad 23, 8, 9. Tum *adderent malis* Voss. 2. et Lovel. 3. Mox sine adspiratione *ortante* est in quibusdam codd. unde *orante* datum in Lovel. 2. Insuper *nec sperante*, pro *imperante*, Gaertn.

Castra prope aquam vallo circumdant] Hic potius *propter aquam* legi debet, atteſtantibus archetypis. GELEN. *prope aquam* ex meis tantum praeferunt Voss. 1. Lovel. 2. Harlej. et Haverk. quod omnino ex τοῦ *propter*, reliquorum omnium consensu comprobati, expositione natum videtur. V. ad Epit. Liv. 49.

§. 14. *Cum miserabili confessione eludentes*] *commiserabili confessione* Lovel. 2. Harlej. et Fragm. Hav. De hoc lapsu scribarum v. supra ad 4, 24, 7. Tum *illudentes* Leid. 2. a m. 1. quod ex interpretis glossa natum videtur. *eludere* enim hic ponitur pro *inludere*. V. infra ad 9, 6, 2. Paullo ante *propterquam*, pro *praeterquam*, Lovel. 3. Ita *propter* et *praeter* in scriptis confundi, hoc ipso cap. vidimus ad §. 6. *propter aquam* Lovel. 4.

§. 15. *Ad consules moestos, ne advocantes quidem*] *ad quos moestos* Leid. 1. Lovel. 2. 3. 4. Harlej. Portug. Gaertn. Haverk. et Hearnii Oxon. L. 2. B. ac B. Error hic natus est ex compendio scribendi *cos:* quod quum non intelligerent librarii, primam ejus literam *c* mutarunt in *qu*, quae multis locis in Mstis confunduntur. V. supra ad 4, 15, 7. 5, 48, 3. 8, 18, 6. c. 32, 1. hoc lib. c. 31, 12. c. 35, 7. c. 40, 14. 21, 40, 9. 28, 29, 8. et 35, 43, 3. (* 22, 39, 6. c. 51, 1. 31, 24, 13.) Adde Victor. ad Cic. 1. ad Att. Ep. 1. Salmas. ad Solin. pag. 174. N. Heins. ad Silii 9, 354. ad Val. Flacc. 5, 17. et Cel. Burm. de Vectig. Pop. Rom. c. 9. p. 142. Tum *qui*, pro *quidem*, Leid. 2. et Lovel. 1.

Quando nec consilio nec auxilio locus esset] Perperam in voces

nec auxilio locus esset) sua sponte legati ac tribuni conveniunt: militesque ad praetorium versi, opem, quam vix Dii inmortales ferre poterant, ab ducibus exposcunt.

1 III. Querentes magis, quam consultantes, nox

suas contributis literis, olim perpetua serie scribi solitis, *quā donec* Leid. 1. Deinde *nec auxilio opus esset* Gaertn. *Locus* hic est occasio, facultas. Ter. in Andr. 1, 1, 127.

Quis igitur relictus est objurgandi locus?

et 2, 1, 20.

Neque pol consilii locum habeo, neque auxilii copiam.

Mox *inveniunt*, pro *conveniunt*, Lovel. 3. *conveniant* Portug.

Militesque in praetorium versi opem, quam vix Dii inmortales ferre poterant, ab ducibus exposcunt] Aliter et paullo concisius Pall. pr. ac tert. *militesque ad praetorium versi opem, quam vix Dii immortales poterant, ab ducibus exposcunt.* GEBH. Duo Pall. cum Thuan. uterque Voss. Helm. *militesque ad praetorium versi.* J. FR. GRON. *ad praetorium versi* etiam Florent. Leid. duo, Lovel. 2. 3. 4. Harlej. Portug. Gaertn. Klock. Haverk. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. N. Tot itaque codicum fide nixam lectionem in contextum recipere non dubitavi. Ita infra 28, 46, 4. *Agri Campani regionem a fossa Graeca ad mare versam vendere quaestores jussi.* 29, 35, 14. *Litus ad septentrionem versum subductae naves navalesque socii tenebant.* 36, 15, 9. *Ab Leucate et mari ad occidentem verso per Aetoliam ad alterum mare tendens.* 32, 23, 4. *Romani ad Cenchreas versam partem urbis obpugnabant.* 34, 9, 8. *Porta ad Hispanorum oppidum versa numquam, nisi frequentes, egrediebantur.* 38, 51, 3. *Hoc Graeciae Asiaeque et omnibus ad Orientem versis regibus gentibusque adpareret.* 45, 29, 6. *Accessurum huic parti trans Nessum ad orientem versum, qua Perseus tenuisset vicos.* Ubi non recte quidam eam lectionem convellere conantur. c. 30, 4. *Alii ad insulam Euboeam, alii ad Hellespontum opportune versi.* Eodem tamen sensu *versus* cum praepositione *in* Livium construxisse, infra videbimus ad 36, 15, 7. Praeterea codd. duorum Pall. *τὸ ferre* omittentium lectionem Gebhardus, ut hoc loco, ita etiam probavit 1. Antiq. Lect. 14. Consentit etiam Lovel. 3. Verum, ea omissa, non video, quemadmodum sensus constare possit. Transpositis vocabulis *poterant ferre* habent Leid. 2. et Lovel. 1. Tum *a ducibus* Lovel. 4. et Gaertn. Ceterum voculam *que* non agnoscunt Portug. et Haverk. *milites quia* habet Lovel. 2. V. hujus erroris plura exempla supra ad 5, 29, 3.

§. 1. *Querentes magis, quam consulentes*] Lege *consultantes*. GELEN. Ita non tantum legunt omnes codd. mei, sed et ex priscis edd. Rom. anni 1472. Parm. Tarvis. utraque, et aliae. Perperam autem soliti sunt librarii has voces commutare. V. infra ad 21, 16, 2. Insuper *Querentes inde magis, quam consultantes* Haverk. *Querentes magis consultantes* Leid. 2. et Lovel. 1. *Querentes consultantes*, mediis omissis, Klock.

obpressit. quum pro ingenio quisque fremerent:
alius, *per obices viarum*; alius, *per adversa montium,*
per silvas, qua ferri arma poterunt, eamus. Modo ad 2
hostem pervenire liceat, quem per annos jam prope tri-
ginta vincimus; omnia aequa et plana erunt Romano, in

Quum pro ingenio quisque fremerent] Neque hic per librarios licuit, ut suum loquendi genus Livio salvum maneret. Perperàm enim dederunt *fremeret* Voss. 2. Lovel. 2. 3. Harlej. Port. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 1. B. ac C. Male. V. supra ad 2, 22, 7.

Alius, per obices viarum; alius, per diversa montium] Vet. lib. *per adversa montium.* SIG. Alterum *alius* e suis delet Muretus, ut sit: *alius, per obices viarum, per adversa montium, per silvas.* Quibus facile subscribo. J. FR. GRONOV. Neque ergo adversarer, si fide digniorum codd. testimonio confirmaretur. Nunc, quum solus meorum Port. unusque Hearnii Oxon. B. omittant, reliqui omnes tueantur, his potius, quam illis, fidem habendam esse duxi. Ceterum quatuor priores voces *alius, per obices viarum* omittit Voss. 2. quo et ipso vulgatum verius esse constat; siquidem vocis *alius* repetitio librarium in errorem induxerit. V. infra hoc lib. c. 11, 11. Si autem semel tantum eam in Msto invenisset, non tam facile labi potuisset. Praeterea *per adversa* etiam omnes codd. mei. Solent *adversus* et *diversus* in Mstis commutari. V. ad 22, 7, 2.

Per silvas, qua ferri arma poterant, eamus] MS. Fuld. *per silvas ferri arma poterunt; eamus.* Quod minus tamen placet. MOD. Haud dubie *poterunt.* nam ex militis, non sua persona, hoc Livius. J. FR. GRON. Recte Gronovius *poterunt* in contextum admisit. Ita enim est in Klock. Flor. Leid. 1. et, nisi excerpta fallant, Harlej. Alio ordine *arma ferri* habent Port. Gaertn. et Haverk.

§. 2. *Quem per annos jam prope triginta vicimus*] Rectius erit *vincimus.* GELEN. Samniticum bellum coepit anno CDXII. et nunc agitur annus CDXXXIII. Ergo recte Livius *per XX. annos* dixit, quod nuper corruptum est in *XXX. annos* ab nescio quo minus attendente. GLAR. De Samnite loquitur, qui vinci coeptus est anno urb. cond. CDXII. Quoniam autem ab eo ad hunc annum non nisi XXIII. anni numerantur, Glareanus hunc numerum reprehendit, et *XX.* non *XXX.* legendum censet. Ego contra. Nam si *XX.* dixisset, particulam *prope* non addidisset, quae solet addi, cum numerus revera minor est, quam dicitur. † „Badii codex habet *XX.* et propius „id est vero, quidquid hic argu„tetur Sigonius.“ † SIG. Sola Andreae ed. *per annos jam prope XX. vicimus.* Sed alteram esse veriorem, demonstravit Sigonii calculus. GEBH. Aldus est, qui primus hoc loco *per annos jam prope triginta* substituit. Priores omnes, non solus Badii codex, quem laudat Glareanus, Ascensii editionem intelligens, *prope viginti*, praeferunt. At contra Aldo consentiunt omnes scripti. Et ante Aldum etiam Campanum ita edidisse, innuit Gebhardus. Nisi studio partium obcoecatus fuis-

3 *perfidum Samnitem pugnanti.* alius, *Quo, aut qua eamus? Num montes moliri sede sua paramus? Dum haec inminebunt juga, qua tu ad hostem venies? Armati, inermes, fortes, ignavi, pariter omnes capti atque victi sumus. Ne ferrum quidem ad bene moriendum oblaturus*
4 *est hostis: sedens bellum conficiet.* His in vicem ser-

set Glareanus, veriora docenti Sigonio non oblocutus fuisset hoc loco. Cogitare insuper debuisset, Romanos tempus, ex quo Samnites vincere coeperint, potius justo longius, quam brevius fecisse. Exsultasset sine dubio, si in Harlej. incidens vidisset, eum particulam *prope*, quam urguet Sigonius, expungere. Sed uni huic testi adversus aliorum consensum fides haberi nequit. Transpositis vocibus *prope jam* est in Fragm. Hav. Praeterea *vincimus* ex emendatione Gelenii Frobenius anno 1535. recepit, eumque secuti servarunt usque ad Cl. Jac. Gronov. qui *vicimus* revocavit. Ei vero favent omnes mei praeter unum Florent. satis gravem, licet unicum, testem, qui *vincimus* habet, nisi ejus excerpta fallant. Deinde *qm̄ per annos*, id est *quoniam*, Leid. 2.

Omnia aequa ac plana erunt] Pall. duo *aequata, plana.* sec. a manu correctoris *aequata et plana.* GEBHARD. *aequata, plana* Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. Gaertn. et Fragm. Hav. a m. 1. *aequata et plana* a m. 2. *aequata ac plana* Lovel. 4. *aequa et plana* Flor. Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Portug. et Haverk. *aequa* et *aequata* etiam alibi commutantur. V. ad 29, 2, 10. Vox *omnia* deficit in Gaertn.

§. 3. *Alius, Quo, aut qua eamus*] *quo aut queamus* Flor. et Leid. 1. Seneca de vita beata 1. *Decernatur itaque et quo tendamus, et qua.*

Num montes moliri sede sua paramus] Indicavi in Antiq. Lect. libellis 1, 22. legendum ex Pall. duobus et Camp. edit. *montes demoliri.* Sed nunc mihi magis placet vulgata lectio. Infra 23, 18. *Moliri portas et seras claustraque effringere parat.* 25, 36. *Neque transilire, neque moliri onera objecta, nec caedere stipatas clitellas, ipsisque obrutas sarcinis facile erat.* Nam *moliri* ibidem esse amoliri, ipse Livius explicat, *Quum amoliti objecta onera armatis dedissent viam.* Ibidem, *Fores nulla moliri potuerunt vi.* GEBH. Gebhardus 1. Ant. Lect. 22. melius pronunciat *demoliri*, quod est in duobus Pall. Non credo. Est idem ac *cujus molimenti adminiculis montes sede sua movebimus*, ut loquitur 5, 22, 6. *Molientes obices portarum* 6, 33, 11. *Fores moliri* 25, 36, 13. *Molientibus ab terra naves* 28, 7, 7. Curtius 7, 5, 33. *Fundamenta murorum ab imo moliuntur.* Adde Gronov. ad Livii 24, 46, 5. Nec magis paullo post probo *plaustro in claustra dicitur advectus*, quod iidem libri habent, et verosimilius putat Gebhardus. DUK. *demoliri* etiam Voss. 2. et Lovel. 3. Sed recte Gebhardus mutata sententia vulgatum nunc tuetur. V. ad 25, 36, 10. Praeterea *ñ montes* Lovel. 1. *non montes* Leid. 2. V. ad 36, 3, 8. *nunc montes* Lovel. 2. V. ad 7, 6, 11. Tum *pergimus* Harlej. Sed tota illa vox exsulat a Voss. 2.

Dum haec inminebunt juga, qua tu ad hostem venies] *hic imminebunt*

monibus, qua cibi, qua quietis inmemor, nox traducta est. Ne Samnitibus quidem consilium in tam laetis subpetebat rebus. itaque universi Herennium Pontium, patrem imperatoris, per literas consulendum censent. Jam is gravis annis non militaribus solum, sed civilibus quoque, abscesserat muneribus:

Gaertn. *haec imminebant* Lovel. 3. Voss. 2. et Fragm. Hav. Deinde *qua tum ad hostem venies* Leid. 2. *qua tu ad hostem venias* Gaertn.

Ne ferrum quidem ad bene moriendum oblaturus est hostis] *Nec ferrum quidem ad* Lovel. 4. [Veith.] V. ad 8, 7, 19. *Ne ferrum ad* Gaertner. Tum *ad bene movendum* Voss. 2. et Lovel. 3. Mox verbis sequentibus *sedentes bellum conficiet* Lovel. 4. Voces *hostis: sedens bellum conficiet* perperam omittuntur in Leid. 2.

§. 4. *His invicem sermonibus tamquam quietis immemores nos traducta est*] Haec locutio soloecismo non caret. Secuti nostra exemplaria restituimus ad hunc modum: *His invicem sermonibus qua cibi, qua quietis immemor nox traducta est*. GELEN. *tam cibi, quam quietis immemor* Voss. 1. Leid. 2. Portug. et Haverk. [Veith.] *tam cibi, quam quietis I merore* Lovel. 2. *tam qua cibi, quam quietis inmemor* Lovel. 1. *qua cibi, qua quietis in merore* Lovel. 3. 4. et Harlej. *tam cibi, quam quietis immemores* Hearnii Oxon. L. 1. *qua cibi, qua quietis immemore* Leid. 1. *qua cibi, qua quietis immemores* Florent. *qua cibi, qua quietis immemor*, ut Gelenius restituit, Voss. 2. Gaertn. Klock. et Fragm. Haverk. quod etiam de reliquis suis Hearnius testatur. Et jam ante Gelenium Aldus inter errata monuit, ita legendum esse, quem nemo audire dignatus est. Praeterea *nox traducta*, sine τῷ *est*, Lovel. 4. *nox est traducta* Leid. 1. *nox tradita est* Klock. Livius 24, 38, 2. *Utinam reliquum tempus nec patiendo infanda, nec faciendo, traduci possit*.

Itaque universi Herennium Pontium, patrem imperatoris, per literas consulendum censent] Omittunt Pall. duo *per literas*. GEBHARD. Eadem vocabula omittit Lovel. 3. insuper vero omnia haec decem desunt in Lovel. 2. At *universi ad Herennium Pontium patrem* praefert Voss. 2. *universi Hereroxum Pontium patrem* Lovel. 4. *universi Herronium Pontium patrem* Gaertn. *universi Herennium patrem* Leid. 2. Deinde *consulendum censuerunt* edd. vett. usque ad Froben. qui anno 1535. consentientibus omnibus scriptis *consulendum censent* substituit.

§. 5. *Jam is gravior annis*] Vet. lib. *gravis annis*. SIG. Pall. tres *gravis annis*. Camp. *At is gravis annis*. Andreae editio adstipulatur vulgatae lectioni. GEBH. *gravius annis* Leid. 1. et Florent. a m. 1. *gravi annis* Fragm. Hav. a m. 1. *gravior* a m. 2. Reliqui meorum *gravis* probant. Supra 5, 12, 11. *Vetus tantum senator, et aetate jam gravis*. 7, 39, 1. *Alios graves jam aetate, aut viribus parum validos*. Infra 10, 34, 12. *Paucos graves aetate aut invalidos inveniunt*. 3, 33, 6. *Graves quoque aetate electos novissimis suffragiis ferunt*. Horat. 1. sat. 1, 4.

in corpore tamen adfecto vigebat vis animi consi-
6 liique. Is, ubi accepit, ad Furculas Caudinas inter duos saltus clausos esse exercitus Romanos, consultus ab nuncio filii, censuit, omnes inde quam pri-
7 mum inviolatos dimittendos. quae ubi spreta sententia est, iterumque, eodem remeante nuncio, consulebatur, censuit, ad unum omnes interficiendos.

O fortunati mercatores, gravis annis
Miles ait.

Ovid. Epist. 8. Her. 31.

Me tibi Tyndareos, vita gravis auctor et annis,
Tradidit.

Supra tamen est 2, 19, 6. *Quamquam jam aetate et viribus erat gravior.* (* et 41, 3, 6.) Praeterea *Nam is gravis* Gaertn. V. infra hoc lib. ad c. 17, 5. Mox *sed ab civilibus quoque*, addita praepositione, Harlej.

In corpore tamen adfecto vigebat vis animi consiliique] *in corpore tam adfecto* Lovel. 4. Portug. et Haverk. V. ad 22, 59, 13. *tum*, pro *tamen*, habet Lovel. 2. V. ad 22, 17, 5. et mox hoc cap. §. 8. Tum *afecto* Lovel. 2. *efeto* Voss. 1. in margine. *effeto* Klock. et Fragm. Hav. a m. 2. Male. Optimi enim et numero plures codd. stant pro vulgato. V. ad 5, 18, 4. et mox hoc cap. ad §. 7.

§. 6. *Ad Furculas Caudinas inter duos saltus clausos esse exercitus Romanos*] Pall. duo, et Camp. ed. *ut clausus esset exercitus Romanus.* Pal. sec. *clausum esse exercitum Romanum.* GEBH. *clausum esse exercitum Romanum* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Harlej. Portug. Haverk. Fragm. Hav. a m. 2. et Hearnii Oxonienses. [Veith.] *clausus est exercitus Romanus* Fragm. Hav. a m. 1. *clausus esset exercitus Romanus* Leid. 1. et Lovel. 2. ac 3. *ut clausus esset exercitus Romanus* Voss. 2. et Gaertn. *quod ad Furculas Caudinas inter duos saltus clausus esset exercitus Romanus* Lovel. 4. Verum cum Flor. et Klock. nihil mutandum est. Intelligendum enim est, utrique consuli suum fuisse exercitum, licet junctis viribus rem gesserint: unde mox hoc cap. inquit Liv. *amissis duobus exercitibus.* Consentiunt etiam editi, nisi quod ignorent verbum *esse*, quod primus addidit Cl. Jac. Gronov. Id autem recte factum esse, indicant omnes codd. nisi quod etiam desit in Florent. et Klock. Paullo ante *acceperat* Voss. 1. a m. 1. Mox autem in verbis sequentibus *a nuncio filii* Voss. 2. Gaertn. et Lovel. 3.

Omnes inde quam primum inviolatos dimittendos] Pal. sec. *incolumes dimittendos.* GEBH. Ita etiam Portug. et Haverk. Sed est omnino ex interpretis expositione natum.

§. 7. *Iterumque eodem remeante nuncio consulebatur*] Particula *que* non adparet in Leid. 2. Lovel. 1. 4. et Portug. *iterumque ab eodem* legit Harlej.

§. 8. *Veluti ex ancipiti oraculo responsa*] *velut ancipiti oraculo* Gaertner. *velut ex ancipiti mole* Hearnii Oxoniensis L. 1.

Tamen consensu omnium victus

Quae ubi tam discordia inter se, velut ex ancipiti 8
oraculo, responsa data sunt; quamquam filius ipse
in primis jam animum quoque patris consenuisse in
adfecto corpore rebatur; tamen consensu omnium
victus est, ut ipsum in consilium adciret. Nec gra- 9
vatus senex plaustro in castra dicitur advectus, vo-
catusque in consilium ita ferme locutus esse, ut ni-

est, ut ipsum in concilium adciret] *tum consensu* Gaertn. V. modo hoc cap. §. 5. *cum consensu* Voss. 1. in contextu. Facile in Mstis commutari potuerunt *cū*, sive *cum*, et *tñ*, sive *tamen*. V. ad 3, 16, 1. hoc lib. ad c. 20, 8. 10, 17, 9. *tamen assensu* Portug. [Veith.] *tamen sensu* Haverk. Deinde *in consilium* Florent. Voss. 1. Leid. 1. Lovel. 2. Portug. Klock. Haverk. et Fragm. Hav. Neque aliter praeferunt edd. omnes ante Modium. Iidem omnes, non tantum excusi, verum etiam manu exarati, et insuper Leid. 2. ac Lov. 1. similiter praeferunt mox §. seq. *vocatusque in consilium.* Utra lectio verior sit, dubium videtur. Ego tamen *consilium* praeferendum existimo. Verisimile enim est, licet etiam supra §. 5. *universi*, et his ipsis verbis *omnium* de quibuscumque, etiam militibus gregariis, intelligantur, tamen Herennium Pontium non in concionem, sed in consessum ducum, adductum esse; quia mox tantum *filius aliique principes* memorantur. Consessus autem ille ducum non *concilium*, sed *consilium*, erat vocandus, ut Gronov. docuit ad 44, 2, 5. Eam itaque lectionem utrobique restitui. Praeterea si quicumque in castris degentes innuerentur, Livius potius *in concionem*, quam *in concilium*, dicturus fuisse videtur. Tum *accirent* Hearnii Oxon. B. *acciperet* edd. vett. pro quo primus Aldus recte restituit *acciret.* V. ad 10, 19, 1. Insuper in verbis praecedentibus *effoeto corpore*, pro *adfecto*, Voss. 2. et Lovel. 4. V. supra hoc cap. §. 5.

§. 9. *Plaustro in castra dicitur advectus*] Verisimilis Pall. duorum codd. lectio: *plaustro in claustra.* Nam, ut supra [c. 2, 7.] descripserat: *Ita natus locus est; saltus duo alti, angusti, silvosique sunt, montibus circa se perpetuis inter se juncti: jacet inter eos satis patens, clausus in medio, campus, herbidus aquosusque, per quem medium iter est. Sed ante, quam venias ad eum, intrandae primae angustiae sunt, et aut eadem, qua te insinuaveris, retro via repetenda: aut, si ire porro pergas, per alium saltum arctiorem impeditioremque evadendum.* GEBH. 1. Ant. Lect. 22. Utatur, fruatur Gebhardus inficeto hoc *plaustro in claustra*, modo neminem invitum cogat sibi consentire. Neque animadvertit, huic lectioni in laudato loco nihil praesidii esse, non enim castra Samnitium, in quae senex advectus dicitur, sed Romanorum erant *in satis patente, clauso in medio, campo.* Lectionem itaque, quam probavit, sed in nullo meorum reperi, errori librariorum adscribendam esse, nullus dubito. Eosdem etiam alibi has voces commutasse, docet Doct. Oudendorp. ad Lucani

hil sententiae suae mutaret; caussas tantum adjice-
10 **ret:** ***Priore se consilio, quod optimum duceret, cum potentissimo populo per ingens beneficium perpetuam firmare pacem amicitiamque: altero consilio in multas aetates, quibus, amissis duobus exercitibus, haud facile receptura***

6, 118. V. etiam, quae olim notavi ad Silii Ital. 10, 643. Ceterum *ducitur advectus* Lovel. 1. a m. 1. et edd. antt. ante Aldum, qui omnes mox legunt *locutus est*. Ita vero *ducitur advectus* eadem fere forma dictum foret, qua *replete obstructas portas, tulit portatas carinas*, hujusque generis alia, de quibus egi ad Silii 11, 198. et supra ad Livii 5, 21, 16. Quum tamen hoc loco reliqui codd. praeferant *dicitur*, et mox legendum sit *locutus esse*, quo recepto *ducitur* admitti nequeat, id potius iterum labentibus scribis tribuo, qui passim *dicere* et *ducere* inter se commutarunt. V. ad 38, 43, 1.

Ita ferme locutus est] Lege *locutus esse*, ut referas ad verbum praecedens *dicitur*. GELEN. Praeter edd. Gelenio priores *locutus est* etiam inveni in Leid. 2. Lov. 1. 2. Portug. et Haverk. ut et Hearne in Oxoniensibus suis. [Veith.] Sed optimi aliique omnes codices Gelenio favent. Mox *caussas tantum condicere* Portug. *caussas tantum addiceret* Leid. 2. Adparet, librarium ex eo errasse, quod scriptum fuerit *adiceret*, ut praeferunt etiam nunc Flor. Leid. 1. Lovel. 1. 2. 3. et Gaertn. V. ad 1, 30, 3. *et tantum caussas adjiceret* Haverk.

§. 10. *In multas aetates, quibus amissis duobus exercitibus, haud facile receptura vires Romana res esset*] *in mutatas aetates* Lovel. 1. a m. 1. *in multa aetate* Gaertn. Tum *quibus duobus exercitibus amissis* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Portug. et Haverk. *quidem duobus exercitibus amissis* Voss. 2. *quibus amissis exercitibus duobus* Leid. 1. Harlej. Gaertn. et Fragm. Hav. *quoque amissis exercitibus duobus* Lovel. 2. *quidem amissis exercitibus duobus* Lov. 3. Voces autem duae *res esset* desunt in Portug. Sed sola vox *esset* in Florent. Voss. duobus, Leid. duobus, Lovel. 1. 2. 3. 4. Harlej. Gaertn. Klock. Haverk. Fragm. Hav. [Veith.] et editt. Aldo prioribus. Mox *tertium consilium nullum esse* Portug. *tertium nullum consilium est* Leid. 2.

§. 11. *Quum filius aliique principes percunctando exquirerent*] Pall. duo *percunctando persequerentur*. GEBH. Sic Tacitus 3. Ann. [16.] *Crebrisque interrogationibus exquirit*. Sed Thuan. a m. 1. *exequirent*: unde conjeci statim, quod post in duobus fuisse melioribus Pall. Voss. altero, [posteriore,] et Chifflet. deprehendi, *percunctando exsequerentur*. Est enim ea propria Livii phrasis. 3, [20, 2.] *Quum tribuni plebis velut eludentes vana dicta persequi quaerendo, quonam modo exercitum educturi consules essent?* 6, [14, 13.] *Itaque exsequebantur quaerendo, ubi tantae rei furtum occultaretur?* Hoc l. 9, [16, 4.] *Itaque subinde exsequentes a consule legati, quonam se pacto paucos et infirmos praesidio tam valido et armato vim allaturos*. 22, [3, 2.] *Et caetera, quae cognosse in rem erat, summa*

ceptura vires Romana res esset, bellum differre: tertium nullum consilium esse. Quum filius aliique principes 11
percunctando exsequerentur, *Quid si media via consilii caperetur; ut et dimitterentur incolumes, et leges iis jure belli victis inponerentur? ista quidem sententia,* 12
inquit, *ea est, quae neque amicos parat, neque inimi-*

omnia cum cura inquirendo exsequebatur. 25, 29, 10. *Exsequentibus sciscitando, quae acta cum Romanis essent, dilucere id, quod erat, coepit,* etc. Sic optimi codices. Ludibrium Lipsiani *acquirentibus*: unde frustra divinat ille *anquirentibus*. 35, [14, 10.] In Scipionis et Hannibalis colloquio: *Exsequenti, quem tertium, haud dubie semet ipsum dixisse.* Eodemque de Philopoemene [c. 28, 4.] *Quem locum capturus ipse esset, cogitando aut quaerendo exsequebatur.* 41, [7, 7.] *Exsequebantur deinde quaerentes, quid non ita potius A. Manlius Romam venisset?* Toties idem loquendi genus repetivit, ut lectoribus illud suis familiare redderet, caveretque, ne usquam novum videretur: quod non mirum ab librariis, mirum vero ab longe doctissimo viro, cui alioqui tantum debet, non impetrare quivisse. J. FR. GRON. *Tum filius aliique* Gaertn. V. ad Epit. Liv. 48. circa finem. *Quum filiis aliique* Florent. sed, ultima litera *s* deleta, postea factum est *filii*. Deinde *exquirentur* idem Florent. at *exsequerentur* Leid. 1. Lovel. 2. 3. Gaertn. et Fragm. Hav. a m. 1. Livius 5, 15, 12. *Exsequebatur inde, quae sollemnis derivatio esset.* Auctor Epit. Liv. 35. *Exsequenti, quem tertium diceret, semet ipsum dixit.* V. etiam Sigonium ad 22, 49, 12. [*exquirerent* Veith.]

Quid si media via consilium caperetur] Pall. tres *quid si media via consilii caperetur.* Campan. omittit omnino *τὸ consilium*. GEBH. Tres Pall. Thuan. uterque Voss. Helm. Fulv. Cujacianusque *consilii*. J. FR. GRON. *quid si media via consilia caperentur* Klock. *quid si media via consilia caperetur* Flor. a m. 1. Sed ultima litera *τοῦ consilia* postea deleta est. *quid si media via consilii caperetur* reliqui non tantum mei, sed etiam omnes Hearnii Oxonienses. Mox sequens *ut* deficit in Haverk. ei proximum *et* in Portug. [Veith.] Sed alterum ab altero perperam interceptum est.

§. 12. *Ista quidem sententia, inquit, ea est*] *Ita quidem sententia* Voss. 2. Lovel. 3. et Gaertn. (* v. ad 34, 47, 4.) *Ista sententia* Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. N. ac B. Deinde *ea est, inquit* Lovel. 2. *inquit, eaque est* Voss. 1.

Quae neque amicos parat, neque inimicos tollit] *nec inimicos tollit* Voss. duo, Leid. 1. Lovel. 1. 2. 3. 4. Portug. Gaertn. et Haverk. quod mutatum a librariis esse videtur, quia *neque* praecesserat. V. infra hoc lib. ad c. 9, 14. *ne inimicos tollit* Leid. 2. Praecedens autem *neque* deest in Portug. at tres voces *neque amicos parat* in Haverk. omissae a librario propter repetitionem vocis *neque*. V. hoc lib. ad c. 11, 11.

Servate modo, quos ignominia irritaveritis] Alii *Servare,* alii *Servate* legunt, neutro satis claro sensu.

cos tollit. Servate modo, quos ignominia irritaveritis.
13 *ea est Romana gens, quae victa quiescere nesciat. Vivet semper in pectoribus illorum, quidquid istuc praesens*

Vult autem priorem sententiam ipsis persuasam, ut verba statim sequentia indicant. Aut si Romanos servare volent, ut contumelia non irritent: cujus caussam mox subjungit. GLAR. *Servate* omnes non modo codd. sed et, paucis exceptis, omnes excusi. Alterum enim non nisi in Ascens. anni 1513. 1516. et 1530. inveni, quorum duo priores *Servate*, adhuc in margine exhibent; at contra ed. Paris. anni 1529. *Servate* habet in contextu, *Servare* in marginem relegat. Sensus autem est apertus et planus. Dehortatur Herennius filium ac principes Samnitium, ne Romanos, si eos servare velint, injuria adficiant. Id non intellexit vir doctus, qui ad marginem ed. Curion. conjecit legendum *Servat modo*, nempe sententia, quam senex inprobat.

Quae victa quiescere nesciat] *quiescere nequit* Hearnii Oxon. C. *quiescere nequeat* Lovel. 2. *quiescere nequeat nesciat* Voss. 2. Sed mediae voci subjecta sunt signa, quibus librarii aliquid perperam scriptum, ac delendum esse indicare solent. *nequeat* ex glossa natum est. *nesciat quiescere* est nequeat, non possit quiescere. Horat. 3. od. 13, 9.

Te flagrantis atrox hora caniculae
Nescit tangere.

Horat. Art. poët. 389.

— — delere licebit,
Quod non edideris; nescit vox missa reverti.

Ovid. 1. ex Ponto Ep. 3, 23.

Tollere nodosam nescit medicina podagram.

Propert. 1. Eleg. 5, 26.

Nescit amor priscis cedere imaginibus.

ubi videndus est Passerat. Eo sensu *scire* pro *posse* infra est cap. seq. *Quoniam ne victi quidem ac capti fortunam fateri scirent.* ubi vide. *victa cognoscere nesciat* perperam est in Klock. Paullo ante *ea, ea Romana gens* Lovel. 2. quasi in repetitione pronominis emphasin quaesisset Livius, de qua infra v. hoc lib. c. 9, 1. At reliqui constanter vulgatum servant.

§. 13. *Vivet semper in pectoribus illorum*] Pall. duo *At vivat.* GEBH. *At vivat semper* Voss. 2. et Lovel. 3. *Vivat semper* Leid. 1. Deinde *in pectoribus eorum* Voss. 2. Leid. 2. Lovel. 1. 4. Portug. Gaertner. Haverk. et Fragm. Hav.

Quidquid istud praesens necessitas injunxerit] *inusserit* habent vetusti codices, magno inter se consensu. GELEN. Vet. lib. *istinc.* Malim ergo *istic.* SIG. Lego *isthaec praesens necessitas.* KLOCK. Ex quatuor Palat. nullus huic lectioni patrocinatur, invectae a Gelenio, quam et Sigonius amplexus fuerat, ut divinaret tamen legendum *quicquid istic praesens necessitas inusserit.* Mihi placet, quod reperi in tribus Palat. *quicquid istuc praesens necessitas immiserit.* tamquam loquatur de face aliqua contumeliae, tum revera Romanis immissae. Sic Latinissimi dicunt, *immittere ignem tectis*: sic ferme Sallustius Jug. 102. GEBH. 1. Antiq. Lect. 22. Primus, nisi fallor, architectus hujus lectionis est Gelenius. Pall. pr. tert. et Camp. ed. *immiserit.* sec. et Andr. recensio *injunxerit.* sec. amplius *istic praesens necessitas injunxerit.* Indicavi hanc lectionem, quantum memini, in Antiquis. Duriorem omnino hic

necessitas inusserit; neque eos ante multiplices poenas expetitas a vobis quiescere sinet.

IV. Neutra sententia accepta. Herennius do- 1

esse metaphoram, et non congruam existimo; et, quandoquidem fastidiunt omnes libri, suspicor legendum: *quicquid istuc praesens necessitas incusserit.* GEBHARD. Est a Gelenio, magno inter se consensu vetustos codices sic habere testato. Et nobis in Thuaneo Vossianoque obvium fuit. Nec aliter Helm. et Chiflet. Alludit Vossianus alter, qui *jusserit.* Durabit imposita a necessitate nota, nec desinet admonere vindictae. Cicero 2. Catil. [9.] *Tantus illorum temporum dolor inustus est civitati, ut jam ista non modo homines, sed ne pecudes quidem mihi passurae esse videantur.* Pro domo [34.] *Tantum homines impios ex vetere illa conjuratione inustum nefariis mentibus bonorum odium retinebat.* Ad Attic. 1. Ep. 16. *Doloris, quem improbissimo cuique inusserat severitas consulatus mei.* Orosius 1, 18. *Quantos populos implicuerit, odio excidioque adflixerit, ludi literarii disciplina nostrae quoque memoriae inustum est.* ubi supposuerunt *insitum est.* Nicetas de Alexio Comneno 3, [8.] Ὁ δὲ λαθόμενος ὡς ἐγκαίονται τοῖς πλείσοις αἱ συμφοραί, καὶ εἰσιν ἀνακόνιπτοι. Tamen hic duo Pall. et Campanus *immiserit:* tertius et Andreas aliique olim editi *injunxerit.* Quibus adducor, ut retineam quoque 3, 58, 2. *Ne Claudiae genti eam inustam maculam vellent.* et 8, 32, 15. *Neu Fabiae genti eam inurerent ignominiam.* et jubeam plorare librarios cum suis *ingesta* et *injungerent.* Cic. 1. Catil. [6.] *Quae nota domesticae turpitudinis non inusta vitae tuae est?* J. FR. GRON. *quidquid istinc* Harlej. Portug. Gaertn. et Haverk. *quidquid ista* Fragm. Hav. *quidquid his tunc* Klock. *quidquid istud* Lovel. 2. Deinde *immiserit,* quod Gebhard. in Ant. Lect. probavit, habent Lovel. 2. et 3. *invexerit* Klock. *junxerit* Leid. 2. et Portug. *injunxerit,* ut vulgo editum fuit, Lovel. 1. Harlej. Gaertner. Haverk. Fragm. Hav. a m. 2. et Hearnii Oxon. B. quod Gronovius in prima ed. notarum simplicissimum rebatur, modo *istis* refingeretur, et intelligeretur *Romanis,* non *pectoribus,* aut certe *istud.* Posterius autem *quidquid istud* inlustrabat hoc Quinctil. 1. Inst. Orat. 3. *Et audacia provecti, quidquid illud possunt, statim ostendunt.* et 12, 6. *Neque praepropere distringatur inmatura frons, et quidquid est illud acerbum, proferatur.* Addidit tamen, se nec Gelenii lectionem rejicere. In iteratis autem curis, ubi jam totus a parte Gelenii stat, illa priora omisit. Et recte. Gelenii enim lectionem firmant Florent. Leid. 1. Lov. 4. et quatuor Hearnii Oxonienses, nisi quod in uno vel altero corrupte, sed ad veram lectionem proxime accedente errore, scriptum sit *insserit,* quomodo etiam a m. 1. fuit in Fragm. Hav. [Veith.] id autem ex *inusserit* et *insserit* facillimo errore commutari potuit; cujus generis lapsus librariorum innumeri ex Mstis proferri possent, si necesse foret. *inusserit,* ut apud Cic. 1. in Verr. 44. *Cur hunc dolorem cineri ejus atque ossibus inussisti?* *incusserit,* quod deinde Gebhardo in mentem venit, defendi posse videtur illo Justini 38, 7. *Adeo illis odium Romanorum incussit rapacitas proconsulum.* Nihilominus tantum abest, me conjecturam illam probare, ut potius una litera apud Justin. deleta legendum cum Gronovio existimem

mum e castris est avectus. Et in castris Romanis quum frustra multi conatus ad erumpendum capti
2 essent, et jam omnium rerum inopia esset; victi necessitate legatos mittunt, qui primum pacem aequam peterent: si pacem non inpetrarent, uti pro-
3 vocarent ad pugnam. Tum Pontius, *debellatum esse*,

iussit. Mox in verbis sequentibus *poenas expetitas a nobis*, pro *a vobis*, Portug. Haverk. et Fragm. Hav. Tum *sineret*, pro *sinet*, Gaertn. V. ad 2, 56, 7.

§. 1. *Herennius domum advectus*] Vetusti codices *Herennius domum e castris est avectus*. GELEN. Vet. lib. *revectus*. Egregie. Inde enim in castra vectus fuerat. SIG. *domum e castris est advectus* Lovel. 3. Portug. et Haverk. *domum e castris advectus* Harlej. *domum e castris est revectus* Fragm. Hav. [*revectus est* Veith.] Quam lectionem cur egregiam vocet, et illi, quam Gelenius probavit, praetulerit Sigonius, caussam nullam video. Ut enim *revehere domum*, ita etiam *avehere*. Infra 45, 33, 4. *Non in usum modo praesentem, sed etiam quod domos aveherent*. Ita *avehere in fines Caeritum* 7, 19, 8. *Karthaginem avehere* 38, 42, 7. Ejusdem generis est *avolare Romam*, de quo v. ad 1, 57, 8. et contra *advectus ab domo*, de quo v. ad 8, 22, 6. Praeterea *avectus e castris*, ut *abstrahere e portu*, de quo dicam ad 37, 27, 6. Lectionem autem illam Gelenii probant reliqui omnes codd. nisi quod *domum castris est avectus* habeat Gaertn. et *e castris domum est avectus* Lovel. 4. *avehere* autem et *advehere* etiam alibi in Mstis commutantur. V. quae notavi ad Silii 10, 318. Adde supra ad 5, 51, 9. et infra hoc lib. c. 27, 11.

Quum frustra multi conatus ad erumpendum capti essent] *quum multi frustra conatus* Lovel. 2. *quum frustra multi conantur* Lovel. 1. a m. 1. Deinde *coepti essent* Lovel. 4. [Veith.] *capti sunt* Leid. 1.

Et jam omnium rerum inopia esset, victi necessitate] Prave distinguunt Pall. duo *et jam omnium rerum inopia essent victi*. GEBH. Ita etiam Voss. 2. Leid. 2. Lovel. 3. et Gaertn. Sed recte, hanc interpunctionem sibi displicere, Gebhardus testatus est. Jungendum enim *victi necessitate*, ut vulgo editur. Justin. 8, 5. *Victi igitur necessitate, pacta salute se dediderunt*. Ita *victus ira* supra 2, 5, 1. *Victi ira vetuere reddi*, *vetuere in publicum redigi*. ubi vide. Praeterea *etiam omnium rerum inopia* Lov. 1. et Gaertn. V. ad 39, 10, 6. *et omnium rerum inopia* Fragm. Hav. V. ad 22, 47, 9.

§. 2. *Si pacem non impetrarent, provocarent ad pugnam*] Lege addendo *uti provocarent*. GELEN. *Si non pacem inpetrarent* Gaertn. Deinde voculam *uti*, quam Gelenius addidit, servant omnes codd. nisi quod simul cum sequenti dictione *provocarent* exsulet a Florent. *uti provocarentur* habent Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. B. Ipse tamen Hearnius *ut provocarent* edidit, quod nupera Londinensis ed. servavit. Paullo ante *legatos mittit* Gaertn. qui, ut dictum est, *τὸ victi* ad praecedentem periodum referebat. Verum ne sic quidem ea lectio ferri potest. Duo enim consules pari imperio

respondit: *et, quoniam ne victi quidem ac capti fortunam fateri scirent, inermes cum singulis vestimentis sub jugum missurum: alias conditiones pacis aequas victis ac victoribus fore; si agro Samnitium decederetur,* 4
coloniae abducerentur, suis deinde legibus Romanum ac Samnitem aequo foedere victurum. His conditionibus pa- 5

erant in castris Romanis, adeoque requiritur omnino *mittunt.* Deinde mutato ordine vocabulorum *aequam pacem peterent* Fragm. Hav. *aequam peterent pacem* edd. antiquae usque ad Frobenianam anni 1535.

§. 3. *Debellatum esse respondit: et, quoniam ne victi quidem ac capti fortunam fateri scirent*] *debellatum est, respondit* Lovel. 2. sed peccatum librarii est, qui *ē*, sive *est*, perperam scripsit pro *se* sive *esse*. Non enim hoc Pontii responsum directa, sed obliqua oratione Livium proposuisse, sequentia docent. Tum *et qui ne victi quidem* Gaertn. *et quoniam ut victi quidem* Voss. 2. et Lovel. 3. *et quoniam ne quidem victi* Fragm. Hav. V. mox hoc cap. §. 16. et infra ad 38, 25, 15. *fortunam scirent*, media voce exulante, Leid. 2. Male. *scirent fateri* est possent fateri. Infra 38, 52, 2. *Major animus et natura erat, quam ut reus esse sciret.* Eodem modo *nescire* pro non posse supra habuimus cap. praec. §. 12. Et hoc sensu sumitur ea vox in elliptica locutione *fidibus scire* similibusque, pro *scire canere fidibus*. Mox in verbis sequentibus *τὰ sub jugum* desunt in Leid. 1. quemadmodum postea *aequas* in Leid. 2.

§. 4. *Si agro Samnitium decederetur*] Pall. duo *decederent*. GEBH. Ita et Voss. 2. ac Lovel. 3. V. ad 38, 40, 1. *recederetur* Gaertn. V. ad 35, 10, 2. *decideretur* Florent. Leid. 1. et Lovel. 4. Restitui deinde particulam *si*, quam servant omnes et mei, et Oxonienses Hearnii; omnes insuper editiones antt. usque ad postremam Gruteri, quae omisit prima, ejusque exemplo recentiores reliquae.

Coloniae abducerentur] Pal. pr. *adducerentur*. tert. *adducerent*. at Camp. *coloniae educerentur*. GEBH. *adducerentur* Voss. 2. Lovel. 3. Gaertn. et Fragm. Hav. a m. 1. *aducerentur* Florent. Sed prima ejus vocis litera postea erasa est. *abducere* et *adducere* saepe in Mstis confunduntur. V. ad 27, 29, 1.

Suis deinde legibus] Vet. lib. *suis inde legibus*. SIG. Pal. sec. Andr. Campanique edd. *suis inde legibus*. GEBH. Ita et Portug. Haverk. Hearnii Oxon. N. B. et edd. priores. Aldus primus *deinde* substituit, quod in reliquis scriptis, quorum et major numerus, et gravior auctoritas est, exstat.

§. 5. *Paratum se esse foedus cum consulibus ferire*] Usitatissimam loquendi formam intervertunt Pal. sec. et Camp. ed. *foedus cum consulibus ferre*. GEBH. Similiter Voss. 2. Harlej. et Fragm. Hav. a m. 1. Praeterea *esse se* Lovel. 2.

Si quid eorum displiceat, legatos jam redire ad se vetuit] Si esset *jam tum*, facilius ferres: sed delendum est *τὸ jam* jussu Flor. Thuan. Rott. Helm. utriusque Vossiani, et Mureti codicum. J. FR.

ratum se esse foedus cum consulibus ferire: si quid eo-
6 *rum displiceat, legatos redire ad se vetuit.* Haec quum legatio renunciaretur, tantus gemitus omnium subito exortus est, tantaque moestitia incessit, ut non gravius accepturi viderentur, si nunciaretur, omni-
7 bus eo loco mortem obpetendam esse. Quum diu silentium fuisset, nec consules aut pro foedere tam turpi, aut contra foedus tam necessarium hiscere possent; tum L. Lentulus, qui tum princeps lega-
8 torum virtute atque honoribus erat, *Patrem meum,* inquit, *consules, saepe audivi memorantem, se in Capi-*

GRON. Illud *jam*, quod ex codd. suis delendum jussit Gronovius; exsulat etiam ab omnibus et meis et Oxoniensibus Hearnii Mstis. Praeterea *displiceret* Lovel. 2. et Harlej. [Veith.] Tum *venire* Portug. et Voss. 1. in cujus margine tamen altera lectio adnotatur. contra *redire* in contextu, *venire* in margine habet Hearnii Oxon. N. Solent haec verba a librariis confundi. V. infra ad 37, 50, 6. Denique *legatos ad se redire vetuit*, alio vocum ordine, est in Voss. 2.

§. 6. *Haec quum legatio renunciaretur, tantus gemitus omnium subito exortus est*] *Haec quum legatio nunciaret* Portug. *Haec quum legatio nunciaretur* Haverk. Proprium in hac re verbum est *renunciare*; quod cod. unius auctoritate restituendum videtur auctori Epit. Liv. 47. *Legati, ad disceptandum inter Masinissam et Karthaginienses missi, renunciaverunt, vim navalis materiae se Karthagine deprehendisse.* ubi vulgo editur *nunciaverunt*. Plura v. ad eum locum. Praeterea τὸ *tantus* deficit in Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. 4. Harlej. et Fragm. Hav. [Veith.] ejus loco *tanti* habet Florent. sine sensu. Mox *subito est exortus* Gaertn. Sed τὸ *est* deficit in Leid. 2. et Lovel. 1.

Si nunciaretur, omnibus eo loco mortem obpetendam esse] Pal. sec. habet *annunciaretur*. GEBH. Eadem etiam lectio superest in Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. B. Praeterea *mortem appetendam* Voss. uterque, Leid. uterque, Lov. 1. 2. 3. 4. Harlej. Port. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. sed *mortem oppetere* etiam infra est 26, 25, 14. *Pro patria pugnantes mortem oppetierunt.* ubi tamen optimi *occubuerunt*.

§. 7. *Contra foedus tam necessarium hiscere possent*] *circa foedus* Leid. 2. V. ad 37, 15, 7. Tum *possent hiscere* Portug. a m. 1.

Tum L. Lentulus, qui tum princeps legatorum virtute atque honoribus erat] Primam vocem in Oxon. C. deesse, Hearne monuit; sed illud *tum* posteriori loco omittitur in Gaertn. [Veith.] Ubi etiam, si alterutro loco delendum est, abesse mallem. Quid enim ibi operetur, aut orationi conciliet, non video. Deinde *virtute ac honoribus* Voss. 2. Gaertn. Harlej. Portug. et Haverk.

tolio unum non fuisse auctorem senatui redimendae auro a Gallis civitatis, quando nec fossa valloque ab ignavissimo ad opera ac muniendum hoste clausi essent; et erumpere si non sine periculo magno, tamen sine certa pernicie possent. Quod si, ut illis decurrere ex Capito- 9
lio armatis in hostem licuit, (quo saepe modo obsessi in obsidentes eruperunt) ita nobis aequo aut iniquo loco dimicandi tantummodo cum hoste copia esset, non mihi paterni animi indoles in consilio dando deesset. Equi- 10
dem mortem pro patria praeclaram esse fateor: et me vel devovere pro populo Romano legionibusque, vel in

§. 8. *Se in Capitolio unum non fuisse auctorem senatui redimendae auro a Gallis civitatis*] *se unum in Capitolio* Lovel. 2. *se in Capitolium unum* Haverk. Tum vox *non* deficit in Voss. 2. cujus loco *nec* a m. 2. est in Fragm. Hav. altera lectione penitus erasa. Hinc *senatui* omiserunt librarii Leid. 2. et Lovel. 1. Deinde *ab Gallis* Portug. et Haverk. Mox *nec fossa nec vallo* Leid. 1.

Si non sine periculo magno, tamen sine certa pernicie possent] Pall. pr. ac tert. *et tamen sine certa pernicie.* GEBH. Voces *si non* desunt in Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 3. 4. et Fragm. Hav. a m. 1. at vox sequens in Harlej. et Portug. Adparet, ob literarum similitudinem alteram ab alteris interceptam esse. Tum *magno periculo* Voss. duo, Leid. duo, Lovel. 1. 2. 3. 4. Harlej. Portug. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. Deinde *et tamen sine certa pernicie* etiam Voss. 2. *tum sine certa pernicie* Gaertn. V. ad 22, 17, 5.

§. 9. *Quod si, ut illis decurrere ex Capitolio*] *Quod illis ut decurrere* Fragm. Hav. *Quod si vel ut decurrere* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. *Quod si illis decurrere* Hearnii Oxon. B. *Quod si illis ut decurrere.* Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 3. 4. Florent. Gaertn. Klock. Fragm. Hav. et edd. vett. Primus Aldus edidit, ut nunc vulgo exstat; quod verius est, et tamen vix in Lovel. 2. Harlej. et Portug. superfuit.

Quo saepe modo obsessi in obsidentes eruperunt] Pal. sec. *quod saepe numero obsessi in obsidentes eruperunt.* GEBH. Eadem lectio mihi quoque obvia fuit in Port. et Haverk. sed *quo saepe numero* in Harlej. *quod saepe modo* in Leid. 2. et Lovel. 1. Mox *ita vobis*, pro *ita nobis*, Hearnii Oxon. L. 2. et B. Deinde *consilii indoles*, pro *animi indoles*, Leid. 2. et Lovel. 1. Sed *consilio* mox sequitur.

§. 10. *Vel devovere pro populo Romano legionibusque*] MS. *pro patria legionibusque.* Lego *pro patria legionibusque Romanis.* KLOCK. Codices mei nihil mutant, nisi quod alio ordine sit in Gaertn. *vel pro populo Romano devovere legionibusque.* Supra 8, 6, 13. *Se consul devoveret pro populo Romano Quiritibusque.* c. 9, 8. *Pro republica Quiritium, exercitu, legioni-*

11 *medios me immittere hostes paratus sum. Sed hic patriam video, hic quidquid Romanarum legionum est. quae, nisi pro se ipsis ad mortem ruere volunt, quid habent,*
12 *quod morte sua servent? Tecta urbis, dicat aliquis, et moenia, et eam turbam, a qua urbs incolitur. immo,*

bus, auxiliis populi Romani Quiritium legiones auxiliaque hostium mecum devoveo. Ubi multi codd. praeferunt *pro populo Romano Quiritium:* Gronovius autem scribendum conjicit *pro republica populi Romani Quiritium.* 10, 28, 14. *Se legionesque hostium pro exercitu populi Romani Quiritium devoveret.* Hic igitur nihil mutandum puto. Illud *pro patria* ex praecedenti periodo huc inrepsit, quod ibi deest in Leid. 2. et Lovel. 1.

Vel in medios me mittere hostes paratus sum] Vet. lib. *immittere.* SIG. Pal. sec. et Camp. ed. *in medios me immittere hostes.* alludunt reliqui duo Pall. *in medio sine immittere.* GEBH. Aliquid superest, aliquid deest. Nam τὸ *me* satis est semel conspici: deinde volunt MSS. ut Sigonianus, *immittere.* Cicero primo Parad. [3.] *Quae patrem Decium, quae filium devovit, atque immisit in armatas hostium copias.* Tuscul. 1, [48.] *Codrum, qui se in medios immisit hostes famulari veste.* Noster 8, [9, 9.] *Armatus equum insiluit, ac se in medios hostes immisit.* Curtius de Hypside 7, [7.] *Itaque subditis calcaribus equo, in medios hostes se immisit.* Scribe, *Et me vel devovere pro populo Romano legionibusque, vel in medios immittere hostes paratus sum.* J. FR. GRON. *vel in medios me mittere hostes*, ut ante Sigonium edebatur, et, quamvis meliora monuerit, postea tamen a recentioribus editoribus usque ad Gronovium servatum est, apud me tantum superest in Leid. 2. et Portug. proxime autem accedit Harlej. qui tantum ordine verborum mutato *vel me in medios mittere hostes* praefert. *vel in medio sine immittere hostes* Lovel. 3. *vel me vi in medios immittere hostes* Voss. 2. et Fragm. Hav. Reliqui omnes, tum mei, tum Hearnii Oxonienses, *vel in medios me immittere hostes.* Cic. pro Fontejo cap. ult. *Qui se armatus saepe in hostium manum multitudinemque inmiserit.* Infra Livius 40, 48, 2. *Eos quum per aliquot dies armaturam levem inmittendo in stationes lacessisset parvis proeliis.* ubi etiam alii *mittendo.* V. quae ibi notantur. Passim ita *mittere* et *inmittere* commutantur. V. ad 2, 31, 2. et 8, 9, 9. Ceterum non contentus Cl. Ant. Perizonius, cum Gronovio *me* ex contextu Liviano ejicere, insuper ad marginem Livii conjecit, legendum esse *et in medios inmittere hostes paratus sum;* atque ita *vel* in verbis praecedentibus accipiebat pro *etiam.* mutatum autem τὸ *et* in *vel* fuisse a sciolo, qui vim praecedentis *vel* non intelligebat. Addebat autem, ita pariter Cic. loco ex Parad. a Gronovio laudato dixisse *devovit atque inmisit.* Invitis tamen omnibus scriptis ejus sententiam probare temerarium est.

§. 11. *Quae si pro se ipsis ad mortem ruere volunt*] Antiqua scriptura, *quae nisi pro se ipsis.* GELEN. Ita non tantum omnes scripti mei, sed et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. Verum, quum ita ex sententia Gelenii receptum fuisset, postea vir doctus ad marginem ed. Curion. legendum con-

hercule, produntur ea omnia, deleto hoc exercitu, non servantur. Quis enim ea tuebitur? Inbellis videlicet 13
atque inermis multitudo? tam, hercule, quam a Gallorum inpetu defendit. An a Vejis exercitum Camillumque ducem inplorabunt? Hic omnes spes opesque sunt, 14

jecit *quae si pro se ipsis.* Male. Sensus enim eſt, nisi legiones pro se ipsis mortem oppetere, atque ita inhoneſtas conditiones a Samnitium imperatore propositas evitare velint, nullam aliam ad mortem ruendi cauſſam habere, quia nihil erat, quod morte sua servarent.

§. 12. *Immo, hercule, produntur magis omnia*] Vet. lib. *ea omnia.* SIG. Pall. tres et Camp. ed. *produntur ea omnia.* Andreas vero *produntur ea magis omnia.* GEBH. Tres Pall. duo Voſſ. Helm. ut Sigonius, *produntur ea omnia.* J. FR. GRON. Insuper *produntur ea omnia* Leid. duo, Lovel. 1. 2. 3. 4. Harlej. Portug. Gaertn. Klock. Haverk. Fragm. a m. 2. (*produntur et omnia* a m. 1. habuerat) Hearnii Oxon. L. 1. 2. et Neap. Latinii. Proxime accedit ejusdem Hearnii C. qui *perduntur ea omnia* praefert. Sed *produntur* verius eſt. Mox hoc cap. *Quas servando patriam servamus: dedendo ad necem patriam deserimus ac prodimus.* V. ad 26, 36, 9. In Florent. omnia haec verba, *produntur ea omnia deleto hoc exercitu, non servantur. Quis enim ea tuebitur? Inbellis videlicet, atque inermis multitudo? tam, hercule* omiſſa erant culpa librarii ob repetitam vocem *hercule.* V. ad 9, 11, 11. Ceterum primae edd. legunt *produntur ea magis omnia* usque ad Froben. qui anno 1535. subposuit *produntur magis omnia.* Ejus loco ex cod. suo Sigonius in contextum recepit *produntur magis ea omnia,* non, ut Gronov. exiſtimavit, *produntur ea omnia.* Gronovio enim fraudi fuit nimia scholii Sigoniani brevitas, quam tamen contextus a Sigonio emendatus inluſtrat. Insuper *ana, hercule, produntur* Neap. Latinii. *hercle* contracte hic et §. seq. Portug. et Gaertn. V. supra ad 7, 11, 1. Paullo ante *et tũ turbam, in qua urbs incolitur,* pro *et eam turbam, a qua,* Klock. *et aliam turbam, a qua urbs incolitur* Haverk.

§. 13. *Quis enim ea tuebitur*] Pal. tert. *Quis tibi ea tuebitur?* GEBH. Codd. mei nihil mutant, nisi quod *τὸ ea* omittatur in Harlej. [Veith.] Mox *ab Gallorum inpetu* eſt in Portug. et Haverk. Sed praepositio exsulat ab Harlej.

An a Vejis exercitum Camillumque ducem inplorabunt?] *An alium exercitum* Lovel. 2. *Ab Vejis an alium exercitum* Harlej. *Ab Vejis exercitum,* prima vocula omiſſa, Portug. et Haverk. *An his exercitum* Leid. 1. *his exercitum,* lacuna aliquot literarum ante has voces relicta, Lovel. 4. Deinde *Camillumve* Portug. et Haverk. errore sollemni scribarum. V. ad 24, 10, 2. Romani enim, urbe a Gallis capta, in Capitolio obsessi, et exercitum, et Camillum arceſſiverunt: non autem alterutrum eorum. Tum *inplorabant* Leid. 1. *inplorabunt* sive *inplorabuntur,* Gaertn. Ceterum Camillus non Vejis, sed Ardeae exsulavit. V. ad 22, 5, 10. [5, 43, 6.]

§. 14. *Hic omnis spes opesque sunt*] Scribo *Hic omnes spes opesque*

quas servando patriam servamus: dedendo ad necem pa-
15 *triam deserimus ac prodimus. At foeda atque ignomi-*
niosa deditio est. Sed ea caritas patriae est, ut tam
ignominia eam, quam morte nostra, si opus sit, serve-
16 *mus. Subeatur ergo ista, quantacumque est, indignitas;*
et pareatur necessitati, quam ne Dii quidem superant.
Ite, consules, redimite armis civitatem, quam auro ma-
jores vestri redemerunt.

sunt.] GELEN. Uno Gaertn. excepto, omnes mei Gelenio adsentiuntur. Mox *patriam deperimus*, pro *deserimus*, pro varia lectione in margine est Lovel. 1. Sequentia autem *ac prodimus* exsulant a Flor.

§. 15. *At foeda atque ignominiosa deditio est. Sed ea caritas patriae est*] *At foeda ac ignominiosa deditione. sed caritas patria est* Voss. 2. et Lovel. 3. Vox *ea* etiam deficit in Lovel. 2. sed *ea caritas patriae esse* praeferunt Leid. 1. et Gaertn. qui etiam alio ordine legit *ignominiosa est deditio*. Mox *ignominuam quam morte* Flor. a m. 1. unde postea factum *ignominia quam morte*, quod etiam praefert Harlej. *ignominie eam quam morte* Voss. 1. Leid. duo, et Lovel. 1. *ignominiam eam, quam morte* Voss. 2. *ignominia ea, quam morte* Gaertner.

§. 16. *Subeatur ergo ista, quantacumque est, indignitas, et pareatur necessitati*] Vox *indignitas* abest a Voss. 2. quasi ex praecedenti huc repetendum sit *ignominia*. Tum *quantacumque est, indignatio* Portug. *quantacumque indignatio est* Haverk. Sed alibi saepe hae voces a librariis confunduntur. V. infra ad Epit. Liv. 58. Tum *indignitas, appareatur* Voss. 2.

Quam ne Dii quidem superant] *nec Dii quidem* Voss. 2. Lovel. 2. 3. 4. et Gaertn. V. ad 8, 7, 19. *ne quidem Dii* Harlej. V. supra hoc cap. §. 3. *ne Dii quidam* Voss. 1. Tum *superant*, sive *supererant*, Lovel. 2. V. ad 6, 4, 2.

Quam auro majores vestri redemerunt] *majores nostri* Voss. duo, Lovel. 1. 2. 3. Harlej. Portug. Klock. Haverk. Fragm. Hav. Hearnii Oxon. B. et edd. Frobeniana anni 1535. priores. Utraque lectione juncta *majoresve nostri* habet Leid. 1. Vulgatum, quod est in Flor. Leid. 2. Lov. 4. et Gaertner. praeferendum arbitror, quia convenire non videtur Lentulo, ut dicat *majores nostri*, quum supra narraverit, patrem suum in Capitolio unum non fuisse auctorem senatui redimendae auro a Gallis civitatis.

§. 2. *Ut vulgo credunt, Claudiusque etiam scribit*] Pal. sec. *Claudius quoque etiam scribit*. GEBH. Ita et Portug. Gaertn. et Haverk. *Claudius etiam scribit* Harlej. [*Claudius quoque scribit* Veith.] Ceterum *Foedus* etiam vocavit non modo Cicero, verum etiam adolescentem memorat, qui in feriendo foedere porcam tenuit, 2. de Invent. 30. *In eo foedere, quod factum est quondam cum Samnitibus, quidam adolescens nobilis porcam sustinuit jussu imperatoris. Foedere autem ab senatu inprobato, et imperatore Samnitibus dedito, qui-*

V. Consules profecti ad Pontium in conloquium, 1 quum de foedere victor agitaret, negarunt, injussu populi foedus fieri posse: nec sine fecialibus ceremoniaque alia sollemni. Itaque non, ut vulgo cre- 2 dunt, Claudiusque etiam scribit, foedere pax Caudina, sed per sponsionem, facta est. Quid enim 3 aut sponsoribus in foedere opus esset aut obsidibus, ubi precatione res transigitur? *per quem popu-*

dam in senatu eum quoque dicit, qui porcam tenuerit, dedi oportere. Locum hunc ad oram Livii sui adscripserat Cel. Jac. Perizon.

Non foedere pax Caudina, sed per sponsionem facta est] Aliud est *foedus*, aliud *sponsio*. Sed, *sponsionem* quoque saepe vocari *foedus*, ostendit Sigonius 1. de Ant. jur. Ital. 1. De pace Caudina Gellius 17, 21. *Turpi foedere facto discesserunt.* et Florus 1, 16. *Turpitudinem foederis voluntaria deditione dirimunt.* Mancini cum Numantinis *sponsionem* Cicero 3. de Offic. 30. Vellejus 2, 1. et Valer. Max. 2, 7, 1. *foedus* vocant. et Albini cum Jugurtha Sallust. Jug. 38. 39. Habet quaedam eo pertinentia Grotius 2. de Jur. B. et P. 15. Ceterum hanc historiam in Annalibus aliter relatam fuisse, constat e Cicerone. Nam is 2. de Invent. 30. in hoc *foedere* porcam percussam scribit. et 3. de Offic. 30. a consulibus apud Caudium male pugnatum, et de Senect. c. 12. consules Caudino proelio superatos fuisse. Zonaras quoque l. 7. in fine de Samnitibus. ὡς ἀπεγνωσμένοι μαχόμενοι. Pulchram fabulam de hoc proelio texuit Aristides Milesius apud Plutarch. Parallel. in princ. Claudii Quadrigarii verba in Gellii 17, 2. *Quum tantus arrabo penes Samnitis populi Romani esset*, huc spectant. DUKER.

§. 3. *Aut obsidibus, ubi precatione res transigitur*] *aut obsidione res transigitur* Leid. 2. *ubi trepidatione res transigitur* in contextu Voss. 1. et Portug. qui *precatione* in margine praeferunt. *nisi precatione res transigitur* Harlej. Sed librarius compendia scribendi u^{i}, sive *ubi*, et n^{i}, sive *nisi*, commutavit. Exempla habuimus supra 5, 33, 3. et 7, 30, 12. V. etiam infra hoc lib. c. 34, 25. c. 45, 2. et 21, 38, 3. (38, 31, 2.) *ubi imprecatione res transigitur* Klock. Sed quum *iprecatione* scriptum fuisset, prima illa syllaba *i* nata fuisse videtur ex vocis praecedentis litera finali, quia reliqui codd. constanter *precatione* defendunt. V. infra hoc cap. §. 6. Et ita *precari* pro *inprecari* infra est hoc lib. c. 14, 8. *Eam precari mentem hostibus, ut ne vallum quidem defendant.* et *precatio* 21, 45, 8. *Agnum laeva manu, dextera silicem retinens, si falleret, Jovem ceterosque precatus Deos, ita se mactarent, quemadmodum ipse agnum mactasset, secundum precationem caput pecudis saxo elisit.* Vox *res* non adparet in Leid. 1.

Per quem populum fiat; quo minus legibus dictis stetur, ut eum ita Jupiter feriat] *fiat populum* Gaertner. Tum *legibus stetur dictis* Portug. et Haverk. qui ambo simul cum Harlej. mox omittunt pronomen *eum*. Deinde voces *feriat*,

lum fiat, quo minus legibus dictis stetur, ut eum ita Jupiter feriat, quemadmodum a fecialibus porcus feria-
4 *tur.* Spoponderunt consules, legati, quaestores, tribuni militum; nominaque omnium, qui spoponderunt, exstant: ubi, si ex foedere acta res esset,
5 praeterquam duorum fecialium, non exstarent; et propter necessariam foederis dilationem obsides et-

quemadmodum a fecialibus porcus exsulant ab Haverk. cujus librarium in errorem perduxit repetitio vocum *feriat* et *feriatur.*

§. 4. *Spoponderunt consules, praefecti, legati, quaestores, tribuni militum*] *praefecti* non habentur in archetypis. Et legimus quidem *praefectos* non Romanorum, sed sociorum auxiliorumve: sed illos in ordine Livius non anteposuisset legatis, quae summa secundum consules imperatoresve in castris Romanis dignitas erat. GELEN. Vocem *praefecti* etiam nulli meorum agnoscunt; eamque nec Oxonienses agnovisse videntur apud Hearnium, qui, docens vocabulum illud superesse in edit. Romana Alcriensi, codicum tamen non meminit. Ceterum *Sposponderunt* hic et mox legit Gaertn. V. ad c. 9, 6. *Spoponderant* hoc loco Portug. Mox *nomina omnia* male Klock.

Ubi si ex foedere acta res esset, praeterquam duorum fecialium, non exstarent] Voculam *si* omittunt Voss. 2. Lovel. 2. 3. 4. et Harlej. [Veith.] Tum *res acta esset* Portug. et Haverk. Deinde vox *fecialium* exsulat a Lovel. 2. at voce addita *fecialium militum* legunt Leid. 2. et Lovel. 1.

§. 5. *Propter necessariam foederis dilationem obsides etiam sexcenti equites imperati*] *foederis dilectionem* Leid. 1. et Lovel. 3. ac 4. a m. 1. *foederis delectionem* Voss. 2. Hinc *obsides etiam equites* Hearnii Ox. C. et N. quorum posterior in margine offert *obsides etiam ac equites.* Et ita apud me legunt Voss. duo, Leid. duo, Lovel. 1. 3. 4. Port. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. *obsides etiam atque equites* Harlej. *obsides ac etiam equites* Lovel. 2. Error ex eo natus videtur, quod numerus non literis, sed per notas hoc modo scriptus fuerit *obsides etiam IↃC equites*, quod non adsecuti librarii ex *IↃC* fecerunt *ac*, vel plane omiserunt. V. ad 38, 37, 6. *sexcenti equites obsides* memorantur infra c. 14, 14. *Ni respectus equitum sexcentorum, qui Luceriae obsides tenerentur, praepedisset animos.* Vox *imperati* non adparet in Harlej.

Qui capite luerent, si pacto non staretur] Tà *qui capite* exsulant a Voss. 2. et Lovel. 3. ac 4. Deinde *pacto monstraretur* Lovel. 4. Infra [c. 11, 6.] *Numquamne caussa defiet, cur victi pacto non stetis?* Supra hoc cap. *Per quem populum fiat, quo minus legibus dictis stetur.*

§. 6. *Tempus inde statutum tradendis obsidibus exercituque inermi mittendo*] Pro *exercitui.* Ita quidam ex regula dicendum putabant. V. Vossium 2. de Anal. 18. Adde Servium in Virgil. 1. Aen.

iam sexcenti equites imperati, qui capite luerent, si pacto non ſtaretur. Tempus inde ſtatutum tra- 6
dendis obsidibus exercituque inermi mittendo. Redintegravit luctum in caſtris consulum adventus, ut vix ab iis abſtinerent manus, quorum temeritate in eum locum deducti eſſent; quorum ignavia foedius 7
inde, quam veniſſent, abituri. illis non ducem lo-

156. et 12, 511. Erythraeum in Indice Virg. v. *Concubitu*, *Venatu*, *Victu*. Victorium ad Cic. 10. ad fam. Ep. 24. et Rivium ad Salluſt. Jug. 6. Scaevola l. 60. §. 1. D. Mandat. *Quo magis concilium animum tuum domu meae.* Gajus l. 35. §. 1. D. de Contrah. emt. *Quae nullo modo adjectione alterius materiae usu nobis eſſe poſſunt.* Ita eſt Florentiae, quae alii mutanda putaverunt. Voſſius etiam eo refert ex Terent. Adelph. 1, 1, 38. *Veſtitu nimio indulges.* Sed hoc anceps eſt. nam facile suppleri poteſt pronomen tertii casus. DUK. *Tempus est inde statutum* Harlej. [Veith.] *Tempus inde statum* Klock. V. ad 23, 35, 12. Tum *exercituque inermes mittendo* idem Klock. *exercituque inermi imittendo* Portug. et Haverk. Sed litera *i*, sive syllaba *in*, ex vocis praecedentis litera finali perperam repetita eſt. V. supra hoc cap. §. 3. et ad 5, 37, 7. *exercituique inermi mittendo* ed. Mediol. anni 1505. Sed omnes codd. et reliquae edd. vulgatum tuentur, quod etiam invitis omnibus libris mutari nihil adtinet. V. infra ad 24, 19, 6. Mox *Sed integravit*, pro *Redintegravit*, Klock.

Vix ab iis abſtinerent manus] *vix abſtineret ab his*, vel *ab hiis*, *manus* Voſſ. duo, Leid. 2. Lovel. 1. Fragm. Hav. et Portug. a m. 2. *vix abſtineretur ab his*, vel *ab iis*, *manus* Portug. a m. 1. Lovel. 3. et Haverk. V. ad 39, 22, 8. Infra 29, 18, 16. *Noctu audita ex delubro vox eſt, abſtinerent manus.* Mox voces *quorum temeritate in eum locum deducti essent* non agnoscunt Voſſ. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. 4. Fragm. Hav. a m. 1. et Hearnii Oxon. L. 1. quemadmodum nec solam vocem *quorum* Gaertn. At intercidiſſe videntur vocis *quorum* repetitione, quae scribis errandi occasionem praebuit. Id quodammodo colligi etiam poteſt ex lectione Florent. in quo jam librarius dederat hoc loco *quorum ignavia*, quod mox sequitur, haec media omiſſurus; quum, animadverso errore, adjecit *in eum locum deducti essent.*

§. 7. *Foedius inde, quam venissent, abituri*] *qui venissent* Haverk. Tum *essent abituri* Lovel. 2. 4. *abituri erant* Neap. Latinii. Sed utrumque librarii eſt additamentum; sufficit enim, illud *essent* jam modo praeceſſiſſe, unde commode hic repeti poterat. *habituri* Voſſ. 2. Lovel. 1. 3. Harlej. Portug. a m. 2. et Haverk. V. ad 22, 59, 19.

Belluarum modo caecos in foveam miſſos] Imo *caecam in foveam*. Virgilius, alii. T. FABER. Statius 2. silv. 5, 10. de leone,

— — *caeco foveae deceptus hiatu.*

Nec tamen quidquam obſtat, quo minus *caecos* hic sit inprovidos,

corum, non exploratorem fuisse: belluarum modo
8 caecos in foveam missos. Alii alios intueri, contemplari arma mox tradenda, et inermes futuras dextras, obnoxiaque corpora hosti. proponere sibimet ipsi ante oculos jugum hostile, et ludibria victoris, et vultus superbos, et per armatos inermi-
9 um iter. Inde foedi agminis miserabilem viam,

incautos, ut saepe. Phaedr. 3. Fab. 2.

Panthera inprudens olim in foveam decidit.

Contra Horat. 1. Ep. 16, 50.

Cautus enim metuit foveam leo.

DUK. *Caeca fovea* vocatur, quae postquam effossa erat, stipula aut alia materia fragili integitur, ut eam ingressae belluae membrorum mole frangant, atque ita in foveam decidant. Metaphorice igitur *caeca fovea* erunt insidiae, quae ponuntur, ut hostes decipiantur artibus ac dolis. Jam vero nullas artes adhibuerunt Samnites, ut Romanis persuaderent, non eam esse furcularum Caudinarum naturam, ut facile ibi undique concludi possent. Nihil itaque mutandum esse consentio Doujatio, qui receptam lectionem contra Fabrum tuetur. Translate enim *caecus* est incautus, inprudens, inprovidus, qui non utitur quasi oculis mentis ac lumine rationis. Supra 4, 35, 8. *Ut quidem aliquis tribunus plebis ruat caecus in certamina periculo ingenti.* 7, 34, 4. *Arx illa est spei salutisque nostrae, si eam, quam caeci reliquere Samnites, inpigre capimus.* Silius 2, 299.

Haud nunc ille, novi caecus caligine regni,
Externas arces quatit.

Praeterea *in foveam lapsos* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Harlej. Portug. Haverk. [Veith.] et Hearnii Ox. B. C. atque N. cujus tamen posterioris margo *lapsos* servat. utramque etiam lectionem *in foveam missos lapsos* obfert Klock. Sed *lapsos* alterius glossema est, et *missos* hic elegantem vim habet; indicat enim non sua sponte milites in insidias praecipitasse, sed in eas a ducibus inductos fuisse.

§. 8. *Proponere sibimet ipsi ante oculos jugum hostile*] *sibimet ipsis* Lovel. 2. [Veith.] Male. V. ad 2, 19, 5. Deinde *jugum ante oculos hostile* Lovel. 4. Paullo ante *dexteras* Voss. 2. Gaertn. et Haverk. In sequentibus *et ludibria victoriae*, pro *victoris*, Harlej. *et victoris ludibria* Gaertn. Tum *et* secundo loco in Lovel. 4. voces autem *et per armatos* in Gaertner. deficiunt.

§. 9. *Reditum in patriam ac parentes*] Haud dubie *in patriam ad parentes*. Ut est 2, [13, 6.] de Cloelia. *Sospitesque omnes Romam ad propinquos restituit.* Eodem lib. [c. 49, 7.] *Sospites brevi in patriam ad parentes restituunt.* 22, [60, 13.] *Reduces in patriam ad parentes, ad conjuges et liberos facit.* Plautus Captivorum prologo:

Reducemque faciet liberum in patriam ad patrem.

per sociorum urbes reditum in patriam ac parentes, quo saepe ipsi majoresque eorum triumphantes venissent. Se solos sine vulnere, sine ferro, sine 10
acie victos: sibi non stringere licuisse gladios, non manum cum hoste conferre: sibi nequidquam arma, nequidquam vires, nequidquam animos datos.
Haec frementibus hora fatalis ignominiae advenit, 11

Et sic Helmstadienis. J. FR. GRON. Meorum nullus Gronovianae conjecturae favet, sed omnes stant pro vulgato. Unus Hearnii Oxon. C. praefert *ac penates.* Verum ita etiam *ad penates* legendum foret, ut supra 3, 68, 6. *Triumphantes domum ad penates redibatis.* et 35, 35, 17. *Sciat sibi reditum ad penates non esse.* Solent autem voculae *ad* et *ac* commutari. V. ad 21, 32, 2. Ut hic *in patriam ad parentes*, ita Gronov. supra emendabat 6, 28, 3. *Concursumque in muros adque portas est.* ubi vulgo nunc legitur *atque portas.* Si quid igitur mutandum, Gronovio consentiendum censeo. Vocula *ac* deerat in Fragm. Hav. a m. 1.

Quo saepe ipsi majoresque eorum triumphantes venissent] *quos saepe ipsi* Lovel. 1. V. ad 4, 33, 10. Deinde *minoresque eorum* Leid. 2. quomodo et alibi librarios lapsos esse videbimus ad 45, 25, 7. *majores eorum* Portug. et Haverk.

§. 10. *Non stringere licuisse gladios, non manum cum hoste conferre*] Quasi haec lectio genuina non sit, injicit aliam Pal. sec. *non manum cum hoste conserere.* l. 10, 43. *Quocumque in loco fuisset obvius, obsisteret ac moraretur; manumque, si forte ita res posceret, conferret.* GEBH. *conserere* etiam Portug. et Haverk. quod ex alterius expositione natum puto. Ambae locutiones, *conferre* et *conserere manum* vel *manus*, saepissime obcurrunt. Utriusque exempla supra v. ad 6, 42, 5. *ferre*, pro *conferre*, habet Leid. 2. Praeterea trajectis vocibus *non stringere licuisse gladios* Lovel. 2. Paullo ante *sine ferro acie victos*, contra Livii mentem ac rei veritatem, Voss. 2. Ter repetita praepositio *sine* inmerito librariis displicuit. Supra 7, 13, 6. *Exercitum tuum sine animis, sine armis, sine manibus judicas esse.* (* 27, 44, 4.) Bis alibi saepius repeti solet. V. ad 7, 2, 4.

Sibi nequidquam animos datos] Lege addendo, *sibi nequicquam arma, nequicquam vires, nequicquam animos datos.* Hoc scribae oscitanti imputandum. GELEN. *nequicquam arma, nequicquam vires* absunt ab omnibus Pall. atque edd. vetustis. GEBH. Eadem haec absunt etiam non modo ab omnibus meis, verum etiam Hearne monuit, abesse ab Oxon. N. L. 2. B. et C. Credo tamen Gelenio, qui haec in Mstis invenisse videtur. Vocis *nequidquam* repetitio librariis fraudi fuit. V. ad 9, 11, 11. Insuper *sibe* exstat in Florent. Quinctil. 1. Inst. Orat. 7. *Sibe et quase scriptum in multorum libris est; sed an hoc voluerint auctores nescio. T. Livium ita his usum, ex Pediano comperi, qui*

omnia triſtiora experiundo factura, quam quae
12 praeceperant animis. Jam primum cum singulis
veſtimentis inermes extra vallum exire juſſi, et pri-
mi traditi obsides, atque in cuſtodiam abducti.
13 Tum a consulibus abire lictores juſſi, paludamenta-
que detracta; tantam inter ipsos, qui, paullo ante
eos

et ipse eum sequebatur. haec nos e litera finimus. Tum *nequiquam* Leid. 1. V. ad 40, 47, 9. Denique *armatos*, pro *animos*, perperam Voſſ. 2.

§. 11. *Omnia triſtiora experiundo factura, quam quae praeceperant animis*] *experiendo* Voſſ. duo, Leid. duo, Lovel. 2. 3. 4. Haverk. et Fragm. Hav. *expediendo* Portug. *exponendo* Gaertn. *experimento* Hearnii Oxon. L. 1. Tum *factura* Lovel. 1. *futura* Leid. 2. Portug. et Haverk. sollemni scribarum aberratione. V. infra ad 31, 45, 2. Deinde *quamquam praeceperant* Lovel. 1. a m. 1. *quam perceerant* Lovel. 2. Sed *quae* interceptum eſt a praecedenti *quam*. *praecipere* autem, quod hic verius eſt, et *percipere*, quod est quoque in Harlej. etiam alibi in Mſtis confundi solent. V. infra ad 38, 20, 1. *praeciperint* Haverk. *praeceperint* Portug. Paullo ante *Hoc frementibus* eſt in eodem Portug.

§. 12. *Et primi traditi obsides, atque in cuſtodiam abducti*] Pall. pr. sec. et Andreae recensio *adducti*. Tert. vero *et primi traditi obsides, atque in cuſtodia obducti*. GEBH. *et primum traditi* Portug. et Haverk. Sed, vulgatum verius eſſe, nullus negabit. Tum *adducti* etiam Voſſ. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 2. Port. Haverk. Fragm. Hav. Hearnii Oxon. N. B. et edd. vett. Rom. anni 1472. ac Parm. errore scribarum. V. ad 27, 29. 1. *obsidesque in cuſtodiam abducti* erat in Florent. a m. 1. unde poſtea factum eſt *obsidesque*. Ceterum omnia haec verba cum sequentibus *Tum a consulibus abire lictores juſſi* desunt in Gaertn. cui errori cauſſa fuit vocis *juſſi* repetitio. V. modo hoc cap. ad §. 9. Paullo ante *extra vallum inermes exire* alio ordine Harlej.

§. 13. *Paludamentaque detracta*] *paludamenta detracta* sine copula Portug. *paludamentoque detracto* Harlej. et Hearnii Oxon. L. 2. [Veith.] quasi haec cum sequentibus conjungenda, et interpunctio mutanda foret, aut legendum eſſet *paludamento quoque detracto*, scilicet cuique consuli suo paludamento. Sed recte in vulgatum conspirant reliqui omnes codices. Paullo ante *Tum* deeſt in Lovel. 2. et *a consulibus* habent Portug. et Haverk. [*Tum L. consul abire lictores juſſit.* Veith.]

Tantam inter eos, qui paullo ante] Lege *inter ipsos, qui*. GELEN. Eamdem lectionem confirmant codd. mei. [*tanta* Veith.]

Qui paullo ante eos exsecrantes dedendos lacerandosque censuerant] Pall. pr. et tert. *qui paullo ante eos exsecrandos lacerandosque censuerant*. sec. *paullo ante qui eos exsecrando dedendos lacerandosque*

eos exsecrantes, dedendos lacerandosque censuerant, miserationem fecit, ut, suae quisque condi- 14
tionis oblitus, ab illa deformatione tantae majestatis, velut ab nefando spectaculo, averteret oculos.

VI. Primi consules prope seminudi sub jugum 1
missi: tum, ut quisque gradu proximus erat, ita ignominiae objectus: tum deinceps singulae legio-

censuerant. Pro *censuerant* expressit Andreas *consuerant.* GEBH. *paullo ante qui eos* etiam Portug. et Haverk. Tum *exsecrandos lacerandosque* Lovel. 3. 4. Gaertn. et Fragm. Hav. *exsecrandosque* Voss. 2. *exsecrando dedendos lacerandosque* Lovel. 2. et Haverk. *exsecrandos, dedendos, lacerandosque* Portug. Denique *consueverant* Fragm. Hav. *consuerant* ed. Rom. anni 1472. *conservarant* Parm. Sed omnes has varietates ingenio potius librariorum aberranti, quam ullam earum Livio adscribendam puto.

Miserationem fecit] Quis aut quae res miserationem fecit? Non utique alia, quam denudatio consulum. Scribe et concipe uno spiritu: *Tum a consulibus abire lictores jussi paludamentaque detracta tantam inter ipsos, qui paullo ante eos exsecrantes dedendos lacerandosque censuerant, miserationem fecerunt, ut suae.* J. FR. GRON. Ita facile librarios errare, et ex *fecerunt* facere potuisse *fecit*, patebit, si credamus, olim per compendium scriptum fuisse *fec'nt.* Vide tamen, an potius vocula exciderit, et legendum sit *tantam id inter ipsos.*

§. 14. *Ab illa deformatione tantae majestatis, velut ab nefando spectaculo, averteret oculos*] *ab illa tanta deformatione tantae majestatis* Portug. et Haverk. Tum *velut a nefando spectaculo* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. cum edd. Frobeniana anni 1535. prioribus. *velut nefando spectaculo* Voss. 2. et Lovel. 3. Denique *averterent* Haverk. et Harlej. idque etiam probare voluisse videtur librarius Portug. qui tamen per errorem dedit *averterunt.* Ita Livium loqui solere, supra vidimus ad 2, 22, 7. Hic tamen non tantum numero plures, sed et integriores codices uno ore receptam lectionem tuentur.

§. 1. *Prope seminudi sub jugum missi*] Vox *prope* a m. 1. aberat a Voss. 1. Reliqui omnes eam agnoscunt. *Nudi* sub jugum missi memorantur infra 10, 36, 14. supra 3, 28, 11. *γυμνοὶ* apud Zonar. 7. Ann. 17. *discincti* apud Festum in v. *Jugum.* Hoc loco *seminudi*, vel *prope seminudi*, quam veriorem lectionem esse puto. Inter conditiones enim, quas Pontius Romanis obfert, erat etiam supra c. 4, 3. *Inermes cum singulis vestimentis sub jugum missurum.* Inferius autem c. 15, 6. Papirius, qui testatur, se inlatam ignominiam ulcisci, non novam inferre, has leges victis Samnitibus ferebat, *Arma, sarcinas, jumenta, multitudinem omnem inbellem intra moenia relinquerent: militem se cum singulis vestimentis sub jugum missurum.* Si igitur *cum singulis vestimentis*, non tam *seminudi*, ut unus, quam *prope seminudi*, ut

2 nes. circumstabant armati hostes, exprobrantes eludentesque: gladii etiam plerisque intentati: et vulnerati quidam necatique, si vultus eorum indignitate
3 rerum acrior victorem obsendisset. ita traducti sub jugum, et, quod pene gravius erat, per hostium oculos. quum e saltu evasissent, etsi, velut ab infe-

reliqui omnes Mſti constanter exhibent.

Tum ut quisque gradu proximus erat, ita ignominiae objectus] Pal. sec. *gradu primus erat.* GEBH. Ita et apud me Portug. Solent passim voces *pximus*, sive *proximus* et *primus* in Mſtis commutari. V. ad 5, 47, 5. Ceterum omnia haec verba exsulabant ab Haverk. *Tunc ut quisque* legit Fragm. Hav. V. ad 2, 12, 15.

§. 2. *Circumstabant armati hostes, exprobrantes eludentesque*] Campan. *exprobrantes illudentesque.* GEBH. *circumstabant armis hostes* Florent. quod Cl. Salvinio non displicebat. *circumstant armati*, voce sequenti omissa, editi ante Aldum. Sed *τὸ hostes*, quod primus is addidit, servant omnes scripti. Campani autem *illudentes* in nullo libro, vel scripto, vel edito, inveni. Vulgatum verius est, ex cujus interpretatione alterum natum videtur. *eludere* enim saepe pro inludere poni solet. Supra hoc lib. c. 2, 14. *Sua ipsi opera laboremque irritum cum miserabili confessione eludentes.* ubi unus etiam *illudentes.* 2, 45, 6. *Adeo superbe insolenterque hostis eludebat.* ubi plura vide. *ducentesque* multo pejus erat in Gaertn.

Gladii etiam plerisque intentati, et vulnerati quidam necatique] Pal. tert. *notatique.* GEBH. *gladiis etiam plerisque intentati* Harlej. *gladiis etiam plerique intentati* Haverk. *gladii etiam plerique intentati* Lovel. 4. et Portug. *gladii etiam plerisque intenti* Fragm. Hav. a m. 1. *Intentatus* et *Intentus* alibi etiam commutantur. Exemplum supra habuimus 6, 39, 7. Hujusmodi autem errorum alia plura specimina infra v. ad 10, 37, 2. De locutione *intentare gladios* infra dicam ad 38, 6, 4. Sequens vocula *et* deficit in Lovel. 3. et edd. antiquis. Frobenius demum anno 1535. addidit, quam servant ceteri Mſti. Tum *vulnerati quidem quidam*, media voce addita, Voss. 1. Leid. 1. et Lovel. 1. Duplicem lectionem *quidem* et, quod verius est, *quidam* in scriptis invenisse videntur librarii, et hoc modo conjunxisse. V. ad 3, 44, 4. Hinc *vocatique* Gaertn.

Si vultus eorum indignitate rerum acrior victorem obsendisset] Pal. sec. *indignitate rei.* GEBH. Ita et Harlej. Portug. et Haverk. [Veith.] Utrumque Livio in usu est. Supra 3, 38, 11. *Indignitate rerum cesserant in agros.* ubi alia vide. Infra hoc lib. c. 9, 7. *Non indignitas rerum sponsionis vinculum levat.* Nihil itaque mutandum puto. Praeterea *vulnus eorum* perperam Voss. 2.

§. 3. *Quum ex saltu evasissent*] Pal. sec. *e saltu.* GEBH. Ita etiam Florent. Leid. duo, Lovel. 1. 2. 4. Portug. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. quod eorum fide fretus in contextum recepi.

ris extracti, tum primum lucem adspicere visi sunt, tamen ipsa lux ita deforme intuentibus agmen omni morte tristior fuit. Itaque, quum ante noctem 4
Capuam pervenire possent, incerti de fide sociorum, et quod pudor praepediebat, circa viam haud procul Capua omnium egeni corpora humi prostrave-

Etsi velut ab inferis extracti tum primum lucem adspicere visi sunt] *et velut ab inferis* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Harlej. et Portug. [Veith.] *et ut velut ab inferis* Haverk. *ac si velut ab inferis* vett. edd. cujus loco *etsi velut* primum obcurrit in Mediol. anni 1505. hinc in Ald. et tum in plerisque reliquis. Praeterea *tum lucem adspicere* Florent. Non placet. V. supra ad 5, 13, 6. et Epit. Liv. 7.

Tamen ipsa lux ita deforme intuentibus agmen omni morte tristior fuit] Pal. sec. *tam deforme*. GEBH. Similiter etiam Portug. et Haverk. Praeterea *tum ipsa lux* Haverk. V. ad 22, 17, 5. Hinc *intuentibus agmen cum morte* Portug. Deinde *tristicior* Gaertn. V. supra ad 4, 62, 5.

§. 4. *Quod pudor praepediebat*] *quod pudor presidebat* Harlej. *quod pudor impediebat* Lovel. 2. Male. V. infra ad 28, 1, 6.

Omnium egena corpora humi prostravisse] Vet. lib. *egeni*. SIG. Pall. tres *omnium egeni*. GEBH. *omnium egena*, id est, nulla iis cura adhibita, omnibus, quibus corpora curantur, et veteres diligentius, quam nos, curare solebant, destituta et fraudata, voluntaria quadam dedignatione propriorum membrorum, quae affligere in rebus tristibus sollemne antiquis. Sic videtur eruditior haec lectio nobis in Thuan. Vossianoque inventa, quam *egeni*, quod in Sigoniano est tribusque Pall. Virgilius [1. Aen. 599.]

— — *exhaustos jam casibus, omnium egenos.*

Tacit. 5. Hist. [3.] de Judaeis: *Jamque haud procul exitio totis campis procubuerant*. Sed hi tantum necessitate et fortuna; illi quodammodo consilio et dolore, cum et puderet, et dedignarentur quaerere aut sumere, quae usui essent. J. FR. GRON. *egena* in olim editis esse, ex vetustis lexicis intelligo, quae addunt ex Silii 6, 304. *decorisque et frontis egenum Corpus*. et ex Virgilii 8. Aen. 367.

— — *rebusque veni non asper egenis.*

quod et alibi in eodem est. DUK. Utra lectio praeferenda sit, codd. in diversa abeunt. *omnium egena corpora* est in Leid. utroque, Lovel. 1. 2. 4. Haverk. [Veith.] et forte etiam Klock. ac Florent. ex quo utroque nihil notatum video. Reliqui mei et Hearnii Oxonienses *egeni*. Saepius vidimus, passim librarios indoctos id egisse, ut adjectivum substantivo proxime praecedenti vel sequenti conveniret. V. ad 6, 3, 8. Id nisi etiam hoc loco evenisse vererer, eaque caussa *egena corpora* datum esse, Gronovio consentiens lectionem illam, a Sigonio demum mutatam, contextui reddidissem. Nunc ἐπέχω, et rem arbitrio eruditi lectoris committo. Ceterum quamvis excerpta habeam codd. Vos-

5 runt. Quod ubi est Capuam nunciatum, evicit mi-
seratio iusta sociorum superbiam ingenitam Cam-
6 panis. confestim insignia sua consulibus, fasces,
lictores, arma, equos, vestimenta, commeatus mi-
7 litibus benigne mittunt: et venientibus Capuam cun-
ctus senatus populusque, obviam egressi, iustis

sianorum cum editione *egeni* praeferente conlatorum, ex neutro tamen aliquid notatur.

§. 5. *Quod ubi est Capuam nunciatum, evicit miseratio iusta*] *Capua nunciatum* in Oxon. L. 2. esse, Hearne notavit. Sed finalis litera *m* a vocis sequentis initiali *n* intercepta est; vel potius librarius notam, qua litera *m* vulgo indicatur, perperam omisit. Vox *iusta* non adparet in contextu Lovel. 4. *evincit* etiam legit Florent.

§. 6. *Confestim insignia sua consulibus*] *et confestim insignia* unus meorum Leid. 2.

§. 7. *Cunctus senatus populusque obviam egressus* etc. *fungitur officiis*] Pall. duo, primus ac tertius, *obviam egressi*. et mox iidem *publicis funguntur officiis*. GEBH. MSS. ex melioribus *egressi funguntur*, ut dictum ad 7, 19, 2. J. FR. GRON. *egressi funguntur* apud me soli tantum Voss. 2. et Lovel 3. et apud Hearnium non nisi unus L. 1. *egressi fungitur* Leid. 1. Lovel. 2. et 4. a m. 1. Harlej. Portug. Gaertn. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 2. et C. *egressus fungitur* Florent. Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 4. a m. 2. Portug. Klock. Haverk. et Hearnii Oxon. B. et N. [Veith.] Praeterea *venientibus Capuam cunctis* Lovel. 3. Vox *Capuam* deficit in Voss. 2. Hinc *senatus populus*, omissa vocula *que*, Haverk.

Iustis omnibus hospitalibus privatisque et publicis fungitur officiis] *iustis omnibus* deest in MS. Lego *obviam egressus omnibus hospitalibus, privatisque iuxta et publicis fungitur officiis*. KLOCK. Codices mei nihil mutant, nisi quod *iustis omnibus hospitalitatibus* sit in Haverk. *iussis omnibus hospitalibus* in Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 2. et Haverk. Librario prioris codicis displicuisse videntur tot adiectiva *iustis omnibus hospitalibus privatis publicis* uni nomini *officiis* iuncta. Sed haec vel in duo dispescenda sunt *iustis omnibus hospitalibus*, et deinde *privatisque et publicis officiis*, ut posterius sit ulterior explicatio prioris, eo nempe indicari officia privata et publica. Eo ducit distinctio minor, qua in ed. Cl. Gronovii, Hearnii aliorumque *publicisque et privatis officiis* a prioribus dirimuntur. Et tum *iusta omnia hospitalia* eodem modo dictum erit, quo *iusta militaria, iusta funebria*, ac similia, de quibus agit Gronov. 4. Observ. 6. Vel *privatisque et publicis*, minori distinctione non tantum a praecedentibus, sed etiam a sequentibus, dividenda sunt, ut fit in quibusdam edd. ut ita indicetur, per *iusta omnia hospitalia officia* intelligi partim publica, partim privata officia. Hoc si placet *publicisque et privatis* ita dictum erit, ut multa alia, de quibus infra ago ad 10, 30, 2. Posteriorum autem codicum scribae sollemni lapsu *iussa* et *iusta* confuderunt. De eo v. viros doctos ad Seren. Sammon.

omnibus hospitalibus, privatisque et publicis funguntur officiis: neque illis sociorum comitas, vultusque 8
benigni, et adloquia non modo sermonem elicere, sed ne, ut oculos quidem adtollerent, aut consolantes amicos contra intuerentur, efficere poterant.
Adeo super moerorem pudor quidam fugere conlo- 9

v. 1015. et quae olim notavi ad Silii 13, 379. Certe ex his patet, audaci Klockii emendatione ac verborum trajectione opus non esse. Quod autem ad codicem, quo usus est, adtinet, adparet, ejus quoque scribae tot adjectiva cumulata displicuisse, ideoque duo priora eorum omisisse.

§. 8. *Adloquia non modo sermonem elicere, sed ne, ut oculos quidem adtollerent*] *colloquia* Voss. 2. *eloquia* Lovel. 2. et Gaertn. Male. Vox *adloquium* etiam supra apud Livium obcurrit 1, 34, 11. *Et ipse fortunam benigno adloquio, comitate invitandi, beneficiisque, quos poterat, sibi conciliando, adjuvabat.* Verum hoc loco speciali magis significatione *adloquium* pro consolatione ponitur, ut ex sequentibus colligitur. De ea significatione v. viros doctos ad Valer. Max. 2, 7, 6. et quos ibi laudarunt. Praeterea *ne* deest in Lovel. 2. sequens *ut* in Lovel. 3.

Consolantes amicos contra intuerentur] *amicos circa intuerentur* Leid. 2. Alibi ita variasse librarios, infra videbimus ad 37, 15, 7. *amicos intuerentur* media voce omissa Lovel. 2. Male. Supra 1, 16, 6. *Petens precibus, ut contra intueri fas esset.* ubi quaedam vide, et ad 3, 60, 9. Eodem sensu Silius dixit 6, 368. *fert lumina contra Pacatus frontem.* At *aios contra intuerentur*, id est *animos*, Gaertn. Exemplum, librarios variasse haec vocabula, supra habuimus 8, 19, 11.

§. 9. *Adeo super moerorem pudor quoque effugere conloquia et coetus hominum cogebant*] *pudor quidam* habent manuscripta volumina. GELEN. Vet. lib. *cogebat.* SIG. Pall. pr. ac tert. *super morem pudor quidam fugere colloquia.* Andreas *pudor quoque effugere.* Campanus, cui consonat Pal. sec. *adeo eos super moerorem pudor quidam fugere.* GEBH. Scripti omnes *fugere colloquia.* Nam illud eventus, hoc voluntatis, de qua voluit exponere. J. FR. GRON. Pro *adeo*, est *at eos* in Lovel. 4. *ad eos* in Leid. 1. *adeo eos* Harlej. et Hearnii Oxon. L. 2. Verum illud *eos*, quod commode abesse poterat, et abest etiam ab optimis codd. vel ex eo natum est, quod duplicem lectionem *adeo* et *ad eos*, ut in aliis exstat, simul exprimere librarii voluerint, vel repetitum est ex ultimis literis vocis praecedentis, et prima sequentis. V. ad 5, 50, 5. Deinde *super morem* Voss. 2. et Lov. 3. Patet, per compendium *m'orem* olim scriptum fuisse; librarios vero, ut saepissime alibi, notam compendiariae scripturae neglexisse. Hinc *pudor quidem* Voss. 2. Leid. duo, Lovel. 1. 2. 4. Fragm. Hav. a m. 1. et Hearnii Oxon. B. *pudor quidam* Florent. Voss. 1. Lovel. 3. Haverk. Portug. Klock. Fragm. Hav. a m. 2. et Haverk. quod recte Gelenius restituit. Solent autem saepe *quidem* et *quidam* commutari. V. ad 39, 17, 5. Insuper *cet'i hominum*, pro *coetus*, Haverk. quod ex compendio *cet'*, pro *coetus*, profluxisse

10 quia et coetus hominum cogebat. Postero die quum juvenes nobiles, missi a Capua, ut proficiscentes ad
11 finem Campanum prosequerentur, revertissent; vocatique in curiam percunctantibus majoribus natu, *mul-*

videtur. *coetus omnium* Florent. a m. 1. V. ad 3, 54, 6. Tandem *cogebant* primum adparuit in Froben. anni 1535. et ita praeferunt Florent. ac Leid. 1. Videri posset, *super moerorem pudor cogebant* eodem modo dictum esse, quo *dux cum principibus capiuntur*; de quo infra v. ad 21, 60, 7. Praefero tamen vulgatum.

§. 10. *Ut proficiscentes ad finem Campanum prosequerentur*] Vet. lib. *ad finem usque Campani agri.* Dixit tamen alibi [34, 56, 2.] *finem Pisanum.* SIG. Pal. sec. *ad finem usque Campani agri prosequerentur.* GEBH. Ita et Portug. Haverk. et Fragm. Hav. a m. 2. quod perperam Sigonius in contextum recepit, quamvis ipse vulgatum apud Livium obcurrere observasset. Recte itaque sequentium nemo ei obediens fuit. Non modo enim optimi codices alterum tuentur, verum etiam saepissime Livius ita locutus est. 2, 49, 9. *Sua tuta omnia, infesta hostium, vagantes per utrumque finem, fecere.* 4, 58, 1. *Per legatos fecialesque res repeti coeptae: quibus venientibus ad finem legatio Vejentium obvia fuit.* 39, 27, 10. *Q. Fabium Labeonem, quum in regione ea fuisset, direxisse finem Philippo veterem viam regiam.* Ita Colum. 9, 10. *Fugae destitutus praesidio finem regni non audet excedere.* Eo sensu defendi posset apud Sallust. in Jug. 19. *Philenon arae, quem Aegyptum versus finem habuere Karthaginienses.* modo certiores codd. eam lectionem praeferrent. Plura v. apud Gronov. ad Livii 35, 27, 9. et ad 38, 15, 10. *ad finem Capuanum* habet Lovel. 1. Male. V. ad 7, 30, 21. Tò *ut* deerat in Lovel. 3. Paullo ante *Postera die*, pro *Postero*, est in Lovel. 4. Sed neque hoc probandum. V. supra ad 1, 12, 1.

§. 11. *Percunctantibus majoribus natu*] Pall. duo *procunctantibus.* GEBH. Ea Pall. codd. lectio errori scribarum tribuenda est. V. infra hoc libro c. 10, 7. *percunctantibusque majoribus natu* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. *majoribus percunctantibus natu* Gaertn. *percunctantibus* deest in Lovel. 4.

Multo sibi moestiores et abjectiores animi visos] Vet. lib. *moestioris et abjectioris animi.* SIG. Pall. duo *moestiores et objectioris animi.* Campan. *moestiores et abjectioris animi.* Andr. *moestiores et abjectiores animi.* Vulgatam lectionem *moestioris et abjectioris animi* sustinet Pal. sec. GEBH. Corruptum vidit Sigonius: sed nimis mutat, *moestioris et abjectioris animi.* Fuerat enim, ut est in plerisque nostris, *moestiores et abjectioris animi visos.* Prima forma *moestum et abjecti animi hominem* diceret: sit igitur secunda collatione *moestiorem et abjectioris animi.* J. FR. GRON. Libri admodum variant. Sigonio consentiunt Harlej. Portug. a m. 1. (in quo *animos* emendatum est a m. 2.) Fragm. Hav. a m. 2. et Hearnii Oxon. N. L. 2. et B. Gronovio favent Voss. duo, Lovel. 2. 3. et Haverk. nisi quod ultimus hic legat *objectioris.* Sed lectionem, quae ante Sigonium obtinuit, tuentur Florent. Leid. duo, Lovel. 1. Gaertn. Klock. et Fragm. Hav. a m. 1. Si integerrimorum codd. fide et auctoritate

to sibi moestiores et abjectioris animi visos, referrent; *adeo silens, ac prope mutum agmen incessisse: tacere indo-* 12 *lem illam Romanam, ablatosque cum armis animos. non reddere salutem, non salutantibus dare responsum, non*

standum erit, praeferenda est ultima haec lectio: sed si Livii, orationem omni modo variare captantis, morem sequi velimus, recipienda erit scriptura Gronovii. V. ad Livii 38, 39, 10. illa vero Sigonii reliquis inferior aestimari debet. Eligat lector, quidquid placeat. Ego ab eo, quod Gronovius recepit, non recedo. Praeterea *multos sibi* Harlej. et Haverk. Sed voci *multo* adcreverat litera initialis vocis sequentis, quod ex codd. Leid. 2. et Lovel. 1. *multos ibi* legentibus colligi potest. Alia ejus erroris exempla v. ad 28, 25, 2. De *multo* comparativis addito v. supra ad 1, 48, 3. Adde Cel. Burm. ad Ovid. Ep. 13, Her. 83.

§. 12. *Tacere indolem illam Romanam, ablatosque cum armis animos*] Vix mihi dubium est, quin scripserit Livius *jacere*. GRUT. Usurpant interdum illo sensu, quo ignorari, non apparere, non nosci. Seneca ad Marciam 1. *At illorum carnificum cito scelera quoque, quibus solis memoriam meruerunt, tacebunt.* Ita MSS. ubi Erasmus *jacebunt*, Pincianus et Muretus *tacebuntur*. Cicero 2. de Offic. [1.] *Quum autem respublica nulla esset omnino, illae scilicet literae conticuerunt forenses et senatoriae.* id est, celebratae et frequentatae non sunt. Noster hoc libro inferius [c. 19, 15.] *Absit invidia verbo, et civilia bella sileant.* Sic *mutum* et *surdum* nomen dicunt poëtae pro ignobili et obscuro. Sic potest defendi omnium librorum lectio: caeterum non incommode Gruterus *jacere*; ut *erectam indolem* alioqui dicimus, et *alta indoles* Hasdrubalis apud nostrum 21, [2, 4.] 10, [35, 6.] *Se quidem omnia expertos*, [l. *facturos*,] *sed militum jacere animos.* Quintilianus Instit. 6, 4. *Nam est res animi jacentis, et mollis supra modum frontis, fallitque plerumque, quod probitas vocatur, quae est imbecillitas.* Placet tamen *tacere*, propter vicinitatem τοῦ *abjectioris*. J. FR. GRON. Codices nihil mutant, nisi quod unus Leid. 1. unica litera omissa, obferat *acere indolem*, pro quo cum Grutero et, qui conjecturam ejus laudat, N. Heinsio ad Vellej. Paterc. 2, 112, 3. malo *jacere*, quam, ut vulgo editur, et reliqui codd. servant, *tacere*. Juvenes enim nobiles Campani majoribus natu non tantum referebant, indolem Romanam *tacere*, id est, non nosci, ignorari, non adparere, sed eam *jacere*, id est, plane victam ac prostratam esse. Cic. in Pison. 36. *Diffidens ac desperans rebus tuis, in sordibus, lamentis, luctuque jacuisti.* 10. ad Att. Ep. 9. *Jacet in moerore meus frater.* Orat. de Arusp. resp. 24. *Videtis igitur hominem per se ipsum jam pridem adflictum ac jacentem perniciosis optimatium discordiis excitari.* de Amic. 16. *Saepe enim in quibusdam aut animus abjectior est, aut spes amplificandae fortunae fractior. Non est igitur amici, talem esse in eum, qualis ille in se est: sed potius eniti et efficere, ut amici jacentem animum excitet.* Quem locum paullo plenius laudavi, ut adpareat, caussam non habuisse Gronov. praeferendi *tacere* ob vicinitatem τοῦ *abjectioris*; quum Cic. ibi etiam *jacentem animum* τῷ *animus ab-*

hiscere quemquam prae metu potuisse, tamquam ferentibus adhuc cervicibus jugum, sub quo emissi essent.
13 *Habere Samnites victoriam, non praeclaram solum, sed etiam perpetuam. cepisse enim eos non Romam, sicut ante Gallos, sed, quod multo bellicosius fuerit, Romanam virtutem ferociamque.*

jectior subjiciat: praeterquam quod non videam, quemadmodum *abjectior* et *jacere* vel propius juncta displicere possint. Solent autem verba *jacere* et *tacere* saepissime commutari. V. N. Heinsium ad Nason. 15. Met. 189. Broekh. ad Prop. 2. El. 21, 36. Bentlej. ad Horat. 1. od. 37, 25. Davis. ad Cic. 1. Tuscul. 3. Burmann. ad Valer. Flacci 3, 732. et Markl. ad Statii 1. silv. 3, 40. Et ita variant codices etiam infra 37, 47, 7. Ceterum voces *Romanam*, *ablatosque cum armis animos* non adparent in Florent. Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. 4. et Harlej. sola tantum vox *Romanam* in Gaertn.

Non hiscere quemquam prae metu potuisse] *hiscere quicquam* Harlej. Tum *pro metu*, exsulante voce *potuisse*, Gaertn.

Sub quod emissi essent] Pall. duo *sub quo demissi essent*. In sec. vero a m. 2. *sub quod demissi*. Camp. autem *sub quod missi essent*. GEBHARD. Potius *sub quo*. 3, [28, 11.] *Sub quo jugo dictator Aequos emisit*. J. FR. GRON. *sub quod emissi* Florent. Lovel. 1. Portug. Haverk. Klock. et Fragm. Hav. a m. 1. *sub quo demissi* Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. et Fragm. Hav. a m. 2. *sub quo dimissi* Lovel. 4. Harlej. et Gaertn. [Veith.] *sub quo emissi* Voss. 1. et Leid. 2. V. supra ad 3, 28, 11.

§. 13. *Cepisse enim non Romam*] Pall. tres *cepisse enim eos non Romam*. GEBH. Rott. Flor. Voss. uterque, et editi *cepisse enim eos non Romam*. J. FR. GRON. Pronomen *eos* exstat etiam non tantum in Hearnii Oxoniensibus, sed praeterea in omnibus meis, nisi quod ejus loco *nos* perperam sit in Haverk. Mutato autem ordine *cepisse eos enim non Romam* legit Gaertn. Pronomen primum omissum vidi in Paris. anni 1573. Paullo ante *Samnites habere victoriam*, aliter digestis vocabulis, Lovel. 2. Voces *sicut ante Gallos, sed, quod multo bellicosius fuerit, Romanam* deficiunt in Gaertn. quem errorem ut librarius committeret, caussa fuit repetitio vocum *Romam* et *Romanam*. V. ad 9, 11, 11. Ceterum *Romanas virtutem et ferociam* habet Haverk.

§. 1. *In concilio sociorum fidelium*] Ita primus edidit Modius, et plerique servant codd. Antea typis descripti legerunt *in consilio*, quae scriptura etiam superfuit in Lovel. 2. et Gaertn. Quum autem Gronov. infra 44, 2, 5. docuerit, senatum esse publicum *consilium*, non *concilium*, atque ex praecedentibus et sequentibus pateat, respici ad id, quod fecerint senatores Campani, quum retulissent in curiam vocati juvenes nobiles, quae viderant; eo inclinat animus, ut *in consilio* veriorem lectionem esse credam. Optimis tamen libris invitis in contextum admittere ausus non fui. Deinde *fidelium sociorum* Leid. 2. et Lovel. 1. Paullo ante *τὸ haec*

VII. Quum haec dicerentur audirenturque, et 1
deploratum pene Romanum nomen in concilio sociorum fidelium esset; dicitur Ofilius Calavius, O- 2
vii filius, clarus genere factisque, tum etiam aetate verendus, longe aliter se habere rem dixisse: *Silen-* 3
tium illud obstinatum, fixosque in terram oculos, et

deficit in Leid. 2. *audirentur* in Florent. a m. 1. Insuper *nomen Romanum* habet Gaertn.

§. 2. *Dicitur Offilius Acalavius Ovi filius*] Sunt, qui contendant, aut *Offi*, pro *Ovi*, legendum esse, aut *Ovilius*, et non *Offilius*. Id ego lectoris judicio relinquo. Caeterum *Calavius*, non *Acalavius*, legendum. GLAR. Vet. lib. *Ovi*. SIG. Pall. pr. ac tert. *Calvius Ovi*. sec. *Calavius Ovi*. Andreas edidit *Offillius Acalavius Ovi*. Camp. *Orphitius Calvius Ovi filius*. GEBH. Prius nomen scribitur *Offilius* in Hearnii Oxon. L. 2. et C. *Ofillius* in Florent. pro quo literis transpositis *Filolius* est in Klock. *Osilius* in Leid. 2. et Haverk. Sed editi *Offillius* vel *Offilius* usque ad Gruter. cujus postrema ἔκδοσις *Ofilius* substituit, ut habent plerique scripti. Secundum est *Accilavius* in Klock. *Aalanius* in Voss. 1. pro quo in margine legitur *Calvius*. Et hoc postremum servant Lovel. 1. 2. 3. et Fragm. Hav. *Alanius* Harlej. et Oxon. L. 2. apud Hearnium, qui *Alavius* in C. *Calinus* in L. 1. scribi, at in N. deesse notat. *Calanius* habent Portug. et Haverk. Deinde *Ofilius filius* Leid. 1. *cui filius* Gaertn. *Ovi filius* Voss. duo, Leid. 2. Lovel. 2. 3. Port. Klock. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 2. ac C. qui duas has voces in L. 1. deesse auctor est. At *Calavius Ovi filius* omittit Florent. pro quibus *Calaunussoni filius* legit Lovel. 4. Quamvis ratio nominum apud alios, quam Romanos, Italiae populos obscurior sit, et praenominum vicem apud eos saepe obtinuisse inveniantur, quae alibi nomina gentium sunt; verisimile tamen est, patrem *Ovium Calavium*, filium *Ofilium Calavium*, dictos esse, adeoque vulgatam lectionem servandam esse. Certe *Ovius* Campanorum nonnumquam praenomen, *Calavius* nomen gentile esse, inde probabile redditur, quod *Calavios Ovium Noviumque* Campanos Livius infra memoret hoc lib. c. 26, 7. *Pacuvium Calavium*, summum Capuae magistratum, quo anno, tempore belli Punici secundi, res male gesta ad Trasimenum est, 23, 2, 2. *Campanos Calavios* 26, 27, 7. *Ovius* etiam Samnitium praenomen fuisse, indicat eorum sacerdos *Ovius Pactius*, cujus infra mentio fit 10, 38, 6. Si autem *Ovius* in patre Calavio praenominis loco fuit, consequens est, *Ofilius* in filio eodem loco habendum esse.

Clarus genere factisque, tum etiam aetate verendus] *genere clarus factisque* Harlej. *claro genere factisque* Lovel. 2. *clarus genere, clarus factis, etiam aetate* Leid. 2. et Lovel. 1. Praeterea *aetate gerendus* Voss. 2. et Lovel. 3. Mox alio ordine *rem se habere* Lov. 2.

§. 3. *Ingentem molem irarum ex alto animi cientis indicia esse*] Habent manuscripta volumina *ex alto animo*, etsi parum interest. GELEN. Pall. tres *molem mina-*

surdas ad omnia solatia aures, et pudorem intuendae lucis, ingentem molem irarum ex alto animo cientis indi-
4 *cia esse: aut Romana se ignorare ingenia, aut silentium illud Samnitibus flebiles brevi clamores gemitusque excitaturum; Caudinaeque pacis aliquanto Samnitibus,*

rum. Andreas autem edidit *ex alto animi cientis*. GEBH. Tres Pall. et margo Voss. [pr.] *minarum*. Sed quid *alto animo?* quid autem *cientis?* an cujusvis hominis? Sic videtur cogitasse Gelenius: cujus tamen hic acumen desidero. Verum omnino est, quod habent superiores editiones, *animi*: nec nisi a positu verborum ulla obscuritas. Vult enim Calavius, illum habitum, quem male interpretantur Campani juvenes, in Romanis indicium esse animi cientis ac velut spirantis ex alto ac quasi profundo sui (alte namque in pectora descenderat illata contumelia) ingentem molem sive irarum sive minarum. Seneca de Ira 3, 4. *Anhelitus crebros, tractosque altius gemitus*. J. FR. GRON. Ovidius 2. Am. El. 4, 16.

Velle, sed ex alto dissimulare puto.

Seneca 1. de Ira 16. *Si intelligit, non ex alto venire nequitiam, sed summo, quod ajunt, animo inhaerere*. DUK. *minarum* Leid. 1. et Lovel. 2. 3. 4. Harlej. Portug. Haverk. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 1. ac C. utraque lectione juncta *molem minarum irarum* Leid. 2. et Lovel. 1. Sed neutra vox, neque *irarum*, neque *minarum*, est in Voss. 2. Eadem in scriptura varietas etiam supra occurrit 3, 14, 3. Hic autem tanto facilius *irarum* in *minarum* abire potuit, quod prima litera *m* repetita sit ex fine vocis praecedentis. Et hanc fuisse originem lectionis illius *minarum* ex Leid. 1. deprehendi potest, qui *ingentem mole minarum* praefert. Servo itaque *irarum*, quod est in Florent. Gaertn. et Klock. V. ad 29, 22, 8. Praeterea *ex alto animo* Florent. Voss. 2. Leid. duo, Lovel. 1. 2. 3. 4. Harlej. Portug. Klock. Gaertn. Hav. et Fragm. Hav. quod eodem modo dictum est, quemadmodum *alta mens* apud Virgil. 1. Aen. 96.

— — manet alta mente repostum.

Similiter *altum cor* in multis codd. invenit Pierius apud Virgil. 1. Aen. 209.

Spem vultu simulat, premit alto corde dolorem.

licet tamen ibi *altum dolorem*, ut vulgo editur, praestare existimem. *altum pectus* apud Ovid. 1. Met. 656.

— — alto tantum suspiria prodis Pectore.

imum pectus Virgil. et Martial. eodem modo dixisse, ex illis, quae ad eum locum Cel. Burmann. notavit, constat. Neque intelligo, cur lectio codicum testimonio firmata rejici, et Gelenius eam recipiens culpari debuerit. *animi* in uno tantum est Voss. 1. Quod si nihilominus praeferendum sit, potius jungam *ex alto animi*, quam *animi cientis*. Praeterea *iudicia esse* Haverk. sollemni lapsu scribarum. V. ad 7, 39, 6. Paullo ante *fixosque in terram oculos, surdas*, sine *et*, Harlej. [Veith.]

quam Romanis, tristiorem memoriam fore. Quippe 5
suos quemque eorum animos habiturum, ubicumque con-
gressuri sint: saltus Caudinos non ubique Samnitibus fo-
re. Jam Romae etiam sua infamis clades erat. 6
Obsessos primum audierunt: tristior deinde ignomi-

§. 4. *Aut se Romana ignorare ingenia*] Ita demum Frobenius anno 1535. et forte ex mente Gelenii, cujus emendationes ea editione expressit, vulgari curavit; sed ita aut in nullo, aut certe quam paucissimis Mstis mihi obvium fuit. *aut Romana ignorare se ingenia* habent Voss. 1. et Leid. 2. *aut Romana ignorare ingenia* Lovel. 1. *aut Romana se ignorare ingeniu* Florent. Leid. 1. Lovel. 2. 3. 4. Haverk. [? Harl.] Portug. Klock. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. et editi ante Froben. quorum consensui cedendum putavi.

Aliquanto Samnitibus, quam Romanis tristiorem memoriam fore] *aliquando* Lovel. 4. a m. altera. V. supra ad 5, 29, 5. Tum *fore memoriam* Harlej. Sed *fore* exsulabat a Lovel. 2.

§. 5. *Suos quemque coram animos habiturum*] Ita primus Dan. Heinsius apud Elzevir. edidit, sine dubio operarum aberratione. Et tamen error hic per reliquas, quas vidi, editiones recentiores constanter propagatus est. Non modo autem editiones priores, sed et codd. scripti, optime legunt *suos quemque eorum animos habiturum:* quod revocavi. Mox *congressi*, pro *congressuri*, est in Fragm. Hav. a m. 2. Deinde *nc ubique*, id est *nunc*, pro *non*, Gaertn. Error profluxit ex similitudine utriusque compendii *nc* et *nō*. Alibi saepe ita peccatum est in Mstis. V. supra ad 3, 61, 8. 5, 9, 5. c. 54, 5. 6, 12, 4. 7, 40, 8. 9, 35, 4. 10, 19, 11. (*22, 57, 3.) *non ubicumque* Leid. 2. Eodem errore, quo etiam *quandoque* et *quandocumque* commutari supra vidimus ad 1, 31, 4.

§. 6. *Jam et Romae sua infamis clades erat*] Ita primus edidit Froben. anno 1531. Quidquid vidi vett. editionum, *Jam Romae et sua* exhibet. Et ita est in Voss. utroque, Leid. utroque, Lovel. 1. 2. 3. 4. Harlej. Klock. Portug. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. [Veith.] *Jam Romae etiam sua* Florent. quod secutus sum. *et* enim, ut ceteri habent, atque *etiam* saepe commutantur. V. ad 22, 47, 9.

Obsessos primum audierunt] Pal. sec. *obsessum primo exercitum audierant.* GEBH. Eadem lectio est etiam in Portug. et Haverk.

Tristior deinde ignominiosae pacis magis, quam periculi, nuncius fuit] Vox *magis* deficit in vett. edd. quam primus Frobenius anno 1535. reliquis addidit. Et recte. Superest enim in omnibus scriptis, et solet saepe vocula *magis* comparativis per pleonasmum addi. Colum. 2, 1. *Plura campo magis quam colle, plura pingui solo quam macro laetantur.* Justin. 8, 2. *Non inventione earum magis, quam exemplo, clarior.* ubi videndi sunt Berneccer. et Vorst. Adde Scalig. aliosque ad Virgil. Culic. 78. Scipion. Gentil. 1. Parerg. 37. viros doctos ad Valer. Max. 3, 7, 1. Klockium ad Livii 4, 19, 1. et Gebhard. ad 5, 16, 2. et ad 21, 59, 7.

niosae pacis magis, quam periculi, nuncius fuit.
7 Ad famam obsidionis delectus haberi coeptus erat: dimissus deinde auxiliorum adparatus, postquam deditionem tam foede factam acceperunt: extemploque sine ulla publica auctoritate consensum in om-
8 nem formam luctus est. Tabernae circa forum clausae, justitiumque in foro sua sponte coeptum prius, quam indictum: lati clavi, annuli aurei posi-

§. 7. *Ad famam obsidionis delectus haberi coeptus erat*] *Ob famam obsidionis* Portug. sollemni scribarum errore. V. ad 37, 27, 5. Deinde *dilectus* Florent. Leid. 1. et Fragm. Hav. V. ad 37, 51, 7. Sequentia ita interpungit ac legit Klockian. *coeptus erat dimissus; deinde auxilia, tum apparatus.* Pro *deinde* est *inde* in Haverk.

Extemploque sine ulla publica auctoritate concessum in omnem formam luctus est] Vet. lib. *sine ulla publica auctoritate consensuve in omnem formam luctus populus versus est.* Ego tamen nihil muto. SIG. Sigonius aït, habere vet. codices *sine ulla publica auctoritate consensuve in omnem formam luctus populus versus est.* Quae scriptura diversius longe abit ab aliis libris antiquis, quam ut recipienda videatur. Nostrae Fuldenses membranae referunt simpliciter: *sine ulla publica auctoritate consensum in omnem formam luctus est.* MOD. Sigonii cod. ut et Pal. sec. *extemplo sine ulla publica auctoritate consensuve in omnem formam luctus populus versus est.* Quae sunt interpretamenta alicujus scioli. Campanus quoque temeritatis se obstrinxit, dum venustum dicendi genus interpolavit, edens *consensum in omnem formam luctus est.* GEBH. Thuan. duo Pall. Voss. [pr.] Helm. et Campanus *consensum.* Adde ad l. 4, 34. Sed ustione ac sectione dignus ob incredibilem audaciam Sigoniani codicis corrector, qui exhibuit: *auctoritate consensuve in omnem formam luctus populus versus est.* Cogites licet, quid adeat periculi, qui ex hujusmodi libris emendare tentat editos. J. FR. GRON. Si in melioribus libris non esset *consensum*, facile ex ipso Livio defendi posset *concessum.* 2, 33, 1. *Agi deinde de concordia coeptum, concessumque in conditiones.* 32, 23, 12. *In Attali sententiam concessit.* c. 36, 8. *In hanc sententiam et ceteri sociorum principes concesserunt.* Justinus 24, 2. *In matrimonium fratris concedit.* DUK. Vet. lib. Sigonii consentiunt Harlej. Gaertner. Haverk. Fragm. Hav. a m. 2. [Veith. nisi quod omittat *formam*] et Hearnii Oxon. B. qui in codice N. pejus adhuc *auctoritate consensuve in omnem formam luctus populus Romanus factus est* invenit. Sed lectionem, quam Modius ex membranis Fuld. protulit, ac plurium testimonio Gronov. firmavit, tuentur etiam Leid. uterque, Lovel. 1. 2. 4. Klock. et Hearnii Ox. L. 1. 2. et C. Neque inde in diversa abeunt Voss. 2. et Lov. 3. quam quod *consulum*, pro *consensum*, praeferant; aut Portug. et Fragm. Hav. nisi quod *consensuve* exhibeant. Unus tantum Florent. si excerptis meis fides habenda sit, servat *concessum.* Sed solent *con-*

ti; pene moestior exercitu ipso civitas esse: nec du- 9
cibus solum atque auctoribus sponsoribusque pacis
irasci, sed innoxios etiam milites odisse, et negare
urbe tectisve accipiendos. Quam concitationem a- 10
nimorum fregit adventus exercitus, etiam iratis
miserabilis. non enim tamquam in patriam reverten-
tes ex insperato incolumes, sed captorum habitu
vultuque ingressi sero in urbem, ita se in suis quis- 11

cessus et *consensus* in Mstis commutari. V. supra ad 3, 26, 6. 4, 6, 3. c. 47, 4. 6, 42, 11. 9, 46, 9. (*34, 59, 7.) et viros doctos ad Suet. Aug. 57. Similiter *dissensisse* et *discessisse*. V. infra ad 22, 3, 14. Praeterea *extemplo*, omissa particula copulante *que*, Lovel. 3. 4. Harlej. Portug. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. [Veith.]

§. 8. *Lati clavi, annuli aurei positi*] Plinius 33, 1. Romae longo tempore inter privatos nullos fuisse annulos scribit aureos. publice quidem legatis datos: triumphantes autem ferreis usos, atque ita triumphatum a C. Mario, nec ab eo sumptum aureum annulum ante tertium consulatum. GLAR. Hunc Plinii locum Glareanus laudasse videtur, ut fidem Livii, usum aureorum annulorum hoc tempore notum fuisse innuentis, convellat. Verum, circa haec tempora senatores annulos aureos gestasse, ex aedilitate C. Flavii, qui hunc honorem sedecim admodum annis postea adeptus est, constat. Refert enim Livius hoc lib. cap. ult. §. 12. tantum Flavii comitia indignitatis habuisse, *ut plerique nobilium annulos aureos et phaleras deponerent*. Se quoque idem in annalibus antiquissimis reperisse, refert etiam Plinius 33. H. N. 1. *Additum Flavio, ut simul et tribunus plebis esset. Quo facto tanta senatus indignatione exarsit, ut annulos ab eo abjectos fuisse, in antiquissimis reperiatur annalibus*. annulos autem aureos ibi intelligi, praecedentia docent. Hinc patet, non opus esse, ut cum Doujatio statuamus, annulos aureos priscis his temporibus matronarum ornatui servatos esse, a quibus nunc positi sunt. Ceterum *jam clavi* Lovel. 4. *laticlavium* Harlej. Deinde *aurei annuli* Portug. et Haverk. Vox *annuli* deficit in Voss. 2. et Lovel. 3. Paullo ante *institutumque*, pro *iustitiumque*, Gaertn. *justitium*, sine particula *que*, Haverk. Mox verbis sequentibus *moestior exercitu ipsa civitas*, pro *ipso*, Fragm. Hav.

§. 9. *Nec ducibus solum atque auctoribus sponsoribusque pacis irasci*] Pal. sec. *nec ducibus solum auctoribus*. GEBH. Ita et Portug. atque Haverk. Sed *atque auctoribus sponsoribus pacis* Voss. 2. et Lovel. 3.

Milites odisse, et negare urbe tectisve accipiendos] Pal. sec. *urbe tectisve recipiendos*. GEBH. Consentiunt etiam hic Portug et Haverk. Male. V. ad 5, 21, 3. *urbe tectisque accipiendos* Voss. 2. et Lovel. 3. Praeterea *milites odire* Klock.

§. 10. *Etiam iratis miserabilis*] *et iratis* Voss. 2. V. ad 22, 47, 9. *etiam iratus miserabilis* Leid. 2. et Haverk. V. ad 6, 3, 8. Tum *colu-*

que tectis abdiderunt, ut poſtero atque insequentibus diebus nemo eorum forum aut publicum adspi-
12 cere vellet. Consules, in privato abditi, nihil pro magiſtratu agere, nisi quod expreſſum senatusconsulto eſt, ut dictatorem dicerent comitiorum cauſſa.
13 Q. Fabium Ambuſtum dixerunt, et P. Aelium Pae-

mes, pro *incolumes*, Portug. *foro*, pro *sero*, Leid. 1. a m. 1.

§. 11. *Ita se in suis quisque tectis abdiderunt, ut poſtero atque insequentibus diebus*] *Itaque se in suis quisque tectis* Leid. 2. V. ad 21, 53, 7. *Ita suis se quisque tectis* Lov. 4. Hinc *addiderunt* Leid. 1. V. ad 2, 45, 7. Deinde *ut poſtremo atque insequentibus diebus* Leid. 1. Gaertn. et Fragm. Hav. a m. 1. quae vocum earum commutatio in Mſtis frequens eſt. V. supra 3, 55, 4. ubi quaedam notavi. 4, 51, 8. 7, 39, 11. 8, 8, 8. et 10, 25, 9. (* 22, 51, 5. 32, 10, 9. 34, 25, 4. 35, 30, 5.) *ut poſtero die atque insequentibus diebus* edd. vett. quod eadem forma dictum eſſe videri posset, atque illa, de quibus agit Cel. Jac. Gronov. ad Liv. 6, 1, 1. Verum Aldus vocem *die* omisit, ejusque exemplo plerique recentiores editores. Neque in ullo apud me codice supereſt.

§. 12. *Consules in privato abditi*] Pal. pr. et tert. *in privato abducti*. GEBH. Iisdem consentiunt Voſſ. 2. et Lovel. 3. Sed vocem *abditi* non agnoscit Florent. Mox *pro magiſtratibus* Hearnii Oxon. L. 1.

Nisi quod expreſſum senatusconsulto eſt] *expreſſum senatusconsultu eſt* edd. Rom. anni 1472. et Parm. Sed v. ad 3, 62, 2. Hinc factum videtur, ut praeferant *expressum senatusconsultum eſt* Voſſ. duo, Lovel. 3. et Gaertn. nisi error ex eo natus sit, quod breviſſime scriptum fuerit *expressum S. C. eſt*, et librarii nesciverint, quo casu vox proferenda foret; ad quem lapidem plurimis locis offenderunt. V. ad 38, 60, 1. *expreſſum populi jussu tum eſt* Harlej. et Haverk. *expressum tum eſt* Leid. 1. Lovel. 2. et Portug. *expressum tum eſt senatusconsulto* Hearnii Oxon. B. et L. 2. *expressum factum eſt* Leid. 2. et Lovel. 1. *expressum sanctum tum eſt* Lovel. 4. quomodo aberravit librarius, quod scriptum invenisset *expressum Sen Ctum eſt*. Certe *expressum* SENC *eſt* etiamnum exhibet Florent. Praesertim in hac voce ac variis, quibus scribi solet, compendiis reddendis peccaſſe librarios, infra videbimus ad 22, 10, 1.

§. 13. *Q. Fabium Ambuſtum dixerunt, et P. Aelium Paetum magiſtrum equitum*] Hoc tempore duo M. Fabii, Ambuſtus et Dorsuo fuere. Duo item Q. Fabii, Ambuſtus et Rutilianus, ut priore libro [c. 29, 9. et c. 33, 4.] admonuimus. Utri autem utrorum filii fuerint, mihi non liquet. certe nemo *Maximi* adhuc habuit cognomen. Rutilianum video a Livio *Maximum* vocatum κατὰ τὴν πρόληψιν, ut antea [ad 8, 18, 4.] diximus, ut, quae hic mox de interregibus, probant. GLAR. Pal. sec. *Ambuſtum dixerunt. Is P. Aemilium Paetum magiſtrum equitum dixit.* Pall. duo *dixerunt*, *P. Emilium Paetum*. Editiones vetuſtiſsimae quoque nominant *P. Emi-*

tum magistrum equitum. quibus vitio creatis, subfe- 14
cti M. Aemilius Papus dictator, L. Valerius Flac-
cus magister equitum. Nec per eos comitia habita:
et, quia taedebat populum omnium magistratuum
ejus anni, res ad interregnum rediit. Interreges Q. 15
Fabius Maximus, M. Valerius Corvus. is consules

lium Petum. GEBH. *dixerunt, P. Aemilium* Voss. ambo, Leid. ambo, Lov. 1. 2. 3. 4. Portug. Gaertn. et Fragm. Hav. *dixerunt, et P. Aemilium* Florent. Klock. et Hearnii Oxon. B. et L. 2. in cujus L. 1. *dixerunt, et A. Aemilium* superest. *dixerunt, et P. Aemilium magistrum equitum dixit* in Harlej. *dixerunt. Is P. Aemilium Paetum magistrum equitum dixit* in Haverk. *Aelius* et *Aemilius* etiam alibi commutantur. V. ad 10, 23, 13. Praeterea *Pactum*, pro *Paetum*, est in Voss. 2. et Lovel. 3. *Papum* in Lovel. 2. cognomen hoc omittitur in Hearnii Oxon. L. 1. Ceterum Fabiorum stemma, quantum indagari potuit, contexuit Sigonius ad Liv. 4, 58, 6.

§. 14. *Quibus vitio creatis suffecti M. Aemilius Pappus*] Scribe *M. Aemilius Papus*, auctoribus Capitolinis lapidibus et libris vet. SIG. *Papius* Lovel. 4. Harlej. et Portug. a m. 2. *Papirius* Gaertner. Reliqui *Papus* praeferunt, quemadmodum recte Sigonius restituit: quem etiam v. ad 27, 6, 16. 28, 38, 11. et viros doctos ad Suet. Aug. 2. Tum *quibus vitio creati subfecti* Gaertn. Ceterum tota periodus *quibus vitio* etc. *magister equitum* non est in Hearnii Oxon. L. 1. Mox *taedebat populum ejus anni magistratuum omnium* Portug. Neque aliter Haverk. nisi quod *tradebat* praeferat, pro *taedebat*, et ignoret vocem *omnium*.

§. 15. *Interreges Q. Fabius Maximus, M. Valerius Corvus*] *Interregesque Fabius Maximus* Voss. 2. Lovel. 2. 3. Gaertn. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. V. infra ad 22, 31, 7. Deinde *L. Valerius Corvus* Harlej. et Hearnii Oxon. L. 2. in cujus C. deficit praenomen, quemadmodum cognomen in Leid. 2. et Lovel. 1. Perperam *Corvinus* vocatur in edd. Sigonio prioribus. Reliqui Msti hic recte *Corvus* exhibent. V. ad 7, 26, 12.

Is consules creavit Q. Publium Philonem et L. Papirium Cursorem] *Publilium* legendum, non *Publium*, ut saepius, quam oportuit, nunc admonuimus; ac addendum *tertium*. Fuit enim iterum anno ab urbe condita CDXXVII. ut ipse Livius fatetur [8, 22, 8.] Idem Papyrio Cursori hic addit *iterum*, quum anno CDXXVIII. [8, 23, 17.] *Mugillanum* posuerit, de *Cursore* dubitaverit, quemadmodum et postea dubitat de Papyriorum cognominibus anno CDXXXV. [hoc lib. c. 15, 11.] GLAR. Quemadmodum alibi, ita hic iterum peccant codd. scripti. Nam *Q. Publium Philonem* est in Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. et Hearnii Oxon. L. 2. *P.* vel *Publium Philonem* Voss. 2. Lovel. 2. 3. 4. Harlej. Portug. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. et apud Hearnium Oxon. B. et C. *Publilium Philonem* Leid. 1. Recte vero *Q. Publilium Philonem* Florent. et Klock. V. ad 8, 12, 4. Eidem vero numerum *tertium* adjungendum esse, existimat etiam Pighius in Annal. ad Ann. CDXXXII. p. 349.

creavit Q. Publilium Philonem et L. Papirium Curſorem iterum, haud dubio consensu civitatis, quod nulli ea tempeſtate duces clariores eſſent.

1 VIII. Quo creati sunt die, eo (sic enim placuerat Patribus) magiſtratum inierunt, sollemnibusque senatus-

Sed v. quae notantur ad 2, 16, 7. Praeterea particula *et* deficit in Harlej. uno. V. ad 2, 17, 1. Ceterum quemadmodum Livius, qui supra 8, 23, 17. ejus anni consulem *L. Papirium Mugillanum* adpellarat, addens se in aliis annalibus *Curſorem* inveniſſe, hic tamen *iterum* consulem dicat, ad eum ipsum locum videndum eſt. Mox *duces* deficit in Leid. 1.

§. 1. *Quo creati sunt die, eo* etc.] Ante solennem ineundi consulatus diem iniſſe significat, qui per bellum Punicum secundum et reliqua insequentia fuit Idus Mart. His autem x. primis libris res haec tota inconſtantiſſima eſt. Nam modo K. Sept. modo K. Sext. modo Idibus Majis, modo Idibus Decembribus, modo K. Octob. modo K. Quintilis iniiſſe consules a Dionysio Livioque traduntur. SIG. Sententia haec Sigonii difficultate non caret. Si enim novi consules ante sollemnem ineundi magiſtratus diem honorem auspicati sunt, quomodo creati eſſe potuerunt per interreges? qui tum demum prodi solebant, si nulli ordinarii magiſtratus essent. Exemplum habemus supra l. 5, 9. ubi Patres censuere, non exspectandum eſſe juſtum tempus comitiorum, sed tribunos militum ante sollemnem ineundis magiſtratibus diem honore abituros eſſe: antequam tamen abirent, comitia tribunorum militum habuerunt. Ut itaque, quod Sigonius ſtatuit, obtinere poſſit, ſtatuendum erit, senatum, consulibus poſt pacem Caudinam domum reversis, decreviſſe, ut, quum dictatorem dixiſſent, honorem sibi abrogarent, novique consules, quo die renunciati forent, honorem acciperent. Verum huic etiam sententiae obſtare video, si jam tum honore abierunt, non exſtitiſſe magiſtratum, qui priori dictatori Fabio vitio creato novum M. Aemilium subficeret. Cui difficultati ut satisfiat, dicendum erit, prioris anni consulibus tum demum honorem abrogatum fuiſſe, quum, M. Aemilio jam suffecto, populum omnium hujus anni magiſtratuum taedere inciperet. Aliter rem conficere conatur Dodwell. in notis ad Chronol. Graeco-Rom. poſt Dion. Halic. editam p. 102. qui exiſtimat, consules illos infelices magiſtratum ante idus Septembres, quod tum auspicandis honoribus legitimum tempus erat, non deposuiſſe. Primum autem interregem obtinuiſſe ad Septembris veteris diem XVIII. a secundo autem interrege creatos eſſe novos consules, qui proinde inter diem illius Septembris XVIII. et XXIII. inierunt. Et quidem verba *Quo creati sunt die* etc. quibus Sigonius opinionem suam firmabat, ejus sententiae non obſtant; exiſtimat enim consules ordinario magiſtratum non occepiſſe nisi alicujus mensis vel Kalendis vel Idibus. Jam autem, quum hujus anni consules inter diem XVIII. et XXIII. Septembris

senatusconsultis perfectis, de pace Caudina retulerunt. et Publilius, penes quem fasces erant, *Dic* 2
Sp. Postumi, inquit. Qui ubi surrexit, eodem illo vultu, quo sub jugum missus erat, *Haud sum igna-* 3
rus, inquit, *consules, ignominiae, non honoris caussa me primum excitatum jussumque dicere, non tamquam*

creati sint, noluisse senatum, ut usque ad Kalendas Octobres proximas exspectarent, sed singulari privilegio iis concessisse per senatusconsultum, ut, quo creati essent die, magistratum inirent. Quid huic sententiae objici possit, non video. Certe ex illis, quae Sigonius ad hunc locum notat, non alio tempore, quam Kalendis vel Idibus, consules honorem auspicatos esse patet: si autem paucis locis alius dies datus inveniatur, id pariter, atque hoc loco, extraordinarium fuisse dicendum erit. Ceterum *Quo creati sunt, eo die* est in Harlej. Deinde *sic enim placuit Patribus* in Gaertn. *sic enim placuerat magistris*, *inerunt* Leid. 1. *inerunt* etiam habet Lovel. 1. a m. 1.

Sollemnibusque senatusconsultis perfectis de pace Caudina retulerunt] Vet. lib. *solennibusque sacris*. Probo tamen magis *senatusconsultis*. Erant enim quaedam *solennia senatusconsulta*, quae ad religionem et caerimonias pertinebant. Nam, quemadmodum scriptum est apud Gellium [14, 7.] ante de rebus divinis, quam de humanis, referebatur. Itaque Cicero aït ad Quirites post reditum [5.] *P. Lentulus consul, simul atque de solenni religione retulit, nihil humanarum rerum sibi prius, quam de me, agendum existimavit.* SIG. Pall. pr. ac sec. *solemnibusque sacris*. Tert. vero Andreaeque editio *solemnibusque sanctis*. Campanus *solemnibusque sacris profectis* GEBH. *sollemnibusque factis perfectis* Gaertn. *sollemnibusque sacris perfectis* Haverk. *sollemnibusque sanctis perfectis* Voss. 2. Leid. 2. Lovel. 3. 4. Hearnii Oxon. B. et edd. ante Frobenianam anni 1535. Non dubito ex eo errorem hunc natum esse, quod compendium *SCtis*, quo nomen hoc scribi solet, et hoc loco scriptum exstat in Voss. 1. vel *SCis*, quomodo praeferunt Florent. et Leid. 1. non intellexerint librarii. V. ad 22, 10, 1.

§. 2. *Publilius, penes quem fasces erant*] Perperam *Publius* omnes codd. scripti et editi ante Sigonium. idemque de Oxon. B. C. et L. 2. Hearne fatetur. V. ad cap. praec. §. 15. Vox *penes* male aberat a Gaertn. Mox *eodem ille vultu* Voss. 2. *eo illo vultu* Lovel. 2. V. ad 10, 10, 6. *eodem ipso vultu* Lovel. 4. V. quae quondam notavi ad Silii Ital. 6, 309. Deinde *quod sub jugum missus erat*, pro *quo*, Voss. 1. Leid. ambo, et Lovel. 1. V. ad Livii 36, 33, 3.

§. 3. *Haud sum ignarus, inquit, consules*] *Sum non ignarus* Voss. 2. et Lovel. 3. *Haud ignarus sum* Haverk. Tum vox *inquit* deficit in Haverk. at *consules* in Voss. 2. cujus loco *consul* obferunt Lov. 3. Gaertn. et Hearnii Oxon. N. Totus hic §. 3. *Haud sum ignarus* etc. *ignominiosae pacis* deficit in Leid. 1.

Non honoris caussa me primum excitatum] *non oneris tam me* Lo-

senatorem, sed tamquam reum qua infelicis belli, qua igno-
4 *miniosae pacis. Ego tamen, quando neque de noxa nostra neque de poena retulistis, omissa defensione, quae non difficillima esset apud haud ignaros fortunarum humanarum necessitatumque, sententiam de eo, de quo retulistis, paucis peragam. quae sententia testis erit, mihine, an legionibus vestris pepercerim, quum me seu tur-*

vel. 3. sollemni scribarum errore. Ita infra hoc lib. c. 31, 9. Similiter *honorare* et *onerare* inter se commutantur 36, 40, 9. ubi plura vide. etiam *cā*, sive *caussa*, et *tā*, sive *tam*. V. ad 8, 14, 1. Hinc *primum* omittitur a m. 1. in Fragm. Hav. Tum *excitum* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. Haec quoque vocabula saepius in Mstis confunduntur. V. infra ad 28, 24, 4. Hic nihil mutandum puto. Mox *et jussum dicere*, pro *jussumque*, Gaertn.

Tamquam reum tam infelicis belli, quam ignominiosae pacis] Quid offendebat castigatorem in hac lectione, *qua infelicis belli, qua ignominiosae pacis?* An sic Latini scriptores, aut ipse Livius, numquam loquuntur? GELEN. *non tam infelicis belli, quam* Harlej. Portug. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. a m. 2. et Hearnii Oxon. N. L. 1. B. ac C. [Veith.] *tam infelicis belli, quam* Lovel. 4. *quam infelicis belli, quam* Voss. 2. Lovel. 1. 2. 3. et Fragm. Hav. a m. 1. Sed recte Gelenius *qua infelicis belli, qua ignominiosae pacis* substituit. Et ita erat in Florent. Voss. 1. et Leid. 2. V. infra ad 10, 38, 1. Praeterea *rerum* Gaertn. V. ad 5, 47, 10.

§. 4. *Quando neque de noxa nostra, neque de poena retulistis*] Pal. sec. *de nostra noxia.* GEBH. *de nostra noxia* Portug. et Haverk. V. supra ad 2, 54, 10. Omnium aliorum codd. *noxa* tuentium consensus eam etiam lectionem veriorem esse docet. *de noxa*, omisso *τῷ nostra*, Leid. 2. Praeterea *quia nec de noxa nostra, nec de poena* Voss. 2. et Lovel. 3. Sed illud *quia* ex glossa *τοῦ quando* inrepsit. Nam pro quia, quoniam Livio frequens est. V. ad 40, 9, 1. (* 38, 12, 9.) *quoniam neque de noxa* Harlej. V. mox ad §. seq.

Apud haud ignaros fortunarum humanarum necessitatumque] *apud gnaros fortunarum* Lov. 2. *ignavos* Gaertn. V. ad 21, 44, 8. Deinde *necessitatium* Florent. a m. 1. V. quae supra notavi ad 7, 38, 5.

Sententiam de eo, de quo retulistis, paucis peragam] *de eo die, de quo retulistis* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. *de eo, quod retulistis* Harlej. [Veith.] Tum *paucis pergam* Leid. 2. V. ad 10, 33, 5. Quid autem sit *peragere sententiam*, infra v. ad 34, 31, 19.

Quum me seu turpi seu necessaria sponsione obstrinxi] Deliravit exscriptor Pal. sec. *cum me seu cura pia, seu necessaria sponsione constrinxi.* GEBH. *quum me seu cura pia seu necessaria sponsione obstrinxi* Portug. et Hearnii Oxon. N. et B. [Veith.] *quum me seu cura pii Appii seu necessaria sponsione obstrinxi* magis delirantes praeferunt librarii Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. *substrinxi* est in Haverk.

pi seu necessaria sponsione obstrinxi. Qua tamen, quan- 5
do injussu populi facta est, non tenetur populus Roma-
nus; nec quidquam ex ea, praeterquam corpora nostra
debentur Samnitibus. Dedamur per feciales nudi vincti- 6
que: exsolvamus religione populum, si qua obligavimus;
ne quid divini humanive obstet, quo minus justum pium-
que de integro ineatur bellum. Interea consules exerci- 7

qui idem cum Portug. et Harlej. paullo ante praeferunt *legionibus nostris*, pro *vestris*. V. ad 34, 2, 2.

§. 5. *Qua tamen, quando injussu populi facta est, non tenetur populus Romanus*] *quae tamen quando* Voss. 2. et Lovel. 3. [Veith.] Utraque lectio ferri potest: et quidem haec, si intelligatur *non tenetur ea*; vulgata, si suppleatur *Qua tamen, quando ea injussu* etc. V. supra ad 4, 3, 15. Verum plurium codd. vulgatum tuentium consensum praeferendum judico. Deinde *quoniam injussu populi* Lovel. 2. Harlej. et Hearnii Oxon. N. in margine. Alibi ita variant saepius codd. V. ad 4, 36, 4. 5, 13, 5. c. 44, 2. 7, 33, 8. c. 36, 3. 24, 22, 15. 29, 1, 7. et Epit. Liv. 57. ubi alia exempla vide. *quia injussu populi* Lovel. 4. Quomodo etiam variasse scribas in codd. exaratis, modo vidimus ad §. praec. ubi *quando* pro quia, quoniam Livium saepius adhibuisse dictum est; unde patet, utramque hanc lectionem verisimiliter ex glossa marginali contextum invasisse. Nisi forte priorem lectionem inde profluxisse aliquis contendere vellet, quod librarii non recte distinxerint compendia *qn*, id est *quando*, et *qm*, id est *quoniam*. Praeterea *non tenetur senatus populusque Romanus* Lovel. 2. Harlej. et Oxon. L. 2. apud Hearnium; qui in C. se invenisse testatur *non tenetur senatui populus Romanus*, in B. *non tenere populum Romanum*.

Nec quidquam ex ea, praeterquam corpora nostra debentur Samnitibus] Pall. pr. et tert. *debentur. Samnitibus dedamur per feciales.* Et ita distinguit Pall. sec. Campanus edidit *debetur*. GEBH. *praeter corpora nostra, debetur Samnitibus* Lovel. 4. Saepius *praeter* et *praeterquam* in Mstis commutari, vidimus ad 5, 52, 13. *debetur* etiam Lovel. 2. *debentur. Samnitibus dedamur*, mutata distinctione, similiter Portug. Haverk. et Fragm. Hav.

§. 6. *Ne quid divini aut humani obstet, quo minus justum piumque de integro ineatur bellum*] Malim veterem scripturam *ne quid divini humanive obstet*. GELEN. Omnes mei et Oxonienses Hearnii Gelenio *humanive* emendanti favent, nisi quod *humanique* sit in Lovel. 2. et Gaertn. sollemni scribarum lapsu, qui voculas *ve* et *que* passim confuderunt. Etiam in ipsis his verbis *piumve* idem Gaertn. exhibet. V. ad 24, 10, 2. Tum *quo minus piumque de integro* Lovel. 2. *quo minus justum quandoque de integro* Lovel. 4. Male. *justum piumque bellum*, ut infra 42, 23, 6. *Adversus injusta arma pio justoque se tutarentur bello*. Eodem modo *jus et fas* jungi solent. V. infra ad 40, 15, 5. Paullo ante *religione* aberat primo a Fragm.

tum scribere, armare, educere placet; nec prius ingredi hostium fines, quam omnia justa in deditionem nostram
8 *perfecta erunt. Vos, Dii inmortales, precor quaesoque,*
si vobis non fuit cordi, Sp. Postumium, T. Veturium
9 *consules cum Samnitibus prospere bellum gerere; at vos satis habeatis, vidisse nos sub jugum missos, vidisse spon-*

Hav. sed recte mox eadem manus adscripsit. De locutione *solvere* vel *exsolvere religione* v. ad Livii 7, 3, 9.

§. 7. *Exercitum scribere, armare, educere placet*] Pal. sec. *exercitum scribere, armatos educere placet*, GEBH. Ita et Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. B. *exercitum scribere, arma reducere placet* Lovel. 2. et 4. ubi primo litera initialis τοῦ *educere* ab ultima praecedentis elisa est. V. ad 2, 44, 6. *educere* tamen in hac re proprium est. V. hoc lib. ad c. 12, 11. Deinde pessime distinctae fuerunt literae, et syllaba *re*, voci *ducere* adcrevit. *exercitus scribere* habet Harlej. ut intelligatur suus cuique consuli. Verum, quamvis postea quidem provincias inter se partiti dicantur consules c. 12, 9. priusquam tamen id fieret, unius tantum exercitus meminit Liv. c. 10, 6. *Rescriptae ex eodem milite novae legiones, ductusque ad Caudium exercitus.* Nihil itaque a vulgato recedere necesse est. Ceterum vir doctus ad marginem ed. Curion. scribendum conjicit *placeat;* forte ut conveniret praecedenti *dedamur*. Verum illud *placet*, quod omnes codd. firmant, hic considerari debet tamquam sit senatoris sententiam dicentis.

Quam omnia justa in deditionem nostram perfecta erunt] Pal. sec. et Camp. editio, *quam omnia justa in deditione nostra perfecta erunt.* Pal. tert. pro *justa*, repraesentat *vasta*. GEBH. Illud *vasta* est ex librarii aberratione ortum: alibi enim similiter peccatur. Ita *vasta gloria*, pro *justa*, N. Heinsius in tribus Mstis invenit apud Lucan. 4, 595. V. etiam viros doctos ad eum locum. *quam omnia contrarium*, pro *justa*, hic praefert Voss. 1. cujus margini tamen *justa* adscriptum est. *quam omnia vasta contrarium*, utraque lectione simul exhibita, est in Leid. 2. Lovel. 1. et Fragm. Hav. a m. 1. Deinde *in deditione nostra* Leid. 1. Lovel. 4. et ed. Mediol. anni 1505. Sed vulgatum verius est. Denique *perfecterunt* Florent.

§. 8. *Vos, Dii inmortales, precor quaesoque*] Voculam connectentem *que* nesciunt Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. 4. Gaertn. et Fragm. Hav. a m. 1. Mox *cum Samnitibus* exsulat a Portug. et, trajectis dictionibus, *bellum prospere gerere* legunt idem Portug. cum Haverk.

§. 9. *At vos satis habeatis, vidisse nos sub jugum missos, vidisse*] *ac vos satis habeatis* Voss. 2. Lov. 3. et Haverk. *ad vos satis habeatis* Florent. ac Leid. 1. V. ad 6, 24, 8. Tum verba *vidisse nos sub jugum missos* deficiunt in Voss. 2. et Lovel. 3. Sed alio ordine *missos sub jugum* obferunt Leid. 2. et Lovel. 1. Mox *sponsioni infami obligatos* Portug. Ita placuit inepto librario, ut ita duae illae voces termino finali non differrent, unde in eodem etiam mox

sione infami obligatos, videre nudos vinctosque hostibus deditos, omnem iram hostium nostris capitibus excipientes. Novos consules legionesque Romanas ita cum Sam- 10
nite gerere bellum velitis, ut omnia ante nos consules bella gesta sunt. Quae ubi dixit, tanta simul admi- 11
ratio miseratioque viri incessit omnes, ut modo vix

datum est *nostris capitis*, pro *capitibus.*

Videre nudos vinctosque hostibus deditos] *victosque* Harlej. et Gaertner. V. ad 30, 12, 7. Sed hic servandum vulgatum. Pacis enim sponsores hostibus nudi ac vincti dedebantur. Paullo ante hoc cap. *Dedamur per feciales nudi vinctique.* Infra c. 10, 7. *Vestem detrahi pacis sponsoribus jubent, manus post tergum vinciri.* Deinde perperam etiam *traditos* Harlej. Mox *omnem iram vestram*, pro *iram hostium*, Neap. Latinii.

§. 10. *Novos consules legionesque Romanas ita cum Samnite gerere bellum velitis, ut omnia ante nos consules bella gesta sunt*] Pall. duo *ita cum Samnite geri bellum velitis, ut omnia ante nos consules bella gesserunt.* Paullo alio ordine sec. *ita gerere bellum cum Samnite velitis.* GEBH. *Ne vos consulesque Romanos ita gerere bellum cum Samnite velitis* Leid. 2. et Lov. 1. *gerere bellum cum Samnite* etiam Voss. 1. Portug. et Haverk. *cum Samnite geri bellum* Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 3. Gaertn. et Fragm. Hav. a m. 1. Tum *omnia* deficit in Leid 1. a m. 1. Deinde *ante nos per consules bella gesta sint* Harlej. *ante nos per consules bella gesta sunt* Voss. 1. in marg. Leid. 2. et Lovel. 1. *ante nos consules bella gestarunt* Leid. 1. et Lovel. 2. ac 4. eodem errore, atque hujus generis multa similia, de quibus v. ad 23, 29, 16. pro eo postea magis corruptum, et *ante nos consules bella gesserunt* datum est in Voss. 2. Lovel. 3. Gaertn. et Fragm. Hav. Insuper *ut omnes ante nos consules bella gesserunt* Hearnii Oxon. B.

§. 11. *Quae ubi dixit, tanta simul admiratio miseratioque viri incessit homines*] Scribo, *incessit omnes.* Cujus rei causa intelligi magis potest, quam explicari. Non erat ibi, nisi unum genus hominum vel civium, qui nempe senatui interesse poterant. Similis corruptio 5, 38, 5. *Tanta hominum oblivio, ut multo major pars Vejos*, etc. *quam Romam, fugerent.* Lege, *omnium*: nempe, rerum. 23, 23, 7. *Ita centum septuaginta septem cum ingenti approbatione omnium in senatum lectis.* Put. Petav. melior, Men. tres Pall. *hominum.* cujusvis quippe generis aut ordinis. Sed haec erudita auris, ut dixi, magis sibi potest probare, quam non eruditae approbare. J. FR. GRON. *Quod ubi dixit* Voss. 1. et Leid. 2. *Quae ubi dixerunt* Gaertn. Tum *tanta simul admiratioque viri* Leid. 2. Sed vocem *miseratio* intercepit praecedens ob similitudinem. Deinde *incessit omnes*, ut Gronov. scribendum conjicit, exhibent ex meis Lovel. 4. Fragm. Hav. a m. 2. et Neap. Latinii. Innumeris locis librarios eas voces commiscuisse, supra dictum est ad 3, 54, 6. [*homines* Veith.] Mox *actor tam foedae pacis*, pro *auctor*, Voss. 1. Leid. 2. et Gaertn. Harum etiam vocum confusionem in Mstis frequentissimam esse, supra vidimus ad 1, 26, 5.

crederent, illum eumdem esse Sp. Postumium, qui
12 auctor tam foedae pacis fuisset: modo miserarentur, quod vir talis etiam praecipuum apud hostes supplicium passurus esset ob iram diremtae pacis.

§. 12. *Ob iram diremptae pacis*] *ob iram directae pacis* Leid. 1. Gaertn. et Fragm. Hav. a m. 1. Ita etiam supra peccabatur in uno cod. 7, 14, 6. (* 32, 10, 8.) *ob iram direptae pacis* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 2. Harlej. Portug. Haverk. Fragm. Hav. a m. 2. et Hearnii Oxon. L. 2. B. ac C. Varietas lectionis inde nata est, quod non animadverterint librarii, scriptum fuisse per compendium *dirēptae*. Alia exempla infra v. ad 37, 32, 7. *ob iram dejectae pacis* Lovel. 4. qui forte voluit *disjectae*. Ita Silius 2, 294.

Oppida quassantur, longeque in moenia nostra
Aeneadum adrectae mentes, disjectaque pax est.

Vel etiam *rejectae pacis*. nam *D*. et *R*. saepe commutantur. V. infra hoc lib. c. 10, 6. Caussa tamen non est, cur vulgatum, aliorum codicum testimonio probatum, displiceat. *diremta pax* est irrita reddita. V. Cl. Corte ad Sallust. Catil. 18, 8. Paullo ante *et praecipuum*, pro *etiam praecipuum*, Voss. 2. et Haverk. V. infra ad 22, 47, 9.

§. 13. *Laudibus modo prosequentes virum*] Dele istud *modo*. Huc enim translatum ex superiori periodo, in qua bis, uti debuit, positum fuit. Utcumque sit, tolli hinc debet. T. FABER. Illud *modo* in omnibus scriptis et editis constanter superest, praeterquam in minimae auctoritatis codd. Portug. et Haverk. qui ignorant. Sed omnino non tollendum est. Indicat enim illa vocula, senatores, dicere jussos sententiam, ab ipso Postumio propositam tacitos adprobasse, nisi quod tantum quaedam ejus laudandi caussa dixerint. *Modo* hic est tantum, tantummodo. Supra 7, 2, 3. *Circi modo spectaculum fuerat*. 3, 53, 5. *De decemvirorum modo supplicio atrox postulatum fuit*. ubi plura vide. Recte etiam Doujatius conjecturam Fabri sibi displicere testatus est.

Tentata paullisper intercessio est] Pall. pr. et sec. *tentata paullisper intercessione ab L. Livio*. GEBH. Ita etiam Voss. 2. et Lovel. 3. Origo erroris est, quod librarii confuderint compendia *intercessio ē*, sive *intercessio est*, et *intercessioē*, sive *intercessione*; qui facilius committi potuit, quo tempore omnia continua serie, nullo inter voces interstitio relicto, scribebantur. Pari modo codd. variant supra 8, 13, 13. et infra hoc lib. c. 41, 20. V. etiam ad 10, 37, 13. (* 28, 30, 4.) Ejusdem generis est, quod *jussis* et *jussi s*, sive *jussi sunt*, aliaque similia passim commutentur. V. ad 45, 17, 5. *Tò est* omittitur in Lovel. 2. V. ad 2, 53, 5. *intercessio est* exsulat ab Haverk.

Ab L. Livio et Q. Melio, tribunis plebis] Cicero 3. Offic. [30.] hos tribunos aliter nominat *T. Numicium ac Q. Aemilium*, si codices non fallunt, ut saepe solent. GLAR. *Maelio* scribo. Mendose autem sunt apud Ciceronem haec nomina *Numicio* et *Aemilio* in Catone [immo 3. de Off. 30.] Ceterum tribunatum plebis ceperunt, postquam sub jugum ad Caudium

Quum omnes, laudibus modo prosequentes virum, 13
in sententiam ejus pedibus irent; tentata paullisper
intercessio est ab L. Livio et Q. Maelio, tribunis ple-
bis: qui, *neque exsolvi religione populum*, ajebant, 14

missi fuerant. Neque enim, tribunos plebis in castris fuisse, consentaneum est; et, si fuissent, et spopondissent, eorum supra meminisset Livius [c. 5, 4.] cum dixit, *Spoponderunt consules, legati, quaestores, tribuni militum.* SIGON. Pighius ad ann. Urb. CCCCXXXIII. designatos fuisse suspicatur, antequam ad bellum proficiscerentur. Praefero sententiam Sigonii. Post reditum Veturii et Postumii non solum consules, sed etiam omnes alios magistratus, novos creatos fuisse indicat Livius c. 7, 14. *Quia taedebat populum omnium magistratuum ejus anni, res ad interregnum rediit.* Hoc etiam ad magistratus designatos pertinere potest; quos non solitos ab urbe discedere ex eo colligo, quod Sueton. in Tib. 31. scribit, Tiberium negasse, *destinatos magistratus abesse oportere, ut praesentes honori adquiescerent.* quo loco quid sit *adquiescerent*, fateor me non intelligere, et malim *adsuescerent.* DUK. Recte Sigonius Q. *Maelio.* V. ad 4, 13, 1. *ab Livio et Q. Melio tribunis plebis* Haverk. Sed praenomen *Lucius* sive ejus compendium *L.* interceptum est a vocis sequentis litera initiali. V. ad 6, 29, 2. *ab L. Livio atque Melio tribunis plebis* Leid. 1. *ab L. Junio et Q. Aemilio tribunis plebis* Lovel. 2. *Aemilio* etiam est in Lovel. 4. et Oxon. C. apud Hearnium, qui in L. 1. Q. *Fabio Melio* invenit. *ab L. Livio tr. pl.* reliquis omissis, Harlej. In loco autem Cic. a viris doctis laudato, ubi tribuni illi *T. Numicius, Q. Aemilius* adpellantur, posterior *Aemilius*, ex gente patricia ortus, ferri nequit, licet omnes codd. ita praeferant; quia aditus ad tribunatum plebis patriciis non patuit, et gentis Aemiliae familiam aliquam plebejam fuisse non constat. Non male itaque viri docti pro eo Q. *Maelius* substituerunt. Nomen autem prioris in Mstis varie scribitur. Modo enim vocatur *T. Minucius*, modo *T. Minurius*, modo *T. Mutius*, modo *Ti. Minucius.* Hinc Langius, Minucios etiam patricios fuisse, eorumque nonnullos quidem aliquando ad plebem transiisse, id tamen hac tempestate tam vulgo non factum esse existimans, legendum censet *Ti. Numicius*, et Livium in hac historia alios auctores, quam Ciceronem, secutum esse credit. Certe, passim *Numicius* et *Minucius* commutari, supra vidimus ad 2, 63, 1. Langio adsensus est Fabricius, ita tamen ut *Minucius* retineat, quum, quosdam hujus gentis plebejos fuisse, ex Minuciis Thermis pateat. Pighius denique in Annal. ad ann. CDXXXIII. p. 351. statuere videtur, tres illos L. Livium, T. Numicium, et Q. Maelium simul eo anno tribunatum plebis gessisse, ex quibus Cicero primum, Livius secundum silentio transmisit. Praeterea Cel. Perizon. in Animadv. Hist. c. 4. p. 164. secutus Pighium loco laudato docet, tribunos illos, jam antea, et forsitan cum adhuc in castris ad Calatiam degerent, tribunos plebis designatos esse: sed demum, quum post infelicem pacem Caudinam domum reversi forent, solito more mense Decembri honorem iniisse.

§. 14. *Qui, neque exsolvi religione populum, ajebant, deditione*

deditione sua, nisi omnia Samnitibus, qualia apud Cau-
15 *dium fuissent, restituerentur; neque se pro eo, quod, spondendo pacem, servassent exercitum populi Romani, poenam ullam meritos esse; neque ad extremum, quum sacrosancti essent, dedi hostibus violarive posse.*

1 IX. Tum Postumius, *Interea dedite*, inquit, *pro-*

sua, nisi omnia] *qui nec exsolvi* Portug. et Haverk. Saepe quidem *nec* et *neque* in vicem sibi subjungi solere, mox ad cap. seq. §. 14. videbimus; hic tamen *τὸ neque* vindicant consentientes reliqui. Tum *exsolvi populum religione ajebant* Lovel. 2. *exsolvi religione populum agebant* Leid. 2. Lovel. 1. et Fragm. Hav. a m. 1. V. supra ad 8, 33, 23. Deinde *deditione, ubi omnia* Gaertn.

§. 15. *Servassent exercitum populi Romani, poenam ullam meritos esse*] Vox *Romani* exsulat a Leid. 2. *populi Romani* a Lovel. 4. qui idem *pacem ullam* praefert. Sed vocabulum illud ex praecedentibus librario adhuc obversatum est. Mox *esse meritos* Gaertn.

Dedi hostibus violarive posse] Pal. sec. *immolarive posse*. GEBH. *immolarive possent* Haverk. *possent* etiam Voss. duo, Leid. 2. Lovel. 1. 2. 3. 4. Port. Gaertn. et Fragm. Hav.

§. 1. *Tum Postumius, Interea dedite, inquit, profanos nos*] Mirifice placet, quod in Rottendorff. legitur, *Dedite interea, dedite, inquit*; repetitione ista constantiam Postumii in adhortanda deditione impense exprimente. Nec videtur aliena a Livio. 2, 40, 5. mater Coriolano, *Sine, sine, priusquam complexum accipio, sciam, inquit.* ut video illic ex secundo MS. Pal. adnotatum. 30, 14, 6. *Non est, non, mihi crede, tantum ab hostibus armatis aetati nostrae periculum.* 6, 4, 8. *Invitus in hac parte orationis, invitus, Quirites, moror.* ut ex quibusdam libris illic admonuit pater. JAC. GRON. Mihi quoque cod. illius lectio admodum placet, quam etiam praefert Klock. Hoc modo unus cod. supra legebat 7, 40, 16. *Cujus auspicia pro vobis experti nolite, nolite adversus vos velle experiri.* unus item 8, 4, 10. *Unde, unde haec illis tanta modestia, nisi a conscientia virium et nostrarum et suarum.* Unus denique 9, 3, 12. *Ea, ea Romana gens, quae victa quiescere nesciat.* Suet. in Calig. 49. *Veniam, inquit, veniam, et hic mecum.* Avienus in ora marit. v. 24.

Multa ergo, multa compulere me, Probe,
Efflagitatam rem tibi ut persolverem.

V. quae supra notantur ad 2, 40, 5. et 5, 4, 8. Adde Cortium ad Sall. Catil. 20, 14. et ad Plin. 1. ep. 12, 12. Tum *nos profanos* trajectis dictionibus Haverk. Praeterea *Tum agebant. Postumius* Florent. cujus librarius scribere voluisse videtur *ajebant*, et verba *Tum ajebant.* referenda existimasse ad cap. praec. Verum ibi *ajebant*, jam praecesserat; neque hic etiam ferri potest, licet *Tum ajebat* mutes, quia mox *inquit* sequitur. *Tum Postumianus* Voss. 2. Lovel. 3. et Fragm. Hav. a m. 1.

sanos nos, quos salva religione potestis: dedetis deinde et istos sacrosanctos, quum primum magistratu abierint; sed, si me audiatis, prius, quam dedantur, hic in co- 2
mitio virgis caesos, hanc jam ut intercalatae poenae usuram habeant. Nam quod deditione nostra negant exsol- 3
vi religione populum, id istos magis, ne dedantur, quam

Dedetis deinde et istos sacrosanctos] Pall. pr. ac tert. *dedistis*. sec. *dederitis*. GEBH. *dedistis* Lovel. 3. *dederitis* Haverk. *deditis* Portug.

Quum primum magistratu abierint] Pall. duo *obierint*. Forte *magistratui obire* erit, quasi per mortem subtrahi magistratui, quod hic quodam respectu diceretur. GEBH. *magistratu obierint* etiam Voss. 2. et Lovel. 3. quod venia Gebhardi errori librariorum tribuo, qui saepius haec verba commutarunt. V. exempla supra ad 2, 46, 4. 7, 35, 9. et infra hoc lib. c. 17, 12. Passim autem omnia verba cum *ab* et *ob* composita eorum inertia confundi, supra dictum est ad 2, 37, 9. *abirent* habent Haverk. Deinde *quum primo* edd. Rom. anni 1472. et Parm.

§. 2. *Si me audiatis*] *si me auditis* Harlej. Portug. Haverk. et Fragm. Hav. a m. 1. [Veith.] Mox *virgis caesi*, pro *caesos*, Voss. 2. et Lovel. 3. Tum *interea latae* Leid. 2. *intercelatae* Lovel. 3. *intercolatae* Gaertn.

§. 3. *Id istos magis, ne dedantur, quam quia ita se res habeat*] *at istos magis* Voss. 2. et Lovel. 3. *ad istos magis* Lovel. 4 a m. 1. Deinde *ne dedamur* Lovel. 3. Praeterea *quia ita res se habeat* edd. Rom. anni 1472. et Parm. *quia ita res habeat*, omisso pronomine, reliqui editi ante Aldum. Utroque modo locutio efferri solet. V. supra ad 5, 5, 9. et infra ad 22, 39, 9. Vulgatum igitur, quod tuentur omnes scripti, praeferendum est. Paullo ante *Nam quid deditione* Voss. 2. et Lovel. 3. Deinde *exsolvi religionem* Florent. et Leid. 1. Forte voluerunt *exsolvi religionem populi*. Sed nihil muto. V. ad 7, 3, 9.

Quis adeo juris fecialium expers est, qui nesciat] Per *jus fecialium* intelligitur *jus, quod feciales habent*, ut circumscribitur 1, 32, 5. vel *jus, quod feciales gentibus dicunt*, hoc lib. c. 11, 9. *jus fecialium* itaque, ut *jus augurum, pontificum* apud Cic. de Senect. 11. *Jus augurum, pontificum, civile tracto.* Ejus loco *jus pontificium, augurium* dixit Gellius in praefat. *Quaeque erunt item paucula remotiora super augurio jure et pontificio, non oportet ea defugere.* ubi v. J. Fr. Gronovium. Eadem forma *jus feciale* dixit Cic. 1. de Offic. 11. *Belli quidem aequitas sanctissime feciali populi Romani jure perscripta est.* et 3, 29. *Adversus quem totum jus feciale, et multa sunt jura communia.* Servius ad Virg. 7. Aen. 695. *Populus Romanus, missis decemviris, ab ipsis jura fecialia et nonnulla supplementa duodecim tabularum accepit.* et ad 10. Aen. 14. *Misit ad gentem Aequiculanam, et accepit jura fecialia.* Aur. Vict. de Vir. Inlustr. 5. *Jus feciale, quo legati ad res repetendas uterentur, ab Aequiculis transtulit.* Val. Max. Epit. l. 10.

quia ita se res habeat, dicere, quis adeo juris fecialium
4 *expers est, qui ignoret? Neque ego inficias eo, Patres conscripti, tam sponsiones quam foedera sancta esse apud eos homines, apud quos juxta divinas religiones fides humana colitur: sed injussu populi nego quidquam sanciri*
5 *posse, quod populum teneat. An, si eadem superbia, qua sponsionem istam expresserunt nobis Samnites, coëgissent nos verba legitima dedentium urbes nuncupare,*

Sertorem Resium, qui primus jus feciale instituit. Ceterum *juris fecialium est expers* Gaertn.

§. 4. *Neque ego inficias eo, Patres conscripti*] Prodigiose hic corrupti sunt Pall. quorum pr. ac tert. *Neque ego inficiassem, o Patres conscripti.* sec. *Neque ego inficiasse possum.* Superscriptum tamen *inficias eam.* Ceterum in hac oratione, quotiescumque repetitur *Patres conscripti*, interponunt MSS. codd. *o.* GEBH. *Neque ego inficiasse, Patres conscripti* Florent. Et ita Lovel. 4. nisi quod desint voces *Patres conscripti*, quorum tamen loco relicta est lacuna, ut aliquid deesse pateret. *Neque ego inficiasse, o Patres conscripti* Lov. 1. et Leid. 2. *Neque g inficiasse, o Patres conscripti* Leid. 1. g, sive *ergo*, et *ego* saepe in Mstis commutantur. V. ad 37, 53, 11. *Neque ego inficiassem, o Patres conscripti* Voss. 2. Lovel. 3. et Fragm. Hav. *Neque ego inciasse possum, Patres conscripti* Harlej. Portug. et Haverk. neque aliter Lovel. 2. nisi quod in eo deficiunt voces *Patres conscripti.* In Gaertn. tantum legebatur *inficias eo*, prioribus omissis. In verbo hoc *inficias eo* passim peccarunt librarii. V. infra ad 31, 31, 9.

Tam sponsiones, quam foedera, sancta esse apud eos homines] Qua scripti, qua editi praeferunt *sponsores.* GEBH. *tam sponsores, quam foedera sancta esse* Voss. 1. Leid. duo, Lovel. 1.3. Portug. Hearnii Oxon. L. 1. B. Klock. et editt. ante Moguntinam. *tam sponsores, quam foedera sanctos esse* Voss. 2. Lovel. 4. et Fragm. Hav. *tam sponsores foederum, quam foedera sancta esse* Lovel. 2. et Hearnii Oxon. C. Sed omnes hae varietates lectionum natae esse videntur ex eo, quod non meminerint librarii differentiae inter voces *sponsiones* et *foedera*, quam Livius supra tradidit c. 5. Tò *esse* non adparet in Gaertn. *eos* etiam deficit in Leid. 2. et Lovel. 1.

Apud quos juxta divinas religiones fides humana colitur] Pal. sec. *apud quos divina religione fides humana colitur.* GEBH. Ita et Portug. ac Gaertn. *juxta divine religiones* Florent. a m. 1. in quo postea emendatum est *divinas. justa* est in Harlej. V. ad 6, 6, 18. *juxta divinas religiones* est proxime divinas religiones. Tacit. 6. Ann. 13. *Gravitate annonae juxta seditionem ventum.* qui ita saepius locutus est. (* v. Crevier. ad 37, 54, 16.] Mox *sancire*, pro *sanciri*, Florent. a m. 1. *sanctiri* Leid. 2. Lovel. 1. et Gaertn. *sancciri* Lovel. 2. *sanari* Voss. 2. et Lovel. 3.

§. 5. *Qua sponsionem istam expresserunt nobis*] *quam sponsionem* Leid. 2. Tum *expresserant* Voss. 2.

deditum populum Romanum vos tribuni diceretis, et hanc urbem, templa, delubra, fines, aquas, Samnitium esse? Omitto deditionem, quoniam de sponsione agitur. 6
quid tandem, si spopondissemus, urbem hanc relicturum populum Romanum? si incensurum? si magistratus, si senatum, si leges non habiturum? si sub regibus futurum? Dii meliora, inquis! atqui non indignitas rerum sponsionis vinculum levat. Si quid est, in quo 7

et Lovel. 3. Paullo ante *Mansi*, pro *An si*, Florent.

Deditum populum Romanum vos, tribuni, diceretis] *populum Romanum, o tribuni, diceretis* Pall. pr. et tert. GEBH. Ita et Voss. 2. et Lovel. 3. *nos tribuni* Harlej. *deditum senatum populumque Romanum vobis tribuni diceretis* Lovel. 4. sed, pro *vobis*, emendatum *vos* in margine. *deditum populi Romani* Gaertn. *deditum PSR.* id est, *populus Romanus*, Leid. 1. Per notas scriptae voces quo casu efferri deberent, adsequi non potuit librarius. V. supra ad 8, 38, 10. et infra ad 39, 47, 10. Paullo ante *ac demum*, pro *dedentium*, Lovel. 2. Tum *urbem* Lovel. 2. Portug. et Gaertn. Deinde vox *nuncupare* exsulat ab Harlej. ejus loco est *nuncupari* in Florent. a m. 2.

§. 6. *Si spopondissemus, urbem hanc relicturum populum Romanum*] *spondissemus* Florent. Leid. 1. et Fragm. Hav. a m. 1. contra *spospondissemus* Gaertn. V. supra hoc lib. ad c. 5, 4. et mox §. seq. ac §. 13. et 14. Hinc *urbem hanc relicturam populum Romanum* Leid. 1. Vox *Romanum* exsulat a Leid. 2. In verbis praecedentibus *quē de sponsione agitur*, pro *quoniam*, Lovel. 2. *qui de sponsione* Gaertn. cujus librarius forte dare voluit *quia de sponsione agitur*. Sed nihil mutandum.

Si incensurum, si magistratus, si senatum, si leges non habiturum? si sub regibus futurum?] *si incessurum* Leid. 1. et Lovel. 3. V. ad 8, 20, 5. *si incensuram* Voss. 1. *si censuram* Leid. 2. Lovel. 1. Fragm. Hav. et ed. Mediol. anni 1505. *si censurum* Gaertn. *si censum* Lovel. 2. *si incensi....* Harlej. Tum *si senatum, si magistratum* Portug. et Haverk. *si magistratum, si senatum* Gaertn. Deinde *si legem non habiturum* Lovel. 3. Denique *si sub legibus futurum* Gaertner. et Haverk. V. ad Epit. Liv. 89. Vox *futurum*, a contextu Fragm. Hav. exsulans, eadem manu adscripta erat margini.

Dii meliora, inquis] Pall. pr. et tert. *Si meliora mihi quis.* GEBH. Ita et Voss. 2. ac Lovel. 3. *Si meliora inquis* Leid. 1. et Lovel. 2. *Dii si meliora inquis*, juncta utraque lectione, Gaertn. *Dii meliora iniquis* Leid. 2. Τὸ *inquis* ac sequens *atqui* desunt in Lovel. 4. relicta tamen lacuna. *DI meliora, inquis* Florent. V. ad 5, 14, 4. *Dii meliora, inquit* Oxon. C. apud Hearnium, qui similiter etiam a viro docto ad marginem ed. Rom. principis, qua usus est, emendatum fuisse monet. Id factum videtur, quia, quum praecesserit *vos, tribuni, diceretis*, τὸ *inquis* minus convenire posse credebatur. *inquit* autem adhiberi, licet de pluribus sermo sit, Gro-

obligari populus possit, in omnia potest. et ne illud quidem, quod quosdam forsitan moveat, refert, consul,
8 *an dictator, an praetor spoponderit. Et hoc ipsi etiam Samnites judicaverunt, quibus non fuit satis consules spondere, sed legatos, quaestores, tribunos militum spon-*
9 *dere coëgerunt. Nec a me nunc quisquam quaesiverit,*

nov. infra docuit ad Liv. 34, 3, 9. quamvis tamen exempla, quae laudat, non per omnia huic loco conveniant.

Atqui non indignitas rerum sponsioni vinculum levat] In archetypis legitur hoc modo: *atqui non indignitas rerum sponsionis vinculum levat.* GELEN. *sponsionis* non modo est in Mstis omnibus, quos adhibui, sed etiam in edd. Rom. anni 1472. et Parm. Praeterea *atque* Florent. solito lapsu scribarum. V. ad 3, 52, 8. *non dignitas rerum* Harlej. *non indignitas rursum* Klock. Male. *indignitas rerum*, quod reliqui tuentur, Livio familiare est. Supra hoc lib. c. 6, 2. *Si vultus eorum, indignitate rerum acrior, victorem offendisset.* ubi alia vide. Tum *vinculum luat* Haverk. quae aberratio librariorum etiam alibi in Mstis obcurrit. V. viros doctos ad Val. Flacci 2, 570. et Col. Burm. ad 5, 547. *levat* hic est laxat. Serv. ad Virg. 1. Aen. 145. *Levat, laxat. ut* [2. Aen. 146.] *atque arta levari Vincla jubet Priamus.* ad quem posteriorem locum videndus est Emmen.

Si quid est, in quo obligari populus possit, in omnibus potest] In Archetypis legitur hoc modo: *Si quid est, in quo obligari populus possit, in omnia potest.* GELEN. Omnes libri *in quo obligari.* GEBH. *in quod* ediderat Vascos. eumque secuti recentiores, concinentibus meis Voss. 1. Leid. duobus, et Lovel. 4. Hinc nata est occasio Gebhardo notandi, omnes libros, quibus usus est, praeferre *in quo;* quemadmodum similiter legunt Florent. Voss. 2. Lovel. 1. 2. 3. Harlej. Portug. Klock. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. et apud Hearnium Oxon. N. et B. Cic. pro Caecina 3. *Si quis, quod spopondit, qua in re verbo se uno obligavit, id non facit.* Praeterea *populus obligari possit*, aliter digestis vocabulis, Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Portug. et Haverk. Denique *in omnia potest* non tantum omnes codd. sed et edd. Rom. anni 1472. et Parm.

Ne illud quidem, quod quosdam forsitan moveat, refert] Τὸ *quidem* non adparet in Haverk. neque sequens *quod* in Lovel. 4. Sed excidisse videntur ob similitudinem sequentium vel praecedentium. Deinde *forsitan movet* Voss. 2. et Lovel. 3. Verum, praeterquam quod potentialis modus hic magis conveniat, solet insuper *forsitan* cum subjunctivo saepissime construi. V. supra ad 5, 52, 5. Hinc *referet* Harlej. Mox iterum *sposponderit* Gaertn. V. ad §. praec.

§. 8. *Et hoc ipsi etiam Samnites judicaverunt*] *Et hoc etiam ipsi etiam Samnites* Leid. 2. *Et hoc ipsi et Samnites* Gaertn. et Haverk. *Et hoc ipsi Samnites* Lovel. 2. Tum *indicaverunt* Portug. Lovel. 2. et Haverk. V. ad Epit. Liv. 63. *judicarunt* Harlej. *judicavere* Gaertn. Mox *consulem spondere*, pro *consules*, Hearnii Oxon. N. Male. Su-

*quid ita spoponderim? quum id nec consulis jus esset;
nec illis spondere pacem, quae mei non erat arbitrii,
nec pro vobis, qui nihil mandaveratis, possem. Nihil ad* 10
*Caudium, Patres conscripti, humanis consiliis gestum
est. Dii inmortales et vestris et hostium imperatoribus
mentem ademerunt. nec nos in bello satis cavimus; et* 11

pra c. 5, 4. *Spoponderunt consules, legati, quaestores, tribuni militum.* Caussam erroris v. ad 10, 10, 2.

§. 9. *Nec a me nunc quisquam quaesiverit*] Pal. pr. *Nec tamen haec quisquam propter quaesiverit.* sec. *Nec tamen huc quisquam quaesiverit.* tert. *Nec tamen haec quisquam quaesiverint.* GEBH. *Ne a me nunc quisquam* Lovel. 1. *Nec tamen a me nunc quisquam* Voss. 1. et Leid. 2. *Nec tamen hoc quisquam* Lovel. 2. Portug. et Fragm. Hav. a m. 1. *Nec tamen huc quisquam* Gaertn. et Haverk. *nec tamen hunc quisquam* Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 3. et Fragm. Hav. a m. 2. *Nec tamen nunc quisquam* Lovel. 4. *Hunc* et *Nunc* alibi saepe in Mstis commutantur. V. supra ad 4, 16, 3. 7, 32, 14. 10, 19, 7. et alibi. Adde Cel. Burm. ad Sueton. Ner. 28. Deinde *quaesivit* Portug. et Harlej. V. ad 40, 14, 11. *quaesieverit* Lovel. 3. *quaesierit* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. V. ad 27, 11, 15. Hic tamen optimi sine contractione *quaesiverit* servant, quos sequor.

Quid ita spoponderim? quum id nec consulis jus esset] *quid ita spospondérim* Gaertn. V. ad §. praec. *quid ita sponderim* Leid. 1. et Fragm. Hav. a m. 1. *quid ita spoponderunt* Voss. 2. et Lovel. 3. *quid ita responderint* Harlej. Tum *quum id nec consul jussisset* Lovel. 3. *consul*, pro *consuli*. V. ad 10, 10, 2. *jussisset*, pro *jus esset*. V. ad 23, 29, 16. Septem priora vocabula desunt in Haverk.

Qui nihil mandaveratis] *mandaveritis* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Harlej. Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. N. L. 2. B. ac C. Paullo ante *qui mei non erant arbitrii* Gaertn. *erant* etiam est in Portug. et Haverk.

§. 10. *Nihil ad Caudium, Patres conscripti, humanis consiliis gestum est*] *ad Caudinum* Leid. 2. et Hearnii Oxon. C. Tum *o Patres conscripti* Voss. 2. et Lov. 3. *Patres consultus* Haverk. *Patres consulti* apud Hearnium Oxon. L. 1. V. ad 6, 26, 4. Deinde *humani consilii* ejusdem Hearnii C.

Dii inmortales et vestris et hostium imperatoribus mentem ademerunt] *dii immortales* Harlej. Tum *nostris et hostium imperatoribus* Voss. 2. Lovel. 3. Harlej. Gaertner. et Fragm. Hav. a m. 1. *vestris et hostē imperatoribus* Portug. Hinc *et mentem ademerunt* Voss. 2. et Lov. 3. *mentem ademerant* Fragm. Hav. a m. 1.

§. 11. *Nec nos in bello satis cavimus*] Pal. sec. *satis tunc cavimus.* GEBH. *nec nos bello satis tunc cavimus* Gaertn. *nec nos in bello satis tunc cavimus* Portug. et Fragm. Hav. a m. 2. Non aliter etiam est in Haverk. nisi quod insuper legat *canimus.* Similiter *canens* et *cavens* commutari in Virgilio, monuerunt Serv. et Pierius ad 10. Aen. 417.

Male partam victoriam male perdiderunt] P. Syrus:

illi male partam victoriam male perdiderunt, dum vix locis, quibus vicerant, credunt, dum quacumque condi-
12 *tione arma viris in arma natis auferre festinant. An, si sana mens fuisset, difficile illis fuit, dum senes ab domo*

Fortunam citius reperias, quam retineas.

Cicero Philipp. 2, 27. *Sed, ut est apud poëtam nescio quem, male parta male dilabuntur.* Plautus Poenulo 4, 2, 22.

Sed ad postremum nihil apparet: male partum male disperit.

Infra c. 34. *Obruerunt eum male parta, male gesta, male retenta imperia.* Ideo non probo Pal. tertii *male paratam victoriam.* GEBH. Vox *male* priori loco deficit in Leid. 2. Sed respicere videtur Livius dictum Naevii apud Festum in v. *Partus. Male parta male dilabuntur.* V. Erasm. Adagia tit. Ultio malefacti, p. 862. Insuper *prodiderunt* Leid. 2. V. ad 26, 36, 9. *perdidere* Gaertn.

Dum quacumque conditione arma viris in arma natis auferre festinant] Pall. duo *viris inarmatis. Inarmati viri*, qui arma induti. Sic emendabat e Posthii libro Propert. 1. El. 6. Palmerius:

Semper inarmatae cura fuit patriae.

GEBH. *de quacumque conditione* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. *dum de quacumque conditione*, duplici lectione simul recepta, Harlej. Portug. et Haverk. [Veith.] Deinde *viris inarmatis auferre* Voss. 2. et Lovel. 2. ac 3. quod probet, cui a Palmerio prolata in Propertio emendatio placere potest: mihi certum est, utramque lectionem errore scribarum ortam esse. *natus in aliquid, ad aliquid*, vel *alicui rei*, locutiones sunt apud Livium admodum frequentes. V. quae notantur ad Silii Ital. 3, 335. Paullo ante voces *dum vix locis, quibus vicerant, credunt* a m. 1. desunt in Fragm. Hav. ob repetitionem voculae *dum.* sola vox *vix* omittitur in Harlej. Praeterea *vicerunt* est in ed. Mediol. anni 1505.

§. 12. *An, si sana mens fuisset*] Pall. duo pernegant illis omnino mentem fuisse: *an, si mens fuisset.* GEBH. Similiter etiam Voss. 2. Leid. 1. et Lovel. 3. ac 4. Quae lectio inlustrari potest ex verbis praecedentibus hujus cap. *Dii immortales et vestris et hostium imperatoribus mentem ademerunt. An, si sa mens fuisset* Florent. a m. 1. sed altera syllaba *na* a m. 2. adjecta est. Livius 8, 27, 9. *Tumultuque etiam sanos consternante animos decernitur.* Juven. Sat. 10, 346.

Orandum est, ut sit mens sana in corpore sano.

Cic. 3. de Legib. 10. *Quod enim est tam desperatum collegium, in quo nemo e decem sana mente sit.* 3. de Offic. 25. *Si gladium quis apud te sana mente deposuerit, repetat insaniens.* Livius 8, 19, 6. *Nec, ut vallo se teneret adversus validiorem hostem, sana constare mens.* ubi v. Gronov. 23, 7, 4. *Cui ad summam auctoritatem nihil, praeter sanam civium mentem, defuit.* (* 28, 29, 8.) Virgil. Ecl. 1, 16.

Saepe malum hoc nobis, si mens non laeva fuisset,
De coelo tactas memini praedicere quercus.

Dum senes ab domo ad consultandum accerserunt] Pall. duo *accesserunt.* Campanus *accersierunt.* Legendum plane *arcesserunt.* Infra

ad consultandum arcessunt, mittere Romam legatos? cum senatu, cum populo, de pace ac foedere agere? Tridui 13
iter expeditis erat. interea in induciis res fuisset, donec ab Roma legati aut victoriam illis certam, aut pacem

l. 9, 25. e duobus MSS. legendum *ut arcessant bellum* l. 10, 18. *literas ad collegam arcessendum missas* exhibet vetustissima Andreae editio. l. 22, 50. *Cur enim illos, qui se arcessant, ipsos non venire.* ut habet Pal. pr. l. 23, 44. *Deditutis se Annibali non fuisse arcessendum praesidium Romanum.* ut habet Pal. tert. Male autem sec. *senum.* Nam de industria in contemptum Samnitium multitudinis numero utitur Postumius. GEBH. *accenserunt* Flor. *accesserunt* Gaertner. et Haverk. *accesierunt* Lov. 2. *accerserunt* Voss. duo, Leid. duo, Lov. 1. Harl. Port. et Fragm. Hav. [*arcesserant* Veith.] *arcesserunt* Lovel. 3. et 4. quomodo legendum monuit Gebhard. Sed manus ejus hic aberrasse videtur, quum dare voluerit *arcessierunt*, vel potius *arcessunt*, ut Gronov. deinde edidit. Eodem enim errore adnotationi huic etiam inter verba Livii praescripsit *accerserunt*, quae lectio in nulla est ed. pro *accersunt*, ut est in omnibus inpressis. Rectum itaque est *dum arcessunt*. V. ad 1, 40, 7. De verbo *arcessere* v. supra ad 2, 19, 10. et Casaub. ad Sueton. Caes. 2. *dum senem ab domo* etiam Lovel. 2. Harlej. Portug. et Haverk. Sed recte *senes*, quod est in aliis, Gebhardus probavit. Τὸ *dum* deerat in Lovel. 1. *a domo* legunt Gaertn. et Fragm. Hav. *senes ab domo ad consulem dum arcesserunt* dedit librarius Leid. 2. Paullo ante *difficile illis fuisset*, pro *fuit*, Lovel. 2. et Portug. in margine.

Cum senatu, cum populo de pace, foedere agere] Rott. Flor. Voss. duo, et editt. *pace ac foedere.* Infra iidem ignorant copulativam in illis *quam ut et illi.* J. FR. GRON. Copulam a Gronovio restitutam non tantum agnoscunt omnes codices mei et Hearnii Oxonienses, sed etiam typis descripti plerique; nisi quod in eorum antiquissimis usque ad Aldum *et foedere* sit. Modius demum, forte operarum culpa, particulam omisit. Praeterea *cum senatu populoque* Hearnii Oxon. L. 1. Male. Id enim Livio sollemne est, non modo eamdem praepositionem repetere, verum etiam id facere nulla intercedente copula. V. ad 38, 18, 12. Ita mox habebimus hoc cap. *In haec saeviant, in haec ferrum, in haec iras acuant.* ubi etiam unus codicum male hanc elegantiam adimit.

§. 13. *Interea in induciis res fuisset*] *inter eam induciis* Florent. Verum, praeterquam quod literae, olim una serie scribi solitae, inperite in voces distinctae sint, etiam vocula *in* in unam literam *m* ob ductuum in scriptura Longobardica similitudinem coaluit. V. infra ad 36, 6, 4. *interim in induciis* Harlej. et Hearnii Oxon. L. 2. ac C. Eaedem voces et supra commutantur 6, 28, 5. *interea induciis* Voss. 2. Lovel. 2. 3. et Gaertn. Sed praepositio *in* intercepta est a prima syllaba vocis sequentis. V. ad 8, 33, 6. De locutione *esse in induciis* supra v. ad 7, 38, 1. ubi in multis codd. eodem modo peccabatur. In verbis praecedentibus τὸ *iter* exsulat in Leid. 2. Sed id intercidit partim elisum ab ultima litera vocis praecedentis, partim quod per compendium *it'* scriptum fuerit.

Ab Roma legati aut victoriam il-

adferrent. ea demum sponsio esset, quam populi jussu
14 *spopondissemus. Sed neque vos tulissetis, nec nos spopondissemus: nec fas fuit alium rerum exitum esse, quam ut illi, velut somnio laetiore, quam quod mentes eorum capere*
15 *possent, nequidquam eluderentur: et nostrum exercitum eadem, quae inpedierat, fortuna expediret: vanam victoriam vanior irritam faceret pax: sponsio interponeretur, quae nemi-*

lis certam, aut pacem adferrent] *a Roma* Gaertn. et Fragm. Hav. Tum *pacem afferunt* Leid. 2. et Lovel. 1. *pacem ferrent* Harlej. Portug. Haverk. et apud Hearnium Oxon. N. et B. [Veith.] Mox *sponsio erat*, pro *esset*, Gaertn. Tum *spospondissemus* Leid. 2. et Gaertn. *spondissemus* Florent. Leid. 1. Lovel. 4. et Fragm. Hav. V. supra hoc cap. ad §. 6.

§. 14. *Sed neque vos tulissetis, nec nos spopondissemus*] Omnia haec verba desunt in Lov. 4. Harlej. Portug. Gaertn. et Haverk. quae a librariis omissa sunt ob repetitionem vocis *spopondissemus*, in qua eaedem etiam hoc loco observantur varietates, quae §. praec. Solum pronomen *vos* deficit in Lovel. 3. *neque nos*, pro *nec*, praeferunt Voss. 2. et Lovel. 3. Male. Videntur enim auctores ejus lectionis credidisse, post *neque* haud recte inferri *nec*, ut et post *nec* haud recte *neque*. Sunt tamen plura apud Livium, ex quibus, si animum adtendissent, contrarium discere potuissent; quae si omnia enumerarem, lectori taedio forem, quum facile a quovis observari possint. Sunt et plura loca, ubi ita in quibusdam Mstis obcurrit; quum tamen alii, quibus inprimis fidere soleo, dissentiant, eorum lectionem recipere non ausus sum. Ita 8, 29, 14. 9, 3, 12. 24, 8, 7. 25, 36, 10. 35, 17, 2. c. 48, 6. 39, 52, 1. 40, 20, 5. Verum ita restitui, aut ab aliis restitutum servavi 2, 48, 6. 7, 19, 5. et 21, 10, 12. Simili modo ex optimo cod. Sangerm. lego apud Colum. 7, 12. *Mores autem neque mitissimi, nec rursus truces atque crudeles.* et ex bonae notae cod. apud Censor. de die Nat. c. 1. *Quum dona preciosa neque tibi per animi virtutem desint, nec mihi per rei tenuitatem supersint.* V. etiam Cel. Jac. Gronov. ad Cic. 1. de Invent. 10. et 2, 30.

Quam ut illi, velut somnio laetiore] Ita J. FR. Gronov. supra ad §. 12. legendum ex codd. suis monuit. Consentiunt non modo omnes mei et Hearnii Oxonienses codd. sed et edd. ante Frobenium, qui anno 1531. primus dedit *quam ut et illi*. Praeterea *quam quod illi* est in Lovel. 4. Deinde *somno laetiore* Haverk. V. ad 8, 6, 11. *somnio laetiores* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Portug. Gaertn. et Haverk. Neque aliter dare voluisse videtur Harlej. qui tamen per errorem scripsit *somnio lietores*.

Quam quod mentes eorum capere possent] Pal. sec. *quam quod mentes eorum vel capere possent*. GEBH. Ita et Haverk reliquis invitis. *mentes eorum eripere possent* Portug. in contextu. Male. *capere* est continere. Supra 5, 40, 5. *Turba, quam nec capere tam exiguus collis,*

neminem, praeter sponsorem, obligaret. Quid enim vo- 16
biscum, Patres conscripti, quid cum populo Romano actum est? quis vos adpellare potest? quis se a vobis dicere deceptum? hostis? an civis? Hosti nihil spopondistis: civem neminem spondere pro vobis jussistis. Nihil 17
ergo vobis nec nobiscum est, quibus nihil mandastis; nec cum Samnitibus, cum quibus nihil egistis. Samnitibus 18
sponsores nos sumus, rei satis locupletes. in id, quod no-

nec alere poterat. 10, 21, 12. *Quia unus locus capere tantam multitudinem non possit.* et alibi saepe. Mox *nec quicquam* Voss. 2. et Lovel. 3. *nequiquam* Florent. V. ad 40, 49, 7.

§. 15. *Vanam victoriam vanior irritam faceret pax*] Pall. duo, *vanam victoriam rumor irritam faceret: pax sponsa.* GEBH. Ita et Voss. 1. ac Lovel. 3. *vanam victoriam rumor irritam faceret: pax, sponsio interponeretur* Lovel. 4. et Fragm. Hav. a m. 1. *victoriam vanam vanior rumor irritam faceret: pax, sponsio interponeretur* Leid. 2. Lovel. 1. *vanior rumor* etiam Voss. 1. in margine. *fortuna vanam victoriam expediret vanior irrita fecerunt pax sponsio interponeretur* Harlej. *irrita*, pro *irritam*, etiam Haverk. *vanam victoriam vaniorem irrita faceret pax* Klock. Paullo ante *vestrum exercitum* Voss. 2. Leid. 2. Lovel. 3. et Gaertner. Tum *quae inpediebat*, pro *inpedierat*, Leid. 2. In verbis sequentibus autem *obligarat*, pro *obligaret*, Voss. 1. a m. 2.

§. 16. *Quid enim vobiscum, Patres conscripti*] *Vos enim vobiscum* Portug. *Quod enim vobiscum* Lovel. 3. Tum o *Patres conscripti* Leid. 2. et Lovel. 3. Mox *qui se a vobis* Fragm. Hav. Sed ultimam literam τοῦ *quis* intercepit prima vocis sequentis. V. ad 37, 29, 5. *quis se ab vobis* Portug. Deinde *ancius*, pro *an civis*, una litera omissa, Leid. 1.

Hosti nihil spopondistis: civem neminem spondere pro vobis jussistis] *in hosti nihil spopondistis* Voss. 2. et Lovel. 3. Praeterea *civi neminem* Harlej. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. a m. 2. *quem neminem* Voss. 2. Leid. ambo, Lovel. 1. 2. 3. et Portug. quomodo etiam in Fragm. Hav. a m. 1. fuisse videtur. *quoniam neminem* Lovel. 4. et Hearnii Oxon. C. [Veith.] quae lectio sensui Livii adversatur. His verbis enim ostendere volebat, cives Romanos, qui spoponderant, se a suis deceptos esse, calumniari non posse, eamque caussam reddit, quod *civem neminem* spondere pro se jusserint. Insuper *pro vobis spondere* Haverk. *spospondere pro vobis* Gaertn.

§. 17. *Nec nobiscum est, quibus nihil mandastis; nec cum Samnitibus, cum quibus nihil egistis*] Τὸ *est* deficit in Harlej. et Fragm. Hav. a m. 1. At sex priores voces in Lovel. 2. propter repetitionem τοῦ *nec*. septem posteriores in Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 3. 4. et Fragm. Hav. a m. 1. ob similitudinem syllabarum finalium in vocibus *mandastis* et *egistis*.

§. 18. *In id, quod praestare possumus, corpora nostra et animos*] *quod* non adparet in Voss. 2. Lov.

strum est; in id, quod praestare possumus, corpora nostra et animos; in baec saeviant, in baec ferrum, in
19 *baec iras acuant. Quod ad tribunos adtinet, consulite, utrum praesens deditio eorum fieri possit, an in diem differatur. nos interim, T. Veturi, vosque ceteri, vi-*

2. 3. 4. Harlej. et Fragm. Hav. Hinc *animas* Neapol. Latinii, quod forte monachi glossema est, qui *corpori* non *animum*, sed *animam*, obponi existimabat. At aliter antiqui. Liv. 1, 58, 7. *Corpus est tantum violatum, animus insons.* 7, 12, 11. *Iis animis corporibusque, quorum omnis in impetu vis esset.* Sall. in Jug. 2. *Uti genus hominum compositum ex anima et corpore; ita res cunctae studiaque omnia nostra corporis alia, alia animi naturam sequuntur.* Ingens cumulus similium exemplorum ex Cic. proferri posset. Per periphrasin autem *in corpora nostra et animos* accipio pro in nos. Ceterum post vocem *locupletes* distinxi. Quid enim est *locupletes in id, quod nostrum est?*

In haec saeviant, in haec ferrum, in haec iras acuant] *in his seviviant* Florent. Sed ter *hoc*, pro *haec*, Hearnii Oxon. B. et C. priori loco tantum *hoc* praeferunt Voss. 2. et Lovel. 3. secundo loco edd. Aldo antiquiores. Praeterea *in haec nihil ferrum nihil iras acuant* Leid. 2. *in haec ferrum et iras acuant* Lovel. 4. a m. 2. Male. Praepositionis enim repetitionem sine copula Livio frequentem esse, supra vidimus hoc cap. §. 12. *exacuant* habuit Lovel. 4. a manu pr. Sed simplici *acuere* in his locutionibus Livius uti solitus est. Infra 40, 27, 8. *Quibuscumque irritamentis poterat, iras militum acuebat.* Ita *acuere curam, studia*, et similia, apud eum passim obcurrunt. Deinde *iram acuant* Florent. quem nunc audiendum non arbitror. Magis enim hic convenit numerus multitudinis, qui in reliquis omnibus codd. superest. Nam, vel de uno homine *irae* usurpari, infra videbimus ad 29, 22, 8. hic autem de Samnitibus in genere dicitur.

§. 19. *Quod ad tribunos adtinet*] Ita edidit Cel. Jac. Gronovius, eumque secutus Clericus; quum priores omnes vulgassent *ad tribunos plebis adtinet*. Cl. Hearne, qui pristinam lectionem servavit, de codicibus suis nihil addit, licet vulgatum a Gronovio mutatum memoret. Nostri omnes Gronovio favent. Mox alio ordine *praesens eorum deditio* Haverk. Deinde *deseratur*, pro *differatur*, Lovel. 2.

T. Veturi, vosque ceteri, vilia haec capita luendae sponsionis feramus] Lego *offeramus*. KLOCK. Praenomen *T.* deficit in Leid. 1. Voss. 2. Lovel. 2. 3. 4. et Fragm. Hav. a m. 1. *Venturi* Voss. 2. et Lovel. 3. ac 4. *Veturii* Harlej. *Veturiri* Leid. 2. *ne nura* Lovel. 2. Tum *et vos ceteri vilia et haec capita* Leid. 1. *et vos ceterique vilia et haec capita* Lov. 4. *vosque ceteri servilia haec capita* Hearnii Ox. C. *nosque servilia haec capita* Lovel. 2. *vosque ceteri vilia et haec capita* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Harlej. Portug. Haverk. et Fragm. Hav. a m. 2. *vosque ceteri vilia et hoc capite* Gaertn. Deinde *luendae sponsioni* edd. Ascensii anni 1513. 1516. et quaedam aliae: quod postea mutatum esse indignatur Glarean. ad cap. seq. §. 3. Et tamen *sponsionis* constanter superest non modo in edd. prioribus, sed et in

lia haec capita luendae sponsionis feramus, et nostro supplicio liberemus Romana arma.

X. Movit Patres conscriptos tum caussa, tum 1
auctor; nec ceteros solum, sed tribunos etiam plebei, ut se in senatus dicerent fore potestate. Magi- 2

omnibus scriptis. *feramus* deficit in Portug. ejus loco *feram*, ut et mox *liberem*, pro *liberemus*, obfert Klock. Nihil muto. *feramus* nempe ad Pontium ac Samnites. Non opus itaque, ut cum Klockio legatur *offeramus*. Tandem *liberemur Romana arma* Lov. 3. *liberentur Romana arma* Voss. 2. Sed praestat vulgatum; quo non tantum indicat, arma Romana liberanda, sed insuper a se, sua opera, et quidem sponte, liberanda esse.

§. 1. *Tum caussa, tum auctor*] *cum caussa, tum auctor* Florent. a m. 1. Lovel. 4. et Hearnii Oxon. B. *cum caussa, cum auctor* Gaertner. V. ad 6, 23, 3. Deinde in verbis sequentibus *ne ceteros*, pro *nec*, Fragm. Hav. et *tribunos etiam plebis* Voss. duo, Leid. 2. Lovel. 2. 3. 4. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. et editio Parm. quod deinde Ascensius anno 1513. et multi postea receperunt. In quibusdam codd. ultima vox breviter *pl.* vel *pleb.* notatur, *plebi* in ed. Rom. anni 1472. in reliquis scriptis et antt. inpressis *plebei*, a Cl. Jac. Gronovio iterum admissum. Et ita praesertim hic praeferunt optimi. V. ad 2, 33, 2.

Ut se in senatus fore dicerent potestate] Flor. Helm. Voss. Rott. *potestatem*. J. FR. GRON. *potestate* mei omnes, nisi quod in Voss. 1. a Gronovio laudato sit *potestatem* a m. 1. At Florent. legit *ut senatus dicerent fore potestatem*. De locutione tamen *esse in potestatem* v. ad 2, 14, 4. *Tò se* deficit in Portug. *in senatum* praefert Voss. 2. et Lovel. 3. *in senatu* Fragm. Hav. a m. 1. ubi litera sibilans excidit ob similitudinem initialis vocis sequentis. V. ad 4, 33, 11. *forma*, pro *fore*, Harlej.

§. 2. *Magistratu inde se extemplo abdicaverunt*] *Magistratu deinde se* Lovel. 4. *Inde* et *Deinde* saepe in Mstis permutantur. V. ad 36, 24, 10. At *inde* ob aliorum codicum auctoritatem hic verius est. Id autem saepissime pro deinde poni solet. V. ad 42, 55, 6. *Magistratu in se* Leid. 2. et Lovel. 1. V. ad 10, 20, 6. *adicaverunt* Florent. *abdicantur* Fragm. Hav. a m. 1. *abdicavere* Harlej. *Magistratu inde extemplo abdicaverunt se* Portug. et Haverk.

Traditique fecialibus cum ceteris Caudium ducendi] Pal. sec. et Camp. ed. *cum ceteris Caudium ducendis*. GEBH. Ita et Florent. a manu recenti, Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. N. B. ac C. Praeterea *traditisque fecialibus* Harlej. V. ad 6, 3, 8.

Hoc facto senatusconsulto lux quaedam adfulsisse civitati visa est] Pall. tres *Hoc senatusconsulto facto lux quaedam affluxisse civitati visa est*. Campan. *ducendis hos. Senatusconsulto facto, lux quaedam civitati affulxisse visa est*. GEBH. *Hoc senatusconsulto facto* etiam Voss. 2. Leid. ambo, Lovel. 1. 2. 3. 4. Harlej. Portug. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. *adfulxisse* Lov. 1. Portug. Klock. et Fragm. Hav. a m. 1. Sed ita passim *x* et

ſtratu inde se extemplo abdicaverunt, traditique fecialibus cum ceteris Caudium ducendi. Hoc facto senatusconsulto, lux quaedam adfulsiſſe civitati vi-
3 sa eſt. Poſtumius in ore erat; eum laudibus ad coelum ferebant: devotioni P. Decii consulis, aliis
4 claris facinoribus aequabant. *Emerſiſſe civitatem ex*

s in Mſtis commutantur. V. ad 26, 19, 4. Ex ea tamen scriptura, transpositis literis, poſtea factum eſt *adfluxisse*; quod inveni in Voſſ. 2. Lovel. 3. et Haverk. V. infra ad 21, 62, 4. *adfusisse* datum eſt in Leid. 1. unde *adfuisse* factum fuit in Lovel. 4. *lux quaedam adfulsisse civitatis* legit Florent. Male. Nihil mutandum. *adfulgere* translata significatione, et quidem cum dativo, Livio frequens eſt. Infra 27, 28, 14. *Magoni jam haud ferme fidenti prima spes, morte nunciata Marcelli, adfulsit.* 30, 30, 15. *Et mihi talis aliquando fortuna adfulsit.* 32, 19, 1. *Elatiam obsidenti consuli rei majoris spes adfulsit.* 42, 65, 11. *Obſtinatis mori spes adfulsit.* (* 23, 32, 7.)

§. 3. *Poſtumius in ore erat*] Vet. lib. *in ore omnium erat.* SIG. Vetus editio Campani *in ore omnium erat.* quam lectionem e suo indicavit Sigonius. GEBH. Illud *omnium* nullus meorum, vel scriptorum, vel editorum, nullus etiam Hearnii Oxoniensis agnoscit. Neque addi neceſſe eſt. Ita simpliciter Propert. 2. El. 1, 1.

Quaeritis, unde mihi toties scribantur amores,
Unde meus veniat mollis in ora liber?

et 3. El. 1, 25.

Omnia poſt obitum fingit majora vetuſtas;
Majus ab exequiis nomen in ora venit.

Virgil. 12. Aen. 234.

Ille quidem ad superos, quorum se devovet aris,
Succedet fama, vivusque per ora feretur.

Eum laudibus ad coelum ferebant] *cum laudibus* Gaertn. Ita saepe variant scripti. V. supra ad 4, 19, 2. Vulgata lectio, pro qua ſtant reliqui scripti, hic vera eſt. Supra 2, 49, 1. *Fabios ad coelum laudibus ferunt.* 6, 7, 10. *Laudare equites, laudare plebem, diem ipsum laudibus ferre.* 7, 10, 14. *Mirisque pro concione eam pugnam laudibus tulit.* 9, 33, 6. *Auctoremque ejus Mam. Aemilium laudibus ferret.* De locutione *ferre* et *vehere aliquem laudibus* v. Cl. Corte ad Plinii 4. Ep. 27, 2.

Devotioni P. Decii consulis et aliis claris facinoribus aequabant] Quidam suſtulerunt conjunctionem *et*; sicut paulo ante *vilia haec capita luendae sponsioni feramus*: ubi illi *sponsionis* legunt. Haec omnia prosequi, non eſt hujus propositi, et multa hujusmodi volentes omittimus. GLAR. Pall. pr. et tert. *devotioni Decii consulis alii, alii claris facinoribus aequabant.* Camp. ed. *aliisque claris.* GEBH. *devotioni Decii consulis alii, alii claris facinoribus aequabant* Lovel. 3. *devotioni Decii alii, alii claris facinoribus aequabant* Voſſ. 2. Praenomen Decii exsulat etiam a Leid. 1. Lovel. 2. 4. Harlej. et Fragm. Hav. Conjunctio *et*, quam a quibusdam sub-

obnoxia pace illius consilio et opera: ipsum se cruciatibus et hostium irae obferre, piaculaque pro populo Romano dare. Arma cuncti spectant et bellum. *En* 5
umquam futurum, ut congredi armatis cum Samnite liceat? In civitate, ira odioque ardente, delectus pro- 6
pe omnium voluntariorum fuit. rescriptae ex eodem

latam queritur Glareanus, in nullo apud me cod. erat vel edit. nisi in Ascens. anni 1513. 1516. 1530. Mogunt. Cervic. et Paris. anni 1529. Quid si legamus *devotioni P. Decii, alii aliis claris facinoribus aequabant?* Ut idem hic schema orationis sit, atque illud, quod supra pluribus inlustratur ad Livii 3, 37, 8.

§. 4. *Ipsum se cruciatibus et hostium irae obferre*] *et hostium irae se offerre*, iterum repetito pronomine, Haverk. Paullo ante *ipsius consilio* Portug. et Haverk.

Piaculaque pro populo dare Romano] Vet. lib. *Romano dare.* SIG. Pall. pr. et tert. *piaculaque populo Romano dare.* GEBH. Ita et Voss. 2. Haverk. ac Lovel. 3. Sed praepositio *pro* intercepta est a nota sequenti *P. R.* sive *populo Romano*; nam *populo Romano dare*, alio vocabulorum ordine, etiam est in Florent. Leid. utroque, Lovel. 1. 2. 4. Portug. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. quod recepi. *piacula pro populo dare Romano* edd. principes ante Froben. anni 1535. quae prima τὸ *que* interposuit, adsentientibus omnibus scriptis.

§. 5. *Arma cuncti spectant, et bellone umquam futurum*] Mutata est et hic lectio, ne dicam depravata. Illic legitur: *Arma cuncti spectant et bellum, en unquam futurum.* GELEN. *spectant, et bello in eum umquam futurum* Voss. 2. et Lovel. 3. ac 4. *spectant et bello nuncupant futurum* Lovel. 2. *spectant, et bello me nunquam futurum* Leid. 1. ubi literis male in vocabula distributis antea scriptum fuisse videtur *spectant et bellom, en umquam futurum.* Non multum huic abit lectio, quae a m. 1. exstitit olim in Fragm. Hav. *spectant et bello, en umquam futurum*; nam quum forte *bello̅* scriptum fuisset, excidit tantum compendiariae scripturae nota. *nunquam* habet Haverk. in capite vocis repetita litera, quae praecedentis finalis est. V. ad 37, 29, 8. Lectio, quam Gelenius notae praescripsit, in sola tantum ed. Froben. anni 1531. obvia fuit. Priores enim legunt *et bellum*, *quod desiderant*, vel *quod se desiderant, futurum, ut congredi armatis.* Illud autem, quod Gelenius substituit, in reliquis apud me superest scriptis, et apud Hearnium in Oxon. L. 2. et C. nisi quod eorum prior *bella*, posterior *numquam* praeferant. *Arma et bellum* ut 3, 69, 2. *Arma et bellum spectabat.* ubi alia vide; ut et ad 4, 37, 5. De locutione *en umquam*, quae Livio admodum frequens est, v. infra ad 24, 14, 3.

§. 6. *Ira odioque ardente, delectus prope omnium voluntariorum fuit*] *ita odioque* Harlej. V. ad Livii 24, 16, 1. Tum *dilectus* Florent. Leid. duo, Lovel. 1. et Fragm. Hav. V. ad 37, 51, 7. Deinde *prope omnium* primus edidit Cl. Jac. Gronovius; cui consentiunt scripti. Antea datum erat *omnium prope.*

milite novae legiones, ductusque ad Caudium exercitus. 7 Praegressi feciales, ubi ad portam venere, vestem detrahi pacis sponsoribus jubent, manus post tergum vinciri. Quum adparitor verecundia majestatis Postumium laxe vinciret, *Quin tu*, inquit,

Rescriptae ex eodem milite novae legiones] *descriptae* Harlej. Gaertner. et Hearnii Oxon. L. 2. *rescriptae* est iterum scriptae: quae nempe priorum consulum, in quorum verba jurarant, abdicatione exauctoratae erant. Solent verba ex voculis *de* et *re* composita passim in Mstis commutari. Ita *defugere* et *refugere* 2, 50, 4. *detentus* et *retentus* Epit. Liv. 3. *despicere* et *respicere* 4, 46, 8. *devolvi* et *revolvi* 5, 11, 2. *defectus* et *refectus* 5, 19, 6. *deducere* et *reducere* 6, 26, 8. *debellare* et *rebellare* 6, 30, 8. *demovere* et *removere* 6, 32, 8. *devehere* et *revehere* 8, 24, 17. *remittere* et *demittere* 9, 2, 9. *defectio* et *refectio* 9, 41, 8. *depugnare* et *repugnare* 10, 2, 13. *devocare* et *revocare* c. 20, 14. *deverti* et *reverti* Epit. Liv. 19. *deferre* et *referre* 21, 6, 5. *decurrere* et *recurrere* 21, 26, 4. *dejicere* et *rejicere* 21, 31, 7. *denunciare* et *renunciare* 22, 49, 3. (* *detrectare* et *retractare* 23, 1, 4.) *desides* et *resides* 25, 6, 21. *detrahere* et *retrahere* 29, 20, 2. *decedere* et *recedere* 35, 10, 2. *deportare* et *reportare* 39, 38, 9. *destituere* et *restituere* Epit. Liv. 43. *deceptus* et *receptus* Gronov. ad Liv. 44, 26, 1. Similiter *depellere* et *repellere*. V. viros doctos ad Valer. Max. 3, 3. ext. 1. *deprehensus* et *reprehensus*. V. Corte ad Plinii 3. Ep. 12. *decidere* et *recidere*. V. Cel. Burm. ad Suet. Caes. 17. et Broekh. ad Prop. 4. El. 8, 44. *declamare* et *reclamare*. V. viros doctos ad Suet. Vitell. 15. Caussa erroris est similitudo ductuum in literis *D* et *R*. de qua re v. Gronov. diatr. Stat. c. 52. p. 346. Duker. ad Flori 1, 22, 2. et quae supra notantur ad 6, 25, 1. Hinc etiam commutantur *datus et ratus*. V. ad 22, 10, 3. *decens* et *recens*. V. Cel. Burm. ad Suet. Caes. 47. Tum *de eodem milite* Gaertn. [*rescriptae eodem milite* Veith.] Praeterea *legiones novae*, trajectis dictionibus, Portug. et Haverk. Mox in verbis sequentibus *ductus ad Caudium*, sine copula, Leid. 2. et Lovel. 1. *ductusque ad Candidum* Klock.

§. 7. *Praegressi feciales ubi ad portam venere*] *Progressi feciales* Harlej. Hearnii Oxon. B. et antt. edd. usque ad Froben. qui anno 1535. recte *praegressi* reposuit, consentientibus codd. scriptis aliis. Passim ita variant codd. scripti. V. ad 4, 28, 5. 5, 39, 2. hoc lib. c. 26, 13. 10, 20, 10. c. 25, 5. c. 34, 9. 21, 28, 8. c. 32, 2. 25, 9, 3. 27, 12, 1. 35, 30, 3. (* 37, 44, 6.) 42, 15, 4. Caussa erroris est, quod librarii passim confuderint compendia illa, quibus voculae *pro*, *prae* et *per* notari solebant; unde innumeris locis verba cum his praepositionibus composita in Mstis permutantur. Talium ingens syllabus ex solis Livii Mstis collectus dari posset; sed enumerare parco, ne lectori taedio sim. V. etiam ad Silii Ital. 17, 56. Ceterum *venerunt* est in Gaertn.

Quum adparitor verecundia majestatis Postumium laxe vinciret] Prima vox deficit in Voss. 2. et Lovel. 3. Deinde *verecundia majestatis Postumi*, vel *Postumii* Florent. Voss. ambo, Leid. ambo,

adducis lorum, ut justa fiat deditio? Tum, ubi in coe- 8
tum Samnitium et ad tribunal ventum Pontii est, A.
Cornelius Arvina fecialis ita verba fecit: *Quandoque* 9
hice homines injussu populi Romani Quiritium foedus ictum iri spoponderunt, atque ob eam rem noxam no-

Lovel. 1. 2. 4. Gaertn. Harlej. Portug. Klock. Haverk. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. N. quae lectio probari poterit, si ad verbum *vinciret* intelligimus pronomen *eum*, eodem modo ut supra 4, 3, 15. *Civis Romanus si sit ex plebe, praecisa consulatus spes erit.* ubi vide. Paullo ante *manus post terga vinciri* Leid. 2.

Quin tu, inquit, adducis lorum, ut justa fiat deditio] Omnes libri *adduces.* GEBH. *adduce* Hearnii Oxon. C. *adduces* Florent. Voss. duo, Leid. duo, Lovel. 1. 2. 3. 4. Gaertn. Portug. Harlej. Klock. Haverk. Fragm. Hav. et edd. vett. pro quo Froben. anno 1531. *adducis* substituit. Ita mox cap. seq. *Quin tu, Sp. Postumi, aut omnia irrita facis, aut pacto stas?* Supra 1, 57, 7. *Quin conscendimus equos, invisimusque praesentes nostrarum ingenia.* ubi plura vide. Insuper *Quin tu adduces, inquit, lorum* Leid. 2. Utro loco ponatur τὸ *inquit*, nihil refert. V. ad 2, 12, 5. et 8, 21, 4. Plurium itaque codicum auctoritatem sequor. Deinde *ut justifiat deditio* Klock. *ut juxta fiat deditio* Leid. 2. et Lovel. 1. V. ad 6, 6, 18.

§. 8. *Ubi in coelum Samnitium, et ad tribunal ventum Pontii est*] Σφάλμα τυπογραφικόν. Legendum ex Pall. tribus vetustissimisque editionibus *in coetum.* GEBH. Error est operarum, in solis prioribus Gruteri editt. obvius, quem jam ipse in postrema emendavit. Ceterum vocula *et* non adparet in Harlej. Tum *ad tribunal Pontii ventum est* Leid. 2. Fragm. Hav. et edd. antt. usque ad Froben. qui anno 1535. ordinem verborum transposuit.

§. 9. *Quandoquidem hisce homines injussu populi Romani Quiritium foedus ictum iri spoponderunt*] *Hisce homines* quidam pro *hujuscemodi homines* exposuerunt, atque ad hoc Terentium allegant [Eun. 2, 2, 38.] *Hisce hoc munere arbitrantur suam Thaidem esse.* Verum in Terentii carmine vel *isce arbitratur*, aut *iice arbitrantur* legendum est. Grammatici praecipiunt, *ce* particulam tunc addi pronominibus, quando in *s* literam casus terminantur, ut *hosce, hasce, hujusce, hisce.* At ego puto, in sollennibus illis verbis non tam superstitiose inquirendum esse. GLAR. Pall. pr. et tert. *Quandoque hisce homines injussu populi Romani Quiritium foedus icturi spopondere.* GEBH. Scribe *quandoque.* Dictum ad l. 1, 24. Suetonius Claudio 1. *Nec dissimulasse unquam, pristinum se reipublicae statum, quandoque posset, restituturum.* Sic optime Salmasii codex. J. FR. GRON. Ego quoque *quandoque* in plerisque Mstis fuisse invenio, etiam in optimis, ut Florent. Leid. 1. Klock. aliisque, ut et in Hearnii Oxon. L. 1. 2. N. et C. Verum quemadmodum *quique* pro quicumque, ita etiam *quandoque* pro quandocumque, quocumque tempore, poni solet. V. ad 1, 31, 4. Eo autem sensu particula illa hic ferri non posse videtur; sed requiritur particula caussalis, qua-

cuerunt; ob eam rem, quo populus Romanus scelere impio sit solutus, hosce homines vobis dedo. Haec dicenti feciali Postumius genu femur, quanta maxime po-

lis est *quandoquidem*, quae ante Gronov. in edd. exstitit; sed quam in uno tantum Haverk. inveni: ejus loco *quando* habet Lovel. 2. quae particula pro quoniam apud Livium frequentissima est. V. infra ad 40, 9, 1. Ea autem forte hic etiam restituenda est, nisi quis malit *quandoquidem*. Gronovianum tamen *quandoque* quum tot codd. testimonio firmetur, loco movere non sustinui. Deinde *hisce homines* Florent. Voss. duo, Leid. duo, Lovel. 2. 3. 4. Harlej. Portug. Haverk. et Fragm. Hav. *hiisce homines* Lovel. 1. *hii homines* Klock. Verba Prisciani sunt 12. Gramm. p. 948. *Ce quoque solebant per omnes casus vetustissimi addere articularibus vel demonstrativis pronominibus, hoc est ab adspiratione incipientibus, ut hicce, haecce, hocce.* etc. *Nunc vero eorumdem pronominum his casibus frequenter additur ce, quae in S desinunt euphoniae caussa, hujusce, hisce, hosce, hasce.* etc. *Inveniuntur tamen etiam nominativum pluralem hisce proferentes antiqui. Ut Terentius in Eun. hisce hoc munere arbitrantur suam Thaidem esse. in quo videntur euphoniae caussa S interposuisse.* Quamvis autem Livius hic vetustam deditionis formulam referat, atque in similibus a vocabulis antiquatis non abstinuerit; illud *hisce* tamen nimis cascum videtur, quam ut eo hic usus esset. Ed. Rom. anni 1472. praefert *hice homines*, quod deinde Vascos. revocavit, eumque secuti recentiores plerique servarunt. Gronov. haec verba ita laudat ad 1, 24, 3. quasi invenisset *heice homines*; quomodo forte legendum. Praeterea *populi Romani Quintium* Lovel. 3. *populi Romani Quiritiumque* Lovel. 2. De utraque scriptura v. ad 1, 32, 13. *populi Romani Quiritum* Harlej. Portug. Haverk. et Fragm. Hav. V. ad 3, 20, 7. *populi Romani Quirites* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. *populi Romani Quirit* Leid. 1. Sed vox *Quiritium* omittitur in Lovel. 4. Insuper *foedus icturi spoponderunt*, vel *spopondere* Voss. 2. Lovel. 2. 3. 4. et Fragm. Hav. a m. 1. quod natum est ex compendiaria scriptura *ictū iri*. Certe *icti iri* est in Florent.

Atque ob eam rem noxam nocuerunt] Vet. lib. *noxa nocuerunt*. SIG. Pal sec. *noxa nocuerunt*. Campan. *noxa nocuere*. GEBH. *noxiam nocuerunt* Klock. V. ad 2, 54, 10. *noxa nocuerunt* Lovel. 2. Portug. Haverk. Neap. Latinii, et Hearnii Oxon. N. ac B. Male. *Noxam nocere* etiam apud JCtos obcurrit, ut l. 4. pr. ff. de Noxal. act. *Vel cum trans flumen sit servus, vidente quidem sed invito domino, noxiam noceat.* l. 45. §. 1. ff. de Legat. pr. *Ob id, quod furtum fecit servus, aut noxam nocuit.* et l. 63. ff. ad l. Falcid. *Eadem caussa est ejus servi, qui noxam nocuit.* ubi etiam quaedam edd. *noxa* legunt. Ultimum hunc locum Doujatius quoque ad partes vocavit.

Ob eam rem, quo populus Romanus] Tria priora verba desunt in Neap. Latinii: quae a librario omissa videntur, quia modo praecesserant, et hic repeti nihil referre putabat; quod longe secus esse, ad sensum adtendenti patebit. Praeter haec tria vocabula, etiam duo praecedentia *noxam nocuerunt* desunt in Florent. et Har-

terat vi, perculit, et clara voce aït, *se Samnitem civem esse, illum legatum; fecialem a se contra jus gentium violatum; eo justius bellum gesturos.*

lej. inertia librariorum omissa. V. ad cap. seq. §. 11. Mox *scelere inpio fuit solutus* Haverk.

§. 10. *Postumius genu femur, quanta maxime poterat vi, perculit*] Duo scripti Hearnii *quanta maxima*. Suet. Ner. 47. *Quanta maxima posset miseratione, veniam praeteritorum precaretur.* Et sic Cicero, Curtius et inprimis Livius saepe. Quod hic est *perculit*, alii potius, ut puto, dicunt *percussit*. Suet. Vit. 7. *Quasi calce ab eo percussus.* Val. Max. 3, 1, 3. *Ipsum colapho percussit.* Ulp. l. 11. pr. D. de Injur. *Qui curavit, ut cui mala pugno percuteretur. Percellere* in Ennio apud Macrob. 6. Saturn. 2. *Percellunt magnas quercus.* et in Ter. Eun. 2, 3, 87. *Quo trudis? perculeris jam tu me,* est evertere, prosternere, ad terram dare, quae hic locum non habent. Sed quia cap. seq. rursus eodem verbo de hac re utitur Livius, *Sp. Postumius modo legatum fecialem genu perculit*, fortasse nihil novandum est. DUK. Vox *maxime* deficit in [Veith. et] Fragm. Hav. a m. 1. Sed *quanta maxima vi poterat* praefert idem a m. 2. cui consentiunt Portug. a m. 2. Gaertn. et Hearnii Oxon. B. ac C. Quod non displiceret, si aut plures aut gravioris auctoritatis codices testimonio suo comprobarent. Livius enim saepius ita locutus est. Infra 10, 29, 9. *In transversos, quanto maximo possent inpetu, incurrerent.* c. 39, 9. *Opus esse et illum, quanta maxima vi posset, Cominium obpugnare.* c. 41, 8. *Praedixerat, ut, quanta maxima vi possent, concitarent equites in hostem.* Alia exempla ex Livio aliisque v. ad 7, 9, 8. et ad 42, 15, 1. V. etiam Gronov. ad Liv. hoc lib. c. 24, 9. Praeterea *vi poterat* Lovel. 2. *potuit vi* Gaertn. et edd. ante Frobenianam anni 1535. Deinde *periculi*, pro *perculit*, Voss. 2. et Lovel. 3. *percutit* Leid. 2. et Lovel. 1. a m. 2. Paullo ante *dicente*, pro *dicenti*, inpressi priores. Frobenius alterum anno 1531. substituit, consentientibus scriptis.

Se Samnitem civem esse, illum legatum] Membranae Colon. *se Samnitem civem esse, Romanum esse illum legatum.* MOD. Pall. pr. et tert. *se Samnitem civem, Romanum esse illum legatum.* At Campan. litem hanc decidere sategit *se Samnitem civem ex Romano esse.* GEBH. *se Samnitem civem, Romanum illum legatum esse* Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 3. 4. Gaertn. et Fragm. Hav. a m. 2. in quo *civem* a m. 1. deficit. *se Samnitem civem esse, Romano illum legatum* Voss. 1. in margine, et Lovel. 1. a m. 1. *se Samnitem civem esse, Romanum illum legatum* Leid. 2. et Lovel. 1. a m. 2. *se Samnitem civem, Romanorum esse illum legatum* Lovel. 2. Prior lectio praecipue placet. Certe vox *Romanum* hic non vacare videtur propter elegantem obpositionem inter *Samnitem civem* et *Romanum legatum.* Paullo ante vocula *et* non adparet in Lovel. 4. Mox autem in verbis seqq. *ab se contra jus gentium* Portug. et Haverk. Τὸ *contra* deest in Leid. 2.

Eo justius bellum gesturos] Vet. lib. *Romanos eo justius bellum gesturos.* quod placet. SIG. Pal. sec. *Romanos eo justius bellum gesturos.* quod additamentum existimo interpretis. GEBH. *Romanos eo ju-*

1 XI. Tum Pontius, *Nec ego istam deditionem acci-*
2 *piam*, inquit, *nec Samnites ratam habebunt. Quin tu, Sp. Postumi, si Deos esse censes, aut omnia irrita facis, aut pacto stas? Samniti populo omnes, quos in po-*
3 *testate habuit, aut pro eis pax debetur. Sed quid ego te adpello, qui te captum victori, cum qua potes fide, restituis? Populum Romanum adpello; quem si sponsionis ad Furculas Caudinas factae poenitet, restituat le-*

stius etiam Harlej. Portug. Gaertner. Haverk. et Hearnii Oxonienses. [Veith.] Observandum est, omnes codices, qui supra in verbis praecedentibus vocem *Romanum* vel *Romanorum* interponunt, eam hoc loco omittere; uno excepto Gaertn. qui et hic et ibi eam exhibet. Unde patere existimo, eam alterutro certe loco a scribis additam esse. Sed quum certiores codd. eamdem potius supra admittant, illic etiam genuinam, hic omittendam arbitror.

§. 2. *Samniti populo omnes, quos in potestate habuit, aut pro eis pax debetur*] Distinguunt Pall. duo, *aut pacto stas Samniti populo. omnes, quos in potestate habuit, aut pro hiis pax habetur.* sec. *Samniti populo omnes, quos in potestate habuerit, restitue: aut pro his pax habeatur.* Videlicet haec sententia ita prave malis subfulta tibicinibus est ab iis, qui non ceperunt. Sensus vero est: Samnitibus debentur aut exercitus et omnes, quos ad furculas clausos ac captivos in potestate habuit, aut pax debetur, sponsione expressa. GEBH. *quos in potestate habuerit, restitue, aut pro his pax habeatur* Portug. Gaertn. Haverk. et Hearnii Oxon. B. *quos in potestate habuit, restitue, aut pro his*, vel *hiis*, *pax habeatur* Harlej. Fragm. Hav. a m. 2. et apud Hearnium C. [Veith.] *quos in potestate habuit, redde; aut pro eis pax habeatur* Lovel. 2. *quos in potestate habuit, restitue; aut pro eis pax debeatur* ejusdem Hearnii N. *habuerit* etiam Leid. 2. et Lovel. 1. Tum *pax habetur* Voss. 2. Leid. 1. et Lovel. 4. *pax habeatur* Oxon. L. 2. apud Hearnium. Librariis, qui hic voces interpolarunt, ac mutarunt, displicuisse videtur compositio illa *omnes, aut pax debetur.* Verum de ea supra v. ad 1, 21, 2. Paullo ante trajectis vocabulis *irrita omnia facis* Lovel. 3.

§. 3. *Qui te captum victori, cum qua potes fide, restituis*] Vet. lib. *qui te nunc captum victori.* SIG. Pal. sec. *qui te nunc captum.* GEBH. Vet. lib. Sigonii consentiunt Lovel. 2. Harlej. Portug. et Hearnii Oxon. B. ac C. [Veith.] *qui te cum captum victori* Leid. 1. *qui te tum captum victori* Lovel. 4. Sed voculam interpositam quamcumque non agnoscunt optimi. Recte igitur recentiores editores Sigonium, *nunc* in contextum recipientem, non audiverunt. Praeterea *cum qua fide potes* Gaertn. *tu qua te potes fide* Lovel. 3. *tum qua potes fide* Voss. 2. *cum potes fide* Leid. 2. et Lovel. 1. Nihil mutandum. Locutionem *cum qua fide potes* infra inlustrabo ad 45, 8, 4. Ceterum haec verba ac sequentia *populum Romanum adpello* deficiunt in Portug. inertia scribae,

giones intra saltum, quo septae fuerunt. Nemo quem- 4
quam deceperit: omnia pro infecto sint: recipiant arma, quae per pactionem tradiderunt: redeant in castra sua. quidquid pridie habuerunt, quam in conloquium est ventum, habeant. tum bellum et fortia consilia placeant, tunc sponsio et pax repudietur. Ea fortuna, 5
iis locis, quae ante pacis mentionem habuimus, geramus bellum: nec populus Romanus consulum sponsio-

ob vocis *adpello* iterationem. V. infra hoc cap. ad §. 11. At *populo Romano* est in Gaertn. et Haverk. V. ad 39, 47, 10.

Quem si sponsionis ad furculas Caudinas factae poenitet] *quem si sponsio omnis ad furculas Caudinas factae* Voss. 2. et Lovel. 3. Forte librarii dare voluerunt *quem si sponsio omnis ad furculas Caudinas facta poenitet.* Ita enim antiquos interdum locutos esse, docuit Sanctius in Minerv. 3, 1. et 3. in v. *Poenitet*, ubi v. Perizon. Reliquis tamen codicibus in vulgatum conspirantibus, id praeferendum esse, nullus dubito. Deinde *poenituit* Lovel. 4. a m. 1. Tum *restituet*, pro *restituat*, Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 3. 4. et Gaertn. Postea *saeptae* cum diphthongo Florent. V. ad 8, 8, 10. Tandem *fuerant*, pro *fuerunt*, Gaertn.

§. 4. *Recipiant arma, quae per pactionem tradiderunt*] Pall. pr. ac tert. *quae perpacti omnes tradiderunt.* Andreae ed. *pro pactione tradiderunt.* GEBH. *perpacti omnes tradiderunt* Lovel. 3. *perpactis omnes tradiderunt* Voss. 2. *pro pactione tradiderunt* edd. Rom. anni 1472. et Parm. *pro* et *per* saepe commutantur. V. ad 3, 67, 7. Praeterea *recipiunt arma, quae* Portug. *recipiant arma, quam* Haverk. Paullo ante *deceperat*, pro *deceperit*, Portug. *decepit* Harlej. et Gaertn. V. ad 40, 14, 11. Mox in verbis sequentibus *redeunt*, pro *redeant*, idem Gaertn.

Tum bellum et fortia consilia placeant] *et fortia consilia facta placeant* Hearnii Oxon. C. Sed videtur librarius duplicem lectionem *fortia consilia* et *fortia facta* reperisse, et utramque, verioris incertus, junxisse, ut saepe factum est. V. ad 3, 44, 4.

§. 5. *Ea vero fortuna, iis locis, quae ante pacis mentionem habuimus, geramus bellum*] Iterum Pall. pr. ac tert. *pax repudietur a fortuna. his locis, ubi ante pacis mentionem habuimus.* Repudiant ceteri quoque libri *τὸ vero.* Item sec. et Andreae ed. *quam ante pacis mentionem habuimus.* GEBH. In nullo scriptorum aut editorum ante Gryphium inveni *τὸ vero;* quare delevi. Potest autem intelgi vel per ἓν διὰ δυοῖν, quasi esset fortuna locorum: nam aequis locis aequi Dii, ut Tacitus, et contra. 5, [54, 6.] *Fortuna certe loci hujus transferri hinc non possit.* 6, [28, 7.] *Fortunae loci delegaverant spes suas.* Ovidius 4. Met. 565.

— — *tanquam fortuna locorum,*
Non sua se premeret.

Vel divisum: restituatur eadem fortuna et status exercituum, eadem conditio, eaedem spes me-

6 *nem, nec nos fidem populi Romani accusemus. Numquamne caussa defiet, cur victi pacto non stetis? Obsides Porsenae dedistis; furto eos subduxistis: auro civitatem a Gallis redemistis; inter accipiendum aurum cae-*

tusque: reddamur iisdem locis, quibus constiteramus utrique, quum colloquium iniretur: sic deerit causa, cur senatus pactione consulum, nos pactis irritis doleamus. Supra [c. 9, 15.] *Nostrum exercitum eadem, quae impedierat fortuna, expediret.* 10, 19, 3. *Neminem quaesiturum, quae verba Appii, sed quae fortuna exercitus fuerit.* Quare non autumem, aptiore sensu fore *ea forma*: quod viro docto visum. J. FR. GRON. Particula *vero* ante Gryphium jam recepta erat a Frobenio anno 1535. quam nullus etiam meorum aut Hearnii codd. agnovit, et recte Gronovius expunxit. Eadem etiam viro docto displicuit, qui propterea in margine ed. Curionis *Eadem fortuna* scribendum conjecit. Sed et haec lectio in nullo meorum exstat. Is autem, quem *Ea forma* emendantem Gronovius refellit, est Freinsh. qui conjecturam hanc proposuit in Ind. Curt. in v. *Forma*, et ad Flori 2, 2, 8. Eae voces saepe in membranis antiquis commutantur. V. ad 41, 20, 2. Verum neque huic lectioni ullus codicum consentit: et vulgatam recte Gronov. exposuit. Ceterum *a fortuna*, ut Gebhard. in duobus Pall. invenit, apud me superest in Florent. Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. et Fragm. Hav. a m. 1. Sed videntur librarii primam literam omisisse, ut eam postea ornatus caussa alio colore pingerent. Praeterea *his locis ante pacis* Voss. 2. et Leid. 1. *quam his locis, ubi ante pacis* Lov. 2. *quam his locis ante pacis* Lovel. 4. *his locis ubi ante pacis* Lovel. 3. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 1. *diis locis ubi ante pacis* Gaertn. *his locis quam ante pacis* Portug. Haverk. Hearnii Oxon. B. et N. (quorum tamen posterior *quae*, pro *quam*, in margine ostentat) atque edd. antiquae ante Frobenianam anni 1535. *iis locis quante pacis* Klock.

Nec nos fidem populi Romani accusemus] *incusemus* Hearnii Oxon. B. Id verbum indoctis librariis minus notum fuisse videtur, quam ut sponte aut non praeeunte cod. vulgatissimo *accusemus* substituerent. Eo tamen Livius saepius usus est. Supra 8, 23, 4. *Ultro incusabant injurias Romanorum.* 25, 1, 10. *Incusati graviter ab senatu aediles triumvirique capitales.* c. 37, 9. *Alii manus ad coelum tendere, Deos incusantes.* 26, 12, 11. *Se quoque et praesidium in omnes cruciatus proditos incusabant.* 29, 8, 1. *Locrenses graviter ob defectionem incusavit.* 31, 6, 4. *Incusaverat bella ex bellis seri.* 33, 35, 10. *Alii ferocius incusarunt exprobraruntque.* 40, 27, 9. *Fraudem hostium incusans.* Notat autem Servius ad Virgil. 1. Aen. 410. *Incusare proprie est superiorem arguere, accusare vero vel parem vel inferiorem.* Si igitur perpetuum foret id discrimen, Samnitium imperator Pontius dicendo *incusemus* agnovisset, Romanos Samnitibus superiores esse; quod eum, nupera victoria inflatum, fecisse, vix verisimile videri potest. Recte ergo Servius prioribus subjungit: *Et hoc proprietatis est, licet usus male ista corrumpat.*

§. 6. *Numquamne caussa defiet*] Vet. lib. *deficiet*. SIG. Sola An-

si sunt: pacem nobiscum pepigistis, ut legiones vobis ca- 7
ptas restitueremus; eam pacem irritam facitis, et sem-
per aliquam fraudi speciem juris inponitis. Non pro- 8
bat populus Romanus ignominiosa pace legiones serva-

dreae ed. *defiet.* GEBH. *deficiet* Sigonii est; nec aliter legitur in utroque Voss. Praeplacet tamen, quod in Helmstad. Rott. et primis edd. habetur, *numquamne caussa defiet.* Plautus Menaechm. 1, 4, 2.

— tribus vide quod sit satis:
Neque defiat, neque supersit.

Milite 4, 6, 46.

— ita animus per oculos meos
defit.

Rud. 4, 4, 63.

Omnia iterum vis memorari, scelus, ut defiat dies.

J. FR. GRON. *defiet* apud me non supercst, nisi in Florent. a m. 1. et Klock. apud Hearnium autem in solo Oxon. N. Reliqui omnes *deficiet,* quod ex alterius expositione natum videtur. Passim enim hoc verbum librariis minus notum in alia mutatum est; apud poëtas autem propter legem metri, pro *defit,* saepius datum est *desit.* V. quae notavi ad Silij 9, 335. ubi de hoc verbo plura dicta sunt. *Numquam nec caussa* est in Leid. 1. Sed posterioris vocis litera initialis fini vocis praecedentis adcrevit. V. ad 40, 7, 8. *Numquam de caussa* Haverk. Mox *pacto non statis* Florent. a m. 1.

Obsides Porsennae dedistis, furto eos subduxistis] *Porsinnae* Florent. et Leid. 1. Verum de orthographia hujus nominis supra egimus ad 2, 9, 1. Deinde *furtum* Oxon. B. apud Hearnium, qui inde *furtim* scribendum conjicit, quemadmodum invenit in cod. N. *furtim* etiam apud me Harlej. Portug. et Haverk. quorum fides levior est, quam ut iis credam. Mox *occisi,* pro *caesi,* Fragm. Hav.

§. 7. *Pacem nobiscum pepigistis, ut legiones vobis captas restituerimus*] Libri omnes *restitueremus.* GEBH. *restituerimus* demum receperat Modii Francofurtana; neque alibi in scriptis, quam in uno Haverk. mihi obvium fuit. quare recte Gronovius priorem lectionem revocavit. *captas vobis restitueremus* alio ordine legit Harlej. Deinde *pace nobiscum pepigistis* Fragm. Hav. *pacem nobiscum pepegistis* Gaertn. a m. 2.

Eam pacem irritam facitis] Pall. pr. ac tert. *eam pacem vanam facitis.* GEBH. Ita et Voss. 2. ac Lovel. 3. Verum id ex interpretis glossa profluxit. Praeterea *faciatis* Lovel. 1. a m. 1. *fecistis* Lovel. 2.

Et semper aliquam fraudi speciem juris inponitis] Ubi mens fuit Campani, *et semper aliquam fraudis speciem juri imponitis* edentis? GEBH. *aliquam fraudis speciem juris inponitis* Florent. Gaertn. et Portug. a m. 2. Sed ultima litera vocis *fraudis* ex principio vocis sequentis perperam repetita est. V. ad 40, 7, 8. *aliquam altercandi speciem juris inponitis* Lovel. 2. Omnia autem haec verba *et semper aliquam fraudi speciem juris inponitis* deficiunt perperam in Voss. 2. et Lovel. 3.

§. 8. *Pacem sibi habeat*] Pal. sec. *pacem habeant sibi.* GEBH. Hac formula *sibi habeat* utitur, qui,

tas? pacem sibi habeat, legiones captas victori restituat: hoc fide, hoc foederibus, hoc fecialibus ceremoniis
9 *dignum erat. Ut tu quidem, quod petisti, per pactionem habeas, tot cives incolumes; ego pacem, quam bo-*

quod non habet ipse, cum habeant alii teneantque, eo se facile carere testatur. Hic utrisque simul aut habenda pax, aut non habenda erat: neutri poterant habere vel aspernari sine alteris. Sensus poscere videtur: *Non probat populus Romanus ignominiosa pace legiones servatas? pacem ne habeat, legiones captas victori restituat. Hoc fide, hoc foederibus, hoc fecialibus caerimoniis dignum erat. Ut tu quidem, quod petisti per pactionem, habeas, tot cives incolumes, ego pacem, quam hos tibi remittendo pactus sum, non habeam? Hoc tu, A. Corneli, hoc vos, feciales, juris gentibus dicitis?* Nam et ita ponenda interpunctio, ab qua vulgo laborat locus. *Ut tu*, quemadmodum notavimus ad 4, 2, 4. Plautus Asinar. 5, 2, 34. *Egon' ut non domo surripiam in deliciis pallam, quam habet, atque ad te deferam?* J. FR. GRON. Eadem, quae hic, ad Senecae Controv. 26. in fine habet Gronov. Verba *pacem sibi habeat* hac sententia accipi posse arbitror: Pace facile carere possumus; statuat de ea populus Romanus, ut lubet, dummodo legiones captas nobis restituat. Nam qui dicit *tibi habe*, ut Ter. Phorm. 2, 3, 88. alterius arbitrii facit, quomodo re, quam illum sibi habere jubet, uti velit. In recepta distinctione, quae post *restituat* στιγμὴν τελείαν habet, et sequentia in unam periodum usque ad *Hoc tu, A. Corneli* concludit, mihi omnia planiora sunt, quam in Gronoviana. Emendationem *hos tibi*, pro *hosti tibi*, qui improbare volet, ei tolerabilis aliquis sensus in vulgata scriptura quaerendus erit, quem in ea nullum invenio. DUK. *pacem habeat sibi* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. *pacem habeant sibi* Portug. et Haverk. Doujatio Gronovii ratiocinatio subtilior, quam verior, videtur. Existimat autem *pacem sibi habeat* idem esse, ac recipiat populus Romanus pacem, quam per consules cum Samnitibus pactus est. Permittere igitur Pontium, ut Romani de pace pro arbitrio statuant. Samnites enim facile ea carituros, si omnia in priorem statum restituantur. Paullo ante *ignominiosam pacem, legiones servatas* praefert Florent. a m. 2. *ignominiosa deditione legiones servatas* Lovel. 4. in contextu, altera lectione margini adscripta. In verbis sequentibus *hoc foedere, hoc fecialibus ceremoniisque dignum erat* legit Harlej. [Initio *Non approbat* Veith. post *restituat. Hoc facto, foederibus* idem.]

§. 9. *Ut tu quidem, quod petisti, per pactionem habeas, tot cives incolumes*] *Ut quidem tu, quod petisti* Florent. Leid. ambo, Lovel. 1. 3. Harlej. Gaertn. Klock. Fragm. Hav. et edd. ante Vascos. *Ut quidem tu, quod petiisti* Lovel. 4. *Ut, quod quidem tu petisti* Lovel. 2. At omnia haec verba neglegentia librarii exsulant a Voss. 2.

Quam hosti tibi remittendo pactus sum] *hostem tibi remittendo* Gaertn. *hos tibi remittendo* scribendum conjicit Gronov. ad §. praec. Et ita ex Neap. cod. laudat Latinius. Ut adeo librarius ultimam syllabam vocis *hosti* perperam repetierit ex initio vocis sequentis.

ſti tibi remittendo pactus sum, non habeam: hoc tu, A. Corneli, hoc vos, feciales, juris gentibus dicitis? Ego vero iſtos, quos dedi simulatis, nec accipio, nec dedi arbitror; nec moror, quo minus in civitatem obli-

Eo modo *hoſtem temptare*, pro *hoſtem tentare*, in uno cod. scribebatur supra 6, 18, 11. Plura similia exempla videbimus infra ad 37, 41, 5.

Hoc vos, feciales, juris gentibus dicitis] Pal. sec. *hoc vos, fetiales, juris gentium dicitis*. GEBH. Ita et Lovel. 2. Harlej. Gaertn. Haverk. Neapol. Latinii, et Hearnii Oxonienses. [Veith.] *jus gentium* saepius Livio memoratur. V. ad 5, 4, 14. Verum intempeſtiva hic ejus mentio videtur, quum optimi codd. *gentibus* servent. Feciales *jus dicunt gentibus*, quos *foederum, pacis, belli, induciarum judices* vocat Cic. 2. de LL. 9. Insuper *hoc vos feciales jus* Portug. a m. 2. Male. *hoc juris*, ut *hoc solatii*; de quo infra v. ad 30, 13, 13. *haec vos, feciales*, et paullo ante *haec tu*, Fragm. Hav.

§. 10. *Quos dedi simulatis*] Pal. sec. *simulatos*. GEBH.

In civitatem obligatam sponsione commiſſa] Pall. duo meliores pr. et tert. *in civitatem obluctam*. *Oblucta civitas* an obligata? ut sit ab *obluere*, hoc eſt, obligare. Alluſit olim Andreas, *in civitatem oblitam*. GEBH. Quid causae, cur in verbo vulgatiſſimo omnes MSS. discordent? Thuan. uterque Voſſ. duo Pall. *obluctam*. Helm. *oblitam*. alter *obrutam*. Andreas quoque *oblitam*. Forte, *pollutam sponsione commiſſa*. J. FR. GRON. Ex varia MSStorum lectione apparet, scripsiſſe Livium *in civitatem obſtrictam*, uti solet alias. 9, 34, 19. *Nisi universam rempublicam eo nefario obſtrinxeris*. 10, 38, 12. *Primoribus Samnitium ea deteſtatione obſtrictis*. JAC. GRON. *obligatam*, an *obſtrictam* legas, parum refert. Utroque utitur Livius: illo c. 9. hoc c. 8. Sed non liquet, quomodo varietas scripturae, a Gronovio patre proposita, magis ducat ad *obſtrictam*, quam ad *obligatam*. Mallem, docuiſſet vir Cl. quid sit *sponsio* commiſſa. Jurisconsulti *commiſſam ſtipulationem*, quod saepe in Pandectis legitur, interpretantur eam, cujus conditio exſtitit, quum ex ea deberi coeptum eſt, et agi ac peti poteſt. Ita *sponsio commiſſa* erit, cujus conditio exſtitit. Nimirum consules ceterique spoponderant, Samnites pacem habituros, si Romanos incolumes dimisiſſent. Dimiſſis Romanis exſtiterat conditio et sponsio commiſſa, Romanique ex ea obligati erant. Sed et aliter accipi poteſt. Sponsio haud dubie firmata fuerat, interposito jurejurando, et cum exsecratione in capita sponsorum et in populum Romanum, ut in foederibus: idque indicant verba Livii, *iratis omnibus Diis, quorum eluditur numen*. Jam populus Romanus, quum sponsionem ratam non haberet, commiserat sponsionem, id eſt, commiserat, quod exsecrationibus ac diris illis locum faceret: quemadmodum Cicero pro Cluent. 37. *committere poenam*, et 3. in Verr. 12. *committere mulctam* dicit eum, qui committit, quod poenae vel mulctae locum facit. Et de eo cogitare potuit J. Fr. Gronovius, quum *pollutam*, pro *obligatam*, legendum conjiciebat. Sed prius mihi simplicius videtur: etsi verum eſſe non adfirmo. Quid sit *committere ſtipula-*

gatam sponsione commissa, iratis omnibus Diis, quorum
11 *cluditur numen, redeant. Gerite bellum, quando Sp. Postumius modo legatum fecialem genu perculit. Ita Dii credent, Samnitem civem Postumium, non civem Roma-*

tionem, poenam, mulctam, et alia, docent Interpretes Juris civilis, et Faërnus ac Manutius ad Cic. pro Flacco 21. DUK. Nostri etiam admodum variant. *in civitate oblactam sponsionem commissa* Florent. *in civitate obluctam sponsionem commissa* Leid. 1. *in civitate obluctam civitatem sponsionem commissa* Lovel. 1. *in civitatem obluctam civitate sponsionem commissa* Leid. 2. *in civitate obluctam sponsione omissa* Lovel. 2. et Fragm. Hav. a m. 1. *in civitate obluctam sponsione commissa* Lovel. 4. *in civitate obluctante sponsione commissa* Gaertn. *in civitatem obluctante sponsione commissa* Fragm. Hav. a m. 2. *in civitatem oblutam sponsione commissa* Lovel. 3. *in civitatem obligatam sponsione commissam* Harlej. *in civitatem obruptam sponsione commissa* Portug. *in civitatem ob ruptam sponsione commissa* se invenisse, Hearne testatus est, in Oxon. N. *in civitatem ob ruptam sponsionem commissam* in L. 2. et C. *in civitatem abruptam sponsionem commissam* in B. Si quid mutandum, Cl. Jac. Gronovii *obstrictam sponsione* malo; quam, ut pater ejus conjecerat, *pollutam sponsione.* Doujatius nulla mutatione opus esse existimat. *committi* enim stipulationem vel poenam recte dici apud Jurisconsultos, quum, quod quis simpliciter aut adjecta poena spopondit, non inplevit; sive quum contra id, quod convenit, factum est. Non male igitur Pontium dicere, civitatem Romanam *obligatam sponsione commissa*, quum, quod spoponderant ejus nomine consules, praestare recusavit. Verum non quaeritur, utrum recte dicatur *civitas obligata sponsione commissa*? de eo enim convenit: sed potius, an ex eo, quod codd. constanter vocem vulgatissimam *obligatam* repudient, efficiendum sit, aliam minus usitatam ejus loco a Livio relictam esse? quod verisimile videtur. Quid sit *sponsio commissa*, videndus est Salmas. de modo Usur. c. 14. p. 614. et Graev. ad Cic. pro Domo 57.

§. 11. *Gerite bellum, quando Sp. Postumius modo legatum fecialem genu perculit*] *Quaerite bellum* Haverk. *Geratur bellum* edd. antt. ante Frobenianam anni 1535. quae *Gerite* substituit, consentientibus reliquis scriptis. Tum *Postumius non legatum* Haverk. Scriptum fuerat *mō* pro *modo*, quod deinde facile in *nō* ac *non* mutari potuit. Certe *Postumius nō legatum* hodie adhuc superest in Haverk. et Fragm. Hav. Alia hujus erroris exempla supra v. ad 4, 56, 6. Adde viros doctos ad Sueton. Tib. 21. Praeterea *pertulit* Voss. 2. et Fragm. Hav. a m. 1. V. ad 35, 27, 16.

Ita Dii credent, Samnitem civem Postumium, non civem Romanum, esse, et a Samnite legatum Romanum violatum] Pall. pr. ac tert. concisius *Ita Dii credent, Samnitem civem Postumium, non civem Romanum violatum.* sec. *Samnitem civem Postumium, non civem Romanum legatum violatum.* GEBH. Ut Pal. sec. apud Gebhardum, etiam legit Portug. Neque multum dif-

Romanum, esse, et a Samnite legatum Romanum violatum. eo vobis justum in nos factum esse bellum. Haec 12
ludibria religionum non pudere in lucem proferre? et vix pueris dignas ambages senes ac consulares fallendae
fidei exquirere? I, lictor, deme vincla Romanis: mo- 13

fert Harlej. qui solam tantum vocem *non* insuper omittit. *Samnitem civem Postumium, non civem Romanum his violatum* Florent. At duobus Pall. ejusdem Gebhardi adsentiuntur Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. 4. et Fragm. Hav. a m. 1. in quo a m. 2. pro *violatum* emendatur *violasse:* quomodo etiam praeferunt Gaertn. atque Hearnii Oxon. N. ac B. Ita autem datum est, ut sensus, qui ceteroquin nullus erat, aliquo modo constaret. Verum librariis errandi caussa exstitit repetitio vocis *Romanum*. Inde enim factum est, ut ab una ad alteram transilientes omnia media ipsamque illam semel transierint. Hujus erroris exempla tot supersunt in Mstis Livii, superius a me indicata, totque infra adhuc obcurrent, ut, si recensere vellem, taedio forem. Eumdem errorem in aliorum scriptorum manu exaratis libris obvium notarunt Cel. Burm. ad Calpurn. Ecl. 4, 56. Corte ad Plinii 5. Ep. 7, 2. et Ep. 20, 5. V. etiam, quae notavi ad Silii 15, 703. et ad 16, 567. Quin et interdum hic error non in uno vel altero cod. sed etiam in tantum non omnibus Mstis committitur. Memorabile exemplum supra habuimus hoc lib. c. 5, 10. ubi nisi superstites fuissent membranae, quibus Gelenius usus est, quatuor voces in Livio periissent. (* Aliud est 36, 19, 13. ubi vide.) Ex his colligendum est, multas adhuc hodie lacunas non animadversas superesse posse in monumentis illorum auctorum, quorum unus tantum vel alter ad nos codex scriptus pervenit. Certe similes indicarunt quasdam viri docti in ultimis libris Livii ex unico cod. Laurisseno vulgatis. V. Sigonium ad Livii 44, 27, 6. Ursinum ad 45, 41, 11. et Gronov. ad 44, 25, 6. et 45, 24, 9. Ceterum *Ita Dii crederent* Gaertn. V. ad 2, 56, 7. Deinde *et Samnite*, pro *et a Samnite*, Leid. 2. et Lovel. 1. Mox *factum est bellum* Leid. 1. *factum bellum esse* Port. et Haverk. *bellum esse factum* Lov. 4.

§. 12. *Haec ludibria religionum non pudore in lucem proferre*] Menda typographica: quippe Pall. pr. et tert. ut et Andreae recensio *non pudere*. Sed Camp. et Pal. sec. *non pudet in lucem proferre*. GEBH. Mendam typographicam, quam in prioribus edd. suis operae commiserant, Gruterus jam in postuma emendavit. *non pudet* legunt etiam Lovel. 2. Harlej. Portug. Gaertn. Haverk. et Hearnii Oxon. L. 2. C. et N. cujus tamen margo ostentat *pudere*. V. ad 1, 50, 5. Tum *Haec ludibria legionum* Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. 4. Harlej. et Fragm. Hav. a m. 1. quomodo et alibi peccarunt librarii. V. ad 10, 40, 11. *Haec ludibria legionum* Voss. 1. *Hic ludibria legionum* Leid. 2. et Lovel. 1. Deinde *in lucem perferre* Voss. 2. V. ad 5, 4, 12.

Vix pueris dignas ambages senes ac consulares fallendae fidei exquirere] *ambages dignas* Lovel. 2. Tum *senes et consulares* Lovel. 4. Deinde *fidei fallendae* Gaertn. Ceterum Gebhardus ad Liv. 8, 15, 3. haec per ellipsin exponit, pro

ratus sit nemo, quo minus, ubi visum fuerit, abeant. Et illi quidem, forsitan et publica, sua certe liberata fide, ab Caudio in castra Romana inviolati redierunt.

1 XII. Samnitibus, pro superba pace infestissimum cernentibus renatum bellum, omnia, quae

fallendae fidei caussa. Potest tamen *fallendae fidei* sine ellipsi casu tertio accipi.

§. 13. *I, lictor, deme vincla Romanis: moratus sit nemo*] Pal. sec. *deme vincula. Romanus moratus sit nemo.* GEBH. Vox *i* deficit in Voss. 2. Lovel. 3. 4. Haverk. et Fragm. Hav. a m. 1. V. ad 8, 7, 19. Ejus loco *ii* praeferunt Florent. et Leid. 2. Tum *victor* Lov. 2. Mox *vincula* Lovel. 2. Haverk. et editiones Frobeniana anni 1535. priores. V. ad 3, 56, 4. Mox *habeant*, pro *abeant*, Voss. 1. Leid. 1. Lovel. 1. et quaedam ex antt. edd. V. ad 22, 59, 19.

Sua certe liberata fide] Pal. pr. *sua cetera liberata fide.* tert. *sua cetera libata fide.* Camp. ed. *sua certe liberati fide.* GEBH. *sua certa liberata fide* Lovel. 3. Male. *certe* est dumtaxat, minimum. V. ad 2, 1, 2. *sua certe liberati fide* Portug. Neque id rectum. Cic. pro Flacco 20. *Ipse tamen Fusiis satisfacit absentibus, et fidem suam liberat.*

Inviolati redierunt] Pal. pr. *rediere.* tert. *reductae.* GEBH. *redire* etiam Voss. 2. et Lovel. 3. Praeterea *a Caudio* Gaertn.

§. 1. *Omnia, quae deinde venerunt*] Pal. sec. *evenerunt.* GEBH. Sic et 10, 45, 3. *Quonam modo tolerabilis Etruria fuisset, si quid in Samnio adversi venisset.* Vide tamen, an non hic scribendum sit *evenisset*, et illic *quae dein evenerunt.* J. FR. GRON. Tamen Liv. 1, 7, 1. *Priori Remo augurium venisse fertur, sex vultures.* et 24, 40, 15. *Si quando similis fortuna venisset.* Tacit. 12. Ann. 32. *Id quo promtius veniret.* id est, ut Freinshemius, eveniret. Sic *commodum* et *malum alicui venire* dicitur. Sallust. Jug. 4. et Phaedr. 1. fab. 2. ubi v. Burm. et Wass. ad Sall. Jug. 110. Sed in nonnullis eorum, quae ibi adnotantur, variat scriptura, ut et in Terent. Hec. 2, 1, 31. ubi pro vulgato *Non mea opera neque pol culpa evenit*, Rivii libri, cum quibus consentit Traject. habebant *venit*, quod pro composito dictum putat Rivius. DUK. *deinde evenerunt* Lovel. 4. Harlej. Portug. et Haverk. *deinceps evenerunt* Klock. Potuit sane facili errore prima litera *e* intercipi ab ultima praecedentis *deinde*; quod in hoc verbo etiam alibi factum est. V. supra ad 7, 6, 8. infra ad 10, 11, 1. ad 22, 40, 3. et ad 29, 20, 4. Adde Cortium ad Plinii 2. Ep. 11, 6. Ita apud Colum. in optimo Msto Sangerm. legitur 4, 2. *Ut saepe evenit, vel nigri est generis, vel parum fertilis.* ubi vulgo editur *saepe venit.* Contra apud Valer. Max. 3, 4. in princ. recte nunc circumfertur, *Saepe evenit, ut et humili loco nati ad summam dignitatem consurgant.* ubi alter cod. Traj. legit *saepe venit.* Quin etiam saepe *venire* abiit in *evenire*, quod ultima litera vocis praecedentis in principio hujus a librariis repetita sit. V. ad 2, 38, 1. Multa etiam loca obscur-

deinde venerunt, non in animis solum, sed prope in oculis esse: et sero ac nequidquam laudare se- 2
nis Pontii utraque consilia; inter quae se media lapsos victoriae possessionem pace incerta mutasse, et, beneficii et maleficii occasione amissa, pugnaturos cum eis, quos potuerint in perpetuum vel

runt, ubi *venire* et *evenire* inter se commutantur, in quibus tamen eadem erroris istius caussa dari nequit. V. ad 2, 40, 14. c. 48, 5. 3, 4, 7. 4, 8, 5. 21, 17, 1. 39, 41, 6. c. 45, 5. et N. Heinsium ad Ovid. Epist. 7. Her. 21. Quum tamen illud *evenerunt* fere non, nisi in suspectae fidei codicibus, obcurrat, potius esse existimo, ut alterum *venerunt* servetur. Nam, *venire* non numquam pro *evenire* poni, infra videbimus ad 44, 17, 7. Ceterum *omniaque*, *quae deinde* Florent. Leid. 1. Lovel. 4. Harlej. et Fragm. Hav. *omnia quaeque deinde*, quae lectio eodem ducit, Voss. 2. Lovel. 3. Portug. et Haverk. Paullo ante *seminatum bellum*, pro *renatum*, Klock.

Non in animis modo, sed prope in oculis esse] *in animo* Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. B. Tum *in oculis prope esse* Lovel. 2.

§. 2. *Inter quae se media lapsos*] Cl. Ant. Perizon. ad marginem Livii legendum conjicit *medio lapsos*. Doujatius exponit media via lapsos. Ita Pontius rogabat supra c. 3, 11. *Quid si media via consilii caperetur?* V. ad 3, 46, 5. Quum tamen ellipsis illa in hac voce insolentior sit, vide, an non potius jungendum sit *inter quae media*. Id quidem Doujatio displicet; qui Samnites non *inter media*, sed *inter duo extrema* omnes liberandi, aut omnes necandi consilia lapsos dicit; caussam tamen non video, cur non *inter media consilia*, pro inter medium consiliorum eodem modo dici possit, quo *medii Thraces*, *hostes*, infra 38, 41, 10. *Hoc omne per Graecorum colonias pacatum iter fuit. reliquum inde per medios Thracas dies noctesque suspectum.* Et mox, *Mutinis filium per medios hostes perrupisse.* Ceterum *ante quae esse media lapsos* legit Lov. 4. *inter quorum se media lapsos* Lovel. 2. Verba autem *utraque consilia* etc. *mutasse* inertia scribae non exstant in Haverk.

Et beneficii et maleficii occasione amissa] *et beneficiis* Gaertn. sed ita etiam legendum foret *et maleficiis*: atque *occasio beneficiis* eodem modo dictum foret, quo *locus seditioni*, et similia plura, de quibus dictum est ad 3, 46, 2. Quum tamen nullus praeterea cod. hanc lectionem firmet, et unum tantum beneficium liberandi Romanos in potestatem redactos, unumque maleficium eos interficiendi indicetur, nihil etiam mutandum puto. Voces *et maleficii* desunt in Florent. Deinde *occasione admissa* Fragm. Hav. a m. 1. V. ad 4, 12, 11. et mox §. 10. *occasione omissa* Leid. 2. et Lovel. 4. V. ad 3, 38, 11. Nihil mutandum est. Non tantum enim *omiserant* occasionem, sed omittendo insuper *amiserant*. Supra 7, 34, 9. *Utriusque rei amissa occasione.* ubi plura vide. Mox *potuerunt*, pro *potuerint*, Voss. 2. Leid. 2. et Portug. Voces autem *vel amicos* exsulant a Lovel. 4.

3 inimicos tollere, vel amicos facere. adeoque, nul-
lodum certamine inclinatis viribus, post Caudinam
pacem animi mutaverant, ut clariorem inter Ro-
manos deditio Postumium, quam Pontium in-
4 cruenta victoria inter Samnites, faceret: et geri
posse bellum Romani pro victoria certa haberent,
Samnites simul rebellasse et vicisse crederent Ro-
5 manum. Inter haec Satricani ad Samnites defece-
runt, et Fregellae colonia necopinato adventu Sam-
nitium (fuisse et Satricanos cum iis satis constat)

§. 3. *Nullodum certamine inclinatis viribus*] *in illo dum certamine* Voss. 1. et Leid. 2. qui error ex similitudine literarum *ini* ac *nu* ortus est. (* v. ad 40, 40, 12.) Contrario errore *nullo* pro *inillo* supra in Mstis obvium fuit 5, 19, 4. *in illo certamine* Portug. *nullo certamine* Haverk. Malc. V. ad 29, 11, 1.

Animi mutaverant, ut clariorem inter Romanos deditio Postumium] *animi se mutaverant* Portug. et Haverk. [Veith.] quod sine dubio ex nasuti interpolatione natum est. V. ad 3, 10, 6. Deinde *et clariorem* Fragm. Hav. a m. 1. V. ad 21, 28, 8. *aut clariorem* Haverk. V. ad 4, 12, 8. *ut clariore inter Romanos dedito* Lovel. 4. a m. 1. in quo *deditione* emendatur a m. 2. *clamorem inter Romanos* Leid. 2. *clariorem intra Romanos* Voss. 2. et Lovel. 3. V. ad 5, 27, 2.

Faceret: et geri posse bellum Romani pro victoria certa haberent, Samnites] Omnia haec vocabula librariorum culpa omittuntur in Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 4. 5. et Fragm. Hav. Desunt etiam in optimo Florent. in quo eorum loco adscriptum erat *h d*. Caussa erroris fuit repetitio vocis *Samnites*. V. ad cap. praec. §. 11. Ceterum *geri posse* omittit Lovel. 2. Tum *pro certa victoria* alio ordine habet Leid. 2.

§. 5. *Defecerunt, et Fregellae colonia*] *defecerant* Harlej. Haverk. et edd. antiq. Sed vulgatum, quod Frobenius primus anno 1535. recepit, servo: non quasi displicerent *defecerant et capta est*: eadem enim tempora interdum jungi, supra vidimus ad 4, 33, 8. Sed quia eam lectionem veriorem esse persuadet reliquorum codicum consensus. Tum copula *et* deficit in Voss. 2. et Lovel. 3. Hinc *flagella* Lovel. 4. Mox *et fuisse Satricanos*, trajectis vocibus, Portug. et Haverk. *fuisse Satricanos* Gaertn. *fuit, sed Satricanos* Lovel. 2.

Occupata est. timor inde mutuus utrosque usque ad lucem] *occupatos esse* Lovel. 2. *occupata. cum timor* Voss. 2. et Lovel. 3. Hinc *utroque* Leid. 1. et Florent. Tum vocula *usque* exsulat a Portug. et Haverk. [Veith.]

§. 6. *Quam aliquamdiu aequam, et quia pro aris ac focis dimicabatur, et quia*] *quam diu aeque et pro aris* Voss. 2. et Lovel. 3. *quam diu aequam, et quia pro aris* Leid.

nocte occupata est. timor inde mutuus utrosque usque ad lucem quietos tenuit: lux pugnae initium 6
fuit; quam aliquamdiu aequam, et quia pro aris ac focis dimicabatur, et quia ex tectis adjuvabat inbellis multitudo, tamen Fregellani sustinuerunt.
Fraus deinde rem inclinavit, quod vocem audiri 7
praeconis passi sunt; *Incolumem abiturum, qui arma posuisset.* ea spes remisit a certamine animos, et passim arma jactari coepta. Pertinacior pars ar- 8
mata per aversam portam erupit; tutiorque eis au-

1. et Lovel. 2. ac 4. Tum *pro aris et focis* Leid. 2. Lovel. 2. Harlej. Gaertn. et edd. Frobeniana anni 1535. priores. Praeterea *dimicabant* Harlej. V. ad 38, 40, 1. *dimicabantur* Fragm. Hav. a m. 1. Tandem *et qualem* Lovel. 2.

Tamen Fregellani sustinuerunt] Pall. pr. et tert. *Fregellae.* sec. *vim Fregellani sustinuerunt.* GEBH. *vim Fregellani sustinuerunt* Portug. Gaertn. et Haverk. Sed librarii confuderunt compendia *tñ* et *ut*, quibus utraque vocabula notantur. *tantum Fregellae sustinuerunt* Lovel. 3. *tantum Fregellani sustinuerunt* Voss. 2. Solent etiam haec compendia *tm̃*, sive *tantum*, et *tñ*, sive *tamen*, saepissime commutari. V. ad 7, 30, 17. 8, 10, 3. c. 29, 12. c. 36, 3. 9, 23, 14. c. 29, 11. 10, 6, 10. c. 37, 15. 24, 26, 9. 29, 35, 12. (* 31. 39, 2.) 37, 11, 13. c. 32, 12. c. 38, 7. 38, 14, 13. c. 17, 19. 39, 37, 21. Adde Duker. ad Flori 3, 5, 25. Corte ad Plinii 1. ep. 22, 8. 2. ep. 3. 5. et 3. ep. 11, 4.

§. 7. *Quod vocem audiri praeconis passi sunt*] *audire* Gaertn. *auditi* Harlej. *quod vocem audiere praeconis passuri* Lovel. 2. Mox *incolumem habiturum*, pro *abiturum*, Voss. 1. Lovel. 1. Fragm. Hav. a m. 1. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. V. infra ad 22, 59, 19.

§. 8. *Per aversam portam erupit*] *per adversam portam* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 2. 4. et Fragm. Hav. Male. V. ad 4, 46, 6. *per adversam partem portae* Portug. et Haverk. *per aversam partem portae* Hearnii Oxon. B. quae insulsa lectio nata videtur ex superstitiosa librarii diligentia, qui duplicem lectionem *portam* et *partem* hoc modo servare voluit. Praeterea *erūpit*, sive *erumpit*, Portug. a m. 2. V. infra hoc lib. c. 37, 9. Adde, quae notantur ad 1, 56, 12.

Tutiorque eis audacia fuit] Probo, quod habet Pal. sec. *tutiorque audacia fuit.* GEBH. Ita et Portug. et Haverk. Nescio vero, quae caussa Gebhardum inpulerit, ut eam lectionem alteri praeferret, nisi displicuerit constructio *pars, eis:* quam ob caussam etiam *tutiorque ejus audacia fuit* dedisse videtur Curio, quem inprovide secuti sunt Lugdunens. anno 1553. et Basileens. anno 1554. Nam vel tironibus notum est, *τὸ pars* tamquam conlectivum saepe cum plu-

dacia fuit, quam incautus ad credendum ceteris pavor: quos circumdatos igni, nequidquam Deos fidemque invocantes, Samnites concremaverunt.
9 Consules, inter se partiti provincias, Papirius in

rali construi. V. ad 5, 38, 5. Praestat igitur fidem habere optimis omnibusque aliis codicibus, vulgatum hoc loco tuentibus.

§. 9. *Consules inter se partiri provincias. Papirius*] Legebam, *Consules inter se partiti provincias, Papirius in Apuliam,* etc. Et sic uterque Vossianus. Sic et c. 31, 1. *Consulibus inter se provincias partitis, Junio Samnites, Aemilio novum bellum Etruria sorte obvenit.* non *consules partiti.* et c. 41, 2. *Consulibus partitis provincias Etruria Decio, Samnium Fabio evenit.* Regredere, ad quae 8, 16, 12. J. FR. GRON. Quemadmodum Gronovius legendum docuit, non modo praeferunt omnes Msti, quibus usus sum, sed et edd. antiquae usque ad Francofurt. anno 1578. quae prima *partiri*, pro *partiti*, dedit errore, ut puto, operarum; quod inde patet, quia post vocem *provincias* minorem distinctionem servarunt, cujus loco demum Gruteri postrema στιγμὴν τελείαν recepit. *partiri* iterum admisit nupera Amstelaed. Clerici.

Papirius in Apuliam ad Luceriam] Ab initio hujus libri haec urbs ita amica erat Romanis, ut eorum exercitus propter illam in periculum venerit: quanquam nusquam antea narraverit, quando aut quomodo in Romanorum amicitiam venisset. Nunc hoc loco ita amica est Samnitibus, ut non dubitarint, Romanorum obsides illic deponere, cum tamen ne uno quidem verbo innuerit Livius, quomodo et quando a Romanis defecerit, etiamsi intelligimus, post Caudinam pacem id forte factum. GLAR. Plura apud Livium aliosque adcuratissimos scriptores, praesertim rerum Romanarum, reperiri suo loco et tempore praeterita, quae deinde tamen, quasi jam ante tradita, per occasionem verbo tantum referuntur, sive memoriam eorum fugerint, quum justior de illis agendi erat locus, sive ipsi de industria ac brevitatis studio praetermiserint, et ex narratione posteriorum intelligi voluerint priora ejusdem negotii; eoque etiam hoc referendum esse, quod nusquam a Livio proditum sit, quomodo Luceria in Samnitium potestatem devenerit, suane voluntate dedita, an vi subacta, observat Cl. Jac. Perizon. in Animadv. hist. c. 4. p. 164. Ceterum voces *in Apuliam* deerant in Gaertner. Tum *ad Lucretiam* legit Voss. 1. *ad Lucertiam* Lovel. 1.

Publilius in Samnio substitit adversus Caudinas legiones] Codex Moguntinus habebat *adducens Caudinas legiones*: ut intelligamus eas, quae ad Caudium inclusae fuerant. Alioqui, Samniticas intelligamus, necesse est. GLAR. Si *adversus* legas, *Caudinas legiones* Samnitium exercitum ad Caudium victorem intelligas: si (ut malim, et est in quibusdam libris vet.) *adducens Caudinas*, Romanorum exercitum ad Caudium sub jugum missum accipias, necesse est. Ita vero accipiendum esse, docet Livius 25, [6, 12.] *Caudinae legiones, quae sine armis redierant Romam, armatae remissae in Samnium, eundem illum hostem sub jugum miserunt, qui hac*

Apuliam ad Luceriam pergit, ubi equites Romani obsides ad Caudium dati custodiebantur: Publilius in Samnio substitit adversus Caudinas legiones. Distendit ea res Samnitium animos; quod nec ad

sua ignominia laetatus fuerat. Idem autem tradit hoc loco Livius. Ex quo intelligi debet, Publilium Caudino exercitu in Samnium esse profectum, Papirium cum novo in Apuliam. SIG. Non aliter omnes libri. Miror itaque Sigonium probare nescio cujus vet. lib. lectionem *adducens:* quod verissime statuo esse ignari alicujus commentatoris interjectum interpretamentum. GEBH. *ad Caudinas legiones* Lovel. 4. in contextu. Sed ipse ille in margine, et omnes alii codd. ssripti, *adversus Caudinas legiones* verius esse, testantur: neque aliter etiam ullae edd. a me visae, praeter unam Mogunt. quam Glareanus laudavit. Videat igitur Sigonius, et, qui cum secure nimis secutus est, antecessor ille Parisiensis Doujatius, quos *quorumdam librorum vet.* nomine indicarint. *Caudinas* quidem *legiones* eo sensu, quo Sigonius voluit, usurpari posse, non nego; id enim non tantum probat locus Livii ab eo laudatus, verum etiam *milites Cannenses* infra memorati 26, 28, 11. et *Cannenses legiones* 27, 11, 14. Aliter tamen hic Livium locutum esse, evincit codd. consentientium testimonium. Praeterea suo etiam gladio Sigonius jugulari potest. Livius enim loco, quem ipse laudat, refert, legiones, quae ad Caudium a Samnitibus sub jugum missae erant, vicissim Samnites sub jugum misisse. Jam autem, id non legiones Publilii, sed Papirii fecisse, constat ex Livio infra c. 15. Ejus igitur legiones per *legiones Caudinas* Livius dicto loco intelligit. Non nego tamen, etiam Publilii legiones ad Caudium sub jugum missas esse. Ambo enim consules T. Veturius et Sp. Postumius ad Caudium rem gesserunt, quisque igitur duabus legionibus. Anno sequenti *rescriptae ex eodem milite novae legiones*, quas Papirius et Publilius acceperunt. Ratio itaque non est, cur potius *Caudinae legiones* dicerentur, quae Publilio, quam quae Papirio paruerunt. Displicet insuper locutio *in Samnio substitit*, *adducens.* Si enim *substitit*, ergo jam antea erat in Samnio. Et sane supra c. 10, 6. Livius dixit, exercitum *ad Caudium* ductum fuisse. Caudium autem oppidum erat Samnii. Si ergo jam antea in Samnio fuerit, quomodo nunc *adducens legiones*, quae antea in Samnium cum legionibus Papirii adductae fuerant? Ceterum *Publilius* plerique scripti, ut et Hearnii Oxon. L. 2. B. et C. sollemni errore scribarum: qui similiter etiam infra hoc cap. et postea lapsi sunt. V. supra ad 8, 12, 4.

§. 10. *Distendit ea res Samnitium animos*] *distenuit* Neap. Latinii: *discendit* Lovel. 3. Gaertn. et Haverk. Male. Supra 3, 23, 1. *Haud procul moenibus Tusculi considunt, ut distenderent hostium copias.* ubi vide, quae notantur.

Quod nec ad Luceriam ire, ne ab tergo instaret hostis] Hoc loco Luceria Samnitium est, quod forte ad eos, ut dixi [ad c. 2, 3.] post Caudinam cladem defecerit, quemadmodum tacite intelligi vult Livius. SIG. V. ad §. praec. *quod ne ad Luceriam, ubi equites Romani obsides, ire* Voss. 2. et Lovel. 3. quae voces ex §. praec.

Luceriam ire, ne ab tergo instaret hostis, nec manere, ne Luceria interim amitteretur, satis aude-
11 bant. Optimum visum est committere rem fortunae, et transigere cum Publilio certamen. Itaque in aciem copias educunt.

1 XIII. Adversus quos Publilius consul quum dimicaturus esset, prius adloquendos milites ratus, concionem advocari jussit. ceterum sicut ingenti alacritate ad praetorium concursum est, ita prae clamore poscentium pugnam nulla adhortatio impera-
2 toris audita est. Suus cuique animus memor igno-

male hic repetitae sunt. Tum *nec ab tergo instaret hostis* Haverk. V. ad 3, 47, 7. *ne a tergo instaret hostis* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Gaertn. et edd. ante Jac. Gronovium. *ne a tergo obstaret hostis* Lovel. 4. Mox *manere Luceriae, ne Luceria* Lovel. 2. Tum *admitteretur* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 3. et Fragm. Hav. a m. 1. V. supra hoc cap. §. 2. *dimitteretur* Gaertn.

§. 11. *Et transigere cum Publilio certamen*] Prima vocula deficit in Voss. 2. et Lovel. 3. *et transigere et transire* praefert Leid. 2. duplici, ut videtur, lectione juncta. *et transigere cum publico certamine* Haverk. Male. *transigere certamen*, ut apud Silium 10, 471.

— — dum rapta volucris
Transigeret cursu sonipes certamina campi.

transigere bella Tacit. 2. Hist. 38. *Singulis velut ictibus transacta sunt bella.*

In aciem copias ducunt] Libri omnes, qua cusi, qua manu exarati, *in aciem copias educunt.* GEBH. *educunt* consensu veteres. 7, [13, 9.] *Si quis det signum, in aciem educat.* J. FR. GRON. *educunt* etiam omnes mei, praeter Harlej. Ex Florent. quoque nihil notatur. Verba *ducere* et *educere* saepe in Mstis confundi solent. V. infra ad 40, 25, 10. De locutione *in aciem educere* supra v. ad 3, 62, 5.

§. 1. *Prius adloquendos milites ratus, concionem advocari jussit*] *et prius adloquendos* Gaertn. Tum *concionem* deficit in Leid. 2. ut et Lovel. 1. a m. 2. qui a m. 1. ejus loco *prae clamore* praefert. Sed hae voces ex sequentibus perperam huc invectae erant. Mox *τὸ est* exsulat a Fragm. Hav.

§. 2. *Suus cuique animus memor ignominiae adhortator aderat*] Pal. sec. *cohortator aderat.* GEBH. *Suus suae cuique animus ignominiae memor* Lovel. 2. Deinde *cohortator aderat* Portug. Haverk. et, teste Hearnio, Oxon. B. qui in Oxon. L. 1. *dictator et adhortator aderat;* in C. *adhortator erat* invenit. Mox *ingentes*, pro *urgentes*, Lovel. 3. solito librariorum lapsu. V. quae olim notavi ad Silii Ital. 6, 265. et supra ad Livii 5, 22, 8. etiam infra h. l. ad c. 31, 7.

Mora in concursu pilis emittendis stringendisque inde gladiis esset] *in*

miniae adhortator aderat. Vadunt igitur in proelium urguentes signiferos: et, ne mora in concursu pilis emittendis stringendisque inde gladiis esset, pila, velut dato ad id signo, abjiciunt, strictisque gladiis cursu in hostem feruntur. Nihil illic impe- 3
ratoriae artis ordinibus aut subsidiis locandis fuit: omnia ira militaris prope vesano inpetu egit. Ita- 4
que non fusi modo hostes sunt; sed, ne castris quidem suis fugam inpedire ausi, Apuliam dissipati petiere: Luceriam tamen, coacto rursus in unum agmine, est perventum. Romanos ira eadem, quae 5

cursu Leid. 2. et Haverk. Tum *emittendis, stringendis inde* Harlej. *emittendisque inde* Haverk. Deinde *gladii se etiam pila* Klock. unde, aliter distinctis literis et in voces divisis, legendum videtur *gladiis eet* (id est *esset*;) *jam pila*. Sed, quum illud *jam* in nullo alio libro obcurrat, librarium Klockiani potius *et*, vel *etiam*, pro *et* dedisse existimo; quae voces etiam alibi saepe commutari solent. V. ad 22, 47, 9. Mox *strictique gladiis* male Portug. a m. 1.

§. 3. *Nihil illic imperatoriae artis*] *illis* Lovel. 2. 3. 4. Portug. et Haverk. *illi* Gaertn. Sed tota vox exsulat a Voss. 2. Praeterea *imperatore*, sequenti voce omissa, Leid. 2. et Lovel. 1.

Omnia ira militaris prope vesano ordine egit] Ridiculum errorem. Restituimus ex fide veterum codicum *prope vesano impetu egit*. GELEN. *omnia ira militis* Leid. 2. et Lovel. 3. *omnia militaris vis* Hearnii Oxon. C. [*omnia vis militaris* Veith.] Tum *vesano impetu* Leid. 1. Reliqui codices Gelenio consentiunt, nisi quod unus Harlej. cum primis edd. legat *vesano ordine*. Sed vox *ordine* ex praecedenti huc inrepsit.

§. 4. *Luceriam tamen coacto rursus in unum agmine*] Pal. sec. *Luceriam tum coacto rursus*. GEBH. Similiter peccant Gaertn. et Portug. errore passim in Mstis obvio. V. ad 22, 17, 5. Hinc *rursus* deficit in Lovel. 2. et Gaertn. *coacto rursus in uno agmine* legit Haverk. Sed *in unum cogere* saepius apud Livium obcurrit. Exempla v. 30, 11, 4. 35, 48, 4. 40, 16, 10. et alibi. Similiter *in unum colligere*; de quo v. ad 28, 3, 9. Librarius tamen *in uno* dedit, ut conveniret cum sequenti *agmine*. V. ad 6, 3, 8. Paullo ante *ausi inpedire* alio ordine Lovel. 2.

§. 5. *Quae per mediam aciem hostium tulerat, et in castra pertulit*] *hostium aciem*, trajectis dictionibus, editiones Frobeniana anni 1535. priores. Hinc vocula *et* non adparet in Leid. 2. et Lov. 1. [Veith.] neque sequens *in* in Voss. 2. et Lovel. 3. Deinde *perculit* legunt Florent. et Leid. 1. sollemni scribarum aberratione. V. ad 35, 27, 16.

per mediam aciem hostium tulerat, et in castra pertulit. ibi plus, quam in acie, sanguinis ac caedis
6 factum, praedaeque pars major ira conrupta. Exercitus alter cum Papirio consule locis maritimis pervenerat Arpos per omnia pacata, Samnitium

Ibi plus, quam in acie, sanguinis ac caedis factum] Pal. sec. *ubi plus, quam in acie.* GEBH. Similiter variant Voss. 2. Leid. 2. Lovel. 1. 2. Portug. Gaertn. et Haverk. V. ad 27, 5, 2. Tum *in acies* Florent. Sed ultima litera adhaesit ex initio vocis sequentis. V. ad 28, 25, 2. Ceterum Cl. Ant. Perizonius inlustrandae locutioni *facere sanguinem* ad marginem Livii adscripsit locum 2, 30, 15. *Plusque ibi sanguinis promiscua omnium generum caede, quam in ipsa dimicatione, factum.* ut adeo jam probasse videatur hanc locutionem, quam ibidem eum in dubium vocasse vidimus. Alia ad illum locum dicta sunt. Mox *praedae pars*, omissa media copula *que*, Voss. 2. et Lovel. 3.

§. 6. *Cum Papirio consule locis maritimis pervenerat Arpos*] *cum L. Papirio consule* Lovel. 4. Sed supra jam dictum est, Livium tum fere magistratuum praenomina memorare solitum fuisse, ubi eos primum creatos refert; in sequentibus vero, ubi subinde eorum mentio facienda est, plerumque omittere. (* v. ad 40, 16, 10.) Quum itaque reliqui codd. Papirii praenomen hic omittant, id etiam in uno illo cod. non a Livio profectum, sed ab alio postea additum existimo. Deinde *pervenerat per omnia pacata*, voce *Arpos* omissa, Leid. 2. et Lovel. 1. nisi quod posterior *pacata* servet.

Samnitium magis injuriis et odio, quam beneficio ullo populi Romani] *Samnitium magis ira et odio* se in Oxon. C. invenisse, Hearne testatur; in L. 1. vero *Samnitium ira magis injuriis et odio.* cujus librarius hoc modo duplicem lectionem, quam in cod. suo invenerat, simul jungere voluit. V. ad 3, 44, 4. [*Samnitum ira magis et odio* Veith.] Deinde voces *populi Romani* non adparent in Leid. 2. et Lovel. 1.

§. 7. *Nam Samnites ea tempestate in montibus vicatim habitantes*] Particula *Nam*, quam Gronovius recepit, exstat quoque in omnibus meis, non tantum scriptis, sed etiam edd. antiquioribus. Curio demum Basileae anno 1549. *Jam* ediderat, quod dum secuti servarunt. Tum *sua tempestate* Klock. Sed vox *tempestate* non exstat in Leid. 2. et Lovel. 1. qui duo simul cum Voss. 1. *vicatim in montibus habitantes* exhibent. Voces *in montibus* iterum exsulant ab Harlej.

Contemtu cultorum molliore] Non est obscurum, quid velit dicere: verba ipsa subobscura sunt. Nam quis dicere audeat *contemptu molliore*, pro hominibus mollioribus, quos Samnites ob mollitiem contemnebant? Quae deinde item sequuntur verba, non minus obscura sunt. GLAR. Glareanus merito obscuritatem hujus loci jactat. Non enim solum obscurus est, sed etiam vitiosus. Lege autem ex veterum librorum fide *contempto cultu molliore*, ut sit: Samnites montani campestria loca depopulabantur

magis injuriis et odio, quam beneficio ullo populi Romani. Nam Samnites, ea tempestate in monti- 7
bus vicatim habitantes, campestria et maritima loca, contemto cultorum molliore atque, ut evenit fere, locis simili genere, ipsi montani atque a-

contempto cultu molliore, et locis ejusmodi, ut fieri solet. SIG. Si vocem *cultorum* accipio a recto *culta*, *cultorum*, ut apud Claudian. in laudib. Serenae v. 70. *pinguia culta*, possunt haec omnia per hypallagen et synecdochen dicta accipi hoc sensu: Samnites, quia agrestes ipsi atque montani molliorem contemnebant planiciem, proinde et ipsos cultores, qui fere ruri et agro suo similes, id est molles, sunt, campestria ista et maritima circa Arpos loca depopulati sunt. *contemptu cultorum molliore* pro contemptu molliorum cultorum. Jam *fere locis simili genere* continens est pro contento; homines ipsos nempe, qui in locis sunt, *loca* Livius dixit συνεκδοχικῶς, sive μετωνυμικῶς mavis. Si quid tamen emendandum est, mallem *contempta cultorum mollicie*. KLOCK. In codice omnium recentissimo solum haec apparet lectio: quippe Pall. pr. ac tert. *maritima loca contemtu cultorum mollire*. Ex qua scriptura Oedipi nostri, rogo, extundant aliquid probabile. Ceterum pro *Jam* repraesentant omnes libri *Nam*. GEBH. *contempto cultu molliore* Sigonius ex vett. ut aït, librorum fide; non immerito hujus loci obscuritatem jactasse Glareanum praefatus. Sed editiones antiquae et meliores scripti *contemptu cultorum molliore*. Ubi unica modo litera mutanda est, et omnia sic concipienda: *Nam Samnites, ea tempestate in montibus vicatim habitantes, campestria et maritima loca, contempto cultorum molliore, atque, ut evenit, locis simili genere, ipsi montani atque agrestes depopulabantur.* Particula *Nam* et scriptorum veterumque editt. est, et sensui convenientior. Duo Pall. *loci. cultores*, ut 10, [10, 9.] *Ne agrum Etruscum vastarent, armisque lacesserant cultores*. 24, [42, 10.] *Cultoribusque antiquis, quos vis reliquerat belli, restituerunt*. Campestria igitur et maritima incolentes, genus mollius, et simile locis, in quibus degebat, quia contemptui Samnitibus erat ob imbelliam, subinde in praedam petebatur. 21, [37, 6.] *Inde ad planum descensum est, et jam locis mollioribus, et accolarum ingeniis*. 29, [25, 12.] *Fertilissimus ager, eoque abundans omnia copia rerum est regio, et imbelles (quod plerumque in ubere agro evenit) barbari sunt*. 45, [30, 7.] *Frigida haec omnis duraque cultu et aspera plaga est: cultorum quoque ingenia terrae similia habet*. J. FR. GRON. *contemto cultu molliore* Lovel. 2. Harlej. Haverk. et Portug. a m. 2. in quo quid a prima manu pro *contemto* scriptum fuerit, intelligi nequit. *contemtu cultorum molliore* Florent. Voss. 1. Leid. ambo, Lovel. 1. 4. Gaertn. Klock. et Fragm. Hav. *contemtu cultorum molire* Lovel. 3. Ex Voss. 2. nullam varietatem lectionis notari video, quamvis collatus sit cum editione Clerici, quae emendationem Gronovii exhibet. Cl. Hearne, praefatus Gronovium emendasse *contemto cultorum molliore*, addit, ei codd. suos favere. Nequaquam tamen mihi persuadere possum, lectionem,

8 greſtes depopulabantur. quae regio si fida Samnitibus fuiſſet, aut pervenire Arpos exercitus Romanus nequisset, aut interjecta inter Romam et Arpos, penuriâ rerum omnium, exclusos a commea-

a Gronovio reſtitutam, quae ex nullo codice alio laudatur, in omnibus Oxoniensibus supereſſe. Id tamen verum vellem, quo magis firmaretur Gronovii conjectura, quam veriſſimam puto. *cultores* pro incolis poni, infra v. ad 28, 28, 6.

Locis simili genere] Pall. pr. tert. et Camp. *loci simili.* Verissimum autem hoc axioma est. Florus 3, 4. *Silvarum et montium situs cum ingenio consentiebant.* Eodem lib. c. 2. *Nihil hac plaga infestius: atrox coelum, proinde ingenia.* GEBH. *loci simili* etiam Voſſ. 2. Lovel. 2. 3. 4. Gaertn. et Fragm. Hav. a m. 1. Utrum eligatur, haud multum intereſſe puto. V. supra ad 6, 13, 3. Quum tamen plerique, et inter eos optimi, codices *locis* servent, id etiam verius eſſe censeo, atque in Mſtis *loci* legentibus ultimam literam *s* a sequentis vocis initiali elisam eſſe exiſtimo. V. ad 37, 29, 5. Quod ad ipsam rem adtinet, cultorum ingenia locis similia eſſe, Manlius exemplo Gallorum, qui in Asia consederunt, milites suos docet infra l. 38, 17. Alia v. apud Bernecc. ad Juſtini 2, 1, 13. Ceterum *montani agrestes,* ejecta conjunctione media, Portug. Gaertn. et Haverk. [Veith.] Tum *depopulabuntur* Voſſ. 2. et Lovel. 3. *depopulantur* Portug.

§. 8. *Aut interjecta inter Romam et Arpos penuria rerum omnium exclusos a commeatibus absumsisset*] Vide, quid hic dicere velit. Quomodo enim penuria interjacet Romae ac Arpis? Sit sane figura, ut in priore annotatione, sed mihi in hoc annotata, ut exemplaria vetuſta diligentius inspiciantur. GLAR. Haeret hic aqua Glareano; neque hic scrupulum dubitationis ei eximit aemulus Sigonius. Ego consultis accurate Pall. Mſtis codicibus parum expeditus redeo. Palat. pr. *injecta inter Romam et Arpos penuria rerum omnium exclusos a corectibus absumpsisset.* et ita fere Pal. tert. Dixi fere, quia *injectam penuriam* exhibet. GEBH. Iſtud *Romam* vitiosum reor: sed quid subſtituendum sit, non video. Arbitror fluvii alicujus aut urbis nomen. T. FABER. Miratur Glareanus penuriam interjacentem Romae et Arpis. Immo *regio interjecta penuriâ.* Vel, quod malo, legendum est *absumpsissent.* Sic apparet τὸ *interjecta* non applicandum eſſe voci *penuria.* sed πληθυντικῶς accipiendum, subaudito *loca,* pro interjectis regionibus. 21, [54, 7.] *In locis Alpibus Apenninoque interjectis, propinquitate etiam fluminum ac paludum praegelidis.* 34, [28, 12.] *Perpopulatus omnia circumjecta urbi frequentis et amoeni agri loca.* J. FR. GRON. *injecta intra Romam* Voſſ. 2. et Lovel. 3. Videtur olim breviter *int' jecta int' Romam* scriptum fuisse. *in* autem et *int'* sive *inter,* saepe commutantur. V. ad 38, 57, 6. Commutantur etiam *int',* sive *inter,* et *int,* sive *intra.* V. ad 5, 27, 2. Solitum autem fuisse Livium praepositionem, cum qua verbum componitur, eidem in regimine addere, dictum est ad praefat. §. 11. Tum *exclusos a commeatibus* Harlej. *exclusos ab com-*

tibus absumsisset. Tum quoque profectos inde ad 9
Luceriam, juxta obsidentes obsessosque, inopia vexavit. omnia ab Arpis Romanis subpeditabantur; ceterum adeo exigue, ut militi, occupato stationi-

meatibus Portug. et Haverk. *exclusos a correctibus* Lovel. 3. Tandem *absumsisset* tantum non omnes mei. *exclusisset*, vocem praecedentem *exclusa* adhuc cogitans, dedit librarius Oxon. C. apud Hearnium. Gronovii conjecturam *interjecta absumsissent* probat etiam Doujatius. Neque eadem mihi displicet. Invitis tamen scriptis in contextum recipiendam non putavi. Quare priorem *absumsisset*, quae commodum sensum reddit, revocavi. Credit insuper Doujatius, Fabrum recte suspicatum esse, in voce *Romam* errorem latere. Etsi enim ab urbe Arpos usque quanto longius iter, tanto magis timenda fuerit penuria; per Latium tamen, ac dein aut in Samnium per Aequos, Marsos, Hernicosve; aut in Apuliam per Volscos Campanosque, devictos vel amicos populos, pergentibus Romanis non multum, nisi in Samnio ipso Apuliaque, de commeatu laborandum fuisse, post trajectos scilicet Vulturnum aut Sabatum fluvios. Conjicit itaque vel legendum esse *inter Capuam et Arpos*, vel *inter Romulam et Arpos*. Antonino enim in Itiner. *Romulam* vocari, quae *Romulea* Livio dicitur 10, 17, 11. et sita fuit in edito colle montis Apennini, haud procul Samnii Apuliaeque confinio, qua parte Papirium Apuliam ingressum fuisse probabile est. Prior conjectura non videtur admittenda. Vix enim verisimile videri potest, omnes librarios in notissima voce *Capuam* tam constanter errasse. Si posterior placet, more Liviano potius *Romuleam*, quam *Romulam* legerem. Licet autem librarii facile *Romuleam*, urbis ignotae nomen, in notissimam vocem *Romam* mutare potuerint, obstat tamen, quod Papirius, qui primo Arpos, inde Luceriam pervenit, hac parte iter fecisse non videatur, quoniam Romulea Luceriae quam Arpis propior fuerit. Quin et ex tota Livii narratione patet, Papirium, qui *locis maritimis Arpos pervenit*, non hac parte, sed locis ad mare superum sitis, eo profectum esse. Vulgatum itaque servandum puto. Paullo ante *nequivisset*, pro *nequisset*, Lovel. 4. Male. V. supra ad 5, 10, 10.

§. 9. *Tum quoque profectos inde*] Vet. lib. *Tum vero profectos*. SIG. *Tunc vero* reperi in Pal. sec. GEBH. Eadem lectio mihi etiam obvia fuit in Portug. et Haverk. ut et Hearnio in Oxon. B. Sed vulgatam praefero. *Tum quoque*, quum nempe regio illa, ob continuas Samnitium depopulationes iis infesta, Romanis faveret. Male etiam *profectis* Lovel. 4. *profectus* Klock.

Juxta obsidentes obsessosque inopia vexavit] Pal. sec. *obsidentes et obsessos*. GEBH. Ita et Portug. atque Haverk. Sed *juxta obsessosque* Lovel. 4. *ubi obsidentes obsessosque* Klock. *inopia* deficit in Harlej.

Adeo exigue, ut militi occupato stationibus vigiliisque et opere] *cum adeo exigue* Lovel. 4. a m. 2. *adeo exigue* Haverk. Tum *militie occupato* Florent. a m. 1. quod postea mutatum in *milite*. Deinde *vigiliisque opere* Voss. 2. et Lovel. 3. *vigiliis et opere* Haverk. Male. V.

bus vigiliisque et opere, eques folliculis in castra
10 ab Arpis frumentum veheret; interdum obcursu hostium cogeretur, abjecto ex equo frumento, pugnare. obsessis prius, quam alter consul victore exercitu advenit, et commeatus ex montibus Samni-
11 tium invecti erant, et auxilia intromissa. Artiora omnia adventus Publilii fecit; qui, obsidione dele-

ad 2, 31, 1. *vigiliisque et ope* Harlej. V. ad 32, 21, 30. Mox *in castra Arpis*, pro *ab Arpis*, Gaertn. *ab armis* Lovel. 4. Denique *vehebat* Lovel. 2.

§. 10. *Interdum obcursu hostium cogeretur, abjecto ex equo frumento, pugnare*] *ut interdum occursu* Harlej. et Hearnii Oxon. L. 2. ac C. *et interdum occursu* Haverk. et Oxon. B. [*ut interdum concursu* Veith.] Tum *abjecto ab equo frumento*, vel *objecto ab equo frumento* edd. antt. pro quo Frobenius anno 1535. *abjecto ex equo* substituit, quemadmodum est in omnibus scriptis; nisi quod *ex quo* male datum sit in Portug. V. ad 37, 27, 6.

At obsessis, priusquam alter consul victore exercitu advenit] Illud *at* alii mutarunt in *et*, quod non admodum probo. De consule autem Publilio loquitur; nec obstat, quod ejus nomen statim sequatur. GLAR. Pal. sec. *priusquam alter consulum cum victore exercitu adveniret*. GEBH. Copulativam *et* ignorat Florentinus, et haud dubie etiam ignoravit Livius. Dixerat, et obsidentes et obsessos inopiam vexasse. Hoc ita exponit, ut ostendat prius, unde copiam commeatuum habuerint; deinde quid illos angustiores reddiderit. Et primo de Romanis: jam de Lucerinis: *Obsessis, priusquam alter consul victore exercitu advenit, et commeatus ex montibus Samnitium invecti erant, et auxilia intromissa: arctiora deinde omnia adventus Publilii fecit.* nempe iisdem obsessis. J. FR. GRON. *at*, quod in *et* mutatum inprobat Glareanus, non alibi exstat, quam in edd. Ascensii annorum 1513. 1516. et 1530. ac Paris. anni 1529. Reliquae omnes *et* legunt. Et ita etiam inveni in scriptis, nisi quod nullam hic particulam agnoscat Klock. Quare, Gronovio τὸ *et* delenti consentiens, id etiam ex contextu sustuli. Praeterea *alter consul cum victore adveniret* Portug. *alter consul cum victore exercitu advenit* Gaertn. *alter consul cum victore exercitu adveniret* Lovel. 2. Gaertn. Haverk. et Hearnii Oxon. L. 2. N. B. et C. [Veith.] Praepositio, quam optimi codd. ignorant, etiam non est necessaria, et ab illis addita fuit, quibus hoc genus loquendi minus cognitum erat. Infra 27, 48, 3. *Advenit Livius peditum omnibus copiis*. 1, 14, 7. *Egressus omnibus copiis partem militum subsidere in insidiis jussit*. ubi videnda sunt, quae notantur. *priusquam advenerit* Lovel. 4. V. ad 40, 14, 11. Sed hic subficit indicativus *advenit*, ut est in libris integerrimis. Supra 2, 40, 5. *Prius quam complexum accipio*. Et passim. *alter consul victor exercitu advenit* Leid. 1. Sed ultima litera τοῦ *victore* elisa est a prima vo-

gata in curam collegae, vacuus per agros cuncta infesta commeatibus hostium fecerat. Itaque quum 12 spes nulla esset, diutius obsessos inopiam laturos, coacti Samnites, qui ad Luceriam castra habebant, undique contractis viribus, signa cum Papirio conferre.

XIV. Per id tempus, parantibus utrisque se ad 1

cis sequentis. V. ad 23, 8, 9. *victorie exercitu* Voss. 2. et Lovel. 3.

Ex montibus Samnitium invecti] *Samnium* Leid. duo, Lovel. 1. 2. 4. Gaertn. et Fragm. Hav. *ex montibus Samnitibus* Harl. Port. et Klock. [Veith.] quod non displiceret, si fide digniores codd. adsentirentur. Nunc ita a librariis datum existimo, ut *Samnitibus* conveniret praecedenti *montibus*. V. ad 6, 3, 8. Tum *injecti*. V. ad 9, 40, 14. Sequens *erat* exsulat ab Lovel. 4.

§. 11. *Arctiora omnia adventus Publilii fecit*] *Artiora* Florent. Voss. duo, Leid. 2. Lovel. 1. et Haverk. V. ad 2, 50, 8. *Arciora* Lovel. 2. Portug. et Gaertn. *Altiora* Lovel. 3. Solent saepe *Altus* et *Artus* commutari. Ita supra errabatur hoc lib. c. 2, 8. Adde Cel. Burm. ad Suet. Ner. 46. et quae notavi ad Silii Ital. 6, 194. Mox *delata*, pro *delegata*, Voss. 2. Male. V. 10, 19, 3.

Vacuus per agros] Nempe vacuus a cura obsidionis, quam in curam collegae delegaverat. Ita hoc exponi potest. Sed tamen videndum puto, an melius sit *vagus*. 2, 49, 9. *Sua tuta omnia, infesta hostium, vagantes per utrumque finem fecere*. 5, 44, 5. *Vagi per agros palantur*. 6, 31, 6. *Populatio non illi vagae similis*. 27, 43, 2. *A vagis per agros populatoribus ad Q. Claudium propraetorem deducuntur*. 26, 39, 22. *Vage effusos per agros palatosque adortus*. DUK. Doujatius vel *vagus* legendum conjicit, vel *vacuus* exponit sc. omni alia cura. Quod posterius, quum omnes libri in vulgatum conspirent, omnino praeferendum est. Eo sensu *vacuus* est apud Tacit. 1. Hist. 80. *Quo magis vacuus jussu exsequeretur*, apud Ovid. 2. Trist. 239.

At si (quod mallem) vacuus fortasse fuisses,
Nullum legisses crimen in Arte mea.

4. El. 8, 27.

Sed modo, quos habui, vacuum secedere in hortos.

Cic. in Bruto 5. *Hunc elegimus diem, quum te sciremus esse vacuum*. et 1. de Leg. 4. *Quoniam vacui sumus, dicam*.

§. 12. *Itaque quum spes nulla esset*] *Ita quum* Gaertn. Alibi saepe *ita* et *itaque* commutantur in scriptis. V. ad 21, 53, 7. Hic vero insuper syllaba finalis *que* intercepta esse potest a voce proxima. V. ad 38, 40, 7. [*obsessis* Veith.] Deinde *tractis viribus*, pro *contractis*, Leid. 2. *contactis* Gaertn. V. ad 6, 28, 6.

§. 1. *Parantibus utrisque se ad proelium, legati Tarentini interveniunt*] *se utrisque* Lovel. 2. 4. et Haverk. Tum *Tarentini veniunt* Lovel. 2. *Tarentini intervenerunt* Hearnii Oxon. B. Mox *bellum committerent* Lovel. 3. a m. 1.

proelium, legati Tarentini interveniunt, denunciantes Samnitibus Romanisque, ut bellum omitterent. per utros stetisset, quo minus discederetur ab armis, ad-
2 versus eos se pro alteris pugnaturos. Ea legatione Papirius audita, perinde ac motus dictis eorum, cum collega se communicaturum respondit: adcitoque eo, quum tempus omne in adparatu consumsisset, conlocutus de re haud dubia, signum pugnae proposuit. Agen-

Per utros stetisset, quo minus discederetur ab armis] *per veros stetisset* Lovel. 3. *τὸ stetisset* deficit in Haverk. Tum *quomodo discederetur* Voss. 2. et Lovel. 3. *quo minus discederent ab armis* Lovel. 4. Mox *adversus eos pro alteris pugnaturos*, sine pronomine *se*, Lovel. 3. V. ad 1, 23, 5. Reliqui omnes vocem illam constanter retinent.

§. 2. *Perinde ac motus dictis eorum, cum collega se communicaturum respondit*] MS. Fuld. *perinde ac motus edictis eorum*. Me judice, melius. Sunt enim *Edicta* magistratuum et superiorum in inferiores, quales se, si Diis placet, gerebant in Romanos Tarentini, *denunciantes*, aït ante Livius, *Samnitibus Romanisque, ut bellum omitterent*. MOD. Probat Modius *motus edictis*. GEBHARD. *proinde ac motus* Leid. 2. Lovel. 1. et Fragm. Hav. errore scribarum. V. ad 27, 8, 18. Deinde omnes mei *dictis eorum* tuentur, quare *edictis*, quod Modius in Fuld. invenit, erranti librario adscribo. Solent autem hae voces commutari. V. ad 8, 7, 15. 21, 57, 13. et 22, 11, 6. (* Ita *dicere* et *edicere* v. ad 33, 14, 11.) Immo *dictum* eodem modo usurpari solet, quo *edictum* accipiendum existimat. Ita supra 8, 34, 4. *Qui adversus dictum suum*, (scil. dictatoris) *turbatis religionibus ac dubiis auspiciis, pugnasset*. Deinde *collata cum collega* Leid. 2. et Lov. 1. Sed vox *collata* a monachis addita est, qua indicantur ea, quae secum locuti essent. Tum *commutaturum* Klock. Tandem *respondet* Lovel. 1. Ceterum proxime praecedens vox *audita* omissa erat in contextu Florent. quae deinde alia manu ad oram adscripta est. Verum inde ingens in eodem cod. erat lacuna usque ad finem c. 22. cujus tantum quatuor extremae voces in eo supersunt.

Adcitoque eo, quum tempus omne in adparatu consumsisset] MS. Fuld. *in apparatu pugnae consumpsisset*. me judice, melius. MOD. Pall. pr. et tert. et Camp. recensio *in apparatu pugnae*, ut Fr. Modii quoque libri. At Pal. sec. *in apparatu consumpsisset pugnae*. GEBH. *in adparatu pugnae consumsisset* Voss. 2. Leid. 1. Lov. 1. Harlej. Gaertn. Klock. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. N. B. ac C. *in adparatu consumsisset pugnae* Leid. 2. Lovel. 2. 4. Portug. et Haverk. Gronovius in pr. ed. notarum lectionem Modii probavit; sed postea recte omisit. Vox enim *pugnae* mox sequitur, unde facile huc revocari potest. Quamvis enim Livium saepius easdem voces repetiisse docuerim supra ad 1, 3, 9. non tamen sine necessi-

Agentibus divina humanaque, quae adsolent, quum 3
acie dimicandum est, consulibus, Tarentini legati
obcursare, responsum exspectantes, quibus Papi-
rius ait: *Auspicia secunda esse, Tarentini, pullarius* 4
nunciat. litatum praeterea est egregie. auctoribus Diis,
ut videtis, ad rem gerendam proficiscimur. Signa inde 5
ferri jussit, et copias eduxit, vanissimam increpans
gentem, quae, suarum inpotens rerum prae do-
mesticis seditionibus discordiisque, aliis modum

tate similia multiplicari debeat. Ut autem hic *adparatus* pro adparatu pugnae, ita *comparare* simpliciter pro comparare exercitum classem, copias, Livio usitata esse, docuit Gronov. ad 36, 3, 4. Mox tamen vocem *pugnae* omisit Leid. 2. et Lovel. 1. Praeterea *collocutus re haud dubia*, pro *de re haud dubia*, Voss. 2. et Lovel. 3. Tum *reposuit* male Haverk.

§. 3. *Quae adsolent, quum acie dimicandum est*] *quae adsolent esse acie* Voss. 2. Leid. 1. et Lovel. 3. *quae adsolent esse, cum acie* Lovel. 2. 4. Gaertn. et Fragm. Hav. Tum *legati Tarentini*, trajectis vocabulis, Harlej. et Haverk. At vox *legati* deficit in Fragm. Hav. a m. 1.

§. 4. *Litatum praeterea est egregie. auctoribus Diis, ut videtis*] *litatum praeterea est, auctoribus Diis, egregie. ut videtis* Lovel. 4. Paullo ante *auspicia esse secunda* Lovel. 2. At voces *ait: auspicia secunda esse, Tarentini, pullarius* deficiunt in Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 3. 4. et Fragm. Hav. a m. 1.

Ad rem agendam proficiscimur] Vet. lib. *rem gerendam*. SIG. *ad rem gerendam* etiam omnes codd. mei, nisi quod ex uno in excerptis nihil notatum video. Utrumque *gerere* et *agere rem* hoc sensu in usu est. Certe *agere bellum*, non minus quam *gerere*, dici, infra videbimus ad Auct. Epit. Liv. 49. Hic itaque praeferenda videtur lectio, quae auctoritate codd. defenditur, *gerendam*. De locutione *rem gerere*, quae Livio familiarissima est, v. Cl. Bentlej. ad Horat. 1. od. 6, 3. aliosque passim. Saepius autem haec vocabula in Mstis commutari solent. V. ad 22, 28, 1.

§. 5. *Signum inde ferri jussit*] Restituimus ex fide veterum codicum *Signa inde ferre jussit*. GELEN. Bene *Signa inde ferre jussit* emendatum e Pall. Campani enim editio *Signa idem ferri jussit*. GEBH. *Signa inde ferre jussit* Voss. duo, Leid. duo, Lovel. 1. 3. Harlej. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. Reliqui *Signa inde ferri jussit*: quomodo etiam Gronov. anno 1665. vulgari curavit: quam deinde scripturam recentiores servarunt. V. infra ad 42, 24, 5. *idem* autem pro *inde* in ed. Camp. est eo, quod *ide* et *idē* in Mstis fuerant permutata. V. ad 1, 19, 7. Mox copula *et* non comparebat in Leid. 2. Praeterea *ignavissimam*, pro *vanissimam*, Lovel. 2. errore librarii.

Aliis modum pacis ac belli fa-

6 pacis ac belli facere aequum censeret. Samnites ex parte altera, quum omnem curam belli remisissent, quia aut pacem vere cupiebant, aut expediebat simulare, ut Tarentinos sibi conciliarent, quum instructos repente ad pugnam Romanos conspexis-
7 sent, vociferari, *se in auctoritate Tarentinorum manere, nec descendere in aciem, nec extra vallum arma ferre. Deceptos potius, quodcumque casus ferat, passuros, quam ut sprevisse pacis auctores Tarentinos vi-*

cere] *aliis modo* Lovel. 3. Tum *belli ac pacis* Lovel. 4.

§. 6. *Samnites ex parte altera, quum omnem curam belli remisissent*] *Samnites parte altera* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. *Samnites, qui ad Luceriam castra habebant, quum omnem* Klock. Tum *quum omnis curam belli* Gaertn. Ceterum omnia haec verba exsulant a Voss. 2. et Lovel. 3. quemadmodum sequentia hujus §. *quia aut pacem* etc. *Romanos conspexissent* a Lovel. 4. [*pacem tenere cupiebant* Veith.]

§. 7. *Vociferari, se in auctoritate Tarentinorum manere*] *vociferare* Harlej. 4. [?] quod se etiam in Pall. tribus et ed. Camp. invenisse, monuit Gebhardus supra ad 7, 12, 14. Sed, eam lectionem librariorum aberrationi adscribendam esse, ibidem monui. Tum *permanere* Lovel. 4. a m. 1. V. ad Epit. Liv. 78.

Nec descendere in aciem, nec extra vallum arma ferre] Probe: quare displicet primi et tertii Pall. *discedere*. GEBH. Ita et Voss. 2. ac Lovel. 3. *descendere in aciem* Livio usitatissima est locutio. Infra 10, 19, 12. *Armis adreptis in aciem descendunt*. c. 27, 2. *Neve in aciem descenderent simul*. Auctor Epit. Liv. 7. *In singulare certamen descendit*. et passim. De ratione locutionis v. supra ad 3, 48, 2. Alibi saepe voces *descendere* et *discedere* a librariis confunduntur. V. ad 2, 14, 3. c. 48, 10. 3, 7, 5. c. 17, 1. 8, 20, 5. 10, 14, 8. c. 33, 10. 32, 32, 4. (*34, 50, 8.) Adde, quae notavi ad Silii Ital. 17, 1. Praeterea *extra vallum moenia ferre* Voss. 2. et Lovel. 3.

Deceptos potius, quodcumque casus ferat, passuros] *De cetero potius* Leid. 2. et Lovel. 1. *Deinceps potius* Klock. *Decepto potius* Voss. 2. in cujus margine emendatur *Detento*. *Decretos* edd. princ. quod jam Mediol. anno 1480. in *Deceptos* mutatum erat. Tum *quocumque casus ferat* Voss. 1. Leid. 2. Portug. et Haverk. *quocumque casu ferret* Gaertn. *quodcumque casu fuerat* Lovel. 4. *quodcumque casus fuerat* Leid. 1. et Fragm. Hav. a m. 1. *quoscumque casus fuerat* Voss. 2. et Lovel. 3. *ferat* et *fuerat* hic perperam confunduntur, ut *ferunt* et *fuerunt* aliis locis. V. ad 5, 44, 4. Nihil mutandum. Supra 7, 6, 9. *Forte ita tulit casus, ut in insidias praecipitaret*. 42, 50, 9. *Ita ut viro forti dignum sit, patiatur, quodcumque casus belli tulerit*. Simili modo *res ita tulit*

deantur. Accipere se omen, consules ajunt, *et eam* 8
precari mentem hostibus, ut ne vallum quidem defendant.
Ipsi, inter se partitis copiis, succedunt hostium 9
munimentis, et, simul undique adorti, quum pars
fossas explerent, pars vellerent vallum, atque in
fossas proruerent, nec virtus modo insita, sed ira
etiam, exulceratos ignominia stimularet animos,
castra invasere: et pro se quisque, *non haec fur-* 10
culas, nec Caudium, nec saltus invios esse, ubi erro-

supra est 3, 27, 6. Mox *viderentur*, pro *videantur*, Lovel. 4.

§. 8. *Accipere se omen, consules ajunt*] *Acciperent se omen* Voss. 1. Leid. duo, et Lovel. 1. ac 2. *Accipientes se omen* Lovel. 4. Tum *consules adeunt* Voss. 2. Leid. 1. et Lovel. 2. 3. et 4. An voluerunt, *consules addunt?* Sed reliquorum vulgatum tuentium auctoritas lectioni illi firmandae subficit.

§. 9. *Atque in fossas proruerent*] *atque inde in fossas* Lovel. 2. et Haverk. Illud *in*, sive *inde*, ex sequentis praepositionis varia lectione natum videtur, et deinde simul cum illa in contextum receptum esse. Tum *promerent* Voss. 2. et Lovel. 3. *Proruere* in hac re proprium verbum est. Supra 4, 29, 3. *Dictator, proruto vallo, jam in castra proelium intulerat.* ubi v. quae notantur. Error ortus est ex similitudine, quam habent ductus literarum *ru* et *m* in scriptura Longobardica. Hoc modo *deruerentur*, pro *demerentur*, datum erat supra 7, 41, 8. V. alia ad 4, 21, 5.

Ira etiam exulceratos ignominia stimularet animos] Tò *etiam* deest in Lovel. 2. et 3. ita tamen, ut in eorum posteriori ejus loco a m. 2. adscriptum sit *et*. Tum *ulceratos ignominia* Portug. Cic. pro Dejot. 3. *Fore putabant, ut in exulcerato animo facile fictum crimen insideret.* Deinde *animos stimularet* Portug. et Haverk. [*ignominia* omittit Veith.] Paullo ante *nec virtus modo insinata* Gaertn. Quam lectionem inde profluxisse existimo, quod librarius duplicem scripturam *insita* et *innata* in cod. suo repererit; quam utramque hoc modo servare conabatur. V. ad 3, 44, 4. Posterior prioris interpretatio esse videtur. Altera enim in omnibus codd. superest. Libenter etiam Livius ea voce usus est. 42, 46, 9. *Favore quodam insito in reges, legatos in Macedoniam miserunt.* c. 62, 7. *Quod si Romani tum quoque insita pertinacia aequa adspernarentur.* 28, 24, 1. *Insita hominum libidine alendi de industria rumores.* Ad quem locum plura notantur.

§. 10. *Non haec furculas, nec Caudium, nec saltus invios esse, ubi errorem*] Eaedem, quae supra hoc lib. c. 2, 6. memorantur, edd. iterum hic vel *furcas*, vel *furculas* ediderunt, quod posterius similiter in omnibus est scriptis. Praeterea *non hic furculas* Voss. 2. Klock. Fragm. Hav. a m. 2. Neap. Latinii, et Hearnii Oxon. N. *non hic furculas* Gaertn.

rem fraus superbe vicisset; sed Romanam virtutem,
quam nec vallum, nec fossae arcerent, memorantes,
11 caedunt pariter resistentes fusosque, inermes atque
armatos, servos, liberos, puberes, inpuberes, ho-
12 mines, jumentaque. nec ullum superfuisset animal,
ni consules receptui signum dedissent, avidosque
caedis milites e castris hostium imperio ac minis
13 expulissent. Itaque apud infensos ob interpellatam

et Haverk. *non hoc ad furculas* Portug. et Hearnii B. *non haec ad furculas* ejusdem C. et N. in margine. [Veith.] *non haec furculas Caudinas* Harlej. addita voce. Deinde *et Caudium* Portug. et Haverk. *non Caudium* Leid. 2. a m. 1. Tum *saltus esse invios* Lovel. 2. Tandem vocem *errorem* omittit Leid. 1. Mox *monentes*, pro *memorantes*, Voss. 2. et Lovel. 3.

§. 11. *Servos, liberos, puberes, inpuberes, homines, jumentaque*] In expugnatione urbium saepe memorantur exempla similis irae et crudelitatis victorum. Hic quaeri potest, cur Samnites *impuberes*, aetatem minime bello aptam, secum in castra ducere voluerint? DUK. *suos liberos* Leid. 2. et Fragm. Hav. a m. 1. Scriptum fuerat *s'uos, liberos*; mox notam, compendii indicem, omiserunt librarii. Ita et alibi peccari, infra videbimus ad Livii 41, 8, 12. Tum *inpuberes* exsulat ab Hearnii Oxon. L. 2. Verum ita *puberes* vacat, nisi et ea vox delenda sit. *puberes, inpuberes omnes, jumentaque* Lovel. 3. Ita passim variant Msti. V. supra ad 3, 54, 6. [*liberosque puberes impuberesque* Veith.]

§. 12. *Nec ullum superfuisset animal*] *nec unum superfuisset* Portug. et Haverk. Eas voces alibi etiam confuderunt librarii. V. N. Heinsium ad Claud. 1. de laud. Stilic. 26. et Brockhus. ad Propert. 3. Eleg. 7, 8. Utraque lectione juncta *nec ullum unum superfuisset* praefert Gaertn. Hic tamen ob aliorum consensum vulgatam lectionem praeferendam puto.

Milites e castris hostium imperio ac minis expulissent] *a castris hostium* Voss. 2. Lovel. 3. Gaertn. et Fragm. Hav. *ex castris hostium* Lovel. 2. et 4. idque dare voluisse videtur librarius Leid. 1. qui tamen *ea castris hostium* per errorem scripsit. Passim autem *a* et *x* in Mstis commutari solent. V. ad 40, 59, 8. Deinde *imperio agminis* Voss. 1. Leid. uterque, Lovel. 1. 2. et Klock. Saepius etiam scribas commiscendis literis *C* et *G* lapsos esse, supra vidimus ad 6, 25, 6.

§. 13. *Ob interpolatam dulcedinem irae*] Restituimus ex fide veterum codicum *ob interpellatam dulcedinem*, non *interpolatam*. quae vox, Latina quidem, hic tamen locum non habet. GELEN. *interpolatam* mihi obvium fuit in Lovel. 2. et Harlej. Quae autem editionum prima ita exhibuerit, nescio. Earum tamen, quas ita legentes vidi, antiquissima fuit Mediol. anni 1480. pro quo deinde Ascens. *interpollatam*, (*interpellatam* in marginem rejecto) Al-

dulcedinem irae confestim oratio habita est, ut doceretur miles, *minime cuiquam militum consules odio* 14
in hostes cessisse, aut cessuros: quin duces, sicut belli, ita insatiabilis supplicii, futuros fuisse, ni respectus equitum sexcentorum, qui Luceriae obsides tenerentur,
praepedisset animos: ne desperata venia hostes caecos in 15
supplicia eorum ageret, perdere prius, quam perire,
optantes. Laudare ea milites, laetarique obviam i- 16

dus iterum *interpolatam* dederunt. Reliqui codd. et edd. antiquiores Gelenio favent. Recte. Supra 3, 57, 4. *Stupro interpellato magis, quam caede, motus.* ubi alia exempla vide. Mox vocula *ut* deficit in Lovel. 3.

§. 14. *Minime cuiquam militum consules odio in hostes cessisse*] Pal. sec. *cuiquam militum vel consules.* GEBH. Ita et Portug. atque Haverk. Praeterea *nemine cuiquam militum* Voss. 2. et Lovel. 3. unde conjici posset, legendum esse *nemini cuiquam militum.* Illud autem *nemo quisquam* dictum foret ea forma, qua *nemo unus* supra habuimus 3, 12, 4. Quum tamen optimi nihil mutent, vulgatam potius scripturam praeferendam puto. Praeterea voces *in hostes*, quae a quibusdam antiquioribus edd. aberant, recte in aliis supersunt, quum in omnibus exstent scriptis. Mox etiam voces *sicut belli* perperam exsulant a Voss. 2.

Ni respectus equitum sexcentorum, qui Luceriae obsides tenerentur, praepedisset animos] *tenentur* Lovel. 2. et 4. V. ad 40, 14, 3. *tenerent* Portug. a m. 2. V. ad 10, 10, 1. Tum *perpendisset* Harlej. De verbo *praepedire* v. ad 28, 1, 6. *praepedissent* Voss. 1. Leid. 1. Lovel. 1. 4. Portug. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. N. L. 2. ac B. Sed vulgatum unice verum est.

§. 15. *In supplicia eorum ageret, perdere prius, quam perire, optantes*] Forte *perirent.* J. FR. GRON. *agerent* Portug. Gaertn. et Fragm. Hav. [Veith.] Nimirum ipsi consules: ut ita *desperata venia* casu sexto accipiatur. Sed potius adhaereo reliquis scriptis, vulgatum probantibus. [*ne desperantes venia hostes coeptos in* Veith.] Deinde *perderet, priusquam perire optantes* Leid. 1. *perdereque perire optantes* Lovel. 2. *perdere priusquam parve optantes* Fragm. Hav. a m. 1. Gronovii conjectura *perirent* vera videtur.

§. 16. *Laudare ea milites, laetarique obviam itum irae suae esse; fateri, omnia*] Pall. pr. ac tert. ut et Camp. ed. *obvium itum irae suae esse, ac fateri.* At Pal. sec. *obviam itum irae suae esse, ac perfateri.* GEBH. Illud *ac* in uno meorum Harlej. deest. Ex Klockiano etiam nihil in excerptis monetur. Reliqui omnes constanter servant. Quare recte Cl. Jac. Gronovius, et, qui eum etiam hic secutus est, J. Clericus in contextum receperunt. *ac perfateri* est in Portug. et Haverk. Praeterea *Laudare ea miles* Haverk. quomodo modo dixerat Livius, *ut doceretur miles.* Alii tamen constanter numerum multitudinis,

tum irae suae esse, ac fateri, omnia patienda potius, quam proderetur salus tot principum Romanae juventutis.

1 XV. Dimissa concione, consilium habitum, omnibusne copiis Luceriam premerent, an altero exercitu et duce Apuli circa, gens dubiae ad id vo-
2 luntatis, tentarentur. Publilius consul, ad pera-

tuentur. Illud *suae* autem non adparet in edd. Rom. anni 1472. et Parm.

Omnia patienda prius, quam perderetur salus tot principum] *proderetur* haud dubie legendum. Nam *prius* legat, an *potius*, non ita multum refert. GELEN. Verum est, non multum referre, quantum ad sensum, *potius*, an *prius*, legas. Attamen *potius* superest in omnibus scriptis; quare haud male Frobenius id anno 1535. alteri, quod in prioribus erat excusis, substituit. *Potior* et *Prior* etiam alibi in Mstis commutantur. V. ad 5, 25, 4. 21, 13, 9. et c. 41, 2. (* 28, 3, 4.) Praeterea, uno iterum excepto Harlej. omnes etiam mei *proderetur:* quod fere idem notat, ac perdere, periculo exponere. quare priorum editionum lectio *perderetur* vel ex eo nata est, quod librarii indocti non adsecuti sunt notas vocularum *per* et *pro*, rudiori manu exaratas: v. supra notata hoc libro c. 10, 7. vel in contextum inrepsit ex alterius interpretatione olim margini adscripta. V. ad 26, 36, 9. ubi etiam de ejus significatione agam. Mox *principum Romae juventutis* Leid. 2. quod et ipsum ex compendiaria scriptura profluxit, quomodo *Roma urbs* et *Romana urbs* commutari solent. V. infra ad Epit. Liv. 49. *juventutis Romanae*] inmutato ordine legit Haverk.

§. 1. *Dimissa concione, consilium habitum*] Ita praeferunt omnes scripti et priscae edd. usque ad Modium, qui *concilium habitum* substituit. Verum priscam lectionem iterum revocavit Gronovius, eamque veram esse multis infra docuit ad 44, 2, 5.

An altero exercitu et duce Apuli circa, gens dubiae ad id voluntatis, tentarentur] Pall. duo, pr. ac tert. *an altero exercitu et duae Apuliae circa gentes dubiae ad id voluntatis temptarentur.* GEBH. Eadem etiam mihi lectio obcurrit in Voss. 2. et Lovel. 3. Neque multum differt Lovel. 2. nisi quod *Apuliae gentes* praeferat, media voce omissa. Sed *Apula gens dubia ad id voluntatis tentaretur* est in Haverk. *Apuli circa, gens dubia ad id voluntatis* Gaertn. *Apuli, gens dubia ad id voluntatis, tentarentur* in Portug. *Apuli, gens dubia ad id aetatis, tentarentur* in Hearnii Oxon. B. *Tò circa* etiam deficit in ejusdem L. 2. [Veith.] sed culpa librariorum, qui nesciebant, Livium *tò circa* absolute sine casu usurpare solitum fuisse. V. supra hoc libro c. 2, 7. Idem error supra quoque commissus erat 1, 4, 8. Praefero etiam *dubiae ad id voluntatis*, Nam *dubia ad id voluntatis*, foret, quae nondum aliquid certi decreverat, quae adhuc dubitabat, utri, Samniti, an Romano,

grandam profectus Apuliam, aliquot expeditione una populos aut vi subegit, aut conditionibus in societatem accepit. Papirio quoque, qui obsessor 3 Luceriae restiterat, brevi ad spem eventus respondit. nam, insessis omnibus viis, per quas commeatus ex Samnio subvehebantur, fame domiti Samnites, qui Luceriae in praesidio erant, legatos mi-

adhaerere vellet: ut infra 33, 25, 5. *Pacem simulatam ac fallacem dicendo, dubios sententiae Patres fecerat.* Insuper *tentaretur* quaedam ex antiquioribus edd. [Veith.] quasi referendum foret ad proximum *gens*. Utrumque ferri potest. V. viros doctos ad Nason. 14. Met. 396. Hic tamen priscam lectionem ob codd. auctoritatem malo.

§. 2. *Ad peragrandam profectus Apuliam*] *ad peragrandum profectus Apuliam* Portug. et Haverk. a m. 2. V. ad 40, 49, 1. *ad peragendum profectus Apuliam* Leid. 2. Lovel. 4. et Haverk. a m. 1. *ad peragendam profectus Apuliam* Leid. 1. Lovel. 1. a m. 1. et ed. Mediol. anni 1505. Ita etiam peccabatur supra 4, 42, 6. Saepe has voces in Mstis confundi, docet etiam Cel. Burm. ad Suet. Cal. 37. *ad peragendum profectus Apuliae* Fragm. Hav. a m. 1. *ad peragenda profectas Apuliae* Voss. 2. et Lovel. 3. *ad rem agendam profectus Apuliam* Lovel. 2. quod accipi posset, pro *in Apuliam*. Sed omnino vulgatum verius est. Infra de Alexandro Magno 45, 9, 6. *Arabas hinc Indiamque peragravit.* Mox *ex ditione*, vel *ex ditione una* Voss. 2. et Lovel. 3.

§. 3. *Papirio quoque, qui obsessor Luceriae restiterat*] Tò *quoque* deficit in Leid. 1. *perstiterat* autem est in Hearnii Oxon. C. Male. *restiterat* enim est, remanserat. V. Salmas. ad Solin. p. 21. Cic. 3. de Offic. 30. *Ita incolumis in patria Regulus restitisset.* Pro Ligar. 2. *Post adventum Vari in Africa restitit.* (* v. ad Liv. 22, 29, 6.)

Insessis omnibus viis] Pal. pr. *obsessis*. tert. *in obsessis omnibus viis*. GEBH. *obsessis* etiam Voss. 2. et Lovel. 3. Utramque lectionem *insessis* et *obsessis* librarius Pal. 3. apud Gebhardum servare conatus est. V. supra ad 3, 44, 4. Verum *insessis* genuinum est. Infra cap. seq. §. 9. *Praesidium Samnitium, insessis circa viam silvestribus locis, nec opinato obpressum est.* c. 31, 8. *Ibi ingens hostium exercitus itinera occultus insederat.* 21, 34, 9. *Perrupto medio agmine viam insedere.* 25, 21, 4. *Omnia itinera insidere jubet.* 27, 18, 10. *Alteram cohortem jubet viam insidere, quae ab urbe per tumuli obliqua in agros ferret.* 38, 2, 10. *Quidam, per notos calles breviore via praegressi, transitus insedere. insessos omnibus istis viis* est in Gaertn.

Commeatus ex Samnio subvehebatur] Pal. tert. praefert *commeatus ex Samnio subicebantur*. quid hoc monstrum verbi sit, non prodigiali facio ideo Jovi. Prim. sec. et Camp. ed. pro eo *subvehebantur*. GEBH. Mutarunt numerum sine causa. nam scri-

sere ad consulem Romanum, ut, receptis equitibus, qui caussa belli essent, absisteret obsidione.
4 His Papirius ita respondit: *Debuisse eos Pontium, Herennii filium, quo auctore Romanos sub jugum mi-*

pti *subvehebantur*. Ut frequenter Livius. Vel hoc libro [c. 23, 10.] *Unde subvehi commeatus poterant.* Et inferius [c. 32, 2.] *Sutrini commeatus benigne in castra advexere.* Sic 23, 12, 14. *commeatum* editur, pro *commeatuum*. Sic 1, 4, 9. ediderunt: *In latrones praeda onustos impetum facere.* Quasi non sit Livii *impetus facere*, quod est in vett. libris. 3, 10, 7. *Ne qui in loca summa urbis impetus caedesque inde fierent.* Ubi frustra Rhenanus *fieret*. Eodem libro [c. 5, 1.] *Multi per eos dies motus, multique impetus hinc atque illinc facti.* Alibi [34, 39, 12.] *Tum maxime impetus facientes recessere a muro.* J. FR. GRON. *commeatus subvehebantur* etiam omnes mei; nisi quod soli Harlej. Gaertn. et Haverk. [Veith.] habeant *subvehebatur*. Voss.2. et Lovel.3. *subiciebantur*. Supra hoc lib. c. 6, 6. *Vestimenta, commeatus militibus benigne mittunt.* c. 13, 8. *Exclusos a commeatibus absumsissent.* Eodem cap. *Commeatus ex montibus Samnitium invecti erant.* Eodem adhuc cap. *Cuncta infesta commeatibus hostium fecerat.* Infra c. 17, 15. *Commeatus expediret, ab insidiis praecaveret.* c. 19, 16. *Avia commeatibus loca gravis armis miles timere potest.* c. 43, 8. *Ne qua subvehi commeatus possent.* Quum in hoc uno libro tanta exemplorum copia sit; maximam etiam in reliquis reperiri, nullum est dubium. Verum ne inmenso cumulo taedio sim, pauca tantum in medium proferam, in quibus tota locutio *subvehere commeatus*, ne de ea dubitari possit, reperitur. Infra 22, 16, 4. *Quum tantum ab tergo divitum sociorum Romanis commeatus subveheret.* 28, 4, 7. *Magni commeatus frumenti Romam subvecti.* 42, 31, 8. *Commeatus classi legionibusque ut ex Sicilia Sardiniaque subveherentur.* 44, 9, 11. *Vias commeatibus subvehendis ex Thessalia muniri jubet.*

Qui Luceriae in praesidio erant, legatos misere ad consulem Romanum] *qui Luceriae praesidio erant*, omissa praepositione, Lovel. 4. Ita 31, 8, 8. *Id praesidio Siciliae provinciae esset.* 37, 21, 5. *Aliis terrori, aliis praesidio erat.* (*34, 11, 2. ubi vide.) Verum et alterum apud Livium obvium. 44, 44, 4. *Thraces, quorum duo millia in praesidio erant.* *In praesidio impositum esse* habes 24, 37, 8. Quum itaque reliqui codd. stent pro vulgato, id etiam mutandi nulla caussa est. Praeterea *miserunt ad consulem Romanum* Gaertn. *misere ad consules Romanos* Leid. 2. et Lovel. 1. Sed unus tantum erat Papirius consul, qui Luceriam obsidebat. Compendium autem scribendi *Cos. Ro.* in hunc errorem induxit librarios. V. ad 10, 10, 2. Et sane iidem codd. qui hic *ad consules Romanos* praeferunt, mox tamen servant *absisteret*, quum legendum fuisset *absisterent*, si hic numerus pluralis recipiendus foret. *misere ad consulem rogatum* habet Lovel. 4. Verúm haec lectio ex interpretis glossa marginali in contextum inrepsisse videtur; ubi, ellipsin hanc, *misere legatos, ut absisteret*, ita supplendam esse, forte notatum fuerat. De hac ellipsi v. supra ad 4, 20, 7. et c. 45, 6. etiam infra

sissent, consulere, quid victis patiendum censeret. ceterum, quoniam ab hostibus in se aequa statui, quam in se ipsi ferre, maluerint, nunciare Luceriam jussit, *arma, sarcinas, jumenta, multitudinem omnem inbellem*

ad 31, 14, 3. (*38, 13, 2.) Mox vocabulum *obsidione* non adparet in Lovel. 2. ut verbum *absisteret* hic absolute ponatur, quemadmodum infra 36, 45, 3. *Postquam celeritate navium suas eludi viderunt, tandem abstiterunt.* et apud Sil. Ital. 2, 281.

Haud tamen abstiterim, mortem licet arma propinquent.

Verum non tantum codd. reliqui vulgatum servant, sed etiam *absistere obsidione, obpugnatione*, Livio frequens locutio est. Infra 24, 34, 16. *Quum omnis conatus frustra esset, absistere obpugnatione placuit.* 36, 25, 7. *Ab Heraclea capta nuncius venit, ut obpugnatione absisteret.* 37, 17, 7. *Perviceruut, ut obpugnatione absisteretur.* 44, 12, 7. *Hujus novi praesidii fama absistere obpugnatione simul Romanos regemque coëgit.* Ita *absistere spe* 24, 20, 15. ubi plura vide. [*obsidione desisteret* Veith.]

§. 4. *Debuisse eos Pontium, Herennii filium*] Forte *Decuisse*, quia Pall. duo *Decuisse*. GEBH. Pall. duo *Docuisse*. ut fortasse verum sit, *Decuisse eos*. Sed parum interest. J. FR. GRON. *Decuisse* etiam Lovel. 3. Alibi quidem *docere* et *decere*, quod ejus loco viri docti restituendum existimarunt, inter se commutari solent a librariis. V. Cel. Burmann. ad Nason. 3. Am. Eleg. 10, 48. et 1. Trist. Eleg. 6, 26. etiam var. lect. Tibulli, quae editioni Broekhusii subjiciuntur, 1. Eleg. 2, 23. Adde, quae infra notantur hoc lib. ad c. 45, 7. Quum tamen reliqui codd. vulgatum tueantur, nihilque obstet, quo minus servari posset, id etiam mutari displicet. Praeterea vox *Pontium* deficit in Leid. 1. qui etiam *Herenni* praefert. Sed *Pontium Erenni filium* habent Voss. 1. et Lovel. 1. *Pontium Herenni filium* Lovel. 2. et 3. *Pontium Herenii filium* Gaertn. et Fragm. Hav. *Pontium Hernii filium* Haverk. *Pontium Heneum filium* Lovel. 4. Mox *quo auctore Romano sub jugo misissent* legit Leid. 1.

Consulere, quid victis patiendum censeret] Vet. lib. *paciscendum*. Probe. agitur enim de conditionibus pacis. SIG. *patiendum* Pall. duo, atque totidem vett. edd. Sed Pal. sec. *paciscendum*, quod apprime blanditur Sigonio. Mihi non incongrue hic stare videtur vulgatum. GEBH. Ego etiam vulgatum praeferendum censeo. Sigonianum enim *paciscendum* eo suspectius est, quod non nisi in dubiae fidei codd. meis Portug. et Haverk. invenerim. Invenit tamen et Hearne in Oxon. N. et B. Ceterum *censerent* Lovel. 3. in quo eodem etiam culpa librarii desit vox *consulere*.

§. 5. *Quam in se ipsi ferre maluerint*] *in se ipsi facere* Neapol. Latinii. Similiter *ferunt* et *fecerunt* supra commutantur 7, 3, 6. [*statui, quae in se* Veith.] Tum *maluerunt* Portug. a m. 1. Haverk. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. N. et C. Supra 5, 36, 3. *Quoniam legatione adversus se maluerint, quam armis, tueri socios.* ubi etiam male unus et alter codex *maluerunt*. Mox *nunciate Luceriam*, pro *nunciare*, Gaertn. *nunciare*

6 *intra moenia relinquerent: militem se cum singulis ve-*
stimentis sub jugum missurum, ulciscentem inlatam,
7 *non novam inferentem ignominiam.* Nihil recusatum.
septem millia militum sub jugum miſſa, praedaque
ingens Luceriae capta, receptis omnibus signis ar-
misque, quae ad Caudium amiserant; et, quod

Luceriae, pro *Luceriam*, Haverk. Male. V. ad 25, 22, 1. Praeterea *in bellum*, pro *inbellem*, idem Haverk. Simili modo etiam alibi peccant librarii. V. supra ad 4, 20, 9. et 5, 40, 4.

§. 6. *Non novam inferentem ignominiam*] *injuriam* Harlej. et editi Aldo antiquiores, qui primus *ignominiam* subſtituit. Et hanc lectionem ejus probant uno ore reliqui omnes scripti.

§. 7. *Nihil recusatum. septem millia militum sub jugum missa*] Pal. sec. *unde septem millia.* Cui scripturae numerus originem dedit. GEBH. Ita et Portug. atque Haverk. Sed recte monuit Gebhardus, numerum notis expressum huic scripturae originem dediſſe. Scriptum fuerat olim *VII millia.* ex quo factum est *Uñ*, sive *Unde millia.* Utramque deinde lectionem *Uñ VII millia* alius junxit. [*Undecim millia* Veith.] Praeterea *Nihil recusarunt* Haverk. Mox *Luceria capta*, pro *Luceriae*, Voſſ. 2. et Lovel. 3.

Receptis omnibus signis armisque, quae ad Caudium amiserant] Manuscriptus Fuldensis, *quae ad Caudium amiſſa erant.* MOD. Pal. sec. Modii retinens lectionem prodit, *quae ad Caudium amissa erant.* GEBH. Potius, quod in Flor. Voſſ. Mureti *amissa erant.* Nam qui amiserant, erant cum Publilio digreſſo in Apuliam. is acceperat Caudinas legiones. J. FR. GRON. Non aliter etiam Voſſ. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Portug. Haverk. Fragm. Hav. a m. 2. et Hearnii Oxon. N. ac B. Hujusmodi variationes in Mſtis paſſim obcurrunt. V. ad 23, 29, 16. Neutra lectio sensum turbat. Quum itaque vulgata non tantum in optimis, sed etiam plurimis Mſtis, supersit, eam etiam mutandi neceſſitatem non video. Quod autem Gronov. pro lectione *amissa erant* laudet Florent. vereor, ne manus aberrarit, et vel Fuldens. Modii, vel Pal. 2. Gebhardo excuſſum scribere voluerit. Certe Florent. ille, quem optimum omnium partis hujus in praefat. vocat, hic mutilus est, et magnam satis aliquot capitum habet lacunam, ut ad c. 14, 2. dictum est. Si autem alium innuat Florent. (se enim praeter hunc aliquot Florentinos obiter et vellicatim consuluiſſe profitetur) ejus auctoritatem haud magni faciam. Quod insuper vir maximus ideo, *amissa erant*, probet, quia legiones Caudinas Publilius acceperat, isque in Apuliam digressus aberat; in eo aliquid humani paſſus est. Id enim ex superioribus non adparet. De exercitu post cladem Caudinam scripto nihil aliud invenio, quam haec verba supra c. 10, 6. *In civitate, ira odioque ardente, delectus prope omnium voluntariorum fuit. rescriptae ex eodem milite novae legiones, ductusque ad Caudium exercitus.* ubi *ex eodem milite* illum accipio, qui ad furcu-

omnia superabat gaudia, equitibus recuperatis, quos pignora pacis custodiendos Luceriam Samnites dederant. Haud ferme alia mutatione subita 8
rerum clarior victoria populi Romani est: siquidem etiam (quod quibusdam in annalibus invenio) Pontius, Herennii filius, Samnitium imperator, ut ex-

las Caudinas sub jugum missus erat. *Caudinae* enim *legiones*, *quae sine armis redierant Romam*, *armatae remissae in Samnium*, *eumdem illum hostem sub jugum miserunt*, *qui hac sua ignominia laetatus fuerat*, teste Livio 25, 6, 12. Non tantum igitur legiones Publilii, sed et Papirii, antea sub jugum missae, signa armaque ad Caudium amiserant. Utriusque enim exercitum anno proxime elapso hanc ignominiam subiisse supra probavi ad c. 12, 9. Praeterea *omnibus* non adparet in Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. quod eamdem ob caussam servandum censeo.

Et, quod omnia superabat gaudia, equitibus recuperatis, quos pignora pacis custodiendos Luceriam Samnites dederant] Diversitas mira Pal. sec. scripturae non mihi indigna visa est annotatu: *et quidem omnia superabat gaudia equitibus recuperatis, quos pignera pacis recuperandae, Luceriae custodientibus Lucanis, Samnites dederant.* Orae tamen adpictum: *custodiendos Luceranis Samnites dederant.* GEBH. *quos pignore*, vel *pignere*, *pacis custodiendos Luceriam Samnites dederant* Harlej. et editi ante Aldum, qui *pignora* recte substituit. Nam *equites pignora pacis* nota est epexegesis: ut infra 36, 40, 3. *A quibus obsides abduxerit, pacis futurae pignus.* V. alia exempla ad 25, 34, 10. *quos pignora pacis recuperandae Luceriae custodiendos Luceranis Samnites dederant* Gaertn. Neque aliter Portug. et Haverk. nisi quod eorum prior *pignere* a m. 1. *pignera* inter versus adscriptum habeat, alter *Luceranis* praeferat. At, codd. hos, ut et Pal. 2. Gebhardi interpolatos esse, nemini dubium esse potest. De duplici ratione scribendi *pignora* et *pignera* v. supra ad 3, 38, 12.

§. 8. *Haud ferme alia mutatione subita rerum clarior victoria populi Romani est*] *subita* exsulat a Leid. 2. *mutatione subita rerum facta* praefert Fragm. Hav. a m. 1. addita ultima voce, quam postea librarius recte expunxit: in nullo enim alio cod. obvia fuit. *mutatione subita rerum clariore* Lovel. 2. Praeterea *victoria populo Romano fuit* Gaertn. quam lectionem ex compendio scribendi *po. Ro.* natam censeo. V. ad 39, 47, 10.

Quod quibusdam in annalibus invenio] Sic MSS. non *invenitur*. J. FR. GRON. Gronovio, pro *invenitur*, quod erat in prioribus excusis, *invenio* reponenti favent, praeter unum Harlej. omnes mei reliqui. *invenitur* etiam ex uno tantum Oxon. L. 1. Hearnius profert; ut reliquos similiter *invenio* servasse sit verisimile. Et ita loqui solet Livius. ut 2, 54, 3. *Vopiscum Julium in quibusdam pro Virginio annalibus consulem invenio.* 7, 42, 1. *Praeter haec invenio apud quosdam, L. Genucium tribunum plebis tulisse ad populum,*

piaret consulum ignominiam, sub jugum cum ceteris est missus.
9 Ceterum id minus miror, obscurum esse de hostium duce dedito missoque sub jugum: id magis mirabile est, ambigi, Luciusne Cornelius dictator cum L. Papirio Cursore, magistro equitum, eas res ad Caudium, atque inde Luceriam

ne foenerare liceret. hoc lib. c. 23, 6. *Invenio apud quosdam, adversam eam pugnam Romanis fuisse.* ubi in quibusdam codd. similiter peccatur. c. 42, 3. *Comitiaque ejus ab L. Furio tribuno plebis interpellata, in quibusdam annalibus invenio.* c. 46, 2. *Invenio in quibusdam annalibus, quum adpareret aedilibus, tabulam posuisse.* 10, 2, 3. *Junium Bubulcum dictatorem missum in Salentinos, in quibusdam annalibus invenio.* c. 26, 6. *Invenio apud quosdam, extemplo, consulatu inito, profectos in Etruriam Fabium Deciumque.* [*si quidem et quod* Veith.]

Pontius, Herennii filius, Samnitium imperator] *Pontius Heremi Samnitium imperator* Leid. 1. *Pontius Herennii Samnitium imperator* Lovel. 1. *Pontius Herennius Samnitium imperator* Voss. 2. Lovel. 2. 3. et Fragm. Hav. a m. 1. *Pontius Herennius*, reliquis omissis, Lovel. 4. Sed supra v. hoc lib. ad c. 1, 2.

§. 9. *De hostium duce dedito missoque sub jugum*] Pal. tert. *de hostium caede omissoque id quod magis mirabile.* In sec. et Camp. ed. quoque disparet τὸ *sub jugum.* GEBH. *de hostium cede omisso*, reliquis deficientibus, Voss. 2. *de hostium caede omissoque* Lovel. 3. *de hostium caede omissumque* Lovel. 2. *de hostium decedit omissoque* Leid. 1. *de hostium deditione omissoque* Lovel. 4. *de hostium duce dedito omissoque* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. Sed in illis prima litera voci *omissoque* adcrevit ex ultima praecedentis. Neque in his omnibus tantum desunt ultimae voces *sub jugum*, verum etiam in Portug. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. B. ac C. Paullo ante *Ceterum eo minus miror*, pro *id minus*, Lovel. 2.

Id magis mirabile est, ambigi] *id quod magis mirabile est* Voss. 2. et Lovel. 3. *id magis est mirabile* Leid. 1. *id magis mirabile est, tantum ambigi*, auctore Hearnio, Oxon. B.

Luciusne Cornelius dictator cum L. Papirio Cursore] Duorum L. Corneliorum antea meminit Livius, Scipionis ac Lentuli. Scipionis anno CDV. [7, 23, 1.] et CDXXII. [8, 17, 5.] Lentuli autem anno CDXXVII. [8, 22, 8.] Dubium igitur hic, de utro loquatur. GLAR. Scriptores Capitolini, *L. Cornelium dictatorem* cum *L. Papirio magistro equitum* ascribentes, has res ab eo gestas esse, sentire videntur. Puto autem hunc esse *L. Cornelium Lentulum*, qui ante consul fuit, qui ob res bene gestas ad Caudium *Caudinus* appellatus sit: siquidem *Caudinus* post fuit *Lentulorum* cognomen. SIG. Quisnam hic L. Cornelius dictator esse potuerit, quando cognomen a Livio non additur, necdum satis liquet; etsi quidam Lentulum existiment, consulem anno CDXXVI. fortassis,

gesserit, ultorque unicus Romanae ignominiae, 10
haud sciam an justissimo triumpho ad eam aetatem
secundum Furium Camillum, triumphaverit, an con-
sulum Papiriique praecipuum id decus sit. Sequi- 11
tur hunc errorem alius error, Cursorne Papirius
proximis comitiis cum Q. Aulio Cerretano iterum,

quia *Caudini* cognomen in eadem familia postmodum reperiunt, et ex hac victoria originem habuisse suspicantur. Et auctor est Livius [c. 4, 7.] superiore anno L. Lentulum, quem legatorum principem virtute et honoribus ob gestum consulatum appellat, in obsidione Caudina, ut pacis necessariae conditiones ab hostibus oblatas acceptarent, consules adhortatum esse. Itaque simul cum aliis hoc anno deditum fuisse ex eodem constat, atque mox, deditione a Samnitibus non accepta, rediisse cum aliis in castra Romana. Sed, an confestim dictator dictus ignominiam ipse sit ultus, adhuc sub judice lis est. PIGH. in Annal. ad ann. CDXXXIII. p. 351. Non video, quid obstet, ne L. Cornelius Lentulus a suadenda pace Caudina cognomen accipere potuerit. Quo admisso, argumentum Sigonii, ex hoc cognomine pro L. Cornelio Lentulo ductum, corruit, et vere, ut Pighius inquit, adhuc sub judice lis est, utrum L. Cornelius, quem quidam hoc anno dictatorem fuisse volunt, ex Scipionum, an ex Lentulorum familia ortus sit. Ceterum *L. Cornelius cum L. Papirio*, duabus vocibus neglectis, Leid. 1. *Luciusne Cornelius dictator cum L. Cornelio* praefert Gaertn. Insuper *Cursore* exsulat a Lovel. 2. ut mox *τὸ inde* a Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1.

§. 10. *Ulterque unicus Romanae ignominiae*] *ulter unicus* Gaertn. *ultroque unicus*, transpositis literis, Leid. 1. et Lovel. 4. *ultroque nunciis* Lovel. 2. *victorque unicus* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. et Fragm. Hav. a m. 1. Alibi scribae has voces in Mstis confundere soliti fuerunt. V. quae notavi ad Silii Ital. 13, 730. Mox *haud spetiam*, pro *haud sciam*, Klock. *acceptis* sine ullo sensu Lovel. 2. qui etiam *secundum Furium Camillus triumphaverit* praefert. *triumphavit* est in Voss. 2. et Lovel. 3. V. ad 40, 14, 11.

An consulis Papirii praecipuum id decus sit] Omnes Pall. *an consulum Papiriique praecipuum id decus sit.* quibus respondet Campani editio. GEBH. Scribendum *an consulum Papiriique praecipuum id decus sit*, monuimus ad l. 3, [25, 4.] J. FR. GRON. Eadem lectio mihi quoque in omnibus meis, et Hearnio in Oxoniensibus codd. obvia fuit. [*decus fuit.* Veith.]

§. 11. *Sequitur hunc errorem alius error*] *Τὸ error* in exsilium mittunt meliores duo Pall. GEBH. Abest eadem vox a Voss. 2. Leid. 2. et Lovel. 3. Sed male. V. supra ad 6, 1, 1.

Cursorne Papirius proximis comitiis cum Q. Aurelio Ceretano iterum etc. consul tertium] Anno ab urbe condita CDXXXI. [8, 37, 1.] Q. *Aemilium* vocare videtur, et in quibusdam annalibus *Aulum* dictum: quod ego errore codicum ita

ob rem bene gestam Luceriae continuato magistratu, consul tertium creatus sit; an L. Papirius Mugillanus, et in cognomine erratum sit.

legi puto, pro *Aelio*, aut *Aulio*: et item anno CDXL. [9, 23, 5.] Et illud *iterum* referendum ad consulem Ceretanum, quippe qui ante etiam consul fuit, tametsi Papyrius ante quoque rem bene gesserit, ut illud *iterum* ad eum referri posse quibusdam appareat, sed mihi non probatur. GLAR. *L. Papirium Cursorem consulem III.* et Capitolini triumphi ejus scriptores, et Livius ipse, qui post hunc eundem *IV. consulem* nominat, sentiunt. Quod autem ad *Q. Aemilium Caeretanum* attinet, cum ne de hoc quidem nomine inter auctores conveniat, an *Aemilius*, an *Aulius* sit, ut aït Livius [8, 37, 1.] intelligendum est, *Aulium* a Livio et scriptoribus Capitolinis magis probari. nam in vet. lib. apud Livium et hoc loco, et infra [c. 23, 5.] *Aulius* est, non *Aemilius*. Caeterum *Cerretano* ex Capitolinis lapidibus et veteribus aliquot libris legendum est, non *Caeretano*. SIG. Meliores duo Pall. *cum Aulio Cerretano*. sec. cum Camp. ed. *cum Q. Aulio Ceretano*. Andreae ed. alludens paululum *cum Q. Aurelio Ceretano*. Vides ex tam concordi consensu, quae sit vera lectio. GEBH. *primis comitiis* Oxoniensis Hearnii L. 1. Sed saepe hae voces a librariis commutatae sunt. V. ad 5, 47, 5. Tum *cum Q. Aurelio Cerretano* Harlej. *cum Aulo Cerretano* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. et Klock. *cum Aulio Cerretano* Voss. 2. et Lov. 3. *cumque Aulio Ceretano* Fragm. Hav. *cumq; Aulo Ceretano* Lovel. 2. *cumque A. Ceretano* Lovel. 4. *cum Q. Alio Cerretano* Leid. 1. *cum Quintio Aulio Cerretano* Gaertn. Deinde *ob rem bene gestam Luceria* Lovel. 4. *ob rem bene gestam Luceriam* Leid. 1. Lovel. 4. et Fragm. Hav. a m. 1. *ob rem bene gestam ad Luceriam* Voss. 2. Leid. 3. et Fragm. Hav. a m. 2. Tum *consul tertius* Voss. 2. et Lovel. 3. *consul tertio* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Harlej. Gaertn. Portug. et Haverk. V. ad 5, 16, 1. Voces *iterum*, *ob rem bene gestam Luceriae*, *continuato* desunt in Haverk. Ceterum contra Sigonium observandum est, Livium Papirii quartum consulis numquam meminisse. Sed existimant viri docti, nomen ejus ut et collegae excidisse in initio c. 22. quintum vero consulis meminit c. 28, 2.

Mugillanus; et in cognomine erratum sit] *Muglanus* Lovel. 4. *Mugilanus* Voss. duo, Leid. 1. Lovel. 2. 3. Portug. Haverk. et Fragm. Hav. Sed, *Mugillanus* verius scribi, supra dictum est ad 4, 7, 10. Tum *et in eo cognomine* Leid. 2. In verbis proxime praecedentibus *ante L. Papirius* Gaertn.

§. 1. *Aulius cum Ferentanis uno secundo proelio debellavit, urbemque*] Oppidum intelligit nomine *Ferentum*: de quo Horatius oda 4. l. 3.

— — *et arvum*
Pingue tenent humilis Ferenti.

quo loco aït Acro: *Ferentum oppidum est Apuliae, Venusinae civitati vicinum, in valle situm.* Itaque Diodorus l. 19. [p. 707.] Ῥωμαῖοι δὲ διαπολεμοῦντες Σαμνίταις Φερέντην πόλιν τῆς Ἀπουλίας κατὰ κράτος εἷλον. Fuit autem Ferentium, quod et Ferentinum est dictum, in Samnitibus, de quo sic Stephanus: Φερεντῖνος, λέγεται καὶ Φερέν-

XVI. Convenit, jam inde per consules reliqua belli perfecta. Aulius cum Ferentanis uno secundo proelio debellavit; urbemque ipsam, quo se fu-

τινος πόλις Σαμνίτων ἐν Ἰταλίᾳ τὸ ἐθνικὸν Φερεντινός. Hujus meminit Livius 10, [17, 9.] idque oppugnatum esse una cum Romulea scribit anno urb. cond. CDLVI. Porro autem, Ferentinum alterum in Volscis, sive in Latio, fuisse, satis constat. Quod ipsum, Volscis ademptum, Hernicis donatum esse a Romanis, Livius scribit 4, [51, 7.] Itaque 7, [9, 1.] Ferentinum Hernicorum urbem vi captam esse ab iisdem aït, et Ptolemaeus Ferentinum inter mediterraneas urbes Latinorum statuit [3, 1.] Ab hoc cives *Ferentinates* appellati sunt, ut hoc libro Livius [c. 42, 11.] *Praeter Aletrinatem, Ferentinatemque et Verulanum, omnes Hernici nominis populi populo Romano bellum indixerunt.* Et Plinius 4, 5. *Ex agro Falerno Ferentinates.* Hinc, concilia Latinorum ad lucum Ferentinae habita esse, scribit Livius 1, [50, 1.] et 7, [25, 5.] Quod, ut supra dixi, concilium Dionysius [l. 4. p. 247.] τὴν ἐν Φερεντίνῳ ἀγορὰν vocat. Hinc etiam idem Livius 1, [51, 9.] meminit *aquae Ferentinae*, et 2, [38, 1.] *capitis Ferentini.* Postremo Ferentiam oppidum collocat in Tuscis Ptolemaeus [3, 1.] quam Ferentinum etiam nominat Plinius 3, 5. cum aït: *Fesulae, Ferentinum.* Praeter haec sunt etiam populi quidam nomine Frentani, Apulis finitimi. De quibus Mela [2, 4.] *Picentes, Frentani, Apuli.* Et Plin. [3, 5.] *Peligni, Frentani, Marrucini, Vestini.* et post [3, 12.] *In ora Frentanorum.* Item, *Anxani, Frentani.* Ptolemaeus item [3, 1.] post Apulos statuit Frentanos, Pelignos, et Marrucinos. Et Polybius 3, [88.] Μαρουκίνην, καὶ Φρεντάνην Χώραν. Quae cum ita sint, non est dubium, quin hoc libro extremo [c. 45, 18.] sit legendum *Frentani,* ubi vulgo legitur *Marrucini, Marsi, Peligni, Frentini.* Haec dixi, ut intelligerent omnes, quanto cum studio atque judicio in veterum auctorum lectione versandum esset. SIG. Multa quidem hic Sigonius, sed parum ad Dionysum. *Ferentinum* oppidum novimus, et *Frentanos* gentem Italiae: *Ferentanos* nullos. Scribendum, *Forentanos.* Stephanus Φόρεντον, πόλις Ἰταλίας. τὸ ἐθνικὸν Φορεντανός. Στράβων πέμπτῃ. Adde Cluverium 4. Ital. Ant. 12. [p. 1225.] J. FR. GRON. In loco Stephani nihil praesidii est. Strabo, quem auctorem laudat Stephanus, l. 5. nusquam memorat Φόρεντον, sed Φερεντανὸν Etruriae p. 226. Φερέντιον Latii p. 237. et Φρεντανούς, Samniticam gentem, p. 241. seq. Itaque non sine causa suspicatur Holstenius, hic vel Stephani, vel Epitomatoris illius errorem esse. Cluverius ostendit locum Plinii 3. H. N. 11. qui *Forentanos* in Apulia, in qua tum Aulius rem gessisse videtur, locat. DUK. *cum frequentariis* Voss. 2. et Lovel. 3. *cum Terrentanis* Gaertn. *cum Ferrentanis* Lovel. 1. a m. 1. *cum Frentanis* Leid. 1. *Forenti* urbis nomen etiam infra restituendum censuit Gronovius hoc lib. c. 20, 9. Ceterum *Aulus*, pro *Aulius*, Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 4. Portug. Haverk. et apud Hearnium Oxon. B. et C. *Aurelius* Harlej. V. ad cap. praec. §. 11. Paullo ante *vides*, pro *inde*, Lovel. 4. In verbis sequentibus *in deditione accepit* Leid. 1. Male. V. ad 33, 20, 5. [*in ditionem* Veith.]

sa contulerat acies, obsidibus imperatis, in dedi-
2 tionem accepit. Pari fortuna consulum alter cum
Satricanis, qui cives Romani post Caudinam cla-
dem ad Samnites defecerant, praesidiumque eorum
3 in urbem acceperant, rem gessit. nam quum ad moe-
nia Satrici admotus esset exercitus, legatisque,
missis ad pacem cum precibus petendam, triste re-

spon-

§. 2. *Pari fortuna consul alter*] Pall. pr. ac tert. *consulum alter*. GEBH. Ita etiam Gronov. anno 1665. in contextum recepit. Interim tamen *consul alter* superesse partim in excerptis notatur, partim ipse vidi in Voss. 2. Leid. 2. Lovel. 2. 4. Harlej. Portug. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. et Hearnii Oxoniensibus. Ex reliquis nihil notatum video, qui propterea vel, ut Gebhardus invenit, *consulum*, vel vocem hanc per compendium scriptam exhibuisse censendi sunt. V. ad 9, 32, 2. In his similibusque compendiis exponendis saepissime librarios erraſſe, infra videbimus ad 10, 10, 2. Mox *cum Satricariis* Leid. 2. Perperam litera *n* ob ductuum similitudinem dissoluta est in literas *ri*. V. ad 3, 30, 3.

Praesidiumque eorum in urbem acceperant] *receperant* Lovel. 4. Ita supra 8, 26, 3. *Ex composito ab sociis in urbem receptus*. ubi vide. Unius tamen auctoritas non persuadet, ut vulgatum mutem. Nam et ita Livius loqui solet. Supra 1, 11, 6. *Hujus filiam virginem auro corrumpit Tatius, ut armatos in arcem accipiat*. 2, 3, 7. *De accipiendis clam nocte in urbem regibus conloquuntur*. 3, 18, 4. *Accepti in urbem agmine in forum descendunt*. hoc cap. infra: *Ab iisdem consilium petere jussi, quibus auctoribus praesidium in urbem accepissent*. Et iterum: *Armatos clam hostes in urbem acceperunt*. ubi unus etiam *receperunt*. 25, 25, 4. *Si in arcem accepisset eos*. c. 26, 1. *Ne qua vis hostium in arcem accepta impeditos moenibus suos turbaret*. 26, 40, 8, *Romanos ad id ipsum missos in urbem acceperunt*. 43, 7, 9. *Tutius fuisse, claudere portas, quam in urbem eos accipere*.

§. 3. *Nam quum ad moenia Satricae*] Hic *Satricam* genere foeminino dicit, cum supra libris duobus 6. ac 7. neutro genere protulerit: nisi quis dicat, diversa oppida Latinorum *Satricum*, Samnitium vero *Satricam*; aut, pro *Satrica*, *Satricula* legendum: unde tamen paulo post, ubi Satricula ab L. Aemylio oppugnatur, *Satricanus* dixit Livius: nisi codices in his quoque errent, ut plane suspicor. Unde quidam hic *Satrici* legunt, non *Satricae*. GLAREAN. Vet. lib. *Satricae* per mendum. Intelligit enim Satricum, coloniam Romanam in Latio, quippe quum subjiciat: *Plus ea voce, quam armis illatis, terroris colonis injectum*. SIG. *Satricae* etiam Voss. duo, Leid. duo, Lovel. 1. 2. 3. 4. Harlej. Gaertn. Fragm. Hav. et, quos Hearnius Oxonii consuluit, N. L. 2. ac C. *Satrici* primus editorum Froben. anno 1535. recepit.

Ad pacem cum precibus peten-

sponsum ab consule redditum esset, *nisi praesidio Samnitium interfecto aut tradito, ne ad se remearent*; plus ea voce, quam armis inlatis, terroris colonis injectum. Itaque subinde exsequentes quaerendo 4
a consule legati, quonam se pacto paucos et infirmos crederet praesidio tam valido et armato vim adlaturos, ab iisdem consilium petere jussi, quibus auctoribus praesidium in urbem accepissent,

dem] Sine praepositione *precibus pacem exposcere* supra habuimus 1, 16, 3. ubi plura vide. Paullo post *a consule* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Gaertn. et edd. antiquae, Aldina priores.

Ne ad se remearent] *ne ad se remitterent* Portug. et apud Hearnium Oxon. B. quod accipi posset pro iterum legatos mitterent. Simplex enim *mittere* pro mittere legatos saepissime poni, notum est. V. viros doctos ad Phaedri 1. fab. 2, 22. Potius tamen reliquorum codd. vulgatum servantium consensui fidem habeo. Mox *illatum*, pro *illatis*, Harlej. Portug. Gaertn. et Haverk.

§. 4. *Itaque subinde quum exsequerentur quaerendo a consule legati*] Pall. pr. ac tert. *Itaque subinde exsequentur.* sec. *Itaque subinde exiguntur, exsequuntur quaerendo ad consules legati.* GEBH. Th. duo Pall. uterque Voss. Helm. *subinde exsequentur.* tertius *subinde exiguntur, exsequuntur.* Lege, *Itaque subinde exsequentes quaerendo.* Sed et *τὸ crederet* mire mihi suspectum ob dicta ad 6, 37, 6. J. FR. GRON. Lectio, quae ante Gronov. vulgo in edd. exstitit, in nullo Msto mihi obvia fuit. Nam *subinde exsequuntur*, omisso medio *quum*, Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Harlej. Portug. Haverk. Fragm. Hav. a m. 1. Klock. et plures Hearnii Oxonienses. *subinde exsequerentur* Lovel. 2. *subinde quum exsequuntur* Fragm. Hav. a m. 2. *subinde exsequentur* Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 3. et Gaertn. *subinde exsequentes*, plane ut Gronov. conjecit, Lovel. 4. et Hearnii Oxon. B. quare recte eam lectionem ab illo in contextum admissam esse arbitror. De locutione autem *exsequi quaerendo* supra dictum est hoc lib. c. 3, 11. Praeterea *a Coss.* Lovel. 4. *ad coss.* Voss. 1. *ad cons.* Harlej. *ad consules* Lovel. 1. a m. 1. Portug. et Haverk. *ad consulem legati* Leid. 2. et Lovel. 1. a m. 2. Verum ex praecedentibus jam patuit, ad quem legati erant, aut, si id exprimendum Livius censuisset, jam supra factum oportuerat.

Paucos et infirmos crederet praesidio tam valido et armato vim adlaturos] *paucos infirmos* Haverk. *paucos et inermes* Hearnii Oxon. L. 1. quod requiri existimavit librarius ob sequens *valido et armato*. Sed aliud Livio visum fuisse, reliquorum codd. in vulgatum conspirantium auctoritas docet. Tum *crederent* Voss. duo, Leid. duo, Lovel. 4. Harlej. Portug. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. a m. 2. quomodo legisse eos librarios, qui supra *consules* numero plurali memorarunt, mirum non est. Verum eumdem errorem et illos commisisse, quia

5 discedunt: aegreque inpetrato, ut de ea re consuli senatum, responsaque ad se referri sineret, ad suos
6 redeunt. Duae factiones senatum diſtinebant; una, cujus principes erant defectionis a populo Romano auctores; altera, fidelium civium. certatum ab

consule servarunt, stuporis vix credendi indicium est. Insuper *vim ablaturos* Fragm. Hav. a m. 1. *vim illaturos* Harlej. Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. B. Malc. V. quae infra notantur ad 42, 29, 9. Mox *auctoribus* deficit in Lovel. 2.

§. 5. *Ut de ea re consuli senatum, responsaque ad se ferri sineret, ad suos redeunt*] In Pall. tribus, ut et antiquioribus edd. apparet, *responsaque ad se referri sineret. Et ad suos redeunt.* GEBH. *responsaque adserere ferri* Leid. 1. et Fragm. Hav. a m. 1. *responsaque a se referri* Lovel. 2. *responsaque ad se referri* reliqui codd. et editi usque ad Froben. qui anno 1535. *ad se ferri* subſtituit. Id autem recentiores servarunt usque ad Gronov. qui *referri* revocavit. Livius 37, 28, 3. *Hoc tam triſte responsum quum retulissent legati.* Cic. in Fragm. apud Non. Marc. in v. *Relatum. Sed haec videbimus, quum legati responsa retulerint.* Tum *et ad suos redeunt* Voſſ. ambo, Leid. 1. Lovel. 3. 4. Gaertn. Portug. et Haverk. Verum illud *et* natum est ex praecedentis vocis literis finalibus. V. infra ad 39, 18, 8. Vocula *ut* deficit in Harlej. [*aegre impetrato* Veith.]

§. 6. *Duae factiones senatum diſtinebant*] Integra reſtitit haec lectio in sola Campani recensione. Nam Pal. pr. *Duae haec* (lege *haece*) *factiones senatum destinabant.* sec. et Andreae ed. *senatum diſtrahebant* ex putidiſſima gloſſa. tert. denique *Dum hec factiones senatu deſtinabant.* GEBH. *Dum haec factiones* Leid. 1. et Lovel. 3. ac 4. *Dum hae factiones* Voſſ. 2. et Fragm. Hav. a m. 1. *Duae hee factiones* Gaertn. *Duae hae factiones* Lovel. 2. Deinde *destinabant* Voſſ. 2. Lovel. 2. 3. et Fragm. Hav. a m. 1. V. ad 37, 12, 2. *deſtinebant* Leid. 1. et Lovel. 4. *deſtruebant* Gaertn. *detrahebant* Harlej. Portug. a m. 2. Haverk. et apud Hearnium Oxon. B. *diſtrahebant* edd. principes, quod Aldus recte in *diſtinebant* mutavit. V. supra ad 6, 20, 4. Mox *ab populo Romano* Portug. et Haverk. Tum vox *fidelium* deficit in Leid. 2.

Certatum ab utrisque tamen est, ut ad reconciliandam pacem] *certatum tamen ab utrisque est* Harlej. et Lovel. 4. *certatum ab utrisque tum est* Gaertn. V. ad 22, 17, 5. *ad urbem reconciliandam pacem* Haverk. *ad reconciliandum pacem* Lovel. 2. a m. 1. Harlej. Portug. et Gaertn. a m. 1. V. ad 40, 49, 1. *ad reconsiliandam pacem* Leid. 2. et edd. Rom. anni 1472. *ad conciliandam pacem* Lovel. 3. Malc. Livius 42, 46, 3. *Omni ope enitendum fore Rhodiis, ut reconcilient pacem.* 2, 32, 7. *Concordiam per aequa, per iniqua reconciliandam civitati esse.* V. ad 2, 41, 8.

Consuli opera navaretur] *opera daretur* Klock. V. ad 7, 16, 4. *opera novaretur* Voſſ. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 2. Harlej. et Fragm. Hav. a m. 1. V. ad 2, 43, 9. ubi locutionem inluſtravi. Adde Liv. 25, 6, 15. *Quae tamen, semel na-*

utrisque tamen est, ut ad reconciliandam pacem consuli opera navaretur. Pars altera (quum prae- 7
sidium Samnitium, quia nihil satis praeparati erat ad obsidionem tolerandam, excessurum proxima nocte esset) enunciare consuli satis habuit, qua noctis

vata reipublicae opera et uno felici proelio recuperarunt.

§. 7. *Quum praesidium Samnitium, quia nihil satis praeparati erat ad obsidionem tolerandam*] *tum praesidium* Lovel. 2. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. V. ad Epit. Liv. 48. prope finem. Sed tota illa vox deficit in Klock. Hinc *Samnitiumque nihil satis praeparatam* Lovel. 3. *Samnitium, quia non satis praeparata* Lovel. 4. Videntur dare voluisse *satis praeparatum.* Sed male. *nihil praeparati*, ut *nihil integri* 36, 7, 6. ubi plura vide. *que* autem et *quia* saepissime in membranis vett. confunduntur. V. ad 5, 29, 3. [*praeparati erant* Veith.] Tum praepositio *ad* exsulat a Leid. 1. et Lovel. 2. ac 4. Sed, quum saepe *at* pro *ad* scribi soleat, facile excidere potuit ob vocis praecedentis literas finales. V. ad 10, 38, 13. Tandem *tollendam* Lovel. 2. Qui error facile committi potuit, si per epitomen *tol'andam* scriptum fuit.

Excessurum proxima nocte esset] Perperam Pall. duo, et Camp. *excursurum.* sec. *recessurum esset proxima nocte, enuntiare consuli.* Dispicite, quid lateat in lectione, quam vulgavit Andreas, *excussurum proxima nocte, nuntiare consuli.* GEBH. *recessurum esset proxima nocte* Portug. et Haverk. *recessurum proxima nocte esse* Harlej. *excussurum proxima nocte esse* Lovel. 2. Leid. 1. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. *incussurum proxima nocte*, omisso τῷ *esset*, Voss. 1. a m. 1. altera autem manus inter versus emendavit *excussurum.* quod etiam praefert Lovel. 4. Eodem vocabulo omisso *excursurum proxima nocte* est in Lovel. 1. *excursurum proxima nocte esset* legunt Voss. 2. Lovel. 3. Gaertn. Fragm. Hav. et reliquae edd. vett. usque ad Froben. anni 1535. Soli hic Leid. 2. et Klock. vulgatum servant, nisi quod verbum *esset* etiam neglexerint. Similes varietates etiam in Oxoniensibus Hearne invenit *incursurum* in N. *excursurum* et *recessurum* in C. et N. in margine. *excursurum* in L. 2. *recessurum* in B. Sed nihil muto. *excessurum*, hic absolute positum, librariis displicuisse videtur, ideoque haec monstra lectionum dederunt. Cic. Catil. 2, 1. *Abiit, excessit, evasit, erupit.* Ubi, quemadmodum etiam hoc loco, subintelligendum est *ex urbe.*

Nuntiare consuli satis habuit] Maluimus e Thuan. et Chiflet. *enuntiare.* Quod est signatum verbum de iis, qui arcana produnt. 23, [35, 16.] *Custodibus ad portas positis, ne quis enuntiare posset coepta.* 39, [10, 5.] *Veniam precata Deorum, si silenda enunciasset.* Cic. pro Roscio [Amer. 38.] *Caeterorum legatorum consilia et voluntatem Chrysogono enunciavit.* Tusc. 2, [13.] *Ab homine propter vim doloris enunciante commissa, prodente conscios.* J. FR. GRON. *enunciare consuli* etiam Leid. 1. Lovel. 2. 4. Harlej. Haverk. et Pal. 2. apud Gebhardum ad verba praecedentia. Idem etiam se

hora, quaque porta, et quam in viam egressurus
8 hostis foret. altera, quibus invitis descitum ad Samnites erat, eadem nocte portam etiam consuli ape-

in omnibus Oxoniensibus, uno tantum B. excepto, invenisse, testatur Cl. Hearnius. Est autem verbum, ut Gronovius monuit, in hac re proprium. Livius 10, 38, 9. *Adigebaturque jurejurando, quae visa auditaque in eo loco essent, non enunciaturum.* 25, 13, 8. *Ea omnia, sicut acta erant, quum enunciata Beneventanis essent.* 39, 13, 6. *Magnum sibi metum Deorum, quorum occulta initia enunciaret.* Cic. pro Rosc. Am. 40. *Sociorum consilia adversariis enunciavit.* 1. de Orat. 47. *Ut ea explicet nobis, et illa dicendi mysteria enunciet.* Nepos in Pausan. 4. *Orare coepit, ne enunciaret, nec se, meritum de illo optime, proderet.* Ubi videndi sunt viri docti. Justin. 5, 1. *Insimulatur, mysteria Cereris initiorum sacra, nullo magis quam silentio sollemnia, enunciavisse.* Gellius 1, 13. *Hanc rem ne quis enunciaret, priusquam decreta esset.* V. etiam Priceum ad Apul. Apol. p. 137. Idem hoc verbum Livio restituendum infra censuit Cel. Jac. Perizon. ad 25, 9, 4. Id tamen scrupulum de veritate hujus lectionis injicit, quod eam in nullis aliis Mstis codd. invenerim, quam qui vel *esse*, pro *esset*, praeferunt, vel vocem illam aut omittunt aut transponunt; unde prima litera τοῦ *enunciare* ex finali praecedentis vel *esse*, vel *nocte* repetita esse videri potest. Accedit, praeter unum Leid. 1. reliquos codd. qui *enunciare* exhibent, minoris auctoritatis esse. Existimet igitur prudens lector, atque amplectatur, quod melius censuerit.

Quamque per portam, et quam in viam egressurus hostis foret] Vet. lib. *quaque porta.* SIG. Omnes Pall. et Andreas *quaque porta.* GEBH. *quaque porta* et Sigonii et omnium vett. librorum, nec non primae editionis est. Tacitus 1. Ann. [8.] *Ut porta triumphali duceretur funus.* Sed ne sic quidem omnia salva credere me patitur varietas scripturae veteris. Prima editio ignorat τὸ *esset*, habetque *aggressuros hostes.* Deest et τὸ *esset* in Vossiano. Vix me contineo, quin jubeam legi, resectis, quae allita videntur, *Pars altera, praesidium Samnitium, quia nihil satis praeparati erat ad obsidionem tolerandam, excessurum proxima nocte, enunciare consuli satis habuit, qua noctis hora, quaque porta, et quam in viam, fore.* Sed nimii sumus, nec talia, nisi majoribus praesidiis succincti, debemus audere. J. FR. GRON. Quaenam editionum prima hanc lectionem in contextum admiserit, nescio. Sed demum eam reperi in Mediol. anni 1480. hinc in multis aliis. Codicum vero nullus eamdem tuetur. Nam *quam portam* habet Harlej. quod servari posset, si testes plures firmarent; ita enim *egredi urbem* infra adstruitur 29, 6, 4. *qua porta* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. quos etiam audiendos non existimo. Compositio enim haec orationis, ut in tribus diversis proponendis secundum per *que*, tertium per *et* vel *ac* primo connectantur, Livio admodum amata est. V. ad 2, 31, 1. *quaque porta* reliqui omnes, cum edd. Rom. anni 1472. et Parm. Aliam itaque edit. Rom. Hearne consuluit, qui ex ea *quamque per portam* profert: vicissim autem, quum nullum Oxoniensium ei consentientem memoret, ii omnes *qua-*

ruerunt, armatosque clam hostes in urbem acceperunt. Ita duplici proditione et praesidium Samni- 9
tium, insessis circa viam silvestribus locis, necopi-

que porta exhibuisse videntur. Ita Cic. 1. Tusc. 7. *An tu, egressus porta Capena, quum Calatini, Scipionum, Serviliorum, Metellorum sepulcra vides, miseros putas illos?* Tum *quam viam*, omissa media praepositione *in*, Harlej. Sed eam elisit vocis praecedentis litera ultima. V. ad 10, 13, 3. Deinde *egressus hostis* Leid. 2. et Lov. 1. *egressuros hostis* Gaertn. a m. 1. *aggressurus hostes* edd. Rom. anni 1472. et Parm. Quamvis autem in verbis praecedentibus Klock. τὸ *quum*, multos scriptorum et nonnullos editos *esset* omisisse, superius dictum sit, Gronovio tamen, non eas tantum, sed et hic *egressurus hostis* ejicienti, et *foret* in *fore* mutanti, adsentiri non sustineo. Nimis enim audax videtur.

§. 8. *Portam etiam consuli aperuerunt*] Addendum, *armatosque clam hoste in urbem acceperunt.* GELEN. *consuli* legendum, non *consulibus*. Solus enim hic Papyrius erat. Alter consul Ferentanorum urbem oppugnabat. Probant item ea et sequentia et praecedentia. GLAR. Haec omnia *armatosque clam hostes in urbem acceperunt* absunt ab editionum principe Andreae; aliter vero concepta in Pall. tribus, Campanique editione, *armatosque clam nocte urbem acceperunt*. GEBH. Pall. Thuan. Voss. Helm. *clam nocte*. Sed scribendum *clam hoste*, nempe ipsis Samnitibus. *Armatos* autem intellige Romanos. Sic voluit et Gelenius, qui primus hanc clausulam vulgatis adjecit. J. FR. GRON. *clam nocte* scripti: sed sententia videtur exigere *clam suis*. reliquis civibus non earum partium. IDEM. *consulibus* Voss. uterque, Leid. uterque, Lovel. 1. 2. 3. Harlej. Portug. Gaertn. et Fragm. Hav. pro quo recte *consuli* legendum Glareanus monuit. Verum ita jam ante Glareanum Gelenius notae suae praescripserat, eoque emendante *COS* Froben. anno 1535. in contextum recepit, quum multae priorum haberent *COSS.* Gelenio autem et Glareano consentiunt Lovel. 4. Haverk. et Neap. Latinii, qui et ipse eam lectionem probavit. Deinde pericopen, quam Gelenius addidit, servant omnes mei, Hearnii Oxonienses, et Neapol. Latinii, nisi quod *clam nocte* praeferant; quam lectionem admitti non posse, praecedentia evincunt; ubi jam dixerat Livius *eadem nocte*. Pro eo Gelenius *clam hoste* edidit, cujus loco deinde ἔκδοσις Sigonii *clam hostes* recepit, et Latinius probavit. Et eam etiam lectionem praeferendam puto; licet Duojatius pro altera *clam hoste* stet, quoniam huic parti, quae Romanos in urbem accepit, non Romani, sed Samnites hostes erant. Romani enim hic *hostes* vocantur, habita ratione Satricanorum in genere; apud quos factio, quae praevalebat, ad Samnites defecerat: unde nunc urbs eorum a Romanis obsidebatur. Et ita mox eadem voce *hostium* Romani verbis seqq. designantur. *Ab urbe plena hostium clamor sublatus.* Lectio *clam hoste* postea Gronovio displicuit, qui in ed. anni 1665. inter addenda propterea *clam suis* malebat. Praeterea *receperunt* Harlej. Malc. V. supra hoc cap. §. 2. Paullo ante *desitum*, pro *descitum*, Voss. 2. errore librarii. V. infra ad 30, 3, 5.

§. 9. *Insessis circa viam silvb-*

nato obpreſſum est, et ab urbe plena hoſtium clamor sublatus; momentoque unius horae caesus Samnis, Satricanus captus, et omnia in poteſtate
10 consulis erant. Qui, quaeſtione habita, quorum opera defectio eſſet facta, quos sontes comperit, virgis caesos securi percussit: praesidioque valido
11 inposito, arma Satricanis ademit. Inde ad triumphum decessiſſe Romam Papirium Cursorem scribunt, qui eo duce Luceriam receptam, Samnites-

stribus locis] Pal. tert. *insessis arta via silveſtribus locis*. GEBH. *infensis* Neap. Latinii. Male. V. ad cap. praec. §. 3. *arta via* in Pal. tert. apud Gebhard. ex literarum similitudine natum est. Mox *nec opinatum oppressum est*, pro *nec opinato*, Neap. Latinii. Noſtri nihil mutant, nisi quod *ne opinato* sit in Harlej. V. ad 4, 27, 8.

Samnis caesus, Satricanus captus, et omnia in poteſtate consulis erant] *caesus Samnis* Voſſ. 2. Leid. ambo, Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. Portug. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. quod recepi. Tum *in potestatem consulis erant* Portug. Sed v. ad 2, 14, 4.

§. 10. *Quaeſtione habita, quorum opera*] *concione habita* Haverk. Tum *quorum opem* Gaertn. Mox *quos sontes reperit*, pro *comperit*, Fragm. Hav. a m. 1.

§. 11. *Qui eo duce Luceriam receptam*] *qui eo die* Harlej. Tum *Luceriam captam* Voſſ. 2. et Lovel. 3. Sed reliqui recte vulgatum defendunt. Paullo ante *Papirium consortem*, pro *Cursorem*, Klockian. [*Samnites sub jugum* Veith.]

§. 12. *Non animi solum vigore, sed etiam corporis viribus excellens*] *sed in corporis viribus* Voſſ. 2. et Lovel. 3. *sed etiam viribus corporis* Lovel. 2. Vox *etiam* deficit in Voſſ. 1. et Lovel. 1. V. supra ad 2, 6, 1. Similiter *excellens* exsulat a Portug. et Hearnii Oxon. B. Paullo ante *dignus omnium laude bellica*, pro *omni*, Harlej. V. infra ad 45, 19, 15.

§. 13. *Praecipua pedum pernicitas inerat*] *praecipue* Portug. et Hearnii Oxon. B. contra mentem Livii; qui non indicat, praecipuam hanc Papirii laudem bellicam fuiſſe, quod pedum pernicitate valuerit, sed simpliciter tantum narrat, eum hac corporis dote omnibus aetatis suae praecelluiſſe. Insuper *peditum pernicitas* Portug. a m. 1. Tum *erat*, pro *inerat*, Harlej.

Quae cognomen etiam dedit: victoremque cursu] Haec ita a Livio scribuntur, quasi Papyrius hic primus id cognominis meruerit, cum multi ante Papyrii *Cursoris* nomen habuerint. nempe primum, quem Livius commemoret, puto anno ab urbe condita CCCLXX. [6, 11, 1.] et Censoris nomen anno CCCLXIII. quod etsi ibidem omiſſum, tamen a Livio poſtea in oratione Sempronii tribuni plebis, Appium incusantis, ponitur anno CDXLV. [9, 34, 20.] GLAR. Vet. lib. alii *quae cognomen via dederat*. alii *quae cognomini viam dedit*. Hinc

que sub jugum missos auctores sunt. Et fuit vir 12
haud dubie dignus omni bellica laude, non animi
solum vigore, sed etiam corporis viribus excellens.
Praecipua pedum pernicitas inerat, quae cognomen 13
etiam dedit: victoremque cursu omnium aetatis
suae fuisse ferunt: et seu virium vi, seu exercita-
tione multa, cibi vinique eumdem capacissimum:
nec cum ullo asperiorem (quia ipse invicti ad labo- 14
rem corporis esset) fuisse militiam pediti pariter

ego suspicor legendum, *quae cognomen avo jam dedit.* †„Livius „hunc a cursu laudat, non avum: „nihil igitur hic agit Sigonius. „†. Ut intelligamus, quemadmodum necessario intelligendum est, non hunc primum invenisse hoc *Cursoris* cognomen, sed avum ejus ante. Avus autem ejus fuit L. Papirius Cursor, qui Censor fuit anno urbis conditae CCCLXI. et post etiam tribunus militum consulari potestate. Hic enim, de quo nunc loquitur Livius, in lapidibus Capitolinis *L. PAPIRIUS. SP. F. L. N. CURSOR* dicitur. SIG. Quid fuerit initio in Pal. sec. ex rasura nimium alte descendente erui non potest. Pal. pr. et tert. *quae cognomen etiam victori dedit.* Alii libri, referente Sigonio, *quae cognomen via dederat.* alii, *quae cognomini viam dedit.* unde fecit ipse, *quae cognomen avo jam dedit.* Quae omnino conjectura ridicula est, nullisque rationibus nixa. GEBH. *quem cognomen viam dedit* Portug. *quae cognomen via dedit* Haverk. *quae cognomen invictori dedit* Lovel. 3. Reliqui nihil mutant. Sigonii conjectura refelli videtur testimonio Zonarae, qui similiter L. Papirium dictatorem a Livio 8, 29, 9. memoratum, eumdem, cujus Livius hic meminit, Cursoris cognomen a pedum pernicitate habuisse tradit 7. Ann. 26. *Ὧν εἷς ἦν καὶ Λούκιος Παπείριος, ὁ καὶ Κούρσωρ ὀνομαζόμενος διά τε τὴν ἕξιν (ἦν γὰρ δρομικώτατος) καὶ διὰ τὴν ἄσκησιν τὴν τοῦ δρόμου.* An igitur Livius, ante hunc Papirium referens alium *Cursorem* cognominatum, qui censor fuit 9, 34, 20. et tribunus militum consularis 6, 11, 1. aliquid humani passus esse censeri debet? vel an dicendum est, *Cursoris* cognomen, quod majores jam obtinuerant, pedum pernicitatem huic L. Papirio confirmasse? quale quid in gentis Manliae cognomine *Capitolinus* accidisse, supra vidimus ad 5, 31, 2. in gentis Liciniae cognomine *Stolo* ad 6, 39, 3. Insuper *victorisque cursu* Leid. duo, et Lovel. 1. *victorque cursu omnium aetatis suae fuisse ferī*, id est *fertur*, Fragm. Hav. a m. 1. in quo deinceps *victoremque* a m. 2. interpolatum est.

Cibi vinique eumdem capacissimum] *ergo vini cibique eumdem capacissimum* habet Pal. tert. GEBH. *vini cibique capacissimum eumdem* Port. *vini cibique eumdem capacissimum* Haverk. Vox *eumdem* deficit in Lovel. 4. supra autem *τὸ vi* in Harlej. et Fragm. Hav. a m. 1. *seu* secundo loco in Voss. 2.

§. 14. *Asperiorem (quia ipse in-*

15 equitique. Equites etiam aliquando ausos ab eo petere, ut sibi pro re bene gesta laxaret aliquid la-
16 boris: quibus ille, *Ne nihil remissum dicatis, remitto,* inquit, *ne utique dorsum demulceatis, quum ex equis descendetis.* et vis erat in viro imperii ingens pariter in so-
17 cios civesque. Praenestinus praetor per timorem segni-

vieti ad laborem corporis esset) fuisse militiam] *aptiorem* Voss. 1. a m. 2. Leid. 2. et Lovel. 1. ac 4. *nec tum illi asperiorem* Lovel. 2. *nec cum ullo asperiore* Voss. 2. et Lovel. 3. Hinc *viñcti ad laborem corporis*, id est *injuncti*, Haverk. Ita supra peccabatur 8, 34, 2. Eodem errore etiam *uictus* et *iunctus* commutari in Mstis, infra videbimus ad Epit. Liv. 68. *invictus ad laborem*, ut apud Ovid. 12. Metam. 166.

> *Quod juveni corpus nullo penetrabile telo*
> *Invictumque ad vulnera erat, ferrumque tereb.*

ubi v. N. Heins. *ad laboris* Portug. a m. 1. *ad labores* a m. 2. Deinde *militiam fuisse* Portug. et Haverk. *militiam suis* Fragm. Hav. Tò *fuisse* exsulat a Leid. 2.

§. 16. *Quum ex equis descendetis*] *quum sitis ex equis descendentes* Oxon. L. 1. unde Hearnius legendum conjicit, *quum sitis ex equis descensuri*. Mox vocula *et* deerat in Lovel. 2. *tò erat* in Leid. 2. Deinde *in sociosque civesque* praefert Portug.

§. 17. *Praenestinus praetor*] Sic etiam Plinius 17. H. N. 11. et Aurelius Victor de Vir. Ill. 31. Vir Cl. in libro de Aedilib. Coloniar. et Municip. c. 2. 7. *Praetorem Praenestinum* intelligit *magistratum municipii Praenestini*, eodemque trahit locum Livii 23, 19, 17. de praefecto cohortis Praenestinae, quae in praesidio Casilini fuerat: *Ceteri incolumes Praeneste cum praetore suo Manicio (scriba is antea fuerat) redierunt.* Hoc non nimis certum est. Primum enim non constat, Praeneste jam tum municipium fuisse; et propius vero est, non fuisse. Deinde adparet et verbis Livii, Praenestinos hos inter socios militasse: municipia autem habebant jus legionis. V. Spanhem. Orb. Rom. 1, 9. Denique, non probabile est, Romanos militibus, quos coloniis imperabant, vel ex municipiis scribebant, magistratus urbium illarum a cura reipublicae abstractos praeposuisse. Malo igitur cum Sigonio 2. de Ant. Jur. Ital. 14. Lipsio 1. de Milit. Rom. dial. 7. et l. 2. dial. 10. et Perizon. in dissert. de Praetor. §. 19. utroque loco Livii *praetorem* interpretari *praefectum cohortis socialis*. Certe Manicium, quem *praetorem* Praenestinum vocat Livius, non fuisse magistratum urbis Praenestinae argumento est, quod cum antea *scribam* fuisse dicit. Et sic apud Livium 8, 11, 4. *praetorem* Laviniensium, qui Latinis auxilio mittebantur, praefectum eorum esse puto. DUK. Vox *praetor* saepissime per compendium *pr.* in Mstis notatur. Id non intelligentes librarii hic in varios errores inciderunt. Omittitur enim in Lov. 4. ejus loco *tr.* legitur in Klock. *pariter* in Fragm. Hav. a m. 1. *praefectus* in margine Portug. *P. R.* divisis literis in Leid. 2. et Lovel. 1. unde *populi Romani* factum est

us ex subsidiis suos duxerat in primam aciem. quem quum inambulans ante tabernaculum vocari jussisset, lictorem expedire securim jussit. ad quam vocem 18
exanimi stante Praenestino, *Agedum, lictor, excide radicem hanc*, inquit, *incommodam ambulantibus:* perfusumque ultimi supplicii metu, multa dicta,

in Lovel. 3. qui error frequens est. V. infra ad 31, 10, 4. utraque vero *Praenestinus praetor populi Romani* servatur in Gaertn. Mox *eduxerat ex subsidiis suos*, pro *ex subsidiis suos duxerat*, Lovel. 4.

Inambulans ante tabernaculum] *ambulans* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 4. Portug. et Fragm. Hav. a m. 1. Male. Non tantum enim plures codd. vulgatum tuentur, verum etiam τὸ *inambulare* saepius apud Livium obcurrit. Ita 1, 54, 6. *Ibi inambulans tacitus summa papaverum capita dicitur baculo decussisse.* 23, 7, 10. *In foro cum filio clientibusque paucis otiose inambulavit.* c. 43, 8. *Per muros inambulare senatores Nolanos jussit.* 40, 8, 5. *Solus, filio procul stante, multa secum animo volutans inambulavit.*

Expedire securim jussit] Pall. tres, et Camp. editio *securem*. GEBH. *securem* etiam Voss. uterque, Leid. uterque, Lovel. 1. 2. 3. 4. Portug. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. Similiter varii codd. exhibent supra 8, 7, 20. Verum, *securem* se legere non meminisse, monuit Vossius 4. Gramm. 10. Praeterea *jubet* Lovel. 2. et Hearnii Oxon. C.

§. 18. *Agedum, lictor, excide radicem hanc, inquit, incommodam ambulantibus*] *Agendum* Leid. 1. Haverk. et Fragm. Hav. quomodo librarios peccare solitos fuisse, infra videbimus ad h. lib. c. 33, 7. *Agede* Voss. 1. *Age* Leid. 2. et Lovel. 1. Male. V. ad 3, 62, 4. Vox *lictor* deficit in Haverk. Tum *incommodam, inquit, ambulantibus* Lovel. 2.

Perfusumque ultimi supplicii metu, mulcta dicta, dimisit] Pall. pr. et tert. *eum post multa dicta dimisit.* sec. *perfusum ultimi supplicii metu mulcta indicta dimisit.* GEBH. *perfusum ultimi supplicii metu* Haverk. *perfusumque vultum supplicii metu* Klock. Leid. 2. et Lovel. 1. *perfusumque ultimi supplicii metri* Voss. 2. et Lovel. 3. Sed de locutione *perfundere metu, gaudio* supra dictum est ad 2, 63, 4. *ultimum supplicium* autem est poena mortis. *ultimam poenam* vocat supra 3, 58, 10. *Die dicta damnatus, ipso remittente Virginio ultimam poenam, dimissus.* Sueton. Caes. 14. *Senatu universo in socios facinoris ultimam statuente poenam.* Plin. 2. Ep. 11. *Septemque amicorum ejus ultimam poenam arguebatur emisse.* ubi v. Cortium. Hinc *eum post multa dicta dimisit*, insertis duabus vocibus, Voss. 2. et Lovel. 3. Adparet, pro *mulcta* in membranis scriptum reperisse librarios *multa*, quomodo exaratur etiam in Leid. 1. Lovel. 4. Gaertn. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. de qua orthographia dictum est ad 2, 52, 5. Id autem non intelligentes locum adscitis vocibus interpolasse, et existimasse *post multa dicta* hic notare postquam multis

19 dimisit. Haud dubie illa aetate, qua nulla virtutum feracior fuit, nemo unus erat vir, quo magis innisa res Romana staret. quin eum parem destinant animis Magno Alexandro ducem, si arma, Asia perdomita, in Europam vertisset.

1 XVII. Nihil minus quaesitum a principio hujus operis videri potest, quam ut plus justo ab rerum

verbis eum increpuisset. *mulcta indicta* est in Harlej. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. a manu altera, et Hearnii Oxon. N. et B. quomodo *indicere exsilium* supra 1, 60, 2. *Tarquinio clausae portae, exsiliumque indictum.* Praefero tamen *multa dicta*, quam lectionem et plures et meliores codd. tuentur. Ipsa autem locutio in hac re sollemnis ac propria est. Supra 2, 52, 5. *Duo millia aeris damnato multam dixerunt.* ubi plura vide. 42, 9, 4. *Itaque multam ei se dicere.* 43, 16, 5. *Multamque pro concione privato dixerunt.* Epit. Liv. 47. *Cn. Tremellio tribuno plebis multa dicta est.*

§. 19. *Quo magis innixa res Romana staret*] *in quo innixa* Gaertn. Verum alibi hanc constructionem me apud Livium legere non memini, qui vel *inniti alicui*, aut *inniti aliquo* dixit, ut vidimus supra ad 4, 19, 4. quamvis ceteroquin Livius praepositionem *in*, cum qua verbum compositum est, in regimine repetere consueverit. V. ad praefat. §. 11. Vulgatum itaque *quo magis innisa*, quod probant reliqui omnes codd. servo. *quo innixa magis* habent Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Portug. et Haverk.

Quin eum parem destinarant animis Magno Alexandro ducem] Oggerunt codd. scripti et libri editi *destinant*. GEBH. Repugnat his verbis, quod c. 18, 6. *Quem ne fama quidem illis notum arbitror fuisse.* Si namque incognitus Romanis, dum viveret, Alexander, quomodo destinare potuerunt ei parem e suis ducem? Non ita immemor sui Livius, ut existimat Muretus 15. Var. 14. Scribebam, *destinarunt.* Scilicet judicia scriptorum et hominum, qui postea fuere, et nunc sunt. 28, [24, 3.] *Quia regnum sibi Hispaniae, pulsis inde Carthaginiensibus, destinarant animis.* Sed Voss. duo, et Helm. et omnes editi veteres ab Andrea ad Gryphium, *destinant.* Quo magis etiam apparet, quod dixi. Coelius Curio primus mutavit. J. FR. GRON. Non Coelius Curio mutatae lectionis auctor est, sed potius Vascos. qui ita septennio antea edidit. Ceterum *destinant* etiam omnes mei. Praeterea *qui eum parem* Leid. 2. et Gaertn. Vox autem *animis* deficit in Leid. 2. et Lovel. 1. Male. *destinare animo* Livio in usu fuisse, non tantum probat locus a Gronov. modo laudatus, verum et alius 7, 33, 13. *Adeo morte sola vinci destinaverant animis. in animo destinare* supra dixit 6, 6, 7. *Sibique destinatum in animo esse, Camillo submittere imperium.* et 21, 44, 9. *Si hoc bene fixum omnibus, destinatumque in animo est.*

§. 1. *Nihil minus quaesitum*] Ob hanc digressionem Livii in

ordine declinarem; varietatibusque distinguendo opere, et legentibus velut deverticula amoena, et requiem animo meo quaererem: tamen tanti regis 2
ac ducis mentio, quibus saepe tacitis cogitationibus volutavit animum, eas evocat in medium: ut quaerere libeat, quinam eventus Romanis rebus, si cum Alexandro foret bellatum, futurus fuerit.

doctrina temporum inperitiam multis exagitat Dodwell. de Cyclis dissert. 10, 73. cui respondere conatus est Clericus ad h. l. dicens, licuisse Livio agere de eventu belli, si id Alexander Romanis intulisset, ubicumque sermo fuit de magistratu viri fortis, qui Alexandri aequalis fuit. Immo ipse Livius mox dicit, Alexandri Magni tanti regis ac ducis mentionem effecisse, ut quaerere libuerit, quinam eventus Romanis rebus futurus fuerit, si cum Alexandro foret bellatum: non autem addit, se id fecisse eo anno, quo Alexandrum mortuum crederet; quod tamen tamquam verum ponit Dodwellus, et quo uno ejus censura in Livium innititur, quum Alexander jam sexennio ante obierit.

Varietatibusque distinguendo opera] Pall. pr. ac tert. *distinguendo opere*. Reliqui quoque libri *opere*. GEBH. *distinguendo opera* primum edidit Frobenius anno 1535. et deinde servarunt recentiores usque ad Gruter. qui in ed. postrema *opere* revocavit. Et recte. Ita enim omnes priores excusi omnesque omnino codd. Passim etiam Livius historiam Romanorum a se conscriptam *opus*, non *opera* numero plurali, vocat. Supra in praef. *Ut orsis tanti operis successus prosperos darent.* Hoc cap. *Nihil minus quaesitum a principio hujus operis videri potest.* 21, 1, 1. *In parte operis mei licet mihi praefari.* 31, 1, 2. *In partibus singulis tanti operis fatigari minime conveniat.* Ceterum *varietatibus quibus destinguendo* Haverk. Paullo ante *ab rerum ordine inclinarem*, pro *declinarem*, Haverk. Livius 21, 52, 7. *Ab auctoribus injuriae ad vindices futuros declinant.* 25, 18, 7. *Se ab eo, etiamsi in acie obcurrat, declinaturum.*

Diverticula amoena, et requiem animo meo quaererem] *deverticula* Leid. 1. et Fragm. Hav. a m. 1. Et ita legendum esse, supra monui ad 1, 51, 8. Praeterea *animo mō quaererem*, id est *animo modo*, Lovel. 3. et Gaertn. *animo meo quaerentem* Portug.

§. 2. *Quibus saepe tacitis cogitationibus volutavit animum, eas evocat in medium*] *cum saepe tacitis* Lovel. 2. *quae saepe tacitis* Portug. et Fragm. Hav. a m. 2. Tum *volutavi animum* Haverk. Deinde, male in voces contributis literis, *ea sevocat in medium* Fragm. Hav. a m. 2. et edd. principes. Pro eo quidem Mediol. anno 1505. recte ediderunt *eas evocat*, quos Aldus secutus est; verum Ascens. anno 1513. et postea ipse atque alii ejus loco substituerunt *eas sevocat*, donec Froben. anno 1531. *eas evocat* reduceret. *Evocare in medium* autem, scilicet ex animo, dictum est eodem modo, quo *emittere in ho-*

3 Plurimum in bello pollere videntur militum copia et virtus, ingenia imperatorum, fortuna per omnia
4 humana, maxime in res bellicas, potens. Ea, et singula intuenti et universa, sicut ab aliis regibus gentibusque, ita ab hoc quoque, facile praestant
5 invictum Romanum imperium. Jam primum, ut ordiar ab ducibus comparandis, haud equidem ab-

stes. V. infra ad 28, 14, 11. Paullo ante *tum tanti regis*, pro *tamen tanti*, Portug. V. ad 22, 17, 5.

Ut quaerere libeat, quinam eventus] Prima vocula deficit in Voss. 2. et Lovel. 3. Deinde *quisnam eventus* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Harlej. Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. N. B. ac C. [Veith.] V. ad 6, 32, 5. Mox *humanis rebus*, pro *Romanis*, Leid. 2. Tum *debellatum*, pro *bellatum* Haverk. V. infra ad Epit. Liv. 37. Insuper *futurum fuit*, pro *fu'it* vel *fuerit*, Voss. 2. Lovel. 3. et Gaertn. V. ad 40, 14, 11.

§. 3. *Pollere videntur militum copia et virtus, ingenia imperatorum, fortuna*] Palat. sec. addita particula connexiva, *militum copia et virtus, ingeniaque imperatorum.* GEBH. Similiter etiam Lovel. 2. Harlej. Portug. Haverk. et Fragm. Hav. a m. 2. Sed *militum copia et virtus, imperatorum ingenia, et fortuna* Lovel. 4. Adparet, librarios ita edidisse, quod tria haec sine copula jungi displiceret, quomodo tamen Livius saepissime loqui amavit, quod ipsi passim corruperunt. V. ad 4, 3, 12. et ad 38, 18, 12. Insuper *pollere videtur militum copia* Portug. Sed librarius existimasse videtur, verbo plurali locum esse non posse, quod omnia nomina sint singularia, quam ob caussam etiam forte *pollere videntur militum corpora* dedit librarius Harlej. Sed, Livium verbum plurale duobus pluribusve substantivis singularibus junxisse, saepius supra dictum est. V. ad 1, 31, 7. *videretur* est in Haverk. Sed hic scriba voces per compendium scriptas *vidētur* et *vide'tur* confudit. *copia militum et virtus*, transpositis dictionibus, est in Leid. 1. *militum copia et virtus ingenua, imperatorum fortuna* in Klock.

§. 4. *Ea, et singula intuenti et universa, sicut ab aliis regibus gentibusque, ita ab hoc quoque, facile praestant*] Prima vox non adparet in Lovel. 4. qui etiam *ab aliis rebus* praefert. Deinde etiam vox *ita* exsulat a Leid. 1. Voss. 2. Lovel. 2. 3. 4. et Fragm. Hav. a m. 1. In quam lectionem quum tot codd. consentiant, ea etiam displicere nequit; praesertim quia verisimilius videtur, illud *ita*, quod plerumque τῷ *sicut* respondere solet, a librariis additum, quam omissum fuisse; idque hominum genus ita et alibi peccavit. Sic infra 34, 9, 10. *Romanam amicitiam, sicut minoribus viribus, quam Massilienses, pari colebant fide.* ubi ante Gronov. vulgo etiam edebatur *ita pari.* V. quae ad eum locum notantur. Tum *praestare facile* Lovel. 4. *facile praestari* Harlej. Portug. Gaertn. et Haverk.

§. 5. *Jam primum, ut ordiar*

nuo, egregium ducem fuisse Alexandrum; sed clariorem tamen eum facit, quod unus fuit, quod adolescens in incremento rerum, nondum alteram fortunam expertus, decessit. Ut alios reges claros 6 ducesque omittam, magna exempla casuum humanorum; Cyrum, quem maxime Graeci laudibus celebrant, quid, nisi longa vita, sicut Magnum

ab ducibus] *Nam primum* Voss. 1. Leid. 2. Harlej. Portug. et Haverk. Atque, ita se in Oxon. N. L. 2. B. ac C. reperisse, Cl. Hearnius testatur. Sed nihil mutandum. Eleganter enim particula *Jam* inservit transitioni ac connectendis orationis periodis. V. Cel. Duker. ad Flori Praefat. §. 2. Ita mox hoc lib. c. 19, 9. *Jam in opere quis par Romano miles*. Praesertim autem ita adhibentur voces *jam primum*. Infra 21, 62, 7. *Prodigiis procurandis prope tota civitas operata fuit. Jam primum omnium urbs lustrata est.* Ab his vocibus Livius etiam incipit historiam, iis eam connectens praefationi, 1, 1, 1. V. etiam 5, 51, 6. Solent autem *jam* et *nam* passim in Mstis confundi. V. viros doct. Burmann. ad Suet. Caes. 44. Corte ad Plinii 1. Ep. 6. Torren. ad Val. Max. 2, 6, 16. et 3, 5, 4. et quae notavi ad Silii Ital. 9, 242. Adde, quae dicuntur ad Liv. 2, 29, 11. 3, 34, 8. 4, 26, 11. c. 49, 16. 5, 36, 6. 6, 15, 10. c. 27, 7. 9, 3, 5. c. 29, 8. 26, 7, 3. 32, 16, 10. 34, 4, 4. c. 31, 15. 39, 52, 8. et alibi. Similiter commutantur *ubi jam* et *ubinam*. V. supra ad 6, 25, 10. Praeterea *exordiar* Lovel. 2. Tum *a ducibus* Gaertn. et Fragm. Hav. a m. 2. Paullo post *ab uno*, transpositis literis, pro *abnuo*, Leid. 2. Lovel. 3. Portug. et Gaertn. Hinc, alio ordine vocum, *Alexandrum fuisse* Portug. et Haverk. at verbum *fuisse* exsulat a Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1.

Quod adolescens, in incremento rerum] Scribe ex vet. lib. *quod adolescens, quod in incremento rerum*, ut tertia esse caussa videatur. SIG. Pall. duo codd. vetustique editi, *quod adolescens in incremento rerum*. GEBH. Hoc postremum *quod* est solius Sigoniani. nec necesse est, gravitatem Livii in minutias concidi. J. FR. GRON. Sigoniano consentiunt tantum ex meis Portug. Haverk. et Fragm. Hav. a m. 2. codices admodum suspectae fidei. Unde fit, ut credam, recte Gronovium vulgatum huic lectioni praetulisse. Praeterea praepositio *in* deest in Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 4. Harlej. Portug. et Gaertn. Sed intercepta est a syllaba initiali proximae vocis. V. ad 8, 33, 6. Tum *adulescens* Lovel. 4. V. ad 6, 34, 11. Paullo ante *clariorem eum tum facit* Gaertn. *clariorem eum tamen facit* Harlej. et edd. antt. usque ad Froben. anni 1535.

§. 6. *Ut alios reges claros ducesque omittam*] *reges clarosque duces* Harlej. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. a m. 2. *reges claros duces* Leid. 2. et Lovel. 1. ut per adpositionem dicatur, reges qui clari duces fuerunt. Deinde *dimittam* Hearnii Oxon. L. 2. Cicero pro Quinct. 22. *Ut alia omittam, hoc satis est.* (*Liv. 27, 33, 9.)

7 modo Pompejum, vertenti praebuit fortunae? Recenseam duces Romanos, nec omnes omnium aetatium, sed ipsos eos, cum quibus consulibus aut
8 dictatoribus Alexandro fuit bellandum; M. Valerium Corvum, C. Marcium Rutilum, C. Sulpicium, T.

Cyrum, quem maxime Graeci laudibus celebrant] *Pyrrhum* Harlej. Portug. Haverk. [Veith.] et Oxon. B. apud Hearnium, qui se *Pyrum* inveniſſe teſtatur in L. 2. C. et N. pro quo tamen in poſterioris margine *Cyrum* emendatum erat.

Vertenti praebuit fortunae] *vertici praebuit fortunae* Portug. *venienti praebuit fortunae* Lovel. 4. V. ad 5, 49, 5. *vertenti fortunae praebuit*, transpositis dictionibus, Lovel. 2. *praebuit vertenti fortunam* Gaertn. Non animadvertit librarius, *vertens* hic neutraliter, sive sensu paſſivo, usurpari, pro vertenti se fortunae, vel versae fortunae. V. ad 2, 62, 2.

§. 7. *Recenseam duces Romanos, nec omnes omnium aetatum, sed ipsos eos, cum quibus*] *Ne censeam duces* Lovel. 4. *Ne recenseam duces*, utraque lectione juncta, editi ante Aldum, qui primus *Ne* expunxit. Tum *omnium aetatium* Leid. 1. Quam scripturam supra ex tribus codd. recepi 1, 43, 5. quibus nunc duos optimae etiam notae Florent. et Klock. quorum excerpta poſtea demum accepi, accedere moneo. Eamdem itaque lectionem etiam hic in contum admisi. (*Ita et Florent. 26, 9, 13. 24, 1, 4.) Similiter quoque cod. Memmian. Sueton. exhibere in Aug. 31. ad eum locum observavit, atque inluſtravit Cel. Burmann. Deinde *eos ipsos*, trajectis dictionibus, Voſſ. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Portug. et Haverk. V. ad 2, 5, 5. Ordinem tamen, qui vulgo obtinet, veriorem esse, reliquorum codicum auctoritas persuadet. Et ita infra 42, 21, 8. *Patres ipsum eum quaerere jusserunt*. Praeterea vox *cum* deficit in Fragm. Hav. a m. 1. Mox *Alexandro fuit bellum*, pro *bellandum*, Portug.

§. 8. *M. Valerium Corvum*] Ita omnes praeferunt codd. nisi quod ultima vox desit in Hearnii Oxon. L. 1. et *Corvinum* legant Harlej. et Haverk. cum omnibus edd. ante Sigonium: cui bis hoc capite *Corvum* reſtituenti nemo dicto audiens fuit ante Gruterum, qui ita in poſtuma ed. vulgari curavit. Unde Gebhardus, qui ante eam in lucem emissam notas ad primam Gruteri ed. conscripsit, supra ad 7, 26, 12. monere neceſſe habuit, *Corvi* cognomen bis hoc cap. reſtituendum eſſe. V. quae ibi dicta sunt.

C. Marcium Rutilum] *C. Marcium Ruptilium* Voſſ. 1. *C. Marcium Rutilium* Voſſ. 2. Leid. ambo, Lovel. 1. 2. 3. 4. Portug. Gaertn. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 2. B. et C. qui *C. Rutilum*, media voce omiſſa, in L. 1. invenit. *C. Marcum Rutilium* Haverk. *C. Claudium Marcium Rutilum* Harlej. *C. Claudium*, *M. Rutilium* edd. Aldo priores. V. ad 7, 17, 6.

C. Sulpicium, *T. Manlium Torquatum*, *Q. Publilium Philonem*] *C. Suplicium*, literis transpositis, Fragm. Hav. *C. Supplicium* Leid.

Manlium Torquatum, Q. Publilium Philonem, L. Papirium Cursorem, Q. Fabium Maximum, duos Decios, L. Volumnium, M'. Curium. Deinceps in- 9
gentes sequuntur viri, si Punicum Romano praevertiſſet bellum, seniorque in Italiam trajeciſſet.

2. et Lovel. 1. V. ad 3, 10, 5. Ejus praenomen deesse monuit Hearne in Oxon. L. 1. Tum *Ti. Manlium Torquatum* Portug. *T. Torquatum*, omiſſa media voce, Hearnii Oxon. L. 1. *Malium* habet Lovel. 1. *Mallium* Gaertn. cum edd. Rom. anni 1472. et Parm. V. ad 34, 53, 2. Deinde *Q. Publilium Philonem* Voſſ. ambo, Leid. ambo, Lovel. 1. 3. 4. Harlej. Portug. Gaertn. Fragm. Hav. Klock. et Hearnii Oxon. L. 2. B. et C. *Q. P. Philonem* Haverk. *Quintum P. Philonem* Lovel. 2. V. supra ad 2, 55, 4.

L. Volumnium, M. Curium] *M'. Curium* Capitolini lapides: item alii. SIG. *M.* legunt omnes codd. Sed solent paſſim librarii minus notum praenomen *Manium* in *Marcum*, sive notam ejus *M'.* in alterius notam *M.* mutare. V. ad 27, 25, 2. *Currium* est in Leid. 1. *Curcinum* in Gaertn. Praeterea *Voluminium* Voſſ. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. ac 3. *Voluminum* Voſſ. 2. Lovel. 2. et Fragm. Hav. *Volumium* Haverk. V. ad 3, 10, 5. *L. Valerium* vocat Oxon. L. 1. ut Hearne teſtatur.

§. 9. *Si Punicum Romano praevertisset bellum*] Non admodum hoc clarum: praesertim illud *Romano*. GLAR. Sensus, Si Alexander ante intuliſſet Romano bellum, quam Poeni: quod futurum erat, si senior in Italiam trajeciſſet. nisi malimus legere, pro *Punicum*, *Indicum*; nam sequitur: *Longe alius Italiae, quam Indiae, visus illi habitus fuisset.* †. „Hinc inscitiam hiſtoriae Alexandri Sigonius prodit. Alexander enim cum ex India Babylonem rediiſſet, jam claſſem deſtinarat in Carthaginenses, non in Romanos: et si tum rebus humanis ereptus non esset, ac in Africam veniſſet, aliquot annis ibi bellandum erat, ponito x. jamque Alexander erat XLIII. annorum, sic senex, non tamen valde, veniſſet in Italiam. Sensus igitur est: Si Alexander praevertiſſet bellum Africanum, quam Romanum, hoc est, prius Africam aggressus, quam Italiam, id enim in ejus senectute futurum erat." †. SIG. Pall. pr. ac tert. *sed si Punicum Romano praevertisset bellum.* GEBH. Non admodum clarum, praesertim illud *Romano*, inquit Glareanus. At Sigonius: si Alexander ante intuliſſet Romano bellum, quam Poeni; quod futurum erat, si senior in Italiam trajeciſſet. Nihil minus sensit auctor. Et senior potius venisset in Italiam, si Poeni prius bellum cum Romanis habuissent, quam ipse Alexander: ita enim neceſſario tempora quaedam intercedere oportuisset: sin prior Alexander, cur senior? potuisset enim proxime illa tempora, quibus juvenis fatis ceſſit. Prorsus hic caecutivit vir doctiſſimus. Alexander paullo ante mortem agitabat animo Punicum bellum, adversus Tyri ab se divictae colonos Carthaginienses, mari tum potentes. Juſtinus 21, [6.] Ideo Livius, si Africam, inquit, bello subjugare maluiſſet, antequam

10 Horum in quolibet tum indoles eadem, quae in Alexandro erat, animi ingeniique; tum disciplina militaris, jam inde ab initiis urbis tradita per manus, in

Italiam et Romanos aggrederetur: atque ita, quoniam haud dubie aliquot anni elapsuri erant, dum ea provincia conficitur, senior in Italiam trajecisset. *Praevertere* alias aliter; sed ut hic, et 2, [24, 5.] *Nec posse, quum hostes ad portas essent, bello praevertisse quicquam.* Cicero 1. de Divin. [6.] *Si vacas animo, neque habes aliquid, quod huic sermoni praevertendum putes.* Sed vidit hoc postea Glareanus in additionibus ad Sigonii notas. J. FR. GRON. Qui Livium cum scholiis Sigonii post ejus mortem apud Aldum edidit anno 1592. ex Glareani ad Sigonium additione meliora edoctus priorem partem Scholii ita concepit: „Si Alexander ante intulis„set Poenis bellum, quam Ro„manis.„ Recte. Altera pars scholii, qua Livium conjectura tentat, *Indicum*, pro *Punicum*, legendum existimans, in prima ed. non comparuit. Postea tamen ipse Sigonius vivus in repetita ed. conjecturam illam proposuit. Adstructio autem ejusdem conjecturae, ultimis verbis scholii constans, demum subjuncta est in ed. Aldi laudata. Verum neque illa necessaria est, quum vulgata lectio *Punicum* constanter supersit in omnibus Mstis, eaque, ut viri docti docuerunt, commodissimum sensum praebeat. Ceterum *sed si Punicum*, addita voce, Voss. 2. et Lovel. 3. Tum *Punicum cum Romano praevertisset bellum* Gaertn. Sed illud *cum* ex syllaba finali vocis praecedentis perperam repetitum est. Similia exempla supra habuimus ad 5, 50, 5. 6, 21, 7. hoc lib. c. 41, 6. et alibi. *Punicum Romano pervertisset bellum* Haverk. *Punicum Romano praevenisset bellum* Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. C. [*praevenisset bello* Veith.] Alibi ita peccari, infra videbimus ad 24, 5, 6. *Praevertisset* hic rectum est. Supra 3, 22, 2. *Aegre inpetratum a tribunis, ut bellum praeverti sinerent.* c. 40, 14. *Decemviros exercitum ducere, nec rem aliam praeverti.* 8, 13, 1. *Coactique novi consules omnibus eam rem praeverti, proficiscuntur.* 28, 7, 15. *Praevertendum id ratus Corinthum descendit.*

§. 10. *In artis perpetuis praeceptis ordinatae modum venerat*] Ultimam vocem truncavit Campanus. Alias Pal. sec. *in artes perpetuis praeceptis ordinato modo venerat.* GEBHARD. Ita et Portug. et Fragm. Hav. a m. 2. quum a m. 1. legeretur *in artes perpetuis praeceptis ordinatae modum venerat:* quomodo etiam praeferunt Voss. ambo, Leid. 1. et Lovel. 3. ac 4. *Martis perpetuis praeceptis ordinato modo venerat* Haverk. [*ordinato modo* etiam Veith.] *in artes perpetuis praeceptis ordinatae moderaverunt* Gaertn. *modus venerat* Leid. 2. et Lovel. 3. Ut autem *in modum artis venire*, ita *in morem venire* infra 42, 21, 7. *In monte Albano, quod jam in morem venerat, ut sine publica auctoritate fieret, triumphavit.* Similiter fere *aliquid in religionem venire* saepius apud Livium obcurrit. Si tamen codd. addicerent, haud displiceret *in artis modum verterat*, pro versa erat, ut supra 7, 2, 11. *Postquam ludus in artem paullatim verterat.* Eo modo *vertere* apud Livium

in artis perpetuis praeceptis ordinatae modum venerat. Ita reges gesserant bella; ita deinde exactores regum 11
Junii Valeriique; ita deinceps Fabii, Quinctii, Cornelii; ita Furius Camillus, quem juvenes ii, quibus cum

saepissime usurpari, supra vidimus ad 2, 62, 2. *vertens* autem et *veniens* inter se commutari in Mstis, antea dictum est ad 5, 49, 5. Paullo ante *quom indoles* etc. *tum disciplina* Gaertn. V. ad 6, 23, 3. Tum τὸ *erat* non conspicitur in eodem cod. qui etiam praefert *disciplina militaris ab inde ab initiis urbis*, pro *jam inde ab initiis urbis*. Male. V. ad 6, 40, 3. Vox *urbis* exsulat ab Haverk.

§. 11. *Quem juvenes duo, quibus cum Alexandro bellandum erat, senem viderant*] Quum ejusdem prope aetatis viros numeret, non satis certo sciri potest, quinam illi sint juvenes. At ego Torquatum ac Corvinum designari puto, quorum alter quinto post Camilli mortem anno, alter decimo septimo singulare cum Gallis habuere certamen. GLAR. T. Manlius Torquatus et M. Valerius Corvus, de quibus paullo post: *Cessisset videlicet in acie oblatus par Manlius Torquatus, aut Valerius Corvus.* †. „ Haec ex Glareano habet. „ †. SIG. T. Manlium Torquatum et M. Valerium Corvum intelligunt Glareanus et Sigonius. M. Valerius Corvus annorum trium et viginti, raro exemplo, consul creatus anno U. C. CDV. Septem igitur annos habebat, quum decederet Camillus anno U. C. CCCLXXXVIII. Itaque hic si senem Camillum vidisse juvenis commode dicitur, quanto magis C. Marcius Rutilus consul primum anno CCCXCVI. hoc est, octo annis post mortem Camilli. Ne Decium, Philonem, Sulpicium commemorem, qui omnes, ut plerique Corvo majores, juvenes senem videre potuerant Camillum. Quare igitur praecise *duo?* Membr. Vossianae, et, ut me monuit Alb. Rubenius, Buslidianae, *juvenes hii, quibus.* Quod consentiebamus esse *hi*, vel *ii:* quorum loco sic MSS. passim. Omissa forte alicubi adspiratione notam numeri se videre putarunt, reddideruntque *duo*. J. FR. GRON. *hii* non tantum ex meis Voss. 1. a Gronovio memoratus, sed et Leid. 2. ac Lovel. 1. Neque aliter erat in Hearnii Oxon. N. et B. *hi* Portug. et Haverk. *duo hi*, utraque lectione juncta, Lovel. 4. in quo tamen priorem vocem delendam esse, subscriptis notis librarius indicavit. *juvenes ii* Leid. 1. Alibi saepe pronomen illud *ii* pro numeri nota scribae acceperunt, et per *duo* reddiderunt. V. infra ad 36, 43, 11. Veram igitur scripturam, quod Gronovius facere veritus est, in contextum recepi. Non moramur hic Doujatium, qui vulgatum *duo* servat, existimans, illud *juvenes*, quod de Valerio septem annos nato, quo tempore Camillus moriebatur, commode dici Gronovius negabat, non praecise sumendum, in eo praesertim, qui annos virtute praecurrit; et ex illis, quae sequuntur, satis patere, de his praecipue duobus sensisse Livium, quando nominatim eos Alexandro statim primo loco obponit. Verum quantopere etiam annos virtute praecurrerit, tamen ex disciplina Romana virtutis ejus specimina anno aetatis septimo nondum edere potuit, ut propterea *juvenis* diceretur. Praeterea cur potius Manlium et Va-

12 Alexandro dimicandum erat, senem viderant. Militaria opera pugnando obeunti Alexandro (nam ea quoque haud minus clarum eum faciunt) cessisset videlicet in acie oblatus par Manlius Torquatus, aut Valerius
13 Corvus, insignes ante milites, quam duces? cessissent Decii, devotis corporibus in hostem ruentes? cessisset Pa-

lerium indicasset Livius? qui eadem periodo illis jungit Decios et Papirium. Ex hoc enim argumentum peti nequit, quod eos primo loco memoravit. Nam id tempori dedisse videtur, quo ad honores summos evecti sunt, aut florere ceperunt. Tum *senem viderunt* Lovel. 2. Paullo ante *gesserunt bella*, pro *gesserant*, Gaertn. et Portug. inter versus. [Veith.] at vox *bella* deficit in Lovel. 4. Hinc *ita demum exactores*, pro *ita deinde*, Portug. V. ad 40, 22, 1. *ita inde exactores* Gaertn. V. ad 36, 24, 10. Insuper *Quintii*, *Corneliique* Oxon. Hearnii C. [Veith.] Sed particulam copulativam, quam omnes reliqui ignorant, Livius saepissime omittere consuevit, ut antea pluribus locis dictum est.

§. 12. *Militaria opera pugnando obeunti Alexandro*] Duae posteriores voces non adparent in Gaertn. *abeunti Alexandro* legunt Lovel. 2. 3. et Voss. 2. V. supra hoc lib. ad c. 9, 1. *obeuntem Alexandro* Portug. et Haverk. Mox *non ea quoque*, pro *nam ea quoque*, Harlej. V. ad 8, 27, 2. Deinde *haud minus durum*, pro *clarum*, Klock. Sed, voces has et alibi scribas in membranis antiquis confudisse, constat ex illis, quae viri docti notarunt ad Seren. Samm. v. 497.

Cessisset videlicet in acie oblatus par Manlius Torquatus] Pall. pr. et tert. *cessisset videlicet oblatus Manlius*. secundus quoque caret τῷ *par*. GEBH. *gessisse videlicet* Leid. 1. Saepius librarios *gessi* et *cessi* commutasse, infra videbimus ad 37, 52, 3. *cessissent videlicet* Lovel. 1. et 2. ut referatur ad utrumque, Manlium Torquatum et Valerium Corvum. Alii tamen omnes, qui receptum tuentur, id etiam verius esse evincunt. Tum voces *in acie* deficiunt in Lovel. 3. Hinc *oblatus Manlius Torquatus* Lovel. 3. Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. N. ac B. *oblatus Marcus Torquatus* Gaertn. *oblatus P. Manlius Torquatus* Leid. 2. Lovel. 1. et Voss. 1. in margine, qui in contextu *p*, pro *par*, habebat. Sed nihil mutandum. De voce *par* v. Gronov. ad Livii 22, 27, 3. Mox *Chorvus* Voss. 1. *Corvinus* Lovel. 4. Harlej. et editi usque ad postremam Gruteri, nisi quod interim Sigonius *Corvus* recte restituerit. V. supra hoc cap. ad §. 8. [*in acie Manlius* Veith.]

§. 13. *Devotis corporibus in hostem ruentes*] *corporibus hostium in hostem* Voss. 2. additis tamen stigmatibus, quibus vocem *hostium* delendam esse indicatur. *in hostes* Portug. Mox *ille corporis robore*, *illi animo* Gaertn. quasi *ille* ad Papirium, *illi* ad Decios referendum foret. *ille* Papirius cessisset *corporis robore*, *illi* Decii cessissent *animo*. Sed male. utrumque enim ad solum Papirium pertinet; quem *non animi solum vigore*, *sed etiam corporis viribus*

pirius Cursor, illo corporis robore, illo animi? victus 14
esset consiliis juvenis unius, ne singulos nominem,
senatus ille, quem qui *ex regibus constare* dixit, u-
nus veram speciem Romani senatus cepit? Id vero 15
erat periculum, ne solertius, quam quilibet unus
ex iis, quos nominavi, castris locum caperet, com-

excelluisse, Livius supra dixit c. 16, 12. Locutionem inlustrant, quae dicta sunt ad 3, 35, 3.

§. 14. *Victus esset consiliis juvenis unius, ne singulos nominem, senatus ille*] *victus esset consilio juvenis unus, ne singulos nominem senatum, ille* Lovel. 2. *τὸ unius* deest in Haverk. quod tamen hic emphasin habet, oppositum voci *senatus*, qui ex pluribus constat membris. *nomine*, pro *nominem*, legit Lovel. 3.

Quem qui ex regibus constare dixit, unus veram] Cyneas hic fuit legatus Pyrrhi bello Tarentino. Plut. in Pyrrho [p. 395.] SIG. Florus 1, 18. *Quis autem ille senatus fuit? quum perorante Ap. Caeco pulsi cum muneribus suis ab urbe legati interroganti regi suo, quid de hostium sede sentirent? urbem templum sibi visum, senatum regum esse, confiterentur.* Ubi alios scriptores, idem testantes, laudavit Cel. Dukerus. Ceterum *quod qui ex regibus* Leid. 2. *quem quidem ex regibus* Lovel. 2. Tum *constare dixi, unus veram* Lovel. 2. *constare diximus veram* Gaertn.

§. 15. *Ne solertius, quam quivis unus ex iis*] Pall. tres, et Camp. ed. *quam quilibet unus.* At Andreae *quam quis unus.* GEBH. Tres Pall. Thuan. Voss. Helm. *quilibet unus.* ut 42, 42, 3. *Queratur unusquilibet militis mei injuriam.* Plinius 2. epist. 4. *Si pluribus pater tuus vel unicuilibet alii, quam mihi, debuisset.* V. ad M. Senecam. [4. controv. 26.] J. FR. GRON. Lectio, quae vulgo exstabat, in nullo cod. superest; prima autem edd. in qua mihi obcurrit, fuit Mediol. anni 1480. priores, ut Rom. anni 1472. et Parm. habebant *quam quis unus ex iis.* Ex scriptis autem *quam quibus unus* obferunt Leid. 2. et Lovel. 1. *quam unus* Harlej. Reliqui mei et apud Hearnium Oxonienses *quilibet unus* recte praeferunt. Livius 6, 40, 6. *Si Claudiae familiae non sim, nec ex patricio sanguine ortus, sed unus Quiritium quilibet.* (*37, 54, 12.) Abesse poterat *unus*; sed vox illa emphasis caussa additur, ut in *nemo unus, quisquam unus*; de quo supra v. ad 3, 12, 4.

Commeatus expediret, ab insidiis praecaveret] Pal. sec. *commeatus pararet.* GEBH. *pararet* etiam Portug. et Haverk. Sed Gaertn. utraque lectione simul recepta, *commeatus pararet, expediret.* Non dubito, quin *expediret* vera lectio sit, ex cujus interpretatione natum est *pararet.* Solitum autem fuisse librarium Gaertn. veram lectionem ejusque glossam simul recipere, supra vidimus ad 4, 55, 5. Similiter *expedire commeatus* 44, 26, 5. *Denunciare coepit, ut commeatus expedirent.* Ita *alicui vicarium expedire* hoc sensu dixit Liv. 29, 1, 8. *Quoniam igitur, adolescens, quid sentires, non dissimulasti, vicarium tibi*

meatus expediret, ab insidiis praecaveret, tempus pugnae deligeret, aciem instrueret, subsidiis firmaret.
16 ret. Non cum Dario rem esse dixisset: quem, mulierum ac spadonum agmen trahentem, inter purpuram atque aurum, oneratum fortunae adparati-

expediam. expedire naves 42, 27, 2. *Eas, quae in Sicilia naves essent, reficeret, atque expediret.* Praeterea *ab insidiis praecaveretur* Leid. 1. V. ad 39, 22, 8.

Tempus pugnae eligeret] Pall. pr. tert. et Camp. *deligeret.* Placet, quod principio scriptum exstitit in sec. *tempus pugnae diligeret.* V. notas nostras criticas ad Epist. Cic. Infra l. 23, 17. Pall. duo habent, *Hi non confecto Praeneste ad diem dilectu.* l. 25, 5. Pall. tres, *Consules dilectum cum aegre conficerent.* GEBH. *diligeret* etiam Klock. *delegeret* Leid. 2. et Lovel. 1. *deligent* Voss. 2. *deliget* Gaertn. cujus librarius additam notam *delig'et* perperam neglexit, ut saepe factum. V. ad 2, 56, 7. Reliqui omnes legunt *deligeret*, quomodo Gronov. jam edidit. Infra 9, 26, 14. *Dictator deligendus exercendis quaestionibus fuit.* 24, 8, 18. *Deligendi duo imperatores essent.* c. 46, 2. *Centurionum robora ex toto exercitu delegit.* 40, 22, 1. *Unum moratus diem ad deligendos, quos duceret secum.* 42, 27, 4. *A. Atilius Serranus, qui priore anno praetor fuerat, deligitur.* 45, 21, 2. *Ex magistratibus ejus anni deligerent, qui ad id bellum cum classe mitteretur.* Cic. de Amic. 22. *Quum multis in rebus negligentia plectimur, tum maxime in amicis et deligendis et colendis.* Verba autem *deligere* et *eligere* saepe in Mstis commutantur. V. ad 34, 29, 10. De vocibus autem *diligere* et *dilectus* eodem sensu usurpatis v. ad 37, 51, 7.

§. 16. *Non jam cum Dario rem esse dixisset*] Omnes Pall. et Camp. *Nec cum Dario.* Rectius vero Andreas *cum Dareo.* Est enim *Δάρειος.* GEBH. Dele *τὸ jam.* Sic volunt Flor. Rott. Helm. Thuan. Vossiani duo. J. FR. GRON. Particulam *jam* ignorant etiam omnes mei, et Hearnii Oxonienses. Nescio autem, quid sit, quod Gronov. inter codd. qui eam deleant, etiam numeret Florent. quem hic mutilum esse, supra vidimus ad c. 14, 2. nisi forte alium Florent. ab optimo illo diversum, innuat. Ceterum *Ne cum Dario* est in Lovel. 2. et 4. V. ad 38, 38, 10. *Nec cum Dario* in Voss. 2. Harlej. et Gaertn. V. ad 3, 47, 7. *Necdum cum Dario* in Haverk. *Non cum Dareo* in Voss. 1. a m. 1. et Leid. 1. quomodo eorum codd. prior etiam mox scribit cap. seq. §. 3. De qua orthographia v. viros doctos ad Curtii 3, 1, 8. et ad Ovid. Ib. 317. Ita, nomina urbium, quae Graecis in *εια* exeunt, Latinis in *ia*, vel *ea* formari, infra videbimus ad 31, 43, 5.

Inter purpuram atque aurum, enervatum fortunae suae adparatibus] Vet. lib. *oneratum.* Quod placet: subdit enim *praedam verius, quam hostem*; et praecessit, *mulierum ac spadonum agmen trahentem.* SIG. Pall. pr. et sec. *oneratum fortunae apparatibus suae.* tert. *honeratum fortunae apparatibus suae.* Campanus quoque retentavit *oneratum*, Andreas *ornatum*, collineans eodem. Mihi autem vulgata lectio satisfacit. Infra l. 23, 18. *Somnus enim*

bus suae, praedam verius, quam hostem, nihil aliud quam bene ausus vana contemnere, incruentus devicit. Longe alius Italiae, quam Indiae, per
17 quam temulento agmine comissabundus incessit, visus illi habitus esset, saltus Apuliae ac montes

et vinum et epulae et scorta balneaque et ocium consuetudine blandius ita enervaverunt corpora animosque. GEBH. Sigoniani, uterque Voss. Helm. tres Pall. Thuan. Campanus *oneratum.* et alludens eodem Andreas *ornatum.* Terentius Heautont. [3, 1, 42.]

— — *jam ancillas secum adduxit plus decem,*
Oneratas veste atque auro.

Auctor ad Herennium 4, [49.] *Sicut Gallus e Phrygia, aut ariolus quispiam, depressus et oneratus auro.* Quodque maxime huc facit, Seneca de Benef. 6, 31. *Demaratus Lacedaemonius solus* (Xerxi) *dixit, ipsam illam, qua sibi placeret, multitudinem, indigestam et gravem, metuendam esse ducenti: non enim vires, sed pondus habere.* Tacitus 15. Ann. [52.] de Nerone ventitante ad villam Pisonis, *omissis excubiis et fortunae mole.* sic et aliae vett. edd. *enervatum* in primo invenio Ascensio. J. FR. GRON. *enervatum* in nullo Msto obvium habui. Nam *ornatum* est in Portug. Haverk. et edd. ante Ascensianam anni 1513. *enervatum* exhibentem, plerisque. *honeratum* in Leid. 2. et Lovel. 1. ex quibus vestigiis lectio a viris doctis reposita *oneratum*, quae in reliquis codd. exstat, confirmatur. Passim enim *onerare* in *honerare* vel *ornare* culpa scribarum in codd. antt. abiit. V. ad 36, 40, 9. *oneratum* etiam vulgavit ante Sigonium ed. Mediol. anni 1505. unde verisimile fit, eam lectionem Jani Parrhasii vel codici vel ingenio deberi. Ita fere supra 3, 68, 6. *Nunc oneratum vestris fortunis hostem abire sinitis.* Ceterum *purpuram et aurum* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Portug. et Haverk. Tum alio ordine *fortunae adparatibus suae* omnes codd. mei, quibus auscultandum censui. Mox etiam *verius praedam*, trajectis dictionibus, Leid. 1.

Nihil aliud quam bene ausus vana contemnere] *nihil alius* Lovel. 1. *τὸ aliud* deest in Leid. 2. Locutio *nihil aliud quam* infra inlustratur 31, 24, 3.

§. 17. *Temulento agmine comissabundus incessit*] *tumulento agmine* Haverk. Deinde *comes abunde* Lovel. 3. *comes habunde* Gaertn. *comessabunde* Voss. 2. Reliqui in orthgoraphia tantum variant, ac praeferunt vel *comesabundus*, vel *commessabundus*, vel *commessabundus*; quales varietates etiam sunt in edd. antiquioribus. V. infra ad 40, 7, 5. Insuper verbum *incessit* non adparet in Harl.

Visus illi habitus esset, saltus Apuliae ac montes Lucanos cernenti] Livius Apuliae saltus Tauri montis verticibus comparat, et Italiae quartam partem tot regionibus, quas vicit Alexander. Non mirum, si doctissimo illi seculo risum moverit, cum nostra aetate quibusdam hoc displiceat. Certe affectui suo aliquid dedit. sed judicent doctiores. GLAR. Cl. Ant. Perizonius, ejecta voce *illi*, ut et distinctione post vocem *esset*, legendum censebat,

Lucanos cernenti et vestigia recentia domesticae cladis, ubi avunculus ejus nuper Epiri rex Alexander absumtus erat.

1 XVIII. Et loquimur de Alexandro nondum merso secundis rebus, quarum nemo intolerantior fuit.
2 qui, si ex habitu novae fortunae novique, ut ita

Longe alius Italiae, quam Indiae, etc. *visus habitus esset saltus Apuliae ac montes Lucanos cernenti.* Quemadmodum autem interpunctionem ibi delendam judico, ita τὸ *illi* defendunt omnes uno ore codd. Ceterum *Lucanos montes*, transpositis vocibus, Portug. et Haverk. quemadmodum etiam mox *recentia vestigia* Lovel. 4. In fine cap. *assumtus*, pro *absumtus*, perperam obferunt Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. et Gaertn. Ita librarios saepe peccasse, supra dictum est ad 2, 42, 4. Adde alia exempla 5, 43, 4. c. 54, 1. 6, 2, 11. c. 32, 11. 8, 18, 2. hoc lib. c. 32, 8. 10, 39, 6. 21, 5, 15. c. 49, 11. 22, 22, 16. et alibi.

§. 1. *Quarum nemo intolerantior fuit*] *intoleratior* Harlej. Male. Supra 5, 48, 3. *Quorum intolerantissima gens, humorique ac frigori adsueta.* et 10, 28, 4. *Gallorum quidem etiam corpora intolerantissima laboris atque aestus fuere.* quo utroque loco quidam etiam codd. *intoleratissima*. Sed v. ad priorem. (* 27, 48, 16.) Simili errore *perseveratius*, pro *perseverantius*, infra est 21, 10, 7. *fuit* autem deficit in Haverk. Paullo ante *loquitur*, pro *loquimur*, edd. Rom. anni 1472. et Parm.

§. 2. *Qui, si ex habitu novae fortunae*] *qui ex habitu* Lovel. 4. et Haverk. *qui si exibitu* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 3. *si qui ex habitu* Klock.

§. 3. *Dario magis similis, quam Alexandro, in Italiam venisset*] *Dareo* Voss. 1. V. ad cap. praec. §. 16. Tum *magis simul* Portug. Hinc *quam ab Alexandro* Lovel. 3. Deinde *in Italiam si venisset* Voss. 1. a m. 1. et Lovel. 1. At voces *in Italiam* haud recte exsulant ab Harlej.

Et exercitum Macedoniae oblitum degenerantemque jam in Persarum mores adduxisset] Pall. duo *abduxisset*. secund. *oblitum et degenerantem*. GEBH. Vocula *et* deficit in Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. ea autem intercepta est a praecedentis vocis literis ultimis. V. ad 35, 41, 7. Hinc male *exercitum Macedonum oblitum* Haverk. Tum *degenerantem*, omissa conjunctione *que*, Portug. *et degenerantem* Haverk. Praeterea *jam* exsulat ab Harlej. Denique *abduxisset* Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 3. 4. Portug. et Gaertn. V. ad 27, 29, 1. *addixisset* Leid. 2. et Lovel. 1.

§. 4. *Superbam mutationem vestis, et desideratas humi jacentium adulationes, etiam victis Macedonibus graves, nedum victoribus*] Duo monenda. Primum, *humi jacentium adorationes* legendum videri. Nam προσκύνησις illa Persarum satis nota, et ritum hunc *adorandi* reges fuisse, non *adulandi*. Secundo transposita verba esse, et praeter Livii mentem, et praeter verum. Anne *victis Macedonibus* graves eae adorationes? illi vero *victores* e-

dicam, ingenii, quod sibi victor induerat, specte-
tur, Dario magis similis, quam Alexandro, in Ita- 3
liam venisset, et exercitum Macedoniae oblitum de-
generantemque jam in Persarum mores adduxisset.
Referre in tanto rege piget superbam mutationem 4
vestis, et desideratas humi jacentium adulationes,

rant; nec video, quod acumen, aut quae lingua haec excuset. Cordi meo obsequar, et scribam: *etiam victis graves, nedum Macedonibus victoribus*. Foedae et serviles illae adorationes, inquit, urebant angebantque etiam victas gentes: quidni hanc victricem? RUBEN. 1. Elect. 21. Insectatur Livius impotentiam Alexandri, desiderantis humi prostratorum adorationes, (quas recte et scite *adulationes* vocat) quas victi Macedones, nedum victores, aegerrime praestitissent. Cupiit enim Alexander se adorari a Macedonibus suis, qui secum victores orbis terrarum exstiterunt: quod vix praestitisset, si victoriae jure imperasset, populus liberior et ab hujusce adulationibus abhorrens. Hanc sententiam cum non assequeretur Philippus Rubenius, non necessaria conjectura verba partim mutavit, partim invertit: *humi jacentium adorationes, etiam victis graves, nedum Macedonibus victoribus*. At pergo, quomodo istae adorationes seu adulationes victis Persis potuerunt esse graves, quibus assuetae? Confirmo hanc meam opinionem l. 30, 16. *More adulantium*, (ita MSS. non *adorantium*) *accepto, credo, ritu ex ea regione, ex qua oriundi erant, procubuerunt. Conveniens oratio tam humili adulationi fuit*. GEBH. Persis nihil novum aut indecorum, victos victoresque adulari regibus pronos terrae. Hoc vero Macedonibus etiam victis ab aliena gente grave futurum dicit, nedum in rege suo cum illo victoribus. Bene hoc opponit ingenia gentium etiam subactarum. Haec considerans minime adsentior Rubenio, τὸ *Macedonibus* delere volenti. certe in vituperium Persarum tacite dictum. *adorationes* etiam *adulationibus* substituit, speciem generi, me invito. Nam adorationis gestus erant, nihil res ipsa, nisi adulatio, gnaris scilicet omnibus, hominem, non Deum esse. Bene propie ergo Livius. BARTH. 14. Advers. 10. Bene. Nam *adulari* proprium est canum; atque adeo inde est προσκυνεῖν. quamvis alii aliter. T. FABER. *adulationes* omnes editi scriptique. Atque adeo, adorationem regum, tantopere Graecis et Romanis liberis reprehensam vitatamque, κατ' ἐξοχὴν *adulationem* Latinos dixisse, verisimile est. Livius noster 30, 16, 4. *Qui ubi in castra Romana et praetorium pervenerunt, more adulantium (accepto, credo, ritu ex ea regione, ex qua oriundi erant) procubuerunt. Conveniens oratio tam humili adulationi fuit.* Ita enim MSS. omnes, omnes dico, utrobique: quod nec Sigonius dissimulavit priore loco, quamvis displicere sibi fateatur. Valer. Max. 4, 7. *Hephaestionemque, quia ei et statura et forma praestabat, more Persarum adulata, tamquam Alexandrum salutavit.* Idem 6, 3. *Athenienses autem Timagoran, inter officium salutationis Darium regem more gentis illius adulatum, capitali supplicio adfecerunt.* Ita

etiam victis Macedonibus graves, nedum victoribus; et foeda supplicia, et inter vinum et epulas caedes amicorum, et vanitatem ementiendae stirpis.

et hic consensu omnes scripti et editi, nobisque mutare quicquam religioni est. Salmasius ad Solinum [p. 38.] *adorata* et *adoratum*. Sed hoc ex merâ conjectura et sine ullo alio auctore recipere non ausim. Tertullianus de Jejunio [c. 16.] *Unde et qui in idolis comendis et in aris ornandis, et ad singulas horas salutandis adulantur, curationem facere dicuntur*. Similiter de superstitioso cultu Xenophon *α Κυρουπαιδ.* [p. 25.] ὅτι εἰκότως ἂν καὶ παρὰ τῶν ϑεῶν πρακτικώτερος εἴη, ὅστις μὴ, ὁπότε ἐν ἀπόροις εἴη, τότε κολακεύοι, ἀλλ' ὅτε ἄριστα πράττοι, τότε μάλιστα τῶν ϑεῶν μεμνῷτο. J. FR. GRON. Iis, quae viri docti, praesertim vero Gronovius, monuerunt, ut vulgatam lectionem *adulationes* adversus Rubenii conjecturam tueantur, nihil habeo, quod addam; nisi unum hoc, omnes, quos consului, codd. quosque Cl. Hearnius Oxonii inspexit, uno ore *adulationes* probare. Excipio tamen unum Hearnii N. qui in margine tantum *adorationes* exhibet. Accedit, hac voce *adulationis* etiam, ubi de eadem re verba facit, usum esse Curtium 8, 5. *Itaque more Persarum Macedonas venerabundos ipsum salutare prosternentes humi corpora. Non deerat talia concupiscenti perniciosa adulatio, perpetuum malum regum.* Insuper *mutationem vestibus, desideratas* Lovel. 3. *mutationem vestium, desideratas* Voss. 2. a m. 2. et Hearnii Oxon. L. 2. *mutationem vestium, et desideratas* Fragm. Hav. a m. 1.

Etiam victis Macedonibus graves, nedum victoribus] Parum hic vidit Rubenius, qui criticum ferrum adhibet loco sano. hoc enim vult Livius, ea fuisse mentis erectitudine Macedones, ut ne Alexandrum quidem adoraturi fuerint aequo animo victi, nedum victores. GRUT. Hoc est, etiamsi victi fuissent, et ab externo hoste domiti, ut ad Senecam notavimus de Benefic. 1, 10. Nec mutandum *etiam victis graves, nedum Macedonibus victoribus.* Sic 5, [36, 10.] *Itaque ne penes ipsos culpa esset cladis forte Gallico bello acceptae, cogitationes de postulatis Gallorum ad populum rejiciunt.* id est, si acciperetur, vel si accepta fuisset. Cicero pro Quinctio 23. *Contenderet, ut per se adflictum atque eversum propinquum suum, non modo honeste partis bonis, verum etiam communi luce privaret.* Ubi laborat Manutius, quomodo jam tum dicatur *adflictus atque eversus:* diu, inquit, vexatum litibus: et potest etiam referri ad fundum Gallicanum, in quem nondum videtur Quinctius fuisse restitutus. Immo ad futurum respicit, si mala Naevii conata processissent: adflictum atque eversum, si potuisset. Justinus 8, [2.] *Adversus quem Thebani Thessalique non ex civibus suis, ne victoris potentiam ferre non possent, sed Philippum Macedoniae regem ducem eligunt.* id est, si victor is fuisset. J. FR. GRON. Eodem ordine, in quem verba haec Rubenius digessit, ita etiam exhibent edd. Mediol. anni 1480. ac multae aliae usque ad Aldum, qui quidem, ut nunc vulgo exstat, in contextum recepit, sed tamen inter errata priorem lectionem revocavit: unde iterum perstitit in reliquis usque ad Froben. anni 1535. in qua tandem, ut nunc

Quid, si vini amor in dies fieret acrior? quid, si 5
trux ac praefervida ira? (nec quidquam dubium in-
ter scriptores refero) nullane haec damna impera-

fit, editum est. Turbat etiam Lovel. 4. qui, omissa voce *etiam*, *victoribus Macedonibus graves, nedum victis*, praefert. Sed reliqui eum ordinem servant, qui vulgo nunc in editis superest. Et recte. Ut enim viri docti docent, *victis Macedonibus* est, si Macedones victi fuissent. Eo sensu multa apud Livium obcurrunt. Ita 5, 2, 9. *Quidnam illi consules dictatoresque facturi essent, qui proconsularem imaginem tam saevam ac trucem fecerint?* ubi vide. Hoc libro c. 43, 11. *Qui ne alteri quidem exercitui se ad certamen credidissent pares, conjungi utique passi duo consulares exercitus, nihil crederent superesse spei.* id est, si passi essent conjungi. 23, 4, 3. *Eas caussas suscipere, ei semper parti adesse, secundum eam litem judices dare, quae magis popularis esset.* Id est, si judices essent, litem dabant secundum eam partem. 29, 14, 9. *Sicut traditum a proximis memoriae temporum illorum scriptoribus libens posteris traderem, ita meas opiniones non interponam.* id est, sicut libens traderem, si traditum esset. V. Gronov. d. l. 31, 42, 8. *Per calles ignotos sequentibus eos hostibus in Aetoliam perduxerunt.* id est, si forte sequerentur, ut Gronov. ibi monuit, qui iterum consulendus est. Hac ratione *me non audente* apud Statium 1. silv. 1, 82. Cruceus exposuit, si non ausus essem. V. etiam quaedam apud Cel. Jac. Gronov. ad Livii 31, 7, 1. Similiter etiam Freinsh. hunc Livii locum intelligebat ad Curtii 8, 5, 6. Ceterum *et jam victis* est in Lovel. 3. Ita et supra in Mstis peccabatur 8, 5, 3. *Adulationes invictis Macedonibus* Veith.] Voces *graves nedum victoribus* desunt in Leid. 2.

Inter vinum et epulas caedes amicorum] *inter epulas*, duabus mediis vocibus neglectis, Voss. 2. et Lovel. 3. quomodo fere infra 32, 21, 23. *Hospitem Cyparissiae Garitenem, contra jus omne ac fas, inter epulas prope ipsas occisum.* et de Alexandro ipso inquit Curtius 3, 12. *Abstinuisset inter epulas caedibus amicorum.* Videri etiam posset, id, quod per *cibum et vinum* indicari solet, commode una voce *epulae* indicari. V. supra ad 4, 37, 2. Saepe tamen etiam *vinum et epulae* simul memorantur. 8, 16, 10. *Perpulit imperatorem, ut vino epulisque sopitos hostes adgrederetur.* 23, 18, 12. *Somnus enim, et vinum, et epulae, et scorta, balneaque, et otium, consuetudine in dies blandius, ita enervaverunt corpora animosque.* 39, 42, 10. *Forte epulantibus iis, quum jam vino incaluissent, nunciatum in convivio esse.* Indicat igitur Livius, Alexandrum in amicos saeviisse non tantum inter epulas, verum etiam, ut modo dicebat, quum jam vino incaluisset. Quum autem reliqui scripti vulgatum servent, hinc nihil etiam mutandum puto.

§. 5. *Quid, si trux ac praefervida ira*] *crux* est in Voss. 2. ob similitudinem literarum *t* et *c* in scriptura Longobardica. V. ad 6, 35, 2. at vocem illam omisit Lovel. 3. Tum *perfida ira* Haverk. et Portug. ambo a m. 1. quomodo errantes librarii pro *fervida* dedisse videntur: quas voces apud Claudian. confusas fuisse, existimat N. Heins. ad 2, de laud. Stilic. 269. In priori au-

6 toriis virtutibus ducimus? Id vero periculum erat, quod levissimi ex Graecis, qui Parthorum quoque contra nomen Romanum gloriae favent, dictitare solent, ne majestatem nominis Alexandri (quem ne fama quidem illis notum arbitror fuisse) sustinere

tem horum codd. a m. 2. emendatum est *praeperfida*, in altero *perfervida*, quomodo etiam praeferunt Voss. 2. et Lovel. 3. Sed nihil muto. Alii enim vulgatum tuentur; et amat Livius composita cum praepositione *prae* hoc sensu, ut augeatur significatio simplicis. Ita *praeferox*, de quo vidimus ad 3, 38, 7. *praealtus* ad Epit. Liv. 7. *praevalidus* obcurrit 7, 5, 6. et similia alibi. V. etiam Cel. Burm. ad Suet. Aug. 70. et ad Tib. 60. Erroris originem v. ad 9, 10, 7. Mox *nequicquam dubium*, pro *nec quicquam*, Voss. 2. Leid. 2. et Portug. Alibi saepe ita peccarunt scribae. V. ad 5, 43, 1. 6, 6, 7. 8, 36, 7. hoc lib. c. 36, 5. c. 43, 20. aliisque locis. Tum *refert*, pro *refero*, Fragm. Hav. a m. 1.

Nullane haec damna imperatoriis virtutibus ducimus] Pal. sec. *virtutibus ducibusque*. GEBH. *imperatoris virtutibus ducimus* Leid. 1. quomodo etiam supra errabatur 2, 43, 7. V. infra ad 32, 6, 6. *imperatoris virtutibus ducibusque* Haverk. [*ducibusque* etiam Veith.] *imperatori his virtutibus ducimus* Lovel. 3. Sed ultima vox non conspicitur in Portug. et Hearnii Oxon. B.

§. 6. *Id vero periculum erat*] Pal. sec. excludit *τὸ erat*. GEBH. Similiter etiam Portug. a m. 1. cujus postea margini alia manu adscriptum legitur. Mox *per thorum*, pro *Parthorum*, Lovel. 3. *par horum* Leid. 2. Deinde *fuerit*, pro *favent*, Portug. *faverunt* Lovel. 2.

Quem ne fama quidem illis notum arbitror fuisse] Miror Freinshemium, virum alioqui minime obesae naris, ad Curtium 10, 4, 16. scribere, *Livium studio extollendi Romana temere prolapsum, ut hoc diceret*, et potuisse fidem habere levissimis Graeculis, qui apud Arrianum 7. de Expedit. Alex. 15. a Romanis ad Alexandrum, ex India Babylonem redeuntem, legatos missos tradiderunt. Debuerat potius sequi Arrianum ipsum, multis, iisque non infirmis, rationibus hanc fabulam refellentem, et Casaubonum, cui ad Lampridii Alex. Sev. 63. hoc Livium persuasisse nollet. Adde ibid. Salmasium. DUK. *illis arbitror notum* alio ordine Lov. 2. *vel notum arbitror* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. Paullo ante *dictare*, pro *dictitare*, Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. 4. Haverk. et Fragm. Hav. a m. 1. V. ad 8, 20, 8. [*quem nec fama* Veith.] In sequentibus vox *non* perperam abest a Voss. 1. et Leid. 2.

§. 7. *Cernente tum maxime prope fumantes Thebarum ruinas*] Pall. pr. et tert. *cernis cernentes tum maxime prope firmantes Thebarum minas*. Illud *ruinas* apparet esse ἔμβλημα quoddam paedagogorum: malim *prope fumantes Thebarum parietinas*. Cicero Sulpicio [4. ad fam Ep. 3.] *Dices, quid me ista res consolatur in tantis tenebris et quasi parietinis reipublicae?* ubi v. nostras notas. GEBH. Ut Gebhardus in Pall. invenit, mihi etiam obvium fuit in Lovel. 3. *cernentes tum maxime prope fu-*

non potuerit populus Romanus, et, adversus quem
Athenis, in civitate fracta Macedonum armis, cer- 7
nente tum maxime prope fumantes Thebarum rui-
nas, concionari libere ausi sint homines, (id quod
ex monumentis orationum patet) adversus eum ne-

mantes Thebarum ruinas Gaertn. Lov. 4. et Port. a m. 2. qui *cernentes* ad sequens *homines* retulerunt. Sed utraque lectione juncta *cernente tum maxime prope cernentes fumantes Thebarum ruinas* Voss. 1. et Leid. 2. *cernente tum maxime firmantes Thebarum ruinas* Haverk. *cernente, tum maxime firmantes Thebarum minas* Voss. 2. Omnino probari nequit, Gebhardum, levissima conjectura ductum, quoniam *minas*, pro *ruinas*, in duobus scriptis reperisset, inde *parietinas* effingere voluisse. Potius cogitatum oportuisset, literas *ru* coalescentes abiisse in *m*, atque ita pro *ruinas* scriptum esse *minas*. Ejusdem erroris alia exempla v. ad 4, 21, 5. (* 38, 43, 5.) Paullo ante *civitate facta*, pro *fracta*, Fragm. Hav. a m. 1. De hoc errore v. ad 6, 17, 6.

Ausi sint homines (id quod ex monumentis orationum patet)] Pal. pr. *id quod monumentis orationum patet*. Tert. solemni lapsu *quod munimentis*. GEBH. Unicus Flor. *orationum meritis patet*. Scribe, *id quod ex monumentis orationum editis patet*. J. FR. GRON. *ausi sunt* Voss. duo, Leid. duo, Lovel. 1. 2. 3. Portug. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. Tum vocula *id* deficit in Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. sed *id quod* Livius amare solet. V. supra ad 6, 17, 6. *idque monimentis orationum* Lovel. 2. *que* et *quod* passim commutantur. V. ad 2, 41, 8. Vocula *ex* deficit etiam in Voss. 2. Lovel. 3. 4. Gaertn. et Fragm. Hav. Deinde *paret* Fragm. Hav. a m. 1. quod accipi posset pro adparet, palam fit. Minus probare, aut solis poëtis hoc sensu verbum illud concedere videtur Servius ad Virg. 1. Aen. 118. *Aliud est parere, et aliud apparere. Parere enim est obedire. Apparere autem videri. Et haec observatio diligenter custodiri debet; licet eam auctores metri caussa vel clausulae plerumque corrumpant.* Ita tamen locutus est Suet. in Aug. 95. *Inmolanti omnium victimarum jocinora replicata intrinsecus ab ima fibra paruerunt.* ubi alia exempla ex Suetonio et aliis scriptoribus laudarunt docti commentatores. JCtorum *si paret* ex Cic. multis exemplis inlustrat Manut. ad Cic. Divin. in Caecil. 17. Adde Brisson. 5. de Form. p. 371. et de Verbor. quae ad jus pert. signif. in v. *Parere:* etiam quos laudat Erhard. ad Petron. 137. Verum ipsum Livium ita locutum fuisse, nondum inveni. Quum itaque non modo ipse ille cod. a manu altera, sed et reliqui omnes in vulgatam *patet* conspirent; *τὸ paret* librariorum errori adscribendum esse, non dubito: praesertim etiam, quia verba haec saepissime a librariis confunduntur. V. supra ad 6, 36, 11. ad Epit. Liv. 7. ad 7, 6, 4. (* Vir. doct. ad Cic. 13. ad fam. 29.) et apud Cel. Burm. ad Sueton. l. l. Caussa erroris fuit similitudo literarum *r* et *t*. V. supra ad 5, 55, 3. Quid autem de lectione, quam ex unico Florent. Gronov. profert, dicam, non habeo; nisi in excerptis ejusdem cod. quibus

mo ex tot proceribus Romanis vocem liberam mis-
8 surus fuerit. Quantalibet magnitudo hominis concipiatur animo, unius tamen ea magnitudo hominis erit, conlecta paullo plus decem annorum felicitate:
9 quam qui eo extollunt, quod populus Romanus,

Ial. Lovelii beneficio utor, notatum esse, in hoc cod. a c. 14, 2. usque ad fin. c. 22. lacunam inveniri. Membranas autem illas cum ed. contulerat Cl. Salvinius. Ceteroquin lectio, quam ex vestigiis ejus cod. eruit, non displicet. Mox *adversum eum nemo* Lovel. 2. V. infra ad Epit. Liv. 47. Hic vero eam lectionem non admittendam esse, non modo consensus reliquorum codd. in vulgatum, sed etiam similis terminatio vocis proximae persuadent. [*nemo erat ex t. pr. R. qui vocem* Veith.]

§. 8. *Magnitudo hominis concipiatur animo, unius tamen ea magnitudo hominis erit*] *concipiatur, non unius tamen* Leid. 2. Male. *animo concipere*, ut *mente concipere* supra 1, 36, 4. *Inaugura, fierine possit, quod nunc ego mente concipio.* et Flor. 1, 6. *Fierine posset, quod ipse mente conciperet.* Cic. 1. de Legib. 22. *Adumbratas intelligentias animo ac mente conceperit.* Vox *ea* deficit in Portug. [Veith.] ejus loco *et* est in Fragm. Hav. Sed septem priores voces exsulant ab Haverk. Caussa exstitit vocis *magnitudo* repetitio. V. supra hoc lib. ad c. 11, 11. Insuper *erat* male est in Leid. 1. Portug. et Hearnii Oxon. C.

Paullo plus decem annorum] Immo *plus XII*, nam mox *XIII* ponet, quorum ultimo periit. T. FABER. Fabro consentit Donjatius. Male. Quamvis enim Alexander anno tertiodecimo perierit, ut Faber monet, Livius tamen, hic *decem annos* memorans, ne jure ab ullo censore reprehendatur, diligenter sibi cavit, addendo *paullo plus*. Ita ab anno CDXII, quo incepit bellum Samniticum, usque ad annum CDXXXIII, quod clades ad furculas Caudinas contigit, effluxerunt tantum XXI. vel XXII. anni, et tamen Livius inquit 9, 3, 2. *Hostem per annos jam prope triginta vicimus.* Ubi etiam dicendo *prope* sibi prospexit. Accedit *decem* constanter superesse in scriptis et editis.

§. 9. *Eo extollunt, quod populus Romanus, etsi nullo bello, multis tamen proeliis victus sit*] Pal. pr. *proeliis metus*. tert. *proeliis victus*. GEBH. *extollant* Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 4. 5. et Gaertn. Tum *quo populo Romano* Fragm. Hav. a m. 1. in quo *populus Romanus* interpolatum est a m. 2. sed *populo Romano* etiam Voss. 2. et Lovel. 3. Hinc *et nullo bello* Lovel. 1. Voss. 1. et Leid. 2. a m. 2. nam a m. 1. ante fuerat *ullo bello*. Tandem *proeliis metus sit* Voss. 2. et Lovel. 3. Ceterum idem, quod hic Livius, de populo Romano praedicavit etiam Lucilius apud Non. Marc. v. *Bellum et proelium*. *Romanus populus victus vi et superatus proeliis saepe est multis; bello vero numquam.* V. quae Mercerus ad eum locum notavit. Contrarium vero de Alexandro M. ominatur Livius cap. seq. §. 9. *Proelio victus Alexander bello victus esset.* Mox *fortuna non secunda* alio ordine Lovel. 4.

etsi nullo bello, multis tamen proeliis victus sit, Alexandro nullius pugnae non secunda fortuna fuerit; non intelligunt, se hominis res gestas, et ejus juvenis, cum populi jam octingentesimum bellantis annum rebus conferre. Miremur, si, quum ex hac par-

Se hominis res gestas, et ejus juvenis] Scribe ex vet. lib. *se unius hominis.* Opponuntur haec inter se *unus homo*, idemque *juvenis*, et *populus*, idemque *jam octingentesimum annum bellans.* Paullo ante dixit: *quod unus fuit, quod adolescens.* Elatorie autem dixit *octingentesimum.* SIG. Non agnoscitur media vox [*unius*] a MSS. J. FR. GRON. *se unius hominis* Haverk. et Hearnii Oxon. N. B. et C. *se hominis unius* Port. et Gaertn. [Veith.] Reliqui vocem *unius* non agnoscunt: neque etiam eam requiro. Satis enim conspicitur oppositio inter *hominem* et *populum.* Insuper vox *juvenis* deficit in Voss. 2. et Lovel. 3. Paullo ante *non intelligit*, pro *intelligunt*, est in Harlej. et edd. antt. usque ad Mediol. anni 1505.

Cum populi jam octingentesimum bellantis annum rebus] *octingentesimum* per auxesin dixit: neque enim ipse Livius tam diu vixit: ut non caviller, interim sub Numa Pompilio non bellasse eos. GLAR. Lege *quingentesimum.* Numerus perfectus pro imperfecto est. Quod sequitur, *secula*, accipe non pro centum annis, ut Festus; sed pro hominis aetate, quam Graeci γενεὰν dicunt, quae XXXIII. annos efficit. Sic *secularis possessio* dicitur a Symmacho, et Nestor *trisecliseneх* a quodam poëta. H. VALES. Male. Respicit enim ad suam aetatem Livius, et respondet obiter levissimis illis Graecorum historicis. Hi certe ante cladem Crassi parum commodam comparationem inter virtutem Parthorum et Romanorum facere potuerunt, quandoquidem ante illud tempus parum aut nihil commercii inter illas gentes fuerit. Videri ergo possunt hi Graeculi circa Livii tempora historias suas edidisse, in quibus Parthorum gloriae contra Romanum nomen favebant. Quod autem aït auctor, *populi jam octingentesimum bellantis annum*, re vera per auxesin dictum, quod jam Glareanus vidit. Sed ego hanc Livii orationem, una adjecta vocula, libenter mitigarem, *populi jam ad octingentesimum bellantis annum* legendo. Claudit hoc opus suum Livius morte Drusi, quae in annum V. C. DCCXLI. incidit. Ipse mortuus est anno Tiberii IV, ut est apud Eusebium in Chronicis, qui annus est V. C. DCCLXVII. vel, ut alii volunt, DCCLXVIII. Historiam tamen suam vivo Augusto edidit. *secula* jam interpretati sunt Valesius et Faber γενεάς. COUTIER. Eodem modo locum acceperunt etiam Doujatius et Clericus. Sed Faber ad verba sequentia *quadringentesimum bellantis annum* scribendum conjicit. Scripti et editi *octingentesimum* constanter servant; nisi quod ejus loco *octingentissimum* sit in Voss. 2. *octingentes in unum* in Leid. 2. Ceterum, addita voce, *populi Romani* est in Lovel. 1. et Leid. 2. τὸ *jam* autem non adparet in Lovel. 2.

§. 10. *Miremur, si, quum ex hac parte secula plura numerentur,*

te secula plura numerentur, quam ex illa anni, plus in tam longo spatio, quam in aetate tredecim an-
11 norum, fortuna variaverit? Quin tu hominis cum homine, et ducis cum duce, fortunam cum fortu-
12 na confers? Quot Romanos duces nominem, quibus numquam adversa fortuna pugnae fuit? Paginas in annalibus magiſtratuum faſtisque percurrere licet, consulum, dictatorumque, quorum nec vir-

quam ex illa anni] Videtur Livius accepiſſe *seculum* pro aetate. Nam pro centum annis non erit hoc verum, quod aït; sed aetates populi Romani sunt duplo plures, quam anni Alexandri Magni ab urbe condita, usque ad Livii tempora. GLAR. Quomodo? *paulo plus decem* annis (sic enim scripsisse concedo, quamquam *XII.* dicere debuerat) Alexandro tribuit. Mox *tredecim* numerat. tum a parte Romanorum *plura secula* esse aït: et tamen *octingentesimum annum*, etc. Quid? non sunt haec ἀσύςατα? Hoc unum video, qui excusem, *secula* esse *γενεάς*. Sed tunc scribendum esset, non *octingentesimum annum*, sed *quadringentesimum annum*: ita ut populum Romanum cum Alexandro comparaverit, sed veterem illum populum Romanum, non qui sub Auguſto sene, sed (quod in primis notandum) sub iis ducibus, quos superius nominat. T. FABER. *Miramur* Voss. 2. Lovel. 2. 4. et Gaertn. Tum *sicut ex hac parte* Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 3. et Gaertn. *quum sicut ex hac parte* Lovel. 2. Deinde *plura secula numerentur*, trajectis vocibus, Voss. 1. *secunda prelia numerentur* Lovel. 2. in quo eodem, ut et Fragm. Hav. a m. 1. vox *anni* perperam a librariis neglecta est.

Plus in tam longo spatio, quam in aetate tredecim annorum] *plus vitam longo spatio* Fragm. Hav. a m. 1. Poſtea *XII annorum* Voſſ. 2. et Lovel. 3.

§. 11. *Quin tu hominis cum homine, et ducis cum duce, fortunam cum fortuna*] *Quid tu hominis cum homine* Voſſ. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. Verum librarii non intellexerunt vim voculae *Quin*, de qua supra v. ad 1, 57, 7. *Quin tu hominis caussam cum homine* Portug. Gaertn. et Hearnii Oxon. B. [Veith.] Tum vocula *et* deficit in Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 4. et Portug. voces *fortunam cum* in Gaertn. At omnia praescripta vocabula una cum praecedente *variaverit* desiderantur in Haverk. omiſſa scribae neglegentia ob vocis *fortuna* repetitionem. V. supra hoc lib. c. 11, 11.

§. 12. *Quot Romanos duces nominem, quibus numquam adversa fortuna pugnae fuit*] Pall. pr. et tert. *Quid Romanos duces nominem, quibus non unquam adversa fortuna pugna fuit?* GEBH. *Quid Romanos duces nominem* Voss. 2. Lovel. 2. 4. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. *Quid Romanos duces nomine* Lovel. 3. *Quo Romanos duces nomine* Leid. 2. *Quo Romanos duces nominem* Lovel. 1. *Quod Romanos duces nominem* Leid. 1. V. ad 44, 1, 1. *Quot Romanos duces nomines* Hearnii Oxon. L. 2.

tutis, nec fortunae ullo die populum Romanum poe-
nituit. Et, quo sint mirabiliores, quam Alexan- 13
der aut quisquam rex, denos vicenosque dies qui-
dam dictaturam, nemo plus quam annum consula-
tum gessit: ab tribunis plebis delectus inpediti sunt: 14
post tempus ad bella ierunt: ante tempus comitio-
rum caussa revocati sunt: in ipso conatu rerum cir-
cumegit se annus: collegae nunc temeritas, nunc 15

Tum *non unquam* Lov. 3. et Gaertner. Similis varietas infra obcurrit hoc libro c. 37, 2. Eodem modo etiam confundi in Mstis *non usquam* et *nusquam*, supra vidimus ad 2, 51, 4. *nullus* et *nec ullus* ibid. c. 60, 2. Deinde *adversa fortunae pugna fuit* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 2. et Gaertn. *adversa fortunae pugnae fuit* Leid. 1. *adversa fortuna pugna fuit* Hearnii Oxon. L. 2. Nihil mutandum.

Paginas in annalibus magistratuum fastisque percurrere licet] Pal. tert. habet *paginas in annalibus magistratuum fastosque percurrere*. GEBH. *pugnas in annalibus* Haverk. Hinc *factisque percurrere* Lovel. 1. et Leid. 2. *festisque percurrere* Fragm. Hav. a m. 1. *fascisque percurrere* Lovel. 3. Voces *fasti* et *fasces* saepius in Mstis confundi, olim docui ad Silii Italici 2, 10. *fascis percurrere* Haverk. Mox dictio *Romanum* deficit in Lovel. 3.

§. 13. *Et, quo sint mirabiliores, quam Alexander aut quisquam alius rex*] Hinc quoque MSS. τὸ *alius* expellunt. J. FR. GRON. Expellunt etiam, praeter unum Harlej. qui servat, omnes mei: Suos quoque suffragari, testatur Hearnius. Praeterea *Et sic mirabiliores* Lovel. 2. *Et quo sunt mirabiliores* Fragm. Hav. a m. 1. Mox *denos vicenos dies*, omissa copula, Haverk. Tum *quam anni consulatum*, pro *annum*, Lovel. 1. *annuum* ed. Tarvis. prior.

§. 14. *Ab tribunis plebis delectus inpediti sunt*] *a tribunis plebis* Fragm. Hav. et edd. Aldo priores. Tum *dilectus* Leid. 1. Lovel. 1. et Fragm. Hav. V. ad 37, 51, 7.

Post tempus ad bella ierunt; ante tempus comitiorum caussa revocati sunt] Pall. pr. et tert. *renovati sunt*. GEBH. Omnia haec verba perperam neglegentia librarii omissa erant in Leid. 2. *ad bella gerunt* praeferunt Voss. 1. et Lovel. 2. Tum *ante tempus comitiorum revocati sunt* Lovel. 2. *ante tempus comitiorum caussa renovati sunt* Voss. 2. et Lovel. 3. qui error in libris scriptis frequentissimus est. V. supra ad 3, 51, 7.

§. 15. *Nunc temeritas, nunc pravitas*] *puritas* perperam Fragm. Hav. Mox etiam *alternis*, pro *alterius*, Lovel. 3. V. quae supra notata sunt ad 4, 53, 11. *Exercitus tiro* autem, ut infra 21, 39, 3. *Exercitu a Manlio Attilioque accepto tirone*. c. 43, 14. *Pugnabitis cum exercitu tirone*. 42, 55, 3. *Si, vexatis hominibus equisque, tironem exercitum ducenti acie instructa obstitisset rex*. Cic. 7. ad fam. Ep. 3.

pravitas, inpedimento aut damno fuit: male gestis
rebus alterius successum est: tironem aut mala di-
16 sciplina institutum exercitum acceperunt. At, Her-
cule, reges non liberi solum inpedimentis omnibus,
sed domini rerum temporumque, trahunt consiliis
17 cuncta, non sequuntur. Invictus ergo Alexander
cum invictis ducibus bella gessisset, et eadem for-
18 tunae pignora in discrimen detulisset. immo etiam
eo

Signa tirone et collectitio exercitu cum legionibus robustissimis contulit. Frontin. 1. Strateg. 3, 2. *Quum veteranum exercitum haberet, hostium autem tironem esse sciret.* ubi videndus est Doct. Oudend. ut et Jensius 1. Lect. Lucian. 1, 8.

§. 16. *At, Hercule, reges*] Pall. duo *At at, Hercules, reges*. GEBH. Ita et Voss. 2. et Lovel. 3. *Hercules* etiam Gaertn. et Fragm. Hav. Ita quidem alibi Livium loqui, supra dictum est ad 5, 4, 10. hic tamen melioribus codd. vulgatum servantibus obedio. Videntur enim librarii pauci *Hercules* scripsisse, ut ita syllaba hujus et sequentis vocis finalis eodem modo iisdemque literis terminarentur. V. ad 6, 3, 8. Mox *non solum liberi*, transpositis vocabulis, Gaertn.

Domini rerum temporumque] Demosthenes Olynthiaca prima [p. 1.] Τὸ γὰρ εἶναι πάντων ἐκεῖνον, ἕνα ὄντα, κύριον καὶ ῥητῶν καὶ ἀποῤῥήτων, καὶ ἅμα στρατηγὸν καὶ δεσπότην καὶ ταμίαν καὶ πανταχοῦ αὐτὸν παρεῖναι τῷ στρατεύματι, πρὸς μὲν τὸ τοῦ πολέμου ταχὺ καὶ κατὰ καιρὸν πράττεσθαι πολλοῦ προέχει. J. FR. GRON.

§. 17. *Invictus ergo Alexander cum invictis ducibus*] *Ergo invictus Alexander* editi ante Aldum, qui vocabula in eum ordinem redegit, quem nunc obtinent: cui adsentiuntur omnes scripti praeter Harlej. qui editis antiquis favet, et Portug. *Invictus Alexander* praeferentem. Tum *cum victis ducibus* Voss. 2. et Lovel. 3.

Eadem fortunae pignora in discrimen detulisset] Pal. sec. *in discrimine detulissent*. GEBH. Xenophon Κυρουπαιδ. l. 2, 3. [p. 53.] Ὅπουγε τὰ μὲν ἆθλα τῆς ἀρετῆς ἴσα πρόκειται, παραβαλλόμενοι δὲ οὐκ ἴσα εἰς τὸν κίνδυνον ἴσμεν. J. FR. GRON. *eadem fortuna pignora* Voss. 2. et Lovel. 3. *pignera* Klock. V. ad 3, 38, 12. Tum *in discrimine detulissent* etiam Haverk.

§. 18. *Immo etiam eo plus periculi subisset, quod Macedones*] *immo etiam periculi plus subisset* Leid. 2. et Lovel. 1. *immo etiam eo plus pericula subisset* Voss. 2. et Lovel. 3. [*imo et plus* Veith.] *plus periculi* est *majus periculum*; quod cadenti Latinitati crebro, raro integrae usurpari, pronunciat Barthius ad Rutilii Itin. 1, 505. quem exemplis ex Ovidio adlatis errasse, ad eum locum

eo plus periculi subiisset, quod Macedones unum Alexandrum habuissent, multis casibus non solum obnoxium, sed etiam obferentem se: Romanis mul- 19
ti fuissent, Alexandro, vel gloria, vel rerum magnitudine, pares; quorum suo quisque fato, sine publico discrimine, viveret moreretur que.

XIX. Restat, ut copiae copiis comparentur vel 1
numero, vel militum genere, vel multitudine auxiliorum. Censebantur ejus aetatis lustris ducena 2

docuit Cel. Burmann. Apud Livium, quem nemo jure ad tempora cadentis Latinitatis retulerit, multa similia exempla obcurrunt. Ita 45, 36, 3. *Plus laboris, plus periculi, quam desiderasset res, injunctum.* 23, 17, 4. *Acerranis plus animi, quam virium erat.* 28, 44, 2. *Plus animi est inferenti periculum, quam propulsanti.* Eodem sensu *plurimum laboris* pro maximo labore 3, 70, 10. *In dextro cornu plurimum laboris fuit.* 4, 38, 4. *Ubi suorum plurimum laborem vident.* 21, 4, 5. *Plurimum audaciae ad pericula capessenda, plurimum consilii inter ipsa pericula erat.* Ceterum *subiisset* Gaertner, V. ad 36, 20, 3. *subisset, et Macedones* Harlej.

§. 19. *Romani multi fuissent, Alexandro, vel gloria, vel rerum magnitudine, pares*] Legerim lubenter, postulante tantum non ita sententia, *Romanis multi fuissent, Alexandro vel gloria vel rerum magnitudine pares.* MOD. Probe Pal. sec. *Romanis multi fuissent.* Quod notavit quoque Modius, reticens, an ab ingenio, an ab libris. Campan. *Romani milites multi fuissent.* GEBH. *Romanis multi fuissent* Gronovius in contextum recepit, sed facti caussam non reddidit. Puto tamen, ad id codd. suorum auctoritate permotum fuisse. Certe eam lectionem plurimi meorum et Hearnii Oxoniensium probant; siquidem altera *Romani multi* tantum memoretur in Lovel. 2. 3. Harlej. Gaertn. Fragm. Hav. et Oxon. L. 2. Praeterea *gratia*, pro *gloria*, Hearnii N. in contextu, in cujus margine *gloria* adscripta est. Solent hae voces saepe in Mstis commutari. V. Cortium ad Sall. Jugurth. 13. quae olim notavi ad Silii Ital. 13, 664. et quae supra dicta sunt ad Liv. 6, 37, 11. Praeterea mox *suo quisque facto, si publico discrimine viveret* Leid. 2. *Fatum* et *Factum* saepissime confunduntur. V. ad Livii 3, 40, 9. *si publico discrimine*, pro *sine*, etiam Voss. 1. et Lovel. 1. Tum *moriretur que* Voss. 2.

§. 2. *Censebantur ejus aetatis lustris ducena quinquagena millia capitum*] De hoc numero quid dicam, nescio. Ipse certe auctor aliquot libris nullum retulit nobis censum. Libro tertio bis retulit [c. 3, 9. et 24, 10.] sed numero haud quaquam convenientę cum L. Floro. GLAR. Verum est, post censum locis a Glareano laudatis memoratum, Livium ad hoc tempus usque census acti non meminisse. Verum ex censibus istius temporis de numero capitum, quae hujus ae-

quinquagena millia capitum. Itaque, in omni defectione sociorum Latini nominis, urbano prope dele-
3 ctu decem scribebantur legiones. quaterni quinique exercitus saepe per eos annos in Etruria, in Umbria, Gallis hostibus adjunctis, in Samnio, in Lucanis ge-
4 rebant bellum. Latium deinde omne cum Sabinis,

tatis lustris censebantur, constare non potest; ab anno enim, de cujus rebus nunc agit Livius, per centum quadraginta vel quinquaginta annos remoti sunt. Proximus igitur census, qui a Livio refertur, infra obcurrit 10, 47, 2. ubi *censa capitum millia ducenta sexaginta duo trecenta viginti duo* haud longe absunt a numero Liviano hujus loci. Et tamen inter hunc annum et censum ibi memoratum vix tantum viginti quatuor anni intersunt: unde fit, ne numerus hic editus mendae suspectus esse possit. Ceterum *ducenda quinquagena* habent Haverk. et Portug. a m. 1. *ducenta quinquagena* Lovel. 1. a m. 2. Lovel. 2. 4. 5. Voss. 2. Leid. ambo, Gaertn. et Port. a m. 2. *ducenta quinquaginta* Fragm. Hav. a m. 1. [Veith.] Sed passim numeri cardinalis et distributivi nomina a librariis confundi solent. Ratio est, quod librarii numeros notis exprimere soliti fuerint, quos per cardinales, quam per distributivos, efferre deinde illis facilius erat. V. infra ad 32, 28, 11. Hic tamen distributivus est necessarius. Indicatur enim, quolibet lustro tot capita censa fuisse. Mox voces *capitum. Itaque* etc. *urbano* neglegentia scribae desunt in Voss. 2.

Urbano prope delectu decem scribebantur legiones] Decem legionum ex urbano exercitu mentio est anno ab urbe condita CDVI. [7, 25, 8.] at L. 8, [8, 14.] ubi ordo exercitus descriptus est, quatuor legionum urbani exercitus meminit, quatuor item Latinorum. Nec satis liquet, in tanta urbis necessitate cur non meminerit etiam decem legionum: nisi ad urbis custodiam quis reliquas detentas dicat. Praeterea L. Lentulus, quum duo consulares exercitus apud Caudium obsiderentur, quas ego quatuor intelligo legiones, auctoribus Polybio, Dionysio Halicarn. ac Vegetio, fassus est [9, 4, 11.] illic patriam esse, et quicquid Romanarum legionum, et quae sequuntur eo in loco reliqua. Et Antiochum magnum quatuor legiones vicere. Et quanquam ea Rhetorica arte excusationem accipiunt, lectoris tamen animus suspensus manet. GLAR. Vox *prope* deest in Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Portug. et Hearnii Oxon. N. ac B. Tum *dilectu* Leid. 1. et Lovel. 1. V. ad 37, 51, 7. Deinde *scribantur* Voss. 2. *describebantur* Hearnii C.

§. 3. *Quaterni quinique exercitus saepe per eos annos*] *et quaterni quinque exercitus* Voss. 2. *quaterni quinque exercitus* Leid. 2. Gaertn. et Fragm. Hav. *quaterni quini exercitus* Harlej. *quaterni quoque exercitus* Lovel. 2. et Hearnii Oxon. C. [Veith.] Tum *in eos annos* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 2. 4. Portug. et, quos Hearnius Oxonii consuluit, B. et in margine N. *per eosdem annos* Voss. 2. *in eosdem annos* Lovel. 3. V. ad Livii 10, 10, 6.

et Volscis, et Aequis, et omni Campania, et parte Umbriae Etruriaeque, et Picentibus, et Marsis, Pelignisque, ac Vestinis, atque Apulis, adjunctaque omni ora Graecorum inferi maris a Thuriis Neapolim et Cumas, et inde Antio atque Ostiis tenus Samnites, aut socios validos Romanis, aut

In Samnio; in Lucanis gerebant bellum] *gerebatur bellum* Harlej. et edd. vett. Verum referendum est ad praecedens *quaterni quinique exercitus*. Recte itaque Aldus gerebant restituit. Et ita reliqui scripti. V. ad 39, 22, 8. *bellum gerebant* est in Haverk.

§. 4. *Cum Sabinis, et Volscis, et Aequis, et omni Campania, et parte Umbriae*] *cum Faliscis, et Volscis* Hearnii Oxon. L. 2. *cum Sabinis, Volscis, et Aequis* Gaertn. *cum Sabinis, et Volscis, Aequis* Portug. Deinde *ex parte Umbriae* Gaertn. Paullo post *Etruriaeque, et Picenatibus* Leid. 2. *Trinieque, et Picentibus* Lovel. 3. *et Puriaeque, et Picentibus* Lovel. 4. *Etruriaeque, Picentibus* Haverk. Praeterea *et Vestinis* Lovel. 4.

Adjunctaque omni ora Graecorum inferi maris a Thuriis Neapolim] Thuan. Helm. Voss. [sec.] *adjuncta omnis ora*. Sed non placet τὸ *Thuriis*. Neque enim Thurii pertinent ad inferum mare, sed sinum Tarentinum; et inter Thurios Graecosque inferi maris, Romanorum socios, multi erant tum populi interjecti, quibus nihil cum Romanis. Scribe *a Bruttiis*. Hic enim excipiuntur ab iis populis inferi maris, quos aut socios Romanis, aut armis eorum fractos inventurus erat Alexander: nondum enim perdomiti Bruttii. *Neapolim* et *Cumas* appellat, cum jam nominaverit Campaniam; quia etiam Neapolitani et Cumani Graeca origine. Dein iidem scripti codices cum Chifl. et Buslid. *Ostiis tenus*. Sic enim usus ferebat, *Ostia Ostiae*, et *Ostia Ostiorum*. Juvenalis Sat. 8, [171.] *mitte Ostia Caesar*. et Sat. 11, [44.] *Bajas et ad Ostia currunt*. Quare apud Dionem l. 36. [p. 10.] de piratis εἰς αὐτὰ τὰ Ὤσια ἐσέπλεον, frustra corrigit vir doctus ad Florum εἰς αὐτὴν τὴν Ὠσίαν. Sosipater [Inst. Gram. l. 1. p. 76.] *Ostia, exitus fluminum in mare, neutro genere semper pluraliter dicuntur; sed si urbem significare velis, singularem potius numerum observabis, uti Sallustius; quamvis etiam frequenter plurali numero urbem significet*. Sic *Megara, Gadira, Clupea*. Caesar 2. de Civil. 23. *Hic locus abest a Clupeis passuum viginti duo millia*. Ubi Ciacconius male sollicitat. Auctor de Africano bello [c. 3.] *A Clupeis secundum oram maritimam Adrumeti Cn. Piso apparuit*. Quum dicitur, *et inde Antio atque Ostiis tenus*: intellige, junctis, qui sunt, vel porriguntur inde a Cumis fine Antii et Ostiae: ut erant Aurunci vel Ausones, Rutuli, aliquando a vetere Latio divisi. Non enim Samnites, quibus hic locus non est. Sic autem oratio procedit: *Latium deinde omne cum Sabinis*, etc. *atque Appulis, et Samnites, adjuncta omni ora Graecorum*, etc. *Ostiis tenus*, hos omnes *aut socios validos Romanis, aut fractos bello invenisset hostes*. J. FR. GRON. *adjuncta omnis ora* Leid. duo, Lovel. 3. 4. Fragm.

5 fractos bello invenisset hostes. Ipse trajecisset mare cum veteranis Macedonibus, non plus triginta millibus hominum et quatuor millibus equitum, maxime Thessalorum. hoc enim roboris erat. Persas, Indos, aliasque si adjunxisset gentes, inpedi-

Hav. et, teste Hearnio, Oxon. N. *adjunctaque omnis ora* Harlej. et edd. antt. usque ad Aldum, qui quidem camdem lectionem in contextum recepit, sed *adjunctaque omni ora* inter errata probavit. *adjuncta omni ora* Lovel. 1. 2. Portug. Haverk. et Oxon. B. et C. quod Hearnius Gronovio placuisse scribens ad verba ejus non adtendit. Nam verba *adjunctaque omni ora* etc. *Samnites* resolvenda monet hoc modo *et Samnites adjuncta omni ora.* Non quod ita legendum esse censeat; sed tantum sic orationem procedere dicat. Tum *a Thuris* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 4. et Port. cum edd. antt. quod iterum Aldus inter errata emendavit. *aut Huris* Klock. *Athuris* Harlej. et Gaertn. *Asturis* Voss. 2. et Lovel. 3. *Athenis* Lovel. 2. Gronovii emendatio *a Bruttiis* Doujatio non placuit, idque varias ob rationes: et quidem primo quod nullius codicis auctoritate firmatur: deinde quod Thurii in Bruttiorum Lucanorumque confinio positi, adeo exiguo intervallo remoti sunt ab infero mari; adeo pari cum extremis Bruttiorum spatio a Romanis finibus distant, ut, quae rationes ad Thuriorum urbem, eaedem ad excludendam Bruttiorum gentem valeant: denique quod Thurii sunt Graecae nationis, de qua hic agitur, non Bruttii. Hinc *Neapolim et Cumas* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 4. et Fragm. Hav. *Neapolimque Cumis* Haverk. *Neapolin et Cumis* Leid. 2. et Lovel. 1. *Neapolique et Cumas* Gaertn. *Neapolique et Cumis* Lovel. 2. *Neapoli et Cumis* Voss. 2. Lovel. 3. Portug. et Hearnii Oxon. N. L. 2. et B. *Neapolim et cum hasset inde Antio* Klock. Denique *Ostiu tenus* apud me tantum superest in Lovel. 2. Harlej. et Haverk. apud Hearnium vero tantum in B. *Ostiis* autem vel *Hostiis* in omnibus aliis meis, et reliquis quatuor Hearnii. V. etiam Cl. Jac. Gronov. ad 22, 37, 1. et 27, 23, 3. Vir doctus, qui, ut Gronov. monuit, αὐτὴν τὴν Ὠσίαν apud Dionem Cass. legendum censuit, est Freinshem. quem v. ad Flori 3, 6. in princ. ubi etiam consulendus Cl. Dukerus; qui Gronovio adsensus, sententiam ejus aliis exemplis firmat. Id autem nomen sine adspiratione scribendum esse, supra dictum est ad 1, 33, 9.

§. 5. *Non plus triginta millibus hominum et quatuor millibus equitum*] Pal. sec. *V. millibus equitum.* GEBH. *triginta millibus hominum peditum* Oxon. L. 1. apud Hearnium. Sed posteriorem vocem, quae in nullo alio cod. obvia fuit, ex interpretis glossa natam esse verisimile est, ut exponeret, quos *homines* equitibus obpositos Livius intelligeret. Videri posset, sensum Livii esse, universum exercitum Alexandri ex triginta millibus hominum constitisse, quorum quatuor erant millia equitum; nisi Alexandrum triginta millia peditum omnis generis praeter equites in exercitu, quo Asiam et Persas invasit, habuisse constaret ex Arrian. 1. de Exped. Alex. 11.

mentum majus, quam auxilium, traheret. Adde, 6
quod Romanis ad manum domi supplementum esset: Alexandro, (quod postea Hannibali accidit) alieno in agro bellanti, exercitus consenuisset. Arma, cli- 7
peus sarissaeque illis; Romano scutum, majus cor-

Αὐτὸς δὲ ἄγων πεζοὺς μὲν σὺν ψιλοῖσί τε καὶ τοξόταις, οὐ πολλῷ πλείους τῶν τρισμυρίων, ἱππέας δὲ ὑπὲρ τοὺς πεντακισχιλίους. Praeterea *et VII. millibus equitum* Klock. [*et quinque millibus militum* Veith.] *et quinque millibus equitum* Voss. 1. in contextu, (inter versus enim *quatuor millibus* adscriptum habet) Leid. 2. Lovel. 1. Portug. et Haverk. quod verum videri potest auctoritate Arriani modo laudati, qui eumdem numerum equitum Alexandro tribuit; nisi forte Livius rhetorice numerum hunc non nihil minuisse dicendus sit, ut tanto minus Romanis parem futurum adpareret.

Hoc enim roboris erat] *hoc ei roboris erat* Hearnii Oxon. N. quae lectio ex non intellecto compendio *et*, quo *enim* saepissime in Mstis notari solet, orta est. Similiter supra notavimus in membranis antiquis peccari 7, 31, 3. V. etiam infra ad 21, 63, 12. (* 36, 12, 8.) Adde Gebhard. ad Cic. 1. ad famil. ep. 2. [*Persas*, *Medos* Veith.]

Inpedimentum majus, quam auxilium, traheret] Vet. lib. *impedimentum magis*. SIG. Pal. sec. cum Camp. *impedimentum magis*. GEBH. Ita et Lovel. 1. Harlej. Gaertn. ac Portug. [Veith.] quae varietas in codd. frequens est. V. ad 26, 41, 16. et mox ad §. 7.

§. 6. *Romanis ad manum domi supplementum esset: Alexandro, quod postea*] Perperam Pal. sec. *Romanis ad bellum malum domi supplementum esset, et Alexandro* etc. GEBH. *Romanis ad mag^m* Lovel. 2. Tum *esset* deficit in Leid. 1. Tandem *et Alexandro, quod postea* etiam Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Portug. et Gaertn. Verum illud *et* repetitum est ex vocis praecedentis literis finalibus. V. ad 39, 18, 8. et mox ad §. 13. *Alexandroque postea* Lovel. 3. V. ad 2, 41, 8.

§. 7. *Arma, clipeus sarissaeque illis*] *illi* se in Oxon. L. 2. et C. invenisse, testis est Hearnius, quod in meorum nullo superest; quorum plerique pejus interpolati sunt. *clipeus sarissaeque illis, id est hastae* praeferunt Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. Sed, tres posteriores voces ex interpretis expositione marginali in contextum verborum Livii inrepsisse, non est dubium. Et quidem hanc expositionem sumsit ex ipso Livio; qui mox, huic telo pilum Romanum obponens ac praeferens, loco sarissae *hastam* vocat. *clipeus seque illis, id est hastae* corruptius Voss. 2. et Leid. 1. *clipeus seque illis, idem hastae* Lovel. 3. *clipeus sarissaeque, idem hastae* Haverk. In quibus lectionibus librarii compendium scribendi *id ē*, sive *id est*, mutarunt ex inperitia in *idē*, sive *idem:* quomodo etiam alibi lapsi sunt. V. ad 5, 4, 5. *clipeus seque illis hastae* Lovel. 4. *clipeus sarissae illis hastae* Lovel. 2. in quibus librarii *i.* pro *id est*, omiserunt. *sarisesque verruti, id est hastae* Fragm. Hav. a m. 1. *clipeus sa-*

pori tegumentum, et pilum, haud paullo, quam
8 hasta, vehementius ictu missuque telum. Statarius
uterque miles, ordines servans: sed illa phalanx
inmobilis, et unius generis: Romana acies distinctior, ex pluribus partibus constans: facilis par-
9 tienti, quacumque opus esset, facilis jungenti. Jam

rissae seque illis Gaertn. cujus scriba hac ratione duplicem lectionem *sarissaeque* et *seque*, quam in exemplari suo forte invenerat, nobis servare voluit. Patet itaque, omnes varietates, quae hoc loco in scriptis obcurrunt, librariorum somnia esse, et receptam lectionem genuinam habendam; quae in solis Harlej. Klock. et Portug. integra superfuisse videtur. Certe ex illis nihil in excerptis notatum video. [*illi hosti Romano scutum* Veith.]

Majus corpori tegumentum] Pall. omnes *corporis*. Non invenuste Camp. *majus corpore tegumentum*. ubi τὸ *corpore* per antiptosin, usitatam bonis scriptoribus, positum pro *corpori*. Propert. 1. [Eleg. 11, 12.]

Alternae facilis cedere lympha manu.

GEBH. *magis corpori tegumentum* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. V. modo ad §. 5. *majus corporis tegumentum* Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 3. Port. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. et apud Hearnium Oxon. L. 2. ac C. Ita quidem Livius locutus est supra 1, 43, 2. *Arma his imperata, galea, clipeum, ocreae, lorica, omnia ex aere. haec ut tegumenta corporis essent*. Hic tamen praefero, quod in aliis superest, *tegumentum corpori*. Est enim doctius, quam ut librariis tribui possit. Et apud Livium hoc quoque obvium. Ita 1, 20, 4. *Tunicaeque pictae insigne dedit, et super tunicam aeneum pectori tegumen*. id autem eodem modo dictum est, quo *remedium timori*, *munimentum libertati*, hujusque generis alia, de quibus v. ad 3, 46, 2. *corporis* non tantum praefert Lovel. 4. sed insuper etiam *tegmentum*. V. infra ad 36, 32, 6. Verum *tegumentum* et *tegumen* apud Liv. passim obvium. Quod autem Gebhardus *corpore* in ed. Camp. venuste per antiptosin pro *corpori* positum putet, non adsentior. Neque convenit exemplum ex Propert. laudatum. *manu* enim non est ablativus, sed casus tertius, quem hoc modo antiqui saepe protulerunt. V. ad 24, 19, 6. Potius existimo, *corpore* in ed. Cmap. tribuendum esse errori typographorum; vel, si ipsi ita in cod. suo invenerint, librarios ita scripsisse, quod vocem illam non ad sequentem, sed ad praecedentem referendam existimarent, ut foret *tegumentum majus corpore*, pro majus quam corpus. Eadem lectio est etiam in ed. Mediol. anni 1505. et in margine quarumdam Ascensianarum.

Pilum, haud paullo, quam hasta, vehementius ictu missuque telum] Omnes Pall. *ictum missumque*. etiam pr. et tert. *hastae*. GEBH. *quam hastae* etiam Leid. 1. Lovel. 2. 3. 4. Gaertn. et Fragm. Hav. a m. 1. Deinde *ictum missumque* Voss. ambo, Leid. ambo, Lovel. 1. 3. 4. Haverk. Fragm. Hav. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. *ictum missuque* Lovel. 2.

in opere quis par Romano miles? quis ad tolerandum laborem melior? Uno proelio victus Alexander, bello victus esset. Romanum, quem Caudium, quem Cannae non fregerunt, quae fregisset acies? Nae ille saepe, etiamsi prima prospere evenissent, Persas et Indos et inbellem Asiam quaesisset, et

ictu missumque Harlej. Gaertn. et editiones priores illas, quas modo recensui, secutae, usque ad Mogunt. qui *ictu missuque* substituerunt: quod in Portug. et Klock. unde nihil notatum video, fuisse videtur. Nihil etiam ex suis protulit Hearnius.

§. 8. *Statarius uterque miles, ordines servans*] Livius 22, 18, 3. *Campestrem hostem, gravem armis statariumque, pugnae genere facile elusit.* Amm. Marc. 14, 2. *Quum se inpares nostris fore congressione stataria documentis frequentibus scirent.* Loquitur de Isauris, quos in praecedentibus *hostem discursatorem* vocarat. V. ibidem Lindenbr. et Vales. Et ita Terent. in Prolog. Heaut. v. 36. *statariam comoediam* obponit ei, in qua aguntur *servus currens, iratus senex, edax parasitus, sycophanta inpudens, avarus leno.* Deinde *ordinem servans* Voss. 2.

Inmobilis et unius generis] *inmobilis et nimis gravis* Hearnii Oxon. C. Voculam *et* omiserunt Harlej. et edd. usque ad Froben. qui anno 1535. eamdem interposuit orationi, adsentientibus omnibus aliis scriptis. Ceterum Freinshem. ad Curtii 3, 9, 7. monuit, male hunc locum a quibusdam explicari, quasi dicendo *unius generis* Livius indicaret, phalangem constitisse ex aequalis ferme aetatis, roboris et staturae militibus. Quamquam enim id ab uno aut altero rege postea animi caussa et per luxuriam ita observatum sit, tamen neque Alexandri phalangem ad eam formam fuisse; neque Livium hoc loco id voluisse; quod quidem sequentia verba abunde declarant.

Facilis partienti, quacumque opus esset, facilis jungenti] Pall. pr. et tert. *facilis urgenti.* GEBH. *facilis patienti* Portug. a m. 1. et Haverk. Tum *quocumque* Harlej. *quascumque* Leid. 1. *qua cuique* Voss. 2. et Lovel. 3. Deinde *facilis urgenti* Voss. 2. Lovel. 3. et Fragm. Hav. Ita et alibi peccarunt librarii. V. quae notavi ad Silii 6, 1. Error autem natus est ex similitudine ductuum in vocibus *iūgens*, sive *jungens*, et *urgens*. Ex eadem caussa perperam *facilis ingenti* dedit scriba Gaertn.

§. 9. *Uno proelio victus Alexander, bello victus esset*] Eodem modo aït ipse Alexander, milites contra Darium dum adhortatur apud Curtium [4, 14, 15.] *Bello vincimus, si vincimus proelio.* MOD. Non Alexandri, sed Darii, milites contra Alexandrum hortantis, verba sunt, ut jam Freinshem. ad d. l. Curtii observavit. Ceterum *uno proelio Alexander bello victus esset* Port. *uno proelio victus Alexander bello esset* Gaertn. *uno proelio victus esset*, reliquis omissis, Leid. 2. et Lovel. 1. in contextu, cujus margini tria, quae deerant, vocabula adscripta sunt. *uno proelio victus Alexander esset*

11 cum feminis sibi bellum fuisse dixisset: quod Epiri regem Alexandrum, mortifero vulnere ictum, dixisse ferunt, sortem bellorum in Asia gestorum ab
12 hoc ipso juvene cum sua conferentem. Equidem, quum per annos quatuor et viginti primo Punico bello classibus certatum cum Poenis recordor, vix aetatem Alexandri subfecturam fuisse reor ad unum

Hearnii Oxon. L. 1. Paullo ante *Jamjam in opere* Fragm. Hav.

Quem Caudium, quem Cannae non fregerunt, quae fregisset acies] *quem Caudinum* Oxon. C. apud Hearnium. *quem audivit* Klock. Tum *quae fregissent acies* Harlej.

§. 10. *Nae ille saepe, etiamsi prima prospere evenissent*] *Nec ille saepe* Voss. duo, Leid. 2. Lovel. 1. 3. et Portug. a m. 1. *Nae ille spe* Harlej. V. ad Livii 7, 7, 6. Hinc *etiamsi prospera evenissent* Portug. *etiamsi prima prospera evenissent* Haverk. V. ad 21, 21, 9. Sed *prospere* servant meliores. Supra 5, 51, 5. *Invenietis omnia prospere evenisse sequentibus Deos.* (* 22, 40, 3.) 23, 27, 12. *Cui ut omnia prospere evenirent.* 44, 31, 6. *Quia prima successerant prospere.* V. etiam Cortium ad Sall. Catil. 26, 5. *etiamsi prima prospere non evenissent* Voss. 2. et Lovel. 3. [*Persas, Indos* Veith.]

Inbellem Asiam quaesisset] Vide, ut acceperit illud *quaesisset*, et num pro questus esset. Quod ipse tamen non memini legere. GLAR. Id est, vel repetisset, vel adeo optasset. Mire heic haeret Glareanus. GRUT. Livius 3, 34, 8. *Jam plebs ne tribunicium quidem auxilium, cedentibus invicem adpellatione decemviris, quaerebat.* Ceterum *quaesivisset* Lov. 4. Mox *si bellum fuisse dixisset*, pro *sibi bellum* Leid. 1. ubi posterior syllaba τοῦ *sibi* a prima sequentis vocis tanto facilius intercipi potuit, si *sibe* Livium olim scribere solitum fuisse credamus Quinctil. 1. Instit. 7. *sibi bellum dixisset fuisse* Gaertn.

§. 11. *Sortem bellorum in Asia gestorum ab hoc ipso juvene cum sua conferentem*] *mortem bellorum* Gaertn. Quomodo scribas interdum lapsos esse, dixi olim ad Silii 14, 630. (* v. ad Liv. 28, 27, 9.) Tum *ab hoc ipso juvenem cum sua conferentem* Lovel. 4. *ab hoc ipso juvene caussa sua conferentem* Voss. 2. et Lovel. 3. V. ad 4, 44, 10. Paullo ante *quod eum regem Alexandrum*, pro *quod Epiri regem* Lovel. 3.

§. 12. *Vix aetatem Alexandri subfecturam fuisse reor*] *Alexandro suffecturam* Portug. Gaertn. et Fragm. Hav. a m. 2. Vox autem *fuisse* non adparet in Gaertn. Paullo ante vox *quum* aberat ab ed. Rom. anni 1472.

§. 13. *Quum et foederibus vetustis juncta Punica res Romanae esset*] Foedera haec renovata iterum atque iterum, et quo tempore, late tradit Polybius 3, [22. et seqq.] SIG. A Polybio dissentit Livius. Polybius enim primum foedus cum Karthaginiensibus ictum refert anno primo post reges exactos, tertium circa transitum Pyrrhi in Italiam. At Livius pri-

bellum. et forsitan, quum et foederibus vetuſtis 13
juncta Punica res Romanae eſſet, et timor par adversus communem hoſtem duas potentiſſimas armis virisque urbes armaret, simul Punico Romanoque obrutus bello eſſet. Non quidem Alexandro duce, 14
nec integris Macedonum rebus, sed experti tamen sunt Romani Macedonem hoſtem adversus Antio-

mi meminit 7, 27, 2. tertii diu ante Pyrrhi in Italiam adventum 9, 43, 26. Ceterum *τὸ et* deficit in Portug. et Haverk. [Veith.] Tum alio ordine *Punica res* Voſſ. 1. Leid. duo, Lovel. 2. 3. 4. Harlej. Port. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. et editiones Frobeniana anni 1535. priores.

Potentissimas armis virisque urbes armaret] *armis utrisque* Lov. 4. *armis viribusque* Haverk. V. supra ad 8, 13, 1. Tum *armasset* Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. B.

Simul Punico Romanoque obrutus bello esset] *et simul* Voſſ. 1. Leid duo, Lovel. 1. 2. 3. 4. Portug. Gaertner. Haverk. Fragm. Hav. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. Illud *et* insertum est ex vocis praecedentis syllaba finali. V. supra ad hujus cap. §. 6. Tum *esset* deficit in Lovel. 4. sed eo transposito *obrutus esset bello* legunt Voſſ. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. *bello obrutus esset* Portug. et Haverk.

§. 14. *Sed experti tamen sunt Romani Macedonem hoſtem adversus Antiochum, Philippum, et Persem*] Florent. manus prima nescit *τὸ sed*: quod saepe inculcatum invito auctore monuimus. Deinde omnes scripti relegant copulativam, quae Philippum conjungit cum Perse. Scribendum: *Non quidem Alexandro duce, nec integris Macedonum rebus, experti tamen sunt Romani Macedonem hoſtem adversus Antiochum, Philippum, Persem, non modo cum clade ulla, sed ne cum periculo quidem suo.* Poſſis etiam suspicari: *adversis Antiocho, Philippo, Perse.* J. FR. GRON. Interpolatores saepe particulam *sed* addidiſſe, ut orationem Livianam, quam male cohaerere putabant, melius connecterent, supra vidimus ad 6, 32, 8. Hic tamen eam servant conſtanter omnes mei. Florent. autem a Gronovio memoratus, in quo particula illa a m. 1. aberat, non videtur eſſe, qui a praecipua bonitate in hac parte operis Liviani laudatur, (eum enim hic lacerum eſſe vidimus supra hoc lib. c. 14, 2.) sed alius minoris auctoritatis, cui, diſſuadentibus reliquis, auscultandum non exiſtimo. [*hoc* pro *sed* Veith.] Tum *Macedonum hoſtem* Gaertn. Deinde copulam, a Gronovio expunctam, abjiciunt omnes mei, excepto uno tantum Harlej. cujus teſtimonio fidem non habeó. Insuper *adversis Antiocho, Philippo, Perse,* quod Gronovio placuit, ut *adversa Patrum voluntate* supra 1, 46, 2. ubi etiam olim *adversum voluntatem* ante Gronov. edebatur. Sed nihil muto. Omnes enim codd. vulgatum servant, nisi quod *Persem* habeat Lovel. 4. V. ad 42, 25, 2. *Adversus Antiochum* est bello adversus Antiochum. Ita *cum*

chum, Philippum, Persen, non modo cum clade
15 ulla, sed ne cum periculo quidem suo. Absit invidia verbo, et civilia bella sileant, numquam ab equite hoste, numquam a pedite, numquam aperta acie, numquam aequis, utique numquam nostris locis la-
16 boravimus. Equitem, sagittas, saltus inpeditos, a-

Aequis est bello vel proelio cum Aequis, supra 2, 40, 14. *Eo anno Hernici devicti: cum Volscis aequo Marte discessum est.* Praeterea vox *ulla* exsulat a Lovel. 2. 3. 4. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 1. abesse etiam a Pall. duobus Gebhardus ad verba seqq. monet. Paullo ante *Non equidem*, pro *Non quidem*, Lovel. 4. §. 15. *Absit invidia verbo*] Vet. lib. *vero*. SIG. Pall. duo *Absit invidia, et civilia*, extrito τῷ *verbo*: sicut paullo ante τῷ *ulla* post *clade*. sec. *Absit invidia vero*. Probo vulgatam lectionem. Livius l. 28, 39. *Ita bello afflixit, ut non modo nobis, (absit verbo invidia) sed ne posteris quidem timenda nostris essent.* GEBH. *Absit invidia, et civilia*, media voce exclusa, Voss. 2. *Absit invidia verbo*, ut ante Sigonium legebatur, Voss. 1. in contextu, et Harlej. *Absit invidia vero verbo*, duplice lectione recepta, Leid. 2. Lovel. 1. et Hearnii Oxon. N. in margine. Reliqui omnes *vero*. Quamvis autem huic consensui haud facile adversari soleam, hic tamen diffiteri nequeo, priscam lectionem, quam etiam Gebhardus probavit, magis placere. Non modo enim Livius ita locutus est loco, quem is jam indicavit, verum etiam 36, 7, 7. *Hoc ego adjuncto (absit verbo invidia) qui dubitare de eventu possim?* Et *verbi invidiam* memorat Cic. pro Sulla 8. *Id potius profers, quam verbi invidiam, contumeliamque maledicti.*

Utique numquam iniquis locis laboravimus] Persaepe immo. Sed scribendum, *numquam nostris locis* confirmavimus. 4. Observ. 17. Andreas Romae ediderat, *numquam iniquis nostris locis*. Proximae etiam ex ipso expressae, meliore omisso, pejus elegerunt. Dixerat Romanos pari loco numquam cessisse hostibus: quod si, aït, hoc magnum est, illud certe concedetur, ubi loco praevaluissent, semper ejus commoditate usos. J. FR. GRON. *numquam iniquis locis* unus meorum praefert Harlej. *numquam iniquis nostris locis* etiam ed. Parm. duabus lectionibus junctis. V. ad 3, 44, 4. Reliqui omnes Msti, quibus usus sum, ut et Hearnii Oxonienses, ac codex Memmii apud Doujatium *numquam nostris locis*, quod recte Gronov. probavit, et in contextum recepit. De voce *suus* hoc sensu v. ad 4, 7, 6. Tot itaque testibus hanc lectionem uno ore firmantibus, non opus est, ut vanis conjecturis locum tentemus cum Doujatio, et legamus vel *numquam nisi iniquis locis*, vel *numquam nisi iniquis nostris locis*, id est, locis, quae exercitibus nostris iniqua erant. Frugibus inventis, glandicus vesci dedignor. Vox *utique* deest in Gaertn. pro *aequis utique* est *victi* in Haverk. Ceterum sensus Livii esse videtur, numquam Romanos aperta acie, numquam aequis, utique numquam suis locis laborasse, quoniam vel equites, vel pedites

via commeatibus loca gravis armis miles timere potest. Mille acies, graviores quam Macedonum at- 17
que Alexandri, avertit, avertetque; modo sit perpetuus hujus, qua vivimus, pacis amor et civilis cura concordiae.

XX. M. Foslius Flaccinator inde et L. Plautius 1

hostium praestarent. Quum tamen saepius Romani victi sint, idque Livius fateatur cap. praec. adsentior Cl. Dukero, adfirmanti numquam sibi persuasurum Livium, etiamsi Jovem lapidem jurare paratus sit, id semper iniquis locis, vel ex insidiis accidisse; huc igitur convenire, quae cap. praec. §. 6. perperam Feinsh. notarat. Paullo ante *numquam ab equite hostis*, pro *equite hoste*, Portug. in margine.

§. 16. *Equitem, sagittas, saltus impeditos, avia commeatibus loca*] *Equidem sagittas* Voss. duo, Leid. 2. Lovel. 1. 3. edd. Gruterianae, Heinsii Elzev. et Gronovii prima. Eaedem voces et supra confundebantur 6, 12, 10. ubi vide. *Equidem Samnites, saltus* Lovel. 2. Haverk. et Fragm. Hav. *Et quidem Samnites, saltus* Portug. a m. 2. et codex Memmii apud Doujatium, cui id perperam placebat. Cur miles armis gravis, et per hoc pugnae tantum statariae aptus, timere possit equitem et sagittas, sive milites sagittarios eorumque discursus ac subitos impetus, caussa adparet. Verum cur Samnites praecipue metuendi forent, ratio, quam nullam video, reddenda erat. Et quidem tanto minus hic emendationem Doujatii admittendam puto, quoniam persuasum est, Livium hic respicere ad infelix bellum, quod Crassus cum Parthis gessit. Conferantur cum hoc loco, quae de equitibus Parthorum, qui ut et pedites sagittis pugnabant, tradunt Dio Cass. l. 40. p. 127. et 130. Plutarch. in Crasso p. 554. aliique. Quare neque illud probandum, quod in Gaertn. exstat, *Equites Samnites*. Equites enim Samnitium prae eorum peditibus magis metuendos esse, alibi me legere non memini. Tum *saltus, impetus* Voss. 2. et Lovel. 3. Deinde *invia commeatibus loca* male Lov. 2. et Hearnii Oxon. N. in margine. [Veith.] Indicantur loca, in quibus non nisi difficulter et longe petiti commeatus suppetere possunt; quod militi armis gravi non tantum molestum, verum etiam periculosum erat. *Invia* autem *commeatibus loca* non his tantum, sed et levis armaturae militibus perniciosa erant. Mox *miles neque timere potest*, inserta secunda voce, Fragm. Hav.

§. 17. *Modo sit perpetuus hujus, qua vivimus, pacis amor et civilis cura concordiae*] *hujus, quo vivimus* Gaertn. *quam vivimus* Leid. 1. et Lovel. 2. ac 4. Tum *civilis caussa concordiae* Leid. 2. et Lovel. 1. Voces has saepe in Mstis commisceri, infra videbimus ad 9, 29, 4. *civilis cura concordiae. Amen* Lovel. 3. *civilis cura. Amen* Voss. 2.

§. 1. *M. Follius Flaccina*] *M. Foslius Fluccinator*, ex consulatu Capitolino. SIG. *M. Elius Flaccina* Voss. 1. *M. Elius Flactina* Leid. 2. et Lovel. 1. *Am. Follius*

2 Venno consules facti. Eo anno ab frequentibus Samnitium populis de foedere renovando legati, quum senatum humi strati movissent, rejecti ad populum haudquaquam tam efficaces habebant preces.

Flaccina Leid. 1. *Aulus M. Follius Flaccina* Lovel. 2. *M. Follius Flaccina* Voss. 2. Gaertn. et Hearnii Oxon. C. *Follius Flaccina*, omisso praenomine, Lovel. 3. 4. et Fragm. Hav. *M. Folius Flaccinus* Portug. Haverk. et Oxon. B. qui *M. Folius Flaccinator* invenit in N. *L. Flaccus inde* in L. 1. Ei autem consentit Harlej. nisi quod dictionibus transpositis praeferat *Inde L. Flaccus*, adstipulantibus edd. Aldo prioribus. Klock. praefert *M. Ollius Flaccina tertium*. Alibi vocem *iñ*, sive *inde*, et numeri ternarii notam *III*. in Mstis commutari, supra vidimus ad 4, 9, 13. *Fostius*, pro *Fotius*, etiam supra 4, 25, 2. Livio restituit Sigonius, cui etiam in hujus anni consule consentit Pighius in Annal. ad ann. CDXXXV. p. 354. V. etiam infra hoc lib. ad c. 26, 7.

L. Plautius Venox] *Venno* ex consulatu Capitolino, ut dixi. SIG. *L. Plautius Venox* praeter edd. ante Sigonium servant etiam Harlej. Portug. Haverk. Fragm. Hav. a m. 2. et Hearnii Oxon. B. et N. cujus C. *L. Plautius Vennox* praefert. *L. Plautius Nemox* Voss. 1. *L. Plautius ne mox* Lovel. 1. in quo tamen additis stigmatibus vocem *ne* delendam esse indicatur. *L. Plautius ve mox* Leid. 1. et Lovel. 4. *L. Plancius mox* Lovel. 2. *L. Plautius mox* Voss. 2. Leid. 2. Lovel. 3. et Gaertn. *L. Plautius Velox* Klock. *L. Plautius Nox* Fragm. Hav. a m. 1. Sigonio adsentitur Pighius loco laud.

§. 2. *Legati, quum senatum humi strati movissent*] Pall. duo meliores *quum senatum humi jacti movissent*. sec. *humi prostracti*. Eleganti figura dictionis altera lectio procedit. GEBH. *legati tum senatum* Voss. 2. et Lovel. 3. V. ad Epit. Liv. 48. circa finem. *senatum humi stratum* Gaertn. *senatum humi jacti* Voss. 2. et Lovel. 3. *senatum humi tracti* Lovel. 4. (* v. ad 22, 51, 9.) *senatum humi prostrati* Portug. a m. 2. et Haverk. Infra 25, 37, 9. *Alii strati humi suum quisque nominatim ducem inplorare*. ubi utriusque locutionis, *sternere* et *prosternere humi*, exempla videbimus. Hic tamen vulgatum defendunt integriores Msti.

Rejecti ad populum haudquaquam tam efficaces habebant preces] *reicti ad populum* Leid. 2. et Lovel. 1. V. ad 26, 40, 10. *rejicere* in hac locutione sollemne inlustravimus ad 2, 22, 5. Tum *haud quamquam* Leid. 1. Lovel. 1. 3. Harlej. Haverk. et Fragm. Hav. V. supra ad 7, 26, 8.

§. 3. *Itaque de foedere negatum; induciae biennii*] Concinnior mihi videtur lectio Pall. pr. ac tert. *Itaque, foedere negato, induciae biennii, quum per aliquot dies fatigassent singulos precibus, impetratae*. GEBHARD. Duo Pall. et alter Voss. *Itaque foedere negato induciae*. J. FR. GRON. Codicibus, quos viri docti laudarunt, ex meis, praeter Voss. 2. Gronovio memoratum, consentiunt Lovel. 2. 3. 4. Gaertn. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 1. quam lectionem in contextum recepi. Praepositio *de* non adparebat etiam in Leid. 1.

Fatigassent singulos precibus in-

Itaque, foedere negato, induciae biennii, quum 3
per aliquot dies fatigassent singulos precibus, inpetratae. Et ex Apulia Teanenses Canusinique po- 4
pulationibus fessi, obsidibus L. Plautio consuli da-

petratae] Dispunge ita, ut sit, *fatigassent singulos precibus*, non autem *precibus impetratae*. Nihil est enim tam familiare Livio, quam *fatigare precibus*. ut 1, [11, 2.] *precibus raptarum fatigata*. SIG. De locutione *precibus fatigare* v. infra ad 27, 45, 10. Eamdem distinctionem Gebhardo etiam non displicuisse, ex illis, quae ad verba praecedentia notavit, constat.

§. 4. *Et ex Apulia Theanenses Canusinique*] *Teanenses* sine adspiratione ex vet. lib. et Graecis *Τέανον*. hac de re sic Diodorus l. 91. [p. 675.] *Ἐπόρθησαν δὲ καὶ τῆς Ἀπουλίας τὴν Δαυνίαν πᾶσαν, καὶ προσαγαγόμενοι Κανουσίους, ὁμήρους παρ᾽ αὐτῶν ἔλαβον*. SIG. Recte Sigonius in seqq. [§. 7.] neque *Theate* facere *Theanenses*, neque pertinere ad Apuliam. Theanum autem Appulum si hic intelligitur, quomodo post pauca subjicitur, *Theates quoque Appuli ad novos consules C. Junium Bubulcum, Q. Aemilium Barbulam foedus petitum venerunt?* Qui foedus petunt dediti obsidibus datis? Et tamen hic quoque mirum ab Teano fieri *Theates*. Vide, an priore loco scriptum fuerit: *Et ex Appulia Cannenses Canusinique*. A Cannis postea ignobili vico, quem victoria Hannibalis nobilitavit, (sed *urbis vestigia priscae* dicit Silius [8, 624.]) hi Cannenses Canusinis vicini. Atque inde fugatus Terentius Varro cum reliquiis cladis Canusium se contulit, 22, [49, 14. c. 54, 6.] Posteriori autem loco legendum *Teanitae*, hoc enim *ἐθνικὸν* a Teano, ut ex Polybio observat Sigonius, aut *Teanates*, ut ab *Arpino Arpinates*, ab *Antio*, *Casino*, *Priverno*, *Antiates*, *Casinates*, *Privernates*. J. FR. GRON. *ex Apulia Trauenses* Voss. 2. Lovel. 3. Gaertn. et Hearnii Oxon. C. et L. 1. *ex Apulia Tramenses* Fragm. Hav. *ex Apulia Thranenses* Lovel. 2. A Gronovio *Cannenses*, pro *Teanenses*, emendante dissentit Doujatius, idque ob hanc rationem; quod, etsi Cannenses oppidum aliquando habuerint, id tamen, ubi anno ante pugnam Cannensem solo aequatum fuit, minoris dignitatis extiterit. Mihi quoque vulgata lectio commode satis servari posse videtur: argumento autem ex verbis §. 7. quo eam falsi arguere conatur Gronovius, eo loco respondebo. Ceterum ratio, qua Doujatius vulgatum tuetur, nullius momenti esse videtur. Licet enim Cannensium oppidum, ubi anno ante proelium Cannense solo aequatum est, minoris dignitatis fuerit; potuit tamen hoc tempore, de quo Livius nunc agit, magni satis momenti fuisse. Insuper *Canisinique* Leid. 1. *Camisinique* Portug. *Canusiique* Voss. 2. et Lovel. 3. Mox voces *populationibus fessi* exsulant ab Hearnii Oxon. L. 1. [*impetratae. Ex Apulia* Veith.]

Obsidibus L. Plautio consuli datis, in deditionem venerunt] *obsidibus L. Palutō coss' datis* Lovel. 1. *obsidibus vel Plautio consuli datis* Voss. 2. et Lovel. 3. *obsidibus L. Plautio datis* Harlej. *obsidibus Flacco et Plautio consulibus datis* Hearnii Oxon. L. 1. Praeterea Doujatius infra hoc cap. ad §. 7.

5 tis, in deditionem venerunt. Eodem anno primum
praefecti Capuae creari coepti, legibus ab L. Furio
praetore datis: quum utrumque ipsi pro remedio
6 aegris rebus discordia intestina petissent. Et duae

in ditionem venerunt legendum esse conjecit. Ita infra 32, 31, 5. *Ea quoque gens in ditionem venit.* 40, 28, 6. *Ingaunorum omne nomen, obsidibus datis, in ditionem venit.* Ita utroque loco ex Mstis reposuit Gronovius. Solent autem *ditio* et *deditio* saepius a librariis commutari. V. infra ad 26, 21, 17. Verum et vulgatum *in deditionem venire* Livio frequens est. Ita 2, 30, 15. *Paucis data venia, qui inermes in deditionem venerunt.* 6, 32, 3. *Positis armis in deditionem venerunt.* 23, 27, 8. *Universa gens postero die in deditionem venit.* 31, 40, 3. *Priusquam experirentur certamen, metu in deditionem venerunt.* 33, 17, 15. *Omnes populi Acarnaniae in deditionem legati venerunt.* c. 37, 4. *Ea urbs ceteraque castella et Boji fere omnes in deditionem venerunt.* Ubi plura vide. Quum itaque utraque locutio saepius apud Livium obcurrat, et Msti hic nihil mutent, a Doujatio dissentiens vulgatum servandum puto.

§. 5. *Eodem anno primum praefecti Capuae creari coepti*] Rott. et Helm. *Capuani.* Alius *Capua.* Sed Flor. Thuan. duo Vossiani *Capuam.* Nec aliter Romae dedit Andreas. Mediolani mutatum est. Ego reduci velim *Praefecti Capuam.* Et videtur elegantiae exquisitae, ut sit creatos praefectos, qui Capuam mitterentur. Ut *proconsuli in Hispaniam* 26, 18, 4. 24, 12, 6. *Luceriam succedere Graccho.* J. FR. GRON. *praefecti creari Capuae* Lov. 4. *praefecti Capua creari* Port. *profecti Capua creari* Gaertn. *praefecti Capuam creari* Leid. duo, Lov. 1. 3. Harl. Fragm. Hav. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. Ejusdem fere generis est *via Casilinum*, de quo v. Jac. Gronov. ad Livii 22, 16, 4. Adde J. Fr. Gronovium ad Epit. Liv. 61. Quo minus tamen hanc lectionem in contextum recipiam, illud obstat, quod non hoc tempore, sed bello demum Hannibalico, Capua in formam praefecturae redacta fuerit. V. infra 26, 16, 10. Quin et summus Campanorum magistratus eorum lingua *Medixtuticus* vocabatur, teste Livio 26, 6, 13. quem forte Liv. Romana voce hic vocat *praefectum*, quemadmodum *praetorem* infra 23, 7, 8. adeoque *praefectus* hic diversus est ab illo, qui tempore belli Punici secundi creari coepit. An itaque intelligi potest *praefectus*, non qui Romae a populo designatus *Capuam* mitteretur, sed qui *Capuae* crearetur ex ipsis Campanis, arbitrio forte Romanorum; quum discordiae intestinae caussa inter ipsos non conveniret? Si tamen Romae creatum, adeoque *Capuam* legendum esse, verius videatur; ex ipsis Campanis tamen creatum esse putabo. Certe Campanus, non Romanus erat Pacuvius Calavius summus Capuae magistratus, quo tempore Romani ad Cannas internecione caedebantur, apud Liv. 23, 2, 3. et Marius Blosius praetor Campanus, quo tempore primum Hannibal Capuam devertit. Quin etiam Camill. Peregr. in Campan. Felic. diss. 4. p. 513. ed. nuperae in Thes. Ital. praefectum Capuae creatum, et leges a praetore datas artae amicitiae et amicae societatis effectum; non poenam aut legum deditionis, fuisse observat.

Romae additae tribus, Ufentina ac Falerina. Inclinatis 7
semel in Apulia rebus, Teates quoque Apuli ad novos consules, C. Junium Bubulcum, Q. Aemilium Barbulam, foedus petitum venerunt, pacis per om-

Praeterea *eodem anno primo* Gaertner.

Legibus ab L. Furio praetore datis] *L. Furio P. R.* vel *L. Furio populo Romano* Leid. 2. et Lovel. 1. ac 3. qui error in Mstis frequens est. V. infra ad 31, 10, 4. Utraque lectione juncta *L. Furio praetore P. Ro.* vel *populo Romano datis* dederunt librarii Gaertn. et apud Hearnium Oxon. C. V. ad 10, 30, 1.

Utrumque ipsi pro remedio aegris rebus discordia intestina petissent] *uterque* Lovel. 1. et Leid. 2. in contextu, in cujus margine emendatur *utrique*. Tum vox *ipsi* deficit in Lovel. 4. Hinc *pro medio aegris rebus* Voss. 2. Sed duae initiales literae vocis *remedio* interceptae videntur ab ultimis praecedentis. Tandem *petiissent* Lovel. 4. V. infra ad 37, 46, 2.

§. 6. *Et duae Romae additae tribus, Ufentina ac Falerina*] Earundem meminit Diodorus [l. 19. p. 675.] Προσέθηκαν δὲ καὶ δύο φυλὰς ταῖς προυπαρχούσαις τήν τε Φαλερίναν, καὶ τὴν Ὠφεντίναν. SIG. *duae Romanae additae tribus* Haverk. *duae Romae conditae tribus* Hearnii Oxon. N. in margine. Deinde *Ufetina* Voss. 2. *Ufertina* Lov. 3. [*Ferentina* Veith.] In aliis exemplaribus etiam *Oufentina* legi, testis est Cluver. 3. Ital. ant. 7. p. 1007. quod mihi tamen in nullo Livii vel scripto vel edito cod. obviam fuit. Tum *atque Falerna* Voss. 2. et Fragm. Hav. *et Falerna* Portug. et Haverk. *ac Falerna* Voss. 1. Leid. duo, Lovel. 1. 3. 4. Gaertn. Klock. [Veith.] et apud Hearnium Oxon. L. 1. et N. qui *et Ferentina* invenit in L. 2. *et Faleria* habet Lovel. 2. *Falerna* sive Φαλερνᾶ memoratur etiam apud Joseph. 13. Antiq. Jud. 9. Φαλέρναν vocat Diodor. loco a Sigon. laudato. At, priori loco Φαλερινᾶ legendum esse, viri docti docuerunt. V. Manut. ad Cic. 8. ad fam. ep. 8. et Camill. Peregr. in Campan. Fel. Diss. 2. §. 34.

§. 7. *Theates quoque Apuli ad novos consules*, etc. *foedus petitum venerunt*] *Theates* hic Livius ponit *Appulos*, quod nescio, an quisquam alius. certe Plinius 3, 12. *Teatinos* in Marrucinis numerat, quorum oppidi *Teateae* etiam meminit Ptolemaeus [3, 1.] Sed et haec et similia omnia prosequi ejus est, qui commentarium scribit. GLAR. Parum constat, qui sint *Theates Apuli*. Nam *Theate Theatinos* edit, ut *Reate Reatinos*, quos tamen non inter Apulos, sed inter Marrucinos collocat Plinius. De *Teanensibus* autem dixit paucis ante versibus: *Teanenses Canusinique populationibus fessi, obsidibus L. Plautio consuli datis, in deditionem venerunt.* ut supervacaneum fuisse videatur, eosdem ad novos consules foedus petitum venisse, nisi si, quia pacis per omnem Apuliam praestandae auctores venerant, audacter id petentes impetraverint. Caeterum *Teana* duo fuisse, auctor est Strabo [l. 6. p. 285.] unum cognomine *Sidicinum*, alterum *Apulum*. et Plinius 3, 11. *Apulorum*, inquit, *tria genera sunt, Teani a duce Gaeres, Lucani subacti a Calchante*;

nem Apuliam praestandae populo Romano auctores.
8 id audacter spondendo inpetravere, ut foedus daretur:

et Daunii. Vet. lib. *Teates* habent. Stephanus populos et cives *Teani* vocat *Τεανοὺς*. Polybius tamen 3, [91.] nominat *Calenos*, *Teanitas*, *Daunios*, *Nolanos*, ut Campaniae mediterranea incolentes, *Καληνοὶ*, *Τεανῖται*, *Δαύνιοι*, *Νωλανοί*. SIG. Pall. pr. et tert. *Teates*: sed qui sint isti, interpretes certant, et adhuc sub judice lis est. Tandem Sigonius eruit, *Teana* duo fuisse; unum *Sidicinum*, alterum *Apulum*. Pal. sec. exscriptor, haesitans forte super obscuriore nomine, supposuit *legati quoque Apuli ad novos consules* etc. GEBH. *Teatis quoque Apuli* Voss. 2. *Teates quoque Apuli* Lovel. 3. 4. et Klock. *Trates quoque Apuli* Gaertn. *Reatini quoque Apuli* Lovel. 2. *legati quoque Apuli* Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. L. 2. B. et C. [Veith.] Quae lectio si probatur, existimandum est, anno proximo Teanenses et Canusinos Apulos in deditionem venisse, nunc vero omnes Apuliae populos de pace cum Romanis ineunda legatos misisse. Et ita necesse non erit, ut supra §. 4. pro *Teanenses* cum Gronovio legamus *Cannenses*, invitis omnibus Mstis. Verum vocem *legati* hic suspectam illud reddit, quod non nisi in pejoris notae codd. reperiatur. Gronovius eodem loco, pro *Theates*, hic *Teanitae* legendum existimat; atque eo modo Polyb. ἐθνικὸν urbis Teani formasse docet. Contra Doujatius vel *Teanenses* legit, et, ne verba hujus cap. §. 4. obstent, ubi Teanenses datis obsidibus in deditionem venisse dicuntur, unde eos hoc anno foedus petere non potuisse Sigonius et Gronovius probare conantur, reponit; primo, eos obsides quidem futurae deditionis dedisse, deditionem vero forsitan nondum secutam esse: secundo, si tamen secuta sit, nihil prohibere, quo minus spe melioris conditionis ad sequentes consules venerint, quum se, pacis apud reliquos Apulos auctores, universam gentem in deditionem populi Romani adducturos sponderent. Vel, si haec non probantur, pro *Theates* legebat *Uriates*, ab Uria Apuliae oppido sub monte Gargano. Ceterum neque ego Gronovii sententiam admodum probo. Quamvis enim ἐθνικον ea forma proferat Polyb. et forte alii Graeci, apud Latinos tamen nondum ita formatum obcurrit. Neque habeo tamen, quod ejus loco substituam. *Theatinus Apulus* est apud Frontin. de Colon. p. 110. pro quo p. 145. est *Teanus Apulus*. Stephan. etiam in v. *Τέανον* gentile ejus urbis *Τεανὸς* esse docet. Forte cum Doujatio *Teanenses* legendum, et existimandum, eos, quamvis priori anno in deditionem venerint, nunc tamen missis legatis conditionem suam meliorem facere voluisse; ac tandem audacter spondendo, se pacem populo Romano per omnem Apuliam praestaturos, foedus, quamvis non aequum, inpetrasse. Insuper *petitum foedus* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Portug. et Haverk. *venere* autem, pro *venerunt*, Gronov. anno 1665. edidit, invitis codd. scriptis, qui omnes vulgatum servant, nisi quod *invenerunt* sit in Voss. 1. a m. 1. Paullo ante in verbis praecedentibus *simul*, pro *semel*, est in Haverk. V. ad 24, 22, 14. Tum vox *rebus* non adparet in Gaertn.

Consules C. Junium Bubulcum,

retur: neque ut aequo tamen foedere, sed ut in ditione populi Romani essent. Apulia perdomita, 9 (nam Forento quoque valido oppido Junius potitus

Q. Aemilium Barbulam] *consules centum C. Junium* Leid. 1. *consules Q. Junium* Lovel. 2. *consules Junium* Portug. *consules Caunium* Lovel. 1. *consules C. Minŭ* Gaertn. Deinde *Bubulcumque Aemilium* Lovel. 3. et 4. a m. 1. qui a m. 2. legit *Bubulcum et Aemilium*; neque aliter est in Voss. 1. a m. 2. Leid. 2. et Lovel. 1. *Bubulcum, Aemilium* Portug.

Pacis per omnem Apuliam praestandae populo Romano auctores] Pal. sec. *per omnem Apuliae oram*. GEBH. Ita et Portug. *per omnium Apuliae oram* Haverk. *pacis per omnium Apuliam praestandum* Gaertn. Tum *populi Romani auctores* Lovel. 2. *populo Romano auctore* Lovel. 4.

§. 8. *Id audacter spondendo impetraverunt, ut foedus daretur: neque ut aequo tamen foedere*] Pall. tres *impetravere*. GEBH. Nihil sollicitarem, si haberetur: *ut foedus daretur: non aequum tamen; sed ut in ditione populi Romani essent*. Aut hoc modo *inpetravere, ut foedus daretur; nec aequo tamen jure, sed ut in ditione populi Romani essent*. nam τὸ *ut* inter *neque ut aequo* non agnoscit Florentinus: *impetravere* autem, etsi parum intersit, omnes scripti, non *impetraverunt*. Justinus 23, [1.] *Qua victoria erecti, quum pacem aequo jure fecissent*. J. FR. GRON. Vocem primam ignorat Leid. 2. Deinde *inpetravere* omnes etiam mei, nisi quod *imperavere* sit in Lovel. 2. V. infra hoc lib. ad c. 30, 10. In reliquis verbis nihil mutant codices mei, nisi quod *neque tamen ut aequo foedere* alio ordine sit in Leid. 1. *neque ut aequo cum foedere* in Gaertner. V. supra hoc lib. ad c. 3, 8. Quod autem τὸ *ut* in Florent. deesse dicat Gronov. non de optimo omnium hujus partis cod. intelligendum videtur ob caussas supra dictas hoc lib. c. 14, 2. quare merito aliorum omnium consensum unius ejus testimonio praeferimus. Neque displicere debet vocum *foedus* et *foedere* repetitio. V. ad 1, 3, 9. Doujatius etiam nihil mutandum censuit.

Sed in ditione populi Romani essent] Vet. lib. *sed ut in ditione*. Est autem hoc unum e tribus generibus societatis ineundae, de quibus Livius l. 34, [57.] Aut enim victis leges dantur, aut pares bello paciscuntur, aut, cum nunquam hostes fuerint, foedere junguntur. SIGON. Τὸ *ut* servant etiam omnes codd. exceptis solis Harlej. et Portug. Praeterea *in ditionem populi Romani esse* Haverk. quae lectio, dissentientibus reliquis Mstis, ex librarii errore orta videtur. V. supra ad 2, 14, 4. *in ditione essent populi Romani*, alio ordine, praefert Lovel. 4.

§. 9. *Nam Florento quoque valido oppido Junius potitus erat*] Quidam *Tarento* restituerunt; sed non recte, ut puto. Nondum enim Tarentum in manus Romanorum venit. Fortassis autem *Frentone* legendum ex Plin. 3, 11. Quamquam eo in loco Plinii varia lectio est. Horatius autem 3. carm. ode 4. *Ferenti* meminit, si quis forte hoc putet: est enim in Apulia. GLAR. Quid sit hoc loco *Tarentum*, ambigitur. neque enim Tarentum Apuliae est, neque a Romanis hoc tempore captum est. Neque vero *Ferentum*

erat) in Lucanos perrectum. inde repentino adventu
10 Aemilii consulis Nerulum vi captum. Et postquam res Capuae stabilitas Romana disciplina fama per socios vulgavit; Antiatibus quoque, qui se sine legibus certis, sine magistratibus agere querebantur, dati ab senatu ad jura statuenda ipsius coloniae

habere locum potest, quod quibusdam placuit: est enim biennio ante captum. Vet. lib. alii *Acronto*, alii *Acerronto* cum habeant, me in hanc sententiam trahunt, ut putem legendum esse *Acheronto*, quod oppidum erat in Apulia, ut aït Horatius, et ejus interpres Acro: quamquam Horatius *Acherontiam* vocat Oda 4. l. 3.

— — *mirum quod foret omnibus,*
Quicumque celsae nidum Acherontiae,
Saltusque Batinos, et arvum
Pingue colunt humilis Ferenti.

SIG. Mira hic caligo interpretibus de *Tarento*. Pal. sec. *Aceronto*. unde Sigonius expediit *Acheronto:* quod aït fuisse oppidum Apuliae, et ab Horatio 3. od. 4. vocari *Acherontiam*. Andreas edidit, *nam Florento quoque valido oppido*. GEBH. *Acheronto* Sigonius, cum inveniret *Tarento*, ex Aldo opinor aut Junta propagatum: nam Romae Andreas, Becharius, Ascensius, Moguntini, *Florento*. In membranis Thuaneis *Torento* manu priore, sed secunda *Florento* subjecerat. Voss. *a Torento*. Helm. *Florente*. Ergo hic quoque, opinor, scribendum *Forento:* unde supra c. 16, 1. *Forentani*. Nihil enim vetat credere, quam urbem Cerretanus Aulius in deditionem acceperat, eam triennio post aliquid novantem vi captam a Junio Bubulco. J. FR. GRON. *Tarento* Voss. 2. Lov. 2. 3. 4. Gaertn. et Fragm. Hav. *a Tarento* Leid. 2. *Aceronto* Portug. et Haverk. *Atorento* Voss. 1. a m. 1. *Atarento* a m. 2. et Lovel. 1. *Florento* Harlej. *Torento* Leid. 1. Nihil propius videtur, quam ut *Forento* cum Gronovio probem.

Nerulum vi captum] Pal. pr. *ne nilum*. tert. *Nemium*. At sec. *Verulum*. GEBH. *ne nilum* Lovel. 3. *Venilum* Lov. 2. *Verulum* Voss. duo, Lov. 1. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. N. L. 2. B. ac C. *Verulium* Port. *Nerulium* Leid. 2. *Nerulum* in Antonini Itinerario, *Nerulos* in tabula Peutingeriana memorari, dudum viri docti monuerunt. Paullo ante *in Lucanos porrectum* Portug. a m. 1. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. V. ad 21, 28, 7. *in Lucanos bellum perrectum* Harlej. *in Lucanos bellum porrectum* edd. ante Aldum. Tum *repentino eventu*, pro *adventu*, Gaertn.

§. 10. *Qui se sine legibus certis, sine magistratibus agere querebantur*] Vet. lib. *sine legibus certisque magistratibus*. SIG. Pal. sec. *sine legibus certisque magistratibus*. GEBH. Ita et Lovel. 2. Portug. Gaertn. et Haverk. [Veith.] *sine legibus certissime magistratibus* Lovel. 3. et 4. Nollem, Sigonium vet. lib. scripturam in contextum recepisse. Vulgatum germanum ac genuinum Livii esse puto. Solet enim Livius ita pas-

patroni: nec arma modo, sed [illegible] late pollebant.

XXI. C. Junius Bubulcus et Q. [illegible] consules exitu anni non con[illegible], Sp. Nautio et M. Popillio, ceter[illegible] L. [illegible]milio legiones tradiderunt. Is, [illegible] L. F[illegible]

sim praepositiones non interposita copula repetere, et quidem inprimis hanc *sine*. Ita supra 7, 2, 4. *Sine carmine ullo, sine imitandorum carminum actu ludiones haud indecoros motus dabant.* ubi plura notantur. *sine legibus certis* autem, ut apud Pompon. l. 2. §. 1. ff. de Or. Jur. *Initio civitatis nostrae populus sine lege certa, sine jure certo primum agere instituit.* Paullo ante *famam per socios vulgavit*, pro *fama*, Gaertn. *vulgaverat* Hearnii Oxon. C. Verbis autem sequentibus *dati a senatu*, pro *ab senatu*, Lovel. 4. et Gaertn. Denique vox *late* deficit in Gaertner. [Veith.]

§. 1. *Exitu anni non consulibus ab se creatis*] Unicus ille Florent. *novis consulibus*. Promitterem utramque manum, si abessent τὰ *ab se*. Sensus foret, creasse quidem consules, non tamen, ut solebat fieri, eos successores habuisse ad exercitus. J. FR. GRON. Verisimile fit, Gronovium eam lectionem non in unico Florent. sed in alio quodam, vel Florentiae vel alibi consulto, invenisse: rationem v. supra ad lib. hujus c. 14, 2. Id autem me in hac opinione deinde confirmavit, quod scripturam illam in nullo optimae notae cod. sed tantum in Portug. Gaertn. et Haverk. invenerim; quibus accedit Frag[illegible] Hav. a m. 2. Elegans autem [illegible] mox *ceterum* post *non* aliamve [illegible]tionem, pro *sed*. Curtius 4. [illegible] *Cupido, haud injusta quidem*, [illegible]

[illegible] et, licet [illegible], tamen eo [illegible] cuit Frein[illegible] voce. Praeterea [illegible] verk. [illegible] cedentibus [illegible] men *C.* [illegible] alterius [illegible] gentilitium [illegible]

Sp. [illegible] pr. et [illegible] *pulio*. sec. [illegible] 2. *Sp.* [illegible] verk. et [illegible] Oxon. [illegible] *M. Po*[illegible] *M.* [illegible] Leid. [illegible] *Popilio* [illegible] *Popilio* [illegible] *Pompilio* [illegible] xon. C. [illegible] utrimque [illegible] tis [illegible] Fabis [illegible] ad 7, [illegible]

[illegible]

gistro equitum Saticulam obpugnare adortus, rebel-
3 landi caussam Samnitibus dedit. Duplex inde ter-
ror inlatus Romanis. hinc Samnis, magno exercitu
coacto ad eximendos obsidione socios, haud pro-
cul castris Romanorum castra posuit: hinc Saticu-
lani magno cum tumultu, patefactis repente portis,
4 in stationes hostium incurrerunt. Inde pars utraque
spe alieni magis auxilii, quam viribus freta suis,
justo mox proelio inito Romanos urguent. et, quam-

verbum quidem faciens. GLAR. Voces *L. Aemilio legiones tradiderunt. Is cum* desunt in Voss. 2. et Lovel. 3. omissae negligentia librariorum ob repetitum praenomen L. sed *tradiderant* praeferunt Voss. 1. Leid. duo, Lovel. 1. 2. 4. Gaertn. et Fragm. Hav.

§. 2. *Cum L. Fulvio magistro equitum Saticulam obpugnare adortus*] *Saticulam*, ut ante. SIG. Camp. *L. Fulino.* Deinde Scipio probat legendum hic *Saticulam.* Pall. duo *Satriculam* referunt. GEBH. *Satriculam*, praeter edd. Sigonio priores, servant etiam Voss. 1. Leid. duo, Lovel. 1. 2. 4. Harlej. Portug. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 1. N. ac B. *Sacriculam* Voss. 2. et Lovel. 3. Sed recte *Saticulam* Sigonius reposuit. V. supra ad 7, 32, 2.

§. 3. *Ad eximendos obsidione socios*] Pall. duo *eximendos ab obsidione.* GEBH. *exuriendos obsidione* Portug. *eximendos ab obsidione* Voss. 2. et Lovel. 3. Nihil mutandum. Infra 24, 41, 6. *Ibi quoque circumsessus adventu fratris obsidione eximitur.* 31, 14, 3. *Orantes, ut se obsidione eximeret.* 37, 26, 13. *Quanto satius esse, vel socios obsidione eximere.* c. 52, 3. *Quod obsidione se ac fratrem exemissent.* 38, 15, 5. *Adveniens obsidione Isiondenses exemit.* V. etiam infra ad 33, 23, 2.

Hinc Satricani magno cum tumultu] Satricula hic oppugnatur, a qua denominativum erat, opinor, *Satriculanus*, et a *Satrica Satricanus*, ut antea Livius usus est. *Satriculani* igitur hoc loco legendum videtur. Admonuimus paulo ante etiam non nihil de hac re lectorem. GLAR. De *Saticulae* civibus cum agatur, *Saticulani* certe legendum est. Nam Stephanus Σατικόλα πόλις. τὸ ἐθνικὸν Σατικολανός. Et Diodor. l. 19. [p. 710.] ubi Saticulae meminit a Romanis obsessae, ait. Ῥωμαίων Σατικόλαν πολιορκούντων Σαμνῖται ἐπεφάνησαν μετὰ δυνάμεως ἁδρᾶς σπεύδοντες λῦσαι τὴν πολιορκίαν. SIG. Omnes nostri et Hearnii Oxon. B. et C. *Satricani* servant. Sed, in uno N. *Satriculani* se invenisse, Hearne testatur; pro quo recte *Saticulani* Sigonius reposuit.

In stationes hostium incurrerunt] Pal. sec. *cucurrerunt.* Debebat esse, ut jam aliquoties admonui, *incucurrerunt.* GEBH. *stationes hostium incurrere*, omissa praepositione, Gaertn. *in stationes hostium cucurrerunt* Portug. et Ha-

quam anceps dimicatio erat, tamen utrimque tutam aciem dictator habuit; quia et locum haud facilem ad circumveniendum cepit, et diversa statuit signa. Infestior tamen in erumpentes incessit: nec 5
magno certamine intra moenia compulit. Tum totam aciem in Samnites obvertit. ibi plus certaminis fuit. Victoria sicut sera, ita nec dubia, nec varia 6
fuit. Fusi in castra Samnites, exstinctis nocte ignibus, tacito agmine abeunt: et, spe abjecta Saticu-

verk. Hinc proclive est legere *incucurrerunt*, de quo supra v. ad 1, 12, 8. ita syllaba initialis intercepta foret a vocis proximae litera ultima. V. ad 5, 27, 6. Quum tamen ea lectio non, nisi in suspectae fidei codd. reperiatur; ita nunc Livium dedisse, sine gravioribus testibus non credam. *incurrunt*, pro *incurrerunt*, est in Fragm. Hav. a m. 2. V. ad 10, 12, 4.

§. 4. *Spe alieni magis auxilii, quam viribus freta suis*] *alieni magis consilii* Leid. 2. Alibi saepe librarii ita in Mstis errare, atque has voces confundere soliti sunt. V. supra ad 2, 27, 2. 7, 11, 3. et pluribus locis.

Justo mox proelio inito Romanos urgent] Vox *inito* exsulat a Leid. 2. ejus loco *inicto* habet Lovel. 1. Tum *urguent* est in Klock. Similiter supra scriptum erat in optimis codd. 5, 36, 6. c. 48, 1. ubi plura videri possunt, et 6, 33, 12. *urget* est in Gaertn. quem numerum requirere praecedentia *utraque pars* perperam sibi persuasit indoctus librarius. V. infra ad 23, 46, 5.

Quamquam anceps dimicatio erat, tamen utrimque tutam aciem] *dimicatio anceps erat* Portug. et Haverk. Tum *utrimque tamen* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. Hinc *totam aciem* Haverk. V. infra ad 28, 4, 7. Mox *habebat*, pro *habuit*, Lovel. 4.

Quia et locum haud facilem ad circumveniendum cepit] Τὸ *et* abest a Voss. 2. Lovel. 3. et Haverk. abest etiam a primis edd. quod deinde Aldus recte interposuit. V. supra ad 2, 44, 3. Deinde *accepit* Lovel. 4. Male. V. supra ad 6, 28, 5.

§. 5. *Tum totam aciem in Samnites obvertit. ibi plus certaminis fuit*] *Dum totam aciem* Voss. 2. et Lovel. 3. ac 4. V. infra ad 40, 42, 7. Deinde *sibi plus certaminis* Leid. 1. et Lovel. 4. V. ad 1, 55, 4. *sed plus certaminis* Lovel. 2. et Hearnii Oxon. C. qui *ubi plus certaminis* invenit in B. Neque aliter mihi obviam fuit in Portug. et Haverk. V. infra ad 27, 5, 2. Tandem verbum *fuit* exsulat ab edd. Aldina prioribus. Paullo ante *in unum petens incessit*, pro *in erumpentes incessit*, sine sensu Lovel. 3.

§. 6. *Victoria sicut sera, ita nec dubia, nec varia fuit*] *nec vana fuit* Leid. 2. Male. Livius 2, 6, 10. *Ibi varia victoria, et velut aequo Marte pugnatum est*. 23, 13,

lae tuendae, Plistiam ipsi, socios Romanorum, ut parem dolorem hosti redderent, circumsidunt.

1 XXII. Anno circumacto, bellum deinceps ab di-

3. *Quam varia victoria priore Punico bello fuerit.* Justin. 2, 5. *Quibus quum varia fortuna fuisset.* qui ita saepe locutus est. Eo modo *varie bellare* 5, 23, 2. *Quia tot annis varie ibi bellatum erat, multaeque clades acceptae.* c. 28, 5. *Eodem anno in Aequis varie bellatum, adeo ut in incerto fuerit, vicissent, victine essent.* Similiter *varians victoria* apud Justin. 9, 1. Solent autem ita librarii passim variare. V. ad 22, 7, 4. Mox *Fusa in castra*, pro *Fusi*, Gaertn. *noctu*, pro *nocte*, Portug. a m. 2. [*Fusi intra castra* Veith.]

Plistiam ipsi, socios Romanorum, circumsidunt] Diodorus l. 19. [p. 710.] Plisticam vocat, cum aït hac de re ita. Πλισικὴν μὲν ἔχουσαν φρουρὰν Ῥωμαϊκὴν ἐξεπολιόρκησαν. SIG. *Plistiam* Samnitium, *Plestinam* Marsorum, cujus mentio 10, 3, 5. vult Sigonius: priorem esse, de qua Diodorus l. 19. Πλισικὴν μὲν ἔχουσαν φρουρὰν Ῥωμαϊκὴν ἐξεπολιόρκησαν. Cluverius [2. Ital. Ant. 15. p. 772.] unam eandemque urbem vult esse, et, quasi verius hoc nomen sit, apud Diodorum corrigit Πλειςίνην. Sane hic loci et mox, *Samnites ad Plistiam manserant*, nihil divortunt a vulgatis manu exarati. At in fine capitis sequentis, *ad Plisticae obsidionem redeunt*, tum *Plistica per vim Samnis potitur*, Florent. Thuan. Vossianus codices. Quod mihi non temere esse videtur. Nam quod aït Cluverius, sociam in Samnio Romanis urbem tum nullam fuisse; mirum vero, si post tot expeditiones et excursiones in Samnium obtinuerint ibi praesidium aliquod, aut oppidum φρουρὰν ἔχον Ῥωμαϊκήν. J. FR. GRON. *post jam ipsi socios Romanorum* Voss. 1. Leid. 1. et Lovel. 1. *post jam ipse socios Romanorum* Leid. 2. *Postiam ipsi socios Romanorum* Lovel. 4. *Postiam Plistiam socios Romanorum* Harlej. et edd. Aldo priores. *Plistia ⁊iam ipsis socios Romanorum* Klock. *Plisciam ipsi socios Romanorum* Portug. *Plistina ipsi socios Romanorum* Haverk. *Plistidi ipsi socios Romanorum* Gaertn. Ceterum sententiam Sigonii, quam proposuit ad Liv. 10, 3, 5. *Plistiam* Samnitium, *Plestinam* Marsorum fuisse, probat etiam Cellarius 2. Orb. Ant. 9. p. 486. Deinde *circumsident* Leid. 2. Verum, ut hoc loco *circumsidunt*, quod omnes reliqui scripti servant, ita *insidunt* supra est 3, 50, 13. *Eunt agmine ad urbem, et Aventinum insidunt.* Passim *sidere* ac *sedere* eorumque composita commutari, docuerunt Cel. Burm. ad Quinct. 2. Instit. Orat. 1. et Declam. 13, 4. ad Sueton. Tiber. 14. etiam Corte ad Plinii 3. Ep. 1. (*Burm. ad Lucan. 5, 226.) Paullo ante *sepe abjecta*, pro *spe*, Voss. 2. V. ad Liv. 7, 7, 6. Tum *Satriculae tuendae* Voss. duo, Leid. duo, Lov. 1. 2. 4. Harl. Portug. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. *Sacriculae tuendae* Lovel. 3. V. supra hoc cap. ad §. 2.

§. 1. *Bellum deinceps ab Q. Fabio dictatore gestum est*] Glareanus hunc dictatorem hoc anno fuisse sine consulibus existimat. verum errat. fuit enim *Q. Publilio et L. Papirio quartum consulibus*, teste Diodoro, qui in horum consulatu aït [l. 19. p. 711.] Εἰωθότες δὲ ἐν τοῖς κινδύνοις αὐτοκράτορα τοῦ πολέμου καθι-

ctatore Q. Fabio gestum est. Consules novi, sicut superiores, Romae manserunt: Fabius, ad accipiendum ab Aemilio exercitum, ad Saticulam cum supplemento

τῶν τῶν ἀξιολόγων ἀνδρῶν, προσεχειρήσαντο τότε Κόϊντον Φάβιον καὶ μετ' αὐτοῦ Κόϊντον Ὤλιον ἵππαρχον. οὗτοι τὰς δυνάμεις ἀναλαβόντες παρετάξαντο πρὸς τοὺς Σαμνίτας περὶ τὰς καλουμένας Λαυστόλας. Narrat deinde Romanorum, item ut Livius, fugam, et *Q. Aulii* magistri equitum necem. Est enim apud Diodorum Ὤλιον, pro *Aulium*, ut cum dicimus *Clodius*, pro *Claudius*. SIG. Errorem, quem Sigonius refellit, Glareanus commisit in Chronologia Livio subjecta ad annum urbis CDXXXIX. Ipsum etiam falsi convincunt fragmenta Fast. Capitol. ad annum CDXXXVIII. Quin etiam, male Glareanum anno, quo Fabius dictator fuit, subjungere annum, quo Papirius Cursor et Publilius Philo consules fuerunt, patet ex Livii c. 24. in princ. ubi novos consules M. Poetelium, C. Sulpicium exercitum ab dictatore Fabio accepisse tradit. Ceterum vocem *deinceps* Hearne in Oxon. L. 1. non invenit. Tum *a Q. Fabio* legunt Leid. 2. Lovel. 1. et Gaertn. Verbum autem *est* omittitur in Harlej.

Consules novi, sicut superiores, Romae manserunt] Mirum et hoc loco consulum omissa esse nomina, auctorisne, an temporum, culpa haesito. Caeterum Fabii dictaturam non videtur posuisse annuam absque consulibus. Sed non est dubium, historiae hic aliquid deesse. GLAR. Desunt nomina novorum consulum, sine dubio librariorum vitio: neque enim alias unquam ea studiose Livius praetermisit. Sunt autem apud Cassiodorum *L. Papirius*, *Q. Publilius*. Itemque in Capitolinis tabulis, *L. Papirius Cursor IIII. et Q. Publilius Philo IIII.* Et apud Diodorum l. 19. [p. 707.] *Λεύκιος Παπίριος τὸ τέταρτον καὶ Κόϊντος Ποπλίλιος τὸ δεύτερον.* Atque ita restituendum esse Livium puto, ut est in Capitolinis lapidibus. Nam in horum temporum consulibus nominandis mire diligens est, ita ut neque cognomina, neque multiplicatorum honorum notas ullas praetereat, et *L. Papirium* biennio post *consulem quintum* tradit. Quod non faceret, nisi hoc anno eum consulem *quartum* nominasset. Hoc ipsum, ut dixi, cum Glareanus non intelligeret, annum unum sine consulibus interseruit: *L.* autem *Papirium* et *Q. Publilium* in insequentem annum transtulit, ita ut uno anno Livium antecedat contra omnium monumentorum auctoritatem. † ,, Glareanus ubique ,, testatur, se pro uno anno cum ,, nemine certaturum. At hic ita ,, nunc clamat, quasi id non le,, gerit apud eum. ,, †. SIG. In Livio desiderantur nomina consulum, negligentia potius librariorum, ni fallor, quam auctoris, fere numquam ea studio praetermittentis. Supplendus igitur in hunc fere modum Livii hic locus videtur. *Consules novi L. Papirius Cursor IV. et Q. Publilius Philo IIII, sicut superiores, Romae manserunt.* Versus etenim integer ibidem a dormitante scriba praetermissus. PIGH. in Ann. ad ann. CDXXXVIII. p. 357.

Ad accipiendum ab Aemilio exercitum, ad Saticulam cum supplemento venit] *ad accipiendum ab Aemilio Satriculam, exercitum supplemento venit* Leid. 2. et Lovel. 1.

2 venit. neque enim Samnites ad Plistiam manserant: sed, adcitis ab domo novis militibus, multitudine freti, castra eodem, quo antea, loco posuerunt: lacessentesque proelio Romanos avertere ab obsi-
3 dione conabantur. Eo intentius dictator in moe-

Satriculam etiam omnes reliqui scripti mei et Hearnii Oxon. L. 2. N. B. ac C. ut et edd. omnes ante Sigonium. V. ad cap. praec. §. 2. Similiter etiam iidem exhibent infra hoc cap.

§. 2. *Ad Plistiam manserant*] *ad Pliscian* Leid. 2. et Lovel. 1. *ad Plistina* Haverk. *ad Philistiam* edd. Rom. anni 1472. et Parm. V. ad cap. praec. §. 6. Mox *a domo* Gaertn. et Fragm. Hav. Tum *militibus novis*, alio ordine, Harlej.

Castra eodem, quo antea, loco posuerunt] *quo ante* Harlej. omnesque editi usque ad Cl. Jac. Gronovium, qui *antea* substituit, concinentibus reliquis scriptis. V. ad 40, 12, 3. Tum *locum posuerunt* Fragm. Hav. *loco posuerant* Lovel. 4. et ita etiam Portug. in contextu, qui tamen inter versus adscriptum habet *posuerunt*.

Avertere ab obsidione conabantur] *advertere ab obsidione* Fragm. Hav. a m. 1. *abvertere ab obsidione* Lovel. 1. *avertere obsidione* Lovel. 2.

§. 3. *Id bellum tanti ducere, quod urbem obpugnabat*] Quid certe sibi hoc velit, vix equidem planum facere possum, etiamsi verba clara sint. GLAR. Hujus loci sensus, quem sibi ignotum esse Glareanus aït, hic est: Dictator, ad oppugnationem urbis conversus, id opus tantum pro bello habebat, quatenus oppugnabat, ac caeteris in rebus nulla belli species erat. Nam a Samnitibus securus, stationibus tantum, ne qua vis in castra fieret, oppositis, erat. Quo fiebat, ut Samnites, cum se contemni putarent, ferocius obequitarent vallo castrorum, neque quietem agere possent. SIG. Sigonius in scholiis ad hunc locum contra Glareanum talem sensum elicuit. „Dictator, ad oppugnationem „urbis conversus, id opus tan„tum pro bello habebat, qua„tenus oppugnabat, ac ceteris „in rebus nulla belli species e„rat.„ Sed ostentat mihi ex idoneo Latinae linguae auctore, *tanti ducere* idem esse illis, *pro hac vel illa re tantum habere.* In Pal. pr. vitiose reperitur *dicere*. in sec. vero diversimode, *id bellum nitebatur ducere*. Qui putavit *ducere bellum*, quod mox c. 23. Livius effert, *quibus operae est, trahere bellum*. GEBH. Sensum, quem ignorare se fatetur Glareanus, recte eruit Sigonius. Sed hic ipse sensus admonere illum poterat, scribendum esse *tantum ducere*. Id tantummodo pro bello habebat. 28, [32, 8.] *Immemorem esse rerum suarum gestarum, qui id bellum ducat*. J. FR. GRON. *id bellum tanti ducere* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Harlej. et Fragm. Hav. Neque aliter Klock. nisi quod in eo lacuna sit ante haec verba. *id bellum tanti dicere* Voss. 2. Leid. 1. et Lovel. 3. ac 4. Sed *dicere* et *ducere* vel mille locis in Mstis commutantur. V. ad 28, 43, 1. *eo, quod bellum tanti diceret, urbem oppugnabat* Lovel. 2. *id bellum nitebatur ducere* Portug.

nia hostium versus, id bellum tantum ducere, quod urbem obpugnabat; securior ab Samnitibus agere, stationibus modo obpositis, ne qua in castra vis fieret. Eo ferocius adequitare Samnites vallo, ne- 4
que otium pati. et quum jam prope in portis castro-

Gaertn. et Haverk. [Veith]. Forte oratio per infinitivum concepta indoctis librariis displicuit, ideoque pro *tanti* dederunt *nitebatur*. Ita saepius eos peccasse, dictum est supra ad 1, 50, 6. *id bellum tantum nitebatur ducere* Hearnius laudat ex Oxon. B. C. L. 2. et N. nisi quod posterioris margini *tanti* adscriptum sit. Quae lectio si in tot ejus codicibus exstiterit, (de hoc enim ut non nihil dubitem, illud efficit, quod eam in nullo meorum invenerim) non modo scribae duas lectiones junxerunt, verum etiam haud obscure indicant, Gronovii conjecturam, *id bellum tantum ducere*, verissimam esse. *ducebat* igitur, id est existimabat, id tantum bellum esse, id solummodo pro bello habebat. quo sensu τὸ *ducere* apud Livium frequens est. 2, 38, 6. *Et hanc urbem vos non hostium ducitis? ubi, si unum diem morati essetis, moriendum omnibus fuit.* 21, 41, 12. *Pacem cum victis fecimus; tutelae nostrae deinde duximus, cum Africo bello urguerentur.* ubi v. quae notantur. 27, 27, 1. *Marcellum tanta cupiditas tenebat dimicandi cum Hannibale, ut numquam satis castra castris conlata duceret.* 36, 44, 9. *Jussit meminisse Romanae virtutis, nec pro viris ducere regia mancipia.* 38, 26, 6. *Etsi non ipsi victi erant, suae gentis hominum cladem pro sua ducebant.* 40, 56, 1. *Potentior quidem erat, quam ut fugam necessariam duceret.* 42, 34, 15. *Vos quoque aequum est, omnia honesta loca ducere, quibus rempublicam defensuri sitis.* 44, 39, 2. *Majores vestri castra munita portum ad omnes casus exercitus ducebant esse.* Doujatius etiam sensum constare posse existimat, modo *quod oppugnabat* cum Sigonio accipiatur pro quatenus oppugnabat: quod, vellem, demonstrasset. Neque probo conjecturam Cl. Ant. Perizonii, qui legendum censet *quo urbem obpugnabat*. Vulgatum enim, pro quo stant omnes codices, satis commodum sensum exhibet. Praeterea paullo ante *dictator moenia hostium versus*, omissa praepositione, Lovel. 4. *dictator in moenia versus hostium* Leid. 2. et Lovel. 1.

Securior ab Samnitibus agere] *et securior* Portug. Gaertn. et Haverk. [Veith.] Hinc *a Samnitibus egere* Gaertn. Mox *stationibus modo opposito*, pro *oppositis*, Lovel. 2. et *neq. in castra vis fieret*, pro *ne qua*, Leid. 1.

§. 4. *Eo ferocius adequitare Samnites vallo, neque otium pati*] In veteribus libris *obequitare* legitur, non *adequitare*. Post haec novae orationis principium fieri debet. *Et cum jam prope.* SIG. Pall. pr. ac tert. *Eo ferocius adequitatum est. Samnites vallo neque otium pati.* sec. cum binis priscis edd. *adequitare.* GEBH. Veteres libri, unde hoc Sigonius, haud scio, qui sint. nostris certe, in quibus constanter *adequitare*, meliores non sunt. J. FR. GRON. *adequitandum est* legunt Voss. 2. et Lovel. 3. Reliqui omnes, quos vidi, codices,

nem Apuliam praestandae populo Romano auctores.
8 id audacter spondendo inpetravere, ut foedus daretur:

et Daunii. Vet. lib. *Teates* habent. Stephanus populos et cives *Teani* vocat *Τεανοὺς*. Polybius tamen 8, [91.] nominat *Calenos*, *Teanitas*, *Daunios*, *Nolanos*, ut Campaniae mediterranea incolentes, *Καληνοὶ*, *Τεανῖται*, *Δαύνιοι*, *Νωλανοί*. SIG. Pall. pr. et tert. *Teates:* sed qui sint isti, interpretes certant, et adhuc sub judice lis est. Tandem Sigonius eruit, *Teana* duo fuisse; unum *Sidicinum*, alterum *Apulum*. Pal. sec. exscriptor, haesitans forte super obscuriore nomine, supposuit *legati quoque Apuli ad novos consules* etc. GEBH. *Teatis quoque Apuli* Voss. 2. *Teates quoque Apuli* Lovel. 3. 4. et Klock. *Trates quoque Apuli* Gaertn. *Reatini quoque Apuli* Lovel. 2. *legati quoque Apuli* Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. L. 2. B. et C. [Veith.] Quae lectio si probatur, existimandum est, anno proximo Teanenses et Canusinos Apulos in deditionem venisse, nunc vero omnes Apuliae populos de pace cum Romanis ineunda legatos misisse. Et ita necesse non erit, ut supra §. 4. pro *Teanenses* cum Gronovio legamus *Cannenses*, invitis omnibus Mstis. Verum vocem *legati* hic suspectam illud reddit, quod non nisi in pejoris notae codd. reperiatur. Gronovius eodem loco, pro *Theates*, hic *Teanitae* legendum existimat; atque eo modo Polyb. *ἐθνικὸν* urbis Teani formasse docet. Contra Doujatius vel *Teanenses* legit, et, ne verba hujus cap. §. 4. obstent, ubi Teanenses datis obsidibus in deditionem venisse dicuntur, unde eos hoc anno foedus petere non potuisse Sigonius et Gronovius probare conantur, reponit; primo, eos obsides quidem futurae deditionis dedisse, deditionem vero forsitan nondum secutam esse: secundo, si tamen secuta sit, nihil prohibere, quo minus spe melioris conditionis ad sequentes consules venerint, quum se, pacis apud reliquos Apulos auctores, universam gentem in deditionem populi Romani adducturos sponderent. Vel, si haec non probantur, pro *Theates* legebat *Uriates*, ab Uria Apuliae oppido sub monte Gargano. Ceterum neque ego Gronovii sententiam admodum probo. Quamvis enim *ἐθνικὸν* ea forma proferat Polyb. et forte alii Graeci, apud Latinos tamen nondum ita formatum obcurrit. Neque habeo tamen, quod ejus loco substituam. *Theatinus Apulus* est apud Frontin. de Colon. p. 110. pro quo p. 145. est *Teanus Apulus*. Stephan. etiam in v. *Τέανον* gentile ejus urbis *Τεανὸς* esse docet. Forte cum Doujatio *Teanenses* legendum, et existimandum, eos, quamvis priori anno in deditionem venerint, nunc tamen missis legatis conditionem suam meliorem facere voluisse; ac tandem audacter spondendo, se pacem populo Romano per omnem Apuliam praestaturos, foedus, quamvis non aequum, inpetrasse. Insuper *petitum foedus* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Portug. et Haverk. *venere* autem, pro *venerunt*, Gronov. anno 1665. edidit, invitis codd. scriptis, qui omnes vulgatum servant, nisi quod *invenerunt* sit in Voss. 1. a m. 1. Paullo ante in verbis praecedentibus *simul*, pro *semel*, est in Haverk. V. ad 24, 22, 14. Tum vox *rebus* non adparet in Gaertn.

Consules C. Junium Bubulcum,

retur: neque ut aequo tamen foedere, sed ut in ditione populi Romani essent. Apulia perdomita, 9
(nam Forento quoque valido oppido Junius potitus

Q. Aemilium Barbulam] *consules centum C. Junium* Leid. 1. *consules Q. Junium* Lovel. 2. *consules Junium* Portug. *consules Caunium* Lovel. 1. *consules C. Minũ* Gaertn. Deinde *Bubulcumque Aemilium* Lovel. 3. et 4. a m. 1. qui a m. 2. legit *Bubulcum et Aemilium*; neque aliter est in Voss. 1. a m. 2. Leid. 2. et Lovel. 1. *Bubulcum, Aemilium* Portug.

Pacis per omnem Apuliam praestandae populo Romano auctores] Pal. sec. *per omnem Apuliae oram*. GEBH. Ita et Portug. *per omnium Apuliae oram* Haverk. *pacis per omnem Apuliam praestandum* Gaertn. Tum *populi Romani auctores* Lovel. 2. *populo Romano auctore* Lovel. 4.

§. 8. *Id audacter spondendo impetraverunt, ut foedus daretur: neque ut aequo tamen foedere*] Pall. tres *impetravere*. GEBH. Nihil sollicitarem, si haberetur: *ut foedus daretur: non aequum tamen; sed ut in ditione populi Romani essent*. Aut hoc modo *impetravere, ut foedus daretur; nec aequo tamen jure, sed ut in ditione populi Romani essent*. nam τὸ *ut* inter *neque ut aequo* non agnoscit Florentinus: *impetravere* autem, etsi parum intersit, omnes scripti, non *impetraverunt*. Justinus 23, [1.] *Qua victoria erecti, quum pacem aequo jure fecissent*. J. FR. GRON. Vocem primam ignorat Leid. 2. Deinde *impetravere* omnes etiam mei, nisi quod *imperavere* sit in Lovel. 2. V. infra hoc lib. ad c. 30, 10. In reliquis verbis nihil mutant codices mei, nisi quod *neque tamen ut aequo foedere* alio ordine sit in Leid. 1. *neque ut aequo cum foedere* in Gaertner. V. supra hoc lib. ad c. 3, 8. Quod autem τὸ *ut* in Florent. deesse dicat Gronov. non de optimo omnium hujus partis cod. intelligendum videtur ob caussas supra dictas hoc lib. c. 14, 2. quare merito aliorum omnium consensum unius ejus testimonio praeferimus. Neque displicere debet vocum *foedus* et *foedere* repetitio. V. ad 1, 3, 9. Doujatius etiam nihil mutandum censuit.

Sed in ditione populi Romani essent] Vet. lib. *sed ut in ditione*. Est autem hoc unum e tribus generibus societatis ineundae, de quibus Livius l. 34, [57.] Aut enim victis leges dantur, aut pares bello paciscuntur, aut, cum nunquam hostes fuerint, foedere junguntur. SIGON. Τὸ *ut* servant etiam omnes codd. exceptis solis Harlej. et Portug. Praeterea *in ditionem populi Romani esse* Haverk. quae lectio, dissentientibus reliquis Mstis, ex librarii errore orta videtur. V. supra ad 2, 14, 4. *in ditione essent populi Romani*, alio ordine, praefert Lovel. 4.

§. 9. *Nam Florento quoque valido oppido Junius potitus erat*] Quidam *Tarento* restituerunt; sed non recte, ut puto. Nondum enim Tarentum in manus Romanorum venit. Fortassis autem *Frentone* legendum ex Plin. 3, 11. Quamquam eo in loco Plinii varia lectio est. Horatius autem 3. carm. ode 4. *Ferenti* meminit, si quis forte hoc putet: est enim in Apulia. GLAR. Quid sit hoc loco *Tarentum*, ambigitur. neque enim Tarentum Apuliae est, neque a Romanis hoc tempore captum est. Neque vero *Ferentum*

erat) in Lucanos perrectum. inde repentino adventu
10 Aemilii consulis Nerulum vi captum. Et postquam res Capuae stabilitas Romana disciplina fama per socios vulgavit; Antiatibus quoque, qui se sine legibus certis, sine magistratibus agere querebantur, dati ab senatu ad jura statuenda ipsius coloniae

habere locum potest, quod quibusdam placuit: est enim biennio ante captum. Vet. lib. alii *Acronto*, alii *Acerronto* cum habeant, me in hanc sententiam trahunt, ut putem legendum esse *Acheronto*, quod oppidum erat in Apulia, ut aït Horatius, et ejus interpres Acro: quamquam Horatius *Acherontiam* vocat Oda 4. l. 3.

— — mirum quod foret omnibus,
Quicumque celsae nidum Acherontiae,
Saltusque Batinos, et arvum
Pingue colunt humilis Forenti.

SIG. Mira hic caligo interpretibus de *Tarento*. Pal. sec. *Aceronto*. unde Sigonius expediit *Acheronto*: quod aït fuisse oppidum Apuliae, et ab Horatio 3. od. 4. vocari *Acherontiam*. Andreas edidit, *nam Florento quoque valido oppido*. GEBH. *Acheronto* Sigonius, cum inveniret *Tarento*, ex Aldo opinor aut Junta propagatum: nam Romae Andreas, Becharius, Ascensius, Moguntini, *Florento*. In membranis Thuaneis *Torento* manu priore, sed secunda *Florento* subjecerat. Voss. *a Torento*. Helm. *Florente*. Ergo hic quoque, opinor, scribendum *Forento*: unde supra c. 16, 1. *Forentani*. Nihil enim vetat credere, quam urbem Cerretanus Aulius in deditionem acceperat, eam triennio post aliquid novantem vi captam a Junio Bubulco. J. FR. GRON. *Tarento* Voss. 2. Lov. 2. 3. 4. Gaertn. et Fragm. Hav. *a Tarento* Leid. 2. *Aceronto* Portug. et Haverk. *Atorento* Voss. 1. a m. 1. *Atarento* a m. 2. et Lovel. 1. *Florento* Harlej. *Torento* Leid. 1. Nihil propius videtur, quam ut *Forento* cum Gronovio probem.

Nerulum vi captum] Pal. pr. *ne nilum*. tert. *Nemium*. At sec. *Verulum*. GEBH. *ne nilum* Lovel. 3. *Venilum* Lov. 2. *Verulum* Voss. duo, Lov. 1. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. N. L. 2. B. ac C. *Verulium* Port. *Nerulium* Leid. 2. *Nerulum* in Antonini Itinerario, *Nerulos* in tabula Peutingeriana memorari, dudum viri docti monuerunt. Paullo ante *in Lucanos porrectum* Portug. a m. 1. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. V. ad 21, 28, 7. *in Lucanos bellum perrectum* Harlej. *in Lucanos bellum porrectum* edd. ante Aldum. Tum *repentino eventu*, pro *adventu*, Gaertn.

§. 10. *Qui se sine legibus certis, sine magistratibus agere querebantur*] Vet. lib. *sine legibus certisque magistratibus*. SIG. Pal. sec. *sine legibus certisque magistratibus*. GEBH. Ita et Lovel. 2. Portug. Gaertn. et Haverk. [Veith.] *sine legibus certissime magistratibus* Lovel. 3. et 4. Nollem, Sigonium vet. lib. scripturam in contextum recepisse. Vulgatum germanum ac genuinum Livii esse puto. Solet enim Livius ita pas-

patroni: nec arma modo, sed jura etiam Romana late pollebant.

XXI. C. Junius Bubulcus et Q. Aemilius Barbula 1
consules exitu anni non consulibus ab se creatis, Sp. Nautio et M. Popillio, ceterum dictatori L. Aemilio legiones tradiderunt. Is, cum L. Fulvio ma- 2

sim praepositiones non interposita copula repetere, et quidem inprimis hanc *sine*. Ita supra 7, 2, 4. *Sine carmine ullo, sine imitandorum carminum actu ludiones haud indecoros motus dabant.* ubi plura notantur. *sine legibus certis* autem, ut apud Pompon. l. 2. §. 1. ff. de Or. Jur. *Initio civitatis nostrae populus sine lege certa, sine jure certo primum agere instituit.* Paullo ante *famam per socios vulgavit*, pro *fama*, Gaertn. *vulgaverat* Hearnii Oxon. C. Verbis autem sequentibus *dati a senatu*, pro *ab senatu*, Lovel. 4. et Gaertn. Denique vox *late* deficit in Gaertner. [Veith.]

§. 1. *Exitu anni non consulibus ab se creatis*] Unicus ille Florent. *novis consulibus*. Promitterem utramque manum, si abessent τὰ *ab se*. Sensus foret, creasse quidem consules, non tamen, ut solebat fieri, eos successores habuisse ad exercitus. J. FR. GRON. Verisimile fit, Gronovium eam lectionem non in unico Florent. sed in alio quodam, vel Florentiae vel alibi consulto, invenisse: rationem v. supra ad lib. hujus c. 14, 2. Id autem me in hac opinione deinde confirmavit, quod scripturam illam in nullo optimae notae cod. sed tantum in Portug. Gaertn. et Haverk. invenerim; quibus accedit Fragm. Hav. a m. 2. Elegans autem est mox *ceterum* post *non* aliamve negationem, pro *sed*. Curtius 4, 8. *Cupido, haud injusta quidem, ceterum intempestiva, incesserat.* Quia et, licet non praecesserit negatio, tamen eo sensu usurpari, docuit Freinshem. in ind. Flori hac voce. Praeterea *exitus anni* Haverk. *exitum anni* Gaertn. In praecedentibus autem Junii praenomen *C.* deficit in Fragm. Hav. alterius autem consulis nomen gentilitium *Aemilius* in Lovel. 2.

Sp. Nautio et M. Popillio] Pall. pr. et tert. *Sp. Nautio et M. Pupulio.* sec. *Spurio Mutio et M. Pompilio.* GEBH. *Sp. Nautō* Leid. 2. *Sp. Mutio* Voss. 2. Portug. Haverk. et Fragm. Hav. *Sp. Mucio* Oxon. B. apud Hearnium. Tum *M. Popilio* Voss. 1. et Fragm. Hav. *M. Pupilio* Voss. 2. *M. Populio* Leid. 1. Lovel. 4. et Gaertn. *M. Papilio* Leid. 2. et Lovel. 1. *M. Pōpilio* Portug. et Haverk. *M. Pompilio* Lovel. 2. et Hearnii Oxon. C. *M. Pupulio* Lovel. 3. Sed utriusque nomen recte in vulgatis editionibus superest, ut ex Fastis Capit. constat. V. supra ad 7, 12, 1.

Ceterum dictatori L. Aemilio legiones tradiderunt] Mirum vero, quid ita non narratur caussa creationis hujus, sicut nec paullo post Fabii, ut plane suspicandum, hunc locum esse mutilum. Nos in chronologia nostra huic dictatori annum dedimus, quem alii septimo post hunc anno ei tribuunt, ubi tamen Livius manifeste scribit, Fabio consulatum continuatum, de dictatore ne

gistro equitum Saticulam obpugnare adortus, rebel-
3 landi caussam Samnitibus dedit. Duplex inde terror inlatus Romanis. hinc Samnis, magno exercitu coacto ad eximendos obsidione socios, haud procul castris Romanorum castra posuit: hinc Saticulani magno cum tumultu, patefactis repente portis,
4 in stationes hostium incurrerunt. Inde pars utraque spe alieni magis auxilii, quam viribus freta suis, justo mox proelio inito Romanos urguent. et, quam-

verbum quidem faciens. GLAR. Voces *L. Aemilio legiones tradiderunt. Is cum* desunt in Voss. 2. et Lovel. 3. omissae negligentia librariorum ob repetitum praenomen L. sed *tradiderant* praeferunt Voss. 1. Leid. duo, Lovel. 1. 2. 4. Gaertn. et Fragm. Hav.

§. 2. *Cum L. Fulvio magistro equitum Satriculam obpugnare adortus*] *Saticulam*, ut ante. SIG. Camp. *L. Fulino.* Deinde Scipio probat legendum hic *Saticulam.* Pall. duo *Satriculam* referunt. GEBH. *Satriculam*, praeter edd. Sigonio priores, servant etiam Voss. 1. Leid. duo, Lovel. 1. 2. 4. Harlej. Portug. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 1. N. ac B. *Sacriculam* Voss. 2. et Lovel. 3. Sed recte *Saticulam* Sigonius reposuit. V. supra ad 7, 32, 2.

§. 3. *Ad eximendos obsidione socios*] Pall. duo *eximendos ab obsidione.* GEBH. *exuriendos obsidione* Portug. *eximendos ab obsidione* Voss. 2. et Lovel. 3. Nihil mutandum. Infra 24, 41, 6. *Ibi quoque circumsessus adventu fratris obsidione eximitur.* 31, 14, 3. *Orantes, ut se obsidione eximeret.* 37, 26, 13. *Quanto satius esse, vel socios obsidione eximere.* c. 52, 3. *Quod obsidione se ac fratrem exemissent.* 38, 15, 5. *Adveniens obsidione Isiondenses exemit.* V. etiam infra ad 33, 23, 2.

Hinc Satricani magno cum tumultu] Satricula hic oppugnatur, a qua denominativum erat, opinor, *Satriculanus*, et a *Satrico Satricanus*, ut antea Livius usus est. *Satriculani* igitur hoc loco legendum videtur. Admonuimus paulo ante etiam non nihil de hac re lectorem. GLAR. De *Saticulae* civibus cum agatur, *Saticulani* certe legendum est. Nam Stephanus *Σατικόλα πόλις. τὸ ἐθνικὸν Σατικολανός.* Et Diodor. l. 19. [p. 710.] ubi Saticulae meminit a Romanis obsessae, aït. *Ῥωμαίων Σατικόλαν πολιορκούντων Σαμνῖται ἐπεφάνησαν μετὰ δυνάμεως ἁδρᾶς σπεύδοντες λῦσαι τὴν πολιορκίαν.* SIG. Omnes nostri et Hearnii Oxon. B. et C. *Satricani* servant. Sed, in uno N. *Satriculani* se invenisse, Hearne testatur; pro quo recte *Saticulani* Sigonius reposuit.

In stationes hostium incurrerunt] Pal. sec. *cucurrerunt.* Debebat esse, ut jam aliquoties admonui, *incucurrerunt.* GEBH. *stationes hostium incurrere*, omissa praepositione, Gaertn. *in stationes hostium cucurrerunt* Portug. et Ha-

quam anceps dimicatio erat, tamen utrimque tu-
tam aciem dictator habuit; quia et locum haud fa-
cilem ad circumveniendum cepit, et diversa statuit
signa. Infestior tamen in erumpentes incessit: nec 5
magno certamine intra moenia compulit. Tum to-
tam aciem in Samnites obvertit. ibi plus certaminis
fuit. Victoria sicut sera, ita nec dubia, nec varia 6
fuit. Fusi in castra Samnites, exstinctis nocte igni-
bus, tacito agmine abeunt: et, spe abjecta Saticu-

verk. Hinc proclive est legere *incucurrerunt*, de quo supra v. ad 1, 12, 8. ita syllaba initialis intercepta foret a vocis proximae litera ultima. V. ad 5, 27, 6. Quum tamen ea lectio non, nisi in suspectae fidei codd. reperiatur; ita nunc Livium dedisse, sine gravioribus testibus non credam. *incurrunt*, pro *incurrerunt*, est in Fragm. Hav. a m. 2. V. ad 10, 12, 4.

§. 4. *Spe alieni magis auxilii, quam viribus freta suis*] *alieni magis consilii* Leid. 1. Alibi saepe librarii ita in Mstis errare, atque has voces confundere soliti sunt. V. supra ad 2, 27, 2. 7, 21, 3. et pluribus locis.

Justo mox proelio inito Romanos urgent] Vox *inito* exsulat a Leid. 2. ejus loco *inicto* habet Lovel. 1. Tum *urguent* est in Klock. Similiter supra scriptum erat in optimis codd. 5, 36, 6. c. 48, 1. ubi plura videri possunt, et 6, 33, 12. *urget* est in Gaertn. quem numerum requirere praecedentia *utraque pars* perperam sibi persuasit indoctus librarius. V. infra ad 23, 46, 5.

Quamquam anceps dimicatio erat, tamen utrimque tutam aciem] *dimicatio anceps erat* Portug. et Haverk. Tum *utrimque tamen* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. Hinc *totam aciem* Haverk. V. infra ad 28, 4, 7. Mox *habebat*, pro *habuit*, Lovel. 4.

Quia et locum haud facilem ad circumveniendum cepit] *Tò et* abest a Voss. 2. Lovel. 3. et Haverk. abest etiam a primis edd. quod deinde Aldus recte interposuit. V. supra ad 2, 44, 3. Deinde *accepit* Lovel. 4. Male. V. supra ad 6, 28, 5.

§. 5. *Tum totam aciem in Samnites obvertit. ibi plus certaminis fuit*] *Dum totam aciem* Voss. 2. et Lovel. 3. ac 4. V. infra ad 40, 42, 7. Deinde *sibi plus certaminis* Leid. 1. et Lovel. 4. V. ad 2, 55, 4. *sed plus certaminis* Lovel. 2. et Hearnii Oxon. C. qui *ubi plus certaminis* invenit in B. Neque aliter mihi obviam fuit in Portug. et Haverk. V. infra ad 27, 5, 2. Tandem verbum *fuit* exsulat ab edd. Aldina prioribus. Paullo ante *in eunum petens incessit*, pro *in erumpentes incessit*, sine sensu Lovel. 3.

§. 6. *Victoria sicut sera, ita nec dubia, nec varia fuit*] *nec vana fuit* Leid. 2. Male. Livius 2, 6, 10. *Ibi varia victoria, et velut aequo Marte pugnatum est.* 23, 13,

lae tuendae, Plistiam ipsi, socios Romanorum, ut parem dolorem hosti redderent, circumsidunt.

1 XXII. Anno circumacto, bellum deinceps ab di-

3. *Quam varia victoria priore Punico bello fuerit.* Justin. 2, 5. *Quibus quum varia fortuna fuisset.* qui ita saepe locutus est. Eo modo *varie bellare* 5, 23, 2. *Quia tot annis varie ibi bellatum erat, multaeque clades acceptae.* c. 28, 5. *Eodem anno in Aequis varie bellatum, adeo ut in incerto fuerit, vicissent, victine essent.* Similiter *varians victoria* apud Justin. 9, 1. Solent autem ita librarii passim variare. V. ad 22, 7, 4. Mox *Fusa in castra,* pro *Fusi,* Gaertn. *noctu,* pro *nocte,* Portug. a m. 2. [*Fusi intra castra* Veith.]

Plistiam ipsi, socios Romanorum, circumsidunt] Diodorus l. 19. [p. 710.] Plisticam vocat, cum aït hac de re ita. *Πλιστικὴν μὲν ἔχουσαν φρουρὰν Ῥωμαϊκὴν ἐξεπολιόρκησαν.* SIG. *Plistiam* Samnitium, *Plestinam* Marsorum, cujus mentio 10, 3, 5. vult Sigonius: priorem esse, de qua Diodorus l. 19. *Πλιστικὴν μὲν ἔχουσαν φρουρὰν Ῥωμαϊκὴν ἐξεπολιόρκησαν.* Cluverius [2. Ital. Ant. 15. p. 772.] unam eandemque urbem vult esse, et, quasi verius hoc nomen sit, apud Diodorum corrigit *Πλειστίνην.* Sane hic loci et mox, *Samnites ad Plistiam manserant,* nihil divortunt a vulgatis manu exarati. At in fine capitis sequentis, *ad Plisticae obsidionem redeunt,* tum *Plistica per vim Samnis potitur,* Florent. Thuan. Vossianus codices. Quod mihi non temere esse videtur. Nam quod aït Cluverius, sociam in Samnio Romanis urbem tum nullam fuisse; mirum vero, si post tot expeditiones et excursiones in Samnium obtinuerint ibi praesidium aliquod, aut oppidum *φρουρὰν ἔχον Ῥωμαϊκήν.* J. FR. GRON. *post jam ipsi socios Romanorum* Voss. 1. Leid. 1. et Lovel. 1. *post jam ipse socios Romanorum* Leid. 2. *Postiam ipsi socios Romanorum* Lovel. 4. *Postiam Plistiam socios Romanorum* Harlej. et edd. Aldo-priores. *Plistia etiam ipsis socios Romanorum* Klock. *Plisciam ipsi socios Romanorum* Portug. *Plistina ipsi socios Romanorum* Haverk. *Plistiăi ipsi socios Romanorum* Gaertn. Ceterum sententiam Sigonii, quam proposuit ad Liv. 10, 3, 5. *Plistiam* Samnitium, *Plestinam* Marsorum fuisse, probat etiam Cellarius 2. Orb. Ant. 9. p. 486. Deinde *circumsident* Leid. 2. Verum, ut hoc loco *circumsidunt,* quod omnes reliqui scripti servant, ita *insidunt* supra est 3, 50, 13. *Eunt agmine ad urbem, et Aventinum insidunt.* Passim *sidere* ac *sedere* eorumque composita commutari, docuerunt Cel. Burm. ad Quinct. 2. Instit. Orat. 1. et Declam. 13, 4. ad Sueton. Tiber. 14. etiam Corte ad Plinii 3. Ep. 1. (*Burm. ad Lucan. 5, 226.) Paullo ante *sepe abjecta,* pro *spe,* Voss. 2. V. ad Liv. 7, 7, 6. Tum *Satriculae tuendae* Voss. duo, Leid. duo, Lov. 1. 2. 4. Harl. Portug. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. *Sacriculae tuendae* Lovel. 3. V. supra hoc cap. ad §. 2.

§. 1. *Bellum deinceps ab Q. Fabio dictatore gestum est*] Glareanus hunc dictatorem hoc anno fuisse sine consulibus existimat. verum errat. fuit enim *Q. Publilio et L. Papirio quartum consulibus,* teste Diodoro, qui in horum consulatu aït [l. 19. p. 711.] *Εἰωθότες δὲ ἐν τοῖς κινδύνοις αὐτοκράτορα τοῦ πολέμου καθι-*

ctatore Q. Fabio gestum est. Consules novi, sicut superiores, Romae manserunt: Fabius, ad accipiendum ab Aemilio exercitum, ad Saticulam cum supplemento

πάντων ἀξιολόγων ἀνδρῶν, προσεχειρίσαντο τότε Κόϊντον Φάβιον καὶ μετ' αὐτοῦ Κόϊντον Ὤλιον ἵππαρχον. οὗτοι τὰς δυνάμεις ἀναλαβόντες παρετάξαντο πρὸς τοὺς Σαμνίτας περὶ τὰς καλουμένας Λαυστόλας. Narrat deinde Romanorum, item ut Livius, fugam, et *Q. Aulii* magistri equitum necem. Est enim apud Diodorum Ὤλιον, pro *Aulium*, ut cum dicimus *Clodius*, pro *Claudius*. SIG. Errorem, quem Sigonius refellit, Glareanus commisit in Chronologia Livio subjecta ad annum urbis CDXXXIX. Ipsum etiam falsi convincunt fragmenta Fast. Capitol. ad annum CDXXXVIII. Quin etiam, male Glareanum anno, quo Fabius dictator fuit, subjungere annum, quo Papirius Cursor et Publilius Philo consules fuerunt, patet ex Livii c. 24. in princ. ubi novos consules M. Poetelium, C. Sulpicium exercitum ab dictatore Fabio accepisse tradit. Ceterum vocem *deinceps* Hearne in Oxon. L. 1. non invenit. Tum *a Q. Fabio* legunt Leid. 2. Lovel. 1. et Gaertn. Verbum autem *est* omittitur in Harlej.

Consules novi, sicut superiores, Romae manserunt] Mirum et hoc loco consulum omissa esse nomina, auctorisne, an temporum, culpa haesito. Caeterum Fabii dictaturam non videtur posuisse annuam absque consulibus. Sed non est dubium, historiae hic aliquid deesse. GLAR. Desunt nomina novorum consulum, sine dubio librariorum vitio: neque enim alias unquam ea studiose Livius praetermisit. Sunt autem apud Cassiodorum *L. Papirius*, *Q. Publilius*. Itemque in Capitolinis tabulis, *L. Papirius Cursor IIII. et Q. Publilius Philo IIII.* Et apud Diodorum l. 19. [p. 707.] Λεύκιος Παπίριος τὸ τέταρτον καὶ Κόϊντος Ποπλίλιος τὸ δεύτερον. Atque ita restituendum esse Livium puto, ut est in Capitolinis lapidibus. Nam in horum temporum consulibus nominandis mire diligens est, ita ut neque cognomina, neque multiplicatorum honorum notas ullas praetereat, et *L. Papirium* biennio post *consulem quintum* tradit. Quod non faceret, nisi hoc anno eum consulem *quartum* nominasset. Hoc ipsum, ut dixi, cum Glareanus non intelligeret, annum unum sine consulibus interseruit: *L.* autem *Papirium* et *Q. Publilium* in insequentem annum transtulit, ita ut uno anno Livium antecedat contra omnium monumentorum auctoritatem. † „ Glareanus ubique „ testatur, se pro uno anno cum „ nemine certaturum. At hic ita „ nunc clamat, quasi id non le„ gerit apud eum. „ †. SIG. In Livio desiderantur nomina consulum, negligentia potius librariorum, ni fallor, quam auctoris, fere numquam ea studio praetermittentis. Supplendus igitur in hunc fere modum Livii hic locus videtur. *Consules novi L. Papirius Cursor IV. et Q. Publilius Philo IIII, sicut superiores, Romae manserunt.* Versus etenim integer ibidem a dormitante scriba praetermissus. PIGH. in Ann. ad ann. CDXXXVIII. p. 357.

Ad accipiendum ab Aemilio exercitum, ad Saticulam cum supplemento venit] *ad accipiendum ab Aemilio Satriculam, exercitum supplemento venit* Leid. 2. et Lovel. 1.

2 venit. neque enim Samnites ad Pliftiam manserant: sed, adcitis ab domo novis militibus, multitudine freti, caftra eodem, quo antea, loco posuerunt: laceffentesque proelio Romanos avertere ab obsi-
3 dione conabantur. Eo intentius dictator in moe-

Satriculam etiam omnes reliqui scripti mei et Hearnii Oxon. L. 2. N. B. ac C. ut et edd. omnes ante Sigonium. V. ad cap. praec. §. 2. Similiter etiam iidem exhibent infra hoc cap.

§. 2. *Ad Pliftiam manserant*] *ad Plisciam* Leid. 2. et Lovel. 1. *ad Pliftina* Haverk. *ad Philiftiam* edd. Rom. anni 1472. et Parm. V. ad cap. praec. §. 6. Mox *a domo* Gaertn. et Fragm. Hav. Tum *militibus novis*, alio ordine, Harlej.

Caftra eodem, quo antea, loco posuerunt] *quo ante* Harlej. omnesque editi usque ad Cl. Jac. Gronovium, qui *antea* subftituit, concinentibus reliquis scriptis. V. ad 40, 12, 3. Tum *locum posuerunt* Fragm. Hav. *loco posuerant* Lovel. 4. et ita etiam Portug. in contextu, qui tamen inter versus adscriptum habet *posuerunt*.

Avertere ab obsidione conabantur] *advertere ab obsidione* Fragm. Hav. a m. 1. *abvertere ab obsidione* Lovel. 1. *avertere obsidione* Lovel. 2.

§. 3. *Id bellum tanti ducere, quod urbem obpugnabat*] Quid certe sibi hoc velit, vix equidem planum facere poffum, etiamsi verba clara sint. GLAR. Hujus loci sensus, quem sibi ignotum effe Glareanus aït, hic est: Dictator, ad oppugnationem urbis conversus, id opus tantum pro bello habebat, quatenus oppugnabat, ac caeteris in rebus nulla belli species erat. Nam a Samnitibus securus, stationibus tantum, ne qua vis in caftra fieret, oppositis, erat. Quo fiebat, ut Samnites, cum se contemni putarent, ferocius obequitarent vallo caftrorum, neque quietem agere poffent. SIG. Sigonius in scholiis ad hunc locum contra Glareanum talem sensum elicuit. „Dictator, ad oppugnationem „urbis conversus, id opus tantum pro bello habebat, quatenus oppugnabat, ac ceteris „in rebus nulla belli species erat.„ Sed oftentat mihi ex idoneo Latinae linguae auctore, *tanti ducere* idem effe illis, *pro hac vel illa re tantum habere*. In Pal. pr. vitiose reperitur *dicere*. in sec. vero diversimode, *id bellum nitebatur ducere*. Qui putavit *ducere bellum*, quod mox c. 23. Livius effert, *quibus operae est, trahere bellum*. GEBH. Sensum, quem ignorare se fatetur Glareanus, recte eruit Sigonius. Sed hic ipse sensus admonere illum poterat, scribendum effe *tantum ducere*. Id tantummodo pro bello habebat. 28, [32, 8.] *Immemorem esse rerum suarum geftarum, qui id bellum ducat*. J. FR. GRON. *id bellum tanti ducere* Voff. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Harlej. et Fragm. Hav. Neque aliter Klock. nisi quod in eo lacuna sit ante haec verba. *id bellum tanti dicere* Voff. 2. Leid. 1. et Lovel. 3. ac 4. Sed *dicere* et *ducere* vel mille locis in Mftis commutantur. V. ad 28, 43, 1. *eo, quod bellum tanti diceret, urbem oppugnabat* Lovel. 2. *id bellum nitebatur ducere* Portug.

nia hostium versus, id bellum tantum ducere, quod urbem obpugnabat; securior ab Samnitibus agere, stationibus modo obpositis, ne qua in castra vis fieret. Eo ferocius adequitare Samnites vallo, ne- 4
que otium pati. et quum jam prope in portis castro-

Gaertn. et Haverk. [Veith]. Forte oratio per infinitivum concepta indoctis librariis displicuit, ideoque pro *tanti* dederunt *nitebatur*. Ita saepius eos peccasse, dictum est supra ad 1, 50, 6. *id bellum tantum nitebatur ducere* Hearnius laudat ex Oxon. B. C. L. 2. et N. nisi quod posterioris margini *tanti* adscriptum sit. Quae lectio si in tot ejus codicibus exstiterit, (de hoc enim ut non nihil dubitem, illud efficit, quod eam in nullo meorum invenerim) non modo scribae duas lectiones junxerunt, verum etiam haud obscure indicant, Gronovii conjecturam, *id bellum tantum ducere*, verissimam esse. *ducebat* igitur, id est existimabat, id tantum bellum esse, id solummodo pro bello habebat. quo sensu τὸ *ducere* apud Livium frequens est. 2, 38, 6. *Et hanc urbem vos non hostium ducitis? ubi, si unum diem moraturi essetis, moriendum omnibus fuit.* 21, 41, 12. *Pacem cum victis fecimus; tutelae nostrae deinde duximus, cum Africo bello urguerentur.* ubi v. quae notantur. 27, 27, 1. *Marcellum tanta cupiditas tenebat dimicandi cum Hannibale, ut numquam satis castra castris conlata duceret.* 36, 44, 9. *Jussit meminisse Romanae virtutis, nec pro viris ducere regia mancipia.* 38, 26, 6. *Etsi non ipsi victi erant, suae gentis hominum cladem pro sua ducebant.* 40, 56, 1. *Potentior quidem erat, quam ut fugam necessariam duceret.* 42, 34, 15. *Vos quoque aequum est, omnia honesta loca ducere, quibus rempublicam defensuri sitis.* 44, 39, 2. *Majores vestri castra munita portum ad omnes casus exercitus ducebant esse.* Doujatius etiam sensum constare posse existimat, modo *quod oppugnabat* cum Sigonio accipiatur pro quatenus oppugnabat: quod, vellem, demonstrasset. Neque probo conjecturam Cl. Ant. Perizonii, qui legendum censet *quo urbem obpugnabat*. Vulgatum enim, pro quo stant omnes codices, satis commodum sensum exhibet. Praeterea paullo ante *dictator moenia hostium versus*, omissa praepositione, Lovel. 4. *dictator in moenia versus hostium* Leid. 2. et Lovel. 1.

Securior ab Samnitibus agere] *et securior* Portug. Gaertn. et Haverk. [Veith.] Hinc *a Samnitibus egere* Gaertn. Mox *stationibus modo opposito*, pro *oppositis*, Lovel. 2. et *neq. in castra vis fieret*, pro *ne qua*, Leid. 1.

§. 4. *Eo ferocius adequitare Samnites vallo, neque otium pati*] In veteribus libris *obequitare* legitur, non *adequitare*. Post haec novae orationis principium fieri debet. *Et cum jam prope.* SIG. Pall. pr. ac tert. *Eo ferocius adequitatum est. Samnites vallo neque otium pati.* sec. cum binis priscis edd. *adequitare*. GEBH. Veteres libri, unde hoc Sigonius, haud scio, qui sint. nostris certe, in quibus constanter *adequitare*, meliores non sunt. J. FR. GRON. *adequitandum est* legunt Voss. 2. et Lovel. 3. Reliqui omnes, quos vidi, codices,

rum esset hostis, nihil consulto dictatore, magister equitum Q. Aulius Cerretanus, magno tumultu cum omnibus turmis equitum evectus, submovit hostem.
5 tum in minime pertinaci genere pugnae sic fortuna exercuit opes, ut insignes utrimque clades et clara
6 ipsorum ducum ederet funera. Prior Samnitium

et Hearnii Oxon. N. B. ac C. *adequitare* praeferunt. Utrumque sensum haud incommodum reddit. Hinc codicum auctoritate standum, idque, quod ante Sigonium in omnibus edd. prostabat, reducendum existimavi. V. supra ad 1, 14, 7. Accedit, quod mox repetatur, *quo tam ferociter adequitasset*.

Magister equitum Q. Aulius Cerretanus] *Q. Duilius Aulus Terretanus* Leid. 2. Et ita etiam est in Lovel. 1. a m. 2. in quo *Aulius* a m. 1. scriptum fuerat. *Q. Avus Cerretanus* Lovel. 3. *Q. Aulius Ceretanus* Gaertn. et Fragm. Hav. *Q. Aulus Ceretanus* Portug. et Haverk. *Q. Alius Cerretanus* edd. Rom. anni 1472. et Parm. V. supra ad 9, 15, 11.

§. 5. *Tum in minime pertinaci genere pugnae*] Omnes libri *cum minime pertinaci*. GEBH. *cum in minime pertinaci* Voss. 1. Leid. duo, Lovel. 1. et Fragm. Hav. V. ad Epit. Liv. 48. circa finem. *tum minime pertinaci* Voss. 2. Lovel. 3. Harlej. Portug. Gaertn. Haverk. et Hearnii Oxon. L. 2. N. et C. cujus codex B. praefert *tum minime*. Sed praepositio *in* vel intercidit ob vocis praecedentis literam finalem, vel sequentis initialem. De priori v. ad 10, 13, 3. de altero ad 37, 1, 2. *tum in certamine pertinaci genere pugnae* Lovel. 2. Mox *fortuna opes exercuit* Leid. 1. alio ordine: pro quo Doujatius legendum censuit *exercuit copias*. Ita quidem interdum variant librarii. V. viros doctos ad Nepot. Miltiad. 5. Nihil tamen mutandum est, quia in vulgatum constanter conspirant codd. et τὸ *opes* pro copiis saepe sumatur. V. quae viri docti ad eumdem locum Nepotis notarunt.

Ut insignis utrimque clades et clara ipsorum ducum ederet funera] Si verbum *ederet* nominativum habet *fortuna*, necesse est, ut *insignes utrimque clades* legamus. Sin autem *insignis* nominativus est, copula *et* abundat. GLAR. Prius verum est. *insignes utrimque clades* legit etiam Lovel. 2. Cl. Ant. Perizonius ad marginem Livii notavit, vel locum medicina egere, vel *insignis* accipiendum casum quartum numeri pluralis. Vox *ducum* deficit in Harlej. et edd. Aldo prioribus. *ut in singulis utrimque clades et clara ipsorum ducum ederent funera* habet Klock.

§. 6. *Quod tam ferociter adequitasset, inde se fundi fugarique*] Lege, *quo tam ferociter adequitasset, inde se fundi fugarique* ratione evidenti: etsi non varient scripti. J. FR. GRON. *quo tam ferociter* Voss. 1. et Lovel. 1. Saepe *quo* et *quod* in Mstis commutantur. V. ad 36, 33, 3. Deinde *equitasset* Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 2. Male. V. modo ad hoc cap. §. 4. Tum *et inde se fundi* Portug. Haverk. et Hearnii

imperator, aegre patiens, quo tam ferociter adequitasset, inde se fundi fugarique, orando hortandoque equites proelium integravit. in quem, insi- 7
gnem inter suos cientem pugnam, magister equitum Romanus infesta cuspide ita permisit equum, ut uno ictu exanimem equo praecipitaret: nec, ut fit,

Oxon. N. ac B. Verum illud *et* perperam repetitum est ex ultimis literis vocis praecedentis. V. infra ad 39, 18, 8. Τὸ *fugarique* deficit in Lovel. 4. Sed infinitis locis haec verba apud Livium aliosque scriptores jungi solent.

Orando hortandoque equites proelium integravit] *orando* deficit in Lovel. 2. *orando hortando equites*, sine copula, Leid. 1. Ita infra 29, 2, 13. *Ut fluctuantia viderunt signa, hortantur, orant, ut perculsos invadant.* Et saepe Livius duo aut plura verba ἀσυνδέτως jungit. V. ad 2, 54, 4. 5, 51, 3. 6, 41, 2. (*39, 15, 2.) Praeterea *proelium intravit* Lov. 4. *proelium iteravit* Leid. duo, Lov. 1. Harlej. Portug. Klock. Haverk. Hearnii Oxon. B. C. ejusque N. in margine, cum editis ante Aldum, qui primus *integravit* reposuit. Utrumque Livio in usu est. et quidem *integrare proelium, pugnam* supra 7, 7, 8. *Clamore provolant ante signa, et novam integrant pugnam.* 3, 70, 6. *Conficerent equos virosque, ne quis reveheretur inde ad proelium, aut integraret pugnam.* ubi plura exempla vide. *iterare proelium, pugnam* 1, 12, 7. *Jupiter optimus maximus resistere, atque iterare pugnam jubet.* 6, 32, 7. *Postero die iterata pugna.* Hic tamen *integravit* magis placet. Solent autem librarii in commutandis his vocibus peccare. V. ad 28, 15, 10.

§. 7. *Insignem inter suos cientem pugnam*] Vox *insignem* perperam omittitur in Leid. 2. et Lovel. 1. [Veith.] Livius 39, 40, 6. *In bello manu fortissimus, multisque insignibus clarus pugnis.* Curtius 4, 9. *Insignis eo die pugna equitum et praecipue Aristonis fuit.*

Ita permisit equum, ut uno ictu exanimem equo praecipitaret] *ita percussit equum* Haverk. De locutione *permittere equum* v. supra ad 3, 70, 9. Tum *ex uno ictu* Voss. 1. a m. 1. pro quo *ut uno ictu* postea inter versus adscriptum est. Utraque lectione simul recepta *ut ex uno ictu* praeferunt Portug. Haverk. et Oxon. N. in margine, teste Hearnio; qui insuper monuit, se *ut ex novo ictu* in B. et *ut virum uno ictu* in L. 2. invenisse. [*ut virum ex uno ictu* Veith.]

Nec, ut fit, ad ducis casum perculsa magis, quam irritata, est multitudo omnis. qui circa erant] Vet. lib. *Omnes, qui circa erant.* SIG. *nec fit, ut ad ducis* perperam Fragm. Hav. De formula *ut fit* v. ad 4, 52, 4. Tum *percussa magis* Leid. 1. V. ad 34, 15, 2. *ad ducis casum perculsa, magis irritata est* Leid. 2. ut *magis* accipiatur pro potius. V. viros doctos ad Gratii Cyneg. 90. Unius tamen cod. auctoritas reliquorum consensui praeferri nequit. Τὸ *est* deficit in Voss. 2. qui insuper praefert *irritata multitudo hostis omnis, quae circum erat:* sed vocem *hostis* additis signis delendam esse indicabatur.

ad ducis casum perculsa magis, quam irritata, est
8 multitudo. Omnes, qui circa erant, in Aulium, temere invectum per hostium turmas, tela conjece-
9 runt. Fratri praecipuum decus ulti Samnitium imperatoris dederunt. is victorem detractum ex equo magistrum equitum, plenus moeroris atque irae,

irritata multitudo omnis, quae circa erat habet Lovel. 3. *irritata est multitudo omnis, quae circa erat* Lovel. 2. et Fragm. Hav. a m. 1. *irritata est multitudo omnis. qui circa erant* Lovel. 1. et Leid. 2. *irritata est multitudo omnis, qui circum erat* Leid. 1. et Lovel. 4. *irritata est multitudo. Omnes, qui circuerant* Gaertn. Sed Sigonio, emendanti *irritata est multitudo. Omnes, qui circa erant*, alios consentire Hearnius monet. Consentit certe Gronovius mox ad §. 9. De locutione *qui circa erant* v. Cel. Duker. supra ad 1, 4, 6. et quae notantur ad 36, 14, 12.

§. 8. *In Aulium, temere invectum per hostium turmas*] *Aelium* quidam legendum putant. Caeterum hoc in loco per aliquot versus vide ut congruant, quaeque praecedunt, quaeque sequuntur. Primum *in eum tela conjecerunt*, deinde *fratri dederunt*, denique *ille eum trucidat*. Porro qui vivum eum retinere potuerunt, atque adeo dare, occidereque, ejus cadavere potiri non potuisse, mirum videri potest. Praeterea amphibolon est in genitivo *Samnitium imperatoris*, fratrine imperatoris, an ulti decus imperatoris Samnitium. GLAR. Quinam sint, quos *Aelium* legendum putare dicit Glareanus, non invenio; nisi se ipsum indicet. Supra enim, se *Aelium* de hoc Cerretano legendum censere, professus est ad 8, 37, 1. Sed, *Aulium* eum vocandum esse, viri docti ibidem monuerunt: quod, ab aliis substitutum, magis, quam *Aulus* praenomen, quadrare ad eumdem locum concedit Glareanus. Et ita etiam hic omnes scripti et editi praeferunt, nisi quod *Aulum* sit in Leid. 2. Lov. 1. 2. Harlej. Portug. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. a m. 2. Neque est, quod idem Glareanus videre jubeat, ut praecedentia ac sequentia congruant. Calumniatus esse, aut certe non recte accepisse videtur vocem *dederunt*. Non enim eo indicatur, omnes, qui circa erant, captivum Aulium dedisse fratri imperatoris Samnitium; quo sensu Glareanum intellexisse, verba ejus docent: sed ideo ei dedisse ulti Samnitium imperatoris decus, quia conjectis telis scopum, quem petebant, ipsum nempe Aulium, non tetigerunt, atque in eo virtutis suae exercendae locum fratri ejus reliquum fecerunt. *concedere alteri decus* infra dicit Liv. 25, 14, 6. Quod autem Aulii ex equo detracti et interfecti corpus Samnites tamen potiti non sint; procursu equitum factum est, quo Romani superiores facti Samnites repulerunt, et ita spatium illud in castra referendi nacti sunt. Qui etiam in genitivo *Samnitium imperatoris* amphibolon agnoscit, et nescire se fatetur, quo referendum sit, nae illi ad singulas periodos subsistere necesse est. Quis enim non videt,

trucidavit: nec multum afuit, quin corpore etiam, quia inter hoſtiles ceciderat turmas, Samnites potirentur. Sed extemplo ad pedes descensum ab Romanis est, coactique idem Samnites facere. et repentina acies circa corpora ducum pedeſtre proelium iniit, quo haud dubie superat Romanus: re-

et ad *fratri* et ad *decus* pertinere? quasi foret, decus ulti imperatoris Samnitium dederunt fratri ejusdem imperatoris. Supra habuimus 2, 40, 9. *Complexus inde suos dimittit.* ubi plura vide. Et ita est 7, 6, 2. *Neque eam voraginem conjectu terrae, quum pro se quisque gereret, expleri potuisse.* scil. *quisque gereret terram*, ex praecedenti *terrae* revocandum est. Infra hoc lib. c. 27, 10. *Commota pedeſtri acie Samnitium, eques in pugnam succedit.* scil. *eques* eorumdem *Samnitium.* ubi iterum haeret Glareanus. (*v. ad 38, 17, 5.)

§. 9. *Fratrique praecipuum decus*] Membranae Thuaneae, uterque Voſſ. Helm. carent copulativa: optime. est enim adversativa, quae intelligitur, *sed*, non copulativa. Vide ἀντίθεσιν. *Omnes, qui circa erant, in Aulium temere invectum per hoſtium turmas tela conjecerunt: fratri praecipuum decus ulti*, etc. Omnes quidem petierunt, sed frater defuncti tetigit scopum. Ita autem legendum et diſtinguendum: non, *multitudo omnis. Qui circa erant.* Quod et Sigonius vidit. J. FR. GRON. *Fratrique* in solo apud me supereſt Harlej. 2. In reliquis meis et Oxoniensibus Hearnii deeſt conſtanter copula, a Gronovio merito ejecta: at quidam eorum alio modo conrupti sunt. Pro *Fratri* enim *Stratum* est in Lovel. 2. *Fracti* in Fragm. Hav. a m. 1. *Facti* a m. 2. Deinde *ulcisci*, pro *ulti*, in Voſſ. 2. et Lovel. 3. Tum *imperator* in Voſſ. 1. et Lovel. 2.

Is victorem detractum ex equo magiſtrum equitum, plenus moeroris etc. *trucidavit*] Omiſſa prima vocula *is*, insuper *victoremque* etc. *pleni moeroris trucidaverunt* praefert Lovel. 2. *plenum moeroris* Gaertn. Deinde, addita voce, *Aulum trucidavit* Hearnii Oxon. C. Voces *dederunt. is victorem detractum ex equo magiſtrum equitum plenus moeroris* deficiunt in Voſſ. 2. Leid. 1. et Lovel. 3. ac 4. Cui neglegentiae scribarum ea cauſſa exſtitit, quod vox *imperatoris* proxime praecedens iisdem literis finiatur, quibus ultima omiſſarum *moeroris*.

Nec multum abfuit, quin corpore etiam, quia inter hoſtiles ceciderat turmas] *neque multum abfuit* Gaertn. *nec inultum abfuit* Voſſ. 2. V. ad 3, 38, 3. *nec multum affuit* Leid. 2. et Lovel. 1. V. ad Livii 23, 8, 11. *nec multum afuit* Leid. 1. Recte. V. ad 4, 12, 6. Tum *corpore et quia inter* Voſſ. 2. *corpore etiam et quia inter*, utraque lectione juncta, Gaertn. Deinde vox *turmas* deficit a m. 1. in Fragm. Hav. Mox *poterentur*, pro *potirentur*, Gaertn. V. supra ad 7, 9, 7.

§. 10. *Sed extemplo ad pedes descensum ab Romanis est, coactique idem Samnites facere*] *descessum* Voſſ. 1. et Lovel. 1. *decessum*

cuperatumque Aulii corpus, mixta cum dolore lae-
11 titia, victores in castra referunt. Samnites, duce a-
misso, et per equestre certamen tentatis viribus,
omissa Saticula, quam nequidquam defendi reban-
tur, ad Plistiae obsidionem redeunt; intraque pau-
cos dies Saticula Romanus per deditionem, Plistia
per vim Samnis potitur.

Leid. 2. V. infra ad 36, 14, 4. Tum *et ab Romanis*, inserta copula, Harlej. *a Romanis* Lovel. 1. 2. Voss. 1. Leid. 2. et Fragm. Hav. a m. 1. Praeterea conjunctio *que* exsulat ab Haverk. Hinc *inde*, pro *idem*, est in Lovel. 1. a m. 1. V. ad 1, 19, 7. Ceterum omnia haec verba scribarum neglegentia omittebantur in Leid. 1. Voss. 2. Lovel. 3. 4. Fragm. Hav. a m. 1. et Hearnii Oxon. L. 1. Mox etiam deest vox *pedestre* in Lovel. 2.

Haud dubie superat Romanus, recuperatumque] *superat*, id est *superaverat*, Portug. et Haverk. V. ad 6, 4, 2. Tum copula *que* non adparet in Leid. 1. Mox voces *victores in castra* omittuntur in Fragm. Hav. a m. 1. et *redeunt*, pro *referunt*, est in Voss. 2.

§. 11. *Per equestre certamen tentatis viribus*] Pall. pr. et tert. *pene equestre*. sec. porro *per equestre certamen attenuatis viribus*. GEBH. *pene equestre certamen* Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 3. 4. et Fragm. Hav. a m. 1. *pene equestri certamine* Lovel. 2. Tum *attenuatis viribus* Lovel. 2. Portug. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. a m. 2. *Vires adtenuatae* Livio saepe memorantur. Ita 25, 11, 3. *Magna caede ita adtenuari praesidii vires*. 31, 49, 6. *Bello Hannibalis adtenuatae vires ejus coloniae erant*. 39, 49, 4. *Diutino morbo, ex quo tum primum reficiebatur, viribus admodum adtenuatis*. et alibi. Verum licet Romani victores discesserint, Samnites tamen hoc proelio non tam vires adtenuarant, quam earum periculum fecerant. Hinc etiam, spe Saticulam ex obsidione eximendi depulsi, Plistiam reversi sunt, et urbe hac per vim potiuntur. Vulgatum itaque *tentatis* servandum puto.

Ad Plistiae obsidionem redeunt; intraque paucos dies] *Plisticae*, et mox *Plistica* Voss. 1. Leid. ambo, et Lovel. 1. 2. ac 4. *Philistiae* et *Philistia* edd. Rom. anni 1472, ac Parm. V. Gronov. ad cap. praec. finem. Tum *itaque* Leid. 1. quae lectio ex non intellecto compendio *it'q*; nata esse videtur. Mox *Samnis per vim* Portug. et Haverk. In verbis autem ultimis hujus capitis *per vim Samnis potitur* finit ingens lacuna cod. Florent. quae c. 14, 2. inceperat; atque ab illis iterum incipit contextus Liviani series.

§. 1. *Mutata inde belli sedes est*] *Multata* Lov. 3. V. de hac varietate in Mstis interdum obvia quae notavi ad Silii 10, 463. *Muta* Leid. 1. Ita peccarunt etiam scribae supra 5, 51, 2. Similium errorum exempla infra dabo ad 10, 37, 2. Tum *deinde* Gaertn. *ui* Lovel. 2. quomodo lapsus est scriba, quod per compendium scriptum fuerit *iñ*. V. ad 5, 20, 2. Hinc *et-*

XXIII. Mutata inde belli sedes est. ad Soram ex 1
Samnio Apuliaque traductae legiones. Sora ad 2
Samnites defecerat, interfectis colonis Romanorum.
quo quum prior Romanus exercitus, ad ulciscendam
civium necem recuperandamque coloniam, magnis
itineribus praevenisset, et sparsi per vias specula- 3
tores, sequi legiones Samnitium, nec jam procul

des belli Leid. 2. a m. 1. pro quo manu altera *belli cedes* substitutum est: qui error ex minus emendata pronunciatione verba praeeuntis facillime nasci potest. V. (*ad 40, 7, 8.) ad Silii 3, 617. *belli sedis* Florent. a m. 1. V. supra ad 5, 52, 13. Vox *belli* deficit in Voss. 2. Verbum substantivum in Portug. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. a m. 2. Voces *inde belli sedes est. ad Soram ex Samnio Apuliaque traductae legiones. Sora* deficiunt in Lovel. 3. et 4. Eaedem una cum proxima *ad* deficiunt etiam in Leid. 1.

Ad Soram e Samnio Apuliaque traductae legiones] Praepositionem *e* abscidit Pal. sec. Campani recensio legit *ad Soram ex Samnio Apuliaque inductae legiones.* GEBH. *ad Soram Samnio*, omissa praepositione, etiam Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. B. *ad Soram e Samnio* Harlej. et edd. ante Jac. Gronov. qui *ex Samnio* substituit, consentientibus omnibus reliquis meis, nisi quod vocula auctior Lovel. 2. praeferat *et ex Samnio.*

§. 2. *Sora ad Samnites defecerat, interfectis colonis Romanorum*] Sic Diodorus l. 19. [p. 710.] Σωρανούς τε ἐπειδὰν κατασφάξαι τοὺς παῤ ἀυτοῖς Ῥωμαίους, συμμαχίαν δὲ πρὸς Σαμνίτας συνθέσθαι. SIG. *Sora mutata ad Samnites defecerat* Voss. 2. et Fragm. Hav. a m. 1. Sed vox, quae in his codd. interponitur, ex praecedentibus adscita est. Mox *Romanorum exercitus*, pro *Romanus*, Hearnii Oxon. C.

Magnis itineribus praevenisset] Sic MSS. non *pervenisset.* J. FR. GRON. Ita etiam Hearne in Oxon. L. 1. 2. N. ac B. invenit, neque aliter est in meis, nisi quod *pervenisset* sit in Lovel. 2. Harlej. Leid. 2. et Portug. [Veith.] V. ad 22, 2, 1. Nec *praevenire* ideo displicere potest, quia modo praecessit *prior.* Livium enim aliosque scriptores ita saepius locutos esse, ut *prius* et *ante* jungant verbis cum praepositione *prae* compositis, adeoque voculae illae abundent, infra videbimus ad 21, 20, 8. In verbis praecedentibus copula *que* exsulat ab Fragm. Hav. a manu pr.

§. 3. *Et sparsi per vias speculatores*] Pal. sec. *sparsique.* Vulgatum *et* reliqui libri omnes respuunt. GEBH. Respuunt quoque non tantum omnes codd. mei, [Veith.] verum etiam typis descripti usque ad Froben. qui primus addidit anno 1535. et recte. Videtur enim ad sensum necessario requiri. Interceptum autem puto ab ultimis literis vocis praecedentis. V. infra ad 35, 41, 7. Deinde *per vicis* Gaertn. V. supra ad 7, 22, 9. Mox voces *nec*

4 abesse, alii super alios, nunciarent; obviam itum
hosti, atque ad Lautulas ancipiti proelio dimicatum
est. non caedes, non fuga alterius partis, sed nox
5 incertos, victi victoresne essent, diremit. Invenio
apud quosdam, adversam eam pugnam Romanis
fuisse, atque in ea cecidisse Q. Aulium, magistrum
6 equitum. Subfectus in locum Aulii C. Fabius magister equitum cum exercitu novo ab Roma advenit;
et,

jam procul abesse, alii super alios nunciarent; obviam itum librariorum culpa omittuntur in Leid. 1. et Lovel. 3. ac 4. *cum alii super alios* praeferunt Harlej. et modo memoratae edd.

§. 4. *Obviam itum hosti*] *obitum hosti* Florent. a m. 1. *obviatum hosti* Voss. 2. et Fragm. Hav. a m. 1. quo eodem errore etiam multos Sallustii codices infectos esse, viri docti observarunt ad Jugurth. 5. recte monentes, non esse verbum aevi Liviani, sed eo demum tempore in frequenti usu fuisse, pro plerique librarii vixerunt. Illos autem solitos fuisse, verba barbara sui seculi scriptoribus optimi aevi Latinitatis passim obtrudere, aliis exemplis supra docui ad 7, 21, 2. Quum autem Cellarius *obviare* ad Vegetii, Macrobii et aequalium sordes relegasset; iis antiquiores Palladium et auctorem Declam. quae sub nomine Quinctiliani circumferuntur, eodem usos esse, docuit Cl. Duker. ad auctor. de Latin. JCtorum p. 393.

Ad Lautulas ancipiti proelio dimicatum est] [Diod. Sic. l. 19. p. 711.] Παρετάξαντο πρὸς τοὺς Σαμνίτας περὶ τὰς καλουμένας Λαυτόλας. SIG. Praepositio *ad* deficit in Voss. 2. Tum *Laurulas* Florent. *Lausulas* Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. 4. et Fragm. Hav. a m. 1. *Lauculas* Haverk. Sed supra v. ad 7, 39, 7. et mox hoc lib. c. 25, 2.

Nox incertos, victi victoresne essent, diremit] *victores victine essent* Leid. 2. *ne victi an victores essent* Portug. qui videtur dare voluisse, *victine an victores*. Sed nihil muto. V. ad 5, 28, 5. Tum *dirimit* Port. et Hearnii Oxon. B.

§. 5. *Invenio apud quosdam, adversam eam pugnam Romanis fuisse*] *Inveni apud quosdam* Lovel. 2. *Invenitur apud quosdam* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 3. V. supra hoc lib. ad c. 15, 8. Inter eos, qui hanc pugnam Romanis adversam fuisse, atque in ea Q. Aulium magistrum equitum cecidisse referunt, est etiam hodie Diodor. Sic. l. 19. p. 711. Ceterum mox *in ea cecidisse quo Anlum* Leid. 2. et Lovel. 1. *in eam cecidisse Q. Aulum* Lovel. 3. *in ea cecidisse Q. Aulum* Lovel. 2. Portug. Harlej. Haverk. et Fragm. Hav. a m. 2. *in ea cecidisse Q. Allium* Florent. V. hoc lib. cap. 15, 11.

§. 6. *Subfectus in locum Aulii C. Fabius magister equitum*] Qui in superioribus pro *Aulio* emen-

et, per praemissos nuncios consulto dictatore, ubi subsisteret, quove tempore, et qua ex parte hostem adgrederetur, substitit occultus, ad omnia satis exploratis consiliis. Dictator, quum per aliquot dies 7
post pugnam continuisset suos intra vallum, obsessi magis quam obsidentis modo, signum repente pugnae proposuit; et, efficacius ratus ad accenden- 8
dos virorum fortium animos, nullam alibi, quam in semet ipso, cuiquam relictam spem, de magistro

darunt perpetuo *Aemilium*, hoc in loco id facere supersederunt. Ego sane non *Aurelius*, non *Aemilius*, non *Aulus*, sed vel *Aelius*, vel *Aulius* legendum censeo. Mirum vero, quod ea omnia ita variata in codicibus de uno hoc reperias. GLAR. *cum Fabius* Klock. *Claudius Fabius* edd. vett. V. ad 5, 26, 2. *Q. Fabius* Lovel. 4. et Fragm. Hav. Verum recte partim reliqui codd. vulgatum tuentur, partim priores, quorum lectionem recensui, licet mendosi, ejusdem tamen lectionis vestigia non obscura servant: in fastis enim Capitolinis idem etiam *Caji* praenomen huic Fabio tribuitur. Ceterum omnia haec verba desunt in Leid. 2. et Lovel. 1.

Cum exercitu novo ab Roma advenit] *Roma venit*, sine praepositione, Harlej. *venit ab Roma* Gaertn. *ab Roma evenit* Portug. in quo inter versus adscriptum tamen est *advenit*. Mox *subsistere*, pro *subsisteret*, Voss. 2. *subsistet* Gaertn. V. ad 2, 56, 7. *resisteret* Harlej.

Qua ex parte hostem adgrederetur, substitit occultus, ad omnia satis exploratis consiliis] *qua ex parte hostium* Fragm. Hav. a m. 1. Tum *subsistit* Leid. 1. et Gaertn. Hinc *occulte* Port. Gaertn. et Haverk. [Veith.] Male. Infra 22, 12, 7. *In aliquo flexu viae occultus subsistebat.* ubi similiter variant libri. V. quae ibi notantur. Deinde *exploratus conciliis* Florent. *explorati consiliis* Haverk. Paullo ante *et quove tempore*, priori voce addita, Harlej. sed ea perperam ex vocis praecedentis literis finalibus repetita est. V. infra ad 39, 18, 8.

§. 7. *Obsessi magis quam obsidentis modo*] *quam obsidentes* Voss. 2. Leid. 2. Lovel. 3. et Haverk. Mox *signum repente proposuit pugnae*, alio ordine dictionum, Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Portug. et Haverk.

§. 8. *Ad accendendos virorum fortium animos*] *ad docendos virorum fortium animos* Voss. 2. et Lov. 3. *ad accedendos victorum virorum fortium animos* Portug. *accedere* et *accendere* saepe commutari, infra videbimus ad 22, 46, 2. *ad accendendos militum animos* Harl. quod ex glossa profectum est.

Nullam alibi, quam in semet ipso, cuiquam relictam spem] *quam ex semet ipso* Voss. 2. et Lovel. 1. *quam a semet ipso* Leid. 1. Nihil muto. Infra 39, 31, 5. *In illis spem*

9 equitum novoque exercitu militem celavit. et, tanquam nulla, nisi in eruptione, spes eſſet, *Locis*, inquit, *anguſtis, milites, deprehensi, nisi quam victoria*
10 *patefecerimus, viam nullam habemus. Stativa noſtra munimento satis tuta sunt; sed inopia eadem infeſta. nam et circa omnia defecerunt, unde subvehi commeatus poterant; et, si homines juvare velint, iniqua loca*

omnem vincendi et retinendae Hispaniae esse. 40, 32, 3. *Postquam receptus pulsis nullus erat, nec usquam, nisi in certamine, spes.*

De magiſtro equitum novoque exercitu militem celavit] Vocem *militem* neglexit librarius Harlej. *militum* praeferunt Voſſ. 2. et Lovel. 3. Credo, indoctis displicuiſſe sibi minus notam conſtructionem *celare aliquem de aliqua re*, quae tamen apud Ciceronem frequens est. 7. ad fam. ep. 20. *Bassus noſter me de hoc libro celavit.* et pro Dejot. 6. *De insidiis celare te voluit.* Unde paſſiva forma *celor de ea re* in Orat. pro Cluent. 66. *Non est profecto de illo veneno celata mater.* pro Sulla 13. *Credo, judices, celatum esse Cassium de Sulla uno.* 5. ad fam. ep. 2. *Debes exiſtimare, te maximis de rebus a fratre esse celatum.*

§. 9. *Tamquam nulla, nisi in eruptione, spes esset*] *tamen quam nulla* Florent. *tam* et *tamen* saepe in Mſtis commutari, infra videbimus ad 22, 59, 13. *Tò esset* omittitur in Leid. 2. et Lovel. 3. Contra poſt eam vocem adjiciuntur hae tres *ita verba fecit* in Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. B. Sed sequens *inquit*, quod in omnibus conſtanter superest, efficit, ne eo opus sit.

Deprehensi, nisi quam victoria patefecerimus, viam nullam habemus] Perperam Pall. duo, et Camp. ed. *victoriam.* sec. *nisi quam victores patefecerimus, viam nullam habemus.* GEBH. *victoriam* Voſſ. 2. *victores* Portug. et Haverk. Insuper *ac deprehensi* Voſſ. 2. et Lovel. 3.

§. 10. *Stativa noſtra munimento satis tuta sunt, sed inopia eadem infeſta*] *Stativis noſtra munimenta satis tuta sunt* Lovel. 4. *monimento* Portug. solita scribarum deerratione. V. ad 4, 10, 6. Tum *sed inopia eadem infeſta est* Gaertn. qui idem etiam mox *defecere* praefert, pro *defecerunt.*

Et, si homines juvare velint, iniqua loca sunt] Vet. lib. *omnes.* SIG. Libri omnes, qua calamno picti, qua typis excusi, *si omnes juvare*, quod ante nos quoque observavit Sigonius. GEBH. *si omnes* etiam Voſſ. duo, Leid. duo, Lovel. 1. 2. 3. 4. Harlej. Portug. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. Hearnii Oxon. N. B. [Veith.] et editi ante Froben. qui anno 1531. *homines* subſtituit. Quam lectionem, si excerptis fidendum est, servant Florent. Klock. et plures Hearnii Oxonienses. Videtur etiam eadem scriptura praeferenda eſſe. Eſt enim hoc loco oppositio inter *homines*, qui juvare volunt, et *loca*, quae iniqua sunt. Solent autem *omnes* et *homines* paſſim in Mſtis confundi. V. ad Livii 3, 54, 6.

sunt. Itaque non frustrabor ego vos, castra hic relin- 11
quendo, in quae, infecta victoria, sicut pristino die,
vos recipiatis. armis munimenta, non munimentis arma
tuta esse debent. Castra habeant repetantque, quibus 12
operae est trahere bellum: nos omnium rerum respectum,
praeterquam victoriae, nobis abscindamus. Ferte signa 13
in hostem: ubi extra vallum agmen excesserit, castra,

§. 11. *In quae, infecta victoria, sicut pristino die, vos recipiatis*] Lege *sicut die pristini*, ex Gellio 10, 24. KLOCK. *in qua infecta victoria* Leid. 2. et Lovel. 1. *in quae inserta victoria* Voss. 2. *in quae inferta victoria* Lovel. 3. *in quae infesta victoria* Lovel. 2. Voces *infestus* et *infectus* etiam alibi in Mstis commutantur. V. viros doctos ad Nason. 4. Metam. 618. et Cel. Burm. ad ejusdem Ib. 246. Ita apud Lucan. 4, 736. primus Thuan. quem cod. Nic. Heins. contulit, perperam praefert *infestaque semper Punica bella dolis*; ubi recte *infectaque* editur. *in quae inperfecta victoria* Lovel. 4. V. Cel. Burm. ad Suet. Tib. 47. Sed *infecta victoria*, ut *infecta pax* dicitur supra 9, 1, 3. *Pace infecta redierunt.* 30, 31, 10. *Ita infecta pace ex colloquio ad suos quum se recepissent.* 37, 1, 6. *Ita infecta pace dimissi, urbe eodem die excedere jussi.* Deinde *sicut primo die* Port. et Haverk. [Veith.] Male. Sed neque placere potest Klockii conjectura *die pristini*: quod Livio in usu fuisse aliunde non constat. De *die pristino* v. Cel. Duker. ad Livii 4, 32, 10. ac Burm. ad Suet. Aug. 94. Paullo ante *vos* deficit in Leid. 2. Tum *castra hic retinendo* Lovel. 2. *castra haec relinquendo* Hearnii Oxon. N. in margine.

Non munimentis arma tuta esse debent] *armatura esse debent* Gaertner. *arma tua esse debent* Voss. 1. et Lovel. 1. neque aliter est in contextu Leid. 2. in cujus tamen margine *tua* mutatum est in *tuta*. Ita et variabant codd. supra ad 7, 16, 5. et infra hoc lib. c. 34, 24. (* 38, 45, 10.)

§. 12. *Castra habeant repetantque, quibus operae est trahere bellum*] *habeant repetanturque* Lovel. 1. et Fragm. Hav. a m. 1. V. ad 39, 22, 8. *habeant repetant quique* Voss. 2. et Lovel. 3. *habeant repetitusque* Leid. 1. *habeant receptusque* Lovel. 2. Tum *quibus opus est* Lov. 2. Gaertn. et Fragm. Hav. a m. 2. *quibus opera est* Florent. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. Verum ultima litera τοῦ *operae* a prima vocis praecedentis [l. sequentis] perperam elisa est. V. ad 23, 8, 9. De locutione *operae est* v. supra ad 4, 8, 3.

Omnium rerum respectum etc. nobis abscindamus] *vobis* Voss. 2. Lovel. 3. Portug. et Gaertn. sollemni scribarum lapsu. V. ad 34, 2, 2. Tum *abscidamus* Florent. Voss. 1. Leid. ambo, Harlej. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. V. Gronov. infra ad 44, 5, 5. et mox §. seq.

§. 13. *Ferte signa in hostem: ubi extra vallum agmen excesserit*] *Ferre signa in hostem* Leid. 2. *Ferte arma in hostem* Klock. Ita 38, 11, 3. *Hostes eosdem habeto, quos po-*

quibus imperatum est, incendant: damna vestra, milites, omnium circa, qui defecerunt, populorum praeda
14 *sarcientur.* Et oratione dictatoris, quae necessitatis ultimae index erat, milites accensi vadunt in hostem, et respectus ipse ardentium castrorum, quamquam proximis tantum (ita enim jusserat dictator) ignis
15 est subditus, haud parvum fuit irritamentum. Itaque, velut vecordes inlati, signa primo inpetu hostium turbant; et in tempore, postquam ardentia procul vidit castra magister equitum, (id convene-

pulus Romanus, armaque in eos ferto. Nihil tamen mutantibus aliis codd. vulgatum servo. Infra 26, 13, 11. *Ad ipsam urbem Romam infesta signa ferri jussit.* Tum *extra vallum agmen excesserat* Gaertn. *extra vallum cesserit agmen* Harlej. et edd. Aldo priores. Mox *τὸ est* deficit in Leid. 2. Pro *incendant* autem est *incedat* in Voss. 2. Leid. 1. Harlej. Fragm. Hav. a m. 1. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. V. ad 8, 20, 5.

Omnium circa, qui defecerunt, populorum praeda sarcientur] *quae defecerunt* Fragm. Hav. *qui deferunt* Voss. 2. Leid. 1. et Lovel. 3. *omnium, qui circa deferunt* Harlej. Tum *praeda parcientur* Lovel. 3. *praeda sarciuntur* Voss. 2. a m. 1. *praeda sarcirentur* Haverk. Paullo ante *damna nostra* Voss. 2. Lovel. 2. 3. Hearnii Oxon. L. 1. et editt. ante Frobenianam anni 1535. V. modo ad §. 12.

§. 14. *Ea oratione dictatoris, quae necessitatis ultimae index erat*] Rott. Helm. *Et ea oratione.* Flor. et Vossianus [prior] *Et oratione.* Et ita legendum. J. FR. GRON. *Et oratione,* praeter duos a Gronovio memoratos, ex meis etiam praeferunt Leid. duo, et Lov. 1. V. ad 2, 44, 3. Solent autem librarii voculas *Et* atque *Ea* in Mstis confundere. V. ad 42, 5, 7. *Ea ratione dictatoris* est in Lovel. 2. V. ad 35, 25, 9. Praeterea *necessitatis ultimae iudex* Haverk. et Lovel. 3. V. ad 5, 26, 6. Mox voces *vadunt in hostem: et respectus ipse ardentium* exsulant a Leid. 2. et Lovel. 1.

Haud parvum fuit irritamentum] *haud parum* Voss. 2. et Lovel. 3. V. supra ad 5, 10, 3. *haud parvum irritamentum fuit* Harlej. et edd. Aldina priores. Paullo ante *proximis tñ*, sive *tamen*, pro *proximis tm̄*, sive *tantum*, Haverk. V. supra ad 9, 12, 6.

§. 15. *Et in tempore, postquam ardentia*] *et ipse, postquam ardentia* Lovel. 2. Haverk. et Hearnii Oxon. B. Male. *in tempore* est tempore opportuno, commodo, quod convenerat. V. supra ad 8, 7, 5.

Ita circumventi Samnites, qua potest quisque] *Is circumventi* Harlej. *Ita circumvenienti* Leid. 1. *Ita circumv* Florent. Tum *qua post quisque* Haverk. *qua post est quisque* Leid. 1. *qua possunt quisque* Lovel. 4.

§. 16. *In unum metu conglobato,*

rat signum) hostium terga invadit. ita circumventi Samnites, qua potest quisque, fugam per diversa petunt. Ingens multitudo, in unum metu conglo- 16
bata, ac semet ipsam turba inpediens, in medio caesa. Capta hostium castra direptaque; quorum 17
praeda onustum militem in Romana castra dictator reducit, haudquaquam tam victoria laetum, quam quod, praeter exiguam deformatam incendio partem, cetera contra spem salva invenit.

XXIV. Ad Soram inde reditum; novique con- 1

ac semet ipsam turba inpediens, in medio caesa] *in uno metu conglobata* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. Hujus erroris fontem indicavi ad 6, 3, 8. *in unum congregata* Lovel. 4. in contextu, altera lectione margini adscripta. Verum scriptura haec ex glossemate marginali nata videtur, et contra genuina in marginem rejecta esse. Contrario errore *conglobare*, pro *congregare*, in edd. vett. substitutum esse vidimus supra ad 5, 47, 5. *conglobare* autem Livio haud infrequens fuisse, aliis exemplis docuimus ad 5, 41, 6. Sed et *conglobare in unum* supra dixit 8, 11, 5. *Multis itineribus dissipati quum se in unum conglobassent.* Tum *semet ipsam turbam inpediens* Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. Portug. Haverk. et Fragm. Hav. a m. 1. qui error ejusdem generis est illi, quem in initio hujus adnotationis indagavi. Deinde *in medio caesi* Leid. 2. et Lovel. 1. quod eodem modo dictum esse posset, quo *pars in fugam effusi* infra 27, 1, 12. ubi plura similia videbimus. Quum tamen reliqui omnes in vulgatum conspirent, id etiam non mutari debere, verius videtur.

§. 17. *Capta hostium castra direptaque*] Hoc ordine verba primus digessit Gruter. cumque recentiores editores secuti sunt. Illis autem unus et alter scriptorum consentiunt. Antiquiores Grutero editiones praeferunt *Castra hostium capta direptaque*; et ita etiam est in Florent. Leid. 2. Lovel. 1. 2. 3. 4. Harlej. Gaertn. Klock. et Fragm. Hav. sed *Hostium castra capta direptaque* Portug. et Haverk. Mox *honustum*, perperam addita adspiratione, scribunt Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 2. Florent. et Portug. a m. 2. V. ad 36, 40, 9.

Haud quaquam tam victoria laetum] Graecissant Pall. pr. ac tert. *victoriae laetum.* GEBH. Eamdem lectionem invenio etiam in Voss. 2. et Lovel. 3. De hac locutione dixi ad Silii Ital. 8, 548. Quum tamen, alibi Livium ita locutum esse, non invenerim, neque etiam Graecismos hos, nisi parcissime, adhibuerit, insuper codices integerrimi *victoria* constanter tueantur, *victoriae laetum* nostro vindicare non audeo. *victoria laetus*, quasi ad dictatorem referendum foret, praeferunt Portug. et Haverk. contra mentem Livii. Praeterea *haud quamquam* Leid. 1. Lovel. 1. 3.

sules M. Poetelius, C. Sulpicius exercitum ab dictatore Fabio accipiunt, magna parte veterum militum dimissa, novisque cohortibus in supplementum adductis.
2 Ceterum, quum propter difficilem urbis situm nec obpugnandi satis certa ratio iniretur, et aut tempore longinqua, aut praeceps periculo victoria

et Harlej. V. ad 7, 26, 8. Vox *quaquam* omittitur in Lovel. 2. sequens *tam* in Leid. 1.

§. 1. *Ad Soram inde reditum*] Abjecta praepositione Camp. *Soram inde reditum*. GEBH. Praepositionem servant omnes alii scripti et excusi, nisi quod Florentino tantum a manu recentiori addita sit. Ita cap. praec. *Ad Soram ex Samnio Apuliaque traductae legiones*. 5, 19, 9. *Inde ad Vejos exercitus ductus*. V. Perizon. ad Sanctii Minerv. 4, 6. p. 668. Ceterum *Ad Soram ita reditum* est apud Hearnium in Oxon. L. 1. Sed *inde* est deinde, post partam ad Lautulas victoriam. V. infra ad 42, 55, 6.

Novique consules M. Petelius, C. Sulpicius] *Poetelius* ex consulatu Capitolino. Diodorus [l. 19. p. 711.] Μάρκος Πόπλιος, Γάϊος Σουλπίκιος. at Πόπλιος mendose. SIG. *Petellius* ostendunt Pall. tres. alterum Andreas *Claudium Sulpicium* indigitat. mendose. GEBH. V. supra ad 3, 35, 11. Perperam codd. multi *Petilius*, *Petillius*, *Petelius*, *Petellius*. Florent. etiam *Poetalis*. Secundi consulis praenomen deerat in Lovel. 3. *C. Supplicius* praeferunt Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. et Fragm. Hav. V. ad 3, 10, 5.

Exercitum ab dictatore Fabio accipiunt] Pall. sec. *acceperunt*. GEBH. Ita et Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. B. *recipiunt* Voss. 2. Tum *a dictatore* Voss. duo, Leid. 2. Lovel. 1. Fragm. Hav. et Gaertner. in quo posteriore deficit etiam vox *Fabio*.

Novisque cohortibus in supplementum adductis] Pal. sec. *deductis*. GEBH. *novis cohortibus* Haverk. Tum *abductis* Portug. V. ad 27, 29, 1. *inductis* Fragm. Hav. a m. 1.

§. 2. *Ceterum, quum propter difficilem urbis situm nec obpugnandi*] *urbis statum* Voss. 2. et Lovel. 3. prima syllaba vocis *situm* deficit in Klock. intercepta a literis ultimis vocis praecedentis. Omnia autem haec vocabula et praecedentis duae posteriores syllabae exsulant a Leid. 2. Mox *satis certa rectaque ratio iniretur*, inserta media voce, Gaertn.

Aut tempore longinqua, aut praeceps periculo victoria esset] *haud tempore longinqua* Voss. 1. Leid. 1. et Lovel. 1. *haut tempore longinqua* Leid. 2. V. infra ad 28, 2, 11. *aut tempore longinquo* Voss. 2. et Lovel. 3. Verum erroris hujus fontem indicatum v. ad 6, 3, 8. Vox *periculo* non adparet in Leid. 1. *Praeceps* per se periculosum notare potest. Ita supra 4, 11, 2. *Quod Ardeatibus in re praecipiti tanta foret cura subventum*. 34, 49, 8. *Libertatem nimiam et aliis gravem, et ipsis, qui habeant, effrenatam et praecipitem esse*. An tamen unius codicis testimonio standum sit, dubito.

esset; Soranus transfuga, clam ex oppido profectus, 3
quum ad vigiles Romanos penetrasset, duci se extemplo ad consules jubet, deductusque traditurum urbem
promittit. Visus inde (quum, quonam modo id 4
praestaturus esset, percunctantes doceret) haud vana adferre, perpulit, prope adjuncta moeni-

§. 3. *Clam ex oppido profectus, quum ad vigiles Romanos penetrasset*] *jam ex oppido profectus* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. et Portug. Apud Nasonem quoque *clam* non semel in *jam* degenerasse, observat N. Heins. in Fragm. Adversar. quod Tibullo subjecit Broekhus. p. 465. Contra *jam* in *clam* abiisse in antiquis Ciceronis libris, qui apud se sunt, testatur Manut. ad 1. ad fam. ep. 2. *oppido profectus*, omissa praepositione, praefert Voss. 2. Tum *ad vigiles Romanos pervenisset* scripserat primo librarius Lovel. 4. Sed ultimae voci notis, quibus aliquid delendum indicatur, subjectis, deinde adscripsit vocem *penetrasset*.

Duci se extemplo ad consules jubet, deductusque traditurum urbem promittit] Pal. sec. sine copula habet *deductus traditurum urbem promittit*. Campanus *deductisque*. GEBH. Omnes mei scripti et editi recte *deductusque*. Verum *exemplo*, solito scribarum errore, Florent. a m. 1. V. ad 34, 33, 8. Tum *ad consulem* Voss. 2. Sed, *novos consules* exercitum ab dictatore Fabio accepisse, supra retulit Liv. hoc cap. V. de hoc errore infra ad 10, 10, 2. *id consules* Lov. 3. Tum *traditur urbem promittit* Voss. 2. et Lovel. 3.

§. 4. *Visus inde, quum, quonam modo id praestaturus esset, percunctantes doceret, haud vana adferre, perpulit*] Mirum, hercle, nemini hactenus hic visum τὸ *Visus*. quod quid hic facit per Deos ad Livii sententiam? Omnino reponendum *Jussus inde, quum, quonam* etc. MOD. Si admittatur lectio Franc. Modii *Jussus*, quam et ego in Pall. o. reperi, quo tibicine sustentabuntur ita *haud vana afferre?* Rectius ergo cum antiquissimis editionibus praetulimus τὸ *Visus*. GEBH. *Jussus*, ut Modius reponendum existimat, inveni etiam in Florent. Leid. utroque, Voss. utroque, Lovel. 1. 3. 4. Portug. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. eamdemque lectionem ex edd. exhibet Mediol. anni 1505. Solent autem passim *uisus* et *iussus* in Mss. confundi. V. supra ad 3, 4, 11. 5, 50, 5. 7, 10, 2. c. 25, 11. 8, 15, 7. 10, 14, 17. 21, 23, 1. 39, 47, 4. (* 37, 11, 8. c. 51, 9.) Adde N. Heinsium ad Ovidii Epist. 17. Heroïd. 157. et Bentlej. ad Horat. 3. od. 27, 71. Caussa est adfinitas ductuum literarum *iu* et *ui*, praesertim in scriptura Longobardica. V. ad 9, 1, 8. *Rursus*, pro *Visus*, est in edd. Mediol. anni 1480. 1495. et Veneta anni 1498. Tota vox exsulabat a Lovel. 2. Sed verius puto, ut cum Gebhardo nihil mutemus. Tum *ut quonam modo* Portug. et Haverk. *quum quodam modo* Lovel. 3. *ut quondam modo* Florent. a m. 1. Hinc *praestiturus* Fragm. Hav. a m. 1. V. infra ad 37, 25, 2. Deinde *percunctantes docerent* Leid. 1. *percunctarentur* Lovel. 2. Insuper *ad-*

bus Romana caſtra ut sex millia ab oppido remove-
5 rentur: fore, ut minus intentae in cuſtodiam urbis
diurnae stationes ac nocturnae vigiliae eſſent. ipse in-
sequenti nocte, sub oppido silveſtribus locis cohorti-
bus insidere juſſis, decem milites delectos secum per
ardua ac prope invia in arcem ducit; pluribus, quam
6 pro numero virorum, miſſilibus telis eo conlatis. Ad
haec saxa erant, et temere jacentia (ut fit) in

ferre deficit in Haverk. Tandem *propulit* Portug. qui error frequens est. V. ad 2, 61, 5. 4, 21, 8. hoc lib. c. 30, 7. 10, 4, 7. (* 24, 13, 2.) et alibi. *se haud vana afferre inquit. perpulit quoque, prope adjuncta* etc. Lovel. 2.

Romana caſtra ut sex millia ab oppido removerentur] Titubat et haec lectio, maxime in numeris: quippe Pall. pr. et tert. *ut VII. milia.* sec. *ut tribus milibus ab oppido removeretur. agendum fore.* GEBH. *ut tribus millibus* Haverk. *ut tribus militibus* Portug. *ut tribus miliaribus* Gaertn. *ut III. mil'* Fragm. Hav. *ut III. millibus* Hearnii Oxon. B. et C. *ut sex millium* Voſſ. 1. et Lovel. 1. *ut VI° milliario* Lovel. 4. *ut septem millia* Voſſ. 2. et Lovel. 3. [*ut vi militum* Veith.]

§. 5. *Fore, ut minus intentae in cuſtodiam urbis diurnae stationes*] Lipsium et alios, qui ſtationes tantum diurnas fuiſſe putarunt, refellit Schelius ad Polybium c. 2. DUK. *agendum fore*, quod se in Pal. sec. reperiſſe Gebhardus ad verba praecedentia notavit, mihi quoque obvium fuit in Portug. et Haverk. atque Hearnio in Oxon. L. 2. B. C. et N. Tum *ad cuſtodiam urbis* Port. Gaertn. et Haverk. Ita 2, 18, 8. *Ut intentiores essent ad dicto parendum.* 3, 8, 8. *Inſtructum et ad certamen intentum.* c. 60, 7. *Quum per totum diem stetissent intenti ad certamen.* 10, 43, 2. *Partem copiarum revocare instructam intentamque ad obpugnandum.* (* 22, 24, 5.) 24, 19, 2. *Intento consule ad Casilinum obpugnandum.* 26, 44, 2. *Multitudinem aliam, quo clamor, quo subita vocasset res, intentam ad omnia obcurrere jubet.* 40, 4, 12. *Poris quidem ad hortationem remigum nautarumque intentus erat.* et alibi. Verum, etiam vulgatum *intentus in aliquid* Livio frequens eſſe, supra vidimus ad 4, 27, 11. Id igitur quum in optimae fidei codd. et reliquis aliis conſtanter supersit, novandi cauſſam nullam video. Deinde *diuinae stationes* aberrans scriba Haverk.

Sub oppido silvestribus locis cohortibus insidere jussis] *in silvestribus locis* Lovel. 2. Tum *insedere* Florent. Leid. 1. et Lovel. 2. V. ad 9, 2, 3. Paullo ante vox *ipse* deerat in Leid. 1. in sequentibus autem *ardua et prope invia* praeferunt Portug. et Haverk.

Missilibus telis eo conlatis] *missilibus telisque* Lovel. 2. Perperam. V. supra ad 6, 13, 2. Hinc *collocatis* Florent. De hoc errore infra dicam ad 10, 32, 5.

§. 6. *Ad haec saxa erant, et temere jacentia (ut fit) in aspretis*]

aspretis, et de induſtria etiam, quo locus tutior esset, ab oppidanis congeſta. Ubi quum conſtituis- 7
set Romanos, semitamque anguſtam et arduam, erectam ex oppido in arcem, oſtendiſſet; *Hoc quidem adscensu*, inquit, *vel tres armati quamlibet multitudinem arcuerint: vos et decem numero, et, quod plus* 8
est, Romani, Romanorumque fortissimi viri estis, et locus pro vobis, et nox erit, quae omnia ex incerto

Ad hoc saxa erant Voſſ. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 3. Fragm. Hav. Hearnii Oxon. N. L. 2. B. et C. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. *Ad hoc erant saxa* Port. V. infra ad 21, 52, 10. *Ad saxa erant* Leid. 1. *Ad haec erant saxa* Haverk. Tum *temere jacentia*, praecedenti vocula *et* omiſſa, Lovel. 4. a m. 1. V. ad 2, 44, 3. et mox §. 8. hujus cap. *in asperis* Lovel. 2. Gaertn. et, teſte Hearnio, Oxon. C. qui in L. 1. invenit *in altis*. [*ut in asperis* Veith.] Patet, librarios illos voci sibi minus notae notiorem ſubſtituiſſe. At nisi in Livio hospites forent, compertum habuissent, *aspretum* apud eum saepius obvium eſſe. Infra hoc lib. c. 35, 2. *Aspreta erant saxis strata.* ubi plura alia loca laudavit Gebhard. quibus plerisque turbant etiam Mſta. Mox *quo loco tutior esset*, pro *locus*, Lovel. 1. a m. 1.

§. 7. *Ubi quum conſtituisset Romanos, semitamque anguſtam et arduam, erectam*] *cum statuisset Romanos* Gaertn. aliis omnibus invitis: quare verius videtur, primam syllabam τοῦ *conſtituisset* interceptam eſſe a voce praecedente *cum*. De verbo *conſtituere* v. infra ad 27, 16, 11. Tum *semitam quam anguſtam* Haverk. *semitamque in anguſtam* Gaertner. Deinde *erectam et arduam* Portug. et Haverk. *et arduam erectamque* Lovel. 2. *ereptam*, pro *erectam*, Lovel. 3. V. ad 3, 5, 7. Mox *ascendisset*, pro *oſtendisset*, Gaertn.

Vel tres armati quamlibet multitudinem arcuerint] Vocula *vel* deest in Harlej. quam recte reliqui servant. De ejus hoc loco usu v. ad 36, 41, 2. Tum *multitudinem accrem'int* Leid. 2. *multitudinem acreuerint* Lovel. 1. *multitudinem vi arcuerint* Lovel. 2. et Hearnii Oxon. C. Sed vocula media, quae ab aliis libris abest, commode carere poſſumus; quare perperam repetita videtur ex praecedentis dictionis litera finali *m*.

§. 8. *Locus pro vobis, et nox erit, quae omnia ex incerto majora territis oſtentat*] *locus pro nobis* Voſſ. 2. Lovel. 3. et Haverk. Tum *et vox erit* Portug. V. ad 5, 44, 6. Hinc *omnia extincto majora* Haverk. Olim una serie scriptum fuerat *exinc'to majora*; ex quo, nota vel evanescente, vel librarii neglegentia omiſſa, parva mutatione fieri potuit *extincto*. Deinde *territet oſtentet* Lovel. 3. *territis oſtentant* Leid. 2. quasi construendum foret *quae omnia*, nempe locus et nox, *oſtentant*; quum potius jungi debeant *quae*, scilicet nox, *oſtentat omnia majora.* Supra 5, 39, 7. *In noctem dilatum consilium esse, quo plus pavoris inferrent.* 35, 4, 5. *Ne nox terrorem in tumultuario proelio augeret.*

majora territis ostentat. Ego jam terrore omnia im-
9 *plebo: vos arcem intenti tenete.* Decurrit inde, quan-
to maxime poterat, cum tumultu, *ad arma*, et *pro*
vestram fidem, cives! clamitans, *arx ab hostibus ca-*
10 *pta est; ite, defendite.* Haec incidens principum fo-
ribus, haec obviis, haec excurrentibus in publi-
cum pavidis increpat. Acceptum ab uno pavorem

38, 5, 7. *Posse ratus ancipiti tumultu, nocte augente pavorem, memorabilem rem geri.* Paullo ante *vos decem numero*, vocula *et* omissa, Lovel. 2. V. supra hoc cap. ad §. 6.

Ego jam terrore omnia inplebo: vos arcem intenti tenete] *replebo* Harlej. Tum *vos autem arcem*, media voce inserta, edd. antt. Sed recte eam primus omisit Aldus. In nullo enim superest Msto. Deinde *arcem interim tenete* Lovel. 4. Male. V. ad 6, 12, 10. *vos arce mittenti tenere* errore scribae praefert Leid. 1.

§. 9. *Quanto maxime poterat cum tumultu*] Forte *maximo*. Gellius 10, 3. *Per injuriam caesos, quanta maxima invidia potest, conqueritur.* Est tamen 10, 40, 8. *Quanto maxime posset moto pulvere ostendere.* vel, ut volunt MSS. *Quanto maxime posset motu pulverem* (al. *pulveris*) *ostendere*, J. FR. GRON. *maximo* superest in uno meo Portug. a m. 2. idemque Hearne in Oxon. L. 1. et B. invenit. De ea locutione supra v. ad 7, 9, 8. et 9, 10, 10. Vellem aut plures, aut meliores codd. adsentirentur. Nunc horum auctoritas levior videtur, quam ut iis credamus.

Ad arma, et pro vestram fidem, cives, clamitans] Vocula *et* deerat in Lovel. 2. Tum *pro vestra fide* Voss. 1. Leid. duo, Lovel. 1. 2. 3. Portug. et Gaertn. *pro nostra fide* Voss. 2. et Haverk. *pro* interjectionem hic accipientes pro praepositione. In antiquis edd. et Lovel. 4. est *proh vestram fidem*. V. Dausquej. Orthogr. parte 2. v. *Proh*, et Erythr. Indic. Virgil. in v. *Pro*. Deinde *o cives* Hearnii Oxon. C. Eam voculam saepe librarii interjecerunt. Ita supra hoc lib. c. 9, 5. 10. et alibi. Denique *clamitant* Haverk.

Arx ab hostibus capta est; defendite, ite] Vet. lib. *ite, defendite.* Sic supra [c. 4, 16.] *Ite, consules, redimite civitatem.* et 7, [6, 10.] *Irent, crearent consulem ex plebe.* SIG. Vet. lib. Sigonii consentiunt Voss. 1. Portug. et Haverk. Reliqui ordinem verborum, ante Sigonium receptum, servant, nisi quod *ite* desit in Leid. 2. et Lovel. 1. ubi vox illa intercepta esse videtur ab ultimis literis τοῦ *defendite.* Infra 10, 4, 10. *Ite igitur, dicite, inquit, detegant nequidquam conditas insidias.* 25, 38, 22. *Ite, Diis bene juvantibus, corpora curate.* Virgil. 4. Aen. 593.

— — — — ite,
Ferte citi flammas, date tela, inpellite remos.

Silius Ital. 1, 568.

Ite citi, remis velisque inpellite puppim.

et vers. 571.

Ite citi, deflete fidem murosque ruentes.

plures per urbem ferunt. Trepidi magistratus, 11
missis ad arcem exploratoribus, quum tela et armatos tenere arcem multiplicato numero audirent, avertunt animos a spe recuperandae arcis. Fuga 12
cuncta complentur, portaeque ab semisomnis ac maxima parte inermibus refringuntur: quarum per unam praesidium Romanum clamore excitatum in-

§. 10. *Haec incidens principum foribus, haec obviis, haec excurrentibus*] Ter *hoc*, pro *haec*, exhibent Portug. a m. 1. et Hearnii Oxon. B. *Hic* priori loco Gaertn. praefert; sed secundo omittitur in Lovel. 2. Tum *incedens* Florent. Voss. ambo, Leid. ambo, Lovel. 1. 2. 3. 4. Portug. Gaertn. Klock. Haverk. Fragm. Hav. Hearnii Oxonienses, et edd. vett. ante Frobenianam anni 1535. quod non placet. *Incedere* enim nobilium personarum est, et notat eum aliqua dignitate ambulare, teste Servio ad Virg. 1. Aen. 46. id autem in re turbarum ac tumultus plena non convenit. Contra *incidere* recte dicuntur, qui casu obvii fiunt. V. quae notavi ad Silii 5, 632. Saepissime autem verba *incedere* et *incidere* in Mstis confundi solent. V. supra ad 1, 59, 6. 3, 3, 3. 4, 13, 3. 5, 11, 14. 7, 36, 8. 8, 8, 13. 26, 39, 22. 28, 13, 9. 29, 24, 4. 42, 59, 6. Similiter *procedere* et *procidere*. V. ad 5, 48, 7. *accedere* et *accidere*; de quo infra videbimus ad 21, 10, 12. Caussa erroris fuisse potest adfinitas ductuum literarum *E* et *I*. quae efficit, ut saepissime commutentur. V. Gronov. in Diatr. Stat. c. 54. p. 355. et Broekhus. ad Propert. 2. Eleg. 22, 14. Praeterea *principium foribus* Leid. 1. V. ad 2, 27, 12.

Acceptum ab uno pavorem plures per urbem fecerunt] Non displicet vetus lectio, *plures per urbem ferunt*. GEBH. *per urbem ferunt* non tantum servant omnes scripti, sed similiter quoque praeferunt editi; nisi quod solus Froben. anno 1531. dederit *fecerunt*, sine dubio operarum aberratione. Praeterea *acceptum ab uno pavore prebres per urbem ferunt* Voss. 2. quae eadem lectio exstat etiam in Lovel. 3. nisi quod servet *pavorem*. Sed *acceptum ab imo* est in Portug. V. supra ad 8, 6, 2.

§. 11. *Exploratoribus, quum tela et armatos tenere arcem multiplicato numero audirent*] *imploratoribus* Haverk. *explorantibus* Hearnii Oxon. N. margine. Tum *cautela et armatos*, pro *cum tela*, Klock. Sed sex priora vocabula desunt in Lovel. 3. neglegentia scribae, cui inposuit repetitio τοῦ *arcem*. Deinde *multiplicato murmure* Lovel. 4. Ac tandem *audierent* Haverk. *audiverunt* Lovel. 4.

Avertunt animos a spe recuperandae arcis] *averterunt animos* Haverk. quasi *avert'unt* scriptum fuisset. V. ad 10, 12, 4. Tum *ab spe recuperandae arcis* Portug. et Haverk. *aspe recuperandae arcis*, id est *aspere*, Leid. 1. V. supra ad 7, 12, 4. *a spe recuperandae artis* Gaertn. V. ad 4, 56, 3.

§. 12. *Portaeque ab semisomnis ac maxima parte inermibus refrin-*

rumpit, et concursantes per viam pavidos caedit.
13 Jam Sora capta erat, quum consules prima luce advenere; et, quos reliquos fortuna ex nocturna caede ac fuga fecerat, in deditionem accipiunt.

guntur] Pal. pr. *a semisomni ac maxima parte inermibus restringuntur.* Forte *rescinduntur*, ut edidit Camp. Pro eo habet Pal. tert. *refunguntur*. Pal. sec. *portaeque a semisopitis* etc. GEBH. Langius et Lambinus in Cicerone 1. de Offic. 38. non potuerunt ferre *magna parte*, proque eo substituerunt *magnam partem*, idem, opinor, hic facturi, si iis hujus loci in mentem venisset. Optimis scriptoribus usitata esse, *magnam*, *majorem*, *maximam partem*, docent Manutius ad Cicer. 8. ad Famil. ep. 9. et Palmerius in Spicileg. p. 843. tom. 4. Fac. Grut. Nec tamen alterum contra libros scriptos mutandum est. V. Fabrit. et Graev. ad Cic. de Offic. l. d. DUK. Conjunctio *que* deficit in Leid. 2. et Lovel. 1. Hinc *a semisomnis* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. et Fragm. Hav. *ab semisomni* Voss. 2. et Lovel. 3. *ab semisomnibus* Lovel. 2. V. ad 37, 20, 13. Eodem errore *hostibus*, pro *hostis*, et similia alia passim in Mstis obcurrunt. V. ad 22, 8, 7. *ab semisonis* Harlej. *ab semisopnis* Portug. *a semisopitis* Gaertn. Haverk. et Hearnii Oxon. B. V. ad 25, 39, 3. Hinc *maxima parte moenibus* Haverk. Tandem *refunguntur* Voss. 2. et Lovel. 3. Gebhardus *rescinduntur* legendum conjicit, quia in uno cod. *restringuntur* reperit: cui adsentiri nequeo. Partim enim alibi librarii has voces in Mstis commutare soliti sunt. V. ad 5, 37, 1. Partim *refringere* Livio in hac re proprium est. Infra 10, 10, 4. *Porta refracta consul exercitusque Romanus sine certamine urbem invasere.* 23, 18, 2. *Moliri portas et claustra refringere parat.* 25, 9, 15. *Vigiles obtruncant, refringuntque portam proximam.* c. 24, 3. *Prope Hexapylon est portula magna vi refringi coepta.* c. 25, 9. *Refractisque foribus a caede tamen temperatum est.* Et ita Ovid. 6. Met. 597.

Exululatque, Evoëque sonat, portasque refringit.

Etiam Plinius, sed metaphorica locutione, 2. Epist. 14. *Nunc, refractis pudoris et reverentiae claustris, omnia patent omnibus.*

Quarum per unam praesidium Romanum clamore excitatum inrumpit] *quarum per tuiam* Gaertn. Error ortus est ex similitudine literarum *un* et *tui*; quas vix in Mstis dignosci posse, observat Bentl. ad Horat. 1. od. 15, 15. Deinde *praesidium Romanorum* Voss. 1. Leid. 2. Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. N. ac B. Insuper *clamore excito* Voss. 2. et Lovel. 3. Tandem *erumpit* Portug. et Haverk. quorum librarios locum ita intellexisse patet, praesidium Soranum clamore Romanorum excitatum per unam portarum refractarum ex urbe erupisse; quos verba sequentia meliora ac veriora docere potuissent, si ad ea adtendissent. Inde enim constat, de praesidio Romano, per portam a Soranis refractam in urbem inrumpente, verba haec accipienda esse.

Concursantes per viam pavidos caedit] Vet. lib. *per vias*. SIG. Ita et Voss. 1. Leid. duo, Lovel. 1. Port. Haverk. Klock. [Veith.] et Hearnii Oxon. L. 2. et C. *per une*

Ex his ducentos viginti quinque, qui omnium consensu destinabantur et infandae colonorum caedis et defectionis auctores, vinctos Romam deducunt. ceteram multitudinem incolumem, praesidio inposito, 14

Lovel. 2. Tum *cursantes* Portug. et Haverk. [Veith.] Sed cum per compendium *c̄cursantes* scriptum fuisset, facile prima syllaba, unica tantum litera notata, a litera sequenti elidi potuit. qua ratione etiam *cursatio*, pro *c̄cursatio*, sive *concursatio*, unus codex praefert supra 5, 40, 3. *cursum*, pro *c̄cursum*, sive *concursum*, infra 10, 19, 16. (* 30, 25, 3. Ita *scribere* pro *conscribere* v. ad 35, 41, 7.) Contra *concursu*, sive *c̄cursu*, pro *cursu*, infra datum erat in uno cod. 10, 5, 2. *concursare* in hac re proprium est. V. ad 35, 49, 9. Supra etiam 4, 6, 9. *Concursare toto foro candidati coepere.* Phaedr. 2. fab. 5, 1.

Est ardelionum quaedam Romae natio,
Trepide concursans.

et 3. fab. 10, 24.

Dum quaerunt lumen, dum concursant familia.

Praeterea *pavidos redit* Voss. 2. et Lovel. 3.

§. 13. *Quos reliquos fortuna ex nocturna caede ac fuga fecerat, in deditionem accipiunt*] *quos reliquos fortunu caede ac fuga fecerat*, duabus vocibus neglectis, Voss. 2. Lovel. 3. et Fragm. Hav. a m. 1. Tum *in ditionem accipiunt* Florent. V. infra ad 33, 20, 5.

§. 14. *Ducentos viginti quinque etc. vinctos Romam deducunt*] Vet. lib. *CCXXXV.* SIG. Ita et Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Klock. et Hearnii Oxon. N. et B. *ducenti et XXXV. vinctos Romam deducunt* Gaertn. *ducenti XXXV. vinctos Romam deducunt* Portug. *ducenti triginta quinque vincti Romam reducuntur* Haverk. Nihil mutandum arbitror. Quum olim per notas scriptus esset numerus, incerti librarii, quemadmodum exprimendum foret, extulerunt casu primo. Alii deinde hos secuti, ut posteriora prioribus convenirent, etiam *vincti* dederunt, et verbo addiderunt terminationem passivi, quae per notas scribi solita facile vel omitti vel addi potuit. V. ad 39, 22, 8. Sed nec prima syllaba verbi ejusdem mutanda erat. Saepe *deducere* et *reducere* commutari solent. V. ad 6, 26, 8. *vinctos Romam ducunt* Leid. 2. et Lovel. 1. ac 2. At mox sequitur *qui Romam deducti erant.*

Destinabantur et infandae colonorum caedis et defectionis auctores] Pall. pr. et tert. *destinabantur infandi colonorum caedis* etc. GEBH. Ita et Voss. 2. ac Lovel. 3. nisi quod insuper omittant vocem *auctores*. Ejus loco *actores* praefert Lovel. 2. V. supra ad 1, 26, 5. Prius *et* deficit etiam in Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 2. 4. Portug. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. [Veith.]

Praesidio inposito Sorae relinquunt. Omnes, qui Romam deducti erant] Ex omnibus his verbis nihil, nisi tantum *qui praesidio deducti erant*, superest in Voss. 2. Leid. 1. ac Lovel. 3. et 4. *Sorae relinquit* exhibent Harlej. et edd. antt. usque ad Ascensium, qui anno 1513. *relinquunt* substituit, adsentientibus reliquis scriptis.

15 Sorae relinquunt. Omnes, qui Romam deducti erant, virgis in foro caesi, ac securi percussi summo gaudio plebis; cujus maxime intererat, tutam ubique, quae passim in colonias mitteretur, multitudinem esse.

1 XXV. Consules, ab Sora profecti, in agros
2 atque urbes Ausonum bellum intulerunt. mota namque omnia adventu Samnitium, quum apud Lautulas dimicatum est, fuerant, conjurationesque circa Campa-

§. 15. *Cujus maxime intererat, tutam ubique, quae passim in colonias*] *cum maxime intererat* Lovel. 2. Deinde *tutam ubicumque passim in colonias* idem Lovel. 2. *tutam ubique passim in colonias* Voss. 2. et Lovel. 3. Sed pronomen *quae* interceptum est a praecedenti vocula *que*. V. ad 29, 6, 8. *tutam ubique, quo passim in colonias* Portug. et Haverk. *tutam ubique, passim qui in colonias* Fragm. Hav. Paullo ante *et securi* Voss. 2. Mox *esse multitudinem* alio ordine Gaertn.

§. 1. *In agros atque urbes Ausonum bellum intulerunt*] *Auxonum* Voss. 2. hic et infra semper hoc cap. *Ausonium* Leid. 1. *Ansonum* Gaertn. V. supra ad 8, 16, 1. Paullo ante *a Sora* Leid. 2. Lovel. 1. et Gaertn. *ad Sora* Voss. 1. a m. 1. literam *d* manus altera tollendam esse indicat.

§. 2. *Mota namque omnia adventu Samnitium*] *mora namque omnia* Portug. *montanamque omnia* Lovel. 3. Et ita fuit in Florent. a m. 1. in quo manus altera substituit *mota quae omnia*. Tum *adventus Samnitium* Leid. 2. et Gaertn. Sed litera *s* fini vocis adcrevit ex initiali vocis sequentis. V. ad 28, 25, 2.

Quum apud Lautulas dimicatum est, fuerant] *apud Lausulas* Lovel. 2. 4. *apud Lauculas* Leid. 2. Portug. et Fragm. Hav. *apud Laucullas* Haverk. V. paullo ante hoc lib. c. 23, 4. Deinde *dimimicatum esset* Harlej. et cdd. vett. usque ad Frobenium, qui anno 1535. *dimicatum est* edi curavit, consentientibus reliquis scriptis. Praeterea *τὸ fuerant* non adparet in Harlej.

Conjurationesque circa Campaniam passim factae. nec Capua ipsa] Vocula *que* non adparet in Portug. et Haverk. Tum *circa Capuam* Lovel. 4. in ipso contextu. Deinde *ne Capua ipsa* Leid. 1. Lovel. 2. 3. Gaertn. et Fragm. Hav. Sed ultima litera *τοῦ nec* intercepta est a prima vocis sequentis. V. ad 23, 8, 9. et mox hoc cap. ad §. 6.

§. 3. *Quin Romam quoque et ad principum quosdam inquirendos ventum est*] *qui Romam quoque* Leid. 2. et Lovel. 3. Tum *ad principium quosdam inquirendos* Voss. 1. et Lovel. 1. V. ad 2, 27, 12. Insuper *inquirendo* Portug. et Haverk.

Ceterum Ausonum gens etc. *in potestatem venit*] *Certum* Portug. et Haverk. V. infra ad 34, 36, 4. Hinc *in potestate venit* iidem codd. quod eodem modo dictum

niam passim factae. nec Capua ipsa crimine caruit. quin Romam quoque et ad principum quosdam in- 3
quirendos ventum est. Ceterum Ausonum gens proditione urbium, sicut Sora, in potestatem venit. Ausona, et Minturnae, et Vescia, urbes erant: ex 4
quibus principes juventutis duodecim numero, in proditionem urbium suarum conjurati, ad consules veniunt: docent, *suos, jampridem exoptantes Samni-* 5
tium adventum, simul ad Lautulas pugnatum audie-

esse posset, quo *venire in conspectu*, de quo infra v. ad 35, 27, 4. Codicum tamen pro hac lectione, stantium auctoritas non tanta apud me est, ut illis solis fidem habere audeam. V. etiam ad 9, 38, 1. (* 25, 15, 1. 39, 20, 7.)

§. 4. *Ausona, et Minturnae, et Vestina, urbes erant*] Anno ab urbe cond. CDXIX. hic noster Livius [8, 16, 1.] aït, Cales urbem Ausonum fuisse, quae proximo deinde anno a M. Valerio Corvino expugnata colonia Romana facta est. Plinius autem l. 3, 5. ubi de Latio, Ausones habuisse sedem inter Circejos ac Lirim amnem, scriptum reliquit. Haec omnia diversis temporibus fieri poterant: sed tamen judicet lector. GLAR. Vet. lib. alii *Vestitia*, alii *Vestia*. Ego *Vescia* legendum puto. Nam *Vescia*, ut 8, [11, 5.] dixi, Ausonum erat, auctore Stephano. SIG. Pal. pr. *Vescuia*. sec. *Ausonia et Minturnae et Vestitia*. Sigonius existimat hic legendum *Vescia*. GEBH. *Autsona* Klock. *Auxona* Voss. 2. *Ansonia* Gaertn. *Ausonā* Leid. 1. *Ausonia* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Portug. Haverk. Fragm. Hav. Hearnii Oxon. N. B. et ed. Mediol. anni 1505. Alibi hujus urbis mentionem nondum reperi. Tum *Numtūnae* Harlej. *Nuntumnae* edd. vett. pro quo Mediol. anni 1505. *Minturnae* dederunt, id quod Ascensius anno 1513. et mox reliqui recte adoptarunt. Praeterea *Vestina* Leid. 2. Lovel. 1. 2. Harlej. et edd. antt. nisi quod *Vestiniu* sit in Tarvis. pr. *Vesticia* Portug. et Haverk. *Nesticia* Gaertn. *Vesana* Voss. 2. et Lovel. 2. *Vescina* Florent. Voss. 1. Leid. 1. Lovel. 4. et Portug. Sigonii *Vescia* emendantis conjecturam probat etiam Cluver. 3. Ital. ant. 10. p. 1082. *Vescini* incolae hujus urbis ex ejusdem Sigonii emendatione infra occurrunt 10, 20, 1. ubi etiam vide. Praeterea *urbes exstant* Lovel. 2. Mox *in proditione urbium*, pro *in proditionem*, Harlej. et edd. vett. Verum restituerunt Mediol. anni 1505. quod postea etiam Aldus recepit. Tum *ad quos*, pro *ad consules*, Klock. quae lectio ex non intellecta compendiaria scriptura *ad cos* nata est. (* v. ad 28, 9, 4.)

§. 5. *Exoptantes Samnitium adventum, simul ad Lautulas pugnatum audierunt*] *exortantes* Lov. 2. Sed, literas *P* et *R* saepe in Mstis confundi, infra videbimus ad 23, 1, 6. Hinc *ad Lausulas* Lov. 2. 4. *ad Lauculas* Leid. 2. Port. et Haverk. V. modo ad §. 2. Inde *pugnatum audietur* Lovel. 3. et Voss. 2. *pu-*

runt, pro victis Romanos habuisse, juventute, armis
6 *Samnites juvisse. fugatis inde Samnitibus, incerta pace agere, nec claudentes portas Romanis, ne arcessant bellum; et obstinatos claudere, si exercitus admoveatur. In ea fluctuatione animorum obprimi incautos posse.*
7 His auctoribus mota propius castra: missique eodem tempore circa tria oppida milites, partim armati, qui occulti propinqua moenibus insiderent loca; par-

gnatum adierunt Port. quomodo interdum lapsi sunt scribae. V. infra ad 10, 12, 2. *audiere* Gaertn. *audiverunt* Lovel. 4.

Pro victis Romanos habuisse, juventute et armis Samnites juvisse] Abest copula *et* ab Pal. sec. Primus vero, tert. et Camp. *juventutem armis Samnitem juvisse.* GEBH. Thuan. *juventute, armis Samnitem juvisse.* Etiam Palatini, Voss. copula deficiebantur. Satis placet Thuanei lectio. J. FR. GRON. Copula apud me in uno tantum superest Harlej. In reliquorum autem verborum scriptura ceteri inter se dissentiunt. *juventutem armis Samnitem* habent Lovel. 2. 3. Gaertn. et Fragm. Hav. *juventutem armis Samnites* Voss. 2. Port. et Haverk. [Veith.] *juventute, armis Samnitem* Lovel. 4. *juventute, armis Samnites* Florent. Voss. 1. Leid. ambo, Lovel. 1. Klock. et Hearnii Oxon. L. 2. B. ac C. Cod. Thuanei lectio, quam Gronov. sibi placere testatur, ferri posset, si plures Msti consentirent. V. supra ad 7, 33, 15. Nunc vero, quum unus tantum meorum suffragetur, vix eam probare possum. Copulam tamen, quam tantum non omnes ejiciunt, expungendam putavi. Infra 35, 44, 5. *Omnem se Graeciam armis, viris, equis, omnem oram maritimam classibus completurum.* ubi plura vide. Adde, quae supra notata sunt ad 3, 68, 4. Praeterea *adjuvisse* Lovel. 4. a m. 1. *munivisse* Portug. *tisse* Haverk.

§. 6. *Incerta pace agere*] *inceria pace* Florent. Sed a manu altera superscripta est litera *m*, ut sit *pacem*. Inter aberrantis librarii peccata referendum est. Nam et optimi codd. interdum male a scribis habiti sunt.

Nec claudentes portas Romanis, ne accersant bellum] MS. Fuld. *arcessant bellum.* MOD. *ne claudentes*, vel *ne claudentis* Voss. 2. et Lovel. 3. ultima litera τοῦ *nec* a prima vocis sequentis intercepta. V. supra hoc cap. ad §. 2. Iidem vero codd. mox *ne* omittunt. sed ejus loco *nec* praeferunt Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. Tum *accersant* Haverk. *arcescant* Klock. *accerscent* quaedam vett. edd. aliae *accerserent.* Sed recte Modius *arcessant* restituit; quomodo non modo reliqui Msti et edd. antiquissimae Rom. anni 1472. Parm. et aliae praeferunt, sed se quoque in duobus Pall. reperisse, supra testatus est Gebhard. ad hujus lib. c. 9, 12. ubi insuper vide, quae notantur.

partim togati, tectis veste gladiis, qui sub lucem apertis portis urbes ingrederentur. Ab his simul 8
custodes trucidari coepti, simul datum signum armatis, ut ex insidiis concurrerent. ita portae occupatae, triaque oppida eadem hora eodemque consilio capta. Sed, quia absentibus ducibus inpetus 9
est factus, nullus modus caedibus fuit; deletaque Ausonum gens, vix certo defectionis crimine, perinde ac si internecivo bello certasset.

Et obstinatos claudere, si exercitus admoveatur] Copula *et* deest ab Harlej. et edd. Aldo prioribus. Tum *si exercitus moveatur* Florent. *si exercitus admoventur* Voss. 2. et Lovel. 3. *si exercitus admoveant* Harlej. Verum unus tantum erat exercitus hoc anno conscriptus, cui olim Fabius dictator, nunc ambo consules praeerant. Scriptum fuerat *admoveat̄*, id est *admoveatur;* pro quo librarius dedit *admovēat*, id est *admoveant*. Error hic in Mstis frequens est. V. infra ad 38, 40, 1.

§. 7. *Propinqua moenibus insiderent loca; partim togati, tectis veste gladiis*] *insederent* Leid. 1. V. supra ad hujus lib. c. 2, 3. *propinqua moenibus loca insiderent* alio ordine Lovel. 4. Tum *partim tegati* Leid. 1. Hinc *testis veste gladiis* Portug. Mox in verbis sequentibus *urbem ingrederentur*, pro *urbes*, Lovel. 2. Portug. et Haverk. Male: intelliguntur enim tria Ausonum oppida modo memorata, ut ex verbis seqq. patet.

§. 8. *Simul custodes trucidari coepti, simul datum signum armatis, ut ex insidiis concurrerent*] Prima vox deest in Portug. et Haverk. [Veith.] Sed, praeterquam quod et plures et meliores codd. eam vindicent, Livium τὸ *simul* repetere solitum fuisse, supra vidimus ad 3, 50, 12. Deinde *simul clarum signum* Haverk. V. ad h. lib. c. 29, 5. et 10, 36, 11. Tum *ut exsignis concurrerent* Portug. Paullo ante *Ab his*, vel *Ab hiis*, Florent. Voss. duo, Leid. duo, Lovel. 4. 5. Portug. Gaertn. et Fragm. Hav.

Eadem hora eodemque consilio capta] Omnia haec vocabula errore scribarum exsulant a Portug. et Hearnii Oxon. B.

§. 9. *Deletaque Ausonum gens*] *delataque* Voss. 1. et Lovel. 1. quomodo etiam supra peccabatur 6, 2, 9. 8, 15, 4. et alibi. *delectaque* Fragm. Hav. a m. 1. V. ad 4, 25, 8. *deleta*, sine copula *que*, Lovel. 2. Tum *Auxonum gens* Voss. 2. *Ansonum gens* Gaertn. V. supra hoc cap. §. 1. Paullo ante *inpetus factus est*, alio ordine, Lovel. 2.

Perinde ac si internecino bello certasset] MS. Fuld. *perinde ac si internecivo bello certasset*, pro *internecino*. MOD. Antiquissima Andreae editio *internecivo* Pal. sec. *internectivo*. Camp. *internitio bello*. Sed melius credo *internecinum bellum* dici πανόλεθρον. Plautus Amphitr. 1, 1, 83.

1 XXVI. Eodem anno, prodito hostibus Romano praesidio, Luceria Samnitium facta. nec diu pro-
2 ditoribus inpunita res fuit. Haud procul inde exercitus Romanus erat: cujus primo inpetu urbs, sita in plano, capitur. Lucerini ac Samnites ad
3 internecionem caesi. eoque ira processit, ut Romae quoque, quum de colonis mittendis Luceriam con-

Victores victis hostibus legiones reveniunt domum,
Duello exstincto maximo, atque internecatis hostibus.

Mox c. 26. *Samnites ad internecionem caesi.* Livius l. 22, 58. *Non internecinum sibi esse cum Romanis bellum.* Ubi tamen perperam Pall. tres *Non internitione civium.* Trogus 6, 6. *Quod non Graeciae laboribus assiduisque bellorum internecinis odiis consulens fecit.* 11, 9. *Graecos veterum bellorum memoria internecinique cum Persis odii accendebat.* GEBH. *inter se bello certasset* Gaertn. *interno cive bello certasset* Lovel. 4. *interno cives bello certasset* Leid. 2. et Voss. 1. a m. 2. *interno cives certassent bello* Lovel. 1. *internocivo bello certasset* Florent. Voss. 2. et Lovel. 2. *internecivo bello certasset* Leid. 1. Harlej. Klock. et Portug. cum edd. vett. Hodie passim in optimis edd. potius *internecinus*, quam *internecivus*, recipi solet. V. apud Cic. or. 14. Phil. 3. ubi consulendus est Ferrar. apud Plin. 8, 24. 10, 8. apud Gell. 2, 1. apud Apulej. 5. Met. p. 96. ed. Pric. et alios. Utro modo legatur, perinde esse, pronunciat Jac. Gothofr. ad l. 14. C. Theod. de Accusat. ubi de *internecivi actione* agit. Contra *internecivus* praeferendum esse, docere conatur Dausquej. in Orthog. part. sec. h. voce. Eamdem etiam orthographiam probare videtur Voss. in Etym. ling. Lat. in v. *Nex.* V. etiam Torrent. ad Suet. Aug. 35. Huic etiam scripturae favent codd. memoratae lectiones. *certasset bello* alio ordine est etiam in Portug. et Haverk. Insuper *proinde ac si* Lovel. 2. V. infra ad 27, 8, 18.

§. 1. *Prodito hostibus Romano praesidio, Luceria Samnitium facta*] *proditum hostibus Romano praesidio* Portug. a m. 1. *prodito gentibus Romano praesidio* Hearnii Oxon. N. in margine: quae eadem lectio etiam in contextu Voss. 1. exstat, altera *hostibus* inter versus adscripta. Tum *Lucrecia Samnitum facta* Haverk. in quo mox etiam in verbis seqq. omittitur vox *res.*

§. 2. *Ad internecionem caesi*] *ad interempcionem* Gaertn. V. infra ad 36, 34, 2. *ad internectionem* Portug. *ad internicionem* Florent. ex interpolatione manus recentioris, Leid. 2. et Lovel. 4. *ad internitionem* Leid. 1. Lovel. 1. 2. Harlej. et Fragm. Hav. V. Cl. Duker. ad Flori 2, 17, 16. Vulgatam scribendi rationem defendit Dausq. in Orthogr. part. sec. in hac voce. Paullo ante transpositis vocibus *Romanus exercitus* praeferunt Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 4. Portug. et Haverk.

§. 3. *Ut Romae, quum de colonis mittendis*] Pall. tres, et Camp. editio *ut Romae quoque, quum de*

suleretur senatus, multi delendam urbem censerent. Praeter odium, quod exsecrabile in bis captos erat, 4
longinquitas quoque abhorrere a relegandis tam procul ab domo civibus inter tam infeftas gentes cogebat. Vicit tamen sententia, ut mitterentur co- 5
loni. duo millia et quingenti miffi. Eodem anno, quum omnia infida Romanis effent, Capuae quoque

colonis mittendis Luceriam senatus consuleretur. GEBH. Thuan. tres Pall. Voff. Helm. Campanus, *ut Romae quoque, quum de colonis.* J. FR. GRON. Eamdem voculam admittunt ex meis Voff. duo, Leid. duo, Lovel. 1. 2. 3. 4. Port. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. omnes insuper, quos Hearne Oxonii consuluit. Videtur intercidiffe in aliis ob similitudinem sequentis.

Consuleretur senatus, multi delendam urbem censerent] *consuleretur, multi senatus delendam* Lovel. 4. Tum *delendam urbem consulerent* Hearnii Oxon. B. cujus codicis librario adhuc obversabat vox praecedens *consuleretur.* V. infra ad 24, 48, 13.

§. 4. *Praeter odium, quod exsecrabile in bis captos esset*] Quando initio hujus libri, ut antea diximus [ad c. 12, 9.] Luceria Romanis amica effet, verisimile est, foedere, non oppugnatione, Romanorum factam. quod Livius tamen speciatim de hac urbe non meminit, de Appulis tamen non omisit anno CDXXVIII. Deinde eadem urbs Samnitium facta est, videlicet in quam Samnites Romanorum obsides ponere non dubitarunt. Id autem intelligimus actum, dum ad Furculas Caudinas Romani obsidebantur, etiamsi Livius ne verbo quidem meminerit. Rursus deinde Papyrius Censor cepit: sed cum ad Samnites rursus defeciffet, hic secundario capitur. Ter igitur Romanorum fuit, sed bis capta. GLAR. *Propter odium* Leid. 2. Lovel. 3. Portug. et Haverk. V. ad 4, 61, 10. Hinc vox *odium* deficit in Voff. 2. [*quod* in Veith.] Tum *ibi bis captos* Gaertn. *in his captos* Leid. 1. et ed. Parm. *in his captis* multae aliae ex vett. editionibus. Pro *esset* deinde Froben. anno 1535. fubftituit *erat.* Sed alterum superest in Voff. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. 4. Gaertn. et Fragm. Hav. [*esse* Veith.] Alio ordine *quod erat exsecrabile in bis captos* praefert Portug. *quod erat inexsecrabile in bis captos* Haverk.

Longinquitas quoque abhorrere a relegandis tam procul ab domo civibus] *ab religendis* Portug. a m. 1. *ab religandis* a m. 2. *ab relegandis* Haverk. et Fragm. Hav. a m. 2. Tum *et tam procul ab domo* Voff. 2. et Lovel. 3. *a domo* Leid. 2. Lovel. 1. et Gaertn. in quo pofteriore quinque priora vocabula desunt. Mox in verbis sequentibus *in certam*, pro *inter tam* Leid. 1. et *cogebant* Leid. 2.

§. 5. *Ut mitterentur coloni*] De Luceria colonia deducta in Apulia loquitur, de qua sic Diodorus [l. 19. p. 711.] in consulatu priore Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι φοβηθέντες μὴ τὰ κατὰ τὴν Ἀπουλίαν

6 occultae principum conjurationes factae. De quibus quum ad senatum relatum esset, haudquaquam neglecta res est. quaestiones decretae, dictatorem-

πράγματα τελέως ἀποβάλωσιν, ἀποικίαν ἐξέπεμψαν εἰς Λουκρίαν, πόλιν ἐπιφανεστάτην τῶν ἐν τοῖς τόποις. SIGON.

Duo millia et quingenti missi] Particula copulans *et* deficit in Portug. et Haverk. *mille et quingenti* exhibent Lovel. 2. et Hearnii Oxon. C.

Capuae quoque occultae principum conjurationes patefactae] Vetus lectio *conjurationes factae*, non *patefactae*. GELEN. Ut indicavit Gelenius, habent omnes nostri libri, tam cusi, quam scripti, *conjurationes factae*. GEBH. Cum Gelenio scripsimus *occultae principum conjurationes factae*. Nec aliter Andreas, Becharius, Moguntini, praeter scriptos nostros. 24, [5, 9.] *Conjuratio in tyranni caput facta indicatur per calonem.* Alterum video in primo Junta. J. FR. GRON. *patefactae* est in primo apud me Aldo; cujus editio Juntinam quadriennio praecessit. Sed lectio illa in nullo meorum codd. superest. Omnes enim ut et Oxonienses Hearnii legunt *factae*, nisi quod *pactae* sit in Leid. 1. Lovel. 4. et Gaertn. sollemni scribarum errore. V. supra ad 4, 4, 10. Adde ad 5, 27, 6. (* 35, 38, 8.) Supra cap. praec. *Conjurationes circa Campaniam passim factae.* 32, 26, 7. *Quum conjurationem fecissent, spectaculo intentum populum adgredi statuerant.* Ceterum *principium* est in Lovel. 1. et Klock. V. ad 2, 27, 12. *conjurationes principum* alio ordine est in Lovel. 4. In verbis praecedentibus *τὸ Romanis* omittebat Hearnii Oxon. L. 1. *esset*, pro *essent*, perperam praefert Harlej.

§. 6. *Haudquaquam neglecta res est. quaestiones decretae*] *haud quamquam* Lovel. 1. et 3. V. ad 7, 26, 8. Verbum substantivum deficit in Voss. utroque, Leid. utroque, Lovel. 1. 2. 3. 4. Portug. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. B. N. et C. [Veith.] An, una insuper litera expuncta, tota periodus ita connectenda est? *haudquaquam neglecta re, quaestiones decretae.* Sed et scriptorum lectio probari potest. Infra 21, 36, 4. *Nunciatur, rupem inviam esse. digressus deinde ipse ad locum visendum. haud dubia res visa, quin* etc. ubi, intercisis his periodis Livium gavisum esse, exemplis probabo. Potuit etiam *τὸ est*, quod superest in optimo Florent. Klock. et Harlej. unde nihil notatum in excerptis vidi, excidisse, vel propter vocis praecedentis literas finales, vel quod per compendium unica tantum litera *ē* scriptum esset. V. supra ad 2, 33, 5. 7, 34, 13. 9, 8, 13. et alibi saepe. Mox *in quaestionibus exercendis* Leid. 2. *dicendis quaestionibus* Lovel. 4. a m. 1. in quo inter versus emendatur *exercendis quaestionibus.*

§. 7. *C. Menenius dictus. Is M. Foslium magistrum equitum dixit*] *C. Maenius.* Haec plebeja gens fuit: illa patricia. GELEN. Hos iterum ambos factos esse, scriptum est in tabulis Capitolinis. De quibus sic Diodorus l. 19. [p. 713.] *Ὁ δὲ δῆμος εὐθὺς δύναμίν τε ἱκανὴν ἐξέπεμψεν ἐπ' αὐτοὺς, καὶ στρατηγὸν αὐτοκράτορα Γάϊον Μαίνιον, καὶ μετ' αὐτοῦ, κατὰ τὸ πάτριον ἔθος, Μάνιον Φόυλβιον ἵππαρχον· τούτων δὲ τὰ πλησίον Καπύης καταστρατοπεδευσάντων, οἱ Καμπανοὶ τὰ*

que quaestionibus exercendis dici placuit. C. Mae- 7
nius dictus. is M. Foslium, magistrum equitum dixit. Ingens erat magistratus ejus terror. itaque sive ti-

μὲν πρῶτον ἐπεχείρουν ἀγωνίζεσθαι. Ergo Diodorus dictatorem creatum rei in Campanos gerendae, non quaestionis in eos exercendae causa aït. SIG. Non Diodorus tantum, sed Fasti etiam Capit. tradunt, Maenium hoc anno dictatorem rei gerendae caussa creatum fuisse. Volunt nempe viri docti, eosdem Fastos secuti, ante sexennium, proximo anno post cladem ad furculas Caudinas acceptam, Maenium hunc cum eodem Foslio magistro equitum, dictatorem fuisse, sed quaestionum exercendarum caussa; hoc autem anno rei gerundae caussa: nonnullos autem historicos, eorumque exemplo Livium, ultima illa dictatura rei gerendae caussa praetermissa, perperam priorem ad hunc annum transtulisse, errore, ut fit, ex historiarum similitudine nato; quia utroque anno Luceria capta memoratur: quae ergo Livius usque ad finem hujus capitis refert, pertinere ad gesta anni, qui calamitatem Caudinam secutus est. V. Pighium in Annal. ad ann. CDXXXIII. p. 350. et ad ann. CDXXXIX. p. 359. quibus locis sententiam hanc pluribus deducit, ac confirmat. Sigonius in Fast. ad ann. CDXXXIII. priorem etiam dictaturam rei gerendae caussa in Maenium conlatam putat: quod quare minus placeat, infra v. ad hujus lib. c. 34, 14. Ceterum *Menenius*, ut ante Gelenium edebatur, superest in Lovel. 2. Harlej. Portug. a m. 2. et Hearnii Oxon. C. V. ad 8, 13, 1. *Memnius* in Lovel. 4. *Mevius* in Voss. 2. Tum magistri equitis praenomen exsulat a Lovel. 4. Deinde *Folius* legunt Voss. uterque, Leid. 1. Lovel. 1. 2. 3. Gaertner. Portug. et Haverk. *Falius* Leid. 2. *Follius* Lovel. 4. Harlej. et Fragm. Hav. V. supra hoc lib. ad c. 20, 1.

Itaque sive timore ejus, seu conscientia, Calavios etc. *mors* etc. *judicio subtraxit*] Membranae Fuldens. longe aliter, *itaque sive timor, seu conscientiae vis Calavios O. N. q.* etc. *judicio subtraxit.* MOD. Pal. pr. Andreae, Campanique edd. *itaque sive timor, seu conscientiae vis.* sec. *itaque sive timor seu conscientiae vi.* tert. *Ingens erat magistratus ejus. Terror itaque sive timor seu conscientiae vix.* Sed non bella stat structura, nisi legas *itaque sive timor seu conscientiae vi* etc. *mors, haud dubie ab ipsis conscita, judicio subtraxit.* Ad quam non attendit Modius. GEBH. Becharius et Aldina: *sive timore seu conscientia ejus.* Ascensius et Mogunt. *sive timore seu conscientiae vi.* Fuld. memb. Thuan. duo Pall. uterque Voss. Helm. Andreasque, et Campanus, *sive timor seu conscientiae vis.* Proba lectio, si *morte* scribas, hoc modo: *Ingens erat magistratus ejus terror. itaque sive timor seu conscientiae vis Calavios Ovium Noviumque* (*ea capita conjurationis fuerant*) *morte haud dubie ab ipsis conscita judicio subtraxit.* J. FR. GRON. Quae hodie prostat lectio, demum obvia fuit in Frobeniana ed. anni 1535. Una voce transposita, *sive timore seu conscientia ejus* praeferunt Florent. Harlej. et ed. Mediol. anni 1480. eamque secutae aliae multae. *sive timore, seu conscientiae vi* Haverk. et ed. Mediol. anni 1505. cum pluribus aliis usque ad Froben. *sive timor seu conscientiae vis*, praeter Voss. a

more ejus, seu conscientia, Calavios, Ovium Noviumque, (ea capita conjurationis fuerant) priusquam nominarentur apud dictatorem, mors haud
8 dubie ab ipsis conscita judicio subtraxit. Deinde,

Gronovio laudatos, Leid. duo, Lovel. 1. 2. 3. Portug. Gaertn. Klock. Neapol. Latinii, Hearnii Oxon. N. C. L. 2. et B. [Veith.] atque edd. Rom. anni 1472. ac Parm. Neque inde dissentiunt Lov. 4. et Fragm. Hav. nisi quod legant *sive timor, sive conscientiae vis*. Forte crediderunt scribae eorum codd. post *sive*, non *seu*, sed eamdem particulam repetendam esse. At perperam. V. infra ad 10, 14, 9. Nisi aliud obstaret, vulgatum defendi posset simili loco Livii 6, 1, 7. *Cui judicio eum mors, adeo opportuna, ut voluntariam magna pars crederet, subtraxit*. Sed consensus codd. docet, minima mutatione τῷ *mors* in *morte* mutato, Gronovii conjecturam veram esse. Longior ambitus orationis librariis errandi caussa fuit, eosque induxit, ut *mors* pro *morte* substituerent; quod ut cum praecedentibus consistere posset, ea etiam in paucis codd. et plerisque editt. paullatim variis modis mutata sunt.

Calavios Ovium Noviumque] Vet. lib. *Ovum Novumque*. Sunt autem haec Calaviae gentis praenomina. SIG. Haec lectio iterum primum exstat in Froben. anni 1535. et ei fere consentit Florent. nisi quod *Calabios Obium Noviumque* praeferat, litera *v* in prima ac secunda voce in *b* mutata: quod in Mstis frequens est. V. supra ad 5, 24, 5. *Calabios Obvium Noviumque* est in Voss. 1. Leid. 1. Lovel. 1. Klock. Harlej. et Hearnii Oxon. B. et N. quorum ultimus *Calabium* in margine exhibet. *Calabios Obviumque* Voss. 2. et Lovel. 3. *Calabium Obvium Noviumque* Fragm. Hav. *Calabium Obvium Novumque* Lovel. 2. *Calabros Obvium Noviumque* Leid. 2. et Lovel. 4. *Calabros Obvium Novumque* Haverk. et Portug. in cujus posterioris margine *Cavios Calabios* adscribitur. *Calabrum Obvium Noviumque* Gaertn. *Calamum Obvium Noviumque* Oxon. L. 2. apud Hearnium, qui in reliquis etiam *Obvium Noviumque* invenit. [*calamum obvium novumque* Veith.] Vulgatum praefero. *Calaviorum* gens apud Campanos celebris saepius apud Livium memoratur. V. supra hoc lib. ad c. 7, 2. Unde etiam patet, recte *Ovium* tamquam praenomen usurpari. Sigonio itaque adsentiri nequeo, ex cod. suo *Ovum Novumque* probanti. Longe enim alia fuit ratio praenominum apud reliquos Italiae populos, quam apud Romanos. Illis enim saepe *Octavius, Marius, Decius, Stenius, Pacuvius* ac similia pro praenominibus sunt, quae Romanis nomina gentium fuerunt. V. supra ad 1, 23, 4. et c. 49, 9.

Ea capita conjurationis fuerant] *ea enim capita* Portug. Male. Addita est vocula ab illis, qui orationem ceteroquin male cohaerere existimarunt. V. infra ad 10, 39, 4. Contra vocula *ea* deficit in Lovel. 3. Eam etiam sine sensus detrimento vel adesse, vel abesse posse, infra videbimus ad 40, 57, 3. Quum autem constanter reliqui codices vulgatum tueantur, nihil etiam novandum arbitror.

Haud dubie ab ipsis conscita ju-

ut quaestioni Campanae materia decessit, versa Romam interpretando res: non nominatim, qui Capuae, sed in universum, qui usquam coïssent conjurassentve adversus rempublicam, quaeri senatum

dicio subtraxit] *haud ab ipsis conscita*, una voce omissa, Leid. 1. *haud dubie ab ipsis conscia* Voss. 1. et Lov. 1. *haud dubie ab ipsis concita* Port. in contextu, cujus loco ad marginem altera lectio *conscita* adscripta est. *Consciscere* in hac re sollemne verbum est. Supra 3, 58, 6. *Appius sibi mortem conscivit.* Infra 39, 19, 2. *Non solum ne effugeret, sed ne mortis consciscendae locum haberet.* 45, 5, 12. *Renunciaret populo, Euandrum sibi ipsum mortem conscivisse.* Eamdem locutionem etiam apud JCtos frequentem esse, patet ex Brisson. de Signif. verb. ad jus pertin. h. voce. Deinde *auditio subtraxit* Lovel. 1. *judicio subtrahit* Leid. 2.

§. 8. *Ut quaestioni Campanae materia decessit*] Pall. duo, et Camp. editio *ut quaestioni Campaniae.* GEBH. Ita et Voss. duo, Leid. 2. Lovel. 1. 3. Gaertn. et Fragm. Hav. a m. 1. *in quaestione Campaniae* Lovel. 2. *ut quaestioni Capuanae* Hearnii Oxon. N. et C. V. supra ad 7, 30, 21. Tum *materia defecit* Lovel. 4. quod ex interpretis glossa natum videtur. *decessit materia quaestioni* dictum eodem fere modo, quo *decessit hostibus spes, mentibus pavor, cura plebi*, ac similia; de quibus v. Cel. Burm. ad Quinctil. Declam. 6, 6. et quae supra notantur ad 4, 52, 8.

Versa Romam interpretando res] Pal. sec. *versa est Romam interpretando res.* GEBH. Ita et Haverk. Sed insuper *versa est Romam interpretando reos* Gaertn. [Veith.] *versa Romam interpretando reos* Portug. in quo a manu altera interpolabatur *versaque Romam.* Voces *res* et *reus* in Mstis saepe commutari solent. V. ad 45, 37, 8.

Sed in universum, qui usquam coïssent conjurassentve adversus Romanum populum, quaeri senatum jussisse] Pro certo habeo, legendum esse *adversus rempublicam.* nam subdit, *coïtiones honorum adipiscendorum causa factas adversus rempublicam esse.* Et haec est trita loquendi forma. Error ex notis ortus *R. P.* SIG. Praeclare Sigonius, *adversus rempublicam* legendum esse, felicis ingenii sagacitate adsecutus est, docens errorem ex notis *R. P.* natum esse. Sane etiamnum *adversus RM. P.* legitur in Florent. et Klock. *adversus remp.* vel *adversus rempublicam* in Voss. 1. Leid. utroque, et Lovel. 1. 2. 3. et 4. Id, quod ante Sigonium vulgo edebatur, tantum superest in Harlej. et Gaertn. Sed transpositis vocibus *adversus populum Romanum* in Voss. 2. Portug. Haverk. et Fragm. Hav. [Veith.] quasi compositio altera *Romanum populum* Liviana non esset. Verum de ea v. ad 10, 16, 6. Saepissime *respublica* in Mstis culpa librariorum in *populus Romanus* abiit. V. supra ad 2, 48, 9. 4, 48, 13. infra ad 10, 29, 5. 21, 62, 10. 26, 35, 5. 28, 28, 11. c. 42, 15. 37, 50, 6. (*ubi alia vide.) 38, 58, 6. 39, 16, 3. Epit. 40. 42, 33, 3. 45, 23, 9. Adde Gronov. 4. Obs. 14. p. 228. Graevium ad Cic. Orat. 3. Agrar. 4. Torren. ad Valer. Max. 2, 2, 9. c. 9, 6. et Cortium ad Sall. Catil. 31. Contrario errore *populus Romanus*

9 jussisse: et coïtiones, honorum adipiscendorum caussa factas, adversus rempublicam esse: latiorque et re et personis quaestio fieri; haud abnuente dictatore,
10 sine fine ulla quaestionis suae jus esse. Postulabantur ergo nobiles homines. adpellantibusque tribunos nemo erat auxilio, quin nomina reciperentur.
11 Inde nobilitas, nec hi modo, in quos crimen inten-

abiit in *respublica*. V. ad 22, 37, 12. Ex eodem fonte ortum est, quod in sollemni formula *respublica populi Romani*, quae scripta est quatuor his literis *R. P. P. R.* duae posteriores, quibus indicabantur voces *populi Romani*, omissae fuerint. V. ad 8, 9, 8. Praeterea *sed in universos* Lovel. 2. [Veith.] *sed universos* Lovel. 4. Verum *in universum* hic est in genere, generatim. Deinde *qui usque coïssent* Portug. quomodo et alibi scribae lapsi sunt. V. ad 5, 45, 1. (*35, 51, 3.) Eodem errore *que* et *quam* saepe in Mstis confundi, supra vidimus ad 5, 22, 3. *qui coïssent*, omissa media voce, Haverk. Ea tamen hic necessaria est. Opponuntur enim *nominatim Capuae* et *in universum usquam*. Tum *conjurassentque* Leid. 2. V. ad 24, 10, 2. [*consurassetve* Veith.]

§. 9. *Et coïtiones, honorum adipiscendorum caussa factas, adversus rempublicam esse*] Pal. sec. habet, ut voluit Sigonius, *et coïtiones* (hic superscriptum *conjurationes*) *honorum adipiscendorum factas adversus rempublicam esse.* Neque secus primae edd. At Pal. pr. *adversus remp. opulii esse.* GEBH. *adversus rempublicam* non hoc loco Sigonius restituit, sed verbis praecedentibus, ut scholio ejus praescripta verba indicant. Neque etiam ita hic restituendi occasio ipsi subpetebat, quia eodem modo constanter exhibent omnes editi. Ex codd. autem pauci tantum in diversa abeunt. Gebhardi Pal. pr. consentiunt Voss. 2. et Lovel. 3. *adversus populum Romanum esse* eodem errore illi, quem modo emendabat Sigonius, praeferunt Hearnii Oxon. N. et C. Insuper vocula prima *et* deficiebat in Fragm. Hav. a m. 1. Tum *conciones* Portug. a m. 1. et Lovel. 2. V. supra ad 4, 13, 9. et infra hoc cap. ad §. 14. *conjurationes* Harlej. Male. Dictator quidem se quaerere jussum contendebat, qui *coïssent* vel *conjurassent* adversus rempublicam; at factiones candidatorum non *conjuratione*, sed *coïtione* adversus remp. facta, comprehendi poterant.

Latiorque et re et personis quaestio fieri] Pal. pr. *lacriorque et re et personis*. Forte *alacriorque*, vel *acriorque et re et personis quaestio fieri*. GEBH. Omnes mei in vulgatam lectionem conspirant. Eam etiam genuinam, ac nulla mutatione opus esse, evincunt sequentia *sine fine ulla*.

Sine fine ulla quaestionis suae jus esse] *sine fine ullo* Lovel. 2. 4. et Neap. Latinii. Male. Optimi enim et numero plures in vulgatum consentiunt. Et solet etiam Livius vocem *finis* genere sequiori usurpare. V. supra ad 4, 2, 4. Insuper vox *suae* deficit in

debatur, sed universi simul, negare, nobilium id crimen esse; quibus, si nulla obstetur fraude, pateat via ad honorem, sed hominum novorum. ipsos 12
adeo dictatorem magistrumque equitum reos magis, quam quaesitores idoneos ejus criminis esse: intellecturosque ita id esse, simul magistratu abissent.
Tum enimvero Maenius, jam famae magis, quam 13

Lovel. 4. Tum *uis*, pro *ius*, Fragm. Hav. V. ad 3, 38, 13.

§. 10. *Adpellantibus tribunos nemo erat auxilio*] Veteres omnes editi et scripti *adpellantibusque tribunos*. J. FR. GRON. Copulans particula, quam etiam omnes mei tuentur, primum neglecta est in ed. Francof. anni 1578. *adpellantibusque tribunis* perperam est in Harlej. *Adpellare tribunos* est eorum auxilium inplorare. Supra 2, 55, 4. *Volero adpellat tribunos*. 8, 33, 7. *Tribunos plebis adpello, et provoco ad populum*. 43, 16, 5. *Adpellati a privato tribuni*. Fontem erroris supra v. ad 6, 3, 8. Et quidem tanto facilius hic lapsi sunt librarii, quod eorum tempore potius dicebatur *adpellare ad tribunos*, quam *adpellare tribunos*.

§. 11. *Nec ii modo, in quos crimen intendebatur, sed universi simul*] *nec hi*, vel *nec hii*, Florent. Voss. duo, Leid. duo, Lovel. 4. Gaertn. Port. Haverk. et Fragm. Hav. *nec modo*, media voce omissa, Harlej. et edd. Aldo priores. Deinde *sed universe* Voss. 2. *sed universae* Lovel. 3. Mox alio ordine *id esse crimen* Lovel. 4. et Harlej. *id crimen esse omne* Haverk. Tum vox *quibus* deficit in Voss. 2. Leid. 1. Lov. 2. 3. 4. et Gaertn.

§. 12. *Reos magis, quam quaestores idoneos ejus criminis esse*] Vet. lib. *quaesitores*. ut Virgil. [6. Aen. 432.] *Quaesitor Minos urnam movet*. SIG. Ita non tantum omnes codd. mei, et Oxonienses Hearnii, verum non aliter etiam inveni in Parm. ed. Cic. 1. in Verr. 10. *Duo igitur consules et quaesitor erunt ex illius voluntate*. ad quem locum Ascon. *quaesitor* exponit, *praetor de pecuniis repetundis quaestionem exercens. Nam proprie quaesitores dicuntur criminalium quaestionum*. et Servius ad l. Virg. laud. *Quaesitores sunt, qui exercendis quaestionibus praesunt*.

Intellecturosque ita esse, simul magistratu abissent] Libri omnes iterum, *intellecturos ita id esse*. GEBH. *intellecturosque ita esse* primus ediderat Gruter. omissa vocula *id*, quam non modo omnes priores excusi, sed etiam manu descripti, constanter servant. Contra, conjunctione exsulante, *intellecturos id ita esse* praeferunt Voss. uterque, Leid. 2. Lovel. 1. 3. 5. Portug. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. Sed recte Gronovius priorum edd. lectionem *intellecturosque id ita esse* revocavit, quam firmant Florent. Leid. 1. Lovel. 2. Klock. et Harlej. Tum *si simul magistratu* Portug. et Haverk. *simul ac magistratu* Lovel. 4. Male. V. ad 6, 1, 6. *simul magistra*, ultima syllaba posterioris vocis neglecta, Klock. Denique *abiissent* Voss.

imperii, memor, progressus in concionem ita
14 verba fecit: *Et omnes anteactae vitae vos conscios*
habeo, Quirites, et hic ipse honos, delatus ad me, te-
stis est innocentiae meae. neque enim, quod saepe alias,
quia ita tempora postulabant reipublicae, qui bello cla-
rissimus esset, sed qui maxime procul ab his coïtionibus
vitam egisset, dictator deligendus exercendis quaestioni-
15 *bus fuit. Sed quoniam quidam nobiles homines (qua de*

2. Lovel. 4. Portug. Gaertn. et Haverk. V. supra ad 2, 4, 2.

§. 13. *Tum enimvero Maenius*, etc. *progressus in concionem*] Vox *enim* deficit in Leid. 1. Harlej. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 1. et 2. sequens autem *vero* in Voss. 2. et Lovel. 3. cujus loco *non* praefert Gaertn. Male. V. supra ad 2, 22, 6. et Cl. Duker. ad 1, 52, 8. Hinc *Menenius* Lovel. 2. et Portug. a m. 2. *Meneuius* Harl. *Memnius* Lov. 4. *Mevius* Gaertn. V. supra hoc cap. ad §. 7. Tum *praegressus* Haverk. V. ad 9, 10, 7. Deinde *in concione* Florent. Leid. uterque, Lovel. 1. Portug. Haverk. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. Verum ita jungenda forent verba *in concione ita verba fecit*. Sed vulgatum servo. *Progredi in concionem*, ut *progredi in aciem*, *in proelium*, et similia passim. Litera *m* finalis, quae virgula notari solet, saepissime a librariis vel omitti, vel perperam addi solet. Mox *ita fecit verba* Harlej.

§. 14. *Etsi omnes anteactae vitae vos conscios habeo*] Legendum *Et omnes*. GELEN. Unus tantum Harlej. priscam ante Gelenium lectionem servat; reliqui *Et omnes* praeferunt, nisi quod vocula *Et* desit in Voss. 2. et Lovel. 3. V. ad 2, 44, 3. Tum *anteactae viae* Leid. 1. Hinc *consocios habeo* Haverk. *conscios abeo* Klock. V. ad 22, 59, 19. Mox *et hic ipsi delatus honos ad me* Leid. 1. *et hic et ipse honos delatus ad me* Leid. 2.

Quod saepe alias, quia tempora postulabant reipublicae] Pal. sec. *tempora postulabant P. C. Q. F.* GEBH. Ita et Portug. et Haverk. *tempora postulabant Romanum dictatorem* Lovel. 2. *tempora postulabant reipublicae C. Q. Fabius* Gaertn. Forte ad verba sequentia *qui bello clarissimus esset*, in margine adnotatum est, intelligi Q. Fabium; idque perperam contextum postea invasit. Vocem *reipublicae* non agnoscit Hearnii Oxon. C. Praeterea *quod saepe aliasque ita tempora* Klock. *quia* et *que* saepe in Mstis confundi, supra dictum est ad 5, 29, 3.

Qui bello clarissimus esset, sed qui maxime procul ab his concionibus] Legendum *procul ab his coïtionibus*, non *concionibus*. GELEN. Consentiunt Gelenio Florent. Klock. Voss. uterque, Leid. 2. Lov. 1. 3. 4. Port. a m. 2. et Fragm. Hav. *conditionibus* praefert Leid. 1. reliqui *concionibus* V. paullo ante ad §. 9. Insuper *bello proximus erat* Portug. et Haverk. Tum vox *maxime* deerat in Leid. 2. Mox *delegendus* Port. *diligendus* Klock.

caussa, vos existimare, quam me pro magistratu quidquam incompertum dicere, melius est) primum ipsas expugnare quaestiones omni ope adnisi sunt: dein, postquam 16
ad id parum potentes erant, ne caussam dicerent, in praesidia adversariorum, adpellationem et tribunicium auxilium, patricii confugerunt. postremo repulsi inde 17
(adeo omnia tutiora, quam ut innocentiam suam purgarent, visa) in nos inruerunt, et privatis dictatorem

Haverk. et Fragm. Hav. V. ad 9, 17, 15.

§. 15. *Quoniam quidam nobiles homines*] *quidem* Leid. 2. Lovel. 1. Florent. et Haverk. V. ad 39, 17, 5.

Qua de caussa vos existimare, quam me pro magistratu quidquam incompertum dicere] *quam de caussa* Portug. cujus margini *quam hac de caussa* adscriptum est. Tum *nos existimare* Voss. 1. et Gaertn. Deinde *qua me pro me magistratu* Florent. Ultima litera τοῦ *quam* intercepta est a prima vocis sequentis. V. ad 23, 8, 9. Forte autem librarius scribere voluit *quam me pro meo magistratu*. Sed reliqui omnes in vulgatum conspirant. Supra hoc lib. c. 7, 12. *Consules in privato abditi nihil pro magistratu agere*. 6, 38, 9. *Si M. Furius pro dictatore quid egisset*. Insuper *incompatum*, sive *incomperatum*, Portug. V. ad 39, 29, 6. et hoc ipso cap. §. 22. Mox in verbis sequentibus *omni ope*, sive *opere*, Lovel. 2. et Gaertn. V. ad 8, 16, 4.

§. 16. *Dein, postquam ad id parum potentes erant*] Ita primus edidit Frob. anno 1535. eamque lectionem servant Flor. et Leid. 1. Priores editi cum reliquis, quos consului, codd. legunt *deinde*. V. supra ad 3, 3, 6.

§. 17. *Adeo omnia tutiora, quam ut innocentiam suam purgarent, visa*] Luxatus locus in Pal. pr. ac tert. quorum scripturam adnotare supersedeo. secundus, *omnia tutiora, quam innocentiam suam purgare, visa sunt*. GEBH. *tuitiora* Leid. 1. Deinde *quam innocentiam suam purgarent* Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. Port. Gaertn. et Fragm. Hav. Voculam *ut* uncinulis inclusit etiam Klockius in contextu editionis, cujus margini variantes codicis sui lectiones adscripserat, sive indicans eam in cod. deesse, sive conjectura ductus eamdem delendam esse. *quam innocentiam suam purgarunt* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. *quam innocentiam suam pugnare* Haverk. Deinde *visa sunt*, addita voce, Hearnii Oxon. B. ut et Portug. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. a m. 2. in quo eaedem voces a m. 1. deerant.

In nos inruerunt, et privatis dictatorem poscere reum, verecundiae non fuit] Pro *visa in nos*, transpositis syllabis, *in Sabinos* praeferunt Voss. 2. et Lovel. 3. sed sine sensu. Deinde *in nos erruendo* Voss. 1. et Lovel. 1. unde *in nos eruendo* factum est in Leid. 2. qui insuper praefert *verecundiae non ut fuit*.

18 *poscere reum verecundiae non fuit: ut omnes Dii homi-*
nesque sciant, ab illis, etiam quae non possint, tentari,
ne rationem vitae reddant; me obviam ire crimini, et
19 *obferre me inimicis reum, dictatura me abdico. Vos*
quaeso, consules, si vobis datum ab senatu negotium
fuerit, in me primum et hunc M. Foslium quaestiones
exerceatis; ut adpareat, innocentia nostra nos, non
majestate honoris, tutos a criminationibus istis esse.
20 Abdicat inde se dictatura, et post eum confestim Fos-
lius magisterio equitum: primique apud consules

§. 18. *Ut omnes Dii hominesque sciant, ab illis, etiam quae non possint, tentari*] *ut omnes, Dii homines, sciant* Florent. quae lectio defendi posset ex illis, quae notantur infra ad 24, 16, 9. Hic tamen vix uni mutanti fidem habere audeo. Supra 3, 17, 5. *Consules, tribunos, Deos hominesque omnes armatos opem ferre decuit?* 7, 5, 2. *Ut omnes Dii hominesque scirent, se parenti opem latam, quam ejus inimicis, malle.* V. Cl. Duker. ad Flori 2, 6, 43. Tum *ab ipsis* Leid. 2. V. ad 21, 41, 17. Deinde *quae non possunt* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 2. 4. Harlej. Portug. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. N. B. ac C. *quae non possit* Lovel. 3. Mox *vitae* perperam deest in Leid. 2. Cic. Divin. in Caecil. 9. *Nihil est enim, quod minus ferendum sit, quam rationem ab altero vitae reposcere eum, qui non possit suae reddere.*

Me obviam ire crimini, et obferre me inimicis reum, dictatura me abdico] *To ire* deficit in Leid. 2. Pronomen *me* ultimo loco in Harlej. et edd. ante Aldum. Infra h. lib. c. 34, 14. *Ut privatus obviam iret crimini, dictatura se abdicavit.*

§. 19. *In me primum et hunc M. Foslium*] *et in hunc*, iterata praepositione, Lovel. 2. quod quidem Livio frequens esse, supra dictum est ad 6, 28, 6. hic tamen unius codicis fide admittere, temerarium puto. Deinde *M. Folium* Florent. Voss. ambo, Leid. ambo, Lov. 1. 2. 3. Port. Gaertn. Haverk. et, teste Hearnio, Oxon. N. L. 1. B. et C. *M. Follium* Lovel. 4. Harl. Fragm. Hav. et Hearnii L. 2. V. supra hoc cap. ad §. 7. Eadem varietas et mox occurrit §. seq. Paullo ante *datum a senatu negotium fuit*, pro *ab senatu* et *fuerit*, Gaertn. V. ad 40, 14, 11. *ab senatu datum negotium fuerit*, alio ordine vocabulorum, Portug. et Haverk.

Tutos a criminibus istis esse] Vet. lib. *criminationibus*. SIG. Pall. tres, et Camp. ed. *tutos a criminationibus istis esse.* quod prodit quoque de suo Sigonius. GEBHARD. Codd. quos Sigonius et Gebhardus memorarunt, consentiunt Voss. duo, Leid. duo, Lovel. 1. 2. 3. 4. Harlej. Portug. Gaertn. Klock. Haverk. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 2. B. C. et N. Unus tantum ab altera lectione stat Florent. Certe ex eo nihil notari video. Illam autem lectionem si praeferendam

(iis enim ab senatu mandata res est) rei facti, adversus nobilium testimonia egregie absolvuntur.
21 Publilius etiam Philo, multiplicatis summis honoribus, post res tot domi belloque gestas, ceterum invisus nobilitati, caussam dixit, absolutusque est.
22 Nec diutius, ut fit, quam dum recens erat, quaestio per clara nomina reorum viguit. inde labi coepit ad viliora capita, donec coïtionibus factionibusque, adversus quas comparata erat, obpressa est.

judicas, exempla locutionis supra videbis ad 6, 15, 7.

§. 20. *Abdicat inde se dictatura*] Pal. sec. *Abdicat se deinde dictatura*. GEBH. Ita et Haverk. *Abdicat se deinde dictator* Portug. *Abdicat deinde se dictator* Oxon. B. apud Hearnium. *Abdicat se inde dictatura* Harlej. et editi ante Aldum. Mox *magister equitum*, pro *magisterio*, Voss. 2. Lovel. 2. 3. 4. Portug. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav.

Iis enim ab senatu mandata res est] Vet. lib. *erat*. SIG. Pal. sec. *his enim ab senatu res mandata erat*. GEBH. Cum Pal. sec. faciunt Portug. et Haverk. *res mandata est* etiam Voss. 1. et Leid. 2.

Adversus nobilium testimonia egregie absolvuntur] Pal. pr. ac tert. exhibent *obsolvuntur*, et mox *obsolutusque*. GEBH. *obsolvuntur* etiam Florent. Leid. 1. et Lovel. 1. et §. seq. *obsolutusque est* Lovel. 3. quod errantibus librariis adscribo, qui saepius *ab* et *ob* in verbis compositis commutarunt inter se. V. ad 2, 37, 9. Tum *adversus testimonia nobilium* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Portug. et Haverk.

§. 21. *Publilius etiam Philo*] *Publius etiam Philo* Voss. ambo, Leid. ambo, Lov. 1. 2. 3. 4. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 2. *Publius Philo* Portug. *P. etiam Philo* Gaertn. et Oxon. C. *P. Philo* Haverk. et Oxon. B. V. ad 8, 12, 4.

Post res tot domi belloque gestas] Supra ad 1, 34, 12. ubi eadem locutio in vulgatis erat, vidimus, Gebhardum et Gronovium *belli domique* legendum censuisse. An itaque hic quoque ad eamdem normam legendum est *domi bellique?* Certe ita est in Portug. Haverk. et Fragm. Hav. *gestas* deficit in Harlej. et mox *invisus* in Leid. 1. [*gestas reus invisus* Veith.] Transpositis etiam dictionibus *dixit caussam* praeferunt Harlej. et editiones Frobeniana anni 1535. priores.

§. 22. *Quam dum recens erat, quaestio per clara nomina reorum viguit*] *per electa nomina* exstat in Pal. sec. In pr. ac tert. *Nec diutius, ut fit, quam dum recens erat quaestio, praeclara nomina reorum ingruit*. GEBH. *cum recens est quaestio* Portug. V. ad 1, 40, 7. *dum recens quaestio erat* Leid. 2. et Lovel. 1. Deinde *pre lara nomina virorum viguit* Leid. 2. *preclara*

1 XXVII. Earum fama rerum, magis tamen spes Campanae defectionis, in quam conjuratum erat, Samnites, in Apuliam versos, rursus ad Caudium
2 revocavit: ut inde ex propinquo, si qui motus oc-
3 casionem aperiret, Capuam Romanis eriperent. Eo

nomina reorum ingruit Lovel. 3. *per clara nomina virorum viguit* Leid. 1. *per clara nomina rerum viguit* Fragm. Hav. a m. 1. *per clara nomina reorum ingruit* Voss. 2. *per electa nomina reorum viguit* Portug.

Donec coitionibus factionibusque, adversus quas comparata erat] *donec concionibus factionibusque* Voss. uterque, Leid. uterque, Lovel. 1. 2. 4. Gaertn. et Fragm. Hav. *donec ab concionibus factionibusque* Haverk. Hearnii Oxon. B. et Portug. a m. 1. in quo postea *ab coitionibus* emendatum est. Solent *coitio* et *concio* commutari. V. ad 4, 13, 9. *donec concionibus factionibus*, omissa particula *que*, Lovel. 3. *donec factionibus conjurationibusque* Harlej. *donec factionibus coitionibusque* editiones ante Frobenianam anni 1535. Deinde *compta erat*, sive *comperta erat*, Voss. 1. Lovel. 2. et Portug. V. supra ad h. cap. §. 15.

§. 1. *Earum fama rerum, magis tamen spes Campanae defectionis*] Omnes libri *spe*. GEBH. *spes* primum adparuit in ed. Mog. quod, excepta Aldina et Paris. anni 1529. servarunt reliquae usque ad Gronov. Ex scriptis autem unus Hearnii Oxon. B. eam lectionem probare memoratur. Et ita legendum conjecit Doujatius. Reliqui manu exarati et editiones Moguntina priores *spe* exhibent; quod Gronovius iterum recepit, et hoc modo in prima notarum edit. exposuit: „Fama earum rerum, magis tamen per illam spem, quam sua „vi, quam per se, (hoc enim in„telligitur) revocavit Samni„tes.„ Verum haec ejus expositio in iteratis edd. deleta est. Quin et *spes* verius esse arbitror; quod et Cel. Dukero in mentem venit, qui addebat, se non videre, quomodo *spe* retineri possit, nisi simul legatur *versi* et *revocati*; quod tamen neminem tentaturum existimabat.

In quam conjuratum erat] *in qua* Harlej. et Haverk. Male. Infra 39, 16, 3. *Necdum omnia, in quae conjuraverunt, edita facinora habent.* Mox *in Apuliam versus*, pro *versos*, Fragm. Hav. a m. 1. Non probo. V. ad ad 36, 15, 7. Insuper *rursus* deficit in Hearnii Oxon. L. 2. Ea autem voce inducta nihil quidem sententiae decedet; at reliquis nihil mutantibus vulgatum servandum est. *rursus revocare*, ut *rursus repetere* apud Suet. in Caes. 2. ubi v. Casaub. Noster infra 43, 20, 4. *In Penestas rursus exercitum reducit.*

§. 2. *Si qui motus occasionem aperiret*] Pall. pr. sec. Andreae Campanique editiones *aperirent*. At tert. *si qui motus occasione aperirent*, quasi pro *aperirentur* positum. GEBHARD. *aperirent* partim edd. antiquae, partim plerique codd. Voss. ambo, Leid. 2. Lovel. 1. 2. 3. 4. Harlej. Portug. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. [Veith.] Et hanc lectionem non tantum Gronov. in priori ed. notarum probavit supra hoc lib. c. 15. ex codd. scriptis, verum etiam in contextum recepit.

consules cum valido exercitu venerunt. et primo circa saltus, quum utrimque ad hostem iniqua via esset, cunctati sunt: deinde Samnites per aperta 4
loca brevi circuitu in loca plana, Campanos campos, agmen demittunt, ibique primum castra in

Ita supra 6, 22, 1. *Quatuor collegis tribunis ad praesidium urbis, et si qui ex Etruria novi motus aperirentur, relictis.* Infra hoc lib. c. 43, 1. *In Samnio quoque, quia decesserat inde Fabius, novi motus exorti.* Sed *aperiret* primus recepit Froben. anno 1535. ejusque exemplo reliqui usque ad Gronov. Et id numero quidem pauciores, sed integritate ac fide praestantes codd. Florent. Leid. 1. et Klock. tuentur. Supra 6, 32, 5. *Qui, si qui alibi motus exstitisset, ad subita belli mitti posset.* Reliquis librariis fraudi fuisse videtur illud *si qui*, quod tantum pluralis numeri esse male sibi persuaserunt. Vide ad 3, 17, 7. Quin et Gronovius ipse de emendationis veritate dubitasse videtur, quoniam iterata editione eam loco laud. deleverit; quamvis tamen hoc loco priorem lectionem contextui reddere neglexerit, quod nunc praestiti. Insuper *conjurationem* est in Lovel. 4. pro quo *occasionem* recte in ejus margine substitutum est.

§. 3. *Eo consules cum valido exercitu venerunt*] Lectio haec exstat quidem in margine Voss. 1. sed tamen *Et consules* praefert contextus. Utroque juncto *Et eo consules* est in Portug. et Haverk. vel ordine mutato *Eo et consules* in Leid. 2. et Lovel. 1. Optimi conspirant in vulgatum; quod a librariis mutatum esse videtur, ut verba Livii, quae ex eorum sententia male cohaerebant, melius connecterentur. Deinde *cum exercitu valido* Portug. et Haverk. quorum posterior etiam *convenerunt.*

Quum utrimque ad hostem iniqua via esset] Pal. sec. exprimit, *cum utique ad hostem iniqua via esset.* GEBH. Ita et Lovel. 2. Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. N. ac B. *utrique* Leid. ambo, Lovel. 1. et Florent. intellige, Samnitibus aeque ac Romanis. Sed solent hae voces in Mstis confundi. V. ad 6, 31, 8. Tum *ad hostes* Portug. Male. V. ad 5, 50, 2. Hinc *in qua via esset* Harlej. Tandem post *τὸ esset* addit Hearnii Oxoniensis [?] vocem *ciuitati*, quae formata esse videtur ex sequenti *cunctati*, sive, ut etiam scribebant, *cuntati.*

Cunctati sunt] *cunctati castrametatique sunt* Harlej. et edd. usque ad Aldum, qui *castrametatique*, in nullo praeterea codice obvium, recte expunxit.

§. 4. *Brevi circuitu in loca plana, Campanos campos, agmen demittunt*] Haec verba [*Campanos campos*] ὑποβολιμαῖα censet Camillus Peregrinus. Loca enim plana esse, in quibus sita erat Suessula, ubi Samnites prius ad proelium provocaverant Romanos. Differt. 2. de Campania [§. 26.] J. FR. GRON. Voces *Campanos campos* servant omnes scripti et editi; quin et in Florent. addita a manu altera praepositione, *in loca plana, in Campanos campos* legitur. V. ad 38, 18, 12. Insuper *brevi circumitu* Leid. 1. V. ad 3, 47, 2. Hinc *dimittunt* Voss. uterque, Leid. uterque, Lovel. 1. 2. 3. 4. Harlej. Portug. a m. 2. Gaertn. Klock. Haverk. Fragm.

5 conspectu hostibus data: deinde levibus proeliis, equitum saepius, quam peditum, utrimque periculum factum: nec aut eventus eorum Romanum, aut morae, qua trahebant bellum, poenitebat. Sam-

Hav. Hearnii Oxon. B. ac C. et editiones usque ad Frobenium, qui anno 1535. *demittunt* substituit: quomodo etiam in Florent. ex quo nihil notatum invenio, fuisse videtur. V. ad 7, 23, 6. Paullo ante *per apta loca*, pro *aperta*, vel *apta*, erat in Lovel. 3. V. infra ad 31, 22, 8.

Ibique primum castra in conspectu hostibus data] Opinor *in conspectum*. J. FR. GRON. Se facile in Gronovii sententiam iturum, profitetur Doujatius. Ita supra 3, 69, 9. *Insequens dies hostem in conspectum dedit.* ubi tamen quidam codd. et edd. antiquae legunt *in conspectu*. 30, 12, 8. *Rex vinctus in conspectum datus est.* Cic. 5. in Verr. 33. *Tum se tamen in conspectum nautis paullisper dedit.* Ennius apud Cic. 1. de Divin. 20.

Nec sese dedit in conspectum corde cupitus.

Hic tamen constanter *in conspectu* servant omnes libri, et calamo et typis descripti, nisi quod praepositio desit in Klock. qui codicum consensus efficit, ne quid temere mutandum existimem. Non tantum enim in usu fuisse *dare in conspectum*, sed etiam *in conspectu*, quemadmodum contra non tantum *esse in conspectu*, sed etiam *in conspectum*, multis docuit Cel. Burm. ad Phaedri 5. fab. 1, 15. Praeterea *in conspectu hostium* Voss. 2. Lovel. 3. Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. N. L. 2. et B. [Veith.] Non sequor. Ita in loco Cic. laud. *se in conspectum nautis dedit*, non *nautarum*. Et usus hic dativorum passim Livio fuit in deliciis. V. ad 1, 26, 11. 5, 27, 4. c. 33, 3. aliisque locis.

§. 5. *Levibus proeliis, equitum saepius, quam peditum, utrimque periculum factum*] *proeliis equitum, saepius peditum* Portug. *proeliis equitum se priusquam peditum* edd. Rom. anni 1472. et Parm. Tum *urm periculum factum*, id est *vestrum*, Leid. 2. et Lovel. 1. Mox *Romanos*, pro *Romanum*, est in Florent. a m. 2. V. ad 3, 2, 11. Librario tamen id fraudi fuisse videtur, quod mox sequatur *trahebant*, unde *Romanos* hic requiri putabat. Verum male; eodem enim modo *Romanus* hic conlective pro Romanis sumtum adsciscit verbum plurale, quo *miles* pro militibus; v. ad 3, 42, 5. *eques* pro equitibus; v. ad 8, 38, 5. *hostis* pro hostibus; 21, 41, 15. Adde, quae notantur ad 21, 50, 3. Mox *ratione*, pro *morae*, Harlej.

§. 6. *Carpi parvis quotidie damnis, et senescere dilatione belli vires suae videbantur*] *capi* Voss. 2. Lovel. 2. 3. 4. et Fragm. Hav. saepius obvio scribarum peccato. V. ad 6, 32, 11. Vox sequens *parvis* deficit in Harlej. et Hearnii Oxon. N. et L. 2. [Veith.] Tum *senescere dilationem belli vires suae videbantur* Leid. 2. et Lovel. 1. a m. 1. *senescere dilatione vires belli suas videbatur* Lovel. 3. *senescere dilatione vires belli suas videbantur* Harlej. et Fragm. Hav.

Samnitium contra ducibus, et carpi parvis quoti- 6
die damnis, et senescere dilatione belli vires suae
videbantur. itaque in aciem procedunt, equitibus 7
in cornua divisis: quibus praeceptum erat, intentiores ad respectum castrorum, ne qua eo vis fieret,

enescere dilatione belli vires suas videatur Voss. 2. et Portug. a m. 2. Paullo ante *ducibus* non comparet in Leid. 2.

§. 7. *Itaque in aciem procedunt*] Pal. sec. *in aciem prodeunt*. GEBH. Ita et Port. et Haverk. Male. Supra 4, 32, 10. *Quum Etrusci pleni animorum in aciem processissent*. 8, 9, 2. *Instructis ordinibus processere in aciem*. 21, 55, 1. *Arma capit, atque in aciem procedit*. ubi, verba haec commutare scribas solitos fuisse, dictum est. Insuper *ita in aciem* Voss. 1. Leid. 2. Portug. a m. 1. et Haverk. De hoc errore dicam infra ad 21, 53, 7.

Equitibus in cornua divisis] *in cornu* Harlej. et Fragm. Hav. a m. 1. Tum *dimissis* Haverk. Nihil muto. V. quae infra notantur ad 28, 2, 16.

Intentiores esse ad respectum castrorum, ne qua eo vis fieret, quum ad proelium starent] Incorrupta lectio: *intentiores ad respectum castrorum, ne qua eo vis fieret, quam ad proelium, starent*. GELEN. Lectionem Gelenii probant Florent. et Voss. 1. Reliqui omnes codd. ignorant etiam verbum *esse*, sed *cum*, sive, ut est in Gaertn. *quom*, servant. Eadem lectio superest etiam in edd. Rom. anni 1472. ac Parm. Praeterea *ne qua vis fieret*, media voce omissa, Harlej. et Portug. Sed in posterioris margine emendatur *ne qua vis eo fieret*, quomodo etiam inveni in Lovel. 4. *ne qua ejus vis fieret* legit Lovel. 2. *ne qua ea vis fieret* Leid. 1. Nihil muta. *eo* est in eum locum, in castra.

Aciem peditum tutam fore] Incorrupta lectio *aciem pediti tutam fore*. GELEN. *pediti* Gelenius, cum haberetur *peditum*. Romae tamen Andreas quoque dedit *pediti*, sed mox mutatum est. Nempe haeret in ea voce scrupulus. Scribo, *aciem pedite tutam fore*. Pedes ipse solus per se satis tutam praestabit aciem ex sese constantem. 22, [46, 3.] *Media acie peditibus firmata*. Et sic postea accepi Helmstadiensibus in membranis legi. J. FR. GRON. *pedite* sibi quoque, ut alia non pauca, in mentem venisse, nondum visa Gronovii nota, jactat Doujatius. Addit deinde, sensum non deteriorem fore, si legeretur, quemadmodum Becharius aliique ediderunt, *quum ad proelium starent, aciem peditum tutam fore*, id est, dummodo consisterent; melius autem forte, *dum ad proelium starent*. Verum ita etiam cum iisdem edd. in praecedentibus recipiendum foret *τὸ esse*, sine quo vix sensus constare potest; quod tamen neque in ullo scripto, neque in antiquissimis edd. reperiri dictum est. Quo minus autem lectio Doujatio probata placere possit, accedit nunc insuper, *peditum* quoque neque in iisdem edd. antiquis exstare, neque in ullo meorum codd. nisi in uno suspectae fidei Harlej. reliquos omnes *pediti* servare. Vel itaque ea lectio cum Gelenio servanda, vel minima mutatio.

quam ad proelium, starent: aciem pediti tutam fore.
8 Consulum Sulpicius in dextro, Poetelius in laevo cornu consiſtunt. Dextra pars, qua et Samnites raris ordinibus, aut ad circumeundos hoſtes, aut ne ipsi circumi-
9 rentur, conſtiterant, latius patefacta stetit. Siniſtris, praeterquam quod confertiores steterant, repentino consilio Poetelii consulis additae vires: qui subsidiarias cohortes, quae integrae ad longioris pugnae

ne *pedite* cum Gronovio legendum est.

§. 8. *Consules Sulpicius in dextro, Poetelius in laevo cornu consiſtunt*] Chiſl. uterque Voſſ. Busl. *Consulum Sulpicius in dextro*, non *Consules*. J. FR. GRON. Non minus rectum est *Consules*, et forsitan vel ideo praeferendum, quia ignotior scribis ea syntaxis. 24, 20, 3. *Consules, Marcellus Nolam rediit, Fabius ad populandos agros processit*. 29, 3, 14. *Jam reges, Syphacem post colloquium cum Scipione alienatum, Masinissam aperta defectione hoſtem infeſtissimum*. 30, 27, 7. *Praetores, M. Sextius Galliam est sortitus, C. Livius Bruttios*. V. Sanctii Minerv. 4, 8. et ibi Perizon. DUK. *Consul Sulpicius* [Veith,] Hearnii Ox. L. 2. qui *Consulum Sulpicius* se in N. reperisse teſtatur; et ita ex meis, praeter utrumque Voſſ. Gronovio memoratum, servant Leid. ambo, Lovel. 1. 3. 4. Portug. Gaertn. et Fragm. Hav. Similiter et Aldus in contextu edidit; inter errata tamen poſtea *Consules* revocavit. Infra 43, 15, 3. *Consulum Cn. Servilio Italia, Q. Marcio Macedonia obvenit*. 44, 17, 10. *Consulum Aemilio Macedonia, Licinio Italia evenit*. (* 22, 40, 6. ubi vide.) Error ortus est ex compendiaria scribendi ratione *Coss*. V. infra ad 10, 10, 2. Praeterea *in dextro cornu* Leid. 2. Sed sufficit semel legi vocem *cornu*.

Aut ad circumeundos hostes, aut ne ipsi circumvenirentur] Alia lectio nihilo deterior *ne ipsi circumirentur*. GELEN. *ad circumdandos hoſtes* Harlej. *ad circumveniendos hoſtes* Portug. et Haverk. *ad circuendos hoſtes* Voſſ. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. V. infra ad 10, 35, 8. Deinde *ipsi circūerentur* Portug. et Haverk. *ipsi circuerentur* Leid. 2. et Lovel. 1. *ipsi circumventum* Lovel. 3. *ipsi circumvenirentur* Harlej. et Gaertn. Reliqui Gelenio favent. Solent verba *circumvenire* et *circumire* in Mſtis confundi. V. infra ad 31, 21, 13. Paullo ante *qua Samnites*, omissa media voce, Lovel. 2. Portug. et Haverk.

§. 9. *Ad longioris pugnae casus reservabantur*] *ad longiores pugnae casus* perperam Voſſ. duo, Leid. 1. Lovel. 1. 2. 3. 4. Harl. et Fragm. Hav. Similiter errant edd. Mediol. anni 1495. et Ven. anni 1498. Tum *reservabuntur* Florent. Mox *in primam aciem extemplo misit* Lovel. 4. Sed infra v. ad 28, 14, 11.

§. 10. *Commota pedeſtri acie Samnitium, eques in pugnam succedit*] Incerta est diſtinctio in genitivo *Samnitium*. Nam et ad *acie*, et ad *eques* refertur: de utrisque enim loquitur. quale propemodum illud Virgilii [1. Aen. 130.]

Nec latuere doli fratrem Junonis et irae.

casus reservabantur, in primam aciem extemplo emisit; universisque hostem primo inpetu viribus inpulit. Commota pedestri acie Samnitium, eques 10
in pugnam subcedit. in hunc, transverso agmine inter duas acies se inferentem, Romanus equitatus concitat equos; signaque et ordines peditum atque equitum confundit, donec universam ab ea parte avertit aciem. In eo cornu non Poetelius solus, 11

GLAR. *Samnitium* refer ad praecedens *acie;* ad sequens autem *eques* subintelligendum est *eorumdem Samnitium*. V. supra hoc lib. ad c. 22, 8. Ceterum *Comta pedestri acie* Lovel. 3. Sed literae *mo* in prima voce interceptae sunt a praecedentibus *om*. Tum *succendit* Leid. 1. eodem errore, quo etiam *incedere* et *incendere* commutari solent, ut et alia. V. ad 8, 20, 5.

Romanus equitatus concitat equos] *concitatos equos* Portug. et Gaertn. *concita equo* Leid. 1. *concito equo* Lovel. 3. *concitato equo* Voss. 2. Lovel. 4. Harlej. et Fragm. Hav. *concitat equo* Florent. a m. 1. et Lovel. 2. Paullo ante *intra duas acies*, pro *inter*, Voss. 2. V. ad 5, 27, 2.

Donec universam ab ea parte avertit aciem] Praepositionem *ab* excludunt Voss. 2, et Lov. 3. quam etiam, si plures idem vellent, haud requirerem. Non enim jungendum *avertit ab ea parte*, sed *universa acies ea parte,* id est omnes non modo pedites, sed et equites Samnitium, qui ea parte, sinistro Romanorum cornu opposita, pugnabant. Deinde *evertit aciem* Klock. *advertit aciem* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. et Fragm. Hav. a m. 1. quomodo saepe variant scripti. V. ad 1, 12, 10. *pervertit aciem* Harlej. Nihil mutandum. *avertitur hostis*, quum terga vertit, ac fugam capere incipit. quod vel ita simpliciter effertur, vel etiam *averti in fugam*. V. supra ad 1, 37, 3. Omnium horum vocabulorum loco in Haverk. sola erat vox *acie*.

§. 11. *Avectus ab suis nondum conserentibus manus ad clamorem, ab sinistra parte prius exortum*] MS. Fuld. *evectus ab suis*. MOD. Membranae Fuld. Modio consulti *evectus*. Pal. sec. *advectus*. GEBH. Meorum nullus Fuldensi consentit. Sed *adventus* est in Fragm. Hav. a m. 1. *advectus* in Voss. 2. Harlej. Port. et Haverk. Utrumque, *avectus* et *advectus*, ferri potest. Quum vero et plures et optimi *avectus* legant, illud alteri praefero. Alibi ita variare codd. vidimus supra hoc lib. ad c. 4, 1. Tum *a suis* Voss. 2. Leid. 2. Lovel. 4. et Gaertn. Hinc *conferentibus manus* Voss. 1. Leid. 2, et Lovel. 1. Saepe haec verba commutari solent. V. infra ad 22, 28, 10. Utraque autem locutio *conserere* et *conferre manus* Livio et aliis usurpatur. V. ad 6, 42, 5. *conserentibus manum* Lovel. 4. V. ad eumdem Livii locum. Verum et hic vulgato, plurium atque optimorum codd. auctoritate firmato, adhaereo. Praeterea *a sinistra parte* Voss. uterque, Leid. uterque, Lovel. 1. 3. 4. Gaertn. et Fragm. Hav. *in sinistra parte* Harlej.

sed Sulpicius etiam, hortator adfuerat, avectus ab
suis nondum conserentibus manus ad clamorem,
12 ab siniſtra parte prius exortum. unde, haud dubiam
victoriam cernens, quum ad suum cornu tenderet
cum mille ducentis viris, diſſimilem ibi fortunam
invenit: Romanos loco pulsos, victorem hoſtem
13 signa in perculsos inferentem. Ceterum omnia mu-
tavit repente consulis adventus. nam et conspectu
ducis refectus militum est animus: et, majus quam
pro numero auxilium, advenerant fortes viri: et
partis alterius victoria audita, mox visa etiam,

§. 12. *Cum ad suum cornu tenderet*] *dum tenderet* Lov. [?] Male. V. ad 1, 40, 7. Mox *dissimilem sibi fortunam*, pro *ibi*, Gaertn. V. supra ad 1, 55, 4.

Signa in perculsos inferentem] *in pulsos* Voſſ. 2. Lovel. 2. 3. 4. et Fragm. Hav. Sed *pulsos* modo praeceſſit. Praeterea *ferentem* Lovel. 4. V. ad 2, 59, 2. Paullo ante *Romanos locos pulsos*, pro *loco*, Portug. a m. 1. De origine erroris v. ad 6, 3, 8.

§. 13. *Ceterum omnia mutavit repente consulis adventus*] *Quorum repente omnia mutavit* Harlej. *Quae omnia mutavit repente* Hearnii Oxon. C. [*Quae omnia repente mutavit* Veith.] *Ceterum omnia repente mutavit* Voſſ. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Portug. et Haverk. Mox *et in conspectu ducis*, addita praepositione Leid. 2. Lovel. 1. Harlej. Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. B. ac C. [Veith.] *et conspectus ducis* Lovel. 3.

Et majus quam pro numero auxilium advenerat, fortes viri] Pall. duo *auxilium venerat*. Campan. *advenerant*. GEBH. Flor. *advenerant*. Et placet ita interpunctum: *et, majus quam pro numero auxilium, advenerant fortes viri*. Nam τά *majus quam pro numero auxilium* sunt titulus et ἐπεξήγησις τῶν *fortes viri*. J. FR. GRON. *venerant* etiam Fragm. Hav. *advenerant* itaque simul cum interpunctione Gronovii in contextum recepi. *et manus* perperam est in Lovel. 2. Tum *venerat*, *fortes viri* Voſſ. 2. Lovel. 3. 4. Harlej. et Gaertn. *advenerat quod fortes viri* Portug. et Haverk. *advenerat quod forte viri* Voſſ. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. *advenerat mille fortes viri* editi ante Aldum. [*auxilium venerat fortis viri* Veith.]

Et partis alterius victoria audita, mox visa etiam, proelium reſtituit] *alterius partis* Fragm. Hav. Vocula *et* deficit in Lovel. 4. τὸ *etiam* in Fragm. Hav. cujus loco *et q* praefert Lovel. 2. Deinde *reſtituunt* Lovel. 4. quasi *victoria audita, mox visa* forent ablativi, ut vocantur, absoluti. Verum ita *reſtituunt* referendum foret ad proximum *fortes viri*. At illi, qui cum consule advenerant, alterius partis victoriam, cujus ipsi auctores exſtiterant,

proelium restituit. Tota deinde jam vincere acie 14
Romanus, et, omisso certamine, caedi capique Samnites; nisi qui Maleventum, cui nunc urbi Beneventum nomen est, perfugerunt. Ad triginta millia caesa aut capta Samnitium, proditum memoriae est.

XXVIII. Consules, egregia victoria parta, pro- 1
tinus inde ad Bovianum obpugnandum legiones ducunt: ibique hiberna egerunt, donec ab novis con- 2
sulibus L. Papirio Cursore quintum, C. Junio Bubulco iterum, nominatus dictator C. Poetelius cum

audivisse primo, et mox vidisse dici nequeunt. Vulgatum itaque verum est.

§. 14. *Tota deinde jam vincere acie Romanus, et, omisso certamine*] *Tota jam deinde* Haverk. Tum *vincere Romanos* Harlej. et Portug. a m. 2. Insuper *cōmisso certamine* Harlej.

Maleventum, cui nunc urbi Beneventum nomen est, perfugerunt] *fugerunt* Lovel. 2. *pereffugerunt* Voss. 2. Leid. 1. et Fragm. Hav. a m. 1. cujus librarius *effugerunt* a m. 2. emendavit. *pereffugē*, sive *pereffugere*, Gaertn. Hac ratione scribae, quum duplicem lectionem, *perfugerunt* et *effugerunt*, in Mstis reperissent, utramque jungere voluerunt. V. ad 3, 44, 4. De constructione *urbi Beneventum nomen est* v. ad 1, 1, 5.

Ad triginta millia caesa aut capta Samnitium, proditum memoriae est] *At triginta millia* Haverk. V. supra ad 6, 24, 8. Sed praepositio *Ad* exsulat ab Hearnii Oxon. L. 1. V. ad 10, 46, 5. Deinde *proditum est memoria* Harlej. *proditum memoria est* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 2. Portug. et Fragm. Hav. Verum optimi tuentur vulgatum. V. ad 3, 54, 12.

§. 1. *Protinus inde ad Bovianum obpugnandum*] Vocabulum *inde* excluditur a Voss. 2. Praeterea *ad Rōnū*, sive *ad Romanum*, Gaertn.

§. 2. *L. Papirio Cursore, C. Junio Bubulco iterum*] Quidam post *Cursore* adjecere *V*. Sed Livius duobus in locis dubitat de Cursoris cognomine, annis CDXXVIII. [8,23,17.] et CDXXXV. [9,15,11.] Tertio omisit ejus nomen anno CDXL. [9,22,1.] Nos tamen in Chronologia nostra, Cassiodorum secuti, *quintum* posuimus. GLAR. Nota quinti consulatus deest etiam in Voss. 2. Lov. 3. 4. Harl. Gaertn. Fragm. Hav. Hearnii Oxon. L. 2. et editis Aldo prioribus. Reliqui codd. (exceptis Leid. 1. et Haverk. qui legunt *equitum*) cum editt. Aldina et eam secutis plerisque constanter servant. V. ad 8, 23, 17. Deinde *et C. Junio* Portug. V. ad 2, 17, 1. *M. Junio* Harlej. et Hearnii Oxon. L. 2. Tandem *Bubullo* Voss. 1. *Bubulsco* Leid. 1. *Bubulo* Leid. 2. et Lov. 1.

3 M. Foslio magistro equitum exercitum accepit. Is, quum audisset arcem Fregellanam ab Samnitibus captam, omisso Boviano ad Fregellas pergit. unde, nocturna Samnitium fuga sine certamine receptis Fregellis, praesidioque valido inposito, in Campaniam reditum maxime ad Nolam armis repeten-

C. Poetelius cum M. Foslio magistro equitum] *Petelius* Florent. *Petilius* Port. Haverk. et Fragm. Hav. *Petellius* Voss. duo, Leid. duo, Lovel. 1. 2. 3. 4. et Gaertn. qualis etiam varietas ter supra cap. praec. in Mstis reperitur, et infra hoc cap. V. ad 3, 35, 11. Deinde *cum M. Folio* Voss. uterque, Leid. uterque, Lovel. 2. 3. Portug. Gaertn. Haverk. Florent. et Oxon. N. ac B. apud Hearnium, qui in C. et L. 2. *cum M. Follio* invenit, quomodo etiam praeferunt Fragm. Hav. et Lovel. 4. V. supra hoc lib. ad c. 20, 1. Ceterum pro M. Foslio magister equitum in Fastis Capitolinis hoc anno memoratur *M. POETELIUS. M. F. M. N. LIBO*.

§. 3. *Is quum audisset, arcem Fregellanam ab Samnitibus captam*] Q. Fabium dictatorem bis consulem ad arcem Fregellanam rem gessisse, non C. Poetelium, scribit Diodorus. De C. tamen Poetelio auctores sunt scriptores Capitolini. Diodorus sic l. 19. [p. 726.] *Τὸ δὲ λοιπὸν ϛρατόπεδον ἀναλαβὼν Κόϊντος Φάβιος, ὃς ἦν αὐτοκράτωρ ᾑρημένος, τήν τε Φρεγελλανῶν πόλιν εἷλε, καὶ τῶν ἀλλοτρίως διακειμένων πρὸς τὴν Ρώμην τοὺς ἐπιφανεϛάτους ἐζώγρησε.* SIG. Fregellas a Samnitibus captas fuisse, scribit c. 12, 5. hic arcem ab iisdem captam. Videntur ergo Romani medio tempore urbem recepisse, quod praeteriit, ut saepe de aliis urbibus solet, Livius. V. Sigon. ad c. 2. et 12. et Gronov. ad c. 20. In ea re tamen Livium non plane excusari posse, putat Perizon. Animadv. Hist. c. 4. DUK. Vocula *Is* deficit in Florent. Tum *audisset arcem Fregella* legit Leid. 1. *audisset arcem Fregellam* Voss. 2. Lovel. 3. Gaertn. et Fragm. Hav. *audissent Fregellanam arcem* Haverk. *audisset Fregellanam arcem* Voss. 1. et Portug. *Fregellanam arcem audisset* Leid. 2. et Lovel. 1. Hinc *a Samnitibus* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. et Gaertn. *ex Samnitibus* Lovel. 3. Mox *Fregellam*, pro *Fregellas*, Lovel. 2. et 4.

Unde, post nocturnam Samnitium fugam sine certamine receptis Fregellis] Libri nostri concordi scriptura, *unde, nocturna Samnitium fuga*. GEBH. Ab Aldo est. Scripti omnes et Andreas, Bec. Asc. Mog. *unde, nocturna Samnitium fuga receptis*. Quod minime mutandum fuit. Caesar 1. Gall. [47.] *Propter linguae Gallicae scientiam, qua multa jam Ariovistus, longinqua consuetudine, utebatur.* 2, [1.] *Qui minus facile eam rem imperio nostro consequi poterant.* 3, [21.] *Ubi diligentia nostrorum, nihil his robur profici posse intellexerunt.* 5, [42.] *Hae celeriter ignem comprehenderunt, et venti magnitudine in omnem castrorum locum distulerunt.* Quasi intelligeretur *interveniente*. J. FR. GRON. *unde, Samnitium nocturna fuga* Voss. 2. *unde, nocturnam Samnitium fugam* Fragm. Hav. a m. 1. Reliqui

dam. eo se intra moenia, sub adventum dictatoris, 4
et Samnitium omnis multitudo et Nolani agrestes
contulerant. Dictator, urbis situ circumspecto, 5
quo apertior aditus ad moenia esset, omnia aedificia (et frequenter ibi habitabatur) circumjecta muris incendit. nec ita multo post, sive a Poetelio di-

scripti omnesque editi ante Aldum Gronovio *nocturna Samnitium fuga* revocanti consentiunt. Etiam Oxonienses suos consonare, auctor est Hearnius. De hoc usu casus sexti v. eumdem Gronov. 4. Obs. 16. p. 272.

§. 4. *Samnitium omnis multitudo et Nolani agrestes contulerant*] In Mstis est *et Nolana agrestis*, videlicet *multitudo*. GELEN. Architectus hujus lectionis *et Nolana agrestis* exstitit Gelenius, quae meo judicio duriuscula est. Itaque Livio dignior comprobata auctoritate librorum MSS. certe trium Pall. vetustissimarumque edd. *et Nolani agrestes.* Manavit autem inde, quod initio scriptum erat ἀρχαϊκῶς *agrestis*. GEBH. *et Nolana agrestris* ab Gelenio est. Nos reduximus omnium veterum a nobis visorum scripturam, *et Nolani agrestes*. Est enim variatio talis, qualem defendimus a Sigonio 3, 17, 12. *Ne Sabini, ne Vejens hostis*. J. FR. GRON. *Nolani agrestis* praeferunt etiam omnes mei, nisi quod *Nolani agrestas* sit in Leid. 1. et, si excerptis fidem habere possum, *Nolana agrestis* in Florent. Sed Gronovio adsentiri malo, quia passim ita Livius numerum variare solet. V. infra ad 35, 40, 6. Praeterea *contulerat* Leid. 1. et Portug. *contulerunt* Lovel. 2. qui paullo ante dedit *sub adventu dictatoris*. V. supra ad 2, 55, 1.

§. 5. *Et frequenter ibi habitatur*] Vet. lib. *habitabatur*. SIG. Priorem lectionem *habitatur* servant Florent. Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 3. 4. Harlej. Gaertn. Klock. et Fragm. Hav. a m. 1. *quae frequenter ibi habitabantur* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. Infra 24, 3, 2. *Vix pars dimidia habitabatur*. et mox eodem cap. *Arx procul iis, quae habitabantur*. 36, 22, 7. *Arx frequentius prope, quam urbs, habitabatur*. Sed inpersonale *habitatur*, vel *habitabatur*, quod reliqui defendunt, magis placet. V. supra ad 2, 62, 4. Simili parenthesi Livius infra utitur hoc lib. c. 44, 9. *Ut stativa copiosa (et ita erant) petisse videretur*. 21, 12, 7. *Ad praetorem Saguntinum (et ipse ita jubebat) est deductus*. 27, 1, 2. *Praeda (et aliquantum ejus fuit) militi concessa*. Ita Gronov. recte legendum docuit. V. quae ad eum locum notantur. Paullo ante *quo aptior aditus*, pro *apertior*, Lovel. 2. 3. et Gaertn. V. ad 31, 22, 8.

Circumjecta muris incendit] Pal. sec. *accendit*. Campani ed. *circumvecta*. GEBH. *accendit* etiam Haverk. et Hearnii Oxon. B. Solent haec verba in Mstis commutari. Ita supra ad 6, 3, 8. (* 32, 10, 7.) Adde Cortium ad Sall. Jug. 25, 10.

Sive a Poetelio dictatore, sive ab C. Junio consule] *a C. Poetelio* Portug. et Gaertn. Deinde *sive a Junio consule* Leid. 2. et Haverk. Videntur librarii ferre non potuisse, alterius praenomen omit-

ctatore, sive ab C. Junio consule, (nam utrumque
6 traditur) Nola est capta. Qui captae decus Nolae ad consulem trahunt, adjiciunt, Atinam et Calatiam ab eodem captas; Poetelium autem, pestilentia orta,
7 clavi figendi caussa dictatorem dictum. Suessa et Pontiae eodem anno coloniae deductae sunt. Sues-

ti, alterum eo ornari. Sed supra v. ad 4, 49, 1. *sive ab Junio consule* Portug. qui tamen dictatori praenomen addebat. *sive a L. Junio consule* Lovel. 4. *sive a C. Junio consule* Voss. ambo, Leid. 2. et Gaertn. Mox *utrinque traditur*, pro *utrumque*, Leid. 2. V. ad 21, 45, 1. Praeterea *Nola capta est*, vocibus transpositis, Lovel. 4.

§. 6. *Ad consulem trahunt, adjiciunt, Atinam et Calatiam ab eodem captas*] Hoc primum corruptum esse suspicabar eo, quod *Atina* in Volscis, *Calatia* et *Nola* in Campania erant. Sed nihil obstat, quo minus Romani rem diversis locis gerere, et Samnites Atinam in Volscis tum tenere potuerint. Nam et *Fregellas* ab iis captas scribit Liv. hic, et supra c. 12, 5. et *Soram* c. 43, 1. quae utraeque Volscorum erant 7, 28, 6. et 8, 22, 2. et 23, 6. Difficilior videtur locus 10, 39, 5. de *Atinate agro*. DUK. *ad consules* Harlej. Gaertn. et Portug. quorum posterior etiam *ab eisdem*. Sed supra tantum uni C. Junio consuli captae Nolae decus quosdam adscribere tradit. Error itaque ex compendio scribendi ortus. V. infra ad 10, 10, 2. Tum *aditiunt* Florent. *adiciunt* Leid. 2. Lov. 1. 2. 3. Gaertn. et Fragm. Hav. *aiciunt* Leid. 1. *dicunt* Lovel. 4. V. ad 1, 30, 3. Deinde *Athinam* Portug. et Haverk. Insuper *Calatinam* Leid. 2. *Callatinam* Lovel. 1. a m. 1. *Callaciam* Lovel. 2. *Callatiam* Lovel. 4. Paullo post *clavi fugiendi*, pro *figendi*, Portug. *figere* et *fugere* interdum in Mstis confundi, patet ex illis, quae notat Cel. Bentlej. ad Horat. 2. Ep. 2, 171. Adde supra ad 5, 38, 8.

§. 7. *Suessa et Pontia eodem anno coloniae deductae sunt*] Vet. lib. *Suessam et Pontiam*. Sic 10, 1, [1.] *Soram atque Albam coloniae deductae*. Sic Diodorus [l. 19. p. 726.] Ὁ δὲ δῆμος κατὰ νοῦν τῶν πραγμάτων ἀυτῷ προχωρούντων ἀποικίαν ἀπέστειλεν εἰς τὴν νῆσον Ποτίδαιαν καλουμένην. SIGON. *Suessa et Pontiae* vett. edd. nam neoterica *Pontia*. Voluerat Sigonius e suis *Suessam et Pontiam*: ut appareat, non esse illos codices optimi commatis. Debebat enim fuisse *Pontias*, ut liquet ex versu sequenti. GRUT. *Suessam et Pontiam*, ut Sigonius in suis reperit, Portug. Harlej. Haverk. Fragm. Hav. a manu 2. et Hearnii Oxon. B. L. 2. et C. Ita saepe in hac locutione efferenda variant librarii. V. infra ad 39, 44, 10. [*Suessam et Pometiam* Veith.] *Suessa et Pontia* Voss. 1. Leid. ambo, Florent. Lovel. 1. 2. 3. 4. Gaertn. Klock. Fragm. Hav. a m. 1. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. *Suessia et Pontia* Voss. 2. *Suessa et Pontiae* edd. Mediol. anni 1480. eamque secutae aliae usque ad Parisiensem, quae anno 1529. iterum *Pontia* dedit, quod Froben. anno 1531. et deinde alii probarunt, donec Gruter. an-

sa Auruncorum fuerat: Volsci Pontias, insulam sitam in conspectu litoris sui, incoluerant. et, In- 8
teramna et Casinum ut deducerentur coloniae, senatusconsultum factum est. sed triumviros creavere, ac misere colonorum quatuor millia insequentes consules M. Valerius, P. Decius.

no 1628. *Pontiae* revocaret. Utroque modo, *Pontia* et *Pontiae*, vocatur. V. Cluverii Ital. Ant. 3, 7. p. 1015. et Cellar. Orb. Ant. 2, 10. p. 606. unde neque Torrent. apud Sueton. in Calig. 15. *Pontiam*, pro *Pontias*, ex conjectura reponentem, audiendum esse censeo. Quum autem plerique codd. hoc loco numerum singularem, mox pluralem servent, neque verisimile sit, Livium paucis tantum verbis interjectis, ita variare voluisse, utroque loco eamdem formam recipi praestat. Praeterea τὸ *sunt* deficit in Lovel. 3.

Suessa Auruncorum fuerat: Volsci Pontias, insulam sitam in conspectu] *Aurinicorum* Voss. 1. *Aruncorum* Hearnii Oxon. C. Tum *Pontiam* Florent. a m. 2. Lovel. 2. Harlej. Portug. a m. 1. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. a m. 2. [*promeciam* Veith.] Reliqui *Pontias* servant. V. modo ad verba praecedentia. Deinde vox *sitam* deficit in Port. et Haverk. quam ceteri omnes recte tuentur. Supra 8, 22, 5. *Palaepolis fuit haud procul inde, ubi nunc Neapolis sita est.* Mox *incoluerunt*, pro *incoluerant*, editi ante Froben. anni 1535. invitis omnibus scriptis.

§. 8. *Minturnae et Cassinum ut deducerentur coloniae, senatusconsultum factum est. triumviros creavere*] Vera lectio, *et in tertiam Cassinum ut deducerentur coloni, senatusconsultum factum est. sed triumviros creavere.* GELEN. Vet. lib. alii habent, *et Minturnas, et Casinum ut deducerentur coloniae.* alii *Veternam et Casinum.* alii *Internam et Casinum.* Quae voces in eam Gelenium traxerunt suspicionem, ut, *et in tertiam Cassinum*, affirmarit esse legendum, et pro *deducerentur coloniae, deducerentur coloni* subjecerit. Ego autem restituendum puto ita: *et ut Interamnam et Casinum deducerentur coloniae.* Etenim Vellejus 1, [14.] post Suessam Auruncam coloniam deductam, cujus hoc loco meminit Livius, Interamnam deductam esse scribit. Et Livius 10, [36, 16.] anno CDLVIII. aït, *Samnites Interamnam coloniam Romanam, quae via Latina est, occupare conati.* neque tamen, quo anno deducta colonia sit, ante dixit, nisi hoc loco tradiderit. Movet etiam me loquendi forma, *deducere colonias*, vel *colonos in Casinum tertiam coloniam.* SIG. Vetustissima Andreae editio vestigia habet veteris cujusdam scripturae: *Minturnam et Cassinum ut deducerentur coloniae, senatusconsultum factum est. Sex triumviros creavere.* Pall. pr. ac tert. *et internam Casinum ut deducerentur colonia, sicut factum est. et triumviros creavere.* sec. *et veternam Cassinum ut deduceretur colonia.* Sigonius vero pro certo habet restituendum *et ut Interamnam et Casinum deducerentur coloniae.* quoniam Vellejus 1, 14. post Suessam Auruncam coloniam deductam Interamnae meminit. Campan.

1 **XXIX. Profligato fere Samnitium bello, priusquam ea cura decederet Patribus Romanis, Etrusci
2 belli fama exorta est. nec erat ea tempestate gens**

edidit *Linternam Casinum ut deduceretur colonia*, *sic factum est.* GEBH. Et hoc [*et in tertiam Casinum ut deducerentur coloni*] a Gelenio. Scripti *et internam* (unus *veternam*) *Casinum ut deduceretur colonia.* Sic propemodum et Sigoniani: unde ille cum applausu Cluverii [3. Ital. ant. 8. p. 1040.] *et ut Interamnam et Casinum deducerentur coloniae.* Nec reprehendo: sed ne quid quantumvis minutum praetermittamus, videtur faciendum: *et Interamna ac Casinum ut deducerentur coloniae.* Nam et sic loquuntur veteres. Livius modo: *Suessa et Pontiae eodem anno coloniae deductae sunt.* Ubi non mutant boni libri: nec opus erat *Suessam et Pontias* cum Sigonio. Vellejus 1, [14.] *Tunc Sora atque Alba deductae coloniae, et Carseoli post biennium.* J. FR. GRON. Similiter variant codd. mei. *et Viternam Cassinium ut deduceretur colonia* habet Portug. neque differt inde Harlej. nisi quod praeferat *Casinum. et Veternum Cassinum ut deduceretur colonia* Haverk. *Minturnam Cassinum ut deduceretur colonia* Fragm. Hav. a m. 1. neque aliter Voss. 2. nisi quod *Casinum* legat. *Minturnam et Cassinum ut deduceretur colonia* edd. Rom. anni 1472. et Parm. *et internam Cassinum ut deduceretur colonia* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 2. ac 4. *et internam Casinum ut deduceretur colonia* Florent. *et internam Casinum ut deduceretur colonia* Leid. 1. Lovel. 1. 3. et Klock. *et internam Cassinium ut deduceretur colonia* Gaertn. et Fragm. Hav. a m. 2. Recte *Interamnae* coloniae nomen Sigonium huc revocasse puto: quod deinde Cluverius 3. Ital. ant. 8. p. 1040. probavit testimonio Olympiadum auctoris anonymi, qui Interamnam coloniam missam docuit Olymp. CXVII. anno II. quo M. Valerius Maximus et P. Decius Mus consules fuerunt. Melius tamen Gronov. emendasse videtur *et Interamna ac Casinum ut deducerentur coloniae*, quam, quod Sigonio placuit, *et ut Interamnam et Casinum.* In Gronovii tamen conjectura id dubium superest, utrum *Interamna*, an *Interamnam* legendum sit. Utrumque enim dici potest, ut ad §. praec. dictum est. Codicum tamen vestigia posterius suadere videntur. Deinde *sic factum* Leid. duo, Lov. 1. 2. 4. Portug. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. *sicut factum* Lovel. 3. et Voss. 2. a m. 1. ubi *sic* est a m. 2. V. infra ad 22, 10, 1. *Tò est* deficit etiam in Lovel. 3. qui praeterea *et triumviros* praefert.

Quatuor millia. Insequentes] Distinctionem muta hoc modo: *sed triumviros creavere, ac misere colonorum quatuor millia insequentes consules M. Valerius, P. Decius.* J. FR. GRON. Distinctio, a Gronovio recepta, non modo vera est, sed passim etiam in Mstis optimis atque edd. exstat usque ad Paris. anni 1573. quae prima illam, quam Gronovius falsi arguit, proposuit. Sed eam ipse sensus loci refellit.

Insequentes consules M. Valerius P. Decius. Profligato] M. Valerius hic non est *Corvus*, sed *M. Valerius Maximus*, ut est in Capitolino horum consulatu. SIG. Aliter concepta haec sunt omnia in Pal. sec. *Insequenti anno consulibus M. Valerio P. Decio profligato.* GEBH. Et hic plurimum variant

alia, cujus secundum Gallicos tumultus arma terribiliora essent, quum propinquitate agri, tum multitudine hominum. Itaque, altero consulum in Sam- 3

mei. *insequentes consules M. Valerius P. Decius conss.* Leid. 1. *insequentes consules M. Valerius P. Decio Côss.* Voss. uterque, Leid. 1. et Lovel. 1. a m. 1. *insequentes consules M. Valerius R. Detio consul'* Lovel. 3. *insequenti anno consulibus M. Valerio P. Decio P. profligato* Portug. et Haverk. *insequenti anno consulibus M. Valerio P. Decio consulibus profligato* Gaertn. et Fragm. Hav. a m. 2. *insequentes consules M. Valerius P. Detius. M. Valerio P. Decio profligato* Florent. *insequentes consules M. Valerius P. Decius. M. Valerio P. Decio consulibus profligato* Klock. Nihil muto. Insequentium consulum mentio satis indicat, proxima pertinere ad anni sequentis gesta; neque opus est consulum nomina repeti.

§. 1. *Priusquam ea cura decederet Patribus Romanis*] *ea causa* Leid. 2. Lov. 1. et Hearnii Oxon. N. Alibi hae voces in Mstis commutantur. V. ad 3, 64, 8. hoc lib. c. 19, 17. 21, 22, 7. Adde Cel. Burm. ad Suet. Ner. 27. De locutione *cura decedit* v. supra ad 4. 52, 8. et Cel. Burm. ad Suet. Caes. 24. Deinde *decederet Pr. Ro.* id est *praetori Romano*, Lovel. 4. V. ad 31, 10, 4. Mox *et Etrusci belli*, conjunctione addita, Lovel. 3. In praecedentibus vox *profligato* deficit in Leid. 1. et Fragm. Hav. a m. 1. *vere*, pro *fere*, est in edd. Rom. anni 1472. et Parm. Sed v. ad 5, 52, 15. Solent autem *f* et *v* saepe in Mstis confundi. V. ad 21, 2, 4.

§. 2. *Gens alia, cujus secundum Gallicos tumultus arma terribiliora essent*] *gens aliqua* Haverk. V. ad 25, 38, 3. *gens ulla* Hearnii Oxoniensis L. 1. Deinde *secundum post Gallicos tumultus* Florent. Sed *post* natum est ex glossa interpretis, qui *secundum* hoc modo in margine exposuit. Saepe illo sensu ea vox apud Livium usurpari solet, V. ad 8, 10, 9. Saepe etiam ei *post* substituerunt scribae. V. ad 39, 41, 5. hic vera lectio et ejus expositio in Florent. simul recipiuntur. V. ad 3, 44, 4. *secundum Gallicum tumultum* Fragm. Hav. a m. 1. *secundum Gallicos tumultos* Gaertn. V. ad 5, 37, 8. Insuper *terribiliora erant* Voss. 2. Paullo ante *nec ea erat tempestate*, alio ordine, Lovel. 2.

Quum propinquitate agri, tum multitudine hominum] *tum propinquitate* Voss. 1. a m. 2. Voss. 2. Leid. 2. Lovel. 1. 2. 3. 4. Harlej. Haverk. Hearnii Oxon. N. L. 2. C. et edd. Frobeniana anni 1535. priores. V. ad 6, 23, 3. *Tum propinquitate agrestium, tum multitudine* Voss. 2. a m. 1. *propinquitate agrestum, multitudine hominum* Lovel. 3.

§. 3. *Altero consulum in Samnio reliquias belli persequente*] *altero consule* Lovel. 2. 4. Portug. Gaertn. Haverk. et Hearnii Oxon. C. [Veith.] cum multis ex vett. edd. Non sequor. V. infra hoc lib. c. 32, 2. Tum *in Samnium* Lovel. 2. Hinc *prosequente* Leid. 2. Portug. et Haverk. V. infra ad Epit. Liv. 99. *persequenti* Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 1. 2. 3. et Fragm. Hav. a m. 1. Livium ita casum sextum participiorum singularium praesentis temporis interdum formasse, supra vidimus ad 6, 14, 13. Hic tamen pluribus libris nihil mutantibus adhaereo.

nio reliquias belli persequente, P. Decius, qui gra-
viter aeger Romae restiterat, auctore senatu dicta-
4 torem C. Junium Bubulcum dixit. is, prout rei ma-
gnitudo postulabat, omnes juniores sacramento adi-
git: arma, quaeque alia res poscit, summa indu-
stria parat: nec tantis adparatibus elatus de infe-
rendo bello agitat, quieturus haud dubie, nisi ultro
5 arma Etrusci inferrent. Eadem in comparando

Mox vox *aeger* deficit in Haverk. ejus loco *aegre* praefert Leid. 1. a m. 1.

Dictatorem C. Junium Bubulcum dixit] Dictatorem nominat absque magistro equitum, cum auctore Dionysio [l. 5. p. 338.] numquam Romae hoc factum sit. Id etiam l. 2, [30, 5.] admonuimus. GLAR. Lege ex auctoritate Capitolinarum tabularum: *dictatorem C. Sulpicium Longum, is magistrum equitum C. Junium Bubulcum dixit.* Etenim satis apparet, errore librarii *C. Sulpicii* nomen desiderari, neque enim Livius magistros equitum praetermittere solet. SIG. Quemadmodum Sigonius, etiam Pighius locum supplendum esse monet in Annal. ad annum U. C. CDXLI. p. 362. Supra etiam Livius, Dictatorem memorans, magistri equitis nomen addere omisit 7, 6, 12. ubi id Livii culpa factum esse potuit: sed hic potius ejus librariis adscribo; quia Junius non dictator, sed magister equitum fuit, ut ex fastis constat.

§. 4. *Sacramento adigit: arma, quaeque alia res poscit*] *sacramento adegit* Port. Haverk. et Fragm. Hav. Deinde *arma quaeque alia ut res poscit* Voss. 2. et Lovel. 3. Mox alio ordine *tantis elatus adparatibus* est in Leid. 1.

§. 5. *Censura clara eo anno Appii Claudii et C. Plautii fuit*] Pro *C. Plautio*, *L. Claudium* edit Diodorus l. 20. [p. 760.] *C. Fabium* Frontinus de aquaeductibus [l. 1. in princ.] *C. Plautium* Capitolini scriptores. SIG. *censura data* Gaertn. Ejusdem erroris exemplum supra habuimus hoc lib. c. 25, 8. Caussa ejus fuit hinc similitudo literarum *cl* et *d*, inde *r* et *t*. De priori v. ad 10, 24, 2. de posteriori ad 5, 55, 3. *censura claro eo anno* legit Lovel. 3. Tum praenomen *Appii* deficit in eodem Lovel. 3. alterius censoris praenomen in Voss. 2. Praeterea *Plautei* est in Lovel. 3. *Plutei* in Lovel. 4. Paullo ante voces hujus §. initiales *Eadem in comparando cohibendoque bello consilia* exsulant a Lovel. 3. et Voss. 2. in quibus *cohibendoque belli consilia* legit Klock.

§. 6. *Memoriae tamen felicioris ad posteros nomen Appii, quod viam munivit*] *memoriae tam felicioris* Lovel. 3. V. ad 22, 59, 13. *memoriae tum felicioris* Gaertn. V. ad 22, 17, 5. Deinde *quod et viam munivit* edd. antt. Primus autem voculam *et* omisit Frobenius anno 1535. et recte. Nullus enim meorum agnoscit, nisi unus Harlej. Mox *anus praefecit*, pro *perfecit*, Leid. 2. V. supra hoc lib. ad c. 10, 7.

§. 7. *Quia infamem atque invi-*

cohibendoque bello consilia et apud Etruscos fuere. neutri finibus egressi. et censura clara eo anno Ap. Claudii et C. Plautii fuit; memoriae tamen feli- 6
cioris ad posteros nomen Appii, quod viam munivit, et aquam in urbem duxit, eaque unus perfecit;
quia, ob infamem atque invidiosam senatus lectio- 7
nem verecundia victus, collega magistratu se abdicaverat. Appius, jam inde antiquitus insitam per- 8

diosam senatus lectionem) Vet. lib. *atque ignominiosam*. egregie. Nam libertinorum filii lecti erant. SIG. Pall. pr. ac tert. *ob infamam*. Ceterum, quia libertini quoque tum in senatum lecti, probat impense Sigonius *ob infamem atque ignominiosam s. lect.* quod ipse in Pal. sec. comparere notavi. GEBH. Vide, ne credas Sigonio, egregie in libro ejus legi *ignominiosam*. Immo alterum multo gravius pariter et elegantius. *Invidiosa senatus lectio* est, quae censoribus multum invidiae conflavit; propter quam illi male audierunt, gravia hominum judicia et adversos rumores tulerunt. 3, [38, 6.] Decemviri *citari jubent Patres, haud ignari, quanta invidiae immineret tempestas*. Alexander, occiso Clito, apud Justinum 12, [6.] reputabat, *quantum in exercitu, quantum apud devictas gentes fabularum atque invidiae fecisset*. Cui quidem Plautii probitas adeo par non fuit, ut is magistratu se abdicaret. Martialis [lib. de Spectac., Ep. 2.]

Invidiosa feri radiabant atria regis.

J. FR. GRON. *quod ob infamem* Voss. 2. Lovel. 2. Portug. et Haverk. V. ad 38, 36, 4. *quia ob infamam* Leid. 1. Lov. 3. et Fragm. Hav. a m. 1. *quia ob infamiam* Lovel. 4. Tum conjunctio *atque* non adparet in Leid. 1. Portug. et Haverk. ejus loco *et* praefert Gaertn. Deinde *ignominiosam* Portug. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. a m. 2. et Hearnii Oxon. C. [Veith.] quod recte Gronovio displicuit. Vulgatum enim in optimae notae codd. constanter superest. *Invidiosum* enim dicitur, quod invidiam conciliat. Supra 6, 39, 12. *Opus esse nihil invidiosa continuatione honoris*. 34, 7, 14. *Invidiosis nominibus utebatur modo consul, seditionem muliebrem et secessionem adpellando*. Ovid. Epist. 7. Her. 125.

Contenta est oculis hominum mea forma probari:
Laudatrix Venus est invidiosa mihi.

Epist. 2, 145.

Inscribere meo caussa invidiosa sepulcro.

Epist. 8, 49.

Nec virtute cares, arma invidiosa tulisti.

1. Trist. Eleg. 2, 67.

Est illi nostri non invidiosa cruoris
Copia.

Apud Cic. saepe ea vox hoc sensu occurrit. Insuper *legationem* Voss. duo, Leid. 2. Lovel. 1. a m. 1. et Fragm. Hav. a m. 1. *legionem* codex perantiquus Thuanaeus, teste Gronovio; quem v. ad 27, 11, 9.

tinaciam familiae gerendo, solus censuram obtinuit.
9 Eodem Appio auctore, Potitii, gens, cujus ad aram Maximam Herculis familiare sacerdotium fuerat, servos publicos, ministerii delegandi caussa, sollemnia
10 ejus sacri docuerat. Traditur inde dictu mirabile, et quod dimovendis statu suo sacris religionem fa-

Magistratu se abdicaverat] *magistratu suo sacris religionem facere* Florent. omissa ultima parte hujus §. cum §. 8. et 9. et initio §. 10. In margine tamen adscriptum est, aliquid deesse.

§. 8. *Appius jam inde antiquitus insitam pertinaciam familiae gerendo*] *Appius nam inde* Gaertn. V. ad 9, 17, 5. *Appius jam deinde* Harlej. et editi, pro quo Froben. anno 1531. recte *jam inde* subposuit. Ita enim legunt reliqui scripti. *jam inde antiquitus* idem est, ac si dixisset *jam inde ab antiquo tempore*. De locutione autem *jam inde ab* v. ad 6, 40, 3. ubi *jam inde ab initio* dixit, quod hic *jam inde antiquitus*. Solent autem *inde* et *deinde* commutari. V. ad 36, 24, 10. Praeterea, transpositis perperam literis, *pertinaciam familiae regendo* Gaertn. a m. 1. V. ad 27, 40, 2.

§. 9. *Poticia gens, cujus ad aram maximam Herculis familiare sacerdotium fuerat*] *Potitia*. Graeci enim Ποτίτιος. SIG. Pall. tres, et veteres editi *Potitii*. GEBH. Thuan. et Voss. *Potiti gens*. Tres Pall. et Voss. alter *Potitii*, *gens*, *cujus ad aram*. Et hoc Livii puto. Sive autem deinde legas *docuerant*, ut ad prius, sive *docuerat*, ut ad propius referatur, parum interest. J. FR. GRON. *Portitia gens* Harlej. [*potitia* Veith.] *Potiti gens* Leid. duo, Lovel. 1. et Klock. *Purici gens* Lovel. 2. pro quo in margine emendatur *Potitii gens*: et ita praeferunt Lovel. 3. Gaertn. Portug. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. N. ac B. *docuerat* autem deinde omnes servant. Quum itaque *Potitia* in paucissimis (* in variis tamen codd. superesse male existimat Mencken. in Misc. Lips. Vol. 2, 1. p. 175.) tantum codd. supersit, *Potitii* recepi in contextum. Deinde *ad aram Maximi Herculis* Haverk. Male. Ipsa Herculis ara *Maxima* cognominata est. V. supra ad 1, 7, 12. Vox *Herculis* deerat in Gaertn. Praeterea *fuit* est in Portug. sed tota vox exsulat a Leid. 2.

Servos publicos ministerii delegandi caussa sollemnia ejus sacri docuerat] Pro *servos* retinent Pall. duo *senios*, quod non intelligo. GEBH. Eadem lectio est etiam in Lovel. 3. Sed eam ex ignorantia scribarum natam puto, qui confuderunt literas *ni* et *ru*, ductibus sibi admodum similes in scriptura Longobardica. V. simile exemplum supra 2, 20, 9. et infra 21, 11, 9. Deinde *publios* idem Lov. 3. Hinc *ministerii delegandi gratia* Lovel. 4. V. ad 8, 29, 9. Tandem voces *ejus sacri* desunt in Voss. 2. sed sola *sacri* in Lovel. 3. Supra 1, 7, 12. *Sacrum Herculi, adhibitis ad ministerium dapemque Potitiis ac Pinariis, quae tum familiae maxime inclitae ea loca incolebant, factum*. Et mox *Ne extis sollemnium vescerentur*.

§. 10. *Traditur inde dictu mirabile*] Campanus *memorabile*. Pall. duo *Traditur edictum mirabile*.

cere poſſet, quum duodecim familiae ea tempeſtate
Potitiorum eſſent, puberes ad triginta, omnes intra
annum cum stirpe exſtinctos: nec nomen tantum Po- 11
titiorum interiſſe, sed censorem etiam Appium, me-
mori Deûm ira, post aliquot annos luminibus ca-
ptum.

GEBH. *Tradituri dictum mirabile* Leid. 1. Olim una serie scriptum fuerat *Tradituridictum*; quod librarius non intelligens corrupit. neque multum abit Lovel. 4. nisi quod una litera auctius *Tradituri edictum mirabile* dederit. *Traditur edictum mirabile* Lovel. 3. *Traditur edictu mirabile* Voſſ. 2. *Traditur edictu memorabile* Lovel. 2. *memorabilis* et *mirabilis* in Mſtis commutari, supra vidimus ad 5, 14, 6. *Traditur inde dictu numerabile* Leid. 2. et Lovel. 1. a m. 1. *Traditur inde mirabile* Fragm. Hav. a m. 1. *Traditum inde edictum mirabile* Gaertn. *Traditum inde dicatum mirabile* Klock. Nihil mutandum. *Mirabile dictu*, ut *mirabile visu* 1, 39, 1. *In regia prodigium visu eventuque mirabile fuit.* Florus *mirum dictu* dixit 1, 1, 14. et 2, 1, 2.

Quod dimovendis statu suo sacris religionem adferre facile posset] Restituimus *religionem facere posset*. GELEN. Legerim contra Gelenium ex antiquissima editione, *quod dimovendis statu suo sacris religionem adferre facile posset.* tum quia Pall. pr. et tert. et editio Camp. *religionem adferre facere posset.* sec. *religionem adferre posset.* GEBH. Luculentior videtur lectio, quam ſuſtulit Gelenius, *religionem adferre facile posset.* Terentius Hecyra [1, 1, 4.]

Quam sancte, ut quivis facile posset credere.

Vertumnus ad Pomonam Ovidio 14. Met. [696.]

— — — *Referam notissima Cypro*
Facta, quibus flecti facile et mitescere possis.

Duo Pall. Thuan. Voſſ. Campanus *adferre facere*. Voſſ. alter *adferre posset*. J. FR. GRON. *religionem adferre posset* Voſſ. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 2. Portug. Gaertn. Haverk. et Hearnii Oxon. N. L. 1. ac B. *religionem facere posset* optimi Florent. et Klock. Juncta utraque lectione *religionem adferri facere posset* Lovel. 4. *religionem adferre facere posset* Voſſ. 2. Leid. 1. Lovel. 3. et Fragm. Hav. additis tamen notis indicant, *τὸ facere* delendum eſſe. Minori mutatione ei succurrendum putavit librarius Harlej. scribendo *religionem adferre facile posset*, ut ante Gelenium scripti habuerunt. Ea lectio, si integriorum codd. fide niteretur, neque mihi displiceret. Nunc quum tantum in uno, eoque ſaepiſſime pejoris notae codice, inventa sit, ex interpolatione librarii nata eſſe videtur. Utrumque etiam, *adferre religionem*, et *facere religionem*, Latine et commode hoc loco dici exiſtimo; quum autem illam locutionem plurium, hanc praeſtantiſſimorum librorum teſtimonium defendat, quin horum auctoritas illorum turbae praeferenda sit, atque Gelenius locum recte reſtituerit, non dubito. Praeterea *inmovendis statu suo sacris* Klock. *demovendis statu suo sacris* Haverk. et Portug. a m. 1.

1 XXX. Itaque consules, qui eum annum secuti sunt, C. Junius Bubulcus tertium et Q. Aemilius Barbula iterum, initio anni questi apud populum, deformatum ordinem prava lectione senatus, qua po-
2 tiores aliquot lectis praeteriti essent; negaverunt,

eam

in quo *de dimovendis* a manu altera interpolatum est. Quae iterum lectio ex conjunctione duplicis scripturae *demovendis* et *dimovendis* nata esse videri potest. Quid autem differant *demovere* et *dimovere*, pluribus docuit Cel. Burm. ad Quinctil. 7. Inst. Orat. 3. p. 618. unde constat, *demovendis*, quam *dimovendis*, potius huic loco convenire. Eam tamen scripturam in contextum admittere non sustinui, quod auctoritatem pro ea stantium non satis gravem vulgato mutando putem.

Quum duodecim familiae ea tempestate Potitiorum essent, puberes ad triginta] *eo tempore* Lovel. 4. quod ex glossatoris expositione natum videtur. Livio enim frequens est, ut *tempestas* pro *tempore* utatur. Supra 1, 5, 2. *Multis ante tempestatibus ea tenuerat loca.* 5, 45, 1. *Persuasum erat, tantum bello virum neminem usquam ea tempestate esse.* hoc ipso cap. supra. *Nec erat ea tempestate gens alia, cujus arma terribiliora essent.* 25, 24, 11. *Urbem, omnium ferme illa tempestate pulcherrimam, subjectam oculis vidit.* 26, 11, 8. *Ad lucum Feroniae pergit ire, templum ea tempestate inclitum divitiis.* 27, 37, 13. *Carmen in Junonem reginam canentes ibant, illa tempestate forsitan laudabile rudibus ingeniis.* Deinde *Putitiorum* Florent. et Leid. 1. *Potiti* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. *Puritior* Lov. 2. Insuper *quum puberes ad triginta*, scilicet *essent*, Gaertn. De hac voculae illius repetitione v. ad 5, 35, 4. Verum alii omnes ab uno hoc dissentiunt. Mox *inter annum*, pro *intra*, Lovel. 4. V. ad 5, 27, 3.

§. 11. *Nec nomen tantum Potitiorum interiisse, sed censorem etiam Appium*] *nec nomen tamen* Voss. 2. Leid. 1. et Lovel. 3. V. supra hoc lib. ad c. 12, 6. Tum *Putitiorum* Florent. et Leid. 1. *Puriciorum* Lov. 2. *Potitorum* Voss. 1. et Leid. 2. *Potiorum* Portug. Hinc *interisse* Florent. Leid. uterque, Voss. uterque, Lovel. 4. Portug. Klock. Haverk. Fragm. Hav. et quaedam ex edd. antt. quod recepi. V. infra ad 36, 20, 3. Insuper duae posteriores voces deficiunt in Portug. et Hearnii Oxon. N. ac B.

Memori Deûm ira post aliquot annos luminibus captum] *memor Deûm ira* Leid. 2. Lovel. 1. et Fragm. Hav. a m. 1. *memori Deorum ira* Lovel. 4. *memori id cum ita* Voss. 2. *memori id eum ita* Lovel. 3. Vulgatum probum est. Virgil. 1. Aen. 4.

— — *saevae memorem Junonis ob iram.*

ubi v. viros doctos, et ante alios German. atque Emmeness. Ut autem *memor ira*, ita *memor sententia*, *exemplum*, *ingenium*, et similia, de quibus v. Gronov. ad Livii 33, 12, 5. Tandem *fulminibus captum* Florent. a m. 1.

eam lectionem se, quae sine recti pravique discrimine ad gratiam ac libidinem facta esset, observaturos: et senatum extemplo citaverunt eo ordine, qui ante censores Ap. Claudium et C. Plautium fuerat. Et duo imperia eo anno dari coepta per po- 3
pulum, utraque pertinentia ad rem militarem: u-

§. 1. *Q. Aemilius Barbula*] Praenomen omittitur in Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Portug. et Haverk.

Questi apud populum, deformatum ordinem prava lectione senatus] *questi ad populum* elegantius habet Pal. sec. GEBH. *ad populum* etiam Portug. et Haverk. Livium saepissime ita locutum esse, supra vidimus ad 7, 7, 4. Ut autem dubitem, an etiam hoc loco ita loqui voluerit, id efficit, quod lectio illa non, nisi in paucis, iisque minimae auctoritatis codd. reperiatur. Ceterum, *apud Patres* legendum, conjicit Pighius in Annal. ad ann. CDXLII. p. 364. Sed nullos codices adsentientes habet. Et potuerunt etiam ea de re questi esse oratione ad populum habita, ut invidiam censoribus, et praesertim Appio, excitarent. Praeterea *parva lectione senatus* Harlej. V. infra ad 29, 37, 16.

Qua potiores aliquot lectis praeteriti essent] *quod potiores aliquot* Portug. [Veith.] *qui potiores aliquot* Gaertn. Voculae *qua* et *qui* etiam commutabantur inter se supra 7, 38, 6. *quia potiores aliquot* Lovel. 3. V. infra ad 40, 29, 8. Deinde *pti⁹ essent* Leid. 2. pro quo *posteri essent* emendatur in margine. *praeteriisse* Lovel. 4. V. ad 23, 29, 16.

§. 2. *Eam lectionem se, quae sine recti pravique discrimine ad gratiam et libidinem facta esset*] *eam lectionem sequi, sine* Gaertn. et Fragm. Hav. a m. 1. *eam lectionem se, quia* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 4. Portug. a manu 2. et Haverk. *eam lectionem se, quod* Lovel. 2. Pronomen *qui* saepe confunditur cum voce *quia*. V. ad 36, 33, 5. etiam cum voce *quod*. V. ad 37, 35, 4. Tum *ad gratiam ac libidinem* omnes omnino codd. mei, Hearnii Oxon. L. 2. ut et typis excusi usque ad ed. Paris. anni 1573. quae prima *et libidinem* dedit. Quamvis vero nihil intersit, priscam tamen lectionem reduxi. Mox *asserturos*, pro *observaturos*, Klock.

Eo ordine, qui ante censores Ap. Claudium et C. Plautium fuerat] *quo ante censores Ap. Claudium et C. Plautium citaverant* Lovel. 2. Male. Nam ante consules Junium et Aemilium Ap. Claudius et C. Plautius jam censuram nacti senatum legerant, ut Livius cap. praec. retulit. *quo ante censores* est etiam in Harl. et edd. ante Aldum. Deinde *ante censores aput Claudium* Fragm. Hav. a m. 1. *ante censores apud P. Claudium* Leid. 2. Scriptum fuerat *App. Claudium*; inde factum est *ap P. Claudium*, ut etiamnum in Lovel. 3. superest, quod indoctiores in *apud P. Claudium* mutarunt. Voces *et C. Plautium* desunt in Haverk.

§. 3. *Unum, ut tribuni militum seni deni in quatuor legiones a populo crearentur*] Andreas Patri-

num, ut tribuni militum seni deni in quatuor legiones a populo crearentur; quae antea, perquam paucis suffragio populi relictis locis, dictatorum et consulum ferme fuerant beneficia. tulere eam roga-
4 tionem tribuni plebei L. Atilius, C. Marcius. Alterum, ut duumviros navales classis ornandae reficiendaeque caussa idem populus juberet. lator hu-
5 jus plebisciti fuit M. Decius tribunus plebis. E-

cius ad fragmenta Ciceronis notat, hic ab omnibus librariis peccatum eo genere, quo *IN* et *NI* solent confundi: idque quia hactenus animadversum non fuerit, multorum errorum causam exstitisse: nec tetigisse scopum explicantes rationem de tribunatu militum: legendum autem et distinguendum: *ut tribuni*, *ni quatuor legiones*, *seni*, *deni a populo crearentur*. Equidem haud assequor, quid haec correctio sibi velit, aut particulae *NI* qui hic sit locus. Neque enim id explicat Patricius: disputat modo, singulis in legionibus sex tribunos militum fuisse ex Livii 7, [5, 9.] et Polybio [6, 25.] Hoc autem ut ei concedatur, non evincit tamen, in Livii verbis esse quid peccatum. Nam l. 7. ponit sex tribunos unius legionis, quartam scilicet partem quatuor legionum, quas tum plerumque consules scribebant: et significat, quum antea omnes tribunatus essent beneficia consulum, quadrantem annui numeri sibi vindicasse populum. Nunc autem ostendit, crevisse auctoritatem populi, atque eam sibi vindicasse duas tertias, et in quatuor et viginti tribunis, qui quatuor legionibus attribuebantur, senos denos suffragiis creasse, octo reliquisse in beneficio consulum. V. Lipsium 2. de Militia, dialogo 9. J. FR. GRON. *unam* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. *uni* Voss. 2. Deinde *et tribuni militum* Gaertn. V. ad 21, 28, 8. Voculam *ut* omittit Fragm. Hav. a m. 1. vocem *militum* Florent. Deinde *tribuni militum semidei* joculari errore est in Portug. a m. 2. Paullo ante *duo imperia dari eo anno coepta* alio ordine vocabulorum praefert Haverk.

Quae antea, perquam paucis suffragio populi relictis locis] *quae omnia* Lovel. 1. et Leid. 2. Deinde *relictis sociis* Leid. 1. et Lovel. 2. ac 4. *relictis socii* Voss. 2. et Lovel. 3. [*populi* omittit Veith.] Mox *beneficio*, pro *beneficia*, Lovel. 2. et Portug.

Tulere eam rogationem tribuni plebei L. Atilius, C. Marcius] *tulerunt eam rogationem* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Portug. et Haverk. Deinde *L. Attilius* Voss. 2. Lovel. 1. 2. 4. et Gaertn. *L. Actilius* Portug. et Haverk. Sed nomen hoc *Atilius*, ut in plerisque et optimis Mstis exstat, legendum esse, supra monuit Sigonius ad 5, 13, 3.

§. 4. *Alterum, ut duumviros navales classis ordinandae reficiendaeque caussa*] Pro *classis ordinandae*, *ornandae* legendum est. GELEN. Ita recte, uno excepto Gaertn. qui *ordinandae* obfert, legunt etiam omnes scripti. Sae-

jusdem anni rem dictu parvam praeterirem, ni ad religionem visa esset pertinere. Tibicines, quia prohibiti a proximis censoribus erant in aede Jovis vesci, quod traditum antiquitus erat, aegre passi, Tibur uno agmine abierunt: adeo ut nemo in urbe esset, qui sacrificiis praecineret. Ejus rei religio 6]
tenuit senatum; legatosque Tibur miserunt, ut darent operam, ut hi homines Romanis restituerent-

pe scribae voces *ornare* et *ordinare* confuderunt. V. infra ad 24, 48, 7. Ceterum hic etiam vocula *ut* deerat in Fragm. Hav. a m. 1. V. ad §. praec. Tum *duumviros navalis classis ornandae* Voss. 2. et Lovel. 3. *duumviros navalis ornandae* Haverk. Hinc *ornandae reficiendae*, omissa copula, Voss. 2. et Lovel. 3. quod, si plurium codicum testimonium firmaret, ferri posset; nam, ita etiam triumviros monetales *auro argento aere flando feriundo* dici, notum est. ordine inverso *ornandaeque reficiendae* praeferunt Leid. 1. et Lovel. 2.

M. Decius tribunus plebis] *M. Decimius* Voss. 1. Leid. uterque, et Lovel. 1. *M. Decimus* Voss. 2. Lovel. 2. 3. 4. Portug. Gaertn. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. B. ac C. *Deciorum* gens hoc maxime tempore floruit; *Decimii* postea demum inclaruerunt.

§. 5. *Ni ad religionem visa esset pertinere*] *nisi ad religionem* Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. B. quae varietas in Mstis saepe obcurrit. V. ad 23, 1, 8. *esset visa pertinere* Harlej.

Tibur uno agmine abierunt; adeo ut nemo in urbe esset] *ibur uno agmine* Leid. 2. Tum *abirent* Haverk. Sed tota illa vox exsulat a Portug. Praeterea *nemo esset*, duabus mediis vocibus omissis, Lovel. 4. quae transponuntur hoc modo *nemo esset in urbe* in Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Portug. et Haverk. Paullo ante *prohibiti proximis censoribus*, pro *a proximis*, Portug. et Haverk.

§. 6. *Ejus rei religio tenuit senatum*] *terruit senatum* Lovel. 4. Verba haec saepe in Mstis commutantur. V. ad 23, 1, 10. Hic nihil mutandum. *Ejus rei religio tenuit senatum*, id est, ea res senatui religioni fuit. Infra 43, 13, 2. *Quaedam religio tenet, quae illi prudentissimi viri publice suscipienda censuerint, ea pro dignis habere, quae in meos annales referam.* Ita *opinio tenet* 1, 28, 5. *Ne vos falsa opinio teneat, injussu meo Albani subiere ad montes.* et *terror tenet* 10, 26, 13. *Gallici tumultus praecipuus terror civitatem tenuit.* id est, Gallicus tumultus civitati terrori fuit. Mox vocem *Tibur* non agnoscit Gaertn.

Ut darent operam, ut hi homines Romanis restituerentur] Forte prius *ut* superfluum. J. FR. GRON. Non alia caussa Gronovium permovisse videtur, ut prius *ut* superfluum crederet, adeoque delendum juberet, quam ne eadem particula bis repeteretur, paucissimis tantum vocibus interjectis. Id tamen Livio frequens esse, idonea exemplorum numero su-

7 tur. Tiburtini, benigne polliciti, primum adcitos eos in curiam hortati sunt, uti reverterentur Romam: postquam perpelli nequibant, consilio, haud abhorrente ab ingeniis hominum, eos adgrediuntur.

pra docui ad 1, 17, 11. Quum itaque voculam illam constanter servent scripti et editi, non temere etiam ei controversiam movendam existimo. Ceterum, additis vocibus, *ad id ut darent operam* Lovel. 4. Deinde *ut hii homines* Florent. *ut id homines* Leid. 1. *ut idem homines* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. N. ac B. neque aliter est in Portug. a m. 1. in quo a manu altera emendatur *ut iidem homines*. [ita Veith.] Cel. Burmann. literis ad me datis legendum conjiciebat *ut urbi homines Romanae restituerentur*. Illud *hi* enim supervacaneum esse, quum *homines* sufficiat, et intelligantur satis tibicines: et ita apud Phaedrum, Petronium, et alios *hominem* dici de eo, cujus modo mentio praecessit. V. quae de hoc vocis *homo* usu notavit ad Phaedri 2. fab. 5, 19. Vellem codd. consentirent. Posses forte eodem sensu minima mutatione legere *uti homines Romanis restituerentur*. Certe mox §. seq. codd. *ut hi* et *ut hii*, pro *uti*, scriptum praeferunt.

§. 7. *Tiburtini, benigne polliciti*] *Tiburtini operam benigne polliciti* Haverk. Male. Cic. 4. ad fam. Epist. 13. *Nunc P. Nigidio me benigne quidem polliceri possum.* Quem etiam alibi hoc modo locutum esse, ex vulgatis lexicis constat.

Primus adcitos in curiam hortati sunt, ut reverterentur Romam] Pall. pr. ac tert. *accitos eos*. sec. *primum accitos in curiam eos hortati sunt, ut hii reverterentur Romam*. GEBH. Voculam *eos*, quam in Pall. superesse Gebhardus monuit, primus omisit Curio. Quamvis autem interim Sigonius contextui reddiderit, neminem tamen, qui exemplum sequeretur, nactus est ante Cel. Jac. Gronovium. Servant autem omnes scripti (nisi quod *accitos in curiam eos* alio ordine sit in Portug. et insuper *accitos in curiam eo* in Haverk.) et edd. vett. Quin et quum voces plures *in curiam hortati sunt* etc. *ab ingeniis hominum eos* desint in Leid. 2. inde etiam lectio illa firmari potest. Non aliunde enim error hic a librario commissus est, quam quod vocis *eos* repetitione media omnia perperam neglecta sint. V. ad hujus lib. c. 11, 11. Praeterea *hortati sunt*, *reverterentur*, una voce omissa, Portug. *hortati sunt, ut reverterentur* Harlej. edd. Rom. anni 1472. et aliae ferme omnes ante Jac. Gronov. *hortati sunt, ut hi reverterentur* Voss. 2. Lovel. 3. Haverk. et ed. Parm. V. ad §. praec. *hortati sunt, ut ii reverterentur* Lovel. 4. a m. 1. in quo τὸ *ii* a m. 2. expungitur. *hortati sunt, ut hii reverterentur* Lovel. 2. *hortati sunt, ut hii revertentur* Leid. 1. V. ad 2, 56, 7. Reliqui praeferunt *hortati sunt, uti reverterentur*, quod jam Cel. Jac. Gronov. in contextum admisit.

Postquam perpelli nequibant] Valer. Max. [2, 5, 4.] *in proposito perseverantes*. GEBHARD. *propelli* Gaertn. V. supra hoc lib. ad c. 24, 4.

§. 8. *Alii alios per speciem ce-*

Die festo alii alios per speciem celebrandarum can- 8
tu epularum caussa invitant, et vino, cujus avidum
ferme genus est, oneratos sopiunt: atque ita in 9
plaustra somno vinctos conjiciunt, ac Romam de-

lebrandarum cantu epularum caussa] Nihil video mutari in MSS. Non tamen ita Livius scripsit, et vocem ultimam longissime hinc abire jubeo, additam a male otiosa manu. Sic enim perpetuo Livius, 24, 12, 4. *Ad lacum Averni per speciem sacrificandi descendit.* Et c. 47, 12. *Per speciem praedandi.* 42, 52, 8. *Per speciem reconciliandae pacis.* 1, 41, 6. *Per speciem alienae fungendae vicis.* Adde 44, 37, 12. 45, 31, 7. Et vides τὸ *causa* sic inculcatum fuisse 10, 21, 13. JAC. GRON. Haud male Cl. Jac. Gron. vocem *caussa* delendam esse docuit, quam etiam superfluam et e notis insertam sibi videri, monuit Pighius in Annal. ad ann. CDXLII. p. 365. Vir doctus etiam ad marginem ed. Curionis eamdem abundare notavit; denique Klockius etiam in contextu Liviano inducta virgula delevit. Superest quidem in omnibus, quibus usus sum, codd. at Hearne, eam in Oxon. C. non conspici, auctor est. Exemplis a Gronov. laudatis adde haec 1, 3, 11. *Per speciem honoris spem partus adimit.* 8, 22, 3. *Per speciem honorandae parentis, meritam mercedem populi solutam interpretarentur.* 40, 13, 8. *Ut ferro te, et quidem eo die, per speciem comissationis occiderem.* 44, 19, 8. *Per honestam speciem majoris Ptolemaei reducendi in regnum.* Alibi etiam librarii eamdem perperam interposuerunt. V. ad 31, 12, 4. Ceterum *celebrandarum cantu caussa epistolarum* praefert male Gaertn. Alibi voces *epulae* et *epistolae* sive *epistulae*, ut etiam scribi solebat, in Mstis commutari, docuit Cel. Burmann. ad Suet. Caes. 26. Deinde *invitavit* Haverk. qui etiam legit *alii homines*, pro *alii alios*, quod ex interpretis expositione natum puto.

Vino, cujus avidum ferme genus est, oneratos sopiunt] *cujus ferme avidum genus* Portug. et Haverk. *cujus avidum ferme id genus* Lovel. 4. Τὸ *est* autem deficit in Haverk. Dein *honeratos* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. et Fragm. Hav. V. ad 36, 40, 9. *Sopire* autem hic idem esse videtur, quod κατασβέσειν Menandro, et *deponere* Plauto. De utroque v. Cel. Burm. Praefat. ad Phileleutheri emend. in Menand.

§. 9. *Ita in plaustra somno victos conjiciunt*] Vet. lib. *vinctos.* probe. Etenim nisi somno vincti fuissent, vinculis constringendi fuerant, quod Romam inviti perducerentur. SIG. Pall. pr. et tert. *in plaustra cunctos conjiciunt.* Andreas *in plaustra vinctos coniciunt.* Pal. sec. *somno vinctos.* quod avide probat Sigonius. Etenim, inquiens, nisi somno vincti fuissent, vinculis constringendi fuerant, quod Romam inviti perducerentur. Ego vero defendo lectionem vulgatam cum prisca editione Campani, tum loco simili Tibulli 1. El. 2, 1.

Adde merum, vinoque novos
compesce dolores,
Occupet ut fessi lumina victa
sopor.

Ubi v. Animadversiones meas. Ut et Valer. Max. 2, 5, 4. *Quos Tiburtini in proposito perseverantes, interposita festae epulationis*

portant. nec prius sensere, quam, plauftris in foro
10 relictis, plenos crapulae eos lux obpreffit. Tunc concursus populi factus, inpetratoque, ut manerent, datum, ut triduum quotannis ornati, cum cantu atque hac, quae nunc sollemnis est,

simulatione, mero somnoque sopitos plauftris in urbem devehendos curaverunt. Ovidius πιθανώτερον hanc rem narrat 6. Faft. 669. et seqq. *Servierat* etc. GEBH. Ignorant *τὸ somno* Thuan. uterque Voff. Helm. duo Pall. Andreas. et alii quidem *vinctos*, duo Pall. et Voff. alter *cunctos*. J. FR. GRONOV. *victus* et *vinctus*, item *devictus* et *devinctus* saepe permutari, dudum observatum est. Sed ratio, qua ductus Sigonius hic praefert *vinctos*, nulla est: neque enim novum est, nimio vino oneratos somno ita vinci, ut ab uno loco in alium transferri nihil sentientes poffint, etiamsi non vinciantur. Liv. 5, 44, 7. *victos somno.* Et saepe alii. V. Burmann. ad Val. Flacc. 1, 300. DUK. *in plauftro cunctos* Voff. 2. et Lovel. 3. *in plauftro victos* Gaertn. et Hearnii Oxon. L. 2. *in plauftra vinctos* Voff. 1. Leid. duo, Lovel. 1. 2. 4. Portug. Haverk. Fragm. Hav. Hearnii Oxon. B. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. *in plaustra somno victos* Harlej. *in plastra somno vintos* Florent. a m. 1. in quo a m. 2. *in plauftra somno vinctos* emendatur: quomodo etiam praefert Hloek. Si *somno*, quod plurimi scripti ignorant, delendum conftaret, *cunctos* praeferrem. Ea enim voce omiffa, *victos* sensum idoneum non habet; *vinctos* etiam admitti nequit. Nullus enim tibicines vinculis ligatos a Tiburtibus Romam adductos effe memorat. Quum tamen illud *cunctos* in paucis, iisque non optimis, scriptis superfit, nihil propius est, quam ut *somno vinctos*, quod duo optimi libri scripti praeferunt, probetur; cui etiam in contextu locum dedi. De locutione *somno vinctus* v. ad 5, 44, 7. *vinctus* autem et *victus* saepe in Mftis commutantur. V. ad 30, 12, 7. Mox *prius* exsulat a Portug. *senserunt* autem, pro *sensere*, est in Gaertn. Deinde *plenos crapulae os*, pro *eos*, in Harlej. Sed ibi prima litera pronominis intercepta est ab ultima vocis praecedentis.

§. 10. *Tunc concursus populi factus, inpetratoque, ut manerent*] MS. Fuld. *imperatoque*: quorum utrumvis satis convenit. MOD. Duo Pall. Modio concinunt, leguntque *imperatoque*. GEBH. Ita et Florent. Voff. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. Portug. Fragm. Hav. Gaertn. et Hearnii Oxon. L. 2. N. ac C. An huic lectioni patrocinium parari potest ex Ovidii 6. Faft. 685?

Plautius, ut possent specie numeroque senatum
Fallere, personis imperat ora tegi.

imperare et *impetrare* saepe in Mftis confunduntur. V. ad Livii 2, 54, 1. 3, 22, 2. 7, 25, 5. c. 41, 7. 8, 3, 8. 9, 20, 8. 33, 11, 4. 35, 45, 8. 41, 29, 19. (*27, 30, 6. 33, 13, 4. 35, 17, 7.) Adde viros doctos ad Suet. Tib. 43. et Cel. Burmann. ad Vellejii Paterc. 1, 11, 4. Praeterea *populi concursus* Lovel. 1.

Ut triduum quotannis ornati, cum cantu atque hac, quae nunc

licentia per urbem vagarentur: restitutumque in aede vescendi jus iis, qui sacris praecinerent. Haec inter duorum ingentium bellorum curam gerebantur.

XXXI. Consules inter se provincias partiti; Junio Samnites, Aemilio novum bellum Etruria sorte 1

sollemnis est, licentia] Multa habet Pighius in Annal. ad ann. CDXLII. DUK. *ut tribunum* Lovel. 3. Tum *quot annis*, disjunctis vocibus, Portug. et Fragm. Hav. *quod annis* Leid. 1. et Gaertn. V. Noris. ad Cenot. Pis. diss. 4, 2, 2. p. 452. Deinde *in cantu* Portug. et Hearnii Oxon. N. ac B. *concantu* Lovel. 3. De hoc errore v. ad 4, 24, 7. Denique *hac, qua nunc sollemnis est* idem Lovel. 3.

Restitutumque in aede vescendi jus iis] *restitumque* Florent. a m. 1. et Lovel. 1. Sed librarii syllabam geminare neglexerunt. *restitutum quod* Lovel. 3. V. ad 2, 41, 8. Tum *jus in aede vescendi* Lov. 4. Deinde *jus habens* Gaertn. *jus hiis* Voss. 1. Leid. 2. et Fragm. Hav. *jus his* Florent. Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 3. 4. Portug. et Haverk.

Haec inter duorum ingentium bellorum curam gerebantur] *Nec inter* Haverk. V. ad 32, 20, 7. Tum *inter duum bellorum ingentium* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Portug. et Haverk. *duum*, pro *duorum*, supra habuimus 3, 25, 4. Verum hic optimi stant a vulgato. Hinc *coram gerebantur* sine sensu Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 3. et Fragm. Hav. *gerebant* edd. Rom. anni 1472. et Parm. V. infra ad 10, 10, 1.

§. 1. *Consules inter se provincias partiti. Junio Samnites, Aemilio novum bellum Etruria sorte obvenit*] Lege, *Consulibus inter se provincias partitis, Junio Samnites, Aemilio novum bellum Etruriae sorte evenit*. J. FR. GRON. Minima haec est mutatio, et, quum prima vox per compendium *Coss* scribi soleat, in unius tantum literae *s* ad finem vocis *partiti* adjectione consistit. Ut tamen de veritate hujus conjecturae, et utrum oratio hoc modo connectenda sit, dubitem, illud efficit, quod omnes libri scripti et editi nihil ea parte mutent, et similiter intercisae periodi multis locis apud Livium reperiantur, quibus Gronovius paribus conjecturis opem ferre conatus est. V. quae notavi ad 3, 22, 3. Supersunt tamen multa adhuc alia exempla, quae Gronovius silentio transiit. Praeter illa, quae dicto loco adtuli, talia adhuc obcurrunt 40, 35, 8. *Praetores inde sortiti sunt. A. Hostilio urbana, Ti. Minucio peregrina obvenit*. 41, 15, 4. *Inde consules praetoresque provincias sortiti. Pisae Cn. Cornelio, Ligures Petillio obvenerunt*. et alibi. Si autem hic vulgatum sine codd. auctoritate mutemus, caussa dari nequit, cur non ibi quoque similiter mutandum censeamus. Praestare itaque videtur, ut manus abstineamus. Deinde *novum bellum Etruria* omnes iterum codd. calamo et typis exarati tuentur. Et tale fere est infra hoc lib. c. 42, 4. *Quum collegae novum bellum Sallentini hostes decernerentur*. quae per adpositionem eleganter dicuntur. Tandem *sorte evenit* Harlej. Haverk. Hearnii Oxon. L. 2. C. et, quas vidi, editiones, Frobeniana anni 1535. priores. Utrumque verbum *evenire* et *obvenire* in hac re usita-

2 obvenit. In Samnio Cluviam, praesidium Romanum, quia nequiverat vi capi, obsessum fame in deditionem acceperant Samnites, verberibusque foedum in modum laceratos occiderant deditos.
3 Huic infensus crudelitati Junius, nihil antiquius obpugnatione Cluviana ratus, quo die adgressus est

tum. Prius supra habuimus 6, 12, 6. *Valerio Potito Volsci provincia evenerat.* ubi plura dicta sunt. Alterum 7, 16, 3. *Ea provincia Cn. Manlio obvenit.* ubi similiter variant codd. 10, 12, 3. *Scipioni Etruria, Fulvio Samnites obvenerunt.* 25, 13, 9. *Fulvius, cui ea provincia obvenerat.* Ita Gronovius ex melioribus, pro *evenerat*, restituit. 40, 35, 8. *A. Hostilio urbana, Ti. Minucio peregrina obvenit.* 41, 9, 8. *Claudio Istria, Sempronio Sardinia obvenit.* c. 15, 4. *Pisae Cn. Cornelio, Ligures Petillio obvenerunt.* 43, 15, 3. *Cn. Servilio Italia, Q. Marcio Macedonia obvenit.* Quin etiam *sorte obvenire* dixit Cic. 2. in Verr. 6. *Simulatque ei sorte provincia Sicilia obvenit.* Quum itaque pro hac lectione stent et plures et meliores Msti, eam etiam probare malui. In defendenda vulgata hujus loci lectione mihi adsentiebatur quoque Cl. Dukerus; et insuper Rivium refellebat, qui ad Sall. Jugurth. 35. scribebat, Livium plerumque fere uti verbo *evenire*, semel tantum, quod sciat, dixisse *obvenire* 7, 16, 3. Nam Livium *obvenire* tam de comparatione quam de sortitione provinciarum dixisse 30, 40, 12. *Uti consules provincias inter se compararent, sortirenturve, uter Italiam, uter classem navium quinquaginta haberet. Cui classis obvenisset.*

§. 2. *In Samnio Cluviani praesidium Romanum*] Legendum est *Cluviam.* in distinguendo etiam peccatum erat. GELEN. Pall. pr. ac tert. *Climatum.* GEBH. *Cluviani* superest in Lovel. 4. Harlej. Fragm. Hav. Klock. et Hearnii Oxon. N. ac C. *Cluvani* in Portug. *Clunam* in Gaertn. *Cliviani* in Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. *Claviani* in Florent. *Claniani* in Haverk. *Claniam* in Lovel. 2. *Climatum* in Lovel. 3. *Clamatum* in Voss. 2. [*Cluvinus* Veith.] Doujatius, quia Cluviam aut adfinis alicujus adpellationis oppidum in Samnio nullum invenit, aliis divinandum relinquit, an *Cluviam* exscripserint librarii, quum *Caudium* forte Livius scripsisset. Quam conjecturam probandam non esse arbitror. Clades enim Romana *Caudium* tantopere nobilitavit, ut verisimile non videatur, librarios ejus nomen satis notum in *Cluviam* temere mutaturos. Ignobile forte castellum indicatur; non enim Livius oppidum, sed tantum *praesidium Romanum* vocat, cujus alibi mentionem non reperiri mirandum non est. Si omnia locorum nomina, quae semel tantum apud antiquos memorantur, in dubium vocanda forent, quae non in scriptis eorum tentanda superessent? *Cluviam* tamen verum praestare nolo. Ea enim scriptura in uno tantum superest Leid. 1. Reliqui varia lectionum monstra obferunt. Judicium itaque suspendere malo. Mox *qui nequiverant*, pro *quia*, Voss. 2. et Lovel. 3. sollemni scribarum aberratione. V. ad 36,

moenia, vi cepit, atque omnes puberes interfecit. In- 4
de victor exercitus Bovianum ductus. caput hoc e-
rat Pentrorum Samnitium, longe ditissimum atque
opulentissimum armis virisque. Ibi quia haud tan- 5
tum irarum erat, spe praedae milites accensi, op-
pido potiuntur. minus itaque saevitum in hostes est:

33, 5. V. etiam mox §. 5. [*Romanum* omittit Veith.]

Acceperant Samnites, verberibusque foedum in modum laceratos occiderant] *Samnites verberibus foede admodum laceratos ceciderant* Pal. sec. GEBH. Eadem lectio apud me etiam superest in Portug. et Haverk. *verberibus foedum in modum* legunt Harlej. et edd. ante Frobenianam anni 1535. *verberibusque foede admodum* Gaertn. et Hearnii Oxon. B. [*verberibus foede admodum* Veith.] Sed reliqui omnes recte vulgatum tuentur. *cecidi* autem et *occidi* saepius in Mstis confundi solent. V. ad 36, 36, 6.

§. 3. *Huic infensus crudelitati Junius, nihil antiquius obpugnatione Cluviana ratus*] *Hinc infensus* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. V. ad 25, 40, 2. Tum *nil antiquius* Haverk. V. ad 6, 40, 3. *nihil equius* Lovel. 2. Male. Supra 1, 32, 2. *Longe antiquissimum ratus sacra publica facere.* ubi plura vide. Tum *Cluvana* Voss. 1. *Clumana* Voss. 2. et Lovel. 3. *Cliviana* Lovel. 1. *Climana* Leid. 2. *Claviana* Haverk. *Cluniana* Lovel. 2. *Clunacia* Gaertn. V. modo ad §. praec.

§. 4. *Caput hoc erat Pentrorum Samnitium*] De Pentris Samnitibus item l. 22, [61, 11.] SIG. Cluverius [4. Ital. Ant. 7. p. 1194.] *caput hoc erat gentis Samnitium.* immemor eorundem mentionem habuisse Livium l. 22. extremo. *Appulorum pars, Samnites praeter Pentros.* J. FR. GRON. *Pentrorum* Haverk. *Penetorum* Hearnii Oxon. C. Sed nihil mutandum. Cluverii conjectura displicuit etiam Holstenio annotat. in Cluverii Ital. Ant. p. 265. ubi docet, etiam apud Dion. Halic. fragmentis l. 12. in Excerpt. Peiresc. p. 533. memorari Σαυνιτῶν τοὺς καλουμένους Πέντρους, quod etiam Doujatius et Hearnius ad hunc locum observarunt.

§. 5. *Ibi quia haud tantum irarum erat*] *Ibique haud tantum irarum* Voss. 2. et Lovel. 3. V. ad 5, 29, 3. *Ibi qui haud tantum irarum* Florent. V. paullo ante ad §. 2. Mox *sperande*, pro *spe praedae*, idem Florent. Tum *minusque saevitum*, pro *minus itaque saevitum*, Lovel. 3. a m. 1. et verbum *est* deficit in Lovel. 2.

Praedae plus pene, quam ex omni Samnio umquam, egestum] Non probo Pall. duos exhibentes *est gestum*; neque sec. *quum ex omni Samnio unquam congestum.* GEBH. *est gestum* etiam Voss. 2. Lovel. 2. et Gaertn. Adparet, librarios, pro *egestum*, divisis vocibus scriptum credidisse *ē gestum.* Obposito errore *equidem*, pro *est quidem* vel *ē quidem*, supra habuimus 8, 4, 5. *umquam congestum* Portug. a m. 1. Haverk. et Hearnii Oxon. N. ac B. Et hic librarii se scriptum invenisse crediderunt *ēgestum.* Male. De verbo e-

praedae plus pene, quam ex omni Samnio umquam,
6 egestum, benigneque omnis militi concessa. Et postquam praepotentem armis Romanum nec acies subsistere ullae, nec castra, nec urbes poterant; omnium principum in Samnio eo curae sunt intentae, ut insidiis quaereretur locus, si qua licentia populando effusus exercitus excipi ac circumveniri

gerere v. ad 6, 3, 5. Praeterea vox *praedae* deficit in Haverk. *plus pene*, ꝙ *quam*, addita una voce, praefert Lovel. 3.

§. 6. *Postquam praepotentem armis Romanum acies subsistere ullae, nec castra nec urbes poterant*] Excidit e vulgatis particula *nec*, quam servant tamen editiones vetustae. *Romanum nec acies subsistere*. J. FR. GRON. Τὸ *nec*, quod non tantum edd. vett. sed etiam omnes codd. servant, primum omissum vidi in ed. Paris. anni 1573. Praeterea *postquam ante praepotentem armis Romanum* Voss. 2. et Lovel. 3. quorum librariis displicuisse videtur locutio *subsistere Romanum*; quam eamdem ob caussam *substinere* vel *sustinere*, pro *subsistere*, praeferunt Lovel. 2. Portug. Gaertn. Haverk. et Hearnii Oxon. N. ac C. Sed, genus hoc loquendi etiam alibi apud Liv. obcurrere, supra vidimus ad 4, 39, 4. Solent autem librarii voces *subsistere* et *sustinere* in Mstis confundere. V. ad locum Livii laud. et 8, 25, 9. (*37, 38, 4.) *acies subsistere ulla* legit Hearnii Oxon. B. *acie subsistere velle* Lovel. 3. Deinde *nec urbes nec castra poterant*, mutato ordine vocabulorum, idem Lovel. 3. *nec castra nec urbes potuerunt* Gaertn.

Omnium principum in Samnio] *principium* Lovel. 1. Vide ad 2, 27, 12.

Si qua licentia populando effusus exercitus excipi ac circumveniri posset] *effusus populando exercitus excipi* Portug. et Haverk. *populando exercitus excipi effusus* Lovel. 4. Hinc *atque circumveniri* Gaertn.

§. 7. *Transfugae agrestes et captivi quidam, pars forte, pars consilio oblati*] *Transfugere agrestes* Klock. *Transfugue* Florent. Hinc vox *captivi* deficit in Haverk. Tum τὸ *pars* priori loco in Lovel. 2. quae lectio ferri posset, et referri ad illa, de quibus supra late agitur 3, 37, 8. At, reliquis vocem servantibus, unius testimonio ei controversiam non moveo. Praeterea *pars sorte, pars consilio* Voss. 2. Lov. 3. Gaertner. et Fragm. Hav. V. ad 1, 4, 4. *pars consilio*, *pars forte* Harlej. et edd. ante Aldum. Mox *ad consules* Lovel. 3. et Portug. a m. 1. Sed unus tantum Junius bellum cum Samnitibus sortitus erat. Error itaque ex compendio scribendi ortus est. V. ad 10, 10, 2. Tum *efferentes*, pro *afferentes*, Gaertn. a m. 1.

Pecoris vim ingentem in saltum avium compulsam esse] *pecoris vim urgentem* Gaertn. V. supra hoc lib. ad c. 13, 2. Tum *in saltum avium vi compulsam esse* Gaertn. Portug. et Haverk. Sed vox *vi* ex praecedentis dictionis litera finali nata est. V. ad 10, 46, 11. Zonaras 8. Ann. 1. hanc histo-

posset. Transfugae agrestes et captivi quidam, 7 pars forte, pars consilio oblati, congruentia ad consulem adferentes, quae et vera erant, pecoris vim ingentem in saltum avium compulsam esse, perpulerunt, ut praedatum eo expeditae ducerentur legiones. Ibi ingens hostium exercitus itinera oc- 8 cultus insederat, et, postquam intrasse Romanos

riam narrans, Samnites pecora sua compulisse dicit *εἰς τὰς ὕλας τὰς Ἀόρνους*; unde Pighius in Annal. ad ann. CDXLII. p. 367. etiam hoc loco *in saltum Avernum* legendum esse conjicit. Mihi tamen verius videtur, vel Zonaram deceptum errasse, vel alios, quam Livium, auctores secutum esse, et eam ob caussam Livium ex Zonara emendandum non esse; *saltus* enim *Avernus*, certe si ille intelligendus esset, qui lacum cognominem cingebat, longe distabat a Boviano, nuper expugnato: historiam saltem in Samnio accidisse, tota Livii narratio indicat; quin et expresse id docet cap. seq. *Dum haec geruntur in Samnio.* quum lacus Avernus situs sit in Campania non procul a mari, prope Cumas, Bajas, ac Puteolos. Mecum sentiebat Cl. Dukerus; eamdemque ob caussam, Pighii emendationem rejiciens, *avium saltum* inlustrabat ex Liv. 25, 32, 6. *In avios saltus montesque recipientes se.* Quod autem Pighius lectorem mirari jubeat, doctissimum Zonarae interpretem Wolfium auctoris verba tam neglegenter vertisse, ut loci nomen celeberrimum silentio praeterierit, id non tantum verum est, sed efficit, ut eo majore admiratione dignum videatur, nuperum ejus editorem Carol. du Fresne, dom. du Cange, qui in praefatione professus est, se interdum, maxime iis locis, ubi auctoris mentem non omnino adsecutus Wolfius erat, ejus versionem Latinam emendasse, hic tamen verba modo laudata vertisse *in silvas altissimas et densissimas.*

Perpulerunt, ut praedatum eo expeditae ducerentur legiones] *perpulerant* Portug. et Haverk. Tum *expedito ducerentur* Voss. 2. et Lovel. 3. *expedit educerentur* Leid. 1. *expeditae*, vel *expedite, educerentur* Portug. et Hearnii Oxon. B. atque in margine N.

§. 8. *Intrasse Romanos vidit saltum*] *intra se Romanos vidit saltum* Leid. 1. et Lovel. 1. *intrasse Romanos vidit in saltum* Lovel. 4. Nihil muto. V. ad 6, 34, 9. Paullo ante *ingens exercitus hostium*, alio ordine, Portug. et Haverk. Tum *insiderat*, pro *insederat*, quaedam ex vetustis edd. attamen invitis principibus, et omnibus scriptis. V. supra ad 2, 29, 6.

Repente adortus cum clamore ac tumultu invadit] Antiqua lectio *repente exortus cum clamore ac tumultu incautos invadit.* GELEN. Lectionem, quae ante Gelenium exstabat, unus probat tantum Harlej. *adortus* etiam Hearne invenit in Oxon. L. 1. Sed *repente exortus*, quod est in reliquis scriptis, ut *subito exortus* 4, 45, 7. *Certamen subito inter tribunos exortum.* ubi alia exempla vide. 25,

praedae plus pene, quam ex ... clamore ac tumultu
6 egestum, benigneque om... res trepidationem fe-
postquam praepotentem ... cinas congerunt in medi-
subsistere ullae, nec ... quisque liberaverat se onere,
omnium principum ... signa undique coibant, et,
tae, ut insidiis ... retere disciplina militiae, jam
populando e...

gerere v. ad ... certi; et, ... Flavius his ... incautos, quod ... interseruit, non ... in reliquis codd. sed ... jam recepit ed. Parm.

praedae d...
pene, ...
praefe...

§. ... postquam, ut quisque ... se onere, aptaverat... vel ad arma sumen... sarcinis, vel armis ... ad proelium. Scio sic ex... posse. Nec tamen nolim ... si quis vetus liber patia... [33, 2.] *Vixdum satis a... armis, in ordines eunt.* 22, [3, 3.] *Ut vix ad arma capienda aptandaque pugnae competeret animus.* Ibidemque [c. 19, 10.] *Trepidatione nautarum caperet et aptare arma miles prohibetur.* Apud Silium [5, 166.] equo

Bellatore jubas aptante.

J. FR. GRON. Virgil. tamen 10. Aen. 259. *Atque animos aptent armis*, Ovidius *ad arma* dicit 1. Amor, el. 13, 14.

Aptat et armiferas miles ad arma manus.

DUK. Quindecim mihi sub oculis sunt vel codd. vel eorum excerpta, iique omnes vulgatum servant, nisi quod *habitaveratque armis* praeferat Klock. *optaveratque armis* Gaertn. Sed, *aptare* et *optare* eorumque composita saepe in Mstis confundi, supra dictum est ad 3, 64, 9. Nihilominus tamen Gronovii conjectura *aptaveratque arma* non displicet: quomodo Livius, non tantum locis a Gronovio laudatis, sed et alibi, locutus est. Ita 5, 49, 3. *Suos in acervum conjicere sarcinas, et arma aptare jubet.* 44, 34, 8. *Alii aptare corpori arma, experirique sub his membrorum agilitatem.* Gronovii sententiae se non inlibenter accedere fatetur Doujatius; addit tamen, se nec rejicere *aptare se armis*, pro eo quod est armis se apte induere, aut aptum reddere ad pugnam: ea enim ratione Suetonium dixisse [in Tiber. 43.] *aptare annulum digito*: in quibus jure miramur vel inlaudabilem neglegentiam, vel stuporem interpretis Delphini. Ut enim loca Livii et Suetonii similia forent, vel ille *aptaverat sibi arma*, vel hic *aptaverat annulo digitum* dicere debuissent. Praeterea *deinde*, *postquam* Voss. duo, Leid. 2. Lovel. 1. 2. 3. Harlej. Gaertn. Klock. Haverk. Fragm. Hav. et vett. edd. pro quo Frobenius anno 1535. *dein* substituit. et ita est in Florent. ac Lovel. 4. V. ad 3, 3, 6. *deinc* praefert Leid. 1. Insuper *honere* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. *honore* Voss. 2. Lovel. 3. et Florent. a m. 1. V. ad 9, 8, 3. Praeterea distinctionem in hoc loco mutavi, qui ante minus recte interpungebatur. In verbis praecedentibus omissa erat vox *primo* in Lovel. 4. *congerant*, pro *congerunt*, exhibet Portug. a m. 2.

Notis ordinibus in veteri disciplina militiae, jam sine praecepto

·aecepto ullius sua sponte struebatur acies; ad ancipitem maxime pugnam advectus, 10
equo, et Jovem, Martemque atque alios .r Deos, *se nullam suam gloriam inde, sed prae-*
..m militi quaerentem, in eum locum devenisse. neque 11
in se aliud, quam nimiam ditandi ex hoste militis cu-

ullius sua sponte struebatur acies] Pall. tres *in veterem disciplinam*. Amplius sec. *obstruebatur acies*. GEBH. Vera lectio est *in vetere disciplina*, quam praeferunt Florent. Leid. 2. et Lovel. 2. V. infra ad 10, 18, 8. Eodem ducunt reliquorum codicum plerorumque lectiones. *in vetere disciplinam* est in Leid. 1. ubi ultima litera postremae voci adhaesit ex initio sequentis. V. ad 40, 7, 8. Qui in similem codicem inciderunt, deinde emendarunt *in veterem disciplinam*, quomodo obferunt Voss. 2. Lovel. 3. 4. Portug. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 1. 2. B. et N. [Veith.] Vulgatum igitur, quod in paucis tantum Mstis superest, mutavi. Deinde *trahebant acies* Lovel. 3. a m. 1. *struebant acies* a m. 2. quomodo etiam praefert Voss. 2. Male. V. ad 2, 26, 4. *fruebatur acies* Lovel. 2. *Struere* in hac re proprium verbum esse, infra videbimus ad 42, 51, 3.

§. 10. *Consul, ad ancipitem maxime pugnam advectus, desilit ex equo*] *consul adcipitem* Florent. a m. 1. in quo, litera *d* a recentiori manu expuncta, factum est *consul acipitem*. Tum *ad ancipitem magis ac maxime pugnam* inepte Gaertn. quae omnia vocabula desunt in Lovel. 3. *ad ancipitem maxime pugnam eductus* est in Voss. 2. et Fragm. Hav. Male. Infra 28, 2, 3. *Citato equo ad primum clamorem et tumultum advehitur*. Supra 2, 47, 3. *Cum aliquot turmis equitum in eam partem citato equo advectus*. ubi v. quae notantur. Deinde *desiliit equo* Lovel. 4. *desilit ex quo* Haverk. *desilit de equo* Gaertn. a m. 1. Nihil muto. Infra 35, 34, 10. *Desilire omnes ex equis jussit*. ubi alia videri possunt.

Et Jovem, Martemque atque alios testatur Deos] Pal. pr. *adque alios testatur Deos*. fortasse quadam τμήσει, pro *et alios attestatur Deos*. sec. *Martemque alios testatur Deos*. GEBH. Nullam hic tmesin cogitasse librarium existimo, sed sollemni errore *adque*, pro *atque*, scripsisse. V. Noris. in Cenot. Pisan. Diss. 4, 2, 2. p. 453. Pari modo saepe *ad* pro *at* scriptum fuisse, supra vidimus ad 3, 17, 3. Ceterum vocula *et* deficit in Leid. 1. et Lovel. 3. Tum *Martemque et alios* legit Gaertn. *artemque alios* Haverk. in quo certe prima litera τοῦ *Martemque* intercepta est ab ultima vocis praecedentis. Vide ad 2, 44, 6. et mox ad §. seq. Τὸ *atque* autem omissum erat ob syllabam praecedentem. Hinc *testatus* Lovel. 4. Vox *Deos* tandem deest in Leid. 2. et Lovel. 1.

Se nullam suam gloriam inde, sed praedam militi quaerentem] *nullam gloriam suam* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Portug. et Haverk. [*nullam gloriam* Veith.] Deinde *se praedam* Leid. 2.

§. 11. *Ab eo se dedecore nullam*

portant. nec prius sensere, quam, plaustris in foro
10 relictis, plenos crapulae eos lux oppressit. Tunc
concursus populi factus, inpetratoque, ut manerent, datum, ut triduum quotannis ornati, cum cantu atque hac, quae nunc sollemnis est,

simulatione, mero somnoque sopitos plaustris in urbem devehendos curaverunt. Ovidius πιθανώτερον hanc rem narrat 6. Fast. 669. et seqq. *Servierat* etc. GEBH. Ignorant τὸ *somno* Thuan. uterque Voss. Helm. duo Pall. Andreas. et alii quidem *vinctos*, duo Pall. et Voss. alter *cunctos*. J. FR. GRONOV. *victus* et *vinctus*, item *devictus* et *devinctus* saepe permutari, dudum observatum est. Sed ratio, qua ductus Sigonius hic praefert *vinctos*, nulla est: neque enim novum est, nimio vino oneratos somno ita vinci, ut ab uno loco in alium transferri nihil sentientes possint, etiamsi non vinciantur. Liv. 5, 44, 7. *victos somno.* Et saepe alii. V. Burmann. ad Val. Flacc. 1, 300. DUK. *in plaustro cunctos* Voss. 2. et Lovel. 3. *in plaustro victos* Gaertn. et Hearnii Oxon. L. 2. *in plaustra vinctos* Voss. 1. Leid. duo, Lovel. 1. 2. 4. Portug. Haverk. Fragm. Hav. Hearnii Oxon. B. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. *in plaustra somno victos* Harlej. *in plastra somno vinctos* Florent. a m. 1. in quo a m. 2. *in plaustra somno vinctos* emendatur: quomodo etiam praefert Klock. Si *somno*, quod plurimi scripti ignorant, delendum constaret, *cunctos* praeferrem. Ea enim voce omissa, *victos* sensum idoneum non habet; *vinctos* etiam admitti nequit. Nullus enim tibicines vinculis ligatos a Tiburtibus Romam adductos esse memorat. Quum tamen illud *cunctos* in paucis, iisque non optimis, scriptis supersit, nihil propius est, quam ut *somno vinctos*, quod duo optimi libri scripti praeferunt, probetur; cui etiam in contextu locum dedi. De locutione *somno vinctus* v. ad 5, 44, 7. *vinctus* autem et *victus* saepe in Mstis commutantur. V. ad 30, 12, 7. Mox *prius* exsulat a Portug. *senserunt* autem, pro *sensere*, est in Gaertn. Deinde *plenos crapulae os*, pro *eos*, in Harlej. Sed ibi prima litera pronominis intercepta est ab ultima vocis praecedentis.

§. 10. *Tunc concursus populi factus, inpetratoque, ut manerent*] MS. Fuld. *imperatoque*: quorum utrumvis satis convenit. MOD. Duo Pall. Modio concinunt, leguntque *imperatoque*. GEBH. Ita et Florent. Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. Portug. Fragm. Hav. Gaertn. et Hearnii Oxon. L. 2. N. ac C. An huic lectioni patrocinium parari potest ex Ovidii 6. Fast. 685?

Plautius, ut possent specie numeroque senatum
Fallere, personis imperat ora tegi.

imperare et *impetrare* saepe in Mstis confunduntur. V. ad Livii 2, 54, 1. 3, 22, 2. 7, 25, 5. c. 41, 7. 8, 3, 8. 9, 20, 8. 33, 11, 4. 35, 45, 8. 41, 29, 19. (*27, 30, 6. 33, 13, 4. 35, 17, 7.) Adde viros doctos ad Suet. Tib. 43. et Cel. Burmann. ad Vellej. Paterc. 1, 11, 4. Praeterea *populi concursus* Lovel. 1.

Ut triduum quotannis ornati, cum cantu atque hac, quae nunc

licentia per urbem vagarentur: restitutumque in aede vescendi jus iis, qui sacris praecinerent. Haec inter duorum ingentium bellorum curam gerebantur.

XXXI. Consules inter se provincias partiti; Junio Samnites, Aemilio novum bellum Etruria sorte 1

sollemnis est, licentia] Multa habet Pighius in Annal. ad ann. CDXLII. DUK. *ut tribunum* Lovel. 3. Tum *quot annis*, disjunctis vocibus, Portug. et Fragm. Hav. *quod annis* Leid. 1. et Gaertn. V. Noris. ad Cenot. Pis. diss. 4, 2, 2. p. 452. Deinde *in cantu* Portug. et Hearnii Oxon. N. ac B. *concantu* Lovel. 3. De hoc errore v. ad 4, 24, 7. Denique *hac, qua nunc sollemnis est* idem Lovel. 3.

Restitutumque in aede vescendi jus iis] *restitumque* Florent. a m. 1. et Lovel. 1. Sed librarii syllabam geminare neglexerunt. *restitutum quod* Lovel. 3. V. ad 2, 41, 8. Tum *jus in aede vescendi* Lov. 4. Deinde *jus habens* Gaertn. *jus hiis* Voss. 1. Leid. 2. et Fragm. Hav. *jus his* Florent. Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 3. 4. Portug. et Haverk.

Haec inter duorum ingentium bellorum curam gerebantur] *Nec inter* Haverk. V. ad 32, 20, 7. Tum *inter duum bellorum ingentium* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Portug. et Haverk. *duum*, pro *duorum*, supra habuimus 3, 25, 4. Verum hic optimi stant a vulgato. Hinc *coram gerebantur* sine sensu Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 3. et Fragm. Hav. *gerebant* edd. Rom. anni 1472. et Parm. V. infra ad 10, 10, 1.

§. 1. *Consules inter se provincias partiti. Junio Samnites, Aemilio novum bellum Etruria sorte obvenit*] Lege, *Consulibus inter se provincias partitis, Junio Samnites, Aemilio novum bellum Etruriae sorte evenit.* J. FR. GRON. Minima haec est mutatio, et, quum prima vox per compendium *Coss* scribi soleat, in unius tantum literae *s* ad finem vocis *partiti* adjectione consistit. Ut tamen de veritate hujus conjecturae, et utrum oratio hoc modo connectenda sit, dubitem, illud efficit, quod omnes libri scripti et editi nihil ea parte mutent, et similiter intercisae periodi multis locis apud Livium reperiantur, quibus Gronovius paribus conjecturis opem ferre conatus est. V. quae notavi ad 3, 22, 3. Supersunt tamen multa adhuc alia exempla, quae Gronovius silentio transiit. Praeter illa, quae dicto loco adtuli, talia adhuc obcurrunt 40, 35, 8. *Praetores inde sortiti sunt. A. Hostilio urbana, Ti. Minucio peregrina obvenit.* 41, 15, 4. *Inde consules praetoresque provincias sortiti. Pisae Cn. Cornelio, Ligures Petillio obvenerunt.* et alibi. Si autem hic vulgatum sine codd. auctoritate mutemus, caussa dari nequit, cur non ibi quoque similiter mutandum censeamus. Praestare itaque videtur, ut manus abstineamus. Deinde *novum bellum Etruria* omnes iterum codd. calamo et typis exarati tuentur. Et tale fere est infra hoc lib. c. 42, 4. *Quum collegae novum bellum Sallentini hostes decernerentur.* quae per adpositionem eleganter dicuntur. Tandem *sorte evenit* Harlej. Haverk. Hearnii Oxon. L. 2. C. et, quas vidi, editiones, Frobeniana anni 1535. priores. Utrumque verbum *evenire* et *obvenire* in hac re usita-

2 obvenit. In Samnio Cluviam, praesidium Romanum, quia nequiverat vi capi, obsessum fame in deditionem acceperant Samnites, verberibusque foedum in modum laceratos occiderant deditos.
3 Huic infensus crudelitati Junius, nihil antiquius obpugnatione Cluviana ratus, quo die adgressus est

tum. Prius supra habuimus 5, 12, 6. *Valerio Potito Volsci provincia evenerat.* ubi plura dicta sunt. Alterum 7, 16, 3. *Ea provincia Cn. Manlio obvenit.* ubi similiter variant codd. 10, 12, 3. *Scipioni Etruria, Fulvio Samnites obvenerunt.* 25, 13, 9. *Fulvius, cui ea provincia obvenerat.* Ita Gronovius ex melioribus, pro *evenerat*, restituit. 40, 35, 8. *A. Hostilio urbana, Ti. Minucio peregrina obvenit.* 41, 9, 8. *Claudio Istria, Sempronio Sardinia obvenit.* c. 15, 4. *Pisae Cn. Cornelio, Ligures Petillio obvenerunt.* 43, 15, 3. *Cn. Servilio Italia, Q. Marcio Macedonia obvenit.* Quin etiam *sorte obvenire* dixit Cic. 2. in Verr. 6. *Simulatque ei sorte provincia Sicilia obvenit.* Quum itaque pro hac lectione stent et plures et meliores Msti, eam etiam probare malui. In defendenda vulgata hujus loci lectione mihi adsentiebatur quoque Cl. Dukerus; et insuper Rivium refellebat, qui ad Sall. Jugurth. 35. scribebat, Livium plerumque fere uti verbo *evenire*, semel tantum, quod sciat, dixisse *obvenire* 7, 16, 3. Nam Livium *obvenire* tam de comparatione quam de sortitione provinciarum dixisse 30, 40, 12. *Uti consules provincias inter se compararent, sortirenturve, uter Italiam, uter classem navium quinquaginta haberet. Cui classis obvenisset.*

§. 2. *In Samnio Cluviani praesidium Romanum*] Legendum est *Cluviam.* in distinguendo etiam peccatum erat. GELEN. Pall. pr. ac tert. *Climatum.* GEBH. *Cluviani* superest in Lovel. 4. Harlej. Fragm. Hav. Klock. et Hearnii Oxon. N. ac C. *Cluvani* in Portug. *Clunam* in Gaertn. *Cliviani* in Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. *Claviani* in Florent. *Claniani* in Haverk. *Claniam* in Lovel. 2. *Climatum* in Lovel. 3. *Clamatum* in Voss. 2. [*Cluvinus* Veith.] Doujatius, quia Cluviam aut adfinis alicujus adpellationis oppidum in Samnio nullum invenit, aliis divinandum relinquit, an *Cluviam* exscripserint librarii, quum *Caudium* forte Livius scripsisset. Quam conjecturam probandam non esse arbitror. Clades enim Romana *Caudium* tantopere nobilitavit, ut verisimile non videatur, librarios ejus nomen satis notum in *Cluviam* temere mutaturos. Ignobile forte castellum indicatur; non enim Livius oppidum, sed tantum *praesidium Romanum* vocat, cujus alibi mentionem non reperiri mirandum non est. Si omnia locorum nomina, quae semel tantum apud antiquos memorantur, in dubium vocanda forent, quae non in scriptis eorum tentanda superessent? *Cluviam* tamen verum praestare nolo. Ea enim scriptura in uno tantum superest Leid. 1. Reliqui varia lectionum monstra obferunt. Judicium itaque suspendere malo. Mox *qui nequiverant*, pro *quia*, Voss. 2. et Lovel. 3. sollemni scribarum aberratione. V. ad 36,

moenia, vi cepit, atque omnes puberes interfecit. Inde victor exercitus Bovianum ductus. caput hoc erat Pentrorum Samnitium, longe ditissimum atque opulentissimum armis virisque. Ibi quia haud tan- 5
tum irarum erat, spe praedae milites accensi, oppido potiuntur. minus itaque saevitum in hostes est:

4 (beside the first line: "moenia, vi cepit … In-")

33, 6. V. etiam mox §. 6. [*Romanum* omittit Veith.]

Acceperant Samnites, verberibusque foedum in modum laceratos occiderant] *Samnites verberibus foede admodum laceratos ceciderant* Pal. sec. GEBH. Eadem lectio apud me etiam superest in Portug. et Haverk. *verberibus foedum in modum* legunt Harlej. et edd. ante Frobenianam anni 1535. *verberibusque foede admodum* Gaertn. et HearniiOxon.B. [*verberibus foede admodum* Veith.] Sed reliqui omnes recte vulgatum tuentur. *cecidi* autem et *occidi* saepius in Mstis confundi solent. V. ad 36, 36, 6.

§. 3. *Huic infensus crudelitati Junius, nihil antiquius obpugnatione Cluviana ratus*] *Hinc infensus* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. V. ad 25, 40, 2. Tum *nil antiquius* Haverk. V. ad 6, 40, 3. *nihil equius* Lovel. 2. Male. Supra 1, 32, 2. *Longe antiquissimum ratus sacra publica facere.* ubi plura vide. Tum *Cluvana* Voss. 1. *Clumana* Voss. 2. et Lovel. 3. *Cliviana* Lovel. 1. *Climana* Leid. 2. *Claviana* Haverk. *Cluniana* Lovel. 2. *Clunacia* Gaertn. V. modo ad §. praec.

§. 4. *Caput hoc erat Pentrorum Samnitium*] De Pentris Samnitibus item l. 22, [61, 11.] SIG. Cluverius [4. Ital. Ant. 7. p. 1194.] *caput hoc erat gentis Samnitium.* immemor eorundem mentionem habuisse Livium l. 22. extremo. *Appulorum pars, Samnites praeter Pentros.* J. FR. GRON. *Pentrorum* Haverk. *Penetorum* Hearnii Oxon. C. Sed nihil mutandum. Cluverii conjectura displicuit etiam Holstenio annotat. in Cluverii Ital. Ant. p. 265. ubi docet, etiam apud Dion. Halic. fragmentis l. 12. in Excerpt. Peiresc. p. 533. memorari Σαυνιτῶν τοὺς καλουμένους Πέντρους, quod etiam Doujatius et Hearnius ad hunc locum observarunt.

§. 5. *Ibi quia haud tantum irarum erat*] *Ibique haud tantum irarum* Voss. 2. et Lovel. 3. V. ad 5, 29, 3. *Ibi qui haud tantum irarum* Florent. V. paullo ante ad §. 2. Mox *sperande*, pro *spe praedae*, idem Florent. Tum *minusque saevitum*, pro *minus itaque saevitum*, Lovel. 3. a m. 1. et verbum *est* deficit in Lovel. 2.

Praedae plus pene, quam ex omni Samnio umquam, egestum] Non probo Pall. duos exhibentes *est gestum*; neque sec. *quum ex omni Samnio unquam congestum.* GEBH. *est gestum* etiam Voss. 2. Lovel. 2. et Gaertn. Adparet, librarios, pro *egestum*, divisis vocibus scriptum credidisse *ē gestum.* Obposito errore *equidem*, pro *est quidem* vel *ē quidem*, supra habuimus 8, 4, 5. *umquam congestum* Portug. a m. 1. Haverk. et Hearnii Oxon. N. ac B. Et hic librarii se scriptum invenisse crediderunt *ēgestum.* Male. De verbo *e-*

praedae plus pene, quam ex omni Samnio umquam,
6 egestum, benigneque omnis militi concessa. Et postquam praepotentem armis Romanum nec acies subsistere ullae, nec castra, nec urbes poterant; omnium principum in Samnio eo curae sunt intentae, ut insidiis quaereretur locus, si qua licentia populando effusus exercitus excipi ac circumveniri

gerere v. ad 6, 3, 5. Praeterea vox *praedae* deficit in Haverk. *plus pene*, ꝑ *quam*, addita una voce, praefert Lovel. 3.

§. 6. *Postquam praepotentem armis Romanum acies subsistere ullae, nec castra nec urbes poterant*] Excidit e vulgatis particula *nec*, quam servant tamen editiones vetustae. *Romanum nec acies subsistere*. J. FR. GRON. *Τὸ nec*, quod non tantum edd. vett. sed etiam omnes codd. servant, primum omissum vidi in ed. Paris. anni 1573. Praeterea *postquam ante praepotentem armis Romanum* Voss. 2. et Lovel. 3. quorum librariis displicuisse videtur locutio *subsistere Romanum*; quam eamdem ob caussam *substinere* vel *sustinere*, pro *subsistere*, praeferunt Lovel. 2. Portug. Gaertn. Haverk. et Hearnii Oxon. N. ac C. Sed, genus hoc loquendi etiam alibi apud Liv. occurrere, supra vidimus ad 4, 39, 4. Solent autem librarii voces *subsistere* et *sustinere* in Mstis confundere. V. ad locum Livii laud. et 8, 25, 9. (*37, 38, 4.) *acies subsistere ulla* legit Hearnii Oxon. B. *acie subsistere velle* Lovel. 3. Deinde *nec urbes nec castra poterant*, mutato ordine vocabulorum, idem Lovel. 3. *nec castra nec urbes potuerunt* Gaertn.

Omnium principum in Samnio] *principium* Lovel. 1. Vide ad 2, 27, 12.

Si qua licentia populando effusus exercitus excipi ac circumveniri posset] *effusus populando exercitus excipi* Portug. et Haverk. *populando exercitus excipi effusus* Lovel. 4. Hinc *atque circumveniri* Gaertn.

§. 7. *Transfugae agrestes et captivi quidam, pars forte, pars consilio oblati*] *Transfugere agrestes* Klock. *Transfugue* Florent. Hinc vox *captivi* deficit in Haverk. Tum *τὸ pars* priori loco in Lovel. 2. quae lectio ferri posset, et referri ad illa, de quibus supra late agitur 3, 37, 8. At, reliquis vocem servantibus, unius testimonio ei controversiam non moveo. Praeterea *pars sorte, pars consilio* Voss. 2. Lov. 3. Gaertner. et Fragm. Hav. V. ad 1, 4, 4. *pars consilio*, *pars forte* Harlej. et edd. ante Aldum. Mox *ad consules* Lovel. 3. et Portug. a m. 1. Sed unus tantum Junius bellum cum Samnitibus sortitus erat. Error itaque ex compendio scribendi ortus est. V. ad 10, 10, 2. Tum *efferentes*, pro *afferentes*, Gaertn. a m. 1.

Pecoris vim ingentem in saltum avium compulsam esse] *pecoris vim urgentem* Gaertn. V. supra hoc lib. ad c. 13, 2. Tum *in saltum avium vi compulsam esse* Gaertn. Portug. et Haverk. Sed vox *vi* ex praecedentis dictionis litera finali nata est. V. ad 10, 46, 11. Zonaras 8. Ann. 1. hanc histo-

posset. Transfugae agrestes et captivi quidam, 7
pars forte, pars consilio oblati, congruentia ad consulem adferentes, quae et vera erant, pecoris vim ingentem in saltum avium compulsam esse, perpulerunt, ut praedatum eo expeditae ducerentur legiones. Ibi ingens hostium exercitus itinera oc- 8
cultus insederat, et, postquam intrasse Romanos

riam narrans, Samnites pecora sua compulisse dicit *εἰς τὰς ὕλας τὰς Ἀόρνους*; unde Pighius in Annal. ad ann. CDXLII. p. 367. etiam hoc loco *in saltum Avernum* legendum esse conjicit. Mihi tamen verius videtur, vel Zonaram deceptum errasse, vel alios, quam Livium, auctores secutum esse, et eam ob caussam Livium ex Zonara emendandum non esse; *saltus* enim *Avernus*, certe si ille intelligendus esset, qui lacum cognominem cingebat, longe distabat a Boviano, nuper expugnato: historiam saltem in Samnio accidisse, tota Livii narratio indicat; quin et expresse id docet cap. seq. *Dum haec geruntur in Samnio.* quum lacus Avernus situs sit in Campania non procul a mari, prope Cumas, Bajas, ac Puteolos. Mecum sentiebat Cl. Dukerus; eamdemque ob caussam, Pighii emendationem rejiciens, *avium saltum* inlustrabat ex Liv. 25, 32, 6. *In avios saltus montesque recipientes se.* Quod autem Pighius lectorem mirari jubeat, doctissimum Zonarae interpretem Wolfium auctoris verba tam neglegenter vertisse, ut loci nomen celeberrimum silentio praeterierit, id non tantum verum est, sed efficit, ut eo majore admiratione dignum videatur, nuperum ejus editorem Carol. du Fresne, dom. du Cange, qui in praefatione professus est, se interdum, maxime iis locis, ubi auctoris mentem non omnino adsecutus Wolfius erat, ejus versionem Latinam emendasse, hic tamen verba modo laudata vertisse *in silvas altissimas et densissimas.*

Perpulerunt, ut praedatum eo expeditae ducerentur legiones] *perpulerant* Portug. et Haverk. Tum *expedito ducerentur* Voss. 2. et Lovel. 3. *expedit educerentur* Leid. 1. *expeditae*, vel *expedite*, *educerentur* Portug. et Hearnii Oxon. B. atque in margine N.

§. 8. *Intrasse Romanos vidit saltum*] *intra se Romanos vidit saltum* Leid. 1. et Lovel. 1. *intrasse Romanos vidit in saltum* Lovel. 4. Nihil muto. V. ad 6, 34, 9. Paullo ante *ingens exercitus hostium*, alio ordine, Portug. et Haverk. Tum *insiderat*, pro *insederat*, quaedam ex vetustis edd. attamen invitis principibus, et omnibus scriptis. V. supra ad 2, 29, 6.

Repente adortus cum clamore ac tumultu invadit] Antiqua lectio *repente exortus cum clamore ac tumultu incautos invadit.* GELEN. Lectionem, quae ante Gelenium exstabat, unus probat tantum Harlej. *adortus* etiam Hearne invenit in Oxon. L. 1. Sed *repente exortus*, quod est in reliquis scriptis, ut *subito exortus* 4, 45, 7. *Certamen subito inter tribunos exortum.* ubi alia exempla vide. 25,

vidit saltum, repente exortus cum clamore ac tumultu
9 incautos invadit. Et primo nova res trepidationem fecit, dum arma capiunt, sarcinas congerunt in medium: dein, poſtquam, ut quisque liberaverat se onere, aptaveratque armis, ad signa undique coïbant, et, notis ordinibus in vetere disciplina militiae, jam

16, 16. *Hoſtes subito exorti; et, ne dubia proditio esset, Flavius his se adjungit.* Insuper *incautos*, quod etiam Gelenius interseruit, non tantum est in reliquis codd. sed etiam antea jam recepit ed. Parm.

§. 9. *Dein, postquam, ut quisque liberaverat se onere, aptaveratque armis*] Vel ad arma sumenda dejectis sarcinis, vel armis veſtitis ad proelium. Scio sic explicari poſſe. Nec tamen nolim *arma*, si quis vetus liber patiatur. 10, [33, 2.] *Vixdum satis aptatis armis, in ordines eunt.* 22, [5, 3.] *Ut vix ad arma capienda aptandaque pugnae competeret animus.* Ibidemque [c. 19, 10.] *Trepidatione nautarum capere et aptare arma miles prohibetur.* Apud Silium [5, 166.] equo

Bellatore jubas aptante.

J. FR. GRON. Virgil. tamen 10. Aen. 259. *Atque animos aptent armis.* Ovidius *ad arma* dicit 1. Amor. el. 13, 14.

Aptat et armiferas miles ad arma manus.

DUK. Quindecim mihi sub oculis sunt vel codd. vel eorum excerpta, iique omnes vulgatum servant, nisi quod *habitaveratque armis* praeferat Klock. *optaveratque armis* Gaertn. Sed, *aptare* et *optare* eorumque composita saepe in Mſtis confundi, supra dictum est ad 3, 64, 9. Nihilominus tamen Gronovii conjectura *aptaveratque arma* non displicet: quomodo Livius, non tantum locis a Gronovio laudatis, sed et alibi, locutus est. Ita 5, 49, 3. *Suos in acervum conjicere sarcinas, et arma aptare jubet.* 44, 34, 8. *Alii aptare corpori arma, experirique sub his membrorum agilitatem.* Gronovii sententiae se non inlibenter accedere fatetur Doujatius; addit tamen, se nec rejicere *aptare se armis*, pro eo quod est armis se apte induere, aut aptum reddere ad pugnam: ea enim ratione Suetonium dixiſſe [in Tiber. 43.] *aptare annulum digito:* in quibus jure miramur vel inlaudabilem neglegentiam, vel stuporem interpretis Delphini. Ut enim loca Livii et Suetonii similia forent, vel ille *aptaverat sibi arma*, vel hic *aptaverat annulo digitum* dicere debuiſſent. Praeterea *deinde, postquam* Voſſ. duo, Leid. 2. Lovel. 1. 2. 3. Harlej. Gaertn. Klock. Haverk. Fragm. Hav. et vett. edd. pro quo Frobenius anno 1535. *dein* subſtituit. et ita est in Florent. ac Lovel. 4. V. ad 3, 3, 6. *deinc* praefert Leid. 1. Insuper *honere* Voſſ. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. *honore* Voſſ. 2. Lovel. 3. et Florent. a m. 1. V. ad 9, 8, 3. Praeterea diſtinctionem in hoc loco mutavi, qui ante minus recte interpungebatur. In verbis praecedentibus omiſſa erat vox *primo* in Lovel. 4. *congerant*, pro *congerunt*, exhibet Portug. a m. 2.

Notis ordinibus in veteri disciplina militiae, jam sine praecepto

sine praecepto ullius sua sponte struebatur acies, consul, ad ancipitem maxime pugnam advectus, 10
desilit ex equo, et Jovem, Martemque atque alios testatur Deos, *se nullam suam gloriam inde, sed praedam militi quaerentem, in eum locum devenisse. neque* 11
in se aliud, quam nimiam ditandi ex hoste militis cu-

ullius sua sponte struebatur acies] Pall. tres *in veterem disciplinam*. Amplius sec. *obstruebatur acies*. GEBH. Vera lectio est *in vetere disciplina*, quam praeferunt Florent. Leid. 2. et Lovel. 2. V. infra ad 10, 18, 8. Eodem ducunt reliquorum codicum plerorumque lectiones. *in vetere disciplinam* est in Leid. 1. ubi ultima litera postremae voci adhaesit ex initio sequentis. V. ad 40, 7, 8. Qui in similem codicem inciderunt, deinde emendarunt *in veterem disciplinam*, quomodo obferunt Voss. 2. Lovel. 3. 4. Portug. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 1, 2. B. et N. [Veith.] Vulgatum igitur, quod in paucis tantum Mstis superest, mutavi. Deinde *trahebant acies* Lovel. 3. a m. 1. *struebant acies* a m. 2. quomodo etiam praefert Voss. 2. Male. V. ad 2, 26, 4. *fruebatur acies* Lovel. 2. *Struere* in hac re proprium verbum esse, infra videbimus ad 42, 51, 3.

§. 10. *Consul, ad ancipitem maxime pugnam advectus, desilit ex equo*] *consul adcipitem* Florent. a m. 1. in quo, litera *d* a recentiori manu expuncta, factum est *consul acipitem*. Tum *ad ancipitem magis ac maxime pugnam* inepte Gaertn. quae omnia vocabula desunt in Lovel. 3. *ad ancipitem maxime pugnam eductus* est in Voss. 2. et Fragm. Hav. Male. Infra 28, 2, 3. *Citato equo ad primum clamorem et tumultum advehitur*. Supra 2, 47, 3. *Cum aliquot turmis equitum in eam partem citato equo advectus*. ubi v. quae notantur. Deinde *desiliit equo* Lovel. 4. *desilit ex quo* Haverk. *desilit de equo* Gaertn. a m. 1. Nihil muto. Infra 35, 34, 10. *Desilire omnes ex equis jussit*. ubi alia videri possunt.

Et Jovem, Martemque atque alios testatur Deos] Pal. pr. *adque alios testatur Deos*. fortasse quadam τμήσει, pro *et alios attestatur Deos*. sec. *Martemque alios testatur Deos*. GEBH. Nullam hic tmesin cogitasse librarium existimo, sed sollemni errore *adque*, pro *atque*, scripsisse. V. Noris. in Cenot. Pisan. Diss. 4, 2, 2. p. 453. Pari modo saepe *ad* pro *at* scriptum fuisse, supra vidimus ad 3, 17, 3. Ceterum vocula *et* deficit in Leid. 1. et Lovel. 3. Tum *Martemque et alios* legit Gaertn. *artemque alios* Haverk. in quo certe prima litera τοῦ *Martemque* intercepta est ab ultima vocis praecedentis. Vide ad 2, 44, 6. et mox ad §. seq. Τὸ *atque* autem omissum erat ob syllabam praecedentem. Hinc *testatus* Lovel. 4. Vox *Deos* tandem deest in Leid. 2. et Lovel. 1.

Se nullam suam gloriam inde, sed praedam militi quaerentem] *nullam gloriam suam* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Portug. et Haverk. [*nullam gloriam* Veith.] Deinde *se praedam* Leid. 2.

§. 11. *Ab eo se dedecore nullam*

ram, reprehendi posse: ab eo se dedecore nullam rem a-
12 *liam, quam virtutem militum, vindicaturam. connite-*
rentur modo uno animo omnes invadere hostem, victum acie, castris exutum, nudatum urbibus, ultimam spem furto insidiarum tentantem, et loco, non armis, fretum.
13 *Sed quem esse jam virtuti Romanae inexpugnabilem lo-*

rem aliam, quam virtutem militum, vindicaturam] *abesse dedecore* Voss. 2. et Lovel. 2. 3. ac 4. *ab eo se decore* Haverk. Tum *quam virtute militum* Florent. Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 3. 4. et Gaertn. Sed ultima litera *m* mediae vocis a sequentis initiali intercepta est. V. paullo ante ad §. praec. *quam virtute militem* Lovel. 2. Deinde *ditaturum* Lov. 2. *dictaturum* Voss. 2. et Lov. 3. ac 4. *dicaturum* Leid. 1. ubi syllaba prima intercidit ob similitudinem ultimarum literarum vocis praecedentis. Paullo ante vox *ditandi* non comparebat in Portug. et Haverk. cujus loco *dictandi* est in Fragm. Hav. a m. 1.

§. 12. *Conniterentur modo uno animo invadere hostem*] Lege addendo *uno animo omnes invadere*. GELEN. *quo niterentur* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. Sed passim literae *c* et *qu* in Mstis confundi solent. V. ad 9, 2, 15. *quare niterentur* Haverk. *coniterentur* Florent. *comiterentur* Voss. 2. *comiteretur* Leid. 1. *committerentur* Lovel. 2. 3. et Gaertn. (* v. ad 35, 5, 12.) Deinde vox *omnes* deficit in Harlej. Neap. Latinii, et edd. prioribus, quam Froben. primus recepit anno 1535. Ei vero consentiunt reliqui Msti.

Victum acie, castris exutum, nudatum urbibus] *victum aciem* Leid. 1. Hinc *castris excitum* Voss. 2. et Lovel. 3. quomodo etiam alibi peccarunt librarii. V. N. Heinsium ad Claud. bell. Getic. 36. Insuper *nudatum juribus* Lovel. 2. Mox *insidiatum*, pro *insidiarum*, Fragm. Hav. *furto insidiari contemptantem* Klock.

§. 13. *Sed quem esse jam virtuti Romanae inexpugnabilem locum*] Lege *Ecquem esse*, et cum priori membro junge ita. dummodo conniterentur uno animo invadere hostem victum acie, castris exutum, ecquem esse jam virtuti Romanae inexpugnabilem locum? SIG. Pal. pr. et tert. *Si quem esse*. sec. *Sed nullum esse virtuti Romanae locum inexpugnabilem*. Sigonius non male, si a libris, *Ecquem esse jam virtuti Romanae*. GEBH. Lege, inquit Sigonius, *Ecquem esse*. Libri nulli subscribunt: et hoc loco nescio quid peregrinum sonat. Justinus 18, [6.] *Regem aliquem poscere, qui cultiores victus eum Afrosque perdoceat: sed quem inveniri posse, qui ad barbaros transire velit?* J. FR. GRON. Nullus etiam meorum codd. Sigonii conjecturae favet, licet tamen non omnes vulgatum probent. Certe *Si quem esse jam virtuti Romanae* praeferunt Voss. 2. et Lovel. 3. *Sed quem esse virtuti Romanae* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. *Sed quem esset virtuti Romanae* Portug. a m. 1. *Sed quae esse virtuti Romanae* a m. 2. *Sed nullum esse jam virtuti Romanae* Lovel. 2. et Hearnii Oxon. C. et L. 2. [Veith.] *Sed nullum esse virtuti Romanae* Haverk. et Hearnii B. *Sed quem nullum*

cum? Fregellana arx, Soranaque, et ubicumque
iniquo successum erat loco, memorabantur. His 14
accensus miles, omnium inmemor difficultatium,
vadit adversus inminentem hostium aciem. ibi paul-
lum laboris fuit, dum in adversum clivum erigitur
agmen: ceterum, postquam prima signa planiciem 15

esse jam virtuti Romanae, duplici lectione juncta, Gaertn. et Fragm. Hav. a m. 2. Vulgatum, quod reliqui servant, cum Gronovio malo. Insuper *locum inexpugnabilem* Haverk.

Ubicumque iniquo successum erat loco, memorabantur] *ubicumque erat iniquo successum loco* Portug. et Haverk. Vox *loco* deest in Lovel. 2. Deinde *memorabatur* Voss. 2. Leid. 2. Lovel. 1. 2. 3. Portug. Gaertn. et Fragm. Hav. Utrumque ferri potest. Malo itaque receptam lectionem, pro qua stant optimi codd. *memorabat* Haverk. V. ad 10, 10, 1. *commemorabatur* Haverk. et editi ante Aldum. Sed prima syllaba vel in codicibus reliquis ab ultima vocis praecedentis intercepta, vel in eo, quem primi editores secuti sunt, ex ejusdem repetitione addita est: quod posterius propter reliquorum codicum auctoritatem, syllabam *com* ignorantium, verius puto; quamvis tamen nec *commemorabantur* incommodum foret. Paullo ante *Oranaque*, pro *Soranaque*, Florent. a m. 1.

§. 14. *His accensus miles, omnium inmemor difficultatum*] *His accensis* Portug. Originem hujus erroris indicavi ad 6, 3, 8. Praeterea *difficultatium* Florent. Quod recepi. V. supra ad 7, 38, 5.

Vadit adversus inminentem hostium aciem, ubi paullulum laboris fuit] *inminentium hostium aciem* Voss. duo, Leid. duo, Lovel. 1. 2. 3. 4. Portug. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. B. Hinc *ibi*, pro *ubi*, iidem illi codd. quibus consentiunt omnes editiones, Basileensi anni 1539. priores. Saepius hae voculae in Mstis confundi solent. V. infra ad Livii 27, 5, 2. Hic tamen, mutata distinctione, veterem lectionem revocavi. Eamdem distinctionem autem non modo praeferunt antiquiores edd. quae *ibi* servant; verum insuper illae etiam, quae *ubi* receperunt, usque ad Gronovium; qui, hac lectione recepta, eam vix ferri posse animadvertit, ideoque inmutavit. Unde, *τὸ ubi* potius operarum errore invaluisse, credibile fit. Veterem lectionem etiam Sigonius restituerat, sed neminem habuit, qui praeeuntem sequeretur. Deinde *paullum* est in Florent. Voss. 2. Leid. utroque, Lov. 1. 2. 3. 4. Port. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. N. ac C. Similiter etiam Frobenius anno 1535. edidit, eumque secuti sunt recentiores usque ad Gruter. qui in postrema ed. *paululum* substituit, ut Frobeniana modo memorata antiquiores exhibuerant. Saepius ita variasse librarios, infra videbimus ad 36, 9, 8. Verum hic etiam codd. sequi malui. Mox *exigitur*, pro *erigitur*, Haverk. quae lectionis diversitas etiam alibi in Mstis obvia est. V. ad 6, 2, 1. De ipsa locutione v. ad 10, 26, 8.

summam ceperunt, sensitque acies aequo se jam institisse loco, versus extemplo est terror in insidiatores, easdemque latebras, quibus se paullo ante texerant, palati atque inermes fuga repetebant:
16 sed loca difficilia, hosti quaesita, ipsos tum sua fraude inpediebant. Itaque ergo perpaucis effugium

§. 15. *Versus extemplo est terror in insidiatores*] *versus extemplo terror est* Portug. et Haverk. Tum praepositio *in* abest a Leid. 1. et Lovel. 3. sed intercepta est a syllaba initiali vocis sequentis. V. ad 8, 33, 6. Paullo ante *summam planiciem*, et *jam se*, transpositis vocibus, est in Lovel. 2. Praeterea *instetisse*, pro *institisse*, edd. Rom. anni 1472. et Parm.

Easdemque latebras] *easdem latebras* Gaertn. *easdem quippe latebras* Florent. [*easdem in latebras* Veith.] Mox verbis sequentibus *palati et inermes*, pro *atque inermes*, Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Portug. et Haverk.

§. 16. *Sed loca difficilia, hosti quaesita, ipsos tum sua fraude inpediebant*] Vet. lib. *sed loca difficilia ab hoste quaesita ipsos cum sua fraude impediebant*. SIG. *loca difficilia hosti quaesita* probe vetustissima ed. Andreae: cujus scripturae elegantiam non assecuti scribae fecerunt in Pall. tribus *loca difficilia ab hoste quaesita*. Campanus edidit *sed loca difficilia hosti exquisita*. GEBH. *loca difficilia hostiae quaesita* Florent. *loca difficilia ab hoste quaesita* Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. 4. Gaertn. Portug. Haverk. Fragm. Hav. [Veith.] et Hearnii Oxon. N. L. 2. B. ac C. nisi quod codex posterior praeferat *loco difficiliora*. Et hanc scripturam Sigonius in contextum recepit, nullo recentiorum lectionem ejus probante. Et sane ea potius, quam vulgata, ex interpolatione vel interpretis expositione nata videtur. Adi, quae supra notantur ad 6, 11, 4. [*texerat pallati* et *fuga rapiebantur* Veith.] Praeterea *ipsos cum sua fraude* est quoque a Sigonii emendatione, quomodo etiam ante eum Mediolanenses anno 1505. ediderunt. Neque aliter est in Voss. utroque, Leid. 2. Lovel. 1. Port. Haverk. Fragm. Hav. et Hearnii N.L.2.B. ac C. Voculae *tum* et *cum* saepe in Mstis confunduntur. V. ad Epit. Liv. 48. circa finem. Utrumque commode ferri posse existimo. Et quidem a Sigonio plures, a prisca scriptura integriores stant Msti. *ipsos tam sua fraude* habet Lovel. 3. *ipsos tum fraude sua* Lovel. 2.

Itaque ergo perpaucis effugium patuit: caesa ad viginti millia hominum] Vox *ergo* exsulat a Lovel. 4. Male. *Itaque ergo* enim Livius jungere solitus est. V. ad 1, 25, 2. et 3, 31, 5. quibus etiam locis nonnulli scribae locutione ea obfensi particulam *ergo* neglexerant. Tum *paucis effugium patuit* Fragm. Hav. Non sequor. V. ad 37, 11, 3. Deinde *caesi* Voss. 2. Ita Livium saepius locutum esse, infra videbimus ad 37, 39, 12. Hic tamen, invitis reliquis codicibus, unum audire, iniquum puto.

gium patuit: caesa ad viginti millia hominum, victorque Romanus ad oblatam ultro ab hoste praedam pecorum discurrit.

XXXII. Dum haec geruntur in Samnio, jam om- 1
nes Etruriae populi praeter Arretinos ad arma ierant, ab obpugnando Sutrio, quae urbs, socia Romanis, velut claustra Etruriae erat, ingens orsi bellum.

Victorque Romanus ad oblatam ultro ab hoste praedam pecorum discurrit] *vinctoque Romanus* Florent. Vox *ultro* deficit in Harlej. et edd. Aldina prioribus. Supra 1, 17, 8. *Obferendum ultro rati, quod amissuri erant.* 32, 21, 35. *Nolite, si, quod omnibus votis petendum erat, ultro obfertur, fastidire.* 40, 23, 1. *In omnia ultro suam obferens operam.* Hinc *praedam pecudum* Hearnii Oxon. L. 2. et N. *pecorum* tamen in posterioris margine adparet. V. ad 37, 39, 4.

§. 1. *Omnes Etruriae populi praeter Aretinos ad arma ierant*] Pall. pr. et tert. *ad arma se contulerant.* Amplius Camp. *ad arma ierant, ad oppugnandum Sutrium.* GEBH. Quid sibi volunt Voss. [sec.] et duo Pall. *ad arma se contulerant?* J. FR. GRON. Quaedam edd. apud Hearnium *Arretinos. Arretium*, aït Aldus in Orthographia, *duplici r libri veteres et lapides.* De lapidibus credo verius esse, quod dicit, quam de libris: nam, in his non semper ita scribi, certum est. Sed illi haud dubie praeferendi sunt. Adde Graevium ad Suet. Domit. 11. DUK. *ad arma se contulerant* etiam Lovel. 3. quae lectio ex interpretis expositione, margini vel inter versus olim adscripta, in contextum inrepsisse videtur. *ad arma ire* Livius saepius usurpavit. 21, 48, 3. *Contactosque eo scelere, velut injecta rabie, ad arma ituros.* 33, 26, 6. *Tum primum suo nomine ad arma ierant.* 42, 2, 2. *Facile tamen adparuisse sibi, bellum parari, nec ultra ad arma ire dilaturum.* c. 21, 2. *Ceteri quoque Ligurum populi ad arma ierunt.* Tum *Aricinos* Hearnii Oxon. L. 2. *Arretinos* Voss. 1. Leid. 1. Lovel. 4. et Florent. neque aliter pleraeque edd. Parisina anni 1573. antiquiores hoc loco et infra c. 37, 12. ut et 10, 3, 2. Reliquis vero locis, ubi hujus populi mentio fit, etiam illae edd. quae nunc dissentiunt, literam duplicem caninam servant. Haec inconstantia displicet; quare hic et alibi *Arretinos* reposui, praesertim quum ita supersit in inscriptionibus antiquis, ut jam monuit Cluver. 2. Ital. Ant. 3. p. 571. Deinde *ad oppugnando Sutrio* est in Florent. manifesto scribae lapsu, quem emendaturi alii longe pejus dederunt *ad oppugnandum Sutrium*, quomodo est in Lovel. 2. Harl. Hearnii Oxon. C. et Neap. Latinii. [*praeter Aricinos ierant ad oppugnandum Sutrium* Veith.]

Ab oppugnando Sutrio, quae urbs etc.] Sutrium coloniam deductam a Romanis post annos VII. quam Roma a Gallis capta est, scribit Vellejus [1, 14.] Eamdem ἄποικον hoc anno vocat Diodorus [l. 20. p. 750.] praeterea Livius 27, [9, 7.] inter colonias numerat. SIGONIUS.

2 Eo alter consulum Aemilius cum exercitu ad libe-
randos obsidione socios venit. Advenientibus Ro-
manis, Sutrini commeatus benigne in castra ante
3 urbem posita advexere. Etrusci diem primum con-
sultando, maturarent, traherentne bellum, traduxe-

Quae urbs, socia Romanis, velut claustra Etruriae erat, ingens orsi bellum] Optimae membranae *quae urbis socia Romanis.* MOD. Quis sit sensus lectionis, quam e membranis produxit suis Modius, non assequor. GEBH. Librarius cod. quo Modius usus est, eodem modo aberrans *urbis* dedit pro *urbs*, quo supra habuimus *stirpis* pro *stirps*, 1, 1, 11. Tum vox *Romanis* exsulat ab Haverk. Deinde *velut claustrum Etruriae* Lovel. 2. Verum hoc sensu numero plurali apud Livium usurpatur. Infra 32, 21, 14. *Cur excessit faucibus Epiri claustrisque illis inexpugnabilibus super Aoum amnem.* 42, 67, 6. Oppidum *ante ipsa Tempe in faucibus situm, Macedoniae claustra tutissima praebet.* 45, 11, 4. *Pelusii validum relictum erat praesidium. adparebat claustra Aegypti teneri.* At *velut castra Etruriae* Leid. 2. et Lovel. 1. sollemni scribarum aberratione. (* v. infra ad 32, 21, 20.) V. Cel. Burmann. ad Ovid. 2. ex Ponto Ep. 9, 37. Oudendorp. ad Lucani 9, 118. et quae notavi ad Silii 10, 643. Ceterum Doujatius Sutrium, quam Vellej. septimo anno post Romam a Gallis captam coloniam Romanorum factam scribit, et Diodorus circa hoc tempus coloniam vocat, hic tamen a Livio *sociam Romanis urbem* vocari conjicit, quia non optimo jure, sed sine civitate, coloni erant. Verisimilius tamen esse, Sutrinos nondum hoc tempore colonos fuisse, supra dictum est ad 6, 3, 2. Ad testimonium Diodori tanto minus adtendimus, quod Sutrium jam proximo post Romam ex manibus Gallorum liberatam anno ἀποικίαν vocet l. 14. p. 456. apud Vellej. autem forte *Satricum*, pro *Sutrium*, legendum est. V. ad d. l. Livii notata. Tandem *ingens orsa bellum* Lovel. 2. *ingens orsum bellum* Harlej.

§. 2. *Eo alter consul Aemilius cum exercitu ad liberandos obsidione socios venit*] E tribus MSS. lege *Eo alter consulum Aemilius.* GEBH. Quinque alii cum Thuan. *Eo alter consulum Aemilius.* J. FR. GRON. Per quinque codd. Gronovius tres Pall. et duos Voss. intellexisse videtur. Et ita tantum non omnes mei, ut et omnes Hearnii Oxonienses, praeter unum B. qui *alter consul* servat. Passim apud Livium *alter consulum* obcurrit. Quaedam loca Jac. Gronovius infra notavit 24, 47, 12. Adde 2, 11, 8. 3, 33, 4. 8, 12, 4. 24, 21, 1. et 27, 25, 6. Alia insuper passim obcurrunt. Error facillime nasci potuit, quia pro *consulum* librarii per compendium vel *cos.* vel *cons.* vel *coss.* vel *consul*, linea per ultimae literae cornu traducta, scribere soliti sunt. V. ad 10, 10, 2. Deinde *ad liberandos obsidione venit socios* Fragm. Hav. in quo etiam prima vox *Eo* a m. 1. omissa erat. Sed ejus loco *Et* exhibet Lovel. 2.

Commeatus benigne in castra ante urbem posita advexere] Pal. sec. *adduxere.* GEBH. *commeatus benignos* Florent. sed vox *benigne*

runt. Postero die, ubi celeriora, quam tutiora, consilia magis placuere ducibus, sole orto signum pugnae propositum est, armatique in aciem procedunt. Quod postquam consuli nunciatum est, ex- 4
templo tesseram dari jubet, ut prandeat miles, fir-

non adparet in Leid. 2. et Lovel. 1. Melius eam ceteri servant, quae hic eleganter pro largiter, copiose accipi potest; ut infra, 36, 22, 10. *Ager Heracleensis benigne ad omne genus operum materiam suppeditabat.* Ita contra *maligne* est parce. 8, 12, 12. *Materiam autem praebebat criminibus ager in Latino Falernoque agro maligne plebei divisus.* 39, 9, 6. *Maligne omnia praebentibus suis, meretriculae munificentia sustinebatur.* Hinc *aduxere*, una litera omissa, Portug. a m. 1. in qualem cod. incidens scriba Haverk. substituit *adduxere*. Alibi saepius ita variare codd. infra videbimus ad 27, 38, 12. Paullo ante *Et advenientibus*, addita prima vocula, praeferunt Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. N. L. 2. ac B.

§. 3. *Consultando, maturarent, traherentne bellum*] *cum consultando* Portug. in margine a m. 2. *consilia dum maturarent* Lovel. 4. Praeterea *traherentve* Haverk. V. ad 5, 28, 5. Tota vox *traherentne* omittitur in Portug.

Celeriora, quam tutiora, consilia] Duae mediae voces exsulant a Florent. et Hearnii Oxon. L. 1. At similiter infra ad 22, 38, 13. *Id sua sponte adparebat, tuta celeribus consiliis praepositurum.* Neque multum differt, quod supra habuimus 2, 51, 7. *Quamvis in praecipitia, dum celeriora essent, agebat consilia.* Mox *signum pugnae positum* Gaertner. (* vide ad Epit. Liv. 88.) *proponere* in hac re proprium verbum est. Supra hoc lib. c. 23, 7. *Signum repente pugnae proposuit.* 22, 45, 5. *Nihil consulto collega, signum pugnae proposuit.* Et saepe alibi. Per compendium scriptum erat *ppositum*; idque errandi caussa librario fuit, eodem fere modo, quo *per* pro *propter* datum est saepe: de quo v. ad Epit. Liv. 84. Tandem *armati*, pro *armatique*, est in Leid. 2. et Lovel. 1.

§. 4. *Tesseram dari jubet, ut prandeat miles, firmatisque cibo viribus arma capiat*] Duplicis generis tesserae in re militari notae fuerunt: alterae, quibus milites se internoscerent; alterae, quibus imperator militibus, quid agendum foret, indicabat. V. quae notavi ad Silii Ital. 7, 347. Posterioris generis tesseram hic intelligi, nullus non videt: excipio tamen Professorum regiorum primicerium Joh. Doujatium, qui ad hunc locum monuit, per *tesseram* se intelligere symbolum, quod sub ipsam pugnam uno aut altero verbo ab imperatore datur, ut eo indicio commilitones inter se norint. Ceterum *et prandeat miles* Leid. 2. et Lovel. 1. in contextu, pro quo *ut* emendatur in ejus margine. V. ad 21, 28, 8. et mox §. seq. *ut plaudeat* Voss. 1. cujus margini recte *prandeat* adscriptum est. Insuper *fumatisque cibo miribus* sine sensu inepte Haverk. Paullo ante *post*, pro *postquam*, erat in Lovel. 3.

§. 5. *Ubi armatos paratosque vidit*] Lego *pransos paratosque.* V.

matisque cibo viribus arma capiat. dicto paretur.
5 Consul, ubi armatos paratosque vidit, signa extra vallum proferri jussit, et haud procul hoste instruxit aciem. Aliquamdiu intenti utrimque steterunt, exspectantes ut ab adversariis clamor et pugna inci-
6 peret et prius sol meridie se inclinavit, quam telum hinc aut illinc emissum est. inde, ne infecta re abiretur, clamor ab Etruscis oritur, concinuntque
7 tubae, et signa inferuntur. Nec segnius ab Roma-

Lipsium 2. var. lect. 9. Vidi enim librum veterem, qui habet *ubi antos paratosque*. KLOCK. *armatos peractosque* Lovel. 3. sollemni scribarum errore. V. (* ad 34, 28, 1.) Cel. Burm. ad Nason. Ep. 6. Her. 41. *paratos armatosque* Gaertn. Reliqui nihil mutant: quare et mihi a vulgato discedere religio est. Supra 6, 26, 4. *Ita armati paratique obviam imperatoribus legionibusque vestris processimus.*

Proferri jussit, et haud procul hoste instruxit aciem] Pall. pr. et tert. *procul hostem.* sec. *procul ab hoste.* GEBH. *procul ab hoste* Lovel. 4. Portug. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. a m. 2. et Hearnii Oxon. C. *procul hostem* Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 3. et Fragm. Hav. a m. 1. De hac locutione v. infra ad 21, 61, 8. Potius nihil muto, atque existimo, ultimam literam τῷ *hostem* adhaesisse ex prima syllaba vocis sequentis. V. supra ad 3, 48, 5. De constructione autem vocis *procul* cum casu sexto v. infra ad 24, 28, 1. Deinde *proferri jubet* Gaertn. Paullo ante vox *consul* non adparebat in Lovel. 4.

Ut ab adversariis clamor et pugna inciperet] *et ab adversariis* Haverk. V. modo ad §. praec. *ut adversarius clamor* Lovel. 3. Insuper *clamor et pugna inciperent* edd. Rom. anni 1472. et Parm. Utrumque genus loquendi Livio familiare fuit. De altero v. ad 1, 31, 7. de altero ad 37, 29, 6. Sana igitur ratio suadet, ut scriptis vulgatum pertinaciter tuentibus adhaereamus. In verbis praecedentibus *utrimque intenti*, inmutato ordine dictionum, Harlej. Portug. Haverk. et edd. Aldina priores. *intenti utrique* Lovel. 3. V. ad 6, 31, 8.

§. 6. *Telum hinc aut illinc emissum est*] *hinc atque illinc dimissum* Gaertn.

§. 7. *Nec segnius ab Romanis pugna initur*] Praepositionem omittunt Harlej. et edd. primae. V. ad 6, 11, 4. Quum tamen reliqui scripti eamdem servent, ego ei controversiam a me motam nolim. Omnia autem haec verba exsulant a Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. 4. et Fragm. Hav.

Virtute Romanus superat] Pall. pr. et sec. *supererat.* GEBH. *superat* Voss. 2. Leid. 2. Lovel. 1. Gaertn. et Haverk. *supererat* Lovel. 3. et Fragm. Hav. V. ad 6, 4, 2.

§. 8. *Anceps proelium multos utrimque, et fortissimum quemque, absumsit*] *et multos utrimque, et*

nis pugna initur. concurrunt infensis animis. numero hostis, virtute Romanus superat. Anceps 8
proelium multos utrimque, et fortissimum quemque, absumit: nec prius inclinata res est, quam secunda acies Romana ad prima signa, integri fessis, successerunt. Etrusci, quia nullis recentibus sub- 9
sidiis fulta prima acies fuit, ante signa circaque omnes ceciderunt. nullo umquam proelio fugae minus, nec plus caedis fuisset, ni obstinatos mori Tuscos

fortissimum quemque Portug. et Haverk. Sed levioris auctoritatis sunt, quam ut eos solos, invitis reliquis, audirem. Tum *adsumit* Florent. *assumit* Leid. 2. Lovel. 1. et Fragm. Hav. a m. 1. V. ad hujus lib. c. 17, 17.

Secunda acies Romana ad prima signa, integri fessis, successerunt] *Romana acies secunda* Leid. 2. et Lovel. 1. *secunda acies, Romani* Leid. 1. *secunda acies Romanos* Florent. Tum *integra fessis successerunt* Gaertn. *integri fessi successerunt* Voss. 1. et Leid. 2. Sed ultima litera vocis *fessis* intercidit ob initialem sequentis. V. ad 37, 29, 5. *fessis integri successerunt* Harlej. et edd. vett. usque ad Frobenianam anni 1535. Deinde *acies Romana ad prima acies fuit, ante signa*, reliquis mediis omnibus omissis, Lovel. 4. neque aliter Leid. 1. nisi quod *a prima* praeferat. *acies Romana ad primam accessit, ante signa* Lovel. 3. Caussa erroris fuit repetitio vocis *prima*. V. supra hoc lib. ad c. 11, 11.

§. 9. *Ante signa circaque omnes ceciderunt*] *ante signaque* Haverk. Tum *ceciderant* Voss. 2. et Lovel. 3.

Ni obstinatos mori Tuscos nox texisset] Contusus et hic locus in MSS. Pall. nam pr. et tert. *obstinatos morituros coss.* sec. *obstinatos morti Etruscos.* GEBH. *obstinatos mori Etruscos* Portug. Gaertn. Haverk. et Hearnii Oxon. B. Solent voces *Tuscus* et *Etruscus* confundi. V. ad 2, 47, 6. Et quidem tanto magis pro *Tuscos* substituerunt hoc loco *Etruscos*, quia ita etiam in verbis praecedentibus vocati erant. At Livium in hac variatione elegantiam captasse, docet Cl. Jac. Gronov. ad Liv. 2, 7, 2. Ceterum *obstinatos morituros cos.* Leid. 1. et Lovel. 4. *obstinatos morituros consules* Voss. 2. Lovel. 3. et Hearnii C. *obstinatos morituros que consules* Lovel. 2. Similes librariorum lapsus infra videbimus ad 37, 2, 9. *obstinatos morituros*, omissa sequenti voce, Hearnii Oxon. N. Ferre non potuisse videntur librarii genus loquendi, ad imitationem Graecorum formatum, *obstinatos mori.* Ita tamen Liv. infra loquitur 28, 22, 15. *Ut neminem cedere, atque obstinatos mori in vestigio quemque suo vidit.* 42, 65, 11. *Quum ex insperato jam obstinatis mori spes adfulsit. obstinatus ad moriendum* dixit Curtius 8, 2. *Quem ut armigeri corporisque custodes ad moriendum obstinatum esse cognoverunt.* Mox *ita haut victores prius, quam vita pugnandi finem facerent* Klock.

nox texisset; ita ut victores prius, quam victi, pu-
10 gnandi finem facerent. Post occasum solis signum
receptui datum est: nocte ab utroque in castra re-
11 ditum. Nec deinde quidquam eo anno rei memoria
dignae apud Sutrium gestum est; quia et ex hostium
exercitu prima tota acies deleta uno proelio fuerat,
subsidiariis modo relictis, vix quod satis esset ad

§. 10. *Post occasum solis*] In Pal. sec. ambigue scriptum est, ut possis etiam legere *post occasum solem*. Plinius *post mediam noctem*, *post solem meridiem*, *et post solem occasum agunt*. Plautus in Epid. 1, 2, 41.

— *Nam ni ante solem occasum*
hoc argentum eloces,
Meam domum ne imbitas.

GEBH. V. viros doctos ad d. l. Plauti, ubi et Plinii illud laudatur; et Laurent. in Antiquar. voce *Occasus sol*. Verum omnes codd. quibus utor, uno ore vulgatum defendunt. Et passim etiam Livius *occasum solis* memorat. V. Gronov. 4. Observ. 4. p. 58. Numquam vero *solem occasum*; quod nimis antiquatum videtur, quam ut nostro convenire queat.

Nocte ab utroque in castra reditum] Praepositio *in* deficit in Gaertn. Ne *redire castra* alicui placeat, videnda sunt, quae notantur supra ad 2, 44, 11.

§. 11. *Quidquam eo anno rei memoria dignae apud Sutrium gestum est*] Vet. lib. *memoria dignum*. SIG. Ita et Lovel. 2. Port. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. a m. 2. et Hearnii Oxonienses. Sed optimi rectius nihil mutandum evincunt. Tum *est* deficit in Lovel. 4. *gestum est* in Voss. 2. et Lovel. 3. *est gestum* legit Haverk.

Quia et ex hostium exercitu prima tota acies deleta] *qui et ex hostium* Gaertn. V. infra ad 36, 33, 5. *quia ex hostium* Voss. 2. Lovel. 2. et Haverk. V. supra ad 2, 44, 3. Tum vox *tota* omittitur in Voss. 2. et Lovel. 3. Paullo post *subsidiaris*, pro *subsidiariis*, Lovel. 1. V. ad 32, 6, 6. *subsidianis* Lovel. 4. V. ad 3, 30, 3.

Subsidiariis modo relictis] Haec parum videntur convenire cum iis, quae paullo ante dixit, *quia nullis recentibus subsidiis fulta prima acies fuit*. *Subsidiarii* opponuntur *primae aciei* 6, 8, 4. 9, 27, 9. et 34, 15, 1. Si ergo subsidiarii relicti fuerunt, quomodo prima acies non fulta fuit subsidiis? Hoc non possum expedire. DUK.

Vix quod satis esset ad castrorum praesidium] *vixque satis esset* Lovel. 3. V. ad 2, 41, 8. *quod vix satis esset* Lovel. 4. V. ad 28, 12, 13. *ad castrorum ad praesidium* Leid. 1. *ad castrorum subsidium praesidium* Lovel. 2. Sed additis notis librarius postea indicavit, vocem *subsidium* delendam esse.

§. 12. *Ut plures post proelium saucii decesserint*, *quam ceciderant in acie*] Vox *saucii* deficit in Harlej. Tum *decesserint*, *quam ceciderint* est in Voss. 2. et Haverk. quod si plures aut certiores servassent, in contextum recepissem. Ni quis haec referre malit ad en-

castrorum praesidium: et apud Romanos tantum 12
vulnerum fuit, ut plures post proelium saucii de-
cesserint, quam ceciderant in acie.

XXXIII. Q. Fabius, insequentis anni consul, 1
bellum ad Sutrium excepit. collega Fabio C. Mar-
cius Rutilus datus est. Ceterum et Fabius supple- 2
mentum ab Roma adduxit, et novus exercitus domo

allagen modorum, de qua infra videbimus ad 41, 24, 6. Praeterea *ceciderant acie* Leid. 1. quod eodem modo dictum esse potest, quo infra 23, 21, 7. *Qui ceciderant pugna Cannensi.* ubi Gronov. vulgatum contra Sigonium, *in pugna* substituentem, defendit. (* *itinere* pro *in itinere* 25, 19, 13. *comitiis* pro *in comitiis* 39, 39, 9. v. ad 28, 26, 14.) Nepos in Paus. 1. *Eoque ipse dux cecidit proelio.* Ovid. Epist. 1. Her. 21,

Denique quisquis erat castris jugulatus Achivis.

Florus 3, 16. *Occiso palam comitiis Annio competitore tribunatus.* Curtius 7, 7. *Cecidere eo proelio peditum duo millia.* Quum tamen reliqui codd. stent pro vulgata scriptura, ei adversari nolo. Paullo ante *tantum vulneris*, pro *vulnerum*, erat in Lovel. 4. [Veith.]

§. 1. *Q. Fabius insequentis anni consul*] Hic addendum *iterum*. Nam primum fuit anno CDXXXII. [8, 38, 1.] postea vero adhuc ter. Maximi nomen ad finem hujus libri meruit, quamquam in prioribus saepe huic appositum est, sed perperam, meo quidem judicio, ut antea etiam admonuimus [ad 8, 18, 4.] GLAR. Praenomen hujus consulis abest a Voss. utroque, Leid. utroque, Lovel. 1. 2. 3. 4. Portug. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 2. N. B. ac C. Omisit etiam Aldus, sed inter errata addendum monuit. Deinde, neglegentia librariorum factum esse, ut Fabio iterati consulatus nota non adscribatur, existimavit etiam Pighius in Annal. ad ann. CDXLIII. p. 368. Sed v. quae dicta sunt ad 2, 16, 7. De prolepsi, qua Fabio cognomen *Maximi* ante censuram tribuitur, v. ad 8, 18, 4. Mox *bellum* deficit in Leid. 2.

Collega Fabio C. Marcius Rutilus datus est] *Fabio C. Martio Ruptilius* Voss. 1. et Lovel. 1. in quo tamen a m. 2. *Martius* emendatur. *Fabio C. Martius Rutilius* Voss. 2. Lovel. 2. 3. 4. Harlej. et Gaertn. *Fabio C. Marcius Rutilius* Leid. 1. Fragm. Hav. aliique. *Fabio C. Martius Rutillus* Portug. *Fabio C. Marcius Rutullius* Haverk. a m. 1. in quo manus altera *Rutillius* emendavit. V. ad 7, 17, 6.

§. 2. *Et Fabius supplementum ab Roma adduxit*] Pall. duo *abduxit*. GEBH. *abduxit* etiam Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. 4. et Klock. Eamdem lectionem quum etiam Cl. Salvinius in Florent. invenisset, adjecta nota indicavit, sibi illam non displicere. Saepe quidem *abducere* et *adducere* in Mstis commutantur, ut infra dicendum erit ad 27, 29, 1. Hic tamen vulgatum praestare puto, licet alterum malint praestantissimi codd. V. infra

3 adcitus Etruscis venit. Permulti anni jam erant, quum inter patricios magistratus tribunosque nulla certamina fuerant: quum ex ea familia, quae velut fatalis tum tribunis ac plebi erat, certamen ori-
4 tur. Ap. Claudius censor, circumactis decem et octo mensibus, quod Aemilia lege finitum censurae spatium temporis erat, quum C. Plautius collega ejus magistratu se abdicasset, nulla vi compelli, ut

ad 36, 40, 3. Codicibus obpono auctoritatem Prisciani, qui hunc locum laudans 15. Gramm. p. 1008. exhibet *adduxit*. Ceterum *et* non adparet in Hearnii Oxon. L. 2. [Veith.] Male. V. ad 2, 44, 8. *a Roma* legit Gaertn. utrumque dissentiente Prisciano loco laudato. In verbis etiam proximis *et* ignorant Leid. 2. et Lovel. 1.

§. 3. *Permulti jam anni erant, quum inter patricios magistratus tribunosque*] Vet. lib. *tribunosque plebis*. SIG. Pall. duo cum Andreae et Campani editis ejiciunt *τὸ plebis* intrusum ab Sigonio, et comparens in Pal. sec. GEBH. Vocem *plebis*, si bonos auctores haberet, facile ferrem: nunc, quia non modo editi veteres, sed et Flor. Rott. uterque Vossianus, Helm. Thuan. refutant, ex uno Sigoniano admittere non possum. J. FR. GRON. Vocem *plebis* ex nostris, praeter memoratos a Gronovio, ignorant etiam Leid. duo, Harlej. Lovel. 1. 2. 3. 4. Klock. et Fragm. Hav. ut et Hearnii Oxon. N. ac C. ut non inveniatur nisi in meis minimae fidei Portug. Gaertn. et Haverk. atque in Hearnii L. 1. 2. et B. Recte itaque Gronovio displicuit: hinc iterum ex contextu ejeci. Alibi vero saepe tribuni plebis simpliciter *tribuni* vocantur. V. supra ad 2, 56, 1. Praeterea *Permulti anni jam erant*, in alium ordinem digestis vocibus, Florent. Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 1. 2. 3. Portug. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. quorum consensui obtemperandum esse arbitratus sum.

Quae velut fatalis cum tribunis ac plebe erat] Non cum tribunis ac plebe erat Appiana familia, sed contra tribunos ac plebem: ergo cum tribunis aut *contendens*; aut *bellatrix* intelligendum. Alii legunt *cum tribunis ac plebi*, eodem sensu, sed luculentioribus verbis. GLAR. *fatalis tum tribunis ac plebi erat* Frobeniani correctoris commentum. Ante illum ab Andrea ad Juntam omnes *fatalis cum tribunis ac plebe*. Nec secus illi, quos appellavi modo, scripti codices, nisi quod Rott. et Helm. defecti, *fatalis cum tribunis erat*, Flor. *fatales*. Suspicor fuisse: *cum ex ea familia, quae velut nata litibus cum tribunis ac plebe erat, certamen oritur*. Et genus hoc loquendi amat Livius. J. FR. GRON. *fatalis cum tribunis ac plebe* Voss. 2. Leid. 2. Lovel. 1. 2. 3. 4. Harlej. Portug. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. et Klock. *fatales cum tribunis ac plebe* Leid. 1. *fatalis cum tribunis ac plebi* Voss. 1. et Hearnii Oxon. N. ac C. Gronovii conjectura non displicet. De locutione *natus alicui rei* v. ad 4, 13,

abdicaret, potuit. P. Sempronius erat tribunus 5
plebis; qui finiendae censurae intra legitimum tempus actionem susceperat, non popularem magis, quam justam; nec in vulgus, quam optimo cuique, gratiorem. Is, quum idemtidem legem Aemiliam 6
recitaret, auctoremque ejus Mam. Aemilium dictatorem laudibus ferret; qui quinquennalem ante censuram, et longinquitate potestatem dominantem, in-

11. Praeterea vox *erat* non conspicitur in Leid. 2.

§. 4. *Circumactis decem et octo mensibus*] Pall. duo *actis decem et octo mensibus*. GEBH. Ita et Voss. 2. ac Lovel. 3. Pariter fere Phaedr. 1. fab. 18, 2.

Instante partu mulier, actis mensibus,
Humi jacebat.

Ubi v. viros doctos, et praecipue Cel. Burmann. Mihi tamen recepta scriptura hoc loco non displicet, partim quia eam servant reliqui omnes codd. partim quia Livius verbum *circumagere* hoc sensu saepe usurpavit. Ita 3, 8, 1. *Graviore tempore anni jam circumacto*. 6, 1, 4. *Neque eum abdicare se dictatura, nisi anno circumacto, passi sunt*. c. 38, 1. *Prius circumactus est annus, quam a Velitris reducerentur legiones*. 23, 30, 17. *Circumacto tertio anno Punici belli*. 24, 8, 8. *Nobis autem in adparatu ipso ac tantum inchoantibus res annus circumagitur*. 26, 40, 1. *Magna parte anni circumacta*. 27, 30, 11. *Vixdum induciarum tempore circumacto*. Deinde *XVIII. mensibus* Lovel. 2. et Portug. Mox *finitum censura spatium temporis*, pro *censurae*, Voss. 2. et Fragm. Hav. *censuere* Lovel. 3. et *temporis spatium* Lovel. 4.

C. Plautius collega ejus] *P. Plautius* Hearnii Oxon. C. Praenomen deficit in Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. Mox *compelli, ut se abdicaret, potuit*, addita media voce, Lovel. 2. 4. et Haverk.

§. 5. *Non popularem magis, quam justam*] *non tam popularem, quam justam* Lovel. 4. Mox *quam optime cuique gratiorem*, pro *optimo*, Gaertn. Vox *cuique* deficit in Leid. 2. et Lovel. 1.

§. 6. *Legem Aemiliam recitaret, auctoremque ejus Mam. Aemilium*] *legem civiliam recitaret* Haverk. *legem Aemiliam irritaret* Lovel. 4. Τὸ *ejus* autem deficit in Fragm. Hav. a m. 1.

Longinquitate potestatem dominantem, intra sex mensium et anni coëgisset spatium] Pal. sec. *egisset*, hoc est, constrinxisset, et coarctasset. Sic dicitur *agere in gyrum*. At reliqui duo, *qui quinquennalem ante censuram, et longinquitate potestatem dominantem, mora sex mensium et anni coëgisset spatio*. Utra elegantior, utra Livio dignior, non definio. GEBH. *longinquitate dominantem potestatem* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Portug. et Haverk. Tum *egisset* Portug. Non placet. Cic. pro C. Rabir. 2. *Meque, ex comparato et constituto spatio defensionis, in semihorae curriculum coëgisti*. Sed *mora sex mensium et anni coëgisset spatio* etiam Voss. 2. et Lovel. 3. quam

7 tra sex mensium et anni coëgisset spatium: *Dic, agedum,* inquit, *Ap. Claudi, quidnam facturus fueris, si eo tempore, quo C. Furius et M. Geganius censores*
8 *fuerunt, censor fuisses.* Negare Appius, *interrogationem tribuni magno opere ad caussam pertinere suam. nam, etsi tenuerit lex Aemilia eos censores, quorum in*
9 *magistratu lata esset, quia post illos censores creatos*

scripturam, licet veri incertus dubitet Gebhardus, utra praeferenda sit, alteri cedere existimo. *sex mensum* est in Florent. a m. 1. V. ad 29, 3, 5. ex eo postea *mensium* factum est, sed a manu satis antiqua.

§. 7 *Dic, agedum, inquit, Ap. Claudi, quidnam facturus fueris*] *agendum* Voss. 2. facillimo lapsu scribae, qui se *agēdum* exaratum invenisse credebat. Alibi saepe ita peccatur. V. supra ad 8, 9, 4. hoc lib. c. 16, 18. et pluribus locis. [*age nunc* Veith.] Tum *quidni facturus fueris* Harlej. *quidnam futurus fueris* Lovel. 1. V. ad 31, 45, 2. *quidnam facturus fueras* Voss. 2. Lov. 2. 3. 4. et Gaertn.

Quo C. Furius et M. Geganius censores fuerunt, censor fuisses] *C. M. Furius* Harlej. Deinde *M. Gregannius* Portug. Vulgatum verum est. V. ad 4, 22, 7. Deinde *censor factus fuisses* Harlej.

§. 8. *Magno opere ad caussam pertinere suam*] Ita praefert sola Cl. Jac. Gronovii editio, eamque secuta Amstelaedam. quae tamen se contextum Livii ad mentem J. Fr. Gronovii exhibere jactat. Mutationis caussam non subjecit vir Cel. sed codices auctores habuisse non dubito. Certe ita ex meis praeferunt Florent. Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. et Harlej. V. infra ad 28, 18, 4.

Etsi tenuerit lex Aemilia eos censores, quorum in magistratu lata esset, etc.] Nisi haec cavillatio revera est, non video, quomodo hic locus intelligendus. nisi forte quis aliquid ei deesse suspicetur, quod equidem nescio. id tamen etiam in oratione decemviri accidit l. 3. GLAR. Haec cavillatio hanc habet vim. Legem Aemiliam de annua et semestri censura tenuisse tantum censores eos, quorum in magistratu lata est, quia bis de eorum magistratu scivit populus, primum comitiis censoriis, ut censuram in quinquennium obtinerent: deinde legem ferente Aemilio dictatore, ut obtinerent in XVIII. menses. Itaque videri latam legem illam in eos tantum censores, qui tum erant, non in eos, qui futuri erant. Hunc sensum non percipiens Glareanus hic aliquot verba intercidisse sine caussa existimat. SIG. *si tenuerit* Lovel. 2. Deinde *quorum magistratu* Fragm. Hav. a m. 1. V. Cel. Burm. ad Suet. Caes. 50. Praepositio autem hic intercepta est, vel ab ultima praecedentis, vel a prima litera sequentis vocis. Prioris erroris alia exempla v. ad 10, 13, 3. posterioris ad 37, 1, 2. Insuper *lata est* Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 3. 4. Portug. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. N. L. 2. ac C.

§. 9. *Quia post illos censores*

eam legem populus jussisset, quodque postremum jussisset, id jus ratumque esset; non tamen aut se, aut eorum quemquam, qui post eam legem latam creati censores essent, teneri ea lege potuisse.

XXXIV. Haec sine ullius adsensu cavillante Appio, *En*, inquit, *Quirites, illius Appii progenies, qui, decemvir in annum creatus, altero anno se ipse creavit:* 1

creatos eam legem populus jussisset] *qua post illos censores* Voss. 2. Leid. 1. Lov. 2. 3. 4. et Fragm. Hav. a m. 1. V. ad 40, 29, 8. *quia si post illos censores* Haverk. Mox *populum jussisset* Florent. et Leid. 1. Ceterum verba *quorum in magistratu lata esset, quia post illos censores* desunt in Gaertner. cujus neglegentiae caussa fuit repetitio vocis *censores.* Vide supra hoc ipso lib. ad c. 11, 11.

Quodque postremum jussisset, id jus ratumque esset] Tres priores voces desunt in Gaertn. Tum *adjuratumque esset* Florent. *ad jus ratumque esset* Leid. 1. et Haverk. *id jus ratum esset* Portug. et Haverk. V. supra ad 7, 17, 12.

Aut eorum quemquam, qui post eam legem latam] *aut quemquam* Leid. 2. et Lov. 1. *aut suorum quemquam* Gaertn. a m. 1. Tum *qui postea legem latam* Florent. omissa virgula, qua ultima litera vocis *eam* indicatur. Mox *ea lege teneri* Lovel. 2. alio ordine.

§. 1. *En, inquit, Quirites, illius Appii progenies*] Pall. pr. tert. et Camp. ed. *Est, inquit, Quirites.* Andreae ed. *Et hic est, inquit, Quirites.* GEBH. *Est, inquit, Quirites* praeferunt etiam Florent. Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. 4. Portug. et Gaertn. *Et, inquit, Quirites* Harlej. V. ad 2, 12, 13. *Et hic est, inquit, Quirites* pr. edd. usque ad Aldum, qui primus ei vulgatum substituit, quod in reliquis codd. superest. Paullo ante *Hoc sine ullius*, pro *Haec*, Voss. 2.

Qui decemvir in annum creatus] Per notas scriptum fuerat *qui Xvir.* Hinc *qui IIvir*, vel *duumvir*, factum est in Lovel. 3. *qui A virū* in Leid. 1. *quia vir* in Lovel. 4. Literas *A* et *X* in Mstis confundi, infra videbimus ad 40, 59, 8. inde iterum, utraque lectione quasi juncta, *qui ante decemvirum* datum est in Hearnii Oxon. L. 2. *qui decemvirum* habet Fragm. Hav.

Tertio, nec ab se, nec ab ullo creatus, privatus fasces et imperium obtinuit] Hic quintus poterat esse locus ad ostendendum, decemviros tribus regnasse annis, quemadmodum l. 3. ostendimus: sed satis est probationum. GLAR. V. ad 3, 38, 1. Ceterum voces *altero anno se ipse creavit: tertio, nec ab se, nec ab ullo creatus* desunt in Voss. 2. Caussa erroris est repetitio vocis *creatus.* V. supra hoc lib. ad c. 11, 11. Insuper *nec a se* habent Lovel. 2. 3. et Gaertn. Deinde *privatus* deficit in Harlej. Tandem *imperium accepit* ostentant Voss. 2. et Lovel. 3. Nihil muto. *obtinere* hic non est consequi, sed perseverare in tenendo, obstinate tenere; quomodo hoc verbum supra accipiendum, docuit Gronov. ad

tertio, nec ab se, nec ab ullo creatus, privatus fasces
2 *et imperium obtinuit. nec ante continuando abstitit ma-*
gistratu, quam obruerent eum male parta, male gesta,
3 *male retenta imperia. Haec est eadem familia, Quiri-*
tes, cujus vi atque injuriis compulsi, extorres patria,
Sacrum montem cepistis: haec, adversus quam tribuni-
4 *cium auxilium vobis comparastis: haec, propter quam*
duo exercitus Aventinum insedistis: haec, quae foene-
bres leges; haec, quae agrarias semper inpugnavit:
5 *haec connubia Patrum et plebis interrupit: haec plebi*

ad Livii 3, 36, 9. Eo sensu nunc poni, docet sequens *continuando*, ut et, quod deinde vocet *retenta imperia*. Id non intelligentes interpretes *obtinere* pro consequi positum existimarunt, et ideo per *accipere* in margine exposuerunt, quod deinde in contextum admissum est.

§. 2. *Quam obruerunt eum male parta, male gesta, male retenta imperia*] *obruerunt* primus vulgavit Gruter. in ultima, quae ejus nomen praefert, editione. Omnes priores exhibent *obruerent*, quod etiam superest in Florent. Leid. utroque, Lov. 4. Port. Klock. Haverk. et Fragm. Hav. Quod recepi. Deinde *male gesta et retenta* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. Sed inter iterata voce *male* emphasis est. Quare nihil muto. Paullo ante *nec aut continuando*, pro *nec ante*, Harlej. quae voculae etiam alibi commutabantur. V. ad 10, 35, 19. *ne ante continuando* Florent. V. ad 3, 47, 7. et infra hoc cap. ad §. 15. Tum *obstitit*, pro *abstitit* Gaertn. Solent verba cum *ob* et *ab* composita confundi. V. ad 2, 37, 9. (*36, 35, 4.)

§. 3. *Cujus vi atque injuriis compulsi, exterres patria, Sacrum montem cepistis*] *cui vi atque injuriis* Haverk. *cujus vi atque imperiis* Lovel. 4. Sed quatuor hae voces omittuntur in Gaertn. Tum *compulsi atque extorres* Lovel. 1. 2. et Voss. 1. inter versus. *compulsi et extorres* Hearnii Oxon. C. Mox voces *haec adversus quam tribunicium auxilium vobis comparastis* desunt in Lovel. 2. *adversus quem* habet Leid. 2. *comparatis* Gaertn. [*qui ante decemvir in vobis parastis* Veith.]

§. 4. *Duo exercitus Aventinum insedistis*] Doujatius ante conjecerat *duobus exercitibus Aventinum insedistis*. Sed recte postea eamdem conjecturam repudiavit. De locutione *exercitus insedistis* v. ad 32, 21, 16. *insidistis* est in Gaertner. *consedistis* in Portug. et Haverk. [*Haec praeterquam - - adventinum insedistis* Veith.]

Haec, quae foenebres leges; haec, quae agrarias semper inpugnavit] *funebres leges* Voss. 2. Leid. 2. Lovel. 1. 3: 4. a m. 1. Harlej. Portug. a m. 1. Gaertn. et Haverk. Voces quatuor priores deerant in Florent. Tum *inpugnavit semper* Portug. et Haverk. *semper inpugnavlt*, id est *inpugnaverit*, Gaertn. Mox *irrupit*, pro *inter-*

ad curules magistratus iter obsepsit: hoc est nomen multo, quam Tarquiniorum, infestius vestrae libertati. Itane tan- 6 *dem, Ap. Claudi, quum centesimus jam annus sit ab Mam. Aemilio dictatore, tot censores fuerint, nobilissimi fortissimique viri, nemo eorum duodecim tabulas legit? nemo id jus esse, quod postremo populus jussisset, scivit? Immo vero omnes sciverunt; et ideo Aemiliae po-* 7 *tius legi paruerunt, quam illi antiquae, qua primum censores creati erant, quia hanc postremam jusserat populus: et quia, ubi duae contrariae leges sunt, semper*

rupit, idem Gaertn. *interrumpit* Fragm. Hav.

§. 5. *Hoc est nomen multo, quam Tarquiniorum, infestius vestrae libertati*] *haec est nomen* Voss. 2. et Lovel. 2. Tum *quam in Tarquiniorum* Gaertn. Deinde *nostrae libertati* Voss. 1. Lovel. 1. Gaertn. Haverk. et Hearnii Oxon. B. atque in margine N. Saepius haec pronomina in Mstis confunduntur. V. infra ad 34, 2, 2. Quamvis autem, ea lectione recepta, Sempronius se unum ex plebe, ad quam gens ejus pertinebat, agnoscet, malo tamen vulgatum, quia eadem forma supra dixit *cepistis*, *vobis comparastis*, *insedistis*, non *cepimus*, *nobis comparavimus*, *insedimus*.

§. 6. *Quum centesimus jam annus sit*] Non omnino rotundum exhibuit numerum, id quod in orationibus saepius fieri solet. Aemylius enim hanc legem tulit anno ab urbe condita CCCXXII. hic autem est annus quadringentesimus quinquagesimus quintus. GLAR. Vox illa *Jam* habet hanc vim, ut centesimum annum jam praeteriisse significet. sic enim res habet. Quod intelliget, qui summam annorum concipiet. SIG. Vocula *jam* deficit male in Voss. 2. et Lovel. 3. Deinde verbum *sit* exsulat a Voss. 2. Lovel. 2. 3. 4. et Fragm. Hav. a m. 1. Mox *a Mam. Aemilio* Gaertn. Tum *nobilissimi fortissimi viri* Haverk. *nobilissimique fortissimi viri* Lovel. 2. 3. Voss. 2. et Leid. 1. *nobilissimique fortissimique viri* Fragm. Hav. a m. 1.

Nemo id jus esse, quod postremo populus jussisset, scivit] *nemo id jus esset* Lovel. 1. *nemo id jussisse* Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. et Fragm. Hav. a m. 1. *nemo id inesse* Gaertn. Deinde *scit* Leid. 1. Lovel. 2. Gaertn. et Fragm. Hav. a m. 1. *sciit* Harlej. et edd. vett. usque ad Aldum, qui *scivit* substituit. *sciere*, pro *scivere*, obcurrit supra 2, 11, 6.

§. 7. *Immo vero omnes sciverunt; et ideo Aemiliae potius legi paruerunt*] *omnis sciverit* Voss. 2. et Fragm. Hav. *omnes sciverint* Leid. 1. et Lovel. 3. Deinde voculam *et*, quae a prioribus omnibus edd. deerat, primus in contextum recepit J. Fr. Gronovius: cui consentiunt omnes scripti praeter Lovel. 4. Harlej. et forte Florent. in cujus excerptis nihil notari video. Tum *legi parvenit*

8 *antiquae obrogat nova. An hoc dicis, Appi, non teneri Aemilia lege populum? an populum teneri, te u-*

Gaertn. *legi paruerit* Fragm. Hav. *legi paruerint* Leid. 1. In verbis sequentibus *qua primi censores* Leid. 2. in margine, pro *primum*. Sed vulgatum praestat. Non tantum enim primi censores, sed illi etiam, in quorum magistratu lex Aemilia lata est, antiqua illa lege creati sunt.

Quia hanc postremum jusserat] Scribe ex Flor. Voss. utroque, Thuan. Mureti, *hanc postremam*. J. FR. GRON. *hanc postremam* etiam omnes mei et Oxonienses Hearnii codices. Deinde *jusserat populus*, addita ultima voce, non tantum iidem omnes Msti, sed insuper etiam omnes typis excusi usque ad Gruterum, qui in ultima ed. primus eam omisit, lectionem illius servantibus posterioribus editoribus. Sed priorem in contextum revocavi.

Et quia, ubi duae contrariae leges sunt, semper antiquae abrogat nova] Alii in manuscriptis libris légi ajunt, ut Ferrarius [ad Cic. orat. Philipp. 1, 9.] *antiquam abrogat nova*. At ego legi *antiquae obrogat nova*. Est autem *obrogare legi* non tollere legem latam, id enim *abrogare* dicitur, sed novam legem ferre veteris infirmandae causa. SIG. *obrogat* ex vetustimo exemplari Pithoeus legit in lib. collat. leg. Jud. et Rom. tit. 4. verbis *Prioribus legibus pluribus abrogat*. Sic etiam Sigonius de conjectura restituit. KLOCKIUS. Non est hujus lectionis auctor Sigonius, quam exhibuit seculo ante natum eum in ed. sua Andreas. Vulgo *abrogat*. Pal. sec. *semper antiquae abrogaret nova*. GEBH. Non nunc judicium interponam, utrum antiqui ac probatae auctoritatis scriptores dixerint *abrogare legi*, ut contendunt Pithoeus loco, quem Klockius laudavit, Gifanius in observat. ling. Lat. in voce *abrogare*, ubi etiam Sigonii emendationem sibi displicere testatur, et Paraeus in Lexic. Crit. v. *Abrogare*, aliique; licet tamen plerisque testimoniis, quibus id evincere viri docti conantur, controversia moveatur. Id tantum dicam, verius videri, hoc loco legendum esse *obrogat*. Quamvis enim *antiquae abrogat nova* superest in Voss. 1. a m. 2. Voss. 2. Leid. 2. Lov. 1.3.4. et Fragm. Hav. *antiquae abrogaret nova* in Port. et Haverk. *antiqua abrogat novam* in Lovel. 2. *antiquam abrogat nova* in Gaertn. attamen *antiquae obrogat nova* defendunt optimi Florent. Leid. 1. Voss. 1. a m. 1. Klock. et forte Harlej. ex quo nihil in excerptis notatum invenio; etiam edd. Rom. anni 1472. et Parm. Neque aliter se in Oxoniensibus obfendisse, Cl. Hearnius testatus est. [*antiquae obrogaret nova* Veith.] His testibus fidem derogare, durum videtur. Accedit, alibi numquam Livium hac locutione *abrogare legi* usum esse, sed alibi *abrogare legem* dixisse. Ita 39, 36, 4. *Leges vetustissimas abrogatas, inclitamque per gentes Lycurgi disciplinam sublatam*. Et ea forma semper dixit *abrogare alicui magistratum*, non *alicujus magistratui*. At, dicent, *lex abrogatur*, quum tollitur; *legi* autem *obrogatur*, quum mutatur aliquid ex prima lege. V. Ulpian. tit. 1. §. 3. de priori autem hic agi videtur, ideoque *obrogat* ferri nequit, quamdiu nondum idoneis testimoniis probatum sit, optimos scriptores dixisse *obrogare legi*, pro totam legem tollere, eamque infirmare. Verum dari mihi volo, id quod nemo negare posse videtur, *legem contra-*

num exlegem esse? Tenuit Aemilia lex violentos illos 9
censores, C. Furium et M. Geganium; qui, quid iste

riam esse, non modo quae omnia antiquioris capita abrogat, sed etiam quae tantum partem ejus inmutat. Jam autem ideo potius Livius hic *obrogat* dixisse contendo, quam *abrogat*, quia Sempronius, qui hic verba facit, tamen legem contrariam intelligit, quae legi antiquiori obrogat, non eam plane abrogat. Lex antiqua erat illa, qua censores constituti, eorum munus descriptum, et insuper definitum erat, ut quinquennium honore fungerentur: hujus antiquae legis uni capiti, quod erat de tempore, quo censores magistratum gererent, lex Aemilia obrogavit; de reliquis capitibus nihil novi statuit.

§. 8. *Te unum extra legem esse*] MS. Fuld. *te unum exlegem esse*. MOD. Consentiunt Fuld. membranis Pall. tres, et Camp. editio, *te unum exlegem esse*. GEBH. Fuldenses, Thuan. Pall. tres, duo Voss. Helm. Campanus, *te unum exlegem esse*. Cicero pro Cluent. 34. *Non quo illi aut exlegem esse Sullam, aut caussam pecuniae publicae contemtam atque abjectam putarent*. J. FR. GRONOV. *extra legem* tantum superest in Lovel. 4. Hearnii Oxon. N. et, ut videtur, Florent. ex quo nihil in excerptis notatum video. Sed *exlegem*, praeter codd. Gronovio laudatos, praeferunt Lovel. 2. Harlej. Klock. Fragm. Hav. a m. 2. et reliqui Oxonienses. Alii codd. haud multum in diversa abeunt, exhibentes *ex lege*. Ita est in Leid. utroque, Lovel. 1. 3. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. a m. 1. Plura exempla hujus vocis v. apud Nonium Marc. in v. *Illex et Exlex*, et in primis hoc Varronis in *Σκιαμαχία*.

Postremo quaero; parebis legibus, an non?

Anne exlex solus vives?

Deinde vox *unum* deficit in Gaertner. vacuo tamen spatio relicto. Praeterea in verbis praecedentibus *An haec dicis*, pro *hoc*, Voss. 2. et Lovel. 3. *An hic dicis* Haverk.

§. 9. *Tenuit Aemilia lex violentos illos censores, C. Furium et M. Geganium*] *lex Aemilia* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Portug. et Haverk. Tum *violentes illos censores* Florent. *violens* ex poëtis jam dudum inlustrarunt lexicographi; alibi tamen hujus vocis ita formatae exemplum neque in Livio, neque in aliis orationis prosaïcae scriptoribus obvium fuit: nisi quod *VIOLENS*, cognomen Volumnii consulis, collegae Appii Claudii, memoretur in tabulis Capitolinis ad ann. CDXLVII. unde tamen id deductum sit, incompertum est. Supra vocabulum *violens* nostro ex cod. minimae fidei restituere conabatur Gebhardus ad 1, 46, 5. (*v. Burm. ad Lucani 6, 37. 7, 125.) verum, quamvis et ex meis unus, sed non melioris notae, accedat, tamen vulgatum ibi servandum docui. *Violentus* enim alibi semper dixit Livius. V. supra ad 6, 31, 4. Pari modo *opulentus* potius, quam *opulens*, Livium dixisse, infra videbimus hoc lib. c. 36, 11. Deinde *M. Furium* Voss. ambo, Leid. 1. Lovel. 1. 2. 3. 4. Portug. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. Hearnii Oxon. L. 2. B. C. et edd. antiquae pleraeque; nisi quod in Rom. anni 1472. ac Parm. fit *Claudium Furium*. Sed passim *Cajus* mutarunt librarii in *Claudius*. V. ad 5, 26, 2. Ejus loco Ascens. in ed. anni 1513. substituit *Cn. Claudius*, et in margine *C. Clau-*

magistratus in republica mali facere posset, indicarunt: quum, ira finitae potestatis, Mam. Aemilium, principem aetatis suae belli domique, aerarium fecerunt: tenuit deinceps omnes censores intra centum annorum spatium: tenet C. Plautium collegam tuum, iisdem auspiciis,

dius: quomodo deinceps fere omnes editores vulgarunt. Recte. V. supra ad 4, 22, 7. Deinde *C. Geganium* Haverk. *M. Greganium* Portug.

Qui, quid iste magistratus in republica mali facere posset, indicarunt] *quidquid iste magistratus* Voss. uterque, Leid. uterque, Lovel. 1. 2. 3. Harlej. Gaertn. Haverk. Klock. Hearnii Oxon. N. B. C. et edd. antt. *quid iste magistratus* Fragm. Hav. τῷ *qui* omisso, quod a sequenti voce interceptum est. Deinde *mala facere* Florent. *malefacere* Leid. ambo, Lovel. 1. 2. 3. 4. Harlej. Port. Gaertn. Klock. Haverk. Fragm. Hav. et edd. ante Jac. Gronov. qui *mali facere* vulgari curavit. Vellem, monuisset, utrum ex Mstis. Meorum nullus consentit, nisi forte Voss. ambo, unde in excerptis nihil notatum video. Doujatius etiam *mali facere* scribendum esse conjecit. Praeterea *iudicarunt* Portug. et ed. Mediol. anni 1505. V. ad Epit. Liv. 63.

Quum ira finitae potestatis] *ita finitae potestatis* Voss. 2. et Lovel. 3. V. ad 24, 16, 1. *ita futurae potestatis* Gaertn. *ira infinitae potestatis* ed. Mediol. anni 1505. cujus lectionis auctor id ita accepisse videtur, quomodo consulibus *infinita potestas*, id est maxima, adscribitur supra 3, 9, 4. ubi vide. Sed reliqui omnes servant *finitae potestatis*, id est, minori temporis spatio circumscriptae. De hoc usu verbi *finire* v. Gronov. ad Epit. Liv. 34. Mox *belli domi*, pro *domique*, Voss. 2. et *horarium*, pro *aerarium*, Lovel. 2.

§. 10. *Tenuit deinceps omnes censores intra centum annorum spatium*] *Tenuit deinde* Hearnii Oxon. N. in margine. V. ad 5, 17, 4. et mox §. 21. Hinc *intra certum annorum spatium* Florent. Voss. 2. Leid. 2. Lovel. 2. 3. 4. Gaertn. et Fragm. Hav. Literarum *N.* et *R.* similitudo erroris caussa est. V. ad 8, 21, 5. Paullo ante hoc cap. dixerat *Quum centesimus jam annus sit ab Mam. Aemilio dictatore.*

Tenet C. Plautium collegam tuum] Pall. sec. *tenuit*. GEBH. Omnes mei recte in vulgatum conspirant.

§. 11. *Tu unus eximius es, in quo hoc praecipuum ac singulare valeat*] Pronomen *tu* deficit in Voss. utroque, Leid. utroque, Lovel. 1. 2. 3. 4. Portug. a m. 1. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. Verum culpa librariorum excidit, interceptum partim ab ultima litera praecedentis, partim a prima sequentis vocis. V. ad 39, 6, 2. Basileenses anno 1539. ediderant *ut unus*, transpositis literis. id servavit Curio, pro quo manus docta ad marginem ejus ed. conjecit *et unus*. Deinde *exemtus es* Lovel. 2. quod ex interpretis glossa natum videtur.

ciis, eodem jure creatum. An hunc non, ut qui opti- 11
mo jure censor creatus esset, populus creavit? tu unus eximius es, in quo hoc praecipuum ac singulare valeat?
Quem tu regem sacrificiorum crees, amplexus regni no- 12
men, ut qui optimo jure rex Romae creatus sit, creatum se dicet? quem semestri dictatura, quem interregno

Eximius enim hic est exceptus, exemtus. Cic. Divin. in Caecil. 16. *Quum omnibus Siculis faceret injurias, te illi unum eximium, cui consuleret, fuisse.* Verbum *es* deficit in Leid. 2. Praeterea *in quo hic praecipuum ac singulare* idem Leid. 2. *praecipuum aut singulare* Lovel. 2. *praecipuum et singulare* Lovel. 4. *praecipuum an singulare* Gaertn. Tum *non valeat* Voss. 2. et Lovel. 3. inserta negatione, quam contra in verbis praecedentibus omittunt Lovel. 4. et Portug.

§. 12. *Quem tu regem sacrificiorum crees, amplexus regni nomen*] Hoc mihi non magis usquam alibi lectum est, quam Cl. Drakenborchio. V. eum ad 2, 2, 1. *Regem sacrificulum* praeter eos, qui ibi laudantur, dicunt Servius ad Virg. 2. Aen. 2. et 8, 654. Gell. 10, 15. et Macrob. 1. Saturn. 15. *Regem sacrorum* Servius ad 8. Aen. 646. 10. Aen. 228. Ovid. 1. Fast. 333. Plinius 11. H. N. 37. et Inscript. apud Fabrett. 460, 89. DUKER. *Quin tu regem* margo Oxon. N. apud Hearnium. *Quem tu legem* Florent. De hoc errore v. ad Epit. Liv. 89. Tum *complexus regni nomen* Port. Haverk. et Hearnii Oxon. B.

Ut qui optimo jure rex Romae creatus sit, creatum se dicet] Locus obscurior, quia omisit eam partem orationis Appianae, quam haec verba coarguunt, et in vulgatis etiam interpunctione perturbatus est. Festus in *Optima*; *Ut qui optima lege fuerint, adjici solet, cum quidam magistratus creantur.* Ea verba librariorum vitio transposita sunt, et ad paginam proximam sequentem pertinent. Non enim tam futilis Festus, ut *opimam legem* fingeret: quod Scaliger miratur. Cicero secunda de l. agraria [11.] *Tum ii decemviri eodem jure sint, quo qui optima lege.* Philipp. 5, [16.] *Demus igitur imperium Caesari: sit pro praetore eo jure, quo qui optimo.* Philipp. 11, [12.] *C. Cassium proconsulem provinciam Syriam obtinere, uti qui eam optimo jure provinciam obtinuerit.* Seneca in Ludo. *Censeo, ut D. Claudius ex hac die Deus fiat, ita uti ante eum quis optimo jure factus sit.* Formula virginis Vestalis capiundae apud A. Gellium 1, 12. *utei. quae. optuma. lege. fouat. ita. te. Amata. capio.* Formula, quae vulgo adhibebatur in creatione omnium magistratuum et sacerdotum, abutebatur ad libidinem suam Appius. Ajebat, se censorem creatum, ut qui optima lege fuisset: ex ea formula quinquennalem sibi censuram deberi: eam enim de censura optimam legem esse, non legem Aemiliam. Respondet vere tribunus, post legem Aemiliam promulgatam nihil extra mensium sex et anni spatium largiri eam formulam censoribus. Perinde facere Appium, ac si rex sacrorum captans argutias ex vocabulo regni, quod et ipse ut qui optimo jure creatus sit, Romu-

quinque dierum contentum fore putes? quem clavi figendi, aut ludorum caussa dictatorem audacter crees?
13 *Quam isti stolidos ac socordes videri creditis eos, qui*

li et caeterorum de septem imperium sibi arrogare velit; dicendo eam optimam legem de rege Romano esse, quae de imperio Romuli rogata sit atque accepta initio urbis conditae. Item si haec interpretatio valeret, interreges quoque ac dictatores maxime clavi figendi aut ludorum causa dictos, quippe qui omnes, ut qui optimo jure, eadem elusuros ad potestatem sibi augendam. Quare videndum, an cum his conciliari possit, quod habetur apud Festum: *Optima lex: his verbis in magistro populi faciendo, qui vulgo dictator appellatur, quam plenissimum posset, jus esse ejus significabatur, ut fuit Manii Valerii, M. F. Volusi Nepotis, qui primus magister populi creatus est. Postquam vero provocatio ab eo magistratu ad populum data est, quae antea non erat, desitum est adjici, ut qui optima lege, utpote imminuto jure priorum magistratuum.* Utebantur et in aliis rebus. Lex Thoria: *is. ager. locus. omnis. privatus. ita. uti. qui. optuma. lege. privatus. est. esto.* Sic et lex Rulli apud Ciceronem in tertia agraria [2.] Ulpianus tit. 24. *Ut quod minus pactis verbis legatum est, perinde sit, ac si optimo jure legatum esset.* J. FR. GRON. De formula *ut qui optimo jure* v. Brisson. 2. de Formul. p. 134. Recte autem Gronovius monet, ut videamus, an cum his conciliari possint verba Festi in *Optima lex.* Si enim in dictatore creando omissa sunt verba, *ut qui optima lege*, quia postea ab hoc magistratu data est provocatio, eoque ipsius jus ac potestas inminuta est, sequi videtur, eadem etiam omitti debuisse in creandis censoribus, postquam quinquennalis ante censura intra sex mensium et anni spatium coacta est; adeoque Appium ex adjectis verbis nullum cavillationi suae colorem petere potuisse. Verum de hac difficultate aliorum potius judicium audire malo, quam meum interponere audeo. Videant igitur peritiores, quid dicendum sit. Ceterum *Romae rex creatus* alio verborum ordine Port. et Haverk. Insuper *creatum se dicat* Lov. 2. Portug. a m. 1. Fragm. Hav. a m. 2. Gaertn. Haverk. et Hearnii Oxon. B. *creatum se diceret* Lovel. 3.

Quem interregno quinque diebus contentum fore putes] Vet. lib. *quinque dierum.* SIG. Nolui introducere lectionem restantem in Pall. tribus et Camp. ed. *quinque dierum*, quoniam vulgata nititur auctoritate vetustissimae editionis. GEBH. *interregno quinque dierum*, ut Sigonianus, et tres Pall. Sunt tamen, qui servent *diebus*, ut possis cogitare *interregni quinque diebus.* J. FR. GRON. *diebus* in nullo apud me cod. exstat, nisi in Harlej. et forte in Florent. unde nulla adfertur varians lectio in excerptis meis. Verum *interrege* est in Voss. 2. *interregni* in Fragm. Hav. Posterior haec lectio favere posset Gronovii conjecturae; prior inducere, ut legamus *quem interregem quinque diebus contentum fore putes.* At *quem ex interregno quinque dierum contentum esse putes* praefert Lovel. 2. Mox *an ludorum*, pro *aut ludorum*, est in Harlej.

§. 13. *Quam isti stolidos ac socordes videri creditis eos*] *Quam istos stolidos* Harlej. et Haverk.

intra vicesimum diem, ingentibus rebus gestis, dictatura se abdicaverunt, aut qui vitio creati abierunt magistratu? Quid ego antiqua repetam? Nuper intra de- 14

Qui cum isti stolidos Klock. *O quam isti solidos* Gaertn. Vox *isti* deerat in Lovel. 2. Deinde *aut socordes* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Portug. et Haverk. *ac secordes* Voss. 2. Lovel. 3. Gaertn. ac quaedam ex antt. edd. V. ad 6, 37, 8. et 22, 14, 5. Tum *videri credis* Lovel. 2. et Hearnii Oxon. L. 2. ac C. Mox *dictatura a se abdicaverunt* Lovel. 3. Hinc *initio creati*, pro *vitio*, Lovel. 4. Tum *abieret magistratu* Voss. 1. a m. 1. *abiere* a m. 2. ut et Leid. 2. *abiret magistratu* Lovel. 3. *magistratu abierunt* Portug. et Haverk.

§. 14. *Quid ego antiqua repetam*] *Sed quid ergo* Fragm. Hav. sollemni scribarum aberratione. V. ad 37, 53, 11. et mox hoc cap. §. 15.

Nuper intra decem annos C. Menius dictator] Hic quintus est annus. Nam Menius dictator fuit anno ab urbe condita CDXLI. hic autem, ut jam diximus, CDXLV. quare locus haud dubie corruptus est. Nec obstat, quod jam diximus, numeros non ubique esse rotundos. duplo enim hic auctum numerum quis feret? nisi diversos sit authores secutus Livius. *Menius* autem, sive *Maenius*, trisyllabon legendum. GLAR. Hem! *annos?* imo *dies*. Rationes non addam. T. FABER. Apparet scriptum fuisse nota numerali *X*, quae perperam ita crevit ex *V*. Legendum enim *quinque*. JAC. GRON. Supra hoc lib. ad c. 26, 7. vidimus, Fastos Capitolinos dissentire ab annalibus illis, quibus Livius in digerenda historia usus est. Secundum Livium enim C. Maenium semel tantum fuisse dictatorem, et quidem quaestionum exercendarum caussa, idque ante quinquennium, si et annum, quo dictaturam gessit, et hunc, quo Sempronius orationem illam in Appium habuisse dicitur, simul comprehendamus eo numero: at secundum marmora Capitolina eum bis magistratum hunc summum gessisse; primum anno proximo post cladem Caudinam, ut quaestiones exerceret; iterum eo anno, quo Livius eum quaestiones exercuisse narrat, idque ut bello praeesset. Jam autem veriorem esse sententiam, quam Fasti Capitolini proponunt, sibi persuadet Pighius in Annal. ad ann. CDXXXIII. p. 350. idque etiam ex hoc loco patere, in quo Livius, non annales, ex quibus historiam condidit, sed ipsam P. Sempronii tribuni plebis orationem secutus, ab anno, quo C. Maenius dictator quaestiones exercuit, usque ad hunc annum decem annorum spatium interfuisse scribit: quot praecise anni intersunt, si secundum Fastos Capitolinos C. Maenium dictatorem quaestionibus exercendis dictum statuimus proximo post cladem Caudinam anno. Nihil igitur hoc loco mutandum, sed tantum credendum esse, existimat Pighius, quod jam antea Glareanus suspicatus est, alios auctores secutum esse Livium in definienda dictatura Maenii, alios in concipienda hac P. Sempronii oratione. Opinionem hanc Pighii probarunt etiam Cl. Jac. Perizonius in Animadv. Histor. c. 8. p. 356. et Dodwell. de Cyclis Dissert. 10. sect. 71. Sigonius comment. in Fast. Rom. ad ann. CDXXXIII. conjicit, Maenium eo anno dictatorem rei gerendae caussa dictum esse, quod minus

cem annos C. Maenius dictator, quia, quum quaestiones severius, quam quibusdam potentibus tutum erat, exerceret, contagio ejus, quod quaerebat ipse, criminis

placet: ita enim contra fidem omnium codicum, qui uno ore in *decem annos* consentiunt, locus hic emendatione indigeret, quem sanum esse Pighii sententia statuit. Ingeniosa etiam est Cl. Jac. Gronovii conjectura, eaque honori Livii optime consulitur. Eadem etiam Klockio in mentem venit; qui, deleta in contextu voce *decem*, inter versus adscripsit notam numeri quinarii *V*. Solent autem notae numerales *X* et *V* in Mstis saepe confundi. V. infra ad 39, 29, 7. Ea admissa, Livius in concipiendo numero annorum rationem habebit utriusque extremi; at secundum Pighium alterius tantum. Utriusque autem rei exempla apud Livium obcurrunt. V. ad 4, 20, 8. Faber, *decem dies*, pro *decem annos*, scribendum conjiciens, existimat indicari tempus, per quod Maenius dictaturam gessit: eum in sex menses dictatorem creatum intra decimum diem honore se abdicasse. Sed ad mentem Livii non adtendit. Quae etiam Livius de dictatura Maenii refert c. 26. ejusmodi sunt, ut decem dierum spatio peragi non potuisse videantur. Insuper Glareanus, monens *Menius* vel *Maenius* trisyllabon legendum esse, indicare voluit, male in multis edd. antt. *Menenius* tetrasyllabon legi: quam eamdem scripturam perperam etiam servant Lovel. 2. et Harlej. *Merius* vocatur in Voss. 2. et Lovel. 3. *Mevius* in Gaertn. *Memmius* in Lovel. 4. Praeterea *Nuper ante decem annos* est in eodem Lovel. 4.

Quia, quum quaestiones severius etc. *exerceret, contagio ejus, quod quaerebat, ipsi criminis objectata*] Pall. duo, et Andreas *quo quaerebat.* GEBH. MSS. fere, *quo quaerebat.* Non tamen est mutandum. Cicero 2. in Verr. [30.] *Quin iste, quoniam consilium dimisisset, illo die rem quaesiturus non esset.* Sallustius Jug. [31.] *Quae nisi quaesita erunt, nisi vindicatum in noxios.* Seneca Herc. Fur. [579.]

Et qui fronte nimis crimina tetrica
Quaerunt.

Deinde Pighius [in Annal. ad ann. CDXXXIII. p. 350.] correctius verba lectum iri putat, si scribamus, *quod quaerebat, criminis ipsi.* Sed Voss. posterior *ipsa*, prior *ipse:* quod admittere possis, si et superius: *dictator, cui, quum.* J. FR. GRON. *quo quaerebat* Florent. Voss. uterque, Leid. uterque, Lovel. 1. 2. 3. 4. a m. 2. Gaertn. Fragm. Hav. a m. 1. Hearnii Oxon. N. C. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. Sed recte Gronovius vulgatum servat. Infra 32, 26, 10. *Proficisci ad eam conjurationem quaerendam atque obprimendam jussus.* 33, 36, 1. *Etruriam infestam prope conjuratio servorum fecit. ad quaerendam obprimendamque eam M'. Acilius praetor missus*, 39, 34, 6. *Negare Appius, rem evidentem pro dubia quaerendam.* 45, 16, 4. *Ad res capitales quaerendas ex senatusconsulto retentus.* Plinius 2. epist. 11. *Ne quid ultra repetundarum legem quaereretur.* Deinde *quod quaerebat, criminis ipsi* scribendum conjicit etiam Klockius. *quod quaerebat, ipsi crimini objectata* manus docta ad marginem edit. Curionis. Verum *quaerebat ipsa criminis* praeferunt Leid. 1. Lovel. 3.

objectata ab inimicis est, ut privatus obviam iret crimi-
ni, dictatura se abdicavit. Nolo ego istam in te mo- 15
destiam: ne degeneraveris a familia imperiosissima et

4. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. C. *quaerebat ipse, criminis* Florent. Lov. 1. et Klock. quod admitti posse Gronovius judicat, si superius legamus *dictator, cui, quum quaestiones*, pro *quia quum quaestiones*. Favere potest huic conjecturae, quod *qui quum quaestiones* legant Portug. Gaertn. et Hearnii Oxon. B. ac C. Passim enim voculae *cui* et *qui* in Mstis commutantur. V. ad 2, 33, 8. c. 44, 5. 3, 41, 4. infra hoc cap. §. 18. 22, 61, 15. 27, 28, 4. 36, 7, 6. c. 9, 12. 42, 28, 1. Epit. Liv. 48. et ad Silii 12, 379. V. etiam Cortium ad Sall. Catil. 47. Hunc eumdem errorem commissum existimo in Msto Mediceo Plinii 4. ep. 12. ubi vulgo editur: *Cum in provinciam quaestor exisset, scribamque, qui sorte obtigerat, ante legitimum salarii tempus amisisset.* Medic. autem exhibet *cui sorti obtigerat*; unde Cl. Corte ferri posse existimavit *cui sorte obtigerat*; ego vero legendum puto *qui sorti obtigerat.* Quamvis enim concederetur, aeque bene dici *quaestori sortem obtingere*, ac *quaestorem sorti obtingere*, non tamen ferri posset *quaestorem sorte obtingere scribae*, quem sortitione accipit; nisi simul admitteretur, consulem sorte obtingere lictoribus suis. *sorti* tamen, quod Corte rejecit, ex Medic. pro *sorte* recipiendum puto. V. infra ad 28, 45, 11. Mihi codd. *ipse* praeferentes, non neglegendi videntur; eorumque auctoritate hanc lectionem in contextum admisi. Non tamen necessarium duco, ut propterea *quia* in *cui* mutetur. Facile enim pronomen demonstrativum intelligi potest. Maenius dictatura se abdicavit, quia contagio ejus, quod quaerebat ipse, criminis objecta est, scil. ipsi. Et ita *qui*, quod nonnulli codd. praeferunt, natum puto ex aberratione scribarum, qui etiam alibi saepe hoc modo lapsi sunt. V. ad 36, 33, 5. Insuper *quaestiones s'uius*, id est *servius*, Lovel. 1. a m. 1. *quaestiones s'ius*, id est *serius*, a m. 2. et Leid. 2. Tum *exercet* Gaertn. V. ad 40, 14, 3. Tandem *objecta* Leid. 2. Lovel. 1. Haverk. Fragm. Hav. a m. 1. codex Memmianus apud Doujatium, et quaedam ex priscis edd. pro quo tamen recte jam Aldus *objectata* recepit, quemadmodum non tantum reliqui codd. sed etiam edd. Rom. anni 1472. ac Parm. praeferunt. Infra 10, 15, 12. *Nobilitas objectare Fabio, fugisse eum Ap. Claudium collegam.* Justin. 12, 16, 4. *Mortuo patrocinium Philippi laudemque paternae militiae objectabat.* Ovidius Epist. 8. Her. 59.

Hermioni coram quidquamne objectat Orestae?

V. ad eum locum N. Heinsium, ut et Gudium ad Phaedri 2. fab. 9, 10. Error ortus est ex neglecta ultimae syllabae geminatione. V. infra ad 10, 37, 2. Mox *iret obviam crimini* alio ordine Leid. 1. et Lovel. 1.

§. 15. *Nolo ego istam in te modestiam*] *Nolo ergo* Lovel. 3. a m. 1. et Gaertn. V. supra ad §. praec. Deinde, trajectis vocibus, *in te istam modestiam* Fragm. Hav. Mox *nec degeneraveris*, pro *ne degeneraveris*, edd. Rom. anni 1472. et Parm. V. modo hoc cap. ad §. 2. Voces autem *imperiosissima et* deficiunt in Lovel. 2.

Non die, non hora citius, quam

superbissima: non die, non hora citius, quam necesse est, magistratu abieris; modo ne excedas finitum tem-
16 pus. Satis est, aut diem, aut mensem censurae adjicere? Triennium, inquit, et sex menses ultra, quam licet Aemilia lege, censuram geram, et solus geram.
17 hoc quidem jam regno simile est. An collegam subrogabis, quem ne in demortui quidem locum subrogari

necesse est] Duae priores voces neglegentia librarii exsulant a Florent. sed *non diem*, *non hora* legit Lovel. 2. Deinde *non hora cujusquam necesse est* Lovel. 4.

§. 16. *Satis est, aut diem, aut mensem censurae adjicere*] *aut mensem censurae dicere* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. *aut mensem censuram eam diceret* Voss. 2. et Lovel. 3. *aut mensem cessura ea diceret* Leid. 1. *aut mensem censura ea duceret* Lovel. 4. Praecipua horum errorum origo est, quod more antiquo *adicere*, pro *adjicere*, scriptum fuerit; ut in Flor. Gaertn. aliisque codd. superest. V. ad 1, 80, 3. Deinde prima litera praecedentibus juncta, et ita τῷ *dicere* adjuncta est litera vocis sequentis initialis *t*. alii etiam ex *diceret* fecerunt *duceret*, millies obvio errore. *aut mensem censuram geras* Lovel. 2. Ceterum his verbis addidi interrogationem, quam sensum requirere puto.

Triennium, inquit, et sex menses ultra, quam licet Aemilia lege] *Triennium, inquit ei, sex menses* Fragm. Hav. et Lovel. 4. V. ad 41, 15, 6. *Triennium, inquit ei, sex mensibus* Voss. 2. et Lovel. 3. *Triennium, inquit eis, ex mense* Leid. 1. Tum *id*, pro *ultra*, Klock. Hinc *Aemiliam legem* Lovel. 3. Voss. 2. et Fragm. Hav. a m. 1. In verbis sequentibus omittuntur τὰ *et solus geram* in Gaertn. At sola vox *geram* in Harlej. et edd. Aldina vetustioribus. Insuper etiam τὸ *jam* in eodem Harlej.

§. 17. *Quem ne in demortui quidem locum subrogari fas est*] *quem ne inde mortui quidem*, perperam in voces divisis literis, quae olim continua serie scribi solebant, Portug. Haverk. et Fragm. Hav. *quem ne in mortui quidem* Lovel. 1. Male. V. supra ad 5, 31, 7. et infra hoc cap. §. 20. *quem ne in demortui quidem loco* dedit ultima Gruteri editio: pro quo Gronov. *locum* reposuit; ejusque mutationis lectorem in prima notarum ed. monuit; quod in posterioribus omissum est. *quem in demortui quidem loco nec subrogari fas est* Lovel. 2. *subrogare* Florent.

§. 18. *Antiquissimum sollemne, et solum ab ipso, cui fit, institutum Deo*] *antiquissimum sacrum ne, et solum* Lovel. 4. Non adsecutus est librarius vocem *sollemne*, quae tamen in hac re usitatissima est. V. ad 1, 5, 3. c. 7, 14. et Cl. Duker. ad 1, 31, 8. Supra hoc lib. c. 29, 9. *Servos publicos sollemnia ejus sacri docuerat*. Tum *ab ipso, qui fit, institutum Deo* Klock. V. supra hoc cap. §. 14. *ab ipso, cui sit institutum Deo* Voss. 2. et Lovel. 3. V. ad 5, 3, 8. *ab ipso cum sit institutum Deo* Lovel. 2. Mox *a nobilissimis* Lovel. 4. et Gaertn. Tum *antistibus* Florent.

fas est? Poenitet enim, quod antiquissimum sollemne, et solum ab ipso, cui fit, institutum Deo, ab nobilissimis antistitibus ejus sacri ad servorum ministerium religiosus censor deduxisti. 18
gens antiquior originibus urbis hujus, hospitio Deorum inmortalium sancta, propter te ac tuam censuram intra annum ab stirpe extincta est: nisi universam rempublicam eo nefario obstrinxeris, quod 19

Portug. Lovel. 2. 4. et Gaertn. *antestibus* Leid. 1. Deinde *ad versorum ministerium*, tranpositis literis, idem Leid. 1. Praepositio *ad* deest in Portug. a m. 1.

§. 19. *Gens antiquior originibus urbis hujus*] *Potitiam* intelligit, quae ante adventum Aeneae Herculis sacrum faciebat, ut aït l. 1, [7.] SIG. Cl. Ant. Perizonius in margine Livii monuit, ante vocem *gens* excidisse videri, *quod, et*, vel simile. Verum τὸ *quod* mox §. praec. praecessit, unde satis commode hic repeti potest. Ceterum *ingens antiquior* Voss. 2. Tum *originibus hujus urbis* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Portug. et Haverk.

Hospitio Deorum inmortalium sancta] *sacra* Pall. tres. GEBHARD. Ita et Voss. 2. Lovel. 3. et Hearnii Oxon. N. (* v. ad 24, 8, 2.) Insuper *auspicio Deorum* Klock. Mox *propter ac tuam censuram* Florent. pro quo m. 2. *propter hanc tuam censuram* emendatur. *propter te acta in censuram* habet Lovel. 4. *propter te aut tuam censuram* Gaertn.

Intra annum ab stirpe exstincta est] *a stirpe exstincta est* Fragm. Hav. *extracta est*, omissis vocibus *ab stirpe*, Gaertn. Ceterum *ab stirpe exstingui*, est funditus interire, ita ut soboles non supersit. *ab stirpe tolli* dixit infra 34, 2, 3. *Virorum omne genus in aliqua insula conjuratione muliebri ab stirpe sublatum esse. ab stirpe interire* Sallust. in Catil. 10. *Karthago aemula imperii Romani ab stirpe interiit. cum stirpe exstingui*, eamdem historiam referens, Livius supra dixit hoc lib. c. 29, 10. *Omnes intra annum cum stirpe exstinctos.* Ex quo loco etiam *intra annum* servandum patet. Nam ita etiam Valer. Max. 1, 1, 7. *Omnes, qui erant numero super triginta puberes, intra annum exstincti sunt.* ubi videndus est Colerus. Omnia autem haec verba ut et duo sequentia *nisi universam* desunt in Voss. 2. Leid. 1. et Lovel. 3. ac 4.

Nisi universam rempublicam eo nefario obstrinxeris] In Pal. sec. a manu interpolatoris comparet vel *obstruxeris*, vel *destruxeris crimine*. Camp. *eo nefario adstrinxeris crimine, quod ominari*. GEBH. *ubi universam rempublicam* Lovel. 2. Tum *eo nefario abstinxeris* Florent. *strinxeris* Haverk. *Obstringere* in hac re usitatum esse, docuit Cl. Jac. Gronov. supra ad 9, 11, 10. Ita infra 26, 48, 12. *Obstringere perjurio non se solum suumque caput, sed signa militaria et aquilas, sacramentique religionem.* Praeterea *crimine* addunt etiam Portug. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. a m. 2. [Veith.] Sed, quin vox haec, quam Livium lectoribus subin-

20 *ominari etiam reformidat animus. Urbs eo lustro capta*
est, quo, demortuo collega C. Julio censore, L. Papi-
rius Cursor, ne abiret magistratu, M. Cornelium Ma-
21 *luginensem collegam subrogavit. Et quanto modestior*
illius cupiditas fuit, quam tua, Appi? Nec solus, nec
ultra finitum lege tempus L. Papirius censuram gessit,
tamen neminem invenit, qui se postea auctorem seque-
retur. omnes deinceps censores post mortem collegae se

telligendam reliquisse optimorum codd. eam ignorantium consensus evincit, ex interpolatione librariorum nata sit, non dubito. Mox *quo dominari*, pro *quod ominari*, inperite in voces contributis literis, Leid. 2. *quo domari* Klock. *quod dominari* Voss. 2. Leid. 1. et Lovel. 3. ac 4. Hinc *te formidat*, pro *reformidat*, Portug. additis tamen notis, quibus *τὸ te* expungendum esse librarius indicare voluit.

§. 20. *Urbs eo lustro capta est, quo, demortuo collega C. Julio censore, L. Papirius Cursor, ne abiret*] Pal. sec. *Urbs eo lustro capta, quo demortuo collega C. Jullio censore L. Papirius censor.* GEBH. Verbum *est* non adparet in Haverk. et Hearnii Oxon. B. Tum *emortuo collega* exhibet Lovel. 2. *praemortuo collega* Lovel. 4. *de mortuo collega* Portug. addiditis notis, quae doceant, librarium *τὸ de* deleri voluisse. Non recte. V. etiam supra hoc cap. §. 17. Deinde *L. Papirius censor* idem Portug. Ceterum verba *C. Julio censore* etc. *Maluginensem collegam* desunt in Haverk. at verba *L. Papirius Cursor* etc. *finitum lege tempus* in Lovel. 4. Mox *M. Maluginensem collegam subrogavit* est in Hearnii Oxon. L. 1. *M. Cornelius Maluginensem subrogavit* in Lovel. 2.

§. 21. *Et quanto modestior illius cupiditas fuit, quam tua, Appi*] Prima vocula non est in Voss. 2. et Lovel. 3. *τὸ fuit* deest in Leid. 2. et Lovel. 1. *fuit illius cupiditas*, transpositis vocabulis, legit Fragm. Hav. *illius cupiditatis fuit* Portug. V. ad 6, 3, 8. Deinde *quam tu, Appi* Leid. 1. Gaertn. et Haverk. Sed ultima litera pronominis *tua* intercepta est a prima vocis sequentis. V. ad 23, 8, 9. Mox *finitum tempus*, omissa media voce, Leid. 2.

Tamen neminem invenit, qui se postea auctorem sequeretur] *tum neminem* Lovel. 2. V. ad 22, 17, 5. Tum *auctorem sequetur* Voss. 2. et Lovel. 3. V. ad 2, 56, 7. *sequeretur auctorem* Gaertn.

Omnes deinceps censores post mortem collegae se magistratu abdicarunt] Pall. pr. et sec. *censores post mortem censoris collegae.* tert. *post mortem censorii collegae.* GEBHARDUS. *omnes deinde censores* Gaertn. V. paullo ante hoc cap. ad §. 10. Tum *post mortem censoris collegae* Voss. ambo, Leid. ambo, Lov. 1. 2. 3. 4. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. N. ac B. *post morte censoris collegae* Portug. *post mortem collegae censoris* Harlej. Verum addita vox, quam neque Flor. et Klock. neque editi agnoscunt, est ex interpolatione interpretis. Insuper *abdicaverunt* Voss. 1. Leid. 2. Portug.

magistratu abdicarunt. Te, nec quod dies exit censurae, 22
nec quod collega magistratu abiit, nec lex, nec pudor
coërcet: virtutem in superbia, in audacia, in contemtu
Deorum hominumque ponis. Ego te, Ap. Claudi, pro 23
istius magistratus majestate ac verecundia, quem gessisti,
non modo manu violatum, sed ne verbo quidem incle-
mentiori a me adpellatum vellem: sed et haec, quae ad- 24
huc egi, pervicacia tua et superbia coëgit me loqui; et,

Haverk. et Fragm. Hav. *abdicavere* Harlej. *magistratu se abdicarunt* Gaertn. [*collegae censoris se magistratu abdicavere* Veith.]

§. 22. *Te, nec quod dies exiit censurae, nec quod collega magistratu abiit*] Prima vox abest ab Haverk. Tum *nec quod dies erit censurae* idem Haverk. Male. V. ad Livii 7, 38, 1. *nec quod dies exit censurae* Florent. Voss. uterque, Leid. uterque, Lovel. 1. 4. Harlej. Portug. a m. 1. Klock. Fragm. Hav. et edd. Moguntina priores. In similibus passim variasse librarios, infra v. ad 36, 20, 3. Illis tamen, qui hoc loco *exiit* substituerunt, partim displicuisse videntur τὸ *exit* et *abiit* juncta; partim credidisse, jam diu exiisse censurae Appianae diem, quia collega ejus se jam ante magistratu abdicarat. Sed priori respondeo, eadem tempora saepe juncta occurrere. V. supra ad 3, 46, 9. Deinde alteri, jam ante quidem collegam Appii se magistratu abdicasse, non tamen quod dies censurae exisset, sed quod *ob infamem atque invidiosam senatus lectionem verecundia victus* esset, ut docet ipse Livius supra hoc lib. c. 29, 7. *necque dies exit* praefert Lovel. 3. *q;* sive *que*, et *q⁹*, sive *quod*, saepius in Mstis confundi, supra vidimus ad 2, 41, 8. Tum *nec collega* Leid. 2. *ne collega* Lovel. 1. *ne quod collega* Voss. ambo, Leid. 1. et Gaertner. *neq; collega* Lovel. 3. Mox *coërcet* deficit in Harlej.

Virtutem in superbia, audaciam in contemtu Deorum hominumque ponis] Antiqua lectio, *virtutem in superbia, in audacia, in contemtu Deorum hominumque ponis.* GELEN. Antiquiores editiones *audaciam in contemptum Deorum.* Sed, ut vulgatum est, edidit Gelenius, habentque Pall. duo, ut et Campani ed. Palatinus sec. *virtutem in superbiam, in audaciam, in contemptum Deorum hominum ponis.* GEBH. Pal. sec. Gebhardi consentiunt Haverk. et Harlej. nisi quod posterior servet *hominumque*. Particulam *que* ignorat etiam Portug. *virtutem in superbia, in audacia contemtum Deorum hominumque ponis* legit Lovel. 4.

§. 23. *Pro istius magistratus majestate ac verecundia, quem gessisti*] Duae priores voces exsulant ab Haverk. Deinde *verecundia, quam gessisti* Leid. 2. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. V. ad 6, 3, 8. *verecundia, quem egisti* Lovel. 2. quomodo fere supra locutus est 8, 26, 7. *Prorogatio imperii non ante in ullo facta, et acto honore triumphus.* Sed aliorum in vulgatum consensus efficit, ne quid mutandum censeam. Simili modo variasse li-

25 *nisi Aemiliae legi parueris, in vincula duci jubebo: nec, quum ita comparatum a majoribus sit, ut, comitiis censoriis nisi duo confecerint legitima suffragia, non renunciato altero comitia differantur, ego te, qui solus censor creari non possis, solum censuram gerere patiar.*

brarium cod. Fuld. modo observavit Modius hoc cap. ad §. 25. V. plura ad 22, 28, 1.

Ne verbo quidem inclementiori a me adpellatum vellem] *nec verbo quidem inclementiori* Harlej. V. ad 1,10,3. *ne verbo quidem inclementiore* Lovel. 2.4. Tum *adpellatum a me* Lovel. 4. Voces *a me* exsulant a Gaertn.

§. 24. *Sed et haec, quae adhuc egi, pervicacia tua et superbia coëgit me loqui*] *sed haec, quae adhuc egi* Harlej. *sed haec, quae adhuc egi* Fragm. Hav. a m. 1. *sed et hoc, quae adhuc egi* a m. 2. *sed et haec, quae egi* Leid. 2. Tum *pertinacia tua* Portug. Harlej. et Haverk. [Veith.] quod ex interpretis glossa receptum puto; qui indicare voluisse videtur, *pervicaciam* hic malo sensu pro pertinacia sumi. Nam, teste Nonio, *Pervicacia et Pertinacia hoc distant; Pervicacia est interdum bonarum rerum perseverantia; Pertinacia semper malarum.* Certe *pervicax* malo sensu etiam infra obcurrit 42, 62, 7. *Quod si Romani tum quoque insita pertinacia aequa adspernarentur, Deos hominesque et moderationis Persei, et illorum pervicacis superbiae futuros testes.* *pervicacia tuta* est in Lovel. 2. V. supra hoc lib. ad c. 23, 11. Tum *cogit me loqui* idem Lovel. 2.

In vincula duci jubebo] Vet. lib. *te in vincula*. SIG. *Tò te* spernunt Pall. duo, totidemque vetusti editi. GEBH. *te* non superest apud me, nisi in Harlej. Portug. Gaertn. et Haverk. neque id Hearne in Oxoniensibus, nisi in uno B. invenit. Deinde *duci jubeo* Lovel. 1. 2. Haverk. et Hearnii Oxon. L. 1. V. supra ad 3, 56, 4. Hic tamen conspiratio optimorum codd. in vulgatam lectionem efficit, ut eam servandam judicem.

§. 25. *Nec quum ita comparatum a majoribus sit, ut comitiis censoriis*] *Nam quum ita* Haverk. *Neque quum ita* edd. principes. Deinde *a majoribus compertum sit* Haverk. V. infra ad 39, 29, 5. *a majoribus comparatum sit* Portug. *comparatum a moribus sit.*[?] Alibi etiam *mores* et *majores* commutantur. V. viros doctos ad Taciti 2. Ann. 2. Hinc *comitiis censoribus* idem Portug. V. ad 22, 8, 7.

Nisi duo confecerint legitima suffragia, non renunciato altero] *ubi duo* Lovel. 2. V. supra hoc lib. ad c. 5, 3. *nisi duos* Portug. a m. 2. Tum *conficerint legitima suffragia* Florent. et Leid. 1. *conficerent legitima suffragia* Voss. 1. et Lovel. 2. ac 3. *conficerent ut legitima suffragia* Haverk. *confuerint ut legitima suffragia* Harlej. et Portug. in quibus *τὸ ut* perperam repetitum videtur ex vocis praecedentis literis finalibus. V. supra ad 7, 41, 8. *fecerint legitima suffragia* Klock. *confierint legitima suffragia* edd. antiquiores, pro quo Ascens. *confecerint* recepit, altero in marginem rejecto. Hinc *non renunciatio altero* Leid. 1. *non renunciato altero* Ha-

Haec taliaque quum dixisset, prendi censorem, et 26
in vincula duci jussit. Adprobantibus sex tribunis actionem collegae, tres adpellanti Appio auxilio fuerunt; summaque invidia omnium ordinum solus censuram gessit.

verk. *non renunciante altero* Lovel. 2. et 3.

Ego te, qui solus censor creari non possis, solum censuram gerere patiar?] Manuscriptus Fuldensis, inducta interrogationis nota, et addita negativa, *ego te, qui solus censor creari non possis, solum censuram agere non patiar.* MOD. Aut figenda nota interrogationis post τὸ *patiar?* aut legendum ex Pall. omnibus cascisque impressionibus, *solum censuram gerere non patiar.* GEBH. *censuram gerere non patiar* Voss. 2. Leid. uterque, Lovel. 1. 2. 3. 4. Harlej. Portug. Gaertn. Klock. Haverk. Fragm. Hav. [Veith.] et priores edd. Verum licet interrogandi nota, quae male in quibusdam edd. post *patiar* reperitur, tollatur, non tamen necesse est, ex codd. modo laudatorum auctoritate negandi particulam interponi. Praecessit enim in princ. §. τὸ *Nec*, unde haec pendent. Ita autem cohaeret oratio: *Nec ego te solum censuram gerere patiar.* Id animadvertit Ascens. quare, quum ederetur *neque* etc. *gerere non patiar*, in prima ed. anni 1510. substituit *neque gerere nunc patiar.* sed triennio postea *atque gerere non patiar.* Verum, quum neutra lectio ullius codicis fide nitatur, praestat, ut praeferamus lectionem vulgo exstantem *nec gerere patiar*, cujus Aldus auctor exstitit: ea enim auctoritate optimi Florent. et Voss. 1. firmatur. Ceterum *qui solum censor creari non possis, solum censuram gerere* Gaertner. *qui censor creari non possis solus, censuram gerere* Portug. *qui censor creari non possis, solum censuram gerere* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. et Haverk. Quod autem *censuram agere* praeferat Fuldens. apud Modium, quum nullus praeterea consentiat, id potius librariis adscribam, qui alibi saepe ita variare soliti sunt. V. modo hoc cap. ad §. 23.

§. 26. *Haec taliaque quum dixisset*] *Haecque quum dixisset* Leid. 1, *Haec talia quum dixisset* Lovel. 4. [Veith.] sed ibi τὸ *que* interceptum est a voce sequenti. V. infra ad 38, 40, 7. *Haec et talia* Portug. Gaertn. et Fragm. Hav. a m. 2. *Haec et alia* Haverk. et Harlej. Ita etiam supra variasse librarios vidimus ad 5, 2, 13. Hic vero nihil mutandum puto, quia optimi consentiunt in vulgatum. Prima litera vocis *talia* hausta est a finali particulae *et*. V. ad 2, 44, 6.

Prehendi censorem, et in vincula duci jussit] Lege ex Pall. *prendi censorem.* Sic mox ex iisdem c. 36. *Ne qua inter colloquia insigni nota haesitantes deprendi possent.* V. supra 2, 56. et 8, 33. Infra 25, 4. restitui ex Pall. binis MSS. *Ac, ni vades daret, prendi a viatore, atque in carcerem duci jusserunt.* 29, 21. *Ut, quod suum quisque cognosceret, (princ. cognosset) prenderet.* Ita Pall. tres. GEBH. *prendi censorem* in contextum recepit Gronovius. Et ita praeferunt omnes scripti, praeter Voss. 2. Harlej. et Haverk. in quibus

1 XXXV. Dum ea Romae geruntur, jam Sutrium ab Etruscis obsidebatur: consulique Fabio, imis montibus ducenti ad ferendam opem sociis tentandasque munitiones, si qua posset, acies hostium
2 instructa obcurrit; quorum ingentem multitudinem quum ostenderet subjecta late planicies; consul, ut loco paucitatem suorum adjuvaret, flectit paullulum in clivos agmen, (aspreta erant strata saxis)

solis *prehendi* obcurrit. V. supra ad 2, 56, 11. Tum *in vincla duci* Voss. 1. V. supra ad 3, 56, 11. Mox *auxilio fuerant*, pro *fuerunt*, Florent. Deinde τὸ *solus* deficit in Leid. 2. et Lovel. 1.

§. 1. *Consulique Fabio imis montibus ducenti ad ferendam opem sociis*] Pal. sec. *inviis montibus*. reliqui *in hiis montibus*. GEBH. *inviis montibus* etiam Harlej. Portug. et Haverk. Idem etiam placuisse videtur librario Gaertn. qui tamen *iuniis* per errorem dedit. *iitiis montibus* Lovel. 2. *in hiis montibus* Voss. 2. *in his montibus* Lovel. 3. *in iis montibus* ed. Rom. anni 1472. Paullo ante *Cum ea Romae geruntur*, pro *Dum*, Harlej. Saepissime ita variant scribae. V. ad 1, 40, 7.

Tentandasque munitiones, *si qua posset*, *acies hostium instructa obcurrit*] Pall. pr. tertiusque *concurrit*. Campan. *occurrerit*. GEBH. *si quas posset* Leid. 1. et Lovel. 4. Male. *si qua* enim est si aliqua parte, si aliqua ratione, ut notum. *signa posset* Voss. 2. et Lovel. 3. Post has voces perperam vox *agmini* inseritur in Gaertn. et Fragm. Hav. Tandem *concurrit* Voss. 2. et Lovel. 3.

§. 2. *Flectit paullulum in clivos agmen*] Pall. pr. sec. [?] et Campan. *deflectit*. Pal. sec. *conflectit* *paullum in clivos agmen*. GEBH. *et flectit paullulum* Florent. et Leid. 1. Sed vocula *et* perperam repetita est ex praecedentis dictionis literis finalibus. V. ad 39, 18, 8. *deflectit paullulum* Voss. 2. Lovel. 3. Portug. Fragm. Hav. et Gaertn. *conflectit paullum* Haverk. V. ad 36, 9, 8. *flectit in clivos paullulum* Harlej. In praecedentibus τὸ *quum* exsulat a Lovel. 2.

(*Aspreta erant strata saxis*) *inde signa in hostem obvertit*] Male Pal. sec. *aspera*. Supra c. 24. *Ad haec saxa erant, et temere jacentia (ut fit) in aspretis*. 27, 18. *Per aspreta primum nihil aliud, quam via impediti iere*. Sic enim ibidem legendum, licet habeant MSS. omnes *aspera*. 36, 15. *Ea aspreta rupesque interjectas habet*. 35, 28. *Tabernacula statuere in aspretis et inaequabili solo difficile erat*. GEBH. *aspera erant* Harlej. et Haverk. *cuncta erant* Hearnii Oxon. L. 2. [Veith.] V. supra hoc lib. ad c. 24, 6. *asperta erant* Florent. *et aspreta erant* Leid. 2. *aspreta erat* Fragm. Hav. *flectit paullulum agmen in clivosa, aspera, tuta saxis: inde signa* praefert Klock. Deinde *in hostem vertit* Harlej. Male. V. supra ad 6, 24, 7.

§. 3. *Omnium, praeterquam multitudinis suae, qua sola freti erant,*

inde signa in hostem obvertit. Etrusci, omnium, 3
praeterquam multitudinis suae, qua sola freti erant,
inmemores, proelium ineunt adeo raptim et avide,
ut, abjectis missilibus, quo celerius manus conse-
rerent, stringerent gladios, vadentes in hostem.
Romanus contra nunc tela, nunc saxa, quibus eos 4
adfatim locus ipse armabat, ingerere. Igitur scu- 5
ta galeaeque ictae quum etiam, quos non vulnera-

inmemores] *praeterquam multitudinem suae* Haverk. Tum *qua sola freta erant* Gaertn. Mox *adeunt raptim*, pro *adeo raptim*, Lovel. 4. *adeo ruptim* Klock. Eodem modo *ruptus* et *raptus* commutari solent. V. supra ad 8, 39, 12. Deinde *adjectis missilibus*, pro *abjectis*, Harlej. V. ad 3, 37, 4.

Quo celerius manus consererent, stringerent gladios, vadentes in hostem] *manus conferrent* Harlej. cum edd. Rom. anni 1472. et Parm. Locutiones *conserere* et *conferre manus* saepe commutantur. Exempla v. ad 9, 5, 10. Tum *stringerentque gladios* Voss. 1. a m. 2. Leid. 2. et Lovel. 1. Deinde *in hostes* Harlej. et Hearnii Oxon. L. 2. V. ad 5, 50, 2.

§. 4. *Romanus contra, nunc tela, nunc saxa, quibus eos adfatim locus ipse armabat*] Pall. pr. et tert. *Romanos*. Forte ἀρχαϊκῶς. sec. *Romani nunc tela*. GEBH. *Romanos contra* Voss. duo, Leid. duo, et Lovel. 1. 3. ac 4. quod ἀρχαϊκῶς pro *Romanus* positum esse, nulla est verisimilitudo; sed potius inde ortum est, quod errantes librarii crederent, *contra* hic esse praepositionem, quae, licet postposita, regeret tamen vocem praecedentem *Romanos*. Sed *Romani contra* Harlej. Lovel. 2. et Hearnii Oxon. C. [Veith.] neque inde differunt Portug. Haverk. et Oxon. B. nisi quod etiam vocem *contra* omittant. His autem librariis inmerito numerum singularem displicuisse, patet ex illis, quae notantur ad 3, 2, 11. Vocem *contra* ignorat etiam Hearnii L. 1. licet *Romanus* servet. Deinde *non tela*, *non saxa* Leid. 2. et a m. 2. Lovel. 1. ex scribarum errore. V. ad 9, 7, 5. Prius *nunc* exsulabat a Voss. 2. Hinc *locus adfatim ipse* Leid. 1. *adfatim ipse locus* Lovel. 2. Ceterum Cl. Ant. Perizonius ad verba *nunc saxa, quibus eos* etc. in margine Livii notavit, ulcus latere, ac locum medicinae indigere, cujus suspicionis caussam non video. Mox *gerere*, pro *ingerere*, Gaertn. Sed *ingerere* in hac re proprium verbum Livio. 2, 65, 4. *Saxa objacentia pedibus ingerit in subeuntes*. 36, 18, 5. *Glandes et sagittas, simul ac jacula ingerebant*. et alibi.

§. 5. *Scuta galeaeque ictae quum etiam, quos non vulneraverant, turbarent*] *scuta galeaeque icta* Voss. 1. Leid. 2. Harlej. Hearnii Oxon. N. et edd. principes, nisi quod Parm. dederit *ictae*. Id deinde Aldina, eamque secutae recentiores omnes servarunt. Neque aliter praeferunt reliqui calamo exarati. Utrumque dici potest. Vulgatum defendit locus Sallust. in Catil. 10. *Otium, divitiae, optandae aliis, oneri miseriaeque*

verant, turbarent, (neque subire erat facile ad propiorem pugnam, neque missilia habebant, qui-
6 bus eminus rem gererent) stantes et expositos ad ictus quum jam satis nihil tegeret, quosdam etiam pedem referentes, fluctuantemque et instabilem aciem, redintegrato clamore, strictis gladiis hastati
7 et principes invadunt. eum inpetum non tulerunt Etrusci, versisque signis, fuga effusa castra repetunt. Sed equites Romani, praevecti per obliqua

fuere. alterum locus in Jug. 17. *Quae loca et nationes minus frequentata sunt.* V. quae Cortius hic et illic variisque aliis ad Sallust. locis notavit. Unde praestantiorum codd. fide nixus nihil muto. Hinc *ita ut etiam quos* Gaertner. et Fragm. Hav. *nam etiam quos* Haverk. *et jam quos* Harlej.

Quibus eminus rem gererent] *res gererent* Gaertn. a m. 1. Utrumque *gerere rem*, et *res*, Livio in usu fuit. V. ad 3, 70, 10. ubi similiter variabant codd. Eadem etiam varietas obcurrit 8, 9, 3. Melius itaque est, ut et plurium et meliorum codicum scripturam servemus. Paullo ante *facilis*, pro *facile*, est in Harlej.

§. 6. *Stantes et expositos ad ictus quum jam satis nihil tegeret*] Pall. pr. et tert. *ad jactus*. GEBH. Ita et Voss. 2. a m. 1. et Lovel. 3. V. ad 26, 40, 10. *expositos adjectus* aberrans Harlej. Vocem *stantes* omisit librarius Lovel. 3. Praeterea *quum satis nihil tegeret*, alia voce omissa, Voss. 2. *quum jam nihil satis nihil tegeret* Leid. 2. et Lovel. 1. *quum jam satis tegeret nihil* Fragm. Hav.

Fluctuantesque et instabilem aciem] Vet. lib. *fluctuantemque et instabilem aciem*. SIG. Pall. tres, et Campan. *fluctuantemque et instabilem aciem.* GEBH. Similiter et omnes mei, nisi quod *fluctuantemque instabilem aciem* praeferat Lov. 1. [*fluctuantesque* Veith.] Paullo ante in verbis proximis *quosdam et pedem referentes*, pro *etiam*, Haverk. V. ad 22, 47, 9.

§. 7. *Eum inpetum non tulerunt Etrusci*] *tum inpetum non tulerunt* Voss. 2. et Lovel. 3. quomodo etiam alibi aberrarunt librarii. V. ad 5, 33, 11. 10, 7, 3. c. 11, 4. 21, 22, 8. 22, 22, 10. et alibi. *cum inpetum non tulerunt* Haverk. V. ad Epit. Liv. 48. circa finem. *impetum enim non tulerunt* edd. Rom. anni 1472. et Parm. In verbis sequentibus *effusa fuga*, trajectis vocabulis, Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Portug. et Haverk. *pene fuga effusa*, addita voce, Klock. *versisque signis pugnae, fuga effusa* edd. Rom. anni 1472. et Parm.

Praevecti per obliqua campi, quum se fugientibus obtulissent] *praefecti per obliqua campi* Gaertn., cum edd. Rom. anni 1472. et Parm. Sed error hic ortus videtur ex vitiosa pronunciatione verba praeeuntis, qua eadem ratione etiam *provectus* et *profectus* confundi solent. V. ad 21, 2, 4. *praeventis per oblicu campi, quum*

campi, quum se fugientibus obtulissent, omisso ad castra itinere, montes petunt. Inde inermi pene 8
agmine ac vexato vulneribus in silvam Ciminiam penetratum. Romanus, multis millibus Etruscorum caesis, duodequadraginta signis militaribus captis, castris etiam hostium cum praeda ingenti potitur. Tum de persequendo hoste agitari coeptum.

XXXVI. Silva erat Ciminia magis tum invia at- 1
que horrenda, quam nuper fuere Germanici saltus,

se fugientibus obtulissent Klock. Male. *praevecti* est praetervecti. Infra 24, 44, 10. *Praeter undecim fasces equo praevectus senex.* ubi vide. *per oblica* etiam Voss. 1. a m. 1. Literas *C* et *QU* commutari passim, supra dictum est hoc lib. c. 2, 15.

§. 8. *In silvam Ciminiam penetrant*] Antiqua lectio *in silvam Ciminiam penetratum.* GELEN. Ita non tantum etiam omnes scripti mei, sed ex editionibus quoque Rom. anni 1472. ac Parm. Ceterum haec verba cum tribus seqq. desiderantur in Leid. 2.

Romanus, multis millibus Etruscorum caesis, duodequadraginta signis] *multis militibus Etruscorum caesis* Lovel. 2. 3. 4. Harlej. Klock. Haverk. et Fragm. Hav. a m. 1. *multis militibus caesis Etruscorum* Leid. 1. *multis caesis militibus Etruscorum* Gaertn. V. ad 23, 41, 10. Tum *duodecim signis* Lovel. 4. Mox *potitum*, pro *potitur*, Lovel. 2.

De persequendo hoste agitari] *de sequendo hoste* Lovel. 2. *de persequenti hoste* Leid. 1.

§. 1. *Silva erat Ciminia magis tum invia atque horrenda*] *Cimina* Fragment. Hav. a m. 1. Et ita passim varii alii codd. praeferunt infra hoc et cap. seq. *Cuminiam* Portug. hic et saepe infra. V. Doct. Oudend. ad Front. 1. Strateg. 2, 2. Deinde *magis tunc invia* Fragm. Hav. V. ad 2, 12, 15. *magis tñ invia* Portug. a m. 1. et Haverk. V. ad 22, 17, 5. Hinc *at horrenda* Lovel. 1. a m. 1. *ac horrenda* a m. 2.

Quam nuper fuere Germanici saltus] Sylvam Herciniam, opinor, vult dicere, cujus magnitudinem si Ciminiae sylvae comparat, impar erit, ne dicam inepta comparatio. Si densitatem, qui id scire potuit Livius. Id vero haud immerito optimo cuique mirum videri potest, qua via Galli tam cito a Clusio Romam venire potuerint, si haec tam horrenda silva penetranda erat. Quod si aliud iter ex Hetruria Romam ducebat, qua de caussa Q. Fabius consul eo non est usus? Longius erat, inquies: quid tum postea? Veturius Posthumiusque non erant in oculis? sed hoc est historiam scribere. Quid autem sibi vult, quod aït, *Neminem praeter ducem ipsum intrare ausum*, quid hic non intravit? Deinde *omnibus aliis cladis Caudinae nondum memoriam abolevisse*, statim autem consulis fratrem speculatum se iturum professum? haec qui cavillari volet, nonne habet, quo se tueatur?

nulli ad eam diem ne mercatorum quidem adita. eam intrare haud fere quisquam, praeter ducem ipsum, audebat. aliis omnibus cladis Caudinae nondum

GLAR. Caesarem intelligit, qui, ut aït Florus [3, 10, 14.] *Germanos hostes Hercyniis quaesivit in silvis; sed in saltus et paludines genus omne diffugerat.* Et de bello Etrusco [1, 17, 3.] *Ciminius interim saltus in medio, ante invius, plane quasi Calydonius vel Hercynius.* SIG. Disputat heic mirifice Glareanus. Locum egregie explicat Florus 1, 17. *Ciminius interim saltus in medio, ante invius, (plane quasi Calidonius vel Hercynius) adeo tunc terrori erat, ut senatus consuli denunciaret, ne tantum periculi ingredi auderet.* Comparatur res Romana ejus saeculi cum sequentibus saeculis. GRUTER.

Nulli ad eam diem ne mercatorum quidem adita] Pall. pr. ac tert. *nulli ad eam ne mercatorum quidem abdita ea intrare aut fere quisquam praeter ducem ipsum audebant.* sec. *nullus ad eam diem ne mercatorum quidem abdita ea intrare aut fere* etc. Vulgatum expressit Campan. GEBH. *nullus ad eam diem ne mercator quidem abdita ea intrare* Haverk. Et ita Harlej. etiam, nisi quod *mercatorum* servet. *nulli ad eam diem ne mercator quidem abdita ea intrare* Fragm. Hav. *nullus ad eam ne mercatorum quidem abdita ea intrare aut fere quisquam praeter ducem ipsum audebant* Voss. 2. et Lovel. 3. *abdita ea intrare aut fere quisquam* etiam Lov. 2. et Gaertn. *addita ea intrare haud fere quisquam* Leid. 1. et Portug. a m. 1. Adparet, pleraque haec lectionum monstra inde nata esse, quod librariis displiceret locutio *nulli adita* pro a nullo. Sed v. quae supra notantur ad 6, 11, 4. *nulli ne mercatorum quidem ad eam diem adita* Lovel. 4.

Eam intrare haud fere quisquam, praeter ducem ipsum, audebat] De Ciminia silva sermo est, tum adhuc invia Romanis, ceterum membranae habent *ea intrare.* MOD. *ea intrare* non modo praeferunt codd. in his verbis aperte vitiosi, quorum scripturam ad proxime praecedentia retuli, verum insuper etiam Florent. Lovel. 4. et Klock. quod eodem modo accipi potest, quo *ingressi via* infra 10, 35. ubi v. quae ad §. 4. notantur. et ita *intrare porta* infra 41, 9, 6. *Lupus etiam quum Collina porta intrasset.* Praefero tamen *eam intrare.* Nam *intrare porta Collina* est per portam Collinam intrare urbem, quomodo *porta Collina urbem intravere* supra dixit Liv. 3, 51, 10. Et ita *intrare silva Ciminia* foret per silvam illam intrare in aliam regionem, quod hic a mente Livii alienum est. Puto igitur in multis illis codicibus ultimam literam *τοῦ eam* haustam esse a prima syllaba sequentis vocis. V. ad 37, 29, 5. Deinde *audebant* Gronov. ex Mstis probat infra ad 36, 16, 6. ut et supra 7, 19, 2. Illa tamen lectio apud me non superest, nisi in corruptis Voss. 2. et Lovel. 3. Et sane, *quisque* verbo plurali jungi, multis exemplis probatum est ad locum posteriorem Livii; at, *quisquam* etiam eodem modo construi, nondum inveni. Ratio etiam differentiae aperta est. *quisque* enim plurium, at *quisquam* tantum unius significationem habet. Vulgatum itaque servandum puto.

ſtum memoria aboleverat. Tum ex iis, qui aderant, (consulis fratrem M. Fabium, Kaesonem alii, C. Claudium quidam matre eadem, qua consulem, genitum tradunt) speculatum se iturum profeſſus, 2

Cladis Caudinae nondum memoria aboleverat] Salvinius ad marginem ed. cum qua cod. Florent. contulit, conjecit legendum eſſe *absoleverat*. Ita infra 21, 52, 7. *Suspectaque ei gens erat, ut alia vetuſtate obsolevissent, ob recentem Bojorum perfidiam.* 38, 43, 8. *Veterem et obsoletam viam ingressos Ambracienses dixit.* Sed, nisi quod *absoleverat* praeferat Lovel. 4. *aboleverat* superest in omnibus scriptis et editis, eaque lectio Livio indigna censeri nequit. Saepe enim *abolescere*, forma activa, posuit significatione paſſiva, pro aboleri. Supra 1, 23, 3. *Donec cum re nomen quoque vetuſtate abolevit.* ad quem locum v. quae notantur.

§. 2. *Tum ex iis, qui aderant, consulis fratrem M. Fabium, Caesonem alii, C. Claudium quidam, matre eadem, qua consulem, genitum, tradunt speculatum se iturum professum*] Vetus scriptura, *Tum ex iis, qui aderant, consulis frater (M. Fabium, Caesonem alii, C. Claudium quidam, matre eadem qua consulem genitum tradunt) speculatum se iturum professus.* GELEN. *Tum ex iis, qui aderant, consulis frater (M. Fabium Caesonem alii* Gelenius, ἀντὶ τοῦ *fratrem*, et mox *professus*, ubi antea *professum*. De poſteriori consentit Th. et alii nobis visi, non de priore. Nec sane apparet ex sequentibus, magis extra dubium ponere Livium, frater fuerit, necne, quam quo nomine fuerit. *Ex iis, qui aderant*, ait: quasi diceret, non convenit inter auctores de persona, non de nomine. quidam hoc tantum, unum narrant e comitibus consulis fuiſſe, alii amplius consulis fratrem; et sic quoque diversum nomen et gradum faciunt. Nam quomodo *professus* dicatur, cum quis non fuerit nominatus, oſtendimus 4. Observ. 4. Simillimum Salluſtii Jug. [93.] *Marius cum Ligure, promissa ejus cognitum, ex praesentibus misit: quorum uti cujusque ingenium erat, ita rem difficilem aut facilem nuntiavere.* Is autem error Gelenii est, quod aut uni homini duo facit praenomina, aut *Caesonem* cognomen; quorum neutrum patitur Romana ratio: nam *Caeso Fabius*, *Caeso Quinctius* praenominibus a Livio appellantur: nec duplici praenomine simul usi Romani exemplum est ullum, praeterquam, quod fingunt, Servii Sulpicii. Sed de hoc alias disputabimus. Itaque resecandum putavi olim τὸ *M.* sed mitius rem expediri diſtinctione: *consulis fratrem Marcum Fabium, Caesonem alii, C. Claudium quidam.* Primum dicitur intellectu vocis *quidam* vel *alii:* quod genus loquendi liberavimus insolentiae crimine ad illud 3, [37, 8.] *Virgis caedi, alii securi subjici.* Foret integrum: Consulis fratrem, et quidem Marcum Fabium tradunt fuiſſe nomen, (est enim id idem, quod *sunt qui tradant*) alii Caesonem Fabium, quidam C. Claudium, etc. Florus [1, 17, 4.] *fratrem*, Frontinus 1, 2, 2.] *fratrem Fabium Caesonem* appellant, non quasi aliquid certius, aut aliunde acceperint, sed brevitatis ergo. J. FR. GRON. Verum est, plerosque codd. lectionem a Gronovio reſtitutam pro-

3 brevique omnia certa adlaturum. Caere educatus apud hospites, Etruscis inde literis eruditus erat, linguamque Etruscam probe noverat. Habeo aucto-

bare. Si tamen excerptis optimi Florent. cura Cl. Salvinii cum editis collati, fidem habere possim, is codex stat a parte Gelenii. Pauci in quibusdam mutant: *consulis frater, M. Fabium*, ut Gelenius volebat, quodque se in nullo cod. vidisse Gronovius indicabat, praefert etiam Portug. a m. 2. licet cum Haverk. mox servet *professum*. singularis lectio, *Tum ex his, qui aderant, consulis frater M. Fabius Caesonus, alii C. Claudium, quidam matre eadem, qua consulem, genitum eum tradunt, speculatum se iturum professus* obcurrit in Lovel. 4. Cl. Jac. Perizonius ad marginem Livii notavit, sibi legendum videri, *Tum ex iis, qui aderant, consulis frater, eum Fabium Caesonem alii, C. Claudium quidam* etc. Vel certe, praenomine *M*. deleto, *Tum ex iis, qui aderant, consulis frater, Fabium Caesonem alii, C. Claudium quidam* etc. adscripto etiam hoc loco ex 10, 41, 5. *Sp. Nautius* (*Octavium Metium quidam eum tradunt*) *dux alaribus cohortibus erat*. Vel denique se adsentiri Gronov. 4. Obs. 4. p. 51. emendanti *Tum ex iis, qui aderant*, (*consulis fratrem Fabium Caesonem alii, C. Claudium quidam*) etc. Verum sententiam ibi propositam Gronovius hoc loco revocavit, ut nimis a lectione codicum discedentem: in omnibus Mstis praenomen *M*. constanter superest. Mihi itaque emendatio vel Gronovii, notis ejus ad hunc locum expressa, vel Gelenii praecipue probatur; hanc unici codicis auctoritas, illam plurium Mstorum consensus tuentur. Penes lectorem itaque eligendi arbitrium esto. Gronovium autem, credentem, Gelenium aut uni homini duo fecisse pronomina, aut *Caesonem* cognomen, et hinc praesertim emendationem ejus rejicientem, deceperunt operae typographorum, interpunctionem Gelenii vitiantes. Is enim locum ita distinxerat, quemadmodum nunc in nota ejus restitui, ac distinctionem illam Frobenius tum in contextu Liviano, tum in notis ejus, ut et postea plures alii receperunt. Secundum eam Livius adfirmat, omnino fuisse fratrem consulis, qui se speculatum iturum professus est, non convenire tamen inter scriptores rerum de ejus nomine: quosdam enim velle, fuisse consulis fratrem germanum, vel M. Fabium, vel Kaesonem Fabium dictum; alios, fuisse ejus fratrem uterinum C. Claudium. Primus deinde Modius in edit. Francof. anni 1588. distinctionem Gelenii inter voces *Fabium*, *Caesonem* omisit in ejus notis, idem deinde Gruterus fecit in contextu Liviano. Eumdem etiam errorem in contextu edd. Gronovii operae typographorum commiserunt, sine interpunctione *M. Fabium Caesonem alii* exhibentes: quod ne ullus quidem recentiorum editorum emendavit. Quod autem ad Sulpicios, quibus duo praenomina hic adficta esse Gronovius uno tantum verbo addit, eorum ita sententium, in primis autem And. Schotti sententiae se pluribus opposuerat in addendis ad primam notarum ed. p. 748. verum omnem hanc disputationem in posteriori, quam hic secutus sum, omisit, quasi de ea re latius alias acturus. Caussa forte est, quod scrupulum injecerit Rupertus, qui per

res, vulgo tum Romanos pueros, sicut nunc Graecis, ita Etruscis literis erudiri solitos. Sed propius 4 est vero, praecipuum aliquid fuisse in eo, qui se

occasionem se eum hac de re moniturum scribit ad Reines. V. Epist. Reines. ad Rupert. p. 604. Et recte. Quibusdam enim Sulpiciis revera duplex praenomen in nummis et apud scriptores tributum esse, et quidem praenomen *Servius* cum alio praemisso, ita tamen, ut Servius locum nominis gentilitii obtineat, et duo haec praenomina numquam cum gentilitio *Sulpicius* simul jungantur, docuit Ill. Ezech. Spanh. de usu et praest. numism. dissert. 10. p. 27. V. etiam Epist. Reines. ad Rupert. p. 584. (ubi tamen Rupert. in quibusdam errat, quae ex Spanhem. refelli possunt maximam partem) et Bosium ad Corn. Nep. in vita Att. 2. Calculum tamen adjicere nequeo sententiae Schotti ad d. l. Nepotis, qui existimat, ex duplici hoc Sulpiciorum praenomine conciliari posse dissensum Livii et Dion. Hal. quorum ille Sulpicium Camerinum, qui legatus cum duobus collegis in Graeciam missus est, ut leges Solonis describerent, *Publium* vocat, hic *Servium*. V. ad Livii 3, 31, 8. Quum enim ideo praenomen *Servii*, alio ei superinducto, pro gentilitio usurpatum esse viri docti contendant, quod nimis multi gentis Sulpiciae eo uterentur, id primis illis reipublicae Romanae temporibus convenire posse non videtur, quo nondum ex eadem gente orti tantopere aucti sunt. Sulpicius autem, in Graeciam missus, fere circa reges ejectos, aut paucis annis post, natus esse debuit; quippe qui ante annum quinquagesimum post reges ejectos Romae consulatum obtinuit, et anno quinquagesimo quinto a Tarquinio exacto hanc legationem obiit. Ceterum *Tunc ex hiis* insuper est in Fragm. Hav. V. ad 2, 12, 15. *Tunc ex ipsis* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. Deinde *spectaculum se iturum* Haverk. *speculatum se iterum* Flor. In verbis sequentibus vox *certa* deficit in Voss. 2. Lov. 2. 3. 4. Gaertn. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 1. ac 2. [Veith.]

§. 3. *Caere educatus apud hospites, Etruscis inde literis eruditus erat*] V. Fontanin. de Antiquitat. Hortae 1, 7. DUK. *apud hostes* Voss. 2. et Lovel. 3. V. ad 2, 41, 6. Vox autem *inde* deficit in antiquioribus excusis. Eam primus addidit Aldus, quam servant etiam omnes scripti. Mox *prope noverat*, pro *probe*, Leid. 1. et ed. Rom. anni 1472. ac quaedam aliae. V. infra ad 37, 49, 2. Ceterum verba *eruditus erat* etc. *ita Etruscis literis* desunt in Lovel. 4. omissa neglegentia librarii propter vocis *literis* repetitionem. V. supra hoc lib. ad c. 11, 11.

Vulgo tum Romanos pueros, sicut nunc Graecis, ita Etruscis literis erudiri] Cicero 1. de Divinatione [41.] *Quocirca bene apud majores nostros senatus tum, cum florebat imperium, decrevit, ut de principum filiis sex singulis Etruriae populis in disciplinam traderentur, ne ars tanta propter tenuitatem hominum a religionis auctoritate abduceretur ad mercedem atque quaestum.* J. FR. GRON. Valer. Max. 1, 1, 1. *Tantum autem studium antiquis non solum observandae, sed etiam amplificandae religionis fuit, ut, e florentissima tum et opulentissima civitate, decem principum filii senatusconsulto singulis Etruriae populis, percipien-*

tam audaci simulatione hostibus inmiscuerit. servus ei dicitur comes unus fuisse, nutritus una, eo-
5 que haud ignarus linguae ejusdem: nec quidquam aliud proficiscentes, quam summatim regionis, quae intranda erat, naturam ac nomina principum in populis accepere; ne qua inter conloquia insigni
6 nota haesitantes deprehendi possent. Iere pastorali habitu, agrestibus telis, falcibus gaesisque binis armati. Sed neque commercium linguae, nec vestis

dae sacrorum disciplinae gratia, traderentur. Ceterum *vulgatum Romanos* legit Leid. 1. *vulgo enim Romanos* Harlej. Portug. et Haverk. Tum *ita tunc Etruscis* Gaertner. [Veith.] reliquis recte dissentientibus: *tum* enim praecessit. Paullo ante *Abeo*, pro *Habeo*, Voss. 2. Leid. 1. et Fragm. Hav. a m. 1. V. ad 22, 59, 19.

§. 4. *Sed propius est vero, praecipuum aliquid fuisse in eo*] Vocula prima deficit in Fragm. Hav. a m. 1. in quo etiam *proprius* legitur itidem a m. 1. V. ad 4, 17, 5. Deinde *principium aliquid* Lovel. 4. Alibi ita peccarunt librarii. V. supra ad 3, 14, 4. *praeceptum aliquid* Voss. 2. qui mox etiam obfert *miscuerit*, pro *immiscuerit:* at Portug. *immiscuerat* a m. 1.

Servus ei dicitur comes unus fuisse] *servus ei diciur unus comes fuisse* Lovel. 4. Sed vocem *comes* ignorat Hearnii Oxon. C. sequentem *unus* Lovel. 2. Mox *eo quod haud ignarus*, pro *eoque*, Gaertn. V. ad 2, 41, 8. et mox ad §. 6.

§. 5. *Regionis, quae intranda erat, naturam ac nomina principum in populis accepere*] *naturam ignominia principum* Klock. *naturam agnomina principum* Voss. 1. Leid. uterque, et Lovel. 1. ac 4. Tum *accipere* Leid. 1. Lovel. 3. 4. Harl. Port. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. Paullo ante *nequicquam aliud*, pro *nec quidquam*, Leid. 1. et Lovel. 4. V. supra hoc lib. ad c. 18, 5. *nec quidquam alius* ed. Rom. anni 1472. [*in populis* omittit Veith.]

Ne qua inter conloquia insigni nota haesitantes deprehendi possent] *neque inter colloquia* Florent. Infra hoc lib. c. 43, 8. *Saltusque pervios ceperant, ne qua subvehi commeatus possent.* 38, 4, 10. *Periculosum inceptum ratus, ne qua sentirent Romani.* 43, 18, 1. *Egredi Macedoniae finibus non ausus, ne qua in regnum vacuum inrumperent Romani.* Similiter peccarunt librarii supra 4, 56, 12. Tum *deprendi possent* Florent. Leid. 1. Lovel. 3. et Portug. quomodo Gebhardus se etiam in Pall. invenisse testatus est supra hoc lib. c. 34, 26. Ita passim *prendere* et *prehendere* commutantur. V. ad 2, 56, 11. similiter *deprendere* et *deprehendere.* V. ad 8, 18, 6. et *comprendere* ac *comprehendere.* V. ibid. §. 10.

§. 6. *Iere pastorali habitu, agrestibus telis, gaesisque binis armati*] Lege addendo *agrestibus telis, falcibus gesisque.* GELEN.

armorumve habitus sic eos texit, quam quod abhorrebat ab fide, quemquam externum Ciminios saltus intraturum. Usque ad Camertes Umbros pene- 7
trasse dicuntur. ibi, qui essent, fateri Romanum ausum: introductumque in senatum consulis verbis egisse de societate amicitiaque: atque inde comi ho- 8
spitio acceptum, nunciare Romanis jussum, commeatum exercitui dierum triginta praesto fore, si ea loca intrasset; juventutemque Camertium Umbro-

Additam vocem *falcibus* agnoscunt omnes mei. Eamdem etiam Aldus in contextum receperat; sed deinde, mutata sententia, inter errata iterum ejici jusserat. Insuper *falcibusque binis cesis armati* Gaertn. *falcibusque cesis binis armati* Harlej. *caesis* etiam vel *cesis* Florent. Voss. 1. a m. 1. Voss. 2. Leid. ambo, Lovel. 1. 3. 4. Haverk. et Fragm. Hav. Similiter infra peccatur 26, 6, 5. Origo erroris est similitudo literarum *C.* et *G.* V. supra ad 6, 25, 6. De *gaeso* v. quae notavi ad Silii Ital. 2, 444. Ceterum *lerunt* Gaertn. *Inde* Lovel. 4. V. ad 45, 2, 7.

Abhorrebat a fide, quemquam externum Ciminios saltus intraturum] *abhorrebat ab fide* Florent. Leid. 1. Lov. 2. 4. et Fragm. Hav. *quamquam abhorrebat a fide* Gaertner. V. ad 5, 51, 7. *quamq; abhorrebat ab fide* Lovel. 3. V. modo ad §. 4. Tum *quemquam hesternum.* V. ad 40, 14, 2. Hinc *Ciminos saltus* Portug. a m. 1. et Haverk. *Cuminos saltus* Portug. a m. 2. V. ad cap. praec. §. 8. Tandem *intraturos* Fragm. Hav. a m. 1. quomodo non dedit librarius, quod *quemquam intraturos* dici posse existimaret: v. supra hoc cap. §. 1. sed quod perperam *intraturos* referret ad proxime praecedens *Ciminios saltus*. V. ad 6, 3, 8.

§. 7. *Usque ad Camertes Umbros penetrasse dicuntur*] *Camertes umbras* Leid. 1. Lovel. 4. et Harlej. *Usque ad Camertes ut penetrasse* Klock. *Usque ad Camertes Umbros pervenisse* Portug. quod ex interpretis glossa receptum puto.

Ibi, qui essent, fateri Romanum ausum] Vide, unde pendeat hoc participium *ausum:* non enim a verbo *dicuntur;* sed supplendum *fama est,* aut quid simile. GLAR. Et cur non penderet a verbo *dicuntur? Dicitur* enim non tantum adjunctum habet casum rectum, verum et quartum. V. supra ad 1, 31, 8. Ex praecedenti igitur *dicuntur* ad τὸ *ausum* repetendum est *dicitur;* quod itidem repetendum foret, si scripsisset Livius *Romanus ausus.* Ceterum *sibi, qui essent* Voss. 2. V. ad 1, 55, 4. *sibi qui esset* Lovel. 3. quasi *essent* ferri non posset ob sequens *Romanum ausum.* At Romanus fateri ausus est, qui ipse et servus comes essent. *ubi, qui essent* Leid. 2. Harlej. Portug. Haverk. et Hearnii L. 2. B. ac C. V. infra ad 27, 5, 2.

§. 8. *Hospitio acceptum nunciare Romanis jussum*] *renunciare* Har-

9 rum in armis paratam imperio futuram. Haec quum relata consuli essent, inpedimentis prima vigilia praemissis, legionibus post inpedimenta ire jussis,
10 ipse substitit cum equitatu: et, luce orta, postero die obequitavit stationibus hostium, quae extra saltum dispositae erant: et, quum satis diu tenuisset hostem, in castra sese recepit; portaque altera egres-

lej. quod in hac re proprium esse, infra videbimus ad Epit. Liv. 47. Quum tamen alii omnes vulgatum tueantur, an unius, et quidem hujus, codicis auctoritate mutari par sit, dubito. Mox *triginta dierum,* alio ordine, Lovel. 4.

Si ea loca intrasset; juventutemque Camertium Umbrorum in armis paratam imperio] Vox *loca* deficit in Lovel. 3. Deinde *intrassent* praefert Leid. 2. ut referatur ad *exercitui;* quam vocem, utpote conlectivam, cum verbo plurali interdum construi, supra vidimus ad 3, 28, 3. At unius cod. auctoritas mutandae receptae lectioni levior est. Tum *juventutemque Camertem* Lovel. 4. *juventutemque Camertum* Portug. Male. *Camertium* enim etiam Cic. dixit pro Balbo 21. et 22. Eodem modo ut *Vejentium.* V. supra ad 5, 15, 11. Hinc praepositio *in* exsulat ab Fragm. Hav. Sed intercepta est a vocis praecedentis litera finali., V. ad 10, 13, 3.

§. 9. *Ipse substitit cum equitatu*] *subsistit* Gaertn. Paullo ante *celata,* pro *relata,* est in Lovel. 3.

§. 10. *Quae extra saltum dispositae erant*] Superius aït, in sylvam fusos confugisse hostes, et consulem Fabium potitum hostium castris. hic vero aït, extra saltum dispositas hostium stationes. Praeterea, quid opus erat hac consulis simulatione, cum ipse hostes fuderat, castrisque exuerat? Deinde quo pacto hostes ludere poterat, cum ipsi per sylvam eundum esset, in quam illi confugerant? GLAR. Nullum non sponte videre existimo, qua ratione tollendae sint difficultates, quas Glareanus adversus narrationem Livii movit; quare iis respondere abstineo. Mox *tenuissent,* pro *tenuisset,* obfert Fragm. Hav.

§. 11. *Contemplatus opulenta Etruriae arva, milites emittit*] *opulentia Etruriae arva* Klock. et edd. Rom. anni 1472. et Parm. Quosdam veterum *opulens* pro *opulentus* dixisse, jam Lexicographi monuerunt. V. etiam viros doctos ad Nepot. Chabr. 3. et Cort. ad Sall. Jug. 69. Hac voce ea forma etiam usum esse Livium existimat Gebhard. ad d. l. Nep. atque in eam rem laudat locum ex 43, 1, 1. *Legatus, in Illyricum a consule missus, opulentia duo oppida vi atque armis coëgit in deditionem.* Verum omnes edd. ibi servant *opulenta duo oppida.* Quum autem hic reliqui codd. ab uno illo et ab edd. vett. dissentiant, et Livius pluribus aliis locis potius *opulentus,* quam *opulens,* dixerit, vulgatum etiam praeferre non dubito. Pari modo *violentus* potius, quam *violens,*

sus, ante noctem agmen adsequitur. Postero die, 11 luce prima, juga Ciminii montis tenebat: inde contemplatus opulenta Etruriae arva, milites emittit. Ingenti jam abacta praeda, tumultuariae agrestium 12 Etruscorum cohortes, repente a principibus regionis ejus concitatae, Romanis obcurrunt, adeo incompositae, ut vindices praedarum prope ipsi

Livium dixisse, supra vidimus hoc lib. c. 34, 9. Vox *opulenta* omittitur in Leid. 2. et Lovel. 1. Malc. Infra 22, 3, 3. *Regio erat in primis Italiae fertilis, Etrusci campi, qui Faesulas inter Arretiumque jacent, frumenti ac pecoris et omnium copia rerum opulenti.* 2, 14, 3. *Castra opulenta, convecto ex propinquis ac fertilibus Etruriae arvis commeatu, Romanis dono dedisse.* Deinde *Etruriae arma* Portug. a m. 1. sollemni scribarum lapsu. V. quae notavi ad Silii Ital. 4, 295. (* Burm. ad Virg. 3. Aen. 35.) Praeterea *militem emittit* Hearnii Oxon. N. et L. 2. *militē mittit*, prima litera τοῦ *emittit* ab ultima vocis praecedentis elisa, Leid. 2. Lovel. 1. 2. Harlej. Gaertn. et Fragm. Hav. *militem emittit* admitti posset, si certiores codices consentirent. V. ad 7, 35, 2. *milites mittit* Voss. 1. Portug. a m. 1. et Haverk. *praedatum milites emittit* Neapol. Latinii. Priorem vocem *praedatum* interponit etiam Gaertn. sed ex interpretis expositione adscita videtur. Paullo ante *Criminii montis* Leid. 1. *Cimini montis* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. Haverk. Fragm. Hav. et Portug. a m. 1. in quo *Cumini* emendatur a m. 2. V. supra ad cap. praec. §. 8. Ceterum verba *milites emittit. Ingenti jam abacta* culpa ac neglegentia librariorum exsulant a Voss. 2. Leid. 1. et Lovel. 4. eadem et insuper sequens *praeda* a Lovel. 3.

§. 12. *Abacta praeda, tumultuariae agrestium Etruscorum cohortes etc. obcurrunt*] *abacta ipsa praeda* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. a m. 1. et Fragm. Hav. a m. 1. *abuota praeda* Klock. *abacta praedatum tumultuariae* Voss. 2. *abacta praedatum multuariae* Leid. 1. *abacta praeda multuariae* Harlej. *tumultu acie*, pro *tumultuariae*, Leid. 2. *tumultuarie* Haverk. Verum quum passim simplex *e* pro diphthongo *ae* in illo codice usurpetur, dubium est, utrum librarius eam vocem pro adverbio, an pro adjectivo acceperit. Verum *tumultuariae cohortes*, ut *tumultuariae legiones* 40, 26, 7. *tumultuarius miles* 1, 37, 6. 35, 2, 6. *tumultuarius exercitus* 5, 37, 7. 25, 1, 3. c. 19, 14. 29, 28, 8. et 41, 10, 3. Tum *agrestum Etruscorum* Portug. a m. 1. Malc. V. ad 2, 63, 2. Postea *occurrerunt* Portug. et Hearnii Oxon. B. V. ad 10, 12, 4. *occurrerent* Haverk. Insuper *principibus ejus regionis* alio ordine edd. ante Aldum, cui ordinem, qui nunc obtinet, substituenti consentiunt scripti.

Adeo incompositae, ut vindices praedarum prope ipsi praedae fuerint] *compositae* Leid. 2. Vir doctus ad marginem ed. Curionis scribendum conjecit *incomposite*. quod quemadmodum mutandum non censerem, si in id codd. omnes consentirent; ita nunc, dissentientibus iisdem, minime

13 praedae fuerint. Caesis fugatisque iis, late depopulato agro, victor Romanus, opulentusque rerum
14 omnium copia, in castra rediit. Eo forte quinque legati cum duobus tribunis plebis venerant, denunciatum Fabio senatus verbis, ne saltum Ciminium transiret. laetati serius se, quam ut inpedire bellum possent, venisse, nuncii victoriae Romam revertuntur.

recipiendum existimo. Passim enim adjectiva pro adverbiis poni, notum est. V. ad 22, 12, 7. Tum *ut indices praedarum* Lovel. 4. V. ad Epit. Liv. 63. *ut vindices praedatum* Leid. 2.

§. 13. *Late depopulato agro victor Romanus*] Prima vox non adparet in Leid. 1. Supra 2, 60, 2. *Nec ullo ante bello latius inde actae praedae.* 25, 9, 5. *Populari agros, terroremque late agrestibus injecisse.* Tum *Romanus victor* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Portug. et Haverk.

Opulentusque rerum omnium copia in castra rediit] Pall. pr. et tert. excusso vocabulo *copia*, *opulentiusque rerum omnium in castra rediit*, mire delicato Hellenismo. Sic *dives agri.* Infra 35, 1, 11. exhibent libri omnes MSS. et vet. editio, *Eo victorem opulentum praedae exercitum P. Cornelius reduxit.* GEBH. Duo meliores Pall. et Voss. alter *opulentusque rerum omnium in castra rediit*, sine τῷ *copia.* Videtur et recidendum τὸ *que.* Adi notas ad 35, 1, 11. J. FR. GRON. Non displicet locutio *opulentus rerum omnium*, qua Livium usum fuisse ex Mstis 35, 1, 11. verisimile fit. Hic tamen Gebhardo et Gronovio eam probantibus favere nequeo, quod praeter Voss. 2. omnes mei vulgatum tueantur. Sed nec recidenda videtur particula *que*, quae in nullo etiam cod. deficit. Supra 4, 34, 4. *Exercitum victorem opulentumque praeda triumphans Romam reduxit.* 7, 24, 9. *Victorem exercitum opulentumque Gallicis spoliis Romam reduxit.*

§. 14. *Eo forte quinque legati cum duobus tribunis plebis venerant*] *Et forte quinque* Portug. *Eo forte quoque* Fragm. Hav. a m. 1. Deinde vox *plebis* non adest in Hearnii Oxon. L. 1. V. ad 2, 56, 1. Quum tamen omnes eam servent, ego ei quaestionem unius fide movendam non censeo. Mox *Ciminum* Haverk. et Portug. a m. 1. in quo ab altera manu *Cuminum* repositum. *Cimininum* Leid. 2. et Lovel. 1.

Laetati serius se, quam ut inpedire bellum possent, venisse] *legati serius* Lovel. 2. et Harlej. *laetati seri jusse*, male in voces contributis literis, Florent. unde nullo sensu factum a m. 2. *laetati seriuisse.* Tum *inpedire bellum potuissent* Lovel. 4. Mox in verbis sequentibus *nuncii victoriae Romanam revertuntur* Florent. unde altera quidem manu factum *Romam*, in margine tamen conjicitur legendum *nuncii victoriae Romanae revertuntur.* Ego tamen a vulgato, omnium reliquorum codd. auctoritate defenso, non discedo.

§. 1. *Motum latius erat, quam profligatum, bellum*] *quam profu-*

XXXVII. Hac expeditione consulis motum latius 1 erat, quam profligatum, bellum. vastationem namque sub Ciminii montis radicibus jacens ora senserat, conciveratque indignatione non Etruriae modo populos, sed Umbriae finitima. Itaque, quan- 2 tus non umquam antea, exercitus ad Sutrium venit: neque e silvis tantummodo promota castra, sed

gatum Voss. 2. et Lovel. 2. literae *li* inperita manu male effictae in *u* facile commutari possunt. [*erat* non est in Veith.] Mox *Cuminii montis* Portug. a m. 2. *Cimini montis* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. V. ad c. 35, 8.

Conciveratque indignatione non Etruriae modo populos] Pal. sec. binaeque vetustae edd. *concitaveratque*. GEBHARDUS. *concitaveratque* Voss. 1. in margine, Leid. 2. Lovel. 1. Harlej. et principes edd. Ita supra 2, 44, 7. *Quo undique ex Etruria auxilia convenerant, non tam Vejentium gratia concitata*. 4, 58, 10. *Bellum cum finitimo populo et potentissimo parari, qui omnem Etruriam sit concitaturus*. 7, 17, 6. *Concitatur deinde omne nomen Etruscum, et Tarquiniensibus Faliscisque ducibus ad Salinas perveniunt*. Insuper *concitaveratque indignationem non Etruriae modo populo* Haverk. Sed vulgatum, quod primus Aldus in contextum admisit, recte plerique reliqui codd. defendunt. V. ad 3, 53, 4. *Concire* et *concitare* passim in Mstis confundi solent. Quaedam exempla supra v. ad 1, 60, 2. Et ita variatur infra 10, 18, 1. (*31, 3, 4.) Adde, similes scribarum errores obcurrere 4, 48, 12. 5, 30, 4. 8, 29, 3. 10, 21, 2. c. 28, 6. et alibi. *concitosque atque indignatos non Etruriae modo populos* est in Lovel. 2. sine commodo sensu.

§. 2. *Itaque, quantus numquam antea, exercitus ad Sutrium venit*] Quod quidam pro *nunquam* reposuerunt *non unquam*, res est non magni momenti. Illud mihi magis considerandum videtur, quonam in loco haec subsequens pugna, quod etiam apud veteres dubium fuisse ipse author fatetur, facta sit. et amphibolon de industria fecisse credimus Livium. Exercitus enim jam venisse ad Sutrium videtur, cum Fabii tamen reditus nusquam hic describatur. nisi quis haec verba ita torqueat, ad Fabium ultra Ciminiam sylvam tantum venisse exercitum, quantus antea nunquam ad Sutrium venisse memoretur. Nam ad Perusiam paulo post ad finem hujus anni [c. 40.] depugnat. GLAR. Si quis verba Livii ita accipere vellet, ad Fabium obpugnandum ultra silvam Ciminiam tantum exercitum venisse, quantus numquam antea ad Sutrium venit, a vero Livii sensu aberraret, qui pugnam hoc loco relatam ad Sutrium decertatam esse credidit; quod ex eo constare puto, quia, non se, sed quosdam auctores esse hoc cap. subdat, tam claram pugnam trans Ciminiam silvam ad Perusiam pugnatam esse. Frustra etiam Glareanus obtendit, Fabii reditum nusquam hic describi. Non modo enim ex ipsa Livii narratione patet, eo tantum animo Fabium caesis Etruscis copias ultra silvam Ciminiam pro-

etiam aviditate dimicandi quam primum in campos
3 delata acies: deinde instructa primo suo stare loco, relicto hostibus ad instruendum contra spatio: dein, postquam detrectare hostem sensere pugnam, ad

movisse, ut bello intactam regionem depopularetur; quo peracto, ut in castra reverteretur, consequens erat; verum etiam Livium admodum properanter consuluisse, neque ad verba ejus adtendisse debuit, quum diserte cap. praec. dicat: *Caesis fugatisque iis, late depopulato agro, victor Romanus opulentusque rerum omnium copia in castra rediit.* Ceterum *Itaque tantus* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. Sed nihil muto. Infra 24, 35, 3. *Quinque et viginti millia peditum, tria equitum, duodecim elephantos exposuit. Nequaquam cum quantis copiis ante tenuerat ad Pachynum classem.* ubi vide. Deinde *numquam* Lovel. 3. Harlej. et edd. antt. *non numquam* Gaertn. Recte reliqui codd. *non umquam*, quod et Aldus contextui primus restituit. Pari modo etiam supra variant scripti hoc lib. c. 18, 12. Tandem *exercitus antea* alio ordine Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Portug. et Haverk.

Neque in silvis tantummodo promota castra] Non placet. lego, *neque silvis tantummodo obmota castra.* T. FABER. Gronovius ad Senecae 3. de Ira 8. haec citans habet *e silvis.* Quid sit *in silvis promota castra* aeque intelligo, ac *silvis obmota castra*; hoc est, neutrum intelligo. Livius 8, 38, 10. *Neque signa loco promota.* DUK. Vellem, addidisset Faber, quo sensu verba Livii, ex sua sententia emendata, accipienda credidisset. Sed nec praescripta notis lectio placere potest, quam demum edd. Gronovianae exhibuerunt, sine dubio operarum errore, quum non modo excusi priores, sed etiam omnes scripti mei, et Hearnii Oxon. B. C. et N. recte praeferant *e silvis tantummodo promota*, nisi quod *ex silvis* sit in Voss. 2. Leid. 2. Lov. 1. 3. et Fragm. Hav. *exiluis* in Lov. 4. [*commota* Veith.] Victi Etrusci se receperant in silvam Ciminiam, ut c. 35, 8. refertur, ex quibus nunc, copiis aucti, castra promovent. unde infra, cum victi essent, *ad castra*, *ad silvas* diversos tetendisse hoc cap. refert. Quisque sentit, *silvis obmota* ferri non posse. *Obmovere* enim antiquos pro *admovere* dixisse, Festus auctor est. Cujus exempla ex Catone laudat Falster. in Supplem. ling. Lat. ea voce. Caveant itaque tirones, ne magistros difficultatem vel legem *obmoventes* imitentur. Ea voce Livium usum esse, nondum reperi.

Sed etiam aviditate dimicandi quam primum in campos delata acies] *sed tam aviditate dimicandi quam* Voss. 2. et Lovel. 3. Tum *in campum delata* Voss. 2. *in campos est delata* Lovel. 2.

§. 3. *Deinde instructa primo suo stare loco*] Rursus Pal. sec. *primo suo substare loco.* GEBH. Ita et Portug. Gaertn. et Haverk. Sed prima syllaba τοῦ *substare* nata videtur ex similitudine vocis praecedentis *suo.* Insuper *deinde primo instructa* alio ordine Gaertn.

Relicto hostibus ad instruendam contra spatio] Sic primus apud me Frobenius. Omnes ante illum *hostium ad instruendum.* Et ita Flor. Rott. Helm. Thuan. uterque Vos-

vallum subeunt. Ubi postquam stationes quoque 4
receptas intra munimenta sensere, clamor repente circa duces ortus, ut *eo sibi e castris cibaria ejus diei deferri* juberent; *mansuros se sub armis, et aut nocte,*

sianus. Scribe *in campos delata acies, deinde instructa primo suo stare loco, relicto hostilem ad instruendam contra spatio: dein postquam detrectare.* Nam τὸ *dein* Flor. Rott. Helm. Voss. alter. J. FR. GRON. Si qui MSS. haberent *hostibus*, conjicerem *relicto hostibus ad instruendum contra spatio. ad instruendum*, id est, ad instruendam aciem. Ut 10, 19, 15. *Et Romani exercitus nec pariter ambo ducti, nec satis temporis ad instruendum fuit.* Et 31, 21, 6. *Sed vix spatium instruendi fuit.* DUK. Nihil hic Frobenius mutavit: sed tantum lectionem ab aliis mutatam secutus est. Primae edd. praeferunt, ut Gronovius monuit, *relicto hostium ad instruendum contra spatio.* Hinc Ascens. anno 1513. *hostibus ad instruendum* substituit, quod proximae edd. et cum illis etiam Frobenianae ambae servarunt. Gruterus demum *instruendum* mutavit in *instruendam.* Ex scriptis *hostium ad instruendum* praeferunt Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 3. 4. Harlej. Gaertn. Klock. et Fragm. Hav. *hostium ad instruendam* Leid. 2. Lovel. 1. Portug. et Haverk. *hostibus ad instruendam* Voss. 1. certe, quamvis cum editione, quae hanc scripturam praefert, collatus sit, in excerptis tamen nihil varietatis adfertur. *hostibus ad instruendum* Florent. et Lovel. 2. quod recte a Cl. Dukero inlustratum revocavi. Praeterea *dein*, praeter Florent. et Voss. 2. a Gronovio laudatos, praeferunt insuper Leid. 1. Lovel. 2. et Fragm. Hav. Mox etiam *detractare* Voss. 2. Leid. 2. Lovel. 1. 2. 3. Harlej. Gaertn. et ed. Parm. V. ad 34, 15, 9.

§. 4. *Ut eo sibi e castris cibaria ejus diei deferri juberent*] Membranae *cibaria ejus die.* Antique. MOD. Modius ἀρχαϊκῶς *ejus die.* secus est in nostris libris. GEBH. Vox *diei* deficit in Gaertn. *ejus die* praeferunt Voss. 1. in contextu, Leid. 1. et Klock. Saepe genitivum hujus aliarumque similium vocum, ad quintam nominum declinationem pertinentium, eo modo efferunt librarii in Mstis. Ita *die* in quibusdam supra obcurrit 5, 23, 4. 6, 24, 8. 7, 8, 5. hoc ipso cap. §. seq. 37, 29, 2. *fide* 8, 31, 9. *spe* 21, 40, 7. Ita et alii apud alios scriptum invenerunt. V. Cortium ad Sall. Jug. 52, 3. et inprimis, quos etiam laudavit, Servium ac Pierium ad Virgil. 2. Aen. 208. Id tamen quum inter antiquata habeatur, utrum Livio conveniat, dubitari potest. Verum quia *pernicie* pro *perniciei*, quamvis casu potius tertio, constanter in omnibus Mstis, uno Neapol. Latinii excepto, supra sit 5, 13, 5. Livio plane indignum esse, pronunciare non audeo. Ita igitur existimo, Livium eo uti potuisse, et forte etiam usum fuisse, non tamen admittendum, ubi unus vel alter codex obgerit: sed vel plurium in hac re, vel certe optimorum fide standum esse. Hic itaque quia pauci tantum ita praeferant, licet inter eos etiam sint quidam ex optimis, tamen potius vulgato adhaerebo. Ceterum *ut eos ibi*, male in voces divisis literis, quae olim continua serie scriptae erant, Leid. ambo, et Lovel. 1. ex quo deinde, ut aliquem sensum efficeret, datum est *ut eis ibi* in Portug. et Fragm. Hav. a

5 *aut certe luce prima castra hostium invasuros.* Nihilo quietior Romanus exercitus imperio ducis continetur. decima erat fere diei hora, quum cibum capere consul milites jubet; praecipit, ut in armis sint,
6 quacumque diei noctisve hora signum dederit. Paucis milites adloquitur, Samnitium bella extollit,

m. 2. [Veith.] *ut eis ubi* Haverk. qui etiam *ab aria*, pro *cibaria*, ostentat. Verum non hic tantum in duas voces divisa sunt, quae cohaerere debebant, verum etiam literae *ci* coaluerunt in literam *a*. (* v. ad 28, 35, 1.) Paullo ante vox *quoque* deficit in Leid. 1. Tum *exceptas intra munimenta*, pro *receptas*, praefert Harlej. *senserunt*, pro *sensere*, Gaertn. [*cibaria ejus deferre* Veith.]

Mansuros se sub armis] Pronomen *se*, quod a m. 1. aberat, manu altera, quamvis satis antiqua, adscriptum est in Florent. Id saepe omitti, supra vidimus ad 1, 23, 5. et 4, 10, 1. Nullus tamen reliquorum vel manu vel typis descriptorum adsentitur. Nota autem locutionem *sub armis*, pro armatus, armis indutus; ex qua, quod aevo Theodosiano inprimis usitata sit, efficere voluisse videtur Inl. Ez. Spanhem. de praest. et usu numism. Diss. 11. p. 518. Manilium poëtam, cui eadem familiaris est, circa illa tempora vixisse. Verum, non eo tantum, sed et optimo aevo, in communi usu fuisse, docet hic locus Livii. Id insuper patet ex loco infra 44, 34, 8. *Aptare corpori arma, experirique sub his membrorum agilitatem.* Adde Virgil. 5. Aen. 440.

Aut montana sedet circum castella sub armis.

Alia ex Virgil. eodem et Ovidio exempla subpeditabit Cel. Burmann. ad Ovid. 8. Metam. 313. Mox vox *certe* abest a Portug. et Haverk. Deinde trajectis vocibus *prima luce* praefert Fragm. Hav.

§. 5. *Nihilo quietior Romanus exercitus imperio ducis continetur*] Pall. tres *nihilo quietus.* GEBH. Ita et Voss. 2. Lovel. 3. 4. Portug. Haverk. et Fragm. Hav. a m. 1. *nihil quietius* Gaertner. Sed, passim adjectiva pro adverbiis usurpari, infra dictum est ad 22, 12, 7. Corruptius *Nihilo qui etiam Romanus* praefert Leid. 1. *Nihiloquin etiam Romanus* Lovel. 2.

Decima erat fere diei hora, quum cibum capere consul milites jubet] Pall. duo *quum cibum capere commilitones jubet.* GEBH. Ita et Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. 4. et Fragm. Hav. Insuper *quum simul capere commilitones jubet* Gaertn. Adparet, per epitomen scriptum fuisse *cons.* vel *con. milites jubet*; librarios autem duas voces diversas in unam junxisse. Similis itaque error est, atque ille, quo *congratulatione*, pro *cum gratulatione*, ejusque generis plura alia, saepius in Mstis obcurrere supra vidimus ad 4, 24, 7. Praeterea *decuma erat fere diei hora* Florent. et Leid. 1. V. ad 2, 59, 11. 6, 42, 2. et alibi. *decima erat fere die hora.* V. modo ad §. praec.

Praecipit, ut in armis sint] Pal.

elevat Etruscos: *nec hostem hosti, nec multitudinem multitudini comparandam* ait *esse. Praeterea telum aliud occultum scituros in tempore: interea taceri opus esse.* His ambagibus prodi simulabat hostes, quo a- 7
nimus militum multitudine territus restitueretur: et, quod sine munimento consederant, verisimilius

pr. *praecipitur, ut in armis sint.* sec. *et praecipit, in armis sint.* GEBH. *et praecipit* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Portug. Haverk. et Hearnii Oxon.N.B. ac C. [Veith.] Saepius particulam hanc fulciendae orationi Livianae a mala manu additam esse, infra videbimus ad 36, 31, 11. et quidem hoc loco nata esse videtur ex prioris vocis literis finalibus. V. infra ad 39, 18, 8. *praecepit* Lovel. 2. *praecipit, in armis sint,* omissa vocula *ut,* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Portug. et Haverk. Saepe eam omitti post verba *jubendi,* infra dicetur ad 10, 41, 8. Potius tamen videtur, ut excidisse hic dicamus ob similitudinem vel vocis sequentis, vel ultimarum literarum vocis praecedentis. V. ad 1, 51, 2. in optimis enim constanter superest. *in armis sint,* ut 2, 30, 3. *Quum Volsci, Aequique et Sabini forte una omnes in armis essent.* 33, 21, 7. *Colcam et Luscinum regulos in armis esse.* V. Cel. Burm. ad Ovid. 8. Metam. 313. In verbis sequentibus vox *hora* deficit in Leid. 2. et Lovel. 1.

§. 6. *Milites adloquitur, Samnitium bellum extollit, elevat Etruscos*] Lege *Samnitium bella.* GELEN. Ita etiam omnes mei. Praeterea *militem adloquitur* Lov. 1. V. ad 7, 35, 2. Reliquorum tamen in vulgatum consensus efficit, ut eam lectionem veriorem existimem. Deinde *levat* Harlej. *et levat* edd. antt. pro quo jam Tarvisii substitutum *elevat;* quod in scriptis aliis omnibus recte superest. *levare* pro minuere in Livio obvium esse, supra vidimus ad 3, 72, 7. Longe tamen frequentius est *elevare.* 6, 23, 4. *Milites instigabat, elevando aetate auctoritatem collegae.* 26, 27, 8. *Elevabatur index indiciumque.* c. 51, 11. *Famam captae Karthaginis elevabant verbis.* 28, 43, 15. et 44, 17. *elevare res gestas.* 32, 21, 12. *Elevabat Romanum bellum.* 43, 11, 11. *Ignominiam acceptam elevare eos Patres acceperunt.* 44, 44, 7. *Simul elevat famam adversae pugnae.* 45, 10, 12. *Multitudinis noxam elevabat.* V. Cel. Burmann. ad Phaedri 3. Fab. 10, 7. *aggravare* et *elevare* eo sensu opponit Livius 6, 27, 3. *et levat* eodem modo per errorem datum erat pro *elevat,* quo *et quidem* pro *equidem* 5, 54, 3. V. etiam, quae notantur ad 28, 19, 6. Mox *ait comparandam esse* Harlej. et edd. vett. ante Aldum. *comparandum esse ait* Haverk.

Praeterea telum aliud occultum scituros] *Praeterea dein aliud* Fragm. Hav. a m. 1. *Praeterea telum dein aliud* a m. 2. Vox *telum* non adparet etiam in ed. Mediol. anni 1505. Male. V. ad 6, 35, 8. Etiam vox *occultum* deficit in Harlej.

§. 7. *Et, quod sine munimento consederant, verisimilius erat, quod simulabatur*] Flor. *munitione:* omnes vero *considerant.* J. FR. GRON. *munimentum* et *munitio* etiam infra confunduntur 10, 11, 5. Ve-

erat, quod simulabatur. Curati cibo corpora quieti dant, et quarta fere vigilia sine tumultu excitati
8 arma capiunt. Dolabrae calonibus dividuntur ad vallum proruendum fossasque inplendas. intra munimenta instruitur acies: delectae cohortes ad porta-
9 rum exitus conlocantur. dato deinde signo paullo ante lucem, quod aestivis noctibus sopitae maxime quietis tempus est, proruto vallo erupit acies: stra-

rum excerpta cod. Flor. quae possideo, nullam hic varietatem ostentant: ut forte Gronovius scripturam illam in alio cod. invenerit. Omnes etiam mei *munimento* defendunt; sed *quod si non munimento* est in Voss. 2. et Lovel. 3. Deinde *considerant* etiam Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 3. 4. Florent. Gaertn. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 1. V. ad 2, 29, 6. Hanc scripturam defendere etiam potest, quamvis vitiosa, aliorum codd. scriptura *consideraret*, ut praefert Portug. *considerarent*, ut Haverk. *consliterat* ut Harlej. et edd. Aldo antiquiores. *considere* autem et *consistere*, unde hic *constiterat*, solent alibi commutari. V. infra ad Epit. Liv. 65. Tum *quod simulabant* Voss. 2. et Lovel. 3. V. ad 2, 26, 4. Paullo ante *animis militum multitudine territis*, pro *animus territus* Gaertn.

Curati cibo corpora quieti dant] *Curata cibo corpora* Lov. 4. quod eadem ratione dictum esse videri posset, quo supra 5, 45, 3. *Nuda corpora et soluta somno trucidantur*. ubi quaedam dicta sunt. Praeterea *quieti corpora dant* Lovel. 2. Portug. et Haverk.

§. 8. *Dolabrae calonibus dividuntur ad vallum subruendum*] *colonibus* Lovel. 2. Gaertn. et Haverk. *canonibus* Leid. 2. et Lovel. 1. *Dola dona p̄ calonibus* Klock. Tum *ad vallum prorumpendum* Gaertn. V. mox ad §. seq. *ad vallum promerendum* Voss. 2. et Lovel. 3. Hinc *ad fossasque inplendas*, addita prima voce, Lovel. 1. *fossaque inplendas* Portug. a m. 1.

Intra munimenta instruitur acies] *instructa acies* Lovel. 4. *metiuntur acies* sine sensu Hearnii Oxon. C. Hinc *deletae cohortes*, pro *delectae*, Lovel. 3. saepius obvio errore. V. ad 4, 25, 8. 6, 2, 9. 7, 6, 11. c. 19, 2. 8, 24, 7. 9, 25, 9. 10, 4, 1. c. 26, 14. et alibi. Deinde *ad portarum exitum* Gaertner. Tandem *locantur*, pro *collocantur*, Leid. 1.

§. 9. *Proruto vallo erupit acies*] *prorupto vallo* Voss. ambo, Leid. ambo, Lovel. 4. Portug. Gaertn. Klock. Haverk. Fragm. Hav. Hearnii Oxon. N. L. 2. B. C. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. sollemni scribarum errore. V. supra ad 4, 29, 3. Adde paullo ante §. 8. et quae notavit J. Fr. Gronovius ad Taciti 1. Ann. 68. et 15, 40. Similiter etiam commutantur *dirutus* et *diruptus*. V. infra hoc lib. ad c. 45, 17. *promto vallo* est in Lov. 3. quomodo vel *prorupto* se quoque in libris invenisse, testatur Gebhardus supra dicto l. 4, 29, 3. Deinde *erumpit acies* Voss. 2. et Lovel. 3. ac 4. V. supra hoc lib. ad c. 12, 8. infra

tos passim invadit hostes: alios inmobiles, alios semisomnos in cubilibus suis, maximam partem ad arma trepidantes, caedes obpressit. paucis armandi se datum spatium est. Eos ipsos, non signum cer- 10
tum, non ducem sequentes, fundit Romanus, fugatos eques persequitur. ad castra, ad silvas diversi tendebant. Silvae tutius dedere refugium. nam castra in campis sita eodem die capiuntur. aurum ar-

c. 39, 9. c. 43, 15. *eripit acies* Klock. V. supra ad Epit. Liv. 7.

Stratos passim invadit hostes] Pall. pr. et tert. *constratos*. GEBH. Ita etiam Voss. 2. et Lovel. 3. *et stratos* Leid. 2. Lovel. 1. 2. 4. et Fragm. Hav. [Veith.] *est stratos* Leid. 1. *statos* Gaertn.

Alios semisomnos in cubilibus suis, maximam partem ad arma trepidantes, caedes obpressit] *alios semisomnes* Voss. 1. a m. 2. Lovel. 1. 2. Harlej. Fragm. Hav. a m. 2. et edd. antt. pro quo Frobenius anno 1535. *semisomnos* restituit, quod in reliquis scriptis et posterioribus editis superest. V. ad 25, 39, 3. et quae supra notantur ad 7, 21, 5. Tum *maxima parte* Lovel. 4. Male. V. ad 41, 6, 6. Hinc *caede obpressit* idem Lovel. 4. Infra 25, 39, 11. *Effusique, qua iter est, nisi quos caedes obpressit, exuuntur castris.* 30, 6, 6. *Quos non obpresserat ignis, ferro absumti.* Mox *paucis armandi est datum spatium* idem Lovel. 4. *armandi se spatium datum est* Gaertn.

§. 10. *Fundit Romanus, fugatosque persequitur*] Vet. lib. *fugatos eques persequitur*. SIG. Consentiunt Sigonio Pall. tres, et Campan. *fugatos eques persequitur*. GEBH. Ita etiam plerique meorum codicum. Praeterea *fundit Romanus* Fragm. Hav. V. ad 1, 56, 12. Paullo ante *non signum certum, aut ducem sequentes* Harlej. Male. V. ad 8, 34, 10.

Ad castra, ad silvas diversi tendebant] *ad castra, silvas* Florent. Sed v. ad 38, 18, 12. *tenebant* Lovel. 4. et 5. Saepius haec verba librarii commutarunt. V. ad 24, 28, 1. Indicat Livius, in fugam conjectos in varia loca abiisse, hos in castra, illos in silvas. Ea enim est vis vocis *diversi*. V. infra ad 10, 33, 10. castra autem Etruscorum e silvis promota fuisse, et insuper aviditate pugnandi aciem in campos delatam esse, supra hoc cap. retulit Livius. Mox *refugium dedere* alio ordine Portug. et Haverk. Tum *in campis castra sita* Leid. 1.

Aurum argentumque jussum referri ad consulem: cetera praeda militis fuit] Tò *jussum* deest in Voss. 2. et Lovel. 3. Hinc *ad consules* Lovel. 3. et Gaertn. *ad conss.* Lovel. 1. et 4. Sed indicatur tantum Fabius, qui bellum ad Sutrium excepit; quum interim alter consul C. Marcius in Samnio res gereret: ut ex praecedentibus et sequentibus colligitur. Saepius ita peccasse librarios, infra videbimus ad 10, 10, 2. Praeterea *ad consulem referri* Voss. 1. Leid. 2. Portug. et Haverk. quo ordine voces etiam digessit Lo-

gentumque jussum referri ad consulem: cetera prae-
11 da militis fuit. Caesa aut capta eo die hostium millia ad sexaginta. Eam tam claram pugnam trans Ciminiam silvam ad Perusiam pugnatam, quidam auctores sunt; metuque in magno civitatem fuisse, ne interclusus exercitus tam infesto saltu, coortis
12 undique Tuscis Umbrisque, obprimeretur. Sed, ubi-

vel. 1. Deinde *militibus fuit* Voss. 2. et Lovel. 3. Supra 4, 49, 9. *Quum inter obpugnationem praedam militis fore edixisset.* 21, 11, 4. *Ut vero pro concione praedam captae urbis edixit militum fore.* 30, 14, 9. *Quidquid denique Syphacis fuit, praeda populi Romani est. militis fore* ponitur, pro *militum fore.* V. ad 7, 35, 2. quod non adsecuti librarii in *militibus* mutarunt; quamvis tamen similis erroris exempla saepius obcurrant. V. ad 22, 8, 7.

§. 11. *Hostium millia ad sexaginta*] Prima vox deficit in Gaertn. *millia sexaginta*, omissa media particula, Florent. Sed eam servant reliqui omnes. Forte scriptum fuerat *a.* ∞. *LX.* Et ita litera *a.* pro *ad* intercipi potuit a vocis praecedentis litera finali. V. supra ad 5, 52, 10. quamquam et alibi omittitur, ubi tamen eadem ratio dari nequit. V. infra ad 10, 46, 5. *millia ad quadraginta* Haverk. invitis reliquis. Forte igitur transpositio notarum, quibus numerus *LX* indicari solet, erroris caussa fuit.

Tam claram pugnam trans Ciminiam silvam ad Perusiam pugnatam] *trans Ciminam* Voss. 1. et Lovel. 1. idque voluit librarius Leid. 2. qui tamen corruptius *transciminam* unica voce dedit. V. ad c. 35, 8. Tum *ad Perusium* Leid. 2. et Lovel. 1. a m. 1. Denique *pugnatum* Lovel. 2. Portug. Haverk. et Neap. Latinii.

Coortis undique Tuscis Umbrisque obprimeretur] Vet. lib. *undique ab Tuscis.* SIG. Pall. pr. et tert. *cohostis undique a Tuscis.* sec. *cohortis undique ab Tuscis*, ne divortio offendat Sigonianum codicem. GEBH. *undique ab Tuscis* Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. N. ac C. *undique a Tuscis* Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. et Gaertn. *undique Hetruscis* Lovel. 4. Tò *undique* deest in Harlej. Tum *coortis* etc. *opprimerentur* Gaertn. *cohortis* etc. *opprimeretur* Lovel. 2. *cohortis* etc. *opprimerentur* Leid. 1. et Lovel. 3. *cohortes* etc. *opprimerentur* Portug. V. ad 2, 30, 12. *opprimerent* Voss. 2. V. ad 2, 26, 4. Paullo ante *interclausus*, pro *interclusus*, Fragm. Hav. a m. 1.

§. 12. *Ubicumque pugnatum est, res Romana superior fuit*] *pugnatum, res* Leid. 2. *pugnatum fuit est, res* Lovel. 1.

A Perusia, et Cortona, et Aretio] Pall. tres, ut et Andreae ed. medio in oppido appellando scriptum habent *Crotone.* In ultimo vero pr. ac tert. referunt *Aterio.* Camp. *Artio.* GEBH. *Perusina* Florent. *Parusia* Portug. Tum *Cortone* Fragm. Hav. a m. 2. et Harlej. *Cratone* Portug. et Hear-

ubicumque pugnatum est, res Romana superior fuit: itaque a Perusia, et Cortona, et Arretio, quae ferme capita Etruriae populorum ea tempestate erant, legati, pacem foedusque ab Romanis petentes, inducias in triginta annos inpetraverunt.

XXXVIII. Dum haec in Etruria geruntur, consul 1
alter C. Marcius Rutilus Allifas de Samnitibus vi cepit. multa alia castella vicique, aut deleta hosti-

nii Oxon. B. *Crottone* ejusdem L. 2. *Crotone* Florent. Voss. 1. Leid. ambo, Lovel. 1. 2. 3. 4. Klock. Haverk. Hearnii Oxon. N. et editiones vett. pro quo Moguntini *Cortona* substituerunt. Deinde *Aretis* Leid. 2. *Arecie* Gaertn. *Arrecio* Portug. *Arrectio* Leid. 1. *Arretio* in contextum recepi. V. ad lib. 10, 37, 4. Et ita praeferunt vetustissimae edd.

Quae ferme capita Etruriae populorum ea tempestate erant] *capita et turmae populorum* Lovel. 3. *Etruriae capita populorum* Portug. et Haverk. Tum *erant* deficit in Lovel. 2.

Foedusque ab Romanis petentes, inducias in triginta annos inpetraverunt] *a Romanis* Gaertn. quae voces deficiunt in Voss. 2. et Lovel. 3. Tum *in XX annos* Leid. 1. Tandem *inpetravere* Lovel. 4.

§. 1. *Cum haec in Etruria geruntur*] Vet. lib. *Dum haec*. SIG. Ita non modo omnes scripti; verum etiam, quascumque vidi, edd. priores.

C. Marcius Rutilus Allifas de Samnitibus vi cepit] Praenomen deest in Lovel. 4. *Canarcius*, pro *C. Marcius*, praefert Klock. Tum plerique codd. *Rutilius*, vel *Rupilius*. V. ad 7, 17, 6. Hinc *Alifas*, vel *Aliphas* Voss. 2. Leid. 2. Lovel. 1. 2. 4. Harlej. Haverk. Fragm. Hav. et plures ex vett. edd. *Aliphias* Portug. et Hearnii Oxon. B. Sed male. V. supra ad 8, 25, 4. Ceterum Allifas, quam urbem Romani hoc loco expugnant, etiam supra expugnasse dicuntur l. l. et tamen Livius alibi monere omisit, qua occasione iterum in manus Samnitium pervenerit. V. Perizonii Animadv. hist. c. 4. p. 164. Paullo ante *consulatus*, pro *consul alter*, Haverk. *consulum alter* Fragm. Hav. Varietas lectionis ex compendio *cos.* vel *cons.* nata est. V. ad 10, 10, 2.

Multa alia castella vicique, aut deleta hostiliter] Diversam plane ab hac lectionem servat Lovel. 4. Obfert enim *multaque alia castella vicit, quae aut debellata hostiliter*. Sed nullis adstipulantibus eum audiendum non existimo. *castella vicique* saepe junguntur. Infra 31, 30, 6. *Delubra sibi fuisse, quae quondam pagatim habitantes in parvis illis castellis vicisque consecrata*. 33, 36, 8. *Boji in castella sua vicosque dilapsi sunt*. Non probanda itaque est etiam lectio Lovel. 2. *multa alia castella utique*. Pejus *castella vique* habet Klock. Praeterea *añ*, sive *ante*, *deleta hostilia* Leid. 2. *hostilia* etiam Lovel. 1. Ita scripsisse videntur librarii, quia illud *hostiliter* nullius emphasis esse videbatur, quum urbes vix

2 liter, aut integra in potestatem venere. Per idem tempus et classis Romana a P. Cornelio, quem senatus maritimae orae praefecerat, in Campaniam acta, quum adpulsa Pompejos esset; socii inde navales ad depopulandum agrum Nucerinum profecti, proximis raptim vastatis, unde reditus tutus ad naves esset, dulcedine (ut fit) praedae longius
3 progressi, excivere hostes. Palatis per agros nemo obvius fuit, quum occidione occidi possent: redeuntes agmine incauto haud procul navibus adsecuti

aliter quam *hostiliter* deleri possint. At similiter auctor Epit. Liv. 80. *Quam rempublicam armatus servavit, eam primo togatus omni genere fraudis, postremo armis hostiliter evertit.* ubi etiam ante Sigonium vox *hostiliter* omissa erat. Mox *in potestate venerunt* Gaertn. *venerunt* etiam Portug. et Haverk. V. etiam supra hoc lib. c. 25, 3.

§. 2. *Per idem tempus et classis Romana* etc. *in Campaniam acta, quum adpulsa Pompejos esset*] Mstum *in Campaniae acta.* Sicut *Athenae in acta.* V. Bon. Vulcanium in Apulej. Mund. c. 1. p. 13. Scaliger. in Virgil. Culic. p. 288. et Palmer. in Spicileg. p. 61. a. et 93. b. KLOCK. [*Eodem tempore* Veith.] Vocula *et* deest in Haverk. Tum *Campaniam alta* sine praepositione Portug. Sed eam librarii negligentia, non Livii voluntate, omissam puto. V. ad 3, 6, 7. *in Campania acta* Voss. 1. Leid. ambo, Lovel. 1. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. Verum errantis hujus scripturae illam caussam puto, quam supra dedi ad 6, 3, 8. Infra 22, 19, 12. *In littus passim naves egerunt.* Deinde *quum adpulsa Puteolos esset* Lovel. 4.

Ad depopulandum agrum Nucerinum] *ad populandum* Lovel. 4. Harlej. et edd. ante Aldum. Saepe hae voces commutari solent. V. ad 2, 62, 2. Tum *agrum Lucerinum* Portug. Gaertn. Fragm. Hav. a m. 2. et Hearnii Oxon. B. atque in margine N. V. infra ad 23, 33, 5. *agrum Luceri uñ profecti* Haverk. Mox *statim*, pro *raptim*, Lovel. 4. inde *vastis*, pro *vastatis*, Leid. 1. V. infra ad 23, 30, 7.

Unde reditus tutus ad naves esset] Pal. sec. *cum tutus reditus ad naves esset.* GEBH. *unde cum tutus reditus ad naves esset* Gaertn. *inde cum tutus reditus ad valles esset* Portug. a m. 1. in quo *unde* emendatur a m. 2. *inde cum tutus reditus ad vales esset* Haverk. *inde cum reditus tutus ad naves esset* Fragm. Hav. a m. 2. *unum*, pro *unde*, edd. Rom. anni 1472. et Parm. Mox *exciverunt*, pro *excivere*, Lovel. 4. et Gaertn.

§. 3. *Quum occidione occidi possent*] Pall. duo *excidione.* Livius supra l. 3, 28. *Tum, ancipiti malo urgente, a proelio ad preces versi, hinc dictatorem, hinc consulem orare, ne in occidione victoriam ponerent.* c. 44. *Occidione occisi hostes.* l. 10, 39. *Auream olim atque ar-*

egrestes exuerunt praeda, partem etiam occiderunt: quae superfuit caedi, trepida multitudo ad naves compulsa est. Profectio Q. Fabii trans Ciminiam 4
silvam quantum Romae terrorem fecerat, tam laetam famam in Samnium ad hostes tulerat: *interclusum Romanum exercitum obsideri, cladisque imaginem Furculas Caudinas* memorabant. *eadem temeritate* 5
avidam ulteriorum semper gentem in saltus invios deductam, septam non hostium magis armis, quam locorum iniquitatibus, esse. Jam gaudium invidia quadam 6

genteam Samnitium aciem a parente suo occidione occisam. l. 28, 43. *Cum duo exercitus eorum prope occidione occisi essent.* l. 30, 32. *Tot exercitus occidione occisos.* GEBHARD. *excidione* etiam Voss. 2. et Lovel. 3. Supra 2, 51, 9. *Inter duas acies Etrusci occidione occisi.* ubi plura vide. Hoc lib. c. 44, 12. *Occidione occisi hostes.* 22, 54, 7. *Occidione occisos cum duobus exercitibus consules. occisione occidi* Haverk. V. ad 3, 10, 11.

Exuerunt praeda, partem etiam occiderunt: quae superfuit caedi] Pal. sec. *et partem etiam ceciderunt. Quae vero superfuit caedi.* GEBH. Eamdem lectionem apud me servant Portug. et Haverk. qui insuper, at prior tantum a m. 1. praeferunt *exuerunt praedam.* Sed *exuerunt praedae, partem etiam occiderunt* Leid. 1. Gaertner. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. *exerunt praedae parte, etiam occiderunt* Voss. 1. a m. 1. pro quo m. 2. *exuerunt praedae partem, et multos occiderunt* emendabatur; et ita praeferunt Leid. 2. et Fragm. Hav. a m. 1. *exuerunt praedae partem, et multos etiam occiderunt* Voss. 2. *exuerunt praedae parte, et multos etiam occiderunt* Lovel. 1. *exuerunt praedae parte, multosque occiderunt* Lovel. 2. *exuerunt praedae partem et ut occidere* Lovel. 3. *exuerunt praedae partem et ut occidere* Lovel. 4. [*eruerant praedae partem multosque occiderunt.* Veith.] Tum *caede trepida multitudo* Leid. 1. *multitudo caedi trepida* Lovel. 4. *caedi* deerat in Fragm. Hav. a m. 1. Mox voces *ad naves compulsa est* exsulabant a Gaertn.

§. 4. *Tam laetam famam in Samnium ad hostes tulerat*] Pall. duo *tam latam.* Sed melior est vulgata lectio. opponit quippe terrorem Romanorum et laetitiam Samnitium. GEBH. *tam latam* Lovel. 1. et 3. V. supra ad 6, 1, 3. Similis varietas etiam infra obcurrit 10, 21, 6. *tum laetam fama* Harlej. sed ultima litera vocis *famam* hausta est a voce sequenti. V. ad 37, 29, 5. Voces *in Samnium* omittuntur in Florent.

Cladisque imaginem Furculas Caudinas memorabant] *cladis imaginem* Leid. 1. *cladisque imagines* Haverk. Tum *Furculasque Caudinas* Leid. 2.

§. 5. *Eadem temeritate avidam ulteriorum semper gentem*] *eadem*

miscebatur, quod belli Romani decus ab Samniti-
7 bus fortuna ad Etruscos avertisset. itaque armis
virisque ad obterendum C. Marcium consulem con-
currunt; protinus inde Etruriam per Marsos ac Sa-
binos petituri, si Marcius dimicandi potestatem non
8 faciat. Obvius iis consul fuit. dimicatum proelio
utrimque atroci, atque incerto eventu est. et quum
anceps caedes fuisset, adversae tamen rei fama in

temeritate avida ulteriorem semper gentem Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. *ulteriorem* etiam Leid. 1. et Gaertn. Caussam errandi supra indicavi ad 6, 3, 8. *avidam ultionum* Lovel. 2. et ita a m. 2. exstat in Florent. Mox *in saltus invidos*, pro *invios* Lovel. 1.

§. 6. *Belli Romani decus ab Samnitibus fortuna ad Etruscos avertisset*] *bellum Romani decus* inepte Lov. 4. *a Samnitibus* Leid. 2. Lovel. 1. 4. Gaertn. Portug. et Haverk. Tum *fortunam* Portug. Tandem *vertisset* Lovel. 2. [Veith.] *advertisset* Harlej. et Fragm. Hav. V. ad 1, 12, 10. Ceterum voces *ad Etruscos avertisset. itaque armis* desunt in Voss. 2. et Lovel. 3. Paullo ante *miscebat*, pro *miscebatur*, Voss. 1. V. ad 10, 10, 1.

§. 7. *Itaque armis virisque ad obterendum C. Marcium consulem concurrunt*] *His accensi Samnites undique coorti armis virisque* Klock. reliquis dissentientibus, quorum potior est auctoritas. Deinde *ob tenendum* Portug. *obtinendum*, vel *optinendum* Voss. ambo, Leid. 1. Lovel. 1. 3. 4. Gaertn. Klock. et Fragm. Hav. *oppugnandum* Leid. 2. *opprimendum* Lovel. 2. et Haverk. Nihil muto. Infra 27, 41, 10. *Ut sterni obterique, priusquam instruantur, possint.* ubi v. quae notantur. *premere*, *tenere*, ac *terere* in Mstis saepius commutari, docuit Cel. Burmann. ad Rutil. Itin. 1, 621. (* V. ad 37, 27, 8.)

Protinus inde Etruriam per Marsos ac Sabinos petituri] *protinus inde Etruria per Marsos Sabinos petitur* Voss. 2. *protinus inde Etruria per Marsos ac Sabinos petitur* Leid. 1. et Lovel. 2. ac 3. *petitur* etiam Lovel. 4. *petitum* Gaertn. [*petunt* Veith.] *per Marsos et Sabinos* Portug. et Haverk. Mox negandi particula *non* deficit in Lovel. 2.

§. 8. *Obvius iis consul fuit. Dimicatum proelio utrimque atroci*] *Obvius his consulibus fuit* Leid. 1. Sed *consulibus* ex eo natum fuit, quod librarii nescierint, quemadmodum compendium *cons.* efferendum foret. V. ad 10, 10, 2. *his* autem vel *hiis* etiam praeferunt Florent. et plerique reliqui, nisi quod *is* ejus loco sit in uno Fragm. Hav. Hinc *fuit* deficit in Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. Mox *utrimque proelio* Portug. et Haverk. Sed *dimicatum proelium atroci atque incerto eventu* quaedam ex vett. edd. Male. Proelium fuit atrox, non tamen atrocem eventum, sed tantum incertum, fuisse indicant sequentia. Mox *incerto evento* Harlej. Verum quamvis aeque *eventum*, atque *eventus*, in usu fuerit, malim tamen *evento* librariorum peccatum existimare. V. ad 1, 15, 7.

Romanos vertit, ob amissos quosdam equestris ordinis, tribunosque militum, atque unum legatum, et (quod insigne maxime fuit) consulis ipsius vulnus. Ob haec etiam aucta fama (ut solet) ingens 9
terror Patres invasit, dictatoremque dici placebat: nec, quin Cursor Papirius diceretur, in quo tum summa rei bellicae ponebatur, dubium cuiquam erat: sed nec in Samnium nuncium perferri, om- 10

Adversae tamen rei fama in Romanos vertit] Pall. duo codd. MSS. *adversa tamen rei fama in Romanos restitit*. Quo velim involvulos quosdam acrius penetrare, ut exterebrent dignum auribus doctiorum. GEBH. Ita et meorum unus Lov. 3. Nescio, quid alii exterebrare conaturi sint: mihi vero lectio illa ex lapsu scribarum nata videtur. Et forte ejus auctores dare voluerunt *adversa tamen rei fama in Romanos vertitur*, quomodo in Lovel. 2. superest: quod et ipsum vel librarii est commentum, vel interpretis expositio, quo *vertit* hic pro *vertitur* poni inperitiorem lectorem docere voluit. V. ad 1, 62, 2. *adversa tamen rei fama* etiam praeferunt Florent. a m. 1. Leid. ambo, Voss. ambo, Lovel. 1. 2. Portug. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. Non placet. minus scriptura, quae in Gaertn. obvia erat *adversa tū rei fama*. Mox *ab aminissos quosdam equestris ordinis* Lovel. 3. Praeterea sequens *et* deerat in Lovel. 4.

§. 9. *Ob haec etiam aucta fama, et (ut solet) ingens terror Patres invasit*] *et* redundat. GELEN. Meorum nulli, praeter Harlej. solum, id agnoscunt. *Ob hoc* praeferunt Voss. 2. et Lovel. 3. V. ad 21, 52, 10. Tum *etiam acta fama* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. V. ad 21, 61, 4: *etiam avecta fama* Gaertn. *aucta etiam fama* Lovel. 2. Mox *dictatorem dici*, omissa copula, Voss. 1. et Lovel. 3.

Nec, quin Cursor Papirius diceretur, in quo tum summa rei bellicae ponebatur, dubium cuiquam erat] *ne, quin Cursor Papirius diceretur* Lov. 2. et 3. *nec quin igitur Papirius Cursor diceretur* Voss. 2. Displicuit librario cognomen nomini gentili praepositum, quod tamen Livio frequens est. V. ad 30, 1, 9. *dicerentur* male Portug. Deinde *in quo tum fama rei publ. ponebatur* Leid. 2. et Lovel. 1. *in quo tum summa reip. ponebatur* Lovel. 4. in contextu, pro quo *bellicae* in margine subponitur. *exponebatur* Haverk. Tum *cuiquam dubium erat* idem Lovel. 4. *dubium cuique erat* Leid. 2. *Quisque* et *Quisquam* saepe commutantur. V. ad 5, 29, 6. 6, 4, 5. 10, 18, 13. c. 36, 3. et alibi. Verbum *erat* deficit in Voss. 2. et Lovel. 3.

§. 10. *Sed nec in Samnium nuncium perferri, omnibus infestis, tuto posse*] Pall. duo *si nec in Samnium nuncium perferri omnibus infensis*. GEBH. Vocula *sed* deficit in Lovel. 3. et a m. 1. in Fragm. Hav. *tamen*, vel *tū*, pro *in*, praeferunt Voss. 2. et Lovel. 3. (* v. ad 32, 25, 8.) Hinc *Samnitium nuncium* Leid. 1. Gaertn. et Haverk. Deinde *preferri* Voss. 2.

nibus infestis, tuto posse; nec vivere Marcium con-
11 sulem satis fidebant. Alter consul Fabius infestus
privatim Papirio erat: quae ne ira obstaret bono
publico, legatos ex consularium numero mittendos
12 ad eum senatus censuit: qui sua quoque eum, non
publica solum, auctoritate moverent, ut memoriam
13 simultatium patriae remitteret. Profecti legati ad

V. ad 38, 28, 8. *proferri* Haverk. V. ad 5, 4, 12. Denique *omnibus infensis* Voss. 2. Lovel. 2. 3. et 4. V. mox ad §. seq.

Nec vivere Marcium consulem satis fidebant] *C. Marcium satis fidebant* Portug. et Haverk. *C. Marcium consulem satis fidebant* Fragm. Hav. a m. 2. *Marcium et satis fidebant* Leid. 2.

§. 11. *Infestus privatim Papirio erat*] Vet. lib. *infensus*. SIG. Hanc lectionem, quam Sigonius in contextum recepit, servant etiam Lovel. 4. et Fragm. Hav. a m. 2. Ne tamen probem, obstat tot codicum, et inter eos etiam optimorum, alteram praeferentium consensus. Ita *infestus sanguini civium* 3, 57, 2. *infestus superbiae* c. 58, 1. ubi etiam quaedam vide. *familia infestissima Patribus* 4, 54, 4. *infestus plebei* 22, 35, 3. *infesta senatui plebs* 23, 2, 3. *infestissimus populo Romano* 39, 51, 2. *infestissimus Romanis* 42, 11, 5. *infestus Karthaginiensibus* Auctor Epit. Liv. 48. Passim autem *infensus* et *infestus* commutari solent. Exemplum paullo ante habuimus §. praec. Plura v. ad Livii 2, 46, 7. Mox verba *ex consularium numero mittendos ad eum* exsulant a Voss. 2. et Lovel. 3.

§. 12. *Non publica solum auctoritate moverent*] Haec constans est lectio omnium meorum codd. neque aliter praeferunt excusi antiqui usque ad Sigonium; qui primus, sive quod ita legendum censeret, sive operarum errore, substituit *auctoritate monerent*, a quo id acceperunt reliqui omnes usque ad Cl. Jac. Gronovium; quum tamen mutationis caussam non addiderit, eam lectionem veriorem esse Hearnio persuadere non potuit; qui, servata ea, quam Sigonius substituit, lectorem monuisse satis habuit, Jac. Gronovium *moverent* edidisse. At codd. Oxonienses et ed. Rom. quibus niti solet, etiam hic diligentius consuluisse oportuerat. Typographos *movere* et *monere* in ed. Sigonii commutasse, mirum non est; quum infinitis locis id etiam scribae fecerint. V. ad 35, 35, 5.

Ut memoriam simultatum patriae remitteret] Pal. pr. *ut memoria simultatium patriae demitteret*. tert. quoque et Camp. editio *simultatium*. V. l. 2, 14. Sic l. 24, 1. *Permista omnium aetatium ordinumque multitudo*. ut et l. 26, 9. *Pluresque omnium generum atque aetatium capiebantur*. ut praeit Pal. pr. Sic reperi in vet. cod. l. 24, 40. *Neque sustinere ultra vim Macedonium posse*. GEBH. *sed ut memoriam* Portug. et Gaertn. *sed ut memoria* Haverk. *ut memoria* Lovel. 3. Tum *simultatium* Florent. Voss. 1. Leid. 1. Lovel. 1. 3.

Fabium quum senatusconsultum tradidissent, adjecissentque orationem convenientem mandatis, consul, demissis in terram oculis, tacitus ab incertis, quidnam acturus esset, legatis recessit. nocte deinde 14
silentio (ut mos est) L. Papirium dictatorem dixit: cui quum ob animum egregie victum legati gratias agerent, obstinatum silentium obtinuit, ac sine re-

Gaertn. et Fragm. Hav. a m. 1. quorum auctoritate recepi. Eodem modo optimi codd. etiam supra exhibent 1, 60, 2. et 3, 66, 4. (* 39, 44, 9.) Et hac forma elatum nomen probare videtur Vossius 4. Gramm. 14. Plura similia infra v. ad 45, 3, 6. Sed altera forma *simultatum* exstat 41, 22, 7. Deinde *patriae mitteret* Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 4. Gaertn. et Fragm. Hav. *patriae dimitteret* Lovel. 3. Nihil mutandum. Infra 39, 5, 5. *Ejusdem collegii alterum e duobus tribunis plebis suas inimicitias remisisse reipublicae.*

§. 13. *Profecti legati ad Fabium consulem*] Ita praeferunt omnes typis exarati usque ad Cl. Jac. Gronovium, qui ultimam vocem omisit: cujus exemplum J. Clericus secutus est. Eamdem vocem omiserunt etiam omnes mei, nisi quod dubitem de Florent. et Klock. ex quibus nihil notatum video. Contra Cl. Hearnius, lectore de scriptura edit. Gronovianae monito, nihil de consensu codd. Oxoniensium subjungit; ut, si diligenter partibus suis functus est, illi potius *τὸ consulem* servare debeant. Forte existimari posset, vocem illam sive ejus compendium *cons.* excidisse ob similitudinem vocis sequentis *cum;* de quo supra vidimus ad 2, 59, 9. Mihi tamen potius videtur, ut omittatur. Modo enim praecessit *Alter consul Fabius*, et mox sequetur *consul, demissis in terram oculis.*

Demissis in terram oculis, tacitus ab incertis, quidnam esset acturus] *demississque oculis* Voss. 2. et Lovel. 3. *demissis in terra oculis* Leid. 1. Curtius 6, 9. *Demisso in terram vultu, adtonito stupentique similis stetit.* 9, 2. *Quumque illi in terram demissis capitibus tacere perseverarent.* Tum *tacitus* deficit in Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. Deinde *quidnam acturus esset* Florent. Leid. ambo, Voss. ambo, Lovel. 1. 2. 3. 4. Portug. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. quorum auctoritatem secutus sum.

§. 14. *Nocte deinde silentio (ut mos est) L. Papirium dictatorem dixit*] *nocte deinde silenti* Portug. a m. 2. Male. Sollemne enim in hac locutione esse *nocte silentio*, constat ex loco Livii supra 8, 23, 15. *Neque facile fuisse id vitium nosci, quum consul oriens nocte silentio diceret dictatorem.* Quod ita accipiendum videtur, dictum fuisse nocte, et quidem silentio. Certe hoc sensu duo illa vocabula accipiuntur apud Caesar. 7. bell. Gall. 28. *Quos ille, multa jam nocte, silentio ex fuga excepit.* Deinde *Papirius dictatorem dixit*, omisso etiam praenomine, Lov. 4.

Sine responso ac mentione facta

sponso ac mentione facti sui legatos dimisit, ut adpareret, insignem dolorem ingenti comprimi animo.
15 Papirius C. Junium Bubulcum magistrum equitum di-

sui] Haud dubium mihi est, quin legendum sit, *facti sui*, non *facta sui*. MOD. Bonus augur Modius esse poterat, cum sic compareat in libris omnibus *facti sui*. Pall. pr. et tert. *sine responso ac monitione facti sui*. sec. *mentione facti sui ita legatos dimisit*. Herodianus 6, [4, 7.] *Τοὺς πρέσβεις τῶν Ρωμαίων ἀπέπεμψεν ἀπράκτους*. GEBH. *facta* servant non tantum Harlej. sed et primis edd. proximae Mediol. anni 1480. Tarvis. utraque, easque secutae reliquae usque ad Modium. Verum reliqui scripti et edd. priores recte legunt *facti*. Deinde *τὸ sui* deficit in Portug. et Haverk. Praeterea *sine responsione* Leid. 2. et Lovel. 1. *sine responsu* Leid. 1. Multa nomina, quae nunc secundae declinationis sunt, olim ad quartam pertinuisse, supra dictum est ad 4, 9, 6. hic tamen reliquos potius, *responso* servantes, quam unum *responsu* praeferentem, audio. Tum *monitione* Voss. 2. et Lovel. 3.

Legatos dimisit, ut adpareret] Vet. lib. *ita legatos dimisit, ut appareret*. SIG. Similiter Portug. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. a m. 2. et Hearnii Oxon. L. 2. ac B. At optimi constanter particulam, quam Sigonius in contextum recepit, repudiant. Neque etiam ulli editores Sigonii exemplum secuti sunt.

§. 15. *Papyrius D. Junium Bubulcum*] Pro *D.* quidam emendarunt *C. Junium*, qui ter consul fuit: sed poterat et alius esse. GLAR. *D. Junium* legunt Lovel. 1. a m. 1. et Harlej. Praenomen omittitur in Flor. Voss. 2. Leid. utroque, Lovel. 1. a m. 2. Lovel. 2. 3. 4. Portug. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 1. 2. B. ac C. [Veith.] Similiter, quum priores edd. *D. Junium* exhibuissent, Aldus etiam praenomen expunxit, ejusque exemplo reliqui usque ad Frobenium, qui anno 1530. substituit *C. Junium*; quod praenomen ipsi etiam tribuunt Fasti Capitolini, qui in eo ab annalibus, quos Livius secutus est, in diversa discesserunt, quod proximo post Q. Fabium et C. Marcium consules anno L. Papirium dictatorem et C. Junium magistrum equitum sine consulibus fuisse tradant.

Ei, legem curiatam de imperio ferenti, triste omen diem diffudit, quod Fauciae curiae fuit principium] Haec verba in codice Aldino egregie corrupta habebantur. Nam, pro *diem diffudit*, *diem diffidit* in eo legitur, fortassis ex Angeli Politiani eximia ista scilicet emendatione c. 41. Miscellaneorum; de qua jure eum increpat Guil. Budaeus annotationibus in Pandectas [ad l. 2. Si quis cautionib.] apud quem Budaeum, quid sit *diem diffundere*, copiose explicatum reperies. Admonuit nos ejus loci eximius vir D. Georgius Amelius Marcomannus, compater meus, doctae lectionis ac verae eruditionis columen. In eodem Aldi codice, pro his verbis *quod saucia*, positum erat *qua id efficiat*. At Budaeus legit *Faucia curia*. quod cur faciat, nescio. Porro, quae proxime sequuntur verba, varie leguntur, sed ex quibus nullum elicere potui sensum. Si, quid *curiae* vocabulum hoc loco significaret, planum esset, facilius ea intel-

xit: atque ei, legem curiatam de imperio ferenti, triste omen diem diffidit, quod Faucia curia fuit principium, duabus insignis cladibus, captae urbis,

ligerentur. Denique *legis curiatae* aliquoties mentionem facit Livius; at, quae ea sit, nusquam explicat. *Curiata comitia* erant, quando viritim inibantur suffragia per tribuum curias, ut ex Dionysio colligitur, quibus Camillus de exilio revocatus dicitur [apud Livium] 5, [46, 11.] Et *lex* ibidem *curiata lata est, dictatorque absens dictus.* GLAR. Curiatis comitiis mandari consuevisse imperium, ex eo intelligi potest, quod Livius ait 5, [52, 16.] *Curiata comitia rem militarem continent.* Et *curiatam legem* latam de imperio Camillo absenti tradendo. Et Cicero contra Rullum [orat. 2, 12.] *Consuli, si legem curiatam non habet, attingere rem militarem non licet.* Et ad Lentulum [1. ad fam. Ep. 9.] *Appius legem curiatam ferre vult.* Erant autem *comitia curiata*, cum populus descriptus in curias suffragabatur. Nomina xxx. curiarum interciderunt. Festus *Tifatas* et *Titias* meminit; Livius nunc *Fauciae*, quam praerogativam fuisse significat in imperio mandando. Me, ut haec dicerem, coëgit Glareanus, qui se non satis intelligere hunc locum inquit. †. „Non veretur dicere „Glareanus, se non omnia in„telligere. Sigonio vero omnia „invia sunt pervia scilicet." †. SIG. Pal. sec. *triste omen diffudit, quod saucia cura afuit, principium duabus insignibus, captae urbis et Caudinae pacis.* Andreae editio *triste omen diem diffidit.* GEBH. Scribendum esse *Faucia curia*, (et ita dedit Andreas Romae, sed mox vitiarunt) dein *quo utroque anno eadem curia fuerat principium*, diximus 4. Obs. 2. J. FR. GRON. De lege Curiata magna fuit contentio inter Sigonium et Gruchium, quorum de illa scripta in tom. 1. Antiq. Rom. contulit Graevius. Quid sit *diffindere diem*, multi docuerunt, quorum plerosque nominat Jac. Gronov. ad Gellii 14, 2. Adde Victorium et Scaligerum ad Varr. 1. de Re ruſt. 2. Sigonium 1. de Judic. 28. Interpretes Legum xii. Tab. et Bentl. ad Hor. 2. Serm. 1, 79. qui bilem Gronovii non effugisset, si antea editum ab hoc Gellium Horatium publicasset. Nam non dubium est, quin eum plagii accusaturus fuisset, in Gellio pro *verum diffissionibus* legentem *dierum diffissionibus:* quod dudum ita legi voluerant Politianus Miscell. c. 41. et poſt eum Lambinus ad Horat. l. d. Ceterum Gruchius 3. de Comit. 1. *fuit principium* recte exponit, *prima ad suffragium sorte vocata est*, et docet, servatum fuisse, ut curia praerogativa boni ominis esset; atque ideo Papirium postero die auspicia repetiisse, quia prima exierat Faucia curia, quae mali ominis erat. Eodem modo in comitiis tributis tribum praerogativam *principium* vocatam, oſtendit in observ. d. l. Gronovius. Quod hic Sigonius significat, nomina xxx. curiarum intercidisse praeter tria, de eo aliter scribit 1. de Ant. jur. civ. Rom. 3. nam ibi apud Feſtum in *Novae curiae* praeterea quatuor aliarum nomina legi adnotat. DUK. *triſte omen diffudit* Portug. et Haverk. quorum prior *triſte omen diem diſtulit* praefert in margine. *triſte omen diem diffundit* Gaertn. *triſte omen diem diffinit* Harlej. *triſte omen diem defidit* Lovel. 3. *triſte omen diem difidit* Lovel. 4. *dfinit*, *difidit*, *diffudit*,

et Caudinae pacis: quod utroque anno eadem cu-
16 ria fuerat principium. Macer Licinius tertia etiam clade, quae ad Cremeram accepta est, abominandam eam curiam facit.

1 XXXIX. Dictator postero die, auspiciis repetitis, pertulit legem; et, profectus cum legionibus, ad terrorem traducti silvam Ciminiam exercitus nuper

est in quibusdam ex vetustioribus edd. at in Rom. anni 1472. et Parm. *diffidit*, quomodo et reliqui servant Msti. Recte. Plura de hac locutione v. apud Cl. Jac. Gronov. ad Gellii 14, 2. et quos ibi laudavit. Deinde *qua id faciat curia fuit principium* Leid. 1. *qua idem faciat cura fuit principium* Lovel. 4. *quia idem faciat curia fuit principium* Voss. 2. et Lovel. 3. *qua id effecerat curia fuit principum* Leid. 2. pro quo *efficiat* est inter versus adscriptum. neque aliter habent Lovel. 1. et 2. nisi quod posterior *efficiat* praeferat. *idem quod Saucia cura fuit principium* Gaertn. *quod Saucia cura fuit principum* Haverk *quod Saucia curia fuit principium* Hearnii Oxon. N. B. et C. *quod Faucia curia fuit quia inde Faucia curia principium* Neap. Latinii. *quo Faucia curia fuit principium* Fragmenti Hav. a m. 2. priori scriptura penitus erasa. *quod Faucia curia fuit principium* Florent. Voss. 1. Klock. Portug. et Harlej. quomodo etiam est in edd. Rom. anni 1472. ac Parm. Ejus loco proxime secutae dederunt *Saucia curia*, quod Sigon. probare videtur 1. de Ant. jur. civ. Rom. 3. et 2. de Ant. jur. prov. 1. Ei deinde *Fauciae curiae* substituit ed. Froben. anni 1531. quod usque ad Gronov. recte *Faucia curia* emendantem, et ex Fragmentis legum superstitibus inlustrantem 4. Obs. 1. obtinuit. Auctoritatem sequor Gronovii. Mox *duabus insignibus cladibus* Portug. Gaertn. Haverk. et quaedam ex vett. edd. eodem errore, quo *penatibus*, pro *penatis* vel *penates*, et similia plura ejus generis data esse in Mstis, infra videbimus ad 22, 8, 7. Vel etiam origo erroris esse potest illa, quam supra dedi ad 6, 3, 8.

Quod utroque anno ejusdem curiae fuerat principium] Recte etiam hic Gronovius legendum conjecit *eadem curia fuerat principium*; quod tamen, quia nullum codicem auctorem habebat, in contextum recipere ausus non est. Verum quum partim eo ducant vestigia quorumdam Mstorum, (nam *ejusdem curia fuerat principium* est in Voss. 2. Leid. 1. et Lovel. 3. *ejusdem curia fuerit principium* in Gaertn:) partim idem illud obvium fuerit in Lovel. 4. ei in contextu locum dare, et alteri substituere non dubitavi. [*quod utrimque anno ejusdem curiae* Veith.]

§. 16. *Macer Licinius tertia etiam clade, quae ad Cremeram accepta est, abominandam*] Pall. pr. ac tert. *Macer Licinus, tertiae etiam cladis, quae ad Cremeram accepta est, abhominandam eam curiam fecit.* GEBH. Pall. duo *tertiae etiam cladis*. Quod forte haud spernendum. Potest enim intelligi *nomine*, vel *crimine*. J.

scriptis, ad Longulam pervenit: acceptisque a Marcio 2 consule veteribus militibus, in aciem copias eduxit. nec hostes detrectare visi pugnam. instructos deinde armatosque (quum ab neutris proelium inciperet) nox obpressit. Quieti aliquamdiu, nec suis diffiden- 3 tes viribus, nec hostem spernentes, stativa in propinquo habuere. Interea res in Etruria gestae. 4

FR. GRON. Pall. consentiunt Voss. 2. Lovel. 1. 3. 4. Gaertn. et Fragm. Haverk. quod, ut Gronovius monuit, suppleri potest *nomine*, *crimine*, vel *caussa* subintellectis. V. Sanctium in Minerv. 4, 4. p. 561. ubi laudat haud dissimile ex Virgil. 11. Aen. 126.

Justitiaene prius mirer, belline laborum?

ubi videndi sunt docti interpretes. Quaedam etiam similia videri possunt apud Vechner. 1. Hellenol. part. 2, 18. num. 8. *tertiae etiam clade* est in Leid. 1. *tertia etiam clades* in Leid. 2. et Lovel. 1. Praeterea *Macer Licinus* Voss. 2. *Marcellinus*, una voce pro duabus, Klock. [*eam* omittit Veith.]

§. 1. *Legionibus ad terrorem traducti silvam Ciminiam exercitus nuper scriptis*] *traductis* Voss. 2. Lovel. 3. et Gaertn. *traductus* Lovel. 2. *traditus* Lovel. 4. Tum *silvam Comminiam* Voss. 2. et Lovel. 3. Hinc *nuper scripti* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Haverk. Fragm. Hav. cum quibusdam ex antiquis edd. *nuper scriptus* Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. 4. et Gaertn. Mox verbum *pervenit* non adparet in Leid. 1.

§. 2. *Acceptisque a Marcio consule veteribus militibus*] *acceptisque ab M. consule* Haverk. *acceptisque armatis ab consulibus* Portug. in contextu, recepta lectione margini adscripta. Tò *militibus* deficit in Lovel. 4. Mox *in acie copias eduxit*, pro *in aciem*, Voss. 2. et Lovel. 3.

Nec hostes detrectare visi pugnam] *detractare* Florent. Voss. 2. Leid. ambo, Lovel. 1. 3. Gaertn. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. V. ad 34, 15, 9. *detractavere pugnam*, media voce omissa, Lovel. 2. *detrectavere pugnam* Hearnii Oxon. C. *nisi*, pro *visi*, ejusdem codex N. et Gaertn. Ita quoque praefert ed. Mediol. anni 1505. Quae lectio non displiceret, si plures ac fide digniores codd. eam probarent. Solent autem hae voces in Mstis commutari. V. ad 4, 40, 2.

Quum ab neutris proelium inciperetur] Vet. lib. *inciperet*. SIG. Pall. tres, et Camp. ed. *inciperet*. GEBH. *inciperet* etiam omnes mei, nisi quod *inciperetur* sit in solo Harlej. et ex uno Florent. nihil moneatur, ut is quoque ita legere videatur. Contra Hearnius ex solo Oxon. L. 1. *inciperetur* proferendo reliquos *inciperet* tueri, tacitus agnoscit. Ultimae literae *ur* saepe in Mstis perperam vel adduntur, vel omittuntur. V. ad ad 39, 22, 8.

§. 3. *Nec suis diffidentes viribus, nec hostem spernentes, stativa in propinquo habuere*] *nec sui diffidentes viribus* Voss. 2. et Lovel. 3. *nec suis desidentes viribus* Fragm. Hav. *nec suis fidentes vi-*

nam et cum Umbrorum exercitu acie depugnatum est; (fusi tamen magis, quam caesi, hostes, quia
5 coeptam acriter non tolerarunt pugnam) et ad Vadimonis lacum Etrusci, lege sacrata coacto exercitu, quum vir virum legisset, quantis numquam alias
6 antea simul copiis, simul animis, dimicarunt: tanto-

ribus Leid. 2. *nec suis Fidenates viribus* Lovel. 1. Tum *in propinqua habuerunt* Gaertn.

§. 4. *Nam et cum Umbrorum exercitu acie depugnatum est*] Non est dubium, quin praecedentia verba de dictatore in Samnio res agente sint dicta: et nunc de Umbris sine ulla digressionis nota loquitur, eosque fusos ait, de quibus postea dicturus est, *Tranquillas res jam Hetruscis turbavit repentina defectio Umbrorum, gentis integrae a cladibus belli.* Quare suspicor, pro *Umbris* populum hic aliquem Samnitium legendum; etiamsi mihi non liquet, quis substituendus. deinde novam digressionem incipiendam, *Et ad Vadimonis lacum* etc. quomodo Livius saepius orditur. GLAR. Transit a bello Samnitium ad res in Etruria cum Umbris et Etruscis gestas, adhibita particula *Nam*; quod mirabile mihi cum videretur, inspexi veteres libros diligentius, quorum alios ita habere inveni, ut vulgo legitur; alios ita: *Nam et cum Umbrorum exercitu acie depugnatum est, fusi tamen magis, quam caesi hostes, quia coeptam acriter non tolerarunt pugnam. Interea res in Etruria gestae; et ad Vadimonis lacum Etrusci.* Tum intellexi, caussam admirationis meae probabilem esse. Deesse enim huic transitioni haec verba: *Interea res in Etruria gestae*, quae in veteribus libris luxata erant. Itaque ita lege: *Interea res in Etruria gestae. nam et cum Umbrorum exercitu acie depugnatum est*, etc. *Et ad Vadimonis lacum Etrusci.* Conjungit enim Umbrorum Etruscorumque, ut ante, bellum. Hinc temere Glareanus mendum esse putavit in voce *Umbrorum*; quos Samnitium populos esse voluit, et ad Samnitium bellum referenda haec esse. † „Glareanus non est „Geographiae tam imperitus, „ut Umbros Samnites credat; „nec hoc dixit, sed hoc loco pu„tat aliud nomen substituendum. „†. SIG. Pal. sec. *Nam et Umbrorum exercitu acie depugnatum est. Fusi tamen magis, quam caesi hostes, qui inceptam acriter non tolerarunt pugnam. Interea res in Etruria gestae, et ad Vadimonis lacum.* Quam lectionem et Campanus obicit nobis, sed alio ordine: *Interea res in Etruria gestae. Nam et cum Umbrorum exercitu acie depugnatum est. Fusi tamen magis, quam caesi hostes* etc. Quod dum profert Sigonius, quasi a se inventum, nimium ambitiose suo solemni facit. GEBH. Voces *Interea res in Etruria gestae* post voces *non tolerarunt pugnam* rejiciuntur etiam in Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 2. Portug. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 2. B. ac C. [Veith.] Ibidem etiam interponuntur in Klock. sed paullo auctiores hoc modo, *Interim ab Fabio consule in Etruria res feliciter gestae.* In reliquis codd. illa omnia non adparent; nisi quod in uno Florent. ante illa *nam et cum*

que irarum certamine gesta res est, ut ab neutra parte emissa sint tela. gladiis pugna coepit, et, acerrime commissa, ipso certamine, quod aliquamdiu anceps fuit, accensa est: ut non cum Etruscis toties victis, sed cum aliqua nova gente, videretur dimicatio esse. Nihil ab ulla parte movetur fugae: 7

Umbrorum exercitu adscripta sit vox *Etruriae* a m. 2. Locum ex conjectura recte restituit Sigonius, cui insignem injuriam fecisse existimo Gebhardum, insimulando quasi restitutionem hujus loci deberet editioni Campani: quod crimen ut verisimile fieret, illam ab eo visam fuisse, antea probandum fuerat. Ceterum *cum Umbrorum acie depugnatum est*, omisso τῷ *exercitu*, quaedam ex edd. vett. invitis tamen scriptis et Rom. anni 1472. ac Parm. qui recte servant. V. infra ad Epit. Liv. 73. *aciem depugnatum est* Florent.

Quia coeptam acriter non tolerarunt pugnam] *qui acceptam* Leid. 1. et Lovel. 2. ac 3. *quia acceptam* Lovel. 4. Gaertn. et Fragm. Hav. a m. 1. *quia inceptam* Haverk. [*quia dum certatur acriter* Veith.] Tum *toleraverunt pugnam* Lovel. 2. *tolerarunt pugnam aliter* Portug.

§. 5. *Et ad Vadimonis lacum*] Polybius 2, [20.] Ὀυάδμονα λίμνην vocat. SIG. Locum Polybii corruptum, et Ὀυαδίμονα scribendum esse, conjicit Cluverius 2. Ital. Ant. 3. p. 552. ubi plura de hoc lacu videnda. Mendose *et ad vanum nonis latum* legit Lovel. 3. *Vademonis* Gaertn. De *lege sacrata*, qua Etrusci exercitum coëgerunt, v. ad 4, 26, 3.

Coacto exercitu] Pal. pr. *coapto exercitu*. GEBH. Ita et Voss. 2. ac Lovel. 3. sollemni errore scribarum, qui saepe *actus* et *aptus* in Mstis commutarunt. V. ad 40, 13, 6.

Quum vir virum legisset] Quid sit apud veteres auctores *vir virum legit*, declarant Petr. Victorius 18. Var. Lect. 19. Turneb. 25. Advers. 9. et Dodwell. Praelect. Camden. ad Spart. Hadr. 18, 4. Vox *quum* deficit in Voss. 2.

Quantis numquam alias ante simul copiis] *umquam alias* Leid. 2. Deinde *alias antea* Voss. ambo, Leid. ambo, Lov. 1. 2. 3. 4. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. V. ad 40, 12, 3.

§. 6. *Res gesta est, ut ab neutra parte emissa sint tela*] *gesta res est* Voss. uterque, Leid. uterque, Lovel. 1. 2. 3. 4. Harlej. Portug. Haverk. Fragm. Hav. et edd. vett. quem ordinem Basileenses demum anno 1539. mutarunt. Deinde *emissas in tela* Florent. literis male in suas voces contributis, et finali vocis *sint* elisa ob initialem vocis sequentis. *a neutra parte* etiam Leid. 1. Lovel. 1. Gaertn. et Fragm. Hav. Mox *commissa est in ipso certamine* Lovel. 4. in quo *est* a manu altera deletum est. Deinde *in aliqua nova gente*, pro *cum aliqua*, Lovel. 3.

§. 7. *Cadunt antesignani: et, ne nudentur pugnatoribus signa*] Legendum *propugnatoribus*. GELEN. De *antesignanis* v. Lipsium 4.

cadunt antesignani: et, ne nudentur propugnatori-
8 bus signa, fit ex secunda prima acies. Ab ultimis
deinde subsidiis cietur miles: adeoque ad ultimum
laboris ac periculi ventum est, ut equites Romani,
omissis equis, ad primos ordines peditum per arma,
per corpora evaserint: ea velut nova inter fessos ex-
9 orta acies turbavit signa Etruscorum. Secuta dein-
de inpetum eorum, utcumque adfecta erat, cetera

de Milit. Rom. dial. 3. Schel. ad Hygin. p. 1052. seq. et Gronov. ad Livii 23, 29, 3. DUK. Ita etiam legunt omnes mei. Infra 37, 11, 11. *Navis rostris icta subprimitur: telis obruuntur propugnatores.* Insuper *cadunt ante signa* Voss. duo, Leid. duo, Lovel. 1. 4. Gaertn. et Fragm. Hav. a m. 1. *cadunt ante insigna* Lovel. 3. Deinde *ne videntur* Gaertn. et Portug. a m. 1. *ne viderentur* a m. 2. quomodo etiam praeferunt Lovel. 4. et Haverk. Sed quatuor postremae voces exsulant ab Hearnii Oxon. L. 1. Paullo ante *moveretur*, pro *movetur*, Florent. V. infra ad 39, 52, 6.

§. 8. *Cietur miles*] *citetur miles* Voss. 1. et Lov. 1. Mox *ad ultimum laboris ac periculi eventum*, pro *ventum*, Leid. 2.

Omissis equis, ad primos peditum per arma, per corpora evaserint] Pall. pr. tert. et Camp. ed. *ad proximos ordines*, sec. *ad primos ordines peditum.* Andreae ed. *ad proximos peditum.* GEBH. Hic jam olim ambigui fuere. Apud primum invenio Frobenium, quod editur. Thuan. Andreas, Becharius, Asc. Mog. *ad proximos peditum.* Duo Pall. et Campanus *ad proximos ordines per arma.* Aldus et Juntas cum Chiflet. et Voss. altero *ad proximos ordines peditum per arma.* Tertius denique Pall. Voss. prior, et Busl. *ad primos ordines peditum per arma per corpora evaserint.* Et haec maxime probanda videtur lectio. 10, [5, 6.] *Reliquerat intervalla inter ordines peditum, qua satis laxo spatio equi permitti possent.* Et rursum [c. 33, 2.] *Vix dum satis aptatis armis in ordines eunt.* Nisi τὸ *peditum* abesse malis. Caesar 7. bell. Gall. [62.] *Ab sinistro, quem locum duodecima legio tenebat, quum primi ordines hostium transfixi pilis concidissent, tamen acerrime reliqui resistebant, nec dabat suspicionem fugae quisquam.* Curtius 7, [4.] *Satibarzanes in primos ordines adequitavit, demtaque galea* etc. J. FR. GRON. *ad proximos ordines peditum* Leid. 1. Lov. 2. 3. 4. Fragm. Hav. Neap. Latinii, et Hearnii Oxon. N. in margine. *ad primos ordines equitum* Hearnii L. 2. *ad primos ordines peditum* Leid. 2. Lovel. 1. Harlej. Portug. Haverk. et Hearnii L. 1. B. et C. *ad primos proximos ordines peditum* Gaertn. utraque lectione simul juncta; quod hujus codicis librario familiare esse, saepius vidimus. Probum esse, *ad primos ordines peditum*, Gronovio adsentior; eaque lectio verior videtur illa, quam etiam ferri posse putabat, et in pr. ed. notarum unice probabat *ad primos ordines per arma, per corpora evaserint.* Vox enim *peditum*, exce-

multitudo tandem perrumpit ordines hostium. Tunc 10
vinci pertinacia coepta, et averti manipuli quidam: et, ut semel dedere terga, etiam certiorem capessere fugam. Ille primum dies fortuna veteri abundantes 11
Etruscorum fregit opes. caesum in acie, quod roboris fuit; castra eo inpetu capta direptaque.

XL. Pari subinde periculo gloriaeque eventu bellum 1
in Samnitibus erat; qui, praeter ceteros belli adpara-

ptis duobus scriptis unoque edito, omnium reliquorum testimonio firmatur, et *primi ordines* simpliciter plerumque notant centuriones primorum ordinum. V. Gronov. ipsum ad Liv. 30, 4, 1. At *primi ordines peditum* sunt pedites in prima acie pugnantes. Ad hos usque penetrarunt equites, eorumque locum subiere, et ita nova velut acies exorta est. *primus* autem et *proximus* saepissime in Mstis confunduntur. V. ad 5, 47, 5. Mox *inter fusos*, pro *inter fessos*, Leid. 2.

§. 9. *Secuta deinde inpetum eorum, utcumque adfecta fuerat*] Pal. sec. *ut tum affecta erat*. tert. *utcumque affecta erat*. Campanus *ut quocunque affecta erat*. GEBH. Commodius *erat*, ut Flor. Rott. Helm. duo Vossiani, Thuan. tres Pall. Mureti codices. J. FR. GRONOV. *erat* etiam superest in Hearnii Oxoniensibus, et omnibus nostris, nisi quod ea vox exsulet ab uno Leid. 2. Verum insuper *ut tum affecta* Haverk. [Veith.] *ut cum affecta* Portug. *utcumque effectá* Gaertn. V. ad 5, 18, 4. Praeterea *Secuta deinde inpetu eorum* Florent. Leid. 1. Lov. 2. et Fragm. Hav. *Secura deinde inpetu eorum* Gaertn.

Tandem perrumpit ordines hostium] *perrupit* Voss. 2. et Gaertn. V. ad hujus lib. c. 37, 9. *prorumpit* Haverk. V. ad 9, 43, 15. *prorupit* Lovel. 2. Hinc *hostium ordines* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Portug. Gaertn. et Haverk.

§. 10. *Tunc vinci pertinacia coepta, et averti manipuli*] *Tum vinci pertinacia coepta* Leid. 1. et Lovel. 4. V. ad 2, 12, 16. *Tunc vinci a pertinacia coepta* Gaertn. *Tunc vinci pertinacia coepti* Voss. 2. et Lovel. 3. Hinc *adverti manipuli* Voss. 2. et Fragm. Hav. a m. 1. Malc. V. ad 1, 37, 3. Verba haec saepissime confundi, supra monitum est ad 6, 23, 8. Mox τὸ *et* deficit in Haverk.

§. 11. *Fortuna veteri abundantes Etruscorum fregit opes*] *fortuna vetere* Leid. 2. Portug. Haverk. et Lovel. 2. ac 3. V. ad 10, 18, 8. *fortunā v'teri*, seu *fortunam verteri*, Gaertn. *fortuna vertere* Voss. 2. *fortuna vertente* Fragm. Hav. Tum *fregerit* Leid. 2. V. ad 40, 14, 11. Tandem *caesum in acie id, quod roboris fuit* idem Leid. 2. Sed pronomen *id* melius abest a reliquis scriptis.

§. 1. *Pari subinde periculo gloriaeque eventu bellum in Samnitibus erat*] *Pari deinde periculo* Harlej. cui nullus consensit. Hinc *periculo, gloriaque et eventu* Lovel. 2. *periculo gloriaeque eventum* Portug. Deinde *bellum* deerat in Fragm. Hav. a m. 1. Tum *in Samnitum erat* Haverk. Mox *fecere*, pro *fecerunt*, Lovel. 4.

tus, ut acies sua fulgeret novis armorum insignibus, 2 fecerunt. Duo exercitus erant: scuta alterius auro, alterius argento caelaverunt. Forma erat scuti: summum latius, qua pectus atque humeri teguntur, fastigio

§. 2. *Forma erat scuti*] Athenaeus l. 6. in fine auctor est, Romanos a Samnitibus usum scuti didicisse. Scaliger in Conjectan. ad Varr. p. 61. scribit, eum sequi opinionem Livii. Sed neque hic, neque alibi in Livio quidquam de ea re legitur, et Lipsius 3. de milit. Rom. dial. 2. firmis argumentis refellit hanc opinionem. Itanum Samnitem primum scutum fabricasse, tradit Clemens Alex. 1. Strom. p. 307. et ex eo Euseb. 10. Praepar. 6. In collectaneis ad Clementem adnotatur, Janum Parrhasium in reb. quaes. per epist. p. 129. in utroque legere Τριτανον e Plinio, qui 7. H. N. 20. *Tritanum in gladiatorio ludo Samnitium armatura celebrem fuisse* dicit. Videtur quidem Clemens de eodem loqui, quem Plinius memorat; sed simul putasse, Samnitem natione fuisse, quem Plinius ex eo genere gladiatorum, qui *Samnites* vocabantur, fuisse significat. Quod porro dicit, hunc primum scutum fabricasse, id Parrhasius et Scaliger de scuto gladiatorum Samnitium interpretantur. Si usquam a Latinis scriptoribus proditum est, Tritanum hujus inventorem fuisse, tamen mihi probabile videtur, Clementem, rerum Graecarum, quam Romanarum, peritiorem, verba eorum perperam de scuto in universum accepisse. De Tritano, sive Tritanno, gladiatore Samnite, agit etiam Salmas. ad Vopisci Firm. 4. et in Exercit. Plin. p. 26. ed. Traj. DUK.

Summum latius, qua pectus atque humeri teguntur, fastigio aequali] Arma Samnitium inlustravit Lipsius 2. Saturn. dial. 11. Ceterum *ad summum lata* Lovel. 2. [Veith.] Male. Livius indicat, summum scutum latius fuisse, quam imum. *Summum* scutum est summa pars scuti. Ita 2, 7, 6. *Aedificabat in summa Velia.* 9, 2, 9. *Praesidium etiam in summo saltu conspicitur.* Ita *extremus annus* est extrema pars anni, *prima urbs* prima pars urbis. V. ad 3, 29, 8. *ad summum lata* librario placuisse videtur, ut referatur ad praecedens *forma*, quia mox sequitur *ad imum cuneatior*. Sed *summum latius* superest in omnibus reliquis, nisi quod *latus* sit in Portug. a m. 2. et in Haverk. Sed haec mutatio constructionis quam maxime Liviana esse videtur, cui orationem omnibus modis variare admodum est familiare. Tum *quo pectus* Voss. 2. *quam pectus* Leid. uterque, Lovel. 1. 4. et Gaertn. Deinde *umeri* Florent. quomodo etiam in antiquissimo Msto Virgilii, in bibliotheca Medicaea servato, scriptum obcurrere, Cl. Salvinius ad oram edit. Livianae, in quam variantes cod. Florent. conjecit, monuit. V. ad 8, 8, 10. Insuper *fastidio aequali* Florent. Leid. 1. et Klock. Paullo ante *caelaverant*, pro *caelaverunt*, Fragm. Hav. a m. 2.

Id imum cuneatior, mobilitatis caussa] *ad unum* Lovel. 1. et 2. solito scribarum errore, de quo

ſtigio aequali; ad imum cuneatior, mobilitatis caus-
sa. spongia pectori tegumentum: et siniſtrum crus 3
ocrea tectum. galeae criſtatae, quae speciem magni-
tudini corporum adderent. tunicae auratis militibus
versicolores, argentatis linteae candidae. his dex-

v. ad 8, 6, 2. Tum *cuneatos* Harlej. *cunctatior* Voſſ. 2. Lovel. 3. 4. et Haverk. Infra 44, 4, 4. *Jugum montis, in anguſtum dorsum cuneatum, vix ternis ordinibus armatorum in fronte patuit.* Et eo sensu *cuneus* 37, 31, 8. *Coit deinde ex utraque parte in artiorem velut cuneum. Lamptera ipsi adpellant.* Errori caussa exſtitit similitudo literarum *c* et *e* in scriptura Longobardica, de qua re infra v. ad 39, 35, 8.

§. 3. *Spongia pectori tegumentum*] V. Lips. Saturnal. Serm. 2. dial. 11. ubi aït, spongiam eſſe, quam in nota feminei sexus, qui gladiatoriam exercebat, vocet Juvenalis *baltheum* Sat. 6, [255.]

Quale decus, rerum si conjugis auctio fiat,
Baltheus, et manicae, et criſtae, crurisque siniſtri
Dimidium tegmen.

KLOCK. *tegimentum* Lovel. 2. *tegmentum* Lovel. 4. V. ad 36, 32, 6.

Galeatae criſtae, quae speciem magnitudini corporum adderent] Ridiculum erratum, pro *galeae criſtatae*. GELEN. Quidam emendarunt *galeatae criſtae.* temere, meo quidem judicio. Videndum est etiam, quam bene habeant, quae praecedunt, verba, *Spongia pectori tegumentum.* neutrum enim intelligo. GLAR. *galeatae criſtae* primum vidi in ed. Mediol. anni 1480. Ante eam Rom. ed. anni 1472. et eo ipso anno 1480. publicata Parm. recte praeferunt *galeae criſtatae.* Neque aliter est in Mſtis omnibus, nisi quod *galea criſtaque speciem magnitudini corporum addiderunt* sit in Lovel. 2. *galeae criſta*, sc. tectae, quod ex praecedenti repetendum, in Leid. 1. *galeaeque criſtatae* in Voſſ. 2. et Fragm. Hav. a m. 1. *et galeae criſtatae* in Harlej. et Haverk. *addiderunt* etiam idem Haverk. praefert; sed ea vox exsulat a Gaertn.

Tunicae auratis militibus versicolores, argentatis linteae candidae] *aureatis militibus* Voſſ. 2. et Leid. 2. *auratis monilibus* Lovel. 2. Tum *colores*, duabus prioribus syllabis omissis, Voſſ. 2. et Lovel. 3. Deinde *argentate lineate candide* Lovel. 2. *argentatis linteae Caudinae* Haverk.

Illi in siniſtro consiſtunt] *illi siniſtro consiſtunt* Hearnii Oxon. B. Mox hoc ipso capite. *Dextro ipse cornu consiſtit: siniſtro praefecit magiſtrum equitum.* At reliqui omnes vulgatum tuentur. Supra 7, 34, 8. *Et ipse in summo conſtitit vertice.* ubi perperam etiam ab uno cod. aberat praepositio. alia ad eum locum dicta sunt. (* 35, 35, 11.) Hic vero praepositio, per compendium hoc modo *ī* notata, excidit ob vocis praecedentis literam finalem. V. ad Livii 35, 8, 9.

§. 4. *Doctique a ducibus erant, horridum militem esse debere*] *docti a ducibus erant* Leid. 2. et Lovel. 1. *doctique a duce erant* Lovel.

4 trum cornu datum: illi in siniſtro consiſtunt. Notus jam Romanis adparatus insignium armorum fuerat; doctique a ducibus erant, *horridum militem esse debere; non caelatum auro et argento, sed ferro et animis*
5 *fretum. quippe illa praedam verius, quam arma, esse; nitentia ante rem, deformia inter sanguinem et vulnera.*
6 *Virtutem esse militis decus, et omnia illa victoriam sequi; et ditem hostem quamvis pauperis victoris praemium esse.*
7 His Cursor vocibus inſtinctos milites in proelium ducit. dextro ipse cornu consiſtit; siniſtro praefe-

2. et Harlej. Tum *horridum Romanum militem esse debere* Lovel. 2.

Non caelatum auro et argento, sed ferro et animis fretum] Ita edidit Cl. Jac. Gronovius, cum antea circumferretur *auro argentoque*. Sed Gronovio adsentiuntur plerique meorum. Nam *caelatum aurove argento* tantum, ab illis in diversa abeuntes, praeferunt Leid. 1. et Lovel. 2. *auro vel argento* Harlej. at voces *auro et argento, sed ferro et animis fretum* non comparent in Voſſ. 2. et Lovel. 3. Contra Hearnius, ex solo Oxon. L. 2. laudans *auro vel argento*, et in contextu servans *auro argentoque*, etiam reliquos codd. ita exhibere tacite indicat. Praeterea *ferro et armis* Haverk. V. ad 22, 5, 8.

§. 5. *Quippe illa praedam verius, quam arma, esse*] *quippe illam praedam* Harl. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. *quippe illa praeda* Leid. 1. et Gaertn. Ex quo fonte utraque vitiosa scriptura profluxerit, dictum est supra ad 6, 3, 8. V. etiam mox ad §. seq. Deinde *et verius*, priori vocula male inserta, Voſſ. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. Tum *esse* deficit in Lovel. 4. cujus loco *est* legit Haverk. Mox *defortia*, pro *deformia*, Leid. 1.

§. 6. *Virtutem esse militis decus*] *Et virtutem* Leid. 2. Tum *esse militibus decus* Haverk. Mox *ditem hoſtem quemvis* Gaertn. Etiam *omnia illam victoriam sequi*, pro *omnia illa*, Florent. Et hic etiam error ex eodem fonte promanavit, ex quo duo §. praec. indicati.

§. 7. *His Cursor vocibus inſtinctos milites in proelium ducit*] *instructos milites* Voſſ. 2. Leid. 2. Lovel. 3. Portug. Haverk. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 1. Neque aliter in Pall. tribus sibi obvium fuiſſe, Gebhardus teſtatur supra ad Livii 5, 15, 10. qui inde *inſtrictos* legendum eſſe conjicit. Mihi vulgatum minime mutandum videtur; et potius exiſtimo, *inſtructos* ortum esse ex errore scribarum, qui eam vocem et *inſtinctus* paſſim commutarunt. Exempla v. ad Livii 4, 32, 2. d. lib. 5, 15, 10. 6, 14, 9. et 10, 14, 6. Adde Cel. Burmann. ad Nason. 6. Faſt. 597. ad Suet. Caes. 19. Oudend. ad Lucani 5, 149. et quae notavi ad Silii 8, 244. Mox *praeficit*, pro *praefecit*, Leid.

cit magistrum equitum. Simul est concursum, in- 8
gens fuit cum hoste certamen; non segnius inter di-
ctatorem et magistrum equitum, ab utra parte vi-
ctoria inciperet. Prior forte Junius commovit ho- 9
stem, laevo dextrum cornu, sacratos more Samni-
tium milites, eoque candida veste et paribus cando-
re armis insignes. *eos se Orco mactare* Junius dicti-
tans, quum intulisset signa, turbavit ordines, et haud
dubie inpulit aciem. Quod ubi sensit dictator, *Ab* 10
laevone cornu victoria incipiet? inquit, *et dextrum cor-*

2. et Lovel. 4. quomodo forte dederunt librarii, quod praecedat *consistit*. Verum ad 3, 46, 9. praesens et perfectum saepe conjungi, dictum est. [*constitit* pro *consistit* Veith.]

§. 8. *Non segnius inter dictatorem et magistrum equitum, ab utra parte victoria inciperet*] *num segnius* Haverk. *non signius* Lovel. 2. qui etiam mox vocem *equitum*, aut certe majorem ejus partem, omisit, ultima tantum syllaba *tum* superstite. Deinde *ab utraque parte* Voss. 2. Leid. 2. Lovel. 1. a m. 1. Lovel. 4. Harlej. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. a m. 1. V. ad 8, 6, 13. Insuper *inceperat* Portug. a m. 2. qui paullo ante etiam praefert itidem a m. 2. *Simul concursum*, omisso verbo intermedio. *Simul est consursurum* Florent. a m. 1.

§. 9. *Laevo dextrum cornu, sacratos more Samnitium milites, eoque candida veste*] *laevo cornu dextrum* Leid. 2. et Lovel. 1. *laevo dextro cornu* Lovel. 4. Tum *sacerdos more Samnitium* idem Lovel. 4. qui etiam obfert *eosque candida veste*. [ita Veith.] Mox *passibus candore armis*, pro *paribus*, Voss. 2. et Lovel. 3. *patribus candore armis* Leid. 1. *paribus ardore animis* Lovel. 4. a m. 1. *armis* a m. 2.

Eos se Orco mactare Junius dictitans, quum intulisset signa] *vos se corto mactare* Lovel. 1. *eos se vorco mactare* Leid. 2. et Voss. 1. in contextu, in cujus margine pro varia lectione adscriptum erat *eos seorsum aptare*; quod idem etiam a m. 2. in Florent. adscriptum est. sed *eos seorsum actare* legunt Voss. 2. Lovel. 3. 4. Leid. 1. et Fragm. Hav. a m. 1. *eos seorsum artare* Lovel. 2. *seorsum* etiam praeferunt Harlej. Haverk. et Portug. in contextu. Deinde *indictitans* Haverk. *dictans* Lovel. 1. a m. 1. Tum *inpulissent ordines* Leid. 1. Fragm. Hav. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm.

§. 10. *Ab laevone cornu victoria incipiet, inquit*] *Ab laevo cornu* Leid. 1. a m. 2. et Fragm. Hav. *Alienone cornu* Gaertn. *Ab laevo cornune* Lovel. 1. Tum *victoria inciperet* Harlej. Gaertn. et Portug. a m. 1. in quo *incipiat* interpolavit manus altera. Verba autem *victoria incipiet, inquit, et dextrum cornu* deficiunt in Voss. 2. Leid. 1. et Lovel. 3. ac 4. cul-

nu, dictatoris acies, alienam pugnam sequetur, non
11 *partem maximam victoriae trahet?* Concitat milites.
nec peditum virtuti equites, aut legatorum studia
12 ducibus cedunt. M. Valerius a dextro, P. Decius
ab laevo cornu, ambo consulares, ad equites in
cornibus positos evehuntur: adhortatique eos, ut
partem secum capesserent decoris, in transversa la-

pa scribarum, quibus fraudi fuit repetitio vocis *cornu.* V. supra h. lib. c. 11, 11. Mox *et per dextrum cornu*, addita praepositione, est in Lovel. 2.

Alienam pugnam sequetur, non partem maximam victoriae trahet] *alienam pugnam sequitur* Lovel. 4. et Gaertn. *alienam sequetur pugnam* Portug. et Haverk. *sequentur* Mediol. ed. anni 1480. et quaedam aliae, scriptis et editis vetustioribus invitis. Tum *ut partem maximam victoria trahet* Lovel. 2. *victoria* etiam Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 3. Harlej. et Gaertn. *non partam maximam victoriam trahet* Lovel. 4.

§. 11. *Nec peditum virtuti equites*] *eques* Leid. 2. Lovel. 1. Portug. Fragm. Hav. a m. 1. et Hearnii Oxon. N. quod probari posset exemplo eorum, quae infra dicentur ad 35, 40, 6. quo minus tamen genuinum judicem, optimorum codicum dissensus efficit. Paullo ante *Concita*, pro *Concitat*, Lovel. 4. et Gaertn. *Concitati* Lovel. 2.

§. 12. *M. Valerius a dextro, P. Decius ab laevo cornu* etc. *ad equites* etc. *evehuntur*] Valerii praenomen exsulat a Voss. 1. Leid. utroque, Lovel. 1. 2. et Hearnii Oxon. C. Verum cur minus eo adpellaretur, quam sequens P. Decius? Tum *a dextro cornu*, ultima voce addita, Harlej. quam ex glossa receptam esse, sponte patet. Hinc *a laevo* Leid. 2. Lovel. 1. Portug. Harlej. Gaertn. et Haverk. Deinde *vehuntur* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Portug. Harlej. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. a m. 2. Hearnii Oxon. L. 2. B. N. (in cujus posterioris margine tamen *evehuntur* adscriptum legitur) et editi ante Aldum. *invehuntur* Fragm. Hav. a m. 1. Male. *Evehere* in his proprium verbum. Supra 4, 33, 7. *Calcaribus subditis evectus effreno equo in medios ignes infertur.* 5, 36, 7. *Evectus extra aciem equo ducem Gallorum occidit.* 22, 45, 3. *In stationem quoque pro vallo locatam atque ipsas prope portas evecti sunt.* 29, 34, 12. *Incaute se evehentes Masinissa excipiebat.* 31, 35, 5. *Equites ut semel in hostem evecti sunt.* Et quidem *evehuntur ad equites*, nempe ex ordine, in quo antea constiterant. Eadem forma in re navali dixit infra 37, 15, 9. *Placuit tamen Regillum tota classe evehi ad portum Ephesi.* Et ita *evocare ad conloquium* ejusque generis alia Livio familiaria sunt, de quibus supra v. ad 4, 10, 1.

Ut partem secum capesserent decoris, in transversa latera hostium incurrunt] *caperent* Leid. 2. Male. Infra 31, 28, 4. *Ad Rhodios quoque missi legati, ut capesserent partem belli.* 2, 6, 8. *Decorum erat tum ipsis capessere pugnam duci-*

tera hostium incurrunt. Is novus additus terror 13
quum ex parte utraque circumvasisset aciem, et ad terrorem hostium legiones Romanae, redintegrato clamore, intulissent gradum, tum fuga ab Samnitibus coepta. Jam strage hominum armorumque insignium 14
campi repleri; ac primo pavidos Samnites castra sua accepere: deinde ne ea quidem retenta. captis

bus. et alibi saepe. Confunduntur haec verba etiam infra hoc lib. c. 43, 13. *partem secum capesserent dictatoris* Lovel. 4. Tum vox *latera* exsulat a Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. 4. et Fragm. Hav. a m. 1.

§. 13. *Is novus additus terror*] *Hic novus additus terror* Voss. 2. *His novus additus terror* Leid. 1. Lovel. 2. 3. 4. Harlej. Haverk. Fragm. Hav. et ed. Parm. V. ad 2, 14, 9. *terror additus* editiones antt. usque ad Froben. anni 1535. Mox etiam *ex utraque parte*, transpositis dictionibus, eaedem editt.

Et ad terrorem hostium legiones Romanae, redintegrato clamore, intulissent gradum] Se in Oxon. B. ac C. *et ad terrendos host.* invenisse, testatur Hearnius. Verum mihi *et ad terrendas hostium legiones Romani* obvium fuit in Portug. et Haverk. neque inde dissentit Harlej. nisi quod praeferat *Romano redintegrato clamore* sine sensu. Utraque lectione juncta *et ad terrorem ac terrendas hostium legiones Romano redintegrato clamore intulissent gradum* est in Gaertn. quod hujus codicis librario frequens esse, vidimus supra ad 4, 55, 5. et mox hoc cap. §. 15. Nihil muto. Indicat enim Livius, eodem tempore, quo equites latera invadebant, etiam pedites, quos nomine *legionum Romanarum* indicat, a fronte terrendis hostibus clamorem redintegrasse, ac gradum intulisse. Eo sensu *legiones* pro peditibus exercitus supra est 8, 27, 6. *Legiones ipse dictator, magister equitum suos equites ducit.* et 29, 2, 7. *Id modo hostium imitati sunt, ut inter legiones et ipsi patentes equiti relinquerent vias.* Tum *redintegrato clamorem tulissent* Florent. pro quo *clamore tulissent* a m. 2. emendatum est. Deinde *gradum* omittit Lovel. 3. cujus loco *gladium* praefert Klock. In verbis sequentibus *tunc fuga*, pro *tum*, Voss. 2. et Fragm. Hav. V. ad 2, 12, 15. *cum fuga* Lovel. 1. Vide ad Epit. Liv. 48. circa finem. Hinc *a Samnitibus* Leid. 2. Portug. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav.

§. 14. *Campi repleri, ac primo pavidos Samnites castra sua accepere*] *quampi repleri* Klock. litera *c* in *qu* mutata, de quo v. ad 9, 2, 15. *campum repleri* Fragm. Hav. quasi hunc casum requireret infinitum verbum, et non per ellipsin diceretur, pro *campi repleri coepti*: quod verbum modo praecessit, et huc revocari potest. V. Sanctium 3. Min. 6. in fine. *campi repleti* Leid. 2. et Haverk. quomodo dedisse videntur scribae, quia mox sequitur verbum finitum *accepere*, quo animo librarius Fragm. Hav. qui hic *repleri* servat, mox a m. 1. dedit

15 direptisque ante noctem injectus ignis. Dictator ex senatusconsulto triumphavit. cujus triumpho longe
16 maximam speciem captiva arma praebuere. tantum magnificentiae visum in iis, ut aurata scuta dominis argentariarum ad forum ornandum divideren-

accipere. Perperam. Praeterquam enim quod, ut modo dictum est, ad praecedens *repleri* subintelligatur *coepti*, non insolens etjam est, infinito verbo finitum ac finito infinitum subjungi. V. supra ad 5, 47, 5. *sua castra accepere* Lovel. 4. *sua castra acceperunt* Gaertn. *castra sua cepere* Harlej. sed prima syllaba τοῦ *accepere* hausta est partim a vocis praecedentis litera finali, partim a prima τοῦ *cepere.* V. ad 39, 6, 2. *Accipere* in hac re Livio sollemne est. V. supra ad 5, 21, 3. [*recepere* Veith.]

Captis direptisque ante noctem injectus ignis] *captisque ante noctem* Voss. 1. Voss. 2. a m. 1. Leid. uterque, Lovel. 1. 2. 3. 4. Harlej. Portug. et Haverk. [Veith.] *captisque vi ante noctem* Voss. 2. a m. 2. et Fragm. Hav. a m. 1. *captis direptisque vi ante noctem* a m. 2. Saepius *capti* simul et *direpti* oppidi vel castrorum meminit Livius, quorum multis locis alterum omittunt librarii. Supra 2, 25, 4. *Mox ipsa castra capta direptaque.* 4, 47, 4. *Captis direptisque castris, quum praedam dictator militi concessisset.* Eodem cap. *Oppidum, corona circumdatum, scalis captum ac direptum est.* 10, 44, 1. *Captum oppidum diripiendum militi dedit.* 24, 35, 2. *Megara vi capta diruit ac diripuit.* 29, 17, 16. *Quotidie capitur urbs nostra, quotidie diripitur.* et alibi saepe. Deinde *invectus ignis* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. sollemni scribarum errore. V. exempla supra 1, 30, 10. 5, 27, 10. 9, 13, 10. 31, 27, 8. et 32, 30, 11. Adde, quae notantur ad 32, 6, 1. (* 27, 28, 1. 37, 30, 10.)

§. 15. *Dictator ex senatusconsulto triumphavit. cujus triumpho*] *ex senatu* ɔ Lovel. 1. *ex senatu consulto* Leid. 2. *ex Samnitibus triumphavit* Voss. 2. Lovel. 3. et Fragm. Hav. *ex senatusconsulto de Samnitibus triumphavit* Gaertn. duplici lectione juncta; quod codicis hujus librario frequens esse, modo vidimus ad §. 13. Tum *cui triumpho* Gaertn. et Hearnii Oxon. B. Mox *praebuerunt*, pro *praebuere*, Lovel. 4.

§. 16. *Dominis argentariorum ad forum ornandum dividerentur*] Leg. *argentariarum.* Subint. tabernarum. MURET. Scribendum omnino *argentariarum*, quia subauditur *tabernarum.* V. 26. 27, 2. et 40, 51, 5. GISB. CUPER. *argentariorum* omnes mei praeferunt constanter, [etiam Veith.] nisi quod ex Voss. 1. nihil notari viderim in excerptis, ut forte is conjecturam virorum doctorum exhibeat, quae mihi etiam vera esse videtur. *ad ornandum forum* est in Lovel. 4. Tum *viderentur* in Haverk. omissa prima syllaba *di*, quae forte intercepta est a praecedentis vocis syllaba finali *dū.*

Inde natum initium dicitur fori ornandi ab aedilibus, quum thensae ducerentur] *inditium* Lovel. 1. et 4. *inditum* Leid. 2. Deinde *cum censae ducerentur* Leid. 2. *cōtensae ducerentur* Haverk. *cum tensae ducerentur* Florent. Voss. 1. et Leid. 1. V. de hac vocis ejus orthographia supra ad 5, 41, 2. et ita

tur. inde natum initium dicitur fori ornandi ab aedilibus, quum tensae ducerentur. Et Romani qui- 17
dem ad honorem Deûm insignibus armis hostium usi sunt: Campani, ab superbia et odio Samnitium, gladiatores (quod spectaculum inter epulas erat)

etiam Voss. 2. nisi quod praeferat *dicerentur*. V. ad 38, 43, 1. Omnia autem haec verba deficiunt in Harlej. et Gaertn.

§. 17. *Campani, ab superbia et odio Samnitium, gladiatores* etc. *eo ornatu* etc.] Hinc Cic. dixit pro Sextio [64.] *Ex ergastulis emtos nominibus gladiatoriis ornavit, et sortito alios Samnites, alios Provocatores fecit.* Et Lucilius [4. Satyr.] ut est apud Marcellum [v. *Spurcum*.]

Aeserninus fuit flacco ore, una equidem
Samnis, spurcus homo, vita illa dignus locoque
Cum Pacidiano componier, optimus multo
Post homines natos gladiator qui fuit unus.

Erant etiam alia gladiatorum nomina, ut *Thrax*, *Mirmillo*, *Retiarius*; de quibus alii. SIG. De gladiatoribus Samnitibus v. Scalig. ad Varr. 4. de ling. Lat. p. 34. Lipsium 2. Saturn. 11. et Salmas. ad Solin. p. 26. Ceterum *sed Campani, ab superbia et odio*, addita prima vocula, Lovel. 2. et Hearnii Oxon. C. Verum, particulam hanc adversativam, quam Livius saepe subpressam voluit, librarios de suo addere solitos fuisse, supra vidimus ad 6, 32, 8. quod et hic factum esse, verosimile fit, quia constanter reliqui non agnoscunt. *a superbia et odio* Gaertn. Lovel. 1. et Leid. 2. *an superbia et odio* Voss. 2. *ad superbiam et odio* Lovel. 3. *superbia et odio* Lovel. 4. *ab superbia odioque* Haverk. Paullo ante *quod*, pro *quidem*, idem Haverk. Tum *ad honorem diu*, pro *Deū*, sive *Deûm*, Lovel. 1. a m. 1. Hinc *hostium armis* Lovel. 4. Tandem *usi*, pro *usi sunt*, Lovel. 2.

Eo ornatu armarunt, Samnitiumque nomine adpellarunt] Flor. Rott. Helm. Voss. duo *compellarunt*. J. FR. GRON. *ornare*, *ornatus* et *ornamenta* de armis dici, notum est. V. quae adnotantur ad Flori 1, 16, 7. Livius 1, 43, 8. *Ita pedestri exercitu ornato distributoque.* ubi *ornato* ad arma pertinet, quae sua cuique classi data dixerat. Hinc *armare* et *ornare* saepe conjunguntur. 7, 10, 5. *Armatum adornatumque adversus Gallum producunt.* Et quod hic *ornatu armare*, 7, 24, 7. est *armis ornare. Agasones partim captivis, partim aegrorum armis ornatos imponit.* (* *ornare armis* Ovid. 9. Her. 103.) Nec video, cur Buchner. ut puto, in thesauro Fabri, et Graevius in Suetonii Tito 9. scripturam paucorum librorum *ferramenta pugnantium* gladiatorum praeferre voluerint receptae, et plerorumque MSS. et vett. edd. auctoritate stabilitae *ornamenta pugnantium*, quam Casaubonus, Torrentius, Salmasius, Lipsius ad Taciti 3. Ann. Exc. G. et 2. Saturnal. 17. et ante eos omnes Beroaldus probarunt. Nam, quod Lipsius dicit, Beroaldum ibi substituisse *instrumenta*, errorem esse Beroaldum pro Sabellico scribentis, constat ex Beroaldi edit. Suetonii Mediolanensi CIↃCCCCXCIIII.

eo ornatu armarunt, Samnitiumque nomine com-
18 pellarunt. Eodem anno cum reliquis Etruscorum
ad Perusiam, quae et ipsa induciarum fidem rupe-
rat, Fabius consul nec dubia nec difficili victoria
19 dimicat. ipsum oppidum (nam ad moenia victor ac-
cessit) cepisset, ni legati dedentes urbem exissent.
20 Praesidio Perusiae inposito, legationibus Etruriae
amicitiam petentibus prae se Romam ad senatum

et ex edita ab eo interpretatione. Salmasius ad Solinum et ad Florum eadem significatione *ornaturam* dici putat, et pro eo, quod in Solino c. 4. vulgatur *Tritanum gladiatorem natura Samnitem fuisse*, emendat *ornatura*. Sed primo non ostendit, *ornatura* esse vocem Latinis scriptoribus usitatam. Deinde, quum Plinius, e quo hoc descripsit Solinus, Tritanum *in gladiatorio ludo Samnitium armatura celebrem* fuisse dicat, potius sequendos puto Parrhasium l. d. et Lipsium 2. Saturn. 11. sed sine mentione Parrhasii, in Solino quoque legentes *armatura*. DUK. *compellarunt* etiam omnes mei praeter unum Gaertner. omnesque Hearnii Oxonienses praeter solum L. 1. Ceterum *eo ornatu armarunt Samnitium, gladiatorisque nomine compellarunt* Lovel. 4.

§. 18. *Ad Perusiam, quae et ipsa induciarum fidem ruperat*] Legendum *quae ipsa*, non *quae et ipsa*. GELEN. In Aldina, Juntae, et Frobeniana video *quae et ipsa*. Vetuit Gelenius. Legendum *quae ipsa*, inquit; non *quae et ipsa*. Et sane Andreas et caeteri ante Aldum, ut ille voluit. Sed Flor. Rott. Helm. Vossianus [pr.] Mureti *quae et ipsa*. J. FR. GRON. Nulli meorum *τὸ et* abjiciunt, nisi Voss. 2. Lovel. 3. Harlej. et forte Klock. ex quo nihil notatum video. Reliqui constanter servant; quod de suis etiam Oxoniensibus Hearne testatur. Contra praecedens *quae* deficit in Lovel. 2. ut dare voluerit librarius *ad Perusiam (et ipsa induciarum fidem ruperat) Fabius consul*. V. ad 5, 32, 8. Sed *quae* in reliquis omnibus constanter superest: quare servandum arbitror. *induciarum foedera* habet Gaertn. Male. Differunt enim *foedus* et *induciae*. Supra 4, 30, 1. *Foedus ab senatu cum petissent, et pro foedere deditio ostentaretur, inducias annorum octo inpetravere*. Mox cap. seq. §. 6. *Tantum terrorem sui fecit, ut nomen omne Etruscum foedus ab consule peteret. Ac de eo quidem nihil inpetratum. Induciae annuae datae*. At *fides induciarum* apud Livium saepe obcurrit. V. ad Livii 8, 37, 2. *fides* et *foedus* commutari a librariis, supra vidimus ad Epit. Liv. hoc lib. Ceterum paullo ante *Eodem anno dum cum reliquis*, media voce addita, Haverk. *cum reliquiis* Klock. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. quod, si plures codd. firmarent, non displiceret, ut intelligerentur reliquiae exercitus, qui supra cap. praec. devictus fuisse narratur. Ita etiam alibi peccatur. V. infra ad 40, 57, 8. In verbis sequentibus *dimicavit*, pro *dimicat*, Lovel. 4.

§. 19. (*Nam ad moenia victor*

missis, consul, praestantiore etiam, quam dictator, victoria triumphans, urbem est invectus. Quin et- 21 iam devictorum Samnitium decus magna ex parte ad legatos, P. Decium et M. Valerium, est versum: quos populus proximis comitiis ingenti consensu consulem alterum, alterum praetorem declaravit.

XLI. Fabio ob egregie perdomitam Etruriam 1 continuatur consulatus; Decius collega datur.

accessit) *cepisset*, *ni legati deden-tes urbem*] *nam moenia victor ac-cessit* Voss. 2. Ita Plin. 16, 40. *Quae proxime ebenum accedere vi-detur.* Tacit. 12. Ann. 31. *Quia societatem nostram volentes acces-serant.* Auson. Epist. 8, 3.

Santonicamque urbem vicino ac-cessimus agro.

V. Cel. Burmann. ad Phaedri 1. fab. 25, 6. Hic tamen nihil muto, partim quia reliqui codd. constanter praepositionem tuentur, partim quia alibi Livius ita locutus esse nonreperitur. *nam ad moe-nia victoria accessit* Leid. 2. et Lov. 1. a m. 1. Praeterea *cum cepisset*, *inde legati* Voss. 2. et Lov. 3. sine sensu.

§. 20. *Praestantiore*, *quam di-ctator*, *victoria triumphans*, *ur-bem est invectus*] Vet. lib. *prae stantiore etiam*, *quam*. †. „Ita „Badius. „ †. SIG. Particulam *etiam* non modo servant omnes scripti, sed et edd. quas videre datum est; ut nesciam, quam caussam huic scholio addendo Sigonius habuerit. *praestantiore et-iam victoria*, *quam dictator*, *trium-phans* Lovel. 4. *praestantiore et-iam*, *quam dictator*, *triumphans victoria* Portug. et Haverk. Praeterea *in urbem est invectus* Lovel. 4. V. supra ad 4, 29, 4. Paullo ante *per se*, loco τοῦ *prae se*, Haverk. solito scribarum errore. V. ad 10, 13, 9.

§. 21. *Consulem alterum*, *alte-rum praetorem declaravit*] Vox *alterum* semel omittitur in Florent. Haverk. et Lovel. 4. de quo lapsu scribarum v. ad 33, 27, 4. *alterum consulem*, *alterum prae-torem* praeferunt Voss. 2. Lovel. 2. et 3. Paullo ante *de victoriā*, pro *devictorum*, Gaertn.

§. 1. *Fabio ob egregie perdomi-tam Hetruriam*] *Perdomitam* aït, quae nondum domita erat, quippe in quam nunc mittitur exercitus consularis. Caeterum Decio hic addendum *iterum*, Fabio *III.* Valerio praetori hic additur *quartum*, quod de praetoribus rarum est. GLAR. Praepositio *ob* deficit in Leid. 1. ejus loco *ab* dedit librarius Haverk. sollemni lapsu. *perdomitam* dicit, quia vincendo ad pacem petendam Etruscos adegerat, quamvis tamen data ea uti noluerint. Licet autem hic Fabii tertius, Decii alter consulatus fuerit, non tamen alterutri numerus addendus est. V. ad 2, 16, 7.

Decio collega datur] Chifl. *Decio collegae.* Voss. [ambo,] et Helm. *Decio collega.* Forte mutata distinctione: *Fabius ob egregie per-domitam Etruriam*, *continuato con-sulatu*, *Decio collega datur.* J.

8 Valerius praetor quartum creatus. Consules partiti provincias. Etruria Decio, Samnium Fabio evenit.

FR. GRON. *Decio college datur* Leid. 1. *Decio collega datur*, praeter utrumque Voss. a Gronovio laudatum, etiam Leid. 2. Lovel. 1. 3. 4. Harlej. Gaertn. Block. Fragm. Hav. a m. 1. et edd. Frobeniana anni 1531. priores. Ea vero prima dedit, ut nunc circumfertur: quod in reliquis scriptis superfuit. Posses, si vulgatum displiceat, omniaque uno ambitu orationis complecti velis, aut Gronovii conjecturam probare, aut minori mutatione legere *Decio collega dato*. Mox etiam *creatur*, pro *creatus*, praeferunt Portug. Haverk. et Fragm. Hav. a m. 2.

§. 2. *Consules partiti provincias. Etruria Decio, Samnium Fabio evenit*] Lege *Consulibus partitis provincias, Etruria Decio, Samnium Fabio evenit*. J. FR. GRON. Omnes codd. in receptam scripturam conspirant. Quid igitur de hac similibusque Gronovii conjecturis censeam, sententiam dixi supra ad 3, 22, 3.

§. 3. *Profectus ad Nuceriam Allifates*] Vide, num legendum *ad Luceriam*, quae Romanorum colonia jam erat. Nam Nuceria longius abest in Picentibus: etiamsi tres Nuceriae a Ptolemaeo [3, 1.] referantur. Sed, quam ipse Appulorum facit, eam puto *Luceriam* dici, cujus et Horatius in Odis [3. od. 15, 14.] Hoc autem de Allifa ac Allifatibus mirum. Capitur Allifa anno ab urbe condita CDXXVIII. [8, 25, 4.] et CDXLV. [9, 42, 7.] Hic Allifates subiguntur, cum de eorum defectione vix ullum habeamus verbum. GLAR. Vet. lib. *Is profectus ad Nuceriam Alphaternam, jam tum pacem petentes, quod uti ea, cum daretur, noluissent, aspernatus, eam oppugnando subegit.* Ita autem legendum esse, aperte etiam docet Diodorus [l. 19. p. 707.] qui scribit, Sp. Nautio et M. Popillio consulibus, ita: *Οἱ καὶ Νουκερίαν τὴν Ἀλφατέρνην καλουμένην οἰκοῦντες, πεισθέντες ὑπό τινῶν τῆς Ρωμαίων φιλίας ἀπέστησαν.* Id est, *Qui Nuceriam Alphaternam incolunt, a Romanis defecerunt.* Itaque paullo ante Livius dixit [c. 38, 2.] *Classis Romana, a P. Cornelio in Campaniam acta, cum appulsa Pompejos esset, socii inde navales ad depopulandum agrum Nucerinum profecti.* Est autem *Nuceria* in Campania, IX millia passuum distans a mari, auctore Plinio [3, 5.] qui idem de Alphaternis populis mentionem facit. Neque vero hic *Alifae* locum habent, quas supra captas tradidit, neque postea defecisse adscripsit. Glareanus tamen *Luceriam* sine causa emendat. SIG. Membranae Fuldenses melius et auctius: *Nuceriam Alfaternamque jam tum pacem petentes, quod uti ea cum daretur noluissent, adspernatus, oppugnando ad deditionem subegit.* Ita enim Diodorus *Οἱ καὶ Νουκερίαν τὴν Ἀλφατέρνην οἰκοῦντες.* etc. MOD. Recte Sigonius sic pro eo, quod edebatur jam ab Andrea, *Alifates*. Confirmant nostri: sed praeterea Thuan. duo Voss. Helm. ignorant *τὸ jam*. Igitur sequens particula mutanda, ut sit: *Alfaternam, jam pacem petentes*. Ut Naso [3. Met. 717.]

Jam trepidum, jam verba minus violenta loquentem.

Quod vero *aspernatus, eam oppugnando* vult Sigonius, nec meliores codices habet subscriptores, et perinde peccat, ut Clu-

Is profectus ad Nuceriam Alfaternam, tum pacem 3
petentes, quod uti ea, quum daretur, noluissent,

verius, cum legit *Alfaternos*, quo scilicet oratio et sensus constet, 4. Italiae ant. 5. [p. 1186.] Is vero et sic constat. Intelligimus enim ejus urbis incolas. Sic 10, [2, 9.] *Haec ubi Patavium sunt nuntiata*, (*semper autem eos in armis accolae Galli habebant*) *in duas partes juventutem dirigunt*. 24, [35, 1.] *Helorum atque Erbessum*, *dedentibus ipsis*, *recipit*. Et eodem [c. 36, 10.] *Murgantiam primum*, *prodito ab ipsis praesidio Romano*, *recipit*. 26, [19, 11.] *Emporiis*, *urbe Graeca*, (*oriundi et ipsi a Phocaea sunt*) *copias exponit*. 31, [16, 5.] *Elaeunta et Alopeconesum*, *tradentibus ipsis*, *recipit*. 44, [7, 5.] *Postero die progressus*, *Agassam urbem*, *tradentibus sese ipsis*, *recepit*. V. supra ad 8, 11, 12. J. FR. GRON. Vocula *is*, quam ab initio addidit Sigonius, et sensus requirere videtur, omiserunt concordi consensu omnes mei, et cum illis Hearnii Oxon. B. et C. in cujus L. 2. [et Veith.] pro eo *Fabius profectus* exstabat. Tum *ad Nuceriam Alfates* Harlej. *in Luceriam Falaternam* Klock. *Nuceria* et *Luceria* etiam alibi confundi, docet Cel. Burm. ad Suet. Vitell. 1. *ad Miceriam Alifates* edd. Rom. anni 1472. et Parm. *ad Maceriam Alfaternam* Voss. 2. et Lovel. 3. reliqui omnes *ad Nuceriam Alfaternam*, ut Sigonius, probante Gronovio, scribendum docuit. Male de hujus lectionis veritate dubitabat Schottus ad Aurel. Vict. de Vir. inlustr. 32. Sed v. quae ibi notat Doct. Arntzen. Hinc voculae *jam tum* desunt in contextu Port. in Hav. et in Hearnii Oxon. B. Pro utraque illa unam *tum* servant Lovel. 3. 4. et Harlej. cui iterum *quam* substituit Gaertn. *cum* Voss. duo, Leid. duo, Florent. Lovel. 1. 2. Portug. in margine, Klock. et Fragm. Hav. Ex quibus Klock. insuper habet *Falaternam cum pace petentis*, Lovel. 2. *Alfaternam cum pacem petentem*. Sed librarius ejus non intellexit locutionem *Nuceriam petentes*, pro incolas ejus petentes, quam recte Gronov. hoc loco inlustravit. De eadem etiam infra v. ad 38, 29, 9. Vocem *petentes*, in eodem luto haerens, omisit scriba Haverk. Deinde voces *quod uti ea*, *quum daretur*, *noluissent*, desunt in Hearnii Oxon. B. etiam in contextu Portug. sed ibi ad marginem adscribuntur. *uti eam* legunt Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. Tum *noluisset* Lovel. 2. ex eodem, qui modo notatus est, erroris fonte. *voluissent* Leid. 2. Hinc *aspernatus est*, *oppugnando* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Portug. Klock. et Haverk. *aspernatus*, *eam oppugnando* Voss. 2. Leid. ambo, Lovel. 2. 3. 4. Gaertn. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. N. Denique *ad deditionem*, quas voces Modius in membranis Fuld. invenit, et Gruterus in contextum recepit, supersunt etiam in omnibus meis, solo excepto Harlej. qui, antiquioribus edd. adsensus, omittit. Sed *subigere ad deditionem*, est *cogere in deditionem*, ut Livius loquitur 43, 1, 1. *Duo oppida vi atque armis coëgit in deditionem*. *Subigere* autem passim pro cogere poni, olim docui ad Silii Ital. 1, 635. Eodem sensu etiam Livius ea voce utitur mox hoc cap. *Tarquiniensem metu subegerat*, *frumentum exercitui praebere*. Supra 1, 5, 6. *Metu subactus Romulo rem aperit*. c. 22, 6. *Se invitos quidquam*, *quod minus placeat Tullo*, *dicturos*, *sed imperio subigi*. 7, 5, 6. *Prae se deinde tulit*, *ea vi subactum se incepto destitisse*. 45, 8, 1.

adspernatus, obpugnando ad deditionem subegit.
4 Cum Samnitibus acie dimicatum. haud magno certamine hostes victi: neque ejus pugnae memoria tradita foret, ni Marsi eo primum proelio cum Romanis bellassent. Secuti Marsorum defectionem
5 Peligni, eamdem fortunam habuerunt. Decio quoque alteri consuli secunda belli fortuna erat. Tarquiniensem metu subegerat frumentum exercitui praebere, atque inducias in quadraginta annos pe-
6 tere. Volsiniensium castella aliquot vi cepit: quae-

Qua subactus injuria contra populum Romanum bellum tam infesto animo suscepisset.

§. 4. *Neque ejus pugnae memoria tradita foret*] An non *prodita?* Istud enim *tradita* sine ullo adjuncto, puta *veterum monumentis, annalibus*, etc. non placet. T. FABER. Satis commode. Sed optimus Flor. *ei pugnae*. Ut liceat suspicari: *neque ea pugna memoriae tradita foret*, Cicero Parad. 8. *Non istum doctum et sapientem virum fuisse memoriae traditum est*. J. FR. GRON. *tradere posteris, memoriae* apud Livium aliosque saepe obcurrit. V. ad 5, 21, 16. et 8, 10, 8. Quin et *prodere* ac *tradere* saepe in Mstis commutantur. V. ad 8, 26, 6. Ut tamen *tradere* sine ullo adjuncto, quod Fabio displicebat, Livio non insolens esse evinceret, Perizonius ad marginem ejus adscripsit locum supra hoc lib. c. 28, 5. *Sive a Poetelio dictatore, sive ab C. Junio consule (nam utrumque traditur) Nola est capta*. c. 36, 2. *Consulis fratrem M. Fabium, Kaesonem alii, C. Claudium quidam, matre eadem, qua consulem, genitum, tradunt*. Adde 1, 31, 8. *Ipsum regem tradunt operatum his sacris se abdidisse*. et 2, 8, 8. *Non crediderit factum, an tantum animo roboris fuerit, nec traditur certum, nec interpretatio est facilis*. 8, 10, 8. *Qui ejus pugnae memoriam tradiderunt*. Etiam Cl. Dukerus Fabrum argutari adnotavit; eadem enim supplenda esse, si dicas *prodita*. Quum itaque omnes mei constanter vulgatum servent, nihil mutandum arbitror. Paullo ante *dimicatum, et haud magno certamine*, addita copula, Leid. 2. et Lovel. 1. [*dimicatur* Veith.] In verbis sequentibus *eamdem defensionem habuerunt*, pro *eamdem fortunam*, Gaertn.

§. 5. *Tarquiniensem metu subegerat*] *Tarquinienses* Port. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. a m. 2. et Hearnii Oxonienses. [Veith.] Malc. V. ad 3, 2, 11. Paullo post *frumentum exercitu praebere*, pro *exercitui*, Florent. V. infra ad 24, 19, 6. et mox §. 7. hujus cap. Praeterea *in XL. annos*, pro *LX*, ed. Rom. anni 1472.

§. 6. *Volsiniensium castella aliquot vi cepit*] *Vulsiniensium* ex Capitolinis triumphis. SIG. *Vulnesinensium* Portug. *Volsinensium* Haverk. *Vulsinensium* Leid. ambo, et Lovel. 1. ac 4. *Vulsiniensium* Florent. Voss. uterque, Lo-

dam ex iis diruit, ne receptaculo hostibus essent: circumferendoque passim bello, tantum terrorem sui fecit, ut nomen omne Etruscum foedus ab consule peteret. Ac de eo quidem nihil inpetratum. 7
induciae annuae datae. stipendium exercitui Romano ab hoste in eum annum pensum, et binae tunicae in militem exactae. ea merces induciarum fuit. Tranquillas res jam Etruscis turbavit repen- 8
tina defectio Umbrorum, gentis integrae a cladibus belli, nisi quod transitum exercitus ager sente-

vel. 2. 3. Klock. Fragm. Hav. Hearnii Oxon. B. C. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. V. supra ad 5, 31, 5. Praeterea *castella via cepit aliquot* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Portug. et Haverk.

Quaedam ex iis diruit, ne receptaculo hostibus essent] *ex his*, vel *hiis*, Florent. Lov. 3. 4. Voss. duo, Leid. duo, Gaertn. et Fragm. Hav. *ex ipsis* Portug. Tum *ne certaculo hostibus essent* Lovel. 4. *ne receptaculo hostibus esset* Gaertn. *ne receptacula hostibus essent* Leid. 1. Utraque lectio commodo sensu ferri potest. V. ad 6, 54, 6. Reliquis igitur vulgatum defendentibus adsentiri praestat, quam unum testem audire.

Circumferendoque passim bello, tantum terrorem sui fecit] *circumferundoque passim bello* Portug. *circumferendoque passim bellum* Haverk. V. ad 40, 49, 1. Deinde vox *tantum* deficit in Florent.

Ut nomen omne Etruscum foedus ab consule peteret] *ut omne nomen Etruscum* Lovel. 3. *ut omne fecit nomen Etruscum* Haverk. Tum *cum foedus ab consuli peteret* Leid. 1. Sed illud *cum* repetitum est ex vocis praecedentis litteris ultimis.

V. supra hoc lib. ad c. 17, 9. *foedus ab consulibus peteret* Portug. V. ad 10, 10, 2. *foedus ab consulibus peterent* Hearnii Oxon. B. *foedus a consule peterent* Gaertn. a m. 1. et Haverk. Supra 7, 17, 6. *Concitatur deinde omne nomen Etruscum, et Tarquiniensibus Faliscisque ducibus ad Salinas perveniunt.* Verum optimi adhaerent vulgato.

§. 7. *Ac de eo quidem nihil inpetratum*] *Ac de eo nihil quidem* Voss. 1. et Haverk. *At de eo nihil quidem* Portug. V. ad 3, 61, 4. Mox voces *annuae datae* exsulant a Florent.

Stipendium exercitui Romano ab hoste in eum annum pensum] *exercitu Romano* Florent. V. modo ad §. 5. Tum *in eum annum provisum* Lovel. 4. Male. Supra 2, 9, 6. *Pauperes satis stipendii pendere, si liberos educarent.*

§. 8. *Tranquillas res jam Etruscis turbavit repentina defectio*] *Tranquillas jam res Etruscis* Voss. 2. et Lovel. 4. *Tranquillis jam res Etruscis* Lovel. 3. Utrumque commodo sensu dici potest. *Tranquilli Etrusci*, ut 2, 63, 3. *Educta ex urbe juventute, tranquillio-*

9 rat. Ii, concitata omni juventute sua, et magna
parte Etruscorum ad rebellionem compulsa, tantum
exercitum fecerant, ut, relicto post se in Etruria
Decio, ad obpugnandam inde Romam ituros, ma-
gnifice de se, ac contemtim de Romanis loquentes,
10 jactarent. Quod inceptum eorum ubi ad Decium
consulem perlatum est, ad urbem ex Etruria ma-
gnis itineribus pergit, et in agro Pupiniensi ad fa-
11 mam intentus hostium consedit. Nec Romae sper-
nebatur Umbrorum bellum: et ipsae minae metum

rum ceteram plebem fecerunt. Tranquillae res, ut 38, 28, 1. *In ceteris provinciis tranquillae res fuerunt.* Plurium itaque et meliorum, receptam lectionem servantium, auctoritati cedere convenit. [*jam* omittit Veith.] Deinde *repentina refectio* Leid. 1. Ita et infra peccatur 10, 20, 11. V. supra hoc lib. ad c. 10, 6. *repentina defectione* Gaertn.

Integrae a cladibus belli, nisi quod transitum exercitus ager senserat] *integrae ac laudibus* Leid. 1. *integrae ab cladibus* Voss. 2. Lovel. 3. Portug. et Haverk. Tum *nisiq; transitum* Lovel. 3. V. ad 2, 41, 8. Hinc *ager censerat* Haverk.

§. 9. *Contemtim de Romanis loquentes jactarent*] *contemtum* Leid. 1. Gaertn. Haverk. et paucae edd. antt. Tum *jactitarent* Portug. et Hearnii Oxon. B. Solent haec verba inter se commutari. V. ad 7, 2, 11. [*loquentes* omittit Veith.] Paullo ante *ad oppugnandum inde Romam*, pro *oppugnandam*, Lovel. 3. et quaedam ex edd. vett. V. ad 40, 49, 1.

§. 10. *Quod inceptum eorum ubi ad Decium consulem perlatum est*] *Quod in contemptum eorum* Lovel. 4. *Quod inceptum ad Decium* Voss. 2. Mox *ab Etruria*, pro *ex Etruria*, Leid. 2. Lovel. 1. Portug. et Haverk. [Veith.] *ad Etruriam* Lovel. 4.

Et in agro Pipiniensi ad famam intentus hostium consedit] Quidam *Pupiniensi* restituerunt; sed nihil certi adferre possum. GLAR. Scribe *Pupiniensi*, id est, qui erat in Pupinia; de qua dicam post, quod, quid ea sit, se dicat Glareanus ignorare. SIG. *Pupiniensi* Aldus eumque secuti pauci ediderunt: quod mox iterum ejectum Sigonio revocandi occasionem dedit. Et recte. Sigonio enim favent omnes mei, et Neap. Latinii. Ita autem legendum, Sigonio consentit Turneb. ad Cic. orat. 2. Agrar. 35: ubi etiam quaedam de hoc agro vide. Sed plura dabunt Sigonius infra ad Livii 26, 9, 12. et praesertim Cluverius 3. Ital. Ant. 4. p. 966. Vocula *et* deerat in Harlej. et edd. Aldina prioribus. At eam hausisse videntur ultimae literae vocis praecedentis *pergit*; quod et alibi evenisse observatur. V. supra 6, 38, 6. 7, 11, 4. 10, 3, 5. et alibi. (*35, 34, 8. 38, 38, 12.)* Tum *sedit* Lovel. 2.

fecerant expertis a Gallica clade, quam intutam urbem incolerent. Itaque legati ad Fabium consu- 12
lem missi sunt, ut, si quid laxamenti a bello Samnitium esset, in Umbriam propere exercitum duceret. Dicto paruit consul, magnisque itineribus 13
ad Mevaniam, ubi tum copiae Umbrorum erant, perrexit. Repens adventus consulis, quem procul 14
Umbria in Samnio bello alio occupatum crediderant, ita exterruit Umbros, ut alii recedendum ad urbes munitas, quidam omittendum bellum cense-

Utrumque verbum in hac re Livio frequens est. Nihil itaque mutandum sana ratio jubet.

§. 11. *Nec Romae spernebatur Umbrorum bellum: et ipsae minae metum fecerant*] *Nec umbre spernebatur* Leid. 2. *Nec Romae spernabatur* Voss. 2. Tum *bellum Umbrorum* Leid. 1. Vox *bellum* deficit in Portug. Deinde *metu fecere* Haverk. *metum fecere* Portug.

Expertis a Gallica clade, quam intutam urbem incolerent] Praepositionem abjiciunt Flor. Thuan. Helm. Voss. Mureti codices. Et quid ea opus. J. FR. GRON. *ex parte Gallica clade* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. *expertae Gallicam cladem* Portug. *expertis Gallicam cladem* Florent. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. a m. 2. et Neap. Latinii. Omnia autem haec verba desunt in Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. 4. et Fragm. Hav. a m. 1. Ex his patet, quamvis praepositio in nullo exstet scripto, attamen nullum ex meis codicem esse, qui, quemadmodum Gronovius legendum censet, *expertis Gallica clade* praeferat: hinc, licet lectionem eam veriorem esse putem, illam tamen in contextum admittere nondum sustinui. Sane non experti sunt *a clade Gallica*, sed per ipsam illam cladem. Ita infra 21, 1, 2. *Haud ignotas belli artes inter se, sed expertas primo Punico conserebant bello.* Insuper, *quamvis tutam urbem* Neap. Latinii.

§. 12. *Ut, si quid laxamenti a bello Samnitium esset*] *uti* Gaertn. V. ad 37, 46, 10. Tum *quod laxamenti* Gaertn. idem. *ut quicquid laxamenti* Lovel. 4. Mox *prope exercitum duceret*, pro *propere*, Leid. 2. et Lovel. 3. V. ad 39, 31, 4.

§. 13. *Magnisque itineribus ad Mevaniam*] Nomen hoc, quod editi ita recte exhibent, in plerisque scriptis corruptum exstat. *Mavanium* habet Florent. *Menaniam* Voss. 1. et Portug. *Meliam* Lov. 3. *Meneniam* Lov. 4. Gaertn. Haverk. et Oxon. L. 1. apud Hearnium, qui se *Memmiam* in L. 1. *Meveniam* in B. invenisse refert. Praeterea *magnis itineribus*, sine conjunctione *que*, Voss. 2.

§. 14. *Quem procul Umbria in Samnio bello alio occupatum crediderant*] Tò *quem* exsulat a Portug. quod etiam abesse posset, si

15 rent. Plaga una (Materinam ipsi adpellant) non
continuit modo ceteros in armis, sed confestim
ad certamen egit. castra vallantem Fabium adorti
16 sunt. Quos ubi effusos ruere in munimenta consul
vidit,

aliorum, et quidem melioris notae, codd. auctoritas firmaret: ita enim verba haec per parenthesin interjecta videri possent. V. ad 40, 57, 3. Tum *procul Umbriam in Samnio* Portug. et Haverk. V. ad 21, 61, 8. *procul Umbri Samnio* Voss. 2. et Lovel. 3. *procul Umbria in Samnitio* Lovel. 2. Mox vocula *ita* deficit in Lovel. 3.

Recedendum ad urbes munitas, quidam omittendum bellum censerent] *decedendum ad urbes* Gaertn. Ita solitos esse peccare librarios, infra videbimus ad 35, 10, 2. *ad umbras munitas* Lovel. 4. Et ita etiam interdum variant scribae. V. Bentlej. ad Horat. 3. od. 4, 46. Deinde *omittendum bellum* primus vulgavit Cel. Jac. Gronovius, quum antea ederetur *bellum omittendum*. Quamvis autem caussam non exposuerit, videtur tamen librorum auctoritatem secutus esse. Certe ita plerique meorum codd. Priorum autem edd. scripturam tantum inveni in Harlej. et forte in Florent. et Klock. ex quibus nihil notari video. *committendum bellum* praeferunt Voss. 2. et Lovel. 2. 3. ac 4. a m. 1.

§. 15. *Plaga una (Materinam ipsi adpellant) non continuit modo ceteros*] *Plaga* hic haud dubie militiae nomen, et fortassis quod πλαγίαν vocant Graeci, aciem quadratam, altera parte longiorem. Certe vox haec a Livio ita ponitur quasi omnibus nota, cum ipse nusquam antea, quod sciam, ea usus sit. GLAR. Longe petitum est, quod hic scribit Glareanus, nec credo umquam ita Latinis dici *plagam*. Nihil melius scio; sed suspicor, *plagam* hic esse eos, qui e plaga, id est, tractu sive parte Umbriae, quam ipsi Materinam appellabant, venerant. Nec tamen quemquam alium hujus mentionem fecisse, ex Cluverii et Interpretum Livii silentio colligo, qui itidem de *Circo Maritimo*, quem in Hernicis fuisse ostendit Livius cap. seq. tacent. DUK. Expositio Glareani merito displicuit Doujatio, qui *plagam* interpretatur pagum, regiunculam, oppidi territorium. Similiter etiam Cl. Jac. Gronovius, quum Livium discipulis in scholis domesticis exponeret, *plaga* accipiebat pro regione, et insuper suspicabatur, usum istius vocis hoc sensu ad Romanos ex Umbria venisse; et, sicut Etruria in duodecim populos, ita Umbriam in suas plagas divisam fuisse: monet etiam, *plagam* hic sumi pro corpore militum ex ista plaga conscripto, quemadmodum *civitates* dicuntur milites navesque, qui ab certis civitatibus in classem Themistoclis erant contributi, apud Justin. 2, 12. *Quod si civitates, quae jam abire vellent, dissipentur, majore labore ei singulas consectandas.* Sane eodem modo nomina regionum et urbium saepe pro earum incolis ponuntur. Ita infra 39, 48, 5. *Messene desciverat a concilio Achaico.* ubi v. Gronov. Et supra 8, 11, 12. *Latium Capuaque agro*

vidit, revocatos milites ab opere, prout loci natura tempusque patiebatur, ita instruxit: cohortatusque praedicatione vera qua in Tuscis, qua in Samnio partorum decorum, exiguam adpendicem Etrusci belli conficere jubet: et vocis inpiae poenas

multati. ubi iterum vide. et ita passim alibi. Praeterea *Matinam* est in Portug. et Haverk. *Macerinam* in Lovel. 2. *Maternam* in Lov. 4. Doujatius legendum conjicit *Matilicam*, vel *Matelicinam*, quod Umbriae oppidum ad radices Apennini supra Aesim fluvium in finibus Piceni fuisse docet. De eo v. Cluverii Ital. ant. 2, 6. p. 613. et Harduin. ad Plinii 3, 14. p. 171. ed. poster. Alioqui etiam *Maritimam* vel *Tudertinam* scribi posse existimat. Verum si omnia locorum, quorum tantum semel mentio fit, nomina in notiora mutanda forent, quanta audacissimis conjecturis fenestra aperta foret? Praeterea *non obtinuit modo* Harlej. vox autem *modo* deficit in Leid. 2.

§. 16. *Quos ubi effusos ruere in munimenta consul vidit*] *Quo ubi effusos* Leid. 2. et Lovel. 1. Deinde *ruere in monumenta* Voss. 2. et Lovel. 3. frequenti lapsu. V. supra ad 4, 10, 6.

Prout loci natura tempusque patiebatur, ita instruit: cohortatus praedicatione vera] Pal. pr. *instruxit: cohortusque.* Ceteri libri omnes *instruxit; cohortatusque.* GEBH. Nostri *instruit, cohortatusque praedicatione.* J. FR. GRON. Principes edd. *instruxit, cohortatusque.* Primus deinde Curio dedit *instruxit, cohortatus.* Basileenses autem anno 1555. *instruit, cohortatus.* Eo respiciens, nulla tamen τοῦ *instruit* ratione habita, Gronovius monet, omnes suos praeferre *instruit, cohortatusque*, eamque lectionem in contextum recepit. Secutus deinde Jac. Gronovius edidit *instruxit, cohortatusque*, sed inter errata *instruit* emendandum monuit. At omnes mei calamo exarati non tantum firmant *cohortatusque*, nisi quod *cohortus quod* sit in Voss. 2. *cohortatus quod* in Lovel. 3. de quo errore v. ad 2, 41, 8. verum etiam *instruxit* vindicant, quod eorum auctoritate revocavi. Neque scrupulum injicere debet, quod sequatur *jubet:* Eadem enim tempora etiam junguntur supra 3, 46, 9. *Domum se recepit, collegisque in castris scribit.* c. 51, 10. *Porta Collina urbem intravere sub signis, mediaque urbe agmine in Aventinum pergunt.* Hoc lib. c. 40, 7. *Dextro ipse cornu consistit: sinistro praefecit magistrum equitum.* V. Cortium ad Plinii 5. ep. 6, 1. et quae ad primum Livii locum notavi Ceterum *prout natura loci* Haverk. Tum *praedatione vera* Gaertn.

Qua in Tuscis, qua in Samnio partorum decorum exiguam adpendicem Etrusci belli] *quam in Tuscis* Leid. 2. Sed ultima litera τοῦ *quam* adsumta est ex similitudine vocis sequentis. V. ad 3, 48, 5. *qua in Truscis* Haverk. ut forte librarius dare voluerit *in Etruscis.* Hinc *in Samnio parcorum Deorum* idem Haverk. Vocem autem *exiguam* ignorant Lovel. 1. 4. et Leid. 2. quam omnes reliqui recte agnoscunt: convenit enim consilio consulis, hostium vires ex-

expetere, qua se urbem Romanam obpugnaturos
17 minati sunt. Haec tanta sunt alacritate militum audita,
ut clamor, sua sponte ortus, loquentem interpel-
laverit ducem. ante imperium deinde concentu tuba-
18 rum ac cornuum cursu effuso in hostem feruntur. Non
tamquam in viros aut armatos incurrunt: (mirabi-
lia dictu!) signa primo eripi coepta signiferis; dein-

tenuantis, ut militum animos augeret. [*conficere bellum jubet* Veith.]

Qua se urbem Romanam obpugnaturos minati sint] Vet. lib. *expugnaturos.* SIG. Ita et Harlej. Portug. Haverk. Hearnii Oxon. L. 2. B. atque edd. Rom. anni 1472. et Parm. Similiter se in Pal. 2. invenisse, Gebhard. infra testatur hoc lib. ad c. 45, 17. ubi recte vulgatum tuetur. Praecessit enim supra hoc cap. *Ad obpugnandam inde Romam ituros jactarent.* Saepe autem ita turbant scripti. V. ad 21, 57, 6. Tum *minati sunt* Florent. Voss. duo, Leid. 2. Lovel. 1. 2. 3. 4. Harlej. Portug. Block. Gaertn. Haverk. Hearnii Oxon. N. L. 2. et B. atque edd. principes usque ad Modium, quod loco restitui.

§. 17. *Ante imperium deinde concentu tubarum ac cornuum*] Plenius aptiusque Flor. et Mureti, *ante imperium, ante concentum tubarum ac cornuum.* Neque enim signa canebant ante imperium. J. FR. GRON. Interdum tamen in magno ardore militum aliter factum legimus. V. Flor. 4, 2, 66. et, quem ibi citat Freinshemius, Hirtium de bello Afric. 82. Nec dissimile est, quod paullo post c. 43. scribit Livius. DUK. Gronovio credo, adfirmanti eam cod. Flor. lectionem fuisse. In excerptis tamen ejusdem codicis, quae ante oculos habeo, nihil inde notatri video. Contra vero Latinius ex Neap. profert *ante imperium deinde, ante concentum tubarum et cornuum.* qua forma multa alia, passim apud Livium obvia, v. ad 38, 18, 12. Nullus tamen meorum adsentitur. *in concentu turbarum* est in Haverk. *turbarum* praefert etiam Portug. *conventu tubarum* Voss. 1. a m. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. Paullo ante *interpolaverit*, pro *interpellaverit*, Lov. 2. Ejusdem erroris exemplum supra erat 6, 27, 4. etiam infra cap. seq. §. 3.

§. 18. *Non tamquam in viros aut armatos incurrunt*] *Nec tamquam in viros* Lovel. 4. Tum *percurrunt* Hearnii Oxon. C.

(*Mirabilia dictu!*) *signa primo eripi coepta signiferis*] Vet. lib. *mirabile dictu.* SIG. Quae hic de Umbrorum ignavia leguntur, Paulo Benio Iguvino ex Umbria caussam odii et conviciorum in Livium fuisse, quidam tradiderunt apud Pignorium Symbol. Epist. 44. DUK. Ita et Lov. 4. Port. Haverk. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. B. eamque scripturam et ipse in textum recepit Sigonius, et plerisque editoribus veram esse persuasit; donec Cel. Jac. Gronovius priorem revocaret, quam codd. reliqui cum prioribus omnibus editis tuentur, nisi quod *mirabilia duetu*

de ipsi signiferi trahi ad consulem, armatique milites ex acie in aciem transferri. et, sicubi est certamen, scutis magis, quam gladiis, geritur res. Umbonibus incussaque ala sternuntur hostes. plus 19
capitur hominum, quam caeditur: atque una vox ponere arma jubentium per totam fertur aciem.
Itaque inter ipsum certamen facta deditio est a pri- 20

sit in Lovel. 1. V. ad 38, 43, 1. *mirabilia dictus* in Leid. 1. ubi ultima litera vocis *dictus* adcrevit ex prima vocis sequentis. V. ad 28, 25, 2. *mirabilia dicta* in Lovel. 3. Praeterea *signa primo inpetu eripi coepta signiferis* Portug. Gaertn. et Haverk. *signo primo eripi coepta signiferis* Lovel. 3.

Deinde ipsi signiferi trahi ad consulem] *signiferi ipsi* Lovel. 4. Tum *trahi ad consules* Voss. 2. Leid. 2. Lovel. 2. 3. et Hearnii Oxon. C. Sed unus tantum Fabius cum Umbris bellum gessit. Compendium itaque scribendi iterum librariis fraudi fuit, ut innumeris aliis locis. V. ad 10, 10, 2. Mox *ex acie transferri in aciem* alio ordine Lovel. 4. Deinde *res geritur*, iterum trajectis vocabulis, Leid. 1. *geruntur res*, pro *geritur*, edd. Rom. anni 1472. et Parm. V. ad 3, 70, 10. quia autem omnes scripti hic praeferunt *geritur*, eam lectionem probandam arbitror.

§. 19. *Umbonibus incussaque ala sternuntur hostes*] Vet. lib. *Umbonibus incussa ala*. SIG. Sigonius auctoritate suorum delet copulativam, immemor, sic loquutum esse nostrum 30, [34, 3.] *Movere loco hostium aciem Romani, ala deinde et umbonibus pulsantes, in summotos gradu illato, aliquantum spatii velut nullo resistente incessere.* Nec deerat in illis, quos vidimus. 4, [19, 5.] *Adsurgentem ibi regem umbone resupinat.* J. FR. GRON. Voculam *que*, quam Sigonius delevit, et Gronovius in contextum revocavit, meorum unus ignorat Gaertn. Ea transposita, *Umbonibusque incussa ala* praefert Haverk. *Umbonibusque incussaque ala* Voss. 2. Reliqui omnes editionum Sigonio priorum scripturam tuentur. Per *alam* autem Lipsius 3. de Milit. Rom. dial. 2. intelligit partem illam humeri brachiique, qua adjutrice in conflictu et pugna cominus clipeus in hostem inpellitur. Ceterum *sternunt hostes* est in Harlej. et edd. Aldina prioribus. V. ad 10, 10, 1.

Una vox ponere arma jubentium] Vox *arma* deficit in Haverk. Tum *viventium* Klock. Similitudo partim literarum *iu* et *ui*, partim *b* et *v* errori ansam dedit.

§. 20. *Itaque inter ipsum certamen facta deditio est a primis auctoribus belli. postero*] Pall. pr. tertiusque *inter ipsum certamen facta deditione a primis auctoribus belli.* GEBH. Duo Pall. et alter Voss. *inter ipsum certamen facta deditione a primis auctoribus belli, postero insequentibusque.* J. FR. GRON. *facta deditione* praeferunt etiam ex meis Lovel. 2. 3. et Fragm. Hav. a m. 1. Puto

mis auctoribus belli. postero insequentibusque diebus et ceteri Umbrorum populi deduntur. Ocriculani sponsione in amicitiam accepti.

1 XLII. Fabius, alienae sortis victor belli, in
2 suam provinciam exercitum reduxit. itaque ei, ob res tam feliciter gestas, sicut priore anno populus

tamen hanc scripturam ortam esse ex incuria scribarum, qui per compendium notatum *deditiō* acceperunt pro *deditione*. Qui error facillimus fuit, quo tempore, nulla vocum distinctione facta, literae perpetua serie scribi solebant. Similem errorem jam supra habuimus hoc lib. c. 8, 13. Hic erat eventus clamoris, arma ponenda esse, ut inter ipsum certamen deditio fieret; quod docet vox *Itaque*. Si vero *facta deditione* legamus, ea potius referenda esset ad sequens *ceteri Umbrorum populi deduntur* contra mentem Livii. Insuper *actoribus belli* est in Fragm. Hav. a m. 1. vel centies obvio errore. V. supra ad 1, 26, 5.

Postero insequentibusque diebus et ceteri Umbrorum populi deduntur] *postero insequentibus diebus* Portug. Gaertn. et Haverk. Tum *populi ceduntur* Lovel. 3. Hinc *Otriculani*, pro *Ocriculani*, Voss. 2. Lovel. 3. 4. et Portug. *Otriculam sponsione in amicitiam accepit* Gaertn. et Haverk.

§. 2. *Populus continuaverat consulatum*] Ita praeferunt priores edd. usque ad Froben. qui anno 1535. reposuit *continuarat*, reliquis ejus lectionem adoptantibus usque ad Cel. Jac. Gronovium, qui priorem revocavit; eam autem firmant omnes, nisi quod *continuerat* sit in Leid 2. et Gaertn. Paullo ante vocula *tam* deficit in Lovel. 2. Etiam §. praec. *Fabius alienae victor sortis belli*, transpositis vocibus, praeferunt Lovel. 2. et 4.

Ita senatus in insequentem annum etc.] Pal. sec. *senatus insequenti anno*. tert. *in insequente anno*. GEBH. Id est, populus interveniente decreto senatus. Populus ei priore anno comitiis centuriatis continuaverat consulatum sine senatusconsulto: hoc anno ei prorogavit imperium comitiis tributis decreto senatus. Nam imperium a populo prorogabatur comitiis tributis; sed saepe ex SCto. V. 8, 23, 12. 10, 22, 9. 27, 22, 6. DUK. Gronov. in priori ed. notarum testatus, duos Pall. praeferre *insequenti anno*, in contextum admisit *insequente anno*. quam scripturam posteriorem ex meis probasse videntur Lovel. 1. 3. 4. Voss. duo, et Leid. 2. [Veith.] At *insequenti anno* inveni in Portug. Haverk. et Fragm. Hav. a m. 1. *in insequente anno* in Leid. 1. *in sequentem annum* in Fragm. Hav. a m. 2. Harlej. Gaertn. et ed. Parm. *in insequentem annum* in reliquis ante Gronovium excusis. Et ita fuisse videtur in optimis Florent. et Klock. ex quibus nihil adfertur in excerptis, licet conlati sint cum edd. ita legentibus. Et nescio caussam, cur haec lectio displicere debeat. Primo excidisse videtur partim praepositio *in*, partim vocis sequentis syllaba initialis, indeque factum esse vel *in se-*

continuaverat consulatum, ita senatus in insequentem annum, quo Ap. Claudius, L. Volumnius consules fuerunt, prorogavit, maxime Appio adversante, imperium. Appium censorem petisse consu- 3
latum, comitiaque ejus ab L. Furio tribuno plebis interpellata, donec se censura abdicavit, in quibus-

quentem annum, vel *insequentem annum*; pro quo iterum substitutum *in sequente anno*, *insequente anno* et *insequenti anno*. V. ad 4, 30, 12. Neque proprie imperium Fabio prorogatum est *anno insequente* post gestum consulatum, sed ipso illo anno, quo consul fuerat, idque *in insequentem annum*. Locutio autem *prorogare in sex menses*, *in annum* Livio est frequentissima. Infra 22, 34, 1. *Consulibus prorogatum in annum imperium*. 26, 28, 6. *In Etruriam C. Calpurnius post praeturam*, *prorogato in annum imperio*, *missus*. et ita passim in gestis cujuslibet anni. Quum autem ubique operam det Livius, ut orationem variet, id etiam hoc loco captasse, ideoque potius dedisse videtur, *priore anno populus continuaverat consulatum*, *senatus in insequentem annum prorogavit imperium*, quam *insequente anno*. Ceterum singularis est lectio, quam unus obfert Lovel. 2. *ita senatus insequente*, *quo Ap. Claudius*, omissa voce *anno*; quae forte placere posset, nisi quis mallet *ita senatus in insequentem*, *quo Ap. Claudius*; ne vox *anno*, quae modo praecessit, repetatur. Quomodo fere Gronov. infra emendat 31, 34, 7. *Cum viginti millibus peditum*, *quatuor equitum*, pro *quatuor millibus equitum*. ubi plura vide. Verum partim alii codd. vocem hanc tuentur, partim, in similibus locutionibus Livium non abhorruisse ab ejusdem vocis repetitione, patet ex illis, quae notantur ad 6, 1, 1. Lectionem itaque, quae ante Gronovium recepta erat, revocavi.

Quo Ap. Claudius, *L. Volumnius consules fuerunt*, *prorogavit* etc. *imperium*] Copulativam *et* inter utriusque consulis nomina interponunt Portug. et Haverk. V. ad 2, 17, 1. Tum *Volumilius* Voss. 2. *Voluminius* Leid. 2. *Volumirius* Lovel. 3. *Voluminus* Fragm. Hav. Similes varietates etiam mox hoc cap. §. 5. obcurrunt, ut et 10, 16, 2. V. ad 3, 10, 5. Tum *fuere* Lovel. 4. *fuerant* Voss. 2. et Lovel. 3. *fuerunt designati* Fragm. Hav. [Veith.]

§. 3. *Comitiaque ejus ab L. Furio tribuno plebis interpellata*] Tribunus intercessit, ne quid comitiis consularibus a populo peragi posset: nam tribuni plebis non poterant intercedendo efficere, ut consules comitia centuriata convocare non possent. Ita Gruchius 1. de Comit. 4. p. 102. ed. Ven. p. 597. tom. 1. Thes. Graev. qui hoc putat ostendi ex Liv. l. 7, 17. Dionys. Halic. 8, 90. et Epit. Liv. 105. Et duobus quidem prioribus locis agitur de comitiis jam convocatis; tertius ex Epit. 105. *Quum C. Catonis tribuni plebis intercessionibus comitia tollerentur*, anceps est. Est tamen ratio nonnulla dubitandi de eo,

4 dam annalibus invenio. Creatus consul, quum col-
legae novum bellum, Sallentini hostes decerneren-
tur, Romae mansit, ut urbanis artibus opes auge-
5 ret, quando belli decus penes alios esset. Volum-
nium provinciae haud poenituit. multa secunda
proelia fecit: aliquot urbes hostium vi cepit. prae-

quod adfirmat Gruchius, intercessiones tribunorum plebis non valuisse ad id, ne consules comitia centuriata convocare possent, ex iis, quae leguntur in Livio l. 6, 35. *Comitia praeter aedilium tribunorumque plebis nulla sunt habita. Licinius Sextiusque tribuni plebis refecti nullos curules magistratus creari passi sunt, eaque solitudo magistratuum, et plebe reficiente duos tribunos, et his comitia tribunorum militum tollentibus, per quinquennium urbem tenuit.* Nam quum dicit, eo anno, quo Licinius Sextiusque primum tribuni plebis refecti sunt, *comitia nulla fuisse habita*, quid hoc, si quis propriam significationem verborum urgere velit, aliud est, quam tribunos militum, qui tum magistratus curules erant, intercessione tribunorum plebis prohibitos fuisse comitia centuriata creandis successoribus convocare? Si vera est Gruchii sententia, hoc ita accipiendum est, convocata quidem fuisse comitia centuriata, verum sine effectu propter intercessionem tribunorum plebis: quod in re idem erat, ac si plane nulla habita fuissent. Idque ex eo probabilius fit, quod in comitiis, quae legum ferendarum caussa habebantur, tribuni plebis non intercedebant, nisi quo die populus legis jubendae caussa convocabatur, ut docet idem Gruchius, et e Livio l. 6, 35. intelligi potest. Et, eamdem rationem in mulctarum certationibus ad populum obtinuisse, e l. 25, 5. colligitur. DUK. Cl. Jac. Perizon. ad Livii marginem legendum conjecit *ab L. Furnio.* Gentem Furniam plebejam fuisse, indicat C. Furnius, quem tribunum plebis memorat Dion. Halic. 11. Ant. p. 730. Quod autem ita conjecerit, ea fuisse caussa videtur, quod gentem Furiam patriciam existimaret; at quasdam ejus familias plebejas fuisse, hinc conligi potest, quod *M. Furius Luscus aedilis plebejus* infra memoretur 39, 7, 10. Praeterea L. Furium, qui, teste Cic. 3. de Offic. 30. legem ex senatusconsulto tulit, Mancinum Numantinis dedendum esse, tribunum plebis fuisse, existimat Pighius in Annal. ad ann. DCXVII. p. 500. Quum itaque in omnibus scriptis constanter *L. Furio* supersit, iis invitis, nihil tentandum censeo. Praeterea *interpolata* Lovel. 2. et quaedam ex vett. edd. V. ad cap. praec. §. 17. Paullo ante *petiisse*, pro *petisse*, Lovel. 4. V. ad 37, 45, 2.

§. 4. *Quum collegae novum bellum, Salentini hostes decernerentur*] *cui collegae* Voss. 2. et Lovel. 3. Insuper *Sallentini* Lovel. 1. Et, ita scribendum esse, monuit Sigonius infra ad 10, 2, 1. et ad 25, 1, 1. sed in primis ad Epit. Liv. 15. cujus auctoritatem propter Fastos Capitol. Triumph. et Graecos scriptores, quos ibi laudat, sequor. V. tamen, quae ibi notantur. Miror autem in-

dae erat largitor, et benignitatem per se gratam comitate adjuvabat; militemque iis artibus fecerat et periculi et laboris avidum. Q. Fabius procon- 6
sul ad urbem Allifas cum Samnitium exercitu signis conlatis confligit. minime ambigua res fuit. Fusi hostes, atque in castra compulsi. nec castra

constantiam virorum doctorum, qui, alibi orthographia Sigonii recepta, hic tamen et 10, 2, 1. (*27, 22, 2.) eam vocem unica *l* scripserunt. Eamdem scribendi rationem ubique recipi curavi.

Ut urbanis artibus opes augeret] *Urbanae artes* opponuntur *militaribus*. sequitur enim statim: *quando belli decus penes alios esset*. l. 10, 15. *Fugisse eum Ap. Claudium collegam, eloquentia civilibusque artibus haud dubie praestantem*. Quare dubito de lectione Pal. tert. *urbanis actibus*. GEBH. Lectio Pal. tert. referenda est inter errata scribarum. Per *artes* autem *urbanas* intelligit Livius juris et eloquentiae peritiam, quam Ap. Claudio tribuit, et peritiae militari opponit 10, 22, 6. *Esse praeterea viros natos militiae, factis magnos, ad verborum linguaeque certamina rudes. Ea ingenia consularia esse. callidos solertesque, juris atque eloquentiae consultos, qualis Ap. Claudius esset, urbi ac foro praesides habendos*. Alibi saepe eo sensu inter *belli pacisque artes* distinguitur. Per *opes* autem hic intelligitur auctoritas, potentia, amplitudo. Supra 4, 8, 5. *Ut mox opes eorum, qui praeessent, ipsi honori jus majestatemque adjicerent*. ubi plura notavi. 5, 36, 10. *Ubi tanto plus gratia atque opes valuere*. 1, 50, 7. *Hisque artibus opes domi nactus*. 22, 34, 2. *Ab Q. Fabii opibus et dictatorio imperio concussis aliena invidia splendentem vulgus etiam extrahere ad consulatum nitebatur*. Cic. de Amic. 6. *Caterae res opportunae sunt singulae rebus fere singulis: divitiae, ut utare; opes, ut colare; honores, ut laudere*.

§. 5. *Benignitatem per se gratam comitate adjuvabat*] *per se grata comitate adjuvabat* Flor. Male. Paullo ante *aliquot hostium urbes*, transpositis vocibus, Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. Port. Gaertn. et Haverk.

§. 6. *Q. Fabius proconsul ad urbem Allifas cum Samnitium exercitu*] Praenomen deficit in Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. 4. Harlej. Portug. Gaertn. et Hearnii Oxon. L. 2. B. ac C. Tum *Fabiusque consul* Lovel. 2. *Fabius consul* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Harlej. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. B. [Veith.] *Fabius per consul* Lovel. 3. Deinde *Alifas* Voss. 2. Leid. 2. Lovel. 1. 2. Portug. Gaertn. Haverk. ejusdem Hearnii N. B. C. atque edd. antt. V. ad 8, 25, 4. Vox *Samnitium* deficit in Portug. Mox *conflixit*, pro *confligit*, se in Oxon. C. reperisse, Hearnius testatur.

Nec castra forent retenta, ni exiguum superfuisset diei] *ne castra forent retenta* Leid. 2. ubi ultimam literam voculae *nec* intercepit initialis vocis sequentis. V. ad 23, 8, 9. *nec castra fuissent retenta* Leid. 1. et Neap. La-

forent retenta, ni exiguum superfuisset diei: ante noctem tamen sunt circumsessa, et nocte custodita,
7 ne quis elabi posset. Postero die, vixdum luce certa, deditio fieri coepta: et pacti, qui Samnitium forent, ut cum singulis vestimentis emitteren-
8 tur. Hi omnes sub jugum missi. sociis Samnitium nihil cautum. ad septem millia sub corona veniere. qui se civem Hernicum dixerat, seorsum in custodia
9 habitus. Eos omnes Fabius Romam ad senatum misit: et, quum quaesitum esset, delectu, an voluntarii pro Samnitibus adversus Romanos bellas-

tinii. Sed sequens *superfuisset* lectionem hanc repudiandam docet, quam etiam reliqui codd. refellunt. Vox *retenta* deficit in Lovel. 4. at voces *compulsi. nec castra* in Lovel. 3. ob repetitionem vocis *castra.* Tum *nisi exiguum* legunt Leid. 2. et Lovel. 1. V. ad 23, 1, 8.

Ne quis elabi posset] Ita Aldus edidit, consentientibus omnibus scriptis, quum antea vulgatum foret *labi.* Supra 1, 53, 7. *Se quidem inter tela ac gladios patris elapsum.* 44, 40, 7. *Jumentum, e manibus curantium elapsum, in ulteriorem ripam effugit.* 45, 2, 5. *Neque terra, neque mari elabi posse.* Eodem modo peccatur apud Oros. 5, 19. *Deinde, lapsus e vinculis, in Africam transfugit.* ubi legendum videtur *elapsus.* Primam autem literam interceperat ultima vocis praecedentis. Praeterea *posset* perperam exsulat a Portug.

§. 7. *Postero die, vixdum luce certa, deditio fieri coepta*] *Postero* (omissa voce *die*, quasi ea ex praecedenti *diei* commode repeti posset) *necdum certa luce* Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. B.

§. 8. *Hi omnes sub jugum missi. sociis Samnitium nihil cautum*] Vocula prima deficit in Lovel. 4. Dein *nihil tantum* Lovel. 3. V. supra ad 2, 37, 3. Mox *septem millia* constanter scripti. Et ita primus Aldus edidit, quum priores dedissent *quatuor millia.* Hinc *venere*, pro *veniere*, Voss. duo, Leid. 2. Lovel. 3. 4. et Haverk. *venire* Leid. 1. et Gaertn. *venierunt* Lovel. 2.

Qui se civem Hernicum dixerat, seorsum in custodia habitus] *qui secutus Hernicum* Voss. 2. et Lovel. 3. ac 4. Tum *seorsus* Florent. Leid. 1. et Fragm. Hav.

§. 9. *Et, quum quaesitum esset, delectu, an voluntarii*] *et quod quum* Harlej. Tum *dilectu, an voluntarii* Florent. Leid. duo, et Lovel. 1. V. ad 37, 51, 7. *delectu, aut voluntarii* Harlej. Male. V. ad 5, 3, 7.

§. 10. *Q. Marcius Tremulus*] Praenomen exsulat a Voss. 2. Leid. ambobus, Lovel. 1. 2. 3. 4. Harlej. Portug. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 1. 2. B. ac C. Deinde *M.* pro *Marcius*, Voss. 2. Lovel. 4. Gaertn.

sent, per Latinos populos custodiendi dantur. jussique eam integram rem novi consules, P. Cornelius Arvina, Q. Marcius Tremulus, (ii enim jam creati erant) ad senatum referre. id aegre passi Hernici, concilium populorum omnium habentibus Anagninis in circo, quem Maritimum vocant, praeter Alatrinatem, Ferentinatemque, et Verulanum, omnes Hernici nominis populo Romano bellum indixerunt. 10

11

XLIII. In Samnio quoque, quia decesserat inde Fabius, novi motus exorti. Calatia et Sora, prae- 1

Haverk. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 1. Tum *Tremulius* Port. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. a m. 2. *Aemilius* Hearnii idem L. 1. *Remulus* Florent. *Tremurus* Klock. Sed *Tremuli* cognomen in Fragm. Fastor. Capitolin. hoc anno superest. Mox *hieme jam creati erant*, pro *hi enim*, Voss. 2. et Lovel. 3.

§. 11. *Concilium populorum omnium habentibus Anagninis*] *consilium populorum omnium* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Portug. et Gaertn. Male. V. Gronov. ad Livii 44, 2, 5. Tum *Agnenunis* Voss. 1. *Anagminis* Leid. 1. *Anaminis* Lovel. 1. *Agnaminis* Leid. 2. a m. 1. *Agnominis* a m. 2.

In circo, quem Maritimum vocant] *in circo, qui est ita Maritimum vocant* Haverk. *quem ita Maritimum vocant* Voss. 1. et Leid. 2. *quem ita Maritinum vocant* Lovel. 1. *quem ita Matentinum vocant* Gaertn. *quem ita Viarentinum vocant* Portug. *quem Marentinum vocant* Fragm. Hav. a m. 2.

Praeter Alatrinatem, Ferentinatemque, et Verulanum] *Aletrinatem* Voss. 2. Lovel. 3. Gaertn. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. N. Oppidum Latinis *Alatrium* et *Aletrium*, Graecis Ἀλάτριον et Ἀλέτριον dici, testatur Cluver. 3. Ital. Ant. 6. p. 983. *Alerinatem* Florent. et Portug. *Allatrinatem* Lovel. 4. *Aderinatem* Leid. 2. et Lovel. 1. *Aderinatae* Voss. 1. *Aberitatem* Leid. 1. Tum *Ferentinatemque* Florent. Sed vox illa deficit in Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. 4. et Fragm. Hav. sola tantum copulativa *que* in Harlej. Male. V. ad 2, 31, 1.

Omnes Hernici nominis populo Romano bellum indixerunt] Cluverius 3. Ital. Ant. 6. p. 981. conjicit, Livium omnino scripsisse, *Omnes Hernici nominis populi Romanis bellum indixerunt*. Nisi enim ita legamus, superius dicendum fuisse opinatur *praeter Alatrinates, Ferentinatesque, et Verulanos*. Cujus tamen rei caussam nondum video. Cuique enim patet, *omnes Hernici nominis* poni pro omnes populi Hernici nominis. Ceterum *induxerunt* Leid. 2. Lovel. 1. et Portug. V. infra ad 10, 38, 4. *indixere* Lovel. 4.

§. 1. *Quia decesserat inde Fa-*

sidiaque, quae in iis Romana erant, expugnata: et in captivorum corpora militum foede saevitum.
2 itaque eo P. Cornelius cum exercitu missus. Marcio novi hostes (jam enim Anagninis Hernicisque aliis
3 bellum jussum erat) decernuntur. Primo ita omnia opportuna loca hostes inter consulum castra interceperunt, ut pervadere expeditus nuncius non posset; et
4 per aliquot dies incerti rerum omnium suspensique

bius] *qui decesserat* Gaertn. *quia dicesserat* Lovel. 3. *quia discesserat* Voss. 2. Lovel. 4. et Fragm. Hav. a m. 1. [Veith.] At veteres *decedere praesidio*, *provincia*, vel *de praesidio*, *de provincia*, non *discedere*, dixisse, et passim *decedere* ac *discedere* a librariis confundi, supra vidimus ad 4, 29, 5. Tum *M. Fabius*, pro *inde Fabius*, Harlej. [Veith.] *inde M. Fabius* Portug. Gaertn. et Haverk. Posset videri lectio illa vera esse, et praenomen *M.* excidisse ob similitudinem praecedentis *iñ*, sive *inde*; potius tamen arbitror, vocem illam *iñ* neglegentia scribarum in *M.* abiisse; saepe enim commutari in vicem, supra vidimus ad 4, 52, 4. alios deinde, quum alterum in contextu, alterum margini adscriptum invenissent, utrumque junxisse; quod innumeris locis accidisse, dictum est ad 3, 44, 4. Praenomen hic non requirimus ob morem Livii jam supra memoratum; ejus enim, ubi alicujus mentionem facere incipit, meminisse contentus, postea id subinde omittere solitus est.

Calatia et Sora, *praesidiaque*, *quae in iis Romana erant*, *expugnata*] *Colatia* Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. B. *Callatia* Lovel. 4. et Gaertn. Deinde *praesidiaque in iis*, vel *his*, Voss. 2. Lovel. 3. et Haverk. Unde legendum esse existimari posset *praesidiaque in iis Romana expugnatu.* At verius est, pronomen *quae* a praecedenti conjunctione *que* interceptum esse. Vide ad 29, 6, 8. Deinde *fere saevitum*, pro *foede*, Leid. 2. Mox etiam τὸ *eo* deest in Portug. a m. 1.

§. 2. *Jam enim Anagninis Hernicisque aliis bellum jussum erat*] *jamjam enim Agnaninis* Leid. 2. Tum *missum erat* Haverk. errore saepius in Mstis obvio. V. supra ad 3, 4, 11. 8, 9, 10. c. 11, 15. c. 14, 5. 10, 29, 9. c. 33, 8. 21, 52, 5. et alibi. (*35, 34, 5.) De locutione *jubere alicui bellum* v. ad 27, 24, 3. Vox *aliis* deerat in Harlej.

§. 3. *Primo ita omnia opportuna loca*] *Primo itaque* Leid. 2. Harl. Gaertn Fragm. Hav. Hearnii Oxon. N. C. et, teste eodem Hearnio, ed. Aleriensis Rom. quum tamen Rom. anni 1472. et omnes, quas vidi, *ita* servent. V. ad 21, 53, 7.

§. 4. *Et per aliquot dies* etc.] Non celari meretur scriptura codicis Rottend. quae haec est: *ut pervadere expeditus nuncius non posset. Per aliquot dies incerti rerum omnium suspensique de statu alterius uterque consul agere: Romamque is metus manarat.* J. FR.

de statu alterius, uterque consul ageret, Romamque is metus manaret; adeo ut omnes juniores sacramento adigerentur, atque ad subita rerum duo justi scriberen- 5
tur exercitus. Ceterum Hernicum bellum nequaquam pro praesenti terrore ac vetustate gentis gloriae fuit. ni- 6
hil usquam dictu dignum ausi, trinis castris intra paucos dies exuti, triginta dierum inducias, ita ut ad senatum Romam legatos mitterent, pacti sunt bimestri sti-

GRON. *perque aliquot dies* edd. vett. usque ad Aldum. *i per aliquot dies* Lovel. 3. Mox *suspensique cum de statu alterius* Voss. 2. et Lovel. 3. ac 4.

Romamque is metus manaret: adeo ut omnes juniores sacramento adigerentur] *is metus maneret* Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. 4. Harlej. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. [*Romam qui his metus* Veith.] Tum *sacramento adigerent* Oxon. C. apud Hearnium, eoque teste ed. Aleriens. Romana. Vide ad 10, 10, 1.

§. 5. *Hernicum bellum nequaquam pro praesenti terrore ac vetustate gentis gloriae fuit*] Pall. pr. et tert. *Hernicum bellum nequaquam properassent: id terrore ac vetustate gloriae fuit nihil usquam dictu dignum. ausi trinis castris.* sec. *Hernici cum bellum nequicquam properassent. id terrore ac vetustate gloriae fecit.* GEBH. Lego *vetustae gentis gloria.* KLOCK. Flor. *gloria.* Forte *ac vetusta gentis gloria fuit.* J. FR. GRON. *Hernici cum bellum nequicquam properassent, id terrore ac vetustate gloriae fecit* Portug. et Haverk. *Hernici cum bellum nequicquam properassent, id terrore ac vetustate gentis gloriae fuit* Fragm. Hav. a m. 2. et Gaertner. Neque aliter Harlej. nisi quod servet *nequaquam*, omittat autem *gentis*. *Hernicum bellum nequaquam properassent. id terrore ac vetustate gloriae fuit* Voss. 2. et Lovel. 3. ac 4. *Hernicum bellum nequaquam properassent. id terrore ac vetustate gentis gloriae fuit* Voss. 1. Leid. 1. Lovel. 1. et Fragm. Hav. a m. 1. *Hernicum bellum nequaquam properassent. terrore ac vetustate gentis gloriae fuit* Leid. 2. *Hernicum bellum nequaquam properasse ad id. terrore ac vetustate gloriae fuit* Lovel. 2. [*Hernici cum bellum nequaquam properassent ad id terrore ac vetustate gloriae fuit* Veith.] Mihi quoque Gronovii conjectura non displicet. Infra 31, 1, 7. *Pacem Punicam bellum Macedonicum excepit, claritate regum antiquorum, vetustaque fama gentis prope nobilius.* ubi plura vide. Indicat Livius, bellum Hernicum vetustae gloriae gentis non respondisse, non tantum fuisse, quanta fuit gloria vetusta gentis.

§. 6. *Trinis castris infra paucos dies exuti*] Ita l. 5, [2, 10.] *Antea* (inquit) *trina loca cum contentione summa patricios explere solitos.* Laurentius Valla, de lingua latina meritissimus, de hoc nomine dubitare visus est 3. Elegantiarum [5.] quasi non ex eorum numero, quae nominibus tantum pluralis numeri addantur. At hic locus de *trinis castris* satis convincit, esse de

pendio frumentoque, et singulis in militem tunicis.
7 Ab senatu ad Marcium rejecti, cui senatusconsulto permissum de Hernicis erat: isque eam gentem in deditionem accepit. Et in Samnio alter con-
8 sul superior viribus, locis inpeditior erat. Omnia itinera obsepserant hostes, saltusque pervios ceperant, ne qua subvehi commeatus possent: neque eos, quum quotidie signa in aciem consul profer-

eorum classe. Addam exemplum aliud ex Caesare 5. de bello Gall. [51.] *Ipse cum tribus* (inquit) *legionibus circum Samarobrinam trinis hibernis hiemare constituit.* GLAR. *ternis castris* unus Leid. 2. Sed v. quae infra notantur ad 23, 49, 6. ubi etiam alia ejusdem erroris exempla videbimus. Vox *castris* deficit in Voss. 2.

Ita ut ad senatum Romam legatos mitterent] Pall. pr et tert. *ita ut senatum Romam legatos mitterent.* GEBH. Ita et Voss. 2. ac Lovel. 3. Tum *ad senatum Romani* Haverk. [*Romam* omittit Veith.] Hinc *legatum mitterent* Leid. 2 et Lovel. 1. Mox copulativa *que* deficit in Haverk. at sequens *et* in Voss. 2. Lovel. 3. et Fragm. Hav. a m. 1.

§. 7. *Cui senatusconsulto permissum de Hernicis erat*] Edidit Andreas, *cui S. C. praemissum de Hernicis erat.* GEBH. *cui senatusconsultum de Hernicis erat* Lovel. 2. et Gaertn. Error ortus est ex nota. V. ad 38, 60, 1. Ita simpliciter *permittere alicui de aliquo* infra 33, 13, 4. *Quae priore colloquio aut imperata a Romanis, aut postulata ab sociis essent, omnia se concedere, de ceteris senatui permissurum dixit.* 36, 35, 5. *Ut mittere legatos Romam possitis, per quos senatui de vobis permittatis.* Insuper *cui senatusconsultum premissum de Hernicis erat* edd. Rom. anni 1472. et Parm. V. ad 8, 20, 6. *cui se permissum de Hernicis erat* Lovel. 3. *cui sicut permissum de Hernicis erat* Lovel. 4. V. ad 22, 10, 1. Paullo ante voces *Ab senatu* deficiunt in Voss. 2. Lovel. 2. 3. 4. et Hearnii Oxon. L. 1. ac C.

Isque eam gentem in deditionem accepit] Vox *eam* deficit in prioribus edd. quam primus addidit Gronovius, sine dubio auctoritate MSorum, licet ejus in notis nullam mentionem fecerit. Certe superest in omnibus meis. Hearnius, monens se eam in edd. Aler. ac Sigon. non repperisse, neque tamen aliquid de Oxoniensibus addens, eam in omnibus similiter superfuisse tacitus indicat. Mox alio ordine *consul alter* Portug. Gaertn. et Haverk. *alter consulum* Leid. 2. V. ad 9, 32, 2. At reliqui non accedunt.

§. 8. *Omnia itinera obsepserant hostes*] Pall. pr. et tert. *obsederant.* sec. alludit ad vulgatam lectionem *obsesserant* GEBH. *obsesserant* etiam Voss. 1. Leid. duo, Lov. 1. 4. Haverk. et Fragm. Hav. *obsiderant* Voss. 2. *obsederant* Lovel. 3. quod ex alterius lectionis glossa ortum videtur. V. ad Epit. Liv. 17. De locutione *obsepire iter* v. ad 39, 1, 5. Ceterum *obsaepserant*

ret, elicere ad certamen poterat: satisque adpare- 9
bat, neque Samnitem certamen praesens, nec Ro-
manum dilationem belli laturum. Adventus Marcii, 10
qui, Hernicis subactis, maturavit collegae venire
auxilio, moram certaminis hosti exemit. nam, ut 11
qui ne alteri quidem exercitui se ad certamen cre-
didissent pares, conjungi utique passi duos consula-
res exercitus nihil crederent superesse spei, adve-

Florent. V. supra ad 8, 8, 10. Mox *ne subvehi*, pro *ne qua subvehi*, Lovel. 2. Sed vocula illa in omnibus scriptis reliquis superest. V. ad 9, 36, 5.

Quum quotidie signa in aciem consul proferret, elicere ad certamen poterat] *signum in aciem consul proferret* Gaertn. Tum *edicere ad certamen* Voss. 1. a m. 1. *dicere ad certamen* Voss. 2. a m. 2. sed literae *el* perperam in *d* coaluerunt. V. ad 40, 28, 2. *ducere ad certamen* Fragm. Hav. a m. 1.

§. 9. *Nec Romanum dilationem belli laturum*] Vox *belli*, quam omnes, qua scripti, qua editi, agnoscunt, a solo exsulat Portug.

§. 11. *Nam, ut qui ne alteri quidem exercitui se ad certamen credidissent pares*] Gronovio in prima ed. notarum displicuit constructio *nam crederent*. nulla enim cum alia particula posse hoc verbum conjungi, quum τὰ *ut qui* habeant suum proprium *credidissent*. Omnino itaque seribi jubebat: *quum, ut qui ne alteri quidem exercitui se ad certamen credidissent pares, conjungi utique passi duos consulares exercitus nihil crederent superesse spei; advenientem incomposito agmine Marcium adgrederentur.* Alio modo quidam librarii loco subvenire conati sunt. *nam, ut qui, quum ne alteri quidem exercitui se credidissent pares* praeferunt Portug. Gaertn. et Haverk. ita *quum* pertinet ad *credidissent*, *ut qui* ad *crederent*, *nam* ad *adgrediuntur*. Verum Gronovius repetitis curis rectius conjecturam omisit, aliique omnes codd. insertam particulam ignorant. Nam τὰ *ut qui* referenda ad utrumque verbum *credidissent* et *crederent*. Samnites Marcium adgrediuntur; ut qui credidissent, se uni exercitui inpares esse; utique crederent, adversus duos nihil spei superesse. Id ut tanto manifestius fiat, Harlej. interposita alia particula, legit *credidissent pares, at conjungi utique.* Verum, aliis omnibus dissentientibus, neque hoc tibicine opus esse puto. Ceterum *ut qui alteri quidem exercitui*, omissa negandi particula, ed. Mediol. anni 1480 et quaedam aliae eam secutae contra mentem Livii, qui consulem Cornelium viribus superiorem dixerat, et Samnitem jam ante Marcii adventum certamen praesens non laturum. *ne altero quidem exercitu* Gaertn. V. ad 24, 19, 6. Praeterea *se* deficit in Fragm. Hav. a m. 1.

Conjungi utique passi duo consulares exercitus nihil crederent

nientem incomposito agmine Marcium adgrediun-
12 tur. Raptim conlatae sarcinae in medium; et, pro-
ut tempus patiebatur, instructa acies. Clamor
primum in stativa perlatus, dein conspectus procul
pulvis, tumultum apud alterum consulem in castris
13 fecit. isque, confestim arma capere jussis, raptim-
que eductis in aciem militibus, transversam hostium
aciem, atque alio certamine occupatam, invadit;
14 clamitans, *summum flagitium fore, si alterum exerci-
tum utriusque victoriae compotem sinerent fieri, nec ad
15 *se sui belli vindicarent decus.* Qua inpetum dederat,

superesse spei] *conjungi itaque* Voss. 2. sollemni aberratione scribarum. V. supra ad 7, 28, 3. Deinde *duo consulares exercitus* edidit Cl. Jac. Gronovius. sed facti rationem addere neglexit. Eum tamen ita in codd. invenisse, non dubito, si quidem ex meis ita praeferant Voss. 1. et Lovel. 1. [Veith.] Plura infra v. ad 35, 21, 5. Quum tamen reliqui, et cum illis praestantissimi, *duos* servent, Hearnius etiam, memorata Gronovii lectione, nullius suorum Oxoniensium consensum testetur, vulgatum revocavi. Insuper *nil crederent* Voss. 1. et Lovel. 1. V. ad 6, 40, 3. Iidem etiam codd. cum Leid. 2. *esse*, pro *superesse*, praeferunt. Mox *aggrediuntur Marcium* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Portug. Gaertn. et Haverk.

§. 12. *Dein conspectus procul pulvis*] Ita primus edidit Jac. Gronovius, et adsentientes habet Florent. Voss. duos, Leid. 1. Lovel. 3. 4. Harlej. Portug. et Fragm. Hav. Priores edd. cum reliquis codd. praeferunt *deiñ*, vel *deinde*. V. supra ad 3, 3, 6. Paullo ante *Sed raptim collatae*, adscita prima voce, quae in aliis omnibus deest, Voss. 2.

§. 13. *Confestim arma capere jussis*] *capessere arma jussis* Lovel. 4. Sed locutionem *capere arma* supra inlustravimus ad 6, 12, 7. *capere* autem et *capessere* commutantur supra hoc lib. c. 40, 12.

Transversam hostium aciem, atque alio certamine occupatam, invadit] Vox *aciem* deficit in edd. vett. quasi ea ex praecedenti commode repeti posset. Eam postea primus addidit Aldus. Et recte. Omnes enim agnoscunt eamdem codd. scripti.

§. 15. *Qua inpetum dederat, perrumpit; aciemque per mediam*] *Qua inpetus dederat* Lovel. 2. *Qua inpetum declarat* Voss. 2. et Lovel. 3. qui error inde commissus est, quod litera *d* dissolveretur in *cl*, quibus in scriptura Longobardica simillima est. V. ad 10, 24, 2. Tum *prorumpit* Leid. 2. Lovel. 1. Harlej. Portug. et Haverk. [Veith.] perpetua scribarum aberratione. Exempla habemus supra 8, 10, 6. c. 30, 6.

perrumpit; aciemque per mediam in castra hostium tendit, et vacua defensoribus capit atque incendit. Quae ubi flagrantia Marcianus miles conspexit, et 16
hostes respexere, tum passim fuga coepta Samnitium fieri. sed omnia obtinet caedes, nec in ullam partem tutum perfugium est. Jam, triginta milli- 17
bus hostium caesis, signum receptui consules dederant, colligebantque in unum copias, in vicem inter se gratantes: quum repente visae procul hostium novae cohortes, quae in supplementum scriptae fuerant, integravere caedem. in quas, nec 18

hoc lib. c. 39, 9. 10, 14, 16. c. 41, 9. 21, 28, 2. c. 56, 2. aliisque locis. Sed plura supra v. ad 4, 39, 4. *perrupit* Fragm. Hav. V. supra hoc lib. c. 37, 9. *prorupit* Gaertn. Deinde *aciem per mediam* Leid 2. Lovel. 1. Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. N. *aciemque in medium* Gaertn. Mox *in hostium castra*, transpositis vocibus, Harlej. Insuper *cepit atque incendit* Portug. Haverk. et Gaertn.

§. 16. *Et hostes respexere, tum passim fuga coepta Samnitium fieri*] *conspexere* Voss. 2. Lovel. 2. 3. et Fragm. Hav. *conspexerunt* Lovel. 4. Sed verbum illud modo praecessit. Deinde *fuga cupta* Voss. 2. et Lovel. 3. V. ad 6, 27, 4.

Nec in ullam partem tutum perfugium] *nec in nullam partem* Voss. 2. Leid. ambo, et Lovel. 1. ac 2. ubi prima litera vocis *nullam* adscita est ex ultima vocis praecedentis. Eo modo *en numquam*, pro *en umquam*, datum esse, supra vidimus hoc lib. c. 10, 5. Plura v. ad 37, 29, 8. Tum *profugium* Lovel. 2. Male. V. infra ad 37, 57, 2.

§. 17. *In vicem inter se gratantes*] *gratulantes* Harlej. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. a m. 2. et Hearnii Oxon. N. ac B. quod ex alterius expositione natum existimo. Supra 7, 13, 10. *Tuum sequentes currum Jovis Optimi Maximi templum gratantes ovantesque adire.* ubi similiter codd. quidam turbant. Ovid. Epist. 6. Her. 119.

Nunc etiam peperi: gratare ambobus, Iäson.

Epist. 11. Her. 65.

Quid tibi grataris? media sedet Aeolus aula.

Paullo ante *dederunt*, pro *dederant*, Harlej. Tum *collegebantque*, pro *colligebantque*, Lovel. 1. et Portug.

Cohortes, quae in supplementum scriptae fuerant, integravere caedem] *in supplemento* Harlej. Infra 37, 2, 8. *Placuit, in supplementum scribere ex ipsa provincia, si vellet, peditum duo millia et centum equites.* 38, 36, 5. *Ut terna millia peditum, ducenos equites ambo praetores in supplementum sociis imperarent.* et ita

jussu consulum, nec signo accepto, victores vadunt; *malo tirocinio inbuendum Samnitem*, clamitan-
19 tes. Indulgent consules legionum ardori, ut qui probe scirent, novum militem hostium inter perculsos fuga veteranos ne tentando quidem satis
20 certamini fore. Nec eos opinio fefellit. omnes Samnitium copiae, veteres novaeque, montes pro-

ximos

saepe alibi. Deinde *inter gravarè caedem* Lovel. 4. *interrogaverunt caedem* Haverk. *integraverunt caedem* Portug. Sed *integrare* supra inlustravi ad 3, 70, 6. V. etiam infra ad 28, 16, 10. Paullo ante *tùm repente visae*, pro *cum*, Voss. 2. V. ad Ep. Liv. 48. circa finem. *cum repente in se* Leid. 2. Portug. et Haverk. Error ortus ex similitudine literarum *ui* et *in* in scriptura Longobardica. Alia exempla v. ad 3, 49, 6.

§. 18. *In quas, nec jussu consulum, nec signo accepto, victores vadunt*] *in quos* Leid. 2. et Lovel. 1. quae lectio defendi posset ex illis, quae infra notantur ad 37, 39, 12. nisi consensus reliquorum codd. doceret, eam ex aberratione scribarum potius originem habuisse. *nec signum acceptum victores* Port. *nec signum acceptum scriptores* Haverk. Deinde *invadunt* Lovel. 1. a m. 1. quam locutionem inlustravi supra ad 2, 47, 6. Sed et hic omnium aliorum Mstorum in vulgatam scripturam consensus eam veriorem esse evincit. Et ita supra Livius 7, 24, 6. *Inferenda sunt signa et vadendum in hostem*. Eodem sensu *ire* Livius dixit 2, 6, 8. *Sensit in se iri Brutus*. Ovid. Epist. 1. Her. 13.

In te fingebam violentos Troas ituros.

Malo tirocinio inbuendum Samnitem, clamitantes] *malo tirãnico imbuendum* Klockian. *malo tirocinio infuendum Samnitem* Voss. 2. Leid. 1. et Lovel. 4. *malo tirocinio instruendum Samnitem* Lovel. 2. quod ex glossa interpretis natum existimo. *malo tirocinio imbuendum Samnites* Haverk. Sed quatuor hae voces deficiunt in Lovel. 3.

§. 19. *Indulgent consules legionum ardori, ut qui probe scirent*] *Indulgent consul legiones adoriri* Lovel. 3. a m. 2. in quo *ardori* m. 2. reposuit. *Indulgent consules legionum adoriri* Harlej. Dein *ut qui prosternerent novum militem hostium* Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. 4. et Fragm. Hav. a m. 1. *ut qui probe scirent prosternerentur novum militem hostium* Harlej.

Inter perculsos fuga veteranos ne tentando quidem satis certamini fore] *inter periculosos fuga veteranos* Lov. 1. a m. 1. Tum *nec tentando* Voss. 2. Leid. 1. Lov. 2. 3. 4. et Fragm. Hav. a m. 1. V. ad Livii 3, 47, 7. et mox §. seq. hoc cap. Hinc *certaminis* Portug. a m. 2. ubi ultima litera repetita est ex similitudine initialis in voce sequenti. V. ad 4, 33, 10. *certamine* quaedam ex antiquioribus edd. Vulgatum probum est.

§. 20. *Nec eos opinio fefellit*]

ximos fuga capiunt. eo et Romana erigitur acies; nec quidquam satis tuti loci victis est. et de jugis, quae ceperant, funduntur; jamque una voce omnes pacem petebant. Tum, trium mensium fru- 21
mento imperato, et annuo stipendio, ac singulis in militem tunicis, ad senatum pacis oratores missi. Cornelius in Samnio relictus. Marcius de Hernicis 22
triumphans in urbem rediit; statuaque equestris in

Ne Fragm. Hav. a m. 1. V. ad §. praec. Tum *eos opinio refellit* Lovel. 2. et Fragm. Hav. a m. 1. Infra 28, 27, 9. *Quantum me opinio fefellit!* Ita et *spes aliquem fallere* dicitur, de quo v. ad 2, 39, 2. Mox *omnes Samnitium copiae, veteres, novae,* pro *novaeque,* Portug. quod Livio frequens esse, monet Cel. Jac. Gronov. ad Livii 24, 16, 9. *omnes Samnitium copiae veteres atque novae* Gaertn. et Haverk. Sed vulgatum satis defendit consensus reliquorum codd.

Eo et Romana erigitur acies] Prima vocula exsulat ab Gaertner. secunda ab Lovel. 2. Sed altera alteram intercepit. Tum *dirigitur acies* idem Lovel. 2. Male. Locutionem inlustrant exempla infra laudata ad 10, 26, 8.

Nec quidquam satis tuti loci victis est] *nequidquam* Leid. 1. et Fragm. Hav. Saepius has voces perperam a scribis commutari, supra vidimus hoc libro ad c. 18, 5. *satis tuti locis victis est* Gaertn. *satis tuti loci visum est* Hearnii Oxon. L. 2. *satis tuti loci victis visum est*, juncta duplici lectione, Harlej. Sed vulgatum verius est. Nam non tantum victi existimarunt, nihil satis tuti loci sibi esse; sed insuper, id verum esse, re experti sunt. Mox vocem *omnes* ignorat Lovel. 2. sed, ea transposita, *pacem omnes petebant* praeferunt Portug. Gaertn. et Haverk.

§. 21. *Tum, trium mensium frumento imperato*] *Dum, trium* Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. 4. et Fragm. Hav. a m. 1. sollemni scribarum permutatione. V. ad 40, 42, 7. Deinde *trium mensum frumento* Florent. et Leid. 1. V. infra ad 29, 3, 5. Insuper *frumento inposito* Portug. Harlej. et Hearnii Oxon. B. quod ex glossa interpretis natum videtur. *Imperare* in hac re frequens ac sollemne est, et passim obcurrit *imperare milites, pecunias, frumentum.* Supra 4, 26, 12. *Hernicis Latinisque milites imperati.* 23, 5, 5. *Pedites vobis imperemus, tamquam equites habemus.* 29, 15, 9. *Stipendium praeterea iis coloniis in millia aeris asses singulos imperari.* Et mox, *Consules quum militem stipendiumque imperassent.* (* 32, 38, 7.) 38, 13, 13. *Quinque et viginti talenta argenti, et decem millia medimnum tritici imperata.* c. 35, 9. *Ut sociis Latini nominis quina dena millia peditum imperarent.* 42, 31, 8. *Mandari placuit, ut alteras decumas Siculis Sardisque imperarent.* 43, 4, 9. *Quum centum millia denarium et tritici*

foro decreta est, quae ante templum Castoris po-
23 sita est. Hernicorum tribus populis, Alatrinati,

quinquaginta millia modiûm imperaret. et alibi saepe.

§. 22. *Statuaque equestris in foro decreta est, quae ante templum Castoris posita est*] Livio adstipulatur alia occasione Cic. Philipp. 6, [5.] non eodem merito L. Antonii equestrem similem in foro positam asserens, quo *Q. Tremuli, qui Hernicos devicit, ante Castoris.* Sed mendose in vulgatis exemplaribus appellatur *Q. Trebellius*, vel *Tremellius*, pro *Q. Tremulus*. Item Plinius 34, 6. *Et ante aedem* (inquit) *Castorum fuit Q. Marcii Tremuli equestris togata, qui Samnites bis devicerat, captaque Anagnia populum stipendio liberaverat.* Haec approbare videtur Livius, scribens, Hernicos devictos stipendio frumentoque et singulis in militem tunicis pepigisse inducias, ut legatos pacis exorandae caussa Romam mittere possent. Qua ratione populus Romanus, stipendio hostibus, ubi potuit, imperato, exercitum alere et hostium sumtibus coepit. Quod et postea saepius contigit. Ex iisdem Plinii verbis colligere est, statuam dictam Q. Tremuli in foro ante Castorum non exstitisse suo tempore: *fuisse* enim dicit. quae tamen Ciceronis tempore videtur adhuc exstitisse. PIGH. in Annal. ad ann. CDXLVII. p. 375. Forte *decreta ei.* J. FR. GRON. *statua equestris*, sine copulativa *que*, Harlej. *staturaque equestris* inepte Haverk.

§. 23. *Hernicorum tribus populis*] Hernicis jam olim in ipsis initiis nascentis reipublicae Romanae a Sp. Cassio tertium consule, cui senatus arbitrium de legibus foederis cum iis ineundi permiserat, civitatem datam, e Dionys. Halic. 8, 69. observarunt Sigonius 1. de Ant. jur. Ital 6. et Spanhem. Orb. Rom. 1, 7. Sed ex eodem liquet, Cassium mandatum senatus latius, quam is voluerat, interpretatum fuisse, senatumque ac populum Romanum graviter tulisse hunc honorem Hernicis ab eo habitum; praesertim quod suspicio erat, id a Cassio per ambitionem et dominationis parandae caussa factum. Nec ullum satis certum argumentum est, Hernicos deinde jure illo usos fuisse. Dionysius quidem 11, 2. scribens Romanos, qui impatientes tyrannidis decemvirorum relicta Roma ad Hernicos se contulerant, ab his ob jus civitatis sibi nuper, id est, ante XL. circiter annos, a Romanis datum receptos, id ratum fuisse significat: sed tamen eos post civitatem a Cassio acceptam συμμάχους vocat, et inter socios militasse ostendit l. 9, 5. 35. et 67. Idem constat ex Livio l. 2, 64. l. 3, 4. et 22. ubi Hernicos et Latinos *militem ex foedere dare* jussos scribit. Adde, quod nusquam ante hoc tempus ullum oppidum Hernicorum jure municipii donatum legitur. Unde suspicari licet, Hernicis jus civitatis, invito senatu populoque Romano a Cassio datum, deinde ademtum fuisse; vel eos, quum auctor illius non ita multo post supplicio adfectus fuisset, et res in magna invidia esset, sua voluntate eo abstinuisse. Atque ea caussa esse potest, cur Livius, quum l. 2, 41. Sp. Cassio et Proculo Virginio consulibus foedus cum Hernicis ictum scribat, tamen nullam civitatis tum iis datae mentionem faciat. DUKER.

Verulano, Ferentinati, quia maluerunt, quam civitatem, suae leges redditae: connubiumque inter

Alatrinati, Verulano, Ferentinati, quia maluerunt, quam civitatem, suae leges redditae] Hunc locum tractarunt viri antiquitatis Romanae peritissimi, Sigonius 2. de Ant. Jur. Ital. 7. et Spanhemius Orb. Rom. exercit. 1, 12. Ille scribit, municipiis, quibus suffragium non dabatur, suas leges permissas; quae suffragio ornabantur, suis legibus spoliata, et Romanis obstricta fuisse: idque ex hoc loco Livii, et eo qui infra c. 45. legitur, intelligi. Et hoc probat Cl. Auctor libri de Aedilibus Coloniar. et Municipior. c. 1, 4. Spanhemius, auctoribus Cicerone et Gellio, qui municipia non aliis legibus Romanorum obstricta fuisse tradunt, quam in quas populi illi fundi facti fuerant, negat, municipia cum jure suffragii continuo suis legibus spoliata fuisse; et deinde post quaedam de populis fundis disputata, addit, negari non posse, eam fuisse municipiorum aliquot conditionem, ut cum Romana civitate Romanorum legibus, amisso legum suarum arbitrio, deinceps obstricta forent. Id enim haud obscure innuere adducta a Sigonio ejus rei e Livio de Hernicis testimonia. Ex his disputationibus summorum virorum nondum hactenus proficere potui, ut plane intelligerem, quodnam fuerit vetus jus municipiorum illius temporis, de quo hic agit Livius: quem locum lubricum esse, vere dicunt viri docti. Nam mihi de jure municipiorum sine suffragio omnia alia, atque illi voluerunt, ex Livio colligi videntur. Quum dicunt, municipia, quibus civitas Romana cum suffragio dabatur, simul cum illa leges Romanas accepisse, eo ipso pro certo ponunt, Alatrinatibus, Verulanis, et Ferentinatibus civitatem cum suffragio oblatam fuisse. Hoc non diserte quidem tradit Livius; sed tamen plane probabile est. Nam ratio suadet, ut credamus, Romanos, quum Anagninis ceterisque Hernicorum populis, qui ab iis defecerant, victis civitatem sine suffragio dederint, eorum, qui se a contagione defectionis ac belli adversus Romanos removerant, fidem praemio aliquo remunerandam, iisque plus, quam rebellibus, tribuendum existimasse. Hoc autem quid aliud esse potuit, quam datio civitatis Romanae cum suffragio? (nam Cellario 2. Geogr. 9. quasi auctore Livio scribenti, Alatrinates civitatem sine suffragio tulisse, haud dubie error obrepsit). Sed hi, ne leges suas amitterent, munere illo uti non voluerunt. Unde consequens est, eos, qui civitatem Romanam cum suffragio accipiebant, etiam leges Romanas una cum civitate accepisse. Sed qua ratione putaverint ex hoc loco Livii intelligi, eos, quibus civitas sine suffragio dabatur, leges suas retinuisse, non adsequor, et contrarium potius ex eo confici existimo, quod Livius Anagninis ceterisque Hernicorum populis, qui defecerant, cum civitate sine suffragio data *magistratibus interdictum* scribit. Cur enim, si leges suae illis relictae erant, magistratus adimebantur? An enim, ubi leges sunt, magistratus non debent esse, qui ex iis jus dicant? Et Sigonius ipse sibi in hac re non satis constat. Nam quum 2. de Ant. Jur. Ital. 7. tradat, Anagninos, quibus civitas Romana

ipsos, quod aliquamdiu soli Hernicorum habuerunt, 24 permissum. Anagninis, quique arma Romanis in-

sine suffragio concessa erat, leges suas retinuisse, ejusdem libri c. 13. et ad hunc locum Livii ex verbis Livii *magistratibus interdictum*, et ex Festo docet, Anagniam in praefecturae formam redactam; in praefecturas autem quotannis Roma praefectos, qui ibi ex legibus Romanis jus dicerent, missos fuisse, ex eodem Festo ostendit. Hoc si verum est, cur credemus, ceteros Hernicorum populos, qui in eadem caussa erant, quibus itidem, ut Anagninis, *magistratibus interdictum* dicit Livius, leges suas retinuisse? aut quomodo hinc quasi regulam conficiemus, omnibus municipiis, quae civitate Romana sine suffragio donabantur, leges suas relictas fuisse? Nec confirmatur, quod viri docti putant, haec sententia ex iis, quae c. 45, 7. leguntur. Dicunt ibi Aequi, quum feciales Romani ad eos res repetitum venissent: *Tentationem esse, ut, terrore incusso belli, Romanos se fieri paterentur; quod quantopere optandum foret, Hernicos docuisse: quum, quibus licuerit, suas leges Romanae civitati praeoptaverint: quibus legendi, quid mallent, copia non fuerit, pro poena necessariam civitatem fore.* Hic Aequi civitatem sine suffragio Hernicis datam poenam interpretantur. Jam vero quum in ea re per se nihil poenae sit, quippe quum interdum bene meritis honoris causa civitatem sine suffragio datam legamus, poena illa in hoc solo sita esse potuit, quod civitatem ita datam legum suarum amissio sequebatur: quas multos civitati Romanae etiam cum suffragio datae praeposuisse, ex his locis cognosci potest. Nam, quod alibi Livius aliique Latinos et Italicos jus civitatis Romanae cupidissime adpetiisse tradunt, id ad posteriora tempora pertinet. Et ad eadem referenda sunt, quae Spanhemius adversus Sigonium de populis fundis disputat; quorum quum in vetere historia Romana nulla mentio fiat, ex iis, quae de his prodita sunt, non possunt definiri jura municipiorum antiqui temporis. Verum quemadmodum non puto ex his duobus locis Livii ostendi posse, olim municipia omnia, quibus civitas Romana sine jure suffragii data erat, leges suas retinuisse, ita neque adfirmare velim, ea omnia leges suas cum civitate Romana amisisse. Nam fortassis aliquid discriminis fuit inter populos, quibus Romani hoc honoris causa tribuebant, ut Caeritibus apud Strabonem l. 5. p. 220. et Gellium 16, 13. et Fundanis Formianisque apud Livium 8, 41, 10. et eos, qui, quum a ab societate eorum descivissent, deinde ab illis victi subactique fuerant, ut hic Hernici. Quando autem primum inductum sit, ut municipia non aliis legibus Romanis tenerentur, quam in quas populi illi fundi facti fuerant, nusquam, quod sciam, traditum est; sed verum esse potest, quod Cl. Otto putat, id coepisse obtinere post bellum sociale. Ceterum *redditas* interpretor *relictas*. 8, 14, 2. *Lanuvinis civitas data, sacraque sua reddita.* Caesar 7. B. G. 76. *Pro quibus meritis civitatem ejus immunem esse jusserat; jura legesque reddiderat.* Curtius 6, 6, 34. *Rex data venia non obsidionem modo solvit, sed omnia sua incolis reddidit.* DUK. *Aletrinati* Florent. Voss. 1. Leid. ambo, Lovel. 1. 3. Gaertn. Fragm. Hav. et Hear-

tulerant, civitas sine suffragii latione data: concilia connubiaque ademta: et magistratibus, prae-

nii Oxon. N. *Alerinato* Portug. et Haverk. *Alerinano* Harlej. *Allatrinati* Lovel. 4. V. ad cap. praec. §. 11. Tum *Veruliano* Haverk. *Vetulano* Fragm. Hav. a m. 1. *Verilano* Harlej. *Vesulano* Gaertn. *Veniliano* Voss. 1. Leidens. 2. et Lovel. 3. Deinde *Ferentinatique* Fragment. Hav. Hinc *τὸ quia* deest in Portug. et Fragm. Hav. sed in priori ad marginem adscriptum legitur. Insuper *nihil maluerunt, quam civitatem*, addita priori voce, contra mentem Livii Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Portug. Gaertner. Haverk. Fragm. Hav. Hearnii Oxon. C. et Neap. Latinii. Infra c 45, 7. *Quod quantopere optandum foret, Hernicos docuisse; quum, quibus licuerit, suas leges Romanae civitati praeoptaverint: quibus legendi, quid mallent, copia non fuerit, pro poena necessariam civitatem fore. id maluerunt, quam civitatem* Hearnii Oxon. N. Mox *connubiumque*, et §. seq. *connubiaque* Florent. vetustissimus. V. Dausquej. Orthogr. parte 2. v. *Connubium.* Sed, duplici *n* scribendum esse, docet vocis origo. Tum vox *soli* deficit in Portug. sed *soli Hernicorum*, transpositis vocibus, praeferunt Florent. Voss. ambo, Leid. ambo, Lovel. 1. 2. 3. 4. Harlej. Gaertn. Klock. Haverk. Fragm. Hav. et edd. antiquae usque ad Basil. anni 1539. quae, nescio qua auctoritate, ordinem mutavit. Eum itaque, quem codd. veriorem esse clamant, revocavi.

§. 24. *Anagninis, quique arma Romanis intulerant*] *Anagninis, qui quoque* Harlej. Portug. Gaertner. et Haverk. solito errore. V. ad 5, 27, 1. *Anagninis, quia arma* Lovel. 2. Sed Livius supra cap. praec. narravit, *praeter Alatrinatem, Ferentinatemque, et Verulanum omnes Hernici nominis populo Romano bellum indixisse, concilium populorum omnium habentibus Anagninis*: etiam hoc cap. *Anagninis Hernicisque aliis bellum jussum esse* dixit. Nunc itaque indicat, non solis Anagninis civitatem sine suffragii latione datam, sed etiam reliquis Hernicis, qui eorum exemplo Romanis arma intulerant. Patet itaque, nihil mutandum esse. Mox *consilia*, pro *concilia*, Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. et Gaertn. Indicat enim Livius interdictum fuisse, ne variis Hernici nominis populis convenire et in commune consulere liceret: cui rei vocem *concilium*, non *consilium*, convenire, docuit Gronovius infra ad 44, 2, 5.

Magistratibus, praeterquam sacrorum curatione, interdictum] Videri posset, pugnare inter se, *civitate donari*, et *magistratibus interdici*; verum haec neutiquam inter se pugnant, cum alterum ad municipii, alterum ad praefecturae jus pertineat: quorum hoc inter conditiones Italicarum civitatum durissimum fuit, cum formula praefecturae non longe a provinciae formula videatur abfuisse. Ut enim quotannis in provincias praetores Roma mitti soliti; sic in praefecturas praefecti, qui eas administrarent, ac jus dicerent, cum municipia suos magistratus, decuriones, duumviros, aediles, etc. haberent. SIG. Hoc ideo videtur dicere, quod non Romae tantum, verum etiam in aliis urbibus, multi, qui magistratus gerebant, sacerdotiis quoque fungebantur. Hos igitur sacerdotia, non magistratus, retinere voluerunt. nam

25 terquam sacrorum curatione, interdictum. Eodem
anno aedes Salutis a C. Junio Bubulco censore lo-
cata est, quam consul bello Samnitium voverat.
ab eodem collegaque ejus M. Valerio Maximo viae
26 per agros publica inpensa factae. Et cum Kartha-
giniensibus eodem anno foedus tertio renovatum:
legatisque eorum, qui ad id venerant, comiter mu-
nera missa.

alioqui sacerdotia proprie non sunt magistratus. DUK. In nulla ed. notarum Sigonii hoc scholion adparet, nisi apud Gronov. in edd. quae cum notis variorum prodierunt annis 1665. et 1679. qui, unde hausisset, quum inquirerem, tandem inveni, totidem verbis exstare inter notas Godelevaei, eum vero excerpsisse ex Sigon. 2. de ant. Jur. Ital. 10. et 12. Ceterum non quidem Hernicis eripiuntur magistratus antiqui, sed illis interdicitur aliud curare, quam sacra: quibus rite peragendis nulli praeesse posse existimabantur, quam qui titulo illo magistratuum veterum gaudebant: ex qua eadem superstitione Romanos regem sacrificulum creasse post reges ejectos, ut publica sacra, olim per ipsos reges factitata, curaret, auctor est Livius 2, 2, 1. Ceterum *magistratibus, praeterquam sacrorum curatione, jus interdictum creandis* interpolate praeferunt Portug. Gaertn. et Haverk. Sed, in hac lectione quid velit librarius, probe video; at structura verborum vitiosa est. Nihil muto.

§. 25. *Aedes Salutis a C. Junio Bubulco censore locata est*] Vox *aedes* non adparet in Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. cujus loco *ea res* praefert Leid. 1. *aedes Salutis ac Junio* habet Florent. censoris praenomine *C.* priori voci adcrescente. V. ad 39, 3, 1. in eodem postea cod. litera *c* a m. 2. expuncta est, quia illud *ac* sensum commodum non efficere animadvertit, qui recognovit. *a Cons. Junio* erat in Lovel. 4. Sed et ibi, additis notis τὸ *Cons.* delendum esse, librarius indicavit. *ab C. Junio* Portug. Gaertner. et Haverk. Tum *censore lata est* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. Paullo post *bello Samnitio*, pro *Samnitium*, Portug. et Gaertn. et *noverat*, pro *voverat*, idem Gaertn. atque Haverk. V. ad 10, 37, 15.

Viae per agros publica inpensa factae] *vige per agros* Leid. 1. *rugae per agros* Voss. 2. pro varia lectione in margine, et Lovel. 3. *virgae per agros* Lovel. 4. Tum *impensa publica factae* Harlej. Paullo ante copula *que* deficit in Haverk. [*aegros maxima impensa* Veith.]

§. 26. *Et cum Karthaginiensibus eodem anno foedus tertio renovatum: legatisque eorum*] Polyb. 3, [22.] ait, primum foedus cum Carthaginensibus ictum sub primis consulibus, quod Livius omisit. Tertium autem ictum eo tempore, quo Pyrrhus rex in Italiam trajecerit. Livius hoc anno tertio ictum. Antea etiam

XLIV. Dictatorem idem annus habuit P. Corne- 1
lium Scipionem, cum magiſtro equitum P. Decio
Mure. ab iis, propter quae creati erant, comitia 2
consularia habita, quia neuter consulum potuerat
bello abeſſe. Creati consules L. Poſtumius, Ti. Mi-
nucius. Hos consules Piso, Q. Fabio et P. Decio 3
subgerit, biennio exemto, quo Claudium Volum-
niumque, et Cornelium cum Marcio consules factos

anno CDVII. [7, 27, 2.] Sed, primumne ac secundum, incertum. GLAR. *tertium renovatum* edd. principes; pro quo Aldus quidem *tertio* subſtituit, sed inter errata *tertium* revocavit; donec Froben. anno 1531. iterum *tertio* reciperet, quod post eum reliqui servarunt, et tantum non omnes scripti retinent. V. ad 5, 16, 1. *tertio novatum* Voſſ. 2. et Lovel. 3. Mox *legationique eorum* Hearnii Oxon. B. *legatisque eo* Lovel. 4.

§. 1. *Cum magiſtro equitum P. Decio Mure*] Pall. sec. *Dictatorem idem annus habuit P. Cornelium Scipionem, magistrum equitum P. Decium Murenam.* GEBHARD. *cum magiſtro equitum P. Decio Murena* Flor. a m. 2. Harlej. Gaertn. Portug. Haverk. a m. 1. (qui habet *P. Decisio Murena* a m. 2.) et Hearnii Oxon. B. *P. Decio Mitre* Leid. 2. *P. Decio inire* Lovel. 3.

§. 2. *Quia neuter consulum potuerat bello abesse*] Ita primus edidit Curio, quum priores edd. praeferant *potuerant*; quod firmant Flor. Leid. 1. et Lovel. 1. ac 2. An id eodem modo dici potuit, quo *nemo crederent?* de quo supra dictum est ad 5, 39, 4. Praeterea *neuter consul* Portug. a m. 1. et Gaertn. Paullo ante *quae propter creati erant* alio ordine Fragm. Hav. *propter qui creati erant* Harlej. Tum *habitaq; uentur consulum* Lovel. 3. Voces *creati erant*, *comitia consularia habita*, *quia* desunt in Haverk.

L. Poſtumius, *T. Minutius*] *Ti. Minucius* tum ex fragmento consulatus Capitolini, tum etiam apertius ex Diodoro [l. 20. p. 774.] qui Τιβέριον Μινούκιον edit. SIG. Pall. pr. et tert. *Cajum* vocant, ut et Camp. Sigonius vero pertendit legendum *Tiberius Minucius*. GEBH. V. etiam Pighium in Annal. ad ann. CDXLVIII. p. 375. Poſteriori consuli perperam *T.* praenomen additur in Leid. 2. Lovel. 1. Gaertner. Haverk. et Fragm. Hav. *C.* praenomen in Voſſ. 2. Lovel. 3. et Portug. Deest vero in Leid. 1. Lovel. 2. 4. et Hearnii Oxon. L. 1. ac 2. Olim in Florent. scriptum fuerat *T. Minucius*, sed poſtea, praenomine eraso, altera manu scriptum est *et Minucius.* Etiam Lovel. 2. qui pronomen similiter omiserat, legit *Minuciusque*; quod et praefert Harlej. licet de praenomine nihil moneatur. *Munitius*, pro *Minucius*, est in Lovel. 1. literis perperam transpositis.

§. 3. *Hos consules Piso Q. Fabio et P. Decio subgerit*] Si quis dubitet, curaene fuerit Livio,

4 tradidimus. memoriane fugerit in annalibus digerendis, an consulto binos consules, falsos ratus, 5 transcenderit, incertum est. Eodem anno in campum Stellatem agri Campani Samnitium incursiones

ut consulum nomina diligenter describeret, habet hic, opinor, satis luculentum exemplum. Quare trium annorum consules omissos l. 2. ab urbe condita, puto injuria temporum, non Livii negligentia, accidisse. GLAREAN. De his consulibus a Livio omissis v. ad l. 2. in initio, et ad loca ibi laudata. Ceterum *Piso Fabio et P. Decio* praeferunt Lovel. 2. Port. Haverk. et Hearnii Oxon. B. *Pisoq; Fabio et P. Decio* Leid. 2. et Lovel. 1. ac 3. *Piso a Fabio et P. Decio* Gaertn. *Piso et Fabio et P. Decio* Harlej.

Claudium Volumniumque, et Cornelium cum Marcio consules] *Claudium Voluminiumque* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. *Claudium Voluminumque* Fragm. Hav. V. supra hoc lib. c. 42, 2. *Claudium Volumnium et Cornelium* Portug. et Haverk. *Claudium Volumnium et Q. Cornelium* Lov. 4. Verum haud magis Cornelio praenomen addendum est, quam Claudio, Volumnioque et Marcio; et insuper non *Q.* sed *P.* dictus est. Mox *tradimus*, pro *tradidimus*, Portug. a m. 1. V. infra ad 34, 29, 13.

§. 4. *Memoriane fugerit in annalibus digerendis*] Libri omnes cusi et calamo picti *memoriaene fugerit*. GEBH. *memoriaene* etiam apud me Florent. Voss. ambo, Leid. ambo, Lovel. 1. 2. 3. 4. Harlej. Portug. Klock. tum Neap. Latinii, et Hearnii Oxon. B. praeterea omnes edd. usque ad Frobenianam anni 1531. quae dedit *memoriane*, quomodo a m. 1. legebatur in Fragm. Hav. in quo deinceps alius substituit *memoriaene*, tertius *memoriamne*, quae postrema lectio etiam visitur in Gaertn. Quomodo fere Cic. loquitur 7. ad Att. ep. 18. *De Dionysio fugit me ad te antea scribere*. Sed nec vulgatum displicet. *fugerit memoria*, pro e memoria: quomodo *fugere sinu alicujus* in Propert. 1. eleg. 8, 38. ex conjectura emendat, et inlustrat Brockhus. notis ad illum locum. Tum *fugerat* Gaertner. *fuerit* Lovel. 2. V. ad 27, 32, 6. Voces *tradidimus. memoriane* etc. *binos consules* desunt in Haverk. Mox *certum est*, pro *incertum est*, legit Lovel. 3. *Tò est* exsulat ab Haverk.

§. 5. *In campum Stellatem agri Campani*] *in campum Stellätem* Haverk. et Fragm. Hav. a m. 1. et ita peccant pauci codd. infra 10, 31, 5. et 22, 13, 6. Campum Stellatem, partem agri Campani, inlustrat Camill. Peregrinus in Campan. Fel. Diss. 2, 33. [*Eo anno* Veith.]

§. 6. *Tifernum Postumius, Bovianum Minucius, petissent*] Cum ambo consules in Samnium missi sint, necesse est, Tifernum in Samnio oppidum esse; cum omnes authores Umbrorum esse oppidum, diverso coeli tractu, fateantur. Fieri tamen potest, ut duorum oppidorum hoc sit nomen. Libro etiam sequente [c. 30, 7.] Livius montem in Samnio Tifernum perhibet. Est et apud Plinium 3, 11. Tiferni amnis mentio, cujus meminit et Ptolemaeus apud Garganum [3, 1.] si codices non errant.

factae. Itaque ambo consules, in Samnium missi, 6
quum diversas regiones, Tifernum Postumius, Bovianum Minucius, petissent; Postumii prius ductu ad Tifernum pugnatum. Alii haud dubie Samnites 7

GLAR. *Tifernum* cum sit in Umbria oppidum, miratur Glareanus, hoc loco in Samnio poni, quod idem fit etiam sequenti libro [c. 14, 6.] Ego vero utroque in libro *Trifernum* in omnibus veteribus libris legi reperio. SIG. Pall. pr. et tert. *Tifernium*, sec. binaeque edd. *Trifernum*. GEBH. *Trifernum* etiam Portug. Gaertner. Haverk. Hearnii Oxon. B. N. et ed. Rom. anni 1472. *Tifernium* Voss. ambo, Leid. ambo, Lovel. 1. 2. 3. et Fragm. Hav. *Tifinum*, vel *Tifinium*, Hearnii Oxon. C. Et quidem Ortel. in Thes. Geogr. v. *Trifernum* hoc loco *Trifernum* legisse videtur, atque oppidum in Pelignis fuisse dicit. Cluver. autem in Ital. Ant. 4, 7. p. 1194. *Tifernum* vulgatum probat, docens hujus nominis oppidum situm fuisse circa Tifernum flumen; quod exiguum, supra Bovianum exortum, per Samnites primum, mox Frentanos in superum mare evolvitur, vulgari nunc vocabulo *Biferno* dictum, atque illud oppidum esse, quod nunc *Molise* vocatur. Adde Cellar. Geogr. ant. 2, 9. p. 550. V. etiam infra ad 10, 14, 6. Hinc *Bovinum* quaedam ex antt. edd. Tum *Munitius* Lovel. 1. V. ad §. 2. Tandem *petisset* Voss. duo, Leid. duo, Lovel. 2. 3. 4. Harlej. et Fragm. Hav. *petivisset* Gaertn.

Postumii prius ductu ad Tifernum pugnatum] *cum Postumii prius ductu* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. Deinde *ad Trifernum* Portug. Gaertn. et Haverk. *ad Tifannum* Leid. 2. *ad Tiferinum* Harlej. *ad Tifernium* Lovel. 2. 4. ac Fragm. Hav. Insuper *pugnant* Leid. 2. et Lovel. 1. *pugnatur* Harlej.

§. 7. *Alii haud dubie Samnites victos, ac triginta millia inde hominum capta tradunt*] Malim in dubia inter auctores victoria *duo millia*, quam *triginta*, ut Diodorus [l. 20. p. 779.] scribit: Στρατιώτας δὲ ἐζώγρησαν ὑπὲρ τοὺς δισχιλίους. SIG. Sigonius reponit ex Diodoro *ac duo millia inde hominum capta tradunt*. Sed nostrae membranae etiam disertim habent: *Alii haud dubie Samnites victos, ad triginta millia hominum capta tradunt*. MOD. Locus controversus inter criticos et Livii emendatores: e quibus Sigonius mavult *duo millia*, quam *triginta*, e Diodoro. Palat. pr. *alii haud dubie Samnites victos a consulibus, XX. millia hominum capta tradunt*. sec. *alii haud dubie Samnites victos, ad triginta millia hominum capta tradunt*. tert. *alii haud dubie Samnites victos a consulibus, XX. milia hominum capta Samnites capta tradunt*. Mihi Pal. sec. scriptura, quam et Modius e membranis Fuldensibus tradidit, non displicet. GEBH. Duo Pall. Thuan. duo Voss. Helm. *ac viginti millia, hominum* sine τῷ *inde*. Sigonius ex Diodoro *duo millia*. J. FR. GRON. *Samnites victos a consule, ac viginti millia hominum* Voss. 2. *Samnites victos a consul, viginti millia hominum* Lovel. 3. *victos Samnites, ad CXX. millia hominum* Lovel. 4. *Samnites victos, ad viginti millia hominum* Fragm. Hav. a m. 2. in quo *ac viginti* fuerat a m. 1. *Samnites*

victos, ac viginti millia hominum capta tradunt:
8 alii Marte aequo discessum, et Postumium, metum simulantem nocturno itinere, clam in montes copias abduxisse: hostes secutos duo millia inde lo-
9 cis munitis et ipsos consedisse. Consul, ut stativa tuta copiosaque (et ita erant) petisse videretur, postquam et munimentis castra firmavit, et omni

victos, ac triginta millia hominum Portug. et Hearnii Oxon. B. ac C. [Veith.] *Samnites victos, ad triginta millia hominum* Gaertner. et Haverk. Reliqui codices mei *Samnites victos, ac viginti millia hominum* praeferunt, nisi quod sollemni errore *omnium* sit in Leid. 1. V. ad 3, 54, 6. Ex solo Florent. nihil variantis lectionis notari video, ut verisimile sit, eum ita exhibere, quemadmodum notae Sigonii praescriptum est. *ad viginti* non displiceret, si meliorum codd. auctoritate firmaretur. *ad* enim pro circiter Livio familiare est. V. infra ad 10, 46, 5. Solent autem *ad* et *ac* a librariis permutari. V. ad 21, 32, 2. *ac viginti* tamen, quod Gronov. restituit, servavi, atque insuper *inde* ex contextu ejeci, quia id in nullo, nisi forte in Flor. supererat, et facile *iñ*, sive *inde*, ex numeri millenarii nota *M* repeti potuit.

§. 8. *Metum simulantem nocturno itinere, clam in montes copias abduxisse*] Pallat. sec. *deduxisse*. Andreae ed. *adduxisse*. GEBH. *victum simulantem* Hearnii Oxon. C. *incertum simulantem* Lovel. 4. Tum *clam* non adparet in Lovel. 4. Deinde *copias deduxit* Haverk. *copias adduxisse* Gaertn. omnesque typis exarati usque ad Froben. qui anno 1535. *copias abduxisse* recte edidit. V. ad 27, 29, 1. Paullo ante copula *et* deerat in Haverk.

Hostes secutos duo millia inde locis munitis et ipsos consedisse] *hostes insecutos duobus millibus passuum inde locis munitis et ipsis consedisse* praefert Lovel. 4. reliquis invitis.

§. 9. *Ut stativa tuta copiosaque (et ita erant) petisse videretur*] *ut statim tuta* Leid. 2. *ut statuta tuta* Lovel. 3. Hinc *et ita erat* Portug. quae lectio indicat, ideo praecipue Postumium copias in montem abduxisse, ut ibi stativa tuta et copiosa haberet. Sed praestat vulgatum. Primaria enim ratio, cur castra huc contulerit, erat, ut hostem strategemate fallendi occasio daretur; et hinc Postumius nocturno itinere metum simulavit, cum copias clam in montes abduceret, ne se id consilium animo agitare hostis suspicaretur, aut adtentius ad ea, quae acturus esset, animadverteret. Tum *videtur* Portug. V. ad 40, 14, 3. *videntur* Voss. 2. Lovel. 3. et Haverk. *viderentur* Lovel. 2. et Fragm. Hav. a m. 1.

Et omni adparatu rerum utilium instruit] Pall. pr. et tert. *et omnia properatu rerum utilium instruxit*. Reliqui quoque *instruxit*. GEBH. Id est, ut puto, necessariarum victui, quae 3,

adparatu rerum utilium instruxit; relicto firmo 10
praesidio, de vigilia tertia, qua duci proxime potest, expeditas legiones ad collegam, et ipsum adversus alios sedentem, ducit. ibi, auctore Postu- 11
mio, Minucius cum hostibus signa confert; et, quum anceps proelium in multum diei processisset, tum Postumius integris legionibus defessam jam a-

42, 5. *utensilia* vocat. nam stativa copiosa fuisse dicit. Hac significatione *utilia* apud Aurelium Vict. et Ammianum legi, docent Pricaeus ad Apul. l. 2. p. 108. et Gronov. 2. de Pec. Vet. 7. et ad Taciti 1. Ann. 70. DUKER. *omnia pro paratu rerum utilium* Voss. 2. et Lovel. 2. ac 3. *omnia properatu utilium rerum* Fragm. Hav. a m. 1. *omnia apperatu* a m. 2. *omnia praeparatu utilium rerum* Lovel. 4. Sed error ortus est ex literis olim continua serie scriptis, et postea inperite in voces distributis. Prima enim litera τοῦ *apparatu* voci praecedenti *omni* juncta pro litera secunda *p* scriptum crediderunt *p*, vel *p̄*, et ita *pro paratu* ac *praeparatu* dederunt. *instruit* autem errore operarum receptum est in ed. Modianae contextum; quod, a Grutero, Dan. Heinsio, et J. Fr. Gronovio servatum, Cl. Jac. Gronovius emendavit, substituens *instruxit*; quomodo non modo edd. priores, sed et omnes codd. constanter legunt. Cl. etiam Ant. Perizonius, *instruxit* omnino legendum videri, ad marginem ed. Gronovianae anni 1665. monuit.

§. 10. *Relicto firmo praesidio, vigilia tertia*] MS. Fuld. *de tertia vigilia.* MOD. Pall. tres *de vigilia tertia.* Campan. *relicto firmo praesidio inde vigilia tertia* etc. GEBH. Fuldenses et omnes scripti nostri *de vigilia tertia*, aut, quod malo, *de tertia vigilia.* Ante tertiam vigiliam exactam. 34, [61, 14.] *Ipse de tertia vigilia navem conscendit, et profugit.* 40, [4, 10.] *Sopitis omnibus de tertia vigilia conscendunt.* Caesar 1. Gall. [12.] *De tertia vigilia cum legionibus tribus e castris proficiscitur.* Iterum [c. 21.] *De tertia vigilia T. Labienum legatum propere cum duabus legionibus summum jugum montis ascendere jubet.* J. FR. GRON. *de vigilia tertia* etiam omnes mei et Hearnii Oxonienses. Similiter etiam Aldus edidit, sed inter errata praepositionem iterum ejecit. Non recte. Liv. 28, 7, 3. *Quum ab Demetriade Scotussam, inde de tertia vigilia profectus trepidos hostes Heracleam compulisset.* Caesar 1. B. Gall. 21. *De quarta vigilia eodem itinere, quo hostes ierant, ad eos contendit.* c. 40. *Proxima nocte de quarta vigilia castra moturum.* c. 41. *De quarta vigilia, uti dixerat, profectus est.* 5, 9. *De tertia vigilia ad hostes contendit.* 1. B. Civ. 63. *Quum de tertia vigilia Petrejus atque Afranius castra movissent.* c. 64. *Eos, qui de tertia vigilia exissent, consequerentur.* 3, 75. *Reliquas de quarta vigilia eodem itinere praemisit.* c. 77. *De quarta vigilia ipse egreditur.* Hoc autem *de*

12 ciem hostium inproviso invadit. Itaque, quum lassitudo ac vulnera fugam quoque praepedissent, occidione occisi hostes, signa unum et viginti capta:
13 atque inde ad castra Postumii perrectum. Ibi duo victores exercitus perculsum jam fama hostem ad-

tertia vigilia notat post tertiam vigiliam inceptam, sive, ut Gronovius recte exponit, ante tertiam vigiliam exactam. Ita tempus, quod mediae nocti proximum est, *de media nocte*, quod meridiei, *de meridie* vocari, auctor est Censorin. de Die natali c. 24. Ceterum *de tertia tessera* Leid. 2. Vox autem *firmo* in eodem cod. et in Lovel. 1. non adparet. Mox *ducit* deficit in Voss. 2. et Lovel. 3.

§. 11. *Defessam jam aciem hostium inproviso invadit*] Pal. sec. *defessum jam acie hostem inproviso invadit.* GEBH. Ita etiam Portug. Gaertn. et Haverk. *defensam jam aciem* Leid. 2. et Lovel. 1. ac 2. Paullo ante *ubi auctore Postumio*, pro *ibi*, Voss. 2. et Fragm. Hav. a m. 1. V. ad 27, 5, 2. Praeterea *tum* exsulat a Gaertn.

§. 12. *Occidione occisi hostes, signa unum et viginti capta*] *occidione occidi hostes* Lovel. 4. *occidiose occidi hostes* Haverk. Vox *occidione* omittitur in edd. vett. usque ad Aldum, qui primus contextui addidit. Consentiunt reliqui scripti. De locutione *occidione occidere* v. ad 2, 51, 9. Tum *signa militaria duo et viginti capta* Lovel. 2. et Hearnii Oxon. L. 2. *signa unum et triginta capta* edd. vett. pro quo Aldus primus *viginti* reposuit, idque codd. omnium auctoritate firmatur. Paullo ante *laxitudo ac vulnera*, pro *lassitudo*, Lovel. 3. Sed, interdum *lassus* ac *laxus* culpa scribarum commutari, olim monui ad Silii 8, 322. V. etiam viros doctos ad Rutilii Itiner. 1, 371. *lassitudo et vulnera* Lovel. 2. Tum *fuga quoque praepedissent* Port. Gaertner. et Haverk. *fuga perpendissent* Harlej. De verbo *praepedire* v. infra ad 28, 1, 6. Paullo post *porrectus*, pro *perrectum*, Gaertner.

§. 13. *Perculsum jam fama hostem adorti fundunt fugantque*] *percussum jam fama* Portug. Saepius hae voces commutantur. V. ad 34, 15, 2. *perculsum jam fame* Voss. ambo, Leid. ambo, Lovel. 1. 2. 3. 4. Harl. et Fragm. Hav. a m. 1. Neque aliter etiam Florent. a m. 1. in quo manus altera vocem *fama* deinde erasit. Tum *hostem* deest in Leid. 2. Deinde *fuderunt fugantque* Lovel. 1. a m. 1.

Signa militaria sex et viginti capta] Deleo τὸ *capta*. Sufficit enim mox poni *et castra utraque capta*. J. FR. GRON. Si codd. Gronovio delenti adstipularentur, vocem illam non requirerem: nunc quum in ea servanda omnes consentiant, libris invitis non mutandum arbitror. Similiter infra 10, 14, 21. *Tria millia et quadringenti caesi, capti ad trecentos ferme et triginta, signa militaria capta tria et viginti.* c. 17, 4. *Ibi duo millia Samnitium et centum pugnantes circumventi captique; et alia praeda ingens capta est.* ubi iterum *capta est*. Gronov.

orti fundunt fugantque: signa militaria sex et viginti capta, et imperator Samnitium Statius Gellius, multique alii mortales, et castra utraque capta: et Bovia- 14
num, ubi postero die coeptum obpugnari, brevi capitur. magnaque gloria rerum gestarum consules

displicet. 24, 16, 4. *Alii omnes caesi aut capti: capta et signa duodequadraginta.* 41, 12, 8. *Plus septingenti aut in proelio, aut in castris capti: et signa militaria unum et quinquaginta capta.* Neque Livium a vocis, quae praecessit modo, repetitione abhorrere, supra dictum est ad 1, 3, 9. Ceterum *militaria signa* alio ordine Leid. 2. et Lovel. 1. etiam *sex enim et viginti* Harl. [*duo et viginti* Veith.]

Statius Gellius, multique alii mortales, et castra utraque capta] Diodorus [l. 20. p. 779.] vocat Γέλλιον Γάϊόν. SIG. Pall. pr. et tert. *Scatrus Cellius.* reliqui *Statius Cellius.* GEBH. *Scatrus Tellius* Lovel. 3. *Scatius Tellius* Voss. 2. *Statius Celius* Leid. 2. et Harlej. *Statius Coelius* Hearnii Oxon. B. et C. *Statius Cellius* Florent. Voss. 1. Lovel. 1. 2. 4. Leid. 1. Portug. Gaertner. Haverk. Fragm. Hav. Klock. Oxon. N. et edd. antt. usque ad Sigonium, qui *Statius Gellius* substituit, quem Gruter. et deinde recentiores reliqui secuti sunt. Et *Gellius* etiam praeferendum videtur tum ob auctoritatem Diodori a Sigonio laudati, tum etiam quod nomen sit, alibi inter Samnites notum. Certe *Gellius Egnatius ex Samnitibus* auctor belli Etrusci memoratur infra 10, 18, 1. Pro *Statius* autem legendum videri posset *Status*; quod antiquorum praenomen esse, auctor est Valer. Max. Epit. 10. *Status a stabilitate, Faustus a favore praenomina sumta erant.* Eadem ergo forma conceptum foret, qua *Mettus, Attus* et similia, de quibus v. ad 1, 23, 4. Praesertim quum *Statius* potius nomen servile fuerit. Gellius l. 4. cap. ult. *Statius autem servile nomen fuit. Plerique apud veteres servi eo nomine fuerunt. Caecilius quoque ille comoediarum poëta inclitus servus fuit, et propterea nomen habuit Statius, quod postea versum est quasi in cognomen; adpellatusque Caecilius Statius.* Infra *Statium Minacium* ducem Samnitium Livius memorat 10, 20, 13. ubi Gronov. *Statum* malebat; cod. Flor. *Statum* praefert, ut *Statum* forte et ibi reponendum sit, quod in Port. exstat. Verum ἐπέχω. Nam *Statius Metius* Campanus obcurrit infra 24, 19, 2. *Statius Statilius* Bruttiorum et Lucanorum dux apud Valer. Max. 1, 8, 6. Aliam autem nominum apud Romanos, aliam apud reliquos Italiae populos rationem esse, saepius dictum est. Praeterea *et multi alii mortales* Harlej. Portug. Gaertn. et Haverk. *multique mortales* Lovel. 2. Tum vocula *et* deficit in Voss. 2. et Lovel. 3.

§. 14. *Et Bovianum, ubi postero die coeptum obpugnari, brevi capitur*] Hoc oppidum anno CDXLIV. [c. 31.] rursus postea anno CDLV. capitur [10, 12, 9.] Ita Livius ter captum memorat, cum ne semel quidem defecisse uspiam scribat. GLAR. Miratur hoc etiam loco Glareanus, Bovianum, quod anno CDXLIII.

triumpharunt. Minucium consulem, cum vulnere gravi relatum in castra, mortuum, quidam auctores sunt, et M. Fulvium in locum ejus consulem subfectum: et ab eo, quum ad exercitum Minucii mis-

[c. 31.] supra expugnatum traditur, idem hoc anno iterum, sine ulla defectionis mentione, captum a Livio scribi. ne miretur, Diodorus admonet, qui *Bolam*, non *Bovianum*, captum aït l. 20. [p. 779.] ubi res gestas his consulibus edit. *Τῶν δ' ὑπάτων εὐθὺς ἑλόντων πόλιν Βῶλαν Γέλλιος Γάϊος ὁ τῶν Σαμνίτων ἡγεμὼν ἐφάνη. μετὰ ςρατιωτῶν ἑξακισχιλίων.* †. „Glareanus hic tibi „occasionem praebuit inspiciendi locum apud alios auctores. „Quare pro gratia non erat reddendum convitium. „ †. SIG. Cl. Jac. Perizonius in Animadv. Hist. cap. 4. p. 164. *Bovianum* contra Sigonium defendit, quia ei, *Bolam* legendum ex Diod. Sic. conjicienti, refragantur omnes Msti; quod vix verisimile esse putat, ter (toties enim id oppidum hoc capite nominatur) eumdem plane in modum et tam graviter fuisse corruptos. Praeterea addit, l. 10, 12, 9. idem oppidum denuo aliquot annis post a Cn. Fulvio vi captum narrari: et tamen postea iterum ita de eo loqui Livium c. 41, 41. quasi semper Samnitium fuerit; quandoquidem, iis proelio victis a L. Papirio consule, nobilitatem eorum et equites Bovianum perfugisse tradit. Quod itaque Livius narret, Bovianum, de cujus expugnatione supra egit, hic iterum obsideri, ac capi, vel errori ejus adscribendum existimat, dum inprudens alios aliis locis sequitur auctores, inter se in annis capti a Romanis oppidi variantes; vel, si vere toties in Romanorum potestatem redactum fuit, id certe in diligentia ejus summo jure desiderari, quod nusquam, ad effugiendam incogitantiae speciem, ne verbo quidem monuerit, identidem ab hostibus fuisse recuperatum. Ceterum *Bovianum* etiam tribus locis hoc capite servant Msti mei, nisi quod *Bebianum* sit hoc loco in Leid. 1. *Bodianum* in Harlej. *Bobianum* in Florent. Voss. duobus, Leid. 2. et Lovel. 1. ac 3. quod etiam Florent. loco tertio praefert. V. de commutatione perpetua literarum *b* et *u* supra ad 5, 24, 5. Praeterea rationibus Perizonii conjecturam Sigonii rejicientis addi potest, ideo etiam eam minus placere posse, quod supra hoc cap. ambo consules *in Samnium* missi dicantur, quia Samnites in campum Stellatem agri Campani inpetum fecerant, scilicet ut eos inde ad sua defendenda revocarent. Urbs autem *Bola* vel *Bolae* non in Samnio, sed in Aequis fuit, adeoque Minucius Bolam petendo in patriam redeundi necessitatem Samnitibus non inposuisset. Insuper Livius hoc oppidum semper numero plurali *Bolas* vocat, ut 4, 49, 6. et 6, 2, 14. quamvis tamen ab aliis etiam *Bola* dicatur. Tandem intervallum locorum, quo Bolae in Aequis a Tiferno in Samnitibus distant, vix convenire posse videtur strategemati, quo Postumius hostes hic decepit, quamvis meminerim alterius strategematis, quo Claudius Nero Hannibalem decepisse narratur infra l. 27, 43. et seqq. et apud alios. Deinde *coepta obpugnari* Florent. Voss. 1. Leid. duo, Lovel. 1. et Hear-

sus esset, Bovianum captum. Eodem anno Sora, 16 Arpinum, Censennia, recepta ab Samnitibus. Herculis magnum simulacrum in Capitolio positum dedicatumque.

nii Oxon. N. quibus et Thuan. consentire, Gronov. ad §. seq. observat. Quod autem is inde patere putet, pro *Bovianum* olim *Bola* scriptum fuisse, mihi longe secus videtur. Quia enim rationes modo datae efficiunt, quo minus *Bola* probare possim, si tamen Livius, tot codd. optimis consentientibus, *coepta* scripsisse existimari debeat, inde factum erit, quod quaevis urbium nomina saepissime genere feminino efferantur. V. (* ad 37, 9, 8.) Inl. Heinsium ad Ovid. Ep. 1. Her. 48. Hinc optime defendi potest vulgata lectio apud Statium 1. silv. 3, 86.

— — *cedant vitreae juga perfida Circes*
Dulichiis ululata lupis, arcesque superbae
Anxuris.

ubi Cluver. in Ital. Ant. 3, 7. p. 1010. et nuper Markland. in notis, nullis addicentibus libris, legendum censuerunt *superbi Anxuris:* licet tamen etiam cum Holsten. ad d. l. Cluver. jungi possit *arces superbae.* Quin etiam hinc patrocinium parari potest vulgatae scripturae apud Spart. in Pescenn. Nigr. 1. *Pescennius ergo Niger, ut alii tradunt, modicis parentibus, ut alii, nobilibus fuisse dicitur, patre Annio Fusco, matre Lampridia, avo curatore Aquini, ex qua familia originem ducebat.* Ex qua, nempe Aquino, familia originem ducebat. Hic enim, invitis Mstis, Casaub. et Salmas. *ex equestri familia* legendum opinantur. Ut tamen dicam, quod sentiam, *coeptum* hoc loco praeferendum puto. *coeptum oppugnari est* legunt Portug. Gaertn. et Haverk. Verum *τὸ est* librariorum esse puto; qui de suo addiderunt, quod Livius subintelligendum reliquerat.

§. 15. *Cum gravi vulnere relatum in castra, mortuum, quidam auctores sunt*] *tum gravi vulnere* Lovel. 2. Male. Livius 33, 25, 9. *Tuditanum, latum cum gravi vulnere ex proelio, haud ita multo post exspirasse. Tum* et *Cum* in Mstis commutari, infra videbimus ad Epit. Liv. 48. in fine. Hinc *in castra relatum* Gaertn. Deinde vox *mortuum* deficit in Lovel. 4. Tum *quidem auctores sunt* Lovel. 1. V. ad 39, 17, 5.

M. Fulvium in locum ejus consulem suffectum] Edd. principes *L. Fulvium.* pro quo Aldus recte *M. Fulvium* reposuit. In fastis enim Capitolinis, qui hoc anno laceri sunt, superest tamen Fulvii praenomen, et prima litera nominis *M. F.:::::.* in fastis vero triumphalibus integra nomina *M. FVLVIVS. L. F. L. N. PAETIN.* Harlej. etiam male praefert *M. Fabium.* Nomina haec pariter infra confunduntur hoc lib. c. 46, 1. (* 27, 25, 6.) Similiter Cl. Cockman in duobus codd. Oxoniensibus *Cn. Fabius*, pro *Cn. Flavius*, invenit apud Cic. 1. de Orat. 41. [*consulem* omittit Veith.]

Bolam captam] Omnes libri *Bovianum captum.* Miratur Glareanus, oppidum, quod supra

1 XLV. P. Sulpicio Saverrione, P. Sempronio Sopho

expugnatum traditur, idem hoc anno iterum, sine ulla defectionis mentione, captum a Livio dici. Sigonius, ut caussa mirandi cesset, auctore Siculo scribit *Bolam captam*, non hic modo, sed praeterea bis eodem capite, ubi *Boviani* mentio est. Modius ubique reddidit *Bovianum*, quod prioribus duobus locis reliquit Gruterus, hoc ultimo fecit *Bolam captam*. Flore... Thuan. Voss. medio loco, *et Bovianum, ubi postero die coepta oppugnari*, non *coeptum*. Scio defendi posse, ut *Eunuchum suam*. Non hoc tamen spectasse Livium puto: sed librarii, qui hoc retinuere, fatentur, fuisse aliquando: *et Bola, ubi postero die coepta oppugnari*. J. FR. GRON. Sententiam supra dixi ad §. praec.

§. 16. *Eodem anno Sora, Arpinum, Cessentia, recepta ab Samnitibus*] Quidam *Censennia* restituerant, quod nescio quam bene. quidam *Consentia*, quod minime quadrat. Est enim Consentia Brutiorum oppidum, longe a Samnitibus. Vide, num *Esernia* legendum, cujus in Samnitibus meminit cum Ptolemaeus [3, 1.] tum Plinius [3, 12.] GLAR. Vet. lib. *Censennia*. Diodorus *Serenniam* edit, l. 20. [p. 779.] *Οἱ δὲ ὕπατοι τῶν συμμαχίδων πόλεων τὰς ἁλούσας ἀνεκτήσαντο Σῶραν, Ἀρπίνας, καὶ Σερεννίαν.* *Consentia* certe locum non habet. Qua de re laborat Glareanus. SIG. *Censennia* Sigonius, cum fecissent *Consentia*. Apud Diodorum est *Serennia*. Glareanus et Cluverius [3. Ital. Ant. 8. p. 1044.] *Aesernia*. Andreas *Cessenia*. Flor. *Cesennia*. Bott. et Helm. *Cersennia*. ut credibile sit, *Cerfenniam*, vel *Cirfenniam* esse, inter Corfinium et Albam Fucentiam in itinerario Antonini et tabula Peutingeri conspicuam. quae conjectura est Alberti Rubenii. J. FR. GRON. *Eo anno* Voss. ambo, Leid. ambo, Lovel. 1. 2. 3. 4. Portug. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. N. B. ac C. [Veith.] Saepissime ita codd. variant. V. ad 10, 10, 6. Deinde *Cōseta* Haverk. *Cossentia* Hearnii Oxon. C. *Censenna* ejusdem B. *Cesenia* Harlej. *Censenia* Lovel. 4. *Cesennia* Florent. *Cessenia* edd. Rom. anni 1472. et Parm *Cessentia* Mediol. anni 1480. et proximae. *Cosentia* Mogunt. *Consentia* Cervicorn. *Censennia* Aldus cum plerisque recentioribus et codd. reliquis. *Serennia*, ut Sigon. edidit, probasse videtur Ortel. in Thes. Geogr. ea voce. De *Cerfennia*, quod nomen restituendum Gronov. existimavit, vide viros doctos ad Antonin. Itiner. p. 309. Memoratur in lapide apud Reines. Class. 3. inscr. 80.

AIAM. CLAVDIAM. AALER.
A. CERFENNIA. OSTIA. ATE :.:.:.
MVNIT. etc.

Praeterea *a Samnitibus* Leid. 2. Lovel. 1. 2. Portug. Haverk. et Fragm. Hav.

Herculis magnum simulacrum in Capitolio positum dedicatumque] Sic sane plerique codd. In nonnullis vero *magni*. recte, ut opinatur doctiss. Montacutius in Diatr. ad P. 1. Seldeni Hist. Decimarum p. 440. nam hoc cognomen Herculis, ut satis liquet ex Arnobio, aliisque. HEARNE. Omnes mei, non tantum scripti, sed et excusi, *Herculis magnum simulacrum* constanter

Sopho consulibus, Samnites seu finem, seu dilationem belli quaerentes, legatos de pace Romam

praeferunt; neque ullum suorum codd. nominatim Cl. Hearne indicavit, qui aliter legerit. Mirari igitur subit, quinam codd. fuerint, in quibus *magni* invenerit. Per *magnum simulacrum* intelligi potest statua colossea. Talis colossus Herculis in Capitolio Romano exstitit, sed eo demum translatus ex urbe Tarento a Fabio Cunctatore, quum eam tempore belli Hannibalici vi expugnasset. V. Strab. l. 6. p. 278. Plutarch. in vita Fabii p. 187. et Plinium 34, 7. ad quem posteriorem locum duo priora laudans J. Harduin. subjungere potuit, dedicatum hoc *deinde* simulacrum esse, positumque in Capitolio, anno urbis CCCCL. P. Sempronio Sopho, P. Sulpicio Saverrione consulibus, ut Livius refert l. 9. Verum, si ad temporum rationem adtendisset, nullo negotio videre potuisset, Herculem, quem Fabius Verrucosus Tarento Romam transtulit, *deinde* in Capitolio dedicatum non fuisse anno CCCCL. siquidem Fabius, qui transtulit, demum Tarentum expugnarit circa annum DXLIV. integro ferme seculo post, quam Herculis magnum simulacrum hoc anno in Capitolio positum dedicatumque fuisse referatur. Rectius itaque Just. Rycquius de Capit. Rom. c. 25. putat, vel Livium de alio Herculis simulacro, quod a Fabiano illo diversum erat, loqui, vel in dedicatione ejus adnotanda μνημονικὸν ἁμάρτημα commisisse: certe Livium de Hercule Romam translato nihil narrasse l. 27, 16. ubi urbis expugnatae historiam refert. Ceterum *positum*, *dedicatum*, omisso τῷ *que*, Lovel. 4.

§. 1. *P. Sulpicio Averrione*] *Saverrione* ex tabulis Capitolinis. SIG. *L. Sulpicius* vocatur Plinio 33, 1. Eam autem lectionem probat Harduin. ad d. loc. quia ita habent libri Msti probatissimi et vetustissimae editiones: quibus merito obponimus primo omnes omnino codices et edd. Livii, qui *Publii* praenomen ei tribuunt, nisi quod Oxon. C. apud Hearnium id omittat; deinde consensum Diodori l. 20. p. 779. et fastorum Capitolinorum tum consularium, tum triumphalium. Praeterea *Supplicio* Leid. 2. et Lovel. 1. V. ad 3, 10, 5. *Scipio* Harlej. Tandem *Averrione* Voss. 1. Leid. 1. Florent. Lov. 2. Klock. Gaertner. et Hearnii Oxonienses. *Avernone* Voss. 2. Haverk. et Fragm. Hav. literis *ri* in *n* male coalescentibus. V. ad 3, 30, 3. *Averione* Lovel. 4. et Portug. *A. Verione* Harlej. *Avenierie* Lovel. 3. ubi partim literae *rr* in *n* coaluerunt: v. ad 4, 10, 9. partim litera *n* in *ri* dissoluta est. *Avenone* Lovel. 1. *Avencōe* Leid. 2. Sed recte Sigonius substituit *Saverrione*. V. eumdem ad 10, 9, 14. De caussa hujus erroris dixi ad 6, 30, 9.

P. Sempronio Sopho] *P. Sempronius Longus* vocatur Plinio dicto l. 33, 1. eamque scripturam fide Mstorum probatissimorum et vetustissimarum editionum Plinii defendit ibid. Harduinus. Verum et hic *Sophi* cognomen ei tribuunt, quoscumque vidi, Livii codd. et excusi, nisi quod *Sypho* sit in Lovel. 4. Neque aliter Fasti Capitolini consulares et triumphales. Quin et, vocem *Longo* in Plinii Msto Chiflet. omitti, notatum est; quod praeferendum censeo, eamque non consultis fastis, a gramma-

misere. quibus suppliciter agentibus responsum
2 est, *nisi saepe bellum parantes pacem petissent Samnites, oratione ultro citroque habita, de pace transigi potuisse. nunc, quando verba vana ad id locorum fuerint, rebus standum esse.*
3 *P. Sempronium consulem cum exercitu brevi in Samnio fore: eum, ad bellum pacemne inclinent animi, falli non posse: comperta om-*

tico additam esse, quoniam id cognomen circa haec tempora in gente Sempronia frequens erat. Nisi potius dicendum sit, Sempronium hunc, *quem populus Romanus Σοφὸν, id est Sapientem, adpellavit*, teste Pompon. l. 2. §. 37. ff. de Orig. Jur. ex familia Longorum fuisse, idque cognomen ex hereditate paterna atque avita accepisse, eoque a Plinio vocitatum esse, ut existimat Rupert. ad d. l. Mox *delectionem belli*, pro *dilationem*, Harlej. qui et *miserunt*, pro *misere*.

§. 2. *Oratione ultro citroque habita, de pace transigi potuisse*] MS. Fuld. *oratione ultro citro habita*. MOD. Ita et Florent. Leid. ambo, Lovel. 2. et Klock. Eo modo praeferunt optimus Memm. aliique codd. et edd. apud Suet. in Calig. 19. *Per hunc pontem ultro citro commeavit.* ubi editur vulgo *ultro citroque*. Maluit tamen alibi Livius *ultro citroque*. ut 5, 8, 6. *Per legatos ultro citroque missos jurejurando inter se obligati*. 29, 23, 5. *Data ultro citroque fide, eosdem amicos inimicosque habituros*. 44, 23, 2. *Obsides ultro citroque darentur*. Tum *pace transigi potuisse*, omissa praepositione, Fragm. Hav. a m. 1. *de pace transigi potuisset* Florent. et Lovel. 4. Paullo ante *ubi saepe bellum spernentes*, pro *nisi saepe bellum parantes*, Lovel. 2. *ubi* et *nisi* saepius in Mstis commutari, supra vidimus hoc lib. ad c. 5, 3. *parentes* Voss. 2. et Lovel. 3.

Nunc, quando verba vana ad id locorum fuerint, rebus standum esse] *nunc ipsi verba vana* Harlej. *nunc, quando verba varia* Lovel. 4. saepius obvio in Mstis errore. V. ad 22, 7, 4. *nunc, quando vana verba* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. Portug. et Haverk. Vox *vana* deficit in Leid. utroque; cujus loco *varia* in margine secundi adscriptum exstat.

§. 3. *P. Sempronium consulem cum exercitu brevi in Samnio fore*] Abest praepositio *in* a Pall. duobus: exin forte legendum *brevi Samnio adfore*. GEBH. Deest etiam in Voss. 2. et Lovel. 3. ac 4. Sed quum praepositio per compendium *ī* scripta foret, a praecedentis vocis litera finali intercepta est. Alia ejusdem erroris exempla v. ad 35, 8, 9. Insuper *brevi cum exercitu*, trajectis vocibus, Portug. Gaertn. et Haverk. Sed voces *cum exercitu* exsulant a Lovel. 4. vox *brevi* a Leid. 1. Deinde *in Samnio forent* legunt Voss. 1. Leid. ambo, et Lovel. 1.

Eum, ad bellum pacemne inclinent animi, falli non posse] *ad bellum pacemve inclinetur animi* Klock. *ad bellum pacemve incli-*

nia senatui relaturum: decedentem ex Samnio consulem legati sequerentur. Eo anno quum pacatum Samni- 4
um exercitus Romanus, benigne praebito commeatu, peragrasset, foedus antiquum Samnitibus redditum. Ad Aequos inde veteres hostes, ceterum 5
per multos annos sub specie infidae pacis quietos, versa arma Romana: quod, incolumi Hernico no-

net animi Gaertn. *ad bellum pacemve inclinent animi* Leid. 2. Portug. Hearnii Oxon. L. 1. 2. B. C. et edd. vett. Primus Aldus, cumque secutus Froben. anno 1531, *pacemne* ediderunt, quomodo etiam praeferunt reliqui scripti. Alibi saepe ita aberrasse scribas, dictum est ad 5, 28, 5.

Comperta omnia senatui relaturum: decedentem ex Samnio consulem legati sequerentur] *comperata omnia senatui relaturum* Haverk. V. ad 39, 29, 5. *comperta omini senatui relaturum* Lovel. 3. *comperta omni senatu relaturum* Leid. ambo. Tum *decedente ex Samnio consulem* Voss. 2. et Lovel. 3. *decedente ex Samnio cons.* Fragm. Hav. et Lovel. 4. quorum posterior etiam *sequuntur.*

§. 4. *Quum pacatum Samnium exercitus Romanus, benigne praebito commeatu, peragrasset*] Pal. sec. *pacatum Samnitium agrum.* Mox reliqui duo *benigno praebito commeatu.* GEBH. *pacatum Samnitum agrum exercitus Romanus, praebito benigne commeatu, cum peragrasset* Portug. *pacatum Samnitum agrum* etiam Haverk. *pacatum Samnitium agrum* Gaertner. Tum *praebito benigne commeatu* Leid. 2. Lovel. 1. et Gaertn. *benigno praebito commeatu* Voss. 2. et Lovel. 3. *benigne praeberetur commeatus* Lovel. 4. [*benigne* omittit Veith.] Deinde *peragrassent* Gaertn. quod placere posset, si alii codd. adsentirentur. V. ad 3, 28, 2. Nunc, iis omnibus invitis, non probandum puto.

§. 5. *Sub specie infidae pacis quietos*] *sub spem infidae pacis* Leid. 2. et Portug. Sed patet, scriptum fuisse per compendium *spē*, quod male redditum est *spem*, quum deberet *specie.* Vox *pacis* exsulat a Voss. 2. *pax infida*, ut contra *pax fida*, de quo v. ad 5, 4, 13. Paullo ante *deinde*, pro *inde*, Lovel. 4. quae voces et alibi commutantur. V. ad 36, 24, 10. Hic vero forte ex glossemate nata est lectionis varietas. nam *inde* nunc ponitur pro deinde. V. ad 42, 55, 6. Vox etiam *veteres* non adparet in plerisque edd. antt. Primi addiderunt Parm. et mox Aldus, consentientibus omnibus scriptis.

Missitaverant simul cum iis Samniti auxilia] *statuerant* Leid. 2. et Lovel. 1. *mitti statuerant* Leid. 1. Lovel. 2. Harlej. et Haverk. *missi statuerant* Voss. 1. in margine, Voss. 2. Lovel. 3. 4. Portug. a m. 1. Fragm. Hav. a m. 1. et Hearnii Oxon. N. B. ac C. *musitaverunt* Gaertn. *misitaverant* pleraeque edd. antt. unde aliae fecerunt *militaverant.* quod recte Mediol. anno 1505. in *missitaverant* mutarunt. Adparet,

minc, missitaverant simul cum iis Samniti auxilia;
6 et, post Hernicos subactos, universa prope gens,
sine dissimulatione consilii publici, ad hostes desciverat: et postquam, icto Romae cum Samnitibus
7 foedere, feciales venerant res repetitum, *tentationem* ajebant *esse, ut, terrore incusso belli, Romanos se fieri paterentur: quod quantopere optandum foret, Hernicos docuisse: quum, quibus licuerit, suas leges*
8 *Romanae civitati praeoptaverint: quibus legendi, quid mallent, copia non fuerit, pro poena necessariam civi-*

librarios verbum minus frequens ferre non potuisse, et pro eo quaevis alia notiora, etiam sine sensu, substituisse. Unum Plinium 31, 1. hoc verbo usum esse, lexicographi observarunt, neque aliud me exemplum observare memini, nisi apud Sallust. in Jug. 38. *Jugurtha, cognita vanitate atque inperitia legati, subdolus augere amentiam, missitare supplicantis legatos.* ubi etiam Cortius in Mstis *musitare* et *mussitare* invenit.

§. 6. *Sine dissimulatione consilii publici ad hostes desciverat*] *publici consilii* Portug. et Haverk. Tum *hostes deciverat*, omissa praepositione *ad*, Leid. 1. *ad hostes desciverant* Gaertn. Sed v. quae dicta sunt ad 1, 3, 2. In verbis sequentibus *repetitum res*, transpositis dictionibus, Harlej. *tres repetitum* Leid. 2. Sed prima litera τῷ *tres* adcrevit ex ultima vocis praecedentis. V. ad 37, 29, 8.

§. 7. *Romanos se fieri paterentur*] *se Romanos fieri* Lovel. 4. *Romanos se ferri* Harlej. V. ad 5, 54, 6.

Quod quantopere optandum foret, Hernicos docuisse] Pall. duo meliores *quanto opere*, ut docui l. 4, 3. Dein cod. sec. *peroptandum*. GEBH. *quanto opere* etiam Voss. ambo, Leid. ambo, Lovel. 1. 2. et Fragm. Hav. V. Cortium ad Plinii 5. ep. 17, 1. Plura infra dicentur ad Livii 28, 18, 4. Deinde *peroptandum* Portug. et Gaertn. *peroptatum* Haverk. Tum *Hernicos decuisse* Voss. 2. manifesta scribarum aberratione; quos ita etiam alibi lapsos esse, supra vidimus hoc libro c. 15, 4.

Quum, quibus licuerit, suas leges Romanae civitati praeoptaverint] *quibus licuerat* Gaertner. Deinde *praeoptaverunt* Harlej. *praeoptaverit* Leid. 2. *peroptaverint* Portug. a m. 1. V. supra ad hujus lib. c. 9, 7.

§. 8. *Quibus legendi, quid mallent, copia non fuerit, pro poena necessariam civitatem fore*] *quibus cum legendi, quid mallent* Lovel. 2. et Harlej. *quibus legenti, quid mallent* Leid. 1. *quibus legendi, qui mallent* Leid. 2. Hinc *prope nā necessariam civitatem fore* Florent. male disjunctis conjunctisque literis. *pro poena necessaria civitatem fore* Lov. 4.

tatem fore. Ob haec vulgo in conciliis jactata, po-
pulus Romanus bellum fieri Aequis jussit: con- 9
sulesque ambo, ad novum profecti bellum, qua-
tuor millibus a castris hostium consederunt. Ae- 10
quorum exercitus, (ut qui suo nomine permultos
annos inbelles egissent) tumultuario similis, sine
ducibus certis, sine imperio, trepidare. alii ex- 11
eundum in aciem, alii castra tuenda censent: movet plerosque vastatio futura agrorum, ac deinceps cum levibus praesidiis urbium relictarum ex-

Ob haec vulgo in conciliis jactata, populus Romanus bellum fieri] *vulgo jactata*, omissis duabus vocibus mediis, Leid. 1. *vulgo consiliis jactata* Florent. *vulgo in consiliis jactata* Voss. 2. Leid. 2. Lovel. 1. 2. 3. 4. Portug. Gaertn. Haverk. et edd. quaedam antiquiores. Sed indicari puto comitia vel conventum populi Aequorum; quem *concilium*, non *consilium*, vocari, docuit Gronovius ad Livii 44, 2, 6. *vulgo in conciliis jacitata* Klock. cujus librarius forte *jactitata* dare voluit. Sed *jactata* probum est. V. ad 30, 31, 10. Deinde *populo Romano* Voss. 2. et Lovel. 3. *populi Romani* Fragm. Hav. a m. 1. Error ortus est ex compendiaria scriptura. V. ad 39, 47, 10. Tandem *bellum Aequis fieri* Harlej.

§. 9. *Consulesque ambo, ad novum profecti bellum*] Vox *consulesque* deficit in Voss. 2. et Lovel. 3. ex quibus prior etiam *ambo novum profecti bellum.* Sed *ambo profecti ad bellum* Lovel. 4.

Quatuor millibus a castris hostium consederunt] *quatuor millia*, vel ambigue *quatuor mil.* tantum non omnes codd. mei, Hearnii Oxon. L. 1. B. C. [Veith.] et edd. vett. usque dum Sigonius *millibus* ederet. Utraque lectio ferri potest. V. ad 4, 9, 13. Et quidem *millia*, praeter loca ibi laudata, firmant insuper sequentia. 2, 39, 5. *Ad fossas Cluilias quinque ab urbe millia castris positis.* 37, 38, 2. *Quatuor millia ab hoste posuit castra.* 45, 12, 3. *Qui locus quatuor millia ab Alexandria abest.* Et haec etiam lectio verior videtur.

§. 10. *Permultos annos inbelles egissent*] *gessissent* Leid. 2. quae verba infinitis locis commutarunt librarii. V. ad 22, 28, 1. Mox *tumultuario simul*, pro *similis*, idem Leid. 2. et Lovel. 1.

§. 11. *Alii exeundum in aciem*] *alius exeundum in aciem* Voss. 2. Leid. uterque, Lovel. 1. 3. 4. et Fragm. Hav. *alius alii exeundum*, utraque lectione juncta, Florent. Mox *monet plerosque vastatio futura agrorum*, pro *movet*, Harlej. V. ad 35, 35, 5. *movetque* edd. Rom. anni 1472. et Parm. *movet plerosque futura vastatio agrorum suorum* Lovel. 2.

Urbium relictarum exscidia] Ita hic etiam contra omnium codi-

12 cidia. Itaque, postquam inter multas sententias una, quae, omiſſa cura communium, ad respectum
13 suarum quemque rerum vertiſſet, audita; ut prima vigilia diversi e caſtris ad deportanda omnia tuendaque moenibus in urbes abirent; cuncti eam
14 sententiam ingenti adsensu accepere. Palatis hoſtibus per agros, prima luce Romani, signis prolatis, in acie consiſtunt; et, ubi nemo obvius ibat,
15 pleno gradu ad caſtra hoſtium tendunt. Ceterum, poſtquam ibi neque stationes pro portis, nec quem-

eum fidem edidit J. Clericus, pro *excidia*. V. supra ad 5, 15, 9.

§. 12. *Quae omissa cura communium ad respectum suarum quemque rerum avertisset*] Pall. pr. ac tert. *quae omnis se cura communium ad respectum suarum quemque rerum vertisset.* Sec. cum Campano quoque *vertisset*. GEBHARD. Prima vocula *quae* non adparet in Voſſ. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. cujus loco *quaeque* praefert Gaertn. *quae omnis se cura communium* Voſſ. 2. et Lovel. 3. ac 4. *quae obnixe cura communium* Lovel. 2. *quae omissa cura communium conjugum* Lovel. 1. a m. 1. *vertisset* autem praeferunt omnes, quibus usus sum, codd. quare recte ita edidit J. Fr. Gronovius; qui tamen mutationis hujus cauſſam reddere omisit.

§. 13. *Diversi e caſtris ad deportanda omnia tuendasque moenibus in urbes abirent*] Pal. sec. habet *tuendasque moenibus urbes.* GEBH. *tuendasque moenibus urbes* etiam Harlej. et Haverk. Gronovius, non admonito iterum lectore, vulgari curavit *tuendaque moenibus in urbes*; cui consentit Voſſ. 1. *ad deportanda tuendaque moenibus* praefert Klock. omiſſa voce media. Tum *abirentur* Lovel. 1. V. ad 39, 22, 8. *adiret* Harlej. [*moenibus urbes adirent* Veith.] Praeterea voces *e caſtris* exsulant a Voſſ. 2. Leid. 1. Lovel. 3. 4. et Fragm. Hav. a m. 1. Mox verbis sequentibus *eam cuncti sententiam* alio ordine obferunt Portug. Gaertn. et Haverk.

§. 14. *In acie consistunt; et, ubi nemo obvius ibat, pleno gradu*] *signis prolatis in aciem consiſtunt* Voſſ. 2. et Lovel. 3. Tum *obvius it* Lovel. 4. Hinc *plano gradu* Voſſ. 2. et Lovel. 3. Male. V. supra ad 4, 32, 10. Paullo ante *Palatis hoſtibus Romani per agros prima luce signis prolatis* Lovel. 4.

§. 15. *Animadverterunt; insolito silentio moti, metu insidiarum subsistunt*] *animadvertunt* Portug. Gaertn. Haverk. Harlej. et Hearnii Oxon. B. V. ad 10, 12, 4. Tum vocabulum *moti* abest a Voſſ. 2. Lovel. 3. 4. Gaertn. et Fragm. Hav. a m. 1. quod ob similitudinem sequentis *metu* intercidiſſe videtur. *insolito silentio victi* habet Lovel. 2. Tum *metu insidiarum subsidunt* Fragm.

quam in vallo, nec fremitum consuetum castrorum animadverterunt; insolito silentio moti, metu insidiarum subsistunt. transgressi deinde vallum, quum 16
deserta omnia invenissent, pergunt hostem vestigiis sequi: sed vestigia, in omnes aeque ferentia partes, ut in dilapsis passim, primo errorem faciebant;
post, per exploratores compertis hostium consiliis, 17
ad singulas urbes circumferendo bello, unum et quadraginta oppida intra dies quinquaginta omnia obpugnando ceperunt; quorum pleraque diruta at-

Hav. Interdum hae voces inter se confunduntur, quod fraudi fuisse videtur loco Rhemnii Fannii de Ponder. v. 150.

— — — propensior auri
Materies subsidet enim, furtumque docebit.

ubi vulgo editur *subsistet*. Paullo ante τὸ *ibi* in multis deerat edd. antt. quod in omnibus scriptis constanter superest, quamvis alio ordine *ibi postquam* sit in Lovel. 2. Tum *nemo stationes in portis, nec quemquam in vallo* Portug. et Gaertn. *nec stationes* editi Aldo priores; quomodo librarii dedisse videntur, quia mox *nec* bis sequitur. Sed v. quae supra dicta sunt ad 9, 9, 14.

§. 16. *Sed vestigia, in omnes aeque ferentia partes, ut in dilapsis passim*] Vocula *sed* defuit in Lovel. 3. Deinde *in omnes aeque frequentia partes* legit Haverk. Perperam. Supra 1, 7, 6. *Pergit ad proximam speluncam, si forte eo vestigia ferrent. quae ubi omnia foras versa vidit, nec in partem aliam ferre.* Ita et *via aliquo ferre* dicitur; de qua locutione v. ad 39, 27, 10. Tum *ut inde lapsis passim* Voss. ambo, Leid. ambo, Lovel. 1. 2. 3. 4. et Fragm. Hav. a m. 1. *ut inde dilapsis passim* Portug. Gaertn. et Haverk. *ut in dilapsis passis* Florent.

§. 17. *Ad singulas urbes circumferendo bello*] *circumferendo bella* Lovel. 3. *circumferendo bellum* Portug. Gaertn. Haverk. et Hearnii Oxon. L. 2. B. ac C. Sed optimi in vulgatum conspirant. V. ad 40, 49, 1. Paullo ante *post exploratores*, pro *post per exploratores*, Florent. Voss. 1. Leid. 1. Lovel. 2. 4. Harlej. et Gaertn. *postquam per exploratores* ed. Rom. anni 1472. *postq; per exploratores* Parm.

Unum et quadraginta oppida intra dies sexaginta omnia obpugnando ceperunt] Vet. lib. *dies quinquaginta*. atque ita etiam Diodorus l. 20. [p. 785.] Ἐχειρώσατο μα πόλεις ἐν ἡμέραις πάσαις ν. SIG. Sigonius inseruit *dies quinquaginta*. Verum numerus dierum horum plane abest a Pall. pr. et tert. qui *intra paucos dies* habent. sec. consentit Sigonio. Ceterum vetustissimae edd. *unum et triginta oppida intra dies quinquaginta*

que incensa, nomenque Aequorum prope ad in-
18 ternecionem deletum. De Aequis triumphatum: exemploque eorum clades fuit, ut Marrucini, Marsi, Peligni, Frentani mitterent Romam oratores

omnia oppugnando ceperunt. Porro hic locus stabilit lectionem supra c. 41. *Vocis impiae poenas expetere, qua se urbem Romam oppugnaturos minati sunt.* ubi venit substitutum Sigonius *expugnaturos*, exhibetque Pal. sec. GEBH. *unum et triginta oppida* Florent. Harlej. et edd. Aldina priores. Deinde *intra LX dies* Lovel. 2. *intra dies sexaginta* Leid. 1. *intra dies XL* Lovel. 4. [*intra dies quadraginta* Veith.] *intra dies*, omisso numero, Voss. 2. et Lovel. 3. Reliqui codd. non tantum *intra dies quinquaginta*, sed et edd. principes; pro quo Aldus demum *intra dies sexaginta* substituit.

Quorum pleraque diruta atque incensa] *dirupta* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Fragm. Hav. a m. 1. et Hearnii Oxon. L. 2. C. atque in margine N. Saepissime ita variant scribae in codd. vetustis. V. supra ad 1, 23, 2. 2, 41, 11. 5, 21, 6. 6, 4, 9. 7, 27, 8. 8, 19, 4. c. 20, 7. c. 23, 6. 21, 13, 6. 27, 16, 9. 34, 17, 11. c. 22, 3. 38, 7, 5. 39, 33, 6. c. 37, 1. ad Epit. Liv. 5. 102. et Gebhard. ad Cic. 4. ad fam. ep. 5. Similiter commutantur *obrutus* et *obruptus*. V. ad 10, 29, 19. *prorutus* et *proruptus*. V. hoc lib. ad c. 37, 9. *semirutus* et *semiruptus*. V. ad 10, 4, 7. *subrutus* et *subruptus*. V. ad 38, 7, 7.

Nomenque Aequorum prope ad internecionem deletum] *nomenque et quorum* Leid. 1. Deinde *internetionem* Florent. *internectionem* Portug. et Haverk. *internicionem* Lovel. 2. 4. *internitionem* Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 1. 3. et Fragm. Hav. *interemptionem* Gaertn. V. infra ad 36, 34, 2.

§. 18. *De Aequis triumphatum: exemploque eorum clades fuit*] *De Aequis triumphatur* Gaertn. Tum *exemplo eorum clades fuit* Haverk. *exemploque corum clades fuit* Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 3. et Fragm. Hav. a m. 1. *exemploque omnium clades fuit* Hearnii Oxon. L. 1. *exemploque clades fuit* Lovel. 4.

Marrucini, Marsi, Peligni, Ferentini] Supra [hoc lib. c. 16, 1.] ostendi, legendum esse *Frentani*. Eadem menda est apud Caesarem l. 1. de Bello civili [23.] *Per fines Marrucinorum, Ferentinorum, Larinatium in Apuliam pervenit.* Diodorus item l. 20. [p. 785.] cum Marrucinis, Marsis, Pelignis amicitiam et societatem initam pariter scribit. SIG. *Frentani* est emendatio Sigonii. Pall. pr. tert. et Campan. *Feretrani*. sec. *Ferentani*. Andreas *Ferentini*. GEBH. *Marucini* Leid. 2. Harlej. et Fragm. Hav. *Maruucini* Gaertn. *Marnucini* Lovel. 2. *Mannucini* Lovel. 3. *Matrucini* Lovel. 4. *Maurucini* Portug. *Mauricini* Haverk. Similibus aliisque modis in hoc nomine aberrarunt scribae supra 8, 29, 4. Tum *Mansi* Lovel. 3. Hinc *Pelligni* Lovel. 4. *Pelignini* Lovel. 1. quod nomen deest in Lovel. 2. Deinde *Feretrani* Voss. ambo, Leid. ambo, Lovel. 1. 2. 4. et Fragm. Hav. *Ferentani* Gaertn. Portug. et Haverk. *Feretani* Florent. et Lovel. 3. Sigonius *Frentani* scribendum conjicit. Eamdem vocem Floro restituendam

pacis petendae amicitiaeque. iis populis foedus petentibus datum.

XLVI. Eodem anno Cn. Flavius Cn. filius scriba, 1 patre libertino, humili fortuna ortus, ceterum cal-

conjecit Cl. Duker. ad ejus 1, 18, 7. V. etiam Cluver. 4. Ital. ant. 9. p. 1205.

Iis populis foedus petentibus datum] *his foedus populis petentibus* Leid. 2. Gaertn. Haverk. et Lovel. 1. *hic foedus populis petentibus* Portug. *iis populis petentibus foedus* Lovel. 2. Deinde *datur* Lovel. 3.

§. 1. *Eodem anno C. Flavius Cn. filius scriba*] Quidam etiam *filium Cn.* vocant. Gellius 6, 9. non *Cnei*, sed *Annii filium* aït. Et ita Cic. ad Atticum l. 6. [ep. 1.] Caeterum quod hic rursus de aureis annulis nobilium Livius tradit, supra contra Plinium esse ostendimus. GLAR. Pall. duo *Cn. Flavius. signum. scriba.* In MSS. pervetustis vacuum erat relictum spatium, signo notatum, cujus hic meminit exscriptor. GEBH. *Eo anno* Leid. 1. et edd. ante Aldum. V. ad 10, 10, 6. Vox *anno* deest in Haverk. et in contextu Portug. cujus margini deinceps adscripta exstat. Tum *M. Flavius Cn. filius* Lovel. 1. *M. Flavius qrisil* Leid. 2. *C. Fabius Cn. filius* Gaertn. V. ad hujus lib. c. 44, 15. *cum Fabius Cn. filius* Voss. 1. additis notis, quibus librarius indicavit, voculam *cum*, quae praenomini substituta est, delendam esse. *cum Silvius scriba* Klock. *C. Flavius scriba* Hearnii Oxon. L. 1. *C. Flavius Signii filius* ejusdem L. 2. et Harlej. *C. Flavius signum filius scriba* Voss. 2. *Cn. Flavius signum filius scriba* Leid. 1. *Cn. Flavius signum scriba* Lovel. 3. *Cn. Flavius S. filius scriba* Lovel. 4. *Cn. Flavius Segimiti filius scriba* Lovel. 2. *Gn. Flavius Gn. filius scriba* Fragm. Hav. a m. 1. *Cn. Flavius Gn. filius scriba* Florent. *Cn. Flavius Cn. filius scriba* Hearnii Oxon. C. et in margine N. Quam scripturam in contextum recepi. Eo enim praenomine Flavium adpellatum fuisse, plerique codd. partim aperte testantur, partim illorum vestigia, in quibus vel *M.* vel *cum* scriptum est, eodem ferunt. Saepe enim hoc modo praenomen *Cn.* librarii corruperunt. V. ad 7, 12, 1. et ad 8, 18, 13. Insuper praeter Diodor. Cicer. et Pison. quorum auctoritate Sigon. ad §. seq. hic *Cn. Flavius* legendum censet, ita eumdem Flavium vocant etiam Cic. 1. de Orat. cap. 41. Orat. pro Mur. 11. Valer. Max. 2, 5, 2. 9, 3, 3. Plin. 33, 1. et JCtus Pompon. l. 2. §. 7. ff. de Orig. Jur. Ceterum, pro *Cn. filius*, Piso a Sigonio laud. et Plinius d. l. Flavium *Annii filium* fuisse tradunt. Et quidem Pighius in Annal. ad ann. CDXLIX. p. 377. ac Gronov. ad d. l. Gellii *Cn. filium* dicendum contendunt; quibus, monente Hearnio, in priori editione Plinii adsentitur Harduinus; idem tamen in curis repetitis eum mendose a Livio *Cn. filium*, recte a Plinio *Annii filium* adpellatum contendit; natum enim fuisse patre Annio libertino, matre Fulvia libertina; de more autem ex matris nomine vocitatum esse, quia Flavii nomen nobilius erat. Quae omnia, quasi ex tripode dicta, nullo testimonio probavit; neque etiam le-

2 lidus vir et facundus, aedilis curulis fuit. Invenio in quibusdam annalibus, quum adpareret aedili-

gitime probare potuit: quare iis refellendis nos inmorari necesse non est. Quod autem Corrad. ad Cic. 6. ad Att. ep. 1. pro *Annii filium*, in Mſſo inveniens *anci filium*, id *ancillae filium* interpretandum censet, firmari videtur testimonio Diod. Sic. qui l. 20. p. 751. υἱὸν ἀπελευθέρου γυναίου Φλαύιον vocat, eumque filium fuisse dicit πατρὸς δεδουλευκότος. Verum partim Mſti ibi Γναῖον pro γυναίου legunt, partim Diodor. linguae Romanorum inperitia lapsus videtur. Potius enim credo Suetonio, qui auctor est in Claud. 24. *temporibus Appii*, qui ante quinque vel sex annos censuram gessit, *et deinceps aliquamdiu libertinos dictos, non ipsos, qui manumitterentur, sed ingenuos ex his procreatos.* Non itaque ipse Flavius, *patre libertino, humili fortuna ortus*, sed potius ejus pater, *filius ancillae*, id est servae, sed postea manumissae, dici potest. Forte conjici posset, recte in Mſto Corradi Gelliano scriptum fuisse *Anci filium*, et ita apud Plinium emendandum esse; modo aliunde probari posset, Flavios ex Sabinis Romam migrasse. Nam, ut tradit Valer. Max. in Epit. l. 10. *Ancum pronomen Varro a Sabinis translatum putat. Valerius autem scribit, quod cubitum vitiosum habuerit, qui Graece vocatur* ἀγκών.

Callidus vir et facundus, aedilis curulis fuit] *calidus vir* Lovel. 2. Portug. et Fragm. Hav. a m. 1. V. ad Livii 35, 32, 13. Deinde *aedilis urbanus fuit* Lovel. 2. *aedilis curulis urbanus fuit*, utraque lectione simul juncta, Hearnii Oxon. C. *C. aedilis curulis academiae urbis fuit* Voſſ. 2. *C. edil curul sedan cum. R. fuit* Lovel. 3. Voces *aedilis curulis* omittuntur in Lovel. 4. relicta tamen lacuna, quae aliquid deesse indicio sit. Paullo ante *cetera callidus vir*, pro *ceterum*, Klock. quod videri posset eodem modo dictum esse, quo *cetera egregius* 37, 7, 15. ubi vide. Quum tamen reliqui libri in *ceterum* conspirent, id praeferendum censeo. Est autem hoc loco positum pro *sed*, ut supra hoc libro c. 21, 1. *Non consulibus ab se creatis, ceterum dictatori L. Aemilio legiones tradiderunt.*

§. 2. *Invenio in quibusdam annalibus*] Piso in tertio Annali apud Gellium 6, 9. scribit, haec comitia *ab Aedili* habita fuisse. Sed Gruchius 2. de Comit. 3. ostendit, comitia aedilium curulium a consulibus fuisse habita, ob eamque caussam in Pisone legit *at ille*, non, ut vulgo, *at aedilis, qui comitia habebat.* Hanc observationem, etsi non indignam, quae consideraretur, praeterierunt editores Gellii. Sed perplexum est, quod ibidem scribit Gruchius, *a Livio Pisonem falsum dicere coargui.* Apertum est, Livium magnam partem hujus cap. e Pisone descripsisse, nec tamen quidquam in Livio est, unde intelligi possit id, quod Gruchius putat; nisi quod non expressit, a quo comitia haec habita fuerint. Verum ex eo non satis firma ratione concludi potest, Pisonem in hoc a Livio falsi argui. Et si hoc voluit facere Livius, non erat, cur verba Pisonis emendarentur. DUKER.

Quum adpareret aedilibus, fierique se pro tribu aedilem videret] *pro tribu aedilem fieri*, est a pri-

bus, fierique se pro tribu aedilem videret, neque accipi nomen, quia scriptum faceret; tabulam po-

ma tribu aedilem renunciari, ut aït Piso [apud Gellium [6, 9.] SIG. Piso, quem laudat quoque Brissonius, *eumque primae tribus aedilem curulem renunciaverunt*. Pal. sec. *fieri quoque se pro tribu aedilem videret*. GEBH. Muretus tentabat: *fierique se a prima tribu*. Amico, homini docto, non satisfaciebant, quae dixi 4. Observ. 1. neque enim simile illi videbatur: *Tribus Sergia principium fuit: pro tribu Sex. L. F. Varro primus scivit*. malebat denique *per tribus*, ut Cicero contra Rullum [orat. 2, 7.] *Ecquando nisi per XXXV. tribus creati sint?* Mihi vero hoc multum abesse a sensu hujus loci, illa autem simillima videntur. Quid enim, *pro tribu primus scivit*, aliud est, quam in praerogativa tribu, vel in ea tribu, quae principium erat, primus suffragium tulit? At ita prorsus hoc loco *quum fieri se pro tribu aedilem videret*, est, quum in praerogativa, seu ea, quae principium esset, tribu se fieri cerneret. Qui *pro tribu primus sciscit* de magistratu, is *pro tribu* et primus *facit* eum magistratum. De quo *pro tribu* suffragium optatum tulit, qui *primus scivit*, is *pro tribu factus* est ab eo, qui primus scivit. Ergo qui haec dissimilia putat, neutrum intelligit. J. FR. GRON. Dacierius ad Fest. v. *Praerogativae* Scaligerum describere, quam a Gronovio discere, maluit, qui haec pulchre exposuit. Sed quis primus in tribu praerogativa suffragium ferebat? In comitiis legum ex arbitrio illius, qui legem ferebat, lectum fuisse, qui primus sciscerct, docent Gruchius 2. de Comit. 4. p. 232. ed. Ven. et Manut. ad Cic. pro Planc. 14. Non improbabile est, hoc quoque locum habuisse in comitiis magistratuum. DUK. Ὁ πάνυ Gronov. in prima ed. notarum neque explicationem Scalig. ad Fest. in v. *Praerogativa* τῶν *pro tribu*, id est, a praerogativa tribu, neque Sigonii hoc loco propositam probabat, quia hoc genus loquendi, nisi exemplum videret, capere non poterat: sed legendum conjiciebat *a primis tribubus*. Hanc conjecturam postea revocavit 4. Obs. 1. proponens explicationem Scaligeri, quam hoc loco in iterata ed. iterum firmavit. Illud *pro tribu* constanter in omnibus scriptis superest: neque aliter legunt edd. nisi quod in paucissimis sit *pro tribuno*. At insuper *fieri quoque pro tribu aedilem* est in Harlej. Portug. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. a m. 2. V. ad 5, 27, 1. *fieri queso pro tribu aedilem* in Voss. 2. Leid. 1. et Lovel. 3. *fieri quae sors pro tribu aedilem* in Lovel. 4. *fierique aedilem pro tribu* in Lovel. 2. Praeterea *quum appeteret aedilibus* Portug. in contextu, pro quo recte *adpareret* emendatur in margine. Sollemne enim verbum est de ministris magistratuum, inter quos quin etiam scribae referendi sint, nullus dubitat. V. Manut. ad Cic. 13. ad fam. ep. 54. Alibi etiam hae voces commutari solent. V. ad 37, 32, 14. *quum appareret aedilis* est in Lovel. 4. de quo errore dicam ad 21, 60, 7.

Neque ejus accipi nomen] Vox *ejus* non est in vett. libris. Sic Piso apud Gellium [6, 9.] de eodem: *Cn. Flavius, patre libertino natus, scriptum faciebat, isque in eo tempore aedili curuli apparebat, quo tempore aediles subrogantur. Eumque primae tri-*

3 fuisse, et jurasse, se scriptum non facturum. quem aliquanto ante desisse scriptum facere, arguit Macer Licinius, tribunatu ante gesto triumviratibusque, nocturno altero, altero coloniae deducendae.

bus aedilem curulem renunciaverunt: at aedilis, qui comitia habebat, negat accipere, neque sibi placere, qui scriptum faceret, curulem aedilem fieri. Cn. Flavius dicitur tabulas posuisse, scripto sese abdicasse. Isque aedilis curulis factus est. Factum porro esse cum Q. Anicio Praenestino, scribit Plinius 33, 1. Hic autem non *C. Flavius*, ut vulgo, sed *Cn* dicitur in veteribus libris, apud Diodorum [l. 20. p. 751.] apud Ciceronem in epistolis ad Atticum [6. ep. 1.] et apud Pisonem; ex quo perspici potest, etiam hoc loco *Cn. Flavium* esse scribendum. SIG. Pal. sec. *nec nomen ejus accipi*. GEBH. *nec accipi nomen ejus* Portug. Gaertn. et Haverk. *neque ejus recipi nomen* Hearnii Oxon. C. Ceterum, quae Modius ad hunc locum notavit de ejus, qui comitiis praeerat, jure circa accipienda vel non accipienda candidatorum nomina, expunxi, quod satis fore existimarem, si legerentur apud Brisson. de Formul. l. 2. p. 135.

Quia scriptum faceret] Ita primus edidit Cl. Jac. Gronovius, eique consentiunt omnes, quibus utor, codd. nisi quod Harlej. praeferat *q; scriptum faceret*. Sed *q;*, sive *que*, et *quia* ob similitudinem compendii, quo utrumque vocabulum notari solet, saepe confunduntur in MStis. V. ad 5, 29, 3. Priores edd. praeferunt *quod scriptum faceret;* quomodo datum a primis editoribus videtur, quoniam τὸ *quia* cum subjunctivo junctum displiceret. ex quo etiam fonte profluxit, quod in Lovel. 4. obvium fuit, *quia scriptum fecerat*. Sed male. V. ad 2, 8, 5. Cl. Hearne, qui, ipse priores edd. secutus, Gronovium *quia faceret* vulgasse monuit, de scriptura Oxoniensium suorum silet, ut hi *quod* legisse debeant. Vix tamen verisimile fit, eos omnes tam constanter a reliquis codd. dissentire. Ceterum *scriptum facere* Cl. Hearne exponit *scribendo victum lucrari*; admodum obscure: malim *munus scribae gerere* cum Brisson. de verbor. signific. hac voce. In verbis sequentibus *tabulam petiisse*, pro *posuisse*, perperam legit Florent.

§. 3. *Quem aliquanto antea desiisse scriptum facere, arguit Macer Licinius*] *alia quanto* Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 3. et Fragment. Hav. a m. 1. *aliquando* Lovel. 4. V. ad 5, 29, 5. Tum *ante*, vel, quod tantumdem valet, *añ*, Florent. Leid. ambo, Lovel. 1. 2. 3. Portug. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. V. ad 40, 12, 3. *haud*, pro *ante*, est in Lovel. 4. Deinde *dedisset scriptum facere* Voss. 2. *desisse scriptum facere* Florent. Voss. 1. Leid. ambo, Lovel. 2. 3. Portug. Klock. Haverk. Fragm. Hav. et omnes edd. usque ad Gruter. qui, incertum quam ob caussam, *desiisse* priori subposuit. Sed vetustam scripturam reduxi, partim ob codicum memoratorum auctoritatem, partim ob Livii consuetudinem, qui hac contractione uti gavisus est. Ita 4, 35, 10. *Desisse postremo praebere ad contumeliam os.* 5, 3, 2. *Id ego hoc anno desisse dubitari, certum habeo.* 23, 12, 10. *Respondeam i-*

Ceterum (id quod haud discrepat) contumacia ad- 4
versus contemnentes humilitatem suam nobiles cer-
tavit: civile jus, repositum in penetralibus ponti- 5
ficum, evulgavit, fastosque circa forum in albo

gitur Herniconi, non desisse poenitere me belli. 26, 30, 5. *Numquam deinde principes Syracusanorum desisse ad Marcellum transire.* Insuper *Macer Lacinius* Lovel. 2.

Tribunatu ante gesto triumviratibusque] Plinius 33, 1. auctor est, propter publicatos fastos aedilem curulem creatum, et ei *additum* fuisse, *ut simul et tribunus plebis esset.* De duobus magistratibus eodem anno non gerendis est aliquid apud Livium 7, 42, 2. quod utrum de duobus ordinariis magistratibus, an ordinario et extraordinario, accipiendum sit, mihi non satis liquet. Illud quidem constat, deinde multos eodem anno et ordinarium et extraordinarium gessisse. Sed duorum ordinariorum magistratuum simul gestorum vix ullum, vel Flavii aetate, vel sequentibus temporibus in historia Romana exemplum exstare credo. Nec testis debet addi Plinio Pomponius JCtus. Nam quod hic l. 2. §. 7. D. de Orig. Jur. scribit, quum Flavius populo legis actiones tradidisset, *adeo gratum fuisse id munus populo, ut tribunus plebis fieret, et senator, et aedilis curulis,* id, auctore Licinio Macro, ad diversos annos referri potest. DUK. *tribunato ante gesto* Florent. V. ad 1, 15, 7. Tum *aut*, pro *ante*, Portug. Gaertn. et Haverk. V. ad 27, 35, 7. Hinc Florent. omittit copulativam *que.* quemadmodum etiam mox *altero* semel deficit in Voss. 2. Lovel. 2. et Fragm. Hav. a m. 1. V. ad 33, 27, 4.

§. 4. *Adversus contemnentes humilitatem suam nobiles certavit*] *nobiles etiam certavit* Pal. sec. GEBH. Ita et Harlej. Gaertn. et Haverk. *nobiles etiam calumniavit* Portug. in contextu, et Hearnii Oxon. N. quae lectio ex barbari interpretis expositione marginali in contextum irrepsisse videtur. Medio enim aevo *calumniare* et *calumniari* notabat actionem adversus aliquem intendere, ut docet Du Cange in Gloss. med. Latin. ea voce. Paullo ante voces *id quod* deficiunt in Fragm. Hav.

§. 5. *Civile jus, repositum in penetralibus pontificum, evulgavit, fastosque*] Colerus ad Valer. Max. 2, 5, 2. *Fastos* ex Pomponio l. 2. §. 6. 7. D. de Orig. Jur. interpretatur *librum, qui jus civile Flavianum postea dictus est.* Hoc non dicit Pomponius. Flavius duo fecit: evulgavit jus civile, et proposuit fastos. Ita hic Livius, Valer. Max. l. d. et Cic. 6. ad Att. ep. 1. Quod Livius et Valer. *jus civile,* id Cic. ad Att. et de Orat. 1, 41. et Pomponius *Actiones* vocant, et hic etiam *legis actiones,* et *librum,* qui has actiones continebat, a Flavio publicatum, *jus civile Flavianum* appellatum scribit. Has autem actiones, quibus homines inter se disceptarent, *certas sollemnesque* formulas fuisse, idem docet. Ab his diversi erant *fasti,* quibus continebantur *dies, quibus lege agi posset,* ut hic Livius et Cic. pro Murena 11. dicunt, quos *dies agendi* vocat Cic. ad Att. l. d. et *dies fastos* Plinius 33, 1. Itaque inter *jus civile Flavianum* et *Fastos* tantum intere-

proposuit; ut, quando lege agi posset, sciretur:
6 aedem Concordiae in area Vulcani summa invidia nobilium dedicavit; coactusque consensu populi Cornelius Barbatus pontifex maximus verba praeire, quum more majorum negaret, nisi consulem aut
7 imperatorem, posse templum dedicare. Itaque ex auctoritate senatus latum ad populum est, ne quis

rat, quantum inter rationem agendi et tempus agendi. Utrumque horum publicavit Flavius, quum antea eorum scientia penes collegium pontificum fuisset, ad quorum commentarios et ad fastos plebem non admissam fuisse dicit Canulejus apud Livium 4, 3, 9. Sed scriptores veteres tantum alterum eorum memorant. DUK. Glareanus ad l. l. Valerii Max. miratur, Valerium dicere, *Cn. Flavium jus civile vulgasse*, quod ante centum annos vulgatum fuit XII. tabulis: ac subdit, se credere, *fastos* eum vulgasse. Quum vero eadem, quae Valerius, hic etiam Livius dicat, ego vicissim miror, id mirari potuisse virum doctum Glareanum, qui ipse, integris decem annis ante Valerium, edidit Livium, ut vel admodum fuerit obliviosus, vel in Livio recensendo, ubi ad haec verba silet, neglegenter versatus sit. Quid inter *jus civile* et *fastos* a Flavio evulgatos intersit, et utrumque Flavium publicasse, satis ad h. l. Cl. Dukerus docuit. Ex hoc autem Livii loco colligi nequit, utrum Flavius jus civile et fastos evulgarit, antequam aedilis curulis creatus esset, an postquam ad id honoris evectus fuerit. Posterius statuere videtur Valer. Max. l. l. prius Pompon. d. l. Pomponio autem favet Plinius 33, 1. Cicero etiam *Cn. Flavium*, qui fastos protulit, *scribam* vocat; id tamen ambiguum est, utrum quia eo tempore adhuc scriba erat, an quia olim fuerat. V. Ampl. Bynkershoek. ad d. l. Pomponii. Ceterum *emulgavit* Lovel. 2. Contrario errore *provulgare* loco τοῦ *promulgare* saepe obcurrit. V. ad 3, 9, 5. Simplex *vulgare* in hac re usus est Valer. Max. loco supra laud. Deinde verbis sequentibus *in albo posuit* Leid. 2. et Lovel. 4. Scriptum fuerat *ꝑposuit*, unde prius *p* cum addita nota facile excidit, vel a sequenti litera elidi potuit. *ꝑposuit* Lovel. 1. Haec verba etiam supra commutantur 4, 29, 4. Plura v. supra hoc lib. ad c. 10, 7.

Ut, quando lege agi posset, sciretur] *agi lege posset* Harlej. *lege agri poscet* Leid. 1. *lege agri posceret* Voss. 2. et Lovel. 3. Tum *scirent* Haverk. V. ad 2, 26, 4.

§. 6. *In area Vulcani summa invidia nobilium dedicavit*] *in ara Vulcani* Lovel. 2. 4. Aream Vulcani Livius etiam infra memorat 39, 46, 5. et 40, 19, 1. *in area Vulcanis* Leid. 1. ultima litera *s* ex initio vocis sequentis adhaerente. V. ad 28, 25, 2. Tum *in summa invidia nobilium* Leid. 2. sed praepositio *in*, sive ejus compendium *ı*, natum est ex praecedentis vocis litera finali. V. ad 35, 8, 9.

templum aramve injussu senatus aut tribunorum plebei partis majoris dedicaret. Haud memorabilem 8
rem, per se, nisi documentum sit adversus superbiam nobilium plebejae libertatis, referam. Ad 9
collegam aegrum visendi caussa Flavius quum venisset, consensuque nobilium adolescentium, qui ibi adsidebant, adsurrectum ei non esset, curulem

Coactusque consensu populi] *coactus quoque consensu* Lovel. 2. V. ad 5, 27, 1. *coactusque assensu populi*, teste Hearnio, Oxon. L. 1. Mox *pontus*, pro *pontifex*, est in Lovel. 3.

Quum more majorum negaret] Vox *more* deest in Lovel. 3. *more malorum* praefert Leid. 1. De hoc errore v. ad 2, 23, 3. *morem majorum* Leid. 2. ultima litera *m* in voce priori ex sequentis initio adhaerente. V. ad 40, 7, 8. *morem aliorum* Voss. 1. in contextu, veriore lectione margini adscripta, quae contra exstat in contextu Oxon. N. apud Hearnium, quum pro varia lectione in margine habeat *more aliorum*. At, duabus literis in medio vocis abundantibus, *majore majorum* est in Lovel. 1. a m. 1. Mox verbum *dedicare* exsulat a Florent.

Nisi consulem aut imperatorem] De regibus exempla sunt 5, 19, 6. et 10, 46, 14. de dictatoribus 5, 23, 7. de consulibus 2, 8, 6. et 27, 5. 4, 29, 7. Sed non puto verum esse, quod praetexebat pontifex Max. Nam Livius 2, 27, 6. dedicationem aedis Mercurii primipili centurioni a populo datam, 2, 42, 5. aedem Castoris a duumviro ad id creato, et 6, 5, 8. a duumviro sacris faciendis dedicatam scribit. DUKER.

§. 7. *Tribunorum plebei partis majoris*] Ita Cel. Jac. Gronovius primus edidit. Consentiunt Florent. Leid. 1. et Fragm. Hav. Antea edebatur *tribunorum plebis*, vel *pl. partis majoris*: quomodo est in reliquis scriptis, nisi quod *tribunorum partis plebei majoris* sit in Voss. 1. *tribunorum partis plebejae majoris* in Leid. 2. et Lovel. 1. V. ad 2, 33, 2. Paullo ante *ea auctoritate*, pro *ex auctoritate*, Florent. Ejus aberrationis fontem infra v. ad 40, 59, 8. Insuper *templum areamve*, pro *aramve*, Lovel. 2. quem contra perperam *ara*, pro *area*, dedisse modo vidimus ad §. praec.

§. 8. *Haud memorabilem rem per se, nisi documentum sit*] Voces *per se* non adparent in Lovel. 2. 4. et Harlej. At *per se*, ut infra 22, 8, 3. *Pars non id, quod acciderat, per se aestimare*. 38, 47, 10. *Gallos, remota universae gentis infamia atque invidia, per se ipsos aestimate*. 40, 5, 3. *Quum se ne ad id quidem satis per se validum crederet*. Sed *rem pernisi* Leid 1. Lovel. 3. et Fragm. Hav. a m. 1. *rem pernixi* Voss. 2. *rem per se, ut documentum sit* Hearnii Oxon. C.

Documentum sit adversus superbiam nobilium plebejae libertatis] *adversus superbiam nobilium plebisque libertatem* Lov. 2. [Veith.] *adversus superbiam nobilium ple-*

adferri sellam eo jussit, ac sede honoris sui anxios
10 invidia inimicos spectavit. Ceterum Flavium
dixerat aedilem forensis factio, Ap. Claudii
censura vires nacta, qui senatum primus libertino-
rum

beium libertatis Voss. 2. et ita etiam Lovel. 3. nisi quod insuper praeferat *superbam. plebei*, pro *plebejae*, est in Portug. *plebe re* in Leid. 1.

§. 9. *Consensuque nobilium adolescentium*] *consessuque* Lovel. 2. quomodo etiam alibi peccarunt scribae. Vide viros doctos ad Plinii 2. epist. 19, 2. *concessuque* Hearnii Oxon. N. Et ita librarios errare solitos fuisse, supra vidimus hoc lib. c. 7, 7. Tum *adulescentium* Florent. V. ad 6, 34, 11. Verba autem *consensuque nobilium* etc. *ei non esset* desunt in Lovel. 4. Paullo ante *Ad consulem*, pro *Ad collegam*, est in Haverk.

Sede honoris sui anxios invidia inimicos spectavit] *sedem honoris sui* Harlej. Male. *sede honoris sui* est de sede honoris sui, in sede illa considens. Tum *anxios in invidia* Portug. Haverk. et Oxon. N. ac B. apud Hearnium, qui in C. *inimicos suos* se invenisse testatur. Tandem *speravit* Klock. V. infra ad 34, 27, 3.

§. 10. *Ap. Claudii censura vires nacta, qui senatum primus*] *Ap. Claudii censurae vires nacta* Florent. Voss. ambo, Leid. ambo, et Lovel. 1. 3. ac 4. sine commodo sensu. Tum *primis libertinorum filiis* Leid. 2. *primus libertinorum filius* Lovel. 4. et Gaertn. Latinius legendum conjicit *senatum primum libertinorum filiis lectis inquinaverat*. Sed vulgatum mutandi caussam non video. Paullo ante *duxerat aedilem*, pro *dixerat*, Florent. Voss. 2. Leid. 1. et Lovel. 3. V. ad 38, 43, 1. Praeterea *forensis actio*, pro *factio*, Gaertn. Sed litera initialis *f* intercepta est a finali *f* vocis praecedentis ob ductuum similitudinem. V. infra ad 27, 50, 7.

Libertinorum filiis lectis] Id est, quorum avi servitutem servierant: nam his temporibus et deinceps aliquamdiu *libertinos dictos, non ipsos, qui manumitterentur, sed ingenuos, ex his procreatos*, auctor est Sueton. Claud. 24. qua significatione *libertinos* apud Livium 10, 21, 4. accipit Lipsius 1. de Mil. Rom. dial. 2. Auctoritatem Suetonii elevare conati sunt Sigonius 1. de Ant. jur. civ. Rom. 6. et Castalio Var. lect. c. 13. Sed non recte adversus eum utuntur testimoniis Cic. Liv. et recentiorum scriptorum, qui *libertinos* vocant ipsos, qui manumissi sunt. Nam Ciceronis et Livii aetate, id est, plus ducentis annis post Appium, jam dudum ab usu recessisse hanc significationem vocis *libertinus*, indicio sunt verba Suetonii *temporibus Ap. Claudii et deinceps aliquamdiu*. V. Ald. Manut. 1. de Quaesit. per Epist. 7. Torrent. ad Suet. l. d. Mercer. 1. Opin. et Obs. 10. et Masson. in vita Horat. p. 4. et in Add. quamquam ibi frustra adhibentur verba Livii 10, 8, 10. *qui patrem ciere avumque possent:* eo quod *avumque* neque in Sigonii, neque, ut videtur, in Gronovii

rum filiis lectis inquinaverat. et poſtquam eam lectionem nemo ratam habuit, nec in curia adeptus erat, quas petierat, opes urbanas; humilibus per omnes tribus divisis, forum et campum conrupit. 11
tantumque Flavii comitia indignitatis habuerunt, 12

libris scriptis repertum est. Sed eos, qui parentibus e servitute manumissis nati erant, minus honeſtos habitos fuiſſe, quam ex ingenuis ortos, oſtendit oratio Ap. Claudii apud Liv. 6, 40, 6. *An hoc, si Claudiae familiae non sim, nec ex patricio sanguine ortus, sed unus Quiritium quilibet, qui modo me duobus ingenuis ortum, et vivere in libera civitate sciam, reticere possim?* Ad alterum argumentum Sigonii, quaerentis, quo ergo nomine tum appellati fuerint, qui ex servitute manumittebantur? nam *libertos* non potuiſſe dici, quia libertus respectum habeat ad patronum, non ad statum et conditionem hominis, aliquanto difficilior est responsio, eo quod de hoc nihil ab antiquis proditum est. Manutius tamen et Massonus tum *libertos* dictos scribunt. DUKER.

§. 11. *Nec in curia adeptus erat, quas petierat, opes urbanus; humilibus* etc.] Quid sit in curia nancisci opes, scio. 6, [11, 6.] de Manlio, *Postquam inter Patres non, quantum aequum censebat, excellere suas opes animadvertit.* Apud Salluſtium [in Jug. 16.] *Homo clarus et tum in senatu potens Opimius.* Sed quo respectu hae opes appellentur *urbanae*, parum intelligo. Urbanas habeat forsan opes, qui domi multum poſſit, si contra ponantur opes apud exercitum: quarum hic nulla mentio; nec igitur debet fieri opum urbanarum. Scribe: *nec in curia adeptus erat, quas petierat, opes; urbanis humilibus* etc. De quo uberius in noſtro de Seſtertiis repetitae editionis [de Pecun. vet. 4, 9. p. 317.] J. FR. GRON. Cl. Ant. Perizonius in margine Livii sui vulgatum commode ferri poſſe exiſtimabat, subintellecta illa oppositione, qua Livius supra usus est, de Ap. Claudio locutus, c. 42, 4. *Romae mansit, ut urbanis artibus opes augeret, quando belli decus penes alios esset.* Eo itaque respicientem Livium per *opes urbanas* intellexiſſe putabat opes urbanis artibus partas, et opposuiſſe opibus belli decore acquisitis. Praeterea *et in curia* Voſſ. 1. in contextu, Portug. et Haverk. Tum *quam petierat* Leid. 2. et Lovel. 1. *quia spreta erat* Lovel. 2. *qua spatia erat* Lovel. 3. et Voſſ. 2. *quae speraret* Lovel. 4. Sed ambae hae voces exsulant ab Haverk. Hinc *militibus per omnes tribus divisis* Lovel. 3. Paullo ante *eam electionem*, pro *lectionem*, Portug. Gaertn. et Haverk. Deinde *memoratam habuit*, pro *nemo ratam*, Leid. 1. Portug. et Gaertn. *ratam nemo habuit* Lovel. 2.

§. 12. *Plerique nobilium annulos aureos et phaleras deponerent*] *plerique nobilissimi* Leid. 2. Tum *aureos annulos* editi ante Aldum. Glareanus supra ad §. 1. huius cap. monet, se supra oſtendiſſe, quae Livius de annulis aureis nobilium tradit, contra Plinium eſſe. Innuere videtur illa, quae notavit supra hoc lib. c. 7, 8.

ut plerique nobilium annulos aureos et phaleras
13 deponerent. Ex eo tempore in duas partes discessit civitas. aliud integer populus, fautor et cultor
14 bonorum, aliud forensis factio tenebat; donec Q. Fabius et P. Decius censores facti: et Fabius, si-

ubi ex Plinio docet, longo tempore ne senatum quidem Romanum habuisse annulos aureos: nam his tantum, qui legati ad exteras gentes ituri erant, annulos publice datos fuisse; neque aliis uti morem fuisse, quam qui ex ea caussa publice accepissent, et annulum in digito triumphantis ferreum fuisse. Verum Livii verba Plinio non adversantur: nam id quidem *longo tempore* obtinuisse Plinius dicit, ita tamen ut jam tempore Cn. Flavii mos abolitus, et jus annuli aurei etiam aliis ex senatu concessus esse potuerit. Quin et vox *nobilium*, quam Livius adhibet, Glareanum falli ostendit. Plinius enim eodem l. 33, 1. hanc Flavii historiam referens, addit: *Annulos quoque depositos a nobilitate in Annales relatum est, non a senatu universo.* Plerique igitur nobilium insignia sui ordinis deposuerunt; et quidem annulos aureos, quibus eos gestandi jus competebat; reliqui, et praesertim equites, phaleras, ut Plinius d. l. narrat. Ceterum post haec verba in Voss. 2. Leid. utroque, Lovel. 1. 2. 3. 4. Harlej. Portug. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 1. 2. B. ac C. additur, *Appium Claudium censorem libertinorum filiis senatorum ordinem polluisse, nec tamen ratam ejus electionem fuisse.* Sed ex lemmate marginali nata sunt, et quidem ad §. 10. et 11. pertinent. Certe in Voss. 1. tantum ad marginem adscripta comparent. Alia exempla hujus erroris v. supra ad 7, 40, 4.

§. 13. *In duas partes discessit civitas*] *discissit civitas* Flor. et Leid. 1. *disciscit civitas* ed. Rom. anni 1472. [Veith.] *discedit civitas* Harlej. *discessit sitas* Klock. Paullo post *forensis factio tendebat*, pro *tenebat*, Klock. idem. Verba haec saepius in Mstis commutari, infra videbimus ad 24, 28, 1.

§. 14. *Et Fabius, simul concordiae caussa*] Voculam *et*, qua omnes priores edd. carebant, primus addidit Cl. Jac. Gronovius. Eam autem servant omnes, quibus utor, Msti, nisi quod in Portug. a m. 2. ei additae sint notae, quibus, aliquid delendum esse, librarii innuere solent. Contra Hearne, qui copulam illam omisit, memorata Gronovii lectione nihil tamen de Oxoniensium scriptura addit.

Ne humillimorum in manu] Non fuit ergo diuturnum horum regnum in foro et campo: nam Fabii et Decii censura in eumdem annum, quo Flavius aedilis fuit, confertur. Sigonius tamen 2. de Ant. jur. civ. Rom. 13. non sine ratione suspicatur, humiles deinde a seditiosis ac turbulentis magistratibus rursus per omnes tribus diffusos fuisse, et c. 21. post Appii censuram dissensiones optimatum et popularium maxime emersisse. DUKER.

mul concordiae caussa, simul ne humillimorum in manu comitia essent, omnem forensem turbam excretam in quatuor tribus conjecit, urbanasque eas adpellavit. adeoque eam rem acceptam gratis animis ferunt, ut Maximi cognomen, quod tot victoriis

Omnem forensem turbam excretam] Pall. duo *excreatam*. sec. *excitatam*. Legitima lectio est *excretam*. *Excretum* Onomasticum reddit ἀπόκριτον. GEBH. *excreatam* Voss. 1. Leid. ambo, Lovel. 1. et Fragm. Hav. *execratam* Voss. 2. Lovel. 3. Gaertn. et Portug. a m. 1. *excerptam* Lovel. 2. et Oxon. C. apud Hearnium, qui se invenisse testatur *exceptam* in L. 2. *excitatam* in B. quod ultimum etiam praeferunt Harlej. et Haverk. Sed recte vulgatum probat Gebhardus. V. Gronov. ad Livii 28, 39, 10.

In quatuor tribus conjecit, urbanasque eas appellavit] Sic etiam Valer. Max. 2, 2, 9. de Fabio, *Omnem forensem turbam in quatuor tantummodo tribus descripsit, easque urbanas appellavit*. Hoc ita accipit Gruchius 2. de Comitiis 1. non longe ab initio, quasi dicat Livius, turba forensi in quatuor tribus urbanas conjecta, ea re simul tribus illas numero civium auxit. Et Perionius 2. de Magistratib. Graec. et Rom. non novum numerum tribuum effectum, sed quatuor, quae prius erant, auctas fuisse. Sigonius 1. de Ant. jur. civ. Rom. 3. et 2, 14. nihil aliud scribit, quam humillimos et libertinos, qui ex instituto Serv. Tullii in quatuor tribubus urbanis erant, ab Ap. Claudio per omnes tribus dispersos, sed a Fabio iterum in quatuor urbanas redactos fuisse: sed quae sit sententia verborum, *urbanasque eas appellavit*, non dicit. Si quem haec juvant ad illa intelligenda, non invideo: me nihil juvant. Omnes veteres scriptores tradunt, jam dudum ante hoc tempus a Serv. Tullio institutas fuisse *quatuor tribus*, quae *urbanae* dicerentur, in iisque humillimos fuisse. Has autem qua ratione Fabius dicatur *urbanas appellasse*, quae jam olim id nomen habuerant, aut quomodo *appellare tribus* exponi possit *numero civium augere*, non adsequor. DUKER.

§. 15. *Quod tot victoriis non peperat, hac ordinum temperatione pareret*] *non portat* Voss. 2. et Lovel. 3. *non peperat* Gaertn. cujus librarius, quum *peper'at*, vel *peperat*, scriptum invenisset, additam compendiariae scripturae notam neglexit. *non poterat* Leid. 1. Lovel. 2. et Fragm. Hav. a m. 1. *non potuerat* Lovel. 4. Tum *hac ordinum temptatione* Harl. Ita et *tentare*, sive, ut barbare scribitur, *temptare* et *temperare* commutantur supra 5, 24, 2. et infra 10, 43, 7. *hac ordinum reparatione* Hearnii Oxon. N. in margine. Deinde *parent* Gaertn. *pateret* Lovel. 2. *pararit* Lovel. 4. *pararet* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. Sed nihil mutandum. Verbum *parere* hoc sensu inlustrat Cortius ad Sallustii Jug. 10, 4. Id autem cum *parare* innumeris locis commutatur. V. ad 5, 6, 1.

Ut equites Idibus Quinctilibus transveherentur] Satis concise hoc tradit, quod Dionys. l. 6. [p.

non pepererat, hac ordinum temperatione pareret. Ab eodem institutum dicitur, ut equites Idibus Quinctilibus transveherentur.

351.] post pugnam ad Regillum lacum copiose narrat. Meminit et Valerius Max. 2, 1. *Trabeatos*, inquiens, *equites Idibus Julii Q. Fabius transvehi instituit.* Quo in loco etiam tribus IV. a Q. Fabio descriptas memorat, cum paulo ante de equestris ordinis spectaculo disseruisset, sed alio apparatu quam Idibus Quintilibus. GLAR. Idem iisdem verbis tradidit Valerius. Ceterum id significare videtur, de quo Plutarchus in Pompejo [p. 630. c. 22.] ad sedentes in foro censores unumquemque equitem equum suum adduxisse, et de stipendiis legitimis interrogatos rationem iis reddidisse, ita: *Τότε προεκάθηντο μὲν οἱ τιμηταὶ Γέλλιος καὶ Λέντουλος ἐν κόσμῳ, καὶ πάροδος ἦν τῶν ἱππέων ἐξεταζομένων. ὤφθη δὲ Πομπήϊος ἄνωθεν ἐπ' ἀγορὰν κατερχόμενος, τὰ μὲν ἄλλα παράσημα τῆς ἀρχῆς ἔχων, αὐτὸς δὲ διὰ χειρὸς ἄγων τὸν ἵππον. εἶτα ὁ πρεσβύτερος ἠρώτησε, πυνθάνομαί σου, ὦ Πομπήϊε, εἰ πάσας ἐστράτευσας τὰς κατὰ νόμον στρατείας.* Ceterum de censura Ap. Claudii hujus copiose Diodorus l. 20. [p. 750.] SIG. De hac re v. Torrent. ad Suet. Aug. 38. et Inl. Spanhem. de Praest. et usu numism. Dissert. 10. p. 99.

T. LIVII PATAVINI
HISTORIARUM
AB URBE CONDITA
LIBRI, QUI SUPERSUNT, OMNES,

CUM NOTIS INTEGRIS

LAUR. VALLAE, M. ANT. SABELLICI, BEATI RHENANI, SIGISM. GELENII, HENR. LORITI GLAREANI, CAR. SIGONII, FULVII URSINI, FRANC. SANCTII, J. FR. GRONOVII, TAN. FABRI, HENR. VALESII, JAC. PERIZONII, JAC. GRONOVII;

EXCERPTIS

PETR. NANNII, JUSTI LIPSII, FR. MODII, JANI GRUTERI;

NEC NON INEDITIS

JANI GEBHARDI, CAR. AND. DUKERI, ET ALIORUM:

CURANTE

ARN. DRAKENBORCH,

QUI ET SUAS ADNOTATIONES ADJECIT.

ACCEDUNT

SUPPLEMENTA DEPERDITORUM T. LIVII LIBRORUM A JO. FREINSHEMIO CONCINNATA.

EDITIO NOVA AUCTIOR ET EMENDATIOR.

TOMUS QUINTUS. PARS POSTERIOR.

STUTGARDIAE,
EX TYPOGRAPHIA SOCIETATIS WUERTEMBERGICAE.
LIPSIAE IN COMMISSIS APUD C. H. F. HARTMANNUM.
MDCCCXXII.

T. LIVII PATAVINI
HISTORIARUM
AB URBE CONDITA
LIBRI, QUI SUPERSUNT, OMNES.

TOMUS QUINTUS.

PARS POSTERIOR.

T. LIVII PATAVINI

HISTORIARUM

AB URBE CONDITA

LIBRI.

EPITOME LIBRI DECIMI.

Coloniae deductae sunt Sora, et Alba, et Carseoli. Marsi in deditionem accepti sunt. Collegium augurum ampliatum est, ut essent novem, quum antea quaterni fuissent. Lex de provocatione ad populum a Valerio consule tunc tertium lata est.

Sora ac Alba] Ita primum editum vidi Paris. anno 1573. Priores legunt *Sora et Alba*. Et ita est in Leid. Berg. et Boenderm. quare id in contextum recepi. Quamvis enim in hoc scriptore elegantias veterum atque optimorum, qui ante vocem a vocali incipientem potius *et*, quam *ac*, dixerunt, non quaerendas existimem, praeferendam tamen puto codd. scripturam ei, quae deinceps ab operis librariorum substituta est, praesertim quum id auctori epitomarum adhaerere potuerit ex Livio; quem ita semper locutum esse, videbimus ad 10, 36, 17.

Carseoli Marsi in deditionem accepti] Haec verba prioribus junguntur praeposita copulativa *et* in Leid. Voss. Berg. et Hearnii N. Distinguendum itaque *Sora, et Alba, et Carseoli. Marsi.* Carseoli enim, aeque ac Sora et Alba, nomen est coloniae, cujus deductae meminit Livius hoc lib. c. 3, 2. et c. 13, 1. Praeterea male *Causioli* Leid. *Carsioli* Voss. 1. Berg. et Hearnii N. *Castoli* Boenderm. Deinde *accepti sunt* omnes hi quinque codd. omnesque edd. usque ad ultimam Gruteri, qui omisisse videtur, quod modo praecesserit. Horum testium auctoritate contextui addendum putavi.

A Valerio consule tunc primum lata est] Turpem mendam tolle ex veteris libri fide, et a

Duae tribus adjectae sunt, Aniensis et Terentina. Samnitibus bellum indictum, et adversus eos saepe prospere pugnatum est. Quum adversus Etruscos, Umbros, Samnites, Gallos, P. Decio et Q. Fabio ducibus, pugnaretur, Romanusque exercitus in maximo esset discrimine, P. Decius, secutus exemplum patris, devovit se pro exercitu, et morte sua

Valerio consule tunc tertium lata est restitue: id enim scribit Livius [hoc lib. c. 9, 3.] Primus autem legem de provocatione tulit anno CCXLV. P. Valerius Poplicola. [2, 8, 2.] deinde anno CCCIIII. L. Valerius Potitus [3, 55, 4.] nunc demum tertium M. Valerius Corvus. SIG. *a M. Murena consule* Leid. *a Murena consule* Voss. Berg. Boend. Hearnii Oxon. N. Exc. Pithoei, et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. Deinde *consule tunc lata est* Boend. *consule pretio tunc lata est* Berg. *consule tunc pretio lata est* Leid. Voss. Hearnii Oxon. N. et Exc. Pithoei. An voluerunt *tunc tertio lata est?*

Aniensis et Terentiana] *Terentina.* SIG. *Amnensis* Leid. *Armensis* Boend. et ed. Rom. anni 1472. *Arniensis* Parm. Sed v. infra ad Liv. 10, 11, 14. Tum *Terrentia* Voss. et Hearnii Oxon. N. *Terentia* Berg. Boend. et Exc. Pithoei. Sed *TERENTINA tribu* obcurrit in marmore apud Gruter. p. 333. n. 3. Utriusque tribus *Aniensis* et *Terentinae* meminit etiam Cic. pro Planc. 22. *Terentiana* a Sigonio rejectum primum obcurrit in ed. Vascos.

Bellum indictum, et adversus eos saepe prospere pugnatum] *indictum est* Voss. 1. Berg. et Hearnii Oxon. N. Sed illud est librariis relinquo. Deinde *adversus eos prospere*, omissa voce, edd. principes usque ad Gruter. qui *saepe* addidit. Et sane nullus codicum eam vocem omisit. Grutero enim consentiunt Leid. et Voss. *adversus eos saepe et prospere* praefert Berg. *adversus eos semper prospere* Boend. et Hearnii Oxon. N. Sed Gruteri lectionem probo. Tum *pugnatum est* Leid. Voss. Berg. Boend. Hearnii Oxon. N. et omnes excusi usque ad Gruterum, qui in postrema ed. omisit. quare id loco restitui.

P. Decio et Q. Fabio ducibus, pugnaretur, Romanusque exercitus] Vet. lib. *Q. Fabio consulibus ducibus.* SIG. Vocem *consulibus* nullus meorum agnoscit. Contra vocem *ducibus* nescit Leid. Deinde *pugnarent* est in Voss. De hoc errore v. ad 2, 26, 4. Tum *et Romanus exercitus* Leid. Voss. Berg. et Boend. In verbis sequentibus *in magno discrimine esset*, pro *in maximo*, Hearnii Oxon. N. V. ad Epit. Liv. 6. *in magno esset discrimine* Berg. et Boend. Praeterea *secutus patris exemplum, devovit se*, alio ordine. Leid. Voss. et Berg. *secutus patris exemplum, se devovit* Boend.

Et morte sua victoriam ejus pugnae populo Romano dedit] *populo Romano reddidit* Hear-

victoriam ejus pugnae populo Romano dedit. Papirius cursor Samnitium exercitum, qui jurejurando obstrictus, quo majore constantia virtutis pugnaret, in aciem descenderat, fudit. Census actus est. lustrum conditum. censa sunt civium capita ducenta sexaginta duo millia, et trecenta viginti duo.

nii Oxon. N. Alibi similiter peccant librarii. Exemplum habuimus supra 7, 15, 4. Ceterum omnia haec verba cum quatuor sequentibus perperam exsulant a Berg.

Qui jurejurando adstrictus fuerat, quo majore constantia virtutis in aciem descenderet] Vet. lib. *qui jurejurando obstrictus, quo majore constantia virtutis pugnaret, in aciem descenderat.* Probe. SIG. *obstrictus* Sigonius. vet. tamen lib. *astrictus*, atque hoc multis aliis locis noster usurpat. DELRIUS. Lectio, quae ante Sigonium vulgo exstabat, primum obcurrit in Froben. ed. anni 1535. Antea edebatur *qui jurejurando astrictus suo, quo majore constantia virtutis in aciem descenderet.* Sed Sigonio fere consentiunt libri scripti, nisi quod *qui, jurejurando adstrictus suo, majore* praeferat Voss. *qui, de jurejurando obstrictus suo, majore* Berg. *qui de jurejurando obstrictus, ut majore* Leid. Sigonium, cui Boend. consentit, sequor. Bis enim eodem vocabulo in hac historia usus est Livius: ut cap. 38, 12. *Primoribus. Samnitium ea detestatione obstrictis.* et c. 41, 3. *His vinculis fugae obstricti stabant.*

Censa sunt civium capita ducenta sexaginta duo millia, et trecenta viginti duo] Vocem *civium* non agnoscunt Voss. et Berg. Male. V. ad Epit. l. 1. Priora quatuor vocabula pejus adhuc exsulant a Leid. Ceterum numerus hic civium, qui censi sunt, primum editus est ab Aldo. Antea edebatur, *ducenta septuaginta duo millia et trecenta viginti.* Et ita praeferunt Voss. Boend. et Hearnii N. *ducenta septuaginta duo millia, et ducenta viginti* Leid. *CCLXX. M. et CCXX* Berg. *CCLXII. millia et CCCXX.* Exc. Pithoei. In eo itaque omnes consentiunt, *τὸ duo* ejiciendum: plerique autem, *septuaginta* pro *sexaginta* legendum esse. Verum ita dissentiet auctor ab ipso Livio hoc libro cap. ult. quod ne fieret, vulgatum mutasse Aldus videtur. Sed, non semper inter Livium et auctorem harum epitomarum convenire, supra dictum est ad Epit. l. 3. et ad Livii 3, 24, 10.

T. LIVII PATAVINI

LIBER DECIMUS.

1 I. L. Genucio, Ser. Cornelio consulibus, ab externis ferme bellis otium fuit. Soram atque Albam coloniae deductae. Albam in Aequos sex millia

§. 1. *L. Genucio, Ser. Cornelio consulibus*] Pal. sec. *Servio Cornelio consulibus Romae.* GEBH. Prioris consulis praenomen deficit in Lovel. 3. 4. Voff. 1. et Leid. 2. Pro *Genucio* etiam *Gemitio* est in Lovel. 4. *Genutio* in Leid. 1. Gaertn. et Haverk. Sed v. ad 2, 52, 3. Deinde copulativam particulam *et* interponit Lovel. 4. V. ad 2, 17, 1. Insuper *S. Cornelio* Fragm. Hav. a m. 1. *Serg. Cornelio* a m. 2. *Sergio Cornelio* Portug. Gaertn. et Haverk. V. ad 5, 29, 2. *Servilio Cornelio* Lovel. 2. saepius obvio errore. V. ad Epit. Liv. 72. Tandem vox *Romae*, quam in uno suorum invenit Gebhardus, in meorum nullo supereat. Mox *fuit otium*, transpositis vocibus, Gaertn.

Sora atque Alba coloniae deductae] Quidam mutarunt hos casus in accusativum *Soram atque Albam*, sed inepte, meo quidem judicio, cum id genus loquendi per nominativum saepius apud authores inveniatur, atque adeo maxime apud hunc, ut, praeter alia innumera loca, praecedente libro anno CDXLII. [c. 28, 7.] ita aït: *Suessa et Pontiae eodem anno coloniae deductae.* GLAR. Soram atque Albam colonias duas deductas effe decennio poft Interamnam, tradit etiam Vellejus [1, 14.] Itaque videndum est, quid sit, quod Livius anno CDXXXIX. lib. priore [c. 23, 2.] Sorae coloniae meminerit, ubi aït: *Sora ad Samnites defecerat, interfectis colonis Romanorum.* Et post de eadem: *ad recuperandam coloniam.* SIG. Sora defecerat a Romanis, interfectis colonis Romanis, sed non multo poft a Romanis recepta, deinde rursus a Samnitibus anno U. CCCCXLVII. capta, anno sequenti a Romanis recuperata fuerat, l. 9, 23. 24. 43. et 44. Quod ergo Livius hoc loco, et Vellejus 1, 14. hoc anno, id est, anno U. CCCCL. eo coloniam miffam scribunt, cum Cluverio 3. Ital. ant. 8. p. 1047. recte de nova colonia accipi potest, ut 8, 14, 8. *Antium nova colonia missa.* DUK. Pighius in Annal. ad ann. CDL. p. 379. sibi videri teftatur, in duas has urbes colonos denuo reductos potius fuiffe: quod de Sora concedi potest, quoniam coloni Romanorum eo deducti a veteribus

colonorum scripta. Sora agri Volsci fuerat; sed a possederant Samnites. eo quatuor millia hominum missa. Eodem anno Arpinatibus Trebulanisque ci-

incolis interfecti erant, ut ex Livio Sigon. et Pighius docuerunt. Id autem ut de Alba etiam statuamus, nihil nos subigit: eam enim jam ante hoc tempus coloniam Romanorum factam fuisse, aliunde non adparet. Colonorum enim Albam et Soram deductio a Vellejo memorata ad hanc, cujus nunc Livius meminit, referri debet; quamvis tamen de tempore inter eos non conveniat: quod ex historicorum veterum, quos in hac re secuti sunt, dissensu factum est. Ceterum *Sora atque Alba*, quod in quibusdam edd. repertum Glareanus probavit, apud me tantum superest in Voss. 1. a m. 2. Leid. 2. Lovel. 1. et apud Hearnium in Oxon. C. Similiter etiam legisse videtur auctor Epit. Verum reliqui omnes codd. *Soram atque Albam* obferunt, nisi quod *Sorani atque Albani* sit in Haverk. *Soram atque Albam* est etiam in edd. Rom. anni 1472. et Parm. Idque, a sequentibus mutatum, revocarunt deinde Mediol. anni 1505. Aldina, et recentiores; quibus Glareanus adversari non debuerat. Ita enim etiam Livium locutum esse, infra videbimus ad 39, 44, 10. Quum igitur utrumque genus loquendi probum, et Livio usitatum sit, ut et plures et integriores codices sequamur, verius est.

Albam in Aequos sex millia colonorum scripta] Pall. pr. et tert. *III. colonorum* habent. sec. *Albam in Aequos quatuor millibus colonorum scriptis*. GEBH. Paullo post *velut arcem finibus Aequorum impositam* dicit. V. Holsten. ad Cluverii Ital. ant. p. 160. DUK. *III. colonorum scripta* Voss. ambo, Leid. ambo, et Lov. 1. ac 3. (*v. ad 35, 2, 4.) *tria millia colonorum scripta* Lovel. 4. *quatuor millia colonorum scripta* Lov. 2. Harl. et Hearnii Oxon. B. ac C. qui *IIII. colonorum scriptis* (m.) invenit in N. et L. 2. *IIII. colonorum scripta* Fragm. Hav. a m. 1. *scriptis* a m. 2. *quatuor millibus colonorum scriptis* Portug. Gaertn. et Haverk. *V. millia colonorum scripta* Klock. *VI. colonorum scripta* Florent. Insuper *atque Albam in Aequos* Voss. 2. a manu recenti. *Alba in Aequos* Leid. 2. ultima prioris vocis litera a voce insequenti elisa. *Albani in Aequos* Haverk. litera *m* in *ni* dissoluta. V. ad 2, 41, 5. *Albam in Aequis* Portug.

§. 2. *Sed possederant Samnites. eo quatuor millia hominum missa*] *sed possederant eum Samnites* Neap. Latinii. Deinde *eo III. millia hominum missa* Klock. Vox *eo* deficit in Voss. utroque, Leid. utroque, Lovel. 3. 4. et Fragm. Hav. a m. 1. Hinc, mutata distinctione, legi posset, *Soram* (*agri Volsci fuerat, sed possederant Samnites*) *quatuor millia hominum missa*. Paullo ante *agri Vulscini* Lovel. 2.

Eodem anno Arpinatibus Trebulanisque civitas data] Illis sine suffragio, ut ex Livio 38, 36, 7. observat Sigonius 2. de Ant. Jur. Ital. 9. Trebulani cum, an sine suffragio civitatem acceperint, non constat. Nec convenit inter doctos, de qua Trebula hic agat Livius. Malaspina ad Cic. 5. ad Att. ep. 2. *Trebulam Campaniae* intelligit; Hol-

3 vitas data. Frusinates tertia parte agri damnati, quod Hernicos ab eis sollicitatos compertum: capitaque conjurationis ejus, quaestione ab consulibus ex senatusconsulto habita, virgis caesi ac se-
4 curi percussi. Tamen, ne prorsus inbellem agerent annum, parva expeditio in Umbria facta est; quod nunciabatur, ex spelunca quadam excursio-
5 nes armatorum in agros fieri. In eam speluncam

stenius ad Cluverii Ital. ant. p. 169. *Trebulam Mutuscam* in Sabinis. DUK. *Eodem Arpinatibus*, omissa media voce, Lovel. 3. et 4. *Eodemque Arpinatibus* Voss. 2. Tum *Trullanisque* Voss. 1. *Trublanisque* Leid. 2. et Lovel. 1. *Tebulanisque* Lovel. 4. *Tiburanisque* Portug. et Haverk. Praeterea *data civitas* Leid. 1. Ceterum quum Arpinatibus hoc tempore civitas data sit sine suffragio; Trebulanos alia, quam Arpinates, lege hoc tempore in civitatem acceptos esse, verisimile non fit.

§. 3. *Frusinates tertia parte agri damnati*] Pall. pr. et tert. *Frusinates etiam parte agri damnati*. GEBH. Non aliter Voss. 2. ac Lovel. 3. Ita etiam non exprimit Livius, quota parte agri Vejentes multati sint, supra 1, 15, 5. *Agri parte multatis in centum annos induciae datae*. At contra 8, 1, 3. *Oppidum captum redditumque Privernatibus, valido praesidio inposito: agri partes duae ademtae*. Servo itaque vulgatum, quod et in reliquis scriptis superest, nisi quod voces *tertia parte* exsulent a Leid. 1. Praeterea *Frustinates* Harlej. et Gaertn. *Fidenates* Haverk. Mox *quia Hernicos*, pro *quod*, Leid. 2. et Lovel. 1. V. ad 38, 36, 4. Tum *compertum est*, ultima voce addita, Lovel. 4.

Capitaque conjurationis ejus quaestione ab consulibus ex senatusconsulto habita] *capita conjurationis ejus* Leid. 2. et Lovel. 1. Deinde *ab consulibus habita*, praeteritis vocibus mediis, Fragm. Hav. a m. 1. *ab consulibus habita ex senatusconsulto* a m. 2. Mox *caesa ac securi percussa*, pro *caesi* et *percussi*, Lovel. 4. librarius non recte dici posse existimavit *capita caesi*. Sed aliter judicasset, si ad delicias Livianas diligentius animum advertisset. V. infra ad 37, 39, 12.

§. 4. *Tamen ne prorsus inbellem gererent annum*] Rectius vetus *imbellem agerent annum*. GELEN. In Flor. non apparet τὸ *Tamen*. J. FR. GRON. In reliquis meis vox *Tamen* constanter superest, nisi quod ejus loco *Tum* saepissime obvio errore legat Harlej. V. ad 22, 17, 5. *agerent* autem recte superest in omnibus scriptis. V. ad 22, 28, 1. In verbis sequentibus *expeditio in Umbriam facta*, pro *in Umbria*, ostentant Portug. a m. 2. et Hearnii Oxon. B. quod tamquam usitatius probarem, si graviores testes hanc lectionem confirmarent.

Quod nunciabatur, ex spelunca quadam excursiones armatorum in agros fieri] *ex spelun-*

penetratum cum signis est: et ex eo loco obscuro multa vulnera accepta, maximeque lapidum ictu; donec, altero specus ejus ore (nam pervius erat) invento, utraeque fauces congestis lignis accensae: ita intus fumo ac vapore ad duo millia armatorum, 6
ruentia novissime in ipsas flammas, dum evadere tendunt, absumta. Marcis Livio Dentre et Aemilio 7
consulibus, redintegratum Aequicum bellum. Co-

ea quasdam excursiones Hearnii Oxon. N. in cujus L. 2. erat *in agros factas*. Utrumque non modo superest in Harlej. sed insuper *incursiones* exhibet. Praeterea *et nunciabatur* est in eodem cod. sed vox initialis *quod* exsulabat a Gaertn. [*in agro factas* Veith.]

§. 5. *Et ex eo loco obscuro multa vulnera accepta, maximeque lapidum ictu*] Etiam hic vocula initialis non adparet in Lovel. 4. intercepta vel a praecedenti *est*, vel a sequenti *ex*. Prioris erroris exemplum v. ad Epit. Liv. 6. (*24, 15, 6.) posterioris infra ad 44, 43, 3. Deinde *ex eo loco obscura multa vulnera* Harlej. 3. quali errore §. praec. habuimus *ex spelunca quasdam incursiones*. Praeterea *maximo lapidum ictu* Harlej. V. ad 5, 40, 5. Paullo ante *penetratum signis*, pro *cum signis*, Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. Sed vocula *cum* exoidit ob similitudinem ultimae syllabae vocis praecedentis. Tale exemplum jam supra habuimus ad 8, 33, 9.

Specus ejus ore (nam pervius erat) invento, utraeque fauces congestis lignis accensae] *specus ejus (nam parvus erat) ore invento* Lovel. 4. *parvus erat* est etiam in Harlej. et Gaertner. *ejus specus ore* edd. vett. usque ad Froben. anni 1535. Deinde *conjectis lignis* Lovel. 4. quomodo et alibi scribas variasse, supra vidimus ad 3, 38, 7.

§. 6. *Dum evadere tendunt, absumta*] *evadere tentant* [Veith.] edd. veteres ante Aldum, qui *tendunt* reposuit. Alibi haec verba commutari solent. V. ad 6, 38, 7. Aldo consentiunt scripti, nisi quod *evadere intendunt* sit in Harlej. Etiam male. *tendunt* hic ponitur pro contendunt; quod Livio frequens esse, videbimus ad 32, 32, 7. Et quidem hac constructione, ut supra 6, 38, 7. *Si tamquam captae civitati leges inponere tendent*. Hinc *assumta* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. *assumto* Gaertn. V. ad Livii 2, 42, 4. Paullo ante *inter*, pro *intus*, male praefert Haverk. *pavore* etiam, pro *vapore*, transpositis per errorem literis, edd. vett. usque ad Mediol. anni 1505. et Aldinam.

§. 7. *M. Livio Dentre et C. Aemilio consulibus*] Scribo *M. Aemilio* ex Diodoro [l. 20. p. 787.] et ipsomet Livio, qui hunc eundem magistrum equitum hoc anno *M. Aemilium* vocat [c. 3, 3.] SIG. Pall. pr. et tert. *Livio Dentrice, Aemilio Coss.* sec. *Marco Lutio Dentato, C. Aemilio.* Andreae editio *M. Livio*,

loniam, aegre patientes velùt arcem suis finibus inpositam, summa vi expugnare adorti, ab ipsis co-
8 lonis pelluntur. Ceterum tantum Romae terrorem fecere, quia vix credibile erat, tam adfectis rebus solos per se Aequos ad bellum coortos, ut tumultus ejus caussa dictator diceretur C. Junius Bubul-

Q. Aemilio. Camp. *M. Livio Dentrice*, *C. Aemilio.* Sigonius *M. Aemilium* fuisse appellatum contendit. GEBH. Praenomen hujus consulis [Aemilii] in scriptis desideratur. Addiderunt *C.* quod refutat Sigonius, et rescribit *M.* ex ipso Livio, qui hunc eundem magistrum equitum hoc anno *M. Aemilium* vocet, ut et Diodorus. Nimirum scripsit auctor, *Marcis Livio Dentre et Aemilio consulibus.* J. FR. GRON. Prioris consulis cognomen deest in Harlej. Hearnii Oxon. B. et edd. prioribus, nisi quod *M. Livio Dentre* in Romana principe esse Hearnius testetur. *M. Livio Dentrice* habent Leid. ambo, Lovel. 1. 2. 3. Flor. Hearnii Oxon. N. et Neap. Latinii. *M. Livio Dentrica* Voss. 2. et Fragm. Hav. Similiter in eodem gentis Caeciliae cognomine variare librarios, infra videbimus ad 39, 56, 5. *M. Livio Dentato* Hearnii Oxon. B. *M. Lutio Dentato* Portug. Gaertn. et Haverk. Deinde vocula *et* inter utriusque consulis nomina non adparet in Voss. utroque, Leid. utroque, Lovel. 1. 2. 3. 4. Port. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. Tum *Q. Aemilio* Harlej. et Klock. una cum edd. vett. usque ad Aldum, qui dedit *C. Aemilio.* Et ita praeferunt Florent. Portug. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. a m. 2. et Neap. Latinii. Sed Aemilii praenomen omittitur in reliquis meis, et Hearnii Oxon. N. L. 1. et B. Nihil itaque propius video, quam ut cum Gronovio legamus *Marcis Livio Dentre et Aemilio consulibus.* Nam simili modo concepta oratio saepe librariis fraudi exstitit. V. supra ad 4, 48, 1. Interim tamen adstruendo praenomini *Marco* inde argumentum sumi nolim, quod ipsemet Livius magistrum equitum hoc eodem anno creatum vocet *M. Aemilium Paullum* c. 3, 3. Eumdem enim, qui consul fuit, etiam magistrum equitum fuisse, non constat. Quin contra, quum Livius, si quis, vel consul vel praetor, in eo magistratu vel dictator vel magister equitum dictus sit, id diligenter monere solitus fuerit, et tamen nihil tale hoc loco additum reperiatur, potius est, ut credamus, M. Aemilium consulem a M. Aemilio Paullo magistro equitum diversum exstitisse, licet tabulae Cuspiniani apud Pighium in Annal. ad ann. CDLI. p. 380. etiam consuli *Paulli* cognomen tribuant.

Redintegratum Aequorum bellum] Manuscriptus Fuldensis *Aequicum bellum.* MOD. *Aequorum* in Junta primo reperio. nam Andreas et Bec. *Equitum.* Ascensius et Mog. *Equicum.* Rott. *aequi cum.* scribendum autem esse *Aequicum*, diximus ad 2, [58, 3.] et sic habet Flor. J. FR. GRON. *Aequorum* ante Juntam invenio apud Aldum, *Equicum* ante Ascensium in Ven. ed. anni 1495.

cus. is, cum M. Titinio magistro equitum profectus, 9
primo congressu Aequos subegit, ac, die octavo triumphans in urbem quum redisset, aedem Salutis, quam consul voverat, censor locaverat, dictator dedicavit.

II. Eodem anno classis Graecorum, Cleonymo 1

Et quidem *Aequorum* superest non tantum in Hearnii Oxoniensibus, sed et meis Mstis, nisi quod *Equitum* sit in Leid. 1. *Aequicum*, praeter Flor. in Klock. Hanc autem lectionem se Livio ex Mstis Italicis et Gallicis vindicaturum, Gronovius Heinsio promisit in epistola apud Cel. Burm. in Syll. Epist. tom. 3. n. 91. Mox *Coloniam agro patentem*, pro *aegre patientes*, nullo sensu Lovel. 4. *Coloniam Aequi aegre patientes* edd. princ. Sed primus Aldus expulit vocem *Aequi*, quam nulli etiam codd. agnoscunt. Tum *ab his colonis*, pro *ab ipsis*, Lovel. 3.

§. 8. *Ceterum tantum Romae terrorem fecere, quia vix credibile erat*] *Certum tantum terrorem* Lovel. 4. a m. 1. Aliis locis ita peccare solent scribae. V. infra ad 34, 36, 4. Deinde *facere* Fragm. Hav. a m. 1. Tum *quod vix credibile* Harlej. Portug. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. a m. 2. [Veith.] V. ad 38, 36, 4. Mox *ad bellum exortos*, pro *coortos*, Voss. 2. V. ad 5, 29, 3. [*afflictis* Veith. sed in margine *affectis*.]

Ut tumultus ejus caussa dictator diceretur C. Junius Bubulcus cum M. Titinio] Vet. lib. *dictator diceretur C. Junius Bubulcus. is cum M. Titinio magistro equitum profectus.* SIG. Reperi in Palat. sec. et Camp. ed. *ut tumultus ejus caussa dictator diceretur C. Junius Bubulcus. is cum M. Titinio magistro equitum profectus.* GEBH. *una tumultus ejus caussa dictator C. Junius Bubulcus* Voss. 2. *una*, pro *ut*, etiam est in Lovel. 3. *ut tumultus ejus cum dictator diceretur* Harlej. sed, *cā*, sive *caussa*, et *cū*, sive *cum*, saepe in Mstis confundi, supra vidimus ad 4, 44, 10. Tum *C. Licinius Bubulcus* Lovel. 4. Voculam autem *is*, a Sigonio insertam, defendunt etiam Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Portug. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. a m. 2. et Neap. Latinii. Eamdem sibi quoque in Oxoniensibus obviam fuisse, Cl. Hearnius testatur. Deinde *C. M. Titinio* Leid. 2. et Lovel. 1. *cum M. Ticinio* Voss. 2. Lovel. 2. 3. 4. Portug. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. 3, V. ad 54, 13.

§. 9. *Die octavo triumphans in urbem quum redisset*] *die octavo* Leid. 2. V. ad 8, 11, 15. Hinc *rediisset* Harlej. et Gaertn. V. ad 36, 35, 2. Mox *dedicaverat*, pro *dedicavit*, Gaertn. quomodo indoctus librarius scribendum credidit, quia praecessit *voverat* et *locaverat*. V. ad 6, 3, 8.

§. 1. *Cleonymo duce Lacedaemonio, ad Italiae litora adpulsa*] Hic sine dubio est Cleonymus, Cleomenis regis filius, Arei regis patruus, quem postea Pyrrhus in regnum revocare tentavit. In prologo l. 15.

duce Lacedaemonio, ad Italiae litora adpulsa, Thu-
2 rias urbem in Sallentinis cepit. Adversus hunc ho-
stem consul Aemilius missus praelio uno fugatum
compulit in naves. Thuriae redditae veteri cultori:
3 Sallentinoque agro pax parta. Junium Bubulcum
dictatorem missum in Sallentinos, in quibusdam

Trogi Pompeji legitur: *Cleonymi deinde Spartani res gestae Corcyrae et in Illyrico et in Italia.* Athenaeus 13, 28. obsides puellas a Metapontinis exegisse auctor est. A Tarentinis autem in auxilium vocatus fuerat, ut testatur Strabo [l. 6. p. 280.] H. VALES. *Cleonemo* Klock. *Cleonino* Harlej. *Cleomino* Voss. 2. Lovel. 3. et Fragm. Hav. a m. 1. *Deonimo* Leid. 1. et Lovel. 4: literis *cl* in *d* coalescentibus. V. infra hoc lib. c. 24, 2. *Cleomene* Lovel. 2. *Cloentino* Haverk. *Helenio* Hearnii Oxon. L. 1. Voces etiam *duce Lacedaemonio* non adparent in Lovel. 3. Earum loco monstrum hoc lectionis *dyce Lacaiedemonio* exstat in Klock. De majoribus Cleonymi v. Pausan. in Attic. 13. et in Lacon. 6. De ejus rebus in Italia et Corcyra gestis v. Diod. Sic. l. 20. p. 787. qui expeditionem ejus ad annum praecedentem refert. Ceterum non Cleonymus regnum Lacedaemone obtinuit, sed Areus filius fratris ejus Acrotati; et Leonidas Cleonymi filius; unde inproprie Livius hoc cap. *regem* vocavit.

Thurias urbem in Salentinis cepit] Omnes fatentur, *Thurium* neutro genere, vel *Thurii* masculino genere, oppidum esse magnae Graeciae, ut videre est apud Strabonem l. 6. etiamsi initio fere ejusdem libri [p. 254.] supra Thurios fateatur regionem esse, quae *Thuriana* (sed corrupte id ita legitur, *Tauriana* enim legendum) vocetur. Fieri autem potest, ut et in Salentinis ejus nominis fuerit oppidum. GLAR. Vet. lib. *Thurios.* oppidum est in Sallentinis, quod, auctore Stephano, *Thurii, Thuriae,* et *Thurium* dicitur. Itaque Livius paulo post *Thuriae redditae. Sallentini* duobus *ll* scribendi, ut post dicam. SIG. Pal. sec. et Andreae editio *Thurios.* GEBH. *Thurios* etiam Lovel. 1. et Klock. cum edd. Rom. anni 1472. et Parm. *Turrios* Portug. et Hearnii Oxon. B *Thirios* Leid. 2. *Turros* Haverk. *Durior* Leid. 1. *Turrias* Gaertn. *Thurarum urbem* Lovel. 2. *Turorum urbem* Harlej. et Hearnii Oxon. C. qui in L. 2. *Taurorum urbem* se invenisse monuit. [*Turiorum urbem* Veith.] Quia autem Thurias in Sallentinis nemo locavit, hinc errorem inrepsisse, et *Rudias* scripsisse Livium, existimat Doujatius, quod Sallentinorum oppidum, non quidem ad litus, sed paucis ab eo passuum millibus situm esse docet. *Sallentinis* autem, non *Salentinis*, scribendum esse, supra vidimus ad 9, 42, 4. Et ita hoc loco praeferunt Flor. et Klock.

§. 2. *Adversus hunc hostem consul Aemilius missus*] Vocem *consul* omittit Lovel. 1. sequentem *Aemilius* Leid. 2. Sed utramque servandam puto: priorem quidem, quia paullo ante dictatoris et magistri equitum mentio

annalibus invenio: et Cleonymum prius, quam confligendum esset cum Romanis, Italia excessisse. cir- 4
cumvectus inde Brundisii promontorium, medioque sinu Hadriatico ventis latus, quum laeva inportuosa Italiae litora, dextra Illyrii Liburnique et Istri, gentes ferae, et magna ex parte latrociniis maritimis

facta est, posteriorem vero, ne incertum maneat, uter consulum missus sit. Patet itaque, verum non esse, quod existimasse videtur Sigonius ad Livii 22, 14, 13. Livium semper nomen magistratus nomini proprio postposuisse. Vide, quae ibi notantur. Mox *compulit naves*, pro *in naves*, Gaertn. Deinde *Thure*, pro *Thuriae*, Harlej. et Lovel. 2. *Turiae* Lovel. 4. *Thiriae* Leid. 2. *Turriae* Gaertn. Haverk. et Portug. a m. 1. in quo deinceps *Turrii* emendatur. *Thurios* Klock. Denique *pax parata*, pro *parta*, Voss. 2. V. ad Livii 5, 6, 1.

§. 3. *Cleonymum prius, quam confligendum esset*] *Cleominum* Lovel. 3. et Fragm. Hav. a m. 1. *Cleomenem* Lovel. 2. *Cleronimum* Lovel. 1. *Cleominium* Voss. 2. *Deoninium* Lovel. 4. *Cleoninum* Harlej. *Cleminum* Klock. V. ad §. 1. Paullo ante *C. Junium*, addito praenomine, edd. vett. usque ad Aldum, cui praenomen omittenti consentiunt scripti. Hinc *in quibusdamque annalibus*, inserta copula *que*, Gaertn.

Italia excessisse] Pall. duo *decessisse*. GEBH. Ita et Voss. 2. Lovel. 2. 3. 4. Harlej. Portug. a m. 2. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 2. ac C. [Veith.] Sed nihil muto. Supra 2, 13, 4. *Agro Romano excessit*. 30, 20, 7. *Raro quemquam alium magis moestum abisse ferunt, quam Hannibalem hostium terra excedentem*. 37, 49, 7. *Intra quintum decimum diem Italia excedere*. 39, 54, 13. *Galli, redditis omnibus, quae sine cujusquam injuria habebant, Italia excesserunt*. 42, 26, 5. *Haesitantibus in responso, ut curia excederent, dictum*. c. 36, 7. *Intra undecimum diem juberet eos Italia excedere*. c. 48, 3. *Italia intra trigesimum diem excederent*. 45, 12, 5. *Priusquam hoc circulo excedas, redde responsum*. (*v. ad 8, 2, 8. et 34, 28, 12.)

§. 4. *Circumvectus inde Brundusii promontorium, medioque sinu Hadriatico ventis latus*] *circumventus* Voss. duo, Leid. 2. Lov. 1. Harl. et Fragm. Hav. a m. 1. [Veith.] Ita etiam supra peccabatur in uno cod. 3, 61, 9. V. et infra hoc libro c. 17, 4. c. 29, 12. c. 36, 14. et 21, 46, 7. (* 24, 17, 3. 36, 9, 12. c. 45, 4. 37, 30, 3.) Tum *Brundisii* Leid. 1. et Florent. idque voluisse videtur librarius Klock. qui tamen per errorem dedit *Prundisii*. V. infra ad 42, 17, 2. Hinc *promuntorium* Voss. ambo, et Lovel. 1. *promunctorium* Leid. 1. *promunturium* Florent. *promunctorii* Gaertn. Alibi etiam optimi codd. *promuntorium* praeferunt: de qua scribendi ratione v. Voss. in Etym. ling. Lat. hac voce. Vulgatam orthographiam veriorem existimat Dausquej. de Orthogr. parte 2. hac voce. Deinde *medio sinu*, omissa copula, Gaertn. Praeterea *Adriatico* sine

infames, terrerent penitus ad litora Venetorum pervenit:

adspiratione Voss. duo, Leid. duo, Lovel. 1. 2. 3. 4. Portug. Gaertn. et Fragm. Hav. Male. V. ad Livii 24, 10, 10. Tandem *ventis latis* Gaertn. V. ad 6, 3, 8.

Dextra Illyrici Liburnique et Istri] Vet. lib. et Capitolini triumphi *Illyrii*. SIG. Pall. duo *dextera Illyrii*. GEBH. *dextera* etiam Lovel. 3. *dextraque* Neap. Latinii. Deinde *Illyrici* Klock. *Illirici* Voss. 1. Lovel. 1. 2. 4. Harlej. et Hearnii Oxon. N. L. 2. B. ac C. *Ilirici* Leid. 2. et Gaertn. *Ylirici* Fragm. Hav. *Hylirici* Portug. et Haverk. *Hillirici* Leid. 1. *Illirii* Florent. Voss. 2. et Lovel. 3. *Illyrii* Neap. Latinii; quemadmodum legendum esse, recte Sigonius docuit. V. infra ad Epit. Liv. 20. Tum *Histri* Voss. ambo, Leid. 1. Florent. Lovel. 3. 4. Portug. Haverk. et Fragm. Hav. V. ad 41, 1, 1.

Magna ex parte latrociniis maritimis infames] *magna parte* Gaertn. invitis aliis, qui constanter praepositionem servant. V. ad 2, 48, 1. Vox *maritimis* deficit in Lovel. 2. quae in reliquis omnibus superest.

§. 5. *Ibi expositis paucis, q. l. e. quum audissent, tenue p. l. esse, quod t. stagna ab tergo sint, irrigua maritimis aestibus, agros h. procul campestres cerni, ult. colles videri esse, ostium fl. p. q. e. naves in stationem tutam vidisse, Meduacus amnis erat, eo i. cl. s. a. flumine jussit*] Haec verba *ostium praealti fluminis, quo circumagi* etc. adhuc exploratorum puto: sed quidam *possint* verbum sustulerunt ante verbum *vidisse*, sine quo sensus non constat. *Meduacus* autem nomen non temere apud authores reperias. Boccatius, Venetorum aït flumen, haud dubie hoc ex loco, nihil praeterea addens. Quod autem Patavinos metu accolarum Gallorum semper in armis fuisse Livius dicit, caussa innuitur, cur ita ubique Gallos elevet. Sed ab historico abesse oportebat odium. Ex hoc item loco satis apparet, quantum luminis sensui adferat vel addita vel detracta adspiratio in *ostium* et *hostium*. GLAR. Hoc in loco valde laborat Glareanus, ut aliquorum verborum ordinem reperiat, neque sese explicare potest. Est autem locus valde memorabilis, propter situm urbis hujus, quae post in aestuario, de quo loquitur, condita est. Interpungitur autem et legitur in veteribus libris hoc modo: *Ibi expositis paucis, qui loca explorarent, quum audisset, tenue praetentum littus esse, quod transgressis stagna ab tergo sint irrigua aestibus maritimis, agros haud procul proximos campestres cerni, ulteriora colles, inde esse ostium fluminis praealti, quo circumagi naves quum in stationem tutam vidisset (Meduacus amnis erat) eo invectam classem subire adverso flumine jussit.* † „In Venetis facile concesserit „Sigonio Glareanus, tamen occasionem discutiendi loci ei dedit. „ †. Est autem ita accipiendum: Cleonymus quum audisset haec ab exploratoribus, itemque quum alia vidisset, ita fieri jussit. SIG. Connotabo, quomodo scriptura totius hujus loci concepta sit in Pall. codd. MSS. quorum pr. ac tert. *cum audissent, tenue praetentum littus esse, quod transgressis stagna ab tergo sint irrigua vestibus maritimis, agros haud procul pro-*

nit: ibi expositis paucis, qui loca explorarent, quum audisset, tenue praetentum litus esse; quod

ximos campestres cernit ulteriora collis videri esse: ostium flumini praealti, quo circumagi naves in stationem tutam vidisse, Meduatus amnis erat. Ergo invectam (pr. *invertam*) *classem subire flumine adverso jussit.* Sec. *ibique expositis paucis, qui loca explorarent, cum audisset* (et ita Andreas) *tenue par ita littus esse:* (supra scriptum tamen, *praetentum.* Andreae editio, *tenue ita praetentum littus esse*) *quod transgressis stagna ab tergo sint irrigua aestibus maritimis: agros haud procul proximos campestres cernit, ulteriora colles, inde esse* (ad marginem *videri* collocat) *hostium fluminis praelati* (supra scriptum tamen *praealti*) *quo circumagi naves in stationem tutam vidissent.* GEBH. Accidit huic loco, quod multis aliis orationibus obliquis, de quibus ad 2, 14. Observat. notavimus. Primum igitur *τὸ sint*, etsi habeant omnes libri, tamen suppositicium esse suspicor: nam cum dixisset Livius: *quod transgressis stagna ab tergo irrigua aestibus maritimis:* intelligi voluit vel ex praecedenti membro *esse*, vel ex sequente *cerni*. Habes deinde *quo circumagi naves cum in stationem tutam vidisset*. *Τὸ cum* in nullis veteribus reperi neque scriptis, neque editis ante Sigonium: pro *vidisset* autem alii codd. *vidissent*. rectius Thuan. Flor. et duo Pall. et Chifl. Vossianusque alter *vidisse*. idque verbum de exploratoribus, non de Cleonymo intelligendum. *Quum audisset*, nempe Cleonymus praeter caetera, *inde esse ostium fluminis praealti, quo circumagi naves in stationem vidisse.* Scilicet eos, qui expositi erant, ut loca explorarent. Et sic ediderunt olim Bec. Juntas, Frobenius, Gryphius, Curio. Ita solet autem noster. Infra c. 34, 8. *Consuli referunt, excessum urbe solitudine haud dubia perspicuum esse, et recentibus vestigiis fugae, ac strage rerum*, etc. Ita uno spiritu continuandum, si retines, quod editur; nam scripti quidam et editi: *id perspicuum.* 24, [30, 3.] *Nuntius occurrit: captam urbem esse, caetera falsa mista veris ferens: caedem promiscuam militum atque oppidanorum factam, nec quemquam puberem arbitrari superesse.* J. FR. GRON. Admodum etiam hic variant codd. et edd. quibus usus sum. Eorum lectiones per satyram memorabo. *ibique expositis* legit Harlej. Sed voculam *ibi* non agnoscunt Florent. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. a sequentibus autem restitutam iterum expunxit Froben. anno 1535. sed certatim revocarunt Basileenses anno 1555. et Sigonius. Hinc *quum audissent* Leid. ambo, Lovel. 1. 2. 3. 4. Harlej. Portug. Gaertn. Florent. et Oxon. N. apud Hearnium, qui in C. invenit *audirent*. Ex editis primus Aldus *quum audissent* in contextum recepit, quod, licet *audisset* in erratis revocasset, et ita interim Sigonius etiam emendasset, reliqui tamen usque ad Gronov. servarunt. Sed referendum hoc ad Cleonymum, qui ex reversis exploratoribus audivit: exploratores enim non audita, sed visa, retulerunt: unde patet *quum audisset* legendum esse. Tum *tenue par ita littus esse* Haverk. *tenue ita littus esse* Portug. in cujus margine emendatur *tenue ita praetentum littus esse*. Et ita habent edd. antt. Aldus quidem

transgressis stagna ab tergo sint, inrigua aestibus maritimis; agros haud procul proximos campestres
6 cerni; ulteriora colles; inde esse ostium fluminis praealti, quo circumagi naves in stationem tutam vidisse: (Meduacus amnis erat) eo invectam clas-
7 sem subire flumine adverso jussit. Gravissimas na-

illud *ita* in contextu expunxit, sed inter errata iterum restituit, quod deinde Froben. anno 1531. ejusque exemplo reliqui recte ejecerunt. De voce *praetentus* hoc sensu v. quae notavi ad Silii 16, 253. et adde Cel. Burmann. ad Val. Flacci 5, 167. Mox *quod egressis* edd. Rom. anni 1472. et Parm. invitis reliquis scriptis et edd. Postea *stagna sint a tergo irrigua* Lovel. 4. *stagna ab tergo sunt irrigua* Fragm. Hav. Harlej. et Hearnii Oxon. N. Reliqui τὸ *sint*, quod Gronovium recte delendum monuisse arbitror, servant. contra vox *stagna* neglegentia librarii in Gaertn. omittitur. Deinde *vestibus marinis* Leid. 1. Lovel. 2. a m. 1. et Lovel. 3. ac 4. Praeterea *cernit* Voss. ambo, Leid. ambo, Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. N. L. 2. ac C. Sed recte cum editis *cerni* tuentur Florent. Port. et Klock. jungendum enim est *audivisset cerni*. Porro *ulteriora colles; inde esse hostium* Gaertn. et Haverk. Sed passim *ostium* et *hostium*, perperam detracta vel addita adspiratione, in Mstis commutantur. V. infra ad 37, 13, 8. *ulteriora colles videri; esse ostium* Florent. Hearnii Oxon. N. L. 2. C. et Exc. Pithoei. *ulteriora colles inde videntur, esse ostium*, tantum non utraque lectione juncta, Hearnii Oxon. B, *ulteriora videri; unde esse hostium* Fragm. Hav. *ulteriora collis inde viderit; esse ostium* Lovel. 3. et Harlej. *ulteriora collis videri; esse hostium* Voss. duo, Leid. duo, Lovel. 1. 2. 4. et, praeter Sigonium, omnes editores, (nisi quod in nonnullis interim emendatum sit *ostium*) usque ad Gruter. qui lectionem Sigonii *ulteriora colles; inde esse ostium* admisit. Recte. Ad voces enim *ulteriora colles* subintelligendum ex praecedenti *cerni*. Insuper *praealti fluminis*, transpositis vocabulis, edd. vett. usque ad Froben. qui anno 1535. dedit *fluminis praealti*. Et ita est in scriptis, nisi quod, trajectis literis, *fluminis praelati* sit in Lovel. 3. et Haverk. de quo errore v. ad 5, 37, 7. Post haec sequitur *quo circumagi naves quom in stationem tutam vidisse* in Gaertn. *quo circumagi naves cum in stationem tutam vidisset* in Port. Haverk. et Fragm. Hav. a m. 2. *quo circumagi naves in stationem tutam vidisset* in Voss. 1. Lovel. 2. et Hearnii Oxon. N. L. 2. ac B. *quo circumvehi naves in stationem tutam vidisset* in Leid. 2. et Lovel. 1. sed *circumagere* in hac re infra obcurrit 38, 7, 3. *Quacumque se classis circumegerat*. Recte autem τὸ *cum* deest, et *vidisse* legitur in Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 3. 4. Harlej. Klock. Fragm. Hav. a m. 1. et edd. omnibus, si excipiamus Rom. anni 1472. Parm. et paucas alias, quae habent *vidissent*.

§. 6. (*Meduacus amnis erat*) *eo invectam classem subire flu-*

vium non pertulit alveus fluminis. in leviora navigia transgressa multitudo armatorum ad frequentes agros, tribus maritimis Patavinorum vicis colentibus eam oram, pervenit. Ibi egressi, levi praesi- 8
dio navibus relicto, vicos expugnant, inflammant tecta, hominum pecudumque praedas agunt, et

mine adverso jussit] *me diutius atus erat* Haverk. *Medincius amnis erat* Portug. *Mediaq;s amnis erat* Klock. *Mediatus amnis erat* Lovel. 3. 4. et Gaertn. *Meducius amnis erat* Harlej. et Hearnii Oxon. C. L. 2. atque in margine N. *Meduacum* autem, sive, ut etiam vocatur, *Medoacum*, cujus nomen non temere apud auctores reperiri tradit Glareanus, attamen memorari apud Strab. l. 5. p. 213. Plin. 3, 16. et in Tab. Peuting. docuit Cluverius 1. Ital. ant. 18. p. 143. Tum *ergo invectam classem subire* Lovel. 3. et *adverso flumine* Lovel. 4.

§. 7. *Gravissimas navium non pertulit alveus fluminis*] Negativa particula *non* desideratur in Pall. pr. ac tert. Secundus legit *Gravissimas naves non perculit*. Andreae editio, *Gravissimas navium sarcinas non pertulit alveus fluvii.* GEBH. *Graves summas navium* Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 3. et Fragm. Hav. a m. 1. *Gravis summas navium* Flor. Videtur olim *Gravissumas* scriptum fuisse, quomodo saepe *optumus*, *maxumus* ac similia obcurrunt. V. ad 3, 17, 5. ut ita error natus sit, partim ex vitiosa unius literae duplicatione, partim ex indocta divisione literarum, quae erant conjungendae. *Gravissimas naves* praeferunt Portug. et Haverk. *Gravissimas navium sarcinas* edd. Rom. anni 1472. ac Parm. Adparet, mutationis caussam librariis fuisse, quod non probarent genus loquendi, quo tamen Livius alibi saepe usus est. Ita infra 28, 39, 14. *Qua terrarum ultimas finit Oceanus.* Ubi vide. Vocem *navium* omisit scriba Gaertn. quemadmodum vox negativa *non* deest in Voss. 2. et Lovel. 3. cujus loco se *nec* invenisse in ed. Aleriensi, testatur Hearnius. Mihi tamen in memoratis Rom. et Parm. *non* obvium fuit, in quibusdam autem sequentium *nec*. Quod autem Gebhard. in uno *perculit* invenerit, neglegentiae librarii adscribendum est. V. infra ad 35, 27, 16. Denique *fluvii* omnes typis excusi usque ad Aldum, cui *fluminis* reponenti concinunt omnes scripti. V. ad 38, 15, 7.

In leviora navigia transgressa multitudo armatorum] Praepositio *in* deest in ed. Mediol. anni 1480. et quibusdam aliis, quae proxime *fluvii*, pro *fluminis*, exhibuerant, a cujus vocis litera finali praepositio illa, per compendium *ī* scripta, elisa est. V. ad Livii 35, 8, 9. *et leviora* praefert Mediol. anni 1505. pro quo Aldus primus *in leviora* dedit. Ei vero adstipulantur scripti; nisi quod *in minora* legat Hearnii Oxon. L. 2. [Veith.] *minora* Harlej. omissa itidem praepositione, quam vocis sequentis litera initialis intercepit. V. quae infra notantur ad 37, 1, 2. Tum *transgressa multitudine* Lovel. 4. Mox *frequentes agros pervenit*, pro *ad frequentes agros*, Lovel. 2. V. ad 3, 6, 7.

§. 8. *Inflammant tecta, homi-*

dulcedine praedandi longius usque a navibus pro-
9 cedunt. Haec ubi Patavium sunt nunciata, (semper autem eos in armis adcolae Galli habebant) in duas partes juventutem dividunt. altera in regionem, qua effusa populatio nunciabatur; altera, ne cui praedonum obvia fieret, altero itinere ad stationem navium (millia autem quatuordecim ab oppido abe-

num pecudumque praedas agunt] Pall. pr. et tert. *hominumque pecudumque praedas agunt.* Andreas *inflammant tecta hominum: pecudumque praedas agunt.* GEBH. *hominumque pecudumque praedas agunt* etiam Voss. 2. et Lovel. 3. *hominum pecudum praedas agunt* Haverk. *hostium pecudumque praedas agunt* Lovel. 2. V. ad 23, 37, 11. Vulgatum verum est. *Praeda hominum* sunt homines jure belli capti. Infra 24, 16, 5. *Praeda omnis, praeterquam hominum captorum, militi concessa est.* 31, 18, 5. *Philippus, auro argentoque, quae coacervata erant, accepto, hominum praedam omnem amisit.* Paullo ante *praesidio levi*, transpositis vocibus, Florent. Voss. 2. Leid. ambo, Lovel. 1. 2. 3. Harlej. Portug. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. quorum fide recepi. *praesidio leni* est in Lovel. 4. sollemni scribarum aberratione. V. ad 36, 31, 8. Praeterea *vicos vi expugnant*, addita media voce, editiones Aldina priores. Ita supra loquitur Livius 5, 22, 8. *Operibus tamen, non vi, expugnata est.* Quum tamen in diversa abeant scripti, constanter vocem *vi* non agnoscentes, iis invitis etiam nihil muto.

Longius usque a navibus procedunt] Campan. *longiuscule a navibus procedunt.* GEBH. Ita et Neap. Latinii. *longiusque a navibus procedunt*, prima syllaba τοῦ *usque* a finali vocis proxime praecedentis intercepta, Gaertn. et Haverk. *longius quam a navibus procedunt* Hearnii Oxon. C. *longius inque manibus procedunt* Leid. 2. Sed de voce *usque* v. Gronov. 3. Obs. 19. *longius usque navibus procedunt* Lovel. 2. Cl. Hearne notat, Sigonium edidisse, *longius, ut fit, a navibus procedunt.* Verum mihi ante oculos sunt tres ejus edd. quarum duae eo vivente, tertia post mortem ejus prodierunt; in nulla tamen earum hanc lectionem invenio.

§. 9. *In duas partes juventutem dividunt. altera in regionem*] *dividit* Leid. 2. *dividant* Gaertn. Tum *alteram in regionem* Florent. Leid. 1. Voss. duo, Lovel. 2. 3. 4. Harlej. Gaertn. et Fragm. Hav. Sed ultima litera priori voci adcrevit ex voce sequente. V. ad 3, 48, 5. Vel error ortus est ex eo fonte, quem indicavi ad 6, 3, 8. Paullo ante *semper auctores eos in armis* Harlej. *semper autem in armis eos* Lovel. 4.

Altero itinere ad stationem navium] Fortassis *alio.* J. FR. GRON. Codd. nulli aliquid mutant. Non displicet tamen Gronovii conjectura. Solent enim voces *alter* et *alius* in Mstis confundi. V. ad Epit. Liv. 50. Vel potius cum Cel. Burmanno legendum censeo *avio itinere.* No-

rat) ducta. In naves parvas, custodibus interem- 10
tis, inpetus factus; territique nautae coguntur na-
ves in alteram ripam amnis transjicere. et in terra
prosperum aeque in palatos praedatores proelium
fuerat: refugientibusque ad stationem Graecis Ve-
neti obsistunt. Ita in medio circumventi hostes 11
caesique; pars capti classem indicant regemque

lebant enim praedonibus obviam fieri: ne itaque in eos inciderent, avium iter consectabantur. Suet. in Aug. 96. *Auctore Divo Caesare, cujus sibi species itinere quo obcurrisset.* Tum *a statione navium* Fragm. Hav. a m. 1. *ad stationes navium* Lovel. 4.

Millia autem quindecim ab oppido aberat] Notabili neglegentia sive Gruterus, ultimum Livium edens, sive is, cui editionis ejus curam commisit, officio suo functus est, praesertim in numeris, qui in prioribus per notas scripti erant, vocibus exprimendis; cujus hic novum edidit exemplum. Quum enim adhuc *XIIII* editum fuisset, ibi demum *quindecim* substitutum est; quod recentiores servarunt. Pristinam itaque lectionem revocavi, siquidem non tantum omnes codd. mei, sed et Hearnii Oxon. L. 2. N. B. ac C. vel *XIIII*, vel *quatuordecim* praeferant. Cluverius tamen 1. Ital. ant. 18. p. 148. *XXIIII.* legendum censet. Praeterea *millibus autem* Lovel. 4. *milliaria* Hearnii Oxon. L. 1. et C. V. ad Epit. Liv. 130. Deinde *ab oppido aberunt* edd. antt. ante Frobenianam anni 1535. et Hearnii N. qui in C. *ab oppido erant* invenit; ut referendum sit ad praecedens *navium.* Sed reliqui vulgatum defendunt.

§. 10. *In naves parvas, custodibus interemtis, inpetus factus*] *In naves, prius custodibus interemtis* Lovel. 1. in contextu; sed pro *prius* in margine emendatur *parvis*, quomodo etiam praeferunt Florent. Voss. ambo, Leid. ambo, Lovel. 3. et Fragm. Hav. a m. 1. *Ad naves* etiam Voss. 2. et Lovel. 3. Vox *parvas* deficit in edd. Rom. anni 1472. ac Parm. quae eaedem, simul cum aliis tempore proximis excusis, insuper praeferunt *ignaris custodibus interemtis, repentinus impetus factus.* Primus Aldus vocem *ignaris*; deinde Froben. anno 1535. alteram *repentinus* omiserunt, quas etiam nulli codd. meorum agnoscunt. Mox *nautae cogunt*, pro *coguntur*, Leid. 2. V. ad hujus lib. c. 10, 1.

Et in terra prosperum aeque in palatos praedatores proelium fuerat] *et interea* Voss. 2. Lovel. 3. 4. et Gaertn. invitis reliquis. Deinde *properum aeque in pelagitis praedatores* Klock. Eodem modo *prospere* et *propere* etiam supra commutabantur 5, 46, 6, (*39, 31, 4.) Pro *palatos*, manu recenti *palantes* factum erat in Florent. Male. V. ad 1, 11, 1. *palatos praeda praedatores* sine sensu est in Haverk. Mox *fugientibusque* Fragm. Hav. a m. 1. *refugientibus* Gaertn. Tum *ad stationes*, pro *ad stationem*, iterum Lovel. 4. V. ad §. praec.

§. 11. *Ita in medium circum-*

12 Cleonymum tria millia abesse. Inde, captivis proximo vico in custodiam datis, pars fluviatiles naves, ad superanda vada stagnorum apte planis alveis fabricatas, pars captiva navigia armatis complent. profectique ad classem, inmobiles naves, et loca ignota plus, quam hostem, timentes, circum-

venti hostes caesique] Libri omnes *in medio.* GEBH. A Curione provenit: nam et Gryphius cum scriptis editisque ante *in medio.* Sic infra c. 20, 5. *Qui vagos praedatores in agros palantes excipiant* fecerunt, fastidientes scilicet plebejum *in agris.* J. FR. GRON. *in medio* etiam omnes mei. Ante Curionem vero *in medium* etiam dederunt Basileenses anno 1539. Praeterea *Inde in medio* Portug. et Hearnii Oxon. B. Voces etiam *hostes caesique* non adparent in ed. Rom. anni 1472. Mox omnia haec *pars capti classem* etc. *in custodiam datis* omittuntur apud Hearnium in Oxon. L. 1. cui errori ansam dedit repetitio vocis *pars.* V. ad 9, 11, 11.

Regemque Cleonymum tria inde millia abesse. Ibi captivis] Pall. pr. et tert. *regemque Cleonymum III. mil' abesse. Inde captivis.* sec. *regemque Cleonium quatuor milibus abesse. Inde captivis.* Andreas quoque edidit *tria milia abesse. Ibi captivis.* GEBH. Deficiuntur omnes scripti τῷ *Ibi:* habent autem *tria* (nonnulli *quatuor*) *millia abesse. Inde captivis.* ut et Juntas. Nam Andreas, Ascensius, Bechar. Mogunt. *tria millia abesse. Ibi captivis.* Vulgatam apud primum inveni Gryphium. J. FR. GRON. Primo *Cleominum* Voss. 2. *Cleoymum* Lovel. 3. *Cleoninum* Lovel. 1. et Harlej. *Cleoninium* Gaertn. *Cleonium* Lovel. 4. et Haverk. *Cleomenem* Lovel. 2. V. supra notata hoc cap. ad §. 1. Tum *tria millia abesse. Inde captivis* Voss. 2. Leid. 1. Lov. 3. Klock. Fragm. Hav. et Florent. *tribus millibus abesse. Inde captivis* Voss. 1. et Lovel. 1. [Veith.] Neque aliter Lovel. 4. nisi quod perperam verbum *abesse* omittat. *tribus millibus abesse. Ibi captivis* Harlej. cum primis edd. *tribus m. inde abesse. Captivis* Leid. 2. *quatuor millibus abesse. Inde captivis* Portug. Gaertn. et Haverk. *IIII millia abesse. Inde captivis* Lovel. 2. Hearnius etiam testatur, se *quatuor millia abesse* in Oxon. N. B. et Exc. Pithoei, *tribus millibus abesse* in cod. C. invenisse. Per compendium scriptum fuerat *III. M.* unde incerti, quemadmodum reddendum foret, librarii modo *tribus millibus,* modo *tria millia,* quod in optimis superest, dederunt. V. ad 25, 9, 16. et 40, 18, 5. Vulgatum autem ante Gryphium jam exstitit in Froben. anni 1535. Basileensi anni 1539. et Vascos. Nescio itaque, qua ed. Sigonii usus sit Cl. Hearne, ex qua didicit, Sigonium e vet. lib. emendare *Ibi captivis,* quod jam diu ante ipsum receptum erat: quum contra ad haec verba nihil in Scholiis adnotarit.

§. 12. *Fluviatiles naves, ad superanda vada stagnorum apte planis alveis fabricatas*] *fluviaciales naves* Fragm. Hav. a m. 1.

vadunt: fugientesque in altum acrius, quam repugnantes, usque ad ostium amnis persecuti, captis quibusdam incensisque navibus hostium, quas trepidatio in vada intulerat, victores revertuntur. 13
Cleonymus, vix quinta parte navium incolumi, nulla regione maris Hadriatici prospere adita, 14

fluvitiales naves Harlej. *fluviatales naves* Lovel. 1. *fluviales naves* Leid. 2. Portug. et Haverk. Sed meliores vulgatum cum editis servant. Tum *apte planis alveis fabricatas* Leid. 2. V. ad 31, 22, 8. *apte planis alveis fabricatis* Flor. *apte planis alveis fabricatis nautis* Lovel. 4. Qui mox etiam perperam *complevit* dedit, quia displicebat locutio *pars complent*. Sed de ea v. ad 5, 3?, 5.

Loca ignota plus, quam hostem, timentes] *loca ignota postquam hostes timentes* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. qui omnes etiam paullo ante *profectisque* praeferunt, pro *profectusque*. Vocula *que* aberat a Gaertn.

§. 13. *Fugientesque in altum, ac nusquam repugnantes*] Membranae optimae *fugientesque in altum acrius, quam repugnantes*. optime. MOD. Palat. sec. *depugnantes*. Modii lectionem in nostris non inveni codicibus. GEBH. Lectionem Fuldensem, *fugientesque in altum acrius, quam repugnantes*, confirmarunt nobis optimi quique et antiquissimi in Gallia, et Italia libri. J. FR. GRON. Cod. Fuldensis lectionem soli ex meis firmant Florent. et Klock. Reliqui vulgatum servant, nisi quod *ac nusquam depugnantes* habeant Portug. et Haverk. Passim verba cum voculis *de* et *re* composita miscentur inter se. V. ad 9, 10, 6. *repugnantes* hic verius esse, nullus non videt. *hoc nusquam repugnantes* se in Oxon. L. 2. obfendisse, Hearnius monuit. *fugientes*, sine conjunctione *que*, praeferunt edd. Rom. anni 1472. et Parm. [*captisque quibusdam* Veith.]

Usque ad ostium amnis persecuti] Vocula *usque* abest a Lovel. 2. Tum *persecutis* Leid. 2, et Lovel. 1. a m. 1. *prosecuti* Lovel. 4. et Gaertn. V. ad Epit. Liv. 99. Mox *ingentisque navibus*, pro *incensisque*, Florent. Praeterea *intulerat in vada*, mutato ordine vocum, Gaertn.

§. 14. *Cleonymus, vix quinta parte navium incolumi, nulla regione maris Hadriatici prospere adita*] *Cleomynius* Voss. 2. *Cleominus* Fragm. Hav. a m. 1. *Cleomimus* Leid. 2. et Lovel. 3. *Cleomenes* Lovel. 2. *Cleoninius* Gaertn. *Cleonitius* Haverk. *Cleonius* Lovel. 4. Tum *rex*, pro *vix*, Neap. Latinii. Supra etiam hoc cap. eum *regem* Livius vocavit. V. ad §. 1. hujus cap. Praestat tamen vulgatum. Hinc *quinta parte incolumi navium* Leid. 1. Deinde *maris Adriatici* Voss. ambo, Lovel. 1. 3. Portug. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. *Adriatici maris* Lovel. 2. V. supra hoc cap. ad §. 4. *maris Adritici* Leid. 1. *maris Adriaci* Lovel. 4. qua forma apud poëtas potius obcurrit. *Hadriaticus* Livius ubique usurpavit. Denique *prospere addita* Leid. 2. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. V. supra ad 4, 57, 11.

discessit. Rostra navium spoliaque Laconum, in aede Junonis veteri fixa, multi supersunt, qui viderunt. Patavii monumentum navalis pugnae eo die, quo pugnatum est, quotannis sollemni certamine navium in flumine oppidi medio exercetur.

Rostra navium spoliaque Laconum, in aede Junonis veteri fixa] Pall. duo et Andreas *spoliaque Graecorum*. Campanus *spoliaque latronum*, ut refert quoque Palat. sec. suprascriptum. GEBH. *spoliaque latronum* Leid. 2. et Lov. 1. *spolia quoque Graecorum* Lovel. 2. *spoliaque Graecorum* Lovel. 3. 4. Gaertn. Hearnii Oxon. L. 2. et priscae edd. pro quo Aldus *Laconum* substituit; quod recentiores servarunt, et meorum codd. reliqui firmant. *spoliaque Graecorum ac Laconum*, juncta utraque scriptura, in Oxon. N. superesse, Hearnius auctor est. Alibi tamen Livius potius *Lacedaemonios*, quam *Laconas*, vocavit; nisi quod bis occurrat 35, 12, 8. c. 13, 2. et inde formatum *Laconica ora* obcurrat 38, 30, 6. Deinde *in aede Junonis vetere* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1, Portug. Gaertn. Haverk. et quaedam vett. edd. V. infra hoc lib. c. 18, 8.

§. 15. *Patavii monumentum navalis pugnae eo die, quo pugnatum est, quotannis*] V. Victor. 18. Var. Lect. 4. DUK. Prima vox deficit in Lovel. 4. quemadmodum illae, *eo die, quo pugnatum*, in Voss. 2. sequens *est* in Gaertn. et Haverk. Tum *quotquot annis* Lovel. 1. Mox *flumine in oppidi medio* Voss. uterque, Leid. uterque, Lov. 1. 2. 3. Gaertn. Port. Haverk. Fragm. Hav. et ed. Parm. Sed praepositionem *in* neglexit Lovel. 4. vocem *oppidi* ed. Rom. anni 1472.

§. 1. *Cum Vestinis* etc. *ictum est foedus. Multiplex deinde exortus terror*] *in Vestinis* Haverk. *cum Vescinis* Gaertner. Tum *Multiplex inde exortus est terror* idem Gaertn. Sed *deinde*, quod reliqui omnes scripti firmant, et *inde* saepe in Mstis commutari, infra videbimus ad 36, 24, 10. *Multiplex deinde terror ortus* Lovel. 4. Sed alibi verba *oriri* et *exoriri* in Mstis commutantur. V. ad 4, 45, 7.

§. 2. *Etruriam rebellare, ab Aretinorum seditionibus motu orto, nunciabatur*] *Et Etruriam rebellare* Voss. 2. et Lovel. 3. Sed vocula *Et* repetita est ex primis literis vocis sequentis. V. infra ad 10, 16, 3. Tum *Arretinorum* Flor. Voss. 2. Leid. 1. Gaertner. et multae edd. V. ad 9, 32, 1. Deinde *metu orto* Haverk. V. ad 3, 69, 2. *metus ortus* Voss. 2. Lovel. 2. et Fragm. Hav. a m. 1.

Ubi Licinium genus praepotens, divitiarum invidia pelli armis coeptum] Eram in Sequanis a gravissimo morbo ἀσθενῶν adhuc καὶ μαλακιζόμενος, cum opportune ad animi mentem recreandam adfertur mihi a Claudio Chifletio J. C. vetus exemplar Livii. Bibliothecae Vesuntionensis esse ajebat. In illo MS. invenio *ubi Cilnium genus*. Assensi statim, eoque libentius, quod et veteres editiones Livii partim *ubi civium genus* habent, partim *ubi Licinium civium*. cum haesitantes videlicet librarii illud *Cilnium* in *civium* vertissent. Hi porro Cilnii sunt, nisi fallor, a quibus primam originem

1 III. Eodem anno Romae cum Vestinis, petentibus amicitiam, ictum est foedus. 2 Multiplex deinde exortus terror. Etruriam rebellare, ab Arretinorum seditionibus motu orto, nunciabatur: ubi Cilnium genus praepotens, divitiarum invidia pelli

C. Maecenatis illius Musarum patroni petendum est. Argumento gentile ejus nomen Cilnius: argumento et hic Livii locus, qui Cilnios istos Etruscos Aretinos constituit. Atqui profecto Maecenas populo Etruscus, domo Aretinus fuit. Colligitur ex epistola Augusti apud Macrobium [2. Saturn. 4.] in qua praeter cetera delicata nomina *Laser Aretinum* a patria prima vocatur. Emendandus ita Livius infra [c. 5, 13.] *Seditionibus tantum Aretinorum compositis, et Cilnio genere cum plebe in gratiam reducto.* ubi item vulgati *Licinio.* In Silio Italico error similis 7, [29.]

Cilnius Arreti Tyrrhenis ortus in oris
Clarum nomen erat.

ubi perperam vulgo *Cilinus.* Nec dubitandum, quin aspexerit ad gentem et ortum Maecenatis. Hujus in Livio lectionis non solum testem, sed etiam approbatorem habeo eruditissimum Victorem Giselinum, hominem junctum mecum fidelissima gratia, et cujus mihi non modo jucunda consuetudo fuit, sed etiam consilia et fides salutaris. LIPS. 1. Antiq. lect. 22. Mendose in exemplaribus *ubi civium Licinium genus.* Sic in Aldinis vetustioribus. Sed genuina lectio *Cilnium* est, ut opinor. Antiquissimo namque regio stemmate clarissima fuit apud Tuscos haec gens Cilnia. Quod etiam testatur Horatius poëta, qui Cilnium Maecenatem suum *regibus atavis editum* cecinit [1. od. 1, 1.] Itaque duobus Livii locis verum hoc nomen, a scriptoribus librariis non intellectum, corrupta voce sublata, restitui debet: sicut etiam doct. Justus Lipsius nomen hoc correxit. PIGH. in Annal. ad ann. CDLII. p. 381. Vetus codex, qui est apud me, scriptus manu doctissimi viri Poggii Florentini, habet *Cilnium genus*, non *Licinium.* Unde videtur, tum hic *Cilinium genus* scribendum esse, tum paulo post *Cilinio genere*, non *Licinio*, ut vulgo habetur his plane verbis. *Pacatam*, inquit, *ab Dictatore Etruriam esse, seditionibus tantum Arretinorum compositis, et Licinio genere cum plebe in gratiam reducto* etc. Hujus autem loci emendatio, ne quem sua laude fraudemus, debetur Octavio Pantagatho, qui primus animadvertit, tum apud Livium, qui fortasse Maecenati hoc loco gratificari voluit, tum apud alios scriptores, in nullo magis nomine librariorum vitio erratum esse, quam in eo, quo C. Cilinius Maecenas affectus fuit. Quem tamen Arretinum, splendido genere, et, ut aït Horatius, *atavis Regibus ortum*, Augusti maxime familiarem scimus fuisse. Equitem item Romanum, nullo alio functum magistratu, ut T. Pomponius Atticus, dimidium animae Ciceronis. Is versus aliquot scripsit, in quos invehitur Seneca [Epist. 114.] licet aliquos etiam laudet [Epist. 19.] Et in eum rur-

armis coeptum: simul Marsos agrum vi tueri, in

sus lusit Augustus in epistola, cujus aliquot verba refert Macrobius [2. Sat. 4.] sed mendosissima. Sunt autem haec. *Vale mel gentium, metuelle, * ebur ex Etruria, laser Arretinum, adamas supernas, Tiberinum margaritum, Ciliniorum* (sic enim legendum pro *Cilneorum*) *smaragde, jaspis figulorum, berylle Porsenae carbunculum habeas. ἵνα συντέμω πάντα μαλάγματα moecharum.* Tacitus certe solus 6, [Ann. 11.] paene incorruptum hoc nomen edit, cum ait, *Caeterum Augustus bellis civilibus Cillinium Maecenatem equestris ordinis cunctis apud Romam et Italiam praeposuit.* Pantagathus autem emendationem suam Silianis maxime versibus tuebatur ex 7. belli Punici [29.]

Cilinus Arreti Tyrrhenis ortus ab oris
Clarus nomen erat, etc.

Nam a *Cilino Cilinius* est, ut a Licino Licinius, ab Aemilo Aemilius, a Tullo Tullius, a Rutilo Rutilius, a Plauto Plautius, a Planco Plancius, atque alia id genus. Nec potest Silianum carmen in *Licinum* mutari, nam prima syllaba corripitur, ut in hoc veteri carmine:

Marmoreo in tumulo Licinus jacet, at Cato parvo,
Pompejus nullo. credimus esse Deos?

Maecenatis autem cognomen reperitur in veteribus monumentis per *AE*, ut etiam in vetustissimis libris, non per *OE* scriptum, ut *Maecia tribus*, *Maecianus*, et *Maecilius* item in numismatibus antiquis. URSIN. Scio, Janum Dousam patrem collegisse ad Horatiana sua, quidquid exstaret apud scriptores de Maecenate ejusque majoribus. Nescio tamen, an et locum istum adduxerit; qui hactenus delituit sub *Licinio genere.* At tangi data opera a Livio Maecenatis stirpem, nemo est, qui non sentiat. Emendationis hujus auctorem esse puto Pighium; nam et hujus amici, ut et alterius, commentariis destitutus nihil pronunciare possum. Interim nullum eorum, qui in Livium hactenus scripsere, suspicatum umquam fuisse, tangi heic viri illius liberalis familiam, plus quam monstri simile est. quei enim obliviscere-tur Smaragdi hujus sui temporis Livius. GRUT. Pall. pr. et tert. *ubi civium Calvium genus.* sec. *ubi Cuilinum genus.* suprascriptum tamen *Cilinium.* quam scripturam quoque ex V. C. scripto manu Poggii consignavit notis suis Fulvius Ursinus. Forte legendum *ubi Cilnium genus.* nam notissimum jam est ex doctissimorum virorum lucubrationibus, nomen gentile Maecenati *Cilnium* exstitisse. Dein omnino verisimilis est Pantagathi sententia, occasionem cepisse Livium gratificandi, ejusque mentionem in historiam suam inserendi. Haec ante nos observavit decus literarum nostrarum, lampas Belgii, Justus Lipsius Antiq. lect. 1, 22. GEBH. In plerisque manuscriptis locus misere est depravatus. *verti linum genus* habet Harlej. *ubi Ciluinum genus* Portug. et Gaertn. *ubi Ciulinum genus* Haverk. *ubi cuium Calvium genus* Voss. 2. *ubi civium Calvium genus* Lovel. 3. *ubi civium Licinium genus* Lovel. 2. cum edd. Mediol. anni 1480. multisque sequentibus. *ubi Cilinium genus* Oxon. C. apud Hearnium, qui in Oxon. B. et N. *ubi civium Ci-*

quem colonia Carseoli deducta erat, quatuor mil-

linium genus invenit; ita tamen, ut ad posterioris marginem *ubi Licinium* vel *Sicinium genus* adscriptum fuerit. *ubi Licinium genus* est etiam in edd. Rom. anni 1472. et Parm. quod deinde mutatum Froben. anno 1535. revocavit, et proximi usque ad Gruterum servarunt. *ubi civium Cilinum genus* Fragm. Hav. *ubi civium Ciluium genus* Flor. a m. 1. in quo *ubi civium Cilnium* emendatur a manu satis antiqua. neque aliter exstat in Leid. 1. et Lovel. 4. At recte *ubi Cilnium genus* praeferunt Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. et Hearnii Oxon. L. 1. unde haud multum differt scriptura Klock. *ubi Cilneum genus.* V. Ant. Augustin. de nomin. pr. Pandect. c. 5. p. 345. De Arretinorum Etruscorum gente *Cilnia* v. Dempsteri Etrur. reg. 2, 54. et Meibom. Maecen. c. 3. Adde commentatores ad Taciti 6. Ann. 11.

Simul Marsos agrum vi tueri, in quem colonia Carseoli deducta erat] Postea anno CDLV. rursus deducta refertur [c. 13, 1.] Credo memoria lapsum Livium, non bis deductam coloniam. quatuor enim duntaxat anni intersunt, nec uspiam interea amissa describitur. GLAR. Aliquot libri habent *simum a Marsis.* Quo fit, ut putem legendum esse, *simul a Marsis agrum vi teneri.* Nam sequitur, *proelio uno Marsos fundit.* Carseolos coloniam biennio post Albam et Soram deductam scribit Vellejus [1, 14.] Cur autem Livius hanc deductam quadriennio post etiam repetat, ut de Sora ante admonui [cap. praec.] causa incerta est. SIG. Sigonius existimat, legendum *simul a Marsis agrum vi teneri.* Pall. pr. et tert. *simul Marsum agrum intueri.* sec. *simul a Marsis agrum tueri.* Andreas edidit *simul Marsorum agrorum vi tueri.* GEBH. Vulgatum *simul Marsos agrum vi tueri*, quod primum inveni in Frobeniana anni 1531. servant meorum Voss. 2. et Fragm. Hav. a m. 1. reliqui diversis modis variarunt. *simul Marsorum agrum intueri* habet Lovel. 2. ubi *intueri,* pro *vi tueri,* eodem errore scriptum est, quo *inpelli,* pro *vi pelli*, 7, 33, 8. ubi alia vide. *simul Marsorum agrum vi tueri* Harlej. Neap. Latinii, et priscae edd. (nisi quod *Marsorum agrorum vi* sit in Parm.) cujus loco Mogunt. Colon. Cervic. et Ascens. anni 1530. *simul Marsorum gentem agrum vi tueri* dederunt. *simul Marsum agrum intueri* Lovel. 3. *simul Marsos agrum tueri* Hearnii Oxon. B. et Portug. in cujus tamen margine *tueri vi* adscriptum est. *simul Marso agrum vi tueri* Flor. et Leid. 1. *simul Marso agrum intueri* Lov. 4. *simul Marcis agrum vi tueri* Leid. 2. *simul Marsis agrum vi tueri* Voss. 1. et Lovel. 1. *simul et Marsis agrum vi tueri* Hearnii Oxon. C. *simul a Marsis agrum tueri* Gaertn. et Haverk. *simul a Marsis agrum vi tueri* Klock. et Fragm. Hav. a m. 2. [Veith.] Quare, si quis cum Sigonio malit *simul a Marsis agrum vi teneri*, haud multum adversabor. *tenere* enim et *tueri* saepius a librariis commutari solent. V. Gronov. ad Livii 25, 22, 8. 35, 23, 5. Cel. Burm. ad Ovid. 4. Fast. 225. viros doctos ad Silii Ital. 3, 456. et quae notantur infra ad 33, 15, 12. Deinde *colonia Crasso olim* Haverk. *colonia a Crasso olim* Lovel. 2. *colonia Carsseoli* Voss. 1. *colonia Crasseoli* Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 1. Portug. Gaertn. et Exc. Pithoei. *colonia Cresseoli* Leid. 2. et Lovel. 4. *colonia Classeoli* Lovel. 3. Alio adhuc modo

3 libus hominum scriptis. Itaque propter eos tumultus dictus M. Valerius Maximus dictator, magistrum
4 equitum sibi legit M. Aemilium Paullum. id magis credo, quam Q. Fabium ea aetate atque eis honori-

variatur infra hoc lib. c. 13, 1. *CARSAEOLOS* quidem coloniam hanc vocari in lapide literato, attamen propter eum a vulgata scriptura *Carseoli* recedendum non esse, censet Cel. Graevius in praefat. tom. 1. Thes. antiq. Rom. Ceterum caussa, cur Livius infra hoc lib. c. 13, 1. Carseolos iterum coloniam deductam esse, et quidem in agrum Aequiculorum, scribat, secundum Cluverium 2. Ital. ant. cap. ult. p. 784. haec est, quod Livius alios hoc, alios illo loco scriptores secutus sit, qui et tempus deductae coloniae, et gentem, in quam deducta est, variarunt. Id autem etiam alibi a Livio commissum esse, infra videbimus ad 42, 47, 6. Vox *erat* deficit in Leid. 1. Mox *quatuor millia hominum scriptis*, pro *millibus*, Leid. 2. Lovel. 1. et Fragm. Hav. a m. 2. in quo *scripta* fuerat a m. 1. V. ad 25, 9, 16.

§. 3. *Dictus M. Valerius Maximus dictator, magistrum equitum sibi legit M. Aemilium Paulum*] *Paullum* scribi duobus *ll*, Capitolini lapides et nummi argentei docent. SIG. V. Sigonium 1. Emendat. 1. p. 385. ed. Hanov. in fol. et Pighium ad h. ann. DUK. V. Dausquej. Orthogr. part. 2. in v. *Paullus*. (* et Duker. ad Flori 2, 6, 18.) Prima vox *dictus* deficit in Harlej. dictatoris praenomen *M.* in Portug. Deinde *magistrum equitum sibi elegit* est in Gaertn. quod ex glossa interpretis profluxisse videtur. Alibi has voces in Mstis confundi, infra videbimus ad 28, 42, 5.

§. 4. *Quam Q. Fabium ea aetate atque eis honoribus Valerio subjectum*] *quam M. Q. Fabium* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. et Haverk. *quam M. Fabium Q.* Gaertn. *quam quae Fabium* Lovel. 3. Deinde *ea aetate atque his honoribus* Lovel. 4. et Haverk. Male. Supra 3, 35, 3. *Demissa jam in discrimen dignitas, ea aetate iisque honoribus actis, stimulabat Ap. Claudium.* ubi alia vide.

Ex Maximi communi cognomine ortum errorem haud abnuerim] Collatio est Q. Fabii ad M. Aemilium Paulum, non ad M. Valerium Maximum. Quare haec Livii suspicio de nomine *Maximi* minime congruit. GLAR. Glareanus legit *ex Maximi communi cognomine ortum errorem haud abnuerim*: eoque ait suspicionem Livii de cognomine *Maximi* vanam, quod hic collatio sit Q. Fabii ad M. Aemilium Paulum, non ad M. Valerium Maximum. Quod utcumque se habet, ego profiteor, in membranis Fuldensibus hic extare, *Ceterum ex Maximi consulis cognomine*. MOD. Pall. duo *ex Maximi consulis cognomine*. GEBH. *ex Maximi communi cognomine* praeferunt edd. principes, quibus ex scriptis adsentitur unus Harlej. *ex Maximi consulis cognomine* est in Voss. 2. Leid. ambobus, Lovel. 1. 2. 3. 4. Hearnii Oxon. N. et Exc. Pithoei. [Veith.] *ex Maximi cognatione cognomine* in ejusdem Hearnii C. Reliqui omnes *ex Maximi cognomine* legunt, quomodo Froben. anno 1535. et post

bus Valerio subjectum. ceterum ex Maximi cognomi-
ne ortum errorem haud abnuerim. Profectus dictator 5
cum exercitu proelio uno Marsos fundit. compulsis
deinde in urbes munitas, Milioniam, Pleſtinam, Fresi-

eum omnes alii ediderunt. Tum vocula *haud* exsulat a Leid. 2. *abnuam* autem, pro *abnuerim*, legunt edd. Rom. anni 1472. et Parm. Ceterum difficultas, quam movit Glareanus, graviſſima est: cui tollendae nihil opis est in codd. variis lectionibus. Sive enim *communi*, sive *consulis* legamus, sive vocem hanc deleamus, aut idem aut major restat scrupulus. Aliam itaque viam ei eximendo inierunt viri docti. Et quidem Sigon. comment. in Fast. et Triumph. Rom. ad ann. CDLII. Livio subveniri poſſe existimat statuendo, disceptationem fuiſſe, non utrum M. Aemilius Paullus, an Q. Fabius magister equitum, sed utrum M. Valerius Maximus, an Q. Fabius Maximus dictator extiterit; eamque ex communi *Maximi* cognomine ortam eſſe. Verum sententiae ejus obſtant verba proxime praecedentia: *id magis credo, quam Q. Fabium ea aetate atque eis honoribus Valerio subjectum.* Obstant etiam verba §. 7. et 8. ubi, magiſtrum equitum per dictatoris absentiam ex insidiis circumventum memorans, ex eo conficit, verum non videri, Fabium magiſtrum equitum fuisse. Contra Pighius in Annal. ad ann. CDLII. p. 381. opinatur, Livium ex inextricabili hiſtoriarum hujus temporis labyrintho, si dicere fas est, se explicare non potuiſſe, eumque, annalium diversitate diſtractum, sibimet constare non videri; nisi mutilum, ubi hujus anni hiſtoriam tractat, ut pluribus locis est, dicamus. Prius, ipsum Livium hic aliquid humani paſſum eſſe, verius videtur; qui certe duorum annorum res geſtas in unum contulit, quum plerique faſtorum conditores antiqui teſtentur, inter consulatum M. Livii Dentri ac M. Aemilii c. 1. et M. Valerii ac Q. Appuleji Pansae c. 5. et 6. memoratum annum interponendum eſſe. Quemadmodum itaque horum annorum Fasti ordinandi sint, pluribus docent Sigon. ac Pighius ll. laud. V. etiam Dodwell. in Chronol. Graeco-Rom. Dionysio Halic. subjuncta ad annum ante Chriſtum natum CCCI.

§. 5. *Proelio uno Marsos fundit*] *uno proelio* Leid. 2. Tum *Marsos fudit* Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. a m. 1. Hearnii Oxon. C. et edd. antt. usque ad Froben. qui anno 1535. subſtituit *fundit*, concinentibus reliquis scriptis.

Compulsis deinde in urbes munitas, Milioniam, Plistiam] Quidam codices *Miloniam* habent ac fere vetuſtiores. Ceterum poſtea anno CDLIX. [c. 34, 1.] Samnitium oppidum dicitur, Pliſtia item superiore libro anno CDXL. [c. 21, 6.] hic (si Diis placet) Marsorum. Neque vero perpetuo audiri oportere puto, diversorum oppidorum fuiſſe nomina, sed credibilius est, in his vel errare codices, vel memoria lapsum Livium. Utrumque sane non multum abest a vero. GLAR. Glareanus miratur, *Milioniam* et *Plestinam* hic Marsorum oppida dici, quorum illud paulo post [c. 34, 1.] Samnitium eſſe traditur: hoc vero 9, [21, 6.] inter Samnitium etiam oppida

liam, intra dies paucos cepit: et parte agri multatis
6 Marsis foedus restituit. Tum in Etruscos versum bellum, et, quum dictator auspiciorum repetendorum caussa profectus Romam esset, magister equitum, pabulatum egressus, ex insidiis circumvenitur; signisque aliquot amissis, foeda militum caede ac fu-
7 ga in castra est compulsus. qui terror non eo tan-

numeratum est. nec juste miratur. Nam Samnitium oppida sunt *Milonia* et *Plistia*. Marsorum vero *Milionia* et *Plestinia*, ut post etiam dicam ex veterum librorum et Stephani auctoritate. †. „Glareanus accusat codices, quos „saepe etiam reprehendit Sigonius. Verum id, quod sibi laudi dat, in alio carpit.„ †. SIG. V. c. 34. De *Plistia* sive *Plistica* est l. 9, 21. DUK. Cluverius 2. Ital. ant. 15. p. 772. distinctionem Sigonii inter *Milioniam* et *Plestinam* (Sigonius scribit *Plestiniam*) Marsorum, ac *Miloniam* et *Plistiam* Samnitium non admittit: neque etiam cum Glareano vel codices antiquos erroris arguit; vel Livium, qui Milioniam et Plestinam nunc Marsis tribuit, quum alibi Samnitium oppida fuisse agnoscat, memoria lapsum credit. Quod enim ad oppidum posterius adtinet, supra 9, 21, 6. et c. 22, 2. pro *Plistiam* legendum censet *Plistinam*, idque Marsorum, non Samnitium, oppidum fuisse contendit, quia incolae ejus vocantur *socii Romanorum*; eo autem tempore sociam in Samnio Romanis urbem nullam fuisse: et quia Samnites Plistiam circumsidentes dicuntur novos milites adcivisse *ab domo*, id est, ex Samnio proprie dicto. Praeterea pro *Milioniam* hoc loco legendum censet *Miloniam*, aeque atque infra editur c. 34. Quamvis autem eo loco Samnitibus Miloniam eripiunt Romani, eaque Steph. Byz. urbs Samnitium nobilissima dicitur, inde tamen non magis sequi, eam in Samnio proprie dicto sitam esse, quam quaslibet alias urbes, quas antea a Samnitibus ex aliis populis captas Romani iis iterum ademerunt. Quaedam huic Cluverii sententiae reposuit Gronov. supra 9, 21, 6. In Mstis fere nihil mutatur, nisi quod primo *Milionam* legant Leid. 2. et Lovel. 1. *Miloniam* Lovel. 2. Harlej. Florent. Klock. et Oxon. C. apud Hearnium, qui in L. 1. *Millo niam* invenit: deinde *Pelestinam* sit in Voss. 2. *Plestiniam* in Portug. Gaertn. et Haverk. *Prestinam* in Klock. et *Plistiam* in Harlej. Ceterum *compulsis* deest in Gaertn. Mox autem *et Fersiliam*, addita conjunctione, et literis transpositis, edd. Rom. anni 1472. et Parm. Tum *intra paucos dies* alio ordine habent Leid. 2. Harlej. Portug. et Haverk. cum edd. vett. ante Froben. anni 1535. *inter paucos dies* Gaertn. V. supra ad 5, 27, 2.

Et parte agri mulctatis Marsis] Copula *et* deficit in Lovel. 2. Sed intercidisse videtur neglegentia librarii ob similitudinem ultimarum literarum vocis praecedentis. V. ad 9, 41, 10. Tum *multatis* Florent. Leid. 1. et Lovel. 1. ac 3. V. supra ad 3, 67, 5.

tum a Fabio abhorret, quod si qua alia arte cognomen suum aequavit, tum maxime bellicis laudibus: sed etiam, quod, memor Papirianae saevitiae, num- 8
quam, ut dictatoris injussu dimicaret, adduci potuisset.

IV. Nunciata ea clades Romam majorem, quam 1
res erat, terrorem excivit. nam, ut exercitu deleto,

§. 6. *Tum in Etruscos versum bellum*] Pal. sec. *Inde in Etruscos versum bellum.* GEBH. *Tū in Etruscos* Haverk. V. ad 22, 17, 5. et mox ad §. seq. In verbis proximis particula *et* deest, et *repetundorum*, pro *repetendorum*, praefertur in Harlej. et edd. Aldina antiquioribus, nisi quod interim *repetendorum* dederint Mediol. anno 1505. Praeterea *profectus esset Romam* Leid. 1.

Magister equitum, pabulatum egressus, ex insidiis circumvenitur] *populatum egressus* Voss. 1. pro varia lectione in margine. *vel populatum egressus* Leid. 2. et Lovel. 1. *populatum est egressus* Harlej. V. infra hoc libro ad c. 26, 12. et c. 33, 7. Deinde *in insidiis circumvenitur* idem Harlej. *ex insidiis circumventus* Hearnii Oxon. C. in cujus B. desunt voces *ex insidiis*. Eas neque in Gaertn. neque in Haverk. inveni.

§. 7. *Qui terror non eo tantum a Fabio abhorret*] *qui terrorum eo tantum* Leid. 1. *qui terror non tantum* Voss. 2. et Leid. 2. *error*, pro *terror*, scribendum esse, conjicit vir doctus ad marginem ed. Curionis. Saepius eas voces in Mss. commutari, infra videbimus ad 24, 30, 6. Hic tamen vulgatum servandum: non enim *errori*, sed *terrori* adscribendum est, quod foeda militum caede ac fuga in castra est compulsus. Praeterea *ab Fabio abhorret* Gaertn. et Haverk. *ab Fabio abhorreret* Portug. V. ad 39, 52, 6. Paullo ante *signisque aliquot missis*, pro *amissis*, Fragm. Hav. *signisque aliquod amissis* Gaertn.

Quod si qua alia arte cognomen suum aequavit, tum maxime bellicis laudibus] *quos signa alia arte* Haverk. *qui si qua alia arte* Voss. 1. et Fragm. Hav. a m. 1. V. infra ad 37, 35, 3. *quod si qua alia parte* edd. Aldo priores. Vide supra ad 7, 2, 11. Praeterea *cum maxime* Voss. 1. Lovel. 1. Portug. a m. 1. et Gaertn. *tū maxime* Haverk. V. modo ad §. praec. Deinde *bestias laudibus* Klock. insigni aberratione. Ceterum omnia haec verba exsulant ab Harlej.

§. 8. *Numquam, ut dictatoris injussu dimicaret, adduci potuisset*] *abduci potuisset* Portug. et Gaertn. V. ad Livii 27, 29, 1. *deduci potuisset* Leid. 1. Paullo ante *sed et*, pro *sed etiam*, Lovel. 2.

§. 1. *Majorem, quam res erat, terrorem excivit*] *terrores excivit* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. *terrorem exivit* Florent. a m. 1. Mox *ut exercitus deletus*, pro *ut exercitu deleto*,

2 ita juſtitium indictum; cuſtodiae in portis, vigiliae
vicatim exactae; arma, tela in muros congeſta.
3 Omnibus junioribus sacramento adactis, dictator,
ad exercitum miſſus, omnia spe tranquilliora et
composita magiſtri equitum cura, caſtra in tutio-
4 rem locum redacta, cohortes, quae signa amiserant,
extra vallum sine tentoriis deſtitutas invenit; exerci-
tum avidum pugnae, quo maturius ignominia abolere-
tur.

Hearnii Oxon. C. *ut exercitu delecto* Portug. [*ut exercitus delectus* Veith.] V. ad 9, 37, 8.

§. 2. *Arma, tela in muros congesta*] *in muris* Port. Gaertn. et Haverk. Male. Supra 4, 53, 10. *Quod omnia in locum tutum congesta erant* (*31, 17, 6.)

§. 3. *Omnibus junioribus sacramento adactis*] *omnibus minoribus* Voſſ. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. saepius obvio librariorum lapsu. V. supra ad 6, 27, 10. [*adactis ad exercitum missis* Veith.]

Castra in tutiorem locum redacta] *in tutiorem locum castra redacta* Portug. *in tutiorem castra locum redacta* Gaertner. *in tutiorem redacta*, una voce exsulante, Haverk. Paullo ante *spe et tranquilliora et composita* Leid. 1. *spe tranquilliora incomposita* Voſſ. 2. et Lovel. 3.

§. 4. *Extra vallum sine tentoriis*] V. Lipsium 5. de Milit. Rom. dial. 18. DUK.

Quo maturius ignominia aboleretur] *aboletur* Gaertn. Sed notam, qua addita vox *abol'etur* scripta erat, neglexit librarius. V. ad 40, 14, 3. Paullo ante *signa admiserant*, pro *amiserant*, Fragm. Hav. Ita saepe peccant librarii. Praeter illa exempla, quae laudata sunt ad 4, 12, 11. v. etiam ad 4, 33, 6. 7, 22, 9. 8, 33, 17. 9, 12, 2. et 10. atque alibi.

§. 5. *Castra inde in agrum Rusellanum promovit*] Meminit *Rusellae* Ptolemaeus [3, 1.] et Plin. [3, 5.] item Rusellae coloniae. Ejusdem agri item hic noster author in hoc adeo libro [c. 37, 3.] anno ab urbe condita CDLIX. ubi tamen codices fere legunt *Rosellanum*. GLAR. Vox *inde* deficit in Leid. 2. Lovel. 1. 2. et Harlej. quae, per compendium *iñ* scripta, a voce sequenti intercepta est. V. ad 37, 52, 2. Praeterea trajectis vocibus *in agrum Rusellanum castra promovit* idem Harlej. *inde in agrum Russellanum*, vel *Ruselanum*, primae edd. usque ad Aldum. *Ruselanum* etiam est in Lovel. 1. a m. 1. et Lovel. 2. *Russelanum* in Leid. 2. *Russellanium* in Klock. *Rasellanum* in Lovel. 3. *Rosellanum* in Portug. *Roselanum* in Gaertn. *Rosollanum* in Haverk. *Nisellanum* in Hearnii Oxon. C. V. etiam infra hoc lib. c. 37, 3. Oppidi, unde ager nomen invenit, vere Ῥουσέλλαι Graecis, *Rusellae* Latinis dici, pro quo poſteriori aevo *Rosellae* dixerunt, docet Cluver. 2. Ital. ant. 3. p. 514.

§. 6. *Eo et hostes secuti. quamquam ex bene gesta re*] Vet. lib.

tur. Itaque confestim castra inde in agrum Rusel- 5
lanum promovit. Eo et hostes secuti. et quamquam 6
ex bene gesta re summam et in aperto certamine
virium spem habebant; tamen insidiis quoque, quas
feliciter experti erant, hostem tentant. Tecta se- 7
miruta vici, per vastationem agrorum deusti, haud
procul castris Romanorum aberant. ibi abditis ar-
matis, pecus in conspectu praesidii Romani, cui
praeerat Cn. Fulvius legatus, propulsum. ad quam 8

et quamquam. SIG. Palat. sec. *et quamquam.* GEBH. Particula *et*, a Sigonio inserta, non adparet in Florent. Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. 4. Harlej. Klock. et Fragm. Hav. Tum *ex bene honesta re* Gaertn. Mox *summam in aperto certamine* Harlej. pro *et in aperto.* Eamdem voculam *et* omittunt etiam edd. Aldina priores. *summam et aperto certamine* Florent. *summam et imperato certamine* Fragm. Hav. a m. 1. *in experto certamine* edd. Rom. anni 1472. et Parm. Praeterea *tam insidiis*, pro *tamen*, Gaertn. V. ad 22, 59, 13.

§. 7. *Tecta semiruta vici*] *semirupta* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Gaertn. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. B. ac C. Similiter etiam supra peccatum erat 5, 49, 4. (* 26, 32, 4.) V. plura ad 9, 45, 17.

Per vastationem agrorum deusti] *per devastationem* Gaertn. Supra 1, 52, 3. *Urbium excidia vastationesque agrorum semper aut exspectent, aut patiantur.* 3, 66, 5. *Vastationem agrorum urbi per contumeliam ostentantes.* Tum *destituti* edd. antt. pro quo Aldus *deusti* reposuit. Et ita codd. scripti, nisi quod *deasti* sit in Lovel. 4. *desti* in Klock. *destituti* in Neap. Latinii. Vox illa deficit in Harlej. Infra 39, 2, 7. *Vicosque, qui in campis aut vallibus erant, deussit.* 40, 41, 6. *Montanorum Ligurum ab A. Postumio vineae caesae, frumentaque deusta.* c. 45, 1. *Arbores, quae obnoxiae frigoribus sunt, deusserat cunctas.*

Ibi abditis armatis, pecus in conspectu praesidii Romani, cui praeerat Cn. Fulvius legatus, propulsum] *ibi additis armatis* Gaertn. *ibi abditis armis* Lovel. 3. et Hearnii Oxon. N. quomodo, haud dubie culpa operarum, edidit etiam Modius; quem errorem tamen servarunt Gruter. Dan. Heinsius, J. Fr. Gronovius et Doujatius. Alibi etiam has voces commutari, infra videbimus ad 22, 37, 7. Tum *in conspectum praesidii* Portug. Deinde *C. Fulvius* Voss. 2. Lovel. 2. Fragm. Hav. Hearnii Oxon. N. in margine, et edd. antt. usque ad Froben. anni 1535. *M. Fulvius* Leid. 2. *consul Fulvius* Leid. 1. et Lovel. 3. *Cornelius Fulvius* Hearnii Oxon. L. 2. et C. praenomen omittitur in Lovel. 4. Reliqui vulgatum servant. Et sane hoc praenomen in gente Fulvia frequentissimum est, quae vix altero illo *Cajus* usa fuit. Tan-

inlecebram quum moveretur nemo ab Romana statione, pastorum unus, progressus sub ipsas munitiones, inclamat alios, cunctanter ab ruinis vici pecus propellentes, *quid cessarent, quum per me-*
9 *dia castra Romana tuto agere possent?* Haec quum legato Caerites quidam interpretarentur, et per

dem *perpulsum* Lovel. 4. V. ad 9, 24, 4.

§. 8. *Quum moveretur nemo ab Romana statione*] Ita primus edidit Cl. Jac. Gronovius. Neque aliter est in codd. nostris, nisi quod Harlej. et forte etiam Florent. ac Klock. cum prioribus excusis praeferant *cum commoveretur*. Vel itaque syllaba *com* in illis repetita est ex vocula praecedenti, vel in aliis ab ea absorpta est. Tum *a statione* Voss. 2. et Lovel. 3.

Cunctanter ab ruinis vici pecus propellentes, quid cessarent, quum per media castra] *cunctantes* Gaertn. et Haverk. Sed adverbio illo Livius etiam supra usus est 1, 36, 4. *Tum illum haud cunctanter discidisse cotem ferunt*. hoc lib. c. 10, 12. et alibi. Tum *qui cessarent* Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 3. et Fragm. Hav. a m. 1. ubi *qui* pro cur positum videri posset. V. supra ad 2, 54, 8. Reliquis tamen vulgatum defendentibus adsentiri malo, et *quid* interpretari propter quid. V. ad 3, 7, 3. Hinc particula *quum* perperam omittitur in Haverk. et Gaertn. quorum posterior etiam *per media castra Romana tuta*, pro *tuto*, praefert.

§. 9. *Et per omnes manipulos militum ingens esset indignatio*] Pal. sec. exhibet *indignatio magna esset*. GEBH. *ut per omnes* Gaertn. V. ad 21, 28, 8. Tum *militum manipulos*, transpositis dictionibus, Harlej. et edd. usque ad Froben. anni 1535. Deinde *magna esset indignatio* Hearnii Oxon. B. *indignatio ingens esset* alio ordine Flor. Voss. uterque, Leid. uterque, Lov. 1. 2. 3. 4. et Fragm. Hav. *indignatio magna esset* Port. Gaertn. et Haverk. In verbis praecedentibus *Alterites*, pro *Caerites*, Voss. 1. a m. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. *Cerrites* Portug. et Haverk.

Nec tamen injussu movere se auderent] Pall. tres, excluso pro vocabulo *se*, exhibent, *nec tamen injussu movere auderent*. GEBH. Sex codices membranacei *τὸ se* ignorant. Suetonius Caligula 13. *Itaque ut a Miseno movit, quamvis lugentis habitu*. J. FR. GRON. *injussi* edd. Rom. anni 1472. et Parm. Sed vox illa deficit in Lovel. 2. qua tamen Livius saepe utitur pro sine jussu. V. supra ad 7, 12, 12. Deinde *movere auderent*, omisso pronomine, Voss. ambo, Leid. ambo, Lovel. 1. 2. 3. 4. Portug. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. Hearnii Oxon. L. 1. 2. B. Exc. Pithoei, et edd. Rom. anni 1472. et Parm. quorum auctoritate etiam expunxi. Saepius enim Livius verbum *movere* sine casu usurpare solitus est. 5, 25, 6. *Quod ex ea tantum praeda, quae rerum moventium sit, decima designetur*. 21, 32, 1. *Triduo fere post, quam Hannibal ab ripa Rhodani movit*. 22, 1,

omnes manipulos militum indignatio ingens esset, nec tamen injussu movere auderent; jubet peritos linguae adtendere animum, pastorum sermo agresti, an urbano, propior esset. Quum referrent, sonum 10
linguae, et corporum habitum, et nitorem, cultiora, quam pastoralia, esse; *ite igitur, dicite*, inquit,

1. *Jam ver adpetebat, quum Hannibal ex hibernis movit.* 22, 43, 5. *Movere inde statuit in calidiora loca.* 23, 1, 1. *Confestim ex Apulia in Samnium moverat.* 25, 9, 8. *Hannibal concubia nocte movit.* c. 16, 1. *Priusquam ex Lucanis moveret.* c. 38, 23. *Quarta vigilia movere.* 27, 40, 11. *Moverat ex hibernis ad famam hostis Q. Claudius.* 33, 6, 3. *Certior jam factus, Romanum ab Thebis Pheras movisse.* 35, 4, 5. *Quum luce moveret, tamen turmam equitum exploratum misit.* 40, 59, 7. *Terra movit in foris publicis.* V. infra ad 43, 21, 1. Jac. Gronov. ad 7, 14, 8. Graevium ad Cic. 6. ad Att. ep. 12. et viros doctos ad Curtii 5, 13, 11.

Peritos linguae adtendere animum, pastorum sermo agresti, an urbano, propior esset] Pall. pr. et tert. *attendere animum pastorum sermoni, agresti an urbano propior esset.* sec. *attendere animos pastorum, sermone agresti an urbano propior esset.* GEBH. Duo Pall. et Voss. *jubet peritos linguae attendere animum pastorum sermoni, agresti an urbano propior esset.* Etiam tertius *sermone.* J. FR. GRON. *adtendere habitum* Voss. 1. in marg. et Leid. 2. Sed ea vox ex sequenti huc migrasse videtur. *adtendere animos* Portug. Gaertn. Haverk. et Hearnii Oxon. B. Quomodo librarii dedisse videntur, quia plures jussi erant, ut quisque animum, adeoque omnes illi animos, adtenderent. Verum eo sensu utrumque in usu fuit *adtendere* et *advertere animos*, vel *animum*. Cic. orat. 2. Agrar. 15. *Adtendite animos ad ea, quae consequuntur.* Liv. 4, 45, 4. *Adverterent animos, ne quid novi tumultus Lavicis oriretur.* Cic. de Amic. 26. *Admonendi sunt, ut animum advertant.* Sallust. in Jug. 69. *Vaccenses ubi animum advertere.* (* Liv. 24, 18, 2.) Vulgatum itaque, plurium et meliorum codicum auctoritate firmatum, servo. Similiter de pluribus non tantum *in animos*, sed etiam *in animum inducere* Livium dixisse, docent exempla, quibus hanc locutionem supra inlustravi ad 1, 17, 4. Praeterea *adtendere animum pastorum sermone* Portug. Gaertn. et Haverk. *sermoni* Voss. 2. et Lovel. 3. Et hic etiam aeque *sermoni* ac *sermo* ferri potest: quare iterum plurium ac meliorum codicum consensus efficit, ut vulgatum praeferendum censeam. Deinde *agresti inurbano* Lovel. 4.

§. 10. *Et corporum habitum, et nitorem, cultiora, quam pastoralia, esse*] *et corporum et habitum et nitorem cultiora* Fragm. Hav. *et corporum habitum nitorem cultiora* Gaertn. *et corporum habitum nitorem cultioriora* Haverk. *et corporum habitum et nitorem et cultiora* Leid. 2. Tum *cultiora esse, quam*

detegant nequidquam conditas insidias: omnia scire
Romanum: nec magis jam dolo capi, quam armis
11 *vinci, posse.* Haec ubi audita sunt, et ad eos, qui
consederant in insidiis, perlata, consurrectum re-
pente ex latebris est, et in patentem ad conspe-
12 ctum undique campum prolata signa. Visa legato
major acies, quam quae ab suo praesidio suſtineri pos-
set. itaque propere ad dictatorem auxilia adcitum
mittit; interea ipse inpetus hoſtium sustinet.

pastoralia Lovel. 4. Mox vocabulum *insidias* deficit in Voſſ. 2. et Lovel. 3. *nequidquam conditas urbes insidias* habet Lovel. 4. *nequiquam* est in Florent. et Leid. 1. V. infra ad 40, 47, 9.

Nec magis jam dolo capi, quam armis vinci, posse] *non magis jam dolo capi* Portug. Gaertn. et Hearnii Oxon. B. [*non magis dolo capi* Veith.] *non magis id dolo capi* Haverk. *nec magis jam capi dolo* Lovel. 2. 4. Harlej. Fragm. Hav. et edd. antt. ante Aldum. Deinde *quam armis capi vinci posse* Portug. a m. 1. in quo *vincique* emendatur a m. 2. *vinci potuisse* Voſſ. 1.

§. 11. *Qui consederant in insidiis, perlata, consurrectum repente ex latebris est*] *considerant* Haverk. Hinc *tunc surrectum* Leid. 2. *tum surrectum* Lovel. 3. Deinde *e latebris est* Lovel. 4. *ex latebris esse* Portug. In verbis sequentibus *et patentem ad conspectum* praeferunt Voſſ. 2. et Lovel. 3.

§. 12. *Auxilia adcitum mittit; interea ipse inpetus hostium sustinet*] *auxilio accitum mittit* Gaertn. *auxilia acciri mittit* Hearnii Oxon. N. et L. 2. [Veith.] *accitum mittit auxilia* Leid. 2. et Lovel. 1. Deinde *hostium inpetus sustinet* Lovel. 2. *inpetus hostium sustineret* Lovel. 4. V. ad 39, 52, 6. *impetum hostium sustinet* Harlej. et edd. Aldina priores. V. supra ad 1, 4, 9.

§. 1. *Nuncio adlato, dictator signa ferri, ac sequi armatos jubet*] Omnia haec verba desunt in Voſſ. 1. Leid. 2. Lovel. 2. 3. 4. et Fragm. Hav. in contextu. Transpositis autem dictionibus *et sequi jubet armatos* legunt Florent. Voſſ. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Portug. Haverk. et Fragm. Hav. *atque sequi jubet armatos* Gaertn. Mox *clariora*, pro *celeriora*, Lovel. 4.

§. 2. *Rapta extemplo signa armaque; et vix ab inpetu*] *Recepta extemplo signa* Lovel. 4. Tum vox *et* deficit in Lovel. 2. Mox *concursu*, pro *cursu*, Harlej. quomodo etiam supra variant codices 5, 42, 3. *concursare* et *cursare* eo modo supra confundebantur 9, 24, 12. [*tenebatur* Veith.]

Quum ira ab accepta nuper clade stimulabat, tum concitatior accidens clamor] Pall. duo meliores *cum ira accepta nuper clade stimulabantur*. Forte *cum ira acceptae nuper cla-*

V. Nuncio adlato, dictator signa ferri, ac se- 1
qui armatos jubet. sed celeriora prope omnia im-
perio erant. Rapta extemplo signa armaque; et 2
vix ab inpetu et cursu tenebantur: quum ira ab ac-
cepta nuper clade stimulabat, tum concitatior ac-
cidens clamor ab increscente certamine. Urguent 3
itaque alii alios, hortanturque signiferos, ut ocius
eant. quo magis festinantes videt dictator, eo in-
pensius retentat agmen, ac sensim incedere jubet.

dis stimulabantur. GEBH. *tum ira* Voss. 1. Lovel. 1. 2. Gaertn. Fragm. Hav. Florent. a manu recenti, et Hearnii Oxon. N. L. 2. et C. [Veith.] V. supra ad 6, 23, 3. Tum *ira ab accepta nuper clade stimulabant* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. *ira accepta nuper clade stimulabantur* Voss. 2. et Lovel. 3. *stimulabantur* etiam Fragm. Hav. quae scriptura errori librarii tribuenda est. Male itaque Gebhardus inde legendum conjecit *ira acceptae nuper cladis stimulabantur*. Ea enim recepta, nisi simul legamus *tum concitatiori accidente clamore*, verba illa non habebunt, unde pendent. Sed insuper, ita legendum non esse, ostendit sibi in vicem respondens locutio *ira ab accepta clade* et *clamor ab increscente certamine*; in quibus *ab* accipitur eodem modo, ut infra 26, 1, 3. ubi plura vide. *accepta clade nuper stimulabat*, trajectis vocabulis, Haverk. Sed τὸ *nuper* aberat a Lovel. 4. Insuper *accedens clamor* Lovel. 4. Portug. Gaertn. et Haverk. cum edd. Frobeniana anni 1535. antiquioribus. Male. V. infra ad 21, 10, 12.

§. 3. *Urguent itaque alii alios, hortanturque signiferos, ut ocius eant*] *clamor ab increscente certamine urget. atque alii alios, hortanturque signiferos* Haverk. *Itaque* et *Atque* saepius commutantur. V. ad 40, 12, 2. Tum vocula *ut* non adparet in Fragm. Hav. a m. 1. Eam saepe omitti post verba hortandi, infra videbimus ad 40, 11, 1. Hic tamen aliis codd. qui uno consensu defendunt, eam servandam esse consentio.

Quo magis festinantes videt dictator] Vet. lib. *festinantes ire videt*. SIG. Pal. sec. *festinantes ire videt*: ut monuit ex suo quoque Sigonius: Confer haec cum Curtii 3, 10. ubi narrat, ab Alexandro milites, concitatius euntes, manu inhibitos. GEBH. *festinantes ire videt* etiam Portug. et Haverk. *festinantes va videt* Gaertn. *festinantes ut vidět* Hearnii Oxon. B. *festinantes vidit* Fragm. Hav. *festinantes videret* Lovel. 4. V. ad 39, 52, 6. Vox *videt* deerat in Lovel. 4. Mox *retinet agmen*, pro *retentat*, idem Lovel. 4. quod ex interpretatione natum est. Emphasis hic est in frequentativo; quo indicat, dictatorem subinde omni hac via saepius retinuisse milites. Alibi saepe librariis forma haec verborum displicuit. V. supra ad 5, 46, 3. Eodem verbo aliquoties usus est

4 Etrusci contra, principio exciti pugnae, omnibus copiis aderant. Et super alios alii nunciant dictatori, omnes legiones Etruscorum capessisse pugnam; nec jam ab suis resisti posse: et ipse cernit ex superiore loco, in quanto discrimine praesidium es-
5 set. Ceterum, satis fretus esse etiam nunc tolerando certamini legatum, nec se procul abesse periculi vindicem, quam maxime vult fatigari hostem,

Aurel. Vict. in Caesar. sed sine emphasi pro retinere. At simili sensu obcurrit apud Tacit. 2. Hist. 35. *Desilire in vada ultro Germani, retentare puppes, scandere foros, aut cominus mergere.* 5. Hist. 21. *Civilis dum fugientes retentat, agnitus petitusque telis, relicto equo, transnatavit.*

§. 4. *Et super alios alii nunciant dictatori*] Vide, ut hic sermo statim versus est. Praecedentia enim verba manifeste de Hetruscis dicuntur, haec autem omnino de Romanis. Neque enim Hetrusci dictatori nunciant, omnes legiones Hetruscorum capessisse pugnam. Sed certe conjunctio *et* novae digressionis est nota, quod superiore quoque libro admonuimus: nisi quis mendam in hoc loco putet. GLAR. De Romanis intelligendum, non de Etruscis. Itaque nova periodus instituenda est. SIG. Voculam *et* omittunt Voss. 2. et Lovel. 3. Paullo ante *principio excitati pugnae*, pro *exciti*, Klock. V. ad 28, 24, 4. *principio exciti pugna* Florent.

Omnes legiones Etruscorum capessisse pugnam; nec jam ab suis resisti posse] *cepisse pugnam* Leid. 2. quod ex glossa interpretis natum puto. Supra 2, 6, 8. *Decorum erat tum ipsis capessere pugnam ducibus.* hoc lib. c. 19, 14. *Suoque inpetu magis milites, quam cujusquam ductu aut imperio, pugnam capessebant.* Klock. praefert *capesse.* Tum *nec ab suis resisti posse* Lovel. 4. et Gaertn. *nec jam a suis resisti posse* Voss. 2. Leid. 2. et Lovel. 1. ac 2. *neque jam ab suis resisti posse* edd. antt. usque ad Aldum. Mox *quanto in discrimine* Lovel. 4. V. ad 2, 19, 8. Uni tamen testi fidem habere, temerarium foret.

§. 5. *Ceterum, satis fretus esse etiam nunc tolerando certamini legatum*] Haec verba etsi intelliguntur, duram tamen habent compositionem. GLAR. Vet. lib. *Caeterum fretus satis esse etiam nunc.* SIG. Ita et Portug. Duram compositionem vocasse videtur Glareanus, quia jungendum credebat, *satis esse tolerando certamini*, id est, ei rei sufficere. Placeret itaque trajectio verborum, quae in vet. lib. Sigonii et meorum uno obcurrit. Male. Jungendum enim *satis fretus*, ut *satis creditur*, et similia; de quibus infra v. ad 21, 8, 3. Est autem locutio Liviana *esse tolerando certamini*, pro posse tolerare certamen; de qua v. supra ad 5, 3, 5. Praeterea vox *Ceterum* exsulat a Lovel. 3. *esse nam nunc tolerando certamini* legunt Voss. 2. et Lovel. 3. *esse etiam vim toleran-*

ut integris adoriatur viribus fessos. Quamquam 6
lente procedunt, jam tamen ad inpetum capiendum,
equiti utique, modicum erat spatium. prima ince-
debant signa legionum, ne quid occultum aut re-
pentinum hostis timeret: sed reliquerat intervalla
inter ordines peditum, qua satis laxo spatio equi
permitti possent. Pariter sustulit clamorem acies; 7
et emissus eques libero cursu in hostem invehitur,

do certamini Voss. 1. a m. 2. Leid. 2. et Lovel. 1.

§. 6. *Prima incedebant signa legionum, ne quid occultum aut repentinum hostis timeret*] *postea incedebant* Hearnii Oxon. C. Tum *hosti sumeret* Klock. Paullo ante *ad impetum capiundum* pro *capiendum*, Florent. V. ad 26, 36, 11.

Sed relinqueret intervalla inter ordines peditum] Sic illae, quae secutae sunt Modianam: nam et Curio cum omnibus prioribus *reliquerat*. Rectius omnino: etenim de dictatore hoc verbum exaudiendum, non de hoste. J. FR. GRON. *relinqueret* jam triginta quatuor annis ante Modium receperunt Basil. anno 1554. quod deinceps repetierunt Paris. anno 1573. et Francof. anno 1578. atque ita demum Modius: pro quo recte *reliquerat* revocavit Gronovius. Id autem Oxoniensium suorum testimonio firmari, auctor est Hearnius; neque dissentiunt mei, nisi quod *relinquerat* sit in Lovel. 2. Gaertn. et Fragm. Hav. Praeterea *inter peditum ordines* Lovel. 4.

Qua satis lato spatio equi praemitti possent] Scribo, *qua satis laxo spatio equi permitti possent*. GELEN. Recte *laxo spatio* Gelenius; neque aliter codd. Hearnii Oxonienses, ut et mei, nisi quod *satis lapso* sit in Lovel. 1. *satis lato* in Leid. 2. Colum. 4, 30. *Riguus locus spatia laxiora desiderat*. Solent autem *laxus* et *lapsus* a librariis commutari. V. quae notavi ad Silii 8, 322. Et eo modo confunduntur etiam *laxare* et *lassare*. V. supra ad 6, 9, 9. 21, 59, 6. (* 32, 5, 2.) et viros doctos ad Rutilii Iter 1, 371. Similiter etiam turbant scribae in vocibus *laxus* et *latus*. V. infra ad 39, 17, 2. Deinde recte etiam idem Gelenius *permitti*, consentientibus omnibus scriptis meis. V. ad 3, 70, 9. Ex locis autem ibi laudatis constat, non audiendos esse Portug. Gaertn. et Fragm. Hav. in quibus *equites permitti*.

§. 7. *Et inmissus eques libero cursu in hostem invehitur*] Sic apud me primus Juntas. Sed melius Thuan. Flor. Voss. [pr.] Helm. Andreas, Bechar. Ascens. Mogunt. *emissus*. nempe ex acie Romana, per quae dixerat intervalla. 2, [43, 7.] *Ita instruxisset aciem, ut, solo equitatu emisso, exercitum hostium funderet*. 7, [15, 3.] *Eques deinde emissus turbatos avertit*. 29, [2, 5.] *Intervalla patentia satis late fecerant, qua equitatum, ubi tempus esset, emitterent*. 30, [18, 4.] *Tu quatuor legionum equites in hostem emitte*. 33, [36,

incompositisque adversus equestrem procellam sub-
8 itum pavorem obfundit. Itaque, ut prope serum auxilium jam pene circumventis, ita universa requies data est. integri accepere pugnam: nec ea

10.] *Et equitum Latinorum omnes turmas in hostem emisit.* J. FR. GRON. *emissus eques* praeter Voss. 1. et Flor. a Gronovio memoratos, ex meis legunt etiam Leid. ambo, Lovel. 1. 2. Harlej. Klock. et Hearnii Oxon. L. 1. 2. ac N. Ita supra 2, 25, 3. *Militem avidum certaminis emittit.* 6, 13, 4. *Tum equitum turmae emissae.* 28, 14, 11. *Equitatum omnem extemplo in equites emittit.* ubi similiter ante Gronov. peccabatur. V. quae ibi notantur. Ceterum *immissus* ante Juntam dedit Aldus. [*immissus* Veith.] Deinde *cursus liberos* praefert Leid. 1.

Incompositisque adversus equestrem procellam subitum pavorem obfundit] *in incompositosque effundit* Portug. *incompositosque offundit* Voss. 1. *incompositosque effundit* Leid. 2. Lovel. 1. Portug. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. a m. 2. *incompositisque effundit* Flor. a manu recenti, Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. 4. Fragm. Hav. a m. 2. Hearnii Oxon. N. L. 2. B. C. et edd. vett. usque ad Froben; qui anno 1531. *offundit* recte substituit. Passim haec verba a librariis in codd. scriptis commutantur. V. ad 33, 7, 8.

§. 8. *Itaque, ut prope serum auxilium jam pene circumventis, ita universa requies data est*] Primus tertiusque Pall. codd. *Itaque ut properum auxilium.* sec. *Itaque ut non properum auxilium.* Sed elegans est vulgata lectio. l. 27, 20. *Asdrubal Gisgonis et Mago imperatores ex ulteriore Hispania ad Asdrubalem venerunt, serum post male gestam rem auxilium.* Eodem lib. c. 47. *Magnopere vereri, ne perditis rebus serum ipse auxilium venisset.* l. 31, 24. *Quamquam serum auxilium perditis erat, tamen, quae proxima auxilio est, ultionem petens.* l. 40, 25. *Haec sera futura auxilia erant.* GEBH. Voss. [pr.] *ut prosperum.* Thuan. Voss. alter, duo Pall. *ut properum auxilium.* Tertius: *ut non properum auxilium.* Cui pene accedo, etsi non oblitus, *serum auxilium* alibi frequentari nostro. 28, 25, 13. *Nihil reliqui habebant praeter non tutissimum a malis consiliis receptum.* Ubi vide: nam hic quoque vitiarant. Illud elegans, *universa requies.* Ut 4, [27, 5.] *Conferendo vires spem universae victoriae, tentato paullatim eventu certaminum, suos praecipere.* 7, [11, 1.] *Tanti ea ad universi belli eventum dimicatio fuit, ut Gallorum exercitus proxima nocte, relictis trepide castris, in Tiburtem agrum etc. transierit.* 22, [12, 10.] *Neque universo periculo summa rerum committebatur.* Et [c. 32, 2.] *In casum universae dimicationis non veniebant.* 23, [16, 4.] *Duces nec prohibebant paucos temere rogantes, nec dare signum universae pugnae volebant.* 31, [35, 1.] *Rex tam celerem aleam universi certaminis timens.* 36, [7, 1.] *Hannibal, nominatim rogatus sententiam, in universi belli cogitationem regem avertit.* Haec eo, ne tibi eveniat, quod ho-

ipsa longa, aut anceps fuit. **Fusi hostes castra re-** 9
petunt, inferentibusque jam signa Romanis cedunt,
et in ultimam castrorum partem conglobantur.
Haerent fugientes in angustiis portarum: pars ma- 10

mini doctissimo; qui malebat, *universis requies*. J. FR. GRON. *prosperum jam pene circumventus* Leid. 2. *prosperum jam pene circumventis* Lovel. 1. voce *auxilium* in utroque omissa. *properum auxilium jam pene circumventis* Lovel. 2. 4. Gaertn. Leid. 1. Fragm. Hav. a m. 2. (in quo *prope auxilium* erat a m. 1.) Hearnii Oxon. N. C. et Exc. Pithoei. *non properum auxilium pene circumventis* Portug. et Haverk. Quam quidem lectionem Gronovius probavit, et commode ferri potest: quum tamen non, nisi in sublestae fidei codd. supersit, qualis praeter meos modo memoratos Pal. sec. apud Gebhard. potius esse puto, ut cum eodem Gebhardo *prope serum auxilium* probem. Praeter loca autem Livii, quae idem Gebhardus laudavit, *serum auxilium* memorat etiam Liv. supra 3, 5, 15. *Quia serum auxilium post proelium venerant, prope cum ignominia dimissi.* Particula autem *jam* deest in ed. Rom. anni 1472. Eam reliquae, quas vidi, cum codd. scriptis constanter tuentur. Ceterum *universis requies data est* etiam vir doctus ad marginem ed. Curionis legendum conjecit. Sed recte Gronov. vulgatum defendit. Exemplis ejus adde haec ex Liv. 1, 38, 4. *Ubi nusquam ad universae rei dimicationem ventum est.* 22, 19, 6. *Incautosque universo simul terrore effuso obprimeret.* et 27, 12, 9. *Casum universae pugnae non necessarium ducebat.*

Integri accepere pugnam: nec ea ipsa longa, aut anceps fuit] *integre accepere* Portug. *integri accipere* Gaertn. *integri acceperunt* Lovel. 4. Tum *nec ipsa longa*, omissa voce *ea*, Hearnii Oxon. N. L. 2. B. C. Exc. Pithoei, et cum edd. Rom. anni 1472. ac Parm. omnes mei Msti, nisi quod in Klock. sit *nec haec exposita longa.* Saepe *ipsa* pro *ea ipsa* poni, saepe etiam, ubi ita praeferunt codd. manu exarati, vocem *ea* culpa scribarum omitti, supra vidimus ad 5, 43, 4. Hic tamen non possum non conspirantibus in eamdem lectionem codd. consentire. Praeterea *auceps pugna fuit* Portug. errore librarii. *Tò fuit* non adparet in Voss. 2.

§. 9. ***Et in ultimam castrorum partem conglobantur***] *in ultima castrorum parte* Harlej. cum edd. prioribus. Aldus demum vulgatum reposuit, cum quo sentiunt reliqui scripti. Praeterea *ut in ultimam* Gaertn. sollemni scribarum lapsu. V. ad 21, 28, 8. In praecedentibus idem cod. omittit voculam *jam.*

§. 10. *Pars magna aggerem vallumque conscendunt*] Vocem *pars* tamquam conlectivam cum verbo plurali libenter Livium construere, supra dictum est ad 5, 38, 5. Quid tamen esse dicam, quod hoc loco omnes mei (solis forte Klock. ex quo nihil notatur, et Harlej. cujus scripturam mox memorabo, exceptis) constanter legant *conscendit*, et mox *posset*? iisdem consentit [Veith.] Oxon. B. Hearnii, qui insuper *conscendit* sibi obvium fuisse testatur in N. C. et Exc. Pithoei,

gna aggerem vallumque conscendunt, si aut ex superiore loco tueri se, aut superare aliqua et evadere
11 poſſent. Forte quodam loco male densatus agger pondere ſuperſtantium in foſſam procubuit: atque ea quum Deos pandere viam fugae conclamaſſent,
12 plures inermes, quam armati, evadunt. Hoc proelio fractae iterum Etruscorum vires: et, pacto annuo stipendio, et duûm mensium frumento, per-

quemadmodum contra *posset* exhibent Harl. et ed. Rom. anni 1472. ac Parm. An omnium horum codd. librarii erraſſe dicendi sunt? Durum id est. Eo tamen inclinat animus. Praeterea *vallum aggeremque* edd. principes usque ad Aldinam, quae voces transposuit, consentientibus scriptis, uno Harlej. in diversa abeunte.

Si aut ex superiore loco tueri se, aut superare aliqua et evadere] Pal. sec. *aut superare, aut aliqua evadere*. GEBH. Ita et Portug. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. a m. 2. *aut superare aliquam et evadere*, Leid. 1. *aut superare et evadere*, voce omiſſa, Exc. Pithoei. Male. De voce *aliqua* v. ad 38, 30, 7. Praeterea *e superiore loco* Voſſ. 1. et Lovel. 1. *e superiori loco* Leid. 2. *ex superiori loco* Lovel. 2. Portug. Gaertn. et Haverk. *ex supero loco* Leid. 1.

§. 11. *Male densatus agger pondere suprastantium in fossam procubuit*] Vet. lib. *superstantium*. SIG. Tres Pall. referunt cum Campani ed. *pondere superstantium*. Andreas vero *suprastantium*. GEBH. Paris. anno 1573. primi ediderunt *superastantium*; quod poſtea secuti editores servarunt. Id tamen ortum puto ex errore vel operarum, vel ejus, qui huic editioni praefuit, et ex *suprastantium*, ut ante Sigonium legebatur, *superstantium*, quod is in contextum recepit, emendaturus, inserto τῷ *e*, literam *a* expungere oblitus est. Nam *superadstare* quidem verbum probum est, apud Virg. 6. Aen. 17. et, ut lexica docent, apud Manil. atque alibi obvium, eo tamen Livium usum eſſe, nondum comperi. Insuper lectio illa nullius cod. teſtimonio firmatur. Ut enim Sigonius in vet. lib. et Gebhardus in suis invenerunt, praeferunt etiam omnes mei, nisi quod *suprastantium* sit in Lov. 4. et ex Flor. nihil notatum videam, ut forte is quoque *suprastantium* servarit. Contra *superstantium* Hearnio quoque in Oxon. N. L. 2. B. et C. obvium fuit, quam etiam scripturam revocavi. *super* et *supra*, ac propterea *superstare* ac *suprastare*, in Mſtis confundi, infra videbimus ad 23, 36, 6. De verbo autem *superstare* v. ad 37, 27, 8. Vox *male* deerat in Leid. 2. Sed *male densatus* est, non satis densatus. V. Emmen. ad Virg. 1. Georg. 105. *quodam loco male densato* perperam Voſſ. 2. Etiam *ager*, pro *agger*, est in Lovel. 2. 3. 4. et Gaertn. *ei fossam*, pro *in fossam*, Lovel. 4.

Atque ea quum Deos pandere viam fugae conclamassent] *atque eva quum Deos* Klock. *atque evah quum Deos* Harlej. cum edd. antt. *atque eo quum Deos*

missum ab dictatore, ut de pace legatos mitterent Romam. Pax negata: induciae biennii datae. di- 13
ctator triumphans in urbem rediit. Habeo auctores, sine ullo memorabili proelio pacatam ab dictatore Etruriam esse, seditionibus tantum Arretinorum compositis, et Cilnio genere cum plebe in
gratiam reducto. Consul ex dictatura factus M. 14
Valerius. non petentem, atque adeo etiam absen-

Lovel. 2. *atque eam quum Deos pandere viam* Leid. 2. Lovel. 1. Gaertn. Fragm. Hav. a m. 2. et Hearnii Oxon. N. ac C. *ad quae cum Deos pandere viam* Neap. Latinii. Sed recte Mediol. anni 1505. ediderunt *atque ea quum Deos*, quod non tantum plerique editores posteriores, sed et reliqui codd. probarunt. Praeterea *inclamassent* Gaertn. Error inde ortus est, quia per notam scriptum fuerat *ĕclamassent*, quod levi negotio in *Iclamassent* corrumpi potuit ob ductuum similitudinem. Hac ratione commutantur *contentus* et *intentus*. V. ad 7, 5, 5. *concitare* et *incitare*. V. ad 8, 33, 1. *contra* et *intra*. V. ad 7, 40, 13. (* *concursus* et *incursus* v. ad 30, 25, 3.) Mox *evadunt* deficit in Lovel. 2.

§. 12. *Pacto annuo stipendio, et duûm mensium frumento*] *pacto annuo stipendium* Florent. et Leid. 1. Tum *et duum mensium stipendio* Lovel. 4. Cujus codicis librarii menti adhuc vox illa ex praecedenti obversabatur, quum hoc scriberet. *et duum mensium frumento imperato* una voce auctiores Harlej. Neap. Latinii, et edd. nonnullae principes. Eo verbo in hac re usus est Livius supra 9, 43, 21. *Tum trium mensium frumento imperato, et annuo stipendio, ac singulis in militem tunicis, ad senatum pacis oratores missi.* Ubi plura vide. Hic tamen ea vox non necessaria est, quum *pacto* praecesserit; quod de eodem negotio adhibet supra 8, 2, 4. et c. 36, 11. etiam 9, 43, 6. Recte itaque Aldus vocem *imperato* ejecit, quam neque reliqui codd. agnoscunt. Mox *a dictatore*, pro *ab*, Leid. 2. et Lovel. 2. Deinde *Romam legatos mitterent*, transpositis vocibus, Voss. 1. Leidens. 2. Lovel. 1. Portug. Gaertn. et Haverk.

§. 13. *Sine ullo memorabili proelio*] Vox *proelio* deficit in Lovel. 4. At *memorabili bello proelio* est in Voss. 2. Quamvis autem librarius subjectis notis recte indicarit, vocem *bello* delendam esse, interim tamen hinc patet, saepe librarios voces *bellum* et *proelium* commutasse. V. ad 3, 61, 2. Paullo ante, continuata oratione, *Pace negata, induciae biennii datae*, pro *Pax negata*, Harlej. Sed nihil muto, partim quia omnes reliqui codices stant pro vulgato, partim quia Livio sollemne fuit, orationem in minores periodos intercidere. V. infra ad 21, 36, 4.

Cilnio genere cum plebe in gratiam reducto] *Licinio genere* tantum non omnes codd. et edd. ante ultimam Gruteri. V. quae supra notata sunt hoc lib. ad

tem, creatum credidere quidam; et per interregem ea comitia facta. id unum non ambigitur, consulatum cum Appulejo Pansa gessisse.

c. 3, 2. [*Etruriam seditionibus* Veith.]

§. 14. *Consulem ex dictatura factum M. Valerium*] Lege *Consul ex dictatura factus M. Valerius.* GELEN. Haeret in Pall. pr. ac tert. haec lectio *Consul ex dictatura factus M. Valerius.* in sec. *Consulem ex dictatore factum M. Valerium.* in Camp. *Consul ex dictatore factus M. Valerius.* GEBH. *Consulem ex dictatore factum M. Valerium* cum priscis edd. legunt Lovel. 4. a m. 2. Portug. Harlej. Gaertn. et Haverk. ut ita oratio continuaretur cum sequentibus, et haec verba penderent a verbo sequenti *credidere.* Sed v. ad §. praec. *Consul ex dictatura abiit et factus M. Valerius* Hearnii Oxon. L. 2. et C. *Consul ex dictatore factus M. Valerius* ejusdem L. 1. et B. neque aliter Voss. 1. et Leid. 2. Reliqui probant emendationem Gelenii. Vir doctus ad marginem ed. Curionis emendandum censebat *ex dictatore.* Eam locutionem exponit Doct. Oudend. ad Lucani 4, 719. quemadmodum contra *ex dictatura*, quod in longe pluribus ac melioribus superest, exposuit Gronov. 4. Obs. 20. p. 320. ubi etiam lectionem Gelenii probavit.

Non petentem, atque adeo etiam absentem, creatum credidere quidam] Fortassis *tradidere.* Non solet Livius, quum aliquid varie proditum adnotat, in ea re uti verbo *credere*, sed aliter atque aliter id enunciat. Evolvatur vel solus liber 9, 15. 42. et 46. *In quibusdam annalibus invenio.* c. 23. *Invenio apud quosdam.* c. 28. *Utrumque traditur.* c. 36. *Quidam tradunt.* c. 44. *Alii tradunt.* eodem cap. *Quidam auctores sunt.* Et *credere* ac *tradere* saepe permutantur. V. viros Cl. Burmann. ad Ovid. 2. Metam. 378. et Drakenb. ad Silii 16, 371. DUK. *non potentem* Portug. et Haverk. de quo errore v. ad 5, 14, 5. male autem hae voces ambae omittuntur in Flor. Tum *atque ideo etiam absentem* Portug. et Gaertn. *atque ideo etiam absentes* Haverk. *ideo* et *adeo* etiam alibi commutari solent. V. N. Heinsium ad Nason. Ep. 17. Her. 164. *atque adeo absentem etiam* Harlej. et edd. ante Froben. anni 1535. *atque etiam absentem* Lovel. 4. [*atque eum etiam absentem* Veith.] Voces *atque adeo* exsulant a Lovel. 2. Ea tamen formula apud optimos scriptores frequens est. Cic. 4. ad fam. ep. 3. *Sed aliquid, atque adeo multa, addunt et adferunt de suo.* Or. pro Planc. 19. *Etiam atque etiam insto, atque urgeo, insector, posco, atque adeo postulo crimen.* In Pison. 18. *Tune etiam, atque adeo vos, geminae voragines scopulique reipublicae, vos meam fortunam deprimitis?* et ita alii saepe. Vox *creatum* deest in Gaertn. et Haverk. quorum librariis ea displicebat, quia initialia hujus §. verba casu quarto concepta cum his jungebant. Tum *crediderunt* Lovel. 4. Reliqui omnes *credidere.* Conjectura tamen Cl. Dukeri admodum placet. V. ad Epit. Liv. 60.

Et per interregem ea comitia facta] Probo magis *habita*, quod est in vet. lib. SIG. Sigonius *habita.* Sed neque illa, neque vox *facta*, comparet in Pall. duobus melioribus. Alias sec. binaeque

VI. M. Valerio et Q. Appulejo consulibus, satis pacatae foris res fuere. Etruscum adversa belli res et induciae quietum tenebant: Samnitem, mul-

editiones principes defensitant vulgatum *facta*. GEBH. Sigonius magis probat *habita* e suo vetere. Sane tribus nostris ea vox prorsus exulat: verum in aliis tribus exstat integra. Cum autem toties dicat Livius *perfecta comitia*, quare non et *facta* diceret. Habes hoc lib. [c. 16, 1.] *Comitiis perfectis veteres consules jussi bellum in Samnio gerere*. J. FR. GRON. Probum est *facta*. Liv. 5, 1, 1. *Comitia utriusque populi longe diversa ratione facta sunt*. Ibid. c. 14, 4. *Comitiis, auspicato quae fierent*. Sic *concilia facere* 3, 10, 8. DUK. Idem Gronov. in priori ed. notarum testatus, vocem *facta* a melioribus codicibus suis deficiente sententia prorsus exsulare, legendum suspicatur *ea comitia inita*. Nam ad sensum aliquid tale requiri, neque facilius quidquam a praecedentibus literis potuisse absorberi. Rectius tamen in posterioribus curis vulgatum contra Sigonium defendit. Nam *ea comitia habita* tantum inveni in Lovel. 4. neque vox *facta* in aliis, quam Leid. 1. Lovel. 3. et Fragm. Hav. a m. 1. defuit. Non tantum *perficere comitia* apud Liv. obcurrit 22, 34, 3. 25, 41, 10. 30, 39, 5. et alibi: sed et *fieri*, ut hoc loco *facta*, dicuntur supra 1, 35, 1. *Eo magis Tarquinius instare, ut quam primum comitia regi creando fierent*.

Id unum non ambigitur, consulatum cum Appulejo Pansa gessisse] *id unum vero ambigitur* Lovel. 4. Error ex compendio *nō* natum est, pro quo scriptum fuisse *u'o* existimavit librarius. v. ad 31, 35, 1. Tum *Pensa* Voss. 1. et Leid. 2. Deinde *gessisset* Lovel. 4. *gessisse M. Valerium* Haverk.

§. 1. *M. Valerio*] Et hic rursus Valerium absque cognomine profert, ut anno ab urbe condita CDXLIII. [9, 28, 8.] fecerat, et bis, hoc adhuc anno [c. 9, 3.] et sequenti [c. 11, 4.] quamquam Maximus hic fuit dictator, ac illi consulatus duobus sequentibus annis datus videtur. Id unum apud me dubium, num Corvinus etiam Maximus sit cognominatus, an alius quispiam M. Valerius cum Corvino hoc tempore vixerit ex eadem familia. Nam a quadringentesimo ab condita urbe anno novies in magistratu M. Valerii nomen reperias: sed Corvinus anno CDVII. primum fit consul. in sex sequentibus locis aliquis alius semel fuit consul, non Corvinus. At qui ex illis locis sit, non satis liquet; suspicor tamen anno CDXLIII. Alioqui Corvinus hic erat VI. consul, ac anno sequenti VII. quod non videtur verisimile. Nemo enim ante C. Marium septies consul fuit Romae, authore Plutarcho [in Mario p. 432.] Plinius sane 7, 48. a primo Corvini consulatu ad sextum usque aït intercessisse annos XLVI. quod ego intelligo non connumeratis extremis. At hic annus est XLVII. Quare sequenti, non hoc anno, puto Corvinum sextum fuisse consulem, ubi Torquato subrogatus fuit: et vel hunc locum, vel eum anno ab urbe condita CDXLIII. ut diximus, de alio intelligi Valerio. Sane lex de provocatione a Corvino magnae authoritatis viro lata videri potest. Et fortassis dictatori prioris anni male additum *Maximus*. Nam et Livius in comparatione illa, ex nomine *Maximi* orta, la-

torum annorum cladibus domitum, hauddum foede-
3 ris novi poenitebat. Romae quoque plebem quietam et exoneratam deducta in colonias multitudo

psus videtur, ut paullo ante [c.3, 4.] demonstravimus. Sane Livianus codex in his oppido negligens est, authorisne culpa, an temporum injuria, ignoro. GLAR. Recte Glareanus contendit, M. Valerium, hujus anni ordinarium, et sequentis suffectum consulem, fuisse celeberrimum M. Valerium Corvum, quia Plinius docet 7. H. N. 48. inter primum et sextum Corvi consulatum quadraginta et sex annos interfuisse. Tot autem anni interesse reperiuntur a Corvo primum consule ad M. Valerium T. Manlio subfectum, si Plinius similes, ac Livius adhibuit, fastos secutus sit, et annos utrimque extremos connumeraverit: nam secundum fastos Capitolinos, connumeratis extremis, intersunt anni quinquaginta. Quod autem Glareanus annos quadraginta et sex interesse dicat, non connumeratis extremis, inde fit, quod a Livio discedens eo temporis spatio duos annos interponat. Glareani sententiam, *Corvum* cognominatum fuisse hujus anni consulem M. Valerium, confirmant Fasti Idatiani, secundum quos hoc anno consules fuerunt *Corvinus* et *Pansa*. Confirmant etiam Fasti, quos Noris. ex Biblioth. Caesarea depromsit, qui hujus anni consules vocant *Corvum V.* et *Pansam*. Sexti consulatus, anno sequente gesti, neque hi, neque illi fasti meminerunt, quia fuit suffectus, et suffecti rationem non habuerunt. Hinc sequitur, si M. Valerius hoc anno ex dictatura consul factus est, et Corvi cognomen habuit, anni prioris dictatorem non *M. Valerium Maximum*, sed *M. Valerium Corvum* fuisse; quod Glareanus quidem conjectura adsecutus est, sed monumenta postea reperta verum esse docuerunt. Nam secundum Fast. Idat. annus, qui hunc nostrum praecedit, exactus est *sine consulibus*, eoque *Corvinus dictator*, *et Aemilius magister equitum mensibus sex deinde fuerunt*. Fasti autem Norisii, quibus et Cuspinianus usus est, eodem illo anno tamquam consules proferunt *Corvum II.* et *Rullianum II.* quos eo anno secundum dictatores fuisse, Pighius docuit in Annal. ad ann. CDLII. p. 381. Hinc iterum sequitur, si non *M. Valerius Maximus*, sed *M. Valerius Corvus* eo anno dictator fuit, Livium supra c. 3, 4. lapsum esse, quum crediderit, *ex Maximi cognomine ortum errorem* annalium fuisse. Vide, quae eo loco notavi. Praeterea, quum a primo Corvi usque ad subfectum M. Valerii consulatum septem M. Valerii consules recenseantur, et Corvus tantum sexies consul fuerit, recte iterum Glareanus unum eorum, et quidem eum, qui anno CDXLIII. consul fuit, et Livio simpliciter *M. Valerius*, omisso cognomine, vocatur 9, 28, 8. a M. Valerio Corvo diversum fuisse, conjicit. Id enim probant postea reperti Fasti Capitol. Consul. et Triumph. eo anno integri, qui illius anni consulem *M. VALERIVM. M. F. M. N. MAXIMVM* vocant. Quod autem idem Glareanus apud se dubium esse testetur, utrum Corvus etiam *Maximus* cognominatus sit, de eo ita sentio; licet incertum sit, utrum Corvus ex familia Maximorum, an Publicolarum gentis Valeriae procreatus sit, ut docet Pighius in Annal. ad ann. CDV. p. 296. attamen verius videri, eum, postquam *Corvus* dici coepit, priscum cognomen, si-

praeſtabat. tamen, ne undique tranquillae res essent, certamen injectum inter primores civitatis, patricios plebejosque, ab tribunis plebis Q. et Cn. O-

ve illud *Maximus*, sive *Publicola* fuerit, omisiſſe. In Fragm. enim Faſt. Capitolin. Conſul. quo anno primum conſulatum obtinuit, vocatur :.:.: *ERIVS. M. F. M. N. CORVVS*: reliqui vero conſulatus cum utraque dictatura injuria temporum perierunt. in Faſtis etiam Triumph. in secundo, tertio, ac quarto consulatu simpliciter tantum *CORVVS* cognominatur, neque in illis vel semel tantum etiam *Maximi* cognomen ei tribuitur, ubi tamen toties duo, immo nonnumquam tria, magiſtratuum cognomina recensentur.

Q. Apulejo] *Appulejo* ex Capitolinis tabulis. SIG. V. supra ad Epit. Liv. 5. Ceterum plerique codd. hic et cap. praec. in fine *Apulejo* scribunt, quidam etiam *Apulegio* et *Appulegio*. Omnes autem voces *M. Valerio et Q. Appulejo* deſunt in Gaertn. Mox vero transpositis vocibus *pacatae res foris fuere* praeferunt Harlej. Portug. Gaertn. Haverk. et edd. Frobeniana anni 1535. priores. *pacatae res foris fuerunt* Lovel. 4.

§. 2. *Etruscum adversae belli res et induciae quietum tenebant*] Pall. pr. tert. et Andr. *adversa belli res*. sec. *adversa res belli*. Denique Camp. *belli res adversa*. GEBH. Scripti plerique et editi ab Andrea omnes ante Gryphium *adversa*. l. 4, [55, 5.] eſt: *Ea adversa civitati res vires tribuniciae actioni adjecit*. Tacitus 4. Hiſt. 5. *Unde arcta Leptitanis res*. Quod haud scio, an jure sollicitent viri docti. Virgilius [1. Aen. 563.] *Res dura et regni novitas*. Venit tamen in mentem, *τὸ res* vocabulum eſſe auctori invito saepe inculcatum: praeterea hic in tam propinquo non jucunde repeti: denique nec scripti omnes sibi conſtant. Voss. et Pall. unus *adversa res belli*. Rottendorfianus, quo nunc incipio uti, *adversi belli res*. Campanus *belli res adversa*. Quae omnia me movent, ut scripsiſſe Livium putem: *Etruscum adversa belli, et induciae quietum tenebant*. Sic ipſe *incerta belli*. J. FR. GRON. Quantum ex Gronovio et Hearnio intelligo, MSS. omnes habent *res*, nec ulla varietas hic eſt, nisi in voce *adversae*. Sed *adversae belli res* non minus recte dicitur, quam 3, 9, 1. *secundae belli res*. Offendiſſe Gronovium credo bis in brevi intervallo repetitum *res*. Nec tamen hoc infrequens eſt Livio. DUK. Cum Gronovio, *adversa* ex scriptis plerisque et editis reponenti, faciunt non tantum Hearnii Oxonienses, sed et mei omnes, nisi quod tamen *adversae* fuerit in Gaertn. a m. 1. et ex optimo Florent. nihil notatum invenerim. Eorum itaque auctoritate in contextum admisi. Non tamen primus eſt Gryphius, qui *adversae* repoſuerit; sed ita ante Gryphium Frobenius anno 1535. eumque secuti plures Gryphio priores ediderunt. An tamen vox *res*, ut Gronovius censuit, delenda sit, alia quaeſtio eſt. *adversa res belli* praeferunt etiam Leid. 2. Portug. Gaertn. et Haverk. Eam vocem saepius a librariis alieno loco inculcatam eſſe, agnosco. Deinde *adversa* pro rebus adversis dici, infra videbimus ad 30, 12, 6. Praeterea, *adversa belli*, similique modo formatas locutiones, Livio in deliciis fuiſſe, supra di-

4 gulniis. qui, undique criminandorum Patrum apud
plebem occasionibus quaesitis, postquam alia fru-
stra tentata erant, eam actionem susceperunt, qua
non infimam plebem accenderent, sed ipsa capita
5 plebis, consulares triumphalesque plebejos: quo-
rum

ctum est ad 7, 21, 8. Vellem tamen, repetitionem vocis *res*, quae modo praecessit, non numerari inter caussas, cur hoc loco expungenda esse videatur. Non modo enim Livium a quarumvis vocum, verum etiam a repetitione *τοῦτες*, parum sibi cavisse, partim ad 1, 3, 9. partim ad 2, 18, 2. pluribus exemplis evici. Si itaque codices probatae fidei forent, quorum testimonio constaret, eam vocem a librariis insertam esse, Gronovio delenti inter primos adsentirer. Nunc vero, omnibus Mstis invitis, sententiam ejus probare nequeo.

§. 3. *Plebem quietam et exoneratam deducta in colonias multitudo praestabat*] Vocula *et* deficit in Voss. 2. sed eam intercepisse videtur vocis sequentis syllaba initialis. V. infra ad 44, 43, 3. Tum *exhoneratam* Leid. 1. Lovel. 1. 2. et Fragm. Hav. *exhonoratam* Voss. 2. et Lovel. 3. V. ad 36, 40, 9.

Certamen inceptum inter primores civitatis] *certamen injectum* melius, quam *incoeptum*. GELEN. Gelenius emendabat *incoeptum*, ut habet Andreae editio. Pall. duo *certamen infectum inter* (Prim. *intra*) *primores civitatis*. Forte legendum *certamen invectum in primores civitatis*. GEBH. Quam neglegenter Gebhardus Gelenium consuluerit, ex praemissa ejus adnotione patet. Quod enim ejecit, et ad sua tempora editiones obsederat, ab eo emendatum ac restitutum persuadere conatur. *infectum intra primores* est etiam in Voss. 2. *infectum inter primores* in Leid. 1. Lovel. 1. 3. 4. et Fragm. Hav. unde infeliciter Gebhardus *invectum in primores* mutandum conjicit. Nam quis umquam dixit *invehere certamen in aliquos* pro operam dare, ut inter aliquos certamen oriatur? potius est, ut dicamus, *infectum* librarios per errorem dedisse pro *injectum*, ut reliqui praeferunt, ob similitudinem ductuum, quibus majusculae *F.* et *I.* scribi solent; (* v. ad 27, 28, 1.) ex qua caussa etiam *conjeci* et *confeci* in Mstis confundi Manut. monuit ad Cic. 12. ad fam. ep. 25. Similiter *adjicere* et *afficere*. V. viros doctos ad Suet. Calig. 15. Etiam *jacere* et *facere*. V. infra ad 41, 4, 2. *Injicere certamen* autem, ut 21, 54, 4. *Injecto deinde certamine cedendo sensim citra flumen pertrahere*. 34, 4, 15. *Vultis hoc certamen uxoribus vestris injicere?* Eodem modo *injicere contentionem, rixam*; de quibus locutionibus supra v. ad 3, 64, 6. Paullo ante *tum ne undique*, pro *tamen*, Portug. V. supra ad 22, 17, 5.

Patricios plebejosque ab tribunis plebis Q. et Cn. Ogulniis] Pall. pr. et tert. *Quinto et cum Ograniis*. sec. *Q. et C. Eguiniis*. Andreas et Camp. *Oguiniis*. GEBHARD. *patricios plebis et quod Eguinius*, reliquis omissis, Gaertn. *ab tribunis plebis quae et cum Ograniis* Lovel. 3. *ab tribunis plebis et Cn. Ogniniis* Flo-

rum honoribus nihil, praeter sacerdotia, quae nondum promiscua erant, deesset. Rogationem ergo 6
promulgarunt, ut, quum quatuor augures, quatuor pontifices ea tempestate essent, placeretque augeri sacerdotum numerum, quatuor pontifices, quinque augures, de plebe omnes, adlegerentur. Quemad- 7

rent. *Q. et Cornelio Eguiniis* Lovel. 2. *Q. et q. m. Oguiniis* Voss. 1. *Q. et M. Ogumiis* Leid. 2. et Lovel. 1. *Q. et C. Eguiniis* Portug. *Q. et C. Egniniis* Haverk. Tribunorum nomen gentile *Ogulniis* deerat in Lovel. 4. vacuo tamen spatio relicto. id *Oguinus* est in Leid. 1. *Ogniniis* in Voss. 2. *Oguiniis* in Fragm. Hav. a m. 1. *Eguiniis* a m. 2. quomodo etiam praefert Oxon. B. apud Hearnium, qui *Eguiriis* invenit in C. *Egniniis* in N. *Eguniis* in L. 2. *Egurariis* praefert Harlej. *Oguiniis* exhibent etiam priscae edd. pro quo Froben. anno 1531. *Ogulniis* reposuit; quae vera est scriptura. Passim in nomine hoc minus noto erraruut librarii. V. infra ad 39, 56, 5.

§. 4. *Qua non infimam plebem accenderent*] Vet. lib. *qua non infimam modo plebem.* SIG. A Sigonio dissentiunt Pall. GEBH. Cum vet. lib. Sigonii faciunt unus meorum Portug. et unus Oxoniensium Hearnii B. Reliqui illud *modo* ignorant: quam vocem etiam non admittendam esse, monuit Gronov. ad 37, 20, 7. Et sane, *non, sed,* pro *non modo, sed etiam* poni, infra videbimus ad 39, 28, 1. (* 38, 22, 9.) Praeterea *non* deficit in Fragm. Hav. Hinc *infirmam plebem* praefert Gaertn. errore scribarum, qui etiam alibi ita erraruut. Exemplum supra habuimus 4, 59, 6. Tum *accederet* Leid. 1. Et hic error in scriptis frequens est. V. ad 23, 46, 2. In praecedentibus τὰ *qui undique* exsulant a Leid. 2. et Lovel. 1. Tum *tentata etiam*, pro *erant*, est in Haverk.

§. 5. *Nihil, praeter sacerdotia, quae nondum promiscua erant, deesset*] *quae nondum promiscuerant* Leid. 1. et Fragm. Hav. V. ad 23, 29, 16. Voces *promiscua erant* non adparent in Lovel. 4. relicta tamen est lacuna, ut aliquid deesse constet. Praeterea *deessent* Florent. Voss. ambo, Leid. ambo, Lovel. 1. 3. Gaertn. et Fragm. Hav.

§. 6. *Rogationem quoque promulgarunt*] Melius *Rogationem promulgarunt*, absque conjunctione. GELEN. Vet. lib. *Rogationem ergo promulgarunt.* SIG. Ut monuit Sigonius, ita et ego reperi in libris omnibus hic *Rogationem ergo promulgarunt.* GEBH. Soli meorum Lovel. 2. et Harlej. (Veith.) servant lectionem a Gelenio damnatam. Reliqui adsentiuntur Sigonio et Gebhardo, nisi quod *Rogationem igitur promulgarunt* sit in Lovel. 4. *Rogationem ergo promulgaverunt* in Gaertn. Portug. et Haverk. Mox *tum quatuor augures*, pro *quum quatuor*, Haverk. idem, qui et *pro ea tempestate*, addita praepositione, perperam praefert.

Placeretque augeri sacerdotum numerum] *placerentque augeri* Florent. et Leid. 1. cum edd. Mediol. anni 1480. et Tarvis. utraque. *placeretque augere* Portug. et Gaertn. *placeretque auguri* Lovel. 4. Tum *sacerdotium*

modum ad quatuor augurum numerum, nisi morte duorum, id redigi collegium potuerit, non invenio; quum inter augures conftet, inparem numerum de-

numerum Harlej. Leid. 2. Portug. et Klock. At vox prior deficit in Gaertn. voces autem *ea tempestate essent* etc. *quatuor pontifices, quinque* in Voff. 2.

Quatuor pontifices, quinque augures, de plebe omnes, adlegerentur] *et quatuor sacerdotes pontifices et augures quinque* Portug. *quatuor sacerdotes pontifices et augures* Gaertn. et Haverk. *quatuor pontifices et augures* Lovel. 2. et Fragm. Hav. a m. 1. *quatuor pontifices augures* Voss. 1. Leid. ambo, Lovel. 1. 3. 4. Fragm. Hav. a m. 1. et Hearnii Oxon. C. atque L. 2. Hinc *τὸ omnes* deficit in Lovel. 2. Deinde *adlegerent* habent Leid. 2. et Lovel. 1. *eligerentur* Lovel. 2. Harlej. Portug. Gaertn. Haverk. et Hearnii Oxon. B. ac C. *legerentur* codex L. 1. *crearentur* Lovel. 4. quod pofterius ex gloffa et expositione alterius in contextum inrepsiffe videtur. *adlegere* etiam mox hoc cap. dixit: *Quia de plebe adlegebantur.*

§. 7. *Nisi morte duorum*] Si vera haec Livii conjectura eft, ergo antea sex augures, omnes ex patriciis creati, fuerunt. Sui itaque oblitus eft Livius paullo poft in oratione Decii, innuens sacerdotum de plebe adlectione neminem patricium de loco pulsum, aut ullam huic ordini injuriam factam. Ita enim inquit c. 8, 3. *Nunc tribunus quinque augurum loca, quatuor pontificum adjecit, in quae plebeji nominentur; non ut vos, Appi, vestro loco pellant, sed ut adjuvent vos homines plebeji divinis quoque rebus procurandis.* Si enim pro sex auguribus patriciis deinceps tantum quatuor forent, omnino iis duo augurum loca erepta effe negari nequit. Sed forte Livii l. l. ita accipiendus eft, nullum patricium coactum fuiffe, ut sacerdotio, quod obtinebat, se abdicaret, idque plebejo concederet. (* v. Act. Lips. anni 1741. p. 195.)

Quum inter augures constet, inparem numerum debere esse] *intra augures* Voff. 2. Sed vox *inter* exfulat a Leid. 2. Tum *esse debere*, trajectis dictionibus, praefert Lovel. 4. Ceterum Doujatius multis ad hunc locum probare conatus eft, vulgatam lectionem corruptam effe, et menti Livii convenire non poffe. Putat enim, si inpar augurum numerus effe debuit, vel quinque vel septem antea fuiffe oportere, et sic non duorum, sed unius vel trium morte ad quaternarium redigi potuiffe: deinde si tres antiquae tribus pari inter se numero augures multiplicaverant, et ex tribus auguribus sex facti erant, inparem non fuiffe numerum: denique neque nunc pari numero multiplicatos effe, quum ad quatuor adjecti sunt quinque. Haec autem ftare, vel aliter conciliari non poffe judicat, quam si vox *inparem* corrigatur, ita ut legamus vel divisis vocabulis *in parem numerum debere esse*, vel ita *parem numerum debere esse:* sic enim numeri paritatem vel inparitatem non ad ipsos augures referri, sed ad proportionem cum veteribus illis tribubus, ad quas vel inpari vel pari numero augures delecti pro variis temporibus fuere. Verum quod ad primam ejus conjecturam adtinet, requiro exemplum locutionis iftius, *augures sunt in parem numerum.* Sed nec altera opus eft, sine qua lo-

bere esse, ut tres antiquae tribus, Ramnes, Titien-
ses, Luceres, suum quaeque augurem habeant; aut, 8
si pluribus sit opus, pari inter se numero sacerdo-

cum Livii sanum puto. Docet enim, vel augurum inparem numerum esse, vel pari inter se numero sacerdotes multiplicari debuisse. Jam autem inpari numero fuerunt, quum tantum tres essent, et quaeque tribus antiqua suum augurem haberet; at pari inter se numero multiplicati, quum pro tribus sex fierent: nunc vero iterum pari inter se numero multiplicantur, quum pro sex novem constituantur. Nam ex quinque plebejis adlectis duo in locum demortuorum ex sententia Livii subficiuntur, tres veteribus multiplicandis adjiciuntur. *inpar* itaque fuit *numerus* augurum, quum tres essent; sed *pari inter se numero* multiplicati sunt, quum tot a Ramnibus, quot a Titiensibus et Luceribus augures adjicerentur.

Ut tres antiquae tribus, Ramnenses, Tatienses, Luceres, suum quaeque augurem habeant] Has l. 1, [13, 8. et 36, 2.] vocavit *centurias*, quas nunc *tribus* nominat. Easdem tamen et Plutarchus in Romulo [p. 30.] et Paedianus [ad Cic. 1. in Verr. 5.] et Festus [v. *Turmam.*] *tribus* vocant. SIG. Thuan. Florent. duo regii, Voss. [pr.] Helm. Rott. Chifl. Busl. *Ramnes.* Ita namque malebant interdum. Varro 4. de L. L. [p. 22.] *Tribuni militum, quod terni tribus tribubus, Ramnium, Lucerum, Tatiensium, olim ad exercitum mittebantur.* Et inferius [p. 23.] *Singulae tribus Tatiensium, Ramnium, Lucerum, millia singula militum mittebant.* Festus [v. *Turmam.*] *Terdeni equites ex tribus tribubus Titiensium, Ramnium, Lucerum, fiebant.* Sic *Taties Ramnesque viri* Propertio [4. el. 1, 31.] *celsi Ramnes* Persio [immo Horatio in Art. Poët. 342.] et in Pervigilio Veneris *Ramnes et Quirites.* Nam quod in vet. lib. est *Samnes*, sciunt, qui codices ejusmodi tractarunt, inter *r* et *s* vix quidquam discriminis animadverti, et perperam eam vocem inde conjecturis obnoxiam reddi. *Ramnetum* casu patrio plurali format Servius ad 5. Aen. [560.] Sero hoc notavimus: debueramus ad 1, 36, 2. ubi vulgo *ad Ramnenses, Titienses, Luceres.* nam et hic Flor. et Helm. *ad Ramnis.* Et idem videtur Vossianus habuisse: nam vulgatum exstat in raso. J. FR. GRON. *Ramnesis* Fragm. Hav. *Ramnensis* Voss. 2. *Ramnenses* Harlej. Portug. et Haverk. *Ramienses* Gaertn. Reliqui omnes mei, et cum illis Hearnii Oxon. L. 1. 2. et C. Gronovio *Ramnes* reponenti consentiunt. Ovid. 3. Fast. 131.

Quin etiam partes totidem Titiensibus idem,
Quosque vocant Ramnes, Luceribusque dedit.

ubi videndus Inl. N. Heinsius, et quae supra notantur ad 1, 36, 2. Alia forma *Ramnetem* dixit Ampel. cap. 49. Deinde *et Itienses* Voss. 1. *et Itinenses* Leid. 2. et Lovel. 1. *Ticinenses* Lovel. 2. *Ticienses* Portug. *Tacienses* Haverk. *Tatienses* rectius vocari, monuit Sigon. supra ad 1, 13, 8. Sed v. quae ibi notavi. Praeterea *et Luceres*, ut Sigonius edidit, etiam Portug. Gaertn. et Haverk. Verum reliqui codd. et editt. copulantem particulam ignorant; quam etiam omisit Liv. d. l. 1, 36, 2. et Varro ac Festus locis, quae

tes multiplicent: sicut multiplicati sunt, quum ad
quatuor quinque adjecti novem numerum, ut terni
9 in singulas essent, expleverunt. Ceterum, quia de
plebe adlegebantur, juxta eam rem aegre passi Pa-
10 tres, quam quum consulatum vulgari viderent. Si-
mulabant ad Deos id magis, quam ad se, pertinere:
ipsos visuros, ne sacra sua polluantur. id se optare

Gronov. huc adtulit. [*Ramnes Luceres et Clodies* Veith.] Hinc *suumque augurem* Voss. 2. et Lovel. 3. ubi *quae* interceptum est a sequenti *que*. *suum quemque augurem* Leid. 2. Lovel. 1. Harlej. Voss. 1. Portug. et Haverk. cum edd. vett. ante Froben. anni 1531. V. supra ad 3, 22, 6. et 33, 46, 9. Originem erroris v. ad 6, 3, 8. [*suum quoque quaeque augurem* Veith.] Tum *habeat* Lovel. 2. [Veith.] quasi convenire deberet praecedenti *quaeque*, et non posset remotiori *tres antiquae tribus*. V. ad 6, 13, 8. *habebant* Lovel. 4. et Gaertn. unde *haberent* factum est in Haverk. Quod autem Livius nunc *tribus* adpellet, quas antea *centurias* dixerat, de eo supra v. ad 1, 13, 8.

§. 8. *Si pluribus sit opus, pari inter se numero sacerdotes multiplicent*] *pluribus opus sit* Leidens. 2. Lovel. 1. Portug. Gaertn. et Haverk. *pluribus fuit opus* edd. Rom. anni 1472. et Parm. Tum *intra se* Voss. 2. V. mox ad §. praec. Deinde *multiplicentur* Portug. Gaertn. Haverk. et Hearnii Oxon. C. [Veith.] *multiplicant* Fragm. Hav. Si quid mutandum, legendum videretur *multiplicari*. ut cohaereat oratio *inparem numerum debere esse, aut sacerdotes multiplicari*, sc. debere. Si vulgatum servamus, jungenda videntur *quum constet* etc. *aut multiplicent*.

Novem numerum, ut terni in singulas essent, expleverunt] *nonum numerum, ut terni* Lovel. 4. *novere, ut terni* Voss. 2. et Lovel. 3. *ut cerni* Portug. *ut tantum* Leid. 2. Deinde *in singulis* Leid. 2. Lovel. 1. 2. Portug. Gaertn. Haverk. et Hearnii Oxon. N. B. C. [Veith.] Male. *terni in singulas* fere eodem modo dictum est, quo *in millia aeris asses singulos*. de qua locutione infra v. ad 29, 15, 9. Hinc *expleverint* Leid. 1. a m. 1. *explevere* Lovel. 4.

§. 9. *Quia de plebe adlegebantur, juxta eam rem aegre passi*] *quae de plebe* Lovel. 4. Tum *eligebantur* Portug. V. supra hoc cap. §. 6. *adlegabantur* Voss. ambo, Leid. 2. Lovel. 2. 4. Gaertn. et Haverk. Deinde *justa* idem Haverk. V. ad 6, 6, 18.

Quam quum consulatum vulgari viderent] Vox *quum* deficit in Leid. 2. et Lovel. 1. quam intercepit praecedens *quam*. (* v. ad 34, 48, 5.) Sed *quam secundum consulatum* praeferunt Voss. 2. Lovel. 3. 4. et Fragm. Hav. a m. 1. at, utraque lectione simul juncta, *quam quum secundum consulatum* edd. Rom. anni 1472. et Parm. Insuper *viderentur* Voss. 2. et Lovel. 3. V. ad 39, 22, 8.

§. 10. *Ad Deos id magis, quam ad se, pertinere*] *ad eos* Leid. 2. Lovel. 1. et Fragm. Hav. a m. 1. Respicienda sunt, quae notantur supra ad 8, 30, 9.

tantum, ne qua in rempublicam clades veniat. Minus autem tetendere, adsueti jam tali genere certaminum vinci. et cernebant, adversarios non id, quod olim vix speraverint, adfectantes magnos honores, sed omnia jam, in quorum spem dubiam erat certatum, tamen adeptos, multiplices consulatus, censurasque et triumphos. 11

Id se optare tantum, ne qua in rempublicam clades veniat] Duae priores voces a m. 1. exsulant a Lovel. 4. Tum *optare tñ*, sive *tamen*, praefert Lovel. 2. V. ad 9, 12, 6. Deinde *ne qua in republica clades veniat* Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. et Fragm. Hav. *ne qua publica clades eveniat* Lovel. 4.

§. 11. *Minus autem tetendere, adsueti jam tali genere certaminum vinci*] *Minus autem tetenderent* Gaertn. *Minus autem tendere* Lovel. 2. et Fragm. Hav. a m. 1. neglecta priorum literarum geminatione. V. ad 37, 53, 7. Insuper *Minus aut tendere* Lovel. 4. V. ad 4, 42, 6. Deinde *in tali genere certaminum vinci* Gaertn. Ita infra 25, 5, 4. *Senes honoratosque juvenis in eo certamine devicit.* 37, 53, 7. *In certamine autem amicitiae vestrae minime aequo animo vinci possum.* At reliqui praepositionem illam ignorant. Ita 33, 47, 5. *Nec satis habere, bello vicisse Hannibalem.* 37, 54, 20. *Nisi quod longius a vobis absumus, nulla vincimur alia re.* Similiter *proelio vinci*, de quo v. ad Epit. Liv. 128.

Adversarios non id, quod olim vix speraverint] *adversarios nunc, quod olim* Lovel. 4. Tum *quod olim vix omnia superaverint* Leid. 2. et Lovel. 1. *superaverint* etiam fuerat in Voss. 1. a m. 1. V. infra ad 21, 13, 3. *speraverant* Voss. 2. Lovel. 1. Gaertn. Portug. Haverk. et Fragm. Hav. a m. 2.

Sed omnia jam, in quorum spem dubiam erat certatum, tamen adeptos] Vocem *omnia* omittunt Leid. 2. et Lovel. 1. qui eam paullo ante inseruerant alieno loco. Sequens *jam* non adparet in edd. Rom. anni 1472. et Parm. Deinde *iniquorum spem dubium*, perperam interposita litera, Leid. 1. Tum alio ordine *certatum erat* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Portug. Gaertn. et Haverk. Hinc *tũ adeptos* Lovel. 2. Sed *tamen* deficit in Harlej. et quibusdam edd. antt. *in quorum spem dubierat certatum tu m̄ adeptos* Klock.

Multiplices consulatus, censurasque et triumphos] *consulatus multiplices* Leid. 1. *multiplices consulatus, censuras, triumphos* Lovel. 4. Utraque lectio ferri potest. Certe ellipses conjunctionum in Livio frequentes sunt. V. ad 3, 68, 4. Id etiam frequens ipsi est, ut trium vocum secundae copulam *que*, tertiae *et* addat. V. ad 2, 31, 1. Quum itaque reliqui omnes codices vulgatum tueantur, inde recedendi legitimam caussam non video.

§. 1. *Certatum tamen suadenda dissuadendaque lege*] *tamen audenda dissuadendaque lege* Lovel. 2. ac 4. Similiter et Leid. 1. nisi quod insuper vocem

1 VII. Certatum tamen suadenda dissuadendaque lege inter Ap. Claudium maxime ferunt, et inter P.
2 Decium Murem. qui quum eadem ferme de jure Patrum ac plebis, quae pro lege Licinia quondam contraque eam dicta erant, quum plebejis consulatus

lege omittat. *tam audendą dissuadendaque lege* Voss. 2. *tamen audendaque lege* Lovel. 3. *tamen suadendaque dissuadendaque lege* Florent. Infra 45, 21, 6. *Ne quis prius intercederet legi, quam privatis suadendi dissuadendique legem potestas facta esset.*

Inter Ap. Claudium maxime ferunt, et inter P. Decium Murem] *fertur* Lovel. 2. 3. et Voss. 2. V. supra ad 7, 6, 3. *maxime fere et inter* Lovel. 4. Deinde *inter* posteriori loco deest in Voss. 2. Quod sine dubio placebit illis, qui, Cel. Bentlejo ad Horat. 1. sat. 7, 2. adsensi, genus hoc loquendi *inter Ap. Claudium et inter P. Decium* vitiosum et ἰδιωτικὸν existimant, atque Hebraïsmis adscribunt; quum, eo judice, quivis alius scriptor *τὸ Inter* semel tantum posuerit. Ne tamen hic delendam praepositionem censeam, variae sunt caussae. Primo enim in vulgatam lectionem conspirant reliqui omnes codd. et inter eos etiam integerrimi: quibus invitis uni auscultare praeceps et temerarium videtur. Deinde alii scriptores optimi, poëtae et prosaïci, similiter locuti sunt. V. Cuningamii Animadv. ad Horat. c. 13. p. 244. et, quem ibid. laudat, Vavass. de vi et usu quorumd. verb. in v. *Inter et inter*, quamvis tamen non omnia, quae laudarunt, testimonia locutioni huic firmandae conveniant. Denique Livius praepositionum repetitionem ubique consectari solet. V. quae notavi ad 6, 28, 6. Insuper *P. Decium minorem* Gaertn. a m. 1. *P. Decium Murenulam* Hearnii Oxon. C.

§. 2. *Qui quum eadem ferme de jure Patrum ac plebis*] De jure Patrum contra legem Liciniam dixerat Appius ad finem l. 6, [40.] Sed de jure plebis pro eadem lege tribuni plebis. Quare hoc loco *dixissent* numero plurativo legendum, quod quidam codices neglexerunt. Et quia libro sexto Livius Appii bene longam, omissa tribunorum, posuit orationem, hic eidem visum puto operae pretium esse, ut Decii poneret, omissa Appii, non ejusdem, sed censoris, ut puto. Intercesserunt enim anni plures LX. GLAR. *ea ferme* Voss. 2. et Lovel. 3. V. infra hoc lib. ad c. 10, 6.

Quae pro lege Licinia contraque eam dicta erant] De hac libro 6. tradidit. SIG. *contra eam* Lovel. 1. *circa eam* Leid. 2. *Contra* et *Circa* in Mstis confundi, videbimus infra ad 37, 15, 7.

Quum plebejis consulatus rogabatur, disseruissent] *plebis consulatus* Voss. 2. et Lovel. 3. *plebejus consulatus* Lovel. 2. Portug. Klock. Haverk. et Fragm. Hav. a m. 2. *plebeis consulatus* Florent. Leid. 1. aliique. Unde censeri posset, legendum esse *plebei consulatus rogabatur*: ita enim pro *plebi* casu tertio Livius interdum formavit. V. ad 2, 42, 2. Perinde tamen est, utro modo legamus: quare nihil muto. Tum *regebatur* Harlej. Deinde *deseruisset* Leid. 1. et Haverk. *disseruisse et* Lovel. 4. *disseruisset* Florent. Voss. duo, Leid. 1. Lo-

rogabatur, diſſeruiſſent; retuliſſe dicitur Decius pa- 3
rentis sui speciem, qualem eum multi, qui in concione erant, viderant, incinctum Gabino cultu, super telum ſtantem, quo se habitu pro populo ac legionibus Romanis devoviſſet. *tum P. Decium consu-* 4

vel. 1. 2. 3. Gaertn. Fragm. Hav. Harlej. et edd. vetuſtae, pro quo primi Mogunt. deinde Froben. anno 1531. recte repoſuerunt *disseruissent*; quod et Glarean. supra ad initium hujus §. probavit, licet tamen manus ejus aberrans *dixissent* dederit.

§. 3. *Retulisse dicitur Decius parentis sui speciem*] *retulisse dicitur se Decius parentem suum speciem* Voss. 2. et Fragm. Hav. a m. 1. *retulisse dicitur se Decius panis sui speciem* Lovel. 3. *retulisse dicitur si ejus pars aetas sui speciem* Lovel. 2. *retulisse dicitur sed cujus pars aetas sui specie* Lovel. 4. *retulisse dicitur sic Decii patris sui speciem* Hearnii Oxon. L. 1. *retulisse dicitur se Decius parentis sui speciem* Portug. *retulisse dicitur se Decius parreatas sui speciem* Leid. 1. in quo tamen librarius *parretas* emendandum manu interpolatrice indicavit.

Qualem eum multi, qui in concione erant, viderant, incinctum Gabino cultu] *qualem cum multi* Gaertn. Hujus erroris multa exempla notavimus supra ad 4, 19, 2. quibus adde, quae dicta sunt ad 7, 22, 11. 8, 21, 6. c. 22, 3. 9, 10, 3. mox hoc cap. ad §. 5. c. 21, 15. c. 22, 1. 21, 22, 2. (* 24, 8, 1. 27, 19, 3. c. 44, 9.) et Cel. Burm. ad Sueton. Calig. 4. Ex ea scriptura corruptius *qualem tum multi* dedit librarius Lovel. 4. V. ad 9, 35, 7. *qualem multi*, media voce omiſſa, Hearnii Oxon. L. 1. qui etiam *viderunt* praefert. Tum *qui contentione erant* Voss. 2. *qui in contentione erant* Leid. 1. Lovel. 2. et Fragm. Hav. a m. 1. sollemni aberratione. V. ad 4, 6, 4. *qui contemptione erant* Lovel. 2. *qui in conitione erant* Flor. Forte volebat librarius *in coïtione*. Solent enim etiam alibi *concio* et *coïtio* commutari. V. supra ad 4, 13, 9. Sed nihil mutandum patet. Deinde *me victum Gabinum cultu* Lovel. 4. errore ex similitudine ductuum orto. Supra 8, 9, 9. *Ipse, incinctus cinctu Gabino, armatus in equum insiluit*. ubi v. quae notantur. *Incinctus* pro cinctus etiam eſt apud Ovid. Ep. 4. Her. 87.

Quid juvat incinctae studia exercere Dianae.

V. N. Heins. ad Naſon. 3. Met. 162. et ad 2. Faſt. 633. Ita *infrenatus* pro frenatus infra eſt 37, 20, 4. ubi v. quae notantur.

Pro populo ac legionibus devovisset] Praepositio deeſt in Gaertn. et Fragm. Hav. a m. 1. quae unius literae nota, ut fit, indicata a proximae vocis litera initiali intercepta eſt. Tum *populo Romano ac legionibus* Oxon. L. 1. apud Hearnium; qui *populo ac legionibus Romanis* se in N. ac B. inveniſſe teſtatus eſt. Neque aliter praeferunt Florent. Voss. 2. Leid. ambo, Lovel. 2. 3. 4. Portug. Gaertn. Klock. Haverk. Fragm. Hav. omnesque editi usque ad Gronov. qui primus vocem *Romanis* anno 1665. omisit; cui ex meis tantum conſentiunt Voss. 1. Lovel. 1. et Harlej. At reliquorum auctoritas gravior

lem purum piumque Deis inmortalibus visum, aeque
5 *ac si T. Manlius collega ejus devoveretur. eumdem P. Decium, qui sacra publica populi Romani faceret, legi rite non potuisse? id esse periculum, ne suas preces minus audirent Dii, quam Ap. Claudii? castius eum sacra privata facere, et religiosius Deos co-*
6 *lere, quam se? quem poenitere votorum, quae pro republica nuncupaverint tot consules plebeji, tot di-*

eſſe videtur, ideoque vocem omiſſam reſtitui.

§. 4. *Tum P. Decium consulem purum piumque Deis inmortalibus visum*] *tum Decium consulem*, omiſſo praenomine, Hearnius invenit in Oxon. C. et ed. Romana Aleriensi. Sed nihil mutant non modo codd. mei, verum etiam neque ed. Rom. anni 1472. neque aliae omnes. Tum *piumque de Diis* Lovel. 4. cujus scriba duplicêm scripturam *Deis* et *Diis* hac ratione junctam exprimere voluiſſe videtur. *piumque de his inmortalibus* Klock.

Aeque ac si T. Manlius collega ejus devoveretur] *haecq; ac si* Leid. 1. et Lovel. 2. ac 3. *haec quae ac si* Lovel. 4. Vocula *si* deficit in Leid. 2. Lovel. 1. Gaertn. et Haverk. Tum *evoveretur* Leidens. 1. et Fragm. Hav. a m. 1. *devoveret* Voss. 2. Lovel. 3. et Oxon. C. teſte Hearnio, qui tum *se* intelligendum monuit.

§. 5. *Qui sacra publica populi Romani faceret, legi rite non potuisse*] *sacra publica populo Romano faceret* Lovel. 1. V. ad 39, 47, 11. *sacra publica praetor faceret* Lovel. 4. V. ad 31, 10, 4. Vox *populi* deerat in quibusdam edd. vett. vox *Romani* in Fragm. Hav. a m. 1. Praeterea *legi tamen rite non potuisse* Hearnii Oxon. L. 2. *legi rite potuisse* Lovel. 4. [*legi tum rite* Veith.]

Castius eum sacra privata facere] *cum*, pro *eum*, Gaertn. et Florent. V. supra hoc cap. ad §. 3. Tum *sacra publica* Lovel. 2. Portug. Gaertner. et Haverk. Paullo ante *idem esse periculum*, pro *id esse*, Lovel. 2. *adesse periculum* Gaertner. Contrario modo *id esse*, pro *adesse*, librarios dediſſe, supra vidimus ad 6, 15, 2. [*periculum, ut suas* Veith.]

§. 6. *Votorum, quae pro republica nuncupaverint tot consules plebeji*] *veterum*, pro *votorum*, Voss. 2. et Lovel. 3. ac 4. Tum *quaero spondit nuncupaverint* Lovel. 3. *quae respondit nuncupaverint* Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 1. et Fragm. Hav. a m. 1. Neque aliter eſt in Lovel. 2. nisi quod simul etiam praeferat *nuncupaverunt*. *nuncupaverunt* legit quoque Lovel. 2. [?] *nunciipaverunt* Leid. 2. *nominaverint ac nuncupaverint* Gaertn. V. ad 4, 55, 5. unde patebit, illud *nominaverint* ex interpretis gloſſa receptum eſſe: quamvis tamen, *nuncupare* in sollemni hac locutione non pro nominare, sed pro promittere, poni, quidam velint. Feſt. v. *Nuncupata*. *Vota nuncupata dicuntur, quae consules, praetores, quum in provinciam proficiscuntur, faciunt; ea in tabulas praesentibus multis re-*

ctatores, aut ad exercitus euntes, aut inter ipsa bella? Numerarentur duces eorum annorum, quibus 7
plebejorum ductu et auspicio res geri coeptae sunt: numerarentur triumphi. jam ne nobilitatis quidem
suae plebejos poenitere. pro certo habere, si quod re- 8
pens bellum oriatur, non plus spei fore senatui populoque Romano in patriciis, quam in plebejis ducibus.
Quod quum ita se habeat, cui Deorum hominumve 9

feruntur. At Santra libro secundo de verborum antiquitate satis multis nuncupata conligit non derecto nominata significare, sed promissa, et quasi testificata, circumscripta, receptaque: quod etiam in votis nuncupandis esse convenientius. Tum *consules plebi* Voss. 2. *consules plebei* Florent. Leid. 1. Portug. Gaertner. Haverk. et Fragm. Hav. Mox *aut exercitus euntes*, pro *aut ad exercitus*, Lovel. 4. Deinde *intra ipsa bella* pro *inter*, Portug. Gaertner. Haverk. et Fragm. Hav. V. supra ad 6, 27, 2.

§. 7. *Numerarentur duces eorum annorum*] *Numerarent* Klock. et ed. Rom. anni 1472. quod errori scribarum et typographorum adscribo. V. infra hoc lib. c. 10, 1. Sequitur enim mox *Numerarentur triumphi;* ubi quidem Klock. *Numerarent* praefert: sed ita simul legendum foret *Numerarent triumphos*, quod in nullo scripto superest. Ceterum haec verba cum novem sequentibus exsulant a Gaertner. culpa librarii, cui repetitio τοῦ *Numerarentur* errandi ansam dedit. V. ad 9, 11, 11.

Res geri coeptae sunt] An potius *sint?* ut paullo ante *recuperaverint*. DUKER. *coactae sunt* Leid. 1. Mox alio ordine *ne nobilitatis quidem suae* Leid. 2. Lovel. 1. Port. et Haverk.

§. 8. *Si quod repens bellum oriatur*] *si quid repens bellum* Lovel. 2. V. ad 38, 10, 1. *si quidem repens bellum* Hearnii Oxon. L. 1. *si quod recens bellum* Voss. 2. Male. V. ad 8, 29, 1. Deinde *in plebeis ducibus*, pro *plebejis*, Florent. Leid. 1. et Gaertn. [*quam plebejis* Veith.]

§. 9. *Eis viris, quos vos* etc. *auguralia insignia adjicere*] In prima hoc reperio Mediolanensi, et secuta est Veneta anni 1498. Andreas *eos viros*, etc. *insignia attingere indignos dicere*. Tarvisina *eos viros*, etc. *insignia attingere, qui Jovis*. Scripti Thuan. Flor. duo Voss. Helm. Rott. *eos viros:* pro verbo autem in fine hujus periodi *dicere*, vel *ducere*, recte substitutum *adjicere* jam in Mediolanensi. Flor. *adicere*, ut plerumque pro hoc verbo scripti. Sed alterum mutandum non erat. *Eos viros pontificalia atque auguralia insignia adjicere* dixit Livius, sibi puta, vel suis aliis ornamentis. Plinius 10. epist. 8. *Rogo, dignitati, ad quam me provexit indulgentia tua, vel auguratum vel septemviratum, quia vacant, adjicere digneris*. Ut post paullo [c. 8, 3.] *Tribunus plebis quinque augurum loca, quatuor pontificum adjecit,*

indignum videri potest, inquit, *eos viros, quos vos sellis curulibus, toga praetexta, tunica palmata, et toga picta, et corona triumphali laureaque honoraritis, quorum domos spoliis hostium adfixis insignes*

nempe illis, quae erant. Tale est apud Senecam in Troadibus v. 205. *quicquid adjecit morae illo remoto.* ubi mirifice turbarunt. Tale l. 2. initio [c. 1, 2.] *quas novas ipsi sedes ab se auctae multitudinis addiderunt.* 22, 61, 3. *Novusque super veterem luctum tot jactura civium adjectus esset.* Tacitus 11. Ann. 14. *Claudius tres literas adjecit.* V. ad Quintil. Declam. 338. J. FR. GRON. *eos viros* omnes mei praeter unum Harlej. *eis viris* praeferentem, cui consentiunt Exc. Pithoei. Tum *insignia dicere* Voss. ambo, Leid. ambo, Lovel. 3. 4. Fragm. Hav. Exc. Pithoei, et apud Hearnium Oxon. C. L. 2. et N. in margine. *insignia dre* Lovel. 1. *insignia ducere* Lovel. 2. Portug. Gaertn. et Haverk. *insignia adjicere*, quod Gronov. recte vindicavit, etiam fuisse videtur in Harlej. *eos viros* etc. *insignia adjicere* in Hearnii Oxon. N. et B. ut et Klock. Supra 4, 52, 7. *In legationes non plus singulis senatoribus invenientes, coacti sunt binos equites adjicere.* ubi v. quae notantur. 6, 6, 9. *Si quid laboris vigiliarumque adjici possit.* ubi etiam quaedam dixi. Paullo ante *aliquid*, pro *inquit*, Gaertn.

Tunica palmata, et toga picta, et corona triumphali laureaque honoraveritis] Rott. *honoratis*, Vossianus alter *honorantis*, Thuan. *honoraritis*; quod verum censeo. Immo sic et Florent. et ab Andrea omnes editiones praeter postremas. J. FR. GRON. *honoraveritis*, quod ex codd. meis servant Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 2. Gaertn. Harlej. Portug. Haverk. et Fragm. Hav. a m. 2. primum adparuit in ultima Gruteri. *honorantis* etiam est in Lovel. 3. *honoratis* in Fragment. Hav. a m. 1. *honoraritis* in reliquis scriptis; quam quidem lectionem recte Gronovium revocasse puto ob auctoritatem codd. integerrimae notae: ea tamen non exstitit in omnibus ante Gruteri postumam editionibus, ut existimavit. Errore enim librariorum datum est *honoraretis* in Mediol. anni 1480. quod etiam receperunt Tarvis. utraque, multae Venetae, pluresque aliae. Mediolanenses deinde anno 1505. et hinc Aldus *honoraritis* restituerunt. Ceterum quinque priores voces desunt in Gaertn. lapsu librarii. Supersunt enim in reliquis omnibus, et constituunt partem insignium, quibus ornantur triumphantes, quemadmodum praecedentia erant insignia magistratuum. De tunica palmata et toga picta v. Salmas. ad Vopisci Carin. 20. Mox *inter alios*, pro *inter alias*, Lovel. 2.

§. 10. *Jovis optimi maximi ornatu decoratus*] *Jovis maximi optimi* Portug. *Jovis optimi maximique* Harlej. at vox *optimi* deficit in Lovel. 2. Miror, in notissimis his Jovis cognominibus errare potuisse librarios, quae centies centiesque in scriptis veterum obvia sunt. Praeterea *decoris* Lovel. 4. An voluit librarius *decorus*? Sed reliqui stant pro vulgato. Infra 37, 31, 6. *Rhodias, parte praedae et spoliis navalibus decoratas, domum redire jubet.* Mox voces *per ur-*

inter alias feceritis, pontificalia atque auguralia insignia adjicere? qui, Jovis optimi maximi ornatu decoratus, curru aurato per urbem vectus in Capitolium adscenderit, si conspiciatur cum capide ac libem exſulant a Voss. utroque, Leid. utroque, Lovel. 2. 3. 4. Portug. Haverk. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. N. L. 2. B. ac C.

Si conspiciatur cum capide ac lituo, capite velato victimam caedat] Pal. sec. *is conspiciatur cum lituo, et capite velato victimam caedet.* Neque aliter vetuſtiſſima editio. GEBH. Mediolani natum est, et inde accepit Tarvisina. Andreas et quod vidimus aut accepimus de manuscriptis, *cum lituo capite velato:* aut solummodo *cum capite velato.* Solus Florent. *cum li capide ac tuo, capite velato.* Quod satis est, quamvis distracta vox *lituo*, ut de hac lectione propter vitium promiscuorum librorum dubitare desinas. J. FR. GRON. Miscet, quae pontificum et augurum erant. *Capis* vas pontificale, *lituus* augurum erat. *Caput velare* proprie erat augurum in auguriis capiendis. Liv. 1, 18. *Augur ad laevam ejus capite velato sedem capit.* c. 36. *Statua Accii posita capite velato in comitio. Victimam caedat* puto ad pontifices pertinere. Sueton. Tiber. 25. *Inter pontifices sacrificanti simul pro secespita plumbeum cultrum subjiciendum curavit.* Norisius ad Cenot. Pisan. Diss. 2, 5. p. 102. haec verba laudans ita diſtinguit. *Cum capide, ac lituo, capite velato, victimam caedat.* Varietas scripturae apud Gronovium et Hearnium indicare potest, aliquid turbatum eſſe. DUK. *is conspiciatur*, transpositis literis, Florent. Leid. ambo, Voſſ. ambo, Lov. 1. 4. Harl. Portug. Haverk. Exc. Pithoei, Hearnii Oxon. N. L. 2. C. [Veith.] et quaedam ex antt. edd. *is aspiciatur* Gaertn. *si auspiciatur* Haverk. *iis conspiciatur* ed. Rom. anni 1472. *his conspiciatur* Parm. *si conspiciatur* demum in Mogunt. adparuit. Deinde *cum lituo, capite velato victimam* Voſſ. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Harlej. Portug. [Veith.] et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. *cum lituo et capite velato victimam* Haverk. *cum capite velato victimam* Voſſ. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. 4. et Fragm. Hav. *cum lituo capite victimam* Gaertn. Perionius, teſte Hearnio, in concionibus Livianis conjiciebat, *cum lapide et lituo, capite velato victimam*, quia augurium capturus in lapide sedebat; quod Ascens. in margine oſtentat. aliae edd. *cum capside et lituo, capite velato victimam* praeferunt. Sed genuinum est, quod Gronov. probavit, cui proxime accedunt Hearnii Oxon. N. L. 2. et B. qui *cum capite et lituo, capite velato victimam* exhibent. Doujatius, nulla cogente necessitate, scribendum exiſtimat *cum apice et lituo*, quod sibi quoque in mentem veniſſe Ampl. Cuperus ad marginem Livii teſtatus est. Idem tamen Doujatius, quum, Feſto auctore, *capis* sit poculi genus, dictum a capiendo, conjicit id auguribus victimam caedentibus in usu eſſe potuiſſe. At *capis* potius videtur vas pontificale fuiſſe. Priscian. 6. Gramm. p. 708. *Capis vasis genus est pontificalis, diminutive capidula.* Cic. 3. de Nat. Deor. 17. *Docebo, meliora me didicisse de colendis Diis in-*

tuo, capite velato victimam caedat, auguriumve ex arce
11 *capiat? Cujus imaginis titulo consulatus, censuraque, et triumphus, aequo animo legetur; si auguratum aut pontificatum adjeceritis, non sustinebunt legentium*
12 *oculi? Equidem (pace dixerim Deûm) eos nos jam populi Romani beneficio esse spero, qui sacerdotiis*

mortalibus jure pontificio et majorum more capedunculis illis, quas Numa nobis reliquit. Et talis vox, quae pontifici proprium insigne indicabat, hic requirebatur. Quum enim supra memorarit *pontificalia atque auguralia insignia*, mox autem *auguratum* et *pontificatum;* ita nunc *capis* debet esse insigne pontificatus, ut *lituus* insigne auguratus, et ita mox *capite velato victimam caedere* circumscriptio est muneris pontificalis, *augurium ex arce capere* muneris auguralis. Quod vero augures victimam inmolasse putet, videat, unde probet; eos enim ad id institutos praecipue notum est, ut auspicia caperent. Ceterum, quae Modius de capite velato sacrificantium ex Brissonio congessit, satis commode apud eum videri possunt 1. de Form. p. 36. Quare hinc abesse jussi.

Victimam caedat, auguriumve ex arce capiat] *caedet* Florent. Voss. duo, Leid. 1. Lovel. 1. 2. 3. 4. Harlej. Portug. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. Hearnii Oxon. N. B. C. [Veith.] et edd. antt. usque ad Frobenianam anni 1531. qui omnes libri praeter Flor. Voss. 2. et Fragm. Hav. mox etiam *capiet*, una cum Leid. 2. et Exc. Pithoei, contra sensum Livii praeferunt. Nam ad *caedat* et *capiat* ex praecedenti *si conspiciatur* repetenda est particula *si*. Deinde *augurium ut ex arce* Florent. *augurium ex aere* Voss. 2. *auguriumve exercere* Lovel. 3.

§. 11. *Cujus imaginis titulo consulatus, censuraque, et triumphus* etc. *legetur*] *Cujus imaginis titulo consilio consulatus* Voss. 2. et Lovel. 3. *Cujus imaginis titulo consules consulatus* Fragm. Hav. *Cujus imaginis cons. consulatus* Lovel. 4. *Cujus et imaginis titulo consulatus* Gaertn. Hinc *censuraque triumphus* Lov. 4. Deinde *legitur* idem Lovel. 4.

Si auguratum aut pontificatum adjeceritis, non sustinebunt legentium oculi] *si auguria tñ*, sive *tamen*, Leid. 2. *Tum et pontificatum* Gaertn. a m. 1. qui etiam praefert *adjeceris*. Deinde *non* deficit in Voss. 2. et Lovel. 3. Tandem *oculi legentium* Leid. 1.

§. 12. *Pace dixerim Deûm, eos nos jam populi Romani beneficio esse spero*] *pacem dixerim Deûm* Voss. 2. et Lovel. 3. Male. V. ad 3, 19, 7. Inde *cum nos tamen populi Romani* Lovel. 2. *eos tam populi Romani* Voss. 2. et Lovel. 3. *eos nos tam populi Romani* Leid. 1. *eos nos tñ populi Romani* Lov. 4. Deinde *populi Romani spero beneficio esse* Leid. 1. Vox *beneficio* deficit in Leid. 2. et Lovel. 1.

Qui sacerdotiis non minus reddamus dignatione nostra honoris, quam acceperimus] Pall. pr. et tert. *qui sacerdotii non minus reddamus dignitate vestra ho-*

non minus reddamus dignatione nostra honoris, quam acceperimus; et Deorum magis, quam nostra caussa expetamus, ut, quos privatim colimus, publice colamus.

VIII. *Quid autem ego sic adhuc egi, tamquam* 1
integra sit caussa patriciorum de sacerdotiis, et non

nores, quam deceperimus. sec. *qui sacerdotii non minus reddamus dignatione nostra honores, quam acceperimus.* Vulgata sustinetur lectio editione Camp. GEBH. *qui sacerdotii non minus reddamus dignatione nostra honores* Voss. ambo, Leid. ambo, Portug. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. B. ac C. *qui sacerdotii non minus reddamus dignatione vestra honores* Lovel. 2. *qui sacerdotii non minus reddamus dignitate nostra honores* Lovel. 3. sed *dignitas* et *dignatio* etiam alibi a librariis commutari, supra vidimus ad 2, 16, 5. *sacerdotio non minus reddamus dignatione nostra honores* Lovel. 4. *sacerdotiis non minus reddamus dignatione nostra honores* Florent. et ita etiam edd. vett. nisi quod *reddam* sit in ed. Rom. anni 1472. Nihil mutandum. *sacerdotiis*, nempe pontificatui et auguratui, quae sacerdotia secum communicari plebeji petebant. *dignatione nostra*, si nempe digni habeamur, qui ad ea admittamur. Deinde *non minus honores* reddit, quam accepit, qui quidem honores reddit, sed non semper aequa portione; at *non minus honoris*, qui, quantum honoris accepit, tantum etiam vicissim confert; quod hic Decius volebat. Deinde *quam deceperimus* Voss. 2. et Lovel. 3. *quam accepimus* Lovel. 2. et Gaertn. In ed. Cl. Jac. Gronovii anni 1679. operae typographorum per errorem dederunt *acceperamus*; quod quum in erratis notari omissum esset, in Amstelaed. ed. etiam mendae securus recepit J. Clericus. Antiquam igitur lectionem, quam reliqui codd. tuentur, reduxi.

Et Deorum magis, quam nostra caussa expetamus] Sic Tarvisina prima. Quinque membranacei et Andreas *exspectamus*. Spondet sibi desideratum eventum horum comitiorum. J. FR. GRON. *et decorum magis* Leid. 1. *et de eorum magis, quam de nostra* Lovel. 2. *quam vestra caussa* Lovel. 1. et Leid. 2. Deinde *expectamus* Voss. 2. Leid. ambo, Lovel. 1. 2. 3. Harl. Fragm. Hav. a m. 1. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. Reliqui omnes vulgatum servant, nisi quod *expetimus* sit in Portug. et *expetamus, ut quos* etc. *integra sit caussa* omittantur in Gaertn. ob repetitionem vocis *caussa*. V. ad 9, 11, 11. Ego vero *expetamus*, in quod optimi fere libri consentiunt, verius puto: id enim exigere videntur praecedentia *reddamus* et *acceperimus*. Cohaerent enim *qui reddamus* et *qui expetamus*. Solent autem passim verba *expetere* et *expectare*, sive *exspectare* in Mstis confundi. Exempla v. ad 1, 22, 7. 2, 9, 3. 4, 57, 4. 5, 16, 8. 6, 33, 1. 7, 8, 2. et alibi saepe. Adde viros doctos ad Curt. 3, 5, 13. ad Valer. Max. 2, 6, 7. et Cortium ad Sall. Jug. 14, 7.

§. 1. *Et non jam in posses-*

jam in possessione unius amplissimi simus sacerdo-
2 *tii? Decemviros sacris faciundis, carminum Sibyllae ac fatorum populi hujus interpretes, antistites eosdem Apollinaris sacri ceremoniarumque aliarum,*
3 *plebejos videmus. Nec tum patriciis ulla injuria facta est, quum duumviris sacris faciundis adje-*

sione unius amplissimi simus sacerdotii] *et jam non* Gaertn. *et non nos jam* edd. usque ad Froben. qui *τὸ nos*, in nullo membranaceo obvium, anno 1535. expunxit. Tum *in possessione et unius* Portug. et Haverk. Hinc vox *unius* deficit in Gaertn. et Fragm. Hav. Deinde *amplissimi sumus sacerdotiis* Voss. 1. et Lovel. 1. *sumus* etiam Leid. 2. et Gaertn. *amplissimus sacerdotii* Klock. Vox *sacerdotii* deficit in Portug. at omnia praescripta vocabula in Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. 4. et in contextu Fragm. Hav. [Ante *sic ad haec egi* Veith.]

§. 2. *Decemviros sacris faciundis, carminum Sibyllae ac fatorum populi hujus interpretes*] *Decemviris sacris faciendis* Portug. *faciendis* etiam Voss. 1. Leid. 1. Lovel. 1. et Haverk. Tum *carminis Sibyllae* Voss. 2. Lovel. 3. et Fragm. Hav. [Veith.] At Livius *carmina* vocat numero plurali, si opus ejus universum indicat. Infra 38, 45, 3. *Ne carminibus Sibyllae praedictam superantibus terminos fatales cladem experiri vellet.* Contra vero *carmen* numero singulari quamque particulam, quodque vaticinium libris Sibyllinis comprehensum. Infra 29, 10, 4. *Civitatem eo tempore repens religio invaserat, invento carmine in libris Sibyllinis.* Praeterea *factorum populi hujus* Fragm. Hav. a m. 1. V. ad 3, 40, 9. *fastorum*[1] *populi hujus* Lovel. 4. Voces has a librariis in codd. scriptis confusas fuisse, olim docuimus ad Silii 16, 131.

Antistites eosdem Apollinaris sacri] *antistites ejusdem Apollinaris sacri* Gaertn. *antistites eosdem Apollinis sacri* Harl. *eosdem antistites Apollinarios sacrari* Lov. 4. a m. 1. Postea enim librarius additis notis duas literas delendas, et *sacri* scribendum indicavit. *Apollinare sacrum* eadem forma, qua *ludi Apollinares*, et similia plura.

§. 3. *Nec tum patriciis ulla injuria facta est, quum duumviris sacris faciundis adjectus est propter plebejos numerus*] Pall. pr. ac tert. *Nec aut tum:* neque dissentit Campanus. Pal. sec. *Nec autem tunc.* Andreas *Nec ut tum.* GEBH. Andreas, Tarv. duae Ven. Mog. *nec ut cum.* Juntas et Froben. *nec et tum.* Bechar. et alter Voss. *nec aut cum.* Primae Gryphianae elisam particulam mediam video. Voss. prior, Helm. Thuan. duo Pall. Campan. *nec aut tum.* Unde suspiceris, et mox *aut nunc* scribendum. Sed obstat, quod sequitur, *non ut vos, Appi.* ubi Voss. *ut non vos.* Deleatur *τὸ non:* et erit integra sententia: *Nec aut tum patriciis ulla injuria facta est, quum duumviris S. F. adjectus est propter plebejos numerus; aut nunc tribunus, vir fortis et strenuus, quinque augurum loca, quatuor*

ctus est propter plebejos numerus: et nunc tribunus, vir fortis ac strenuus, quinque augurum loca, quatuor pontificum adjecit, in quae plebeji nominentur;
non ut vos, Appi, vestro loco pellant, sed ut adju- 4
vent vos homines plebeji divinis quoque rebus procurandis, sicut in ceteris humanis pro parte virili ad-

pontificum adjecit, in quae plebeji homines nominentur, ut vos, Appi, loco pellant. J. FR. GRON. *nec autem tunc patriciis* Portug. et Haverk. *nec autem cum patriciis* Gaertn. *nec autem tum patriciis* Hearnii Oxon. B. *nec ut tum patriciis* Harlej. cum edd. principibus, una vel altera excepta, omnibus usque ad Frobenianam anni 1535. quae, et non, ut Gronov. putabat, Gryphiana, prima mediam particulam omisit. *nec et tum* primus Aldus inter errata reposuit. *nec auctum patriciis* Leid. 2. *nec aut cum patriciis* Lovel. 3. *nec aut tum patriciis* Leid. 1. Lovel. 4. Fragm. Hav. Exc. Pithoei, et apud Hearnium Oxon. N. L. 2. et C. [Veith.] Neque aliter etiam Lovel. 2. nisi quod insuper omittat vocem *patriciis*. Si codd. in sequentibus conjecturae Gronovii faverent, ea per me recipi posset. Nunc probare non audeo: optimus enim Florent. cum Lovel. 1. hic nullam particulam inter voces *nec tum* agnoscit: mox omnes codd. constanter legunt *et nunc tribunus;* quemadmodum etiam postea negandi voculam *non* defendunt, nisi quod cum proxima *ut* desit in uno Portug. ubi dictiones illae intercipi potuere ab ultimis syllabis vocis praecedentis *nominentur*. Insuper *quum quatuor viris* Lovel. 2. *quum duo quatuor viris*, juncta utraque lectione, Voss. 2. Leid. ambo, et Lovel. 1. 3. 4. *quum duoviris* Florent. Deinde *sacris faciendis* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Portug. Gaertn. et Haverk. Tandem *est adjectus propter plebejos numerus* Leid. 2. et Lovel. 1. *adjectus est numerus propter plebejos* Lovel. 4.

Quinque augurum loca, quatuor pontificum adjecit] Non sollicito: nam potest esse, adjicere vult. Praeferrem tamen *adjicit*, si MSS. paterentur, quia res nondum perfecta est. DUK. *augurum quinque loca* Port. Gaertn. et Haverk. Sed vox *quinque* deficit in Lovel. 4.

§. 4. *Non ut vos, Appi, vestro loco pellant, sed ut adjuvent vos*] *ut non vos* Gaertn. et Haverk. At duae priores voces omittuntur in Portug. V. ad §. praec. Tum *nostro loco pellant* Voss. 2. *loco nostro pellant* Haverk. *locus vestro pellent* Gaertner. *loco vestro pellant* Leid. 2. Lovel. 1. 4. et Portug. Hinc *sed adjuvent vos* Lovel. 2. Portug. Gaertn. et Haverk. *sed ut adjuvent nos* Voss. 2. et Lovel. 3. Mox *plebeji homines divinis procurandis quoque rebus* Lovel. 4. *homines plebeji divinisque rebus procurandis* Haverk. V. ad 5, 27, 1. Insuper *pro parte viri, pro virili*, Voss. 2. Supra in Praefat. *Juvabit tamen rerum gestarum memoriae principis terrarum populi pro virili parte et me ipsum consuluisse.* 3, 71, 8. *Quem agrum miles pro parte*

5 *juvant. Noli erubescere, Appi, collegam in sacerdotio habere, quem in censura, quem in consulatu collegam habere potuisti: cujus tam dictatoris magister equitum, quam magistri equitum dictator*
6 *esse potes. Sabinum advenam, principem nobilitatis vestrae, seu Attum Clausum, seu Ap. Claudium mavultis, illi antiqui patricii in suum numerum acce-*

virili manu cepisset. ubi etiam vide. 7, 7, 5. *Ut plus sibi, quam pro virili parte, adnitendum scirent.* 26, 36, 3. *Quum ex ea plus quam pro virili parte sibi quemque capere principum vident.* et alibi.

§. 5. *Quem in consulatu collegam habere potuisti*] Vox *collegam* deficit in Lovel. 2. quae etiam, si alii codd. consentirent, abesse, et ex praecedentibus commode hic repeti posset. At omnes reliqui in ejus conservationem conspirant. Mox *qui tam dictatoris*, pro *cujus*, idem Lovel. 2.

§. 6. *Principem nobilitatis vestrae, seu Ap. Clausum, seu Ap. Claudium mavultis*] Supra ostendi, legendum *seu Actium Clausum*. SIG. Pall. duo meliores *principem nobilitati vestrae, seu apptum Clausum, seu Claudium* (Pal. tert. *cladium*) *mavultis:* quae videntur confirmare lectionem, quam et supra stabilivi, praeeunte Sigonio, *Actium Clausum*. Nam et Camp. ed. *Accium Clausum* oggerit. Pall. sec. *seu Appium Claudium, seu Appium Clausum mavultis*. GEBH. Thuan. et duo Pall. *seu App. tum Clausum*. Voss. *seu App. cum Clausum*. Helm. et Rott. *seu Atium Clausum*. Videntur *Attum* velle. J. FR. GRON. *principem nobilitati vestrae* Florent. Voss. 1. Leid. uterque, Lovel. 2. 3. et Fragm. Hav. a m. 1. [Veith.] quod eodem modo accipi potest, quo *adjutor consiliis, imperator Romanis*, et similia, de quibus infra dicam ad 39, 47, 11. Deinde *seu App. cum Clausum* Voss. 1. Lovel. 1. et Hearnii Oxon. L. 1. *seu App. tū Clausū* Leid. 1. *seu Appium tum Clausum* Voss. 2. Lovel. 3. et Fragm. Hav. *seu Appium Claudium* Lovel. 4. *seu Appium Clausum* Oxon. N. et B. auctore Hearnio. *seu Atium Clausum* Florent. Sed tres illae voces desunt in Lovel. 2. Harlej. Port. et Gaertn. alio ordine *seu Appium Claudium, seu Appium Clausum* Haverk. Lipsius ad Taciti 12. Ann. 25. malebat *seu Attam Clausum:* quod Klockius in codicis sui nota interlineari legi testatur. Sed rectius ὁ πάνυ Gronovius opinatur, primam syllabam vocis *Appium*, ut et particulas *tum* et *cum*, quae in multis Mstis supersunt, *Attum*, quam *Attam*, verisimilius reddere. V. supra ad 2, 16, 4. Insuper *seu Claudium mavultis*, omisso praenomine, Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 3. 4. et Fragm. Hav. Mox *illum antiqui*, pro *illi*, Lovel. 2. [Veith.] *in sui numerum*, pro *in suum*, Leid. 2. et *accepere*, pro *acceperunt*. Lovel. 4.

§. 7. *Ne fastidieris nos in sacerdotum numerum accipere*]

acceperunt. Ne fastidieris nos in sacerdotum nume- 7
rum accipere. multa nobiscum decora adferimus;
immo omnia eadem, quae vos superbos fecerunt.
L. Sextius primus de plebe consul est factus. C. Li- 8
cinius Stolo primus magister equitum, C. Marcius
Rutilus primus et dictator et censor, Q. Publilius
Philo primus praetor. Semper ista audita sunt ea- 9
dem, penes vos auspicia esse, vos solos gentem ha-

Pall. tres *in sacerdotum numero.* GEBH. Vocula *Ne* deficit in Voss. 1. et Lovel. 1. *Ne fastidiaris* habent Florent. et Lovel. 4. *Ne fastidieritis* Lovel. 2. Tum *in sacerdotum numero* Voss. 2. Lovel. 2. 3. 4. et Fragm. Hav. *in sacerdocio numero* Haverk. Voces *acceperunt. Ne fastidieris nos in sacerdotum numerum* exsulant a Leid. 2. Mox *multa decora nobiscum adferimus* Lovel. 2. *multa nobiscunque decora adferimus* Lovel. 3. Deinde *fecere* pro *fecerunt*, Lovel. 4.

§. 8. *L. Sextius primus de plebe consul est factus*] Pall. duo *Sequacius.* Andreas scribit *Sestius*, omisso praenomine *Lucius.* GEBH. *L. Sequacius* Voss. 2. Lovel. 3. 4. et Fragm. Hav. a m. 1. *L. Secacius* Leid. 1. *L. Sestius* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. *Sestius*, omisso etiam praenomine, Harlej. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. V. ad Livii 3, 33, 4. Vocula *est* non adparet in Lovel. 4.

C. Licinius Stolo primus magister equitum, C. Marcius Rutilus primus et dictator et censor] *C. Lucinius* Lovel. 4. quomodo et alibi scribae errarunt. *Stola* Gaertn. Hinc vox *primus* deficit in Lovel. 4. *equitum* in Lovel. 2. at illa *primus magister equitum, C. Marcius Rutilus* in Voss. 2. et Lovel. 3. Deinde *Ruptillius* est in Lovel. 1. *Ruptilius* in Voss. 1. et Leid. 2. *Rutilius* in Leid. 1. Florent. Lovel. 2. 4. Harlej. Portug. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. Exc. Pithoei, et Hearnii Oxon. L. 2. B. ac C. V. ad 3, 7, 6. Tum *primus dictator et censor* Lovel. 4. et Fragm. Hav. V. ad 2, 44, 3. Sed vox *primus* non adparet in Gaertn. Mox plerique mei (praeter Florent. Leid. 1. et Klock.) atque Hearnii Oxon. L. 2. B. et C. *Publius*, pro *Publilius*, sollemni errore praeferunt. V. ad 8, 12, 4.

§. 9. *Penes vos auspicia esse, vos solos gentem habere*] De patriciis loquitur, qui soli se gentem habere gloriabantur, quod est idem, atque gentiles esse. Sic enim definit gentiles in Topicis [6.] Cicero ex Scaevolae sententia, *Gentiles sunt, qui inter se eodem nomine sunt, qui ab ingenuis oriundi sunt, quorum nemo servitutem servivit, neque capite diminutus est.* Ejusmodi vero esse se patricii profitebantur, quod Romulus tales legisset, id est, qui patrem gentemque haberent. nam paullo post *patricios* interpretatur, *qui patrem ciere possent, id est, nihil ultra quam ingenuos.* Itaque 6, [40, 6.] Ap. Claudius ita loquitur: *An hoc, si Claudiae familiae non sim, sed unus Quiritium quilibet, qui*

bere, vos solos justum imperium et auspicium domi
10 *militiaeque. Aeque adhuc prosperum plebejum ac patricium fuit, porroque erit. En umquam fando audistis, patricios primo esse factos, non de coelo demissos,*

modo me duobus ingenuis ortum, et vivere in libera civitate sciam, reticere possim? Post autem haec laus gentilitatis cum plebejis etiam communicata est, ut hoc loco Decius argumentatur. SIG. *penes apud vos* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1, a m. 1. Ubi *apud* ex interpretatione praecedentis *penes* natum est. Pro eo deinde *pene apud vos* dederunt Portug. Gaertn. et Haverk. Deinde *vos solos gentem esse habere* Oxon. C. ubi *τὸ esse* interpretationis caussa adscriptum esse conjecit Hearnius. Potius tamen puto, auctorem ejus lectionis ita distinguendum credidisse: *vos solos gentem esse: habere vos solos justum imperium.* Praeterea *gentes habere* Harlej. cum edd. Aldina prioribus. Mox *domi militiae*, pro *domi militiaeque*, Gaertn.

§. 10. *Aeque adhuc prosperum plebejum ac patricium fuit, porroque erit*] *Aeque id huc prosperum* Voss. 2. *Quaeque id adhuc prosperum* Lovel. 3. *Aequo adhuc prosperum* Gaertn. *Quin adhuc plebejum prosperum* Harlej. et quaedam priscarum edd. *Aeque adhuc plebejum prosperum* Rom. anni 1472. et Parm. Deinde *et plebejum et patricium* Portug. Gaertn. et Haverk. *plebejum et patricium* Voss. 2. Leid. ambo, Lovel. 2. 3. 4. et Fragm. Hav. *et patricium* etiam Harlej. et editi usque ad Aldum. Insuper *priorque erit* Voss. 2. et Lovel. 3. *porroque erit, Quirites*, addita ultima voce, Klock. Eamdem transponens, *porroque erit. En, Quirites* praeferunt Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1.

En umquam fando audistis, patricios primo esse factos] Vet. lib. *En Romae unquam fando audistis.* SIG. Sic etiam Pal. sec. At reliqui, amandantes illud *Romae*, monstrose referunt *Qui inquam fando.* Andreas vero *Quin nunquam fando audistis.* GEBH. Sic quidem unus recentissimus nostrorum: sed alii omnes deficiuntur *τῷ Romae*, quod adjecit Sigonius. Sensu est superfluum; neque enim quisquam veretur, ne et haec et proxima alibi, quam Romae, facta significet Decius: usui particularum *En unquam* est importunum, quibus, nisi forte versu coacti, nihil medium interponere solent veteres. Easdem restituimus 24, 14, 3. et 30, 21, 8. J. FR. GRON. *En Romae unquam* Portug. et Haverk. *Ea Romae numquam* Gaertn. *En, Quirites, numquam* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. quod ob eamdem caussam, ob quam Gronov. *En Romae umquam* falsi convicit, rejiciendum est. *Cui inquam fando audistis* Voss. 2. et Lov. 3. *Numquam fando audistis* Hearnii Oxon. L. 2. *Quin nunquam fando audistis* Exc. Pithoei, et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. [*Et nunquam* Veith.] *An unquam fando audistis* edd. Asc. anni 1513. et 1516. sed de locutione *En umquam*, quae genuina est, v. ad 24, 14, 3. Deinde *patricios esse factos primo* Portug. Gaertn. et Haverk. Vox *esse* aberat a Voss. 2. eadem autem et sequens *factos* ab Hearnii Oxon. B.

Non de coelo demissos, sed qui patrem ciere avumque possent] Voces *avumque* inducendae

sed qui patrem ciere possent, id est, nihil ultra quam ingenuos? Consulem jam patrem ciere possum, avum- 11 *que jam poterit filius meus. Nihil est aliud in re, Quirites, nisi ut omnia negata adipiscamur. certa-*

sunt. neque enim reperiuntur in veteribus lib. neque vero desiderantur. *Patriciorum* enim tradit etymologiam, eosque dictos aït, *qui patrem ciere possent.* Quod etiam Dionysius [2. Ant. p. 83.] et Plutarchus in Romulo [p. 24.] prodidit. Qui vero *avum* addiderunt, id, credo, ea moti ratione fecerunt, quod subdit: *Consulem jam patrem ciere possum, avumque jam poterit filius meus.* Cujus orationis hic est sensus: Si patricii sunt, qui patrem ciere possunt, ego certe patricius, qui patrem consulem, multoque magis filius meus, qui patrem et avum ciere consulem potest. SIG. *qui patrem ciere possent* etiam Pall. nam alii verbo auctiores, *qui patrem avumque ciere possent,* quod textu ipso refellitur. GRUT. Mercerus 1. Opinion. et Em. c. 7. quod ab eo huic loco explicando destinatum est, sequutus scripturam a Sigonio et aliis improbatam, scribit, nihil in ingenuis notari a Livio, quam *ingenuos esse illos, qui nobiles dicuntur, paterna avitaque nobilitate illustres.* Haec non intelligo: nam nec veteres ita interpretantur ingenuos, nec fortassis in illa colluvie, quae ad Romulum confluxit, quisquam paterna avitaque nobilitate illustris fuit. Notum est hoc Juven. in fine Sat. 8.

Majorum primus, quisquis fuit ille, tuorum
Aut pastor fuit, aut illud, quod dicere nolo.

Decius nihil aliud significat, quam in omni illa multitudine paucissimos fuisse, qui patres suos ostendere ac nominare possent, eosque a Romulo patricios factos; id quod etiam e Graecis Dionys. Halic. et Plutarch. tradiderunt, et ex Latinis Cincius, qui apud Festum auctor est, *Patricios* vocatos, qui deinde *ingenui* dicti sunt. V. Sigon. ad Liv. 1, 8, 7. et 1. de Ant. Jur. Civ. Rom. 6. DUK. *de coelo dimissos* Voss. ambo, Leid. 2. Portug. Gaertn. et Haverk. V. ad 34, 50, 2. *de coelo missos* Leid. 1. Justin. 5, 4. *Hunc quasi de coelo missum contuentur.* Sed reliqui *demissos* tuentur. Liv. 22, 29, 3. *Fabiana se acies repente, velut coelo demissa, ad auxilium ostendit.* Amm. Marc. 22, 2. *Effundebatur aetas omnis et sexus, tamquam demissum aliquem visura de coelo.* quem locum commode ad illum Justini laudavit Berneccerus. Et placuit Livio hoc genus loquendi, ut praepositio, quae verbo inest, in regimine repetatur. V. supra ad praefat. §. 11. Praeterea *avumque* in nullo apud me codice erat, solo excepto Harlej. qui unus retinet. Sed male. Aldus etiam in contextu omiserat; sed in erratis iterum revocavit. Mox *idem nihil ultra,* pro *id est, nihil ultra,* Voss. 2. et Lovel. 2. ac 3. *idē* et *id ē* saepius in Mstis confundi, supra vidimus ad 5, 4, 5. Adde, quae notavi ad 9, 19, 7. 10, 37, 15. 21, 10, 8. et Cel. Burm. ad Suet. Claud. 38. Caussam v. ad 10, 37, 13. *iidem nihil ultra* Lovel. 4.

§. 11. *Consulem jam patrem ciere possum*] *Consules jam patrem ciere possunt* Lovel. 2.

men tantum patricii petunt, nec curant, quem even-
12 *tum certaminum habeant. Ego hanc legem, quod bonum, faustum, felixque sit vobis ac reipublicae, uti rogas, jubendam censeo.*

1 IX. Vocare tribus extemplo populus jubebat, adparebatque accipi legem: ille tamen dies est intercessione sublatus. postero die, deterritis tribunis,
2 ingenti consensu accepta est. Pontifices creantur

Consules etiam Lovel. 3. et 4. V. infra hoc lib. c. 10, 2. Tum *acciere* Hearnii Oxon. L. 2. Ceterum haec verba una cum praecedentibus, *id est*, *nihil ultra quam ingenuos* exsulant a Gaertner. culpa librarii propter repetitionem τῶν *possent*, et *possum*. V. ad 9, 11, 11.

Nihil est aliud in re, Quirites, nisi ut omnia negata adipiscamur] 4, [4, 11.] *Quid enim in re est aliud, si plebejam patricius duxerit, si patriciam plebejus?* Seneca Epist. 116. *Immo hercle aliud est in re: vitia nostra defendimus.* J. FR. GRON. *nihil esse aliud in re* Leid. 1. Deinde *nisi quod omnia* Gaertn. Nescio, quid viro docto in mentem venerit, qui ad marginem ed. Curion. conjecit, *nisi ut omnia negata non adipiscamur.* Mox *neque curant*, pro *nec*, Harlej. Tum *quem eventum certamina habeant*, pro *certaminum*, Voss. 1. et Leid. 2.

§. 12. *Ego hanc legem*, etc. *uti rogastis, jubendam censeo*] Legendum *uti rogata est.* GELEN. Supra ostendi, *uti rogas*, legendum esse. SIG. Sic quidem [*uti rogata est*] voluit Gelenius: sed MSS. tamen *uti rogastis.* GRUT. Gelenio debetur haec lectio *uti rogata est*: sed, an bene debeatur, ignoro. Pall. omnes et Andreae ed. *uti rogas, subeundam censeo.* Campan. *uti rogastis, subeundam censeo.* GEBH. Unus tantum apud me Harlej. *uti rogastis* probat. Reliqui omnes cum edd. antt. Rom. anni 1472. et Parm. recte legunt *uti rogas.* V. supra ad 6, 38, 5. ubi Sigonius jam monuerat, ita hoc loco legendum esse, et ad 31, 8, 1. ubi Gronov. emendationem Sigonii probat. Deinde *subendam* Voss. 1. et Leid. 2. *subeundum* Lovel. 3. *subeundam* Florent. Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 4. Harlej. Portug. Gaertn. Kloch. Haverk. Fragm. Hav. Exc. Pithoei, Hearnii Oxon. L. 2. B. C. et excusi omnes usque ad Froben. qui anno 1531. *jubendam* substituit, quod in hac re sollemne ac proprium verbum est. V. supra ad 3, 30, 6. et Brisson. de Formul. l. 2. p. 131.

§. 1. *Vocare tribus extemplo populus jubebat*] *Vocari tribus* Lovel. 4. adversantibus reliquis scriptis; quibus invitis nihil muto. V. ad 42, 24, 5. Mox *apparebat*, omissa vocula *que*, Haverk. Deinde trajectis vocibus *intercessione est sublatus* Leid. ambo, Lov. 1. 2. 3. 4. Port. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. et Exc. Pithoei.

§. 2. *P. Decius Mus, P. Sempronius Sophus, C. Marcius Ru-*

suasor legis P. Decius Mus, P. Sempronius Sophus, C. Marcius Rutilus, M. Livius Denter. Quinque augures item de plebe, C. Genucius, P. Aelius Paetus, M. Minucius Fessus, C. Marcius, T. Publilius. Ita octo pontificum, novem augurum numerus factus. Eodem anno M. Valerius consul de provoca- 3
tione legem tulit, diligentius sanctam. tertio ea tum post reges exactos lata est, semper a familia ea-

tilus, M. Livius Denter] Primi pontificis cognomen *Mus* deficit in Harlej. et Hearnii Oxon. L. 1. ac 2. Tertii cognomen perperam *Rutilius* scribitur in omnibus meis, Hearnii Oxon. L. 2. B. C. Exc. Pithoei, et edd. Sigonio prioribus. V. ad 3, 7, 6. Deinde *M. Livius Dentatus* Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. et Hearnii Ox. B. *M. Livius Denteo* Portug. Cognomen vero exsulat a Lovel. 4. *M. Livius. Dantur quinque augures* Lovel. 2. Harlej. et Hearnii Oxon. L. 1. V. ad 10, 1, 7.

C. Genucius, P. Aelius Paetus] *C. Genitus* Lovel. 3. qui dare voluisse videtur *Genutius*, ut multi alii perperam praeferunt. V. ad 2, 52, 3. *C. Gemicius* Lovel. 4. *C. Gemitius* Hearnii Oxon. L. 1. et C. Deinde *Pelius Paetus* Florent. Lovel. 1. 2. Harlej. et Gaertn. praenomine male nomini adhaerescente, et cum eo coalescente. Alia exempla v. ad 38, 35, 2. *Pelius Petitus* Lovel. 3. *P. Aelius Petitus* Voss. 2. *Petilius Paetus* Hearnii Oxon. C. Paullo ante *idem de plebe*, pro *item*, Portug. et Haverk. V. infra ad Epit. Liv. 69.

M. Minucius Fessus, C. Marcius, T. Publius] *T. Publilius* legendum puto, quod antea toties de Q. Publilio Philone admonuimus: erant enim Publilii ex plebe, et ex *Publilius* quam cito factum *Publius*. GLAR. *M. Munitius* Hearnii Oxon. N. *M. Munimitius* Lovel. 2. *M. Numitius* Voss. 2. et Lovel. 3. V. ad 2, 21, 1. Tum *Fesus* Leid. 1. Exc. Pithoei, et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. *Sissus* Portug. Gaertn. Haverk. et Hearnii Oxon. B. Deinde reliqui quidem *T. Publius*, at *C. Publius* Voss. 2. et Lovel. 3. V. ad 8, 12, 4. Si praenomen mutes, videri posset is indicari, qui se ob aes alienum paternum nexum dedisse supra narratur l. 8, 28.

Ita octo pontificum, novem augurum numerus factus] *octo pontifices* Leid. 2. Tum *novas augurum numerus* Lovel. 2. *novum augurum numerus* Leid. 1. Deinde *factus est* Voss. 2.

§. 3. *Legem tulit, diligentius sanctam. tertio ea tum post reges exactos lata est*] *diligentius sancitam* Hearnii Oxon. C. Male. Infra 30, 19, 9. *Contra quam sanctum legibus erat.* ubi ante Gronov. etiam *sancitum* edebatur. *diligentius factam* Voss. 2. Lovel. 2. Haverk. et Hearnii Oxon. L. 1. ac 2. quomodo etiam supra peccarunt librarii 8, 37, 2. et dicto l. 30, 19, 9. Vox *sanctam* deerat in Lovel. 3. De locutione *sancire legem* v. ad 3, 55, 5. Deinde *tertia ea tum* Voss.

4 dem. Caussam renovandae saepius haud aliam fuisse reor, quam quod plus paucorum opes, quam libertas plebis, poterant. Porcia tamen lex sola pro tergo civium lata videtur: quod gravi poena, si quis verberasset necassetve civem Romanum, san-

2. et Portug. a m. 1. *tertio ex tum* Leid. 1. V. ad 40, 59, 8. *tertio ea tñ*, sive *tamen*, Haverk. V. ad 22, 17, 5. et mox hoc cap. ad §. 6.

§. 4. *Caussam renovandae saepius haud aliam fuisse reor*] *renovandi saepius* Leid. 2. et Lovel. 1. *renovand' saepius* ambigue Lovel. 2. *saepius renovandae* Portug. et Haverk. *saepius renovando* Gaertn. quod eo modo accipi posset, quo *caussas bello* apud Tacitum exposui supra ad Livii 3, 46, 2. Verum optimi Msti stant pro recepta lectione. Praeterea *haud aliam fuisse arbitror* Lovel. 4. ex interpretis glossa. Verbum *reor* saepe librarii in quaevis alia commutarunt. V. ad 27, 25, 11.

Quam quod plus paucorum opes, quam libertas plebis, poterant] Vocula *quod* deest in Leid. 2. intercepta a praecedenti *quam*. V. ad 37, 54, 4. Ejus loco *q;* praefert Lovel. 3. V. ad 2, 41, 8. Deinde *poterat*, ut ad proximum referatur, Voss. ambo, Leid. ambo, Lovel. 2. 3. 4. Gaertn. Fragm. Hav. Exc. Pithoei, et Hearnii Oxon. L. 2. Sed nihil mutandum.

Porcia tamen lex sola] Vet. lib. *Porcia inde lex*. SIG. Ita et Haverk. invitis aliis omnibus. Originem et exempla hujus erroris v. ad 5, 18, 8.

Quod gravi poena, si quis verberasset necassetve civem Romanum, sanxit] Sigonius 1. de Ant. Jur. Civ. Rom. 6. his addit quasi verba Livii, *sed exsilium irrogari ab eo permisit*. Sed haec non sunt in Livio. Manutius quoque c. 19. lege Porcia civibus *aqua et igni interdictum* scribit. Non volo quidem hoc negare: nam quum haec lex virgas et secures a tergo ac cervicibus civium removisset, tamen, ne maleficia facinorosorum hominum impunita essent, probabile est, illis eadem poenam aliquam facinorum constitutam fuisse; quae vix alia, quam aquae et ignis interdictio, esse potuit. Nec tamen ullo testimonio veterum scriptorum comprobant, lege Porcia quidquam nominatim de aquae et ignis interdictione, et, quod hanc necessario sequebatur, exsilio cautum fuisse. Et Sallust. in Catil. 51. videtur indicare, exsilium civibus condemnatis aliis legibus permissum fuisse, *An*, inquit, *quia lex Porcia vetat* (cives verberari et necari?) *At aliae leges item condemnatis civibus non animam eripi, sed exsilium permitti, jubent*. Et ibid. *Tunc Porcia aliaeque leges paratae sunt, quibus legibus exsilium damnatis permissum est*. Verum haec non incommode ita accipi possunt, quum lex Porcia, ut antea aliae leges de provocatione, negligi coepisset, eam deinde ab aliis, et forsitan a C. Graccho, a quo Porciam relatam opinatur Sigonius, renovatam fuisse. DUK. *quae gravi poena* Portug. Gaertn. Haverk. et Hearnii Oxon. B. [Veith.] V. ad 37, 35, 4. *quod ea gravi poena* Haverk. et plures principum

xit. Valeria lex, quum eum, qui provocasset, vir- 5
gis caedi, securique necari vetuisset, si quis ad-
versus ea fecisset, nihil ultra, quam inprobe factum,
adjecit. Id (qui tum pudor hominum erat) visum, 6
credo, vinculum satis validum legis. nunc vix serio

edd. Quae scriptura inde nata esse videri potest, quod librarius duplicem lectionem hoc modo junctam proposuerit *quod ae gravi poena*; id deinde non intelligens nasutulus mutavit in *quod ea*. Deinde *si quis verberassetve civem* Gaertn. *verberasset necassetne* Florent. Tum *sanxit* non adparet in Leid. 1.

§. 5. *Si quis adversus ea fecisset, nihil ultra, quam inprobe factum, adjecit*] An *facturum*? Cic. de Harusp. resp. [8.] *Qui meam domum violasset, contra rempublicam esse facturum*. 2. ad Att. ep. 24. *Qui eum emisisset, contra rempublicam esse facturum*. J. FR. GRON. *adversus eam fecisset* Lovel. 2. 3. 4. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. N. intellige adversus eam legem. *adversum eam fecisset* Voss. 2. V. ad Epit. Liv. 47. Reliqui vulgatum tuentur. *Adversus ea*, quae nempe lege statuta erant. Deinde *factum* servant omnes libri; at *quam in plebe factum* praefert Hearnii Oxon. L. 1.

§. 6. *Id, qui tum pudor hominum erat*] *Id quia tum pudor* Voss. 2. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. V. ad 36, 33, 5. *Id, quod tum pudor* Lov. 2. et Hearnii Oxon. L. 2. [Veith.] V. ad 37, 35, 3. *Idq; tum pudor* Gaertn. *Id qui tamen pudor* Lovel. 3. V. paullo ante ad §. 3. In verbis sequentibus *vinculum satis validae legis*, pro *satis validum*, Lovel. 1. et Leid. 2.

Nunc vix servo ita minetur quisquam] *Servo* profecto nihil mirum, cum gravius multo et severius servis minari conveniat, quam liberis et ingenuis hominibus. Et recte Petronius [115.] *Poenam ignis gravissimam credimus, ubi servis irascimur.* Quid igitur, si unius literulae facili mutatione sic legamus? *nunc vix serio ita minetur quisquam*: quod ego temere rejiciendum non putem. PETR. PITHOEUS 2. Advers. subsec. 2. Quidam legunt *serio*. quod non probo. Significat enim, cum servis minantur, gravius minari, quam ut dicant *improbe fecisse*. *malum* enim minabantur. ut 4, [49, 13.] *Audistis, Quirites, sicut servis, malum minantem militibus*. SIG. Sigonii liber *serio*, quod approbe damnat. Pall. duo *nunc vix servata minetur quisquam*. GEBH. Pithoeus 2. Advers. 2. *serio*. Neutrum placet. Quidam editi *nunc vix servo suo ita*. Non juvant scripti, nisi quod Flor. *servos ero*. Helm. et Rott. *nunc vix si summo serio minetur*. Unde timide conjiciebam: *nunc vix si summas poenas minetur*. Nempe ipsa lex satis validum vinculum habet. Voss. alter, *nunc vix servata minetur quisquam*. J. FR. GRON. *nunc vix servo ita minetur*, ut erat in edd. Rom. anni 1472. et Parm. praeferunt etiam Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Portug. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. a m. 2. et Hearnii Oxon. N. L. 2. ac B. quod ferri non posse recte Pithoeus vidit. Non enim illud pronuncia-

7 ita minetur quisquam. Bellum ab eodem consule haudquaquam memorabile adversus rebellantes Aequos, quum praeter animos feroces nihil ex anti-
8 qua fortuna haberent, geſtum eſt. Alter consul Appulejus in Umbria Nequinum oppidum circumsedit.

tam *inprobe factum* nimis acerbum, sed nimis leve legis vinculum fuiſſe indicat. Quid mirum itaque, si dominus servo, in quem majus imperium, quam lex in civem habebat, ita Livii tempore non minaretur. Hinc neque placet *nunc vix servis ita minetur*, quod praefert Lovel. 2. neque *nunc vix servo suo ita minetur*, quod supereſt in ed. Mediol. anni 1480. et quibusdam sequentibus. *nunc vix servata minetur* eſt in Voſſ. 2. et Lovel. 3. *nunc vix servo sero ita minetur* in Harlej. *nunc vix servos ero ita minetur* in Florent. unde Cl. Salvinius conjiciebat *nunc vix servo herus ita minetur quisquam*. quod ob cauſſam jam datam admittere nequeo. Pighius in Annal. ad annum CDLIII. p. 383. Pithoei conjecturae et quarumdam edd. lectionis veſtigiis insiſtens, scribendum conjicit *vix serio suis ita minetur quisquam*. Doujatius, una tantum litera in scriptura codd. Helm. et Rott. quam Gronovius dedit, mutata, legebat *nunc vix si summa serio minetur quisquam*; et, per *summa* intelligens summa supplicia, simul repetendum exiſtimabat *ne tunc quidem satis validum fore legis vinculum*. At, si ea lectio probanda erit, tria priora vocabula repeti neceſſe non eſt; sufficit enim *nunc vix*, sc. satis validum legis vinculum videtur, *si summa serio minetur quisquam*. Sed vellem exemplum protuliſſet, ubi *summa minari* pro summa supplicia minari ponatur. Pithoei conjecturam firmat cod. Klock. neque multum inde recedit Leid. 1. qui *vix serii ita minetur* praefert. Eamdem conjecturam etiam Cl. Ant. Perizon. probavit, qui ejus hunc sensum conſtituebat: illam comminationem *inprobe factum* tam parvam vim nunc habituram, ut vix ab serio animo et in re seria proficisci poſſet. Id, quod Gronovio in mentem venit, quamvis longius paullo a Mſtis recedat, non displicet, nisi, pro *summo* emendans *supplicia* vel *supplicia*, legas, *nunc vix, si supplicia serio minetur quisquam*. Voces *serio ita* deerant in Lovel. 4. lacuna tamen relicta, ut conſtet aliquid deeſſe, quod librarius adsequi non potuit. In eodem cod. deerat etiam *τὸ quisquam*.

§. 7. *Haud quaquam memorabile adversus rebellantes Aequos*] *haud quamquam* Florent. Leid. 1. Lovel. 2. 3. 4. et Gaertn. V. ad 7, 26, 8. *haud quicquam memorabile* Leid. 2. Mox *fortuna antiqua*, transpositis vocibus, Portug. Gaertn. et Haverk. et sequens vox *haberent* omittitur in Leid. 1.

§. 8. *Appulejus in Umbria Nequinum oppidum circumsedit*] *Apulejus* unico *p* Florent. Voſſ. ambo, Leid. ambo, Lovel. 3. Port. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. V. ad Epit. Liv. 5. *Nequinium* eſt in Lovel. 4. V. ad cap. seq. §. 1. *circumcedit* in Voſſ. 1.

Locus erat arduus, atque in parte una praeceps] *arduus, altus, atque in parte una prae-*

locus erát arduus, atque in parte una praeceps,
ubi nunc Narnia sita est. nec vi, nec munimento
capi poterat. Itaque eam infectam rem M. Fulvius 9
Paetinus, T. Manlius Torquatus, novi consules,
acceperunt. In eum annum quum Q. Fabium con- 10

ceps Florent. Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. Portug. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. a m. 1. et Hearnii Oxon. C. [Veith.] Sed illud *altus* ex vocis praecedentis interpretatione natum puto. Mox verbum *est* non adparet in Haverk.

Nec vi, nec munimento capi poterat] Pall. *nec in momento capi poterat.* sec. autem et Camp. *nec vi, nec momento capi poterat.* GEBH. *nec vi, nec in momento* Voss. 2. et Portug. V. ad 4, 27, 4. *nec vi in momento* Fragm. Hav. a m. 2. *nec vi momento* Voss. 1. a m. 2. Gaertn. et Haverk. *nec in momento* Leid. 2. Lovel. 2. 3. 4. et Fragm. Hav. a m. 1. *nec vi monimento* Voss. 1. a m. 1. et Lovel. 1. V. ad Livii 4, 10, 6. *nec in monimento* Leid. 1. *vis* et *munimentum* hic fere eo modo sumuntur, quo alibi *vis* et *opera*, vel *arma* et *opera*. 32, 23, 6. *Omnis inde spes pugnantibus in vi, et armis, et operibus erat.* et 36, 23, 1. *Romani quidem operibus magis, quam armis, urbem oppugnabant.*

§. 9. *Itaque eam infectam rem M. Fulvius Paetinus*] *Itaque infectam rem* Voss. 2. Leid. ambo, Lovel. 2. 3. 4. et Fragm. Hav. a m. 1. Deinde *M. Fulvius Paetus* Florent. Voss. 2. Leid. uterque, Lovel. 1. 2. 3. 4. Harlej. Portug. Gaertn. Klock. Haverk. Fragm. Hav. Hearnii Oxon. L. 2. B. C. et edd. omnes usque ad Gronov. *M. Fulvinius Paetus* Oxon. N. At recte Gronovius in ed. anni 1665. substituit *M. Fulvius Paetinus*; quem ita adpellandum esse ex fragmentis Fastor. Capitolin. Triumphal. docet Pighius in Annal. ad annum DCLIV. p. 584. Mox etiam *et Manlius*, pro *T. Manlius*, Florent.

§. 10. *Quum Q. Fabium consulem non petentem omnes dicerent centuriae*] Helm. *consulem appetentem.* Rottend. *consulem appatentem.* Suspicor fuisse *consulem absentem.* V. Sigonium ad c. 22, 9. hujus libri. Neque obest, quod sequitur *ipsum auctorem fuisse.* Potuit enim, ubi audivit hoc agi, venisse in Campum. 8, [22, 4.] *Tribunatumque plebei proximis comitiis absens petentibus praefertur.* J. FR. GRON. *non petentem* servant omnes mei, nisi quod levi et alibi saepius obvio errore *non potentem* datum sit in Voss. 2. V. ad 5, 14, 5. Nihil itaque mutandum puto. Supra 5, 18, 1. *P. Licinium Calvum praerogativa tribunum militum non petentem creant.* 10, 5, 14. *Non petentem, atque adeo etiam absentem, creatum crediders quidam.* Praeterea Fabii praenomen Q. deficit in Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Harlej. Portug. Haverk. [Veith.] et omnibus edd. usque ad Froben. anni 1535. quod intercepisse videtur vox praecedens *quum.* sed *quumq; Fabium* legit Lovel. 2. V. ad 22, 31, 7. Eadem transposita *Q. Fabium non petentem*, vel *potentem*, *quum omnes* praeferunt Voss. 2. et Lovel. 3. Tum *dicerent omnes centuriae* Leid. 2. Lovel. 1. Portug.

sulem non petentem omnes dicerent centuriae, ipsum auctorem fuiſſe Macer Licinius ac Tubero tradunt differendi sibi consulatus in bellicosiorem an-
11 num: eo anno majori se usui reipublicae fore, urbano geſto magiſtratu. ita nec dissimulantem, quid mallet, nec petentem tamen, aedilem curulem cum
12 L. Papirio Cursore factum. Id ne pro certo ponerem, vetuſtior annalium auctor Piso effecit; qui eo

Gaertn. et Haverk. [*non petentem consulem dicerent* Veith.]

Ipsum auctorem fuisse Macer Licinius ac Tubero tradunt] *actorem* Voſſ. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. quem eumdem errorem iidem codices mox infra committunt §. 12. V. ad 1, 26, 5. Tum *Macer Linius* Voſſ. 2. et Lovel. 3. *Marcellinius* Klock. *M. Licinius* Hearnii Oxon. C. Deinde *ac Tubere* Florent. Mox *difendi*, pro *differendi*, Leid. 1.

§. 11. *Eo anno majori se usui reipublicae fore*] *eodem anno* Gaertn. V. ad cap. seq. §. 6. *majore* Lovel. 1. Voſſ. 1. Leid. 2. Haverk. et Fragm. Hav. a m. 1. *eo anno majoris ut suae rei prae furore* sine ullo sensu Lovel. 2. *eo anno majori seu sui seu reipublicae fore* Voſſ. 2. et ita etiam Lovel. 3. nisi quod *furore*, pro *fore*, legat. *eo anno major seu sui rei pro furore* Lovel. 4. *eo anno majori se usui fore* Fragm. Hav. a m. 2. priori scriptura erasa. Mox *nec petentem tum*, pro *tamen*, Lovel. 2. Portug. et Haverk. V. ad 22, 17, 5. *nec petentem tandem* Lovel. 4. V. ad 22, 2, 11.

§. 12. *Fuisse tradit C. Domitium Cn. F. Calvinum et Sp. Carvilium Q. F. Maximum*] Pall. pr. et tert. *fuisse Cl. Domitium.* sec. *fuisse tradit L. Domitium C. Philum Calvinum, Alius Q. Spurium Carvilium et Q. Fabium Maximum.* Vetuſtae quoque editiones *Cl. Domitium* appellant. GEBH. Non facile reperies in Domitiis hoc praenomen. Natum eſt autem Maguntiaci. Andreas et caeteri usque ad Ascensium *Cl. Domitium*, ut et Florentinus. Rott. *C. L. Domitium* Ergo vel *Cn.* vel *L.* scribendum. *Cn.* mavult Pighius [in Annal. ad ann. CDLIV. p. 385.] et eſſe filium Cn. Domitii Calvini eum A. Cornelio Coſſo anno U. C. CDXXI. consulis. J. FR. GRON. V. Suet. in Ner. 1. Sigon. ad Epit. Liv. 13. et Pighium in Annal. ad ann. U. CCCCLXXIII. DUK. *tradit* deeſt etiam in Voſſ. 2. et Lovel. 3. Tum *L. C. Domitium Cn. F. Calvinum* Voſſ. 1. Lovel. 1. et Harlej. *L. C. Domitium cum F. Calvinum* Leid. 2. *L. C. Domitium* se etiam in Oxon. B. L. 2. et N. inveniſſe, Hearne teſtatur. *Cl. Domitium Cn. F. Calvinum* Leid. 1. *Cl. Domitium Cn. F. Columnium* Lovel. 4. *D. Domitium C. N. filium Calvinum* Lovel. 3. *D. Domitium* etiam Oxon. C. apud Hearnium, qui *M. Domitium* in L. 1. offendit. *L. Domitium Cn. F. Calvinum* Fragm. Hav. *L. Domitium C. Fulvium Calvinum* Lovel. 2. *L. Domitium C. Philum Calvinum* Haverk. *L. Domitium Cn. Philum Calvinum* Portug. Conſentio Grono-

anno aediles curules fuisse tradit C. Domitium Cn. F. Calvinum et Sp. Carvilium Q. F. Maximum. Id 13
credo cognomen errorem in aedilibus fecisse: secutamque fabulam mixtam ex aediliciis et consularibus comitiis, convenientem errori. Et lustrum eo anno 14
conditum a P. Sempronio Sopho et P. Sulpicio Saverrione censoribus: tribusque additae duae, Aniensis ac Terentina. Haec Romae gesta.

vio, vel *Cn.* vel *L. Domitium* scribendum esse. Domitios enim non nisi haec praenomina usurpasse, observat Torrent. ad Suet. Aug. 17. V. etiam Inl. Spanhem. de praest. et usu numism. dissert. 10. p. 25. ubi eorum, qui *Cn. Domitium* legunt, sententiam probat. Deinde *et Sp. Carvilium Q. Fabium Maximum* Lovel. 2. *alius Q. Sp. Carvilium et Q. Fabium Maximum* Portug. Haverk. et Gaertn. Hearnius se invenisse testatur *et Q. et Sp. Carvilium Q. F. Maximum* in Oxon. N. *et alius Q. Sp. Carvilium Q. F. Maximum* in B. *et C. Canulium Q. F. Maximum* in L. 1. *et Sp. Carvilium Q. Tuberonem Maximum* in C. Reliqui codd. nihil mutant. Patet itaque, vel Mstos omnes aperte velle, Carvilium hunc fuisse Quinti filium; vel idem ex eorum aberrationibus non obscure colligi posse. Contra Pighius in Annal. priori loco eum *C. Filium* fuisse existimat, idque non aliam ob caussam, quam quod eumdem esse credat illi, qui sex annis postea cum L. Papirio Cursore consulatum gessit, et in Fast. Capitol. Triumph. *SP. CARVILIVS. C. F. C. N. MAXIMVS* vocatur. Sed potuerunt Sp. Carvilii consulis pater Cajus et Sp. Carvilii aedilis curulis pater Quintus fratres fuisse, quorum aedilis nullos postea in republica honores gessisset. Paullo ante *fecit*, pro *effecit*, Haverk.

§. 13. *Errorem in aedilibus fecisse*] *in sedilibus* Lovel. 3. quemadmodum mox *sediliciis* Voss. 2. eodem errore, quo *aedes* et *sedes* in membranis commutari supra vidimus ad 5, 42, 1. *in aedibus* Leid. 1. *in aediles* edd. Rom. anni 1472. et Parm. Tum *fuisse* Haverk. V. ad 31, 45, 2.

§. 14. *A P. Sempronio Sopho et P. Sulpicio Averrione*] *Sulpicio Saverrione* ex Capitolinis lapidibus. SIG. Transpositis nominibus gentilitiis *P. Sulpicio Sopho et P. Sempronio* Florent. Voss. duo, Leid. duo, Lovel. 2. 3. 4. Harlej. Klock. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. Hearnii Oxon. N. C. B. et quaedam edd. antt. *P. Sopho et P. Sempronio* Hearnii L. 2. *P. Sulpicio Sex. Averrione* edd. Rom. anni 1472. et Parm. Deinde *Averrione* servant Florent. Voss. 1. Leid. 1. Lovel. 2. Harlej. Gaertn. et Hearnii Oxon. L. 1. N. ac C. *Avenione* obferunt Voss. 2. et Lovel. 3. *Averione* Leid. 2. Lovel. 1. Portug. et Haverk. *Arrione* Lov. 4. *Averone* Fragm. Hav. *Aversione* Hearnii B. Sed recte Sigonius emendavit *Saverrione*; quod sibi in Msto suo obvium fuisse, Klockius notavit. V. ad 9, 45, 1.

Aniensis ac Terentina] *An-*

1 X. Ceterum ad Nequinum oppidum quum segni
obsidione tempus tereretur, duo ex oppidanis, quorum erant aedificia juncta muro, specu facto ad
2 stationes Romanas itinere occulto perveniunt: inde
ad consulem deducti, praesidium armatum se intra
3 moenia et muros accepturos confirmant. Nec ad-

tensis Gaertn. *Anniensis* Leid. 2. et Lovel. 3. Haec posterior, ut et vulgata lectio ferri posse videntur. Nam tribus illa passim in lapidibus literatis *AN. ANI. ANIENS. ANIESIS*, *ANNIENSIS*, et *ANIENSIS* vocatur; at ultimo modo longe frequentius; ut *Anniensis* potius ex lapsu sculptorum ortum esse credi possit. Turnebus ad Cic. orat. 2. Agrar. 29. *Arniensis* legi debere censet; quomodo in Epit. Liv. hoc lib. etiam praefert ed. Parm. At meminisse oportuerat, duas diversas fuisse tribus *Aniensem* et *Arniensem*; illam hoc loco reliquis additam memorari, hujus institutionem jam supra referri 6, 5, 8. Deinde *et Terentina* Gaertn. *et Tarentina* Voss. 2. Portug. et Haverk. *ac Tarentina* Voss. 1. Leid. ambo, Lovel. 2. 3. 4. Fragm. Hav. Exc. Pithoei, et Hearnii Oxon. L. 2. ac C. *ac Tarrentina* Lovel. 1. Sed nihil mutandum. V. supra ad Epit. Liv. hoc libro.

§. 1. *Ad Nequinum oppidum quum segni obsidione tempus tereretur*] Video in duabus bonae fidei membranis *tereret*. Forte *quum segnis obsidio tempus tereret*. J. FR. GRON. Est inusitatum genus loquendi *obsidio terit tempus*. Aliter Livius 1, 57, 5. *Otium conviviis commessationibusque inter se terebant*. Et 6, 34, 6. *Quum inter se sermonibus tempus tererent*. Non *otium convivia terebant*, nec *sermones tempus tererent*. Et sic alibi. Propius ad scripturam duorum librorum Gronovii accederet *tererent*. DUK. *terretur* Florent. et Leid. 1. *terrentur* Haverk. Solent passim in Mstis verba *terere* et *terrere* inter se confundi. V. supra ad 6, 8, 10. Id quod Gronovius in duabus bonae fidei membranis se vidisse retulit, in nullo mihi codice obvium fuit. Si tamen reperissem, id locum tentandi caussa non exstitisset, sed errori librariorum adscripsissem. Novi enim, eos terminum passivum *ur* vel ejus notam infinitis (* l. innumeris) locis omisisse. Exempla v. ad 1, 17, 6. c. 32, 5. 2, 14, 4. c. 37, 8. Epit. l. 3. in fine. 3, 4, 6. c. 5, 13. c. 23, 2. c. 30, 3. c. 64, 9. 4, 6, 3. c. 12, 4. c. 35, 11. c. 41, 10. c. 51, 4. 5, 5, 6. c. 6, 11. c. 12, 4. c. 16, 1. c. 33, 2. c. 37, 7. c. 43, 2. c. 45, 3. Plura adscribere omitto, ne lectori taedio sim. Paullo ante *Nequinium*, pro *Nequinum*, est in Voss. 2. Lovel. 3. 4. et Portug. V. ad cap. praec. §. 8. et mox hoc cap. §. 5.

Quorum erant aedificia juncta muro] *aedificia inertia muro* Voss. 2. et Lovel. 3. unde conjici posset *inhaerentia*. Sed nihil muto. Mox iidem codd. *ceu itinere occulto*, addita prima voce, praeferunt.

§. 2. *Inde ad consulem deducti*] *ad consules* Leid. 2. Portug. Gaertn. Haverk. et Hearnii Oxon. N. B. ac C. Male. Quamvis enim

spernanda res visa, neque incaute credenda. cum altero eorum (nam alter obses retentus) duo exploratores per cuniculum missi: per quos satis com- 4
perta re, trecenti armati, transfuga duce in urbem ingressi, nocte portam, quae proxima erat, cepere. qua refracta, consul exercitusque Romanus sine

cap. praec. Nequini oppidi obsidionem M. Fulvius Paetinus et T. Manlius accepisse dicantur, verius tamen videtur, alteri tantum eorum obsidionem commissam esse. Mox enim addit Livius hoc cap. *consul exercitusque Romanus sine certamine urbem invasere.* ubi, paucis exceptis, plerique codd. in hanc lectionem consentiunt. Quin et, alteri consuli T. Manlio Etruriam provinciam sorte evenisse, cap. seq. narratur, eique in expeditione mortuo successisse suffectum consulem M. Valerium. Eam sententiam firmant etiam excerpta Fastor. Capitol. triumphal. ubi solius M. Fulvii Paetini triumphus *DE. SAMNITIBVS. NEQVINATIBVSQVE* refertur; quem et egisset T. Manlius, si, antequam in Etruriam proficisceretur, junctis viribus rem cum collega ad Nequinum gessisset. Error itaque, qui in codd. scriptis est, inde natus videtur, quod per compendium scriptum fuerit *ad cos.* vel *ad cons.* in quo compendio passim indocti librarii, nescientes quemadmodum reddendum foret, vel in numero, vel in casu, vel in utroque simul turpiter errarunt. In unius Livii codd. tanta est copia exemplorum, quae partim jam praecesserunt, partim infra sequentur, ut, si ea recensere vellem, lectoris patientia abuterer. Et quidem tanto facilius peccare potuerunt, quod numero plurali non tantum scripserint antiqui *coss.* ut nunc fere fit, sed etiam *cons.* vel *cos.* quo nunc tantum singularis vulgo indicatur. Exemplum est in senatusconsulto de Bacchanalibus, at alibi passim. Similes errores committuntur in explicandis notis, quibus indicantur voces *tribunus militum*. V. supra ad 4, 57, 9. et 6, 6, 3. voces *tribunus plebis*. V. ad 7, 16, 1. (* *praetores* v. ad 24, 23, 1.) *patres conscripti*. V. ad 7, 41, 7. *senatusconsultum*. V. ad 38, 60, 1. et 42, 33, 4. *populus Romanus*. V. ad 39, 47, 11. *censores*. V. ad 43, 14, 6. quaelibet notae numerales. V. ad 42, 12, 9. *respublica*. V. hoc lib. ad c. 37, 16. Mox *inter moenia*, pro *intra*, Lovel. 3. V. ad 5, 27, 3.

§. 3. *Nec aspernanda res visa*] *Haec aspernanda* Haverk. V. ad 32, 20, 7. *Nec aspernenda* Gaertn. Mox *obsessus retentus* Harlej. Deinde *exploratores et per cuniculum missi* Leid. 2. et Lovel. 1. *exploratores per cuniculum missum* Leid. 1. *exploratores per cuniculum missi sunt* Hearnii Oxon. L. 2. [Veith.]

§. 4. *Per quos satis comperta re*] *satis comperata re* Voss. 2. et Leid. 3. V. infra ad 30, 29, 5. Vox autem *re* exsulat a Leid. 1. Deinde *ceperunt*, pro *cepere*, Lovel. 4. et ed. Rom. anni 1472.

Qua refracta, consul exercitusque Romanus] *qua re facta* Voss. 2. et Lovel. 2. 3. ac 4. Ita saepe *factus* et *fractus* confundi

5 certamine urbem invasere. Ita Nequinum in ditionem populi Romani venit. Colonia eo adversus Umbros missa, a flumine Narnia adpellata: exercitus
6 cum magna praeda Romam reductus. Eodem anno ab Etruscis adversus inducias paratum bellum. sed eos alia molientes Gallorum ingens exercitus, fines

solent. V. supra ad 6, 17, 6. *Refringere* in hac re proprium est. Supra 6, 17, 6. *Refracturosque carcerem minabantur.* 10, 34, 12. *Refractis foribus, paucos graves aetate aut invalidos inveniunt.* c. 43, 5. *Simul et refringebantur portae, et vis undique in muros fiebat.* Infra 23, 18, 2. *Moliri portas, et claustra refringere parat.* 24, 46, 3. *Ex interiore parte vi claustra refringere jubet.* 25, 9, 15. *Ceteros vigiles obtruncant, refringuntque portam proximam.* c. 24, 3. *Prope Hexapylon est portula magna vi refringi coepta.* c. 25, 9. *Refractisque foribus quum omnia terrore ac tumultu streperent.* 27, 15, 18. *Inde et proxima refracta porta.* 28, 3, 13. *Securibus dolabrisque caedebantur et refringebantur portae.* Tum *côss. exercitusque* Lovel. 4. *consules exercitusque* Lovel. 3. Portug. Gaertn. et Haverk. V. modo ad §. 2. Mox *invaserunt* Lovel. 4.

§. 5. *Ita Nequinum in ditionem populi Romani venit*] *Nequinium* Voss. 2. Lovel. 4. et Portug. V. supra hoc cap. §. 1. Tum *in dictionem* Lovel. 1. *in dedicio* Lovel. 2. *in dedicionem* Gaertn. *in deditionem* Leid. 2. Portug. et Haverk. Vulgatum, reliquorum codicum auctoritate firmatum, verius est. *Ditio* et *Deditio* saepius in Mstis commutantur. V. ad Liv. 26, 21, 17. Deinde *pervenit* Haverk. Sed et hic receptam lectionem praefero. V. infra ad 33, 37, 4.

A flumine Narnia adpellata] *a Nare flumine Narnia adpellata* edd. vett. usque ad Frobenium, qui, consensu omnium scriptorum, anno 1535. vocem *Nare* omisit, nisi quod unus eam servet Harlej. quem non audiendum censeo. *Narvia* Portug. Mox *Romam deductus*, pro *reductus*, Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 2. [Veith.] V. ad 6, 26, 8.

§. 6. *Eodem anno ab Etruscis adversus inducias paratum bellum*] Biennio ante, consulibus M. Livio et C. Aemilio, induciae datae erant Etruscis ad biennium ab dictatore M. Valerio. quo pacto igitur parabant bellum *adversus inducias*? GLAR. Induciae datae erant in biennium Livio et Aemilio consulibus extremo anno CDLI. At hoc anno, qui est CDLIV. *adversus inducias* parant bellum. Recte. non enim biennium completum est, neque enim annus, quo datae sunt, numeratur. Hoc dixi, ut defenderem a Glareani calumnia Livium. †. „ Magna vero calumnia, si „ quis dicat, aliquem memoria „ lapsum! „ †. SIG. Recte Sigonius Livium contra Glareanum defendit. Non tamen necesse est, ut cum eodem Sigonio annum, quo induciae datae sunt, non computemus. Anno enim, qui consulatum M. Valerii et Q. Appuleji proxime praecessit, sive

ingressus, paullisper a proposito avertit. Pecunia 7
deinde, qua multum poterant, freti, socios ex hostibus facere Gallos conantur, ut eo adjuncto exercitu cum Romanis bellarent. De societate haud ab- 8
nuunt barbari: de mercede agitur. qua pacta acceptaque, quum parata cetera ad bellum essent, se-

eo M. Livius Denter. et C. Aemilius consules fuerint, sive eo M. Valerius sine consulibus dictaturam gesserit, Etruscis *induciae biennii datae* sunt supra c. 5, 13. et quidem, ut ex ordine narrationis Livianae patet, anno illo exeunte. Anno proximo M. Valerio et Q. Appulejo consulibus Etruscum adversae belli res, et induciae quietum tenuerunt. V. c. 6, 2. Sed anno, qui proxime secutus est, ab Etruscis adversus inducias paratum est bellum, ut hoc loco refert, et quidem, quod iterum narratio Livii exigit, ejus anni initio, ut vix biennii inducias per sesquiannum observarint. Ceterum *Eo anno*, pro *Eodem*, Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Portug. Gaertn. Haverk. et Hearnii Oxon. B. Saepius pronomina *is* et *idem* inter se commutantur. V. ad 1, 26, 10. c. 39, 1. 2, 18, 2. c. 23, 9. 3, 21, 2. 4, 10, 1. c. 13, 10. et 11, c. 46, 6. 5, 13, 9. c. 48, 4. 6, 5, 8. c. 9, 5. 7, 28, 5. 8, 14, 11. c. 17, 11, c. 37, 5. 9, 8, 2. c. 19, 3. c. 46, 1. 10, 7, 2. c. 9, 11. hoc cap. §. 7. c. 11, 9. c. 23, 1. c. 30, 1. 22, 2, 2. 31, 26, 5. 37, 58, 3. 38, 8, 11. 39, 44, 10. c. 55, 6. 40, 2, 5. c. 16, 7. et pluribus aliis locis.

Sed eos alia molientes Gallorum ingens exercitus etc. *a proposito avertit*] Vide, num legendum *talia*, pro *alia*: non enim alioqui haec verba facile intellectu. GLAR. Doujatius vel *alia* intelligit, nempe habito respectu exercitus Gallorum et pactae cum iis societatis, vel probat conjecturam Glareani: quae et mihi non displicet. *alia* et *talia* interdum in Mstis commutari solent. V. quae supra notata sunt ad 5, 2, 13. Deinde *Gallorum exercitus ingens* Lovel. 3. et insuper *advertit* Fragm. Hav. a m. 1. Etiam haec verba librarios in membranis vetustis confudisse, supra vidimus ad 1, 12, 10.

§. 7. *Ut eo adjuncto exercitu cum Romanis bellarent*] *eo advento exercitu* Pal. pr. exhibet: sec. vero *eodem adjuncto*. GEBH. *eodem adjuncto exercitu* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Portug. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. a m. 2. et Hearnii Oxon. N. ac B. [Veith.] V. paullo ante ad §. praec. *eo advento exercitu* Voss. 2. et Lov. 3. Voces *ut eo adjuncto* desunt in Flor. Mox *debellarent*, pro *bellarent*, Klock. V. ad Liv. Epit. 37.

§. 8. *De societate haud abnuunt barbari*] Rescribunt Pall. duo. *De societate haud anuunt ut barbari*. GEBH. Ita et Lovel. 3. *haud annuunt barbari* Fragm. Hav. a m. 1. et Lovel. 4. a m. 2. in quo *annuerunt* exstitit a m. 1. V. infra ad 36, 34, 6.

Sequique Etruscus juberet, inficias eunt] Elegantem non diffiteor esse hanc lectionem: atque ideo non valde probo, quod offerunt Pall. duo *sequique Etruscos juberentur*, *inficiaverunt*. sec. *infitiantur*: cui adstipula-

quique Etruscus juberet, inficias eunt, *mercedem*
9 *se belli Romanis inferendi pactos. quidquid accepe-*
rint, accepisse, ne agrum Etruscum vastarent, ar-
10 *misque lacesserent cultores. Militaturos tamen se,*
si utique Etrusci velint; sed nulla alia mercede,
quam ut in partem agri accipiantur, tandemque
11 *aliqua sede certa consistant.* Multa de eo concilia
populorum Etruriae habita. nec perfici quidquam
potuit;

tur Camp. GEBH. *sequique Etruscos juberentur* Voss. 2. Lov. 2. 3. et Portug. *sequique Etruscos juberent* Lovel. 4. *sequique Etruscos juberet* Leid. 1. et Fragm. Hav. a m. 1. *sequi Etruscus juberet* Haverk. *se quisque Etruscus juberet* Harlej. Deinde *inficiarunt* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. *inficiaverunt* Voss. 2. et Lovel. 3. *inficiantur* Lovel. 2. Portug. Gaertner. Haverk. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. C. N. ac B. Quod ex alterius expositione natum est. V. ad 31, 31, 9.

§. 9. *Quidquid acceperint, accepisse*] *acceperunt* Fragm. Hav. Mox *lacesserant*, pro *lacesserent*, Leid. 1.

§. 10. *In partem agri accipiantur, tandemque aliqua sede certa consistant*] *in partem agri acciperentur* Leid. 2. *in parte agri accipiantur* Gaertn. Sed *accipere in partem*, ut *vocare in partem* supra 5, 21, 5. ubi vide. Deinde *sede aliqua certa* Lovel. 4. *alia sede certa* Portug. a m. 1. V. ad 25, 38, 3. Paullo ante *Militaturos se tamen* alio ordine Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. et Haverk.

§. 11. *Non tam quia inminui agrum, quam quia*] Vocula *non* deficit in Harlej. *non tam, quia minui agrum* legit Leid. 2. *non tamquam minui agrum* Gaertn. *non tam quia in unum agrum* Haverk. Voces *quia inminui agrum*, *quam* exsulant a Leid. 1. Praeterea *quam quod* est in Portug. et Haverk. ut ita *quod* inferatur post *quia*, quemadmodum contra τῷ *quod* prioris membri in altero subjungitur *quia* 6, 15, 6. *Sive quod et ipse in parte praedae sis, sive quia vanum indicium est.* ubi alia vide. Servant tamen reliqui omnes codices *quia*, unde ipsi substitutum *quod* a librariis profectum arbitror, qui alibi has voces commutarunt. V. infra ad 38, 36, 4. Paullo ante *consilia populorum Etruriae*, pro *concilia*, Lovel. 2. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. Male. Significatur enim plurium Etruriae populorum communis respublica: quod non *consilium*, sed *concilium*, dicitur. V. ad Livii 44, 2, 5.

Adcolas sibi quisque adjungere tam efferatae gentis homines horrebat] *adcola sibi quisque* Leid. 1. Sed ultima prioris vocis intercepta est ab initiali sequentis. V. infra ad 37, 29, 5. Deinde *tam efferatas gentes homines horrebat* Voss. 2. et Lovel. 3. *tam efferatas gentes hominesque horrebat* Fragm. Hav. a m. 1. *tam efferatas gentes homi-*

potuit; non tam quia inminui agrum, quam quia
adcolas sibi quisque adjungere tam efferatae gentis
homines horrebat. ita dimissi Galli pecuniam ingen- 12
tem sine labore ac periculo partam retulerunt. Romae
terrorem praebuit fama Gallici tumultus ad bellum E-
truscum adjecti: eo minus cunctanter foedus ictum
cum Picenti populo est.

XI. T. Manlio consuli Etruria provincia sorte 1
evenit; qui, vixdum ingressus hostium fines, quum

nes horrebant Lovel. 2. et 4. a m. 1. in quo posteriori altera manus emendavit *tam efferatae gentis.*

§. 12. *Pecuniam ingentem sine labore ac periculo paratam retulerunt*] Vet. lib. *partam.* SIG. Pal. sec. *sine labore ac periculo partam tulerunt.* GEBH. *sine labore et periculo* Lovel. 4. et Fragm. Hav. Tum *paratum* superest in Florent. Voss. utroque, Leid. utroque, Lovel. 3. 4. Harlej. Fragm. Hav. Exc. Pithoei, et Hearnii Oxon. N. Voces illas saepissime in Mstis confundi, supra vidimus ad 5, 6, 1. Tandem *retulere* Lovel. 4. Paullo ante etiam *Itaque dimissi Galli* Lovel. 2. V. infra ad 21, 53, 7. In verbis etiam sequentibus *Romanis terrorem praebuit,* pro *Romae,* Hearnii Oxon. L. 1. [*adjecti; id minus* Veith.]

§. 1. *T. Manlio consuli Etruria provincia sorte evenit*] Thuan. Rott. Helm. Voss. *T. Manlio* (quidam *Mallio*) *consuli sorte evenit.* Duarum vocum nullum vestigium. Voss. alter *sorte Etruria evenit.* Lege: *Romae terrorem praebuit fama Gallici tumultus ad bellum Etruscum adjecti: (eo minus cunctanter foedus ictum cum Picenti populo est) T. Manlio consuli sorte evenit.* Nempe bellum Etruscum cum tumultu Gallico. J. FR. GRON. Duae voces, quas a suis abesse testatur Gronovius, non adparent etiam apud me in Leid. utroque, Lovel. 1. Gaertn. Portug. Fragm. Hav. Exc. Pithoei, et Hearnii Oxon. N. B. ac C. [Veith.] An tamen ejiciendae sint, ut eidem visum fuit, admodum dubito. Voces *provincia sorte* ignorat Lovel. 3. unam *provincia* Lovel. 4. *provincia Etruria* alio ordine praeferunt Florent. et Lovel. 2. Deinde *forte evenit* Portug. et Hearnii Oxon. B. sollemni errore, de quo supra dictum est ad 1, 4, 4. *forte venit* Leid. 1. *forte venit* Lovel. 2. Fragm. Hav. et Florent. sed prima litera ultimae vocis intercepta est a finali praecedentis. V. ad 9, 12, 1. *evenit sorte* vocibus transpositis Haverk. Ceterum Manlii praenomen exsulat a Leid. 1. Lovel. 2. 3. 4. Fragm. Hav. a m. 1. et Hearnii Oxon. L. 2. *Marcus* vocatur in Voss. 2.

Qui, vixdum ingressus hostium fines, quum exerceretur inter equites] *qui dum vix ingressus hostium fines* Harlej. Portug. Haverk. et edd. Rom. anni 1472. et Parm. Male. De vocula *vixdum* v. ad 32, 28, 4. Tum *fines hostium* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Por-

exerceretur inter equites, ab rapido cursu circumagendo equo effusus, extemplo prope exspiravit.
2 tertius ab eo casu dies finis vitae consuli fuit. Quo velut omine belli accepto, Deos pro se commisisse
3 bellum memorantes Etrusci sustulere animos. Romae; tum desiderio viri, tum incommoditate tem-

tug. et Haverk. Deinde *quum* deficit in Voss. 2. Editores, qui primos illos modo memoratos secuti sunt, quum viderent, si *dum vix* legatur, aliquid superesse, ipsi etiam vulgari curarunt *qui dum, vix ingressus hostium fines, exerceretur*. Ita exhibetur in ed. Mediol. anni 1480. Tarvis. utraque, aliisque. Verum ita saltem dari oportuerat *qui dum exercetur*, vel *qui quum exerceretur*. V. ad 1, 40, 7. Deinde *intra equites* Voss. 2. V. ad 5, 27, 2. Mox *a rapido cursu* idem Voss. 2. et Lovel. 3.

§. 2. *Tertius ab eo casu dies finis vitae consuli fuit*] Vox *dies* deficit in Gaertn. *die* a m. 1. praefert Florent. Sed ibi ultima litera intercidisse videtur ob similitudinem primae vocis sequentis. V. ad 4, 33, 11. Deinde *finis vitae consulis fuit* Leid. 2. Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. B. Verum hic vel librarium in errorem induxit compendium *cos*, de quo dictum est ad cap. praec. §. 2. vel litera sibilans in fine vocis ex principio sequentis repetita est. V. ad 4, 33, 10. Vulgatum adstruitur ex illis, quae supra notata sunt ad 2, 30, 9. Vox *fuit* deficit in Lovel. 4.

Quo velut omine belli accepto] Pall. pr. et tert. *omine bene accepto*. GEBH. Ita et Voss. 2. ac Lovel. 3. quorum prior etiam *veluti* praefert. *Quo velut homine belli accepto* Leid. 1. perperam in initio mediae vocis addita adspiratione. V. Ampl. Cuperum ad Lactant. de Mort. Persec. 18. *Quo velut omen belli accepto* Haverk. *Quod velut omen belli accepto* Gaertn. Mox *bellum commemorantes*, pro *memorantes*, Lovel. 2.

§. 3. *Romae, tum desiderio viri, tum incommoditate temporis*] *cum desiderio viri* Florent. a m. 1. Leid. 1. Lovel. 4. Harlej. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. a m. 1. et Exc. Pithoei. [Veith.] V. supra ad 6, 23, 3.

Ut Patres ab jubendo dictatore] Videtur scribendum *nuntius fuit. Patres ab jubendo dictatore c. s. c. ex sent. pr. habita, deterruerunt*. J. FR. GRON. Gronovium inpulisse videtur, ut locum conjectura tentaret, quod non videret, unde penderet τo *ut*. At solet interdum *ut* poni pro adeo ut. Supra 2, 18, 8. *Magnus plebem metus incessit, ut intentiores essent ad dicto parendum*. ubi v. quaedam. hoc lib. c. 18, 5. *Eo profectum est, quod mature ventum erat, ut quosdam Etruriae populos metus Romani nominis comprimeret*. ubi male quidam codd. *quod adeo mature*. Nulli codices Gronovio favent; servant enim omnes voculam *ut*, servant etiam *deterruerint*, nisi quod *deterruit* sit in Haverk. *decreverint* in Fragm. Hav. a m. 1. *deterruerunt* in Gaertn. Praeterea *ab jubendo dictatorem*

poris, tristis nuncius fuit: ut Patres ab jubendo dictatore consulis subrogandi comitia, ex sententia principum habita, deterruerint. M. Valerium con- 4
sulem omnes sententiae centuriaeque dixere, quem senatus dictatorem dici jussurus fuerat. tum extemplo in Etruriam ad legiones proficisci jussit. Adven- 5

Lovel. 3. V. 40, 49, 1. Tum *consuli subrogandi comitia* Lovel. 4. An voluit *consuli subrogando comitia?* Utrumque Livio in usu fuit. Locutionem *comitia consuli subrogando* inlustravi ad 2, 8, 3. alterum obcurrit 3, 19, 2. *Tenuere contentiones usque ad comitia consulis subrogandi.* Ubi nunc nihil mutandum agnosco. 6, 39, 5. *Quum tribunorum plebi creandorum indicta comitia essent.* (**comitia ferendae legis* 45, 35, 7.) Quum itaque reliqui scripti vulgatum servent, nihil mutandum puto. In codice autem, qui *consuli subrogandi* dedit, prioris vocis litera finalis sibilans intercepta est a prima vocis sequentis. V. ad 37, 29, 5. Tandem *ex sententia principis* Gaertn. Male. V. ad 3, 6, 8. Clericus, postquam Gronovii emendationem recensuisset, addit, videri majus aliquod mendum latere. Si rationem, quam hujus effati nullam video, addidisset, de ea judicandi locus foret. Doujatius hac periphrasi verba Livii inlustrare conatur. „ Patres a jubendo dictatore non deterruerunt „ habita comitia; sed primorum „ sententiae de habendis comitiis „ consularibus, quos secuti reliqui. „ Haec ille. Sed non intellexit, quid Livius his verbis, *comitia ex sententia principum habita*, innuerit. Indicat enim, ideo Patres a jubendo dictatore deterritos esse, quoniam consul subrogatus sit, quem principes senatus populo commendarant, et dictatorem jussuri erant, nisi consul creatus fuisset, ut constat ex verbis sequentibus. eodem fere modo, quemadmodum de Camillo supra habemus 6, 6, 6. *Senatus Diis agere gratias, quod Camillus in magistratu esset. Dictatorem quippe eum dicendum fuisse, si privatus esset.* *Ex sententia* itaque est ex voluntate, ex voto. Infra hoc lib. c. 30, 1. *Et in Etruria res ex sententia gesta.* V. Hadr. Cardin. de ling. Lat. p. 138.

§. 4. *M. Valerium consulem omnes sententiae centuriaeque dixere*] Hic est *M. Valerius Corvus*, qui anno priore v. hoc vere vi. consul creatus est, Plutarcho, Livio, et Cicerone, et Suetonio auctoribus. SIG. Consentit Pighius in Annal. ad ann. CDLIV. p. 385. *dixerunt* est in Lovel. 4. Mox *jussurus fuerit*, pro *fuerat*, Portug. Gaertn. et Haverk. Deinde *eum extemplo*, pro *tum*, Portug. V. ad 9, 35, 7. Tandem *proficisci jubet*, pro *jussit*, Lovel. 3. et Gaertn.

§. 5. *Adventus ejus compressit Etruscos*] Palat. secund. *adventus dies ejus.* GEBH.

Ut nemo extra munimenta egredi auderet] Vet. lib. *munitiones.* SIG. Pal. sec. *extra munitiones.* GEBH. Ita et Portug. Gaertn. atque Hearnii Oxon. B. *ut nemo munitiones egredi auderet* Haverk. Supra 3, 68, 2. E

tus ejus compressit Etruscos, adeo ut nemo extra munimenta egredi auderet, timorque ipsorum obsi-
6 dioni similis esset. neque illos novus consul vastandis agris urendisque tectis, quum passim non villae solum, sed frequentes quoque vici, incendiis fuma-
7 rent, elicere ad certamen potuit. Quum hoc segnius bellum opinione esset, alterius belli, quod multis in vicem cladibus haud inmerito terribile erat, fama Picentium, novorum sociorum, indicio exorta est: *Samnites arma et rebellionem spectare, seque*

gredimini extra portam Esquilinam. ubi unum etiam codicem praepositionem omittere notavimus. *Munimenta* autem et *Munitiones* etiam supra commutantur. V. ad 9, 37, 7.

Timorque ipsorum obsidioni similis esset] *timorque eorum* Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. L. 1. ac B. Vox *ipsorum* deficit in Harlej. et multis edd. antt. Recepit jam Parm. et mox Aldus. Tum *obsidionis similis* Leid. 2. et Lovel. 1. V. ad 6, 13, 3. Ultima litera vocis *obsidionis* hic repeti potuit ex initio sequentis. V. infra ad 28, 25, 2. *obsidioni similis* autem est similis timori obsessorum. V. Gronov. 4. Obs. 8. p. 122.

§. 6. *Frequentes quoque vici incendiis fumarent, elicere ad certamen potuit*] Vox *vici* deficit in Portug. Hinc *firmarent* est in Haverk. *dicere ad certamen* in Florent. pro quo Salvinius scribendum conjicit *ducere ad certamen.* Male. Nam literis *e* et *l* in *d* coalescentibus, ex *elicere* scribae errore factum *dicere.* Ejusdem erroris alia exempla v. ad 40, 28, 2. *ad certamen elicere* Harlej. et edd. Aldo priores.

Paullo ante *illorum novus consul vastandis agris*, pro *illos*, Portug.

§. 7. *Quod multis in vicem cladibus haud inmerito terribile erat*] Pall. duo, *quod de multis invicem cladibus.* GEBH. Ita et Voss. 2. et Lovel. 3. *quod multis invicem cladibus habitis inmerito* Lovel. 2. Paullo ante *Quumque hoc segnius*, addita vocula *que*, Fragm. Hav. *Quumque segnius* Lovel. 2.

Novorum sociorum indicio exorta est] *iudicio* Haverk. V. ad 7, 39, 5. *initio* Lovel. 4. *incendio* Leid. 1. *sociorum novorum indicio* edd. antt. usque ad Aldum, qui ordinem, consentientibus scriptis omnibus, uno tantum Harlej. adversante, mutavit eo modo, ut nunc editur. Klockius ad verba proxime praecedentia in margine Livii notavit, malle se vocem *fama* abesse; at quis tum sensus in his verbis erit, et unde *τὰ alterius belli*, item hic *exorta est* pendebunt, indicare debuisset. Manus docta etiam vel *fama* vel *indicio* abundare ad oram ed. Curionis monuit. In ea scilicet opinione fuit is, qui ita censuit, *fama* hic po-

ab iis sollicitatos esse. Picentibus gratiae actae, 8
et magna pars curae Patribus ab Etruria in Samnites versa est. Caritas etiam annonae sollicitam ci- 9
vitatem habuit: ventumque ad inopiae ultimum foret, ut scripsere, quibus aedilem fuisse eo anno Fabium Maximum placet, ni ejus viri cura, qualis in bellicis rebus multis tempestatibus fuerat, talis domi tum in annonae dispensatione, praeparando
ac convehendo frumento, fuisset. Eo anno (nec 10
traditur caussa) interregnum initum. interreges fue-

ni casu sexto; quum, primo accipi debere, sensus manifeste postulet. Mox *rebellionem exspectare*, pro *spectare*, Lovel. 3. V. ad 6, 33, 1.

§. 9. *Ut scripsere, quibus aedilem fuisse eo anno Fabium Maximum placet*] *scripserunt* Lovel. 4. Hinc *fuisse* deficit in Leid. 2. Tum *eodem anno* praefert Lovel. 2. V. ad cap. praec. §. 6. Deinde in verbis sequentibus *nisi*, pro *ni*, Gaertn. V. ad 23, 1, 8.

Talis domi tum in annonae dispensatione, praeparando] *talis domi tamen* Lovel. 3. V. ad 22, 17, 5. *tum* deficit in Lovel. 2. et Gaertn. Ejus particulae potestatem hoc loco non adsecutus est librarius Lovel. 4. qui nobis hoc loco *tum in annonae dispensatione, tum in praeparando* dedit. *in annonae dispositione* legunt Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. B. Male. Supra 4, 12, 10. *Revolutus ad dispensationem inopiae, profiteri cogendo frumentum et vendere.*

§. 10. *Interregnum initum. interreges fuere Ap. Claudius, dein P. Sulpicius*] *tamen interregnum initum*, addita prima voce, quam reliqui omnes recte non agnoscunt, Lovel. 2. Tum *interreges fuerunt* Lov. 4. Hinc *deiñ P. Sulpicius* Lovel. 1. et Gaertn. *deinde P. Sulpicius* Voss. 2. Leid. 2. Lov. 2. Port. Haverk. et quaedam ex edd. prioribus. Sed vocem *dein* non agnoscit Lovel. 4. Ceterum ad hunc Ap. Claudium, vulgo Caecum cognominatum, Pighius in Annal. ad ann. CDLV. p. 388. et Gronov. 1. Obs. 25. p. 201. referunt verba Cic. in Bruto 14. *Possumus suspicari disertum M'. Curionem, quod is tribunus plebis, interrege Ap. Claudio, diserto homine, comitia contra leges habente, quum de plebe consules non accipiebat, Patres antea auctores fieri coëgerit.* Hinc Livium erroris arguunt, qui non Ap. Claudium, sed P. Sulpicium, comitia consularia habuisse scribit, quum ipsum quoque Ap. Claudium ea habuisse velint. Putant enim, ante Ap. Claudium fuisse alium adhuc interregem, qui, ut moris apud Romanos fuisse scribit Ascon. ad Cic. Orat. pro Mil. 5. comitia non habuit. Ei deinde succedentem Ap. Claudium, ex insita pertinacia consulatum patriciis reddere conatum, nullius de plebe

re Ap. Claudius, dein P. Sulpicius. Is comitia consularia habuit. creavit L. Cornelium Scipionem, Cn.
11 Fulvium consules. Principio hujus anni oratores Lucanorum ad novos consules venerunt, questum, *quia conditionibus perlicere se nequiverint ad societatem armorum, Samnites infesto exercitu ingressos*
12 *fines suos vastare, belloque ad bellum cogere. Lucano populo satis superque erratum quondam: nunc ita obstinatos animos esse, ut omnia ferre ac pati tolerabilius ducant, quam ut umquam postea nomen*

candidati rationem habere voluisse. Verum quum, repugnante M.' Curione, id obtinere non posset, non peractis comitiis interregno abiisse: at P. Sulpicium demum consules creasse, alterum patricium, alterum ex plebe. Mihi res anceps esse videtur. Sed forte Livius suos habuit, quos secutus sit, annales, ab illis, quibus Cic. usus est, diversos.

Creavit L. Cornelium Scipionem, Cn. Fulvium consules] Vocem *Scipionem* omittunt Gaertn. et Haverk. Deinde inter utriusque nomina interponitur copula *et* in Harlej. et primis edd. usque ad Froben. qui anno 1535. eam omisit, adstipulantibus reliquis scriptis. V. ad 2, 17, 1. Deinde *M. Fulvium* legunt Leid. 2. et Lovel. 1. Sed *Cnaei* praenomen ei tribui in Fragm. Fastor. Trimph. observat Pigh. in Annal. ad ann. CDLV. p. 387. Solent autem librarii passim *Marcum* pro *Cnaeo* dare. V. ad 7, 12, 1. Deinde *consulem* Voss. 2. et Lovel. 3. V. ad cap. praec. §. 2.

§. 11. *Oratores Lucanorum ad novos consules venerunt, questum*] De hac legatione Lucanorum Romam, et Romanorum ad Samnites, v. Dionysii Halicarnassei ἐκλογὴν περὶ πρεσβειῶν tertiam. J. FR. GRON. *ad novos consules venere* Lovel. 4. *ad novos consules venerant* Harlej. Tum *quesitum* Portug.

Quia conditionibus pellicere se nequiverint ad societatem armorum] *quare conditionibus* Lovel. 3. Tum *se pellicere* Portug. et Haverk. *perlicere se* Leid. 1. Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. B. Sed voces hae desunt in Lovel. 4. relicta lacuna. Deinde *nequiverant* Portug. et Haverk. *nequiverunt* Voss. ambo, Leid. ambo, Lovel. 1. 2. 3. 4. Gaertn. Fragm. Hav. et apud Hearnium Oxon. N. ac L. 2. Caussam ita errandi jam supra indicavi ad 2, 8, 5. *nequierint* ediderunt Mediol. anno 1470. eosque secuti plures usque ad Aldum. Ea contractione Livium delectatum fuisse, verum est. V. ad 29, 34, 12. Non tamen eam ob caussam invitis libris ubique obtrudi debet. Insuper *ad societatem amorum* Leid. 1. et Lovel. 4. *ad societatem annorum* Voss. 2. Lovel. 3. et Portug. V. ad 6, 38, 1. Tandem Doujatius existimat, orationem magis perspicuam futuram, si, voce *Samnites* trajecta, Li-

Romanum violent. Orare Patres, ut et Lucanos in 13
fidem accipiant, et vim atque injuriam ab se Samnitium arceant. Se, quamquam, bello cum Samnitibus suscepto, necessaria jam facta adversus Romanos fides sit, tamen obsides dare paratos esse.

XII. Brevis consultatio senatus fuit. ad unum 1
omnes jungendum foedus cum Lucanis, resque repetendas ab Samnitibus, censent. Benigne re- 2
sponsum Lucanis, ictumque foedus. Feciales missi, qui Samnitem decedere agro sociorum, ac de-

vius scripsisset, *questum, Samnites, quia conditionibus pellicere se nequiverint ad societatem armorum, infesto exercitu* etc. Sed, quod dubium aut obscurum in verbis Livii adtento lectori esse potuit, non invenio.

§. 12. *Nunc ita obstinatos animos esse*] *obstinatos animo* Hearnii Oxon. N. quomodo etiam edi curavit Gronovius anno 1665. quod scribarum errori tribuendum videtur, licet eam lectionem etiam Doujatius retinuerit. Sed vulgatum tuentur reliqui omnes Msti et edd. Et recte. Supra 2, 65, 5. *Restitere primo obstinatis animis.* ubi alia vide. et 5, 41, 1. *Adventum hostium obstinato ad mortem animo exspectabant.* Verbum *esse* deficit in Lovel. 4. Mox *tolerabilius dicant*, pro *ducant*, Haverk. V. ad 38, 43, 1.

Quam ut umquam postea nomen Romanum violent] Vocula *quam* desit in Haverk. sequens *ut* in Lovel. 3. Tum *numquam* praefert Portug. Hinc *Romanum nomen* Lovel. 4.

§. 13. *Bello cum Samnitibus suscepto, necessaria jam facta*] *suspecto* Haverk. literis male transpositis. V. ad 28, 6, 12. Deinde *necessaria ut facta* Lovel. 2. Paullo ante *Orare Patres, et Lucanos*, omissa vocula *ut*, Klock. Et solet quidem omitti post verba orandi. hic tamen ceterorum eam defendentium concors consensus apud me praevalet.

§. 1. *Resque repetendas ab Samnitibus censent*] *resque petendas* Florent. Voss. uterque, Leid. uterque, Lov. 1. 2. 3. Fragm. Hav. a m. 1. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. At hodie tironibus apud nos notum est, sollemne in hac re verbum esse *repetere*. Tum *eent*, id est *essent*, Fragm. Hav. *censuit* Haverk. Paullo ante a principio cap. *Sed ejus consultatio senatus fuit* Lovel. 3. Tò *fuit* deest in Harlej. at voces *cum Lucanis, resque repetendas* etc. *ictumque foedus* in Gaertn. Cui errori caussam dedit repetitio vocis *foedus*. V. ad 9, 11, 11.

§. 2. *Feciales missi, qui Samnitem decedere agro sociorum, ac deducere exercitum*] *Fecialesque missi* Lovel. 2. Tum *Samnitem decedere agrum sociorum* Portug. *Samnitum decedere agrum sociorum* Haverk. Deinde

ducere exercitum finibus Lucanis juberent. quibus obviam missi ab Samnitibus, qui denunciarent, *Si quod adissent in Samnio concilium, haud inviolatos*
3 *abituros*. Haec postquam audita sunt Romae, bellum Samnitibus et Patres censuerunt, et populus jussit. Consules inter se provincias partiti sunt. Scipioni Etruria, Fulvio Samnites obvenerunt; diversique, ad suum quisque bellum, proficiscuntur.
4 Scipioni, segne bellum et simile prioris anni mili-

ac exercitum deducere Leid. 2. et Lovel. 1. quod Livianum non esse, patebit ex illis, quae infra dicentur hoc lib. c. 36, 17. Mox *a Samnitibus* Fragm. Hav.

Si quod adissent in Samnio concilium, haud inviolatos abituros] *Si quidem abiissent in Samnio consilium* Gaertn. *Sique audissent in Samnio cō alium* Lovel. 3. *audissent* etiam Voss. 2. Leid. 1. et Fragm. Hav. a m. 1. Ita saepe lapsi sunt scribae, ut verba *audire* et *adire* confuderint. V. supra ad 8, 2, 9. et 9, 25, 5. (* 37, 29, 5.) Adde Cel. Burm. ad Suet. Tiber. 27. Deinde *inviolatum abituros* Lovel. 3. *inviolatum habituros* Voss. 2. *inviolatos habituros* Leid. 1. Haverk. Fragm. Hav. a m. 1. et quaedam edd. vett. Haec etiam aberratio in Mstis frequens est, ut, addita vel detracta perperam adspiratione, verba *habiturus* et *abiturus* commutentur. V. infra ad 22, 59, 19.

§. 3. *Bellum Samnitibus et Patres censuerunt*] Vocula *et* non comparet in Gaertn. et Hearnii Oxon. L. 1. Sed v. ad 2, 44, 4. Mox voces *et populus jussit* exsulant ab Harlej.

Consules inter se provincias partiti sunt. Scipioni Etruria, Fulvio Samnites] *intra se* Voss. 2. V. ad 5, 27, 2. *Consules provincias inter se partiti sunt* Gaertn. *Consules inter se partiti provincias sunt* Portug. Τὸ *sunt* deficit in Haverk. Si conjecturis indulgere liberet, videri posset scribendum esse *Coss*, id est *Consulibus, inter se provincias partitis, Scipioni Etruria, Fulvio Samnites obvenerunt*. et τὸ *sunt*, quod praeter unum memoratum reliqui codd. servant, natum censerem ex ultima litera vocis *partitis*, quam inde diductam librarii mutassent in verbum *sunt*. Sed potius v. quae supra dicta sunt ad 3, 22, 3. Praeterea *Samnites* omittit Voss. 2. Ea voce transposita, *Samnites Fulvio* praefert Gaertn.

Diversique, ad suum quisque bellum, proficiscuntur] Vocula *que* non est in Lovel. 2. Harlej. et edd. Aldina prioribus, reliquis scriptis invitis. Voces vero *ad suum quisque bellum* exsulant a Florent.

§. 4. *Hostes ad Volaterras instructo agmine obcurrerunt*] *ad Volateras* Fragm. Hav. *ad Nolateras* Gaertn. *ad Volteras* Portug. et Haverk. *ad Volaturas* Leid. 2. et Lovel. 1. a m. 1. in quo *ad Volaternas* emendavit

tiae exſpectanti, hoſtes ad Volaterras inſtructo agmi-
ne obcurrerunt. Pugnatum majore parte diei, ma- 5
gna utrimque caede. nox incertis, qua data victo-
ria eſſet, intervenit: lux inſequens victorem victum-
que oſtendit. Nam Etruſci ſilentio noctis caſtra re- 6
liquerunt. Romanus, egreſſus in aciem, ubi pro-
fectione hoſtium conceſſam victoriam videt, pro-
greſſus ad caſtra, vacuis cum plurima praeda (nam
et ſtativa trepide deſerta fuerant) potitur. inde in 7

manus altera. Tum *infesto agmine* Leid. 2. Supra 3, 3, 3. *Infesto agmine ruere ad urbem.* et eodem cap. §. 10. *Quum aliquoties per omnem hostium agrum infesto agmine populabundus isset.* At uni codici credere temerarium foret. *Instructum agmen* eſt in formam proelii ordinatum. De verbo *instruere* hoc sensu v. ad 42, 51, 3. Deinde *obcurrunt* Portug. Haverk. Hearnii Oxon. B. et excusi ante Aldum. Inertes librarii, quum scriptum per compendium invenissent *obcurr'unt*, additam notam neglexerunt. Hinc paſſim eadem similium verborum tempora in libris scriptis commutantur. V. ad 2, 6, 9. c. 47, 9. 7, 29, 5. 9, 21, 3. c. 24, 11. c. 36, 12. c. 45, 15. 10, 14, 3. c. 25, 5. c. 42, 7. c. 43, 9. 21, 29, 2. 22, 1, 3. c. 18, 4. 38, 16, 2. 39, 31, 1. et alibi saepe. In praecedentibus *τὸ et* deerat in Haverk.

§. 5. *Nox incertis, qua data victoria esset, intervenit*] *nox in ceteris* Haverk. V. ad 34, 36, 4. Supra 4, 39, 5. *Nox incertos diremit.* 9, 23, 4. *Nox incertos, victi victoresne essent, diremit.* Deinde *quadrata victoria esset* Leid. 1. voces *qua data* desunt in Lovel. 4. lacuna tamen relicta. Mox *lux sequens victorem victum ostendit*, pro *insequens* et *victumque*, Lovel. 2. Deinde *relinquerunt*, pro *reliquerunt*, Voſſ. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. ac 3.

§. 6. *Ubi profectione hostium concessam victoriam videt*] MS. Fuldensis *ubi professione hostium concessam victoriam videt.* MOD. Conspirat hic Pal. sec. membranis Fuldensibus Modio excuſſis. GEBH. Conspirant etiam Voſſ. 1. Leid. ambo, Lovel. 1. Port. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. Exc. Pithoei, et Hearnii Oxon. N. *profusione hostium* se in Oxon. B. inveniſſe, idem Hearnius teſtatur. Vulgatum praeferendum puto. [*concessamque* Veith.]

Vacuis cum plurima praeda (nam et stativa trepide deserta fuerant) potitur] Pall. tres *vacua potitur.* Deinde sec. *nam et stativa et trepide deserta.* GEBH. *progressus ad castra vacua, cum plurima praeda* etc. *potitur* etiam Voſſ. 2. Lovel. 4. Haverk. et Fragm. Hav. in qua lectione ex praecedenti repetendum foret *castris*, vel *iis potitur.* V. supra ad 2, 40, 10. Ipsam vocem ex interpretis gloſſa interposuit Portug. hoc modo *progressus ad castra vacua, eis cum plurima praeda* etc. *potitur.* Alio modo

Faliscum agrum copiis reductis, quum inpedimenta Faleriis cum modico praesidio reliquisset, expedito agmine ad depopulandos hostium fines incedit.
8 Omnia ferro ignique vastantur; praedae undique actae: nec solum modo vastum hosti relictum, sed castellis etiam vicisque inlatus ignis: urbibus obpu-

subcurrit Lovel. 2. [Veith.] qui voce omissa *progressus ad castra vacua, plurima praeda* etc. *potitur* legit. aliter, unius literae inmutatione, *progressus ad castra vacua, tum plurima praeda* etc. *potitur* Lovel. 3. Mihi caussa non est, cur displiceat vulgatum, pro quo stant codd. integerrimi. Praeterea *nam in stativa trepida deserta fuerant* Lovel. 2. *nam et stativa et trepide deserta fuerant* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Haverk. et Fragm. Hav. a m. 2. neque aliter Gaertn. nisi quod insuper *fuerunt* praeferat. *nam et stativa et trepida deserta fuerant* Florent. Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 3. et Fragm. Hav. a m. 1. *nam et stativa etiam trepida deserta fuerant* Lovel. 4. Et hic recepta scriptura genuina est. Caussa, cur Romani plurima praeda in castris Etruscorum potiti sunt, erat, quod trepide ea deseruerant.

§. 7. *Expedito agmine ad populandos hostium fines intendit*] Lego *incedit*. GELEN. E tribus Pall. legendum *ad depopulandos hostium fines incedit*. GEBH. *ad depopulandos hostium fines* jam Gronovius in contextum recepit, cui praeter Harlej. consentiunt reliqui codices. [*ad depopulandum* Veith.] Ex Florent. tamen nihil etiam notatum video. Saepe haec vocabula in Mstis commutari solent. Praeter illa, quae notantur ad 2, 62, 2. v. supra ad 9, 38, 2. infra hoc lib. c. 14, 5. c. 18, 9. c. 20, 2. c. 27, 5. 6. 21, 45, 2. 31, 30, 2. (*37, 27, 9.) et alibi. Praeterea *incendit* Haverk. V. ad 8, 20, 5. *intendit* unus tantum servat Harlej. pro quo recte *incedit* emendat Gelenius, reliquis meis accinentibus. Supra 2, 63, 7. *Sabini usque ad portas urbis populantes incessere.* Solent autem et haec verba a librariis confundi. V. Inl. N. Heins. ad Silii 3, 466. et quae notantur ad Livii 1, 57, 8. Similiter *concedere* et *contendere*. V. ad Livii 2, 22, 1. Paullo ante *Inde in Faliscos tamen agrorum copiis reductis* nullo sensu Lovel. 3. Tum *non modico praesidio*, pro *cum modico*, Lovel. 2.

§. 8. *Nec solum modo vastatum hosti relictum*] Lego *vastum*. GELEN. *vastatum* tantum inveni in Voss. 2. Lovel. 3. 4. Harlej. et Fragm. Hav. [Veith.] *vastatur* in Gaertn. Reliqui servant *vastum*, quod ex editis etiam defendunt Rom. anni 1472. et Parm. Saepe ita librarios peccasse, infra videbimus ad 23, 30, 7. Insuper *ne solum modo* Voss. 2. Lovel. 2. 3. et Fragm. Hav. a m. 1. V. ad 3, 47, 7. *ac solum modo* Leid. 2. *τὸ nec* deficit in Leid. 1. Paullo ante *ferro igneque*, pro *ignique*, Voss. 2. et Lovel. 3. V. ad 1, 41, 3. et 4, 9, 8.

Castellis etiam vicisque inlatus ignis] *ignis illatus* Leid. 2. et Lovel. 1. *injectus ignis* Hear-

gnandis temperatum, in quas timor Etruscos com-
pulerat. Cn. Fulvii consulis clara pugna in Samnio 9
ad Bovianum haudquaquam ambiguae victoriae fuit.
Bovianum inde adgressus, nec ita multo post Aufi-
denam vi cepit.

XIII. Eodem anno Carseolos colonia in agrum 1

nii Oxon. L. 1. quod ex interpretis expositione receptum puto. Tacit. 3. Hist. 47. *Classi quoque faces intulit vacuo mari eludens. Ferre faces in Capitolium* simili modo dixit Cic. de Amic. 11. Mox *temperatur*, pro *temperatum*, Lovel. 4.

§. 9. *Cn. Fulvii consulis clara pugna in Samnio ad Bovianum*] *Cn. Fulvio consule clara pugna* Lovel. 1. *Cum Fulvio consule clara pugna* Leid. 2. *Cor. Fulvii consulis clara pugna* Lovel. 2. *Cum Fabii consulis clara pugna* Lovel. 4. Tum *cum Samnio* Gaertn. Hinc *ad Bonianum* Voss. 2. et Lovel. 3. Mox *haud quamquam ambiguae victoriae fuit*, pro *haudquaquam*, Lovel. 1. 2. 3. et 4. V. ad 7, 26, 8. *haudquaquam victoriae ambiguae fuit* Leid. 1. *fuerit* Haverk.

Bovianum inde adgressus, nec ita multo post Aufidenam vi cepit] Hoc oppidum [Bovianum] bis ante captum fuit a Romanis, anno CDXLIV. [l. 9, 31.] et CDXLIX. [ibid. c. 44, 15.] quod admonemus ob fidem exemplariorum. De Carseolis jam admonuimus. GLAR. *Bovicenum* Lovel. 2. *Romanum* Lovel. 3. Tum *Anfidenam* Lovel. 2. et Gaertn. *Aufideriam* Lovel. 3. *Fidenam* Hearnii Oxon. N. *post Aufidenae vi captae* Lovel. 4. *post Aufidenam vice cepit*, repetita perperam proximae vocis syllaba initiali, Leid. 1. Τὸ *ita* deest in Voss. 2.

§. 1. *Eodem anno Carseolos colonia in agrum Aequicolorum deducta*] Vet. lib. *in agro Aequicolarum*. Recte utrumque. sic enim in Epitoma l. 29. *Colonia deducta in agro Sallentino Brundusium*. et l. 20. *Coloniae deductae in agro de Gallis capto, Cremona et Placentia*. *Aequicolarum* autem ab *Aequicola* scribendum. Unde Virgilius [7. Aen. 747.] *duris Aequicola glebis*. Neque enim audiendus est Gelenius, qui Plinium [3, 12.] scribentem *Carseolanos* esse *Aequicolarum*, *Aequicolorum* emendat, atque diminutivum esse aït. SIG. *agro* etiam unus liber Hearnii. Non est, cur mutetur scriptura vulgata. 34, 45, 3. *Sipontum item in agrum, qui Arpinorum fuerat, coloniam etc. deduxerunt*. Ibidem c. 53, 1. *ut Latinae duae coloniae, una in Bruttios, altera in Thurinum agrum, deducerentur*. Sic 35, 9, 7. 37, 47, 2. 39, 44, 10. et c. 55, 9. 40, 29, 1. Adde c. 3, 2. et c. 21, 9. hoc libro. DUK. *Tarseolos* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Portug. Gaertn. Haverk. et Hearnii Oxon. N. in cujus tamen posterioris margine *Carseolos* emendatum est. *Craseolos* Lovel. 2. *Carseolas* Voss. 2. Lovel. 3. et Fragm. Hav. *Carsolas* Hearnii Oxon. L. 2. qui in L. 1. *Cariolos* invenit. Aliter supra variant codd. hoc lib. c. 3, 2. ubi et caussam vide, cur Carseolos colonia deducta hic iterum memoretur, cujus deductae jam eo loco meminerat.

Aequicolorum deducta. Fulvius consul de Samni-
2 tibus triumphavit. Quum comitia consularia insta-
rent, fama exorta, Etruscos Samnitesque ingentes
3 conscribere exercitus; palam omnibus conciliis ve-

in agro autem *Aequicolarum*, quod Sigonius probavit ex vet. lib. apud me tantum superest in Portug. et Haverk. *in agrum Aequicolorum* servant reliqui, nisi quod *in agrum Aequicolanum* inter versus praeferat Leid. 2. *in agrum Aequicolonorum* Haverk. Hearne *in agro Aequicolarum* se in Oxon. B. invenisse testatur, *in agrum Aequicolorum* in L. 2. et Exc. Pithoei. Livius quidem, ut Sigonius hic restitutum voluit, locutus est 40, 34, 2. *Aquileja colonia Latina eo anno in agro Gallorum est deducta.* et auctor Epit. Liv. 60. *Ut complures coloniae in Italia deducerentur.* Praefero tamen vulgatum *in agrum*, quod recte revocarunt in contextum editores Sigonium secuti. Id enim firmant integerrimi codd. Livium etiam eo modo locutum esse, pluribus exemplis probari posset. *Aequicolarum* autem recepit primus post Sigonium Modius; quod deinceps alii taciti probarunt. Verum et hic *Aequicolorum* restitui, auctoribus iisdem Mstis. Et hanc scripturam defendit Cluver. 2. Ital. ant. 16. p. 773. et 774. qui videndus est.

Fulvius consul de Samnitibus triumphavit] *Fulvius consul eos de Samnitibus triumphavit* referunt Pall. duo. secundus *eo de Samnitibus triumphavit.* GEBHARD. *consul eo de Samnitibus* Lovel. 2. Gaertn. et Haverk. *consul eos de Samnitibus* Voss. ambo, Leid. 1. et Lovel. 1. ac 3. Alicubi pro *consul*, sive *cos*, scriptum fuisse videtur *eos*. Ita enim interdum variasse librarios, supra vidimus ad 2, 64, 7. Hanc autem utramque lectionem jungere voluisse puto scribam, qui primus *consul eos de Samnitibus* dedit; in quo quod sensum non reperiret, alius *eo* emendavit. Mox §. seq. *instanter*, pro *instarent*, trajectis perperam literis, obferunt Leid. 2. et Lovel. 1. etiam *Etruscos Samnitemque* Lovel. 2. quae lectio probari posset ex illis, quae notantur infra ad 35, 40, 6. Invitis tamen reliquis unius auctoritate id probare nimis temerarium foret.

§. 3. *Increpari magistratus Samnitium*] *increpare* Florent. Voss. 1. Leid. ambo, Lovel. 1. 2. 3. Harlej. Portug. Gaertn. Klock. Haverk. Fragm. Hav. Exc. Pithoei, Hearnii Oxon. L. 2. B. C. et vett. edd. usque ad Frobenium, qui anno 1531. *increpari* substituit.

Quod exercitum, adversus Lucanum hostem comparatum, objecerint Romanis] *Τὸ adversus* nullus apud me codex, aut cujus excerpta hunc ad locum habeam, agnoscit. Rottend. et Helm. *exercitui Lucanum.* Scribamus ergo *quod exercitum, in Lucanum hostem comparatum, objecerint Romanis.* Exercitus comparatus in Lucanum hostem et Romanis objectus est ille ipse, quem decedere agro sociorum jusserat Romana legatio, et, quum haec audita non esset, vicerat ad Bovianum Cn. Fulvius. Carpebantur igitur principes, quod legiones, adversus leviorem hostem Lucanum scriptas, opposuissent Romanis, et, tanto gravio-

xari principes Etruscorum, quod non Gallos quacumque conditione traxerint ad bellum: increpari magistratus Samnitium, quod exercitum, adversus Lucanum hostem comparatum, objecerint Romanis:

re hoste incumbente, non novum egissent delectum, auctisque demum copiis aciem commisissent. Quae autem sequuntur, *itaque suis sociorumque viribus*, pendent a superiore, *fama exorta*, et sunt, quae Romae jactarentur. Sic 6, [1, 12.] *Quod postridie Idus Quintiles non litasset Sulpicius tribunus militum, neque inventa pace Deûm post diem tertium objectus hosti exercitus Romanus esset.* 28, [15, 1.] *Haudquaquam par pugna, quod turba Balearium tironumque Hispanorum Romano militi objecta erat.* 40, [35, 14.] *Neque novum militem ferocissimo hosti objecturum.* Buslid. tamen: *Quod exercitum Lucanum hostem comparatum adjecerint Romanis.* Quae lectio facile defendi posse videtur Alb. Rubenio. Increpabant, inquit, Samnites magistratus suos, quod importuna incursione Lucanos sibi novos hostes parassent, et hunc exercitum Lucanorum adjecissent Romanis: nam quae sequuntur, *itaque suis* etc. etiam Samnitium verba sunt, magistratus suos increpantium. Sane ut Buslid. ita prorsus et Vossianus prior. Quare, si cui id satisfacit, legat *quod excitum Lucanum, hostem tam paratum, adjecerint Romanis. Excitum*, id est, lacessitum. Adde, quae infra ad c. 35. dicemus. J. FR. GRON. Praeter duos a Gronovio memoratos codd. *adjecerint* non alibi, quam in Leid. 2. et Lovel. 1. invenio; quare ad eam lectionem non adtendendum puto, sed ortam existimo ex errore scribarum, qui praepositiones *ad* et *ob*, ac verba cum utraque composita, passim confundere soliti sunt. V. ad 37, 27, 5. Sed *τὸ adversus* non modo exsulat etiam ab Exc. Pithoei, et Hearnii Oxon. L. 2. B. et C. verum insuper ab omnibus meis, nisi quod tamen ex Florent. Harlej. et Klock. nihil notari video. Admodum itaque verisimile fit, id quod Gronovio in mentem venit, scripsisse Livium *exercitum in Lucanum hostem comparatum.* ut praepositio *in* intercepta sit a vocis praecedentis litera finali *m*; qui error in libris scriptis est frequentissimus. Exempla v. ad 1, 27, 4. c. 31, 1. c. 37, 5. c. 53, 2. 2, 1, 10. c. 2, 6. c. 12, 5. c. 55, 10. 3, 5, 7. c. 18, 8. c. 25, 9. c. 29, 6. c. 41, 6. 4, 9, 14. c. 20, 11. c. 25, 4. et 13. c. 31, 2. c. 48, 13. c. 58, 4. et 14. 5, 15, 2. c. 21, 5. c. 27, 2. 6, 4, 10. c. 14, 10. c. 22, 3. 7, 7, 6. c. 17, 5. c. 36, 7. c. 37, 10. c. 41, 2. 8, 23, 13. c. 25, 6. c. 33, 1. 9, 16, 7. 10, 22, 9. 21, 7, 8. c. 24, 4. c. 43, 2. 36, 20, 2. 38, 32, 3. 39, 40, 11. c. 54, 10. 40, 34, 9. c. 53, 5. 41, 23, 12. 44, 6, 10. 45, 1, 4. c. 8, 4. Adde Cel. Burm. ad Rutilii Iter 1, 497. et ad Suet. Caes. 5. et Ner. 2. Alibi eadem praepositio excidit ob vocis sequentis literam initialem *m*. V. ad 37, 1, 2. Contra *τὸ in* elisit vocis praecedentis literam finalem *m*. V. ad 37, 29, 5. Insuper *comparatum* non adparet in Harlej. contra addita voce *non objecerint* praeferunt Lovel. 2. et Gaertn. *obicerent* est in Leid. 1.

§. 4. *Haudquaquam pari defungendum esse certamine*] *haud quamquam* Lovel. 1. 2. 3. V. ad 7, 26, 8. Tum *defugiendum esse*

4 itaque suis sociorumque viribus consurgere hostes ad bellum, et haudquaquam pari defungendum esse
5 certamine. Hic terror, quum inlustres viri consulatum peterent, omnes in Q. Fabium Maximum, primo non petentem, deinde, ut inclinata studia vidit,
6 etiam recusantem convertit. *Quid se jam senem, ac perfunctum laboribus laborumque praemiis, sollicitarent? Nec corporis, nec animi vigorem remanere*

Voss. 2. et Lovel. 3. *defugendum esse* Leid. 1. et Haverk. *defendendum esse* Klock. *defigendum esse pari certamine* Lovel. 4.

§. 5. *Primo non petentem, deinde, ut inclinata studia vidit, etiam recusantem*] *primum non petentem* Florent. et Haverk. Sed prima vox deficit in Gaertn. Tum *deinde indĉa studia* Lovel. 4. qui idem cum Lovel. 2. 3. Voss. 2. et Fragm. Hav. omittunt vocem *vidit*. Contra paullo ante inserta voce *quum omnes illustres viri* Lov. 4.

§. 6. *Quid se jam senem, ac perfunctum laboribus laborumque praemiis, sollicitarent*] Pall. duo *jam senem, perfunctum laboribus, bellorum praemiis sollicitarent*. GEBH. Similiter etiam Voss. 2. et Lovel. 3. Insuper *Qui se jam senem* Fragm. Hav. Tum *profunctum laboribus* Gaertn. Sed v. ad 9, 10, 7. *perfunctum honoribus* Lovel. 4. a m. 1. Sed vox *honoribus* olim margini adscripta fuisse videtur, ut eo exponeretur, quod sequitur, *laborumque praemiis*.

Nec corporis, nec animi vigorem remanere eumdem] *neque corporis, nec animi* edd. antt. V. ad 9, 9, 14. Aldus primus *nec corporis* substituit, concinentibus omnibus scriptis. Deinde *animi rigorem* Lovel. 4. Solent haec vocabula in membranis antiquis confundi. V. viros doctos ad Velleji Paterc. 2, 98, 3. ad Ovid. Ep. 4. Her. 118. et quae notavi ad Silii Ital. 8, 612. Hic autem vulgatum verius est. V. supra ad 7, 4, 7.

Fortunam ipsam vereri] Plato Parmenide. *Καί τοι δοκῶ μοι τὸ τοῦ Ἰβυκείου ἵππου πεπονθέναι· ᾧ ἐκεῖνος ἀθλητῇ ὄντι καὶ πρεσβυτέρῳ, ὑφ' ἅρματι μέλλοντι ἀγωνιεῖσθαι, καὶ δὶ ἐμπειρίαν τρέμοντι τὸ μέλλον, ἑαυτὸν ἀπεικάζων, ἄκων ἔφη καὶ αὐτὸς, οὕτω πρεσβύτης ὢν, εἰς τὸν ἔρωτα ἀναγκάζεσθαι ἰέναι.* J. FR. GRON.

Vereri, ne cui Deorum nimia jam in se, et constantior, quam velint humanae res, videatur] Palatinorum primus *fortunam ipsam reseri. M. ne cui Deorum nimia.* sec. *ne cui Deorum nimium jam in se constantior.* Vitiosissime omnium tert. *fortunam ipsam veseri. M. nec vi Deorum menia jam in se et constantior, quam velit, humanae res videantur.* GEBH. Integram lectionem esse in veteribus libris aït Sigonius, *nimium jam in se constantior*. At hoc genus loquendi cui probabit? saltem fecisset *nimio*. Sed videtur errorem aperire Vossianus: *nimiam jam in se constantior*. Sic enim

eumdem: et fortunam ipsam vereri, ne cui Deorum nimia jam in se, et constantior, quam velint humanae res, videatur. 7 *Et se gloriae seniorum subcrevisse, et ad suam gloriam consurgentes alios laetum adspicere. nec honores magnos fortissimis viris Romae, nec honoribus deesse fortes viros.* 8 Acuebat hac moderatione tam justa studia; quae verecundia legum restinguenda ratus, legem recitari jussit, qua

ille, sed ut puncti suppositis indicet, *τὸ M.* in fine *τοῦ nimiam* esse supervacaneum. Voluit autem *nimia jam in se constantiorque, quam velint humanae res.* J. FR. GRON. *nimium jam in se constantior,* vet. lib. Sigonii consentientes, Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. N. L. 2. et B. Ipse tamen Sigonius postea hanc lectionem damnasse videtur; certe Scholion illud omisit in ed. anni 1572. Ceterum *fortunam ipsam vereri, ne cum Deorum nimium in se jam constantior, quam velit, humanae res videantur* praefert Gaertn. *fortunam ipsam veri, ne vi Deorum nimia jam in se constantior* Leid. 2. *ne vi Deorum* etiam Voss. 1. et Lovel. 1. ac 4. quorum duo priores etiam particulam *et* ante *constantior* omittunt. *fortunam ipsam vereri. M. ne cui Deorum nimia jam in se et constantior* Leid. 1. *fortunam ipsam vesei. M. nec vi Deorum nimia jam in se et constantior* Lovel. 3. *fortunam ipsam vereri, quae nimia jam in se et constantior* Lovel. 2. Deinde *videantur* Voss. ambo, Leid. 1. Lovel. 1. a m. 1. Lovel. 3. et Fragm. Hav. Vulgatum, in quod Florent. aliique conspirant, non mutandum existimo.

§. 7. *Subcrevisse, et ad suam gloriam consurgentes alios laetum adspicere*] Auctius Fuld. membranae *consurgentes alios fortissimos viros laetum aspicere.* MOD. Auctarium illud membranarum Fuld. ex verbis sequentibus perperam hic a librario repetitum est. *succurrisse,* pro *succrevisse,* male Gaertn. De verbo *subcrescere* v. infra ad 21, 3, 2. Tum vocula *et* deficit in Voss. 2. et Lovel. 3. Mox in verbis proximis *deesse honoribus* alio ordine Lovel. 3.

§. 8. *Quae verecundia legum restinguenda ratus*] MS. Fuld. *restringenda ratus.* MOD. Meliores duo Palatinorum codicum MSS. *reverentia legum restringenda.* sec. quoque jubet legere *restringenda.* Camp. vero *constringenda.* GEBH. *reverentia legum.* Voss. 2. Lov. 2. 3. 4. et Hearnii Oxon. L. 1. C. atque in margine N. quod ex interpretis glossa profluxisse arbitror. De voce *verecundia* v. supra ad 4, 45, 8. Tum *restringenda* Voss. ambo, Leid. 2. Lovel. 1. 2. 3. 4. Portug. Haverk. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. B. C. L. 1. ac N. Similiter se quoque in vet. lib. invenisse, Sigonius monuit; verum hoc quoque Scholion in iterata ed. omisit. Optimi cum omnibus editis stant pro vulgato, quod verum puto. Cic. in Orat. 1. *Nec ipse Aristoteles admirabili quadam scientia ac copia ceterorum studia restinxit.* Interdum haec verba in Mstis commutantur. (* v. ad

intra decem annos eumdem consulem refici non liceret. 9 Vix prae strepitu audita lex est: tribunique plebis, *nihil id inpedimenti futurum*, ajebant: *se ad popu-*

80, 6, 3.) V. viros doctos ad Ovid. 12. Met. 543. et Cortium ad Sall. Catil. 31, 9. Similiter *praestinguere* et *praestringere*. V. quae notavi ad Silii Ital. 1, 358.

Legem recitari jussit, qua intra decem annos eumdem consulem refici non liceret] Hic undecimus est annus, quo Q. Fabius consul fuit, nempe anno CDXLVI. Licuit igitur eum rursus consulem fieri, hac lege non impediente. Sed fortassis Livius, oblitus sui, secutus est Pisonis ordinem, de quo anno CDXLIX. [l. 9, 44, 3.] Id multo mihi dubium magis, quandonam haec lex fuerit lata, cum anno CDXLVI. in hoc ipso Fabio prioribusque adeo annis raro observata fuerit, nec posterioribus item temporibus, ut consulum nomina recensenti facile apparet. Annotavimus simile quid in Chronologia nostra de posteriore Scipione apud Florum l. 56. in Epitome, anno ab urbe condita DCXX. GLAR. Haec lex lata est anno CDXIII. Q. Marcio, Q. Servilio consulibus, ut aït Livius l. 7. extremo. Ea vero nunc tenetur Q. Fabius: nam tertium consul fuerat anno CDXLV. Hic autem annus, quo quartus ei defertur consulatus, est CDLIV. Legis autem haec erat sententia, ut nemo, postquam consul fuisset, nisi exactis decem annis, reficeretur, ita ut inter duos consulatus anni X. interessent, qui inter tertium et quartum Fabii consulatum numerari non possunt. Quod cum ita sit, ergo merito contemnenda sunt ea, quae a Glareano contra Livium hoc in loco sunt dicta. De Scipione enim quod ille opponit, suo loco respondebo. †. „Glareanus carpitur injuste, nec „enim respondet ad alteram partem, quando haec lex toties neglecta est. „ †. SIG. Minus contemnenda sunt, quae Glareanus dicit, quam quae Sigonius. Fabius tertium consulatum gessit anno U. CCCCXLV. quartum, de quo hic agitur, anno U. CCCCLVI. Fuerunt ergo inter utrumque interjecti integri decem anni, et Fabius anno U. CCCCLVI. consulatum ex legibus gerere potuit. V. quae de hoc loco disputat Dodwell. de Cyclis dissert. 10, 68. DUK. Secundum chronologiam Glareani non intersunt decem anni inter ultimum Fabii consulatum et hunc annum, verum annus hic erat decimus, adeoque intra decem annos consul reficeretur. Secundum chronologiam autem marmorum Capitolin. decem anni elapsi sunt, ex quo Fabius tertio consulatu abiit, et quartum occepit. Sed quum in fastis illis unus interponatur annus inter eum, quo M. Livius Denter, M. Aemilius, et Q. Appulejus, M. Valerius consules fuerunt, per dictatores exactus, quem Livius non agnoscit, patet, Livium, ex rationibus chronologicis, quas probavit, scribere potuisse, Fabium legem, qua intra decem annos eumdem consulem refici non liceret, recitari jussisse, adeoque eum censuram Glareani meritum non fuisse. Alia quaestio est, utrum annus marmorum Capitol. omnino interponendus sit. Quem quum revera interpositum fuisse sibi persuadeat Pighius, etiam excusationem Fabii ad annum

populum laturos, uti legibus solveretur. Et ille quidem in recusando perstabat, *quid ergo adtineret leges ferri*, rogitans, *quibus per eosdem, qui tulissent, fraus fieret? Jam regi leges, non regere.*

sequentem, quo populus consulatum ei continuare volebat, referendam esse existimavit, adeoque Livium male ad hunc annum retulisse. V. quae notavit in Annal. ad ann. CDLVII. p. 390. Verum sine dubio Livius suos habuit annales, quos secutus est; et ita potius accusandus foret, quod errantes duces probarit. Quod autem Glareanus excipiat, legem hanc toties neglectam esse, non efficit, eam cum effectu a Fabio obponi non potuisse.

§. 9. *Vix prae strepitu audita lex est: tribunique plebis*] Pall. duo *per strepitum*. Andreae editio *pro strepitu*. GEBH. *per strepitum* Voss. 2. Lovel. 2. 3. 4. et Fragm. Hav. Male. Praepositionem *prae* hoc sensu inlustravi supra ad 6, 40, 1. *Per* et *Prae* etiam alibi commutantur. Exemplum habuimus 9, 40, 20. V. ad 9, 10, 7. Tum *audita est lex* Leid. 1. Portug. et Haverk. Deinde *tribuni quoque* tres posteriores codd. V. ad 5, 27, 1. Mox *agebat*, pro *ajebat*, Klock. V. ad 8, 33, 23. *sed ad populum laturos*, pro *se ad populum*, Voss. ambo, Leid. ambo, Lovel. 3. Fragm. Hav. Exc. Pithoei, et Hearnii Oxon. N. atque L. 2. V. ad 6, 23, 10.

§. 10. *Quid ergo adtinet leges ferri, rogitans*] Lego, *quid ergo attineret*, non *attinet*. GELEN. Scribendum *attinere*. ut 2, [41, 6.] *Quid attinuisse, Hernicis paullo ante hostibus capti agri tertiam partem reddi?* 6, [23, 7.] *Quid attinere, cum mortali corpore uno civitatis, quam immortalem esse deceat, consenescere vires?* 37, [15, 2.] *Sin autem manendum ibi nihilominus sit, quid attinere claudi portum?* J. FR. GRON. V. Gronov. 2. Obs. 14. 3, 9. ad Livii 2, 3. c. 44. 8, 33. 10, 2. 24, 3. DUK. *attinet*, ut ante Gelenium edebatur, etiam ex scriptis Gaertn. et Haverk. Sed v. ad 40, 14, 11. Gronovio nullus consentit codex. V. tamen, quae notavit 2. Obs. 14. p. 322. Praeterea *quid igitur attineret* Lovel. 4. V. ad 21, 40, 6. Tum *lege ferri* Haverk. ubi ultima litera prioris vocis excidit ob similitudinem primae vocis sequentis. V. supra ad 4, 33, 11. *leges ferre* Gaertn. [*legem* Veith.] Paullo ante *praestabat*, pro *perstabat*, Leid. 2. Gaertn. Haverk. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. V. ad Epit. Liv. 49.

Quibus per eosdem, qui tulissent, fraus fieret] Forte *jussissent*. Neque enim populus fert legem, sed jubet vel accipit, ferente magistratu. Scio §. 15. Inst. de lege Aquilia haberi: *plebem Romanam, quae Aquilio tribuno rogante hanc legem tulit*. Sed et hujus auctor scripsit *jussit*, si Latine locutus est. Nec ignoro 3, [34, 5.] Livii: *Quas consensus omnium non jussisse latas magis, quam tulisse, videri posset.* Est enim sensus, quasi quisque eas pro se aliis jubentibus tulissent. J. FR. GRON. Non hic populus intelligitur, sed tribuni plebis. Hi enim erant, per quos frangebatur lex semel confirmata. Nec potest dici a populo fraus fieri legibus, quibus

11 Populus nihilominus suffragia inibat: et, ut quaeque intro vocata erat centuria, consulem haud du-
12 bie Fabium dicebat. Tum demum consensu civitatis victus, *Dii adprobent*, inquit, *quod agitis, acturique estis, Quirites. Ceterum, quoniam in me, quod vos vultis, facturi estis, in collega sit meae*
13 *apud vos gratiae locus. P. Decium, expertum mihi concordi collegio virum, dignum vobis, dignum pa-*

quid derogat, sed tribuni, quod semel ad populum tulissent, directo antiquare veriti, obliquo et e longinquo elidebant. JAC. GRON. Meliori ratione receptam lectionem adversus conjecturam paternam vindicavit Jac. Gronovius, quam Doujatius; qui, licet fateatur, proprie loquendo, populum legem non ferre, sed ferente magistratu jubere vel accipere, nihilominus contendit, *ferre* quoque dici populum vel plebem tum a Livio, tum a Justiniano Imp. quae loca Gronovio erroris suspecta erant. Eadem autem, quae Jac. Gronovio, expositio vulgatae scripturae etiam Cl. Ant. Perizonio in ora cod. sui in mentem venerat: similiter enim *tulissent* referendum putat ad tribunos plebis, qui Fabium legibus solvere volebant, eamque patris sententiam probavit etiam Cl. Jac. Perizonius. Ceterum *qui retulissent* est in Lovel. 2. Mox etiam *non lege*, pro *regere*, est in Lovel. 4.

§. 11. *Populus nihilominus suffragia inibat*] *Populos nihilominus suffragia inibat* Leid. 1. Lovel. 2. 4. et Fragm. Hav. *Populos nihilominus suffragia inibant* Voss. 2. Lovel. 3. et Gaertn. An forte librarius voluit *populus inibant?* Certe talia multa apud Livium occurrunt. 1, 36, 12. *Non tulit populus patris lacrimas, absolveruntque.* c. 41, 1. *Clamor inde concursusque populi, mirantium quid rei esset.* Epit. l. 2. *Jurejurando populum adstrinxit, neminem regnare Romae passuros.* ubi v. quae notantur. 4, 31, 7. *Uni Fidenatium populo rebellare placuit, et, novorum colonorum caede inbutis armis, Vejentibus sese conjungunt.* 6, 21, 5. *Tum, ut bellum juberent, latum ad populum est.* 21, 11, 2. *Populum Romanum injuste facere, si Saguntinos vetustissimae Karthaginiensium societati praeponant.* 23, 30, 14. *Ad populum ferret, ut Q. Fabium duumvirum esse juberent.* 38, 48, 9. *Non cum Gallis bellum senatus decreverat, et populus jusserat; sed simul, ut opinor, cum his decreverant jusserantque.* c. 46, 13. *Non ad populum ferri, velint, jubeantque, cum Gallis bellum geri.* 39, 51, 9. *Liberemus diuturna cura populum Romanum, quando mortem senis exspectare longum censent.* D. Lucas in Euang. 1, 21. *Καὶ ἦν ὁ λαὸς προσδοκῶν τὸν Ζαχαρίαν, καὶ ἐθαύμαζον.* V. ad Liv. 6, 39, 10. 8, 23, 6. 30, 27, 3. 34, 49, 11. 39, 39, 4. Cl. Duker. ad Flori 1, 9, 8. Cortium ad Sallust. Jug. 22. et viros doct. ad Val. Max. 2, 10, 8.

Ut quaeque intro vocata erat centuria, consulem haud dubie

rente suo, quaeso, mecum consulem faciatis. Justa suffragatio visa. omnes, quae supererant, centuri-
ae Q. Fabium, P. Decium consules dixere. Eo an- 14
no plerisque dies dicta ab aedilibus, quia plus, quam quod lege finitum erat, agri possiderent. nec quisquam ferme est purgatus: vinculumque ingens inmodicae cupiditatis injectum est.

XIV. Consules novi, Q. Fabius Maximus quar- 1

Fabium dicebat] *intra vocata* Voss. 2. Lovel. 2. 3. et Fragm. Hav. Male. Cic. Fragm. orat. pro C. Cornelio. *Nec criminosius tribus ad legem accipiendam, quam ad collegam reddendum privatum intro vocare.* Liv. 10, 24, 18. *Priusquam intro vocarentur ad suffragium tribus.* Deinde *haud dubia* Klock.

§. 12. *Dii adprobent, inquit, quod agitis, acturique estis*] Pal. tert. *Dei approbent, inquit, quod agitatis.* GEBH. *Dei* etiam Leid. 1. Lov. 3. Port. Haverk. Fragm. Hav. Hearnii Oxon. N. B. et edd. quas vidi, usque ad Modium. V. infra hoc lib. c. 40, 13. *approbent, inquit, Dii* Klock.

Quoniam in me, quod vos vultis, facturi estis] *quoniam nunc, quod vos vultis* Lovel. 4. *quoniam in me, quod vultis* Voss. 2. qui idem cum Lovel. 3. praefert *factum est.* [*Caeterumque quoniam* Veith.] Praeterea mox etiam *apud me*, pro *apud vos*, idem adhuc Voss. 2.

§. 13. *Dignum vobis, dignum parente suo, quaeso, mecum consulem faciatis*] Duae priores voces omittuntur in Lovel. 2. et 4. tertia in Leid. 2. et Lovel. 1. *vobis dignum, dignum parente suo* praeferunt Harlej. et edd. ante Aldum. Deinde *mecum, quaeso, consulem mecum faciatis* Gaertn. *quaeso, mecum consulem facite* edd. Rom. anni 1472. et Parm.

Justa suffragatio visa] *Justa suffragio visa est* Voss. 2. additis tamen signis voci postremae, quibus eam perperam scriptam esse librarius indicare voluit. *Justa suffragia visa* Portug. Supra 4, 44, 2. *Nec potestas, nec suffragatio horum valuit.* Mox *Q. Fabium et P. Decium* Harlej.

§. 14. *Dies dicta ab aedilibus, quia plus, quam quod lege finitum erat, agri possidebant*] *dies dicta aedilibus* Voss. 2. et Lovel. 3. quod, ne ambiguam Livii orationem reddat, rejiciendum est. Deinde *plus, quam lege finitum* Portug. *plus, quam quod lege functum* Voss. 2. et Lovel. 3. *plus, quam quod lege futurum* Gaertn. *Finire* hic est definire, modum alicui rei statuere. V. infra ad Epit. Liv. 34. Mox autem in verbis sequentibus *fere*, pro *ferme*, Voss. 2. et Lovel. 3. V. infra ad 37, 38, 5.

Vinculumque ingens inmodicae cupiditatis injectum est] Utrum intelliges possessoribus? forsan. nam libri nihil mutant. Secus posses *cupiditati.* ut 3, [26, 1.] *Terror injectus urbi est.* J. FR. GRON. Gronovio *cupiditati* rescribenti unus favet Portug. reliqui vulgatum servant: quibus adsentiri malo, et cum eodem Gronovio vinculum cupiditatis

tum et P. Decius Mus tertium, quum inter se agitarent, uti alter Samnites hostes, alter Etruscos de-
2 ligeret; quantaeque in hanc aut in illam provinciam copiae satis, et uter ad utrum bellum dux idoneus
3 magis esset; ab Sutrio et Nepete et Faleriis legati, auctores, concilia Etruriae populorum de petenda pace haberi, totam belli molem in Samnium aver-

injectum possessoribus intelligere. *Vinculum cupiditatis*, ut *vinculum fugae* infra hoc lib. c. 41, 3. *His vinculis fugae obstricti stabant.* Ceterum *vinculum quod ingens* legit Fragm. Hav. *vinculum ingens* Lovel. 2. *Tò est* autem exsulat a Lovel. 3.

§. 1. *P. Decius Mus tertium*] Decii cognomen deficit in Hearnii Oxon. L. 1. et 2. et in uno meorum Harlej. *quartum* etiam, pro *tertium*, male praefert Lovel. 4. Paullo ante etiam vox *Fabius* non adparebat in Gaertn.

Inter se agitarent, ut alter Samnites hostes, alter Etruscos deligeret] *intra se agitarent* Voss. 2. Lovel. 3. et Fragm. Hav. Tum *uti alter Samnites* Florent. Leid. ambo, Lovel. 1. Harlej. Portug. Gaertn. Haverk. et edd. usque ad Paris. anni 1573. Quod recepi. Deinde *alter et mixtos* Lovel. 3. Tandem *delegeret* Portug. *diligerent* Florent. *diligere* pro *deligere*, quomodo fere *dilectus*, pro *delectus*, est in optimis codd. V. ad 37, 51, 7. *diligerent* autem, quia referendum ad utrumque consulem. Ita mox hoc cap. *Fabius per Soranum, Decius per Sidicinum agrum in Samnium legiones ducunt.* et 2, 10, 9. *Dum alius alium circumspectant.* ubi vide.

§. 2. *Quantaeque in hanc aut in illam provinciam copiae satis essent*] *essent* redundat. GELEN. Dele *τò essent* auctoritate Th. Voss. [pr.] Helm. Rott. Sufficit Livio *quantaeque in hanc aut in illam provinciam copiae satis, et uter ad utrum bellum dux idoneus magis esset.* J. FR. GRON. Deest etiam *τò essent* in Florent. Leid. 1. Klock. Fragm. Hav. omnibusque meis, exceptis tantum Voss. 2. Lovel. 3. et Harlej. Non adparere etiam in suis codd. auctor est Hearne, in solo tamen Oxon. C. legi *quantaeque in hanc aut in illam provinciam copiae sint.* Transpositis etiam vocibus *provinciam satis copiae* legit Portug.

§. 3. *Ab Sutrio et Nepete et Faleriis legati*] *Nepet*, ut ante dixi. SIG. Ita est etiam in Portug. et Hearnii Oxon. B. *et Nepte* in Harlej. et Gaertn. V. ad 6, 9, 3. *ab Sturio repente et Faleriis* est in Oxon. L. 1. Prius *et* a m. 1. non comparet in Lovel 1. Tum *et Faletiis* Harlej. *et Falerii* Gaertn.

Auctores, concilia Etruriae populorum de petenda pace haberi] *consilia Etruriae populorum* edd. Rom. anni 1472. et Parm. *auctores concilii et Etruriae populorum* Leid. 2. et Lovel. 1. *auctores concilii Etruriae populorum* Florent. Voss. 1. Leid. 1. et Lovel. 2. [Veith.] Et ita edidit Aldus, sed inter errata priorem lectionem revocavit. Prae-

terunt. Profecti consules, quo expeditiores comme- 4
atus essent, et incertior hostis, qua venturum bellum
foret, Fabius per Soranum, Decius per Sidicinum
agrum, in Samnium legiones ducunt. Ubi in ho- 5
stium fines ventum est, uterque populabundus effu-
so agmine incedit. explorant tamen latius, quam
populantur. Igitur non fefellere ad Tifernum hostes 6

terea *de pace petenda* Leid. 1. [*habiti* Veith.]

Totam belli molem in Samnium averterunt] *adverterunt* Voss. ambo, Leid. 2. Lovel. 1. Haverk. et Fragm. Hav. sollemni librariorum aberratione. V. ad 6, 23, 8. *advertunt* Harlej. V. supra hoc lib. ad c. 12, 4. *averteret* Lovel. 3. *advertere* Lovel. 4.

§. 4. *Quo venturum bellum foret*] Duo Voss. Rott. *qua*. Cic. *Qua adiri poterat*. J. FR. GRON. *quo* et *qua* differunt. Supra 9, 3, 2. *Quo, aut qua eamus.* ubi locum Senecae, etiam huc adprime facientem, laudavi. Certus erat hostis, quo bellum venturum foret; at incertus, qua. Noverat, bellum ad se venturum esse, at qua parte hostis invaderet, ignorabat. *qua* itaque omnino legendum; id enim pro qua parte, qua via poni solet. Supra 4, 39, 2. *Nec perrumpere eadem, qua transierant, posse.* 25, 21, 4. *Duo ferme millia equitum, qua fugam inclinaturam credebat, omnia itinera insidere jubet.* 33, 29, 9. *Evastatis prius agris, qua ab Elatia duo diversa agmina iere.* 40, 58, 8. *Retro, qua venerat, Transdanubianam regionem repetiit.* 42, 1, 11. *Singula jumenta per oppida, iter qua faciendum erat, imperabant.* 44, 2, 5. *Quum, exponerent in consilio, jussisset, qua quisque ducturus esset,* 45, 9, 6. *Arabas hinc Indiamque, qua terrarum ultimus finis Rubrum mare amplectitur, peragravit.* c. 29, 6. *Trans Nessum ad orientem versum, qua Perseus tenuisset vicos.* V. supra ad 1, 38, 6. et ad 5, 47, 9. Adde Gronov. ad Liv. 1, 23, 5. et Cortium ad Sall. Catil. 57, 3. et ad Jug. 18, 2. Solent autem *qua* et *quo* in Mstis commutari. V. ad 4, 37, 9. 5, 43, 2. et Pierium ad Virg. 1. Aen. 401. Et quidem *qua* hic superest in omnibus meis, et Hearnii Oxoniensibus membranis, nisi quod unus meorum Gaertn. praeferat *quem*. Similiter etiam *qua* servant omnes editores, usque ad Gruteri postremam, quae, incertum cujus auctoritate, *quo* subposuit, usque ad Gronovium, qui anno 1665. *qua* revocavit. Praeterea *bellum venturum esset* Leid. 2. et Lovel. 1. ac 4. (* v. ad 25, 2, 6.) Mox *Sedicinum*, pro *Sidicinum*, Leid. ambo, et Lovel. 1. *Sidicionum* Gaertn.

§. 5. *Explorant tamen latius, quam populantur*] *et explorant tamen* Voss. 1. *explorantque tamen* Voss. 2. Tum *qua populantur* Gaertn. V. ad 6, 35, 9. *quam populabuntur* Haverk. Paullo ante *depopulabundus* Lovel. 4. invitis omnibus reliquis. V. supra ad 2, 62, 2.

§. 6. *Igitur non fefellere ad Tifernum hostes*] Admonuimus de hoc priore etiam libro. Et hoc

6 in occulta valle instructi, quam ingressos Romanos
7 superiore ex loco adoriri parabant. Fabius, inpedimentis in locum tutum remotis, praesidioque modico inposito, praemonitis militibus adesse certamen, quadrato agmine ad praedictas hostium late-
8 bras subcedit. Samnites, desperato inproviso tu-

sane loco oppidum sit, an mons, an fluvius, sciri non potest. Ptolemaeus fluvium facit, Livius montem postea [c. 30, 7.] atque haec non in Umbria, ubi Tifernum oppidum omnes fatentur. GLAR. *Trifernum*, ut ante. SIG. Pal. sec et Andr. ed. *Trifernum*. Pal. tert. *Ufernum*. GEBH. *Trifernum* Portug. Gaertn. Haverk. Hearnii Oxon. B. et edd. Rom. anni 1472. et Parm. Reliqui omnes codd. *Tifernum*. De Tiferno Samnitium oppido v. supra ad 9, 44, 6. In vulgatis Ptolemaei codd. fluminis Tiferni hodie mentio non obcurrit. Sed apud eum 3, 1. memorantur *Φιτέρνου ποταμοῦ ἐκβολαί*. pro quo *Τιφέρνου* legendum esse, Cluverius docuit 4. Ital. Ant. 9. p. 1207. Hunc itaque locum indicasse videtur Glareanus, integriore codice usus. At male confundit Tifernum in Samnio, de quo ad librum praec. et Tifernum in Umbria, Metaurense cognominatum, de quo Cluver. 2, 6. p. 621. Ceterum *non fefellerunt hostes ad Tifernum* Lovel. 4. *at Tifernum* Florent. frequenter obvio scribarum errore. V. ad 6, 24, 8.

Occulta valle instructi, qua ingressos] Iidem et Helm. Thuaneusque *quam ingressos*. J. FR. GRON. *ingredi via* supra inlustravi ad 3, 17, 6. Hic tamen *quam*, Gronovio consentiens, verum poto. Nam *qua ingressos* tantum inveni in Portug. et Hearnius in solo Oxon. B. Reliqui *quam* probant, quod etiam tuentur edd. Rom. anni 1472. et Parm. Pari errore *egredi urbe* edebatur ante Gronovium infra 29, 6, 4. Hic vero ultima litera *τοῦ quam* ab initialibus vocis sequentis *ingressos* elidi potuit. V. ad 37, 29, 5. Deinde *occulta valle instincti* Voss. 2. et Lovel. 3. V. ad 9, 40, 7. Mox *superiori ex loco*, pro *superiore*, Portug. et Haverk. *superiori loco* Gaertn. *ex superiori ex loco* Harlej. *ex superiori loco* ed. Parm. *ex superiore loco* reliqui typis descripti Aldo priores.

§. 7. *Praesidioque modico inposiso*] *inposito modico* Voss. 2. et Lovel. 3. quorum prior mox omittit vocem *latebras*.

§. 8. *Samnites desperantes inproviso tumultu*] *desperato* rectius. GELEN. MS. Fuldens. *disperatos*. Nimirum recte Gelenium monere, legendum videri *disperato*, seu quod pro eodem est, *desperato tumultu*. MOD. Legendum *desperato*; quandoquidem haeret in Pall. pr. tertioque *desperatos*; expressitque liquide Campan. *desperato*; quod inter lineas in Pal. sec. scriptum reperi. GEBH. Scribe cum Gelenio: *desperato improviso tumultu*. nam o. MSS. *desperatos*. 40, [33, 2.] *Desperato auxilio suorum in deditionem venit.* Lentulus ad Ciceronem 12. ad Famil. [ep. 14.] *Rhodii nos et rempublicam quam valde de-*

multu, quando in apertum semel discrimen evasura esset res, et ipsi acie justa maluerunt concurrere. itaque et in aequum descendunt, ac fortunae se, majore animo, quam spe, committunt. Ceterum, 9
sive quia ex omnium Samnitium populis, quodcumque roboris fuerat, contraxerant, seu quia

speraverint, ex literis, quas publice misi, cognosces. J. FR. GRON. *desperantes* servant Florent. Harlej. Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. L. 1. ac B. *desperatos* Voss. uterque, Leid. uterque, Lovel. 1. 3. 4. Klock. Fragm. Hav. Exc. Pithoei, et Hearnii C. Neque aliter Mediol. anno 1505. ediderunt. *desperati* Lovel. 2. et Hearnii L. 2. Verum recte viri docti substituerunt *desperato inproviso tumultu,* cujus lectionis vestigia in solo obcurrerunt mihi Gaertn. Exhibet enim *desperantes de desperato inproviso tumultu:* cujus librarius hac ratione duplicem, quam in cod. suo invenerat, lectionem simul jungere voluisse videtur. Supra 9, 14, 15. *Ne desperata venia hostes caecos in supplicia eorum ageret.* 23, 17, 5. *Desperata tutela urbis, per intermissa munimenta dilapsi.* 42, 25, 3. *Quum desperato jam conloquio profecti essent.* 23, 14, 6. *Quia non desperabat voluntariam deditionem.* Florus 4, 11. *Quod ubi desperavit a principe, servarique se triumpho vidit.* Hac forma dicendum fuisset, *desperantes inprovisum tumultum.* Hunc enim se Romanis inlaturos sperarant; quae spes quum fefellisset, aciem instruxerunt. Mox nullo sensu *quando imperatum semel discrimine evasura esset res* Haverk. Vox *res* deficit in Voss. 2.

Itaque et in aequum descendunt] *ita et .... discedunt,* lacuna relicta, Lovel. 4. *itaque et neqũ discedunt* Leid. 1. *itaque in aequm discendunt* Florent. *itaque et in aequm discedunt* Fragm. Hav. Sed *discedere* et *descendere* passim confundi solent. V. ad 9, 14, 7. Vocula *et* non adparet in Voss. 2. Lovel. 3. Harlej. et edd. Aldina prioribus. Paullo ante *asie inserta maluerunt concurrere,* pro *acie justa,* Leid. 1. *valuerunt* Haverk.

§. 9. *Sive quia ex omnium*] Vet. lib. *seu quia ex omnium.* Sequitur enim alterum membrum, *seu quia discrimen.* SIG. Nulla est ratio, qua hanc scripturam confirmat Sigonius. Virg. 2. Aen. 34.

Sive dolo, seu jam Trojae sic fata ferebant.

7. Aen. 199.

Sive errore viae, seu tempestatibus acti.

Ovid. 2. Amor. el. 10, 9. *Sive bonus color est,* etc. *Seu malus.* et contra 2. Amor. el. 2, 53. *Seu tepet,* etc. *Sive amet.* Et, ne quis solos poëtas ita loqui putet, Livius 45, 8, 5. *Utcumque tamen haec sive errore humano, seu casu, seu necessitate inciderunt.* DUK. *seu quia* etiam Portug. Gaertn. Haverk. et Hearnii Oxon. B. Contra in altero membro Fragm. Hav. quod hic vulgatum servat, *sive quia*

discrimen summae rerum augebat animos, aliquantum aperta quoque pugna praebuerunt terroris. Fabius,

discrimen praefert. Nihil mutandum. Male enim Sigonius ideo vet. lib. scripturam probandam existimavit, et in contextum recepit, quod mox sequatur *seu* in altero membro. Saepe enim particulae illae in utroque membro mutantur, atque altera alteri subjici solet. Supra 7, 18, 2. *Empulum captum, sive duorum consulum auspicio bellum ibi gestum est; seu per idem tempus Tarquiniensium quoque sunt vastati agri.* 9, 26, 7. *Sive timore ejus, seu conscientia, Calavios mors judicio subtraxit.* Plaut. in Mercat. 2, 2, 35. *Seu canum, seu istic rutilum, sive atrum est, amo.* in Sticho 3, 1, 18.

Here, sive ego taceam, seu loquar, scio scire te,
Quam multas tecum miserias multaverim.

Ovidius Ep. 2. Her. 128.

Sive die laxatur humus, seu frigida lucent
Sidera.

Caesar 1. belli Gall. 23. *Seu quod timore perterritos discedere existimarent, sive quod re frumentaria intercludi posse confiderent.* 2. belli civ. 27. *Ii seu vere, quam habuerant, opinionem perferunt, sive etiam auribus Vari serviunt.* Salluft. in Catil. 31. *Sive praesentiam ejus timens, seu ira commotus, orationem habuit luculentam.* ubi v. Cortium, et quae infra notantur ad 35, 21, 6. Ejusdem generis est, quod conjunctioni *que* subjungantur *et* vel *ac.* V. ad 2, 31, 1. 5, 49, 1. et ad hujus lib. c. 30, 2. quod τῷ *nec* subjungatur *neque*, ac vicissim. V. ad 9, 9, 14. Praeterea *omnibus Samnitium populis* unus Hearnii Oxon. C. ut infra 45, 31, 3. *In omnibus Graeciae gentibus populisque.* Verum nihil muto. Nam *omnium Samnitium populi*, pro *omnes Samnitium populi*, eadem ratione dictum est, qua *speciosi ministerii procuratio*, pro *speciosa ministerii procuratio*, de quo supra v. ad 4, 8, 6. V. etiam Cel. Burm. ad Suet. Domit. 9. Mox *quacumque roboris* Florent. et Lovel. 3.

Discrimen summae rerum augebat animos] Pall. omnes Campanique ed. *agebat animos.* Verum *agere*, ut supra dixi, monuique ad Propertii 2. el. 19, 20. est ἐρεθίζειν. GEBH. *angebat animos* Florent. sollemni errore. V. supra ad 4, 51, 6. et infra ad 27, 40, 2. (*39, 23, 6.) Error ortus est ex similitudine literarum *n* et *u* in scriptura Longobardica. V. ad 5, 13, 7. *agebat animos* Voss. ambo, Leid. ambo, Lovel. 2. 3. 4. Portug. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. quod ex priori *ägebat* natum videtur. V. ad 29, 6, 7. Quin saepe etiam *agere* et *augere* confunduntur. V. ad 27, 9, 11. Praeterea *quia discrimen est summae rerum* Haverk.

Aliquantum aperta quoque pugna praebuerunt terroris] *aliquantum quoque aperta pugna* Voss. uterque, Leid. uterque, Lovel. 2. 3. 4. Harlej. Port. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. et editt. antt. usque ad Froben. anni 1535. Praeterea *terroris praebuerunt* Leid. 2. et Lovel. 1. *praeburre terroris* Lovel. 4. [*praebuerant* Veith.]

ubi nulla ex parte hostem loco moveri vidit, M. Fulvium et M. Valerium, tribunos militum, cum quibus ad

§. 10. *Ubi nulla ex parte hostem loco moveri videt*] *ex nulla parte* Lovel. 2. Male. Ita *magna ex parte*, *aliqua ex parte*. v. ad 2, 48, 1. *alia ex parte* 3, 38, 5. *ulla in parte* 39, 36, 4. *omni a parte* 40, 22, 8. Adde, quae dicta sunt ad 2, 19, 8. Tum *hostium loco moveri* Lovel. 4. *hostem moveri* Leid. 2. *hostem moveri loco* Lovel. 2. et 3. Deinde *vidit* Florent. Voss. ambo, Leid. ambo, Lovel. 1. 2. 3. 4. Portug. Gaertn. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 2. B. et C. quorum auctoritatem sequor.

M. Fulvium et M. Valerium tribunos militum, cum quibus ad primam aciem procurrerat] Duo Voss. et Thuan. *Maximum Fulvium*. Ut verum videatur, quod est in Helm. et Rott. *Maximum filium et M. Valerium*. Neque mirum, patre imperatore filium militasse tribunum. J. FR. GRON. *Max. Fulvium* Lovel. 4. *Maximum Fulvium*, praeter Vossianos a Gronovio memoratos, Leid. ambo, Lovel. 1. 2. 3. Gaertn. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 2. C. atque Exc. Pithoei. Sed *Maximum filium* Florent. et Klock. Quae lectio tanto magis placere posset, quod nullus plane circa haec tempora *M. Fulvius* memoretur, et contra Fabii consulis filius post quinquennium consulatum obtinuerit, ideoque nunc id aetatis fuerit, ut tribunus in exercitu Romano merere potuerit. Quo minus tamen probare audeam, id obstat, quod Fabii filius *Gurges*, non *Maximus*, cognominetur infra hoc lib. cap. ult. *Creavit consules Q. Fabium Maximi filium Gurgitem et D. Junium Brutum Scaevam.* et Auct. Ep. Liv. 11. *Quum Fabius Gurges consul male adversus Samnites pugnasset.* etiam apud Val. Max. 5, 7, 1. *Fabius Rullianus legatus ire Fabio Gurgiti filio gravatus non est.* Neque censendum est, *Gurgitis* cognomen demum postea inditum fuisse. Id enim ipsum priore aetate ex vitiis nactum esse, docet Macrob. 2. Saturn. 9. *Ut taceam Gurgitem a devorato patrimonio cognominatum, quia insignibus virtutis secutae vitia primoris compensavit aetatis.* Quin et, quum consul crearetur, jam ad meliorem frugem sese recepisse, indicat Val. Max. 4, 1, 5. referens, Fabium Maximum, quum filius ejus summo consensu consul creabatur, cum populo egisse, *ut vacationem aliquando hujus honoris Fabiae genti darent. non quod filii virtutibus diffideret, (erat enim inlustris) sed ne maximum imperium in una familia continuaretur.* Si quis tamen contendere velit, Fabii filio, licet ex moribus *Gurgitis* cognomen traxerit, attamen paternum etiam cognomen *Maximum* adhaesisse, eoque hic a Livio, altero alibi adpellatum esse, pertinaciter non adversabor. In fragmentis enim Fast. Capit. Triumphalium aliquis *XIMVS ANN. CDLXII.* triumphasse dicitur. Annus is est proximus post consulatum Fabii Gurgitis. Quare per literas has *XIMVS*, quibus temporum injuria pepercit, prioribus abolitis, intelligendus omnino est celeberrimi Fabii Maximi filius, quem etiam *Maximum* cognominatum fuisse lacerum illud Fastorum fragmentum probat. Nam, eum triumphasse, docet Auctor Epit. Liv. 11. *Ejus* (Fabii Maximi patris) *consiliis et opera fi-*

primam aciem procurrerat, ire ad equites jubet,
11 et adhortari, *ut, si quando umquam equestri ope adjutam rempublicam meminerint, illo die adnitan-*
12 *tur, ut ordinis ejus gloriam invictam praestent. Peditum certamine inmobilem hostem restare; omnem reliquam spem in inpetu esse equitum.* et ipsos nominatim juvenes, pari comitate utrumque, nunc

lius consul adjutus, caesis Samnitibus, triumphavit. V. etiam Valer. Max. 5, 7, 1. et Plut. in Fabio Max. p. 188. In secundo etiam consulatu triumphavit, ubi jam in Fragm. Fast. Triumph. omnibus nominibus describitur anno CDLXXVII. *Q. FABIVS Q. F. M. N. MAXIMVS GVRGES.* Vocatur itaque hic *Maximus*, at *Maximi filius Gurges* cap. ult. hujus lib. simili varietate atque supra dixit Liv. 4, 26, 2. *T. Quinctius L. F. Cincinnatus: eidem et Penno cognomen additur:* quem deinceps c. 30, 4. et alibi simpliciter *T. Quinctium Pennum* vocavit. Per me itaque incertum sit, utrum *M. Fulvium*, an vero *Maximum filium* hoc loco legendum sit. Ceterum *L. Valerius* solus hic praefert Harlej. cum edd. Aldina prioribus.

Cum quibus ad primam aciem procurrerat, ire ad equites] *cum quibusdam ad primam aciem* Voss. 2. *cum quibus in primam aciem* Lovel. 4. Tum *precurrerat* Fragm. Hav. V. ad 9, 10, 7. (* 40, 30, 5.) *concurrerat* Harlej. Deinde *et ire ad equites, et adhortari* Haverk.

§. 11. *Adhortari, ut si quando umquam equestri ope adjutam rempublicam*] *adhortati* Voss. 2. *adhortare* Fragm. Hav. *hortari* Harlej. Tum *ut quando umquam* Lovel. 4. *ut si quando numquam* Haverk. Deinde *equestri opem ad vitam rempublicam* Gaertn. *equestri ope adjutura rempublicam* Lov. 4. *equestri ope adjuctam rempublicam* Haverk. sed errore amanuensium, qui et alibi *adjutus* et *adjunctus* commutarunt. Exemplum habuimus supra ad 8, 13, 4. habebimus etiam 21, 50, 9. Mox *admictantur*, pro *adnitantur*, Fragm. Hav. *adjutantur* Haverk. *adjuvantur* Harlej. Tandem *ejus ordinis gloriam*, trajectis vocibus, Portug. Gaertn. et Haverk.

§. 12. *Peditum certamine inmobilem hostem restare*] *Peditum certamen* Gaertn. Tum *restare* deest in Portug. ejus loco *stare* praefert Hearnii Oxon. C. [Veith.] ut infra h. cap. *Adversus incitatas turmas stetit inmota Samnitium acies.* Sed nihil muto. *restare* hic est resistere. Supra 4, 58, 4. *Summa vi restare nunciabantur.* ubi plura vide. Mox praepositio *in* deficit in Gaertn. Verum ea vel intercepta est a litera finali vocis praecedentis; de quo v. ad cap. praec. §. 3. vel a prima syllaba vocis sequentis; de quo v. ad 8, 33, 6.

Pari comitate utrumque, nunc laudibus, nunc promissis onerat] Vet. lib. *utcumque.* SIG. Sigonius e suo libro profert *ut-*

laudibus, nunc promissis onerat. Ceterum, quando 13
ne ea quoque tentata vis proficeret, consilio gras-
sandum, si nihil vires juvarent, ratus, Scipionem 14
legatum hastatos primae legionis subtrahere ex acie,
et ad montes proximos, quam posset occultissime,
circumducere jubet: inde adscensu abdito a con-
spectu erigere in montes agmen, aversoque hosti

cumque. Sed sic erit contradictio in adjecto. quomodo enim utcumque quis laudibus oneratur? *utcumque* ὅπως δήποτε. GEBH. *utrimque* Leid. 2. et Haverk. *utcumque* Portug. quod recte Gebhardo displicuit. Ita alibi etiam variant scripti. V. ad 8, 24, 15. (* 35, 30, 7.) Deinde *non laudibus*, *non promissis* Haverk. Similiter etiam peccarant librarii supra 3, 61, 8. *laudibus nunc promissis* Leid. 1. a m. 1. *nunc laudibus promissis* Leid. 2. Insuper *honorat* Voss. 1. a m. 2. Leid. 2. et Lovel. 1. V. ad 4, 13, 13. *ornat* Harlej. V. ad 32, 11, 2.

§. 13. *Ceterum, quando ne ea quoque tentata vis proficeret, consilio grassandum*] *Et, quando ne ea quoque tentata vis proficeret* Lovel. 2. *Ceterum, ne ea quoque tentata vis proficeret* Gaertn. *nec ea quoque tentata vis* Leid. 1. Harlej. et edd. Aldo priores. *ne* deest in Lovel. 4. *tentata* in Leid. 2. *vis* in Voss. 2. et Lovel. 3. ejus loco *vix* erat in Leid. 2. et Lovel. 1. V. ad 4, 24, 9. Tum *consilio* omittit Gaertner. *crassandum* vero praeferunt Leid. 1. et Lovel. 2. ac 4. quomodo etiam alibi peccarunt librarii. V. ad 2, 12, 15. Literae *C* et *G* ob ductuum adfinitatem saepius in Mstis confunduntur. V. ad 6, 25, 6. Mox *vires juvarent ratas*, pro *ratus*, Lovel. 3.

§. 14. *Scipionem legatum*] *P. Upponem legatum* corrupte, pro *P. Scipionem*, se invenisse testatur Hearnius in Oxon. L. 1. At praenomen in nullo apud me codice obvium fuit. Mox *ex acie subtrahere*, trajectis dictionibus, Lovel. 2.

Ad montes proximos, *quam posset occultissime*, *circumducere*] *quaque posset occultissime* Voss. 2. et Lovel. 3. Si autem *quaque* pro *et qua* positum accipiatur, eodem modo dictum esse posset, quo *qua proxime potest*. V. ad 1, 23, 5. Sed nihil muto. Supra 9, 2, 1. *Circa Caudium castra*, *quam potest occultissime*, *locat*. V. ad 37, 20, 10. Deinde *ducere* Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. 4. et Fragm. Hav. Mox *inde jubet* alio ordine Leid. 1.

Inde adscensu abdito a conspectu erigere in montes agmen] *inde primo adscensu abdito ac conspectū* Lov. 4. *inde abscensu abdito a conspectu* Fragm. Hav. *inde ascensu abdito et a conspectu* Haverk. *inde abscensu abdito et a conspectu* Port. *inde adscensu abdito et a conspectu* Gaertn. et Hearnii Oxon. N. ac B. Male. *adscensus abditus a conspectu*, est remotus a conspectu, quo sensu Virgilianum illud 3. Georg. 96. *abde domo*, remove a domo, exposuit Gronov. 4. de Pec. vet. 8. Tum *erigere ad montes* Harlej. Neque hoc probo. V. infra hoc lib. ad c. 26, 8.

15 ab tergo repente se oftendere. Equites, ducibus tribunis, haud multo plus hoftibus, quam suis, ex inproviso ante signa evecti, praebuerunt tumultus.
16 Adversus incitatas turmas stetit inmota Samnitium acies, nec parte ulla pelli aut perrumpi potuit. Et, poftquam irritum inceptum erat, recepti poft signa

Aversoque hosti ab tergo repente se ostendere] Vet. lib. *et adverso hosti.* SIG. Pal. sec. congruens Sigoniano per omnia fere libro, *adverso hosti.* Pr. tertiusque *adversique hosti a tergo repentes eos intendere.* Camp. vero vulgavit *adversoque hosti.* GEBH. *accersoque hosti* Lovel. 2. *adversique hosti* Voff. 2. et Lovel. 3. *adversoque hosti* Gaertn. *adverso hosti* Portug. et Haverk. Sed nihil mutandum. *aversum hostem invadere* pro eum a tergo invadere poni, supra vidimus ad 4, 27, 8. quo sensu hic non accipiam, ne redundet *ab tergo:* sed potius *hostem aversum* expono alio versum, quo sensu *avertere* inluftrat N. Heinsius ad Valer. Flacci 1, 66, (* v. ad Liv. 30, 8, 1.) Passim *aversus* et *adversus* commutari, supra vidimus ad 2, 31, 6. Hinc *a tergo* Voff. ambo, Lov. 1. 3. et Leid. 2. Deinde *repentes eos intendere* Voff. 2. Leid. 1. et Fragm. Hav. *repentes eos incendere* Lovel. 3. *repente eos intendere* Lovel. 2. *repente eo intendere* Lovel. 4. Vox *repente* exsulat ab edd. Rom. anni 1472. et Parm.

§. 15. *Ante signa evecti praebuerunt tumultus*] *prevecti* Leid. 2. *preevecti* Lovel. 1. a m. 1. duplice lectione juncta. Insuper *praebuere* Lovel. 4.

§. 16. *Et, postquam irritum inceptum erat, recepti post signa proelio excesserunt*] *Eo postquam irritum inceptum erat* Portug. et Gaertn. [Veith.] Sed *et* atque *eo* etiam supra commutabantur 6, 23, 2. *Et, quamquam irritum inceptum erat* Haverk. Tum *proelia recesserunt* Voff. 2. et Lovel. 3. *Excedere proelio, acie, agro* supra inluftrantur ad 8, 2, 8. *proelio excessere* Lovel. 4. qui paullo ante etiam praefert *prorumpi*, pro *perrumpi*. V. ad 9, 43, 15.

§. 17. *Nec sustinere frons prima tam longum certamen increscentemque fiducia sui vim potuisset*] Vox *prima* deficit in Gaertn. quam reliqui omnes servant. Tum *increscenteque fiducia sui vim* Haverk. Deinde *potuissent* Leid. 2. quasi conlective poneretur *frons*, pro militibus in prima acie positis. Quum tamen reliqui omnes ftent pro vulgato, hanc lectionem ex aberratione librariorum ortam puto.

Ni secunda acies jussu consulis in primum successiset] Vet. lib. *in primam.* SIG. Omnes Pall. Campanique ed. pertendunt legendum *in primam.* GEBH. *in primam* ab se fatetur effe Sigonius, cum ante illum editi, non modo scripti, haberent *in primum.* Quod certe sollicitandum numquam fuit. 2, 20, 10. *Desiliunt ex equis, provolant in primum, et pro antesignanis parmas objiciunt.* Ubi Sigonius ex suo *in primum agmen*: etsi concedat utrumque esse usitatum. Non nego, sed hoc

proelio excellcrunt. Crevit ex eo hostium animus; 17
nec sustinere frons prima tam longum certamen increscentemque fiducia sui vim potuisset, ni secunda acies jussu consulis in primum subcessisset. Ibi in- 18
tegrae vires sistunt invehentem se jam Samnitem: et tempore inprovisa ex montibus signa clamorque

posterius hic ajo esse magistri, non Livii. Eodem libro [c. 46, 7.] *sic in primum infestis hastis provolant duo Fabii.* 3, [62, 8.] *Ex equis desiliunt, cedentibusque jam suis provolant in primum, simulque et hosti se opponunt.* Hoc l. 10. infra [c. 41, 6.] *Arma signaque per turbidam lucem in primo apparebant.* 25, 21, 6. *Prima legio et sinistra ala in primo instructa.* Sic enim scribendum ex Put. Vulgo praepositio deest. 36, [18, 2.] *Levis armaturae partem ante vallum in primo locavit.* Sic Sallustius in Jug. [59.] *Qui in primo locati fuerant, paullisper territi perturbantur.* Eodemque libro c. 48. *Equites in primo late, pedites quam arctissume ire, et signa occultare jubet.* Male editur in *primo latere.* Nec additamentum est *τὸ latere*, ut suspicatur Gruterus, sed corruptum ex *late*, ut Palmerio et Golero visum, qui tamen perperam faciunt adverbium *imprimo.* Seneca epist. 108. *In aetate nostra quod optimum, in primo est.* Ubi frustra tentat Lipsius. Justinus 12, 7. *Quod in primo ex Persico superbiae regiae more distulerat.* Sic enim MSS. nec faciendum *imprimo* adverbium, atque excusandum pro antiquario, quod facit Acidalius. Ne *primo* quidem et *primum* adverbia esse, demonstrat Grosippus in epistola ad Alexandrum. Ubi tamen, quod *mallum*, quo Germani explicant, quod Itali *volta*, aut Galli *fois*, derivat ab illa significatione, qua convivium aut conventum notat, non persuadet. Commodior enim est, qua signum dicitur idem *mahl* sive *mallus.* Sic pro semel dicunt *einmahl*, quasi uno signo, et sic deinceps. Et imitantur Itali. *Ariosto can.* 5. *Pel valore, Ch' avea mostrato in arme a piu d'un segno.* J. FR. GRON. *in primam*, erranti codici Sigoniano consentientes, tuentur Portug. Gaertn. Haverk. et Hearnii Oxon. L. 1. 2. B. ac C. *in primus* Florent. Reliqui recte stant pro vulgato, quod optime Gronovius vindicavit. V. etiam, quae notat ad 2, 40, 3. et ad 25, 21, 6. Praeterea *visu consulis* Voss. 1. in contextu, *τῷ jussu* margini adscripto. V. ad 9, 24, 4. *jussu consulum* Haverk. Sed unus tantum consulum bellum cum Samnitibus, alter cum Etruscis administrabat, ut Liv. in principio cap. narravit.

§. 18. *Sistunt invehentem se jam Samnitem*] *si sunt invehentem* Lovel. 3. *sistunt invehementem* Gaertn. Alibi *vehens* et *vehemens* in scriptis confunduntur. V. Cel. Burm. ad Suet. Aug. 80. *jam se*, trajectis voculis, Lovel. 2.

Et tempore inprovisa ex montibus signa] MS. *et tempore ex se visa.* Lego, *et tempore, ecce, visa ex montibus signa.* V. Petrum Colvium ad Apuleji Me-

sublatus non vero tantum metu terruere Samnitium
19 animos. nam et Fabius Decium collegam adpropinquare exclamavit, et pro se quisque miles, *adesse*

tam. l. 7. p. 94. KLOCK. Helm. et Rott. *eo tempore visa.* Forte *eodem tempore visa ex montibus signa.* J. FR. GRON. *tempore* dicit, pro in tempore, id est opportune, tempestive. Varro 1. de re rust. 69. *Si tempore promas.* V. Scheff. et Burm. ad Phaedri 4. fab. 25. DUK. *ex tempore provisa montibus signa* Lovel. 4. *et tempore inproviso et montibus signa* Gaertn. *et tempore inproviso ex montibus signa* Portug. et Haverk. quod etiam Doujatius invenit in cod. Memmiano, idque planum esse judicat. Idem vero in uno Colbertino esse testatur *et tempore provisa ex montibus signa,* quod exponit tempestive, sive opportune visa. Quin et vulgatum *improvisa* accipi posse existimat pro ex improviso apparentia. Cl. Jac. Perizon. ad marginem Livii forte refingendum adscripsit *et tempore ipso visa ex montibus signa.* Propius ad vulgatum accederet, si conjecisset *et tempore in ipso visa ex montibus signa.* V. Tennul. ad Front. 1. Strat. 1, 1. *in tempore* alibi saepe Livius dixit. Supra 8, 7, 5. *Aderunt in tempore, et cum illis aderit Jupiter ipse,* ubi plura vide.

Clamorque sublatus non vero tantum metu terruere Samnitium animos] Vet. lib. *non vero metu tantum.* SIG. Cluverius 4. Ital. Antiq. 6. [p. 1194.] corrupta haec aut mutila censet. Nequicquam, nisi forte ipse mutila fecit omittendo *τὸ sublatus,* quod et ad signa et ad clamorem pertinet. Quis autem non intelligit, mox explicare Livium, praecipuum illis terrorem factum ex vano metu, alterum adesse consulem et recentem exercitum. J. FR. GRON. Quae Clericus Art. Crit. part. 3. sect. 1, 5, 1. et Heumannus in Parergis criticis p. 149. scribunt, nihil me ad haec intelligenda juvant. Ille emendat *non vero tantum motos metu terruere Samnitium animos,* idque explicat, Samnites non tantum motos fuisse signis infestis legionum, aut equestri procella, quibus non sine ratione terreri potuissent, utpote vero metu, quantum falso illo metu pauculorum hastatorum. Sed, praeterquam quod Livius Samnitibus magnos animos in pugna tribuit, nec ullum eorum metum a legionibus et equitibus memorat, metus ille hastatorum falsus non erat. Nam quod de pauculis hastatis dicit Clericus, vanum est: quum Samnites utique ignorarent, quae et quantae illae copiae essent, quae se iis repente ex montibus a tergo ostendebant, atque adeo his conspectis non sine causa vero metu terrerentur. Heumannus distinctionem maximam post *sublatus* ponendam censet, et, quod de vero metu dicit Livius, ferme eodem modo, quo Clericus, ita exponit: hastati hi non tantopere Samnites terruerunt vero metu, quum in acie stantes contra eos pugnarent, quam falso illo metu per dolum excitato. Sed haec interpretatio iisdem, quas dixi, rationibus refellitur. Oratio Livii quidem satis obscura est, et non nihil dubito, an quaedam exciderint: nam verba illa *nam et Fabius* non optime cum praecedentibus necti et cohaerere videntur: sed puto Gronovium recte percepisse sententiam horum

alterum consulem, adesse legiones, gaudio alacres fremunt; errorque utilis Romanis oblatus fugae 20
formidinisque Samnites inplevit, maxime territos,

verborum, nimirum, ea, quae memorat Livius, non tantum terruerunt Samnites vero metu, quantum falsus rumor de adventu alterius consulis et exercitus, qui eos vano quidem, sed tamen magno, metu perfudit; eo enim maxime territos paullo post dicit. DUK. *non novo tantum metu* Hearnii Oxon. N. in margine, qui *non tamen metu* se in L. 1. invenisse professus est. *non vero metu tantum*, vet. lib. Sigonii consentientes; praeferunt Port. Gaertn. et Haverk. Deinde *animos Samnitium* Voss. 2. et Lovel. 3. Id autem Cluverio suspicionem movisse videtur, locum corruptum, aut saltem mutilum esse, quod particulis *non tantum* nihil deinceps respondeat. Sed, quae sequuntur, satis ostendunt, hic intelligendum esse, *sed etiam vano.* Similia omittuntur et in l. 31. ff. de rei vind. *Quum de fructibus servi petiti quaeritur, non tantum pubertas ejus spectanda est, quia etiam inpuberis aliquae operae esse possunt.* V. Cel. Burm. ad Phaed. praef. l. 1, 6. et ad Calpurn. Ecl. 7, 64. Quod autem Gronov. dicat *τὸ sublatus* et ad signa et ad clamorem pertinere, ita demum verum est, si antea vulgatam scripturam *et tempore inprovisa* servemus, non autem, quemadmodum voluit, legamus *eodem tempore visa.*

§. 19. *Nam et Fabius Decium collegam adpropinquare*] Vocem *Decium* ignorat Voss. 2. Deinde *propinquare* praeferunt Leid. 2. et Lovel. 1. Mox *esse*, pro *adesse*, Fragm. Hav. *tremunt* autem, pro *fremunt*, Florent. sollemni scribarum aberratione. V. quae notavi ad Silii 17, 259.

§. 20. *Terrorque utilis Romanis oblatus*] Non *terror* Romanis offerebatur, sed *error:* nam suos quoque in acie stantes fefellerat Fabius, ratos adesse alterum consulem et exercitum, atque eo gaudio exsultantes frementesque. Neque excusare possis, quasi *τὸ Romanis* ad *utilis*, non *oblatus* pertineat, vel quia sequitur *maxime territos.* Non est Livii sic loqui *terror formidinis implevit Samnites, territos, ne.* Praeterea non hic modo, sed quivis alius terror hostibus injectus utilis foret Romanis, atque ideo fatuum et otiosum illud epitheton. Sed elegans et verum: *error utilis Romanis oblatus.* Nam plerumque error inutilis et damnosus est, praesertim belli, ubi non licet bis peccare: hic autem error, dum putant vincere se, victores eos fecit: atque eadem res, quae errori, sed utili, fuit Romanis, fugae formidinisque Samnites implevit; eo maxime timefactos, quod ipsi lassis et exhaustis sibi putarent cum recentibus et integris fore pugnandum. Infra c. 41, 7. *Fefellitque non Samnites modo, sed etiam Romanos, et consul affirmavit errorem, clamitans inter prima signa, ita ut vox etiam ad hostes accideret, captum Cominium, victorem collegam adesse.* Conjecturam hanc meam rebar esse: nunc video, *terror* post Modianā passim esse receptum: priscos omnes ipsumque adeo Curionem expressisse *error.* J. FR. GRON. Vere Gronovius *errorque* revocavit; quam scripturam ex me-

ne ab altero exercitu integro intactoque fessi ob-
21 primerentur: et, quia passim in fugam dissipati sunt, minor caedes, quam pro tanta victoria, fuit. tria millia et quadringenti caesi: capti trecenti ferme et triginta: signa militaria capta tria et viginti.

XV. Sam-

is servasse videntur Harlej. et Gaertn. ex Hearnii autem Oxon. L. 1. et N. [*terrorque* Veith.] Non tamen post Modianam demum ed. *terrorque* receptum est, sed eam lectionem primum inveni in Sigonianis, quam inde acceptam servarunt Paris. anni 1573. et Francof. anni 1578. Modiana priores. Quin Aldus quoque in contextu *terrorque* dedit; sed alteram scripturam in erratis restituit. Solent autem voces *error* et *terror* saepe in Mstis confundi, praesertim si, ut hoc loco, praecedat vocabulum, cui litera *t* finalis est. V. infra ad 24, 30, 6.

Maxime territos, ne ab altero exercitu integro intactoque] *maximeque territos* Voss. ambo, Leid. ambo, Lovel. 1. 2. 3. 4. Harlej. Portug. Gaertn. Exc. Pithoci, Oxonienses Hearnii N. L. 2. B. et edd. usque ad Froben. qui anno 1531. conjunctionem *que* expunxit. Tum *nec ab altero exercitu* Lovel. 3. Hinc *integre intactoque* Haverk.

§. 21. *Tria millia et quadringenti caesi*] *tria millia et trecenti caesi* Voss. 2. et Lovel. 2. ac 4. neque aliter Leid. 1. et Hearnii Oxon. L. 2. nisi quod numerum notis exhibeant. *tria millia et tercenti*, omissa ultima voce *caesi*, Lovel. 3. *tria millia et quadraginta caesa* Haverk. *tria millia et quadringenta caesa* Portug. et Gaertn. [*tria millia quadringenti caesi* Veith.]

Capti trecenti ferme et viginti] Vet. lib. *capti ad trecentos ferme et triginta*. SIG. Vitiosissima haec sunt in Pall. pr. ac tert. secundus autem *capti ad trecenta ferme et triginta*. GEBH. Lectionem vet. lib. Sigonii probant Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. *capta ad trecentos ferme et triginta* praefert Portug. *capta ad trecenta ferme et triginta* Gaertner. et Haverk. *capta CCC ferme et XXX* Leid. 1. *capta trecenta et triginta* Lovel. 4. a m. 1. *capti trecenti et triginta* a m. 2. *capti trecenti ferme et triginta* Harlej. *capti et CCCXXX ferme et XXIX* Lovel. 3. *capti et trecenti ferme et XXIX*. Voss. 2. *capti aut trecenti triginta ferme* Hearnii Oxon. C. pro quo scribendum conjicit *capti autem*, quod exstat in Lovel. 2. [Veith.] *capti a CCCXXX ferme et XXX* Fragm. Hav. *capti a CCC ferme et XXX* Florent. Ex his videmus, *viginti*, quod scholiis suis Sigonius praescripsit, in nullo Msto superesse; quin idem demum adparuit in ed. Froben. anni 1535. et a paucis servatum est: deinde *capti trecenti ferme et triginta*, ut primae edd. praeferunt, et jam Curio revocavit, ut et *capti ad trecentos ferme et triginta*, quod Sigonius, et post eum Gronov. etiam in contextum receperunt, tantum in paucis exstare, iisque ferme deterioris notae, certe non primae auctoritatis membranis. Quamvis autem Livius voculam *ad* sae-

XV. Samnitibus Apuli se ante proelium con- 1
junxissent, ni P. Decius consul iis ad Maleven-
tum castra objecisset, extractos deinde ad certa-
men fudisset. Ibi quoque plus fugae fuit, quam 2
caedis. duo millia Apulorum caesa: spretoque
eo hoste, Decius in Samnium legiones duxit. Ibi 3

pissime eo sensu adhibuerit, ut videbimus infra hoc lib. ad c. 17, 8. hic tamen omnino a manu Livii profecta non videtur. Quum enim numeralibus juncta notet circiter, plus minus, ut Gronov. ipse agnoscit infra hoc lib. ad c. 46, 5. patet eam hoc loco non necessariam esse, quia *ferme*, ejusdem potestatis particulam, quam uno excepto omnes codices tuentur, addit Livius. Quis ferret Livium dicentem *capti circiter trecenti ferme et triginta?* Neque lectioni Sigonianae favet, quod capite seq. occurrit: *Caesi ferme pugnantes ad quadringentos triginta.* Vel enim locum hunc aliter exponendum, vel ex vestigiis Mstorum emendandum esse, ad eum videbimus. Nihilominus lectiones in codd. obviae haud obscure indicant, inter voces *capti* et *trecenti* aliquid medium intercessisse, quod non intellectum ab his omissum, ab illis vario scriptum est. Nimirum ad veram scripturam investigandam praelucet id, quod in optimis Florent. et Fragm. obvium est: eorum autem ope adjutus legendum puto *caesi octingenti ferme et viginti.* Numerus enim videtur notis scriptus fuisse *IϽCCC.* Nota autem numeri quingenarii *D.* vel *IϽ.* a librariis non intellecta est, quare alii ejus loco *a*, alii alia reposuerunt. V. infra ad 38, 37, 6. Quamvis autem hanc lectionem certam putem, in contextum tamen recipere ausus non sum. Sed quum nec Sigonii lectio ferri possit, priorem revocavi. Mox *et signa militaria*, addita prima vocula, Lovel. 2.

§. 1. *Ni P. Decius consul iis ad Maleventum castra objecisset*] Vet. lib. *ni P. Decius consul alter.* SIG. Ita etiam Portug. Gaertn. Haverk. et Hearnii Oxon. B. Sed melioris notae codd. additam vocem constanter repudiant. Hinc *ad Maleventum tum castra* Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. C. Sed, voculam *tum* ex praecedentis vocis syllaba finali natam esse, quisque videt. Ejus loco *cum* praeferunt Voss. 2. et Lovel. 3. *tam* Leid. 1. *clam* Lov. 4. quae ex priori depravata sunt. Deinde *objecissent* Leid. 1. Paullo ante *se Apuli* Portug. Gaertn. et Fragm. Hav. Hinc *conjunsissent* Lovel. 1. et Klock. *commisissent* Leid. 2.

Extractosque deinde ad certamen fudisset] Copula *que* deficit in Pall. omnibus. Camp. edidit olim *et tractos deinde ad certamen effudisset.* GEBH. Eam copulam, quam omnes edd. usque ad Gronovianas servant, solus agnoscit Harlej. Sed addita est ab illis, qui sine ea verba Livii non recte cohaerere putarunt, non observantes copulae vice fungi vocem *deinde.* Ex eodem fonte promanavit, quod *et extractos* praeferant Portug. Gaertn. et Haverk. Ubi tamen *τὸ et* perperam repeti potuit ex praecedentis vocis literis finali-

duo consulares exercitus, diversis vagati partibus,
4 omnia spatio quinque mensium evastarunt. Quadraginta et quinque loca in Samnio fuere, in quibus Decii castra fuerunt: alterius consulis sex et

bus. V. ad 39, 18, 8. Praeterea *extractus deinde ad certamen fidisset* Florent. *extractus deinde ad certamen fudisset* Leid. 1. Lovel. 2. 3. 4. et Fragm. Hav. *extractus ad certamen deinde fuisset* Leid. 2. *extractus deinde ad certamen fuisset* Voss. 1. et Lovel. 1. *extractus deinde ad certamen fuisset fudisset* Voss. 2. penultimae tamen voci additis signis, quibus eam delendam indicatur. *fudit* et *fuit* etiam alibi commutantur. V. ad 8, 13, 5.

§. 2. *Decius in Samnitium legiones duxit*] Ita Cl. Jac. Gronovius edidit, eumque secutus est J. Clericus, qui tamen in praefatione jactavit, se Livium ad J. Fr. Gronovii mentem quam adcuratissime edidisse. Lectio haec per se spectata ferri posset. Absolute enim *ducere* sine casu addito Livio frequens est. V. supra ad 1, 23, 5. Praeterea, licet *legiones* Romanorum propriae fuerint, adeo ut copiae auxiliares, quae in castris Romanis militarent, non *legiones*, sed *alae* dicerentur; ut Livius monet 31, 21, 7. aliorum tamen, quam Romanorum, *legiones* saepe ipse Livius memoravit. Supra 8, 9, 8. *Legiones auxiliaque hostium mecum Diis Manibus Tellurique devoveo.* Ita *Sabina legio* obcurrit 2, 26, 3. *legiones Faliscorum* 4, 17, 11. *Bruttiae Lucanaeque legiones* 8, 24, 4. *legiones Etruscorum* 10, 5, 4. *Samnitium legiones*, ut hoc loco, 8, 38, 2. 9, 1, 3. similiaque plura. (* v. Duker. ad 42, 51, 4.) Verum lectio haec non alibi mihi obvia fuit, quam in edd. Rom. anni 1472. et Parm. Reliquae omnes editt. ut et codd. praeferunt *in Samnium*, nisi quod *in Samninium* sit in Portug. *Ducere* autem *in Samnium*, ut *ducere in Etruriam* 21, 58, 2. *ducere in Asiam* 37, 7, 7. *ducere in Maedicam* 40, 21, 1. et passim alibi. Quin et *in Samnitium legiones*, si ad sequentia adtendamus, ferri nequit. Ita enim non haberet sequens *Ibi*, quo referri posset. At si *in Samnium* legamus, *Ibi* erit in Samnio. *In Samnitium* itaque typographorum aberratione in ed. Gronovianam inrepsisse puto; quia ipse vir Clariss. mutatae lectionis non meminit. At Clericus mendum illud emendare neglexit, quia nulla ejus in syllabo erroris mentio facta erat. Tanta diligentia operi, quod susceperit, praefuit. Priscam itaque lectionem revocavi. Insuper *ducit* Harlej. invitis reliquis omnibus. Paullo ante *plus fugae, quam caedis, fuit*, alio ordine, Portug.

§. 3. *Ibi duo consulares exercitus*] Cl. Ant. Perizonius in margine Livii scribendum conjecit *Ubi duo*. Ad quod inductus fuisse videtur, quia *Ibi* mox praecessit. Sed in aliam lectionem omnes libri conspirant. [*duo* omittit Veith.] Mox *quinque mensium spatio evastarunt*, trajectis vocibus, Lovel. 2. *quinque mensium spatio evastaverunt* Leid. 2. *evastare* praefert Lovel. 4.

§. 4. *Quadraginta et quinque loca in Samnio fuere*] *Et XLVX loca* Voss. 1. Leid. 2. et Fragm. Hav. *Et XL et XV loca* Leid. 1. et Lovel. 2. 3. ac 4. *Et quadra-*

octoginta. nec valli tantum ac fossarum vestigia re- 5
licta, sed multo illis insigniora monumenta vastita-
tis circa regionumque depopulatarum. Fabius et- 6
iam urbem Cimetram cepit. ibi capta armatorum

ginta et quinque loca Voss. 2. Lovel. 1. et Hearnii Oxon. C. [Veith.] Deinde *in Samnio fuerunt* Lovel. 4. et Gaertn. quorum prior vicissim mox praefert *castra fuere*, alter *castra fuerant*.

§. 5. *Nec valli tantum ac fossarum vestigia relicta*] Hic locus pulchre confirmat, quod observarunt Lipsius 5. de Milit. Rom. Dial. 1. et Schelius ad Hygin. p. 1112. Romanos in expeditionibus nullam noctem sine castris egisse. DUK. *nec valli tantum nec fossarum vestigia* Haverk. *nec valli tantum aut fossarum vestigia* Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 2. V. ad 21, 53, 3. *nec vallum tantum aut vestigia* Hearnii Oxon. L. 1.

Sed multa illis insigniora monumenta vastitatis circa regionumque depopulatarum] Vet. lib. *sed multo illis insigniora monumenta, vastatis circa regionibus depopulatisque.* SIG. Pall. pr. et tert. *multo aliis insigniora.* sec. *sed multo illis insigniora monumenta, vastatis circa regionibus depopulatisque.* Denique Camp. *multo aliis insigniora monumenta vastatis circa regionumque depopulata.* GEBH. Sigoniani: *vastatis circa regionibus depopulatisque.* Non succinit, nisi unus juxta suspectus. Forte: *sed multo illis insigniora monumenta vastitas circa regionum depopulatarum.* Nec mirere *monumenta vastitas.* Justinus 12, [10,] *Ibi in monumenta rerum a se gestarum urbem condidit, arasque statuit.* Rott. et Helm. *vastitas.* J. FR. GRON. *sed multo illis insigniora* Harlej. Portug. Gaertn. Klock. Haverk. et edd. usque ad Froben. qui anno 1535. *multa* vulgavit, errore, ut videtur, operarum; quem tamen praeter Sigonium secuti omnes editores probarunt usque ad Gronov. qui anno 1665. *multo* restituit. Certe illud *multa* in nullo scripto obvium fuit. Reliqui enim codd. Florent. Voss. ambo, Leid. ambo, Lovel. 1. 2. 3. 4. et Fragm. Hav. praeferunt *multo aliis insigniora*, culpa scribarum; qui etiam alibi *illa* et *alia* in membranis antiquis confuderunt. V. ad 23, 7, 3. *multo insigniora*, ut *multo validior* 1, 48, 3. ubi v. quae notavi. Deinde *castrorum circa regionumque depopulatorum* Lovel 2. *vastatis circa regionumque depopulatarum* Voss. 2. et Klock. *vastatis circa regionibus depopulatisque* Portug. Sigonii vet. lib. consentiens, quod et se in uno cod. reperisse Doujatius monuit. *vastitatis circa religionibusque populatisque* Haverk. quasi esset a *vastitare*; quod tamen nondum alibi apud Livium obvium fuit, nisi quod perperam ei unus cod. obtrudere conatus sit supra 5, 12, 5. Quin et ipsa compositio illa, licet pro *religionibusque* substituatur *regionibusque*, barbara, certe non Liviana est. Contra *vastitas* apud Livium saepe obcurrit. Supra 4, 21, 6. *Tantum metum vastitatis in urbe agrisque fecit.* 8, 9, 12. *Fugam ac vastitatem late fecerunt.* 21, 22, 9. *Quae moles ea, quidve prodigii esset quaerentem audisse, vastitatem Italiae esse.* 24, 3, 2. *Post vastitatem eo bella factam vix pars dimidia ha-*

duo millia quadringenti: caesi ferme pugnantes ad
7 quadringentos triginta. Inde, comitiorum caussa Romam profectus, maturavit eam rem agere. quum primo vocatae Q. Fabium consulem dicerent omnes centuriae, Ap. Claudius consularis candidatus, vir

bitabatur. Vulgatum itaque, quod integerrimi codices servant, verius esse puto.

§. 6. *Fabius etiam urbem Cimeteram cepit*] Varie hoc in exemplaribus legitur, caeterum certi nihil. videnda sunt exemplaria vetustiora, et fieri potest, ut nomen cum loco interierit. GLAR. Hanc ex solo hoc loco memoravit Ortelius. Cluverius et Cellarius praeterierunt. DUK. Ita in nullo cod. obvium fuit. Quin et ita demum Mediol. anni 1480. editum vidi. Priores praeferunt *Gimetram*, quomodo etiam legunt Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Harlej. et Klock. *Cimetrum* Hearnii Oxon. N. *Simetriam* Portug. et Gaertn. *Simetiam* Haverk. *Cunetram* invenit Doujatius in Colbert, *Cimetriam* in Memm. Reliqui, quos consului, exhibent *Cimetram*, quomodo Aldus primus, et post eum tantum non omnes reliqui ediderunt. Oppidum Samnii obscurum est, cujus praeter Livium hoc loco, nullus veterum meminit. Praeterea *vi cepit* Portug. et Haverk. *vi capit* Gaertn.

Ibi capta armatorum duo millia quadringenti, caesi ferme pugnantes ad quadringentos triginta] Supra ad cap. praec. §. ult. contendi, Livio indignum esse, ut *ferme* et *ad* pro circiter eadem periodo jungat, cujus tamen hoc loco exemplum occurrit. Verum ibi ita jungebantur, ut ad unum referenda forent *capti ad trecentos ferme*, quasi diceret capti ferme circiter trecenti; quod ferendum non videtur. Hic autem eadem periodo juncta tamen ad diversa referri debent. Indicat enim Livius *ad* sive circiter quadringentos triginta caesos esse, et quidem caesos esse *ferme* pugnantes, maximam partem pugnantes, vix alios quam pugnantes. Ut autem dicam, quod videatur, puto locum vitio laborare, quam suspicionem codd. et edd. vett. dissensus movit. *ad CCCCXXX* per notas exhibent plures codd. quod omnibus literis perscriptum demum inveni in Mediol. anni 1495. ac Ven. anni 1498. priores praeferunt *a quadringentis triginta*. quibus consentit Harlej. *ad CCCXXX* habet Lovel. 2. *mille CCCCti et XXX* Lovel. 4. *ac CCCXXX* Lovel. 3. à m. 2. *a CCCCXXX* a m. 1. neque aliter erat in Florent. Voss. 2. Leid. 1. et Fragm. Hav. quam varietatem considerans a Livio scriptum esse videtur *IƆCCCCXXX*, sive *nongenti triginta*. Ut iterum non intellecta nota numeri quingenarii, de quo cap. praec. loco laudato dictum est, librariis errandi caussa exstiterit. Hinc ulterius progressus etiam in numero praecedenti librarios errasse existimavi, pariterque legendum *duo millia nongenti:* quum enim ibi quoque per notas scriptum esset, ad eumdem lapidem offendentes similiter dederunt, *duo millia a CCCC*, ut exstat in Florent. quia autem ex illo *a* jam *ad* efficere non audebant, hinc *duo millia ac CCC* datum est in Leid. 1. et Fragm. Hav. *duo millia et CCCC* in Voss. utroque;

acer et ambitiosus, non sui magis honoris caussa, 8
quam ut patricii recuperarent duo consularia loca, quum suis, tum totius nobilitatis viribus, incubuit, ut se cum Q. Fabio consulem dicerent. Fabius pri- 9
mo, de se eadem fere, quae priore anno, dicen-

Leid. 2. Lovel. 1. 2. 3. alii deinde per literas scripserunt *duo millia et quadringenti*, quemadmodum in Portug. Haverk. Hearnii Oxon. B. et Exc. Pithoei. Verum hae tantum conjecturae sunt, quas, licet admodum verisimiles, certe priorem, nemini obtrudo. Praeterea *ita sibi capta*, prima voce addita, Haverk. Tum *caesi pugnantes ferme* Leid. 1. Lovel. 2. 4. et Fragm. Hav.

§. 7. *Comitiorum caussa Romam profectus*] *Roma profectus* Gaertn. *Romam profecturus* Harlej. et edd. Frobeniana anni 1535. priores. Vox *Romam* deficit in Lovel. 3. et 4. quorum prior etiam habet *aprofectus*.

Quum primo vocatae Q. Fabium consulem dicerent omnes centuriae] *primo vocatae centuriae* dicebantur, quae primo post praerogativas vocarentur. Nam sic paulo post loquitur [c. 22, 1.] *Eumque et praerogativae et primo vocatae omnes centuriae consulem cum L. Volumnio dicebant.* Ex quo convincitur, in veteribus libris esse mendosum *cum primo vocatum Q. Fabium.* SIG. *quum primum vocatum Q. Fabium consulem* Portug. Gaertner. et Haverk. *quum primo vocatae Q. Fabium consules* Voss. 1. *quum primo vocatum Q. Fabius cos.* Leid. 1. *quum primo vocatum Q. Fabium consules* Leid. 2. *quum primo vocatum Q. Fabium consulem*, quam scripturam etiam Sigon. in vet. lib. invenit, et recte damnavit, Voss. 2. Lovel. 1. 2. 3. 4. Harlej. Klock. Fragm. Hav. Hearnii Oxon. L. 2. B. C. et edd. principes, nisi quod *vocat* praeferant Rom. anni 1472. ac Parm. *primo vocatae* superfuisse videtur in solo Florent. unde nihil notatur. Et ita restituit Froben. anno 1531.

§. 8. *Quum suis, tum totius nobilitatis viribus incubuit, ut se cum Q. Fabio consulem dicerent*] *tum suis, tum totias* Voss. duo, Leid. 2. Lovel. 1. 2. 3. Gaertner. et Hearnii Oxon. C. atque ita etiam Florent. a m. 2. [Veith.] cum edd. Rom. anni 1472. et Parm. V. supra ad 6, 23, 3. Tum vocula *ut* deficit in Florent. Voss. utroque, Leid. utroque, Lov. 1. 2. 3. 4. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. et Hearnii Ox. L. 2. N. B. ac C. Deinde *secumque Fabium consulem diceret* Voss. 2. *secumque Fabium consulem dicerent* Leid. 2. et Lovel. 1. ac 3. *cumque Fabium consulem dicerent* Lovel. 4. et Fragm. Hav. *se cumque Fabio consulem dicerent* Voss. 1. *se cum Q. Fabio consule dicerent* Haverk. Fabii praenomen *Q.* omittitur in Lovel. 2.

§. 9. *Fabius primo, de se eadem fere*] Vox *primo* non est in veteribus libris, nec desiderari videtur. SIG. Non est etiam in Portug. Gaertn. Haverk. et Hearnii Oxon. B. Ea transposita *Primo Fabius* praefert Lovel. 4. Quod vero Sigonio eam non desiderari visum fuerit, forte inde factum est, quod videret, post eam non inferri *deinde* vel simile aliud, quod requiri puta-

do, abnuere. circumstare sellam omnis nobilitas; orare, ut ex coeno plebejo consulatum extraheret, majestatemque pristinam tum honori, tum patriciis
10 gentibus redderet. Fabius, silentio facto, media oratione studia hominum sedavit. *facturum enim se fuisse* dixit, *ut duorum patriciorum nomina reciperet,*
11 *si alium, quam se, consulem fieri videret: nunc se sui rationem comitiis, quum contra leges futurum*
12 *sit, pessimo exemplo non habiturum.* Ita L. Volum-

bat. At, Livium etiam ita loqui solitum fuisse, infra videbimus ad 22, 43, 3. [*Appius* pro *Fabius* Veith.] Mox *anuere*, pro *abnuere*, Fragm. Hav. V. ad 36, 34, 6. Tum *nobilitas omnis* alio ordine Haverk. et denique *extraherent*, pro *extraheret*, Hearnii Oxon. L. 1.

Majestatemque pristinam tum honori, tum patriciis gentibus redderet] Id fore putabat nobilitas, si duo, ut ante, patricii consules facti fuissent. SIG. *cum honori, tum patriciis* Leid. 1. Lovel. 4. Portug. Haverk. et Exc. Pithoei. V. ad §. praec.

§. 10. *Silentio facto, media oratione studia hominum sedavit*] Duae priores voces non adparent in ed. Rom. anni 1472. quam tamen omnes servant reliquae, cum codd. scriptis. Deinde *fedavit* aberratione librarii Florent. Mox *facturum enim fuisse*, pronomine *se* omisso, Lovel. 4. *facturum eum se fuisse* Harlej. V. ad 6, 8, 6.

Nomina reciperet, si alium, quam se, consulem fieri videret] *nomina reciperentur* Lovel. 4. Deinde *sed alium* Portug. Verbum autem *fieri* exsulat ab Haverk.

§. 11. *Se sui rationem comitiis, quum contra leges futurum sit*] *se suam rationem* Voss. duo, Leid. 2. Lov. 1. 3. Portug. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. *se suam orationem* Lovel. 2. et 4. Ita etiam scriptum erat in Leid. 1. sed postea primae literae ultimae vocis addita erat nota, qua indicabatur, eam delendam esse. Deinde *contra legem* Harlej. Gaertn. et edd. principes, pro quo Frobenius anno 1535. *contra leges* reposuit, quod in ceteris scriptis superest.

§. 12. *Ita L. Volumnius de plebe cum Ap. Claudio consul est factus*] Fortasse *Lucius Volumnius de plebe cum Ap. Claudio consules fiunt, priore item consulatu inter se comparati.* J. FR. GRON. Si vulgata lectio displicet, propius accedet ad eam *consules facti sunt.* De locutione autem *L. Volumnius cum Ap. Claudio consules fiunt,* vel *facti sunt,* infra videbimus ad 21, 60, 7. At pro recepta lectione stant omnes, scripti et editi, nisi quod *factus est* praeferat Haverk. Praeterea *Inde*, pro *Ita*, Klock. *Itaque* Gaertn. V. ad 21, 53, 7. Tum Volumnii et Claudii praenomina omittuntur in Voss. 2. et Lovel. 3. Deinde *Volumius* habent Fragm. Hav. Harlej. et ed. Rom. anni

nius de plebe cum Ap. Claudio consul est factus, priore item consulatu inter se comparati. Nobilitas objectare Fabio, fugiſſe eum Ap. Claudium collegam, eloquentia civilibusque artibus haud dubie praeſtantem.

XVI. Comitiis perfectis, veteres consules juſſi 1
bellum in Samnio gerere, prorogato in sex menses
imperio. Itaque insequenti quoque anno, L. Vo- 2
lumnio, Ap. Claudio consulibus, P. Decius, qui con-

1472. *Voluminus* Lovel. 1. *Voluminius* Voſſ. 1. Leid. 2. et Portug. *Volunninus* Lovel. 3.

Priore item consulatu inter se comparati] *priore enim consulatu* Lovel. 2. 3. Gaertn. Portug. et Haverk. *priore ei consulatu* Voſſ. ambo, Leid. ambo, Lovel. 1. 4. et Fragm. Hav. Deinde *comparanti* Florent. Voſſ. uterque, Leid. uterque, Lovel. 1. 2. 3. 4. et Fragm. Hav. Mox *fuisse*, pro *fugisse*, Florent. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. V. ad 27, 32, 6. Denique *civilibus artibus*, copula *que* omiſſa, Voſſ. 2. et Lovel. 3.

§. 1. *Veteres consules jussi bellum in Samnio gerere*] Prima vox perperam exsulat a Lovel. 4. Neque melius *jussit* praeferunt Voſſ. 2. et Lovel. 3. Deinde *in Samniti gerere* Leid. 1. *in Samnitio gerere* Fragm. Hav. *in Samnites gerere* Voſſ. 2. et Lovel. 3. V. infra ad Epit. Liv. 21. Praevalet tamen auctoritas aliorum codd. qui vulgato adhaerent. Mox *in VII menses* Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 2.

§. 2. *Insequenti quoque anno L. Volumnio et Ap. Claudio consulibus*] Legendum *iterum consulibus*, hoc quod ipse paulo ante [cap. praec.] innuit, *Priore* (inquiens) *item consulatu inter se comparati.* Fuere enim ante una consules anno CDXLVII. [supra 9, 42, 2.] GLAR. *insequenti anno*, media voce omiſſa, Leid. 1. et Gaertn. *insequenti anno quoque* Haverk. Tum *Volumio* Harlej. et Fragm. Hav. *Volunnino* Lovel. 3. *Voluminio* Voſſ. 1. a m. 1. et Leid. 2. Similes varietates supra habuimus cap. praec. §. ult. V. etiam ad 9, 42, 2. Deinde copula inter nomina duorum consulum non adparet in Florent. Voſſ. 2. Leid. utroque, Lovel. 1. 2. 3. 4. Portug. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. N. quorum auctoritatem secutus sum. V. ad 2, 17, 1. Quamvis autem ambo consules jam antea dignitatem hanc geſſerint, non audiendum tamen Glareanum eſſe, qui *iterum consulibus* scribendum exiſtimavit, patebit ex illis, quae supra notantur ad 2, 16, 7.

P. Decius, qui consul in Samnio relictus a collega fuerat] *P. Decio* Harlej. Praenomen omittitur in Lovel. 2. Τὸ *qui* non comparet in Voſſ. 4. Leid. 1. Lovel. 2. 3 4. et Fragm. Hav. Verum ita etiam delendum erat sequens *fuerat.* Quod, si Gruterus in Pall. suis inveniſſet, ipsi non

sul in Samnio relictus a collega fuerat, proconsul idem populari non destitit agros, donec Samnitium exercitum, nusquam se proelio committentem, po-
3 stremo expulit finibus. Etruriam pulsi petierunt: et, quod legationibus nequidquam saepe tentaverant, id se tanto agmine armatorum, mixtis terrore precibus, acturos efficacius rati, postulaverunt princi-
4 pum Etruriae concilium. Quo coacto, per quot annos pro libertate dimicent cum Romanis, exponunt.

displiciturum fuisse, verisimile fit ex illis, quae notat infra ad 23, 34, 15. Sed mihi potius nihil mutandum videtur. *fuerat relictus a collega* alio ordine praefert Gaertn.

Nusquam se proelio committentem] *nunquam se proeliis committentem* Leid. 2. et Lovel. 2. [Veith.] Male. Supra 3, 42, 4. *Persecutis hostibus nusquam se aequo certamine committentes.* ubi alia vide. Verba sequentia *postremo expulit finibus. Etruriam pulsi petierunt* nulla de caussa omisit scriba Gaertner. Paullo ante *populari agros non destitit*, trajectis vocabulis, Haverk.

§. 3. *Acturos efficacius rati, postulaverunt principum Etruriae concilium*] *efficacius acturos rati* Voss. 1. *acturos rati efficacius* Leid. 2. Lovel. 1. Portug. Gaertn. et Haverk. Vox *rati* deficit in Harlej. Deinde *postulaverunt principium et curiae concilium* Voss. 2. et Lovel. 3. Paullo ante *Et Etruriam pulsi petierunt* iidem ambo codd. Sed vocula *et* nata est ex sequentis literis prioribus. Ejusdem erroris exempla supra v. ad 5, 4, 14. 10, 8, 2. (*37, 48, 7.) et alibi. *petiere* Lovel. 4. Deinde *mixtis terrores precibus* Harlej. Verum ita legendum foret *id tanto agmine.* Ubi quum *se* constanter in omnibus supersit, et reliqui etiam hic *terrore* servent, *terrores* librarii errori adscribo, quem etiam Aldus in contextum recepit: sed recte in erratis *terrore* revocavit. De locutione *mixtae terrore preces* v. ad 8, 36, 6.

§. 4. *Quo coacto, per quot annos pro libertate dimicent cum Romanis, exponunt*] *Quod coacti* Lovel. 3. et 4. *Quod coacto* Leid. 1. et Fragm. Hav. *Quo coacti* Voss. 2. Deinde *per quod annos* Leid. 1. V. ad 44, 1, 1. *per tot annos* Lovel. 3. et 4. Hinc *exponit* Voss. 2. et Lovel. 3.

Si suismet ipsorum viribus tolerare tantam molem belli possent] *si suis in ipsorum viribus* Fragm. Hav. *si uismet ipsorum* Florent. in quo tamen alia manu *suismet* emendatur. *si suimet ipsorum* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. Atque ita edidit Curio, cujus lectionem, solo Sigonio excepto, secuti editores servarunt usque ad Modium, qui recte iterum *suismet*, injuria loco suo pulsum, restituit. Est autem id dictum, quemadmodum illud supra 7, 40, 9. *Quod meum factum dictumve consulis gra-*

omnia expertos esse, si suismet ipsorum viribus tole-
rare tantam molem belli possent: tentasse etiam 5
haud magni momenti finitimarum gentium auxilia:
petisse pacem a populo Romano, quum bellum tole-
rare non possent: rebellasse, quod pax servientibus
gravior, quam liberis bellum, esset. Unam sibi spem 6
reliquam in Etruscis restare. Scire, gentem Italiae
opulentissimam armis, viris, pecunia, esse: habere
adcolas Gallos, inter ferrum et arma natos, feroces

vius, quam tribuni, audistis. ubi v. quae notantur. *si suismet ipsorum viribus tolerare non possent tantam molem belli* Harlej.

§. 5. *Petisse pacem a populo Romano, quum bellum tolerare non possent*] *petiisse pacem* Lovel. 4. V. ad 37, 45, 2. *Tum ab populo Romano* Haverk. [*a Romanis* Veith.] *bellum tolerare nisi possent* Lovel. 3. *bellum tolerare possunt* Leid. 1. Paullo ante *tentasse haud etiam magni*, transpositis vocibus, Portug. et Haverk. In verbis sequentibus *pax fugientibus gravior*, pro *servientibus*, Exc. Pithoei.

§. 6. *Unam ipsi spem reliquam in Etruscis restare*] Pall. duo, totidemque vetustissimae codd. *Unam sibi spem.* sec. *Unam spem sibi.* GEBH. *Unam ipsi spem* primus edidit Curio, pro quo frustra vir doctus in margine ejus ed. conjicit *Unam ipsis spem.* Curionis autem lectionem servant, praeter Sigonium, reliqui editores usque ad Gruter. qui in postrema editione *Unam sibi spem* restituit; et recte. Ita enim non tantum Curione priores vulgarunt, sed et idem servant codd. nisi quod *sibi* desit in Leid. 2. et Lovel. 1. et *Unam spem sibi reliquam* praeferant Voss. 1. Portug. Gaertn. et Haverk. Praeterea *stare* Portug. et Gaertn. Displicuit forsitan librariis τὰ *reliqua* et *restare* hic conjungi, sed ita etiam Terent. in Hec. 4, 2, 11. *Neu caussa ulla restet reliqua.* et Flor. 3, 10. *Reliqua, quae restabant in Europa, fortuna in Caesarem transtulit.*

Feroces quum suopte ingenio, tum adversus Romanum populum: quem captum a se] Flor. *Romanos populum;* super *os* positum u cum lineola. An forte? *tum adversus Romanos, quem populum.* J. FR. GRON. *Romanum populum,* excepto Flor. servant reliqui codd. nisi quod *populum Romanum* sit in Lovel. et Haverk. Altera quidem verborum conlocatio insolentior est; non tamen sine exemplo. Supra 8, 23, 6. *Aegre pati civitatem Samnitium, quod Fregellas restituerit Romanus populus.* ubi in hunc ordinem consentiunt omnes, quos vidi, et scripti et editi. Alibi etiam id in Livii vel codd. vel edd. conspicitur, ubi nunc recentiores inverterunt. V. ad 3, 26, 8. c. 48, 1. 5, 24, 8. et 9. 22, 32, 5. 34, 49, 11. V. etiam viros doctos ad Val.

quum suopte ingenio, tum adversus Romanum populum: quem captum a se auroque redemtum, haud
7 *vana jactantes, memorent. Nihil abesse, si sit animus Etruscis, qui Porsenae quondam majoribusque eorum fuerit, quin Romanos, omni agro cis Tiberim pulsos, dimicare pro salute sua, non de intolerando*
8 *Italiae regno, cogant. Samnitem illis exercitum paratum, instructum armis, stipendio, venisse: confestim secuturos, vel si ad ipsam Romanam urbem obpugnandam ducant.*

1 **XVII. Haec eos in Etruria jactantes molientes-**

Max. 3, 4, 2. Similiter interdum *plebis tribuni*, *plebis aediles* obcurrere, supra vidimus ad 4, 59, 11. Si quis tamen, quemadmodum Gronov. scribendum docuit, praeferre velit, non adversabor. Praeterea *feroces suopte ingenio* Hearnii Oxon. C. *feroces tum suopte ingenio* Florent. a m. 2. Voss. 2. et Lovel. 1. ac 3. V. ad 6, 23, 3. *feroces tum suo ingenio* Voss. 1. et Leid. 2. *feroces cum suo ingenio* Lovel. 2. Portug. Gaertn. et Haverk. [Veith.] Non est, cur vulgatum displiceat. V. ad 6, 15, 12. Deinde *quem a se captum* Leid. 1. *quem captum ab se* Portug. et Haverk. Mox *vana laetantes*, pro *jactantes*, Hearnii Oxon. N. in margine. *jactatus* et *laetatus* in Mstis etiam alibi commutari, vidimus ad Silii 11, 405.

§. 7. *Qui Porsenae quondam majoribusque eorum fuerit*] *Porsinnae* Flor. *Proscennae* Leid. 2. V. ad 2, 9. 1. Tum *quondamque majoribus eorum* Haverk. at copula *que* non adparet in Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1.

Quin Romanos, omni agro cis Tiberim pulsos] *quin Romanos omnia grecis Tiberim pulsos* Leid. 1. *qui Romanos omnia grecis Tiberim pulsos* Voss. 1. *qui Romanis omnia grecis Tiberim pulsos* Lovel. 1. a m. 1. *qui Romanis omni cis Tiberim pulsos* a m. 2. *qui Romanos omnia cis Tiberim pulsos* Leid. 2. *qui*, pro *quin*, etiam Haverk. et Fragm. Hav. quorum prior quoque *omni ejus Tiberini pulsos* legit. *Romanos ent agro* Gaertn. Mox *de tolerando Italiae regno*, pro *de intolerando*, Leid. 2. et Portug. a m. 1. *de intolerandae Italiae regno* Gaertn.

§. 8. *Samnitem illis exercitum paratum, instructum armis, stipendio, venisse*] *et Samnitem illis exercitum paratum instructumque* Voss. 2. et Lovel. 3. In verbis sequentibus *ut confestim secuturos*, addita prima vocula, Gaertn. *secutores* Voss. 1. et inter versus Leid. 2. *securos* Lovel. 3.

§. 1. *Haec eos in Etruria jactantes molientesque*] Pal. sec. *jactantes atque molientes.* GEBHARD. Ita et Portug. Haverk.

que bellum domi Romanum urebat. nam P. Decius, ubi comperit per exploratores profectum Samnitium exercitum, advocato consilio, *Quid per agros*, in- 2
quit, *vagamur, vicatim circumferentes bellum? quin urbes et moenia adgredimur? nullus jam exercitus Samnio praesidet. cessere finibus, ac sibimet ipsi exsilium conscivere.* Adprobantibus cunctis, ad Mur- 3
gantiam, validam urbem, obpugnandam ducit: tantusque ardor militum fuit, et caritate ducis, et spe majoris, quam ex agrestibus populationibus, praedae, ut uno die vi atque armis urbem caperent. ibi 4

et Gaertn. nisi quod eorum posterior insuper legat *mollientes.*

Advocato concilio] *advocato consilio* Voss. 2. Leid. ambo, Lovel. 1. 2. 3. Haverk. Fragm. Hav. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. quod probandum videtur, si quidem intelligantur legati, tribuni militum, quosque, quoties aliquid deliberandum incidebat, in consilium advocabant imperatores. Id autem *consilium*, non *concilium*, vocari, docet Gronov. infra ad 44, 2, 5. In contextum itaque recepi.

§. 2. *Quin urbes et moenia adgredimur*] Ita primus edidit Cl. Jac. Gronovius, quum antea *ac moenia* vulgaretur. Gronovio vero consentiunt omnes scripti mei, solo Harlej. excepto. Hearne autem, qui priorum edd. lectionem servavit, memorata illa Gronovii, de suorum codd. scriptura nihil monet. Praeterea *adgrediamur* Lovel. 1. in margine. Male. V. ad 1, 57, 7. Paullo ante *circumferendo bellum*, pro *circumferentes*, Portug. reliquis omnibus invitis.

Cessere finibus, ac sibimet ipsi exsilium conscivere] *cesserunt* et *consciverunt* solus Lovel. 4. *concivere* sollemni scribarum lapsu Voss. 1. Leid. ambo, Lovel. 1. 3. et Fragm. Hav. V. ad cap. seq. §. 2. De locutione *consciscere sibi exsilium* v. ad 5, 53, 5. Tum *et sibimet ipsis* Gaertn. *ac sibimet ipsis* Lovel. 4. Perperam. V. supra ad 2, 19, 5.

§. 3. *Ad Murgantiam, validam urbem, obpugnandam ducit*] Stephanus: *Μοργέντιον πόλις Ἰταλίας· λέγεται καὶ Μοργεντίνα. τὸ ἐθνικὸν Μοργεντῖνος.* SIG. *Murganciam* Leid. 2. *Mugantiam* Voss. 2. *Magantiam* Lovel. 3. *Margantiam* Lovel. 2. 4. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 1. et 2. et ita infra hoc cap. §. 11. legunt Lovel. 2. 3. et Voss. 2.

Ut uno die vi atque armis urbem caperent] *una die* Portug. et Haverk. Sed v. infra ad 28, 28, 9. *urbem vi atque armis caperent*, alio vocum ordine, Gaertn.

§. 4. *Et centum pugnantes circumventi*] Pall. duo MSS. codd.

duo millia Samnitium et centum pugnantes circumventi captique: et alia praeda ingens capta est. quae ne inpedimentis gravibus agmen oneraret,
5 convocari milites Decius jubet. *Haccine*, inquit, *victoria sola, aut hac praeda contenti estis futuri? Vultis vos pro virtute spes gerere? omnes Samnitium urbes, fortunaeque in urbibus relictae, vestrae sunt;*

primus ac tert. *circumvecti*. GEBH. Ita et Voss. 2. ac Lovel. 3. sollemni scribarum aberratione. V. supra hoc lib. ad c. 2, 4.

Captique: et alia praeda ingens capta est] Recidenda pro alienis videntur *capta est*. J. FR. GRON. Quum omnes codd. voces *capta est* pertinaciter servent, Gronovio eas ejicienti consentire non audeo. V. supra ad 9, 44, 13.

Quae ne inpedimentis gravibus agmen oneraret] Vocula *ne* deficit in Florent. et Lovel. 4. Deinde *honeraret* addita adspiratione dederunt Voss. 1. Lovel. 1. et Fragm. Hav. V. supra ad 4, 13, 13.

§. 5. *Haccine, inquit, victoria sola, aut hac praeda contenti estis futuri*] *Hacine, inquit* Florent. et Leid. 1. V. ad 6, 17, 8. *Hiccine, inquit* Lovel. 3. *Haeccine, inquit* Lovel. 4. a m. 1. Deinde *et hac praeda* Gaertn. Eaedem voculae etiam supra commutantur 3, 39, 5. Tum *contenti estis futuris* Lovel. 4. a m. 1. pro quo postea emendatur aeque inepte *futuras*.

Urbes, fortunaeque in urbibus relictae, vestrae sunt] *vires, fortunaeque* Lovel. 2. Tum *in urbibus derelictae* editi priores. Infra 30, 30, 5. *Castra ingressi, quae derelicta inter nocturnam trepidationem erant*. Sed Aldo, qui primus *relictae* reposuit, favent omnes scripti. quare vulgatum servo. [*relicta* Veith.] *in viribus relictae* Gaertn. Hinc *nostrae sunt* Lovel. 2. et 3. [Veith.] *sunt nostrae* Voss. 2. Paullo ante *Si vultis vos*, addita prima vocula, edd. priores usque ad Froben. qui eam anno 1535. recte expunxit: addita enim ab interprete videtur.

Quando legiones eorum, tot proeliis fusas, postremo finibus expulistis] *cremando legiones eorum* male Haverk. nec melius *tot proeliis fusis* Portug. De origine hujus erroris v. ad 6, 3, 8. Deinde *finibus repulistis* Gaertn. et Hearnii Oxon. B.

§. 6. *Inlicite lucro mercatorem, ut sequatur agmen*] Habet Pal. sec. *Illicite lucro mercatores, ut sequantur agmen*. GEBH. *inlicita* a m. 1. fuerat in Florent. pro quo postea *inlicitae* emendatum est. De verbo *inlicere* v. ad 5, 33, 3. *inlicite lucra mercatorum, ut sequantur agmen* Lovel. 2. *inlicite lucro mercatorum, ut sequatur agmen* Lovel. 3. 4. et Fragm. Hav. *inlicite lucro mercatorum, ut sequantur agmen* Voss. 2. *inlicite lucro mercatorem, ut sequantur agmen* Gaertn. *inlicite lucro mercatores, ut sequantur agmen* Portug. et Haverk. Nihil muto.

*quando legiones eorum, tot proeliis fusas, postremo finibus expulistis. Vendite ista, et inlicite lucro mer- 6
catorem, ut sequatur agmen. ego subinde subgeram, quae vendatis. Ad Romuleam urbem hinc eamus, ubi vos labor haud major, praeda major manet.*
Divendita praeda, ultro adhortantes imperatorem 7
ad Romuleam pergunt. Ibi quoque sine opere,

Mercator pro mercatoribus, ut *miles*, *eques*, *pedes* et similia poni solent sensu conlectivo. V. ad 7, 35, 2. Mox *subgeram*, *ut vendatis*, pro *quae vendatis*, Hearnii Oxon. L. 2.

Ad Romuleam urbem hinc eamus] De hac sic Stephanus. *Ρωμυλία τῶν ἐν Ἰταλίᾳ Σαμνιτῶν πόλις, τὸ ἐθνικὸν Ρωμυλιάτης*. SIG. Palat. sec. habet *Ad Romuleam hinc eamus*. GEBH. Eadem vox, quam optimi codd. servant, non comparet etiam in Portug. Haverk. et Gaertn. quorum posterior etiam legit *Romuliam*, sed *Romuleiam* Lovel. 2. Deinde *hinc eramus* Haverk.

Ubi vos labor haud magnus, praeda major manet] Pall. duo MSS. pr. et tert. et Andreae vetusta editio: *ubi labor vos haud major, praeda major manet*. Sec. *ubi labor vos, haud major praeda, manet*. Campanus vero edidit: *ubi vos labor haud major praedaque potior manet*. Vulgata jam lectio e libris melioribus eruta est, quam non facile est aspernandum. GEBH. Duo Pall. duo Voss. Helm. Chiflet. Andreas, *labor haud major, praeda major manet*. J. FR. GRON. *ubi nos labor* Lov. 2. et 4. *ubi labor nos* Gaertn. *ubi labor vos* Portug. et Haverk. Deinde *labor haud magnus, praeda potior manet* Harlej. *labor haud major praedaque potior manet* Neap. Latinii. *labor haud major, quam praeda, manet* Voss. 2. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 1. *labor, aut major praeda manet* Haverk. *labor haud major, praeda major manet* reliqui mei Voss. 1. Leid. ambo, Florent. Lovel. 1. 2. 3. 4. Portug. et Gaertn. et cum illis Exc. Pithoei, Doujatii Memm. ac Colbert. ut et edd. Rom. anni 1472. et Parm. pro quo deinde Mediol. anno 1480. dederunt *labor haud major, praeda potior manet*; idque proximi servarunt usque ad Aldum, qui eam lectionem primus substituit, quae deinceps constanter obtinuit. Verum codicum numerus et auctoritas effecit, ut priorum edd. scripturam revocarim, licet eam Gebhardus improbasse videatur. *Labor haud major, praeda major* eadem ferme figura dictum est, qua illud apud Cicer. orat. pro Ligar. 6. *Principum dignitas erat poene par, non par fortasse eorum, qui sequebantur*.

§. 7. *Divendita praeda, ultro adhortantes imperatorem*] *Hi vendita praeda* Portug. Gaertn. Haverk. et Hearnii Oxon. N. B. ac C. [Veith.] Male. *Divendere* in hac re Livio frequens est. Supra 3, 13, 10. *Ut, divenditis omnibus bonis, aliquamdiu trans Tiberim viveret*. 21, 21, 2. *Partitis divenditisque reliquiis prae-*

sine tormentis, simul admota sunt signa, nulla vi deterriti a muris, qua cuique proximum fuit, sca-
8 lis raptim admotis, in moenia evasere. captum oppidum ac direptum est. ad duo millia et trecenti occisi; et sex millia hominum capta; et miles in-
9 genti praeda potitus: quam vendere, sicut priorem,

dae. 37, 5, 3. *Partim divendita, partim divisa praeda.* Deinde *ultro exhortantes* Haverk. Mox iterum *Romuleiam* Lov. 2.

Simul admota sunt signa, nulla vi deterriti a muris] *simul ut admota* Voss. 1. inter versus, Leid. 2. et Lovel. 1. *simul a admota* Portug. quasi voluisset *simul ac admota*. Sed v. supra ad 6, 1, 6. Tum *nulla inde territi* Gaertn. Error natus primo est ex similitudine literarum *ui* et *in*, praesertim in scriptura Longobardica. V. ad 3, 49, 6. Deinde quod disjungenda juncta sint, et jungenda disjuncta sint; quemadmodum *indefatigationem* dederunt librarii, pro *in defatigationem*, supra 8, 38, 11. Paullo ante *Ibique sine opere*, pro *Ibi quoque*, Lovel. 2. V. ad 5, 27, 1.

Qua cuique proximum fuit, etc. in moenia evasere] Prima vocula deficit in Leid. 2. et Lovel. 1. *quacunque proximum fuit* praefert Lovel. 3. Verbum autem *fuit* non adparet in Gaertn. Hinc *in moenia vasere* Voss. 2. Leid. 1. et Fragm. Hav. *in moenia evaserunt* Lovel. 4.

§. 8. *Captum oppidum ac direptum est*] *et direptum* Gaertn. et Haverk. *ac directum* Fragm. Hav. V. ad 37, 31, 5. Sed duae illae voces omittuntur sine caussa in Portug.

Ad duo millia et trecentos occisi] Hoc postremae Gruteri debetur. Andreas et omnes usque ad Frobenium ultimum *trecenti*. Gryphius, Curio, Sigonius, Gruterus prius, *CCC*, ut et fere scripti, sed Vossianus (sec.) clare *ad duo millia tercenti*. Et genus est loquendi Livio haud insolens. 3, [15, 5.] *Exsules servique ad quatuor millia hominum et quingenti, duce Appio*, etc. 4, [59, 7.] *Quorum ad duo millia et quingenti vivi capiuntur*. 27, [12, 16.] *Cecidere in pugna fugaque ad duo millia et septingenti*, 35, [22, 4.] *Ad mille quingenti ad consules transfugerunt*. J. FR. GRON. *ac duo millia* Haverk. V. ad 21, 32, 2. Vocula *et* deficit in Leid. 1. Lovel. 2. 3. 4. Haverk. et Fragm. Hav. Recte autem Gronov. *trecenti* revocavit. Certe *tercenti* etiam Lovel. 3, *tricenti* Portug. V. eumdem Gronov. ad Liv. 8, 18, 8. 22, 41, 2. 28, 36, 13. Jac. Gronov. ad 22, 50, 11. 28, 34, 2. et quae notavi infra hoc lib. c. 43, 8. 27, 12, 16. ac 41, 18, 2. Eamdem lectionem non intellexerunt Nannius ad Liv. 3, 15, 5. et Tan. Faber. ad Liv. 4, 59, 7.

Et sex millia hominum capta; et miles ingenti praeda potitus] *et V. millia hominum* Klock. *et sex millia hostium* Portug. et Haverk. V. ad 23, 37, 11. et mox hoc cap. §. 10. Deinde *praeda potitur* Leid. 2.

§. 9. *Quam vendere, sicut priorem, coactus, Ferentinum in-*

coactus, Ferentinum inde, quamquam nihil quietis dabatur, tamen summa alacritate ductus. Ceterum 10
ibi plus laboris ac periculi fuit. et defensa summa vi moenia sunt, et locus erat munimento naturaque tutus: sed evicit omnia adsuetus praedae miles. ad tria millia hostium circa muros caesa: praeda

de] De Ferentino libris hujus decadis duobus primis [ad 1, 51, 9. et 2, 38, 1.] admonuimus, sed in Volscis oppido, cujus agrum Romani Hernicis postea dederunt, anno ab urbe condita CCCXLII. [4, 51, 7.] GLAR. *coactus est* Portug. Sed vox *coactus* deficit in Leid. 1. Tum *Ferrentinum* Lovel. 1.

Quamquam nihil quietis dabatur, tamen summa alacritate ductus] *nihil qui dabatur* Voss. 2. et Lovel. 3. *nihil quietis diebatur* Leid. 2. a m. 1. pro quo inter versus adscriptum *dicebatur*. Tum *cum summa alacritate ductus* Haverk. de qua locutione v. ad 43, 23, 1. Sed potius nihil muto, et arbitror varietatem scripturae ortam esse ex similitudine ductuum, quibus compendia *tñ*, id est *tamen*, et *cũ*, id est *cum*, scribi solent. V. ad 9, 3, 8.

§. 10. *Et defensa summa vi moenia sunt*] Vet. lib. *nam et defensa*. SIG. *Tò nam* interposuit Sigonius: nos reperimus nusquam. J. FR. GRON. Reperi in uno meorum Portug. Hearnius etiam in uno Oxon. B. Sed particulam hanc additam puto a librariis connectendae orationi, quam ceteroquin male cohaesuram existimabant. V. infra ad hujus libri c. 30, 1. et supra ad 6, 24, 2. Adde, quae notantur ad hujus lib. c. 39, 4, (* 34, 33, 8.) In praecedentibus *τò plus* deficit in Portug.

Locus erat munimento naturaque tutus] *locus erat munimento namque tutus* Lovel. 3. *locus munimento erat* editi ante Aldum cum uno ex scriptis Harlej. *munimento et natura* Portug. et Haverk.

Sed evicit omnia adsuetus praedae miles] Nonne *praeda*? V. paterna 31, 35, 3. JAC. GRON. Quae pater illius ibi adnotat, eo pertinent, ut ostendat, *adsuetus* recte ablativo jungi, non ut neget, ei etiam dativum addi posse. Livius 5, 48, 3. *Quorum intolerantissima gens, humorique ac frigori adsueta.* Curtius 10, 5, 8. *Nobiles pueri, custodiae corporis ejus adsueti.* Et cur *adsuetus* minus cum tertio casu dici posset, quam *adsuescere*, quo optimi scriptores utuntur? Non magis hic quidquam invitis Mstis tentandum est, quam 38, 17, 5. *Romanis Gallici tumultus adsuetis.* quod nemo mutare conatus est. DUK. *devicit omnia* Voss. 2. Gaertn. et Fragm. Hav. [Veith.] *devincit omnia* Lovel. 3. Sed litera initialis *d* in his codd. adhaesit ex ultima vocis praecedentis. V. ad 37, 29, 8. Ceterum si qui codices Gronovio *praeda* scribenti adsentirentur, non adversarer; ita enim passim scriptores loqui, ad d. l. Livii videbimus. Nunc vero, quum omnes *praedae* retineant, ejus conjecturam probare non audeo. Et quidem *praedae* vel accipi potest casu tertio: illa enim ordina-

sul in Samnio relictus a collega fuerat, proconsul idem populari non destitit agros, donec Samnitium exercitum, nusquam se proelio committentem, po-
3 stremo expulit finibus. Etruriam pulsi petierunt: et, quod legationibus nequidquam saepe tentaverant, id se tanto agmine armatorum, mixtis terrore precibus, acturos efficacius rati, postulaverunt princi-
4 pum Etruriae concilium. Quo coacto, per quot annos pro libertate dimicent cum Romanis, exponunt.

displiciturum fuisse, verisimile sit ex illis, quae notat infra ad 23, 34, 15. Sed mihi potius nihil mutandum videtur. *fuerat relictus a collega* alio ordine praefert Gaertn.

Nusquam se proelio committentem] *nunquam se proeliis committentem* Leid. 2. et Lovel. 2. [Veith.] Male. Supra 3, 42, 4. *Persecutis hostibus nusquam se aequo certamine committentes.* ubi alia vide. Verba sequentia *postremo expulit finibus. Etruriam pulsi petierunt* nulla de caussa omisit scriba Gaertner. Paullo ante *populari agros non destitit*, trajectis vocabulis, Haverk.

§. 3. *Acturos efficacius rati, postulaverunt principum Etruriae concilium*] *efficacius acturos rati* Voss. 1. *acturos rati efficacius* Leid. 2. Lovel. 1. Portug. Gaertn. et Haverk. Vox *rati* deficit in Harlej. Deinde *postulaverunt principium et curiae concilium* Voss. 2. et Lovel. 3. Paullo ante *Et Etruriam pulsi petierunt* iidem ambo codd. Sed vocula *et* nata est ex sequentis literis prioribus. Ejusdem erroris exempla supra v. ad 5, 4, 14. 10, 8, 2. (*37, 48, 7.) et alibi. *petiere* Lovel. 4. Deinde *mixtis terrores precibus* Harlej. Verum ita legendum foret *id tanto agmine*. Ubi quum *se* constanter in omnibus supersit, et reliqui etiam hic *terrore* servent, *terrores* librarii errori adscribo, quem etiam Aldus in contextum recepit: sed recte in erratis *terrore* revocavit. De locutione *mixtae terrore preces* v. ad 8, 36, 5.

§. 4. *Quo coacto, per quot annos pro libertate dimicent cum Romanis, exponunt*] *Quod coacti* Lovel. 3. et 4. *Quod coacto* Leid. 1. et Fragm. Hav. *Quo coacti* Voss. 2. Deinde *per quod annos* Leid. 1. V. ad 44, 1, 1. *per tot annos* Lovel. 3. et 4. Hinc *exponit* Voss. 2. et Lovel. 3.

Si suismet ipsorum viribus tolerare tantam molem belli possent] *si suis in ipsorum viribus* Fragm. Hav. *si uismet ipsorum* Florent. in quo tamen alia manu *suismet* emendatur. *si suimet ipsorum* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. Atque ita edidit Curio, cujus lectionem, solo Sigonio excepto, secuti editores servarunt usque ad Modium, qui recte iterum *suismet*, injuria loco suo pulsum, restituit. Est autem id dictum, quemadmodum illud supra 7, 40, 9. *Quod meum factum dictumve consulis gra-*

omnia expertos esse, si suismet ipsorum viribus tole-
rare tantam molem belli possent: tentasse etiam 5
haud magni momenti finitimarum gentium auxilia:
petisse pacem a populo Romano, quum bellum tole-
rare non possent: rebellasse, quod pax servientibus
gravior, quam liberis bellum, esset. Unam sibi spem 6
reliquam in Etruscis restare. Scire, gentem Italiae
opulentissimam armis, viris, pecunia, esse: habere
adcolas Gallos, inter ferrum et arma natos, feroces

vius, quam tribuni, audistis. ubi v. quae notantur. *si suismet ipsorum viribus tolerare non possent tantam molem belli* Harlej.

§. 5. *Petisse pacem a populo Romano, quum bellum tolerare non possent*] *petiisse pacem* Lovel. 4. V. ad 37, 45, 2. Tum *ab populo Romano* Haverk. [*a Romanis* Veith.] *bellum tolerare nisi possent* Lovel. 3. *bellum tolerare possunt* Leid. 1. Paullo ante *tentasse haud etiam magni*, transpositis vocibus, Portug. et Haverk. In verbis sequentibus *pax fugientibus gravior*, pro *servientibus*, Exc. Pithoei.

§. 6. *Unam ipsi spem reliquam in Etruscis restare*] Pall. duo, totidemque vetustissimae edd. *Unam sibi spem.* sec. *Unam spem sibi.* GEBH. *Unam ipsi spem* primus edidit Curio, pro quo frustra vir doctus in margine ejus ed. conjicit *Unam ipsis spem.* Curionis autem lectionem servant, praeter Sigonium, reliqui editores usque ad Gruter. qui in postrema editione *Unam sibi spem* restituit; et recte. Ita enim non tantum Curione priores vulgarunt, sed et idem servant codd. nisi quod *sibi* desit in Leid. 2. et Lovel. 1. et *Unam spem sibi reliquam* praeferant Voss. 1. Portug. Gaertn. et Haverk. Praeterea *stare* Portug. et Gaertn. Displicuit forsitan librariis τὰ *reliqua* et *restare* hic conjungi, sed ita etiam Terent. in Hec. 4, 2, 11. *Neu caussa ulla restet reliqua.* et Flor. 3, 10. *Reliqua, quae restabant in Europa, fortuna in Caesarem transtulit.*

Feroces quum suopte ingenio, tum adversus Romanum populum: quem captum a se] Flor. *Romanos populum;* super *os* positum *u* cum lineola. An forte? *tum adversus Romanos, quem populum.* J. FR. GRON. *Romanum populum*, excepto Flor. servant reliqui codd. nisi quod *populum Romanum* sit in Lovel. et Haverk. Altera quidem verborum conlocatio insolentior est; non tamen sine exemplo. Supra 8, 23, 6. *Aegre pati civitatem Samnitium, quod Fregellas restituerit Romanus populus.* ubi in hunc ordinem consentiunt omnes, quos vidi, et scripti et editi. Alibi etiam id in Livii vel codd. vel edd. conspicitur, ubi nunc recentiores inverterunt. V. ad 3, 26, 8. c. 48, 1. 5, 24, 8. et 9. 22, 32, 5. 34, 49, 11. V. etiam viros doctos ad Val.

quum suopte ingenio, tum adversus Romanum populum: quem captum a se auroque redemtum, haud
7 *vana jactantes, memorent. Nihil abesse, si sit animus Etruscis, qui Porsenae quondam majoribusque eorum fuerit, quin Romanos, omni agro cis Tiberim pulsos, dimicare pro salute sua, non de intolerando*
8 *Italiae regno, cogant. Samnitem illis exercitum paratum, instructum armis, stipendio, venisse: confestim secuturos, vel si ad ipsam Romanam urbem obpugnandam ducant.*

1 XVII. Haec eos in Etruria jactantes molientes-

Max. 3, 4, 2. Similiter interdum *plebis tribuni*, *plebis aediles* obcurrere, supra vidimus ad 4, 59, 11. Si quis tamen, quemadmodum Gronov. scribendum docuit, praeferre velit, non adversabor. Praeterea *feroces suopte ingenio* Hearnii Oxon. C. *feroces tum suopte ingenio* Florent. a m. 2. Voss. 2. et Lovel. 1. ac 3. V. ad 6, 23, 3. *feroces tum suo ingenio* Voss. 1. et Leid. 2. *feroces cum suo ingenio* Lovel. 2. Portug. Gaertn. et Haverk. [Veith.] Non est, cur vulgatum displiceat. V. ad 6, 15, 12. Deinde *quem a se captum* Leid. 1. *quem captum ab se* Portug. et Haverk. Mox *vana laetantes*, pro *jactantes*, Hearnii Oxon. N. in margine. *jactatus* et *laetatus* in Mstis etiam alibi commutari, vidimus ad Silii 11, 405.

§. 7. *Qui Porsenae quondam majoribusque eorum fuerit*] *Porsinnae* Flor. *Proscennae* Leid. 2. V. ad 2, 9. 1. Tum *quondamque majoribus eorum* Haverk. at copula *que* non adparet in Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1.

Quin Romanos, omni agro cis Tiberim pulsos] *quin Romanos omnia grecis Tiberim pulsos* Leid. 1. *qui Romanos omnia grecis Tiberim pulsos* Voss. 1. *qui Romanis omnia grecis Tiberim pulsos* Lovel. 1. a m. 1. *qui Romanis omni cis Tiberim pulsos* a m. 2. *qui Romanos omnia cis Tiberim pulsos* Leid. 2. *qui*, pro *quin*, etiam Haverk. et Fragm. Hav. quorum prior quoque *omni ejus Tiberini pulsos* legit. *Romanos ent agro* Gaertn. Mox *de tolerando Italiae regno*, pro *de intolerando*, Leid. 2. et Portug. a m. 1. *de intolerandae Italiae regno* Gaertn.

§. 8. *Samnitem illis exercitum paratum, instructum armis, stipendio, venisse*] *et Samnitem illis exercitum paratum instructumque* Voss. 2. et Lovel. 3. In verbis sequentibus *ut confestim secuturos*, addita prima vocula, Gaertn. *secutores* Voss. 1. et inter versus Leid. 2. *securos* Lovel. 3.

§. 1. *Haec eos in Etruria jactantes molientesque*] Pal. sec. *jactantes atque molientes*. GEBHARD. Ita et Portug. Haverk.

que bellum domi Romanum urebat. nam P. Decius,
ubi comperit per exploratores profectum Samnitium
exercitum, advocato consilio, *Quid per agros*, in- 2
quit, *vagamur, vicatim circumferentes bellum? quin
urbes et moenia adgredimur? nullus jam exercitus
Samnio praesidet. cessere finibus, ac sibimet ipsi ex-
silium conscivere.* Adprobantibus cunctis, ad Mur- 3
gantiam, validam urbem, obpugnandam ducit: tan-
tusque ardor militum fuit, et caritate ducis, et spe
majoris, quam ex agrestibus populationibus, prae-
dae, ut uno die vi atque armis urbem caperent. ibi 4

et Gaertn. nisi quod eorum posterior insuper legat *mollientes.*

Advocato concilio] *advocato consilio* Voss. 2. Leid. ambo, Lovel. 1. 2. 3. Haverk. Fragm. Hav. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. quod probandum videtur, si quidem intelligantur legati, tribuni militum, quosque, quoties aliquid deliberandum incidebat, in consilium advocabant imperatores. Id autem *consilium*, non *concilium*, vocari, docet Gronov. infra ad 44, 2, 5. In contextum itaque recepi.

§. 2. *Quin urbes et moenia adgredimur*] Ita primus edidit Cl. Jac. Gronovius, quum antea *ac moenia* vulgaretur. Gronovio vero consentiunt omnes scripti mei, solo Harlej. excepto. Hearne autem, qui priorum edd. lectionem servavit, memorata illa Gronovii, de suorum codd. scriptura nihil monet. Praeterea *adgrediamur* Lovel. 1. in margine. Male. V. ad 1, 57, 7. Paullo ante *circumferendo bellum*, pro *circumferentes*, Portug. reliquis omnibus invitis.

Cessere finibus, ac sibimet ipsi exsilium conscivere] *cesserunt* et *consciverunt* solus Lovel. 4. *concivere* sollemni scribarum lapsu Voss. 1. Leid. ambo, Lovel. 1. 3. et Fragm. Hav. V. ad cap. seq. §. 2. De locutione *consciscere sibi exsilium* v. ad 5, 53, 5. Tum *et sibimet ipsis* Gaertn. *ac sibimet ipsis* Lovel. 4. Perperam. V. supra ad 2, 19, 5.

§. 3. *Ad Murgantiam, validam urbem, obpugnandam ducit*] Stephanus: *Μοργέντιον πόλις Ἰταλίας· λέγεται καὶ Μοργέντινα. τὸ ἐθνικὸν Μοργεντῖνος.* SIG. *Murganciam* Leid. 2. *Mugantiam* Voss. 2. *Magantiam* Lovel. 3. *Margantiam* Lovel. 2. 4. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 1. et 2. et ita infra hoc cap. §. 11. legunt Lovel. 2. 3. et Voss. 2.

Ut uno die vi atque armis urbem caperent] *una die* Portug. et Haverk. Sed v. infra ad 28, 28, 9. *urbem vi atque armis caperent*, alio vocum ordine, Gaertn.

§. 4. *Et centum pugnantes circumventi*] Pall. duo MSS. codd.

duo millia Samnitium et centum pugnantes circumventi captique: et alia praeda ingens capta est. quae ne inpedimentis gravibus agmen oneraret,
5 convocari milites Decius jubet. *Haccine, inquit, victoria sola, aut hac praeda contenti estis futuri? Vultis vos pro virtute spes gerere? omnes Samnitium urbes, fortunaeque in urbibus relictae, vestrae sunt;*

primus ac tert. * *circumvecti.* GEBH. Ita et Voss. 2. ac Lovel. 3. sollemni scribarum aberratione. V. supra hoc lib. ad c. 2, 4.

Captique: et alia praeda ingens capta est] Recidenda pro alienis videntur *capta est.* J. FR. GRON. Quum omnes codd. voces *capta est* pertinaciter servent, Gronovio eas ejicienti consentire non audeo. V. supra ad 9, 44, 13.

Quae ne inpedimentis gravibus agmen oneraret] Vocula *ne* deficit in Florent. et Lovel. 4. Deinde *honeraret* addita adspiratione dederunt Voss. 1. Lovel. 1. et Fragm. Hav. V. supra ad 4, 13, 13.

§. 5. *Haccine, inquit, victoria sola, aut hac praeda contenti estis futuri*] *Hacine, inquit* Florent. et Leid. 1. V. ad 6, 17, 8. *Hiccine, inquit* Lovel. 3. *Haeccine, inquit* Lovel. 4. a m. 1. Deinde *et hac praeda* Gaertn. Eaedem voculae etiam supra commutantur 3, 39, 5. Tum *contenti estis futuris* Lovel. 4. a m. 1. pro quo postea emendatur aeque inepte *futuras.*

Urbes, fortunaeque in urbibus relictae, vestrae sunt] *vires, fortunaeque* Lovel. 2. Tum *in urbibus derelictae* editi priores. Infra 30, 30, 5. *Castra ingressi, quae derelicta inter nocturnam trepidationem erant.* Sed Aldo, qui primus *relictae* reposuit, favent omnes scripti. quare vulgatum servo. [*relicta* Veith.] *in viribus relictae* Gaertn. Hinc *nostrae sunt* Lovel. 2. et 3. [Veith.] *sunt nostrae* Voss. 2. Paullo ante *Si vultis vos*, addita prima vocula, edd. priores usque ad Froben. qui eam anno 1535. recte expunxit: addita enim ab interprete videtur.

Quando legiones eorum, tot proeliis fusas, postremo finibus expulistis] *cremando legiones eorum* male Haverk. nec melius *tot proeliis fusis* Portug. De origine hujus erroris v. ad 6, 3, 8. Deinde *finibus repulistis* Gaertn. et Hearnii Oxon. B.

§. 6. *Inlicite lucro mercatorem, ut sequatur agmen*] Habet Pal. sec. *Illicite lucro mercatores, ut sequantur agmen.* GEBH. *inlicita* a m. 1. fuerat in Florent. pro quo postea *inlicitae* emendatum est. De verbo *inlicere* v. ad 5, 33, 3. *inlicite lucra mercatorum, ut sequantur agmen* Lovel. 2. *inlicite lucro mercatorum, ut sequatur agmen* Lovel. 3. 4. et Fragm. Hav. *inlicite lucro mercatorum, ut sequantur agmen* Voss. 2. *inlicite lucro mercatorem, ut sequantur agmen* Gaertn. *inlicite lucro mercatores, ut sequantur agmen* Portug. et Haverk. Nihil muto.

quando legiones eorum, tot proeliis fusas, postremo finibus expulistis. Vendite ista, et inlicite lucro mer- 6
catorem, ut sequatur agmen. ego subinde subgeram, quae vendatis. Ad Romuleam urbem hinc eamus, ubi vos labor haud major, praeda major manet.
Divendita praeda, ultro adhortantes imperatorem 7
ad Romuleam pergunt. Ibi quoque sine opere,

Mercator pro mercatoribus, ut *miles*, *eques*, *pedes* et similia poni solent sensu conlectivo. V. ad 7, 35, 2. Mox *subgeram*, *ut vendatis*, pro *quae vendatis*, Hearnii Oxon. L. 2.

Ad Romuleam urbem hinc eamus] De hac sic Stephanus. *Ῥωμυλία τῶν ἐν Ἰταλίᾳ Σαμνιτῶν πόλις, τὸ ἐθνικὸν Ῥωμυλιάτης*. SIG. Palat. sec. habet *Ad Romuleam hinc eamus*. GEBH. Eadem vox, quam optimi codd. servant, non comparet etiam in Portug. Haverk. et Gaertn. quorum posterior etiam legit *Romuliam*, sed *Romuleiam* Lovel. 2. Deinde *hinc eramus* Haverk.

Ubi vos labor haud magnus, praeda major manet] Pall. duo MSS. pr. et tert. et Andreae vetusta editio: *ubi labor vos haud major, praeda major manet*. Sec. *ubi labor vos, haud major praeda, manet*. Campanus vero edidit: *ubi vos labor haud major praedaque potior manet*. Vulgata jam lectio e libris melioribus eruta est, quam non facile est aspernandum. GEBH. Duo Pall. duo Voss. Helm. Chiflet. Andreas, *labor haud major, praeda major manet*. J. FR. GRON. *ubi nos labor* Lov. 2. et 4. *ubi labor nos* Gaertn. *ubi labor vos* Portug. et Haverk. Deinde *labor haud magnus, praeda potior manet* Harlej. *labor haud major praedaque potior manet* Neap. Latinii. *labor haud major, quam praeda, manet* Voss. 2. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 1. *labor, aut major praeda manet* Haverk. *labor haud major, praeda major manet* reliqui mei Voss. 1. Leid. ambo, Florent. Lovel. 1. 2. 3. 4. Portug. et Gaertn. et cum illis Exc. Pithoei, Doujatii Memm. ac Colbert. ut et edd. Rom. anni 1472. et Parm. pro quo deinde Mediol. anno 1480. dederunt *labor haud major, praeda potior manet*; idque proximi servarunt usque ad Aldum, qui eam lectionem primus substituit, quae deinceps constanter obtinuit. Verum codicum numerus et auctoritas effecit, ut priorum edd. scripturam revocarim, licet eam Gebhardus inprobasse videatur. *Labor haud major, praeda major* eadem ferme figura dictum est, qua illud apud Cicer. orat. pro Ligar. 6. *Principum dignitas erat poene par, non par fortasse eorum, qui sequebantur*.

§. 7. *Divendita praeda, ultro adhortantes imperatorem*] *Hi vendita praeda* Portug. Gaertn. Haverk. et Hearnii Oxon. N. B. ac C. [Veith.] Male. *Divendere* in hac re Livio frequens est. Supra 3, 13, 10. *Ut, divenditis omnibus bonis, aliquamdiu trans Tiberim viveret*. 21, 21, 2. *Partitis divenditisque reliquiis prae-*

sine tormentis, simul admota sunt signa, nulla vi deterriti a muris, qua cuique proximum fuit, sca-
8 lis raptim admotis, in moenia evasere. captum oppidum ac direptum est. ad duo millia et trecenti occisi; et sex millia hominum capta; et miles in-
9 genti praeda potitus: quam vendere, sicut priorem,

dae. 37, 5, 3. *Partim divendita, partim divisa praeda.* Deinde *ultro exhortantes* Haverk. Mox iterum *Romuleiam* Lov. 2.

Simul admota sunt signa, nulla vi deterriti a muris] *simul ut admota* Voss. 1. inter versus, Leid. 2. et Lovel. 1. *simul a admota* Portug. quasi voluisset *simul ac admota.* Sed v. supra ad 6, 1, 6. Tum *nulla inde territi* Gaertn. Error natus primo est ex similitudine literarum *ui* et *in*, praesertim in scriptura Longobardica. V. ad 3, 49, 6. Deinde quod disjungenda juncta sint, et jungenda disjuncta sint; quemadmodum *indefatigationem* dederunt librarii, pro *in defatigationem*, supra 8, 38, 11. Paullo ante *Ibique sine opere*, pro *Ibi quoque*, Lovel. 2. V. ad 5, 27, 1.

Qua cuique proximum fuit, etc. *in moenia evasere*] Prima vocula deficit in Leid. 2. et Lovel. 1. *quacunque proximum fuit* praefert Lovel. 3. Verbum autem *fuit* non adparet in Gaertn. Hinc *in moenia vasere* Voss. 2. Leid. 1. et Fragm. Hav. *in moenia evaserunt* Lovel. 4.

§. 8. *Captum oppidum ac direptum est*] *et direptum* Gaertn. et Haverk. *ac directum* Fragm. Hav. V. ad 37, 31, 5. Sed duae illae voces omittuntur sine caussa in Portug.

Ad duo millia et trecentos occisi] Hoc postremae Gruteri debetur. Andreas et omnes usque ad Frobenium ultimum *trecenti.* Gryphius, Curio, Sigonius, Gruterus prius, *CCC*, ut et fere scripti, sed Vossianus [sec.] clare *ad duo millia tercenti.* Et genus est loquendi Livio haud insolens. 3, [15, 5.] *Exsules servique ad quatuor millia hominum et quingenti, duce Appio*, etc. 4, [59, 7.] *Quorum ad duo millia et quingenti vivi capiuntur.* 27, [12, 16.] *Cecidere in pugna fugaque ad duo millia et septingenti,* 35, [22, 4.] *Ad mille quingenti ad consules transfugerunt.* J. FR. GRON. *ac duo millia* Haverk. V. ad 21, 32, 2. Vocula *et* deficit in Leid. 1. Lovel. 2. 3. 4. Haverk. et Fragm. Hav. Recte autem Gronov. *trecenti* revocavit. Certe *tercenti* etiam Lovel. 3, *tricenti* Portug. V. eumdem Gronov. ad Liv. 8, 18, 8. 22, 41, 2. 28, 36, 13. Jac. Gronov. ad 22, 50, 11. 28, 34, 2. et quae notavi infra hoc lib. c. 43, 8. 27, 12, 16. ac 41, 18, 2. Eamdem lectionem non intellexerunt Nannius ad Liv. 3, 15, 5. et Tan. Faber. ad Liv. 4, 59, 7.

Et sex millia hominum capta; et miles ingenti praeda potitus] *et V. millia hominum* Klock. *et sex millia hostium* Portug. et Haverk. V. ad 23, 37, 11. et mox hoc cap. §. 10. Deinde *praeda potitur* Leid. 2.

§. 9. *Quam vendere, sicut priorem, coactus, Ferentinum in-*

coactus, Ferentinum inde, quamquam nihil quietis
dabatur, tamen summa alacritate ductus. Ceterum 10
ibi plus laboris ac periculi fuit. et defensa summa
vi moenia sunt, et locus erat munimento naturaque
tutus: sed evicit omnia adsuetus praedae miles.
ad tria millia hostium circa muros caesa: praeda

de] De Ferentino libris hujus decadis duobus primis [ad 1, 51, 9. et 2, 38, 1.] admonuimus, sed in Volscis oppido, cujus agrum Romani Hernicis postea dederunt, anno ab urbe condita CCCXLII. [4, 51, 7.] GLAR. *coactus est* Portug. Sed vox *coactus* deficit in Leid. 1. Tum *Ferrentinum* Lovel. 1.

Quamquam nihil quietis dabatur, tamen summa alacritate ductus] *nihil qui dabatur* Voss. 2. et Lovel. 3. *nihil quietis diebatur* Leid. 2. a m. 1. pro quo inter versus adscriptum *dicebatur*. Tum *cum summa alacritate ductus* Haverk. de qua locutione v. ad 43, 23, 1. Sed potius nihil muto, et arbitror varietatem scripturae ortam esse ex similitudine ductuum, quibus compendia *tñ*, id est *tamen*, et *cũ*, id est *cum*, scribi solent. V. ad 9, 3, 8.

§. 10. *Et defensa summa vi moenia sunt*] Vet. lib. *nam et defensa*. SIG. *Tò nam* interposuit Sigonius: nos reperimus nusquam. J. FR. GRON. Reperi in uno meorum Portug. Hearnius etiam in uno Oxon, B. Sed particulam hanc additam puto a librariis connectendae orationi, quam ceteroquin male cohaesuram existimabant. V. infra ad hujus libri c. 30, 1. et supra ad 6, 24, 2. Adde, quae notantur ad hujus lib. c. 39, 4, (* 34, 33, 8.) In praecedentibus *tò plus* deficit in Portug.

Locus erat munimento naturaque tutus] *locus erat munimento namque tutus* Lovel. 3. *locus munimento erat* editi ante Aldum cum uno ex scriptis Harlej. *munimento et natura* Portug. et Haverk.

Sed evicit omnia adsuetus praedae miles] Nonne *praeda?* V. paterna 31, 35, 3. JAC. GRON. Quae pater illius ibi adnotat, eo pertinent, ut ostendat, *adsuetus* recte ablativo jungi, non ut neget, ei etiam dativum addi posse. Livius 5, 48, 3. *Quorum intolerantissima gens, humorique ac frigori adsueta*. Curtius 10, 5, 8. *Nobiles pueri, custodiae corporis ejus adsueti*. Et cur *adsuetus* minus cum tertio casu dici posset, quam *adsuescere*, quo optimi scriptores utuntur? Non magis hic quidquam invitis Mstis tentandum est, quam 38, 17, 5. *Romanis Gallici tumultus adsuetis*. quod nemo mutare conatus est. DUK. *devicit omnia* Voss. 2. Gaertn. et Fragm. Hav. [Veith.] *devincit omnia* Lovel. 3. Sed litera initialis *d* in his codd. adhaesit ex ultima vocis praecedentis. V. ad 37, 29, 8. Ceterum si qui codices Gronovio *praeda* scribenti adsentirentur, non adversarer; ita enim passim scriptores loqui, ad d. l. Livii videbimus. Nunc vero, quum omnes *praedae* retineant, ejus conjecturam probare non audeo. Et quidem *praedae* vel accipi potest casu tertio: illa enim ordina-

11 militis fuit. Hujus obpugnatarum urbium decoris pars major in quibusdam annalibus ad Maximum trahitur. Murgantiam ab Decio, a Fabio Ferentinum Romuleamque obpugnatas tradunt: sunt, qui
12 novorum consulum hanc gloriam faciant. Quidam non

ria et consueta est hujus vocis constructio: (* v. ad 27, 47, 5.) vel casu secundo. Nam, ita et Livium locutum esse, infra videbimus ad 38, 17, 5.

Ad tria millia hostium circa muros caesa: praeda militis fuit] *ad tria millia hominum* Harlej. quas voces librarii frequentissime in codd. commutant. V. ad 23, 37, 11 et supra hoc cap. §. 8. Deinde *praeda militi fuit* Gaertn. Haverk. Exc. Pithoei, et Hearnii Ox. N. Sed litera sibilans finalis vocis mediae intercidit ob similitudinem initialis vocis proximae. V. ad 4, 33, 10. *praeda militum fuit* Voss. ambo, Leid. ambo, Lovel. 1. 2. 3. 4. Portug. et Fragm. Hav. cum Oxon. B. et C. apud Hearnium. Qua mutatione opus non esse, docent, quae notantur supra hoc cap. §. 6.

§. 11. *Hujus obpugnatarum urbium decoris pars major*] *oppugnatorum* Port. *oppugnaturum* Leid. ambo. Tum *major pars* Haverk. et Fragm. Hav.

Murgantiam ab Decio, a Fabio Ferentinum Romuleamque obpugnatas] *a Decio* Voss. 2. et Lovel. 3. ac 4. Tum *ab Fabio* Gaertn. sed praepositio deest in Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. quorum posterior etiam praefert *Ferrentinum*. Hinc *Romulam* Fragm. Hav. *Romulejam* Lovel. 2. Insuper *oppugnandas* Leid. 1.

§. 12. *Sed alterius, P. Volumnii*] *L. Volumnii* ex ipsomet Livio et Capitolinis tabulis. SIG. Primae edd. praenomen ignorant. *Publium* vocant Parm. tum Aldus, hinc reliqui: quibus fere consentiunt codd. Insuper *P. Voluminii* Voss. duo, Leid. 2. Lovel. 1. et Fragm. Hav. *f. P. Voluminii* Lovel. 3.

Ei Samnium provinciam evenisse] Verba haec desunt in Gaertn. et Hearnii Oxon. N. vox prima in Haverk. cujus loco *et* praefert Harlej. Tum *Samnitium*, vel *Samnitum*, *provinciam evenisse* Voss. uterque, Leid. 2. Lovel. 1. 3. Fragm. Hav. Exc. Pithoei, et Hearnii Oxon. B. et L. 2. Verum ita Livius potius dixisset *Samnites provinciam*. V. ad 5, 12, 6. *provinciam Samnitium* Lovel. 4. *Samnitium provincia* Portug. *Samnitum pugnam* Haverk.

§. 1. *Dum ea in Samnio, etc. gererentur*] Nulli codd. aliquid mutant, nisi quod *in Samnium* praeferat Gaertn. et *gerentur* Lovel. 1. Interim tamen verisimilis est conjectura J. Fr. Gronovii, qui ad 2, 47, 5. legendum existimat *Cum gererentur*, vel *Dum geruntur*. Et quidem a posteriori conjectura haud longe abit Lovel. 1. scriptura. V. supra ad 1, 40, 7.

Romanis in Etruria interim bellum ingens multis ex gentibus concitur] Tres Pall. *iterum bellum*. GEBH. Pall. et Voss. al.

non amborum, sed alterius, L. Volumnii, ei Samnium provinciam evenisse.

XVIII. Dum ea in Samnio, cujuscumque ductu 1
auspicioque, gererentur; Romanis in Etruria iterum bellum ingens multis ex gentibus concitur; cujus au-
ctor Gellius Egnatius ex Samnitibus erat. Tusci fere 2

ter *iterum bellum ingens*. J. FR. GRON. *Romanis interim in Etruria bellum* Harlej. et excusi Aldo priores. *Romanis in Etruriam interim bellum* Leid. 1. et Fragm. Hav. *Romanis in Etruria itim bellum* Lovel. 2. incertum, utrum librarius *iterum*, an *interim*, scribere voluerit. *iterum* autem, si excerptis meis fides habenda sit, non tantum alter, sed uterque Voss. praeferunt, quod etiam supereſt in Portug. Lovel. 3. Gaertn. et Haverk. seque in codd. Oxoniensibus reperisse, Hearne monuit. Reliqui Florent. Leid. 2. et Lovel. 1. ac 4. *interim* servant. Solent voces *iterim*, sive *interim*, et *iterum*, quae ductibus parum differunt, saepe in Mstis confundi. V. supra ad 3, 7, 4. c. 17, 4. c. 63, 7. 4, 51, 4. 5, 15, 1. c. 49, 8. 6, 3, 6. (* 24, 9, 3. 25, 20, 1.) Gronovius *iterum* in contextum recepit. Verum, quum vix interesse videatur, utrum praeferamus, et pro altero stent integriores codd. id etiam, si mei arbitrii fuisset, retinuissem. Insuper vox *ingens* non adparet in Voss. 2. Tum *conciere* Harlej. *concitatur* Gaertn. V. ad 9, 37, 1.

Cujus auctor Gellius Egnatius ex Samnitibus erat] *cujus actor* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. V. ad 1, 26, 5. Deinde *Gelius Egnatius* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Gaertn. Haverk. et principes edd. *Gelius Egnarius* Port. *Gellius Egatius* Lovel. 3. *Gellius Egnonius* Lovel. 4. Infra tamen plerique codd. in vulgatum consentiunt, aut adhuc aliter legunt. V. ad c. 21, 2. et c. 29, 16. *Tò erat* deficit in Gaertn.

§. 2. *Tusci fere omnes consciverant bellum*] *Tusci veró omnes* Lovel. 2. Harlej. et Gaertn. Et ita ediderunt Mediol. anno 1480. Tarvis. utraque, et variae Venet. usque ad Aldum. V. mox ad §. 8. *Tusci fere nonis nō consciverant bellum* Lov. 1. Deinde *consciverunt bellum* Gaertner. *conciverant* Neap. Latinii, et edd. Rom. anni 1472. Parm. Venet. anni 1495. 1506. Mediol. anni 1505. Ascens. omnesi Vascos. Curio, et omnes recentiores usque ad Gronov. nisi quod interim Sigoniana anni 1592. pejus legerit *concitaverant*. Gronovius vero substituit anno 1665. *consciverant*, quomodo praeferunt reliqui codd. Et recte. Non enim Tusci *conciverant*, id est concitaverant, bellum; sed, a Gellio Egnatio uno Samnitium, qui belli auctor erat, concitati, bellum *consciverant*, id est simul omnes jusserant. De verbo *consciscere* hoc sensu v. ad 1, 32, 13. quaedam etiam infra ad 21, 8, 7. Populus, quum aliquid in comitiis jubet, dicitur id *sciscere*, ut notum est; unde *plebiscita* vocantur: si alii in eadem re jubenda consentiunt, dicuntur *consciscere*: quo sensu hic capiendum est. Solent verba *conciere* et *consciscere* a librariis

omnes consciverant bellum: traxerat contagio proximos Umbriae populos: et Gallica auxilia mercede sollicitabantur. omnis ea multitudo ad castra Samnitium conveniebat.
3 Qui tumultus repens postquam Romam perlatus est, quum jam L. Volumnius consul cum legionibus secunda ac tertia, sociorumque millibus quindecim profectus in Samnium esset, Ap. Claudium primo quoque tempore in Etruriam ire

commutari, praesertim autem in praeteritis *concivi* et *conscivi*, quae una tantum litera addita vel detracta differunt. V. ad 3, 53, 4. hoc lib. cap. praec. §. 2. c. 34, 13. 22, 1, 2. (* 33, 49, 2.) 41, 8, 4. Adde N. Heinsium ad Claud. 1, de Laud. Stil. 243. Mox in verbis sequentibus *in Gellica auxilia*, pro *et Gallica*, Haverk. Deinde pronomen *ea* deficit in Harlej. et edd. Aldina prioribus. Ejus loco *illa* praefert Fragm. Hav.

§. 3. *Qui tumultus repens postquam Romam perlatus est*] *quamquam Romam* Leid. 2. et Lovel. 1. Tum *Romae* Haverk. Deinde verbum *est* deficit in Voss. 1. Leid. utroque, Lovel. 1. 2. 4. Fragm. Hav. Exc. Pithoei, et Hearnii Oxon. N. B. ac C. ejus loco *quam* praeferunt Voss. 2. et Lovel. 3. At eo transposito *est perlatus* legunt Florent. Portug. Gaertn. et Haverk.

L. Volumnius consul cum legione secunda ac tertia, sociorumque millibus quindecim] Consulis praenomen omittitur in Gaertn. et Haverk. Ipse *Voluminius* dicitur in Voss. utroque, Leid. 2. Lovel. 3. et Fragm. Hav. V. ad c. 16, 2. Hinc *cum legione veterna*, *sociorumque* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. et Oxon. N. apud Hearnium, qui in ejus margine recte *secunda ac tertia* emendatum monuit. *cum legione II. actria* Leid. 1. Videtur per notas scriptum fuisse *II. ac III.* quod, quemadmodum reddendum foret, non adsecutus librarius ita per errorem dedit. Similiter fere *cum legione actria* Lovel. 4. *cum legione secunda et tertia* Portug. Gaertn. et Haverk. *cum legione secunda ac tertia* Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. Harlej. Fragm. Hav. Hearnii Oxon. C. [Veith.] et edd. priscae, pro quo Frobenius anno 1535. primus *legionibus* substituit; quod in solis Florent. et Klock. superfuisse videtur. Certe ex illis nulla in excerptis scripturae varietas obcurrit. Id etiam eruditius est, nec facile librariis in mentem venire potuisse existimo, si antea *cum legione* scriptum fuisset. Similis est oratio infra 29, 2, 6. *cornua dextrum Illergetes, laevum ignobiles tenebant Hispaniae populi.* quemodo recte Rhenanus emendat, pro *cornu*. Neque hinc multum abit *Sp. et L. Papirii*, de quo supra dictum ad 6, 22, 1. Deinde *sociorumque militibus XV* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. quod reddendum foret *sociorumque militibus quindecim millibus*. Librarii enim linea transversa, quae capiti notarum numeralium imponitur, numerum millies mul-

placuit. duae Romanae legiones secutae, prima et 4
quarta, et sociorum duodecim millia. castra haud procul ab hoste posita. Ceterum magis eo profe- 5
ctum est, quod mature ventum erat, ut quosdam spectantes jam arma Etruriae populos metus Romani nominis comprimeret, quam quod ductu consulis quidquam ibi satis scite aut fortunate gestum sit.
Multa proelia locis et temporibus iniquis commissa: 6

tiplicandum esse, indicare solent. Locutio autem *militibus quindecim millibus* eodem jure defendi potest, quo alia defendit Cl. Perizon. ad Sanctii Minerv. 4, 8. n. 2. Potius tamen existimo, librarios per errorem *militibus*, pro *millibus*, scripsisse; quas voces saepe alibi commutare soliti fuerunt. V. ad 23, 41, 10. Mox *in Samnium est*, pro *esset*, Haverk.

In Etruriam ire placuit] *in Etruria* Voss. 1. et Leid. 1. *in Etruriam ne placuit* Voss. 2. et Lovel. 3. Similitudo literarum *ir* et *n* posterioris erroris caussa exstitit. V. ad 7, 26, 1.

§. 4. *Legiones secutae, prima et quarta, et sociorum duodecim millia*] *secutae sunt*, addita ultima voce, Portug. a m. 1. *legiones secunde secunda et quarta* exhibet Gaertn. *legiones secutae, mercenariorum quinquaginta et quatuor* Lov. 2. [*secutae mercenariorum quinquaginta et quinque et duodecim millia* Veith.] *legiones secutae L. et IIII* Leid. 1. et Lovel. 4. *legiones secutae L. et vim* Lovel. 3. *legiones secutae prima et quinta* Hearnii Oxon. L. 2. Posterius *et* ante τὸ *sociorum* deficit in Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. et Gaertn.

§. 5. *Ceterum magis eo profectum est, quod mature ventum erat*] Vet. lib. *eo magis*. SIG. Similiter Haverk. et Exc. Pithoei. Deinde *quo mature ventum* Voss. 2. et Lovel. 3. *quod adeo mature ventum* Portug. et Haverk. Sed interposita vox est a librarii glossa, qui simpliciter *ut* pro *adeo ut* usurpari ignorabat. V. ad hujus lib. c. 11, 3. Verbum *erat* exsulat ab Haverk.

Quosdam, spectantes jam arma, in Etruria populos metus Romani nominis comprimeret] Tres Pall. *Etruriae populos*. Neque discrepant vetustissimae edd. GEBH. Pall. Vossiani, Helm. Th. et editi omnes ante Frobenium *arma Etruriae*. J. FR. GRON. *Etruriae populos* omnes Hearnii Oxonienses et mei codd. nisi quod ex Florent. qui cum editione alteram lectionem praeferente conlatus est, nihil notetur. Tum *quodam spectantes* Lov. 3. et Haverk. *quosdam exspectantes* Leid. 2. V. ad 6, 33, 1. Praeterea *metus magis Romani nominis comprimeret* Portug. et Hearnii Oxon. B. *metus Romani nominis Romam opprimeret* Leid. 2. Vox *nominis* deficit in Florent.

Quam quod ductu consulis quidquam ibi satis scite aut fortunate gestum sit] *quamquam ductu consulis quicquid sine sen-*

spesque in dies graviorem hostem faciebat. et jam prope erat, ut nec duci milites, nec militibus dux
7 satis fideret. Literas ad collegam arcessendum ex Samnio missas, in trinis annalibus invenio. piget tamen incertum ponere, quum ea ipsa inter consules populi Romani, jam iterum eodem honore fungentes, discrepatio fuerit; Appio abnuente missas;

su Haverk. neque melius *quamq; ductu consulis quicquam* Lovel. 3. Tum *scite ac fortunate gestum est* Hearnii Oxon. B. *qui gestum est* etiam invenit in N. neque aliter Voss. 1. Leid. 2. Portug. Gaertn. et Haverk.

§. 6. *Spesque in dies graviorem hostem faciebat*] *spesque inde graviorem hostem faciebat* Leid. 2. Paullo ante *Et multa proelia*, addita prima vocula, Portug. Gaertn. et Haverk.

Ut nec duci milites, nec militibus dux satis fideret] *quod nec duci* Gaertn. Hinc *ne militibus dux* Voss. 1. Leid. ambo, et Lovel. 1. Deinde *fideret satis* Haverk.

§. 7. *Literas ad collegam arcessendum ex Samnio missas, in trinis annalibus invenio*] *Literas ac collegam* Leid. 2. V. ad 21, 32, 2. *ad collegam accersendam* Gaertn. *ad collegam accersiendum* Voss. 1. Lovel. 1. 2. et Portug. *ad collegam accersendum* Leid. ambo, Lovel. 3. 4. Harlej. Haverk. et Fragm. Hav. Vide superius notata ad 9, 9, 12. Tum *in tribus annalibus* Haverk. et Fragm. Hav. *in ternis annalibus* Leid. 2. in margine. V. infra ad 23, 49, 6.

Quum ea ipsa inter consules populi Romani jam iterum eodem honore fungentes discrepatio fuerit] *quum jam ipsa inter consules iterum*, mediis omissis, Lovel. 4. Tum *iterum eorum honore fungentes* Gaertn. *iterum eumdem honorem fungentes* ed. Mediol. anni 1480. et quaedam aliae. Verum nulli codicum consentiunt, neque alibi Livium hac constructione uti memini. Deinde *disceptatio* edd. antiquiores cum Florent. a m. 1. in quo manus altera, sed satis etiam antiqua, substituit *discrepatio*, quomodo reliqui codd. servant, et primus Aldus in contextum recepit. V. ad 21, 31, 7.

Appii se literis adcitum] *literis se accitum* Leid. 2. Lovel. 1. Gaertn. Haverk. et Portug. a m. 2. Paullo ante *ipso Appio abnuente*, addita prima vocula, Lovel. 4. *Appio annuente* Fragm. Hav. V. ad 36, 34, 6.

§. 8. *In quibus ad tria millia hostium caesa erant, dimidium fere ejus captum*] *in quibus tria millia* Gaertn. Invitis reliquis scriptis omnibusque excusis. Livium saepius *ad* praepositione pro circiter, plus minus, usum esse, supra vidimus ad 6, 20, 7. *millia hostium caesa sunt* Lov. 4. Tum *dimidium fore ejus* Lovel. 1 *dimidium vero ejus* Gaertner. Alibi voces *fere* et *vero* in Mstis confunduntur. Modo exemplum ejus erroris habuimus hoc cap. §. 2. V. supra ad 9, 29, 1.

Volumnio adfirmante, Appii se literis adcitum. Jam Volumnius in Samnio tria castella ceperat, in 8
quibus ad tria millia hostium caesa erant, dimidium fere ejus captum: et Lucanorum seditiones, a plebejis et egentibus ducibus ortas, summa optimatium voluntate per Q. Fabium proconsulem, missum eo cum veteri exercitu, compresserat. Decio depopu- 9

Et Lucanorum seditiones, a plebejis et egentibus ducibus ortas] Prima vocula deficit in Lovel. 4. Hinc *ab plebeis et egentibus* Portug. Gaertn. et Haverk. *a plebejis cogentibus* Lovel. 4. *a plebejis et agentibus* Voss. 2. et Lovel. 3. Deinde *orta* Gaertn. Sed ultima ejus vocis litera intercepta est a prima sequentis. V. ad 37, 29, 5.

Summa optimatium voluntate per Q. Fabium proconsulem] *summa optima et voluntate* Haverk. *summa opinantium voluntate* Gaertn. *summa optimatum voluntate* Lovel. 4. V. infra ad Epit. Liv. 79. Tum *per quae Fabium* Lovel. 3. Praeterea *Fabium consulem* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. et Hearnii Oxon. L. 2. [Veith.] *Fabium proconsule* Voss. 2. et Lovel. 3. quomodo etiam Sigonius in prioribus edd. excudi curavit, quod deinceps in Aldina, quae nomen ejus praefert, sed eo demum mortuo Venetiis anno 1592. prodiit, mutatum est. V. infra ad 23, 30, 19.

Missum eo cum veteri exercitu, compresserat] *amissum locum veteri exercitu* Klock. *missum eo cum vetere exercitu* Florent. Voss. uterque, Leid. uterque, Lov. 1. 2. 4. Gaertn. Portug. Haverk. et Fragm. Hav. idque etiam voluisse videtur scriba Lovel. 3. qui tamen per errorem *cum venire exercitu* dedit. Eadem varietas in terminatione ablativi hujus vocis etiam supra erat 9, 31, 9. c. 39, 11. 10, 2, 14. Hinc *compressae erant* Harlej. et multae ex vetustis edd. V. ad 23, 29, 16. *compresserat Volumnius* Haverk. Sed ultima vox, quae jam initio periodi praecesserat, est ex glossa interpretis.

§. 9. *Decio populandos hostium agros relinquit*] Pall. omnes, Campanique editio *depopulandos hostium agros.* GEBH. Scripti *depopulandos.* J. FR. GRON. *populandos* in uno est Harlej. et forte in Florent. ex quo nihil in excerptis notatur. *ad populandos* Haverk. Reliqui mei, Neap. Latinii, et Hearnii Oxonienses *depopulandos.* Saepius ita variasse librarios, supra vidimus hoc lib. c. 12, 7. Praeterea *Decio* non adparet in Voss. 2. quemadmodum nec *hostium* in Leid. 2. et Lovel. 1. Mutato ordine *agros hostium* praefert Haverk. *reliquit* Voss. 2. Lovel. 2. Portug. et Harlej.

Ipse cum copiis in Etruriam ad collegam pergit] Haec ita legunt Pall. duo *ipse cum ipsis suis copiis in Etruriam pergit ad collegam.* sec. Andreaeque editio *ipse cum suis copiis.* GEBH. Scripti *cum ipsis copiis.* sed legendum *cum suis*, ut Vossianus, et edd. ante Modianam

landos hoſtium agros relinquit. ipse cum suis copiis in Etruriam ad collegam pergit: quem advenientem
10 laeti omnes accepere. Appium ex conscientia sua credo animum habuiſſe haud inmerito iratum, si nihil scripserat: inliberali et ingrato animo, si egue-
11 rat ope, diſſimulantem. Vix enim salute mutua reddita, quum obviam egreſſus eſſet, *Satin' salvae*, inquit, *L. Volumni? ut sese in Samnio res habent?*

jam occuparunt. J. FR. GRON. Duobus Pall. Gebhardi consentit unus ex meis Lovel. 3. sed reliqui cum Hearnii Oxoniensibus legunt *ipse cum suis copiis*, ut Gronovius reſtituit. Lectionis autem, quam damnavit, non Modius auctor censendus eſt, sed ita jam ante eum receperunt Curio, Lugdun. anni 1553. Basil. anni 1554. Parisina anni 1573. et Francof. anni 1578. Mox in verbis sequentibus *excepere*, pro *accepere*, Lovel. 2. Paſſim ita variant scribae librarii. V. ad 6, 9, 12. 8, 6, 7. hoc lib. c. 26, 12. (* 27, 6, 5. 29, 34, 12. 31, 14, 12. 32, 3, 2. 37, 7, 15.) Plura exempla habes ad 2, 47, 7. *acceperunt* Lovel. 4.

§. 10. *Animum habuisse haud inmerito iratum, si nihil scripserat: inliberali et ingrato animo, si eguerat ope, diſſimulantem*] Videtur τὸ *animo* insiticium eſſe: Livio enim satis fuerat, paullo ante vocem eam posuisse, unde facillimum repeti. Nisi scripsit: *credo animatum fuisse: haud immerito iratum, si nihil scripserat, illiberali et ingrato animo.* J. FR. GRON. *haud merito natum* Haverk. *haud immerito elatum* Hearnii Oxon. L. 1. *haud immerito irritatum* Leid. 2. sollemni scribarum errore. V. infra ad 34, 36, 6. Tum *in illiberali et ingrato* Fragm. Hav. *illiberali*, *etiam ingrato* Lovel. 2. Voces *habuisse haud immerito* etc. *ingrato animo* desunt in Lovel. 4. neglegentia librarii, cui fraudi fuit vocum *animum* et *animo* repetitio; quales errores innumeris locis committi, saepius supra vidimus. Vocem *ope* omittunt Lovel. 3. et 5. Cl. Ant. Perizon. scribendum conjecit ad marginem Livii, *animum habuisse haud immerito iratum, si nihil scripserat; illiberalem et ingratum, si, quum eguerat ope, diſſimulavit.* Id nimium a vulgato et codicum lectione discedere, quisque videt. Neque satis placet alterutra Gronovii conjectura; non poſterior, quia et ipsi idem, quod modo propositae, obſtat; non prior, quia ejusdem, quae modo praeceſſit, vocis repetitionem per se satis idoneam locum emendandi rationem non exiſtimo. V. ad 1, 3, 9. Judicium suſtineo.

§. 11. *Satin' salvae, inquit, L. Volumni? ut sese in Samnio res habent*] *Sed ni salvas, inquit, L. Volumni, in Samnio res h'as* Lovel. 2. *Satin' salute* Voſſ. 2. *Satini salvae* Leid. 2. Lovel. 1. et Haverk. *Satin' salve* Portug. et Fragm. Hav. Sed vulgatum probum eſt. V. ad 1, 58,

Quae te caussa, ut provincia tua excederes, indu-
xit? Volumnius *in Samnio res prosperas esse ait, li-* 12
teris ejus adcitum venisse. quae si falsae fuerint,
nec usus sui sit in Etruria, extemplo conversis si-
gnis abiturum. Tu vero abeas, inquit, *neque te* 13
quisquam moratur: etenim minime consentaneum
est, quum bello tuo forsitan vix sufficias, hic te ad
opem ferendam aliis gloriari venisse. Bene, Hercu- 14

7. Tum *inquit Lucio Volumnio* Florent. Sed et hic omnino vulgatum praefero. Livium enim in adlocutionibus praenomine et nomine uti solitum fuisse, supra vidimus ad 6, 12, 10. et c. 15, 4. Deinde *ut sese res in Samnio habent* Haverk. Paullo ante male *salute mutua reddita est*, addita ultima voce, Fragm. Hav.

Quae te caussa, ut provincia tua excederes, induxit] Pall. duo, *ut provinciam tuam excederes.* GEBH. *Quae te caussa, ut e provincia tu excederes* Lovel. 2. *Quae te caussa, ut de provincia tua excederes* Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. N. *Quae te caussa, ut in provinciam tu excederes* Leid. 1. *Quae te caussa, in provinciam tuam excederes* Voss. 2. *Quae te caussa, ut provinciam tuam excederes* Lovel. 3. Quae lectio non displiceret, si plures ac certiores codd. eam firmarent. Livius enim ita saepe hoc verbum construere solet. Deinde *movit*, pro *induxit*, Hearnii Oxon. C. quod ex glossa in contextum receptum videtur. Eo sensu *inducere* est 26, 11, 9. *Quum rudera milites, religione inducti, jacerent.*

§. 12. *In Samnio res prosperas esse ait: literis ejus adcitum venisse*] Praepositio *in* non adparet in Haverk. Tum *prosperas esse: at literis ejus* Leid. 2. Mox *nec usus sui sit in Etruriam* Florent. Voss. 1. Leid. ambo, Lovel. 1. 2. Harlej. Gaertn. et Fragm. Hav. [Veith.] Quod fere dictum esse videri posset, ut 34, 6, 6. *In navis administratione alia in secundam, alia in adversam tempestatem usui sunt.* ubi vide. Praeterea *habiturum*, pro *abiturum*, Gaertn. V. ad 22, 59, 19. [*abituros* Veith.]

§. 13. *Tu vero abeas, inquit, neque te quisquam moratur*] *Tum vera habeas* Gaertn. *Tum vero, abeas, inquit* Voss. 1. Leid. uterque, Lovel. 1. 4. Portug. et Fragm. Hav. [Veith.] Sed nihil muto. Supra 2, 12, 14. *Tu vero abi, inquit, in te magis, quam in me, hostilia ausus.* Ubi eamdem lectionum diversitatem notavi. V. infra hoc lib. ad c. 40, 11. Tum *nec te quisquam* Lovel. 2. Harlej. et edd. ante Aldum. *nec te quispiam* Lovel. 4. V. ad 35, 42, 7. *nec te quisque* Gaertn. V. ad 9, 38, 9.

Hic te ad opem ferendam aliis gloriari venisse] *huc te ad opem ferendam* Lovel. 2. et Neap. Latinii, ut jungatur *huc venisse.* Reliqui servant *hic*, quod jungendum cum *gloriari.* Tum *gloriaris venisse* Portug. *gloriaris venisse* Hearnii Oxon. B. et C. Paulo

les, verteret, dicere Volumnius: *malle frustra operam insumtam, quam quidquam incidisse, cur non satis esset Etruriae unus consularis exercitus.*

1 XIX. Digredientes jam consules legati tribunique ex Appiano exercitu circumsistunt: pars imperato-

ante *enim minime*, pro *etenim*, Voss. 1. Deinde *vix forsitan sufficias*, alio ordine, Lovel. 4. *forsitan vix efficias* Portug.

§. 14. *Bene, Hercules, verteret*] *Hercule* Leid. 2. et Lovel. 1. *Hercle* Lovel. 2. V. ad 5, 4, 10. et 7, 11, 1. *Bene verteret, Hercules* Portug. Gaertn. et Haverk. *Dii verterent* Lovel. 2. Utraque formula in communi usu fuit, vel simpliciter *bene vertat, res bene vertat*, vel etiam *Dii bene vertant*. V. Brisson. 1. de Formul. pag. m. 65. Nihil itaque reliquis invitis mutandum.

Malle frustra operam insumtam, quam quidquam incidisse] *male frustra opera sua usum, tamquam quidquam incidisset* Lovel. 2. *male frustra operam suam visam, tamquam quidquam incidisse* Fragm. Hav. *male* etiam Lovel. 1. et Haverk. [*operam suam insumendam* Veith.] *operam frustra, quam quidquam*, omissa media voce, sed tamen relicta lacuna, Lov. 4. *Insumere operam* est inpendere. Cic. 2. de Invent. 38. *Quid sumtus in eam rem, aut laboris insumserit.* Deinde *accidisse* Lovel. 4. quod ex vulgatae lectionis interpretatione natum puto. Saepe enim *incidere* et *accidere* apud Livium est. 1, 46, 5. *Forte ita inciderat, ne duo violenta ingenia matrimonio jungerentur.* c. 58, 5. *Ita facto maturatoque opus esse: rem atrocem incidisse.* 2, 27, 2. *Quod ubi cui militi inciderat, collegam adpellabat.* 3, 38, 8. *Quidnam incidisset, cur rem desuetam usurparent.* c. 40, 9. *Quonam fato incidisset, mirari se dictitans, ut decemviros obpugnarent.* hoc lib. cap. seq. *Si qua clades incidisset, desertori magis, quam deserto, noxiae fore.* 26, 23, 2. *Forte ita incidit, ut comitiis perfectis nunciaretur.* 38, 49, 9. *Infeliciter incidit, ut talem civem amitteremus.* c. 58, 9. *Forte ita incidisse, ut dierum aliquot via abesset.* 45, 8, 5. *Utcumque tamen haec, sive errore humano, seu casu, seu necessitate, inciderunt.* V. etiam Broekhus. ad Propert. 1. El. 15, 28. *incidisset* Lovel. 2. qui etiam mox omittit vocem *esset*.

§. 1. *Digredientes jam consules legati etc. circumsistunt*] *Digredientē jam consules, legati* Lovel. 3. *Digredientem jam consulem legati* Voss. 2. a m. 1. Lovel. 2. 4. Harlej. Fragm. Hav. Hearnii Oxon. L. 1. et priscae edd. *Digrediente jam consule legati* Voss. 2. a m. 2. et Haverk. Sed recte Frobenius, consentientibus reliquis scriptis, anno 1535. *Digredientes jam consules* edidit. Deinde *circumsistant* Gaertn.

Auxilium, quod accipiendum ultro fuerit, sua sponte oblatum sperneretur] A Curione est. Priores *acciendum*. Verissime: loquuntur enim tamquam credentes Appio, neganti accitum esse. Itaque jam recepimus in secundam editionem nostram.

rem suum orare, *ne collegae auxilium, quod adciendum ultro fuerit, sua sponte oblatum sperneretur:* plures abeunti Volumnio obsistere atque obtestari, 2 *ne pravo cum collega certamine rempublicam prodat. Si qua clades incidisset, desertori magis, quam de-*

Sed nec pejus mox foret *sperneret*, vel *aspernaretur.* Nemo enim spernebat praeter ipsum imperatorem. J. FR. GRON. *accipiendum*, quod Gronovius recte damnavit, ex nostris nihilominus servant Leid. duo, Lovel. 1. 2. 3. 4. Portug. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. et forte Florent. unde nihil notatum video. Ex Hearnii autem Oxoniensibus similiter peccant N. L. 2. et C. [Veith.] Quin etiam ante Curionem pariter edidit Aldus, qui tamen inter errata revocavit *acciendum*. Alibi saepe *accipere* et *accire* in Mstis commutantur. V. ad 7, 37, 4. 8, 3, 10. 9, 3, 8. 36, 27, 2. et 40, 47, 4. ubi etiam locutio *adcire auxilia* inlustratur. Similiter *acciri* et *accipi* confunduntur. V. ad 23, 17, 7. *ultro adcire*, ut 1, 35, 8. *Numam non petentem in regnum ultro adcitum.* Tum *ultro fuit* Gaertn. V. ad 40, 14, 11. Deinde Doujatius *sperneretur* contra Gronovium defendit; ne, si *sperneret*, vel *aspernaretur*, legamus, tribuni ac legati culpam spreti auxilii Appio praesenti exprobrare videantur: quasi vero id se facere Appius negaret. Sane *oblatum sperneret* praeferunt Lovel. 2. et Gaertn. *sperneret oblatum* Lovel. 4. V. ad 39, 22, 8. Paullo ante vox *pars* omittitur in Leid. 1.

§. 2. *Ne pravo cum collega certamine rempublicam prodat*] *ne prave* Portug. *ne parvo* Voss. 2. Leid. 2. et Lovel. 3. cum edd. Parm. et Tarvis. priori, facili ac frequenti lapsu. V. ad 29, 37, 16. Deinde *prodeat* Haverk. *produnt* Lovel. 2. 3. et Leid. 1. *perdant* Lovel. 4. *perdat* Harlej. et edd. vett. ante Frobenianam anni 1535. Sed nihil mutandum. *Prodere* hic est destituere, id, quod curae ac tutelae suae commissum erat, deserere. Supra 2, 54, 8. *Desertam ac proditam caussam publicam queri.* et saepe alibi. V. quae notantur ad Silii 16, 621. *Perdere* autem et *Prodere* saepe in Mstis commisceri, patet ex illis, quae notat Gruter. ad 1, 13, 5. et N. Heins. ad Ovid. 4. Fast. 715. Adde infra ad 21, 19, 9. 22, 53, 4. (31, 24, 2.) et aliis locis.

Desertori magis, quam deserto, noxiae fore] Pal. pr. *nosse fore.* Reliqui duo cum ed. Campani *noxae fore.* 34, 19, 5. *Publica fide accepta, nihil eam rem noxae futuram.* Ubi tamen MSS. Pall. et vet. editio *noxiae.* 36, 7, 5. *Nec iis noxae futurum sit.* Ubi libri omnes *noxiae.* GEBH. *nosse fore* Voss. 2. et Lovel. 3. *noxae fore* Voss. 1. in marg. Leid. 2. Lovel. 1. 2. et Haverk. At ita nasuti librarii dedisse videntur, quia veram crediderunt Grammaticorum distinctionem, qui *noxa* crimen, *noxia* poenam notare existimarunt. Quum vero, ea vocabula sine discrimine, vel pro crimine, vel pro poena criminis, usurpari, supra dictum sit ad 2, 54, 10. (* et ad 8, 28, 8.) atque optimi codd. vulgatum tueantur, nihil mutandum censeo.

3 *serto, noxiae fore. Eo rem adductam, ut omne rei bene aut secus gestae in Etruria decus dedecusque ad L. Volumnium sit delegatum. neminem quaesiturum, quae verba Appii, sed quae fortuna exercitus*
4 *fuerit. Dimitti ab Appio eum, sed a republica et ab exercitu retineri; experiretur modo voluntatem mili-*
5 *tum.* Haec monendo obtestandoque, prope resti-

§. 3. *Eo rem adductam, ut omnis rei bene aut secus gestae in Etruria decus*] Pal. sec. *omne rei bene aut secus gestae in Etruria decus.* GEBH. Flor. Rott. Helm. Voss. *omni.* Ergo *omne.* quod etiam notavit Muretus. J. FR. GRON. *Eo rem abductam* Harlej. V. ad 27, 29, 1. *Eo rem deductam* Lovel. 2. Male. Livius 26, 8, 11. *Ubi jam eo consuetudinis adducta res est, ut, quocumque noctis tempore sibilo dedisset signum, porta aperiretur.* 37, 49, 3. *Et eo rem adduxerunt, ut haud paullo plurium maleficiorum gentis, quam beneficiorum memoria subiret animos.* 42, 12, 6. *Eo rem prope adductam, ut aditus et in Achajam daretur.* Tum vocula *ut* exsulat a Gaertn. Deinde *omni rei* Leid. 2. et Lovel. 1. *omne rei* Portug. et Haverk. Ita interdum codices, quos minime credas, meliorem lectionem retinent. Hinc *gestae in Etruriam* Leid. 2. et Lovel. 1. Ita loquitur Justin. 3, 1. *Bello in Graeciam infeliciter gesto, etiam suis contemtui esse coepit.* ubi videndi sunt viri docti. Eamdem locutionem multis locis codices Livio adscribunt. V. ad hujus lib. c. 16, 1. hujus cap. §. 9. c. 24, 13. ad 30, 27, 3. 37, 53, 12. ad Epit. Liv. 84. Adde Doct. Oudendorp. ad Frontini 1, 3, 5. Similiter fere loquitur auctor Epit. Liv. 21. *In Italiam belli Punici secundi ortus narratur.* ubi alia vide. Quia tamen optimos codices pro vulgato stare video, id praeferendum omnino puto.

Ad L. Volumnium sit delegatum] *ad L. Volumnium delegetur* Harlej. cum editis ante Aldum. *sit delatum* Lovel. 2. Male. Similiter errarunt scribae supra ad 9, 13, 11. (* 25, 23, 7.) De verbo *delegare* v. ad 29, 20, 2. Mox *quia verbi Appii, sed quia fortunae exercitus fuerit* Lovel. 2. *verbi* et *fortunae* etiam Leid. 1.

§. 4. *Sed a republica et ab exercitu retineri*] Probo, si rejecta copula legatur, ut exhibet Palat. sec. *sed ab republica, ab exercitu retineri.* Idem paullo post rescribebat *experiretur modo militem.* GEBH. *sed ad rempublicam et ab exercitu retineri* Leid. 1. et Fragm. Hav. *sed ab republica exercitu retineri* Haverk. *sed ab republica, ab exercitu retineri* Portug. et Gaertn. *sed a republica, ab exercitu retineri* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. Quod, si primae notae codices firmarent, probari posset. V. ad 38, 18, 12. Paullo ante *Dimitti Appio*, omissa praepositione, Leid. 1. Lovel. 2. et Fragm. Hav. In verbis sequentibus *experiretur modo militem* Portug. *experiretur modo militum voluntatem* Haverk.

§. 5. *Haec monendo obtestandoque, prope resistentes consu-*

tantes consules in concionem pertraxerunt. ibi orationes longiores habitae in eamdem ferme sententiam, in quam inter paucos certatum verbis fuerat.
Et quum Volumnius, caussa superior, ne infacun- 6
dus quidem adversus eximiam eloquentiam collegae
visus esset; cavillansque Appius, *sibi acceptum re-* 7
ferre, diceret, *debere*, *quod ex muto atque elingui*

les] Vetus lectio habet *restitantes*, non *resistentes*. GELEN. Pal. sec. rescribebat, *Haec movendo detestandoque apud resistentes consules*. Perperam, ut nemo non videt. GEBH. *Haec movendo obtestandoque* Haverk. V. ad 35, 35, 5. *Haec inducendo obtestandoque* Lovel. 2. *Haec dicendo obtestandoque* Hearnii Oxon. C. Male. Salluft. in Jug. 10. *Per hanc dextram, per regni fidem moneo obtestorque*. Deinde *resistentem consulem* Hearnii Oxon. C. *resistentes consules* ejusdem Hearnii B. cum Portug. Gaertn. et Haverk. [Veith.] *restantes consules* Voss. 1. *resistantes* Florent. Sed recte *restitantes* Gelenius emendavit: quod non tantum supereft in reliquis scriptis meis, sed etiam in multis edd. antt. ut Rom. anni 1472. Mediol. anni 1480. 1505. aliisque. Alibi saepe haec verba inter se commutantur. V. ad 6, 7, 2. ubi de τῷ *restitare* plura vide. 7, 39, 14. et ad 30, 31, 8.

In eamdem ferme sententiam, in quam inter paucos certatum verbis fuerat] Vet. lib. *in quam paucis ante certatum verbis fuerat*. recte. iccirco enim aït longiores nunc orationes habitas. SIG. Nisi fallor, congruit scriptura Pal. sec. Sigoniano libro, *in quam ante paucis certatum fuerat verbis*. GEBH. Qui Sigonio interpolatum ediderunt *in quam paucis ante certatum verbis fuerat*, non adsecuti sunt leporem Livii. *Inter paucos* eft inter comites et proximos utriusque. *Certare* autem *verbis*, quum *longioribus orationibus* diversum ponitur, eft brevibus dictis alternis et altercatione contendere. Donatus ad Terentii in Phormione [4, 3, 33.] *tria non commutabitis verba hodie inter vos: Proprie verba commutare est, quod altercari dicimus*. Eaque Plauti eft *verbis velitatio* [in Asin. 2, 2, 41.] Turpilius [apud Nonium in *Velitatio*.] *Comperce verbis velitare, ad rem redi*. Auctor Moralium sub nomine Catonis [1. carm. 10.]

Contra verbosos noli contendere verbis.

J. FR. GRON. *in quam ante paucis certatum verbis fuerat* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. *in quam paucis ante certatum verbis fuerat* Hearnii Oxon. N. et L. 2. *in quam ante paucis certatum fuerat verbis* Portug. Gaertn. et Haverk. Sed recte Gronov. vulgatum tuetur, quod reliqui codd. et inter eos omnes optimi, firmant.

§. 7. *Cavillansque Appius, sibi acceptum referre, diceret, debere*] *cavillans Appius*, sine copula *que*, Leid. 2. et Lovel. 1. Tum *sibi acceptum diceret, quod*, o-

facundum etiam consulem haberent: priore consulatu, primis utique mensibus, hiscere eum nequisse,
8 *nunc jam populares orationes serere. Quam mallem,*
inquit Volumnius, *tu a me strenue facere, quam ego abs te scite loqui didicissem. Postremo conditionem ferre, quae decretura sit, non orator, (neque enim id desiderare rempublicam) sed imperator*
9 *uter sit melior. Etruriam et Samnium provincias esse: utram mallet, eligeret. suo exercitu se vel in*
10 *Etruria, vel in Samnio rem gesturum.* **Tum mili-**

missis duobus verbis *referre* et *debere*, Lovel. 3. 4. et Fragm. Hav. Eorum prius deest in Voss. 2. *sibi acceptum referre diceret deberet* Leid. 1. *sibi acceptum referre diceret deberi* Lovel. 2. Mox *etiam facundum*, transpositis vocibus, Voss. 2. et Lovel. 3.

Hiscere eum nequisse, nunc jam populares orationes serere] Pronomen *eum* omittunt Harlej. Portug. Gaertn. Haverk. Hearnii Oxon. B. et primae edd. quod recte Aldus adscivit, et reliqui codd. servant. Tum *nequivisse* Lovel. 4. V. ad 5, 10, 10. Deinde *hunc jam populares* Lovel. 2. solita scribarum aberratione. V. ad 9, 9, 9. *nunc tam populares* Haverk. V. ad 21, 11, 12. De particulis *nunc jam* inter se junctis v. ad 7, 32, 14.

§. 8. *Quam ego abs te scite loqui didicissem*] *quam ego absque te* Lovel. 2. *quam abs te* Lovel. 4. Deinde *scire loqui* Lovel. 3. Portug. et Gaertn. *scite eloqui* Florent. a m. 1. Sed prima litera τοῦ *eloqui*, quam manus altera erasit, ex litera ultima proximae vocis repetita erat.

Neque enim id desiderare rempublicam] Pessime Pal. sec. *neque enim id desiderat respublica*. GEBH. Ita etiam ex meis errant Portug. Gaertn. et Haverk.

§. 9. *Suo exercitu se vel in Etruria, vel in Samnio rem gesturum*] Pal. sec. *suo exercitu se in Etruriam vel in Samnium rem gesturum*. GEBH. Ita et in Portug. atque Haverk. [Veith.] inveni. V. supra hoc cap. §. 3. *vel in Samnium* etiam Leid. 2. et Gaertn. prius *vel* etiam omittitur in Harlej. Gaertn. et edd. Aldina prioribus. Paullo ante *utramque mallet, eligeret*, pro *utram*, Leid. 2. V. ad 8, 6, 13. *utrum mallet, eligeret* Gaertn. [Veith.] *utram mallet eligere* Voss. 2. Lov. 3. Haverk. et Fragm. Hav.

§. 10. *Tum militum clamor ortus*] *tum clamor militum exortus* Lovel. 2. reliquis scriptis, omnibusque editis invitis. Τὸ *exortus* receptum videtur ex §. 12.

§. 11. *Non committam, ut, quid vos velitis, obscurum sit*] *nunc omittam* Voss. 2. Leid. 1. et Lovel. 2. 3. ac 4. *nunc* et *non* saepe confunduntur. V. ad 9, 7, 5. Similiter etiam *omittere* et *omittere* vel *committere*. Exem-

tum clamor ortus, *ut simul ambo bellum Etruscum
susciperent.* quo animadverso consensu, Volumnius, 11
Quoniam in collegae voluntate interpretanda, inquit,
*erravi; non committam, ut, quid vos velitis, obscu-
rum sit. manere, an abire me velitis, clamore signi-
ficate.* Tum vero tantus est clamor exortus, ut ho- 12
stes e castris exciret. armis adreptis in aciem de-
scendunt. et Volumnius signa canere, ac vexilla ef-
ferri e castris jussit. Appium addubitasse ferunt, 13
cernentem, seu pugnante, seu quieto se, fore col-

plum habuimus supra 6, 24, 2. Hac ratione etiam confunduntur *occurrere*, sive ut scribebant saepe *ocurrere*, et *ocurrere*, vel *concurrere*. V. ad 36, 24, 4. Paullo ante *Quoniam in collegae, inquit, voluntate interpretanda erravi*, alio ordine vocabulorum, Harl. et edd. Aldo antiquiores. Voces autem *obscurum sit. manere, an abire me velitis* non adparent in Voss. 2. neglegentia librarii, cui fraudi fuit vocis *velitis* repetitio. V. ad 9, 11, 11.

§. 12. *Tantus est clamor exortus, ut hostes e castris exciret*] *clamor est exortus* Lovel. 2. 4. Hinc *quod hostes e castris exciret* Gaertn. *ut hostem e castris exciret* Harlej. *ut hostem ex castris exciret* edd. principes. Aldus postea *e castris* dedit; Frobenius insuper anno 1535. *hostes.* sed *ut hostes e castris acciret* Hearnii Oxon. C. *ut hostes e castris audirent* Fragm. Hav. in quo reliqua verba hujus. §. desiderantur. At voces *exciret: armis* etc. *efferri e castris* exsulant a Voss. 2. et Lovel. 3. librariorum culpa propter repetitionem τῶν *e castris.*

Vexilla afferri e castris jussit] Pal. sec. binaeque edd. antt. *vexilla efferri.* A reliquis duobus MSS. Pall. haec absunt. GEBHARD. Non dubito, quin *vexilla* hic eadem sint, quae *signa*, ut l. 8, 8. Nam quod hic *vexilla efferri*, id alibi in eadem re *signa ferri*, *efferri*, et *proferri*, dicit. V. 4, 9, 13. 9, 14, 5. c. 43, 8. et c. 45, 14. 10, 5, 1. 27, 2, 5. et c. 42, 8. l. 34, 36. l. 43, 45. DUK. *afferri*, quod etiam Hearnio in Oxon. L. 2. obvium fuit, primus edidit Curio: idque praeter Sigonium plerique editores servarunt usque ad Gronov. qui *efferri* reposuit. *e castris ferri jussit* est in Gaertn. *efferri jussit* apud Hearnium in Oxon. L. 1. *efferri castris jussit* in C. *jussum*, pro *jussit*, legit Lovel. 4. Paullo ante *in acie descendunt*, pro *in aciem*, Florent. et Leid. 2.

§. 13. *Appium addubitasse ferunt, cernentem, seu pugnante, seu quieto se, fore collegae victoriam*] *Appium dubitasse fertur* Lovel. 2. quod dictum videri posset ad exemplum eorum, de quibus egi ad 1, 31, 8. At uni codici credere temerarium foret. *addubitare* etiam alibi apud Livium obvium est. V. ad 2, 4, 7.

legae victoriam: deinde veritum, ne suae quoque legiones Volumnium sequerentur, et ipsum flagitan-
14 tibus suis signum dediſſe. Ab neutra parte satis commode inſtructi fuerunt. nam et Samnitium dux Gellius Egnatius pabulatum cum cohortibus paucis ierat; suoque inpetu magis milites, quam cujus-
15 quam ductu aut imperio, pugnam capeſſebant. et Romani exercitus nec pariter ambo ducti, nec satis temporis ad inſtruendum fuit. Prius concurrit Vo-

Deinde *propugnante* Fragm. Hav. *cernentem*, *seu pugnante*, *seu quieto se*, *victoriam collegae* Leid. 2. et Lovel. 1. *victoriam collegae* etiam Voſſ. 1. Portug. Gaertn. et Haverk.

§. 14. *Nam et Samnitium dux Gellius Egnatius pabulatum cum cohortibus paucis ierat*] *Tò et* deficit in Leid. 2. Lovel. 1. Portug. Haverk. et Fragm. Hav. Tum *Gelius Egratius* Haverk. Deinde *cum cohortibus pabulatum paucis* Harlej. et edd. Aldo antiquiores. *pabulatum cum paucis cohortibus* Leid. 1. Mox *suo spem magis*, pro *suoque inpetu magis* Voſſ. 2. *suo quoque impetu magis* Haverk. Hinc *ductu vel imperio* Voſſ. 1. Leid. 2. Lov. 1. Gaertn. Portug. et Haverk. Vox autem *capessebant* non adparet in Leid. 2.

§. 15. *Romani exercitus nec pariter ambo ducti, nec satis temporis*] *impariter ambo ducti* Hlock. [*exercitus pariter* Veith.] Deinde *ne satis* Lovel. 3.

§. 16. *Velut sorte quadam mutante adsuetos inter se hostes*] Legendum censeo *forte*. J. FR. GRON. Haec saepiſſime permutari, nemo non adnotavit. Adsentirer Gronovio, nisi nonnihil scrupuli injiceret *velut*, quod nondum alibi phrasi *forte quadam* additum inveni: *velut sorte quadam* dicit Livius 6, 21, 2. *Volscos velut sorte quadam prope in aeternum exercendo Romano militi datos*, id eſt, velut fato quodam. Nec video, cur hic quoque ita accipi non poſſit, quemadmodum 30, 30, 3. *fato datum*, et *sorte datum* eadem sunt. DUK. Ita etiam inveni non tantum in Leid. 2. et Florent. sed etiam in edd. Froben. anni 1535. eamque secutis recentioribus usque ad Gruter. qui demum in poſtrema ed. *sorte* iterum subſtituit. Alterum itaque revocavi. Saepius autem librarios haec vocabula commutaſſe, supra vidimus ad 1, 4, 4. Supra 5, 13, 11. *Palantes*, *veluti forte oblati*, *populatores Capenatis agri reliquias pugnae absumsere*. [*sorte* Veith.] Deinde *nutante* Lov. 4. quomodo alibi scribas errare solitos fuiſſe, olim docui ad Silii Ital. 6, 234. Paullo ante *pervenit*, pro *perveniret*, Leid. 2. Deinde *fonte inaequali*, pro *fronte*, Leid. 1. *sorte inaequali* Harlej. et editi Aldo priores. *inaequali fronte*, ut contra *aequa fronte* 22, 47, 5. *Aequa fronte acieque densa inpulere hostium cuneum.* 36, 44, 1. *Aequa fronte ad pugnam procedebat.* Tibull. 4. carm. 1, 102.

lumnius, quam Appius ad hostem perveniret. itaque 16
fronte inaequali concursum est: et, velut forte quadam mutante adsuetos inter se hostes, Etrusci Volumnio, Samnites, parumper cunctati, quia dux aberat, Appio obcurrere. Dicitur Appius in medio 17
pugnae discrimine, ita ut inter prima signa manibus ad coelum sublatis conspiceretur, ita precatus esse: *Bellona, si hodie nobis victoriam duis, ast ego templum tibi voveo.* Haec precatus, velut in- 18

Rectus ut aequatis decurrat frontibus ordo.

Denique *cursum est*, pro *concursum est* Voss. 2. et Lovel. 3. culpa librariorum, qui non adsecuti compendium, quo prima syllaba notata fuit, id omiserunt. V. supra ad 9, 24, 12. (* 23, 44, 4.)

Parumper cunctati, quia dux aberat, Appio obcurrere] *parum percunctati* Lov. 2. cum pluribus ex editis principibus. *parumper civitati* Gaertn. *parumper incitati* Haverk. *parumper cunctanti* Leid. 1. contra mentem Livii. Non enim Appius cunctabatur, quia dux Samnitium aberat, sed ipsi Samnites, quorum dux pabulatum cum cohortibus paucis ierat, ut modo retulit. Insuper *concurrere* Leid. 2. *occurrerunt* Lovel. 2. et 4.

§. 17. *Inter prima signa manibus ad coelum sublatis*] *ad prima signa* Portug. quod accipi posset pro apud prima signa: de quo v. ad 7, 7, 4. Hic tamen minus placet, partim propter aliorum codicum dissensum, partim quod sequatur *ad coelum*, et Livio invito earumdem vocum repetitio obtrudi non debeat. *in prima signa* Gaertn. et Haverk. sollemni scribarum aberratione. V. ad 38, 57, 6. *inter signa prima* Fragm. Hav.

Bellona, si hodie nobis victoriam duis] Antiquatum *duis* omnibus fere librariis displicuit. Hinc *si hodie nobis victoriam dederis* praeferunt Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Portug. Klock. Haverk. et Hearnii Oxon. N. L. 2. B. ac C. [Veith.] *si hodie victoriam nobis dederis* Gaertn. *si hodie nobis dederis* Harlej. *si hodie nobis victoriam de Samnitibus dederis* Lovel. 2. *si hodie nobis victoriam des* Voss. 2. Leid. 1. et Fragm. Hav. *si nobis hodie victoriam des* Lov. 3. *si hodie nobis victoriam das* Lovel. 4. cum edd. Rom. anni 1472. et Parm. At Livium in formulis antiquis ipsa verba, quamvis antiquata, saepissime servasse, infra videbimus ad 36, 2, 2.

At hic ego tibi templum voveo] Vetus lectio habet *ast ego templum tibi voveo.* GELEN. Pro *ast*, legendum *asti*, ut est in V. C. Quod videtur positum pro eo, quod in inscriptione veteri Fratrum Arvalium est *TVNC*, ut in notis ad eam inscriptionem plenius scripsimus, prolato etiam Tertulliani loco simili. Re-

stigante Dea, et ipse collegae et exercitus virtutem aequa-

peritur autem *asti* apud alios etiam veteres scriptores eodem, qui hic apud Livium, significatu usurpatum. URSIN. Fulvius Ursinus e V. C. legendum prodit *asti*, quod significat *tunc*. Nihil tale conspicio in omnibus nostris libris. GEBH. V. J. Fr. Gronovium ad 24, 37, 11. Gudius ad Phaedri 4. fab. 17. ex hoc loco, et e Sil. Ital. 8, 129. *Nympha*

— — felix oblata secundes.
Ast ego te compos pugnae Carthaginis arce
Marmoreis sistam templis,

ostendit, *ast* usitatum fuisse in concipiendis votis. Particula inscriptionis Fratrum Arvalium cum notis Ursini, quas hic memorat, exstat in opere Gruteri p. 119. Eam pleniorem, sed tamen adhuc mutilam, ex archivo Basilicae Vaticanae protulit Fabrettus Inscript. c. 6, 61. In iis, quae ibi quater repetuntur, *astu ea ita faxis, tum tibi vovemus*, *astu* videtur poni pro *ast tu*, et esse *si tu*. nam hanc significationem postulat sequens *tum*. DUK. Si libri scripti consentirent, *τὸ at* ferri posset ex illis; quae notantur ad 1, 18, 9. nunc *ast* praeferendum, quod in omnibus superest scriptis, exceptis solis Klock. et Lovel. 1. ac 4. [Veith.] unde vocula illa exsulat. Deinde *τὸ hic*, quod Gelenius ejecit, unus tantum servat Harlej. reliqui ignorant. Et recte. Non enim mens Appii fuisse videtur, se eodem loco, ubi cum hoste pugnavit, Bellonae templum exstructurum; qualis mens Romuli fuerat 1, 12, 6. *Hic ego tibi templum Statori Jovi voveo.* qui locus exigere videtur, ut ordinem verborum, qui ante Gelenium obtinuit, *tibi templum voveo*, revocemus; praesertim quum ita legant Voss. 2. Leid. 2. Lovel. 1. 2. 3. 4. Portug. Gaertn. Klock. Haverk. et Fragm. Hav. [Veith.] Sed vox *tibi* non adparet in uno Harlej. Quum tamen optimi codd. in eo etiam Gelenio adsentiantur, lectionem ejus mutare nolui.

§. 18. *Et ipse collegae, et exercitus virtutem adaequavit ducis. Imperatoria opera exsequitur*] In Pal. sec. reperi *ipse collegae et exercitus virtutem aequavit. Duces imperatoria opera exsequuntur.* neque cedit Campani editio. Primus ac tertius, *virtutem aequavit ducis. imperatoria opera exercentur.* GEBH. Haec sana non sunt. Primum non possunt, nisi de solo Appio et militibus Appianis, accipi: quo pacto nihil dicitur, quod dictum non esset praecedenti periodo, et male continuatur sequens: *ergo fundunt fugantque hostes:* quod haud dubie de utroque exercitu dicitur. Praeter hoc incommodum scriptorum varietas suspicionem auget. *Exsequitur* nusquam. Duo Pall. Voss. *virtutem aequavit ducis. imperatoria opera exercentur.* Tertius et Thuan. Rott. et Helm. cum Campano: *virtutem aequavit. duces imperatoria opera exsequuntur.* Nisi quod Th. *ducis.* Spero fuisse: *et ipse collegae, et exercitus virtutem aequarunt. Duces imperatoria opera exsequuntur; et milites.* Ipsum Appium ait aequasse virtutem Volumnii et exercitus utriusque aequasse virtutem inter sese. Comparatio exercituum inter se, ut modestior, ita honestior. Quamquam et possis accipere, et ipsum

aequavit. Duces imperatoria opera exsequuntur; et milites, ne ab altera parte prius victoria inci-

et exercitum, collegae cum ejus exercitu virtutem aequasse, et scilicet retinere *aequavit*. 3, [70, 1.] *Communicando consilia laudesque et aequando imparem sibi*. Hoc l. 10. infra [c. 30, 9.] *Excitataque memoria parentis, aequata eventu publico privatoque filii laudibus*. Iterumque [c. 35, 1.] *Ibi ira vires aequavit*. Et [c. 37, 7.] *Collegae amicos ad solatium aequatae repulsae sibi quoque negare triumphum*. 22, [17, 6.] *Nox aequato timore neutros pugnam incipientes ad lucem tenuit*. 39, [32, 4.] *Ap. Claudius felicitatem virtutemque collegae in Liguribus Ingaunis aequavit secundis aliquot proeliis*. Quae deinceps, ut de utroque duce, ita et de utroque accipienda exercitu; et ita optime continuatur sequens periodus. J. FR. GRONOV. Ex omnibus meis unus tantum Harlej. per omnia lectionem, quae ante Gronov. obtinuit, tuetur: reliqui variant. *virtutem aequavit ducis. Imperatoria opera exercentur* praeferunt Lov. 2. 3. 4. *virtutem aequavit ducis. Imperatoria opera exsercentur* Leid. 1. *virtutem aequavit ducis. imperatoria opera exsequuntur* Flor. Voss. 1. Fragm. Hav. et Lovel. 1. a m. 1. *virtutem aequavit. Duces imperatoria opera exsequuntur* Lovel. 1. a m. 2. Leid. 2. Portug. Gaertn. Klock. Haverk. et Hearnii Oxon. B. C. N. atque L. 1. nisi quod in Leid. 2. sit *imperatoria imperia*. Ex his patet, praeter unum, quem dixi, cod. reliquos *aequavit*, pro *adaequavit*, probare. *Adaequare* autem alibi quidem Livius utitur: ut 1, 56, 2. *Quibus duobus operibus vix nova haec magnificentia quidquam adaequare potuit*. Hic tamen alterum praeferendum esse, tot codicum conspiratio evincit. Quod autem Gronov. *aequarunt*, pro *aequavit*, scribendum conjicit, id egregium fore fatetur Doujatius, nisi sine ullius libri adminiculo de suo proferret. Primo igitur locum sanum existimat; et, quamvis haec verba de solo Appio ejusque militibus sint accipienda, non tamen minus sequentia, *ergo fundunt fugantque hostes*, cohaerere. Illa enim ad totius proelii eventum significandum necessaria esse; neque opus fuisse, de alterius consulis, alteriusve exercitus jam satis ex Samniticis expeditionibus cognita virtute, multa verba fieri: sed de Appio ejusque exercitu, qui adhuc male rem gesserat. Tandem tamen fateri cogitur, id negotium facessere, quod in nullo Msto *exsequitur* numero singulari legatur. Hinc eo delabitur, ut legendum conjiciat *et ipse collegae, et exercitus ipsius virtutem adaequavit. Duces imperatoria opera exsequuntur*. Verum qua fronte is, qui ferre non potuit, ut Gronovius parva mutatione *aequarunt*, pro *aequavit*, sine auctoritate Msstorum emendaret, exigere poterit. ut integram vocem, cujus nullum in codd. scriptis vestigium exstat, feramus? Quanto satius fuisset, ut, quae altera fuit Gronovii sententia, admissa reliqua emendatione, *aequavit* retinuisset? Ceterum in Voss. 2. post voces *virtutem aequavit. Duces imperatoria* (ita autem et is exhibet) desunt decem proxima vocabula *opera exsequuntur; et milites ne ab altera parte prius victoria*; quod accidit neglegentia librarii ob similitudinem vocum *impera-*

19 piat, adnituntur. Ergo fundunt fugantque hostes,
majorem molem haud facile sustinentes, quam cum
qua manus conserere adsueti fuerant. urguendo
cedentes, insequendoque effusos compulere ad ca-
20 stra. Ibi, interventu Gellii cohortiumque Sabel-
larum, paullisper recruduit pugna. iis quoque mox
21 fusis, jam a victoribus castra obpugnabantur: et,
quum Volumnius ipse portae signa inferret; Appius,
Bellonam victricem identidem celebrans, accende-

toria et *victoria*. V. supra ad 9, 11, 11.

Et milites, ne ab altera parte prius victoria incipiat, adnituntur] *ut milites* Gaertn. Tum *ne ab altera prius victoria*, omissa voce *parte*, Portug. Gaertn. et Haverk. Deinde *admictuntur* Fragm. Hav.

§. 19. *Manus conserere adsueti fuerant*] *erant consueti* Lovel. 4. *consueti fuerant* edd. antt. usque ad Aldum. Paullo ante *fugantque hostem*, pro *hostes*, Gaertn.

§. 20. *Interventu Gellii cohortiumque Sabellarum*] *infim ventu Gelli* Leid. 1. Hinc *cohortumque Sabellarum* Voss. 2. Leid. 1. et Lovel. 4. *cohortum Sabellarum* Haverk. *cohortium Sabellarum* Voss. 1. *cohortiumque Samnitarum* Hearnii Oxon. N. *cohortiumque Samniticarum* edd. Rom. anni 1472. et quaedam aliae. Sed ea lectio ex interpretis glossa nata videtur. Samnites enim etiam *Sabelli* vocantur. V. Cluver. 4. Ital. Ant. 7. p. 1191.

Jam a victoribus castra obpugnabantur] Pall. pr. ac tert. *jam auxiliatoribus*. sec. *jam ab auxiliatoribus castra oppugnabantur*. Campan. *jam auctoribus*. GEBH. *jam a viatoribus* Leid. 2. Lovel. 1. et Hearnii Oxon. C. *jam ausiatoribus* Florent. a m. 1. suprascripta a m. 2. syllaba *li*, ut sit *ausiliatoribus*. *jam ausiatoribus* Leid. 1. *jam auxiliatoribus* Voss. 2. Lovel. 3. 4. et Fragm. Hav. *jam ab auxiliatoribus* Lovel. 2. Portug. Gaertn. Haverk. et Hearnii Oxon. B. Praeterea *oppugnantur* Haverk.

§. 21. *Et, quum Volumnius ipse portae signa inferret*] Iterum Pall. pr. ac tert. *Volumnius quum portae signa inferret*. GEBH. Ita et Voss. 2. ac Lovel. 3. *quum Volumnius ipse jam portae signa inferret* Portug. Gaertn. et Haverk.

Accenderet militum animos, per vallum, per fossas inruperunt] *accenderant* Leid. 1. Fragm. Hav. et Exc. Pithoei. atque ita etiam praeferunt Florent. et Voss. 1. a m. 1. in quibus a m. 2. emendatum est *accenderat*, quomodo etiam legunt Voss. 2. Leid. 2. Lovel. 1. 2. 3. 4. Portug. Gaertn. Haverk. Hearnii Oxon. B. ac C. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. Deinde *irrumperent* Voss. 2. et Lovel. 3. *irrumpere* Lovel. 4. *irrupere* Leid. 2. et Lovel. 1. Et ita est in Voss. 1. a m. 2. quum antea

ret militum animos, per vallum, per fossas inru-
perunt. Castra capta direptaque: praeda ingens 22
parta et militi concessa est. septem millia ac tre-
centi hostium occisi, duo millia et centum viginti
capti.

XX. Dum ambo consules omnisque Romana vis 1
in Etruscum bellum magis inclinat, in Samnio no-
vi exercitus, exorti ad depopulandos imperii Roma-
ni fines, per Vescinos in Campaniam Falernumque

eruperet scriptum exstitisset. *eruperunt* quaedam ex antiquis excusis. [*irruerunt* Veith.]

§. 22. *Septem millia ac trecenti hostium occisi, duo millia et centum viginti capti*] *septem millia ac cc* Voss. 1. Lov. 1. Klock. Exc. Pithoei, et Hearnii Oxon. N. ac B. *VII. a. ccc* Lovel. 3. *VII accc* Leid. 1. *VII a cccc* Florent. *septem millia ac ducenta* Leid. 2. et Gaertn. *septem millia et ducenta* Haverk. *septem millia ccc* Fragm. Hav. *septem millia et ccc* Lovel. 4. et Portug. *septem millia cccc* Voss. 2. Deinde *occisa* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 4. et Hearnii Oxon. N. *caesa* Gaertn. et Haverk. *caesi* Portug. Harlej. Fragm. Hav. et edd. Aldina priores. Insuper *centum capti* Hearnii Oxon. L. 1. *centum viginti capta* ejusdem codex N. cum Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Gaertn. et Haverk.

§. 1. *Per Vestinos in Campaniam Falernumque agrum transcendunt*] *Vescinos* legendum est, a *Vescia* oppido in his locis, ut alibi dixi. nam *Vestini* Sabinos attigerunt, non Campanos. sic paulo post [c. 21, 7.] *Vestinum et Falernum agrum: item in saltu Vestino Falernum contingente*, lege *Vescinum*, *Vescino*. SIG. Vet. lib. *in Campanum Falernumque agrum*. IDEM. Mala manus Sigoniani *Campanum*. 8, 37, 6. *Nec tamen res ulla memorabilis acta: ager Apulus Samniumque evastatum*. Quod necesse non est mutari. 21, [35, 8.] *Italiam ostentat subjectosque Alpinis montibus Circumpadanas campos*. 22, [9, 5.] *Praetutianum Hadrianumque agrum, Marsos inde Marrucinosque et Pelignos devastat, circaque Arpos et Luceriam proximam Apuliae regionem*. Iterumque [c. 14, 3.] *Hostesque sub oculis erant, Falerni agri colonorumque Sinuessae tecta urentes*. Quae omnia egregie copiam Livii decent: atque utinam satis a nobis intelligerentur. V. ad l. 3, 17. J. FR. GRON. Vide Malaspin. et Gronov. ad hoc Ciceronis 15. ad Att. ep. 2. *Divertissemque a Cumis in Vesciano*. et Sigon. ad Livii 8, 11, 5. DUK. Omnes scripti *Vestinos* servant; sed Sigonio *Vescinos* reponenti adsentitur Cluverius 3. Ital. Ant. 10. p. 1082. V. etiam Sigonium ad 9, 25, 4. Deinde *in Campanum agrum Falernumque agrum* Gaertn. *in Campanum Falernumque agrum* Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. B. quod recte Gronovio

ut nec adventus suus propinquitate nimia nosci posset, et egredientem e castris hostem obprimeret.
8 Aliquanto ante lucem ad castra accessit; gnarosque Oscae linguae, exploratum quid agatur, mittit. Intermixti hostibus (quod facile erat in nocturna trepidatione) cognoscunt, infrequentia armatis signa egressa, praedam praedaeque custodes exire, ignobile agmen, et sua quemque molientem, nullo in-
9 ter alios consensu, nec satis certo imperio. Tem-

c. 4, 9. Deinde *iter Samnium esse*, omissa praepositione, Fragm. Hav. *iter in Samnium est* Gaertn. Paullo ante *Vulturnium* Leid. 2.

§. 7. *Egredientem e castris hostem obprimeret*] Palat. sec. spreta praepositione *egredientem castris hostem*. GEBH. Ita et Gaertn. atque Haverk. V. infra hoc lib. c. 35, 17. In praecedentibus vox *satis* non adparet in Leid. 1. Deinde *propinquitate nosci nimia*, transpositis vocibus, legunt Leid. 2. et Lovel. 1.

§. 8. *Ad castra accessit; gnarosque Oscae linguae*] *ad ea castra accessit* Voss. 1. Lovel. 1. et Hearnii Oxon. N. *ad ea castra excessit* Leid. 2. Tum *gnarosque hosce linguae* Voss. 2. Lovel. 3. Gaertn. Haverk. et Hearnii Oxon. N. *gnarosque hoste linguae* Portug. *gnarosque hostis linguae* Oxon. L. 1. teste Hearnio, qui *gnarosque hujusce linguae* invenit in L. 2. et C. idque mihi obvium fuit in Lovel. 2.

Quod facile erat in nocturna trepidatione] Praepositionem *in* excludit Harlej. sed una voce auctior *in nocturna trepidatione cognosci* Fragm. Hav. Deinde in sequentibus *agnoscunt*, pro *cognoscunt*, Gaertn. Tum *ad praedam praedaeque custodes*, addita praepositione, Harlej. et quaedam ex antt. edd. *praedamque, praedaeque custodes* Leid. 2. et Lovel. 1.

Ignobile agmen, et sua quemque molientem] Vet. lib. *immobile*. Vere. nam subdit *Samnites praeda impediti*. SIG. Pal. sec. Campanique ed. *immobile agmen*. Sed reliqui *ignobile*. hoc est, non fortibus viris, sed meris lixis calonibusque magna ex parte constans. GEBH. Omnino melius [*ignobile agmen*,] quam *immobile*, quod probat Sigonius, etsi et scripti quidam sic et Campanus. Hoc ipso libro [c. 25, 10.] *Exercitum itineribus ac mutatione locorum nobiliorem ac salubriorem esse*. *Agmen ignobile* est non tam armis ornatum, quam praeda oneratum, pugnaeque et fortium factorum immemor. J. FR. GRON. *immobile agmen* Gaertn. Haverk. Klock. Neap. Latinii, et Hearnii Oxon. B. et N. in cujus tamen ultimi margine *ignobile* emendatur. *nobilis* et *mobilis* saepissime in Mstis commutantur. V. ad 6, 6, 1. c. 34, 7. et 21, 11, 7. Adde Gronov. ad Senec. Agam. 670. Bentlej. aliosque ad Horat. 1. od.

pus adgrediendi aptissimum visum est: et jam lux adpetebat. itaque signa canere jussit; agmenque hostium adgreditur. Samnites, praeda inpediti, in- 10 frequentes armati, pars addere gradum, ac prae se agere praedam, pars stare, incerti utrum progredi, an regredi in castra tutius foret, inter cunctationem obprimuntur. et Romani jam transcenderant vallum, caedesque ac tumultus erat in castris. Samnitium agmen, praeterquam hostili tumultu, 11

1, 7. viros doctos ad Petron. Satyr. 131. ad Rutilii Iter 1, 222. et Cortium ad Sallust. Catil. 49. et Jug. 56. Hic cum Gronovio, cui etiam Doujatius consentit, nihil mutandum.

§. 9. *Tempus adgrediendi aptissimum visum est: et jam lux adpetebat*] Hoc abruptum esse videbatur, et in mentem veniebat, ex ultimis literis vocis praecedentis posse fieri *id*, vel *hoc tempus*. Deinde nihil mutandum putavi propter ea, quae de abruptis et male nexis in Livio adnotavit Gronovius ad Livii 1, 32, 12. DUK. *Aggrediendi tempus* Gaertn. et Haverk. *Egrediendi tempus* Portug. Deinde *et lux appetebat* Lovel. 1. *etiam lux appetebat* Lovel. 2. V. ad 39, 10, 6. *et jam lux apparebat* Lovel. 3. 4. Gaertn. Fragm. Hav. (quod hoc loco deficit) et Hearnii Oxon. L. 2. atque N. in margine. Sed male. Supra 5, 44, 6. *Ubi nox adpetit, prope rivos aquarum passim ferarum ritu sternuntur*. 8, 38, 3. *Nox jam adpetebat: id prohibuit munimenta adoriri*. ubi v. Gebhard. 22, 1, 1. *Jam ver adpetebat*. 37, 32, 14. *Quia jam hiems adpetebat, Phocaeae portus ad hibernandum classi delegit*. ubi librarios passim ita errare solitos fuisse docui. Mox *agmen hostium*, pro *agmenque*, Harlej.

§. 10. *Pars stare; incerti utrum progredi, an regredi in castra tutius foret. Inter cunctationem*] Ita vulgo hic locus distinguitur, sed vitiose, et censuimus nunc mutandum. JAC. GRON. Quomadmodum Cl. Jac. Gronovius interpungendum censuit, etiam in Exc. Pithoei interpunctum fuisse, auctor est Hearnius. Eamdem distinctionem in plerisque edd. superesse vidi; illam vero, quam Gronov. damnavit, Heinsius in Elzevir. ed. admisit. Tum *pars instare* Hearnii Oxon. C. Deinde *utrum praegredi* Leid. 2. et Lovel. 1. errore scribarum. V. supra ad 9, 10, 7. Paullo ante *Samnites praeda inpedit*, pro *inpediti*, iidem duo codd.

§. 11. *Praeterquam hostili tumultu, captivorum etiam repentina defectione*] *praeterquam hostium tumultu* Haverk. et Hearnii Oxon. B. *praeterquam quod hostium tumultum, captivorum est repentina defectione* Gaertn. *praeterquam quod hostium tumultu* Portug. Tum *repentina refectione* Voss. 2. Leid.

captivorum etiam repentina defectione turbatum
12 erat: qui partim ipsi soluti vinctos solvebant: par-
tim arma in sarcinis deligata rapiebant, tumultum-
que, proelio ipso terribiliorem, intermixti agmini
13 praebebant. Memorandum deinde edidere facinus:
nam Stajum Minacium ducem, adeuntem ordines
hortantemque, invadunt. dissipatis inde equitibus,
qui cum eo aderant, ipsum circumsistunt, insiden-
temque equo captum ad consulem Romanum ra-

1. et Lovel. 4. V. ad 9, 41, 8. In verbis proximis pronomen *ipsi* exsulat a Lovel. 3.

§. 12. *Arma in sarcinis deligata rapiebant*] Ut qui hostem et pugnam non exspectarant. V. Lips. in Analect. ad 3. Dial. 2. de Milit. Rom. et Freinsh. ad Curt. 6, 11, 1. DUK. *delegata* Leid. 2. et Gaertn. V. infra hoc lib. ad c. 27, 3. Eorum codd. posterior etiam *capiebant* exhibet sollemni scribarum errore. V. ad 6, 23, 5. Mox *intermisti agminem*, pro *agmini*, Florent. a m. 1. cujus loco manus altera emendavit *agmine*. Sed vulgatum verum est. Plin. 17, 7. *Intermixto lapide terrae minutae, arenosae.* Virgil. Ecl. 10, 4.

Sic tibi, cum fluctus subterlabere Sicanos,
Doris amara suam non intermisceat undam.

§. 13. *Statium Egnatium ducem, adeuntem ordines hortantemque*] Vet. lib. *Statium Minatium*. SIG. Libri omnes nostri *Staium Minatium*. GEBH. Sigonii liber: *Statium Minatium*. nec aliter Juntas et Saveterius ediderant. Beroarius, Ascensius, Tarvis. Ven. *Statim Minatium*. Scripti nostri et Andreas Romae et Moguntini *nam Stajum Minatium ducem*. Prius nomen est apud Persium Sat. 2. et in fragmento Fastorum municipalium [apud Gruter. p. 1087. n. 1.] *M. Stajus Flaccus duumvir:* unde etiam *Stajenus*, et *Instejus*. Visuntur quoque in volumine inscriptionum *P. Minacius Ausus*, cum *P. Minacio Albino* fratre, aliusque item *M. Minacius*. Non confundendus cum Stajo Minacio Samnitium duce alter Samnitium dux Gellius Egnatius, de quo et ante Livius, et deinde. J. FR. GRON. *Stajus* tribunus Tacit. 4. Ann. 27. Nec tamen *Statius* ignotum apud Samnites nomen erat. Liv. 9, 44, 13. et 23, 1, 1. DUK. *Gellium Egnatium* Hearnii Oxon. L. 2. et C. At Gellius Egnatius dux hoc tempore non in Samnio, sed in Etruria erat, ut constat ex c. 18. et 19. *Stamen Minatium* Gaertn. *Scajum Minatium* Voss. 2. et Lovel. 3. *Stajum Minatium* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. et Klock. *Statium Minatium* Leid. 1. Lovel. 4. et Hearnii Oxon. N. *Statim Minatium* Haverk. Harlej. et Hearnii B. *Statam Minatium* Florent. *Statum Minatium* Portug. Unde forte conjici posset *Statum Mi-*

piunt. Revocata eo tumultu prima signa Samnitium: 14
proeliumque jam profligatum integratum est, nec
diutius sustineri potuit. Caesa ad sex millia homi- 15
num: duo millia et quingenti capti: in eis tribuni
militum quatuor: signa militaria triginta: et, quod
laetissimum victoribus fuit, captivorum recepta se-
ptem millia et quadringenti; praeda ingens socio-
rum: adcitique edicto domini ad res suas noscen-
das recipiendasque. Praestituta die, quarum rerum 16

nacium legendum esse. Sed v. supra ad 9, 44, 13. *Statium Egnatium*, quod recte Sigonio displicuit, ac nullius cod. consensu firmatur, primum inveni in ed. Froben. anni 1531. Deinde *adeuntem ordines orantemque* Lovel. 2. sollemni scribarum aberratione. V. ad 30, 7, 7. Paullo post *insidentem equo, captumque*, trajecta copula, Gaertn.

§. 14. *Proeliumque jam profligatum integratum est, nec diutius sustineri potuit*] Voces *jam profligatum* desunt in Harlej. et edd. Aldo prioribus. *proeliumque jam profligatum incognitum est* habet Gaertner. *proeliumque jam profligatum integratumque est* Lovel. 1. Deinde *nec diutius sustinere potuit* Voss. 1. Leid. uterque, Lovel. 1. 2. Portug. Gaertn. et Haverk. Paullo ante *Devocata*, pro *Revocata*, Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. V. ad 9, 10, 6.

§. 15. *Caesa ad sex millia hominum: duo millia et quingenti capti*] *ad sex millia hostium* Hearnii Oxon. L. 1. et Lovel. 4. V. ad 23, 37, 11. Tum *duo millia quingenti*, sine vocula *et*, Portug. Gaertn. et Haverk. Mox τὸ *militum* exsulat ab Harlej. [*ex his tribuni* Veith.] Tum *signa militaria XX*, pro *triginta*, habet Lovel. 4. *signa militaria cognita* Gaertn.

Et, quod laetissimum victoribus fuit, captivorum recepta septem millia et quadringenti] Prima vocula non adparet in Voss. 2. et Lov. 3. nec *victoribus* in Leid. 2. et Portug. Ea transposita *fuit victoribus* legit Gaertn. Hinc *recepta sex millia* Hearnii Oxon. L. 2. *recepta millia septem* Harlej. et edd. ante Aldum. Deinde *et XL*, vel *et quadraginta*, Voss. 1. Lovel. 1. Gaertn. et Haverk. [*sex millia quadringenta* Veith.]

Adcitique edicto domini ad res suas noscendas recipiendasque] *adciti edicto domini* Gaertn. Deinde *noscendas rapiendasque* Voss. 2. et Lovel. 3. Infra hoc lib. c. 36, 18. *Interamnam edicto dominis ad res suas noscendas recipiendasque evocatis.*

§. 16. *Praestituta die, quarum rerum non exstitit dominus, militi concessae*] *Praestitit ut a die* etc. *militi concessa* Leid. 2. et Lovel. 1. *Praestitit, ut ea die* etc. *militi concessae essent* Lovel. 2. *Praestituta dies*, ut 6, 4, 5. *Dies deinde praestituta ca-*

non exſtitit dominus, militi conceſſae: coactique vendere praedam, ne alibi, quam in armis, animum haberent.

1 XXI. Magnum ea populatio Campani agri tumul-
2 tum Romae praebuerat: et per eos forte dies ex Etruria adlatum erat, poſt deductum inde Volum-

pitalisque poena, qui non remigrasset Romam. ubi alia vide. Mox *coacti vendere,* pro *coactique,* Voſſ. 2. et Lovel. 3. Tum *alibi, quam armis,* pro *in armis,* Portug. Praepositio intercepta eſt a praecedentis vocis litera finali. V. supra hoc lib. ad c. 13, 3.

§. 1. *Magnum ea populatio Campani agri tumultum*] *Magna ea populatio* Gaertn. Caussam erroris v. ad 6, 3, 8. *populatio agri Campani* Lovel. 4.

§. 2. *Etruriam concitam in arma*] Pall. pr. et tert. *concitari.* sec. *concitatam in armis.* GEBH. *concitari in arma* Voſſ. 2. et Lovel. 3. ac 4. *concitum in armis* Haverk. *concitatam in armis* Portug. et Gaertn. *concitatam* etiam praeferunt Oxonienses Hearnii B. et N. nisi quod eorum poſterior *concitam* oſtentet in margine. *concitus* et *concitatus* paſſim confunduntur. V. ad 9, 37, 1.

Et Gellium Egnatium, Samnitium ducem] Haec verba nec praecedentibus nec sequentibus conveniunt. nec enim tum demum sumebat arma, quae dudum expertus erat, nec vocabatur ad defectionem, quippe qui dudum defecerat. Scribe: *Etruriam concitam in arma, et Gellium Egnatium Samnitium ducem et Umbros ad defectionem vocare, et Gallos pretio ingenti sollicitare.* non *vocari* et *sollicitari.* J. FR. GRON. De *vocari* adsentior, non item de *sollicitari.* Imperator Samnitium quidem supra c. 16, 8. apud Etruscos loquitur, *Samnitem illis exercitum paratum, instructum armis, stipendio, venisse;* sed parum verisimile eſt, eum finibus Samnii expulsum tantam vim pecuniae secum exſtuliſſe, ut Gallos ad societatem belli sollicitare potuerit. Itaque quod Livius dicit *sollicitari,* ad Etruscos refero, de quibus c. 10, 7. *Pecunia deinde, qua multum poterant, freti socios ex hostibus facere Gallos conantur.* Et c. 13, 3. *Palam omnibus conciliis vexari principes Etruscorum, qui non Gallos quacumque conditione traxerint ad bellum.* Nec non ad eosdem, quod est c. 18, 2. de bello, quod Gellius Egnatius Romanis conciverat. *Tusci fere omnes consciverant bellum: traxerat contagio proximos Umbriae populos: et Gallica auxilia mercede sollicitabantur.* DUK. *Gallium Egnatium* Hearnii Oxon. L. 2. *Gelium Egnatium* ejusdem codex C. *Gelium Egratium* Haverk. *Gilium Eñatium* Kloch. Vox autem *Samnitium* deeſt in Lovel. 2. Gronovius in priori notarum editione legendum conjecerat *Etruriam concitam in arma per Gellium Egnatium.* Cujus loco eam in iterata ed. subſtituit, quae hic conspicitur. Verum neque illa Doujatio placere potuit; qui, quum pro hac emendatione nul-

nianum exercitum Etruriam concitam in arma, et Gellium Egnatium, Samnitium ducem, et Umbros ad defectionem vocari, et Gallos pretio ingenti sollicitari. His nunciis senatus conterritus justitium 3 indici, delectum omnis generis hominum haberi jussit. nec ingenui modo aut juniores sacramento ad- 4

lius veteris exemplaris auctoritas proferatur, nihil mutandum censet: et, agnoscens haec verba sequentibus non convenire, ad praecedentia refert; ut simul cum Etruscis Samnites eorumque dux Egnatius (repetito per zeugma vocabulo) *conciti* vel *concitati* seipsis ad arma intelligantur, et ab utrisque Umbri et Galli ad defectionem vocati ac sollicitati. Verum, si ab Etruscis et Egnatio Umbri ad defectionem vocati, et Galli sollicitati intelligendi sunt, omnino, ut Livius id dicat, cum Gronovio *vocare*, et *sollicitare* legi debet. Praeterea, nisi ita legamus, *Etruriam concitam in arma* per se accipi oportet, subintellecto infinitivo verbi substantivi, neque alio referri possunt praecedentia *post deductum inde Volumnianum exercitum*. Falsum autem est, ut jam Gronovius monuit, vel Etruriam, vel Gellium Egnatium Samnitium ducem post deductum ex Etruria Volumnianum exercitum in arma concitos esse, qui jam diu antea in armis fuerant, et cum Volumnio bellum gesserant, ac licet victi arma non posuisse dicuntur. Verba itaque *concitam in arma* ad solam refero Etruriam, non etiam, ut Doujatius faciebat, ad Gellium Egnatium Samnitium ducem; eaque addita puto a Livio, ut indicet, se eam tantum Etruriae partem intelligere, quae bellum cum Romanis antea sumserat. Cap. autem 18, 2. refert, Tuscos *fere omnes* conscivisse bellum; sed, Claudio adventante, metum Romani nominis *quosdam spectantes jam arma Etruriae populos compressisse*. *Etruria* itaque *concita in arma* sunt illi Etruriae populi, qui nominis Romani metu non compressi bellum intulerunt. Haec ergo Etruria et Gellius Egnatius utrumque, quod subjungitur, fecerunt, nempe et Umbros ad defectionem vocarunt, et Gallos pretio ingenti promisso sollicitarunt. Omnino itaque Gronovii conjectura probanda, et *vocare* ac *sollicitare* legendum videtur.

§. 3. *Justitium indici, delectum* etc. *haberi jussit*] Pal. sec. *delectumque*. GEBH. Similiter Portug. et Haverk. At Livius ita copulas saepius omittere solet. Supra 6, 41, 2. *Est aliquis, qui se inspici, aestimari fastidiat*. ubi etiam vario modo codices turbasse videmus. Et ita alibi saepe. *dilectum* praeferunt Florent. Leid. ambo, Lovel. 1. et Kloch. V. ad 37, 51, 7.

§. 4. *Nec ingenui modo aut juniores sacramento adacti*] *sacramento adactis* Florent. et Leid. 1. in quibus litera finalis ultimae voci adhaesit ex prima sequentis. V. ad 28, 25, 2. Id vero quum aperte mendosum librarii nonnulli deprehenderent, suo Marte, non inspectis libris integrioribus, emendare conati sunt, ac dederunt *sacramento*

acti, sed seniorum etiam cohortes factae, libertinique centuriati. et defendendae urbis consilia agitabantur; summaeque rerum praetor P. Sempronius
5 praeerat. Ceterum parte curae exonerarunt senatum L. Volumnii consulis literae, quibus caesos

adacti sunt.' Quae lectio obvia fuit in Voss. 2. Lovel. 3. 4. et edd. Aldina, ac plerisque recentioribus. Sane saepe factum est, ut verbum *sunt*, unica litera *s* scribi solitum, voci praecedenti hoc modo adcreverit. V. infra ad 45, 17, 6. Corruptius *sacramento acciti sunt* praefert Hearnii Ox. L. 2. qui etiam τὸ *sunt* in reliquis codd. suis invenisse videtur, quia de eorum lectione nihil addit, licet ipse id in contextu servarit, et a Cel. Jac. Gronov. omissum docuerit. Quum tamen longe plures codd. hoc verbum ignorent, Gronovio adsentiri non dubitavi.

Summaeque rerum praetor P. Sempronius praeerat] Palat. sec. *L. Sempronius praetor.* GEBH. Nostri nihil mutant, nisi quod *praetor L. Sempronius* sit in Portug. Vulgatum itaque servandum. Partim enim *Lucii* praenomen in gente Sempronia circa hoc tempus non reperitur, et contra *P. Sempronius*, qui nunc praeturam gerit, is esse videtur, quem antea tribunum plebis Livius memoravit 9, 33, 5. partim etiam verum non esse existimo, quod Sigonius credidit ad Livii 21, 14, 13. Livium semper nomina magistratuum nominibus propriis postposuisse, ut ad d. l. latius docui.

§. 5. *Parte curae exonerarunt senatum*] *exhonerarunt* Leid. 2. et Lovel. 1. V. ad 4, 13, 13. *exoneraverunt* Haverk. Mox Volumnii praenomen *Lucii* deficit in Hearnii Oxon. L. 2. Tum *populares*, pro *populatores*, praeferunt Haverk. et Lovel. 3.

§. 6. *Itaque et supplicationes*] *Ita et supplicationes* Gaertn. V. ad 21, 53, 7. et mox hoc cap. §. seq. *Itaque supplicationes* Lovel. 3. *Itaque supplicationesque* Voss. 2. Mox *consules nomine decernunt*, pro *consulis*, Lovel. 3. V. supra hoc lib. ad c. 10, 1.

Justitium remittitur, quod fuerat dies decem octo] Vet. lib. *per dies decem et octo.* SIG. Ita quidem Pal. sec. Sigonio consentiens: alias reliqui duo, *quod fuerat dies XVIII.* GEBH. Ex Sigoniano immissum *per* libri meliores cum antiquitus editis ignorant. Plautus Asin. [2, 4, 22.] *Quia triduum hoc unum modo foro operam assiduam dedi.* Menaech. [5, 5, 47.] *Elleborum potabis, faxo, aliquos viginti dies.* J. FR. GRON. *et justitium remittitur*, addita prima vocula, Lov. 4. *justitium remittunt* Harlej. cum priscis edd. pro quo Froben. anno 1535. *remittitur* recte reposuit. V. ad 8, 34, 9. Deinde, praepositione recepta, *per dies* Portug. Gaertn. Haverk. et Hearnii Oxon. N. ac C. Et, ita nonnumquam Livium locutum esse, docet Sigonius infra ad 39, 22, 1. V. etiam ad 38, 27, 7. Sed numerus et bonitas eamdem omittentium efficiunt, ut Gronovio adsentiar. Accedit, Livium innumeris locis ita locutum esse. Supra 2, 7, 4. *Matronae annum, ut parentem, eum luxerunt.* 3,

fusosque populatores Campaniae cognitum est. Ita- 6 que et supplicationes ob rem bene gestam consulis nomine decernunt. justitium remittitur, quod fuerat dies decem et octo, supplicatioque perlaeta fuit. Tum de praesidio regionis, depopulatae ab Samni- 7

3, 8. *Finem justitio, quod quatriduum fuit, reditus Quinctii consulis in urbem fecit.* c. 23, 4. *Aliquot menses Tusculi bellatum.* c. 30, 5. *Quoniam ipsi quinquennium elusi essent.* 5, 10, 7. *Unum bellum annum jam tertium trahi.* Infra hoc lib. c. 47, 7. *Unum diem Aesculapio supplicatio habita est.* 21, 58, 11. *Biduum eo loco, velut obsessi, mansere.* c. 61, 10. *Triginta dies obsidio fuit.* 28, 11, 5. *Jussi et supplicationem unum diem habere.* ubi etiam vide. c. 39, 14. *Ita res hos annos in Hispania atque Italia gessistis.* ad quem locum etiam Gronov. veram hujus loci lectionem adseruit. 31, 34, 9. *Biduum consul et rex continuere suos intra vallum.* 34, 40, 7. *Terra dies duodequadraginta movit.* In quorum locorum quibusdam codd. levioris auctoritatis librarii modo praepositionem *per*, modò praepositionem *in* addiderunt, modo casum quartum in sextum mutarunt. V. etiam ad 35, 40, 7. Cl. Jac. Gronov. ad Liv. 23, 20, 2. et Cortium ad Sall. Jugurth. 24, 3. Praeterea *decem et octo*, quod Sigonius etiam ex vet. lib. reposuit, in nullo apud me superest codice, nisi in Sigoniani adseclis Harlej. Gaertn. et Haverk. ut et in edd. Rom. anni 1472. ac Parm. Omnes reliqui scripti per numeros exhibent *dies XVIII.* reliquae, quas vidi, edd. Sigonio priores *dies decem octo.* Quod verum conjicio, nisi *dies octodecim* malis. Certe saepius ita Livium locutum esse testatur Priscian. 18. Gramm. p. 1170. *Graeci quoque πέντε καὶ δέκα, δέκα καὶ πέντε. Nos contra* quindecim, *et* decem et quinque. *Livius tamen frequenter etiam sine conjunctione*, septemdecem *et* decemseptem *dixit.* Ita plures codd. infra praeferunt 34, 10, 4. *Argenti infecti tulit in aerarium decem quatuor millia pondo septingenta triginta duo.* ubi vulgo editur *quatuordecim.* (* v. ad 29, 37, 6.)

Supplicatioque perlaeta fuit] Probe admodum: nam aït totius civitatis summa laetitia supplicationem istam peractam. Quare non recte Pal. sec. *perlecta.* et Campan. *perlata.* GEBH. *supplicatioque perlata fuit* Lovel. 2. 4. et Neap. Latinii. V. ad Livii 6, 1, 3. *supplicatioque perlate fuit*, literis transpositis, Klock. *supplicatioque perlecta fuit* Gaertn. et Haverk. Ita etiam peccant librarii supra 3, 38, 12. ubi vide. 8, 30, 10. 10, 42, 6. et aliis locis. *supplicatioque fuit*, omissa media voce, Hearnii Oxon. L. 1. *perleta* Florent. a m. 1. pro quo postea emendatum est *perlatat.* quod in *prolata* mutandum Salvinius conjecit. Sed male. Cur enim supplicatio, ob rem bene gestam consulis nomine decreta, justitio remisso prolata fuisset, caussam non video; quamvis tamen *perlaetus* vix alibi obcurrat.

§. 7. *Circa Vescinum et Falernum agrum deducerentur*] *circa Vestinum*, et mox *in saltus*

tibus, agitari coeptum. Itaque placuit, ut duae
coloniae circa Vescinum et Falernum agrum dedu-
8 cerentur: una ad ostium Liris fluvii, quae Mintur-
nae adpellata; altera in saltu Vescino, Falernum
contingente agrum, ubi Sinope dicitur Graeca urbs
fuisse, Sinuessa deinde ab colonis Romanis adpella-
9 ta. Tribunis plebis negotium datum est, ut ple-
beiscito juberetur P. Sempronius praetor triumvi-
10 ros in ea loca colonis deducendis creare. nec, qui

Vestino omnes scripti et edd. antt. Id, quod hodie editur, repositum est a Sigonio, quem v. ad c. 20, 1. Tum *Falernumque agrum* Lovel. 2. Vocem *agrum* non agnoscunt Harlej. et edd. Aldo priores. Deinde *ducerentur* Voss. 2. et Lovel. 3. Paullo ante *a Samnitibus*, pro *ab*, Voss. 2. Lovel. 3. et eaedem edd. [*populatae* Veith.] Hinc *Ita placuit*, pro *Itaque*, Gaertn. V. ad §. praec.

§. 8. *Una ad ostium Liris fluvii, quae Minturnae adpellata*] *unam* Florent. et Leid. 1. Postea *fluvii Liris* idem Leid. 1. *Liris fluminis* Lovel. 3. *litoris fluvii* Gaertner. *Luris fluvii* Hearnii Oxon. L. 2. Vox *Liris* deficit in Lovel. 4. Tum *quae Venturnae* Gaertn. *quae tamen Turmae* Leid. 1. *quae Nunturnae* edd. Rom. anni 1472. et Parm. *quae nunc Minturnae* Lovel. 2.

Altera in saltu Vescino, Falernum contingente agrum] *alteram* et *contingentem* Florent. et Leid. 1. Hinc *in salto* Gaertn. Insuper *Falernum agrum contingente* Lovel. 2. Mox *Synope* per literam Graecam edd. usque ad Gruter. qui in postrema *Sinope* substituit; quomodo etiam scribendum esse, monuit Cluver. 3. Ital. Ant. 10. p. 1079. Sequens vox *dicitur* exsulat a Voss. 2. et Lovel. 3. Tandem *a colonis Romanis* Gaertn. *ab Romanis colonis* Harlej. *a Romanis colonis* excusi ante Aldum.

§. 9. *Plebeiscito juberetur P. Sempronius praetor triumviros* etc. *creare*] *plebescito* Harlej. *plebiscito* Florent. Voss. ambo, Leid. 2. Lovel. 1. 2. Portug. Haverk. et, vetustissimis exceptis, pleraeque edd. usque ad Gronov. Praeterea *juberetur, ut P. Sempronius* etc. *crearet* Voss. 2. et Lovel. 3. *crearet* etiam Leid. 1. et Lovel. 4. *L. Sempronius* Hearnii Oxon. L. 2. V. supra ad §. 4. Tum *in ea loco* Leid. 1. *in eo loco* Haverk. Denique *coloniis deducendis*, pro *colonis*, Lovel. 2.

§. 10. *In stationem se prope perpetuam infestae regionis, non in agros, mitti rebantur*] *in stationem se quoque perpetuam* Voss. 2. et Lovel. 3. V. ad 38, 17, 6. Tum *infestatae regionis* Gaertn. V. infra ad hujus lib. c. 46, 9. Deinde τὸ *non* deficit in Lovel. 4. Sed *non agros* praefert Voss. 2. At, Livium praepositiones potius repetere solitum fuisse, vidimus ad 6, 28, 6. Hinc *mitterebantur* Florent. a m 1. pro quo manus altera *mittebantur* male emendavit. V. ad 27, 25,

nomina darent, facile inveniebantur, quia in stationem se prope perpetuam infestae regionis, non in agros, mitti rebantur. Avertit ab eis curis se- 11
natum Etruriae ingravescens bellum, et crebrae literae Appii, monentis, ne regionis ejus motum neglegerent: *quatuor gentes conferre arma, Etruscos,* 12
Samnites, Umbros, Gallos. jam castra bifariam facta esse, quia unus locus capere tantam multitudinem non possit. Ob haec, et (jam adpetebat tem- 13

11. Paullo ante *nec, quia nomina darent, facile,* omisso verbo sequenti *inveniebantur*, est in Voss. 2. et Lovel. 3.

§. 11. *Avertit ab eis curis senatum Etruriae ingravescens bellum*] *Advertit* Voss. 2. et Lovel. 3. Quod, graviorum testium auctoritate accedente, probari posset. Ingravescens enim Etruriae bellum non tantum *avertit* senatum ab illis minoris momenti curis, sed etiam *advertit*, nempe ad se, id est ad se convertit. Eodem fere modo Rhenanus supra emendabat 3, 16, 6. *Concilium inde legi perferendae habere, advocato populo ab armis.* Quod mihi etiam non displicere ad eum locum notavi. Et quidem nunc tanto magis placet, quod, praeter codd. ibi memoratos, similiter legant Flor. et Lov. 1. 3. ac 4. quos postea consulendi facultatem nactus sum. *advertere* autem pro ad se convertere supra inlustravimus ad 1, 12, 10. Ita contra *avertere ad se*, quam *advertere*, dicere maluerunt. V. ad 6, 23, 8. *Avertit ab eis senatum curis* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Portug. Gaertn. et Haverk. *Ab eis avertit curis senatum* Harlej. et editi ante Aldum. Mox *nec regionis ejus*, pro *ne*, Voss. 2. et *neglegerent* Leid. 1. V. ad 2, 11, 4.

§. 12. *Jam castra bifariam facta esse*] *bifaria* Voss. 2. et Lovel. 3. Male. Infra 22, 40, 5. *Castris bifariam factis, ut nova minora essent propius Hannibalem.* Deinde *posset* Voss. 1. Leid. 1. Lovel. 1. Portug. Gaertn. Haverk. et edd. antiquiores. Frobenius demum *possit* reposuit; cui consentiunt reliqui.

§. 13. *Ob haec etiam adpetebat tempus comitiorum, quorum caussa L. Volumnius*] Sincera lectio, *Ob haec, et jam appetebat tempus, comitiorum caussa* etc. GELEN. Exstat quidem in priscis edd. *Ob haec, etiam appetebat tempus comitiorum, L. Volumnius*; sed diversimode in libris membranaceis: ex quibus pr. et tert. *Ob haec etiam apparebat tempus comitiorum, et L. Volumnius.* sec. *Ob haec etiam appetebat tempus comitiorum, tum L. Volumnius.* GEBH. Sic [*Ob haec, et jam appetebat tempus, comitiorum causa*] Gelenius: sic etiam Andreas Romae, secutique hunc Beccar. Tarvis. Ven. nisi quod *etiam* habent. Ascensius et Mog. *Ob hanc (etiam appetebat tempus comitiorum) causam.* Juntas, Savet. *Ob haec etiam appetebat tempus comitiorum, quorum causa L. Volumnius.*

pus) comitiorum caussa L. Volumnius consul Romam revocatus: qui prius, quam ad suffragium centurias vocaret, in concionem advocato populo,
14 multa de magnitudine belli Etrusci disseruit. *jam tum, quum ipse ibi cum collega rem pariter gesserit,*

Palatini non agnoscunt *τὸ caussa*: habent enim duo et Voss. alter, *comitiorum et Lucius*: tertius, *comitiorum tum Lucius*. Omnia ista licet eodem ordine habeas, scribasque: *Ob haec (et jam appetebat tempus comitiorum) L. Volumnius consul.* Habent tamen Vossianus prior et Chifl. et tolerari potest, si distinguas: *Ob haec et (jam appetebat tempus) comitiorum caussa*. J. FR. GRON. Lectionem, quam Gelenius recte rejecit, et in nullo codice inveni, prima exhibet ed. Ald. *Ob hoc* est in Leid. 2. Lovel. 2. Portug. et Haverk. Tum *etiam appetebat* Florent. Leid. 1. Lovel. 1. 2. 4. Gaertner. Haverk. et Hearnii Oxon. B. *etiam apparebat* Lovel. 3. sollemni aberratione. V. ad 37, 32, 14. Deinde *comitiorum caussa L. Volumnius* Florent. Voss. 1. Leid. ambo, Lovel. 1. 2. 4. Klock. et Hearnii Oxon. N. et L. 1. *comitiorum tā L. Volumnius* Gaertn. quomodo ob non intellectum compendium scribendi dedit librarius pro *cā*, id est *caussa*. V. ad 8, 14, 1. Ob eamdem caussam datum est *comitiorum cū*, vel *quum, L. Volumnius* in Oxon. B. V. ad 4, 44, 10. Eas lectiones magis corruperunt Portug. et Haverk. in quibus est *comitiorum tum L. Volumnius*. et Lovel. 3. in quo est *comitiorum et L. Volumnius*. Priorem patris conjecturam maxime probasse videtur Cl. Jac. Gronovius, qui vocem *caussa* a male otiosa manu, quemadmodum saepius alibi factum fuerat, additam putabat supra ad 9, 30, 8. Mihi tamen magis adridet posterior, *Ob haec, et (jam adpetebat tempus) comitiorum caussa L. Volumnius*. Quum enim vox *caussa*, vel errore librariorum aliud ejus loco, in codd. tantum non omnibus constanter supersit, ei controversiam movere audax nimis videtur.

Ad suffragium centurias vocaret, in concionem advocato populo] *centurias ad suffragium* Portug. Gaertn. et Haverk. Hinc *ad concionem advocato* Hearnii Oxon. L. 2. *in concione advocato* Haverk. Sed *in concionem advocare*, ut *in consilium advocare*; de quo v. Gronov. ad Livii 23, 32, 3. Mox *Etrusci belli*, trajectis vocabulis, Gaertn.

§. 14. *Jam tum, quum ipse ibi cum collega rem pariter gesserit*] *jamque tum quum ipse* Haverk. *jam quum ipse* Voss. 2. Lovel. 3. et Gaertn. Male. De junctis voculis *jam tum, quum* v. Stewich. de Partic. ling. Lat. et Tursell. de partic. Lat. orat. c. 69. Eas restituendas censeo infra 45, 6, 6. *Oroandes jam tum, quum pecunia deferretur, primis tenebris solverat navem.* Editur nunc vulgo *dum deferretur*. Deinde *ipse sibi cum collega* Lovel. 4. V. ad 1, 57, 10. et 5, 34, 7. *ipse ibi collega* Leid. 2. et Lovel. 1.

rit, fuisse tantum bellum, ut nec duce uno, nec exercitu geri potuerit: accessisse postea dici Umbros, et ingentem exercitum Gallorum. Adversus quatuor 15
populos duces consules illo die deligi meminissent. se, nisi confideret, eum consensu populi Romani consulem declaratum iri, qui haud dubie tum pri-

Ut nec duce uno, nec exercitu geri potuerit] *ut nec uno duce, uno nec exercitu* Lovel. 2. et ita etiam erat in Leid. 1. nisi quod duae priores voculae *ut nec* ab eo exsulent.

Accessisse postea dici Umbros] Dissentiunt iterum libri MSS. et vetusti editi: quippe Pall. pr. tertiusque *accessisseque postea dici Umbros.* Campanus *Accessisse his postea dici Umbros.* Andreas *Accessisse postea Umbros.* GEBH. *accessisseque postea dici Umbros* Voss. 2. et Lov. 3. *accesisse* etiam *postea dici Umbros* Gaertn. et Haverk. *accessisset postea dici Umbros* Leid. 1. *accessissent postea dici Umbros* Harlej. et quaedam ex vett. edd. *accessisse dici Umbros* Portug. *accessisse postea dicit Umbros* Voss. 1. *accessisse dicit postea Umbros* Leid. 2. et Lovel. 1. Mox *Gallorum exercitum* Gaertn.

§. 15. *Adversus quatuor populos duces consules illo die deligi meminissent*] Vet. lib. *duos consules.* optime. Quatuor enim populos duobus consulibus opponit. SIG. Pal. sec. solus hanc stabilit lectionem *duos consules*, a Sigoniano numquam discrepans. Reliqui duo *duces consules.* Andreas vulgavit *Adversus quatuor populos et duces consules illo die deligi meminissent.* GEBH. Sic [*duos consules*] Sigonius ex suo, cum in aliis et melioribus sit *duces consules.* Fregit vim sententiae puerili antitheto et lusu in numeris *quatuor* et *duo.* Nam si quicquam referret, quod duo tantum adversus quatuor, cur tamquam graviorem adversarium minatur omnibus quatuor unum dictatorem. Immo pondus omne in vocabulo *duces* est; meminissent creare se consules, qui duces futuri essent bello adversus quatuor firmissimos populos. Andreas et omnes antiqui impressi *populos et duces.* J. FR. GRON. Malim *duces, non consules.* h. e. qui non tam gesturi essent consulatum in urbe, quam duces futuri exercituum contra quatuor hostes populos: atque idcirco deligendos esse meminissent his comitiis tales consules, qui magis sint idonei, ut reipublicae praesint belli forisque, quam domi et in pace. JAC. PERIZON. in Orig. Babyl. c. 6. *duces consules* reposui, quod tuentur Florent. Voss. ambo, Leid. ambo, Lovel. 1. am. 1. Lovel. 2. 3. 4. Klock. Exc. Pithoei, et Hearnii Oxon. L. 2. ac C. *et duces consules* priscis edd. consentiens Harlej. Primus Aldus *duces consules* recte dederat. Tum *deligi illo die* Gaertn. *illo die diligi* Lovel. 1. eadem ratione, qua *dilectus* pro *delectus* saepe obcurrit. V. ad 37, 51, 7.

Nisi confideret, eum consensu populi Romani consulem declaratum iri, qui haud dubie] *confideret, cum consensu popu-*

mus omnium ductor habeatur, dictatorem fuisse extemplo dicturum.

1 **XXII. Nemini dubium erat, quin Q. Fabius omnium consensu destinaretur; eumque et praerogativae, et primo vocatae omnes centuriae consulem**
2 **cum L. Volumnio dicebant. Fabii oratio fuit, qualis biennio ante: deinde, ut vincebatur consensu, versa postremo ad collegam P. Decium poscendum.**
3 *id senectuti suae adminiculum fore: censura duo-*

li Romani Lovel. 4. Harlej. Gaertn. et Haverk. Sed solent voces *cum* et *eum* ob similitudinem literarum in Mstis confundi. V. ad 10, 7, 3. Hinc *consulem* deficit in Gaertn. qui etiam *declaratam iri* praefert; at *declaratum reri* Voss. 2. Leid. 1. et Lovel. 4. *declaratum ieri* Lovel. 3. *declaratum firi* Florent. a m. 1. quod in *declaratum fieri* perperam mutavit manus interpolatrix. Voces *iri qui* desunt in Lovel. 2.

Qui haud dubie tum primus omnium ductor habeatur, dictatorem] Ludit in vocibus *Ductor* et *Dictator*. SIG. *primus ductor omnium haberetur* Lovel. 2. *haberetur* etiam Voss. 2. et Lovel. 3. ac 4. *habetur* Leid. 1. cum edd. Rom. anni 1472. et Parm.

§. 1. *Quin Q. Fabius*] Thuan. et Chifl. *quin Fabius quintum*. Et sane quintus hic erat ejus consulatus. Non videtur tamen satis commoda hic ejus rei mentio. Placet potius cum Vossianis *Quin Fabius Quintus*. Ut 3, 1, 1. J. FR. GRON. Prima vocula deficit in Portug. secunda in Gaertner. *quin Q. Fabius quintum* praefert Florent. *quin Fabius quintum* Leid. 1. et Lovel. 4. *qui Fabius Quintus* Leid. 2. *quin Fabius Quintus* Lovel. 2. 3. et 4.

Eumque et praerogativae et primo vocatae omnes centuriae consulem cum L. Volumnio] *cumque praerogativae* Leid. 1. Lovel. 1. 2. et Harlej. V. ad 10, 7, 3. *cumque eum et praerogativae* Lov. 3. *cumque et praerogativae eum* Voss. 2. Deinde *consulem C. L. cum L. Volumnio* Leid. 2. et Lovel. 1. Ceterum de praerogativis et jure vocatis v. Pantagathum apud Ursin. ad Livii 1, 43, 12. et Cl. Dukerum ad 5, 18, 1. Hic autem constanter omnes, quibus utor, codd. *praerogativae*, non *praerogativa*.

§. 2. *Deinde, ut vincebatur consensu*] Pal. sec. *ut convincebatur*. GEBH. Eadem lectio exstat etiam in Lovel. 2. Portug. et Haverk. Sed orta videtur ex scribarum errore; qui quum, omissa voce *vincebatur*, sequentis primam syllabam exarassent, neglegentia animadversa perperam omissum addiderunt, nec tamen *τὸ non* delerunt, ne codicem macularent. Similia alia v. ad 2, 34, 9. *ut vincebantur* habet Leid. 1. Mox *versus*, pro *versa*, Lovel. 2. *vestra* Leid. 2.

§. 3. *Id senectuti suae adminiculum fore*] Vet. lib. *hunc senectuti suae*. SIG. Pal. sec. *hunc senectutis suae adminiculum fore*. GEBH. *id senectutis*

busque consulatibus simul gestis expertum se, nil concordi collegio firmius ad rempublicam tuendam esse. novo imperii socio vix jam adsuescere senilem animum posse: cum moribus notis facilius se communicaturum consilia. Subscripsit orationi ejus 4
consul, quum meritis P. Decii laudibus, tum, *quae ex concordia consulum bona, quaeque ex discordia mala in administratione rerum militarium evenirent,*
memorando, *quam prope ultimum discrimen suis* 5

sude Voff. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 4. et Gaertn. [Veith.] Sed litera sibilans fini vocis secundae ex principio sequentis adhaesit. V. ad 28, 25, 2. *adminiculum senectuti* autem ea ratione dictum est, qua plura alia, de quibus v. ad 3, 46, 2. *id senectutis ejus* Lovel. 2. *hunc senectutis suae* Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. B. Sed vulgatum defendit Gronovius ad Senec. Consol. ad Marc. 19. pluribus exemplis docens, pronomina potius genere convenire cum voce sequenti, quam praecedenti.

Duobusque consulatibus simul gestis expertum se, nil concordi collegio] Copula *que* exsulat a Gaertn. vox *simul* a Portug. Deinde *expertum scire* quaedam ex priscis edd. praefecrunt. *nihil* autem est in Voff. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Gaertn. Portug. Haverk. et edd. Aldina prioribus. Reliqui *nil* tuentur. V. ad 6, 40, 3. Tum *concordi collegi* Leid. 2. *concordi collega* Hearnii Oxon. N. in margine. quae alterius lectionis glossa videtur. Supra 4, 17, 9. *Is magistrum equitum ex collegio prioris anni L. Quinctium Cincinnatum dixit.* ubi alia vide. Mox *esset*, pro *esse*, Leid. 1.

Novo imperii socio vix jam adsuescere] *N̄ imperii socio* Leid. 1. *nā imperii socio* Lovel. 2. *novi imperii socio* Voff. 2. et Lovel. 3. ac 4. Vocula *jam* deficit in Leid. 2. et Lovel. 1.

Cum moribus notis facilius se communicaturum consilia] Id est, cum homine, cujus mores noti sunt. V. Gronov. ad Senec. Ep. 7. Praeterea *se facile communicaturum* Lovel. 4. *se potius communicaturum* Gaertn.

§. 4. *Quum meritis P. Decii laudibus, tum quod ex concordia*] Lege *tum quae*. GELEN. *ium meritis* Voff. 2. Leid. 2. Lovel. 1. 2. 3. Portug. Gaertn. Haverk. Hearnii Oxon. N. L. 2. C. et excusi ante Aldum. V. ad 6, 23, 3. Deinde *eumque ex concordia* Lovel. 2. *tum quia ex concordia* Lovel. 1. *tum quod ex concordia* unus retinet Harlej. Mox *cum quae ex discordia* Florent. *quaeque ea concordia*, pro *ex discordia*, Voff. 1. Leid. 1. et Haverk. V. ad 40, 59, 8. et mox hoc cap. ad §. 6. *quam ea discordia* Leid. 2. et Lovel. 1. *quae ex discordia* Lovel. 2. Deinde *mala in ministratione* Voff. 2. *mala administratione* Gaertn.

§. 5. *Memorando, quam prope ad ultimum discrimen*] Voff. uterque, Rott. Helm. *quam pro-*

6 *et collegae certaminibus nuper ventum foret:* admonendo Decium Fabiumque, *ut uno animo, una mente viverent. esse praeterea viros natos militiae, factis magnos, ad verborum linguaeque certamina rudes:*
7 *ea ingenia consularia esse. Callidos solertesque, juris atque eloquentiae consultos, qualis Ap.*

pe ultimum. Recte. V. ad 6, 42, 10. J. FR. GRON. Non bene videntur haec procedere, *tum memorando* etc. *admonendo.* Certe durum est in his ἀσύνδετον, quod *memorando* inter duo illa ponitur, quorum utrumque ad hoc verbum refertur. DUK. *quam prope ad ultimum* in solis superest Harlej. Portug. et Hearnii Oxon. B. *quam prope in ultimum* in Haverk. Sed recte *quam prope ultimum* Leid. uterque, Florent. Lovel. 1. 2. 3. 4. Gaertn. Oxon. L. 1. 2. N. C. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. V. supra ad 6, 42, 10.

§. 6. *Admonendo Decium Fabiumque, ut uno animo*] Pal. sec. habet *admonendo Decium Fabiumque, uno animo.* GEBH. *amonendo* Lovel. 1. Ita saepe peccarunt librarii. Exempla v. ad 3, 4, 1. 5, 46, 6. 8, 28, 3. et alibi. *Decium Fabiumque, et uno animo* Gaertn. V. ad 21, 28, 8.

Esse praeterea viros natos militiae] Vet. lib. *gnaros militiae.* Vere: nam sequitur oppositum, *ad verborum linguaeque certamina rudes.* Sic supra [c. 20, 8.] *Gnaros Oscae linguae.* SIG. Substituit Sigonius ex MSS. suis *gnaros*: quam bene, nescio; *natus militiae* alius profecto, quam *gnarus*, plusque ab eo requiritur. GRUT. Propertius [2. el. 6, 29.]

Non ego sum laudi, non natus idoneus armis.

Pal. sec. *gnaros militiae,* quod avide probat Sigonius, me invito, quia, hac admissa lectione, decerpitur laudibus Fabii Deciique. amplius enim est, *natum esse militiae,* quam ejusdem *gnarum.* GEBH. *gnaros militiae* etiam Voss. 1. Leid. 2. Portug. Gaertn. Haverk. et Hearnii Oxon. N. ac B. [Veith.] *garos militiae* Lovel. 1. Reliqui, et inter eos Florent. *natos militiae* tuentur; quod etiam Gronovius alteri praeferebat 4. Observ. 17. p. 278. multisque exemplis, etiam ex Livio petitis, inlustravit. V. quoque supra notata ad 4, 13, 11. Mox *linguae certamina,* pro *linguaeque,* Gaertn. Deinde *et ingenia,* pro *ea ingenia,* Lov. 2. 3. 4. *ex ingenia* Leid. 1. V. modo ad §. 4.

§. 7. *Callidos solertesque, juris atque eloquentiae consultos, qualis Ap. Claudius esset*] *calidos* Leid. 2. Lovel. 1. 2. et Portug. solita scribarum aberratione. V. ad 35, 32, 13. *solertesque viris* Lovel. 3. V. ad 2, 44, 5. *solertosque viros* corruptius Portug. et Gaertn. Tum *eloquentiae consularis* Lovel. 2. *eloquentiae consultus* Lovel. 3. *eloquentiae consulatus* Voss. 2. et Lovel. 4. *eloquentiae consulatos* Leid. 1. Aurel. Vict. de Vir. inl. 72. *Eloquentiae consultus ex ea gloriam peperit.* Cic. Orat. 9. Phil. 5. *Neque enim ille magis juris consultus, quam justitiae fuit.* Praeterea *qualis vel Ap. Claudi-*

Claudius esset, urbi ac foro praesides habendos,
praetoresque ad reddenda jura creandos esse. His 8
agendis dies est consumtus. postridie ad praescri-
ptum consulis et consularia et praetoria comitia
habita. Consules creati Q. Fabius et P. Decius: Ap. 9
Claudius praetor; omnes absentes. et L. Volumnio

us esset Haverk. *qualis Appius C.* omissa etiam ultima voce, Portug. et Gaertn. [*esset* abest a Veith.]

Urbi ac foro praesides habendos, praetoresque ad reddenda jura creandos esse] Rejiciunt copulam *que* Pall. duo. at secundus *creandos fore*. GEBH. *urbis ac foro* quaedam ex prioribus edd. *urbi ac fori* Leid. ambo, et Lovel. 1. neque aliter Florent. a m. 2. in quo corruptius *urbi ac tori* a m. 1. legebatur. *Praeses urbi ac foro* similiter dictum est, ac *princeps nobilitati, adjutor consiliis*, et similia, de quibus v. ad Livii 39, 47, 11. Mox copula *que* deficit etiam in Lovel. 3. Hinc *creatos esse* legit Lovel. 2. *creandos fore* Haverk.

§. 9. *Consules creati Q. Fabius et P. Decius: Ap. Claudius praetor*] *Creati consules* Leid. 2. Lovel. 1. Portug. Gaertn. et Haverk. Sed prior vox *consules* exsulat a Voss. 1. Hinc *Q. Fabius Max.* legit Lovel. 4. Postea *Ap. Claudio pr.* Lovel. 3. *Ap. Claudius pre. Ro.* Leid. 2. *Ap. Claudius p. R.* Lovel. 1.

Omnes absentes] Oportuit Q. Fabium ac P. Decium non descendisse in campum Martium; alioqui utique praesentes erant. Appius autem erat in Hetruria. Caeterum cum aliud fuerit tempus creandi, aliud ineundi magistratus, Livius in nunc sequentibus frequenter numerum adjicit posteriori tempori, quanquam ea res indiligenter ab eo observata est multis in locis. GLAR. Non est praetereundum hoc in loco, quin dicendi genus hoc, quod multos saepe, inprimis autem Glareanum, torsit, explicetur; id est, quid sit apud Livium, *absentem consulem* aut *praetorem creari:* non enim eum significat tantum, qui abest ab urbe, sed etiam, qui, cum in urbe sit, abest a campo; in quo tamen comitia creandi magistratus causa habeantur. Sic loquitur 4, [42, 1.] *Plebs tribunos plebis Sex. Tempanium, A. Sellium absentes fecit.* hos vero ex castris in urbem cum consule reversos paucis ante versibus tradidit: et hoc libro supra [c. 5, 14.] *Consul ex dictatura factus M. Valerius. Non petentem, atque adeo absentem creatum tradidere quidam.* Sic hoc loco Q. Fabius et P. Decius facti consules sunt, cum in campo non adessent, Ap. Claudius praetor, cum non solum in campo, sed ne in urbe quidem tum, sed in Etruria, versaretur. Hoc autem ita esse, aperte docet Dionysius l. 9. [p. 599.] de Ap. Claudio consule absente facto, id est, ut ipse interpretatur, qui in campum non descenderat: *Ἄππιον Κλαύδιον πολλὰ ἀντειπόντα καὶ οὐδ' εἰς τὸ πεδίον ἐλθεῖν βουληθέντα ἕνεκα τῶν ἀρχαιρεσιῶν, οὐδὲν ἧττον προεβούλευσάν τε καὶ ἐψηφίσαντο ἀπόντα ὕπατον.* †. „*Absentes* hos dici, aeque

ex senatusconsulto et scito plebis prorogatum in annum imperium est.

1 XXIII. Eo anno prodigia multa fuerunt: quorum averruncandorum caussa supplicationes in bi-
2 duum senatus decrevit. Publice vinum ac tus prae-

„Glareanus, atque Sigonius scivit." †. SIG. Et tamen, qua ratione *absentes* dictum sit, lectorem despicere jubet Glareanus ad 4, 42, 1. Vide autem eadem fere monentem Sigonium ad Livii 26, 22, 13. *Absentes* etiam illos dictos esse, qui ab urbe aberant, constat ex Livii 24, 43, 5. *Creati consules ambo absentes.* Postea eodem cap. addit: *Comitiis perfectis, auctore Q. Fabio consule, designati consules Romam arcessiti magistratum inierunt.*

Ex senatusconsulto et scito plebis prorogatum in annum imperium est] *Ex se et scito plebis* Lovel. 3. V. ad 27, 25, 3. *ex senatu consultu* Haverk. Deinde praepositio *in* omittitur in Leid. 1. sed eam intercepit litera finalis vocis praecedentis. V. supra hoc lib. c. 13, 3. *prorogatum in annum*, ut *reficere in annum*. V. ad 4, 55, 6. Ceterum rogat Doujatius, an non potius ex senatus auctoritate, quae leges et plebiscita praecedere hisce temporibus solebat? et respondet, haec saepe confundi. Sed proprie *senatus auctoritas* dicebatur, quum vel senatus non legitimus aliquid decreverat, vel tribunus plebis intercesserat; *senatusconsultum* si nihil tale intervenisset. interdum tamen *senatus auctoritas* pro *senatusconsulto* ponitur. V. Manut. ad Cic. 1. ad famil. ep. 1. Hic ergo proprie Livius dixit *ex senatusconsulto*, non *ex senatus auctoritate*. Verum est. Patres hac tempestate ante initum suffragium auctores fieri debuisse; sed id obtinebat in comitiis centuriatis et curiatis, non tributis, unde Patres lege Publilia et Laetoria submoti erant. V. pluribus haec docte exsequentem Gronov. 1. Obs. 25. Quin etiam in illis, in quibus Patres auctores fieri debebant, eorum decretum vocatur *senatusconsultum*. Liv. l. 6. cap. ult. *Factum senatusconsultum, ut duo viros aediles ex Patribus dictator populum rogaret: Patres auctores omnibus ejus anni comitiis fierent.* Hic alia res esse videtur. Senatus quum ex utilitate reipublicae esse censeret, ut Volumnio in annum imperium prorogaretur, interposito senatusconsulto tribunis plebis negotium dedit, ut ea de re ad plebem comitiis tributis ferrent. Supra 8, 23, 12. *Actum cum tribunis est, ad populum ferrent, ut, quum Publilius Philo consulatu abisset, pro consule rem gereret.* Hoc lib. cap. praec. *Tribunis plebis negotium datum est*, (nempe a senatu, ut praecedentia docent,) *ut plebeiscito juberetur P. Sempronius praetor triumviros in ea loca colonis deducendis creare.* 27, 22, 5. *Prorogatum imperium et L. Veturio Philoni est. Quod in L. Veturio, idem in C. Aurunculejo decretum ab senatu, latumque de prorogando imperio ad populum est.* Nisi quis locum hunc alio pertinere censeat. 34, 53, 1. *Q. Aelius Tubero tribunus plebis ex senatusconsulto tulit ad plebem,*

bitum. supplicatum iere frequentes viri feminaeque.
Insignem supplicationem fecit certamen in sacello 3
Pudicitiae patriciae, quae in foro boario est ad ae-
dem rotundam Herculis, inter matronas ortum. Vir- 4
giniam, Auli filiam, patriciam plebejo nuptam L.

plebsque scivit, ut Latinae duae coloniae deducerentur. 35, 20, 9. *His duobus primum senatusconsulto, deinde plebis etiam scito permutatae provinciae sunt.* c. 40, 5. *Eodem hoc anno Vibonem colonia deducta est senatusconsulto plebisque scito.*

§. 1. *Eo anno prodigia multa fuerunt*] *Eodem anno* Hearnii Oxon. C. V. supra hoc libro ad c. 10, 6. Tum *fuere* Lovel. 4. et Haverk.

Quorum averruncandorum caussa] *quorum procurandorum* Lovel. 4. *quorum advertendorum* Hearnii Oxon. L. 1. 2. et N. in contextu. *quorum avertendorum* Voss. 1. in margine, Voss. 2. Leid. 2. Lovel. 1. 2. 3. Harlej. Portug. Gaertn. Haverk. et Oxon. B. ac C. [Veith.] Sed, nubem pro Junone amplexi, scribae pro voce minus nota notiorem, quae ejus interpretatio erat, in contextum receperunt. V. quae notantur supra ad 8, 6, 11. et Gronov. ad Livii 29, 27, 2.

§. 2. *Publice vinum ac thus praebitum*] Vet. lib. *ac thus sacrificiis praebitum.* SIG. Pall. duo *thus plebi datum praebiturum.* Ceterum illud *sacrificiis* intrusum ab Sigonio aspernantur quoque vetustae editiones. GEBH. Valde corrupte haec in scriptis habentur: in uno consentiunt, quod ignorant *τὸ sacrificiis* ab Sigonio additum. J. FR. GRON. Neque ego *τὸ sacrificiis* in ullo cod. ne illis quidem, qui ceteroquin plerumque vet. lib. Sigonii adsentiuntur, inveni. Praeterea *ac par thus biduum* Voss. 1. *ac pāthus bidūum* Leid. 2. et Lovel. 1. *ac thus plebituum* Voss. 2. et Leid. 1. neque aliter Lovel. 4. nisi quod voces *ac thus* omittat, relicta tamen lacuna. *ac tum sprebituum* Florent. *ac thus plebi datum praebiturum* Lovel. 3. *ac per thus*, reliquis omissis, Hearnii Oxon. L. 2. *ac thus biduum* Oxon. C. *ac thus exhibuerunt* Oxon. N. sed a manu altera. Vocem itaque a Sigonio additam, et a Gebhardo ac Gronovio damnatam, sed in contextu relictam, inde ejeci. Ex vitiosa autem cod. Florent. scriptura patet, librarium ejus *tus* sine adspiratione scribendum censuisse: quam orthographiam plurimi probarunt. V. Achill. Stat. ad Tibulli 1. eleg. 3, 34. Dausquej. in Orthogr. part. 2. et Voss. in Etymol. ling. Lat. in v. *Tus.* Vox *publice* deficit etiam in Leid. 2. Mox *supplicatum ire* Voss. 1. Leid. uterque, et Lovel. 1. V. ad 45, 2, 7.

§. 3. *Certamen in sacello pudicitiae patriciae, quae in foro boario est ad aedem*] Vox *patriciae* deest in Gaertn. et quibusdam edd. vett. Tum *quae in foro bovario est* Florent. Lovel. 1. 2. et Hearnii Oxon. N. in contextu. V. ad 35, 40, 8. *quod in foro bovario est* Leid. 2. et Haverk. *quod in foro boario est* Gaertn. Portug. et Hearnii Oxon. C. [Veith.] *in sacello Pudicitiae in foro boario patriciae, quod est ad aedem* Lovel. 3.

§. 4. *Virginiam, Auli filiam,*

Volumnio consuli, matronae, quod e Patribus enupsisset, sacris arcuerant. Brevis altercatio inde ex iracundia muliebri in contentionem animorum exar-
5 sit. quum se Virginia et patriciam et pudicam in patriciae Pudicitiae templum ingressam, et uni nuptam, ad quem virgo deducta sit; nec se viri honorumve

patriciam plebejo nuptam Volumnio] *Verginiam* Florent. Voss. 1. Leid. ambo, Lovel. 1. 3. 4. quomodo iidem codd. cum Voss. 2. etiam mox §. seq. exhibent, et Exc. Pithoei apud Hearnium hoc loco. V. supra ad 2, 17, 2. *Virginii Auli P. filiam* Gaertn. Deinde *nuptam L. Volumnio* Voss. uterque, Leid. 1. Lovel. 2. 3. 4. Harlej. Portug. Gaertn. Klock. Haverk. Hearnii Oxon. N. L. 2. C. omnesque editi usque ad Curionem, qui primus praenomen omisit. Tot itaque codicum testimonio firmatum revocavi; quod interim etiam Sigonius fecerat, sed a nullo auditus.

Quod e Patribus nupsisset] Lege *enupsisset*. GELEN. *nupsisset* in solo apud me Harlej. superest; itaque primum editum vidi Mediolani anno 1480. neque eam lectionem recepit nisi Frobenius anno 1531. unde Gelenio priorem lectionem revocandi occasio data est. *nupsisset* se etiam in Aleriensi ed. reperisse Hearne testatur. Romana tamen anni 1472. *enupsisset* obfert. quod etiam in omnibus scriptis meis superest, nisi quod *emisisset* legat Haverk. Praeterea *de Patribus* Lovel. 4. Male. Supra 4, 4, 7. *Neque vestras filias sororesque enubere sinendo e Patribus.* ubi etiam de verbo *enubere* plura dicta sunt. Mox *sacris arguerant*, pro *arcuerant*, Voss. uterque, Leid. uterque, Lovel. 1. 3. 4. Gaertn. et Haverk. V. ad 6, 25, 6.

Brevis altercatio inde] *Brevis autem altercatio* Voss. 2. et Lov. 3. *Brevis altricatio* Leid. 2. et Gaertn. V. ad 4, 6, 1. Mox *in contemptionem* Voss. 2. Lovel. 2. 3. et Portug. *in contempsionem* Gaertn. Ita etiam *contendere* et *contemnere* in Mstis confundi solent. V. ad 6, 6, 6. *in concionem* Leid. 2. V. ad 4, 6, 4. Adde infra hoc lib. ad c. 26, 6.

§. 5. *Et uni nuptam, ad quem virgo deducta sit*] Signatum in re nuptiali verbum. Propertius [4. eleg. 3, 13.]

Quae mihi deductae fax omen praetulit.

Pal. sec. *virgo devecta*. GEBH. Ita et Haverk. Sed *deducere* hoc sensu inlustrant Jan. Gulielm. in Plautum Miscell. Quaest. c. 4. et Gronov. ad Plauti Milit. Glor. 3, 1, 91. Praeterea *vetuni nuptam* Leid. 1. *uni nuptam* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Portug. et Haverk. [Veith.] *Volumnio nuptam* Lovel. 2. *viri nuptam* Gaertn. qui idem etiam *atque virgo*, pro *ad quem virgo*, librarii culpa exhibet.

Nec se viri honorumve ejus ac rerum gestarum poeniteret] *bonorumve* Lovel. 2. Tum *nec rerum gestarum* Hearnii Oxon. C. Deinde *poeniteret* Lovel. 2. et 3.

Vero gloriaretur] *non gloriaretur* Leid. 2. *verum gloriaretur* Lov. 2. et Neap. Latinii. Doujatio rotundius futurum videbatur, si *vere* legeretur; agnoscit tamen

ejus ac rerum gestarum poenitere, vero gloriaretur. Facto deinde egregio magnifica verba adauxit. in 6 vico Longo, ubi habitabat, ex parte aedium, quod satis esset loci modico sacello, exclusit; aramque ibi posuit. et, convocatis plebejis matronis, conquesta injuriam patriciarum, *Hanc ego aram*, inquit, *Pu-* 7

vero accipi posse pro re omnino vera, ex vero. Hinc efficit, priori conjectura opus non fuisse. Sane *vero* hoc sensu poni docuerunt Sciopp. 4. Susp. lect. 20. et Cortius ad Sallust. Catil. 58, 16. et 61, 1. V. etiam infra ad 40, 9, 8.

§. 6. *Quod satis esset loci modico sacello, exclusit*] V. Gronovium 3. Obs. 13. DUK. *quod satis esse* Leid. 2. Paullo ante *Facto deinde egregiore* Portug. a m. 1. et *adduxit*, pro *adauxit*, Haverk.

Convocatis plebejis matronis] Vir doctus legere videtur ad Tacitum *convocatis plebejis matrimoniis*. ut dicitur ab aliis *conjugium* pro *conjuge*, *servitium* pro *servo*, *clientelae* pro *clientibus*. MOD. *matrimoniis* MS. recte. *matrimonium* enim pro matrona, ut in Tacito *conjugium principis* pro conjuge principis, et *clientelae* pro clientibus. V. Lipsium ad Tac. 12. Ann. 65. Virg. 3. Aen. [296.]

Conjugio Aeacidae Pyrrhi sceptrisque potitum.

Apulej. 9. de As. aur. p. 154. ed. Colv. *Pudicitiamque caro conjugio conservare summa diligentia cuperet*. KLOCK. *matrimoniis* etiam Florent. Voss. 1. Leid. ambo, Lovel. 1. 2. in contextu, Portug. et Gaertn. Ita loquitur saepe Justinus, locis, quae lexicographi notarunt. Adde 18, 5. *Ut et juventus matrimonia, et urbs sobolem haberet*. Florus 1, 1. *Itaque matrimonia a finitimis petita*. ubi v. Cel. Dukerum. Subdubito tamen, an ita Livius loquutus sit, quia non modo in ipso, sed ne in aequalibus quidem scriptoribus, simile exemplum obcurrit. Paullo ante *aramque ibi imposuit* Gaertn. pro *posuit*. Sed prima syllaba *im*, vel *i*, nata est ex praecedentis vocis litera finali. V. ad 5, 37, 7. *Ponere aram*, ut apud Ovid. Ep. 21. Her. 157.

Ter mihi jam veniens positas
Hymenaeus ad aras
Fugit.

1. Fast. 275.

Ara mihi posita est parvo conjuncta sacello.

Potest etiam *aram posuit* accipi pro aram dedicavit: quo sensu *ponere* apud Livium et alios passim obcurrit.

Conquesta injuriam patriciarum] Pall. duo *conquesta de injuria*. Sic mox c. 24. referunt Pall. duo *P. Decius de senatus injuria querebatur*. GEBH. *conquestam injuriam* Gaertn. *conquesta injuria* Leid. ambo, Lovel. 1. et Harlej. quasi deponens hic accipiendum foret forma passiva. Potius tamen existimo, librarios ita scripsisse ob illam caussam, quam dedi supra 6, 3, 8. ex qua eadem caussa etiam nata est modo memorata cod. Gaertner. scriptura, ut et *conquesta injuriarum patriciarum* in Lovel. 2. *conquesta de injuria* Lovel. 3. 4. et Hearnii Oxon. L. 1.

dicitiae plebejae dedico: vosque hortor, ut, quod certamen virtutis viros in hac civitate tenet, hoc pu-
8 *dicitiae inter matronas sit: detisque operam, ut haec ara, quam illa, si quid potest, sanctius et a ca-*
9 *stioribus coli dicatur.* **Eodem ferme ritu et haec ara, quo illa antiquior, culta est; ut nulla, nisi**

Vulgatum praefero. Infra 35, 12, 4. *Thoas praetor eorum conquestus injurias Romanorum.* lib. 39, 3, 2. *Id Cenomani conquesti Romae apud senatum.* Et ita 29, 9, 11. *Quos ad conquerendas injurias ad P. Scipionem profectos audivit.* et 31, 31, 2. *Quum ad conquerendas Philippi injurias in tot socias nobis urbes venissem.* pro *ad conquerendum injurias.* Et ita saepius etiam Livium *queri injuriam*, *necem* et similia dixisse, infra videbimus ad 29, 19, 5. Vox *patriciarum* exsulat a Lovel. 4.

§. 7. *Hanc ego aram, inquit, Pudicitiae plebejae dedico*] Vocem *aram* omisit scriba Harlej. *Hanc aram ego, inquit* praefert Leid. 1. *Pudicitiae dedico plebejae* Voss. 2. et Lovel. 3.

Vosque hortor, ut, quod certamen virtutis viros in hac civitate tenet] *vosque exortor, et quod certamen* Haverk. Tum vox *virtutis* deest in Lovel. 4. sequens *viros* in Lovel. 3. cujus loco *pares* praefert Portug. Mox *hec pudicitiae*, pro *hoc*, Lovel. 2.

§. 8. *Si quid potest, sanctius et a castioribus coli dicatur*] *si quidem sanctius et e castioribus* Lovel. 2. Displicuisse videtur librario, τὸ *quid* hic abundare; quod tamen post voculam *si* frequens est. V. ad 3, 48, 4. *si quid potest, a sanctioribus et castioribus* Harlej. et editi Aldo priores. Non placet propter id, quod additur. *mulier* enim *sancta* est casta. V. Viros doctos ad Phaedri 3. fab. 10, 30. At *sanctius colere* est majori religione colere. apud Cic. 1. de Nat. Deor. 21. *Pie sancteque colimus naturam excellentem atque praestantem.* 2, 24. *Non eum, quem nostri majores auguste sancteque Liberum cum Cerere et Libera consecraverunt.*

§. 9. *Eodem ferme ritu et haec ara, quo illa antiquior, culta est*] *non quod illa antiquior* Voss. 2. *nisi quod illa antiquior* Lovel. 4. *quod illa antiquior* Voss. 1. Leid. ambo, et Lovel. 1. ac 3. *qua illa antiquior* Haverk. *quam illa antiquior* Florent. a m. 2. Tum *est culta* Portug. Gaertn. et Haverk.

Ut nulla, nisi spectatae pudicitiae matrona, et quae uni viro nupta fuisset] *ut nulla non spectatae pudicitiae matrona* Voss. 2. et Lovel. 3. Vox *viro* in quibusdam non comparet edd. principibus.

§. 10. *Vulgata dein religio a pollutis*] Hoc Latine loquentibus puto esse *religio enunciata est a profanis.* Horatius 3. od. 2, 26. *Qui Cereris sacrum vulgarit arcanae.* Ovidius 2. Art. Amat. 602.

Quis Cereris ritus ausit vulgare profanis?

Petron. 17. *Ne, quod in sacello Priapi vidistis, vulgetis.* et 18. *Neque sacra quemquam vulga-*

spectatae pudicitiae matrona, et quae uni viro nu-
pta fuisset, jus sacrificandi haberet. Vulgata dein 10
religio a pollutis, nec matronis solum, sed omnis
ordinis feminis, postremo in oblivionem venit. Eo- 11
dem anno Cn. et Q. Ogulnii aediles curules aliquot
foeneratoribus diem dixerunt: quorum bonis multa- 12

turum. Enunciare dixit Livius infra c. 38, 9. *Quae visa auditaque in eo loco essent, non enunciaturum.* de quo Gronovius ad 9, 16, 7. Sed non adparet quidquam in sacro Pudicitiae fuisse, quod enunciari nefas esset. Suspicor deleta praepositione legendum *Vulgata dein religio pollutis*, et sententiam esse: quum primum non nisi spectatae pudicitiae matronae, et quae uni viro nuptae fuissent, sacrificandi in hoc sacello jus haberent, deinde hoc sacrum cum aliis quoque communicatum, et ad id etiam stupris atque adulteriis pollutas, non matronas solum, verum etiam promiscue omnis ordinis foeminas, admissas fuisse. *Vulgare* est saepe vulgo promiscue pluribus tribuere, et cum pluribus communicare, quod Livius cum praepositionibus *in*, *cum* et *per* effert 2, 41, 4. 4, 1, 3. et c. 30, 8. ac 28, 27, 6. Sed non minus cum tertio casu dicitur. Cic. de Arusp. resp. 27. *Quae navis umquam in flumine publico tam vulgata omnibus, quam istius aetas fuit?* Senec. Hippol. 910. *Et castum diu Vulgare populis corpus.* Cetera, quae huc pertinent, legi possunt apud Gyraldum in Historia Deor. Syntagm. 1. p. 35. ed. Lugd. et Passeratium ad Propert. 2. el. 6. p. 271. *SODALITAS. PUDICITIAE. SERVANDAE* in inscriptione apud Sponium in Miscell. c. 2. in fine et in Gudianis p. 207, 10. quae fuerit, et an aliquid commune cum hoc sacro habuerit, mihi incognitum est. DUK. *Vulgata deinde religio* Leid. 2. Lovel. 2. Harlej. Portug. Haverk. Gaertn. et editi usque ad Froben. qui anno 1535. *dein* recepit: cum quo faciunt reliqui codices. V. ad 3, 3, 6. Tum *ab pollutis* Portug. Gaertn. et Haverk. Mox *ne a matronis*, pro *nec*, Voss. 2. *nec a matrimonio* Haverk. quomodo quum hoc loco peccarit scriba, id me confirmat, idem hominum genus similiter supra peccare potuisse hoc cap., §. 6.

§. 11. *Eodem anno Cn. et Q. Ogulnii aediles curules aliquot foeneratoribus diem dixerunt*] Pall. duo et ed. Camp. *Oguinii*. Pal. sec. *Cogninii aediles curules aliquot diem foeneratoribus dixerunt.* GEBH. *Cn. et Q. Oguinii aediles curules* Voss. 2. Leid. 1. et Gaertn. neque aliter Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. nisi quod vocem *curules* omittant. *Cornelius et Q. Egunii aediles curules* Lovel. 2. *Cn. et Q. Eginii aediles curules* Hearnii Ox. L. 1. *Oguini* Lovel. 3. *Ognunii* Lovel. 4. *Ogolini* Gaertn. *Cn. Q. Ogmunii curules* Haverk. Similia lectionum monstra supra erant in Mstis hoc lib. c. 6, 3. Tum *aliquibus foeneratoribus* Lovel. 2. V. ad 6, 27, 8. *aliquot senatoribus* Leid. 2. Ita autem peccatum a librariis, quum *fen'atoribus* scriptum esset, propter similitudinem literarum *s* et *f*. V. ad 22, 28, 10. Vocem *diem* omittit Lovel. 3.

tis, ex eo, quod in publicum redactum est, aenea in Capitolio limina, et trium mensarum argentea vasa in cella Jovis, Jovemque in culmine cum qua-

§. 12. *Quorum bonis mulctatis*] *multatis* Leid. 1. Lovel. 1. ac 2. a m. 1. cum edd. Rom. anni 1472. et Parm. V. ad Livii 2, 52, 4. Insolens autem est locutio *multare bona*, quum potius dicendum foret *multare bonis*, quemadmodum *multare agro*: ea itaque displicuit librariis Voss. 2. et Lovel. 3. qui *quorum bonis instatis* perperam dederunt. Livius potius *quorum bonis multatis* dixit, quam *quibus bonis multatis*, ut concursum ablativorum evitaret, quemadmodum observat Doujatius.

Aenea in Capitolio limina] *janua* Lovel. 2. *lumina* Leid. 2. sollemni scribarum errore. Iis, quae notavi ad Silii 1, 66. adde Cel. Burm. ad Suet. Calig. 45. *luminaria* habet Lovel. 4. An hujus lectionis auctor ob oculos habuit locum Eginh. in vita Caroli M. 26? *Mirae pulchritudinis basilicam Aquisgrani exstruxit, auroque et argento et luminaribus, atque ex aere solido cancellis et januis ornavit.* Sed vulgatum probum est. De aeneis Capitolii liminibus v. Just. Rycquium de Capitol. 17. Mox *in cellam Jovis*, pro *in cella*, Voss. 1.

Jovemque in culmine cum quadrigis] Has *argenteas* fuisse, ex hoc loco scribit Rycquius de Capitol. 15. *aeneas* Nardinus 5. Rom. vet. 15. Mihi ex verbis Livii neutrum pro certo videtur adfirmari posse. Sed Rycquius secum non satis consentit: nam si ex eo, quod de *argenteis vasis* praecedit, colligere voluit, quadrigas quoque argenteas fuisse, etiam de simulacro lupae et infantium idem statuere debuerat; at c. 24. non videtur improbare sententiam eorum, qui hoc aeneum fuisse putant. DUK. *Jovem in culmine* Voss. 2. et Lovel. 3.

Et ad ficum Ruminalem simulacra infantium conditorum urbis sub uberibus lupae posuerunt] *et aficitum Ruminalem* Voss. 1. a m. 1. vocula *et* deficit in edd. Rom. anni 1472. et Parm. Tum *simulacrum infantium* Voss. 2. Deinde praepositio *sub* exsulat ab eodem Voss. 2. ut et Leid. 1. atque Lovel. 2. 3. 4. Tandem *posuere* Lovel. 4. Ceterum de lupae infantium nutricis simulacro v. Just. Rycquium de Capitol. 24.

Semitamque saxo quadrato a Capena porta ad Martis straverunt] Utrobique [hic et mox *ad Cereris aedem*] *aedem* scriba benignus de suo adjecit. GELEN. Quaerunt viri docti in libro de Tutela Viarum part. 2, 3. p. 349. an cura sternendarum viarum (in Urbe scilicet, ut ex iis intelligitur, quae paullo post de cura viarum in Urbe definiunt) aedilibus etiam injuncta fuerit? et respondent, ita quidem videri posse ex hoc loco Livii, et ex eo, qui cap. ult. hujus libri est: *ab aedilibus curulibus, damnatis aliquot pecuariis, via a Martis silice ad Bovillas perstrata est.* nec non ex iis, quae de clivo Publicio in Varrone 4. de ling. Lat. p. 38. Ovidio 5. Fast. 287. et Festo in v. *Publicius* leguntur: verum curam sternendarum viarum in Urbe penes censores et IV viros fuisse; aediles vero aliquando ex multatitia pecunia, jussu senatus et populi, aliquando etiam privatis sumtibus, ob *primum adscensum ad honoris*

drigis, et ad ficum Ruminalem simulacra infantium conditorum Urbis sub uberibus lupae posuerunt; semitamque saxo quadrato a Capena porta ad Mar-

amplioris gradum, ut Cicero, et πρώτην τῶν ἐπιφανῶν ἀρχῶν, ut Plutarchus vocant, extra ordinem vias munivisse. In his nonnihil scrupuli est. Nam Martis aedes, de qua hic Livius agit, extra Urbem haud procul porta Capena erat, ut ex Livii l. 7, 23. et Ovidii 6. Fast. 191. constat. V. Donat. 3. de urbe Rom. 13. et Nardin. 3. Rom. vet. 2. Et Bovillas ad x. ab urbe lapidem ponit Tabula Peutingeriana, ad xi. Scholiastes vetus Persii ad satyr. 6, 55. Quomodo ergo, quum de *plateis* in Urbe quaerunt, ad illas loca Livii referri possunt? Veniebat in mentem, aedem Martis posse dici *in Urbe* fuisse, quemadmodum JCti *Romae esse*, vel *fieri*, dicunt, quae in continentibus Urbis aedificiis sunt, vel fiunt. Nec tamen hoc omnino satisfacit, quia aliud est *in Urbe*, aliud *Romae*. *urbis* enim *appellatio muris, Romae autem continentibus aedificiis finitur, quod latius patere* scribit Paulus l. 2. pr. D. de U. S. Et ut hoc de Martis templo concedatur, tamen vix est, ut via a Martis ad Bovillas *in Urbe* fuisse dici possit, aut Bovillae eo tempore, de quo est infra c. ult. *in continentibus Urbis aedificiis* numerari potuerint. Nam quod Propertius 4. el. 1, 33. et Ovidius 3. Fast. 667. Bovillas *suburbanas* vocant, id ad hanc aetatatem, qua nondum tanta erat amplitudo Urbis, referri non potest. Nam sic Florus 1, 11, 7. *Tibur,* quod fere xx. lapide ab urbe aberat, et olim bella cum Romanis gesserat, *nunc*, id est, sua aetate, *suburbanum* vocat. Quamquam autem neutrum horum locorum Livii ad vias in Urbe pertinere puto, tamen, si quis credere velit, hoc tempore aedilibus etiam injunctam fuisse curam viarum in Urbe, illius sententiae confutandae non sufficit, quod dicitur, *curam sternendarum viarum in Urbe apud censores et IV viros fuisse;* sed ostendendum est, id jam A. V. ccccLVII. et ccccLX. ita fuisse, in quorum annorum rebus gestis haec quoque de viis prodit Livius. Mihi probabilius videtur, curam viarum in Urbe primum magis ad aedilium, quam censorum, munus pertinuisse. Nam et naturae rei conveniens est, ut, quibus cura aedium et locorum publicorum mandata erat, iidem etiam vias in Urbe curarent; nec censores ab initio hujus rei causa instituti sunt. Quando autem hi hoc jure uti coeperint, et utrum id a senatu aut a populo iis tributum fuerit, an alia quadam ratione acceperint, nusquam proditum scio. Nec credo Lipsio c. 18. de Magistrat. Rom. sine auctoritate veterum scribenti, censores curam illam *in Urbe semper* habuisse, *extra Urbem paullo serius* sumsisse. Certe in verbis Livii 41, 27, 5. quem hujus sententiae auctorem laudat, nihil est, unde colligi possit, quod de censorum cura viarum *in Urbe* dicit. *Censores*, ait Livius in A. V. ɪↄʟxxxɪx. *vias sternendas silice in Urbe, glarea substernendas extra urbem, marginandasque primi omnium locaverunt.* Nec ullam, quod quidem sciam, viam a censoribus, sive in urbe, sive extra eam, munitam ante censuram Ap. Claudii et A. V. ccccxLI. tradiderunt veteres, Appiam scilicet, quae extra Urbem erat. Quod si jam de-

13 tis straverunt. et ab aedilibus plebejis L. Aelio Paeto et C. Fulvio Curvo, ex multaticia item pecunia, quam exegerunt pecuariis damnatis, ludi facti; pateraeque aureae ad Cereris positae.

mus, statim ab initio instituti hujus magistratus munus censorum fuisse, vias in Urbe sternere et curare, tamen ex eo non consequeretur, idem ad aediles non pertinuisse. Nam quum deinde quatuorviri Viarum in Urbe curandarum creati sunt, tamen censores quoque hanc curam administrarunt. De quatuorviris viarum in Urbe curandarum hoc addo, Virum doctum, quum haec duo loca in Livii l. 10. de viis in Urbe accipiat, non satis accurate videri statuere, hoc aedilibus extra ordinem datum fuisse, eo quod cura viarum in Urbe non solum apud *censores*, verum etiam apud *quatuorviros* esset. Nam quo argumento probat, hos jam A. V. CCCCLVII. et CCCCLX. in republica fuisse? Quo tempore hi primum instituti fuerint, non pro certo dici posse reor. Pomponius in l. 2. §. 30. D. de orig. Jur. auctor est, *eodem tempore* quatuorviros, qui curam viarum gererent, triumviros monetales, et capitales constitutos fuisse. Triumviros capitales A. V. CCCCLXIV. primum creatos putat Pighius in Annal. ex Epit. Liv. l. 11. ubi post relatum Curii consulatum ac triumphos, et deductionem aliquot coloniarum additur, *Triumviri capitales tunc primum creati sunt*. Sed ex hoc nihil certi de ea re statui potest: non enim magis necesse est, haec omnia ad unum annum adligari, quam alia in iisdem Epitomis, quae auctor illarum per plures annos sparsa saepe in unum cogit. Nec ex eo, quod Pomponius dicit, hos et decemviros litibus judicandis *eodem tempore* constitutos, conficitur, hos omnes eodem anno in rempublicam venisse, si alia argumenta, quibus hoc ostendi possit, non suppetant. Nam multa apud Pomponium ἐν πλάτει accipi debent, nec ad accuratam temporum rationem exigi possunt. Gutherius quidem 3. de Offic. dom. Aug. 19. triumvirorum capitalium creationem in annum Urbis CCCCLXV. confert, et auctores citat Fastos, atque ex iis etiam nomina illorum, si Dis placet, nobis adnumerat. Et sequitur eum, ut saepe pessima quaeque, stupor Pitisci in Lexico Antiquitatum. Sed omnes, quas vidi, Fastorum editiones Q. Marcium Tremulum et P. Cornelium Arvinam, e quibus Gutherius primos triumviros capitales facit, eo anno consules habent. Quae Gutherio tanti erroris causa fuerit, non possum excogitare. Sed suspicor, ortum fuisse ex edit. Fastorum Panvini, in cujus margine ad haec nomina consulum adscriptum est, *III. viri capitales primi*. Sed, ut ad verba Livii, quorum occasione longius, quam debueram, evagatus sum, redeam, quod doctissimus Auctor libri de Tutela viarum, qui aedilibus post censores in rempublicam inductos omnem curam ordinariam viarum in Urbe adimit, porro scribit, eos aliquando ex pecunia multaticia *jussu senatus et populi extra ordinem* vias (in Urbe, scilicet, de quibus ibi agit) munivisse, de eo nihil in Livii, Ovidii, Varronis, et Festi prolatis ab eo locis dici video: nec adsequor, quod denique addit, aliquando etiam *privatis sumtibus* hoc ab iis fa-

XXIV. Q. inde Fabius quintum et P. Decius 1 quartum consulatum ineunt, tribus consulatibus censuraque collegae; nec gloria magis rerum, quae 2 ingens erat, quam concordia, inter se clari. quae

ctum *ob primum adscensum ad honoris amplioris gradum*, et *πρώτην τῶν ἐπιφανῶν ἀρχῶν*, ut Cicero et Plutarchus vocant. Quae in his sit consequutio, Cicero 3. de Legibus 3. et Plutarch. in Paullo Aemilio in princ. aedilitatem curulem ita vocant, ergo aediles curules interdum privatis sumtibus *ob primum adscensum ad honoris amplioris gradum*, et *πρώτην τῶν ἐπιφανῶν ἀρχῶν* vias in urbe muniebant, acutiores, quam ego sum, videbunt. DUK. *ab Capena porta* Portug. Gaertn. et Haverk. qui tres codices cum Voss. 2. Harlej. et Hearnii B. atque N. in margine [Veith.] *ad Martis aedem* praeferunt; sed *ad Martis templum* N. in contextu. Verum et *aedem* et *templum* ex glossa margini adscripta in contextum inrepsit, quas voces Livius saepius omittere solet. Supra 2, 51, 2. *Ut primo pugnatum ad Spei sit aequo Marte.* (* 28, 11, 7.) 40, 51, 3. *Theatrum et proscenium ad Apollinis, aedem Jovis in Capitolio locavit.* 41, 28, 2. *Alterum diem supplicatio ad Cereris, Liberi, Liberaeque fuit.* V. Sanctium in Minerva 4, 4. in voce *Aedes*, et quae ibi notavit Cl. Perizonius. Similiter, ut hoc loco, errarunt librarii saepe. V. ad Livii 1, 41, 4. 23, 33, 4. 38, 28, 3. alia v. ad 37, 18, 1. Contra eamdem vocem, quam hic perperam addiderunt, perperam omiserunt supra 5, 21, 10. Deinde *statuerunt* Voss. 1. a m. 1. Portug. Gaertn. et Haverk.

§. 13. *Ab aedilibus plebejis L. Aelio Paeto et C. Fulvio Curvo*] Tertia vox non adparet in Haverk. nec quinta in Leid. 2. et Lovel. 1. *L. Aemilio Paeto* male legunt Harlej. et quaedam ex edd. vett. V. ad 9, 7, 13. Copula *et* deficit in Lovel. 2. Deinde *C. Fulvio Corvo* est in Gaertn. *C. Fulvio Curtio* in Florent. *Curvo*, *Corvo*, et *Curcio* in Oxon. N. esse, Hearnius testatur.

Ex mulctaticia item pecunia, quam exegerunt pecuariis damnatis] *ex multaticia* Leid. 1. Lovel. 1. 2. et Portug. Eoque ducunt vestigia Florent. et Leid. 1. qui *multacitia*, transpositis literis, praeferunt. V. ad 2, 52, 4. *ex insticia* Voss. 2. *ex instatia* Lovel. 3. Deinde *jam*, pro *item*, Voss. 2. Leid. 1. et Lovel. 2. 3. ac 4. sed vocula illa deficit in ed. Rom. anni 1472. et Parm. Tum *pepona*, pro *pecunia*, Lovel. 4. Hinc *quam exigerant* Gaertner. *quam exegerant* Portug. Haverk. et Oxon. B. Porro *a pecuariis* Gaertn. *ab peculiariis* Haverk. *ab pecuniariis* Portug. et Hearnii Oxon. B. *pecuniariis* Voss. 1. 2. Lovel. 1. 2. 3. et Oxon. N. V. etiam infra hoc lib. c. 47, 4. (* 35, 10, 12.) De pecuariis v. Cel. Burm. de Vectig. 9. p. 140.

Pateraeque aureae ad Cereris positae] *ad Cereris positae aedem* Lovel. 2. *ad Cereris aedem* Harlej. Florent. a m. 2. et Hearnii Oxon. B. atque N. in margine. *in Cereris templum* ejusdem N. *in Cereris aedem* Portug. *in Cereris aede* Gaertn. et Haverk. *a Cereris* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. V. supra hoc §.

§. 1. *Q. inde Fabius quintum et P. Decius quartum consulatum*

ne perpetua esset, ordinum magis, quam ipso-
3 rum, inter se certamen intervenisse reor: patriciis
tendentibus, ut Fabius Etruriam extra ordinem pro-
vinciam haberet; plebejis auctoribus Decio, ut ad
4 sortem revocaret. Fuit certe contentio in senatu;

et,

ineunt] *Quoniam Fabius* Lov. 3. *Quae inde Fabius* Lovel. 4. *Q. Fabius inde* quaedam ex antiquis edd. quo ordine vocula illa, si in proponendis novis consulibus usurpatur, saepe obcurrit. V. ad 2, 49, 9. Ex scriptis tamen nullus ei lectioni favet. Deinde vocem *quintum* omittunt Florent. Voss. 2. Leid. 1. et Lovel. 2. 3. ac 4. *quinto* et *quarto* est in Gaertn.

§. 2. *Concordia inter se clari*] *inter se dare* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. *inter se dari* Voss. 2. Leid. 1. et Gaertn. qui error natus est ex eo, quod literae *cl* ob ductuum adfinitatem coaluerint in *d*. Saepissime ita peccarunt scribae indocti. Hinc datum est *induxerat*, pro *incluserat*, 2, 2, 8. *dicentes* pro *clientes*, 3, 16, 5. *a sede*, pro *asseclae*, 5, 11, 2. *indudunt*, pro *includunt*, 6, 8, 9. *inditam*, pro *inclitam*, 6, 42, 5. *data*, pro *clara*, 9, 29, 5. *Deonymus*, pro *Cleonymus*, 10, 2, 1. *dementia*, pro *clementia*, 21, 60, 4. *Philodes*, pro *Philocles*, 32, 38, 3. *Damodes*, pro *Damocles*, 34, 25, 7. *Xenodides*, pro *Xenoclides*, 35, 50, 8. *Ditore*, pro *Clitore*, 39, 35, 8. Contra saepe etiam litera *d* dissolvitur in *cl*. Hinc datum est *clementia*, pro *dementia*, 8, 6, 7. *declarat*, pro *dederat*, 9, 43, 15. *inclitum*, pro *inditum*, ad 21, 31, 4. *Classius*, pro *Dasius*, 24, 45, 1. (* *Araclios* pro *Aradios*, 35, 48, 6.) *Classaretii*, pro *Dassaretii*, 36, 10, 10. *clamatus*, pro *damatus*, vel *damnatus*, Epit. Liv. 120. Alia exempla v. apud Casaub. ad Suet. Caes. 39. Cel. Burmann. ad Suet. Galb. 9. ad Calpurn. ecl. 4, 117. Cl. Cortium ad Sallust. Jug. c. 22. et Plinii 1. ep. 20. V. etiam, quae notavi ad Silii 2, 52. Simili modo *el* in *d* coaluisse ac librarios *datus*, pro *elatus*, scripsisse, supra vidimus ad 2, 16, 7. Paullo ante *ne gloria*, pro *nec gloria*, est in Voss. 1. et Leid. 2. et mox in verbis sequentibus *nec perpetua*, pro *ne*, in Voss. 1. V. ad 3, 47, 7. *certamine* etiam, pro *certamen*, in Portug.

§. 3. *Ut Fabius Etruriam extra ordinem provinciam haberet*] Omnia haec verba cum tribus sequentibus desunt in Lovel. 3. 4. et Voss. 2. *in Etruriam extra ordinem*, addita praepositione, legunt Voss. 1. et Leid. ambo. *Etruriam provinciam extra ordinem* Lovel. 2.

Ut ad sortem revocaret. Fuit certe contentio in senatu] *revocaretur* Lovel. 2. *revocare* Lovel. 4. Voces *revocaret. Fuit certe contentio* desunt in Voss. 2. et Lovel. 3. at sola vox *certe* in Haverk. qui etiam praefert *in senatum*. [*et* ante *postquam* omittit Veith.]

§. 4. *Revocata res ad populum est in concione. ut inter*] Perversissima distinctio, quam sic emendes licet: *revocata res ad*

et, postquam ibi Fabius plus poterat, revocata
res ad populum est. in concione, ut inter militares
viros, et factis potius, quam dictis, fretos, pauca
verba habita: Fabius, *quam arborem conseruisset,* 5
sub ea legere alium fructum, indignum esse, dicere;
se aperuisse Ciminiam silvam, viamque per devios

populum est. In concione, ut inter militares, etc. Sunt enim eadem *τὰ ad populum,* et *in concione.* JAC. GRON. Interpunctio, quam Gronovius probat, est in omnibus edd. usque ad Gruterianas. In quarum una, quae prodiit Paris. anno 1625. operae aberrantes dederunt *ad populum est, in concione, ut inter.* in altera anni 1628. *ad populum est in concione. ut inter.* Priorem ergo reduxi. Ceterum *in concionem* Florent. Voss. 2. Gaertn. et Haverk. *in contentionem* Voss. 1. Leid. 1. et Lov. 1. 2. 3. ac 4. *ad contentionem* Leid. 2. V. ad 4, 6, 4. Tum *et inter militares* Lovel. 2. 3. et Voss. 2. Mox *parva verba,* pro *pauca,* Lovel. 4. sollemni librariorum lapsu, qui saepius haec verba confundere soliti fuerunt. V. (* ad 27, 46, 7.) Broekh. ad Prop. 4. eleg. 10, 24. N. Heins. ad Nason. 2. Met. 788. 3. Fast. 66. 3. ex Ponto ep. 1, 60. et Cel. Burm. ad Nason. 3. Fast. 192.

§. 5. *Fabius, quam arborem conseruisset, sub ea legere alium fructum, indignum esse, dicere*] Si haec vere scribuntur, qui factum est, ut anno CCCCXLVI. idem hic Fabius cum eodem hoc P. Decio collega consule non contenderit, atque adeo aegre tulerit, Hetruriam, a se jam in triumpho latam, ad sortem revocari, ubi sors ejus provinciae in Decium cecidit? Mirum vero, Livium ejus prorsus nullam dicere caussam. Videndum etiam hoc loco, num *consevisset* legendum, pro *conseruisset.* GLAR. Vet. lib. *seruisset.* SIG. Probe *conseruisset* Pall. duo, editionesque antiquissimae. sec. vero *seruisset,* addito tamen supra *con.* alii *consevisset.* GEBH. *conserere arborem* utique recte dicitur. Cato de Re rust. 6. *Hoc genus oleae in viginti quinque, aut in triginta pedes conserito.* Palladius de Re rust. mense Apr. Tit. 4. *Locis calidis Aprili mense ziziphum conseremus.* pro quo mense Junio Tit. 5. de eodem dicit *serere.* Et Octobr. Tit. 12. *De palmis cogitet conserendis.* Frustra quoque Glareanus *consevisset.* V. Cujac. 11. Observ. 39. DUK. *consevisset* Glareani nullius cod. auctoritate confirmatur. Et sane *consero* hoc sensu perfectum non tantum *consevi,* sed etiam *conserui,* formasse, ex participio *desertus* apud Tibull. 1. el. 1, 13. probat Voss. 3. de Annal. 30. eodemque sensu etiam *insertus* dixit Sueton. in Tib. 3. *seruisset* soli exhibent Portug. et Haverk. quod perperam Sigonius ex vet. lib. recepit. Alterum enim non tantum servant reliqui scripti, sed apud optimos scriptores etiam in frequenti usu est. Varro 1. de Re rust. 24. *Agrum oliveto conserundo, nisi qui in ventum favonium spectet, et soli ostentus sit, alium bonum nullum esse.* Plin. 14, 3. *Narbonicam vitem vocant, quam nunc tota provincia conserit.* et c. 4.

6 *saltus Romano bello fecisse. Quid se id aetatis sollicitassent, si alio duce bellum gesturi essent? Nimirum, adversarium se, non socium imperii, legisse,* sensim exprobrat: *et invidisse Decium concordibus*
7 *collegiis tribus.* Postremo, *se tendere nihil ultra, quam ut, si se dignum provincia ducerent, in eam mitterent: in senatus arbitrio se fuisse, et in potesta-*
8 *te populi futurum.* P. Decius senatus injuriam que-

Qui locus vino optimus dicetur esse, helvinum minusculum conserito. V. quae notarunt Broekhus. ad Prop. 4. el. 4, 3. et viri docti ad Silii 10, 533. Ceterum *facilius*, pro *Fabius*, est in contextu Voss. 1. [*quoniam* pro *quam* Veith.] Tum *et sub ea legere alium fructum* Haverk. *sub alia legere alium fructum* Leid. 2. [*sub eam* Veith.] Hinc *indignum* exsulat a Gaertn. Tandem *diceret* Florent. Lovel. 1. 3. et Leid. 1. V. ad 1, 50, 5. [*esse se diceret* Veith.]

Se aperuisse Ciminiam silvam, viamque per devios saltus] *se apparuisse* Gaertn. V. ad 44, 28, 10. Tum *Cuminam silvam* Leid. 2. V. ad 9, 36, 1. Deinde *namque per devios saltus* Portug.

§. 6. *Quid se id aetatis sollicitassent, si alio duce bellum gesturi essent*] *Quid si id aetatis sollicitassent* Gaertn. *Quid se ad id aetatis sollicitassent* Hearnii Oxon. C. *Quid se ad id sollicitassent* Lovel. 2. [Veith.] Vulgatum rectum est, et saepius apud Cic. obcurrit. 1. de Orat. 46. *Quoniam id nobis, Antoni, hominibus id aetatis, oneris ab horum adolescentium studiis imponitur.* 1. in Verr. 26. *Homo, qui et summa gravitate, et jam id aetatis, et parens esset, obstupuit.* 2, 14. *Ut hominem id aetatis, minime litigiosum, quam tumultuosissime adoriantur.* et alibi saepius. (* *istuc aetatis* Terent. Heaut. 1, 1, 58.) Deinde *bella gesturi essent* Portug. et Hearnii Oxon. B. *belli gesturi essent* Haverk. *bellum gesturum essent* Voss. 2. *gesturum bellum essent* Lovel. 3. V. ad 6, 3, 8. *gesturi bellum essent* Leid. 1. et Lovel. 2. ac 4.

Non socium imperii legisse, sensim exprobrat: et invidisse Decium concordibus collegiis tribus] *non socium imperium legisse* Haverk. *socium legisse imperii* Lovel. 4. *socium imperii legisse se* Lovel. 1. Sed ultima vox perperam nata est vel ex ultima syllaba praecedentis, vel primis literis sequentis vocabuli. Eam enim repeti, quum praecesserit, nihil adtinebat. Tum *sensim exprobrarat* Haverk. *exprobrabat* Lovel. 2. et Hearnii Oxon. B. Deinde *in concordibus collegiis tribus* Gaertn. *in concordiis collegiis tribus* Haverk. *concordium collegiis tribus* Florent. *concordibus collegis tribus* Voss. 1. Leid. ambo, Lovel. 1. 4. et Portug. Sed de hoc errore v. infra ad 36, 19, 2. Paullo ante *Nimium*, pro *Nimirum*, est in Gaertn.

§. 7. *Quam ut, si se dignum provincia ducerent*] Voss. uterque, Rott. Helm. carent τῷ *se.*

rebatur: *quoad potuerint, Patres adnisos, ne plebejis aditus ad magnos honores esset; postquam ipsa* 9
virtus pervicerit, ne in ullo genere hominum inhonorata esset, quaeri, quemadmodum irrita sint non suffragia modo populi, sed arbitria etiam fortunae, et in paucorum potestatem vertantur. Omnes ante 10
se consules sortitos provincias esse; nunc extra sortem Fabio senatum provinciam dare. Si honoris ejus 11

J. FR. GRON. *quasi ut, si* Lov. 2. et 3. Deinde pronomen *se* non adparet etiam in Leid. utroque, Lovel. 1. 2. 3. 4. Harlej. Portug. Gaertn. Haverk. Hearnii Oxon. N. L. 2. B. et ed. Aleriensi, Rom. anni 1472. et Parm. Id saepius a Livio per ellipsin omissum, et a librariis male additum fuisse, supra dictum est ad 1, 23, 5. Utrum vero hoc etiam in vulgata lectione factum sit, ut dubitem, id efficit, quia ex Flor. et Klock. nihil notatum video. Praeterea *dicerent* Leid. 2. et Lovel. 1. V. ad Livii 38, 43, 1. In verbis autem sequentibus *fuisse se* alio ordine Lovel. 3. et postea *in potestate populi se futurum,* addito pronomine, Leid. 1.

§. 8. *P. Decius senatus injuriam querebatur*] *senatus injuria* Voss. 1. Leid. ambo, Lovel. 1. et Gaertn. *senatus de injuria* Lovel. 3. *de senatus injuria* Voss. 2. Lovel. 4. et Hearnii Oxon. L. 1. atque in margine N. Neque aliter se in duobus Pall. reperisse, supra testatus est Gebhardus ad cap. praec. §. 6. Utrumque, *queri injuriam,* et *de injuria,* in usu est. Nihil itaque muto, quia pro vulgato stant optimi codd. et Livius ita etiam alibi loquitur. Sic 29, 19, 5. *Si vera forent, quae Locrenses quererentur.* ubi plura vide.

Quoad potuerint, Patres adnisos, ne plebejis aditus ad magnos honores esset] *quod potuerint* Gaertn. V. ad 6, 38, 13. *quoad potuerunt* Voss. 2. Leid. 2. et Lovel. 1. Tum *ne plebis aditus* Voss. 1. (addita tamen nota ultimae literae, qua eam delendam esse indicatur) Leid. 1. Florent. et Portug. *plebi aditus* Leid. 2. Lovel. 1. 2. et Gaertn.

§. 9. *Ipsa virtus pervicerit, ne in ullo genere hominum inhonorata esset*] *ipsi virtus* Leid. 1. Deinde *ne ullo genere* Lovel. 2. et Gaertn. *ne nullo genere* Haverk. Tum *inorta esset* Lovel. 3. *inhonorata essent* Leid. 2. Ultima vox *esset* deficit in Lovel. 2.

Irrita sint non suffragia modo populi, sed arbitria etiam fortunae] *irrita fuerit non suffragio modo populi sed arbitrio* Voss. 2. et Lovel. 3. *non in suffragia modo populi* Voss. 1. et Leid. 2. Tum *arbitrio et fortunae* Voss. 2. *arbitria in fortunae* Haverk. *arbitraria in fortunae* Gaertn. Mox *in paucorum potestate vertantur*, pro *potestatem*, Voss. 1. Lovel. 1. a m. 1. Portug. et Gaertn. [*paucorum postea potestatem vertuntur* Veith.]

§. 10. *Nunc extra sortem Fabio senatum provinciam dare*] *mō*, id est *modo*, *extra sortem* Lovel. 4. Insuper *provinciam dare senatum* Lov. 3. Sed vocem

*caussa: ita eum de se, deque republica meritum
esse, ut faveat Q. Fabii gloriae, quae modo non suo
12 contumelia splendeat. Cui autem dubium esse, ubi
unum bellum sit asperum ac difficile, quum id alteri
extra sortem mandetur, quin alter consul pro super-
13 vacaneo atque inutili habeatur? Gloriari Fabium re-*

senatum omittit Voss. 2. In verbis praecedentibus *τὸ esse* deficit in Portug.

§. 11. *Ita eum de se, deque republica meritum esse, ut faveat Q. Fabii gloriae*] *de seq; republica* Florent. et Voss. 1. Tum *ut faveant* Harlej. et edd. vett. Paullo ante *Sed honoris ejus caussa*, pro *Si honoris*, Lovel. 2.

§. 12. *Cui autem dubium esse*] *Cum autem dubium esse* Voss. 2. et Lovel. 4. a m. 1. *Nulli autem dubium esse* Lovel. 2. et Hearnii Oxon. L. 2. ac C.

Quum id alteri extra sortem mandetur, quin alter consul pro supervacaneo atque inutili habeatur] *cui id alteri* Florent. et Leid. 1. *cui ad alteri* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. *ei id alteri* Voss. 2. et Lovel. 3. Tum *extra sortem Fabio senatum provinciam dare mandetur* Hearnii Oxon. C. qui recte monuit, quatuor interpositas voces a librario ex §. 10. huc invectas esse. Ita saepe librarii peccare soliti fuerunt. V. Cl. Jac. Perizon. ad Livii 22, 7, 3. et quae notantur ad Livii 24, 6, 8. Id saepe etiam apud poetas obvenit; verum quum ibi omnia numeris ac metro adstricta sint, alia iterum omittuntur, ne ceteroquin versus laborent. V. Markland. ad Statii 1. silv. 2, 231. et quae olim dixi ad Silii 13, 224. Deinde *cum alter consul* Leid. 2. *quin alter consulum* Portug. Gaertn. Haverk. et apud Hearnium Oxon. N. quomodo Livius passim loqui solitus fuit; saepe id etiam ipsi eripere librarii conati sunt. V. ad 9, 32, 2. Levior tamen est codicum id praeferentium auctoritas, quam ut eorum fide locutionem illam Livio hoc loco vindicare audeam. V. ad 2, 33, 4. Hinc *pro supervacuo* edd. principes usque ad Aldum, qui *pro supervacaneo* recte reposuit: ita enim servant omnes scripti, nisi quod *pro supervaganeo* sit in Florent. sollemni literarum *C* et *G* commutatione, de qua dictum est ad 6, 25, 6. Eadem hac voce etiam Livius utitur infra 22, 39, 1. *Si tu collegae tui similis esses, supervacanea esset oratio mea.* 45, 37, 13. *Supervacaneam defensionem Paulli fuisse.* Praeterea *atque humili habeatur* Haverk.

§. 13. *Gloriari Fabium rebus in Etruria gestis*] *in Etruriam gestis* Voss. 2. Lovel. 3. Portug. Gaertn. et Haverk. quod, si plures ac certiores codices adsentirentur, eodem modo dictum esse videri posset, quo *bellum in Italiam*; de qua locutione infra v. ad Epit. Liv. 21.

Et forsitan, quem ille obrutum ignem reliquerit] Prima vocula non exstat in Lovel. 2. Tum *forte* legit Lovel. 4. Quomodo et supra variarunt librarii 5, 5, 12. Deinde *quem illum obrutum* i-

bus in Etruria gestis. velle et P. Decium gloriari: et forsitan, quem ille obrutum ignem reliquerit, ita ut toties novum ex inproviso incendium daret, eum se exstincturum. Postremo se collegae honores prae- 14
miaque concessurum verecundia aetatis ejus majestatisque; quum periculum, quum dimicatio propo-

gne reliquerit Haverk. *quem ille obrutum ignereliquerit* Gaertner. *quem obrutum ille ignem reliquerit* Lovel. 3.

Ut toties novum ex inproviso incendium daret, eum se exstincturum] *toties hõi*, id est *homini*, Haverk. qui etiam *eum se exstructurum* praefert. Error ortus est ex similitudine ductuum literarum *in* et *ru*. Similiter variatum est supra 8, 14, 12. V. etiam N. Heinsium ad Ovid. 2. Fast. 534.

§. 14. *Se collegae honores praemiaque concessurum verecundia aetatis ejus*] Sensus formatus in re gravi, ut in joco apud Plautum Trinum. 2, 4.

Decedam ego illi de via, de semita,
De honore populi: verum quod ad ventrem adtinet,
Non hercle hoc longe, nisi me pugnis vicerit.

Est autem exaudiendum *concedere honores*, ut sit, pati se vinci in petendis honoribus: ut alibi *concessa victoria*, *concessum mare*. V. ad 33, [19, 1.] J. FR. GRON. Quum aberrantes operae in ed. Gronov. anni 1665. dedissent *verecundiae*, quae lectio vix commodum sensum efficiebat, eum tamen errorem Doujatius deprehendere non potuit, sed eodem etiam principem juventutis Francicae imbuit. Ceterum *verecundia et aetatis ejus majestatisque* unus Lovel. 4, quomodo Livium saepe loquutum fuisse, supra vidimus ad 5, 49, 1.

Quum periculum, quum dimicatio proposita sit] Posterius *quum* deficit in Pall. duobus. at sec. *cum in periculum dimicatio proposita sit*. GEBH. Posteriori *quum* deficiuntur tres Pall. duo Voss. Rott. Helm. Et sic mavult saepe Livius per asyndeton. Fortassis etiam, *quum periculum, dimicatio proposita sint*. Sic c. 28, 16. *Coelestium, infernorum iras*. Sic enim MSS. vel *inferorum*, non *infernorumque*. J. FR. GRON. Vulgata scriptura tamen defendi potest e Livii 5, 35, 4. *Quum magnitudinem, quum formas hominum inusitatas cernerent*. DUK. *cum in periculum dimicatio*! Haverk. *cum impericulum dimicatio* Gaertn. *cum in periculum dimicatio* Portug. et Oxon. N. ac B. apud Hearnium, qui testatus est, se invenisse *cum in periculo dimicatio* in Oxon. C. *cum periculo dimicatio* in L. 1. [*periculum dimicatis* Veith.] *quum periculum, dimicatio*, quod Gronovius probavit, neque tantum hoc loco, sed etiam supra ad 6, 41, 2. praeter codices, quos memoravit, praeferunt etiam Leid. ambo, et Lovel. 1. 2. 3. 4. De similibus locutionibus asyndetis v. ad 4, 3, 12. Ex Harlej. et Klock. nihil notatur, ut vulgatum servasse videantur. Et eo ducunt etiam vestigia Florent. qui *quum periculum tum dimicatio* servat. Neque id, quod

sita sit, neque cedere sua sponte, neque cessurum.
15 *et, si nihil aliud ex eo certamine tulerit, illud certe*
laturum, ut, quod populi sit, populus jubeat potius,
16 *quam Patres gratificentur. Jovem optimum maxi-*
mum Deosque inmortales se precari, ut ita sortem
aequam sibi cum collega dent, si eamdem virtutem
17 *felicitatemque in bello administrando daturi sint. cer-*
te id et natura aequum, et exemplo utile esse, et
ad famam populi Romani pertinere, eos consules es-
se, quorum utrolibet duce bellum Etruscum geri re-
18 *cte possit.* Fabius, nihil aliud precatus populum,

nunc vulgo exstat, a stilo Livii alienum est. V. quae dicta sunt ad 5,35,4. Nihil itaque temere mutandum puto. Deinde *sit proposita* Lovel. 3. 4. Mox in verbis sequentibus *nec cessurum* edd. principes. V. ad 9, 9, 14. Ejus loco *neque* primus substituit Aldus, quod servant omnes scripti.

§. 15. *Ut, quod populi sit, populus jubeat potius, quam Patres gratificentur*] Sic locutus est Paedianus in oratione pro Corn. *Promulgavit legem, ne quis nisi per populum legibus solveretur, eamque tulit invitis optimatibus, qui vel paucis gratificari solebant.* Sic enim legendum est, non *paucos*, ut vulgo legitur: nam ante praecessit: *Eaque ipsa senatusconsulta per pauculos admodum fiebant.* SIG. [*potius* omittit Veith.]

§. 16. *Si eamdem virtutem felicitatemque in bello administrando daturi sint*] *sicut eamdem virtutem felicitatemque in bello daturi sunt* Lovel. 4. Paullo ante *Jovem optimum maximumque* Voss. 2. Tum *sibi* deficit in Harlej.

§. 17. *Certe id et natura aequum, et exemplo utile esse*] *certe et id natura aequum* Florent. Voss. 1. Leid. ambo, Lovel. 1. 2. 3. 4. Harlej. Portug. Klock. Gaertn. Haverk. et omnes, quas vidi, edd. usque ad Froben. anni 1531, qui ordinem inmutavit. Tum *et expresse utile esse* Portug.

Et ad famam populi Romani pertinere] *ad famam populi id pertinere* Portug. *ad famam populi Romani id pertinere* Haverk. Mox *duce* non adparet in edd. Rom. anni 1472. et Parm. Deinde *recte geri possit* alio ordine Leid. 2. a m. 1.

§. 18. *Precatus populum*] Voss. *populum Romanum*. alter *pm R.* Rott. *precatus p. r.* J. FR. GRON. Vox *populum* exsulat a Leid. 2. et Lovel. 1. Contra *precatus populum Ro.* est in Haverk. et Gaertn. *precatus populum Ro. inde* Lovel. 4. *precatus populum Romanum* Lovel. 2. 3. et Portug. *precatus prm*, id est *p. Rm*, sive *populum Romanum*, Leid. 1. Vox *Romanum* tamen, quam ignorat optimus Flor. commode etiam abesse potest.

quam ut prius, quam intro vocarentur ad suffragium tribus, Ap. Claudii praetoris adlatas ex Etruria literas audirent, comitio abit. nec minore populi consensu, quam senatus, provincia Etruria extra sortem Fabio decreta est.

XXV. Concursus inde ad consulem factus omnium ferme juniorum: et pro se quisque nomina dabant. tanta cupido erat sub eo duce stipendia faciendi. Qua circumfusus turba, *Quatuor millia*, inquit, *peditum et sexcentos equites dumtaxat scribere in animo est: hodierno et crastino die qui nomina* 1 2

Prius, quam intro vocarentur ad suffragium tribus] *vocaretur ad suffragium tribus* Harlej. *vocaverunt a suffragium tribus* Voss. 2. a m. 1. Ultima vox non adparet in Leid. 1. Mox *literas allatas ex Etruria* alio ordine Lovel. 4.

Comitio abit] *comitio habuit* Leid. 1. et Gaertn. *comitia habuit* Voss. ambo, Leid. 2. Lovel. 1. 2. 3. 4. Portug. Haverk. Exc. Pithoei, Hearnii Oxon. N. L. 2. B. C. et edd. Rom. anni 1472. Parm. atque Aldina in contextu, quae inter errata alteram lectionem revocavit. adeo pertinaciter in lectionem aperte vitiosam libri conspirant. Caussa erroris exstitit, quod pro *abit* perperam addita adspiratione primo scriptum fuerit *habit*, mox *habuit*; unde consequens erat *comitio* mutandum esse in *comitia*.

Nec minore populi consensu provincia Etruria] *nec in minore* Voss. 2. et Lovel. 3. *nec minori* Portug. Deinde *provincia Etruriae* Lovel. 2. et edd. quaedam vetustiores. Male. V. quae notantur ad 5, 12, 6.

§. 1. *Concursus inde ad consulem factus omnium ferme juniorum*] *Concursus deinde* Lovel. 4. V. ad 36, 24, 10. Tum *ad consules* Voss. 2. Lovel. 4. Harlej. [Veith.] et edd. vett. V. ad 10, 10, 2. Deinde *omnium fere juniorum* Lovel. 2. 4. V. ad 37, 38, 5. *omnium ferme majorum* Gaertn. Media vox deerat in Leid. 2. et Lovel. 1.

Pro se quisque nomina dabant. tanta cupido erat] *per se quisque* Gaertn. Male. V. ad 4, 33, 4. Deinde *tanta erat cupido* Portug. Gaertn. et Haverk.

§. 2. *Qua circumfusus turba, Quatuor millia, inquit, peditum*] *Qui circumfusus turba* Lovel. 2. 3. et Voss. 2. [Veith.] *Qua circumfusus turba* Leid. 1. *Quam circumfusus turbas* Lovel. 4. Tum *quatuor, inquit, peditum*, voce *millia* omissa, Leid. ambo, et Lovel. 1. 2. ac 3. *inquit, quatuor, peditum* Lovel. 1. *quatuor, inquit, millia peditum* Portug. Gaertn. et Haverk.

Hodierno et crastino die qui nomina dederitis, mecum ducam] Vet. lib. *dederint.* SIG.

3 *dederitis, mecum ducam. majori mihi curae est, ut omnes locupletes reducam, quam ut multis rem ge-*
4 *rem militibus.* Profectus apto exercitu, et eo plus fiduciae ac spei gerente, quod non desiderata multitudo erat, ad oppidum Aharnam, unde haud procul hostes erant, ad castra Appii praetoris pergit.
5 paucis citra millibus lignatores ei cum praesidio

Lego *et diecrastini.* V. Gellium 10, 24. KLOCK. Emendationem Klockii major verisimilitudinis species commendaret, si in Livio alio ordine *die crastino* ederetur. Nunc vero quum in omnibus excusis constanter exstet *crastino die,* et scripti nihil varient, vulgatum praeferendum videtur. *dederint* vero, quod Sigonius etiam in contextum admisit, apud me non superest, nisi in Portug. et Gaertn. Omnes vero Hearnii codd. et reliqui mei recte servant *dederitis*, nisi quod, literis *ri* in *n* coalescentibus, *dedentis* sit in Lovel. 3. V. ad 3, 80, 3. Lectionem Sigonii damnat etiam Gronov. infra ad 23, 15, 4. et ad 40, 26, 8.

§. 3. *Majori mihi curae est, ut omnes locupletes reducam*] *majore mihi curae* Gaertn. *major mihi cura est* Klock. Sed vulgatum praestat. (* 34, 32, 5. ubi similiter peccatur) Cic. 10. ad fam. ep. 1. *Mihi maximae curae est, non de mea quidem vita; sed me patria sollicitat.* 1. ad Attic. ep. 1. *Petitionis nostrae, quam tibi summae curae esse scio, hujusmodi ratio est.* Post redit. ad Quir. 9. *Mihi majori curae est, quemadmodum vobis gratiam referam.* Ita *esse praedae* Livius supra dixit 3, 29, 2. ubi plura vide. Tum vocula *ut* omittitur in Haverk. In sequentibus verbis *res geram* praefert Florent.

§. 4. *Profectus apto exercitu, et eo plus fiduciae ac spei gerente*] *apto exercitu*, id est *aperto*, Leid. 2. V. ad 31, 22, 8. *appio exercitu* Lovel. 3. et 4. Tum *plus spei ac fiduciae* Lovel. 4. Deinde *gerens* Lovel. 2. et Harlej. In verbis sequentibus *quod desiderata multitudo non erat*, transpositis vocibus, Portug. et Haverk.

Ad oppidum Aharnam, unde haud procul hostes erant] Vel corruptum est hoc nomen, vel deletum oppidum, ut postea nemo ejus meminerit, ut sunt pleraque alia. GLAR. Vet. lib. *Adharnaham*. SIG. Pall. duo *Abaranam*. sec. *Adharnaham*. GEBH. *Adharnaham*, quod Sigonius probavit, et in contextum recepit, in nullo apud me codice superest. Quidam tamen eorum prope accedunt. Nam *Adarnahan* est in Portug. *Adharnacam* in Haverk. *Adarnaban* in Gaertn. *Abaranam* in Lov. 3. *Abarnam* in Lovel. 4. *Haarnam* in Leid. 2. et Lovel. 1. *Ahaarnam* in Voss. 1. Reliqui nihil mutant. Cluverius in Ital. ant. 2, 7. p. 626. censet, illud oppidum esse, quod ab aliis vocatur *Arna*. Id si verum est, nihil muto, et puto *Aharnam* ab aliis *Arnam*, in Mstis *Haarnam* vocari, quemadmodum Sulpiciorum cognomen *Ahala* modo *Haala*, modo *Ala* in Mstis scribitur. V. ad Epit. Liv. 4. *nri*, id

obcurrunt: qui, ut lictores praegredi viderunt, Fabiumque esse consulem accepere, laeti atque alacres Diis populoque Romano grates agunt, quod eum sibi imperatorem misissent. Circumfusi deinde 6 quum consulem salutarent, quaerit Fabius, quo pergerent; respondentibusque, lignatum se ire, *aïn' tandem*, inquit, *num castra vallata non habe-*

est nostri, pro *unde*, est in Lovel. 2. Sed vox illa deficit in Harlej. et edd. priscis.

§. 5. *Paucis citra millibus lignatores ei cum praesidio obcurrunt*] *paucis circa militibus* Voss. ambo, et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. V. ad 23, 41, 10. *paucis circa militibus* Leid. 2. Lovel. 1. Gaertn. et Haverk. Passim librarios etiam *circa* et *citra* in Mstis confudisse, infra videbimus ad 21, 48, 6. Tum *ei* deficit in Portug. cujus loco *et* exhibet Gaertn. Deinde *obcurrerunt cum praesidio* Lovel. 4. V. supra hoc lib. c. 12, 4.

Ut lictores praegredi viderunt] *progrederunt* Voss. 2. *progredi viderunt* Lovel. 2. Harlej. Portug. Gaertn. Haverk. et Hearnii Oxon. B. ac C. V. ad 9, 10, 7. Mox *τὸ esse* non adparet in Portug. Gaertner. et Haverk. [Veith.]

Laeti atque alacres Diis populoque Romano grates agunt] *laeti ac alacres* Portug. et Haverk. Male. V. ad hujus libri c. 36, 17. Deinde *gratias agunt* Gaertn. et ita exhibuerunt edd. Mediol. anni 1480. eamque secutae omnes usque ad Gronov. qui anno 1665. *grates* substituit, quomodo reliqui mei exhibent. Neque aliter in suis Hearne invenisse videtur, quia, Sigonium *gratias* edidisse referens, nullius Oxoniensis consensum laudat. Passim *τῷ grates* librarios *gratias* substituisse, infra videbimus ad 23, 12, 7. Mox *imperatorem imisissent*, id est *inmisissent*, Haverk.

§. 6. *Aïn' tandem, inquit, num castra vallata non habetis*] Pall. duo MSS. prim. ac tert. *diu tandem*. Campani ed. *quo tandem, inquit: numquid*. Pal. sec. *quid an tandem, inquit. Num castra, num vallum non habetis?* GEBH. *an tandem, inquit* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. cum quibusdam ex edd. vett. et Exc. Pithoei. *diu tandem, inquit* Voss. 2. et Lovel. 3. *dic tandem, inquit* Lovel. 2. *aut intandem, inquit* Klock. *et tandem, inquit* Gaertn. *ac tandem, inquit* Haverk. *qui tandem, inquit* Portug. et Oxon. C. apud Hearnium; qui *quo tandem, inquit* invenit in L. 2. *an tandem, inquit; dic tandem, inquit*, et *quo tandem, inquit* in N. ejusque margine. Prima autem vocula abest a Lovel. 4. Patet, librarios non intellexisse formulam loquendi *Aïn' tandem*, quam inlustrat Manut. ad Cic. 9. ad famil. ep. 21. Deinde *num castra, num vallum non habetis* Portug. Gaertn. et Haverk. quomodo se etiam in Vet. lib. invenisse Sigonius in prima Scholiorum editione monuit. *num castra vallata, num vallum non habetis* Hearnii Oxon.

7 *tis?* **Ad hoc quum subclamatum esset;** *duplici qui-*
dem vallo, et fossa, et tamen in ingenti metu esse:
habetis igitur, **inquit,** *adfatim lignorum. redite, et*
8 *vellite vallum.* **Redeunt in castra, terroremque ibi,**
vellentes vallum, et iis, qui in castris remanserant,
9 **militibus, et ipsi Appio fecerunt. Tum pro se quis-**
que alii aliis dicere, *consulis se Q. Fabii facere jus-*

B. duplici lectione juncta. V. ad 3, 44, 4.

§. 7. *Duplici quidem vallo, et fossa, et tamen in ingenti metu esse*] Exhibent Pall. omnes *et tamen ingenti metu esse.* GEBH. Et ita exhibent Voss. ambo, Leid. 2. Lovel. 1. 2. 3. 4. Portug. Gaertn. Haverk. et Hearnii Oxon. L. 2. N. et C. cum ed. Aleriensi prima. Id autem dictum videri posset ad exemplum aliarum similium locutionum, ut *esse ingenti gloria,* de qua v. Gronov. ad 2, 22, 6. et *quo statu sunt res,* de qua v. ad 3, 68, 3. Quum tamen optimi Leid. 1. et Klock. ut et Harlej. vulgatum servent, eoque ducant vestigia lectionis licet corruptae Florent. *et fossatam enim ingenti metum esse,* praestare puto, ut credamus, praepositionem *in* interceptam esse a syllaba prima vocis sequentis. V. supra ad 5, 47, 1. Locutionem ipsam inlustramus ad 37, 28, 6. Praeterea *et vallo et fossa* Leid. 2. Paullo ante *Ad haec quum subclamatum esset* Leid. 2. Lovel. 1. Portug. Gaertn. Klock. et Haverk.

Habetis igitur, inquit, adfatim lignorum. redite, et vellite vallum] *Habetis ergo* Haverk. V. ad 21, 40, 6. Sequens *inquit* a Lovel. 4. exsulat. Et solet etiam hoc vel simile verbum omitti. V. ad 23, 45, 6. Tantam tamen auctoritatem uni codici concedere, ut ejus solius fide a reliquis omnibus servatam vocem expungamus, mali exempli esse puto. Quare nihil muto. Tum *reddite* Portug. Eodem errore *reditus* et *redditus* commutantur supra 8, 1, 3. Deinde *et avellite vallum* Lovel. 2. Male. De locutione *vellere vallum* v. ad 2, 25, 3.

§. 8. *Et iis, qui in castris remanserunt, militibus, et ipsi Appio fecerunt*] *in castris erant* Lovel. 4. *in castris manserant* Haverk. et, ut Gebhardus infra docet hoc cap. §. 17. Palat. sec. *in castris remanserant* Florent. Leid. ambo, Lovel. 1. 3. Klock. Hearnii Oxon. B. omnesque edd. usque ad ultimam Gruteri, quorum fide id revocavi. Septem priores voces neglegentia librarii omittuntur in Lovel. 2. Deinde *fecere* Lovel. 4. In verbis praecedentibus *illi vellentes,* pro *ibi*, Lovel. 3. et Voss. 2.

§. 9. *Consulis se Q. Fabii facere jussu*] Pall. pr. et tert. *consulem sequi Fabii facete jussu.* GEBH. Idem monstrum lectionis inveni etiam in Voss. 2. et Lovel. 3.

Postero inde die castra mota, et Appius praetor Romam dimissus] *Postero die inde castra mota* Lovel. 2. *Postremo inde die castra mota* Voss. 2. V. ad

su. Postero inde die castra mota, et Appius prae-
tor Romam dimissus. inde nusquam stativa Romanis 10
fuere. negabat utile esse, uno loco sedere exerci-
tum: itineribus ac mutatione locorum nobiliorem
ac salubriorem esse. fiebant autem itinera, quanta
fieri sinebat hiems hauddum exacta. Vere inde 11
primo, relicta secunda legione ad Clusium, quod

9, 7, 11. *Postremo inde die crastina mota* Gaertn. Tum *Appius populo Ro. dimissus* Lovel. 4. *missus* Lovel. 2.

§. 10. *Itineribus ac mutatione locorum nobiliorem ac salubriorem esse*] Lego *mobiliorem*. KLOCK. Conjectura Clerici in Art. Crit. part. 3. sect. 1, 4, 4. *mobiliorem* speciem habet. Nam qui diu in iisdem stativis sedent, sarcinas omnes et impedimenta explicare solent; quibus colligendis deinde, itinere denunciato, plusculum temporis opus est: at qui se non diu eodem loco mansuros sciunt, vel putant, non nisi omnino necessaria ad usum expediunt; quibus, quum iter faciendum est, nullo negotio collectis, ipsi facilius movere se possunt. Tamen propter consensum librorum retineo *nobiliorem*, id est, ut puto, strenuiorem, laborum tolerantiorem, sive minus desidem, minus ignavum, ut solet, quum diu uno loco sedet, otio corrumpi miles: quem duces disciplinae militaris studiosi ob eam caussam in stativis ad laborem adigebant. Adde Gronovium ad c. 20, 8. DUK. *nobiliorem* neque Doujatio ad rem facere videbatur: ideoque diu ante Clericum non inlibenter *mobiliorem* legebat, id est, magis expeditum, et ad bella promtiorem. *Nobilis* et *Mobilis* saepe in Mstis commutari, vidimus ad hujus libri c. 20, 8. Hic tamen in vulgatam lectionem omnes libri, scripti et editi, conspirant.

Fiebant autem itinera, quanta fieri sinebat hiems hauddum exacta] Omnia haec verba desunt in Voss. 2. Leid. 1. et Lovel. 2. 3. ac 4. *quae fieri* exhibent Leid. 2. Portug. et Haverk. [Veith.] *q̄ fieri* Lovel. 1. et Gaertner. *quando fieri* edd. Rom. anni 1472. ac Parm. *itinera majora, quam fieri sinebat hiems* Klock. Librariis displicuisse videtur vox *quanta*, quia non praecedebat τὸ *tanta*; quod tamen aliquando omitti solere, supra vidimus ad 2, 10, 12.

§. 11. *Relicta secunda legione ad Clusium, quod Camars olim adpellabant*] Clusium vetus intelligit, quod a Roma distare aït Polybius 2, [25.] itinere trium dierum. Johannes Annius Viterbiensis super Catonis nescio quo fragmento, *Camorsol* vocatum aït hoc Clusium. Verum quod ad hunc attinet locum, secunda legio Clusii relicta refertur. ubi autem exercitum alium Fabius reliquerit, neque hoc loco, nec in sequentibus Livius explicat. Castrorum meminit, sed illa ab secunda legione nescio ut discriminet. Nec id satis constat, num Scipio legionis dux cum ea interierit, quippe cujus

Camars olim adpellabant, praepositoque castris L. Scipione pro praetore, Romam ipse ad consultan-
12 dum de bello rediit: sive ipse sponte sua, quia bellum ei majus in conspectu erat, quam quantum esse famae crediderat; sive senatusconsulto adcitus.
13 nam in utrumque auctores sunt. Ab Ap. Claudio

in posterioribus adhuc videtur mentio. Denique antea [c. 18, 3.] legio secunda cum tertia in Samnium mittitur cum Volumnio consule, hic vero posteriore anno ad Clusium caeditur. Paullo post autem [c. 27, 11.] in acierum ordinatione adversus Gallos ac Samnites ipsa aberat, videlicet cum quarta legione missa in Samnium. GLAR. Hinc Polybius 2. [19.] *Καὶ Σαυνίται καὶ Γαλάται παρετάξαντο Ῥωμαίοις ἐν τῇ Καμαρτίων Χώρᾳ.* Quos Polybius *Camartinos* vocat, eos *Clusinos* esse intelligendum est. SIG. *Camaris olim adpellabant* Voss. 1. a m. 1. Klock. et Exc. Pithoei. *Camarsolim adpellabant* Leid. 1. Lovel. 4. et primae edd. *Camarisolima adpellabant* Port. *Camansolima adpellabant* Gaertn. *Camarsolum adpellabant* Hearnii Oxon. L. 1. *Carmosolim adpellabant* Leid. 2. et Lovel. 1. *Carmosilim adpellabant* Lovel. 2. *Camars olim adpellabant* primum ediderunt Moguntini. Ceterum, depravata Livii scriptura deceptum insignem inpostorem Annium Viterbiensem *Camarsolum* nobis dedisse, observat Cluver. 2. Ital. ant. 3. p. 565. Ejus verba sunt in Pseudo-Antonini Itiner. *Clusio veteri, olim Camersolo, Clusio novo.* Quibus laudatis Harduinus ad Plinii l. 3. Emendatione 36. subjicit haec Livii verba, sed ea ita profert, quasi suo tempore etiam *Camarsolum* vulgo editum invenisset; quem eo nomine confutavit Cl. Wesseling. ad Anton. Itin. p. 533. Idem etiam Cluver. eo loco p. 567. *Camers*, quam *Camars*, hic legere malebat, quum propter Umbrorum Camertium nomen, tum propter Polybii auctoritatem, qui *Καμερτίων*, non *Καμαρτίων*, ut Sigonius laudat, *Χώραν* memoravit. Quod autem etiam addat, in aliis Livii exemplaribus rectius legi *Camers*, fateor me ignorare, qualia videre potuerit. Certe ea lectio mihi obvia fuit in sola ed. Gronov. anni 1665. quae demum diu post mortem Cluverii prodiit. Insuper difficultas, quam occasione *secundae legionis* movet Glareanus, alicujus momenti esse videtur. Ei nonnihil medebitur lectio Lovel. 2. *relicta prima legione.* Verum, hac lectione recepta, ubi reliquum exercitum castra habuisse, quibus L. Scipionem praeposuit, dicemus? Videant igitur acutiores. Praeterea *ad Clusinum* habet Hearnii Oxon. L. 2. Paullo ante autem *vere* aberat a Lovel. 4.

Praepositoque castris L. Scipione propraetore, Romam ipse] Non displicet, quod ex uno suo et ex Sigonio adnotat Hearnius, *pro praetore*, id est, quem legatum forsitan, ut supra c. 14, 14. Romam proficiscens Fabius interim pro praetore castris praeesse jusserat. Nam praetor priore anno fuerat P. Sempronius c. 21, 4. Ita infra c. 29, 3. ex vera emendatione Gronovii, *Pontifex*

praetore retractum quidam videri volunt; quum in senatu et apud populum (id quod per literas assidue fecerat) terrorem belli Etrusci augeret: *non subfecturum ducem unum, nec exercitum unum, adversus quatuor populos. Periculosum esse, sive* 14
juncti unum premant, sive id diversi gerant bellum,

Livius, cui lictores Decius tradiderat, jusseratque pro praetore esse. Sallustius Jug. 37. *Albinus, Aulo fratre* (non quaestore, ut Manutius, sed legato ibid. c. 38.) *in castris pro praetore relicto, Romam decessit.* Et, *Aulus, quem pro praetore in castris relictum diximus.* Ita ibi recte Ursinus pro vulgato *propraetorem.* Videntur autem imperatores hoc vel lege, vel more usurpasse; quemadmodum praesides provinciarum, ante adventum successoris de provinciis decedentes, legatos vel quaestores suos, qui iis interim pro praetoribus praeessent, relinquebant. DUK. *L. Scipione praetore* Hearnii Oxon. C. *L. Scipione pro praetore*, divisis vocibus, edidit Sigonius. Et ita in quibusdam editionibus superesse vidi. V. ad cap. seq. §. 12. *L. Scipione prope* habet Gaertn. Tum *ipse Romam* idem Gaertn. Mox autem vocem *bello* non agnoscit Harlej.

§. 12. *Sive ipse sponte sua, quia bellum ei majus in conspectu erat*] *sive ipso suo quia bellum* Voss. 2. *sine ipse suo quia bellum* Lovel. 3. *sive ipse sua sponte* Lovel. 4. Tum *quia bellum et majus* Voss. ambo, Leid. ambo, et Lovel. 1. 2. ac 3. V. ad 41, 15, 6. *quia bellum majus* Portug. Haverk. et Hearnii Oxoniens. L. 2. et B. *quod bellum majus* Lovel. 4. *quia bellum magis in conspectu erat* Gaertner. solita scribarum aberratione. V. ad 26, 41, 16. Mox alio ordine *quam esse quantum* Lovel. 3. et Voss. 2. Praeterea *in utroque auctores sunt* Lovel. 2. 3. 4. et Voss. 2. *in utrimque auctores sunt* Leid. 2.

§. 13. *Ab Ap. Claudio praetore retractum quidam videri volunt*] *Ab Ap. Claudio retractum praetore* Voss. 1. Portug. a m. 1. et Haverk. *Ab Ap. Claudio retractum praetorem* Gaertn. *Ab Ap. Claudio retractatum praetorem* Leid. 2. et Lovel. 1. eodem errore, quo *attractatum*, pro *attractum*, supra habuimus ad 6, 6, 7. Tum *quidam* deficit in Haverk. ejus loco *quidem* praefert Gaertn. V. ad 39, 17, 5. Mox *in senatum* Harlej. Gaertn. Haverk. et edd. ante Moguntinam. Praeterea *perfecerat*, pro *fecerat*, Voss. 2. et Lovel. 3. Tandem *terrorque belli Etrusci augeret* iidem duo codd. *terrorem belli Etruscis augeret* Voss. 1. et Lovel. 1. a m. .. *augerent* Gaertn.

Non subfecturum ducem unum, nec exercitum unum] Prima vocula exsulat a Voss. 2. et Lovel. 3. tres voces posteriores a solo Lovel. 3. ultima ab Hearnii Oxon. L. 1.

§. 14. *Periculosum esse, sive juncti unum premant, sive id diversi gerant bellum*] Forte *periculum esse.* Supra [c. 7, 5.] *Id esse periculum, ne suas preces minus audirent Dii.* 40, [1, 3.] *Apuanos ad rebellionem spectare, periculumque esse, ne im-*

15 ne ad omnia simul obire unus non possit. Duas se ibi legiones Romanas reliquisse: et minus quinque millia peditum equitumque cum Fabio venisse. sibi placere, P. Decium consulem primo quoque tempore in Etruriam ad collegam proficisci: L. Volumnio
16 Samnium provinciam dari. Si consul malit in

petum in agrum Pisanum facerent. J. GR. GRON. Ita et 45, 23, 19. *Id enim vero periculum erat, ne Romanos Rhodii contemnerent.* Et sane, quemadmodum Gronovius conjecit, praeferunt Leid. 2. et Lovel. 1. Neque multum abit Flor. qui a m. 1. *periculos esse*, ab altera *periculo esse* exhibet. *periculum esse* etiam vir doctus ad marginem ed. Curionis legendum suspicatus est. Deinde *sive diversi*, omisso pronomine medio, Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Harlej. et editi ante Aldum. Forte interceptum est *τὸ id* a primis literis vocis sequentis. *sive adversi bellum gerant* Haverk. Male. V. infra hoc libro c. 33, 10. *Adversus* et *Diversus* etiam alibi in Mstis commutantur. V. ad 22, 7, 2.

Ne ad omnia simul adire et obire unus non possit] Vetus scriptum *ne ad omnia simul obire unus non possit.* GELEN. MS. *ne ad omnia subire unus non possit.* Lego *Nae omnia simul adire et obire unum non posse.* KLOCH. Quemadmodum Gelenius emendavit, jam ante in contextu ediderat Aldus; sed, mutata sententia, priorem lectionem inter errata revocavit. Doujatius autem monet, *adire ad aliquid* non raro dici; sed *obire ad aliquid* haud facile inveniri. Cl. etiam Ant. Perizonius ad marginem Livii abjecta praepositione scribendum conjecit *ne omnia simul obire.* Et sane praepositio abesse poterat, quemadmodum docent exempla supra laudata ad 5, 52, 3. Et ita 26, 51, 7. *Dux cuncta pari cura obibat.* In omnibus tamen superest codd. nisi quod lectionem, quae vulgo ante Gelenium exstabat, praeferat Harlej. *abire* Portug. et voculam *non* omittat Lov. 2. Klockii conjecturam neminem probaturum credo. Nimium enim a codicum tantum non omnium scriptura recedit. — Lectionem Gelenii, tot codicum nostrorum consensu firmatam, servavi. Nam *obire ad aliquid*, licet haud facile, attamen invenitur etiam apud Liv. 31, 21, 9. *Cum quibus circumspicere et obire ad omnes hostium subitos conatus posset.* —

§. 15. *Et minus quinque millia peditum equitumque cum Fabio venisse*] Vet. lib. *equitumque mille cum Fabio.* Recte. minor enim numerus equitum debet esse quam peditum. SIG. *equitum cum Fabio* omnes nostri. Sigonianus, *equitumque mille cum Fabio.* Recte, inquit ille; minor enim numerus equitum debet esse, quam peditum. Quasi diceretur istic, quinque millia equitum, et quinque millia peditum venisse. Immo non recte. Minus quinque millia pedites simul equitesque erant universi, quippe quatuor millia peditum, equites sexcenti. J. FR. GRON. Sigoniano codici ex meis consentiunt Portug. Gaertn. et Haverk. ex Hearnii Oxoniensibus unus B. Sed recte hanc scripturam rejecit Gronov. ex initio hujus ca-

suam provinciam ire, Volumnium in Etruriam ad consulem cum exercitu justo consulari proficisci. Quum magnam partem moveret oratio praetoris, 17
P. Decium censuisse ferunt, ut omnia integra ac libera Q. Fabio servarentur, donec vel ipse, si per commodum reipublicae posset, Romam ve-

pitis docens, Fabium dumtaxat quatuor millia peditum, sexcentos equites scripsisse, adeoque pedites equitesque simul connumeratos minus quinque millia militum effecisse. Sed *equitumque, qui cum Fabio venissent* legunt Voss. ambo, Leid. ambo, et Lovel. 1. Quae lectio requirit, ut ad praecedentia ex superioribus repetamus *ibi reliquisse*. Quamvis autem Appius demum postero die Romam dimissus sit, postquam hi equites peditesque cum Fabio advenissent, vix tamen est, ut Appius dicere possit, se eos reliquisse, quemadmodum reliquerat duas legiones, quibus priori anno praefuerat. Vulgatum itaque servo. Praeterea vox *millia* exsulat a Florent. Leid. 1. et Lovel. 3. ac 4. sed *quinque millibus peditum* praeferunt Leid. 2. Portug. Gaertn. Haverk. et Hearnii Oxon. B. Utroque modo Livius loqui solitus est: in primis tamen id, quod vulgo obtinet, ei in deliciis fuit. V. ad 41, 12, 8. Id vero quum exquisitius et indoctis librariis minus notum fuerit, propterea etiam merito alteri praefertur. Vox *millia* per notas scripta fuerat, unde scribae eam illo, quod magis usitatum erat, reddiderunt. V. infra ad 25, 9, 16. Mox *et sibi placere* Voss. 2. et Lovel. 2. [Veith.] Deinde *Samnii provinciam* Gaertn. Male. V. ad cap. praec. §. ult.

§. 16. *Si consul malit in suam provinciam ire, Volumnium in Etruriam*] Tò *malit* exsulat a Gaertn. Ejus loco *mallit* est in Portug. Deinde *L. Volumnium* legunt Florent. Harlej. et, exceptis Rom. anni 1472. ac Parm. omnes edd. usque ad Froben. qui anno 1535. praenomen omisit; quod, quum paullo ante praecesserit, hic iterum addi nihil adtinebat. [*consulari* omittit Veith.]

§. 17. *Ut omnia integra ac libera Q. Fabio servarentur*] Pall. pr. et tert. *reservarentur*. Contra superius Pal. sec. hoc cap. *qui in castris manserant*. GEBH. Th. et duo Pall. *reservarentur*. Cic. 11. ad fam. ep. 21. *Disturbavi rem, totamque vobis integram reservavi*. J. FR. GRON. Eodem modo Gronovius emendat, quod est 25, 6, 14. *Reipublicae nos servassemus*. et Jac. Gronovius in Ciceronis 2. de Offic. 21. ex auctoritate plurium, ut aït, MSS. *Utinam ad illa tempora fortuna me reservasset*. pro vulgato *servasset*. In his et bonitatis et numeri MSS. ratio haberi potest: nam alioqui nullum aliud κριτήριον habeo, quo dignoscam, cur et quando in hoc genere loquendi *servare* deterius sit, quam *reservare*. Livius infra c. 28, 5. *In id tempus igitur, quo vinci solebat hostis, quam integerrimas vires militi servabat*. Cicero 3. ad fam. ep. 11. *Augurales libros in commune utriusque nostrum otium serva*. Virgil. 1. Aen. 207.

Durate et rebus vosmet servate secundis.

18 nisset, vel aliquem ex legatis misisset; a quo disceret senatus, quantum in Etruria belli esset, quantisque administrandum copiis, et quot per duces esset.

1 XXVI. Fabius, ut Romam rediit, et in senatu et productus ad populum mediam orationem habuit, ut

Plinius 7. ep. 6. *Consules, ut Polyaenus postulabat, omnia integra Principi servarunt.* Cicero eodem loco utroque sine discrimine utitur pro Plancio c. 5. *Sin, quod magis intelligo, temporibus te aliis reservasti, ego quoque et respublica ad ea te tempora revocavi, ad quae tu te servaras.* DUK. *reservarentur* Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. 4. et Hearnii Oxon. C. Utrumque et *servarentur* et *reservarentur* recte dici potest. Quum tamen major codicum numerus, et insuper plerique optimae notae, stent pro vulgato, caussa non est, cur id mutemus; praesertim quum Livius eo sensu *servare* saepius dixerit. Ita 2, 11, 4. *In parvis rebus neglegens ultor, gravem se ad majora vindicem servabat.* 3, 40, 8. *Quum ex consularibus ad ultimum dicendi locum consulto servatus esset.* 39, 4, 4. *Ita sibi mandasse, ut ea disceptatio integra in adventum suum servaretur.* Et Quinctil. 8, 5. in fine. *Gravior videbatur locus, et majori operi servandus.* ubi etiam quidam codd. *reservandus.* Curtius 9, 6. *Temet ipsum ad ea serva pericula, quae magnitudinem tuam capiunt.* Similiter etiam variant codd. supra 7, 7, 5. Praeterea *integra liberaque Fabio* Lovel. 3. 4. et Voss. 2. Mox *donec ut ipse*, pro *vel ipse*, Harlej. V. ad 36, 41, 2. eadem lectio superest in quibusdam vett. edd. in aliis extat *donec et ipse.* [*mitteret* pro *misisset* Veith.]

§. 18. *Quantisque administrandum copiis, et quot per duces esset*] *quantis administrandum copiis et quot duces esse* Lovel. 2. *quantisque administrandis copiis, et quot ducibus esset* Gaertn. [*et quot duces essent* Veith.] *et per quot duces esset* Harlej. ac primae edd. usque ad Ald. *et quot per duces* substituentem. V. ad 2, 19, 8. Omnia autem haec verba desunt in Leid. 2. cui errori ansam neglegenti librario dedit repetitio verbi *esset.* V. ad 9, 11, 11. Paullo ante *quantum belli in Etruria esset* alio ordine Lovel. 2.

§. 1. *Fabius, ut Romam rediit, et in senatu et productus ad populum mediam orationem habuit*] Pall. duo codd. MSS. *Fabius ut Romam rediit, et in senatum est productus, ad populum mediam orationem habuit.* tertius *ad populum mediam omnem habuerit.* sec. *Fabius ut rediit, et in senatum est productus, et ad populum mediam orationem habuit.* Vulgarium edd. lectio stabilitur veterrimae recensionis auctoritate. GEBH. *ut rediit*, omissa media voce, Portug. et Haverk. *ut Romam redit* Florent. V. ad 36, 35, 2. Tum *et in senatu est productus* Voss. 1. Leid. ambo, Lovel. 1. 2.

ut nec augere, nec minuere videretur belli famam; magisque in altero adsumendo duce aliorum indulgere timori, quam suo aut reipublicae periculo consulere. *ceterum, si sibi adjutorem belli socium-* 2
que imperii darent, quonam modo se oblivisci P. De-
cii consulis per tot collegia experti posse? Neminem 3
omnium secum conjungi malle: et copiarum satis si-

Gaertn. Exc. Pithoei, et Hearnii Oxonienses L. 1. et B. *in senatu est productus* Oxon. C. [Veith.] *et in senatu est proditus* Lovel. 3. *et in senatum est productus* Voss. 2. Portug. Haverk. et Oxon. N. *in senatum est productus* Lovel. 4. Vulgatum solum verum est. Non enim usus Latinae linguae fert, ut dicamus *producere in senatum*; sed potius sollemnes locutiones sunt *introducere in senatum*, et *producere ad populum*. V. ad 27, 51, 5. Mox *ut ne indulgere*, pro *nec*, Leid. 2. et Lovel. 1. V. ad 3, 47, 7.

Magisque in altero adsumendo duce aliorum indulgere timori] *magis quam in altero adsumendo duce* Lovel. 2. et Harlej. *magis quam in adsumendo altero duce* Haverk. Deinde *aliorum indulgere mori* Lovel. 4. Mox *reipublicae consulere periculo* Haverk. Verbum vero *consulere* non adparet in Voss. 2. et Lovel. 3.

§. 2. *Quonam modo se oblivisci P. Decii consulis per tot collegia experti posse*] Sumsit ab Homero, apud quem Diomedes [Il. K. vers. 242.]

Εἰ μὲν δὴ ἕταρόν γε κελεύετε μ' αὐτὸν ἑλέσθαι,
Πῶς ἂν ἔπειτ' Ὀδυσῆος ἐγὼ θείοιο λαθοίμην.

J. FR. GRON. Vide, an *consulis* in omnibus libris sit. Mihi nonnihil suspectum est. DUK. *quoniam modo se oblivisci* Lovel. 3. 4. et Leid. 1. *quoniam non se oblivisci* Lovel. 2. *quonam modo oblivisci* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. Saepius pronomen *se* omitti, vidimus ad 1, 23, 5. Deinde duae ultimae voces cum quatuor sequentibus male exsulant a Voss. 2, Leid. 1. et Lovel. 3, ac 4.

§. 3. *Neminem omnium secum conjungi malle: et copiarum satis sibi cum P. Decio*] Lego *Neminem unum secum conjungi*. KLOCK. *Neminem unum* inlustravi supra ad 3, 12, 4. Non tamen id hoc loco invitis libris recipiendum puto. Terent. in Andr. 5, 5, 7. *Davom video. nemo est, quem mallem, omnium.* Cic. 2. de Orat. 28. *Neminem omnium tot et tanta habuisse ornamenta dicendi.* Orat. pro Domo 33. *Quum me in judicium populi nemo omnium vocarit.* 1. Tusc. 13. *Quod nemo omnium tam sit inmanis, cujus mentem non imbuerit Deorum opinio.* Praeterea *conjungi mallet*, *copiarum* Voss. 2. et Lovel. 3. ac 4. *conjungi malle, at copiarum* Leid. 2. et Lov. 1. *conjungi malle, ad copiarum* Voss. 1. Tum *sibi satis* Lovel. 4. Harlej. et edd. Aldina priores. Deinde *cum* deficit in Voss. 2. at *cum Decio Publio* praeferunt Leid. 2. et Lov. 1.

bi cum P. Decio, et numquam nimium hostium fore. Sin collega quid aliud malit, at sibi L. Volumnium
4 *darent adjutorem.* Omnium rerum arbitrium et a populo, et a senatu, et ab ipso collega, Fabio permissum est. et quum P. Decius se in Samnium vel in Etruriam proficisci paratum esse ostendisset, tanta laetitia ac gratulatio fuit, ut praeciperetur victoria animis, triumphusque, non bellum, decretum
5 consulibus videretur. Invenio apud quosdam, extemplo, consulatu inito, profectos in Etruriam Fabium Deciumque, sine ulla mentione sortis provin-

Mox copula *et* exsulat a prioribus edd. Primus eam Aldus restituit. servant eamdem etiam omnes scripti.

Sin collega quid aliud malit, at sibi L. Volumnium darent adjutorem] *Si collega* Harlej. et edd. ante Frobenianam anni 1535. V. ad 4, 5, 6. *sine collega* Portug. Gaertn. et Haverk. Tum *quid aliud mallit* Florent. et Leid. 1. Deinde *ac sibi L. Volumnium* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Portug. Gaertn. et Haverk. frequenti scribarum lapsu. V. ad 3, 61, 4. *at* hic ponitur pro *tum.* V. infra ad 24, 37, 11. Tandem *adjutorium* Gaertn.

§. 4. *Et a populo, et a senatu, et ab ipso collega, Fabio*] *et ab populo, et ab senatu* Haverk. Ultima vox non adparebat in Lovel. 4. sed ea transposita *et ab ipso Fabio collega* legit Leid. 2.

Quum P. Decius se in Samnium vel in Etruriam proficisci] Praenomen Decii, quod in omnibus prioribus edd. deerat, primus addidit Cl. Jac. Gronovius. Et recte. Omnes enim codd. mei, uno excepto Harlej. id constanter servant. Deinde *τὸ se* deest in Leid. 2. et Lovel. 1. Tum *vel in Samnium, vel in Etruriam* Lovel. 4. *in Samnium vel Etruriam* Lovel. 3. Sed, amasse Livium praepositiones repetere, supra vidimus ad 6, 28, 6.

Tanta laetitia ac gratulatio fuit, ut praeciperetur victoria animis] *vel gratulatio* Voss. 2. et Lovel. 3. *et gratulatio* Harlej. et Gaertn. Deinde *perciperetur* Voss. 2. Lovel. 2. 3. Portug. Gaertn. et Haverk. Male. Supra 9, 5, 11. *Omnia tristiora experiundo factura, quam quae praeceperant animis.* 31, 49, 8. *Non id, quod animis praeceperant, questus est.* 38, 20, 1. *Non cominus pugnam, sed procul locis obpugnandis futuram, praeceperat animo.* V. ad 6, 26, 2. Alibi saepe ita peccasse librarios, supra dixi ad 7, 26, 8.

Triumphusque, non bellum, decretum] *triumphusque ante decretum bellum* Lov. 4. *triumphusque, quam bellum, decretum* Voss. 2. et Lovel. 3. atque ita se in Pall. duobus melioribus invenisse, supra testati sunt Geb-

ciarum certaminumque inter collegas, quae expo-
sui. Sunt, quibus ne haec quidem certamina ex- 6
ponere satis fuerit. adjecerunt et Appii criminatio-
nes de Fabio absente ad populum, et pertinaciam
adversus praesentem consulem praetoris, contentio-
nemque aliam inter collegas, tendente Decio, ut
suae quisque provinciae sortem tueretur. Conftare 7
res incipit ex eo tempore, quo profecti ambo con-
sules ad bellum sunt. Ceterum, antequam consu-
les in Etruriam pervenirent, Senones Galli multitu-
dine ingenti ad Clusium venerunt, legionem Roma-

hardus ad Livii 7, 20, 8. et Gronovius ad 5, 21, 15. idque accipiunt, quasi scripsiffet Livius *triumphus potius, quam bellum, decretum.* V. etiam Gebh. ad Liv. 23, 9, 8. Optimi tamen in vulgatum conspirant; quos nunc sequi praeftat.

§. 5. *Invenio apud quosdam, extemplo, consulatu inito, profectos in Etruriam Fabium Deciumque*] *Apud quosdam invenio* Lovel. 2. Deinde *extemplo consulatus initio* Lovel. 4. qui etiam praefert *profectum*, et mox *certaminum, quae inter collegas exposui:* quod pofterius etiam exftat in Gaertn.

§. 6. *Sunt, quibus ne haec quidem certamina exponere satis fuerit*] *nec haec quidem certamina* Lovel. 2. Haverk. et edd. ante Aldum. V. ad 1, 10, 3. Tum *satis fuit* Klock. Male. V. ad 42, 66, 9. De cauffa erroris v. ad 40, 14, 11.

Adjecerunt et Appii criminationes de Fabio absente] *adjecerint* Florent. Leid, uterque, Lovel. 1. 4. Harlej. Portug. et edd. quas vidi, usque ad Heinsii Elzevir. Deinde *comminationes de Fabio* Gaertn. Vox autem ultima omittitur a librariis Voff. 2. Leid. 1. et Lovel. 2. 3. ac 4. Mox *consulem praesentem* Lovel. 4. et *praetorem*, pro *praetoris*, Voff. 2. et Lovel. 3. *PIR*, id eft *populi Romani*, Florent. V. ad 31, 10, 4. Sed eamdem vocem non agnoscit Haverk.

Contentionemque aliam inter collegas] *contemtionemque* Lovel. 1. *concionemque* Lovel. 4. V. paullo ante hoc lib. ad c. 23, 4. Mox *provinciae sortes*, pro *sortem*, Voff. 2. et Lovel. 3.

§. 7. *Constare res incipit ex eo tempore, quo profecti*] Cl. Ant. Perizonius ad marginem Livii scribendum conjecit *quod profecti:* ut sensus sit, res, quod ambo consules ad bellum profecti sunt, incipit conftare ex eo tempore; atque ita illud, quod conftare dicat, referatur ad ambos consules ad bellum profectos; in genere enim, *Constare res incipit*, dici non poffe putat, quum aeque incertum adhuc poftea sequatur §. 10. *Deletam quoque ibi legionem* etc. [*ad bellum* omittit Veith.]

8 nam caſtraque obpugnaturi. Scipio, qui caſtris praeerat, loco adjuvandam paucitatem suorum militum ratus, in colle, qui inter urbem et caſtra erat, aciem
9 erexit. Sed, ut in re subita, parum explorato itinere ad jugum perrexit, quod hoſtes ceperant, parte alia egreſſi. ita caesa ab tergo legio, atque in medio, quum hoſtis undique urgueret, circumventa.
10 Deletam quoque ibi legionem, ita ut nuncius non

Legionem Romanam castraque obpugnaturi] Pall. duo *castraque oppugnatum*. GEBH. Ita et Lovel. 2. 3. 4. et Leid. 1. Praeterea *legationem Romanam* Lovel. 3. V. ad 7, 30, 14. Paullo ante *in Etruriam venirent*, pro *pervenirent*, edd. Rom. anni 1472. et Parm.

§. 8. *In colle, qui inter urbem et castra erat, aciem erexit*] *in collem* etc. *aciem erexit* legendum, in margine Livii suspicatur Cl. Ant. Perizon. Atque ita etiam praeferunt Portug. et Hearnii Oxon. B. Si melioris notae codd. consentirent, omnino in contextum recepiſſem. Ita enim paſſim Livius loqui solet. Supra 2, 31, 5. *Perpulere, ut forte temere in adversos montes agmen erigerent.* 3, 18, 7. *In clivum Capitolinum erigunt agmen.* 4, 22, 6. *Erecta in arcem via est.* 7, 34, 9. *Nec erigere agmen in captum super se ab Decio tumulum.* 9, 31, 14. *Dum in adversum clivum erigitur agmen.* hoc lib. c. 14, 14. *Adscensu abdito a conspectu erigere in montes agmen.* 21, 32, 8. *Erigentibus in primos agmen clivos adparuerunt montani.* 25, 36, 8. *In tumulum quidem perfacile agmen erexere.* 28, 15, 10. *Cunctantibus in adversum collem erigere aciem Romanis.* 27, 2, 5. *Ita tamen aciem instruxerunt, ut Poenus dextrum cornu in collem erigeret.* Silius Ital. 3, 512.

Nec mora, commotum promissis ditibus agmen
Erigit in collem.

Deinde *inter castra et urbem* alio ordine Portug. Gaertn. et Haverk.

§. 9. *Quod hostes ceperant, parte alia egressi*] Ita demum Gruterus in ultima ed. dedit. Omnes priores legunt *aggressi*, quod ſupereſt in Voſſ. 2. Lov. 2. 4. Harlej. Portug. Gaertn. Klock. Haverk. et Hearnii Oxon. N. L. 2. B. et C. *agressi* in Voſſ. 1. et Lovel. 1. *adgressi* in Florent. et Leid. 1. Ea vox deficit in Lovel. 3. *egressi* in uno tantum Lovel. 3. obvium fuit. Praeterea *hostes ceperunt* Gaertn. et *parte altera* Lovel. 2. V. ad Epit. Liv. 50.

In medio, quum hostis undique urgueret, circumventi] Pall. duo *cum hostes undique vigerent.* GEBH. Similiter etiam Voſſ. 2. *quum hostes undique urgerent* Lovel. 3. Portug. et Haverk. V. ad 5, 50, 2. *quum hostibus undique urgeretur* Lovel. 4.

§. 10. *Deletam quoque ibi legionem*] *Tò ibi* non agnoscit Voſſ. 2. Sed, transpositis vocibus, *De-*

supereſſet, quidam auctores sunt; nec ante ad consules, qui jam haud procul a Clusio aberant, famam ejus cladis perlatam, quam in conspectu fuere Gallorum equites, pectoribus equorum suspensa geſtantes capita, et lanceis infixa, ovantesque moris sui carmine. Sunt, qui Umbros fuiſſe, non Gallos, tradant; nec tantum cladis acceptum: et circumventis pabulatoribus cum L. Manlio Torquato legato

11 (line 1), 12 (line 6)

letam quoque legionem ibi praeferunt Portug. et Haverk.

§. 11. *Nec ante ad consules, qui jam haud procul a Clusio aberant*] *ad cons.* Florent. et Lovel. 4. *ad consulem* Lovel. 2. *ab consulibus* Lovel. 3. Tum *quam haud procul a Clusio aberant* Voſſ. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. *quia jam haud procul a Clusio aberant* Portug. *ab Clusio* Voſſ. 2. Gaertn. et Lovel. 3. quorum poſterior etiam cum Lovel. 2. Flor. et Leid. 1. *aberat* exhibet. *qui jam haud procul ab Usio erat* Lovel. 4. Mox verbis sequentibus *fuere in conspectu*, alio ordine, Leid. 1. *in conspectu fuerunt* Lovel. 4.

Pectoribus equorum suspensa gestantes capita, et lanceis infixa, ovantesque moris sui carmine] Diod. Sic. l. 5. p. 212. Τῶν δὲ πεσόντων πολεμίων τὰς κεφαλὰς ἀφαιροῦντες περιάπτουσι τοὺς αὐχένας τῶν ἵππων· τὰ δὲ σκῦλα τοῖς θεράπουσι παραδόντες ᾑμαγμένα λαφυραγογοῦσι παιανίζοντες καὶ ᾄδοντες ὕμνον ἐπινίκιον. V. Antiq. lect. 2, 6. GEBH. Similia de Gallis, pugnam cum cantu inchoantibus, infra 21, 28, 1. *Galli obcursant in ripam cum variis ululatibus cantuque moris sui, quatientes scuta super capita, vibrantesque dextris tela.* c. 42, 3. *Cum sui moris tripudiis arma raptim capiebat.* De Hispanis 23, 26, 9. *Erumpunt igitur agmine e castris, tripudiantes more suo.* 25, 17, 5. *Armatum exercitum decurrisse cum tripudiis Hispanorum, motibusque armorum et corporum, suae cuique genti adsuetis.* De Gallis Asiaticis 38, 17, 4. *Ad hoc cantus inchoantium proelium, et ululatus, et tripudia, et quatientium scuta in patrium quemdam morem horrendus armorum crepitus.* Ceterum duae priores voces non adparent in Hearnii Oxon. C. ut nec vox *gestantes* in Gaertner. Praeterea *ovantes moris sui carmine* Lovel. 2. *ovantesque moris carmine* Gaertn. et Haverk. *ovantesque moris sui certamine* Leid. 2. et Lovel. 1.

§. 12. *Sunt, qui Umbros fuisse, non Gallos, tradant: nec tantum cladis acceptum*] *Umbros fuisse, non Gallos fuisse, tradant* Gaertn. *Umbros fuisse, non Gallos, tradunt* Hearnii Oxon. C. V. ad 42, 66, 9. Tum *nec tantum cladis exceptum* Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. B. V. supra hoc lib. ad c. 18, 9. *et gladiis acceptum* Leid. 1.

Circumventis pabulatoribus cum L. Manlio Torquato lega-

Scipionem propraetorem subsidium e castris tulisse, victoresque Umbros, redintegrato proelio, victos
13 esse, captivosque eis ac praedam ademtam. Similius vero est, a Gallo hoste, quam Umbro, eam cladem acceptam; quod, quum saepe alias, tum eo anno, Gallici tumultus praecipuus terror civita-
14 tem tenuit. Itaque praeterquam quod ambo consules profecti ad bellum erant cum quatuor legionibus, et magno equitatu Romano, Campanisque mille equitibus delectis, ad id bellum missis, et socio-

to] Pal. pr. *populationibus.* tert. *populatoribus.* GEBH. Priorem lectionem inveni in Lovel. 3. posteriorem in Lovel. 4. et Gaertn. *Pabulari* et *Populari* etiam supra commutantur hoc lib. c. 3, 6. *circumactis* insuper est in Gaertn. Deinde *tum L. Manlium Torquatum legatum* Lovel. 2. [*circumventis speculatoribus. Tum L.* Veith.]

Scipionem propraetorem subsidium e castris tulisse] *Scipiopionem pro praetore* Voss. 2. Lovel. 3. et Hearnii Oxon. N. Atque ita edidit Sigonius. V. Cl. Dukerum supra ad cap. praec. §. 11. et quae infra notantur ad 23, 30, 19. *Scipionem praetorem* Oxon. L. 2. *Scipionem propti* Leid. 2. Tum *subsidium castris tulisse* Leid. 2. et Lovel. 1. Mox *redintegrando proelio*, pro *redintegrato*, Voss. 2. Praeterea τὸ *esse* deficit in Harlej. et edd. ante Aldum; voces *eis ac praedam ademtam* in Gaertn.

§. 13. *Similius vero est, a Gallo hoste, quam Umbro, eam cladem acceptam*] *Similius vero est, Gallo hoste* Leid. 1. Lovel. 3. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. [*Similiusque vero* Veith.] *ab Gallo hoste* Portug. Gaertn. et Haverk. Tum *eadem cladem* Harlej.

§. 14. *Campanisque mille equitibus delectis, ad id bellum missis*] *Campanis quoque mille equitibus* Lovel. 2. Tum *deletis* Lovel. 1. a m. 1. V. ad 9, 37, 8. Deinde *ad id bellum misisse sociorum nominisque Latini majorem exercitum* Voss. 2. et Lovel. 3. ac 4. *misisset sociorum* Leid. 1. Paullo ante τὸ *quod* exsulat a Voss. 2. et Haverk.

Majore exercitu, quam Romani] Ultima duo vocabula mihi vehementer sunt suspecta. J. FR. GRON. Vide tamen an non potius sit ad sententiam et mitius *et sociorum nominisque Latini majore exercitu; etiam Romani alii duo exercitus.* Sic τὸ *etiam* c. 30, 1. *Et praeter ingentem inlatam populationibus agrorum hosti cladem, pugnatum etiam egregie est.* JAC. GRON. Fortassis *quam Romano.* DUK. *majores quam Romani alii duo exercitus* Portug. et Oxon. B. Hearnii, qui etiam auctor est, voces Gronovio patri suspectas non adparere in L. 1. Klockius vero testatur, alios legisse,

rum nominisque Latini majore exercitu, quam Ro-
mani; alii duo exercitus haud procul urbe Etruriae 15
oppositi, unus in Falisco, alter in Vaticano agro.
Cn. Fulvius et L. Postumius Megellus, propraetores
ambo, stativa in eis locis habere jussi.

XXVII. Consules ad hostes, transgresso Apenni- 1
no, in agrum Sentinatem pervenerunt. Ibi quatuor
millium ferme intervallo castra posita. Inter hostes 2
deinde consultationes habitae: atque ita convenit,
ne unis castris miscerentur omnes, neve in aciem

quam Romanorum; quod mihi tamen nullo loco obcurrit.

§. 15. *Cn. Fulvius et L. Postumius Megillus propraetores*] Vet. lib. et lapides Capitolini *L. Postumius Megellus*. SIG. His a populo imperium extra ordinem datum videtur. DUK. *Cum Fulvius* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. V. ad 8, 18, 13. *L. Fulvius* Hearnii Oxon. L. 2. Deinde *prope*, pro *propraetores*, Voss. 2. Leid. 1. et Lovel. 2. 3. ac 4. *praetores* edd. Rom. anni 1472. et Parm. *promptores* Portug. An et hic legendum *pro praetoribus*? V. paullo ante ad §. 12. In verbis praecedentibus *procul ab urbe*, addita media praepositione, Haverk. V. ad 24, 28, 1. In sequentibus *habere jussit*, pro *jussi*, Voss. 2. *haberi jussit* Lovel. 4. *haberi jussi* Lovel. 3.

§. 1. *Consules ad hostes, transgresso Apennino, in agrum Sentinatem pervenerunt*] Plinius 3, 14. *Setinates* in Umbris ponit. Ptolemaeus [3, 1.] *Sentinum* oppidum non longe a Spoleto memorat. Idem Annius meminit eorum super eodem fragmento circa vetus Clusium. In Plinio litera *n* omissa videtur. GLAR. Forte *transgressos Appenninum*. J. FR. GRON. Consules antea in agro Clusino fuisse, ex cap. praec. intelligitur; in eoque Gallos et Samnites etiam cum Romanis pugnasse, auctor est Polyb. 2, 19. Non poterat autem ex agro Clusino in Sentinatem veniri, nisi superato Apennino. Unde probabilis est conjectura Gronovii. Nisi tamen quis putet, Livium verbo *transgredi* hic passive, ut grammatici dicunt, uti, quemadmodum Cicero *adgredi* apud Voss. 3. de Analog. 6. DUK. *pervenere* Lovel. 4. *perveniunt* Gaertn. *pugnaverunt* Leid. 2.

Ibi quatuor millium ferme intervallo castra posita] *quatuor millia* Voss. ambo, Leid. 2. Lovel. 3. Harlej. et edd. usque ad Froben. anni 1531. Tum *fere* Lovel. 4. et Gaertn. V. ad 37, 38, 5. Hinc vox *castra* deficit in Voss. 2. Tandem *opposita* legit Lov. 2.

§. 2. *Atque ita convenit, ne unis castris miscerentur omnes*] *et ita convenit* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. et Portug. *et ita conveniunt* Haverk. Sed prima vocula non adparet in Gaertn. Deinde *ut ne unis castris* legunt

3 descenderent simul. Samnitibus Galli, Etruscis Umbri adjecti. dies indicta pugnae: Samniti Gallisque delegata pugna: inter ipsum certamen Etrusci Um-
4 brique jussi castra Romana obpugnare. Haec consilia turbarunt transfugae Clusini tres, clam nocte ad Fabium consulem transgressi. qui, editis hostium

Harlej. omnesque edd. usque ad Jac. Gronovium, qui *τὸ ut* omisit; sed facti rationem in notis non reddidit. Aldus etiam in contextu neglexit; verum inter errata iterum revocavit. Sane *ut* in nullo apud me cod. exstat, nisi forte in Florent. et Klock. ex quibus nihil notatur, licet edd. cum quibus conlati sunt, *ut ne* exhibeant. Hearnius etiam, *ut ne* edens, ita in Oxoniensibus invenisse videtur, quia, *ut* a Gronov. omissum notans, Mstorum tamen ei consentientium non meminit. *ut ne* junctim posita apud Plaut. Terent. Cicer. Ovid. aliosque optimos scriptores passim obcurrere, viri docti idonea exemplorum copia late docuerunt. V. Hadr. Cardin. de serm. Latin. p. 382. et Cel. Burm. ad Phaedri 4. fab. 24, 14. Utrum vero Livius illis, qui ita loqui soliti fuerint, adnumerari debeat, et an etiam hoc loco ita locutus sit, dubito. Certe plerique codd. aperte hic ignorant *τὸ ut*, unus tantum defendit, et is quidem haud magnae auctoritatis; reliquorum dubium est testimonium. At *τὰ ut ne* in vulgatis edd. infra obcurrunt 34, 17, 8. *Id ut ne fiat, uno modo arbitror caveri posse.* 42, 41, 10. *Si est in foedere ita scriptum, ut ne tueri me regnumque meum liceat.* et 45, 23, 4. *Consecuti sumus, ut ne ab utraque parte gratiam iniremus.* Verum eorum locorum primi lectionem dubiam faciunt codd. scripti; duorum reliquorum auctoritatem id minuit, quod ex unico tantum cod. cujus librarius facile errare potuit, edita sit haec pars operis Liviani, praeterquam quod etiam ultimi integritati non sine caussa controversiam moverit Gronovius. In his similibusque, ubi scriptura dubia est, et utraque aeque probari potest, genium cujusque scriptoris consulendum arbitror, ac videndum, an et alibi simili locutione usus fuerit. Et ea caussa est, quod non admittam lectionem cod. Traject. 2. apud Val. Max. 1, 6. ext. 1. *Claudatur hoc exemplo talium ostentorum domestica relatio, ut ne* etc. *e coelesti templo ad privatas domos non consentaneos usus transtulisse videar.* Alibi enim Valer. Max. ita loqui non memini. Vulgo autem *τὸ ut* omittitur. Hic vero rem arbitrio lectoris permitto: ego Gronovium sequor. Ceterum *neu unis castris* Leid. 2. *neuanis castris* Lovel. 1. *ne in unis castris* Lovel. 4. Paullo ante *consulationes* Florent. et Lovel. 1.

§. 3. *Samnitibus Galli, Etruscis Umbri adjecti. dies indicta pugnae*] Pal. sec. margini appictum habet *dies inde dicta pugnae*. GEBH. *Samnites Gallis, Etruscis Umbri* Lovel. 4. *Samnitibus Galli Umbris adjectis. dies pugna* Leid. 2.

Samniti Gallisque delegata pugna] Vet. lib. *Samnitibus*

consiliis, dimissi cum donis, ut subinde, ut quaeque res nova decreta esset, exploratam perferrent.
Consules Fulvio, ut ex Falisco, Postumio, ut ex 5
Vaticano exercitum ad Clusium admoveant, summaque vi fines hostium depopulentur, scribunt. Hujus 6
populationis fama Etruscos ex agro Sentinate ad

Gallisque. SIG. *Samnitibus Gallisque* ex MSS. corrigere se aït Sigonius. Atqui sic ediderunt omnes ab Andrea usque ad Frobenium. Soli apud me Gryphius et Curio *Samniti*. Et hoc quum per se magis placet, tum eo ducere video scriptos. Voss. prior, Rott. et Helm. *Samnitiis Gallisque*. Vossianus alter plane *Samniti Gallisque*. J. FR. GRON. *Samnitiis* etiam Leid. 2. Lovel. 1. et Gaertn. *Samniti* Florent. Leid. 1. et Lovel. 2. 3. ac 4. Et ita praeter edd. quas memorat Gronovius, praeferunt omnes edd. a Frobeniana anni 1535. usque ad Sigonium. Et hanc lectionem recepi. Ita enim Livius orationem variare solitus est. Supra 2, 45, 3. *Vejens hostis Etruscique eo magis praepropere agere*. 3, 6, 3. *Ea conluvio urbanos et agrestem, confertum in arta tecta, aestu ac vigiliis angebat*. 4, 18, 5. *Dictator dextro cornu adversus Faliscos, sinistro contra Vejentem Capitolinus Quinctius intulit signa*. Et eodem cap. §. 8. *Eques maxime resistebat; equitumque longe fortissimus ipse rex trahebat certamen*. 23, 41, 13. *Crebras excursiones in agrum Hirpinum et Samnites Caudinos fecit*. 24, 9, 8. *Sic postea Papirium Carviliumque adversus Samnites Bruttiosque et Lucanum cum Tarentino populum consules declaratos*. 30, 4, 7. *Neglegentia, ut fit, apud Poenos Numidamque orta cavendi, ne quid hostile interim paterentur*. V. etiam infra ad 35, 40, 6. Praeterea *et Gallis quibus delegata pugna* Lovel. 2. *Gallis qui delegata pugna* Leid. 1. *deligata* Portug. Ita etiam quidam scripti variant supra hoc lib. c. 20, 12.

§. 4. *Editis hostium consiliis dimissi cum donis, ut subinde, ut quaeque res*] *dictis hostium consiliis dimissi* Hearnii Oxon. L. 1. *editis hostium consiliis dimissis* Haverk. V. ad 6, 3, 8. Tum *et subinde ut quaeque res* idem Haverk. *ut subinde quaeque res* Voss. 2. Paullo ante vox *transfugae* deficit in Gaertn. *tres* in Leid. 1. [*cum dono sunt ut subinde* Veith.]

§. 5. *Summaque vi fines hostium depopulentur, scribunt*] Vox *vi* deficit in Portug. Tum *fines hostium populentur* legit Haverk. V. ad 10, 12, 7. *fines hostium depopularentur* Gaertn. *fines hostium depopulent* Leid. 2. et Lovel. 1. a m. 1. At Livius deponentibus forma activa uti non solet. V. ad 1, 17, 2. Potius existimo, ejus vocis ultimas literas *ur*, quae terminatio passivi est, et per compendium scribi solebat, a librariis omissas esse. V. ad 10, 10, 1. Deinde *scribit* Lovel. 3. Paullo ante *Consuli Fulvio ex Falisco* Voss. 2. Hinc *ex Otricano*, pro *ex Vaticano*, Lovel. 4. Deinde *ad Clusinum admoveant* Leid. 2. *ad Clusium admoverant* Gaertn.

§. 6. *Hujus populationis fama*

suos fines tuendos movit. Instare inde consules, ut absentibus iis pugnaretur. per biduum lacessiere proelio hostem. biduo nihil dignum dictu actum.
7 Pauci utrimque cecidere: magisque irritati sunt ad justum certamen animi, quam ad discrimen summa rerum adducta. tertio die descensum in campum
8 omnibus copiis est. Quum instructae acies starent, cerva fugiens lupum e montibus exacta per campos

Etruscos ex agro Sentinate etc. *movit*] Polybius 2, [29.] ubi de hac re loquitur. *Καὶ συμβαλόντες πᾶσι τοῖς στρατοπέδοις ἐν τῇ τῶν Σεντινατῶν Χώρᾳ πρὸς τοὺς προειρημένους, τοὺς μὲν πλείστους ἀπέκτειναν.* †. „Conveniebat, ut diceret, ubi et quis esset ille ager: sed nesciebat. In Umbris est.„ †. SIG. *Hujus depopulationis* Lovel. 4. V. modo ad §. praec.

Per biduum lacessiere proelio hostem. biduo nihil dignum dictu actum] *lacessierunt proelio hostem* Lovel. 4. *lacescere hostem proelio* Portug. a m. 1. *lacescere proelio hostem* Portug. a m. 2. Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. *lacessere proelio hostem* Leid. 1. Lovel. 2. Harlej. Gaertn. et Haverk. Deinde *biduum nihil dignum dictu actum* Harlej. *biduo nihil dignum dictum, atque pauci* Haverk. Paullo ante *Inde instare consules* Lovel. 2. *Instante inde consule* Portug. et Gaertn. [Veith.]

§. 7. *Ad discrimen summa rerum adducta. tertio die descensum in campum omnibus copiis est*] *addita* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 4. Gaertn. et Haverk. *addicta* Leid. 1. et Lovel. 2. V. ad 6, 15, 9. *ad discrimen summae rerum adducti* Klock. Vox *die* deficit in Voss. 2. Leid. 1. et Lovel. 2. 3. 4. *τὸ est* in Portug. *descensum ad campum* praefert Lovel. 3. In praecedentibus verbis *ceciderunt* Lovel. 4. et *magis irritati* Gaertn. *sunt* vero exsulat ab edd. Rom. anni 1472. et Parm.

§. 8. *Cerva fugiens lupum e montibus exacta per campos inter duas acies decurrit*] *fugiens lupum montibus exacta* Lovel. 2. *fugiens lupum e montibus lupus* Voss. 2. et Lovel. 3. *fugiens lupum ex montibus exterrita* Lovel. 4. *fugiens lupum e montibus acta* editi ante Aldum. Verum; Livium verbis cum praepositione compositis eamdem praepositionem in regimine addidisse, vidimus ad Praefat. §. 11. et quidem *exacta e montibus*, ut *exigere e corpore* apud Plaut. in Captiv. 4, 1, 61. *Jam ego ex corpore exigam omnes maculas moerorum tibi.* Cic. 2. de Orat. 48. *Neque reges ex hac civitate exigi, neque tribunos plebis creari etc. sine nobilium dissensione potuisse.* [*per campum* Veith.] Deinde *discurrunt* Voss. 2. et Lovel. 3. *discurrit* Leid. 1. Lovel. 2. 4. et Hearnii Oxon. C. [Veith.] Male. Ex locis enim editis, ut hic ex monte, non *discurritur*, sed *decurritur*. Supra 1, 12, 8. *Mettus Curtius ab Sabinis princeps ab arce decucurrerat.* 6, 33, 11. *Nec impetus Tus-*

inter duas acies decurrit: inde diversae ferae, cerva ad Gallos, lupus ad Romanos cursum deflexit. Lupo data inter ordines via; cervam Galli confixere. Tum ex antesignanis Romanus miles, ***Illac fuga,*** 9
inquit, ***et caedes vertit: ubi sacram Dianae feram jacentem videtis. Hinc victor Martius lupus, integer et intactus, gentis nos Martiae et conditoris nostri admonuit.*** **Dextro cornu Galli, sinistro Samni-** 10

culanorum decurrentium ex superiore loco sustinent. 26, 10, 6. *Quum ex arce Capitolioque clivo publico in equis decurrentes quidam vidissent.* V. Cel. Burm. ad Quinctil. 7, 7. p. 642. Et ita flumina a fontibus *decurrere* ad mare dicuntur. Liv. 38, 13, 7. *Maeander, ex arce summa Celaenarum ortus, media urbe decurrens.* Phaedr. 1. fab. 1, 8.

A te decurrit ad meos haustus liquor.

ubi v. Cel. Burm. Neque eo patrocinium τῷ *discurrit* parari potest, quod lupus ad Romanos, cerva ad Gallos flexerint cursum; nam de eo demum seq. verbis agitur. Hic Livius eorum decursum ex montibus describit. Verba haec similiter alibi commutantur. V. ad 21, 33, 4.

Diversae ferae, cerva ad Gallos, lupus ad Romanos cursum deflexit] *divisae ferae* Voss. 2. Lovel. 3. et Haverk. Male. *Diversae ferae* est in varias partes currentes. V. ad c. 33. hujus lib. §. 10. Hinc *cursum ad Romanos lupus deflexit* Portug. et Gaertn. *lupus ad Romanos deflexit*, voce una omissa, Haverk. quomodo saepe Cic. loquitur. Verum reliqui codd. in eamdem vocem retinendam conspirant.

§. 9. *Ex antesignanis Romanus miles, Illac fuga, inquit, et caedes vertit*] *ex antesignariis Romanus miles* Voss. 2. Lovel. 3. et Gaertn. V. ad Livii 4, 47, 2. *ex antesignanis Romanis miles* Hearnii Oxon. N. [Veith.] Tum *Illa fuga, inquit, et caedes vertit* Voss. 2. et Lovel. 3. *In hac fuga, inquit, et caedes erit* Gaertn. [*erit* etiam Veith.] *Illos fuga, inquit, et caedes vertit* Lovel. 4. Ejus librario displicuisse videtur *vertit* sine casu positum; quum tamen *vertit*, pro vertit se, Livio quam frequens sit. V. ad 2, 62, 2. Paullo ante *conflixere*, pro *confixere*, Voss. 2. Lovel. 3. 4. Gaertn. et Haverk. Mox autem *ut sacram Dianae feram*, pro *ubi sacram*, Gaertn. V. ad 24, 15, 1. *ubi sacrae Dianae feram* Portug. et Haverk. Deinde prodigiose corruptus Lovel. 4. *Huic victor Riareus lupo.*

§. 10. *Adversus Samnites Fabius primam ac tertiam legiones pro dextro cornu*] *adversusque Samnites* Voss. 2. et Lovel. 3. Hinc addito praenomine *Q.* vel *Quintus Fabius* Voss. ambo, Leid. ambo, Lovel. 1. 2. 3. 4. Florent. Portug. Gaertn. Haverk. Exc. Pithoei, et Hearnii Oxon. N. B. ac C. quorum auctoritate eam lectionem recepi. Qui praenomen primus omisit, id conve-

tes constiterunt. adversus Samnites Q. Fabius primam ac tertiam legiones pro dextro cornu; adversus Gallos pro sinistro Decius quintam et sextam
11 instruxit. secunda et quarta cum L. Volumnio proconsule in Samnio gerebant bellum. Primo concursu adeo aequis viribus gesta res est, ut, si adfuissent Etrusci et Umbri, aut in acie, aut in castris, quocumque se inclinassent, accipienda clades fuerit.
1 XXVIII. Ceterum, quamquam communis adhuc Mars belli erat, necdum discrimen fortuna fecerat, qua datura vires esset, haudquaquam similis pugna
2 in dextro laevoque cornu erat. Romani apud Fa-

nire existimavit, quia Fabii collega Decius mox nullo etiam ornabatur. Sed v. quae notantur supra ad 4, 49, 1. Deinde *primam ac tertiam aciem legionem* Lovel. 1. *primam ac tertiam legionem* Voss. 2. Leid. ambo, Lovel. 2. 3. 4. Harlej. Portug. Gaertn. Haverk. Exc. Pithoei, Hearnii Oxon. L. 2. N. B. C. [Veith.] et edd. antt. Sed recte Frobenius anno 1535. *legiones* reposuit; quod etiam Florent. et Voss. 1. servasse videntur Supra hoc lib. c. 18, 3. *Quum jam L. Volumnius consul cum legionibus secunda ac tertia profectus in Samnium esset.* ubi plerique codd. similiter peccant. V. quae ibi notantur. In verbis praecedentibus ac sequentibus *dextero*, pro *dextro*, et *instruxerunt*, pro *instruxit*, Lovel. 4. etiam *Quintus Decius* Lovel. 1. Verum is non *Quinti*, sed *Publii*, praenomen habuit.

§. 11. *In Samnio gerebant bellum*] *qui in Samnio gerebat bellum* Lovel. 4. *gerebat* etiam Voss. ambo, Leid. ambo, Lovel. 1. 2. 3. Harlej. Gaertn. Exc. Pithoei, Hearnii Oxon. C. et excusi usque ad Froben. qui anno 1535. *gerebant* restituit.

Adeo aequis viribus gesta res est] *res gesta est* Haverk. *gesta est res* Leid. 1. Sed τὸ *est* exsulat a Lovel. 2. qui mox praefert *in acie aut in castra*. Deinde *quicquam*, pro *quocumque*, Lovel. 4.

§. 1. *Haudquaquam similis pugna in dextro laevoque cornu erat*] *et haudquaquam* Voss. 2. Lovel. 3. et Portug. [Veith.] Sed τὸ *et* ex vocis praecedentis ultimis literis natum est. V. ad 39, 18, 8. *et haud quamquam* Leid. 1. Lovel. 2. 4. ac Gaertn. *haud quamquam* Lovel. 1. V. ad 7, 26, 8. Deinde *simul pugna* Leid. 2. et Lovel. 1. Eodem modo librarios errasse, supra vidimus ad 6, 25, 10. *similis pugno* Leid. 1. *similis pugnam* Voss. 2. Deinde *in dextro laevoque erat*, omissa voce *cornu*, Voss. 2. Leid. 1. et Lovel. 2. 3. ac 4. In verbis praecedentibus *adhuc* exsulat ab Har-

bium arcebant magis, quam inferebant, pugnam; extrahebaturque in quam maxime serum diei certamen: quia ita persuasum erat duci, et Samnites et 3
Gallos primo inpetu feroces esse, quos sustineri satis sit; longiore certamine sensim residere Samnitium animos: Gallorum quidem etiam corpora into- 4
lerantissima laboris atque aestus fluere; primaque eorum proelia plus quam virorum, postrema minus quam feminarum esse. In id tempus igitur, quo 5
vinci solebat hostis, quam integerrimas vires militi servabat. Ferocior Decius et aetate et vigore ani- 6
mi, quantumcumque virium habuit, certamine pri-

lej. Omnia autem haec *needum discrimen* etc. *laevoque cornu erat* non conspiciuntur in Haverk.

§. 2. *Apud Fabium arcebant magis, quam inferebant, pugnam*] *apud P. Fabium* Leid. 2. et Lovel. 1. qui *Quinti* praenomen habuit. Verum id hic repeti nihil adtinebat. *magis arcebant* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Portug. et Haverk.

Extrahebaturque in quam maxime serum diei certamen] Pall. duo *extrahebatur quoque.* sec. *extrahebaturque quam in quam maxime.* GEBH. *extrahebatur quoque* Lovel. 3. Tum *in quantum maxime serum diei* Voss. 1. *in quantum maxime diei serum* Leid. 2. et Lovel. 1. V. ad 5, 4, 1. *serum in quam maxime diei certamen* Haverk. *maxime iniq diei certamen,* relicta hoc modo lacuna, Lovel. 4. *Serum diei,* ut 7, 8, 5. *Castrorum obpugnatione, quia serum erat diei, abstinuere.* ubi vide.

§. 3. *Gallos primo inpetu feroces esse, quos sustineri satis sit*] Pal. sec. cum Campani ed. *quos sustinere satis sit.* GEBH. Non aliter etiam Portug. Gaertn. et Haverk. Praeterea *in primo inpetu feroces esse* Haverk. *primo inpetu esse feroces* Leid. 1. Sed *esse* omittit Gaertn. Mox *longo certamine,* pro *longiore,* Lovel. 4. Tum *sensum residere,* pro *sensim,* Voss. 2. et Lovel. 1. *sensisse residere* Haverk. Vox denique *animos* non comparet in Portug.

§. 4. *Primaque eorum proelia plus quam virorum, postrema*] *primaque esse eorum proelia* Voss. 2. Leid. 1. et Lovel. 2. 3. ac 4. qui omnes praeter primum mox *esse* omittunt. Deinde *postremo* Lovel. 1. Paullo ante *laboris ac aestus* Lovel. 2. Male. V. hoc lib. ad c. 36, 17.

§. 5. *Quam integerrimas vires militi servabat*] Pall. pr. tertiusque *quam integerrimas vires milites servabant.* GEBH. Ita etiam Lovel. 3. et 4. sed *vires militum servabat* Lovel. 2. *vires militibus servabat* Hearnii Oxon. C. Vulgatum, quod optimi ser-

mo effudit. et, quia lentior videbatur pedestris pu-
7 gna, equitatum in pugnam concitat: et ipse, for-
tissimae juvenum turmae inmixtus, orat proceres
juventutis, in hostem ut secum inpetum faciant: du-
plicem illorum gloriam fore, si ab laevo cornu et
8 ab equite victoria incipiat. Bis avertere Gallicum
equitatum. iterum longius evectos, et jam inter me-
dia equitum agmina proelium cientes, novum pu-

vant, verius esse videtur. V. ad 7, 35, 2.

§. 6. *Quia lentior videbatur pedestris pugna, equitatum in pugnam concitat*] Pal. sec. *in pugnam concivit*. GEBH. Ita et Portug. atque Hearnii Oxon. B. sed *in signa concivit* Gaertn. *in pugnam colciût* Haverk. Vulgatum recte tuentur reliqui. *concitare in pugnam*, ut *concitare in fugam* 22, 17, 6. *Dum majore metu concitant se in fugam*. Et ita *concitare se in hostem*, de quo v. ad 8, 39, 7. *concire* et *concitare* saepe commutantur. V. ad 9, 37, 1. *in pugnam excitat* Oxon. C. Praeterea *levior videbatur* Haverk. Paullo ante *Ferocius Decius* idem Haverk. Tum verbum *habuit* non adparet in Portug. et Gaertn. quemadmodum nec *primo* in Voss. 2. cujus loco *pretio* est in Lovel. 3.

§. 7. *Fortissimae juvenum turmae inmixtus, orat*] *ferocissimae juvenum turmae* Leid. 2. et Lovel. 3. V. ad 28, 42, 4. *Ferocior* modo praecessit; inde adhuc menti scribarum obhaesit. Deinde *inmixtus erat* Voss. 2. Lovel. 3. 4. et Haverk.

Ut secum in hostem inpetum faciant] Tres Pall. eleganti trajectione *in hostem ut secum inpetum faciant*. GEBH. Ita tantum non omnes etiam mei voces transponunt; eamdemque trajectionem jam Cl. Jac. Gronovius in contextum recepit.

§. 8. *Bis avertere Gallicum equitatum*] *Hiis avertere* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. *Bis advertere* Voss. 2. Lovel. 3. et Gaertn. V. ad 6, 23, 8. Mox *etiam inter media*, pro *et jam*, Leid. 1. Lovel. 1. 2. 3. 4. Gaertn. et Haverk. V. ad 39, 10, 6. Tandem *novum pugnae conferunt genus*, pro *conterruit*, Leid. 1.

§. 9. *Essedis carrisque superstans armatus hostis*] Pall. pr. et tert. *carrisque super circumstans*. GEBH. An ergo carris etiam utebantur in proelio, et in aciem hostium invecti ex iis pugnabant? Hoc nusquam proditum inveni; sed Gallos aliosque barbaros carros in expeditionibus adhibuisse ad onera atque inpedimenta vehenda, et castra valli instar iis circumdanda. V. Scheffer. 2. de Re vehic. 28. Fortassis scripserat *carpentisque*: ex iis enim pugnare solitos Gallos, notum est; unde mox dicit, quosdam tradidisse, *mille carpentorum* in exercitu Gallorum fuisse. Verum quidem est, quae alii *carpenta* vocant, ea ab aliis *esseda* dici; sed tamen, diversa

gnae conterruit genus; essedis carrisque superstans 9
armatus hostis ingenti sonitu equorum rotarumque
advenit, et insolitos ejus tumultus Romanorum con-
terruit equos. Ita victorem equitatum velut lympha- 10
ticus pavor dissipat: sternit inde ruentes equos vi-
rosque inprovida fuga. Turbata hinc etiam signa 11
legionum: multique inpetu equorum ac vehiculo-
rum raptorum per agmen obtriti antesignani: et

vehiculorum genera fuisse, ostendit idem Scheffer. c. 17. et 23. DUK. *esesis carrisque* Harlej. *essendis carrisque* Leid. 2. et Lovel. 1. *redis carrisque* Lovel. 2. Gaertn. et Hearnii Oxon. N. ac C. [*Rhedis Carisque* Veith.] *essedis currisque* Voss. 2. *hesidis cartisque* Portug. quae lectio conjecturam Cl. Dukeri non nihil juvare videtur. Deinde *super circumstans* Voss. 2. Leid. 1. et Lovel. 2. 3. et 4. [*ingenti hinnitu equorum* Veith.]

Et insolitos ejus tumultus Romanorum conterruit equos] Omissa copula *et* Pal. sec. *insolitus ejus tumultus Romanorum conterruit equos.* Reliqui quoque repraesentant *insolitus.* Vulgata lectio verissima est. GEBH. *Tò et* exsulat etiam a Portug. et Haverk. Praeterea *insolitus ejus tumultus* Florent. Voss. uterque, Leid. uterque, Lovel. 1. 2. 3. Gaertn. et Haverk. *insolitus tumultus ejus* Lovel. 4. Locutio minus obvia, ut *insolitus* cum casu secundo construatur, librariis indoctis displicuisse videtur. Verum, similiter *insolens* genitivo jungi, variis exemplis docuit Cortius ad Sallust. Catil. 3. Et ita *insuetus* apud Liv. 6, 34, 6. *Quum ad id, moris ejus insueta, expavisset minor Fabia.* Ita et *adsuetus* 38, 17, 5. *Romanis Gallici tumultus adsuetis etiam vanitates notae sunt. inconsuetus* aqud Silium 11, 282.

— — — *stupet inconsuetus opimae*
Sidonius mensae miles.

Ipsum *insolitus* apud Sallust. 1. Histor. *Genus armis ferox et servitii insolitum.* Praeterea *contrivit equos* Gaertn.

§. 10. *Ita victorem equitatum velut lymphaticus pavor dissipat*] Prima vox abest ab Hearnii Oxon. L. 1. Deinde *lymphatus pavor* Lovel. 4. Ita *lymphatus cursus* Silius 1, 458.

— — — *ruit ocius amens*
Lymphato cursu, atque ingentes deserit actus.

Ubi v. quae notantur. Sed praestat, ut vulgatum servemus, quod reliqui omnes tuentur. Apulej. l. 8. p. 214. *Incitante tibiae cantu lymphaticum tripudium.* Plinius 26, 8. *Semen ejus potum lymphatica somnia facere dicitur.*

Sternit inde ruentes equos] Pall. duo *sternitque inde ruentes equos.* GEBH. Ita et Voss. 2. ac Lovel. 3. *sternit inde equos ruentes* Harlej. et editi ante Aldum. Mox *virosque inprovida fuga turbatos. Hinc etiam* Lovel.

insecuta, simul territos hostes vidit, Gallica acies nullum spatium respirandi recipiendique se dedit.
12 Vociferari Decius, *Quo fugerent? quamve in fuga spem haberent?* obsistere cedentibus, ac revocare fusos. deinde, ut nulla vi perculsos sustinere pot-
13 erat, patrem P. Decium nomine compellans, *Quid ultra moror,* inquit, *familiare fatum? datum hoc*
nostro

2. 3. et Voss. 2. *virosque interrita fuga turbatos. Hinc etiam* Klock.

§. 11. *Multique inpetu equorum ac vehiculorum*] *multoque inpetu* Leid. 2. Lov. 1. Gaertn. et Haverk. Paullo ante *Turbata etiam hinc signa* Harlej. In verbis sequentibus *antesigniani* Lovel. 2. *ante signa legionum* Haverk. *ante signa legionum signavi* Gaertn. *ante signa legionum signani* Hearnii Oxon. N. et L. 2. Lectio inde nata videtur, quod margini olim adscriptum fuerat, *antesignanos* esse, qui erant *ante signa legionum*.

Simul territos hostes vidit, Gallica acies nullum spatium respirandi recipiendique se dedit] *simul ac territos hostes vidit* Haverk. et Port. neque aliter Gaertn. nisi quod duas postremas voces non agnoscat. V. ad 6, 1, 6. *simul territos hostes avida* sine sensu Lovel. 2. Tum *respirandique* omissa voce Leid. 2. et Lovel. 1. *respirandi respiciendique* Gaertn. Male. Quod *recipere se* hoc loco dixit, id exprimit *recipere animum a pavore* 2, 60, 10. *Mox ut respirandi superior locus spatium dedit, recipiendique a pavore tanto animum.* et 44, 10, 1. *A pavore eo, quo adtonitus fuerat, recepto animo.*

§. 12. *Vociferari Decius, Quo fugerent? quamve in fuga spem haberent*] Pall. sec. ac tert. *quamve in fugam spem haberent?* GEBH. *Vociferare Decius* Voss. 2. Leid. 1. Lov. 2. 3. 4. Harlej. Port. Gaertn. Haverk. Hearnii Oxon. B. C. et omnes editiones, Sigonianis exceptis, usque ad Modium. Eodem modo se etiam in omnibus Pall. invenisse, Gebhardus testatus est ad 7, 12, 14. Quin etiam quum nihil notetur ex Florent. et Klock. qui conlati sunt cum edd. *Vociferare* exhibentibus, illi quoque ita legisse videntur. Male. V. supra ad 8, 38, 13. Deinde *quamve in fugam spem haberent* Voss. 2. a m. 1. *quam veri fugam spem haberent* Gaertn. *quam in fugam spem haberent* Haverk. *quave in fuga spem haberent* Hearnii Oxon. L. 2.

Revocare fusos. deinde, ut nulla vi perculsos sustinere poterat] *revocare suos* Portug. Gaertn. Haverk. et Hearnii Oxon. B. Sed recte alii vulgatum tuentur. V. ad 41, 18, 11. Deinde τὸ *vi* deficit in Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. ejus loco *in* praefert Lovel. 3. V. ad 7, 33, 8. Tum *percussos* Voss. 1. et Leid. 2. V. ad 1, 27, 10.

§. 13. *Quid ultra moror, inquit, familiare fatum? datum*

nostro generi est, ut luendis periculis publicis piacula simus. Jam ego mecum hostium legiones mactandas Telluri ac Diis Manibus dabo. Haec locutus M. 14
Livium pontificem, quem, descendens in aciem,
digredi vetuerat ab se, praeire jussit verba, quibus
se legionesque hostium pro exercitu populi Romani
Quiritium devoveret. Devotus inde eadem precatio- 15
ne eodemque habitu, quo pater P. Decius ad Veserim

hoc nostro generi est] *q. ultro morar* Lovel. 3. *quid ultra mover* Gaertn. Tum *familiare factum* Lovel. 4. in contextu. V. ad 3, 40, 9. Deinde *hoc nostro generi datum est* Haverk. *τὸ est* exsulat a Lovel. 4.

Jam ego mecum legiones hostium mactandas Telluri ac Diis Manibus dabo] Nescio quo sensu Pall. pr. ac tert. *Jam ego mecum legiones hostium metandas Telluri ac Diis Manibus dabo.* GEBH. *Jam ergo mecum hostium legiones* Lovel. 2. V. ad 37, 53, 11. *hostium legiones* etiam Voss. ambo, Leid. ambo, Lovel. 1. 3. 4. Portug. Gaertn. et Haverk. quod tot testium fide recepi. Deinde *metandas* etiam Lovel. 3. et 4. *mecandas* Leid. 1. Inlustrando autem Livio ad marginem adscripsit Cl. Perizonius locum Suet. in Tiber. 75. *Pars Terram matrem Deosque Manes orarent, ne mortuo sedem ullam, nisi inter inpios, darent.*

§. 14. *Quem, descendens in aciem, digredi vetuerat ab se*] Pall. duo meliores *adgredi*. Legendum inde *abgredi vetuerat ab se. Abgredi* veteres dixerunt, ut *abambulare*, pro discedere ab aliquo. GEBH. *adgredi* etiam Voss. 2. Leid. 2. et Lovel. 2. 3. ac 4. unde Gebhardus *abgredi* scribendum conjicit, quod non magis placet, quam *amigrare* supra 1, 34, 7. et *amittere* pro amandare 4, 12, 9. Tota vox *digredi* omissa est a librario Haverk. *egredi* habet Hearnii Oxon. L. 2.

Se legionesque hostium pro exercitu populi Romani Quiritium devoveret] *se legiones hostium* Haverk. Tum *populi Romani Quiritum* quaedam ex vett. edd. cum Leid. 2. V. ad 3, 20, 7. *populi Romani Quiritumve* Portug. et Haverk. *populi Romani Quiritiumve* Gaertn. *populi Romani Quiritiumque* Lovel. 2. V. ad 1, 32, 13. Denique *devoverat* idem Lovel. 2.

§. 15. *Quo pater P. Decius ad Veserim bello Latino se jusserat devoveri*] *quo pater Decius*, omisso praenomine, Harlej. Deinde *ad Vexerim* Lov. 2. *ad Ve....* Lovel. 3. *ad Vesenum* Voss. 2. et Portug. *ad Vesevum* Gaertn. *Vesevus* est Vesuvius. V. ad 8, 8, 19. Jam autem Decius pater devovit se ad Vesuvium et ad Veserim. Supra 8, 8, 19. *Pugnatum est haud procul radicibus Vesuvii montis, qua via ad Veserim ferebat.* Quum autem plerique et optimi *ad Veserim* servent, aut saltem eorum vestigia eo ducant, id retinendum judico. Et ita proelium, quo Decius se devovit,

16 bello Latino se jusserat devoveri. Quum secundum
sollemnes precationes adjecisset, *prae se agere sese*
formidinem ac fugam, caedemque ac cruorem, coe-
17 *lestium, inferorum iras: contacturum funebribus di-*
ris signa, tela, arma hostium; locumque eumdem
18 *suae pestis et Gallorum ac Samnitium fore.* Haec ex-
secratus in se hostesque, qua confertissimam cerne-

ad Veserim accidisse, tradunt etiam Cic. 1. de Fin. 7. 3. de Off. 31. Valer. Max. 6, 4, 1. et Aurel. Vict. de Vir. inlustr. 26. et 28. Praeterea *in bello Latino* Voss. 2. Lovel. 2. 3. 4. Portug. Gaertn. Haverk. et Hearnii Oxon. L. 1. N. B. ac C. Sed praepositionem additam non requiro. Liv. 23, 21, 7. *Ceciderant pugna Cannensi.* ubi vide. Valer. Max. 1, 7, 3. *Somnium, quod duo consules P. Decius et T. Manlius Torquatus Latino bello viderunt.* Aurel. Vict. in Vir. inlustr. 28. *Consul bello Latino filium suum, quod contra imperium pugnasset, securi percussit.* Sallust. in Catil. 52. *A. Manlius Torquatus bello Gallico filium suum, quod is contra imperium in hostem pugnaverat, necari jussit.* Ita *ludis*, pro tempore, die ludorum, supra inlustravimus ad 2, 36, 1. Paullo ante *eadem deprecatione*, pro *precatione*, Hearnii Oxon. C. Verum mox dixit *secundum sollemnes precationes.* et supra 9, 5, 3. *Quid enim aut sponsoribus in foedere opus esset aut obsidibus, ubi precatione res transigitur.*

§. 16. *Prae se agere sese formidinem ac fugam*] *praesagere sese formidinem* Lovel. 4. *posse agere sese formidinem* Leid. 2. et Lovel. 1. *pro se agere sese formidinem* Gaertn. Nihil muta. *prae se agere*, ut 1, 7, 4. *Tiberim fluvium, prae se armentum agens, nando trajecerat.* 5, 45, 5. *Viderant eos congregatos agmine praedam prae se agentes.* 38, 18, 15. *Cum conjugibus ac liberis, quae ferre atque agere possint, prae se agentes portantesque, Olympum montem petere. ante se agere* dixit Nepos in Datam. 3. *Dextra manu clavam, sinistra copulam, qua vinctum ante se Thyum agebat.*

Coelestium, infernorum iras] Vet. lib. *infernorumque iras.* SIG. *infernorumque iras* est lectio Pal. sec. producta quoque Sigonio. Reliqui duo *coelestium, inferorum iras.* GEBH. *infernorumque iras* etiam Portug. et Hearnii Oxon. B. *infernorum iras*, ut ante Sigonium edebatur, Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Harlej. Gaertn. Haverk. et Oxon. N. *inferorumque iras* Lovel. 2. et Neapol. Latinii. *inferorum iras* Florent. Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 3. 4. et, ut silentium Hearnii indicare videtur, reliqui Oxonienses. Gronovius primo *inferorumque* edidit; postea anno 1665. in sec. edit. notarum ad c. 24, 14. copulam tollendam monuit, atque ipse *inferorum* in contextum recepit. Utrum tamen *infernorum* malis, parum interesse existimat. Cui adsentior. V. ad 1, 32, 9. Quum tamen *inferorum iras* in optimis Mstis legatur, eum ita recte edidisse existimo.

bat Gallorum aciem, concitat equum: inferensque se ipse infestis telis est interfectus.

XXIX. Vix humanae inde opis videri pugna potuit. 1 Romani, duce amisso, quae res terrori alias esse solet, sistere fugam, ac novam de integro velle instaurare pugnam. Galli, et maxime globus cir- 2 cumstans consulis corpus, velut alienata mente,

§. 17. *Contacturum funebribus diris signa*] Pall. duo *contracturum funebribus diris signa.* quo alludunt quoque veterrimae editiones. GEBH. *contracturum* Voss. uterque, Lovel. 1. 2. 4. Harlej. Portug. Gaertn. Haverk. Florent. et edd. Frobeniana anni 1531. priores. Pejus *contractaturum* dedit Lovel. 3. V. ad Liv. 2, 5, 2. Deinde *funeribus* Voss. 1. a m. 1. Lovel. 4. Harlej. Portug. Gaertn. et Haverk. In verbis sequentibus *ac Gallorum ac Samnitium* Florent. Voss. ambo, Leid. ambo, Lovel. 1. 2. 3. et Gaertn. *ac Samnitum ac Gallorum* Haverk. *ac Gallorum et Samnitium* Lov. 4.

§. 18. *Haec exsecratus in se hostesque, qua confertissimam*] *Exsecratus in se hostesque*, omisso pronomine *Haec*, Voss. 1. et Leid. 2. *Exsecratus in se hostes* Lovel. 1. *Haec exsecratus in se ac hostes* Portug. *Haec exsecratus in se hostes* Gaertn. et Haverk. Tum *quam confertissimam* Leid. 1. et Lovel. 1. Deinde *citat equum*, pro *concitat*, Voss. 2. et Lov. 3. Verum *equum citatum* memorat quidem Livius supra 7, 41, 3. ubi alia exempla vide; at *citare equum* pro incitare, concitare, an Livius dixerit, admodum dubito: praeterquam quod codices reliqui alteram lectionem tueantur.

Inferensque se ipse infestis telis est interfectus] Pall. duo *auferensque se ipse infestis telis interfectus.* GEBH. *auferensque se ipse infestis telis* Voss. 2. et Lovel. 3. *inferensque se ipsum infestis telis* Voss. 1. Lovel. 1. Gaertn. Portug. et Hearnii Oxon. N. L. 2. ac B. Male. V. ad 2, 19, 5. *inferensque se ipsis infestis telis* Haverk. *inferensque ipse se infestis telis* Lovel. 4. *inferensque se ipse hostium telis* Lovel. 2. Neque hoc placet. *infesta tela* inlustrantur supra 2, 46, 7. Deinde *interfectus est* Harlej. Portug. Gaertn. Haverk. omnesque edd. usque ad Jac. Gronovium, qui voces transposuit. Ei vero reliqui codd. adsentiuntur.

§. 1. *Quae res terrori alias esse solet*] Pal. sec. *terrori aliis esse.* tert. *in terrori aliis esse.* GEBH. *terroris aliis esse* Portug. *terrori alia esse* Leid. 1. *terrori aliis esse* Gaertn. et Hearnii Oxon. N. ac B. *terrori esse*, media voce omissa, Haverk. Paullo ante *humanae tñ opis* idem Haverk. Compendia scribendi *tñ*, id est *tamen*, et *iñ*, id est *inde*, ob ductuum similitudinem in Mstis commutari, supra vidimus ad 5, 18, 8. In verbis sequentibus *τὸ ac* deficit in Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1.

§. 2. *Galli, et maxime globus circumstans consulis corpus*] *Et Galli, et maxime globus* Gaertn. Tum *circumstans*

vana incassum jactare tela. torpere quidam, et nec
3 pugnae meminisse, nec fugae. At ex parte altera pontifex Livius, cui lictores Decius tradiderat, jusseratque propraetorem esse, vociferari, *Vicisse Ro-*
4 *manos, defunctos consulis fato. Gallos Samnitesque Telluris matris ac Deorum Manium esse. Rapere ad se ac vocare Decium devotam secum aciem; fu-*

consulis corpori Haverk. [*mente et vana* Veith.] In verbis sequentibus alio ordine *et nec pugnae, nec fugae meminisse* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Portug. et Haverk. *et nec fugae, nec pugnae meminisse* Gaertn. *Tò et* omiserunt editi Aldo priores.

§. 3. *Jusseratque propraetorem esse, vociferari*] Vetustissima editio *pro praetore esse.* Pall. tres *jusseratque prope esse.* Paullo ante enim dixerat c. 28, 14. *Abgredi vetuerat ab se.* GEBH. Pall. et Vossiani *jusseratque prope esse.* Helm. *prope propraetorem esse.* Alius et Andreas *jusseratque propraetore esse.* Et hoc verum: ut infra c. 30, 6. *L. Volumnium proconsule ducem*, Voss. et c. 31, 5. *Partim Ap. Claudius praetor, partim L. Volumnius proconsule sequeretur*, Sigonianus, Th. Voss. Helm. ubi etiam malim *sequerentur.* J. FR. GRON. *jusseratque propt. pop. Rom. esse.* Klock. *jusseratque propep. tr. esse* Florent. *jusseratque prope esse* Voss. ambo, Leid. ambo, Lovel. 1. 2. 3. 4. Portug. Gaertn. et Hearnii Oxonienses omnes. *jusseratque pro praetore esse* Haverk. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. Gronovii emendationem probavit etiam Cel. Dukerus supra ad c. 25, 11. V. ad 23, 30, 19. Tum *et vociferari* addita vocula Haverk. Paullo ante *Ac ex parte altera*, pro *At*, Gaertn. V. supra ad 3, 61, 4.

Vicisse Romanos, defunctos consulis fato] *defunctos consules* Lovel. 3. et Gaertn. *defuncti consules* Harlej. Adparet, librarios, qui vulgatum mutarunt, sensum Livii minime adsecutos esse. Recte autem Budaeus, ad l. 2. §. 12. ff. de Act. emti, sensum hunc constituebat: Romanos consulis sese devoventis spontanea morte ab inminentibus periculis liberatos et exemtos. Alia plura hujus locutionis exempla ibidem laudavit. Praeterea *facto* Voss. 2. et Lovel. 3. V. ad 3, 40, 9.

§. 4. *Rapere ad se ac vocare Decium*] *Rapere ad se Decium* reliquis omissis Hearnii Oxon. C. *Rapere ad se, advocare Decium* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Portug. Gaertn. et Oxon. N. ac B. eodem erroris genere, quo *accrescentem* pro *ad crescentem* in quibusdam Mstis datum erat supra 2, 45, 12. Mox *formidinis plena esse*, mediis omissis, Harlej. *formidinis plena apud hostes esse* Lovel. 4. quae lectio ex glossa interpretis nata est. *ad* enim hic ponitur pro apud. V. supra ad 7, 7, 4.

§. 5. *Superveniunt deinde his restituentibus pugnam*] *resistentibus pugnae* Pal. sec. GEBH. Ita etiam inveni in Portug. Gaertner, et Haverk. Supra 2, 19, 10. *Pugnam parumper restituit.* c. 47, 1. *Proelio ex parte una re-*

riarumque, ac formidinis plena omnia ad hostes esse. Superveniunt deinde his restituentibus pugnam 5
L. Cornelius Scipio et C. Marcius, cum subsidiis ex novissima acie jussu Q. Fabii consulis ad praesidium collegae missi. ibi auditur P. Decii eventus, ingens hortamen ad omnia pro republica audenda.
Itaque quum Galli structis ante se scutis conferti 6

stituto. 3, 60, 11. *Restituitur pugna.* 4, 38, 5. *Restituitur omnibus locis pugna.* et alibi saepe.

Cornelius Scipio et C. Marcius cum subsidiis ex novissima acie] Vet. lib. *L. Cornelius Scipio.* SIG. Pall. tres, ut et Camp. ed. *L. Cornelius Scipio.* Scipionis praenomen in uno tantum Harlej. deesse video. Sed contra Marcii praenomen omittitur in Leid. 1. Lovel. 2. 3. 4. et apud Hearnium in Oxon. L. 2. qui utriusque nomina in Oxon. L. 1. hoc modo scripta invenerat *L. Scipio et M. Cornelius.* Praeterea *cum subsidiis a novissima acie* Portug. *cum subsidiis et novissima acie* Haverk. *cum subsidiis et ex novissima acie* Gaertner. duplici lectione juncta. *cum subsidiis et nova acie* Voss. 1. Lovel. 1. et apud Hearnium margo Oxon. N. *et* atque *ex* alibi saepe commutantur. V. ad 26, 45, 1. Gellius credidit, Ciceronem verbis *novissimus* et *novissime* tamquam non Latinis abstinuisse, 10. Noct. 21. Certatim tamen viros doctos eum erroris arguisse, et tria ex Cic. loca, quibus usus est, laudasse, ad Gellium observavit Cl. Jac. Gronovius. Similiter *novissimus* saepe apud Livium obcurrit. Ita 2, 42, 2. *Invisum erat Fabium nomen plebi propter novissimum consulem.* c. 59, 7. *Volsci novissimos adoriuntur.* 3, 61, 9. *Perruptis ordinibus elati ad novissimam aciem.* 22, 2, 3. *Jussit novissimos ire equites.* 31, 37, 6. *Revertentem in transitu fluminis et novissimo agmine adortus.* 42, 57, 11. *Abeuntium novissimum agmen adgrederentur.*

Jussu Q. Fabii consulis ad praesidium collegae missi] *jussuque Fabii consulis* Voss. ambo, Lovel. 1. 2. 3. 4. Leid. 2. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. *jussu Fabii ad collegam missi*, reliquis omissis, Portug. et Haverk. neque aliter Gaertn. nisi quod, addita a principio voce, legat *cum jussu Fabii ad collegam missi.*

Ibi auditur P. Decii eventus] *ubi* conjicit Latinius, atque ita est in Leid. 2. Harlej. 1. Portug. Gaertn. et Hearnii Oxon. B. Sed sine caussa. *ibi* enim est tum. V. ad Livii 2, 35, 2. *auditur ibi* Voss. 2. Deinde *auditus P. Decii eventus* Haverk.

Ingens hortamen ad omnia pro republica audenda] *ingens hortatur* Voss. 2. *ingens hortamen fuit* Portug. Videri posset, orationem ex vestigiis codicum ita integrandam esse, *ibi auditus Decii eventus, ingens hortamen fuit* etc. vel *ibi auditus Decii eventus ingens, hortatur ad omnia* etc. Sed, Livium intercisis orationibus saepissime gavisum esse, infra videbimus

starent, nec facilis pede conlato videretur pugna;
jussu legatorum conlecta humi pila, quae strata
inter duas acies jacebant, atque in testudinem ho-
7 stium conjecta. quibus plerisque in scuta, verutis
in corpora ipsa fixis, sternitur cuneus; ita ut ma-

ad 21, 36, 4. *ingens certamen* habet Gaertn. Deinde *omnia pro populo Romano audenda* apud Hearnium Oxoniens. N. et L. 2. [Veith.] V. ad 9, 26, 8.

§. 6. *Structis ante se scutis conferti starent*] *strictis ante se scutis conferti starent* Lovel. 2. et Gaertn. V. ad 3, 50, 3. *strictis ante sese scutis confertis starent* Voss. 2. Sed ultima litera τοῦ *confertis* ex principio vocis sequentis adhaesit. V. ad 28, 25, 5. *ante sese* etiam Lovel. 2. *confertim* vero edd. Rom. anni 1472. ac Parm. Mox *pede collocato*, pro *collato*, Hearnii Oxon. N. V. infra hoc lib. c. 32, 5.

Conlecta humi pila, quae strata inter duas acies jacebant] Planius esset, *collecta pila, quae humi strata inter duas acies jacebant.* Juvenal. satyr. 8, 78. *Stratus humi palmes.* Si in ordinanda structura jungenda sunt haec *collecta humi*, quaerendum est, an alii quoque dicant *colligere aliquid humi.* DUK. Plinius ita loquitur 8, 42. *Jam pila humi conlecta equiti porrigunt.* Id autem ex doctrina Sanctii in Minerva 4, 4. p. 641. et 649. positum foret pro collecta ex solo vel terra humi. Ceterum *inter duas acies strata* Lovel. 4. *strata inter acies duas* Gaertn.

§. 7. *Quibus plerisque in scuta, plerisque verutis in corpora ipsa fixis*] Vox *plerisque* ante *verutis* abest a tribus Pall. secundus autem *verutisque in corpora ipsa fixis* legit. GEBH. Scripti posterius *plerisque* non agnoscunt, ut et fidus ille Andreas: sed non diu passi sunt mali correctores. Tarvisinae et Venetae jam ante quingentesimum supra mille annum, ut numeramus, editis adjectum est. Beccarius secuit et contraxit *quibus plerisque verutis in corpora.* Juntas particulam tantum addidit, *in scuta, verutisque.* Nobis a prima discedere religio, *quibus plerisque in scuta, verutis in corpora ipsa fixis.* Partem ait haesisse scutis, partem, quae teretiore essent mucrone, et facilius penetrabant, veruta quippe, ipsa etiam corpora attigisse. 34, [39, 4.] *Ex adverso missa tela, nulla in corporibus, rara in scutis haerebant.* Sed varietatis illius causa error vulgaris existimantium, *plerique*, ut et *pars*, vel *partim, alii, alter*, et similia hujusmodi locis necessario bis poni. Caesar 3. belli Civ. [29.] *Plerasque naves in Italiam remittit ad reliquos milites equitesque transportandos: pontones, quod est genus navium Gallicarum, Lissi relinquit.* J. FR. GRON. Unus Harlej. lectionem a Gronovio damnatam tuetur. Sed voce *plerisque* posteriori loco omissa *verutisque in corpora ipsa fixis* legunt Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 2. 3. Portug. Gaertn. Haverk. et Hearnii Oxon. B. ac C. [Veith.] itaque ante Juntam exhibuit Aldus, et postea reliqui omnes excusi usque ad Frobenium, qui anno 1531. lectionem jure a Gronovio damnatam revocavit. *ve-*

gna pars integris corporibus adtoniti conciderent. haec in sinistro cornu Romanorum fortuna variaverat. Fabius in dextro, primo (ut ante dictum 8 est) cunctando extraxerat diem: deinde, postquam nec clamor hostium, nec impetus, nec tela missa,

rutis in ipsa corpora fixis Voss. 2. quod praeter ed. Rom. anni 1472. etiam superest in Parm. Eam vero etiam Gronovius in prima ed. notarum ad l. 31, 21. genuinam lectionem esse judicavit. Neque esset, quod ei adversarer, nisi singularis lectio, quam in optimis codd. Florent. et Leid. 1. inveni, aliud quid latere suspicionem injecisset. Exhibent autem *verarisque rutis in corpora ipsa fixis*. Neque ab illis dissentit Lovel. 4. nisi quod *ruptis*, pro *rutis*, legat. Hinc in mentem venit Livium reliquisse *rarisque verutis in corpora ipsa fixis*. Vox autem *rarisque* hic necessaria videtur. Si enim omnia veruta, vel pleraque veruta, (si eam vocem subintelligendam esse existimemus) quae inter duas acies humi collecta, et in testudinem hostium conjecta erant, in corpora ipsa fixa fuissent, num addi haec verba possent *magna pars integris corporibus?* At recte potuerunt, si ex vestigiis codd. legamus *rarisque verutis*. Neque multum abit locus, quem ex 34, 39, 4. Gronovius ad haec verba advocavit. Ceterum *in secuta*, pro *in scuta*, Haverk. Praepositio *in* abest a Voss. 2.

Magna pars integris corporibus adtoniti conciderent] Hoc loco magna pars integris corporibus attoniti conciderunt. Paulo post, de iisdem loquens, *Galli*, inquit, *testudine facta conferti stabant*. Sed Gallorum certe hostis fuit Livius, ut id multis ex locis colligitur. GLAR. An Livius absolvi poterit criminis, cujus eum Glareanus accusat, si statuamus, verba, quae infra obcurrunt, *Galli testudine facta conferti stabant*, pertinere ad res in dextro cornu eodem momento gestas, de quo illa, quae in sinistro acciderunt, referens dixerat, *quum Galli, structis ante se scutis, conferti starent?* praesertim, quum verba, quae eodem §. sequuntur, etiam innuant, Gallos testudinem fecisse, ne telis Romanorum vulnerarentur. Id si placet, verba, ad quae Glareanus haec adnotavit, ad tempus posterius referenda erunt. Ceterum *adtoniti* non adparet in Lovel. 4. neque etiam mox *Romanorum* in Harlej.

§. 8. *Fabius in dextro cornu primo*] Flor. Voss. uterque, et Mureti libri ablegant *τὸ cornu*. et recte. Nemo enim non videt, satis esse, quod ante sex voces eadem vox conspicitur. J. FR. GRON. Eamdem vocem ignorant, praeter codd. a Gronovio laudatos, Leid. uterque, Lovel. 1. 2. 3. 4. Portug. Gaertn. Haverk. Exc. Pithoei, et Hearnii Oxon. L. 2. et B. quorum auctoritate etiam expunxi. Infra 42, 58, 12. *Dextro cornu praepositus C. Licinius Crassus consulis frater cum omni Italico equitatu, velitibus intermixtis: sinistro M. Valerius Laevinus*. 27, 48, 4. *Claudius dextro in cornu, Livius ab sinistro pugnam instruit*. 33, 8, 3. *Dextrum cornu, elephantis ante signa instructis, in subsidiis reliquit; laevo cum*

9 eamdem vim habere visa; praefectis equitum jussis ad latus Samnitium circumducere alas, ut signo dato in transversos, quanto maximo possent inpetu, incurrerent; sensim suos signa inferre jussit, et
10 commovere hostem. Postquam non resisti vidit, et haud dubiam lassitudinem esse; tum, conlectis omnibus subsidiis, quae ad id tempus reservaverat, et legiones concitavit, et signum ad invadendos ho-

omni levi armatura in hostem vadit. 37, 23, 7. *Ab regiis sinistro cornu, quod ab alto objectum erat, Hannibal, dextro Apollonius purpuratorum unus praeerat.* Et ita alibi saepe.

Cunctando extraxerat diem] Palat. pr. *cunctando exhauserat diem.* quo respicit tert. *exuhat.* Est autem *exhaurire diem* consumere. GEBH. Eodem nos ducit librarius Lov. 3. qui corruptissime *exahserat*, pro *exhauserat*, dedit. Id probasse videtur Gebhardus, et *exhaurire diem* exponit consumere. Sed vellem, vel unum ejus locutionis exemplum adtulisset. Ego vulgatum malo. Ita 28, 15, 3. *Ad id sedulo diem extraxerat Scipio, ut sera pugna esset.* V. ad 22, 18, 9. Ut autem hic *cunctando extrahere*, ita *morando extrahere*, 38, 44, 1. *Quum Aemilius tempus eum morando extracturum diceret.* Ceterum *cantando extraxerit diem* inepte Gaertn. Quasi Fabio cum hoste acerrimo proelium committenti cantandi otium fuisset. Sed sine dubio librarius dare voluerat *contando*, quemadmodum multi pro *cunctando* scribere soliti fuerunt.

Nec tela missa eamdem vim habere visa] *tela emissa* Voss. 2. et Lovel. 3. quam locutionem Livio restituerunt viri docti infra 28, 33, 5. Non tamen uni vel alteri codici tantum tribuo, ut ejus fide vulgatum mutem; praesertim quum et alibi *mittere tela* Livius dixerit. 24, 34, 14. *Ut non solum missa tormento, sed etiam quae pondere suo provoluta essent, graviter in hostem inciderent.* 34, 39, 4. *Ex adverso missa tela nulla in corporibus, rara in scutis haerebant.* (* v. ad 6, 8, 3.) Insuper paullo ante *dein*, pro *deinde*, Voss. 2. Leid. 1. et Lovel. 4. V. supra ad 3, 3, 6.

§. 9. *Jussis ad latus Samnitium circumducere alas*] *missis* Leid. 2. V. ad 9, 43, 2. Deinde *ad latas Samnitium circumducere alas* Lovel. 2. *ad laxata Samnitium circumducere alas* Lovel. 3. *ad lassatas Samnitium circumducere alas* Voss. 2. *ad latera Samnitium* Hearnii Oxon. N. in margine.

In transversos, quanto maximo possent inpetu, incurrerent] *in trusos* Haverk. Deinde *quanto possent maximo inpetu* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. Portug. Gaertn. et Haverk. Tum *concurrerent* Hearnii Ox. C. *moverent* Gaertn. Supra 9, 40, 12. *In transversa latera hostium incurrunt.* 30, 31, 6. *In cuneum hostium ab latere incurrit.*

stes equitibus dedit. Nec sustinuerunt Samnites impetum; praeterque aciem ipsam Gallorum, relictis in dimicatione sociis, ad castra effuso cursu ferebantur. 11
Galli, testudine facta, conferti stabant. 12
Tum Fabius, audita morte collegae, Campanorum alam, quingentos fere equites, excedere acie jubet, et circumvectos ab tergo Gallicam invadere aciem: tertiae deinde legionis subsequi principes, et, qua 13

§. 10. *Quae ad id tempus reservaverat*] Pal. sec. *quae ad tempus ille restauraverat.* suprascriptum tamen *reservaverat.* GEBH. *quae ad tempus illud reservaverat* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. *quae ad id tempus ille reservaverat* Portug. et Gaertn. [Veith.] *quae ad id tempus ille restauraverat* Haverk. Paullo ante *Postquam vero resisti*, pro *non resisti*, Lovel. 4. a m. 1. Deinde *in collectis omnibus subsidiis*, addita praepositione, Voss. 1. et Lovel. 1. a m. 1. [*et* ante *legiones* omittit Veith.]

Signum ad invadendos hostes equitibus dedit] *signa* Gaertn. Tum *ad invadendum hostes* Voss. 2. et Lovel. 3. V. ad 40, 49, 1. Deinde *militibus dedit* Hearnii Oxon. C. quomodo etiam supra variabat ejusdem codicis librarius 8, 7, 9. V. etiam infra ad 21, 5, 13. c. 29, 2. 22, 16, 2. c. 45, 6. c. 51, 2. (* v. ad 38, 13, 3.)

§. 11. *Praeterque aciem ipsam Gallorum, relictis in dimicatione sociis, ad castra effuso cursu ferebantur*] *praeterquam aciem ipsam* Haverk. *perque aciem ipsam* Gaertn. Male. Nam ita *praeter castra praelati* supra est 6, 29, 5. ubi quaedam vide, sed plura ad 28, 42, 3. ubi etiam *per* et *praeter* saepius commutari videbimus. Hinc *in dimicationes sociis* Haverk. ultima litera secundae vocis ex sequentis initio adscita. V. ad 28, 25, 2. Praeterea *cursu effuso feruntur* Voss. 2. Leid. 2. Lovel. 1. 2. Portug. Gaertn. et Haverk. *effuso exercitu feruntur* Harlej. Paullo ante *Nec sustinuere*, pro *sustinuerunt*, Lovel. 4.

§. 12. *Galli, testudine facta, conferti stabant*] *conferti et conterriti stabant* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. *conferti conterriti stabant* Voss. 2. Leid. 1. et Lovel. 2. 3. ac 4. et ita Aldus in contextu edidit; sed inter errata priorem lectionem revocavit. *conferti conterritique stabant* Portug. Gaertn. Haverk. Hearnii Oxon. B. C. et Neap. Latinii. Mox autem voces *audita morte collegae* non adparent in Klock. et Portug.

Quingentos fere equites, excedere acie jubet] *equites fere quingentos* Lovel. 4. *quingentos forte equites* Lovel. 2. *quingentos ferme equites* Portug. Gaertn. et Haverk. V. ad 37, 38, 5. Tum *excedere aciem jubet* Voss. 2. Leid. 1. et Lovel. 3. quam locutionem apud Livium frequenter obcurrere, supra vidimus ad 2, 37, 8. Si itaque plures codices consentirent, in contextum reciperem. *excedere jubet acie* Harlej. et editi ante Aldum.

Circumvectos ab tergo Galli-

turbatum agmen hostium viderent inpetu equitum,
14 instare ac territos caedere. Ipse aedem Jovi Victori spoliaque hostium quum vovisset, ad castra Samnitium perrexit; quo multitudo omnis consternata
15 agebatur. Sub ipso vallo, quia tantam multitudinem portae non recepere, tentata ab exclusis turba
16 suorum pugna est. Ibi Gellius Egnatius imperator

eam invadere aciem] *circumventos ab tergo* Haverk. V. supra hoc lib. ad c. 2, 4. *circumvectos a tergo* Voss. ambo, Leid. ambo, Lovel. 1. 2. 3. 4. omnesque edd. usque ad Gronovianam anni 1665. cui *ab tergo* legenti consentiunt reliqui scripti. Insuper *Gallicam legionem invadere aciem* Lovel. 4.

§. 13. *Qua turbatum agmen hostium viderent inpetu equitum*] *qua turbatum agrum hostium viderent* Voss. 2. et Lov. 3. *qua turbatum hostium agmen viderent* Lovel. 1. et 2. Tum *inpetu viderent equitum* Leid. 1. *viderent inpetu equorum* Lovel. 4.

§. 14. *Ipse aedem Jovi Victori spoliaque hostium quum vovisset*] *Ipse interim aedem Jovi Tutori* Klock. nemine consentiente. Vox *aedem* deficit in Gaertn. ejus loco *eodem* praefert Lovel. 2. Mox *confirmata agebatur* Haverk. *consternata angebatur* Harlej. Neap. Latinii, et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. sollemni scribarum aberratione. V. ad 29, 6, 7.

Agebatur sub ipso vallo. Quia tantam] Censeo interpungas, *ad castra Samnitium perrexit, quo omnis multitudo agebatur. Sub ipso vallo, quia tantam multitudinem portae non recepere, tentata ab exclusis turba suorum pugna est.* J. FR. GRON. Ita interpungunt omnes editiones usque ad Francofurt. anni 1578. in qua datum est *agebatur, sub ipso vallo, quia tantam.* pro quo primus Gruter. anno 1628. substituit *agebatur sub ipso vallo. Quia tantam.*

§. 15. *Portae non recepere, tentata ab exclusis turba suorum pugna est*] *recipere* Leid. 2. *receperunt* Lovel. 4. Deinde *tentata ab exclusis pugna suorum est* Lovel. 4. in textu, sed *turba* in margine additur. *tentata ab exclusis suorum turba pugna est* Haverk. Duae ultimae voces *pugna est* non adparent in Hearnii Oxon. C.

§. 16. *Ibi Gellius Egnatius imperator Samnitium cecidit*] *Ubi*, pro *Ibi*, legit Hearnii Oxon. C. Tum *Gelius* Lovel. 1. 3. Gaertn. Haverk. et editi ante Aldum. Hinc *Egnatius* exsulat ab Harlej. et editis ante Aldum. Sed *Gellius Egnatius*, quum alibi, tum etiam supra h. lib. c. 18, 1. vocatur, ubi vide. Deinde transpositis vocibus *Samnitium imperator* Lovel. 3. Mox etiam *castra capta et Galli ab tergo circumventi* Lovel. 4. *capta castra, Galli a tergo circumventi* Lovel. 3. *a tergo* etiam Voss. 2. omnesque edd. usque ad Gronovianam anni 1665.

§. 17. *Caesa eo die hostium*

Samnitium cecidit. compulsi deinde intra vallum Samnites, parvoque certamine capta castra, et Galli ab tergo circumventi. Caesa eo die hostium vi- 17
ginti quinque millia, octo capta. nec incruenta victoria fuit. Nam ex P. Decii exercitu caesa septem 18
millia; ex Fabii, mille ac ducenti. Fabius, dimissis ad quaerendum collegae corpus, spolia hostium con-

viginti quinque millia, octo capta] *XXIIII millia* Harlej. et edd. ante Aldum, invitis reliquis Mstis. [*hostium* omittit Veith.] Deinde *VIII capta* Oxon. N. apud Hearnium, qui in B. ac C. se invenisse testatur *octo millia capta*. At vocem mediam, quam alii codd. ignorant, non necessario requiri, docebunt, quae infra notabo ad 31, 34, 7. Mox voces *nec incruenta victoria fuit. Nam* desunt in Voss. utroque, Leid. utroque, Lovel. 1. 2. 3. 4. Port. Gaertn. Haverk. et Hearnii Oxon. N. L. 2. B. ac C. [Veith.] at sola vox *victoria* in Harlej.

Ex P. Decii exercitu caesa septem millia; ex Fabii, mille ac ducenti] *ex P. Decii exercitu septingenti* Portug. Gaertn. Haverk. et Hearnii Oxon. B. ac C. [Veith.] *ex P. Decii exercitu caesa VII*c. ejusdem codex N. in margine. *ex P. Decii exercitu septem* Leid. 2. *ex P. Decii exercitu caesa septem* Florent. et Leid. 1. *ex P. Decii exercitu caesa VII* Lovel. 1. et 2. Deinde *et Fabii mille ac ducenti* Hearnii Oxon. B. ac C. [*et Fabii mille ducenti* Veith.] *ex Fabii mille ac trecenti* Harlej. et edd. ante Aldum. *ex Fabii mille et ducenti* Gaertn. *ex Fabii mille ducenti* Voss. 2. *ex Fabii mille ac* Lovel. 3. *ex Fabii mille acc* Florent. et Leid. 1. Quae integerrimorum codicum lectio suspicionem injecit, Livium dedisse *ex Fabii mille septingenti*. Similiter enim *a* librarii dederunt pro ɪↄ, 4, 32, 8. *ac* pro ɪↄc, 3, 62, 8. *ada ccxxx*, pro *ad* ɪↄ*ccxxx*, hoc libro c. 33, 6. *acc*, pro ɪↄcc, c. 34, 3. *accc* pro ɪↄccc, 8, 19, 14. hoc lib. c. 37, 2. et c. 43, 8. Variis aliis modis in hac nota ɪↄ eos lapsos esse, infra videbimus ad 38, 37, 6.

§. 18. *Fabius, dimissis ad quaerendum collegae corpus*] Lego, *Fabius, audita morte collegae, dimissis* (vel *et missis*) *ad quaerendum corpus*. KLOCK. Caussam, cur ita refingeret, Klockius nullam aliam habuisse videtur, quam quia verba *audita morte collegae*, quae supra §. 12. obcurrunt, in Msto suo non invenit; quae quum tamen historiae Livianae necessaria judicaret, hic interposuit. at quanto praestitisset, ea reliquisse, ubi reliqui, uno excepto Portug. constanter exhibent, quam hic interposuisse, ubi a nullo codice agnoscuntur? Ceterum *Q. Fabius* est in Voss. 2. et Lovel. 3. Sed praenomen, quod a reliquis Mstis exsulat, etiam tuto omitti potest.

Conjecta in acervum Jovi Victori cremavit] *convecta in acervum* Lovel. 1. Voss. 1. et a manu altera Voss. 2. Sed v. infra ad 32, 6, 1. *collecta in acervum*

19 jecta in acervum Jovi Victori cremavit. Consulis corpus eo die, quia obrutum superstratis Gallorum cumulis erat, inveniri non potuit. postero die inventum
20 relatumque est cum multis militum lacrimis. Intermissa inde omnium aliarum rerum cura, Fabius collegae funus omni honore laudibusque meritis celebrat.

Neap. Latinii. V. ad 36, 12, 4. Sed nihil mutandum. Infra 41, 12, 6. *Postero die arma lecta conjici in acervum jussit consul, saerumque id Vulcano cremavit.* Deinde *Jovi Victori concremavit* Leid. 1. Verbum *concremare* Livio frequens esse, supra vidimus ad 3, 53, 5. et quidem in hac re eo usus est 8, 30, 8. *Congesta in ingentem acervum hostilia arma subdito igne concremavit.* 38, 23, 10. *Armis hostium in uno concrematis cumulo.* Nec minus in eadem exhibuit verbum *cremare*, ut locus Livii primus docet. Quum itaque utrumque *cremavit* et *concremavit* Livius dicere solitus sit, hic nihil mutandum censeo, quia reliquorum omnium, quam unius licet ex optimis, auctoritas potior est.

§. 19. *Quia obrutum superstratis Gallorum cumulis erat*] *quo obrutum* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 2. Portug. Gaertn. Haverk. et Hearnii Oxon. C. B. atque L. 1. [Veith.] *quia obruptum* edd. Rom. anni 1472. et Parm. quomodo etiam supra peccant librarii 6, 17, 2. Multa similia v. ad 9, 45, 17. Deinde *superstratis Gallorum tumulis* Voss. uterque, Leid. uterque, et Lov. 1. 2. 3. ac 4. Saepe voces *cumulus* et *tumulus* in Mstis confunduntur. V. infra ad 38, 7, 7. et c. 23, 10. N. Heinsium ad Claud. bell. Gildon. 39. ad Ovidii 2. Am. El. 11, 48. et Cel. Burm. ad Ovidii 4. Metam. 240. 255. et 1. Trist. Eleg. 11, 19. (* et 3. Aen. 62.) Similiter *cumulatus* et *tumulatus*. V. ad 22, 50, 7. Caussa est similitudo literarum *c* et *t* in scriptura Longobardica. V. ad 6, 35, 2. Hic nihil mutandum. Infra 22, 59, 3. *Quum prope ad noctem superstantes cumulis caesorum corporum proelium extraxissemus.* Ultima vox *erat* deficit in Portug. Gaertn. et Haverk. quemadmodum etiam *non* in Haverk. et *est* in Lovel. 3. ac Portug.

§. 20. *Intermissa inde omnium aliarum rerum cura*] *Intermissa deinde* Harlej. et Gaertn. quod ex interpretis glossa inrepsit. V. ad 42, 55, 6. Tum *rerum omnium aliarum* Lovel. 4. Tò *inde* exsulat ab Haverk. Mox *laudibus meritis celebrat*, pro *laudibusque*, Portug. et Haverk. *laudibusque celebrat* Gaertn. Male. V. infra ad 26, 50, 13.

§. 1. *Per eos dies ab Cn. Fulvio propraetore res ex sententia gesta*] Vet. lib. *per eosdem dies.* SIG. Ita et omnes non tantum Hearnii Oxonienses, sed et mei, solo excepto Harlej. qui cum edd. vett. *per eos dies* exhibet. Dubito tamen etiam de Florent. unde nihil notatum video, licet editio, cum qua commissus est, *per eos* similiter praeferat. Tum *ab C. Fulvio* Portug. Gaertn. Haverk. et Hearnii Oxon. N. in cujus margine tamen *ab Cn. Fulvio* emendatur. V. ad 7, 3, 3. *ab CON. Fulvio* Leid. 1. Deinde *praetor*

XXX. Et in Etruria per eosdem dies ab Cn. Ful- 1
vio pro praetore res ex sententia gesta; et, praeter ingentem inlatam populationibus agrorum hosti cladem, pugnatum etiam egregie est. Perusinorumque 2
et Clusinorum caesa amplius millia tria, et signa militaria ad viginti capta. Samnitium agmen, 3

Romano Leid. 2. *praetor Roma'* Lovel. 1. sed ex rasura. *proconsule populi dum* Gaertn. *proconsule populi Romani* Voss. ambo, Lovel. 2. 4. et Hearnii Oxon. N. *proconsule pr* Lovel. 3. *proconsule praetore* Haverk. Verisimile est, duplicem lectionem librarios invenisse *pro consule* et *pro praetore*, quam utramque hoc modo jungere voluerunt: quidam vero eorum pro *procons pr.* dederunt *proconsule P. R.* de quo errore v. ad 31, 10, 4. Corruptius erat in priscis editionibus. nam *ab Cn. Fulvio prospere res ex sententia gesta* praefert ed. Rom. anni 1472. *ab Cn. Fulvio proconsule prosperae res ex sententia gesta* Parm.

Et, praeter ingentem inlatam populationibus agrorum hosti cladem] Vet. lib. *nam praeter ingentem*. SIG. Sigonius prodit, legi in suo libro *nam praeter ingentem*. Pall. tres, vetustissimaeque editiones adstipulantur vulgatae lectioni, nisi quod exhibent *illatam populationibus agrorum hosti cladem*. GEBH. *nam praeter ingentem* in uno tantum meorum Portug. obvium fuit; Hearnius etiam ex uno tantum Oxon. B. memoravit. Verum ita dedisse librarios existimo, qui orationem Livianam ex sua sententia male cohaerentem melius connectere voluerunt. V. supra hoc lib. ad c. 17, 10. Voculam vero *et* unus omittit Lovel. 2. Ceterum *allatam* dederunt edd. Paris. anni 1573. et aliae usque ad Gronov. quibus nulli scripti nec veteres edd. adsentiuntur. Et tanto minus *allatam* ferri potuit, quod *adferre cladem* haud temere alibi, certe apud Livium, obcurrat, qui passim *inferre cladem* usurpavit. 2, 63, 7. *Plus cladium, quam intulerant, acceperunt.* 29, 3, 8. *Omnibus pacis modo incuriose agentibus, magna clades inlata.* et alibi saepe.

Pugnatum etiam egregie est] *pugnatum enim egregie est* Hearnii Oxon. B. De hoc errore infra v. ad 36, 41, 3. *pugnatum est et egregie* Gaertn. V. ad 22, 47, 9.

§. 2. *Perusinorumque et Clusinorum caesa amplius tria millia*] Pall. duo, *caesa amplius millia XII.* sec. *caesa amplius milium tria.* GEBH. *caesa amplius millia XII* Voss. 2. et Lovel. 3. *caesa amplius milium tria* Portug. Gaertn. et Haverk. *caesa amplius militum tria millia* Lovel. 4. *caesa amplius milia tria* Florent. Leid. ambo, Lovel. 1. 2. 3. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. quem verborum ordinem in contextum recepi. Insuper *Perusinorum et Clusinorum* Portug. Gaertn. Haverk. et Hearnii N. ac B. Sed, integriores codd. secutus, vulgatum servo: nec tamen censeo, particulam *que* haec verba cum superioribus, a quibus majori interpunctione distinxi, connectere;

quum per Pelignum agrum fugeret, circumventum a Pelignis est. ex millibus quinque ad mille caesi.
4 Magna ejus diei, quo in Sentinati agro bellatum, fama est, etiam vero stanti. sed superjecere quidam

sed vel cum proximo *et Clusinorum*, vel cum remotiori *et signa militaria*. Livius enim modo dixerat, in Etruria egregie pugnatum esse: id nunc duplici argumento probat; interfectorum numero, et signis captis: quae propterea artissime cohaerent. Ad utrum vero *τὸ que* referas, Livius, duo diversa duplici particula jungens, priori loco *que*, posteriori *et* adhibuit, quod ipsi est familiarissimum. Ita 5, 49, 1. *Sed Diique et homines prohibuere redemtos vivere Romanos.* ubi quaedam vide. 21, 30, 2. *Neque ante Hispania excessisse, quam omnes gentesque et terrae eae Karthaginiensium essent.* 22, 44, 5. *Quum Paullus Semproniique et Flaminii temeritatem Varroni objiceret.* 23, 26, 8. *Simul et ad castra tumultus erat, et per agros fugaque et caedes.* 24, 39, 6. *Urbis captae modo fugaque et caedes omnia tenet.* c. 47, 4. *Cogniti inter se quidam Arpinique et Romani.* 25, 14, 5. *Exsecratus inde seque et cohortes.* c. 16, 19. *Inter exspirantium inimicorum cumulata armaque et corpora cadant.* c. 37, 14. *In castra avidos adhuc caedisque et sanguinis reduxit.* ubi libri etiam turbant. 26, 48, 3. *Diis immortalibus laudesque et grates egit.* ubi recte ita restituit Gronovius. 27, 21, 1. *Ingenti concursu plebisque et omnium ordinum.* 29, 22, 11. *Omnes legatique et tribuni classem eam verbis extollentes.* Hinc recte emendatum censeo infra 35, 41, 6. *Prima ut sors duae, urbanaque et inter cives ac peregrinos jurisdictio esset.* Ubi alia vide.

Signa militaria ad viginti capta] Pall. tres *signa militaria ad quindecim capta.* GEBH. *signa militaria ad XV capta* Voss. uterque, Leid. uterque, Lovel. 1. 2. 3. 4. Portug. Gaertn. Haverk. et Hearnii Oxon. N. L. 2. B. ac C. [Veith.] Librarii saepius numerales *X* et *V* confuderunt. V. ad 39, 29, 7. et hinc etiam *XX* ac *XV*. Quaenam vero hic genuina lectio sit, mera est conjectura; aliunde enim de numero signorum militarium, quae hoc proelio capta sunt, non constat. Vulgatam lectionem defendunt Florent. Klock. et Harlej. cum omnibus editis.

§. 3. *Quum per Pelignum agrum fugeret*] *quum per Pelignum fugeret*, omissa voce *agrum*, Gaertn. Ita *in Antiati*, pro *in Antii agro*, infra restituitur 22, 1, 10. ubi alia vide. Verum, quum vox *agrum* in aliis codicibus supersit, tot testibus fidem abrogare, pessimi exempli foret; praesertim quum, ita etiam Livium locutum esse, supra viderimus ad 2, 59, 5. Promiscue autem has locutiones Livium usum esse, patet ex hujus lib. c. 26, 15. *Etruriae obpositi, unus in Falisco, alter in Vaticano agro.* et c. 27, 5. *Fulvio, ut ex Falisco, Postumio ut ex Vaticano exercitum ad Clusium admoveant.* Mox *ex quinque millibus*, trajectis vocibus, Portug. Gaertn. et Haverk.

§. 4. *Magna ejus diei, quo in Sentinati agro bellatum, fama*

augendo fidem; qui in hostium exercitu peditum 5
quadraginta millia trecentos triginta, equitum sex
millia, mille carpentorum scripsere fuisse: scilicet 6
cum Umbris Tuscisque, quos et ipsos pugnae ad-

est] *hujus diei* Lovel. 2. Paullo post τὸ *etiam* deficit in Portug. sed loco τῶν *etiam pro vero stanti* Haverk. exhibet *auctores sunt.*

§. 5. *Sed superjecere quidam augendo fidem*] Metaphora, ut Horatius [1. od. 8, 12.]

Saepe trans finem jaculo nobilis expedito.

Dein locus est apud Bacchyl. an Ibycum. Denique τὸ ὑπερακοντίζειν Graecorum. T. FABER. Scribendum putabam *sed superavere quidam augendo fidem.* Sed forsan explicandum: *quidam, augendo* numerum, *superjecere fidem,* id est, jecere supra fidem. Ut apud Senecam de Benef. 3, 32. *Nec beneficia parentum suorum superjaciunt.* Quintilianus 8, 6. de hyperbole: *Est haec ementiens superjectio.* Aristoph. Pluto 3, 2, 26.

Κλέπτων δὲ τοὺς βλέποντας ὑπερηκόντιζεν.

J. FR. GRON. Confirmat hoc pluribus ad Senecae dictum locum. DUK. *superjacere* Voss. ambo, Leid. 1. Lovel. 1. 3. 4. et Haverk. *superiere* Lovel. 2. Haud absimilis locus infra est 38, 58, 7. ubi plures Msti praeferunt: *P. Africanum tantum paternas superjecisse laudes, ut fidem fecerit, stirpe divina satum se esse.* Ea lectio si placet, inde locus hic inlustrari potest: si vero *superasse laudes,* quod vulgo editur, praeferatur, et Gronovii hoc loco conjectura probetur, inde patebit, *superasse* et *superjecisse* etiam alibi librarios in scriptis commutare solitos fuisse.

Peditum quadraginta millia trecentum triginta, equitum sex et quadraginta millia, mille carpentorum] *ter centum*, pro *trecentum*, reposui: alioqui *trecentos* legendum erat. SABELL. Quidam codices nullum millenarium adjecerant equitibus, quod videbatur non verisimile, equitatus numerum majorem peditatus numero fuisse. Sed meo judicio neque omitti millenarius potest, neque equitatus excedere peditatum: ideoque ita legendus est locus: *equitum sex millia et quadringentos, mille carpentorum scripsere fuisse.* Multa similia in numeris errata passim reperias. GLAR. In quibusdam libris *equitum sex millia.* Recte: non enim equitum numerus numerum peditum superare debet. SIG. *peditum X CCC. XXX* Florent. *peditum XICCCXXX* Klock. *peditum quadraginta millia trecenti triginta* Haverk. et Gaertn. *peditum millia quadraginta et trecentum triginta* Harlej. cum priscis edd. Deinde *equitum sex, quadraginta millia carpentorum* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. *equitum VI. et XL. mil' carpentorum* Klock. *equitum sex et quadraginta millia, mille carpentorum* Voss. 2. Lovel. 3. 4. Leid. 1. et Florent. *equitum sex quadraginta millia, mille carpentorum* Lovel. 2. *equitum sex et quadraginta mille carpentorum* Harlej. *equitum sex millia carpentorum* Gaertn. *equitum sex millia, mille carpentorum* Portug. Gaertn. et Hearnii Oxon. L. 1. N. ac B. quomodo Sigonius restituit. [*sex millia et quadraginta. Mille Campanorum scripsere* Voith.]

fuisse. et, ut Romanorum quoque augerent copias, L. Volumnium pro consule ducem consulibus, exer-
7 citumque ejus legionibus consulum adjiciunt. In pluribus annalibus duorum ea consulum propria victoria est. Volumnius in Samnio interim res gerit, Samnitiumque exercitum, in Tifernum montem compulsum, non deterritus iniquitate loci, fundit fu-
8 gatque. Q. Fabius, Deciano exercitu relicto in Etruria,

§. 6. *Scilicet cum Umbris Tuscisque, quos et ipsos pugnae adfuisse*] Tò *scilicet* exsulat ab Hearnii Oxon. L. 1. cujus loco *Samnites* praeferunt ejusdem Hearnii B. et ex meis Portug. Deinde *Tuscisque, et ipsos pugnae afuisse* Lovel. 2.

L. Volumnium proconsulem ducem consulibus, exercitumque ejus legionibus consulum adjiciunt] Vox *ducem* non est in plerisque libris veteribus, et inducenda est. Nam sine ea praeclare stat *ἀντίθεσις*. adjiciunt proconsulem consulibus, et exercitum proconsulis legionibus consulum. SIG. Praenomen Volumnii *L.* deficit in Hearnii L. 2. Deinde *proconsule* legendum esse ex Voss. 1. supra monuit Gronov. cap. praec. §. 8. et ita praeferunt Florent. Leid. ambo, Lovel. 1. et Klock. atque ita jam Sigonius edidit. V. ad 23, 30, 19. Insuper vox *ducem*, quam in plerisque libris veteribus non esse et inducendam pronunciat Sigonius, in uno tantum Oxon. B. apud Hearnium non adparet; sed in omnibus meis constanter superest. Tum *adiciunt* Florent. Leid. 1. Lovel. 2. 3. et Gaertn. *addiciunt* Leid. 2. *abjiciunt* Haverk. quomodo saepe alibi peccatur. V. ad 3, 37, 4. 5, 48, 9. Paullo ante *et Romanorum quoque augerent copias*, vocula *ut* omissa, Haverk. *et ut Romanorum quoque agerent copias* Gaertn. V. ad 27, 9, 11.

§. 7. *In Tifernum montem conpulsum, non deterritus iniquitate loci, fundit fugatque*] *Trifernum*, ut ante. SIG. Sigonio favet unus tantum Haverk. Sed *Trifenium* legit Gaertn. *Sisernum* Hearnii Oxon. B. V. supra ad 9, 44, 6. Deinde *non territus* Haverk. Tum *fudit fugat* Leid. 2. *fundit fugat* Lovel. 1. Paullo ante *in Samnio inter res gerit*, pro *interim* Voss. 2. et Lovel. 3. et *Samnitium exercitum*, pro *Samnitiumque*, Gaertn.

§. 8. *Q. Fabius, Deciano exercitu relicto in Etruria*] MS. Fuld. *Fabius Deciano exercitu relicto in Hetruriae praesidio.* MOD. Franc. Modius e membranis Fuldensibus eruit *Deciano exercitu relicto in Hetruriae praesidio.* cujus lectionis participem suam quoque fecit editionem Andreas. GEBH. Fabii praenomen omittit unus codicum Harlej. omnesque cum edd. sequuntur Aldina priores. Deinde *in Etruriae praesidio* Leid. 1. Klock. Exc. Pithoei, et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. *in Etruscis* edd.

truria, suis legionibus deductis ad urbem, de Gallis Etruscisque ac Samnitibus triumphavit. milites
triumphantem secuti sunt. Celebrata inconditis 9
carminibus militaribus non magis victoria Q. Fabii, quam mors praeclara P. Decii est: excitataque memoria parentis, aequata eventu publico privatoque filii laudibus. Data ex praeda militibus aeris octo- 10
geni bini, sagaque et tunicae; praemia illa tempestate militiae haudquaquam spernenda.

his proximae. *in Etruscis praesidio* Mogunt. *in Etruria* Aldus, cui consentiunt reliqui scripti. Mox alio ordine *ad urbem deductis* Harlej.

§. 9. *Celebrata inconditis carminibus militaribus non magis victoria Q. Fabii*] Deficit in Pall. tribus τὸ *carminibus:* pro quo in Pal. sec. ad marginem substitutum est *jocis*. GEBH. Eadem vox *carminibus* etiam deest in Florent. Leid. 1. Lovel. 2. 3. 4. et Gaertn. [Veith.] *Celebrata inconditis militaribus jocis* Portug. *Celebris inconditis militaribus jocis* Hearnii Oxon. B. *Celebris* etiam Gaertn. *Celebrata interdictis carminibus militaribus* Voss. 2. a m. 2. vox autem *militaribus* exsulat ab Harlej. Nihil mutandum est. *joci* quidem aeque ac *carmina* in hac re memorantur, ut constat ex illis, quae notantur supra ad 3, 29, 5. hic tamen τὸ *jocis*, quod in paucissimis suspectae fidei codd. exstat, natum esse puto ex liberalitate scribarum, qui in codices, in quibus vox *carminibus* deerat, incidentes aliquid deesse viderunt, et ita ex ingenio supplerunt. Ex illis etiam testimoniis, quae ad eumdem Livii locum producuntur, patet, neque *inconditis*, neque *militaribus* displicere posse. Mox *quam praeclara mors P. Decii est* editi ante Aldum; neque aliter Harlej. nisi quod insuper omittat ultimam vocem. *quam mors P. Decii* Oxon. L. 1. apud Hearnium; qui auctor est, Decii praenomen *P.* deesse in C. Sed quum Fabio praenomen additum sit, eo vix spoliari poterit Decius.

Aequata eventu publico privatoque filii laudibus] Legendum *aequatis*. Et vehemens ratio est. T. FABER. Codd. nihil mutant, nisi quod *privatique filii* legat perperam Haverk. Neque Fabri conjecturam vulgatae lectioni praeferendam esse, nisi quis simul legere mallet, *aequatis eventu publico privatoque filii patrisque laudibus*, ad marginem Livii judicavit Cl. Ant. Perizonius. At recte monuit jam Doujatius, nihil necesse esse, quidquam mutari praeter manuscriptorum fidem. Quamvis a morte Decii patris jam plures, quam quadraginta, anni effluxissent, adeo tamen memoria ejus nondum ex animis hominum elapsa erat, ut milites casum ejus eventu publico et privato aequarent laudibus filii, cujus recentior erat memoria, et hinc meriti gratia major esse debebat. Paullo ante *excitata memoria*, pro *excitataque*, Leid. 1.

1 XXXI. His ita rebus gestis, nec in Samnitibus adhuc, nec in Etruria pax erat. nam et, Perusinis auctoribus, post deductum ab consule exercitum re-
2 bellatum fuerat: et Samnites praedatum in agrum Vescinum Formianumque, et parte alia in Aeserninum, quae Vulturno adjacent flumini, descendere.
3 Adversus eos Ap. Claudius praetor cum exercitu

§. 10. *Data ex praeda militibus aeris octogeni bini*] *octingenti bini* Haverk. quae summa omnem fidem superat, quamquam haud quaquam spernenda illa tempestate praemia militiae fuisse Livius addat. Voces *octogeni bini* desunt in Lovel. 4. ita tamen, ut lacuna relicta sit.

§. 1. *His ita rebus gestis, nec in Samnitibus adhuc, nec in Etruria pax erat*] *His itaque rebus gestis* Lovel. 3. Hearnii Oxon. L. 2. C. et Exc. Pithoei. [Veith.] V. ad 21, 63, 7. Tum *non in Samnitibus, nec in Etruria* Lovel. 2. *nec in Samnitibus, nec Etruria* Haverk. Mox *a consule* Lovel. 1. 3. Voss. 2. et Leid. 2.

§. 2. *In agrum Vestinum Formianumque*] Lege, ut supra, *Vescinum*. SIG. Omnes scripti in *Vestinum* conspirant. Sed v. supra hoc lib. ad c. 20, 1. Deinde *Forminumque* Florent. *Porminumque* Klock. *Formianum*, omissa copula, Gaertn.

Et partem aliam in Eserniacum quoque, quae Vulturno adjacent flumini] Ita habent vetustiores quidem codices: et Eserninorum meminit Ptolemaeus [3, 1.] item Plinius 3, 12. in Samnitibus. Quidam ita emendarunt, *et parte alia in Esetrunium, quaeque Vulturno adjacet flumini, descendere*. Ego, quid *Esetrunium* sit, ignoro. Tum illud *quaeque* quid referat, aeque obscurum. Planior erat sensus, si ita legeretur: *et parte alia in Eserniacum quoque, qui Vulturno adjacet flumini, descendere*. Sed lectoris esto judicium. GLAR. Vet. lib. *et parte alia in Aeserniacum, quae Vulturno adjacet flumini*. ut agrum Aeserniae intelligat, oppidi Samnitium. SIG. Promanavit lectio Sigoniani in posteriores omnes editiones: cum antiquiores, et in his Andreae, exhibeant, *in Eserunicum quoque, quae Vulturno adjacet flumini*. Campani, *in Esernium quaeque Vulturno adjacet flumini*. Manuscripti vero codices, et in ceteris Pal. pr. *et partem aliam in Seictum, quaeque Vulturno adjacet*. sec. *et partem aliam in Etrurianum, quae Vulturno adjacet*. tert. *partem aliam in Sensatitium, quaeque Vulturno adjacet*. GEBHARD. Sic [*Aeserniacum* et *adjacent*] Sigonius pro *Esetrunium*, et *adjacet*. Nostri *Aeserninum*. Deinde, *quaeque Vulturno adjacent flumini*: sive malis *Aeserninum, qua Vulturno adjacet flumini*. J. FR. GRON. *et pars alia in Etrurianum* Portug. *et partem aliam in Etrurianum* Gaertn. et Haverk. *in Hetrurianum* in Oxon. B. *in Etruriam* in L. 2. *in Estrurianum* in N. *in Casertinum* in C. *in Aeserunium* in Exc. Pithoei esse, Hearne au-

Deciano missus. Fabius in Etruria rebellante denuo quatuor millia et quingentos Perusinorum occidit: cepit ad mille septingentos quadraginta: qui re- 4
demti singuli aeris trecentis decem. praeda alia omnis militibus concessa. Samnitium legiones, 5
quum partim Ap. Claudius praetor, partim L. Volumnius pro consule sequeretur, in agrum Stella-

etor est. *et partem aliam in Esetrunium* Voss. 1. et Leid. ambo. *et partem aliam in Esetrunicum* Harlej. *et partem aliam in Esetrimium* Lovel. 1. *et partem aliam in Eretrunium* Klock. *et partem aliam in Masecrurium* Lovel. 2. *et partem aliam in Lanesetrunium* Lovel. 4. *et partem aliam in*, omissa voce sequenti sine ulla lacuna, Lovel. 3. *et partem aliam in Aesernium* Florent. quod, certe *Aesernium*, Cl. Salvinius adposito signo sibi non displicere indicavit. Mihi magis adridet *et parte alia in Aesernino*. Ita *turma equitum Aesernina* memoratur infra 44, 40, 6. et *Aesernini* vocantur incolae Aeserniae 27, 10, 8. Deinde *quaeque Vulturno adjacet* Voss. duo, Leid. duo, Lov. 1. 2. 3. Neap. Latinii, et Exc. Pithoei. *quaeque Vulturno adjacent* Klock. et Florent. *quae Vulturno adjacet* Harl. Gaertn. et Haverk. Se etiam *quae*, non *quaeque*, invenisse in Oxon. N. L. 2. B. et C. Hearnius profitetur. Verum alterutram conjecturarum Gronovii, et quidem priorem ob codicum optimorum auctoritatem, probandam esse existimo. Posteriorem enim *qua adjacet* non nisi minoris auctoritatis codicum, *quae adjacet* praeferentium, vestigia probant.

§. 3. *Fabius Etruria rebellante denuo quatuor millia et quingentos Perusinorum occidit*] Adde praepositionem *Fabius in Hetruria rebellante*. GELEN. Praepositionem a Gelenio additam, quam etiam servant omnes codd. sola omiserat ed. Frobeniana anni 1531. Tum *quatuor et quingentos Perusinorum*, omissa voce *millia*, Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 3. 4. Portug. et Haverk. *quatuor et quingentos Perusinos* Gaertn. Deinde *cecidit* Portug. V. infra ad 36, 36, 6.

§. 4. *Singuli aeris trecentis decem*] *aeris coctis decem* Leid. 2. Sed adparet, olim scriptum fuisse *aeris cectis decem*.

§. 5. *Partim Ap. Claudius praetor, partim L. Volumnius proconsul sequeretur*] Vet. lib. *pro consule*. SIG. *partim Ap. Claudius praetor, partem* Florent. Voss. ambo, Leid. ambo, Lovel. 1. 2. 3. 4. Portug. Gaertn. Klock. et Haverk. Vox *Claudius* exsulat a plerisque edd. vett. *praetor* a Leid. 2. Deinde *procul sequeretur* Voss. 2. Sed recte *pro consule sequeretur* Florent. Voss. 1. Leid. 1. Lovel. 1. et Klock. quod in aliis codd. sibi obvium probavit Gronovius supra cap. 29, 3. et infra 38, 37, 1. quorum priori etiam *sequerentur* scribendum conjecit. Quod tamen non est necessarium. Livius enim duobus substantivis singularibus verbum vel plurale vel

tem convenerunt. ibi et Samnitium legiones omnes considunt, et Appius Volumniusque castra conjun-
6 gunt. Pugnatum infestissimis animis, hinc ira stimulante adversus rebellantes toties, illinc ab ultima
7 jam dimicantibus spe. Caesa ergo Samnitium sexdecim millia trecenti, capta duo millia septingenti.

singulare jungere solet. V. ad 37, 29, 6.

Ibi et Samnitium legiones omnes considunt] Tò *legiones* abjudicant sibi Pall. tres MSS. codices. Campanus vero *tò omnes*. Andreas vulgavit olim, *ibi ad Samnium omnes considunt*. Denique Pal. sec. *et ibi Samnitii omnes considunt*. GEBH. In prima video Tarvisina. Andreas et scripti *legiones* nesciunt. Ille dedit Romae, *ibi ad Samnium omnes considunt*. Scripti pars major, *ibi et Samnitium omnes considunt:* quidam, *ibi ad Samnitium omnes considunt:* unus, *ibi et Samnitii omnes considunt*: non nemo, *et ibi Samnitii omnes considunt*. Placere potest, *ibi et Samnitum*, vel *Samnitium omnes*. Ut l. 31, [45, 7.] *Attalus, ne desertam haberet insulam, et Macedonum fere omnibus, et quibusdam Andriorum, ut manerent, persuasit*. J. FR. GRON. *et ibi Samnitii omnes* Portug. et Haverk. *et ibi et Samnitium omnes* Gaertn. et Hearnii Oxon. N. *ibi et Samnitium omnes* Florent. Leid. ambo, Lovel. 1. 2. 3. 4. Hearnii Oxon. L. 2. B. C. et Exc. Pithoei. Quod quemadmodum Gronovio, ita mihi etiam non displicet. Sic, monente Cl. Jac. Gronovio, codex Cantabr. infra exhibebat 24, 32, 8. *Praetorumque (nisi qui in tumultu aufugerunt) omnes interficiuntur*. Doujatius probabat primarum edd. lectionem *ibi ad Samnium omnes*. Sed superbum videtur, optimorum codicum lectionem sine caussa spernere, eique vett. edd. auctoritatem opponere. Praetexit tamen, τοῦ *legiones* e proximo repetitionem minus elegantem esse. Verum non id voluit Gronovius, qui *Samnitium omnes* dictum putabat pro *Samnites omnes*, ut exemplum, quo locutionem inlustravit, ostendit. Ceterum lectionem vulgatam *ibi et Samnitium legiones omnes* ante Tarvisinas jam receperat ed. Mediol. anni 1480. Insuper *consident* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. et Gaertn. Ita saepe variant scripti. V. Cortium ad Plinii 3. ep. 1, 5. Paullo ante *in agrum Stellantem* Lovel. 4. *in agrum Stellatam* Voss. 1. *in agrum Stellatum* Gaertn. et Haverk. V. ad 9, 44, 5. Paullo post *et Appius Claudius Volumniusque* Lovel. 2. *et Appius et Volumnius* Portug. Gaertn. et Haverk. Deinde *conjungere*, pro *conjungunt*, Leid. 2.

§. 6. *Illinc ab ultima jam dimicantibus spe*] *ad ultimam jam dimicantibus spem* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Exc. Pithoei, et Hearnii Oxon. B. [Veith.] Male. V. ad 26, 1, 3. Paullo ante *Pugnam infestissimis animis* Lovel. 3. *Pugnatum infessis animis* Haverk. Deinde *ira stimulata*, pro *stimulante*, Voss. 2. Leid. 1. et Lovel. 3.

§. 7. *Caesa ergo Samnitium sexdecim millia trecenti, capta*

ex Romano exercitu cecidere duo millia septingenti.
Felix annus bellicis rebus, pestilentia gravis, prodi- 8
giisque sollicitus. nam, et terram multifariam pluisse, et in exercitu Ap. Claudii plerosque fulminibus ictos, nunciatum est: librique ob haec aditi. Eo 9
anno Q. Fabius Gurges, consulis filius, aliquot ma-

duo millia septingenti] *Caesa ergo sedecim Samnitium millia* Leid. 2. et Lovel. 1. *Caesa ergo Samnitium XVI*, voce *millia* omissa, Florent. Leid. 1. et Lovel. 3. [*Samnitium quindecim millia* Veith.] Deinde *capta II* Leid. 2. et Lovel. 1. *capti duo millia* Hearnii Oxon. B. et C. quod dictum videri posset, quemadmodum illa, de quibus infra ago ad 37, 39, 12. hic tamen ob aliorum codicum dissensum nihil mutari placet.

Ex Romano exercitu cecidere duo millia septingenti] Pal. sec. refert *duo millia et ducenta*. GEBH. Ita etiam in Haverk. inveni. sed *II millia ccc* in ed. Parm. *duo millia et septingenti* in Lovel. 2. Verum omnia haec verba desunt in Harlej. Portug. et Gaertn. cui errori ansam dedit vocum *duo millia septingenti*, paucis dictionibus interjectis, repetitio; unde etiam simul patet, hic non *ducenti* vel *trecenti* legendum esse. Eadem verba desunt etiam in reliquis edd. Moguntina prioribus. Illa autem dedit *ex Romano exercitu duo millia septingenti:* sed mox Aldus, ut nunc exstat. [*duo millia septem* Veith.]

§. 8. *Nam et terram multifariam pluisse*] *nam et terra* Hearnii Oxon. C. et ed. Froben. anni 1535. cum nonnullis aetate proximis. V. ad 3, 10, 6. Tum *pluvisse* Florent. Voss. ambo, Leid. ambo, Lovel. 1. 3. Portug. Haverk. et, exceptis Tarvisinis, tantum non omnes editiones usque ad Curionem, qui *pluisse* substituit. V. ad 1, 31, 1. *multi* etiam, pro *multifariam*, Voss. 2.

Et in exercitu Ap. Claudii plerosque fulminibus ictos, nunciatum est] Vocula *et* non adparet in Portug. Gaertner. et Haverk. Deinde *fulmine ictos* legunt Harlej. et editi ante Aldum. Male. Infra 22, 1, 9. *Milites quosdam ictos fulminibus, et solis orbem minui visum.* Insuper τὸ *est* exsulat a Voss. 2. et Lovel. 2. 3. ac 4. Mox *librique ex hoc aditi*, pro *ob haec*, Portug. et Haverk. *librique ad haec adici* Gaertn. *librique ob haec adicio* Florent.

§. 9. *Q. Fabius Gurges, consulis filius*] *Quintius Fabius Gurges* Leid. 2. *Q. Marcus Fabius Gurges* Hearnii Oxon. C. *Q. Fabius Gorges* L. 1. Deinde *consul filius* Voss. 2. Error ex compendio *cos.* ortus est, quod quemadmodum efferendum esset, indoctus librarius nescivit. V. ad hujus libri c. 10, 2. V. etiam mox ad §. seq.

Aliquot matronas ad populum stupri damnatas pecunia multavit] *aliquot in Romanas* Haverk. Voces *ad populum* deficiunt in Hearnii Oxon. L. 1. Recte reliqui eas servant. Ad populi enim judicium vocabantur matronae stuprum passae, ac vi-

tronas ad populum stupri damnatas pecunia multavit. ex quo multaticio aere Veneris aedem, quae prope circum est, faciendam curavit. Supersunt etiam nunc Samnitium bella, quae continua per quartum jam volumen annumque sextum et quadragesimum, a M. Valerio, A. Cornelio consulibus, qui primi

ri, qui stuprum intulerant. Supra 8, 22, 3. *Meritam mercedem populo solutam interpretarentur, quod eum, die dicta ab aedilibus, crimine stupratae matrisfamiliae absolvisset.* 25, 2, 9. *Aediles plebeji aliquot matronas apud populum probri accusarunt. ad populum* est apud populum. V. ad 38, 55, 4. Tum *damnantes* edd. Rom. anni 1472. et Parm. Deinde *multavit* Florent. Leid. 1. Lovel. 1. 3. et eaedem edd. V. ad 2, 52, 4. Eam orthographiam etiam scripti et editi, quos dixi, recipiunt in verbis sequentibus, ita tamen ut *multatio aere*, pro *multaticio* legant Lovel. 1. et Florent. a m. 1. *multato aere* a m. 2. *multacio aere* est in Leid. 2. et Portug. *multatione*, voce *aere* omissa, in Lovel. 4.

§. 10. *Samnitium bella, quae continua per quartum jam volumen annumque sextum et quadragesimum, a M. Valerio, A. Cornelio consulibus*] Hi fuerunt consules anno CDXII. quibus annis si adjeceris XLVI. fient anni ab urbe condita CDLVIII. Hic igitur locus convincit, in superioribus alicubi annum unum aut alterum omissum injuria temporum, quod nos in Chronologia nostra latius ostendimus. GLAR. Rotundus numerus erit, si annus consulum Valerii Corneliique numerabitur, id est, si anni extremi non negligentur, neque vero aliter loqui potest, cum dicat: *bella agimus per annum XLVI.* Alibi, ut ostendam, primum annum non numerat. SIG. *Valerio et Corealio consulibus* exstat in Pal. primo: in tert. vero *a M. Valerio et Corvo consulibus.* GEBH. Robortellus de Convenient. supput. Livianae c. 4. legendum conjicit *annum XLIX.* vel *annum XLVIII.* at suam sententiam tuetur Sigonius 1. Emend. 1. et in Scholiis in Chronolog. Livii ad annum CDLVII. Et verum est, id quod Sigonius statuit, Livium saepe in computando utriusque anni extremi rationem habuisse, interdum alterutrum neglexisse. V. ad 4, 20, 8. Quin et, nonnumquam neutrum numerasse, infra videbimus ad 42, 10, 5. Ceterum *Supersunt et nunc* praefert Harlej. V. ad 22, 47, 9. Tum *quae continua jam per quartum volumen* Lovel. 4. Portug. et Haverk. *quae continue per quartum volumen* Gaertn. Deinde *a M. Valerio, A. Cornelio consule* Florent. *ab M. Valerio, A. Cornelio consule* Voss. 1. *a M. Valerio et Cornelio consule* Voss. 2. et Lov. 4. *a M. Valerio consule* Leid. 1. Adparet, librarios iterum in exponendo compendio *COS* lapsos esse. V. ad §. praec. *ab M. Cornelio et A. Cornelio consulibus* Leid. 2. *ab M. Valerio, A. Cornelio consulibus* Lovel. 1. *ab M. Valerio et Cornelio consulibus* Lovel. 2. *a M. Valerio et Cornelio consulibus* Lovel. 3. *a M. Valerio Cornelio consulibus* Haverk. *a Valerio, A. Cornelio consulibus* Hearnii Oxon. C. *M. Va-*

Samnio arma intulerunt, agimus: et ne tot anno- 11
rum clades utriusque gentis laboresque actos nunc
referam, quibus nequiverint tamen dura illa pecto-
ra vinci; proximo anno Samnites in Sentinati agro, 12
Pelignis, ad Tifernum, Stellatibus campis, suis ipsi
legionibus, mixti alienis, ab quatuor exercitibus,

lerio, A. Cornelio consulibus Portug. et Gaertn.

Qui primi Samnio arma intulerunt, agimus] Gronovius 4. Obs. 3. hoc quoque adfert, ut ostendat, *agere* saepe dici pro *gerere*. Non dubium est, quin id verum sit; sed non puto, *agimus* hic esse *gerimus*. Nam quid hoc est, *bella per quartum jam volumen gerimus? bella*, *quae agimus* videtur esse, bella, de quibus agimus, quae exponimus, narramus. Cicero 1. in Verr. 13. *Omnia non modo commemorabuntur, sed etiam expositis certis rebus agentur, quae inter decem annos in rebus judicandis nefarie flagitioseque acta sunt.* Et 4. in Verr. 22. *Hic nolite exspectare, dum ego hoc crimen agam ostiatim.* id est, ut bene Graevius, persequar enumerando unam quamque domum, quam expilavit. DUK. *qui primum Samnio arma intulerunt* Gaertn. *qui primum Samnio arma intulere* Lov. 4. *qui primo arma intulerunt* Hav.

§. 11. *Quibus nequiverint tamen dum illa pectora vinci*] Ita habent omnes, quas ego vidi, editiones, quum tamen legendum sit ex membranis, *quibus nequiverint tamen dura illa pectora vinci.* MOD. *quibus nequiverint tamen duriora pectora vinci* reperi in Pall. primo tertioque. Mihi non displicet legi, quemadmodum praeeunt Pal. sec. et Campani editio, *quibus nequiverint tam dura illa pectora vinci.* Andreas ante bina fere secula exeudi jussit, *quibus nequiverunt tamen dura illa pectora vinci.* GEBH. Sic [*nequiverint tamen duriora pectora*] et Voss. alter. Editum non reperio ante Aldinam. Andreas et omnes cum Mogunt. *dura illa pectora.* nec secus Flor. Rott. Helm. At Voss. prior *durcilla pectora*. J. FR. GRON. Modium antiquiores edd. non consuluisse patet, si quidem, quod notis ejus praescribitur, demum obviam fuerit in Frobeniana anni 1531. cujus loco Gruterus postea *duriora pectora* substituit, quod, praeterquam in Aldina, in Ascens. etiam anni 1530. et paucis aliis exstitit. *nequiverint tamen duriora pectora vinci*, ut Gruterus vulgavit, servant etiam Leid. 1. et Lovel. 3. ac 4. *nequiverunt tamen duriora pectora vinci* Leid. 2. Voss. 1. Lovel. 1. et Hearnii Oxon. N. B. *nequiverunt tam dura pectora vinci* Gaertn. *nequiverunt tamen dulla illa pectora vinci* Harlej. *nequiverunt tam dura illa pectora vinci* Portug. Haverk. Klock. et Neap. Latinii. *nequiverint tamen dura pectora vinci* Lovel. 2. *nequiverint tamen dura illa pectora vinci* Hearnii Oxon. C. quod praecipue Florent. a Gronovio laudati auctoritate in contextum recepi. Praeterea *tot annorum cladem* Harlej. et primae edd. pro quo Aldus, consentientibus reliquis scriptis, *clades* reposuit.

§. 12. *Proximo anno Samnites in Sentinati agro, Pelignis,*

quatuor ducibus Romanis caesi fuerant, imperato-
13 rem clarissimum gentis suae amiserant; socios belli,
Etruscos, Umbros, Gallos, in eadem fortuna vide-
bant, qua ipsi erant: nec suis, nec externis viribus
14 jam stare poterant; tamen bello non abstinebant.
adeo ne infeliciter quidem defensae libertatis tae-
debat: et vinci, quam non tentare victoriam, ma-
15 lebant. Quinam sit ille, quem non pigeat longin-

ad Tifernum, Stellatibus campis] Vox *anno* deficit in Voss. 2. Tum *ad Trifernum* Port. Gaertn. Haverk. et Hearnii Oxon. B. V. supra ad 9, 44, 6. Hinc *Stellantibus campis* Lovel. 4. Haverk. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. In verbis sequentibus *suis legionibus*, omissa media voce, Portug.

Caesi fuerant, imperatorem clarissimum gentis suae amiserant] *fuerunt* et *amiserunt* Portug. Gaertn. et Haverk. *amiserunt* se etiam in Oxon. B. ac C. reperisse, Hearnius testatur. *clarissimum suae gentis*, trajectis dictionibus, Leid. 1.

§. 13. *Nec suis, nec externis viribus*] *nec suis, nec et'nis viribus* Lovel. 2. V. ad 3, 33, 5.

§. 14. *Tamen bello non abstinebant*] *bellonem abstinebant* Gaertn. *non abstinebant bello* Voss. 2.

§. 15. *Quinam sit ille, quem non pigeat longinquitatis*] Quidam sustulerant ex hoc loco negationem, continuoque post reposuere. Ego, quid ibi faciat, non plane intelligo. GLAR. Intelligit Glareanus Aldum, qui ex contextu Liviano negationem sustulit, et continuo post in erratis reponendam judicavit. Sed negationem omittunt etiam Florent. Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. 4. Klock. et edd. Rom. 1472. ac Parm. Horum Mstorum, inter quos sunt omnes integerrimi, et editorum auctoritas tantum non persuadet, ut negationem expungendam esse censeam. Et ita oratio per interrogationem concepta indicabit, neminem esse debere, quem ejus pigeat. Retinet tamen non nihil similis locus supra 6, 12, 2. ubi de longinquis bellis, quae cum Volscis gesta sunt, dicit: *Non dubito, praeter satietatem, tot jam libris assidua bella cum Volscis gesta legentibus illud subcursurum.* Attamen, si id mei arbitrii sit, voculam *non* delebo. Ceterum *diuturnitatis bellorum* Flor. quae lectio ex glossa nata videtur. *longinquus* enim et *longinquitas* pro diuturnus et diuturnitate Livium saepe adhibuisse, supra vidimus ad 7, 29, 1. *longinquitates* perperam Voss. 1. Leid. ambo, Lovel. 1. 2. et Portug.

Scribendo legendoque, quae gerentes non fatigaverunt] *scribendo ea, quae* Lovel. 3. *scribendo ac legendo ea, quae* Lovel. 4. *scribendo legendoque ea, quae* Voss. 2. Sed τὸ *ea* glossema esse videtur, sive interpositum ab illis, qui non observarant, Livium saepissime pronomen hoc ante relativum omisisse. V. ad 23, 15, 4. Deinde *quae le-*

quitatis bellorum scribendo legendoque, quae gerentes non fatigaverunt?

XXXII. Q. Fabium, P. Decium, L. Postumius 1
Megellus et M. Atilius Regulus consules secuti sunt.
Samnium ambobus decreta provincia est; quia tres 2
scriptos hostium exercitus, uno Etruriam, altero populationes Campaniae repeti, tertium tuendis parari finibus, fama erat. Postumium valetudo ad- 3

gentes non fatigaverunt Lovel. 2. et Gaertn. *quae gentes non fatigaverunt* edd. Rom. anni 1472. ac Parm. *fatigavere* Lovel. 4.

§. 1. *L. Postumius Megillus*] *L. Postumius Megellus*, ut ante. SIG. Pall. duo *Maegellus*. totidemque antiquissimae editiones *Megellus*. GEBH. Praenomen deest in Haverk. *M. Postumius* dicitur in Harlej. Deinde *Regillus* Portug. et plures ex prioribus excusis. *Maegellus* Lovel. 3. *Megellus* Florent. Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 4. et Klock. Et ita etiam habuere omnes, quas vidi, edd. usque ad Froben. anni 1531. V. Sigonium supra hoc lib. ad c. 26, 15. et infra ad 27, 6, 8. Pighius autem in Annal. Rom. ad ann. CDLIX. p. 394. eumdem hunc esse censet L. Postumium, qui antea consul fuit anno CDXLVIII. ideoque numerum etiam iterati magistratus adjungendum esse. Iterum hoc anno consulem fuisse adsentior; sed, quid de nota repetiti honoris adjicienda existimem, sententiam supra dixi ad 2, 16, 7. Ceterum paullo ante *Q. Fabium et P. Decium*, interposita copula, Portug. et Haverk. Sed v. ad 2, 17, 1.

Et M. Attilius Regulus consules] *Atilius* veteres libri et Capitolini lapides. SIG. *et inde Atilius Regulus* Lovel. 3. *et inde M. Atilius Regulus*, duplici lectione juncta, Voss. 2. a m. 1. Solent passim *M.* praenomen et *iñ*, sive *inde*, commutari. V. supra ad 4, 52, 4. Nomen autem gentis uno *t* scribi oportere, supra jam monuit Sigonius ad 5, 13, 3. *et M. Atilius C. Regulus*, inepte Voss. 1. et Lovel. 1. Vocem *consules* omittit Gaertn.

§. 2. *Quia tres scriptos hostium exercitus*] *et quia tribus scriptis hostium exercitibus* Portug. Gaertn. et Haverk. *quae tres scriptos habuit exercitus* Voss. 2. et Lovel. 3. Paullo ante *Samnitium ambobus* Voss. 1. et Lovel. 1. *Samnitibus ambobus* Leid. 2.

Altero populationes Campaniae repeti, tertium tuendis parari finibus] *populationes*, pro *populationem*, ut omnes priores habuerunt, Gronovium edidisse, monuit Hearnius; et tamen de Oxoniensium suorum lectione ne verbum quidem addidit. *populationem* legunt apud me Harlej. Lovel. 2. 3. et Voss. 2. *populatione* Leid. 1. et Lovel. 4. Tum *repetit* Voss. ambo, Leid. ambo, et Lovel. 1. 3. 4. qui omnes una cum Gaertn. exhibent *parare*. Portug. autem insuper *finibus parare*.

versa Romae tenuit: Atilius extemplo profectus, ut in Samnio hostes (ita enim placuerat Patribus) non-
4 dum egressos obprimeret. Velut ex composito ibi

§. 3. *Atilius cum exercitu extemplo profectus*] *profectus* aït primum singulariter, deinde pluraliter subjungit, *obvium habuere hostem*. Suspicor plane, non integram esse hoc in loco codicum fidem, quamquam, quod ad eam rem dicerem, habeo; verum mihi non satis facio. GLAR. Absunt a triga Palatinorum codicum duo vocabula *cum exercitu*. neque profecto comparent in vetustis editionibus. GEBH. Tà *cum exercitu* unde susceperit Asulanus, ipse viderit: nostri certe scripti ea ignorant; nec minus Andreas, et ejusdem praefationem praeferentes, et Beccar. Asc. Mogunt. Saveterius. Et vult ista saepe intelligi Livius. vel supra [c. 1, 9.] *C. Junius Bubulcus, cum M. Titinio magistro equitum profectus, primo congressu Aequos subegit*. Sed offendit eum, quod sequitur *habuere:* quasi non ibi possit intelligi *Romani*, qui duce Atilio venerant. Vel potius et Romani et Samnites suum uterque exercitus hostem. Ad eundem lapidem impegit Sigonii codex, qui *habuit*, non succinentibus nostris: et recte, inquit ille: refertur enim ad vocem *Atilius*. Qui non ergo etiam *ipse prohiberetur*, et deinde *prohiberet*, facit? J. FR. GRON. Ut in hoc loco Sigonius et ante eum Glareanus haererent, non minima caussa fuit prava interpunctio. Ita enim fere edebatur olim, *extemplo profectus, ut in Samnio hostes (ita enim placuerat Patribus) nondum egressos opprimeret, velut ex composito* etc. Arte igitur cohaerere debent *Atilius profectus obvium habuere;* qui verus est soloecismus: cui eximendo Aldus voces *cum exercitu*, quae in nullo etiam meo cod. obcurrunt, addidit; Sigonius *habuere* mutavit in *habuit*. At loco optime consuluit Gronovius interpungendo, quemadmodum postea passim editum est, licet mutatae distinctionis non meminerit, ne olim quidem in prima ed. notarum ad l. 38, 29. ubi de hoc loco egit. Paullo ante *Romae* exsulat a Gaertner. In verbis seqq. *Patribus placuerat* est in Lovel. 4.

Nondum egressos obprimeret] Pal. pr. ac tert. *ut dum egressos*. sec. *nondum regressos*. GEBH. *ut dum egressos* Lovel. 3. *nondum regressos* Voss. 1. Leid. uterque, Lovel. 1. 2. 4. Gaertn. Haverk. [Veith.] et Oxon. N. apud Hearnium, qui *digressos* invenit in B. et tum *comprimeret* in C. *digressos* etiam inveni in Portug.

§. 4. *Ibi obvium habuere hostem; ubi et intrare, nedum vastare, ipsi Samnitium agrum prohiberentur*] *ibi* et *ubi* relativa hic sunt, et Samnitium rem superiorem Romana aït trifariam, quod Romanos ab ingressu, a vastatione, a regressione prohibere facile quiverint. Sed lector locum discutiat, perpendatque dicendi genus satis durum, mea quidem opinione. GLAR. Vet. lib. plerique *habuit:* et recte. Refertur enim ad vocem *Atilius*. SIG. *ibi obvium habuit* in solis Lovel. 2. Portug. et Gaertn. inveni: Hearne vero in Oxon. N. B. ac C. sed *habuere* defendit Gronov. ad §. praec. *obvium ibi habuere* Lovel. 4. *sibi obvium habuere* Harlej. V. ad 1, 55, 5. *ibi obvium habue-*

obvium habuere hostem; ubi et intrare, nedum vastare, ipsi Samnitium agrum prohiberentur: et egredi inde in pacata sociorumque populi Romani

runt Haverk. [*obviam habuit hostem* Veith.] Deinde *ubi et vastare ipsi*, reliquis omissis, Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. et Gaertn. [Veith.] *ubi vastare ipsi* Hearnii Ox. N. in margine. *ubi et intrare vastare ipsi* Flor. *ubi et intrare vastare ibi* Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. ac 4. *ubi intrare et vastari ipsi* Haverk. *ubi intrare ac vastare ipsi* Portug. et apud Hearnium Oxon. B. Ex solis Harlej. et Klock. nihil notatur. Ceterum Manutius ad Cic. 7. ad fam. ep. 28. aliique observant, *nedum* hanc vim habere, ut semper neget, adeoque fere notare multo minus, tantum abest ut. Id primo intuitu hic fallere videtur: nam *nedum vastare prohiberentur* reddi nequit, multo minus vastare prohiberentur, vel tantum abest, ut vastare prohiberentur; sed potius reddi debet, multo magis vastare prohiberentur. Verum observandum est, negationem, quae inest verbo *prohiberentur*, inde separandam, idque per non permitterentur exponendum, ac negationem ad posterius orationis membrum non repetendam esse, hoc modo: ubi non permitterentur intrare, multo minus permitterentur vastare. Alia exempla, ubi negatio, quae verbo inhaeret, inde dissolvenda sit, v. ad 39, 15, 11. (* lege 42, 36, 6.) Et quidem locus fere similis est apud Propert. 2. el. 9, 31.

> *Illis et silices, et possunt cedere quercus;*
> *Nedum tu possis, spiritus iste levis.*

ubi *cedere* capio quasi dictum esset non pares esse, hoc modo: silices possunt non pares esse, tantum abest, ut tu possis par esse. Insuper *prohiberetur* Voss. 2. et Lovel. 3. *prohiberent* Haverk. et Hearnii Oxon. B. V. ad 10, 10, 1. Tota vox exsulat a Lovel. 2. et 4. [*agros prohiberentur*. Veith.]

Et egredi inde in pacata sociorumque populi Romani fines] Pal. sec. *et regredi inde in pacata*. GEBH. Omnia haec verba cum duobus sequentibus omittuntur in Haverk. neglegentia librarii, quem in errorem perduxit repetitio τοῦ *prohiberent*. *regredi* etiam Florent. Voss. uterque, Leid. uterque, Lovel. 1. 2. 3. Harlej. Portug. Gaertn. Klock. Hearnii Oxon. N. L. 2. B. C. et edd. Frobeniana anni 1531. priores. Quid autem de hac lectione censendum sit, videbimus ad verba sequentia. Deinde *sociorumque populo Romano* Harlej. et primae edd. de quo v. ad 39, 47, 10. *populi Romani* primum inveni in ed. Mediol. anni 1505. quod etiam in reliquis omnibus superest Mstis.

Samnites prohiberentur] Venustior est prisca lectio, *Samnitem prohiberent*. Cujus hic est sensus: Romani ibi obvium habuerunt hostem Samnitem, ubi et intrare, nedum vastare Samnitum agrum ipsi prohiberentur, et egredi in fines populi Romani Samnitem prohiberent. Deinde novae periodi faciendum est initium. *Cum castra castris*. SIG. *Samnitium prohiberent* Gaertn. *Samnites prohiberent* Harlej. et edd. Sigonio antiquiores, nisi quod *Samnites prohiberentur*, ut notis Sigonii praescribitur, in una sit Basileensi anni 1555.

5 fines Samnitem prohiberent. Quum castra castris conlata essent, quod vix Romanus toties victor auderet, ausi Samnites sunt (tantum desperatio ultima temeritatis facit) castra Romana obpugnare. et quamquam non venit ad finem tam audax inceptum,
6 tamen haud omnino vanum fuit. Nebula erat ad multum diei densa adeo, ut lucis usum eriperet, non prospectu modo extra vallum ademto, sed propinquo etiam congredientium inter se conspectu.

Samnitem prohibebant reliqui omnes scripti. Pessime de hoc loco promeritus est Glareanus; qui, quum suo tempore ederetur *Samnites prohiberent*, vocem *Samnites* casu primo accepit, ut illi dicantur prohibuisse Romanos *regredi* (hanc enim lectionem ex vetustioribus edd. probasse Glareanum, expositio ejus indicat) in pacata. Verum, ea lectione admissa, *Samnites* casu quarto intelligere debuisset: ut innuat Livius, hostium occursu prohibitos fuisse hinc Romanos intrare et vastare agrum Samnitium, inde Samnites egredi in pacata: id enim exigunt Livii verba *et ipsi intrare prohiberentur, et Samnites prohiberent*; insuper etiam verba *sociorumque populi Romani*. Si enim, ut Glareanus existimat, Livius indicare voluisset, rem Samnitium trifariam superiorem fuisse re Romana, potius hoc modo verba concepisset, *ubi intrare, nedum vastare agrum, et regredi inde in pacata sociorumque suorum fines Samnites prohiberent*. Nunc autem, lectionem illam *Samnites prohiberent* admitti non posse, patet ex Mstis, quorum non tantum optimi omnes, sed etiam, paucis demtis, reliqui praeferunt *Samnitem prohiberent*, ut recte Sigonius emendavit. Et ita vitatur etiam ambiguum, quod inerat voci *Samnites*. *Samnitem* pro *Samnites*, ut *Romanus* pro Romani. V. supra ad 3, 2, 11. Praeterea, hac lectione probata, nulli dubium esse potest, quin in verbis praecedentibus *egredi*, non *regredi*, etiam invitis plerisque codd. legendum sit. *egredi in pacata*, nimirum ex loco, in quo bellum gerebatur, quemadmodum *egredi in vadum*, nimirum ex amne, supra 8, 24, 13. ubi quaedam vide. Ita *educere in aciem*, *in castra*, de quibus v. ad 3, 62, 5. [*et regredi inde impacatum sociorumque* Veith.]

§. 5. *Quum castra castris conlata essent*] *Quumque castra* Leid. 2. et Lovel. 1. Deinde *collocata essent* Hearnii Oxon. L. 1. Male. Livius 27, 12, 9. *Marcellus vestigiis instabat, castraque castris conferebat.* c. 27, 1. *Numquam satis castra castris conlata duceret.* 44, 20, 3. *Castra castris prope ita conlata esse, ut flumine Enipeo interjecto arceantur.* Solent autem *collatus* et *collocatus* saepe a librariis confundi. V. ad 5, 32, 8. 9, 24, 5. hoc libro c. 29, 6. 38, 57, 2. (* c. 41, 13.) et viros doctos ad Sueton. Aug. 33. Mox *facere*, pro *facit*, Lovel. 4.

Hac velut latebra insidiarum freti Samnites, vix- 7
dum satis certa luce, et eam ipsam premente caligine, ad stationem Romanam in porta segniter agentem vigilias perveniunt. Inproviso obpressis nec 8
animi satis ad resistendum, nec virium fuit. Ab tergo castrorum decumana porta inpetus factus. itaque captum quaestorium: quaestorque ibi L. 9
Opimius Pansa occisus, conclamatum inde ad arma.

Non venit ad finem tam audax inceptum, tamen haud omnino vanum fuit] *tam audax inceptum ad finem*, mutato ordine verborum, Voss. 1. Lovel. 1. Portug. Gaertn. et Haverk. De, inde *tamen* omittitur in Lovel. 2. Et quidem, eam particulam interdum omitti post *quamquam* aut similes particulas, videbimus infra ad 22, 20, 1. Hic tamen non ejiciendam esse, suadet reliquorum codd. in ea servanda consensus.

§. 6. *Lucis usum eriperet, non prospectu modo extra vallum ademto*] *lucis usum caperet* Haverk. *potestatem adspiciendi eripere* dixit Cic. de Amicit. 13. Tum *non profectu modo* idem Haverk. *non profecto modo* Lovel. 4. Hinc *adepto* Florent. et Leid. 1. V. ad 8, 1, 3. Mox *egredientium*, pro *congredientium*, Portug. Gaertn. et Haverk. Quum *ēgredientium* scriptum esset, ex non intellecto compendio error ortus est. Ita *evocare*, pro *ēvocare*, sive *convocare*, librarios perperam dedisse, videbimus ad 22, 40, 8. *inter se congredientium* alio ordine Leid. 1.

§. 7. *Hac velut latebra insidiarum freti Samnites, vixdum satis certa luce*] *Ac velut latebra insidiarum freti* Voss. 1. Leid. 1. Lovel. 2. V. ad 35, 26, 7. *Ac velut insidiarum freti* Lovel. 3. *Hic velut latebra insidiarum freti* Gaertn. *Aut velut latebra insidiarum freti* Hav. *Hac velut latebra insidiarum fieri* Leid. 2. Tum *urendum satis certa luce* Lovel. 3. Livius 9, 42, 7. *Postero die vixdum luce certa deditio fieri coepta*. 28, 14, 8. *Vixdum satis certa luce equitatum omnem cum levi armatura in stationes Punicas inmisit*. Vox *satis* deficit in Gaertn. quam Livium vel addere, vel omittere solitum fuisse, modo adlata exempla docent. Hic ergo reliquis codicibus eam servantibus adsentior. Mox *vigilias noctis* Voss. 2. invitis reliquis, quos sequor, *in portam segniter agentem* editi ante Aldum.

§. 9. *Itaque captum quaestorium: quaestorque ibi L. Opimius Pansa occisus*] Sententiam Lipsii de situ quaestorii refellit Schelius in notis ad Polyb. de Castris p. 1164. DUK. Vocula *que* posterior non adparet in Haverk. nec sequens *ibi* in Lovel. 4. Tum *L. Oppinius Pensa* legunt Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. *L. Opimius Pausa* Lov. 2. Mox *conclamatum deinde*, pro *inde* Lovel. 4. V. ad 36, 24, 10. sed

1 XXXIII. Consul, tumultu excitus, cohortes duas sociorum, Lucanam Suessanamque, quae proximae forte erant, tueri praetorium jubet: manipulos legio-
2 num principali via inducit. Vixdum satis aptatis armis, in ordines eunt: et clamore magis, quam oculis, hostem noscunt: nec, quantus numerus sit,
3 aestimari potest. Cedunt primo incerti fortunae suae, et hostem introrsum in media castra accipiunt.

deinde hic ex glossa natum puto; pro eo enim saepe *inde* usurpatur. V. ad 42, 55, 6.

§. 1. *Consul tumultu excitus*] *exercitus* Voss. 1. Leid. 2. et Haverk. cum edd. Rom. anni 1472. et Parm. quorum librarii se *ex'citus* scriptum invenisse crediderunt. *excitus tumultu*, ut *excitus clamore*, *fama*. 1, 39, 2. *Plurimo igitur clamore inde ad tantae rei miraculum orto excitos reges.* 29, 4, 7. *Masinissa, fama Romanae classis excitus, cum equitibus paucis venit.* Solent autem passim hae voces in scriptis commutari. V. ad 1, 14, 6. 2, 62, 4. 3, 48, 6. 5, 8, 7. c. 16, 8. 6, 29, 6. 8, 20, 4. 7, 2, 6. (* 27, 42, 1.) Eodem errore etiam confunduntur *excitare* et *exercitare*. V. infra ad 39, 1, 5. Multa similia v. ad 21, 28, 5.

Cohortes duas sociorum, Lucanam Suessanamque, quae proximae forte erant] *duas cohortes sociorum* Leid. 1. *cohortes sociorum* Leid. 2. *cohortes duces sociorum* Gaertn. a m. 1. *ducis* a m. 2. Tum *Lucanamque et Suessanam* Leid. 2. Mox *manipulosque legionum*, addita connectente particula, Voss. 2. et Lovel. 3. et *induci*, pro *inducit*, Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. quasi regi deberet a verbo praecedenti *jussit*. Sed male.

§. 2. *Vixdum satis aptatis armis*] Prima vox exsulat ab Hearnii Oxon. L. 2. Tum *armis aptatis* legunt Harlej. et edd. ante Aldum. Mox *aestimare potest*, pro *aestimari*, Leid. 1. Lovel. 3. 4. et Harlej. *extimare potest* Lovel. 2.

§. 3. *Consul vociferaretur, expulsine extra vallum, castra deinde sua obpugnaturi essent, rogitans*] Suspectum est *rogitans*. c. 28, 12. *Vociferari Decius, quo fugerent? quamve in fuga spem haberent?* c. 29, 3. *Livius vociferari, vicisse Romanos.* 2, 65, 3. *Vociferantur, se ante signa ituros.* Sic 3, 40, 1. 23, 7, 5. 24, 21, 2. et alibi saepe, cum apud Livium, tum apud alios: in quibus omnibus verbo *vociferari* nihil aliud additur, nec addi necesse est. Credo, saepe alios liberaliores fuisse in adjiciendis quibusdam hujus generis, ut *ait*, *dicit*, et similibus, quam auctores ipsos. V. Gronov. ad Livii 3, 56, 12. 23, 45, 6. 37, 10, 5. et Cortium ad Sallustium compluribus locis, quae v. in Indice v. *Ellipsis*: cujus sententiam tamen non ubique facio meam. Suet. Calig. 34. *Cogitavit etiam de Homeri carminibus abolendis. Cur enim sibi non licere dicens, quod Platoni licuisset?* Justinus 13, 2. *Nec esse fas, ut*

inde quum consul vociferaretur, *expulsine extra*
vallum, castra deinde sua obpugnaturi essent, ro-
gitans; clamore sublato connisi primo resistunt: 4
deinde inferunt pedem urguentque, et inpulsos se-
mel terrore eodem agunt, quo coeperunt. Expel- 5
lunt extra portam vallumque. inde pergere ac per-
sequi (quia turbida lux metum circa insidiarum fa-
ciebat) non ausi, liberatis castris contenti, recepe-

Macedonibus ex sanguine eorum, quorum regna deleverint, reges constituantur, quod nec ipsum *Alexandrum voluisse dicit*. Ibi suspectum est *dicens*, hic *dicit*. Rursus Justinus 34, 3. *Senatum adiit, obsidemque se vivo fratre venisse*. Hic Bernecc. et Scheff. frustra dubitant, an legendum sit, *obsidem inquiens se vivo fratre venisse*. Sine controversia verum est, quod habent MSS. Bongarsii, Burmanni, ac Duisburgensis *obsidem se*, abjecta copula *que*. V. Gronov. 2. Obs. 14. DUK. *expulsive extra vallum* Voss. 2. et Gaertn. V. ad 5, 28, 5. Tum *castrane inde oppugnaturi essent* Gaertn. *castra oppugnaturi essent* Portug. Deinde *rogitans*, quod Cl. Dukero suspectum est, deficit in uno Lovel. 4. Si plures ignorassent, ex contextu etiam ejecissem, quum passim similia verba librarii interponere de suo soliti fuerint. V. ad 23, 45, 6. Paullo ante *τὸ et* omittitur in Leid. 2. et Lovel. 1. *introrsus* autem praefert Lovel. 2.

§. 4. *Connixi primo resistunt*] Pal. sec. *primo resistere*. GEBH. *connisi pot resistunt* Lovel. 3. *connixi primi resistunt* Portug. et Haverk. *connixi primo resistant* Voss. 2. Mox *inferunt pedentem*, pro *pedem*, Lovel. 3.

Terrore eodem agunt, quo coeperunt. Expellunt extra portam] Duo e Pall. meliores, *terrore eodem cogunt, quo coeperunt, expelluntque extra portam*. GEBH. Duobus Pall. Gebhardi consentit ex meis Lov. 3. Neque aliter Voss. 2. nisi quod habeat *expelliturque*. *terrore eodem cogunt* etiam est in Lovel. 2. 4. Leid. 1. et apud Hearnium in margine Oxon. N. [Veith.] *eodem terrori agunt* Gaertn. Tum *quo coepere* Lovel. 4. *quo coeperant* Portug. Gaertn. Haverk. et Hearnii Oxon. B.

§. 5. *Turbida lux metum circa insidiarum faciebat*] *lux ne metum cum archa insidiarum* Voss. 2. et Lovel. 3. *lux ne metum cum cura insidiarum* Lovel. 4. *lux metum esse insidiarum* Haverk. Pro *circa* per compendium scriptum fuerat *c̄c*, quod levi errore mutatum est in *ēe*. V. ad §. seq. *lux ne tum circa insidiarum* Leid. 1. Paullo ante *peragere ac persequi*, pro *pergere*, Haverk. Alibi ita peccarunt scribae. V. ad 2, 1, 1. 9, 8, 4. *pergere ac prosequi* Lovel. 1. a m. 1. Harlej. Gaertn. et editi usque ad Aldum. V. ad Epit. Liv. 99.

Liberatis castris contenti, receperunt se intra vallum] *liberatis castris continere se coeperunt intra vallum* Klock. *libera-*

runt se intra vallum trecentis ferme hostium occisis.
6 Romanorum stationis primae vigilumque et eorum, qui circa quaestorium obpressi, periere ad ducentos
7 triginta. Animos inde Samnitibus non infelix audacia auxit; et non modo proferre inde castra Romanum, sed ne pabulari quidem per agros suos, patiebantur. retro in pacatum Soranum agrum pabulatores

tis castris conterriti receperunt se intra vallum Gaertn. *libertatis contenti receperunt se intra vallum* Leid. 2. *libertatis castris* Leid. 1. Lovel. 4. Portug. et Haverk. in quo posteriori sex voces sequentes omittuntur; at sola *receperunt* in Voss. 2. et Lovel. 3. Mox *cesis*, pro *occisis*, Leid. 2. et Gaertn. *occisi* Lovel. 2.

§. 6. *Et eorum, qui circa quaestorium oppressi, periere ad ducentos triginta*] *eorum et qui circa quaestorium* Lovel. 3. *et eum qui ee quaestorium* Haverk. qui similiter errabat §. praec. Tum *periere oppressi* idem Haverk. *perire oppressi* Gaertn. Deinde *periere ccxxx* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. *periere ad cccxxx* Voss. 2. et Lovel. 3. *periere ada cc. xxx.* Florent. et Leid. 1. quae lectio suspicionem injecit, legendum esse *periere ad* ɪↄccxxx. V. supra hoc lib. ad c. 29, 17. Et hanc conjecturam firmat dicta Voss. 2. et Lovel. 3. lectio, modo pro prima nota *c* reponatur ɪↄ. Nam et alibi hae notae commutari solent. V. ad 38, 37, 6. Paullo ante *Romanorum stationes primae* Haverk. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. Eaedem autem edd. cum Voss. 1. hinc legunt *vigiliumque*.

§. 7. *Non modo proferre inde castra Romanum, sed ne pabulari quidem per agros suos*] *praeferre inde castra Romanum* Portug. alibi saepe obvio errore. V. ad 3, 12, 9. 4, 44, 2. 8, 22, 4. hoc lib. c. 40, 6. et alibi. Passim autem praepositiones *pro* et *prae* ac verba cum iis composita commutari, dictum est ad 9, 10, 7. *pro* autem in compositione hic eamdem vim habet, atque in *promittere* apud Inl. Heinsium ad Silii 3, 534. *inde proferre castra Romanum* Gaertn. *proferre inde castra Romanorum* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. *proferre in castra Romanum* Lovel. 4. V. supra hoc libro c. 20, 6. *proferre in castra Romanorum* Haverk. [*castra romana.* Veith.] Tum *sed non pabulari quidem*, tribus sequentibus vocibus neglectis, Leid. 2. et Lovel. 1.

In pacatum Soranum agrum pabulatores ibant] *in pacatum agrum Soranum* Portug. et Gaertn. *in epacatum agrum Soranum* Haverk. Tum *populatores ibant* Leid. 2. Lovel. 1. et Haverk. V. supra hoc lib. ad c. 3, 6. Sed vox *pabulatores* deficit in Portug.

§. 8. *Fama, tumultuosior etiam, quam res erant, perlata Romam*] *quam res erat* Portug. Gaertn. Haverk. et Hearnii Oxon. B. et C. Utrumque dici potest, ut patet ex illis, quae notantur

latores ibant. Quarum rerum fama, tumultuosior 8
etiam, quam res erant, perlata Romam, coëgit L.
Postumium consulem, vixdum validum, proficisci ex
urbe. Prius tamen, quam exiret, militibus edicto 9
Soram jussis convenire, ipse aedem Victoriae, quam
aedilis curulis ex multaticia pecunia faciendam cu-
raverat, dedicarit. Ita ad exercitum profectus, 10
ab Sora in Samnium ad castra collegae perrexit.

ad 2, 47, 6. Hic igitur, ubi pro vulgato et plures et optimi stant codices, nihil mutandum est. Deinde *perlatam Romam* Lovel. 2. V. supra ad 6, 3, 8.

§. 9. *Ex urbe; prius tamen, quam exiret, militibus edicto Soram jussis convenire. Ipse aedem*] *quod exiret* Haverk. V. ad 5, 51, 7. *quam exirent* Lovel. 3. quasi referendum foret ad milites, quum sit ad consulem Postumium. *quam urbe exiret* Lovel. 4. qui etiam praefert *Soram missis convenire.* V. ad 9, 43, 2. *Soram jussit convenire* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. V. ad 27, 24, 3. Ceterum locus mala interpunctione laborat, quem ita emendandum existimo: *proficisci ex urbe. Prius tamen, quam exiret, militibus edicto Soram jussis convenire, ipse aedem* etc. quemadmodum fere in quibusdam inveni edd. antt.

Quam aedilis curulis ex multaticia pecunia faciendam curaverat, dedicavit] De L. Postumio Megello consule loquitur, quem in aedilitate aedem Victoriae faciendam curasse aït: cum supra tamen hujus aedilitatis nulla mentio sit, neque id librorum vitio. Est enim hoc Livio familiare, ut magistratus alicujus, aut legis, aut rei, non anno illo, quo de ea actum est, verum multos post annos mentionem inferat. Quae res saepe angit Glareanum, ut in lege Oppia abroganda, quam numquam antea latam esse scripserat, l. 34, [1.] †. „Glareanus non frustra clamat, in hoc πρότερον ὕστερον." †. SIG. Credo *ex multatitia pecunia* turpe glossema esse. KLOCK. Livii in hoc loco nonnullam negligentiam notat Perizonius Anim. Histor. c. 4. p. 162. DUK. De more Livii, cujus hic meminit Sigonius, v. ad 33, 44, 2. Ceterum *multaticia*, ut Sigonius edidit, Florent. Leid. 1. Lovel. 1. 3. et edd. Romana anni 1472. ac Parm. V. ad 2, 52, 4. Cur autem verba *ex multaticia pecunia* Klockio suspecta sint, non adsequor. nisi forte existimaverit, ex multa vix redigi posse tantam pecuniae summam, ut inde aedes sacra construi possit. at similia exempla infra obcurrunt 24, 16, 19. 33, 42, 10. et 34, 53, 4. Tum *dicavit* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Gaertn. et Haverk. V. ad Epit. Liv. 138. In his *dedicare* usitatum esse patet ex illis, quae notantur ad 5, 23, 7.

§. 10. *Ad exercitum profectus, ab Sora in Samnium ad castra collegae perrexit*] *profectus Soram, in Samnium* Flor. *profectum ab Soram Samnium* Leid. 1. *pro-*

inde postquam Samnites, diffisi duobus exercitibus resisti posse, recesserunt; diversi consules ad vastandos agros urbesque obpugnandas discedunt.

XXXIV. Postumius Milioniam obpugnare ador-

fectus ab Sora in Samnites Gaertn. Mox *duobus diffisi exercitibus* alio ordine Leid. 2. Lovel. 1. Portug. Gaertn. et Haverk. Deinde *recessere*, pro *recesserunt*, Lovel. 4. *recesserant* Gaertner.

Diversi consules ad vastandos agros etc. discedunt] Praecipiunt legere Pall. omnes *divisi consules ad vastandos agros urbesque oppugnandas discedunt.* GEBH. Rectum est *diversi.* Sallust. Jug. 50. *Neque in unum sese recipiebant, sed alius alio quam maxime diversi.* Nepos in Datame 11. *Quum aliquamdiu in colloquio fuissent, et diversi discessissent.* DUK. *divisi* Voss. 2. (utrumque Voss. memorat Doct. Oudendorp. ad Lucani 10, 483.) Lovel. 3. Portug. Gaertn. Haverk. et Hearnii Oxon. N. L. 2. et B. Saepe *divisus* et *diversus* commutantur in scriptis. V. ad Livii 5, 55, 5. hoc lib. c. 41, 11. 21, 55, 2. (* 34, 32, 9.) et alibi saepe. Adde N. Heinsium ad Claudiani 3. de laud. Stil. 45. Cel. Burmann. ad Nason. Ep. 12. Her. 145. et Doct. Oudend. ad Lucani l. l. Verum hic cum optimis scriptis nihil muto. Supra 3, 60, 1. *Consules, rebus urbanis compositis, in provincias diversi abiere.* 9, 2, 2. *Pecoraque diversos, alium alibi, haud procul Romanis pascere jubet.* c. 37, 10. *Ad castra, ad silvas diversi tendebant.* 10, 12, 3. *Diversique, ad suum quisque bellum, proficiscuntur.* c. 27, 8. *Diversae ferae, cerva ad Gallos, lupa ad Romanos cursum deflexit.* ubi etiam pariter variant nonnulli codd. 2. 36, 3. *Diversique integri atque intacti abissent.* c. 44, 9. *Diversi Papirius ad Sepinum, Carvilius ad Volanum obpugnandam legiones ducunt.* Hic etiam similis varietas in quibusdam codd. obcurrit. 22, 56, 1. *Quum Patres diversi ad sedandos tumultus secessissent.* 25, 19, 6. *Consules diversi, Fulvius in agrum Cumanum, Claudius in Lucanos, abierunt.* Et hic pariter turbant libri. 26, 20, 6. *In hiberna diversi concesserunt, Hasdrubal Gisgonis ad Oceanum et Gades, Mago in mediterranea, Hasdrubal Hamilcaris filius proximus Ibero.* 28, 46, 3. *Et praetores diversi in provincias profecti.* 33, 15, 3. *Haec tria diversa agmina discessere.* c. 29, 9. *Evastatis prius agris, quam ab Elatia diversa agmina iere.* 42, 7, 7. *Diversi in omnes partes fugerunt.* 45, 38, 14. *Quid moremini hic, et non diversi domos quisque abeatis vestras.* V. Cortium ad Sallustii Jug. 12. et Cel. Burm. ad Valer. Flacci 4, 387. Et ita *diversi coïre* dicuntur, qui ex locis diversis in unum conveniunt, apud Ovid. Ep. 19. Her. 167.

At nos diversi medium coëamus in aequor.

Praeterea *descendunt* Leid. 2. et Lovel. 1. ac 4. Ita saepe variasse librarios, supra vidimus ad 9, 14, 7. Hic tamen *discedunt* verius esse, quaedam eorum locorum, quibus τὸ *diversi* inlustravi, docere possunt.

§. 1. *Milioniam obpugnare adortus, vi primo atque inpe-*

tus, vi primo atque inpetu, dein, postquam ea parum procedebant, opere ac vineis demum injunctis muro cepit. Ibi, capta jam urbe, ab hora 2 quarta usque ad octavam fere horam omnibus par-

tu] Vet. lib. *Miloniam.* Item Stephanus, *Μιλωνιαν* urbem esse Samnitium clarissimam, scribit. SIG. *Melioniam* Voss. 2. *Miloniam* Lovel. 4. Harlej. Portug. Haverk. Hearnii Oxon. B. C. et vetustae edd. ante Aldum. *Milloniam* Gaertn. *Milioriam* Lovel. 3. *Milionam* Florent. Leid. 2. et Lovel. 1. a m. 2. V. supra hoc libro ad c. 3, 5. Similes varietates mox etiam in scriptis supersunt hoc cap. §. 5. Hinc *ut primo* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. V. supra ad 4, 51, 6. Sed *τὸ vi* exsulat a Florent. Voss. 2. Leid. 1. et Lovel. 2. ac 4. quorum postremus insuper, alia adhuc voce omissa, praefert *oppugnare adortus primo inpetu.* at *primo* non comparet in Lovel. 3. ac Gaertn. Mox *dein*, pro *deinde*, Florent. et Leid. 1. quorum auctoritate recepi. V. supra ad 3, 3, 6.

Opere ac vineis demum injunctis muro cepit] *junctis* Lovel. 3. 4. Portug. Gaertn. Haverk. et Hearnii Oxon. N. B. ac C. Sed primam syllabam *τοῦ injunctis* elisit litera finalis vocis praecedentis. Vide supra ad 5, 27, 6. ex *iunctis* postea alii fecere *uinctis*, quae lectio est in Voss. 2. V. ad 5, 7, 2. Sed nihil mutandum est. Supra 4, 9, 14. *Et alia parte consul muro Ardeae brachium injunxerat.* ubi v. quae viri docti notarunt. Insuper quidam librarii, aegre ferentes, verbum *cepit* accusativum, ut putabant, non adjunctum habere, scripserunt *muros cepit*, quod inveni in Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. ac 4. alii *muro eam cepit*, quod Hearnio obvium fuit in Oxon. L. 2. [Veith.] Male. Ex praecedentibus enim *Miloniam* repetendum est. V. quae notantur ad 2, 40, 10. et 9, 22, 8.

§. 2. *Ab hora quarta usque ad octavam fere horam*] Vet. lib. *ab hora quarta diei ad octavam.* SIG. Lectio *ab hora quarta diei ad octavam* ab Sigonio profecta est. Pall. duo, totidemque cascae edd. *ab hora quarta usque ad octavam fere horam.* Pal. sec. *ab hora jam quarta diei ad octavam fere horam.* quod mihi non displicet. GEBH. Ita [*ab hora quarta usque ad octavam* omnes MSS. non *quarta diei ad*. J. FR. GRON. Lectionem, quam in Pal. sec. inventam Gebhardus sibi non displicere testatur, non nisi in suspectae fidei codd. Portug. Gaertner. et Haverk. inveni; Hearnius etiam tantum in Oxon. B. Reliqui et mei et Hearnii Msti vulgatum defendunt. Non accedo itaque sententiae Cl. Ant. Perizonii, qui ad marginem Livii monuit, vocem *horam* sibi, tamquam superfluam, suspectam videri. V. exempla similis locutionis, quae Cl. Jac. Gronovius supra laudavit ad Livii 8, 38, 10.

Omnibus partibus urbis incerto eventu pugnatum est] Vox *urbis* exsulat ab Harlej. et edd. principibus. Ex illis edd. quibus usus sum, prima eam recepit Parm. hinc Aldina. Deinde *certo eventu* perperam dedit Gaertn. Tum *oppugnatum est* idem Gaertn. et Haverk. *Tò est* non adparet in Lovel. 2.

tibus urbis diu incerto eventu pugnatum eſt. poſtre-
3 mo potitur oppido Romanus. Samnitium caesi tria
millia ducenti: capti quatuor millia ducenti, prae-
4 ter praedam aliam. Inde Ferentinum ductae legio-
nes: unde oppidani cum omnibus rebus suis, quae
ferri agique potuerunt, nocte per aversam portam
5 silentio exceſſerunt. Igitur, simul advenit consul,
primo ita compositus instructusque moenibus suc-
ceſſit, tamquam idem, quod ad Milioniam fuerat,

§. 3. *Caesi tria millia ducenti, capti quatuor millia ducenti*] Pall. pr. ac tert. *capti ιιιι ad cc.* sec. *capti quatuor millia ac centum.* Andr. *capti quatuor millia ac treoenti* GEBH. *caesi tria millia trecenti* Harlej. Hearnii Oxon. L. 2. et edd. Aldina antiquiores. *caesi tria millia ac centum* Haverk. *caesi tria millia ducenti caesi* Lovel. 4. Vox *ducenti* deficit in Lovel. 2. Tum *quatuor millia et ducenti capti* Lovel. 4. *capti quatuor millia ad cc* Voſſ. 2. et Lovel. 3. *capti quatuor millia ac ducenti* Lovel. 2. et Harlej. *capti quatuor millia ac centum* Portug. Gaertn. et Hearnii Oxon. B. *capti quatuor millia ac trecenti* edd. Rom. anni 1472. et Parm. *capti quatuor millia acc* Florent. Voſſ. 1. Leid. ambo, et Lovel. 1. unde et hic *capti quatuor millia ιοcc* legendum suspicatus sum. V. supra hoc lib. ad c. 29, 17. et hanc conjecturam firmant edd. Mediol. anni 1480. et aliae ante Aldum, legentes *capti quatuor millia ac DCC.* Ceterum omnia haec verba deerant in Haverk. at unus Klock. vulgatum tuebatur. Mox *praeter aliam praedam* Portug. Gaertn. et Haverk. [Veith.]

§. 4. *Inde Ferentinum ductae legiones*] Non habet hic locum. Sed et mirifice variant scripti: *Feritrum*, *Fertorium*, *Foretrium*, *Feretrum*. Suspicabar *Treventinum*. Ad Trinium flumen situm eſt; et inde *Treventinates* Plinio [3, 12.] J. FR. GRON. *Feretrum* Lov. 2. 3. 4. Port. Gaertn. et Haverk. *Feritrum* Voſſ. ambo, Leid. 2. et Lovel. 1. *Fertrum* Florent. et Leid. 1. Quanta diligentia ac cura Doujatius doctorum, qui ante se Livium inluſtrarunt, notas consuluerit, hic iterum locus documento eſt. Gronovii enim adnotationes, ut solet, ob oculos habens scribere suſtinet, in plerisque Mſtis eſſe *Feretrum:* Sigonium autem (immo Gronovium) suspicari *Triventinum*, (immo *Treventinum*) quod eſt ad Tinium (immo Trinium) fluvium. Addit deinde, se conjicere *Forentium* Apulorum iis de cauſſis, quas ante indicavit. Puto eum scribere voluiſſe *Forentum*, et respexiſſe ad illa, quae notavit supra 9, 16, 1. ubi tamen nihil notatum video, cur hoc loco magis *Forentum*, quam, ut Gronovius malebat, *Treventinum*, legendum sit. Quin contra situs locorum efficit, ut probabilior sit Gronovii, quam Doujatii, conjectura. Si enim Milionia sita fuit in Marsis, ad confinia Samnitium et Pelignorum, ut ipse ſtatuit Douja-

certaminis foret: deinde, ut silentium vastum in ur- 6
be, nec arma, nec viros in turribus ac muris vidit, avidum invadendi deserta moenia militem detinet, ne quam occultam in fraudem incautus rueret.
Duas turmas sociorum Latini nominis circumequita- 7
re moenia, atque explorare omnia jubet. equites portam unam alteramque eadem regione in propinquo patentes conspiciunt, itineribusque iis vestigia
nocturnae hostium fugae. Adequitant deinde sen- 8

tius ad 10, 3, 5. longe verisimilius est, Postumium consulem, ea urbe capta, exercitum in Samnium duxisse ad urbem Treventinum, quam, peragrato universo Samnio et maxima parte Apuliae, quae Daunia dicebatur, ad urbem Forentum in Peucetia sitam. Mox *inde oppidani* Lovel. 3. V. ad 39, 33, 5. Tum *cum omnibus suis*, omissa voce *rebus*, Voss. 2. *cum omnibus rebus*, omissa voce *suis*, Lovel. 3. et Harlej. cum omnibus editis ante Aldum.

Nocte per aversam portam silentio excesserunt] *per adversam portam* Voss. 2. Leid. uterque, Lovel. 1. 2. 3. Portug. Gaertn. Haverk. et Hearnii Oxon. N. Male. *Porta* enim *adversa* est, quae ducit in hostem, qua erupisse non videntur; at *porta aversa* est ab hostibus remotissima, in parte urbis obposita. V. ad 4, 46, 6. Praeterea *accesserunt* Haverk.

§. 5. *Igitur, simul advenit consul, primo ita compositus*] Pal. sec. *simul ac venit*. perperam aliquantum. GEBH. Ita et Portug. ac Gaertn. quod recte Gebhardo displicuit. V. ad 6, 1, 6. *simul venit* Haverk. *Inde* etiam, pro *Igitur*, Gaertn. Tum *primo* deest in Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. Portug. Gaertn. Haverk. et Hearnii Oxon. N. ac B. Deinde *itaque compositus* Voss. 2. Leid. 1. et Lovel. 2. ac 3. V. ad 21, 53, 7. *itaque composita instructoque* Lovel. 4. *ita compositos instructosque* Gaertn.

Tamquam idem, quod ad Milioniam fuerat, certaminis foret] *quod ad Melioniam fuerat* Voss. 2. *quod ad Miloniam fuerat* Lovel. 4. Portug. Harlej. Gaertn. Haverk. Hearnii Oxon. B. ac C. et edd. Aldo priores. *quod ad Milionam fuerat* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. *quod Milionam fuerat* Florent.

§. 6. *Nec viros in turribus ac muris vidit*] *in turribus vidit*, mediis omissis, Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. *in turribus vidit ac muris* Lovel. 3. Mox *avidum invadendi deserta moenia militum* Leid. 1. et Lovel. 1. Neque aliter Leid. 2. nisi quod insuper legat *evadendi*. Insuper *incautus fieret*, pro *rueret*, Florent.

§. 7. *Portam unam alteramque eadem regione in propinquo patentes*] *eandem regionem in propinquo patentes* Voss. uterque, Leid. 2. Lovel. 1. 3. 4. et Gaertn. Male. V. Cl. Jac. Gronovium ad Liv. 25, 9, 10. Mox *nocturnae hostium fugae vestigia*

sim portis, urbemque ex tuto rectis itineribus perviam conspiciunt: ad consulem referunt, excessum urbe; solitudine haud dubia id perspicuum esse, et recentibus vestigiis fugae, ac strage rerum in tre-
9 pidatione nocturna passim relictarum. His auditis, consul ad eam partem urbis, qua adierant equites, circumducit agmen: constitutisque haud procul porta signis, quinque equites jubet intrare urbem, et, modicum spatium progressos, tres manere eodem

alio ordine Harlej. et editi ante Aldum. In verbis vero praecedentibus *sociorum nominis Latini*, etiam ordine mutato, idem cod. eaedemque edd. et *circumquietaré*, pro *circumequitare*, Leid. 2. et Lovel. 1.

§. 8. *Adequitant deinde sensim portis*] Prima vox non adparet in Voss. 2. Sed *Adequitant deinde sensim portas* legunt Lovel. 2. et Hearnii Oxon. L. 1. 2. et C. Sed nihil muto. Supra 1, 14, 7. *Adequitando ipsis prope portis*. 22, 42, 5. *Ubi adequitavit portis*. Deinde paullo post *tectis itineribus*, pro *rectis*, Lovel. 2. Simili errore *tegi* et *regi* in Mstis commutari, infra videbimus ad 37, 11, 3.

Et consuli referunt, excessum urbe solitudine haud dubia perspicuum esse] Pal. sec. *ad consulem referunt*. GEBH. Thuan. Voss. Helm. *ad consulem referunt*, *excessum urbe: solitudine haud dubia id perspicuum esse*. *Tò id*, in nuperis omissum, omnes vetustiores editiones habent: etsi sit rotundius alterum. J. FR. GRON. *et consuli referunt* Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. 4. Florent. Harlej. et Hearnii Oxon. L. 1. 2. et C. [Veith.] *ad consules referunt* Portug. Gaertn. et Hearnii codex B. errore iterum orto ex compendio *coss*. V. supra ad c. 10, 2. *ad consulem referunt* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. et Haverk. Videtur lectio, quae ante Gronov. recepta erat, non spernenda esse. Deinde *excessum urbe solitudine haud perspicuum esse* Lovel. 1. a m. 1. pro quo in margine emendatum erat *haud dubie perspicuum esse*. Sed *excessum urbe: solitudine haud dubie id perspicuum esse* Leid. 2. *excessum urbe solitudinem haud dubiam id perspicuum esse* Lovel. 2. *excessum urbe: solitudine haud dubium id perspicuum esse* Haverk. *excessum urbe: solitudine haud dubia id perspicuum esse* reliqui omnes codd. et editiones usque ad ultimam Gruteri, quae *tò id* ejecit. Hinc illud recipiendum putavi, licet Gronovius eo omisso rotundius esse judicarit. Utrum verius sit, supra dubitasse videtur ad hujus lib. c. 2, 5. Sed Livium intercisis orationibus saepissime gavisum esse, infra videbimus ad 21, 36, 4. Mox *relictarum passim*, trajectis in alium ordinem vocabulis, Voss. ambo, Leid. ambo, Lov. 1. 2. 3. 4. Port. Gaertn. Haverk. et edd. Rom. anni 1472. Parm. et Ald. quarum posterior

loco, si tuta videantur, duos explorata ad se refer-
re. Qui ubi redierunt, retuleruntque, eo se pro- 10
gressos, unde in omnes partes circumspectus esset,
longe lateque silentium ac solitudinem vidisse; ex- 11
templo consul cohortes expeditas in urbem induxit;
ceteros interim castra communire jussit. ingressi mi- 12
lites, refractis foribus, paucos graves aetate aut in-
validos inveniunt, relictaque, quae migratu difficilia
essent. Ea direpta; et cognitum ex captivis est, 13

inter errata iterum *passim relictarum* revocavit.

§. 9. *Ad eam partem urbis, qua adierant equites*] *ad eam portam urbis* Lovel. 4. quomodo alibi librarios peccare solitos fuisse, supra vidimus ad 4, 46, 6. Deinde *qua adierant* ex codd. Thuan. et Pall. legendum monuit Gronovius supra ad 1, 23, 5. eamque lectionem in contextum recepit, cui ex meis consentiunt Lovel. 4. Harlej. Portug. et Gaertner. *qua adierant*, nempe ad urbem: quomodo *ab Dipylo accessit*, puta ad urbem, Gronovius infra exponit 31, 24, 8. Antea edebatur *quam adierant*; pro qua lectione quum reliqui codd. et inter illos omnes optimi, stent constanter, ea etiam nondum displicet. [*quam* etiam Veith.]

Modicum spatium progressos, tres manere eodem loco, si tuta videantur] *modicum spatium ingressos* Portug. Gaertner. Haverk. *modicum spatium praegressos* Lovel. 2. De hac librariorum aberratione v. ad 9, 10, 7. Tum *manere eodem in loco* Gaertn. Sed praepositio *in* repetita est ex ultima litera vocis praecedentis. V. ad 37, 11, 4. Deinde *si cūa videatur* Lovel. 2. *si secura videantur* Hearnii Oxon. C. et in margine N. quod ex glossa natum videtur. Paullo ante *constitutis haud procul porta signis*, omissa particula *quo*, Voss. uterque, Leid. uterque, et Lovel. 1. 2. 3. ac 4. *constitutis procul porta signa*, insuper etiam alia voce exsulante, Portug. Gaertn. et Haverk.

§. 10. *Qui ubi redierunt, retuleruntque, eo se progressos*] *rediere* Lovel. 1. 2. Voss. 1. et Leid. 2. Tum *eos esse progressos* Lovel. 4.

§. 11. *Ceteros interim castra communire jussit*] *ceterum* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. Paullo ante *consul extemplo*, trajectis vocibus, Portug. Gaertn. et Haverk. Tum *in urbem eduxit* Harlej. et edd. ante Aldum.

§. 12. *Refractis foribus, paucos graves aetate aut invalidos inveniunt*] *resectis foribus* Lovel. 4. *refractis portis* Hearnii Oxon. C. quod ex glossemate irrepsisse videtur. 25, 25, 9. *Refractisque foribus, quum omnia terrore ac tumultu streperent.* Tum *graves aetate invalidos* Gaertn. et *invenerunt* Haverk.

Relictaque, quae migratu difficilia essent] Pronomen *quae*

communi consilio aliquot circa urbes conscisse fugam; suos prima vigilia profectos. credere, eamdem
14 in aliis urbibus solitudinem inventuros. Dictis captivorum fides exstitit: desertis oppidis consul potitur.

1 XXXV. Alteri consuli M. Atilio nequaquam tam facile bellum fuit. Quum ad Luceriam duceret legiones, quam obpugnari ab Samnitibus audierat, ad finem Lucerinum ei hostis obvius fuit. ibi ira vires
2 aequavit. Proelium varium et anceps fuit: tristius

deficit in Lovel. 3. sed interceptum est a praecedenti *que*. V. ad 29, 6, 8. Deinde *migratu difficile essent* Leid. 1. et Lovel. 4. *migratā difficile essent* Lovel. 8. *migrari difficile essent* Voss. 2. *migrare difficile esset* Lovel. 2. *ingrati difficilia essent* Gaertner.

§. 13. *Ea direpta; et cognitum ex captivis est*] *Ea directa, cognitum ex captivis est* Voss. 2. *Ea direpta, cognitum ex captivis est* Lovel. 3. *Ea direpta, et cognitum et ex captivis est* Voss. 1. et Lovel. 1. *Ea direpta, et cognitum est ex captivis* Haverk. *cogniti* edd. Rom. anni 1472. et Parm. quae eaedem etiam mox *aliquod*, pro *aliquot*, praeferunt.

Conscisse fugam; suos prima vigilia profectos. credere, eamdem] *concisse fugam* Voss. 1. V. ad 10, 18, 2. Tum *nos prima vigilia profectos* Haverk. Hinc *gradere eamdem* Voss. 2. et Leid. 1. Vox *credere* deest in Lovel. 2. lacuna tamen relicta.

§. 14. *Desertis oppidis consul potitur*] *desertisque oppidis* Leid. 2. Deinde *potitus* edd. Rom. anni 1472. et Parm.

§. 1. *Alteri consuli M. Atilio nequaquam tam facile bellum fuit*] Pal. pr. *nequaquam tam facile bella fiunt.* quo spectat quoque tert. *bella fuit.* Ceterum, ut monuit quoque Sigonius, scribitur in Pall. binis melioribus *Atilius*, *Atilio* etc. GEBH. De vocis *Atilio* orthographia v. ad c. 32, 1. *bella fiunt* etiam Lovel. 3. Mox, transpositis literis, *ad Ulceriam* Leid. 2. et Lovel. 3.

Ad finem Lucerinum ei hostis obvius fuit. ibi ira vires aequavit] *ad finem Lucerinam* habet Pal. sec. GEBH. Ita et Portug. Gaertn. et Haverk. Sed v. ad 3, 3, 6. *ad finem Lucerium ei hostis* Voss. 1. et Leid. 2. *ad finem Lucerium hostis ei* Lovel. 4. Tum *ubi ira vires aequavit* Haverk. V. ad 27, 5, 2. *ibi ita vires aequavit* Gaertn. V. ad 24, 16, 1. *ibi vires ira aequavit* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. Paullo ante *a Samnitibus* Voss. ambo, Leid. 2. et Lovel. 1. ac 3. a m. 1.

§. 2. *Tristius tamen eventu Romanis*] *tristior tamen eventus Romanis* Lovel. 2. et Hearnii Oxon. L. 2. ac C. [Veith.] Mox *quod digredientes*, pro *quia*, Harlej. et edd. vett. Infra videbimus, post voculam *quia* bene

tamen eventu Romanis; et quia insueti erant vinci, et quia digredientes magis, quam in ipso certamine, senserunt, quantum in sua parte plus vulnerum ac caedis fuisset. Itaque is terror in castris ortus, qui 3
si pugnantes cepisset, insignis accepta clades foret. Tum quoque sollicita nox fuit jam invasurum castra Samnitem credentibus, aut prima luce cum victoribus conserendas manus. Minus cladis, ceterum non 4
plus animorum, ad hostes erat. ubi primum inluxit, abire sine certamine cupiunt. Sed via una, et ea

inferri τὸ *quod*, ad 39, 41, 2. Hic tamen recte Aldum ei *quia* substituisse existimo, quoniam ita praeferunt omnes reliqui codd. Solent autem passim *quod* et *quia* commutari. V. ad 38, 36, 4. Deinde *sensere*, pro *senserunt*, Lovel. 4. *senserant* Hearnii Oxon. C. *consenserunt* Haverk.

§. 3. *Is terror in castris ortus, qui si pugnantes cepisset*] *his terror* Leid. 1. *his terris* Lovel. 3. Deinde *accepisset* Portug. Gaertn. et Haverk. Mox *insignis accepta cladis*, pro *clades*, Florent. V. infra ad 21, 57, 14.

Sollicita nox fuit jam invasurum castra Samnitem credentibus] *fuit nox* Portug. et Gaertn. Tum *jam invaserunt* Leid. 2. et Lovel. 3. Deinde *cedentibus* Leid. 2. V. ad 3, 21, 3. In verbis sequentibus *consecrandas manus*, pro *conserendas*, Haverk.

§. 4. *Ad hostes erat. ubi primum inluxit, abire sine certamine cupiunt*] Pall. duo *capiunt*. forte *capiuntur*, aut *occipiunt*. GEBH. *capiunt* etiam Voss. 2. et Lovel. 3. quod inter solitos scribarum lapsus refero. Certe ita peccarunt supra in praef. §. 10. 4, 45, 8. quibus locis quaedam notavi. 8, 12, 12. Adde Cel. Burm. ad Suet. Aug. 94. et ad Tiber. 66. Praeterea *ad hostes erant* Voss. 2. Leid. 1. et Lovel. 3. *apud hostes erat* Lovel. 4. quod ex alterius expositione natum puto. Supra 7, 7, 4. *Neque segnius ad hostes bellum adparatur.* ubi plura vide. Deinde *ubi primum luxit* Lovel. 2. Forte scriptum fuerat *inluxit*, et ita prima syllaba intercepta erit a litera finali vocis praecedentis. V. ad 5, 27, 6. De verbo *inlucere* v. ad 2, 7, 3. Voces *ubi primum inluxit*, etc. *praeter hostes erat* non adparent in Haverk. neglegentia scribae omissae ob repetitionem τῶν *hostes erat*. V. ad 9, 11, 11. Paullo ante *Minus ceterum cladis*, trajectis vocibus, erat in Leid. 1.

Quam ingressi praebuere speciem recta tendentium] Pall. omnes et vetusta editio *qua ingressi*. GEBH. In uno Hearnii et Sigonius *quam ingressi*. Hoc usitatius est, et *m* potuit intercidere ob sequens *in*. Nec tamen alterum rejici debet. Cicero Somn. Scip. 8. *A pueritia ingressus vestigiis patris tuisque*. 5.

ipsa praeter hostes, erat: qua ingressi, praebuere speciem recta tendentium ad castra obpugnanda.
5 Consul arma capere milites jubet, et sequi se extra vallum: legatis, tribunis, praefectis sociorum impe-
6 rat, quod apud quemque facto opus est. Omnes adfirmant, *se quidem omnia facturos, sed militum jacere animos. tota nocte inter vulnera et gemitus*
7 *morientium vigilatum esse. Si ante lucem ad castra ventum foret, tantum pavoris fuisse, ut relictu-*

de Fin. 2. *Quacumque ingredimur.* Virgil. 10. Aen. 148.

Namque ut ab Euandro castris ingressus Etruscis Regem adiit.

DUK. *qua ingressi* probat etiam Gronov. ex Thuan. et Pall. supra ad 1, 23, 5. eamque lectionem in contextum recepit, quam etiam praeferunt edd. Rom. anni 1472. et Parm. Ea quoque servari posset, ut *qua ingressi* ponatur pro qua parte, scilicet praeter hostes, viam ingressi, quomodo *porta ingredi*, pro porta ingredi urbem accipi debere, patet ex exemplis, quae notantur ad 3, 51, 10. vel etiam *qua ingressi* intelligi potest, qua via ingressi. V. ad 3, 17, 6. et 31, 39, 2. Et ita Cic. de Senect. 2. *Tamquam aliquam viam longam confeceris, qua nobis quoque ingrediendum sit.* ubi tamen viri docti ex Mstis malunt *quam nobis.* Et ita quidam codd. supra legunt 9, 36, 1. *Ea intrare haud fere quisquam, praeter ducem ipsum, audebat.* pro *Eam.* Similiter *ire via.* V. ad 44, 43, 3. Sed *quam ingressi* servant Florent. Leid. 2. Lovel. 1. 2. 4. Harlej. Gaertner. Klock. et Hearnii Ox. C. [Veith.] Utrum malit, lectoris arbitrium esto. Tum *praebuerunt speciem* Lovel. 4. *praebuere spem* Voss. 2. sollemni errore scribarum. V. ad 3, 9, 13. Hinc *recte tendentium* Leid. 2. Portug. Gaertn. et Haverk. Male. V. ad 3, 46, 5. Paullo ante particula *sed* deficiebat in Lov. 2. copula *et* in Portug. Praeterea *praeter hostem* legit Lov. 2. V. ad 5, 50, 2.

§. 5. *Quod apud quemque facto opus est*] *quid apud quemque* Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. B. Tum *opus est facto* Leid. 1. Paullo ante *sequi extra vallum*, omisso pronomine, quaedam ex vett. edd. sed constanter in omnibus scriptis adparet.

§. 6. *Tota nocte inter vulnera et gemitus morientium vigilatum esse*] *iugulatum esse* Gaertn. *vigilandum esse* Lovel. 4. *vigilatum est* Leid. 2. Paullo ante *se quidem opera facturos*, pro *omnia*, Haverk.

§. 7. *Si ante lucem ad castra ventum foret, tantum pavoris fuisse*] *venturum foret* Harlej. *ventum esset* Voss. 1. Leid. 2. Portug. Gaertn. Haverk. et Hearnii Oxon. B. ac N. in margine. Deinde *tantum pavoris fuisset* Lovel. 2. Portug. Gaertn. et Haverk. In verbis sequentibus *pu-*

*ri signa fuerint: nunc pudore a fuga contineri, alio-
quin pro victis esse.* **Quae ubi consul accepit, sibi-** 8
**met ipsi circumeundos adloquendosque milites ra-
tus, ut ad quosque venerat, cunctantes arma ca-
pere increpabat;** *Quid cessarent, tergiversarentur-* 9
*que? Hostem in castra venturum, nisi illi extra ca-
stra existsent: et pro tentoriis suis pugnaturos, si
pro vallo nollent. armatis ac dimicantibus dubiam
victoriam esse. Qui nudus atque inermis hostem* 10

dore ac fuga contineri, pro *a fuga*, Leid. 1. et Haverk. Tum *alioqui pro victis?* pro *alioquin*, Leid. 1.

§. 8. *Sibimet ipsi circumeundos adloquendosque milites ratus*] *sibimet ipsis* Voss. 2. *sibimet ipsos* Haverk. *sibimet* edd. Rom. anni 1472. ac Parm. Tum *circumveniendos adloquendosque* Haverk. *circuendos alloquendosque* Gaertn. V. ad 9, 27, 8. Copula *que* deest in Lovel. 3. vox *milites* in Portug. Neque τὸ *venerat* adparet in Haverk. [*quoscunque* Veith.] Deinde *increpabant*, pro *increpabat*, praefert Leid. 1.

§. 9. *Quid cessarent, tergiversarenturque*] *Quid cessarent? an putarent, hostem* etc. male Haverk.

Nisi illi extra castra existsent: et pro tentoriis suis pugnaturos] Vet. lib. *nisi ipsi*. SIG. Pall. pr. ac tert. *ni illi extra castra*. sec. *ni ipsi extra castra existsent*. Campan. edidit *exirent*. GEBH. *ni ipsi* Gaertn. Portug. Haverk. et Hearnii Oxoniensis B. *ni illi* Voss. 2. et Lovel. 3. V. ad 23, 1, 8. *ipse* vero et *ille* interdum a librariis commutari, infra videbimus ad 21, 41, 17. *et portentoriis suis pugnaturos* Voss. 2. et Lovel. 3. *et pro tentoriis suos pugnaturos* Leid. 2. *et pro tentoriis suis pugnarent* Lovel. 2. [Veith.] Vocula vero *et* deficit in Harlej. et nonnullis edd. vett.

Armatis ac dimicantibus dubiam victoriam esse] Turpe mendum sensum adtendentes tollimus. ita, *haud dubiam victoriam esse*. Siquidem altera, quae sequitur, pars ἀντιθέσεως id ostendit. *Qui nudus atque inermis hostem maneat, ei aut mortem, aut servitutem patiendam*. SIG. Comparet haec lectio, *haud dubiam victoriam esse*, in solo Pal. sec. quam sensus et ipsa ratio flagitat. In vetustis editionibus τὸ *haud* deficit. Reliqui duo MSS. *armatis dimicantibus dubiam victoriam esse*. GEBH. Ita [*haud dubiam victoriam esse*] Sigonius, turpe se mendum tollere praefatus. Adjecit autem τὸ *haud:* quod ignorant Thuan. Voss. duo, Helm. Pall. Rott. Chifl. Nec is status erat belli, ut certam sibi aut illis victoriam promittere posset. Quod si armis sumtis dimicent, Martem communem fore, et non omnem victoriae spem sublatam. at si quiescant inermes, nihil certius, quam aut pereundum, aut serviendum.

maneat, ei aut mortem, aut servitutem patiendam.
11 Haec jurganti increpantique respondebant: *Confectos se pugna hesterna esse: nec virium quidquam, nec sanguinis superesse. majorem multitudinem ho-*
12 *stium adparere, quam pridie fuerit.* Inter haec adpropinquabat agmen: et, jam breviore intervallo

Caeterum et Pall. Vossianusque: *armatis dimicantibus.* Perplacent Livio haec ἀσύνδετα. 7, [17, 8.] *Multos populatores agrorum vagos palantes oppressit.* 21, [4, 7.] *Militarique sagulo opertum humi jacentem.* Eodemque lib. c. 28, 5. *Tradunt ferocissimum ex iis irritatum a rectore suo, quum refugientem in aquam nantem sequeretur, traxisse gregem.* Sic enim MSS. illic loci. 26, [38, 17.] *Et inermes in cubilibus suis oppressos.* 38, [47, 8.] *Sed tu eos pacatos imperata facientes violasti.* 40, [4, 15.] *Alius alio leto absumti semianimes e navi praecipitantur.* V. et ad 27, 16, 4. J. FR. GRON. *haud dubiam victoriam esse* Lovel. 2. Portug. Gaertn. Haverk. et Hearnii Oxon. B. ac C. [Veith.] Sed recte alii voculam *haud* ignorant. Gronovio, eam expungendam esse docenti, adsentitur Doujatius. Praeterea *armatis dimicantibus,* sine media particula copulante, etiam Lovel. 3. Supra 7, 39, 8. *Incompositi itaque praedantes in agrum Albanum perveniunt.* 23, 24, 10. *Ceteram quoque multitudinem, inopinato malo trepidam, Galli, saltum omnem armati circumsedentes, interfecerunt.* 25, 34, 11. *Ut exanimem labentem ex equo Scipionem vidit.* ubi v. Gronov. ante quem etiam *labentemque* edebatur. 37, 40, 4. *Addebant speciem frontalia et cristae, et tergo impositae turres, turribusque superstantes praeter rectorem quaterni armati.* 42, 63, 9. *Transitus per distracta fumantia virgulta patuit.* 44, 5, 4. *In eos transversi incumbentes tigni injungebantur.* V. etiam J. Fr. Gronovium ad Livii 8, 39, 9.

§. 10. *Qui nudus atque inermis hostem maneat*] Duo Pall. praeferunt *nudus atque iners.* GEBH. Pall. *qui nudus atque iners.* et hoc probant opposita: respondet quippe τὸ *nudus* τῷ *armatis,* τὸ *iners* τῷ *dimicantibus.* Sic apud Silium erat alicubi vulgo [13, 76.] *dextras jungamus inertes.* antequam viri docti corrigerent *inermes.* J. FR. GRON. *inermis* et *iners* saepe in Mstis commutari, olim docui ad Silii 13, 76. Adde Cel. Burm. ad Phaedri 1. fab. 2, 26. et Markland. ad Statii 1. silv. 2, 80. Quum tamen omnes, quos vidi, codices constanter *inermis* servent, vulgato mutando nullam caussam video. *Armatis* enim opponuntur *nudus atque inermis,* τῷ *dimicantibus* vero *hostem maneat,* et tandem illis *dubiam victoriam esse* haec *mortem aut servitutem patiendam.* Ceterum *Quod nudus* legunt Voss. 2. et Lovel. 3. V. ad 37, 35, 2. In verbis sequentibus pronomen *ei* deficit in edd. Rom. anni 1472. et Parm.

§. 11. *Confectos se pugna hesterna esse, nec virium quid-*

certiora intuentes, vallum secum portare Samnitem adfirmant, nec dubium esse, quin castra circumvallaturi sint. Tunc, *enimvero*, consul, *indignum fa-* 13
cinus esse, vociferari, *tantam contumeliam ignominiamque ab ignavissimo accipi hoste. Etiamne* 14
circumsedebimur, inquit, *in castris, ut fame potius*

quam nec sanguinis superesse] *pugna extrana* Voss. 2. et Lovel. 3. *pugna externa* Leid. 2. Lovel. 1. Portug. et Haverk. V. ad 40, 14, 2. Hinc *esse* exsulat ab edd. omnibus usque ad Frobenium, qui verbum illud anno 1535. adscivit, consentientibus, quoscumque adhibui, codicibus. Deinde *τὰ nec sanguinis* absunt a Lovel. 2. ut et mox *adparere* a Leid. 2. In verbis praecedentibus *Nec jurganti*, pro *Haec*, scribit Haverk. errore scribae, de quo v. ad 32, 20, 7.

§. 12. *Adpropinquabat agmen: et, jam breviore intervallo*] *adpropinquat agmen* Lovel. 2. Deinde *etiam breviore* Lovel. 1. Gaertn. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. V. ad 39, 10, 6. Pro eo *et breviore* dederunt Lovel. 2. et Portug. *et* autem atque *etiam* confundi, infra videbimus ad 22, 47, 9.

Nec dubium esse, quin castra circumvallaturi sint] *Tò esse* non adparet in Leid. 2. Lovel. 1. Portug. et Haverk. Tum *circum vallaturi essent* praeferunt Leid. 2. Lovel. 1. Haverk. et Hearnii Oxon. N. et B. Paullo ante *se comportare*, pro *secum portare*, Lovel. 2. et *Samnites adfirmabant*, pro *Samnitem adfirmant*, Gaertn.

§. 13. *Tunc vero consul, indignum facinus esse, vociferari*] Vet. lib. *Tum enimvero, consul, indignum facinus esse, vociferari*. Est autem *enimvero* vox indignationis, et dolori exprimendo aptissima. Sic 6, [14, 12.] *Enimvero indignum facinus videri*. et 22, [25, 3.] *Tum Metilius: id enimvero ferendum esse negat*. et 38, [14, 11.] *Enimvero, inquit consul, ferri jam ludificatio ista non potest*. SIG. *Tum vero consul* Haverk. *Tunc vero consul* Voss. 2. et Portug. *Tunc enim consul* Gaertn. *Tunc enimvero consul*, ut Sigonius scribendum monuit, non tantum omnes reliqui codd. verum etiam omnes omnino, quas vidi, editiones, praeter unam et alteram a Sigonio procuratam. Quum enim in prima scholiorum ed. monuisset, se in veteri lib. *Tum vero* invenisse, ita etiam mox in contextum recepit. Verum in ed. Aldi Veneta, quae cum Scholiis Sigonii post ejus mortem prodiit, hoc loco exhibitum ejus Scholion priori subpositum est, quo sententiam, quam olim de hujus loci lectione defenderat, recte revocavit, et docuit, dolori exprimendo vocem hanc adprime inservire. At in contextu id mutatum non est. Supra 2, 45, 11. *Enimvero non ultra contumeliam pati Romanus posse*. 5, 25, 6. *Enimvero illud se tacere, suam conscientiam non pati*. (*43, 1, 9.) V. Gronov. infra ad 27, 30, 13. et quae notantur ad 31, 30, 4. Tum *vociferare* Lovel. 4. Sed v. ad 8, 38, 13.

§. 14. *Etiamne circumsedebimur, inquit, in castris, ut fa-*

per ignominiam, quam ferro, si necesse est, per virtutem, moriamur? Dii bene verterent, facerent-
15 *que, quod se dignum quisque ducerent. Consulem M. Atilium vel solum, si nemo alius sequatur, iturum adversus hostes: casurumque inter signa Samnitium potius, quam circumvallari castra Romana*
16 *videat.* Dicta consulis legati, tribunique, et omnes turmae equitum, et centuriones primorum ordinum,

me potius] *ne circumsedebimus* Haverk. *etiamne circumsidebimur* Voss. 1. et Lovel. 1. V. ad 9, 2, 3. *etiamne circumsedebuntur* Hearnii Oxon. B. Mox in verbis sequentibus *moriamur per virtutem*, transpositis vocibus, praeferunt Leid. 2. et Lovel. 3.

Dii bene verterent, facerentque, quod se dignum quisque ducerent] Copula ineptam videtur reddere sententiam: Dii bene verterent, et facerent, quod quisque eorum, nempe Deorum, se dignum ducerent. Legerem, sublato *que*, quod forsitan e proximo *quod* ortum est, *Dii bene verterent. facerent* (milites, ad quos loquitur) *quod se dignum quisque ducerent.* DUK. *vertent* Lovel. 3. V. ad 2, 56, 7. *vertant* Voss. 2. a m. 1. Tum *quisque duceret* Portug. Haverk. Gaertn. et Hearnii Oxon. B. Male. V. supra ad 7, 19, 2. Ceterum mihi etiam copula *que* hic incommoda videtur, quam vel cum Cl. Dukero expungendam, vel in *quod* mutandam, et hoc modo trajiciendam puto: *quod Dii bene verterent, facerent, quod se dignum quisque ducerent.* Ut infra 29, 22, 5. *Juberentque, quod Dii bene verterent, trajicere.* Ita *quod bene verteret* supra 3, 26, 9. ubi v. quae notantur.

§. 15. *Casurumque inter signa Samnitium potius, quam* etc. *videat*] *inter signa potius*, una voce omissa, Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. B. Tum *videant* Lov. 1. a m. 1. Paullo ante τὸ *vel* male omittebatur in Gaertn.

§. 16. *Et omnes turmae equitum*] Prima vocula exsulat ab Harlej. et edd. vett. Sed eamdem ab Aldo restitutam servant omnes reliqui codd. Mox *adprobaverunt*, pro *adprobavere*, Lovel. 4.

§. 17. *Segniter arma capit, segniter e castris egreditur*] Tres priores voces omittuntur in Florent. Lovel. 2. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. Verum repetitio vocis *segniter* librariis inposuit, ut saepe alibi. *arma cepit* praefert Leid. 1. Tum *segniter castris egreditur* Haverk. Ita et peccabatur in paucis codicibus supra hoc lib. c. 20, 7. *Egredientem e castris hostem opprimeret.* (* v. ad 2, 48, 10.) Et solet passim Livius hanc praepositionem, licet cum ea verbum compositum sit, in regimine repetere. V. ad 37, 30, 9. *et segniter e castris egreditur* Harlej. et quaedam ex antiquioribus edd. Saepissime copulas, a Livio omissas, obscura librariorum diligentia ei obtrusas esse, pluribus locis dictum est.

Procedunt adversus hostem,

adprobavere. Tum pudore victus miles segniter ar- 17
ma capit, segniter e castris egreditur: longo agmi-
ne, nec continenti, moesti ac prope victi procedunt
adversus hostem, nec spe, nec animo certiorem.
Itaque simul conspecta sunt Romana signa, extem- 18
plo a primo Samnitium agmine ad novissimum fre-
mitus perfertur, *Exire, id quod timuerint, ad in-*
pediendum iter Romanos. Nullam inde ne fugae qui- 19

nec spe, nec animo certiorem] Vet. lib. *fortiorem*. Egregie. Nam de Romanis dixit, *moesti ac prope victi*. SIG. Est haec lectio vetustarum impressionum, codicumque duorum Pall. Interim Sigonius e suo praefert *nec spe, nec animo fortiorem*. quod videtur esse interpretamentum τοῦ *certiorem*. In Pall. sec. legere est, *nec spe, nec animo ferociorem*. GEBH. Quod egregium appellat Sigonius *fortiorem*, tale esse non nego, sed scholion sive interpretamentum. Nec sane vetustiores libri aliter, quam vulgati, *certiorem*. Caesar 7. Gall. [19.] *Generatimque distributi in civitates, omnia vada ac saltus ejus paludis certis custodiis obtinebant*. Cicero 10. ad Att. Ep. 11. *Et quo ille me certiorem vult esse, eo magis timeo, ne in eum existam crudelior*. Ubi eam vocem poene eadem sententia prohibuimus loco movere, et substituere *fortiorem* Aus. Popmam, in Diatriba ad Silvas Statii [p. 415.] J. FR. GRON. Servius ad Virgil. 1. Aen. 580. et 9, 249. *certa pectora* interpretatur *firma*, vel *fortia*. Et Cicero pro Quint. 24. *certum* et *confirmatum animum* conjungit. *Diffidebam, mehercule*, etc. *satis animo certo et confirmato me posse in hac caussa consistere*. DUK. *fortiorem* apud me tantum superest in Portug. et Haverk. apud Hearnium vero tantum in Oxon. B. *animo certiore* est apud eumdem in L. 1. et C. *animo certiores* in Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. qui ambo codd. librariorum errore voces *nec spe* omiserunt. Ceterum *adversus hostem* servant Florent. Voss. ambo, Leid. ambo, Lovel. 1. 3. 4. Portug. Gaertn. Haverk. Hearnii Oxonienses, et edd. Rom. anni 1472. Tarvis. utraque, et quaedam aliae. *versus hostem* Harlej. Lovel. 2. forte etiam Klock. et nonnullae edd. Verum quum ab altera lectione stent plures et certiores codd. eam etiam in contextum revocavi. Supra etiam consul adfirmarat hoc cap. *Consulem M. Atilium vel solum, si nemo alius sequatur, iturum adversus hostes*.

§. 18. *Fremitus perfertur, Exire, id quod timuerint, ad inpediendum iter Romanos*] *profertur* Leid. 1. Portug. et Haverk. V. ad 5, 4, 12. Tum *exierunt* Lovel. 2. Hinc *id quod timuerunt* Voss. 2. Leid. 2. Lovel. 2. 4. Harlej. et editi ante Aldum. Sed subjunctivus *timuerint*, qui in integerrimis codd. superest, obliquae orationi recte convenit. *idq; timuerunt* Lovel. 3. Verum *id quod*, Livio frequentissimum, supra inlustratum est ad 6, 17, 6.

dem patere viam. illo loco aut cadendum esse, aut, stratis hostibus, per corpora eorum evadendum.

1 XXXVI. In medio sarcinas conjiciunt; armati
2 suis quisque ordinibus instruunt aciem. Jam exiguum inter duas acies erat spatium, et stabant exspectantes, dum ab hostibus prius inpetus, prius clamor inciperet. neutris animus est ad pugnandum.
3 Diversique integri atque intacti abissent, ni cedenti insta-

Deinde *ad impediendum Romanos* Leid. 2. et Lovel. 1. *ad impediendum iter Romanis* Lovel. 2. 3. et Harlej. Paullo ante τὸ *sunt* non conspicitur in Voss. 2.

§. 19. *Illo loco aut cadendum esse*] *ille loco aut carendum esse* Voss. 2. *illo loco ante carendum esse* Lovel. 3. *aut* et *ante* etiam aliis locis scribae commutarunt. Ita 3, 59, 4. 9, 34, 2. et saepius.

§. 1. *In medio sarcinas conjiciunt*] Lege *in medium*. Nam et paullo post, *Sarcinarum cumulo, quas in medium conjecerant.* 28, 2, 3. *Sarcinis in medium conjectis.* 3, 28, 1. *Sarcinas in unum conjici.* JAC. GRON. 31, 27, 7. *Conjectisque in medium sarcinis aciem direxisset. in medium congerere* dixit 9, 31, 9. *Sarcinas congerunt in medium.* et *in acervum conjicere* 8, 11, 11. Constanter tamen *In medio* omnes libri, nisi quod *Hi in eo* sit in Haverk. Insuper *proiciunt* Leid. 1. Tum *armatis suis quisque ordinibus* Voss. 2. et Lovel. 2. ac 3. *armati suis quique ordinibus* Haverk.

§. 2. *Exiguum inter duas acies spatium erat*] *exitium inter duas acies* Leid. 1. *exiguum intra duas acies* Voss. 2. frequentissimo scribarum lapsu. V. ad 5, 27, 2. Mox *prius inpetus* deficit in ed. Rom. anni 1472. Deinde *neutris animus esse*, pro *est*, Lovel. 4. Sed verbum illud exsulat a Portug. Gaertn. et Haverk.

§. 3. *Diversique integri atque intacti abissent, ni cedenti instaturum alterum*] *Diversi integri* Harlej. et edd. Aldina priores. Tum *abiissent* Lovel. 4. Portug. Gaertn. et Haverk. Similiter peccant librarii supra 8, 32, 5. infra hoc lib. c. 38, 3. Et has contractiones in praeteritis verborum, quae ex *eo* componuntur, Livium amasse, infra videbimus ad 27, 19, 10. Deinde *ni cedente altero instaturum alterum* Portug. *incedenti instaturum alterum* edd. Rom. anni 1472. et Parm. *ni cedentem instaturum alterum* Haverk. *ni cedentem in statum alterum* Voss. 2. *ni cedenti instatutum alterum* Harlej. *ni cedenti statutum alterum* Gaertn. Nihil mutandum. 1, 37, 3. *Ut non sisterent modo Sabinas legiones, ferociter instantes cedentibus.* 8, 38, 5. *Ita institit agmini, ut, donec lucesceret, proelio abstineret.* 27, 14, 1. *Seu vicit, ferociter instat*

inſtaturum alterum timuiſſent. sua sponte inter invitos tergiversantesque segnis pugna, clamore incerto atque inpari, coepit: nec vestigio quisquam movebatur. Tum consul Romanus, ut rem excitaret, 4
equitum paucas turmas extra ordinem inmisit: quorum quum plerique delapsi ex equis eſſent, et alii turbati; et ab Samnitium acie ad obprimendos eos, qui ceciderant, et ad suos tuendos ab Romanis procursum eſt. Inde paullulum irritata pugna eſt, sed 5

victis. 38, 2, 9. *Hos, ut ab tergo agmini instarent, reliquerunt*. c. 25, 13. *Tum vero instare dissipatis Galli et caedere*. 39, 30, 3. *Non institere perculsis hostes*. 42, 60, 5. *Fatebatur quidem peccatum, quod pridie non instititisset victis*.

Inter invitos tergiversantesque segnis pugna etc. *coepit*] *inter invictos* Haverk. sollemni errore scribarum. V. quae notantur ad Epit. Liv. 3. ad 8, 2, 8. et c. 29, 11. hoc lib. c. 41, 1. aliisque locis. Tum *tergiversantesque signis* Voſſ. uterque, Leid. 2. Lov. 1. 2. Portug. Gaertner. et Haverk. Male. *segnis pugna*, ut 3, 63, 3. *Increpare, sicubi segnior pugna esset*. Ita *segne bellum*, *proelium*. 10, 12, 4. *Segne bellum et simile prioris anni militiae*. 22, 48, 1. *Consertum proelium erat, segne primo, et a Punica coeptum fraude*. et saepius alibi. Hinc *coeperit* eſt in Leid. 2. V. ad 40, 14, 11. Mox *nec vestigio quisquam movebatur* exsulant ab eodem Leid. 2. *quisque*, pro *quisquam*, eſt in Gaertn. V. ad 9, 38, 9.

§. 4. *Quorum quum plerique delapsi ex equis essent, et alii turbati*] *quorum plerique quum ex equis delapsi essent* Voſſ. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Portug. Gaertn. et Haverk. Hinc voculam *et* omittit idem Haverk. sed eam intercepit vocis praecedentis *esset* syllaba finalis. V. ad 37, 59, 1. Paullo ante *turmas paucas*, transpositis vocibus, Gaertn.

Et ab Samnitium acie ad obprimendos eos, qui ceciderant, et ad suos tuendos] *et a Samnitium acie* Voſſ. 1. Leid. uterque, et Lov. 1. ac 4. *et Samnitium aciem* Voſſ. 2. et Lov. 3. *ex Samnitium acie* Portug. et Haverk. *ex Samnitium ocio* Gaertn. Tum *tuendos suos ab Romanis procursum est* Lovel. 1. et ita etiam Leid. 2. nisi quod insuper omittat τὸ *ab*.

§. 5. *Et inpigre magis et plures procurrerant Samnites*] Vet. lib. *procurrerunt*. SIG. *procurrerunt* exſtat in Pal. sec. ut indicatum quoque Sigonio. Reliqui Pall. *procurrerant*. Andreas vero edidit *concurrerant*. Campanus *procurrebant*. GEBH. *procurrerunt* apud me tantum supereſt in Portug. et Haverk. apud Hearnium vero in Oxon. N. et B. [Veith.] *concurrerant* edd. Rom. anni 1472. et Parm. *procurrebant* eas secutae edd. Mediol. anni

aliquanto inpigre magis, et plures procurrerant Samnites: et turbatus eques sua ipse subsidia territis equis proculcavit. hinc fuga coepta totam aver-
6 tit aciem Romanam. Jamque in terga fugientium Samnites pugnabant, quum consul, equo praevectus ad portam castrorum, ac statione equitum ibi
7 obposita, edictoque, *ut, quicumque ad vallum tenderet, sive ille Romanus, sive Samnis esset, pro*

1480. Tarvis. utraque, et aliae, quod etiam superest in Harlej. et a m. 2. in Florent. Aldus demum *procurrerant* substituit. Praeterea prius *et* non adparet in Lovel. 2. et Portug. V. ad 2, 44, 3. In verbis praecedentibus *paullum irritata*, pro *paullulum*, Leid. uterque, Lovel. 1. 2. 3. et Haverk. V. ad 36, 9, 8.

Eques sua ipse subsidia territis equis proculcavit] *equos* Leid. 1. et Lovel. 4. Hinc *sua ipsa subsidia* Lovel. 4. Harlej. et multae ex vetustis edd. Tum *territis proculcavit equis* Lovel. 4. *proculcavit territis equis* Gaertn. In verbis sequentibus *advertit aciem Romanam*, pro *avertit*, Lovel. 3. Male. V. ad 6, 23, 8. *avertit aciem Romam* Voss. 2.

§. 6. *In terga fugientium Samnites pugnabant*] *inter fugam fugientium* Florent. a m. 1. *in fugam* a m. 2. *integra fugientium* Voss. 2. et Haverk. Sed *in terga pugnare*, ut *pugnare in frontem, in latera*. 22, 47. *Ante in frontem lateraque pugnari coeptum est.*

Quum consul, equo praevectus ad portam castrorum, ac statione equitum ibi obposita] *tum consul* Portug. Hinc *equo provectus ad portam* Leid. 1. ac Gaertn. *equo provectus ad portas* Haverk. Male. *praevectus* est praeter fugientes vectus. V. ad 24, 44, 10. *ad portas castrorum* etiam Portug. Deinde *ac stationem* Voss. 1. et Haverk. *stationemque* Lovel. 4. a m. 1. *stationeque* a m. 2. Tum *ibi posita* Haverk. Male. V. ad 23, 29, 4. Mox copula *que* non adparet in eodem Haverk.

§. 7. *Ut, quicumque ad vallum tenderet, sive ille Romanus, sive Samnis esset, pro hoste haberetur*] Pall. duo *ad vallum pergeret, sive ille Romanus, sive Samnis esset, pro hoste haberent.* GEBH. *ad vallum pergeret* etiam Voss. 2. et Lovel. 3. quod Gronov. in contextum recepit. Utrumque *pergere* et *tendere* mox sequitur. *Obstitit profuse tendentibus suis in castra: Quo pergis? inquit.* Verum quum omnes reliqui mei, omnesque Hearnii Oxonienses codd. omnes etiam ante Gronovium editiones *tenderet* tueantur, id etiam in contextum revocavi. Alterum in paucis illis codd. ex glossa natum est. Praeterea *pro hoste haberetur* Leid. 2. Lovel. 1. a m. 2. Lovel. 2. Harlej. Portug. Gaertn. et Haverk. [Veith.] Reliqui, duobus Gebhardi Pall. consentientes, legunt *haberent*, nisi quod *haberet* sit in Florent. Censeo itaque, recte Cl. Jac.

hoste haberent; haec ipsa minitans, obstitit profuse tendentibus suis in castra. *Quo pergis, inquit, mi-* 8
les? et hic arma et viros invenies. nec, vivo consule tuo, nisi victor castra intrabis. Proinde elige, cum cive, an hoste, pugnare malis. Haec dicente consu- 9
le, equites infestis cuspidibus circumfunduntur, ac peditem in pugnam redire jubent. Non virtus solum consulem, sed fors etiam adjuvit; quod non

Gronovium *haberent* in contextum recepisse, idque mutatum esse ab illis, quibus displicebat *haberent* sine casu poni. Sed ita supra 2, 20, 5. *Dat signum, ut, quem suorum fugientem viderint, pro hoste habeant.* 3, 17, 7. *Si quis inpediat, jam se, quisquis ille sit, ubicumque sit, in Capitolio, in foro, pro hoste habiturum.* Deest autem hic pronomen demonstrativum; quod saepe a Livio omitti, infra videbimus ad 23, 15, 4.

Haec ipsa minitans, obstitit profuse tendentibus suis in castra] *haec ipse minitans* Voss. 2. Lovel. 2. 3. 4. Portug. et Haverk. *nec ipse minitans* Gaertn. V. ad 32, 20, 7. Tum *cedentibus suis in castra* Harlej. et quaedam ex vetustis edd. V. ad 21, 33, 5.

§. 8. *Et hic arma et viros invenies. nec, vivo consule*] *etiam si arma* Haverk. Tum *nec uno consule* Leid. 2. Ita et alibi librarii lapsi sunt. (* 30, 12, 2. 31, 36, 9. 34, 40, 7.) V. viros doctos ad Cic. Orat. 2. Philipp. 27.

Proinde elige, cum cive, an hoste, pugnare malis] *perinde elige* Leid. 2. V. ad 27, 8, 18. Praepositio *cum* deerat in Gaertner. sed verisimiliter ob vocis sequentis similitudinem intercepta est. Contra *cum cive, an cum hoste*, repetita praepositione, legit Portug. Et id quidem Livio familiare fuisse, supra vidimus ad 6, 28, 6. unius tamen testis fide stare temerarium est.

§. 9. *Peditem in pugnam redire jubent*] *pedites* Harlej. et editiones ante Frobenianam anni 1535. id autem necessario requiri existimarunt, quod *equites* praecedat. At, Livium ita in numero saepius variasse, infra videbimus ad 35, 40, 6. Deinde *in turbam* Portug.

Non virtus solum consulem, sed fors etiam adjuvit] *Non virtus solum consulis* Voss. uterque, Leid. 2. Lovel. 1. 4. Portug. Haverk. Hearnii Oxon. N. L. 2. B. C. et edd. principes, pro quo Aldus postea per compendium *Non virtus solum cos* substituit, quod plerique editores servarunt. Primus deinde Gruterus in ed. postuma *consulem* dedit. Utrumque haud incommode defendi posset, vulgatum tamen praefero. Hic iterum lectionis varietati ansam dedit compendium scribendi, de quo supra actum hoc lib. ad c. 10, 2. Insuper *fors etiam* Voss. 1. Leid. uterque, Lovel. 1. 2. 3. Gaertn. et Haverk. Innumeris locis ita variasse librarios, supra vidimus ad 1, 4, 4. et infra videbimus ad 38, 40, 13. Hic ai-

R 2

institerunt Samnites, spatiumque circumagendi si-
gna, vertendique aciem a castris in hostem fuit.
10 Tum alii alios hortari, ut repeterent pugnam: cen-
turiones ab signiferis rapta signa inferre: et osten-
dere suis, paucos et ordinibus incompositis effuse
11 venire hostes. Inter haec consul, manus ad coelum
adtollens, voce clara, ita ut exaudiretur, templum
Jovi Statori vovet, si constitisset a fuga Romana
acies, redintegratoque proelio cecidisset vicissetque
12 legiones Samnitium. Omnes undique adnisi ad re-

hil mutandum. Ut enim nunc *virtus et fors*, ita *virtus et fortuna* saepius junguntur. Exempla v. 1, 25, 2. et c. 42, 3. 4, 37, 7. 5, 26, 10. et c. 34, 2. 6, 32, 7. 7, 30, 8. et c. 34, 6. 23, 42, 4. 25, 16, 17. 35, 6, 9. et 39, 50, 2. Pariter etiam *virtus et felicitas* 30, 12, 12. 38, 48, 6. et 41, 16, 9. Huc etiam refer, quod *fortiter feliciterque* jungantur. V. ad 28, 9, 7. In verbis sequentibus *instituere*, pro *institerunt*, Lovel. 4. et *vertendi aciem ab castris* Gaertn. *ab castris* etiam Portug. et Haverk. *revertendique* quaedam ex antt. edd.

§. 10. *Repeterent pugnam: centuriones ab signiferis rapta signa inferre*] *peterent pugnam* Voss. 2. Leid. 1. et Lovel. 2. 3. ac 4. Non sequor. Infra 37, 43, 6. *Eos, quorum terga modo viderat, repetentes pugnam conspexit.* Praeterea *centurionesque* Voss. 1. Leid. 2. Portug. Gaertn. Haverk. et Hearnii Oxon. N. L. 2. et B. Tum *a signiferis* Haverk.

§. 11. *Manus ad coelum adtollens, voce clara, ita ut exaudiretur*] *ad coelum tollens* Leid. 1. et Lovel. 4. De verbo *adtollere* v. ad 8, 7, 11. De praepositione *ad* addita in regimine verbis cum eadem compositis v. ad 2, 36, 6. Tum *voce data* Haverk. V. ad 9, 25, 8. *voce clare* Gaertn. Insuper *ita ut exaudiat coelum* Hearnii Oxon. L. 1. Mox *vovit*, pro *vovet*, Lov. 4. et Gaertn. *vovetur* Haverk.

Si constitisset a fuga acies Romana, redintegratoque proelio cecidisset vicissetque] *si constitisse a fuga* Voss. ambo, Leid. ambo, et Lovel. 3. Tum *redintegratoque bello* Portug. Gaertn. et Haverk. Vide ad 3, 61, 2. Deinde *cecidissent vicissentque* Voss. 2. et Lovel. 3. quod defendi posset dicendo, *acies* collective sumtum adsciscere verbum plurale. V. ad 35, 26, 9. at reliquorum in vulgatum conspiratio id verius esse indicat. Praeterea *vicissetque hostium legiones* Lovel. 4.

§. 12. *Adnisi ad restituendam pugnam duces, milites, peditum equitumque vis*] *annissi* ed. Rom. anni 1472. et Mediol. anni 1480. *admissi* ed. Parm. V. ad 4, 43, 5. Tum *ad restituendum pugnam* Haverk. V. ad 40, 49, 1. Deinde *peditum, equitum*

ſtituendam pugnam, duces, milites, peditum equitumque vis: numen etiam Deorum respexiſſe nomen Romanum visum. adeo facile inclinata res, repulsique a caſtris hoſtes; mox etiam redacti ad eum locum, in quo commiſſa pugna erat. Ibi, objacente 13
sarcinarum cumulo, quas conjecerant in medium, haeſere inpediti: deinde, ne diriperentur res, orbem armatorum sarcinis circumdant. Tum vero eos 14
a fronte urguere pedites, ab tergo circumvecti equites. ita in medio caesi captique. Captivorum nume-

vis, omiſſa copula, Voſſ. 2. Lovel. 3. et Gaertn. Mox *etiam numen Deorum respexisse* Gaertn. *numen respexisse Deorum* Lovel. 4. Τὸ *numen* deerat in Lovel. 3.

Repulsique a castris hostes, mox etiam redacti ad eum locum] *repulsusque a castris hostis, mox etiam redactus* Lovel. 4. Divisis vocibus *mox et jam redacti* editum est Romae anno 1472. unde Parmensibus data eſt occasio subſtituendi *mox et redacti*. Insuper *in eum locum* Haverk. Paullo poſt *pugna commissa est*, trajectis vocabulis, Portug. Gaertn. et Haverk.

§. 13. *Objacente sarcinarum cumulo, quas conjecerant in medium*] *ab jacente sarcinarum cumulo* Lovel. 2. *objiciente sarcinarum cumulo* Voſſ. 2. et Lovel. 3. Sed de verbo *objacere* v. ad 2, 65, 4. Deinde *conjecere in medium* Lovel. 4. *conjecerat in medium* Gaertn. *conjecerent in medium* Leid. 1. Mox *inpediti haesere* Lovel. 4.

Orbem armatorum sarcinis circumdant] *ob rem armatorum* Harlej. et Mediol. ed. anni 1480. *urbem armatorum sarcinis circumdant* Gaertn. V. ad 5, 19, 11.

§. 14. *Eos a fronte urguere pedites, ab tergo circumvecti equites*] *a fronte eos urgere* Lovel. 4. *eos ab fronte urgere* Portug. Gaertn. et Haverk. Tum *a tergo circumvecti* Leid. 1. *ab tergo circumventi* Voſſ. 2. et Haverk. V. supra hoc lib. ad c. 2, 4. Mox vocula *ita* abeſt a Voſſ. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. 4. et Hearnii Oxon. C. quae intercepta videtur ab ultimis literis vocis praecedentis.

Captivorum numerus fuit septem millia CCC] Vet. lib. *septem millium ac ducentorum*. SIG. Pall. pr. ac tert. *captivorum numerus fuit VII. ad CCC.* sec. *captivorum numerus fuit septem milium ac ducentorum*. GEBH. Voſſ. et Helm. *VII. ac CC.* Sigonianus et unus e Pall. *septem millium ac ducentorum*. J. FR. GRON. *septem millium ac ducentorum* Portug. Gaertn. et Haverk. *septem millia ac CC* Harlej. *VII. ac CC* Voſſ. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. *VII*[m.] *ac CCC*[ti] Lovel. 2. *VII. ad CCCq;* Lovel. 3. *VII*CIↃ*CCC* Lovel. 4. *VII a CCC* Florent. *VII a CC* Leid. 1. Hearne autem ad hunc locum monuit, se pro *trecentorum* inveniſſe CC

rus fuit septem millium ac ducentorum, qui omnes nudi sub jugum missi. caesos retulere ad quatuor
15 millia octingentos. Ne Romanis quidem laeta victoria fuit. recensente consule biduo acceptam cladem, amissorum militum numerus relatus septem
16 millium ac ducentorum. Dum haec in Apulia gerebantur, altero exercitu Samnites Interamnam,

in Oxon. N. B. et ed. Rom. principe, sed *CCC* mihi obvium fuit in edd. Rom. anni 1472. et Parm. *DCC* in edd. proximis usque ad Aldum, qui iterum *CCC* substituit. An et hic legendum *septem millium septingentorum*, vel *octingentorum?* V. supra hoc lib. ad c. 29, 17. [*septem millium trecentorum* Veith.] Insuper sequens vox *qui* non est in Lovel. 3. et *septingentos*, pro *octingentos*, habet Hearnii Oxon. C. [*ad quatuor mille* Veith.]

§. 15. *Amissorum militum numerus relatus septem millia trecenti*] Vet. lib. *septem millium et ducentorum*. SIG. Pal. sec. *septem milium et ducentorum*. GEBH. Duo priores [Voss. Helm.] *numerus relatus VII. ac CC*. Palatinus *septem millium ac ducentorum*. Qua forma Livius 22, 46, 6. J. FR. GRON. *septem et ducentorum* Haverk. *septem millium et ducentorum* Portug. *septem milium ac ducentorum* Gaertn. *septem millia ac CC* Hearnii Oxon. N. *septem millia ducenti* ejusdem C. *VII ac CC* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. *VII. CC* Lovel. 2. *VII. CCC* Leid. 1. et Lovel. 3. *VII. a. CCC* Florent. *septem millium trecentorum* Hearnii Oxon. L. 1. [Veith.] Miror Gronovium, qui §. praec. lectionem Mstorum *millium ac ducentorum* in contextum recepit, hic tamen vulgatum servasse. Mihi hic quoque *septem millium octingentorum* placeret. Ceterum *τὸ laeta* in praecedentibus exsulat a Voss. 2. et Lovel. 3. [*Nec Romanis quidem* Veith.] Deinde *recensente consule cladem*, duabus vocibus omissis, est in Haverk. *recensente consule biduo accepta clade* in Hearnii Oxon. L. 1.

§. 16. *Interamnam coloniam Romanam*] Ubi et quando haec colonia deducta sit, non meminit Livius. Ptolemaeus [3, 1.] Pragutiorum oppidum aït prope Marsos. Plinius Interamnatium l. 3. ter meminit capitibus 5. 12. ac 14. ut omnino credam, non unius duntaxat oppidi nomen. GLAR. Verum est, tempore Glareani in editionibus Livii vulgaribus non reperiri, ubi et quando Interamna colonia deducta sit. At postea Sigonius ex vestigiis Mstorum docuit, id Livium tradidisse 9, 28, 8. v. quae ibi notantur. Quod autem Glareanus suspicetur, plura hujus nominis oppida in Italia fuisse, id verissimum est. Et quidem quatuor diversa ita dicta memorat Cluverius: primum est in Umbria, de quo agit 2. Ital. ant. 7. p. 635. secundum in agro Praetutiano, de quo v. 2, 11. p. 745. tertium in Latio novo, sive in Volscis, de quo v. 3, 8. p. 1039. quartum in Bruttiis, de quo v. 4, 15. p. 1317. Tertium autem illud est, cujus hic meminit Li-

coloniam Romanam, quae via Latina est, occupare
conati, urbem non tenuerunt: agros depopulati 17
quum praedam aliam inde mixtam hominum atque
pecudum, colonosque captos agerent, in victorem
incidunt consulem, ab Luceria redeuntem: nec
praedam solum amittunt, sed ipsi longo atque in-
pedito agmine incompositi caeduntur. Consul, 18

vius, quod via Latina fuisse dicit, ubi id conlocat etiam Strabo l. 5. p. 237. Ceterum *Interannam* Voss. 2. et Lovel. 3. *Viceranam* Lovel. 2. *Interanam* Harlej. *Interanniam* Portug. *Interamniam* Gaertn. Haverk. et apud Hearnium B. *Interamnem* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. et Hearnii Oxon. N. in cujus margine tamen *Interamnam* emendatur.

Quae via Latina est, occupare conati, urbem non tenuerunt] Duo e Pall. *qua via*. GEBH. Ita et Voss. 2. ac Lovel. 2. Sed in alteram lectionem consentiunt reliqui codd. Deinde *hostem non tenuerunt* Lovel. 1. Leid. 2. Haverk. et Voss. 1. a m. 1.

§. 17. *Hominum atque pecudum colonosque captos agerent*] *hominum pecudumque* Portug. Gaertn. et Haverk. Tum *colonosque captivos* Lovel. 2. Sed v. ad 6, 22, 4. Tum *a Luceria redeuntem*, pro *ab Luceria*, Leid. 2. *ad Luceriam* Voss. 2. a m. 1. et Lovel. 3.

Ipsi longo ac inpedito agmine incompositi caeduntur] *ipso longo* Voss. 2. et Lovel. 3. Sed vox *ipsi* deficit in Haverk. Insuper *longo atque inpedito agmine* Florent. Voss. ambo, Leid. ambo, Lovel. 1. 2. 3. 4. Harlej. Portug. Klock. Haverk. et omnes edd. Frobeniana anni 1535. vetustiores. Quamvis autem Hearnius nihil ex Oxoniensibus notarit, attamen vix verisimile videtur, eos omnes in vulgatum conspirasse. Passim enim Livius ante voces a vocali incipientes, non particula *ac*, sed *et* vel *atque* uti solitus est. quod non observantes librarii indocti innumeris locis *ac* dederunt, ubi Livius *et*, *atque*, *aut*, *at*, vel similes particulas adhibuerat. Exempla videri possunt ad 1, 13, 3. 2, 27, 2. c. 29, 4. c. 37, 6. c. 64, 3. 3, 7, 2. c. 8, 10. c. 15, 5. c. 52, 11. c. 58, 5. c. 64, 8. 4, 40, 3. 5, 20, 8. c. 21, 14. c. 40, 1. c. 42, 2. c. 52, 10. 6, 15, 11. 7, 1, 7. c. 4, 3. c. 7, 2. c. 10, 10. 8, 19, 2. et 14. 10, 12, 2. c. 25, 5. 21, 53, 7. 23, 2, 1. 35, 27, 5. 38, 18, 15. et 40, 21, 11. Ob hanc caussam displicere testatus sum conjecturam Inl. N. Heinsii *ac obscuris* emendantis supra 1, 14, 7. et Sigonii *ac Aequimaelio* legentis 33, 26, 9. Contra vero adsensus sum viris doctis ex Mstis *at imperitae* emendantibus, pro *ac inperitae*, 2, 45, 5. *atque inpedimentis*, pro *ac inpedimentis*, 21, 34, 9. *urbem portu ac*, pro *portum ac urbem*, 24, 2, 3. *ac mutabiles*, pro *ac inmutabiles*, 38, 9, 1. *ac totius*, pro *ac universae*, in Epit. Liv. 104. quamvis Epitomarum auctor ad similes linguae suae elegantias minus adtendisse censeri posset. Ex more hoc, quem optimi scriptores, sed praesertim Livius, diligentissime obser-

Interamnam edicto dominis ad res suas noscendas recipiendasque revocatis, et exercitu ibi relicto, comitiorum caussa Romam est profectus. Cui de
19 triumpho agenti negatus honos, et ob amissa tot millia militum, et quod captivos sine pactione sub jugum misisset.

varunt, manuscriptos audiendos esse putavi, *ac mergentibus* exhibentes, supra 3, 16, 4. ubi vulgo editur *ac emergentibus. Potidaniae atque Apolloniae* 28, 8, 9. ubi nunc legitur *ac Apolloniae.* et *pati et inferre* 38, 21, 8. ubi recentiores edd. praeferunt *ac inferre.* Quum autem in his toties a librariis peccatum fuerit, et posteriores quinque libri Livii ex unico Msto in lucem protracti sint, hinc etiam, cod. illo invito, duobus locis controversiam movere ausus sum. Alter exstat 41, 24, 18. *Quid suspectos alios ac invisos efficimus?* alter 42, 12, 3. *Sororem dedisse Prusiae precanti ac oranti.* ubi aliter Livium scripsisse mihi persuadeo. Plura alia v. apud Cel. Burmann. ad Sueton. Caes. 26. et, quem laudat, Torrent. ad Sueton. Aug. 96. Ceterum *longo ac inpediti agmine* est in Gaertn. Deinde *incompositi atque longo caeduntur* in Leid. 1. *incompositi atque longe caeduntur* in Lovel. 2. *caeduntur incompositi* in Haverk.

§. 18. *Interamnam edicto dominis ad res suas noscendas recipiendasque revocatis*] An *revocatos* dicit, qui, quum, hoste ingruente, diffugissent, nondum ad sedes suas redierant? an *revocatis* idem est, quod *vocatis*, quod unus liber Hearnii habet? nam et alia cum hac praepositione composita non plus significant, quam simplicia. Praeferrem, si per libros liceret, *evocatis.* Supra c. 20, 15. *Accitique edicto domini ad res suas noscendas.* DUK. *Interanam* Harlej. *Interanniam* Portug. *Interamniam* Gaertn. *Interamnem* Voss. ambo, Lovel. 1. 3. et Leid. 2. *Interamna* Hearnii Oxon. N. ac B. *Viceranam* Lovel. 2. *Iterim dniā* Haverk. Deinde *vocatis* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Portug. Gaertn. Haverk. et Hearnii Oxon. N. ut censeri possit litera *e* a capite vocis excidisse propter ultimam literam praecedentis, legendumque esse *evocatis.* Mox vocula *et* omittitur in Voss. 2. Leid. 1. et Lovel. 2. 3. ac 4.

§. 19. *Negatus honos, et ob amissa*] *honos est* Port. Gaertn. et Haverk. Tum *et* deficit in Voss. 2. V. ad 2, 44, 3.

§. 1. *Consul alter Postumius, quia in Samnitibus materia belli deerat*] Per literae ultimae vocis *Consul* cornu linea traducta conspicitur in Lovel. 3. quasi librarius dare voluisset *Consulum alter.* V. ad 9, 32, 2. Sed reliqui vulgatum servant. Praeterea praepositio *in* deest in solo Hearnii Oxon. L. 1.

In Etruriam traducto exercitu] Omissa praepositione *in*, Pall. tres, et Camp. *Etruriam traducto exercitu.* GEBH. Non Rott. non Flor. neuter quoque Voss. agnoscunt praepositionem. Nec ego igitur retineo. Florus 3, 10. *Classe comparata Britanniam*

XXXVII. Consul alter Poſtumius, quia in Samnitibus materia belli deerat, in Etruriam traducto exercitu, primum pervaſtaverat Volsiniensem agrum: 1
dein cum egreſſis ad tuendos fines haud procul moenibus ipsorum depugnat. duo millia octingenti Etruscorum caesi: ceteros propinquitas urbis tuta- 2

transit. Tacitus 2. Annal. 54. *Tramittere Lesbon.* JAC. GRON. Praeter codd. Cl. Gronovio et Gebhardo laudatos praepositionem non agnoscunt etiam Leid. 1. Lovel. 1. 2. 3. 4. Portug. Gaertn. Haverk. et Hearnii Oxon. N. B. ac C. Ita supra 8, 24, 17. *Inde Epirum devecta ad Cleopatram uxorem.* 31, 43, 5. *Equites mercede conductos Aegyptum avexit.* 33, 41, 6. *Cyprum nihilominus tendens, paullisper seditione remigum est retentus.* ubi plura videbimus. Tum *transducto* Florent. Voſſ. 1, Leid. ambo, et Lovel. 1. ac 2. Mox *primo*, pro *primum*, Gaertn. Insuper *Vulsiniensem* Lovel. 4. *Vulsciniensem* Lovel. 2. *Volscinensem* Haverk. et Portug. *Volsimensem* Voſſ. 2. et Leid. 2. V. ad 5, 31, 5. et mox hoc cap. §. 4.

§. 2. *Deinde cum egressis ad tuendos fines*] *dein* Florent. Leid. 1. et Lovel. 3. V. ad 3, 3, 6. Hinc *tum egressus* Harlej. *cum ingressus* Gaertn. a m. 1. *cum ingressos* a m. 2. *tum egressis* edd. principes. Sed *cum* jam repositum vidi in Mediol. anni 1505.

Duo millia ducenti Etruscorum caesi] *Numerus caesorum apud Volscinios duo millia* etc. Leid. 2. et Lovel. 1. *Numerus caesorum apud Voscinos ad duo millia* etc. Hearnii Oxon. C. qui in cod. B. *Numerus caesorum apud Volscinos duo millia* etc. se inveniſſe scribit; quod mihi etiam obvium fuit in Portug. Haverk. et Gaertn. [Veith.] quorum Portug. et Hearnii B. mox ignorant voces *Etruscorum caesi.* Sed voces *Numerus caesorum apud Volseinios* ex lemmate marginali in contextum receptas eſſe patet. Cujus erroris alia exempla v. ad 7, 40, 4. Praeterea *caesi duo ad ccc Etruscorum* Lovel. 3. *duo millia ac CC* Voſſ. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Portug. et Haverk. *duo millia ac ducenti* Gaertner. et Hearnii Oxon. B. *duo millia CCC* Harlej. *duo millia ad CC* Voſſ. 2. *duo millia ac CCC* Lovel. 2. *II. a. CCC* Florent. *V. a. CCC* Leid. 1. [*duo millia trecentos* Veith.] *duo millia octingenti* Lovel. 4. quam veram puto scripturam, quia eodem ducunt veſtigia optimorum aliorumque codd. *a. CCC* vel *ac CC* praeferentium, in quibus nota numeralis *IↃ* degeneravit in *a*, ut solet. V. hoc lib. ad c. 29, 17. In uno etiam Leid. 1. librarius, *V* pro *II* dans, sollemniter erravit. V. ad 37, 22, 4.

Ceteros propinquitas urbis tutata est] *tutata erat* Voſſ. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. *tuta erat* Gaertn. *tuta est* Voſſ. 2. *Tutus* pro *tuitus* veteres dixiſſe, docent Doct. Corte ad Salluſt. Jug. 74, 3. et Oudendorp. ad Frontini 2. Strateg. 12, 3. Quum tamen, Livium voce *tutus* pro *tuitus* vel *tutatus* alibi usum eſſe, non meminerim, potius lectionem illam socordiae librariorum adscribo, qui ultimam syllabam τοῦ *tutata* ob prae-

3 ta est. In Rusellanum agrum exercitus traductus. ibi non agri tantum vastati, sed oppidum etiam expugnatum: capta amplius duo millia hominum, mi-
4 nus duo millia circa muros caesa. Pax tamen cla-

cedentis similitudinem neglexerunt. Alia ejus erroris exempla v. ad 3, 7, 1. 6, 30, 6. et Corte ad Sallust. Jug. 52, 4. Eodem modo *factita* pro *factitata* dederunt 2, 2, 1. *sustenta* pro *sustentata* c. 34, 5. *mactam* pro *mactatam* 4, 19, 3. *muta* pro *mutata* 9, 23, 1. *objecta* pro *objectata* c. 34, 14. *jacta* pro *jactata* hoc cap. §. 10. *inspecta* pro *inspectata* c. 46, 4. *aptas* pro *aptatas* 21, 27, 8. *irrita* pro *irritata* 32, 3, 2. *capta* pro *captata* 38, 44, 3. His proximum est, quod *instaura* exararint pro *instaurata* 5, 16, 11. *antiqua* pro *antiquata* c. 55, 2. *sacra* pro *sacrata* hoc lib. c. 38, 12. *varia* pro *variata* 21, 28, 5. *dura* pro *durata* c. 36, 8. *continua* pro *continuata* 23, 19, 2. *integra* pro *integrata* 28, 15, 10. *aequa* pro *aequata* 29, 2, 10. *accommoda* pro *accommodata* 37, 52, 10. (* *evasta* pro *evastata* 32, 13, 9. *denuncia* pro *denunciata* 24, 37, 11.) Item haec, *nudos* pro *nudatos* 2, 5, 8. *citos* pro *citatos* c. 10, 3. (* 30, 12, 10.) *ostenti* pro *ostentati* 4, 7, 12. *intentum* pro *intentatum* 6, 39, 7. *laetus* pro *laetatus* 23, 33, 3. *publicam* pro *publicatam* 31, 13, 4. *tractu* pro *tractatu* 35, 32, 13. *liberam* pro *liberatam* 36, 17, 13. Nec non haec, *praestita* pro *praestituta* 6, 4, 5. *tum* pro *tutum* 35, 12, 11. *institum* pro *institutum* 39, 13, 14. Quin etiam contrario errore dederunt *desponsata* pro *desponsa* 1, 26, 2. *sollicitatam* pro *sollicitam* 2, 2, 4. *orbata* pro *orba* c. 47, 10. *labefactata* pro *labefacta* 3, 64, 2. *adfectata* pro *adfecta* 5, 10, 9. *infestata* pro *infesta* 10, 46, 9. *vastata* pro *vasta* 23, 30, 7. *excitata* pro *excita* 28, 24, 4. (* *inspectata* pro *inspecta* 34, 62, 16.) *vulgatata* pro *vulgata* 35, 31, 11. *incruentata* pro *incruenta* 37, 16, 12. Non multum hinc differunt *sacratam* pro *sacram* 5, 25, 7. *detractatum* pro *detractum* 6, 6, 7. *nudata* pro *nuda* 8, 27, 6. *quassatas* pro *quassas* 25, 3, 11. (* *exanimata* pro *exanima* c. 26, 10.) *captato* pro *capto* 26, 12, 15. *exercitatum* pro *exercitum* 27, 44, 6. Similiter quoque *statutos* pro *statos* 39, 13, 8. Ceterum ex vitiosa scriptura *tuta erat* vitiosior provenit *tutaverat* in Haverk. V. ad 23, 29, 16.

§. 3. *In Rusellanum agrum exercitus traductus*] *In Rosellanum agrum* Voss. 1. Lovel. 1. 3. 4. Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. N. L. 2. B. ac C. *In Rosellanum autem agrum* Harlej. et edd. principes. Primus Aldus recte omisit particulam *autem*; quae esse solet ex numero earum, quibus librarii orationem Livianam connectere conati sunt. V. ad 21, 40, 11. *In Rossellanum agrum* Voss. 2. et Leid. ambo. *In Roscellanum agrum* Gaertn. *In Rosolanum agrum* Lovel. 2. V. supra hoc lib. c. 4, 5.

Ibi non agri tantum vastati, sed oppidum etiam expugnatum] *vastari* Voss. 2. et Lovel. 3. *vestiti* Leid. 1. *ibi non agitatum vestiti* Lovel. 4. Tum *oppugnatum* idem Lovel. 4. V. ad 21, 57, 6. *sed etiam oppidum oppugnatum* Gaertn. *sed etiam oppidum*

rror majorque, quam bellum in Etruria eo anno fuerat, parta est. Tres validissimae urbes, Etruriae capita, Volsinii, Perusia, Arretium, pacem petiere; et, vestimentis militum frumentoque pacti cum con-

servant quoque Portug. et Haverk.

Capta amplius duo millia hominum, minus duo millia etc. *caesa*] Voces *duo millia hominum minus* desunt in Gaertn. a librario ob voces *duo millia* repetitas omissae. V. ad 9, 11, 11. *duo millia hostium* legunt Hearnii Oxoniens. L. 2. et C. [Veith.] V. ad 23, 37, 11. *amplius II mil'* per compendium est in Lovel. 1. et tum *minus II mil'* similiter in Lovel. 2. quod utroque loco est in Leid. 1. hinc *minus duob. milib.* praefert Lovel. 4. Male. Locutio plane Liviana est, *minus duo millia*, pro quam duo millia. Supra 3, 64, 10. *Si qui vos minus hodie decem tribunos plebei feceritis.* ubi alia exempla notavi. hoc lib. c. 45, 14. *Capta minus tria millia hominum.* c. 46, 12. *Minus duo millia capti.* 21, 61, 10. *Raro umquam nix minus quatuor pedes alta jacuit.* 23, 30, 6. *Ut omnis aetatis minus viginti millia civium superessent.* 24, 47, 8. *Hispani quoque, paullo minus mille homines.* et saepissimo alibi. Notas, quae qua ratione explicandae erant, librarius nesciebat, errandi caussam dedisse, infra probabo ad 25, 9, 16.

§. 4. *In Etruria eo anno fuerat, parta est*] Vocabula *eo anno* exsulant a Lovel. 4. sequens *fuerat* ab edd. Rom. anni 1472. et Parm. Tum *est* a Voss. 2. *pacata est* legit Gaertn.

Tres validissimae urbes, Etruriae capita, Volsinii, Perusia, Arretium, pacem petiere] *Tres validissimae urbes Etruriae captae* Voss. ambo, Leid. ambo, Lovel. 1. 2. 3. 4. Portug. Gaertn. et Haverk. *capit* est in Florent. a m. 1. quum *capita* antea recte scriptum fuisset. Supra 9, 37, 12. *A Perusia et Cortona et Arretio, quae ferme capita Etruriae populorum ea tempestate erant, legati.* Vocat Livius *Etruriae capita*, quia fuerunt ex duodecim praecipuis ejus regionis urbibus. De Volsiniis id docet Cluver. 2. Ital. ant. 3. p. 557. de Arretio ibid. p. 571. de Perusia p. 576. Sed ex earum numero Arretium et Perusiam excludit Dempster. 4. Etrur. Reg. 8. qui de Volsiniis agit ibid. c. 15. de Arretio l. 5, 7. de Perusia ibid. c. 9. Ceterum *Volsini* Florent. *Vulsinii* Voss. 1. *Vulsini* Leid. ambo, et Lov. 1. *Vulscini* Lov. 2. *Vulsinum* Voss. 2. et Lov. 3. *Vulsinium* Lovel. 4. *Vulscinum* Portug. et Haverk. *Volscinum* Gaertn. et Hearnii Oxon. B. qui *Vulscium* invenit in L. 1. V. supra ad §. 1. Tum *Perusium* Gaertn. quomodo hanc urbem posteriori seculo adpellatam fuisse docet Cluver. l. l. Denique *Aretium* Leid. 2. Portug. Lovel. 1. 2. 3. 4. et Gaertner. *Aretinum* Haverk. Sed Hearne auctor est, se *Aritium* invenisse in Oxon. C. *Arrectium* in margine cod. N. De orthographia hujus urbis v. Cluver. et Dempster. l. l. Viri docti, qui 9, 32, 1. c. 37, 12. 10, 3, 2. et alibi *Aretium* dederant, hic *Arretium* receperunt, quod reliquis locis reposui.

§. 5. *Et, vestimentis militum frumentoque pacti*] Prima vox

sule, ut mitti Romam oratores liceret, inducias in quadraginta annos inpetraverunt. multa praesens quingentûm millium aeris in singulas civitates inpo-
6 sita. Ob hasce res gestas, consul quum triumphum ab senatu, moris magis caussa, quam spe inpetrandi, petisset, videretque alios, quod tardius ab urbe
7 exisset; alios, quod injussu senatus ex Samnio in Etruriam transisset, partim suos inimicos, partim collegae amicos, ad solatium aequatae repulsae si-

non adparet in Portug. Gaertn. et Haverk. ut nec ultima in Voss. 2. In verbis sequentibus *in undecim annos*, pro *in quadraginta*, legunt edd. Rom. anni 1472. et Parm. Error natus est ex adfinitate numeralium notarum *XI* et *XL*. V. ad 39, 20, 7. Tum *receperunt*, pro *inpetraverunt*, Harlej.

Mulcta praesens quingentûm millium aeris in singulas civitates inposita] Pall. tres et Camp. *singulis civitatibus imposita*. GEBH. [*in singulas civitates*] jam Andreas. Tres tamen Pall. et duo Voss. et Helm. *aeris singulis civitatibus imposita*. J. FR. GRON. Omnium corruptissime hic optimus Leid. 1. *quingentûm militum civitatum inposita*. et Lovel. 4. *quingentûm militum inposita civitati*. At *quingentûm millium aeris civitatibus imposita* Lovel. 2. *quingentûm millium aeris singulis civitatibus imposita*, praeter utrumque Voss. Gronovio laudatum, Leid. 2. Lovel. 1. 3. Portug. Gaertn. Haverk. [Veith.] et apud Hearnium Oxon. B. N. ac C. apud quem L. 1. *in singulis civitatibus* praefert. *quingentûm milium aerisingulas civitates inposita* Florent. cujus scriptura erroris fontem indicat: literam nempe τοῦ *aeris* ultimam *s* et praepositionem *in* primum excidisse, quod vox sequens a literis *sin* incipiebat: inde autem jam necesse fuit, ut *singulas civitates* in *singulis civitatibus* mutaretur. Solus Harlej. et forte etiam Klock. unde nihil notatur, vulgatum retinuerunt, quos sequor. *Inponere multam in civitates*, ut *inponere asses vectigales in jugera* apud Livium 31, 13, 7.

§. 6. *Spe inpetrandi petisset, videretque alios, quod tardius ab urbe exisset*] *spe impetrandi cum petisset*, vocula *quum* vel *cum* in praecedentibus deleta, et huc rejecta, Lovel. 4. Tum *videratque* Voss. 2. Leid. 1. et Lovel. 3. *vidissetque* Lovel. 4. Deinde *tardius ex urbe exisset* Voss. 1. et Lovel. 1. *tardius urbe exisset* Leid. 2. Portug. Gaertn. Haverk. et Hearnii Oxon. B. Sed vulgatum, quod optimi tuentur, rectum est. Infra 38, 4, 6. *Ne exitus inclusis ab urbe esset*. Et ita *excire ab Roma* 7, 39, 10. *educere ab urbe* 8, 15, 3. ubi etiam turbant codices. V. insuper ad 22, 2, 10. [*ab urbe exissent* Veith.] *ab urbe exivissent* Lovel. 4. V. ad 27, 19, 10. In verbis modo praecedentibus vox

bi quoque negare triumphum: *Non ita,* inquit, *Pa-* 8
tres conscripti, vestrae majestatis meminero, ut me
consulem esse obliviscar. eodem jure imperii, quo
bella gessi, bellis feliciter gestis, Samnio atque Etru-
ria subactis, victoria et pace parta, triumphabo. Ita
senatum reliquit. Inde inter tribunos plebis conten- 9
tio orta: pars intercessuros, ne novo exemplo trium-
pharet, ajebant; pars auxilio se adversus collegas
triumphanti futuros. Jactata res ad populum est: 10

consul abest a Leid. 2. sed *ob senatum oris*, pro *ab senatu moris* legit Leid. 1.

§. 7. *Ad solatium aequatae repulsae sibi quoque negari triumphum*] *ad repulsae solatium aequatae repulsae* Leid. 2. et Lovel. 1. *desolatium aequatae repulsae* Lovel. 4. Tum *sibi quoque negari triumphum* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Harlej. [Veith.] et quaedam edd. principum. *sibi quoque negatum iri*, omissa voce *triumphum*, Gaertner. *sibi quoque negatum negare triumphum* Haverk. In verbis praecedentibus *aliosque injussu* Lovel. 3. V. ad 2, 41, 8. *alios, quod jussu* Gaertn. Hinc *in Etruriam exisset*, pro *transisset*, Portug. a m. 1. [*ex Samnio transissent* Veith.]

§. 8. *Vestrae majestatis meminero, ut me consulem esse obliviscar*] *majestatis vestrae meminero* Lovel. 4. Tum *esse me consulem obliviscar* Leid. 2. et Lovel. 1. *me consulem obliviscar esse* Lovel. 2. Sed τὸ *esse* non adparet in Portug. et Haverk. In sequentibus *bella gessi*, transpositis vocibus, Leid. 2. et Lovel. 1. Deinde *gestis* omittitur in Gaertn. et Haverk. Tandem *triumpho*, pro *triumphabo*, Gaertn.

§. 9. *Inde inter tribunos plebis contentio orta*] Prima vox non adparet in Lovel. 2. nec secunda in Voss. 2. Utraque per compendium scripta fuerat *Iñ int'*; hinc altera ab altera ob ductuum similitudinem facile intercipi potuit. Deinde *contentio orta est* Harlej. et edd. principes usque ad Aldum, qui τὸ *est*, a reliquis codd. exsulans, ex contextu ejecit. Id contra iterum revocarunt Paris. 1529. mox Frobenius anno 1531. atque inde reliqui usque ad Cl. Jac. Gronovium, qui denuo delevit. Errasse autem videtur Cl. Hearne, notans τὸ *est* non inveniri in edd. Aleriens. et Sigon. Certe in Sigoniana extare vidi. Posses *Inde, inter tribunos plebis contentione orta, pars intercessuros.* Sed Gronovianam lectionem sequor, nisi quod post vocem *orta* recipiam majorem distinctionem, ut est in antiquioribus edd. quum in plerisque recentioribus sit minima.

Pars intercessuros, ne novo exemplo triumpharet, ajebant] *et ne novo exemplo* Voss. 2. et Lovel. 3. Tum *ajebat* Voss. uter-

vocatusque eo consul, quum M. Horatium, L. Valerium consules, C. Marcium Rutilum nuper, patrem ejus, qui tunc censor esset, non ex auctoritate senatus, sed jussu populi triumphasse diceret;
11 adjiciebat, *se quoque laturum fuisse ad populum, ni sciret, mancipia nobilium tribunos plebis legem inpedituros: voluntatem sibi ac favorem consentien-*

que, Leid. uterque, Lovel. 1. 2. 3. 4. Portug. Gaertn. Haverk. et Hearnii Oxon. N. L. 2. B. ac C. Male. *pars ajebant* inlustravimus ad 5, 38, 5. Mox *collegam*, pro *collegas*, Lovel. 2.

§. 10. *Jactata res ad populum est*] *Jacta res* Pall. duo. GEBH. Non aliter etiam Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 3. et Hearnii Oxon. N. errore etiam alibi commisso. V. ad 3, 10, 3. 5, 48, 4. 38, 25, 5. (* 28, 9, 18.) et alibi. Similia v. supra hoc cap. ad §. 2. *Lata res* Voss. 1. Lovel. 2. 4. et Hearnii C. Male. Vocem *jactare* eo sensu, quo hic accipi debet, inlustravit Gronov. infra loco laud. 38, 25, 5. Tum *ad oppidum est* inepte Voss. 2. *est ad populum* Harlej. et edd. Aldo priores.

Quum L. Horatium, M. Valerium consules] Legendum *M. Horatium, L. Valerium consules* ex l. 3. anno CCCVI. [c. 55. et seqq.] GLAR. *M. Horatium, L. Valerium.* Fuerunt enim anno CCCIII. ab urbe condita. Livius, Dionys. Cassiod. SIG. Dubium non est, quin recte emendarint Glareanus et Sigonius. Nihilominus *L. Horatium, M. Valerium consules* servant omnes Msti, nisi quod tres postremae voces desint in Leid. 2. et Lovel. 1. atque *et cum eo L. Horatius, M. Valerius* praeferat Lovel. 4. a m. 1. in quo postea *Horatium* et *Valerium* emendavit manus altera. Praeterea *et tum* Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. Portug. et Gaertn. *et tum* Haverk.

C. Marcium Rutilum nuper, patrem ejus, qui tunc censor esset] *Gaium. ma. maritium. Rutilium* Pall. duo. GEBH. Ita et Voss. 2. et Lov. 3. *Gaiũ Mamcinũ Rutilium nuper patrem* Lovel. 2. *Gaiũ Marmaritium Rutilium nuper patrem* Leid. 1. et Lovel. 4. a m. 2. qui *C. Marmaritius Rutilius nuper pater* habuerat a m. 1. *C. Marium Rutilium nuper patrem* Gaertn. *Gaium Rutilium nuper patrem* Leid. 2. et Lovel. 1. *Rutilium* reliqui codd. et edd. usque ad Sigonium, qui recte edidit *Rutilum*. V. ad 7, 17, 6. Deinde *qui tum censor esset* Lovel. 4. Gaertn. et Portug. V. ad 2, 12, 15. *qui tũ censor esset* Haverk. *qui tunc censor erat* Hearnii Oxon. N. Mox praepositionem *ex* ignorant Portug. et Haverk.

§. 11. *Ni sciret, mancipia nobilium tribunos plebis legem inpedituros*] *nescire se M. Attilium T. Volumnium tr^{os} pl plebis* prodigiose corruptus Lovel. 2. *nesciret M. concipia nobilium tribunos plebis* Voss. 2. et Lovel. 3. *nesciret*, pro *ni sciret*, etiam Lovel. 4. Non dissimili errore *ne scirem* et *nescirem* commutari, supra vidimus ad 2, 45, 12.

tis populi pro omnibus jussis esse, ac futura. Poste- 12
roque die auxilio tribunorum plebis trium, adversus intercessionem septem tribunorum et consensum senatus, celebrante populo diem, triumphavit. Et 13
hujus anni parum constans memoria est. Postumium, auctor est Claudius, in Samnio captis aliquot urbibus, in Apulia fusum fugatumque, saucium ip-

Tum *legem* abest a Gaertn. et Lovel. 4. Paullo ante *Adjiciebat quoque se*, ordine mutato, Portug. Gaertn. et Haverk. *Tò se* neglegit scriba Leid. 2.

Voluntatem sibi ac favorem consentientis populi pro omnibus jussis affutura] Antiqua lectio *pro omnibus jussis esse ac futuram*. GELEN. *pro omnibus jussisse se ac futurum* Lovel. 2. *pro omnibus jussisse ac futuram* Voss. 2. *pro omnibus jussisse ac futurum* Lovel. 3. *pro omnibus jussisse ac futuro* Lovel. 4. *pro omnibus jussisse ac futura* Leid. 1. *pro omnibus jussis esse affuturum* Portug. *pro omnibus jussis adfuturam* Harlej. *pro omnibus jussis affutura* Oxon. N. in margine et ed. Aler. apud Hearnium. *pro omnibus jussis esse ac futurum* Gaertn. et Haverk. *pro omnibus jussis esse ac futura* Florent. Leid. 2. et Lovel. 1. Gelenii lectionem non damno; ut *futuram* referatur ad nomen remotius *voluntatem*. Ita 5, 25, 6. *Urbs et ager, quae et ipsa voto continetur.* Ferri etiam posset *futurum*, ut respiceret proximum *favorem*. Auctoritas tamen codicum *futura* praeferentium efficit, ut eam lectionem malim. *Voluntatem ac favorem futura*, ut 4, 57, 6. *Quam gratia atque honos opportuniora interdum non cupientibus essent.* ubi v. alia. Ceterum *favorem conscientem populi* Lov. 2. *favorem consentiens populi* Voss. 2. *factiorem consentiens populi* Lovel. 3. *factionem consentiens populi* Lovel. 4. *favorem populi consentientis* Port. Gaertner. et Haverk.

§. 12. *Posteroque die auxilio tribunorum plebis trium*] *Postero die* Gaertn. et edd. ante Frobenianam anni 1535. Sed vox *die* deficit in Voss. 2. Tum *tribunorum plebis auxilio trium* Portug. Gaertn. et Haverk. Neque aliter Leid. 2. et Lovel. 1. nisi quod insuper omittant vocem *trium*. Mox *ex consensu*, pro *et consensum*, Lovel. 4. contra sententiam Livii.

§. 13. *Postumium, auctor est Claudius, in Samnio captis aliquot urbibus*] *Postumium auctorem Claudius* Leid. 2. et Lovel. 4. Sed per compendium scriptum fuerat *auctor ē*, quod facile depravari potuit in *auctorē*. Non dissimili modo *intercessiōe*, sive *intercessione*, datum erat pro *intercessio ē*, sive *intercessio est*. V. supra ad 9, 8, 13. *idē*, sive *idem*, pro *id ē*, sive *id est*. V. ad 10, 8, 10. (* 36, 7, 16.) Deinde *urbibus aliquot* Portug. Gaertn. et Haverk. qui iidem etiam paullo ante legunt *constans est memoria*.

In Apulia fusum fugatumque, saucium ipsum] *in Apuliam*

sum cum paucis Luceriam compulsum: ab Atilio
14 in Etruria res gestas, eumque triumphasse. Fabius, ambo consules in Samnio et ad Luceriam res gessisse, scribit, traductumque in Etruriam exercitum, (sed ab utro consule non adjecit) et ad Luceriam utrim-

Voss. ambo, Leid. ambo, Lov. 1. 3. 4. Harlej. Hearnii Oxon. N. et edd. vett. pro quo *in Apulia* reposuit Ascensius anno 1513. Tum *saucium esse ipsum* Voss. 2. Leid. 1. et Lovel. 2. 3. ac 4. *saucium*, omisso τῷ *ipsum*, Gaertn. In sequentibus *Luceria compulsum*, pro *Luceriam*, Leid. 2. et Lovel. 1.

Ab Atilio in Etruria res gestas, eumque triumphasse] Fasti utrumque. V. Pighium ad Ann. urbis CCCCLIX. et Perizon. Animadv. Hist. c. 6. p. 216. DUK. *res gestas in Etruria* Haverk. *in Etruriam res gestas* Gaertn. Quod dictum esse posset, quemadmodum *bellum in Italiam*: de quo v. ad Epit. Liv. 21.

§. 14. *Ambos consules in Samnio et ad Luceriam res gessisse, scribit*] *ambo consules* Florent. Quamvis autem reliqui nihil mutent, ejus tamen auctoritati cedendum, et lectionem hanc recipiendam censui, quod saepe Livius *ambo* et *duo* casu quarto genere masculino dicere solitus fuerit. V. infra ad 35, 21, 5. Deinde *in Samnio et Luceriam* Lovel. 1. *in Samnio et Luceria* Leid. 2. Tum *scripsit* Leid. 2. Portug. Gaertn. et Haverk. Mox *traductum in Etruriam*, pro *traductumque*, Harlej. *traductum in Etruria* Haverk. et *ab utroque consule*, pro *ab utro*, Harlej. V. ad 8, 6, 13.

§. 15. *Inque ea pugna Jovis Statoris aedem votam, ut Romulus ante voverat*] *in qua pugna* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Portug. Gaertn. Haverk. et Hearnii Oxon. N. ac B. *in eaque pugna* Harlej. et edd. Aldina vetustiores. Deinde *notam* et *noverat* Lovel. 3. *Notus* et *Votus* in MStis confundi, vidimus ad 5, 13, 7. Similiter autem librarii etiam confuderunt verba *novi* et *vovi*. Exempla exstant 5, 23, 8. 9, 43, 25. et alibi. *vocaverat* est in Haverk.

Sed fanum tantum, id est locus, templo effatus, jam sacratus fuerat] Lib. meus: *id est locus templo jam sacratus fuerat*. recte, si abjicias glossema, *id est locus templo jam sacratus*. Festus in *Sistere fana*. et Varro 5. de LL. [p. 54.] KLOCH. in tom. 1. Syll. Epist. quas Cel. Burm. edidit p. 393. Variat hic locus in libris, qua manu exaratis, qua cusis. Pal. pr. *primus locus temploe ffatus sacratus fuerat*. sec. *sed tantum idem locus templo factus fuerat*. ad marginem adscriptum ostendit: *sed fanum tantum, id est, locus templo effatu sacratus fuerat*. tert. *locus temporis effatus sacratus fuerat*. Haec MSS. Veteres editiones vero, et in his Andreae, *sed fanum tantum, id est locum templo effatus fuerat*. Campani dein *sed fanum tantum, id est locus templo jam sacratus effatus fuerat*. GEBH. Aliter Ovidius 6. Fast. 793.

utrimque multos occisos. inque ea pugna Jovis Sta- 15
toris aedem votam, ut Romulus ante voverat: sed fanum tantum, id est locus, templo effatus, sacratus fuerat. Ceterum, hoc demum anno ut aedem 16
etiam fieri senatus juberet, bis ejusdem voti damnata respublica in religionem venit.

Tempus idem Stator aedis habet, quam Romulus olim
Ante Palatini condidit ora jugi.

V. Donatum 2. Romae vet. et nov. 13. et Nardinum 4. Rom. vet. 13. DUK. *sed fanum tantum, id est locus templo jam sacratus effatus fuerat*, transpositis solum vocabulis, Florent. Harlej. et edd. Tarvisinae, ac quaedam aliae. *sed fanum tantum, id est locus, templo effatus, sacratus fuerat*, una vocula omissa, Leid. 1. Lovel. 4. Voss. 2. et Hearnii Oxon. B. *sed fanum tantum, id est locus templo effatus fuerat* Voss. 1. Lovel. 1. a m. 1. (*locum* emendatur a m. altera) Hearnii Oxon. N. et ed. Rom. anni 1472. *sed fanum tantum locus templo effossus sacratus fuerat* Lovel. 2. *sed fanum tantum idem locus templo effatus sacratus fuerat* Lovel. 3. *sed fanum tantum idem locum templo effatus fuerat* Leid. 2. Scriptum fuerat per compendia *id ē*, sive *id est*, quod nullo negotio mutari potuit in *idē*, sive *idem*. V. ad §. 13. *sed tantum idem locus templo effatus sacratus fuerat* Gaertn. et apud Doujat. unus Colbert. *sed tamen idem locus templo effatus sacratus fuerat* Portug. et, auctore Doujatio, Memmian. ubi *tm̄*, sive *tantum*, perperam mutatur in *tn̄*, sive *tamen*. V. ad 9, 12, 6. *fanum* autem ob similitudinem τοῦ *tamen* excidit. *sed tamen id locus templo factus fuerat* Haverk. A vulgato non recedo, nisi quod voculam *jam*, vix in uno vel altero obviam, expunxerim.

§. 16. *Bis ejusdem voti damnata respublica*] Nemo, credo, umquam sic est Latine locutus: *respublica venit in religionem, damnatus voti venit in religionem, ut hoc faceret.* Exemplo ab uno disce, ut soleat Livius loqui. 22, [33, 7.] *In religionem etiam venit, aedem Concordiae, quam per seditionem militarem biennio ante L. Manlius praetor in Gallia vovisset, locatam ad id tempus non esse.* Scribendum igitur, *bis ejusdem voti damnata republica*. Nempe postquam jam bis respublica voto Jovi Statori facto servata erat, visum est senatui ad religionem pertinere, ut justa aedes tam facili Deo conderetur. J. FR. GRON. Cicero 2. de Nat. Deor. 4. *Gracchus quum comitia nihilominus perfecisset, remque illam in religionem venisse populo sentiret, ad senatum retulit.* DUK. Emendatio Gronovii facillima est, si velimus per siglas scriptum fuisse *voti damnata R. P.* idque a librariis non intellectum fuisse. Alia exempla v. ad 5, 49, 9. (* 25, 6, 3.) 26, 35, 5. 39, 16, 3. Quum tamen in vulgatum conspirent omnes codd. et Cel. Dukerus ex Cic. laudarit *res venit in religionem*, non video, cur vulgatum ferri nequeat, modo junctim capiamus *respublica damnata voti venit in religionem.*

1 XXXVIII. Sequitur hunc annum et consul insignis L. Papirius Cursor, qua paterna gloria, qua sua, et bellum ingens victoriaque, quantam de Samnitibus nemo ad eam diem, praeter L. Papirium
2 patrem consulis, pepererat: et forte eodem conatu

§. 1. *Qua paterna gloria, qua sua*] *tam paterna gloria, quam sua* Voſſ. 2. Lovel. 3. 4. Hearnii Oxon. N. in margine, et non paucae edd. vett. *tum paterna gloria, tum sua* Lovel. 2. Nihil muto. Supra 2, 35, 4. *Usique sunt qua suis quisque, qua totius ordinis viribus.* ubi etiam turbant codd. c. 45, 3. *Ut nihil movebant, qua consules ipsos, qua exercitum increpando.* ubi v. Gebhard. Particulas has inluſtraverat etiam Gronov. in priori ed. notarum Livii ad 35, 23, 2. sed ea poſtea transtulit in 3. Obs. 12. V. etiam Cl. Cortium ad Plinii 6. ep. 28, 1. 9. ep. 2, 2. Rittersh. ad Plinii 10. ep. 18, 2. Periz. ad Valer. Max. 2, 1. in princ. Torren. ad 4, 7, 7. et viros doctos ad eumdem Val. 4, 9, 14. In praecedentibus voces *consul insignis* neglectae erant a librario Gaertn.

De Samnitibus nemo ad eam diem, praeter L. Papirium patrem consulem, pepererat] Cl. Puteanus notaverat in Fulvii cod. *patrem cos.* id quod explicare malebat *patrem consulis.* Etsi enim Samnites a L. Papirio consule (fuit autem quinquies) saepe proelio victi sint; tamen illa nobilis victoria propter arma eorum auro argentoque insignia, quam respicit hic Livius, parta eſt ab eodem dictatore anno U. C. CCCCXLIV. Sic ille. Mihi autem vetuſtos libros adhibenti paruit, hoc vitium eſſe admodum recens: nam Juntas, Gryphius, Curio *cos.* ut Fulvii liber. at Andreas, Tarvisin. Venet. Beccar. Parisiensis cum Ascensii, tum Saveterii, Moguntini plane, *patrem consulis.* J. FR. GRON. *consul'* per compendium Lovel. 2. *consul,* compendii nota omiſſa, Leid. ambo, Gaertn. et Haverk. ut sit, *nemo consul praeter L. Papirium patrem.* Verum, ut jam Putean. apud Gronovium observavit, praecipuam de Samnitibus victoriam Papirius non consul, sed dictator reportavit. *cons.* Lovel. 1. et 4. *cos.* ante Juntam jam Aldus dedit. *consulem* vero primus Sigonius, et inde Gruterus in ultima editione, quum Aldo priores legant *consulis,* quod in multis etiam meorum codd. supereſt, et in Memmiano legi Doujatius teſtatur. Et id probat etiam Doct. Oudend. ad Front. 2. Strateg. 4, 1. Infra c. 46, 7. de noſtro Papirio: *Aedem Quirini ab Dictatore patre votam filius consul dedicavit.* Et ita de Fabio 24, 45, 4. *Consulis pater Fabius.* et contra 8, 7, 1. *T. Manlius consulis filius supra castra hostium cum suis turmalibus evasit.* 24, 9, 4. *Q. Fabius consulis filius.* c. 12, 6. *Q. Fabium propraetorem* (*is filius consulis erat*) *Luceriam Graccho succedere jubet.* et c. 43, 5. *Q. Fabius Maximus consulis filius.* De cauſſa erroris v. ad 10, 10, 2. Ceterum *de Samniti* Leid. 2. et Lovel. 1. Tum *ad diem,* omiſſa media voce, Voſſ. 2. *ad eum diem* Lovel. 1. *ad eam diem de Samnitibus nemo,* in alium ordinem congeſtis vocabulis, Lovel. 4.

§. 2. *Eodem conatu adparatuque omni opulentia insignium*

adparatuque omni opulentia insignium armorum bellum adornaverant: et Deorum etiam adhibuerant opes, ritu quodam sacramenti vetusto velut initiatis militibus, delectu per omne Samnium habito nova lege: ut, qui juniorum non convenisset ad impera- 3

armorum] *conatu adparatu*, copula omissa, Portug. omittitur et vox *omni* in Lovel. 4. sed relicta lacuna. *omnia opulentia insigni* Lovel. 2. *omni opulentia insignia armorum* Gaertn. *omni opulentia insignum armorum* Portug. et Haverk.

Et opes Deorum etiam adhibuerant] Pall. pr. ac tert. *opes etiam Deorum adhibuerant*. sec. *et Deorum etiam opes adhibuerant*. Vetustae duae editiones *et Deorum etiam adhibuerant opes*. GEBH. Cl. Gronov. edidit *et Deorum etiam adhibuerant opes*: qui ordo verborum non tantum superest in vetustioribus edd. verum etiam in Harlej. et Florent. nisi quod hic praeferat *adhibuerunt*. sed *et Deorum etiam opes adhibuerant* legunt Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. Port. et Haverk. *et Deorum opes etiam adhibuerant* Gaertn. *opes etiam Deorum adhibuerant*, exsulante prima vocula *et*, Lovel. 2. et 3. *Deorum etiam opes adhibuerant* Voss. 2. *et Deorum etiam adhibuerant*, sine voce *opes*, Leid. 1. Lovel. 2. et Hearnii Oxon. L. 2. B. et C. *Opes* hic notat auxilium. Supra 7, 28, 4. *Deorum quoque opes adhibendas ratus, inter ipsam dimicationem aedem Junoni Monetae vovit*. V. Perizonii Animadv. Hist. c. 7. p. 245. Mox *ritu quodam sacramento vetusto*, pro *sacramenti*, Gaertn. Tum *vitiatis militibus*, pro *initiatis* Leid. 2. et Lovel. 1.

Delectu per omne Samnium habito nova lege] *dilectu* Florent. et Leid. 1. V. ad 37, 51, 7. Hinc *per omnem Samnium* Harlej. et Lovel. 1. a m. 1. *per omnium Samnium* Haverk. Tum *habita nova lege* idem Haverk. V. ad 6, 3, 8.

§. 3. *Qui juniorum non convenisset ad imperatorium edictum, quique injussu abisset*] *non venisset ad imperatorem, quique* edd. Rom. anni 1472. et Parm. *non convenisset ad imperatorem, quique* Harlej. et edd. prioribus aetate proximae, usque dum Aldus substitueret *non convenisset ad imperatorum edictum, quique*. quod etiam superest in Florent. Voss. 2. Leid. utroque, (nisi quod eorum posterior habeat *convenissent*) Lovel. 1. 2. 3. 4. Gaertn. Haverk. et Hearnii Oxon. B. et C. *non convenisset ad imperatum edictum, quique* Portug. Tandem *non convenisset ad imperatorium edictum, quique* vulgavit Froben. anno 1535. idque in Voss. 1. unde nihil notatur, superfuisse videtur. Quamvis autem plerorumque codd. lectio *ad imperatorum edictum* stabiliri posse videatur loco Livii supra 3, 20, 3. *Conventuros se jussu consulis, nec injussu abituros*, vulgatum tamen, quod Frobenius restituit, *ad imperatorium edictum* praeferendum puto, quod lectio illa eruditior sit, quam ut a librariis profecta esse censeri possit, qui *imperatorum* dederunt, quoniam *injussu* absolute positum ipsis displicuerit; quod tamen Livio familiare est.

torium edictum, quique injussu abisset, caput Jovi
4 sacratum esset. Tum exercitus omnis Aquiloniam
est indictus. ad quadraginta millia militum, quod
5 roboris in Samnio erat, convenerunt. Ibi mediis
fere castris locus est conseptus cratibus pluteisque,
et linteis contectus, patens ducentos maxime pedes
6 in omnes pariter partes. Ibi ex libro vetere linteo

V. ad 7, 12, 12. *imperatorum* autem datum est pro *imperatorium*, quemadmodum saepe commutantur *gladiatorum* et *gladiatorium*. V. Cel. Burm. ad Suet. Caes. 10. 31. et ad Tiber. 7. (* Epit. Liv. 28. 28, 21, 1.) Praeterea *abiisset* Portug. Gaertn. et Haverk. V. supra hoc lib. c. 36, 3.

Caput Jovi sacratum erat] Vet. lib. *sacratum esset*. SIG. *sacratum esset* margo Pal. sec. qualem lectionem inventam inseruit editionibus posterioribus Sigonius: vetustissima cum Pall. tribus habet *erat*, Campani *caput Jovi sacratum etc.* GEBH. *erat* servant omnes mei, nisi quod unus Voss. 1. unde nihil notatur, *esset* habuisse videatur: quod verum est. Insuper *caput Jovis sacratum* Leid. 1. Sed ultima litera τοῦ *Jovis* adhaesit voci ob primam sequentis, unde repetita est. V. ad 28, 25, 2. *caput Jovi sacramentum* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1.

§. 4. *Exercitus omnis Aquiloniam est indictus*] Vox *omnis* deficit in Leid. 2. et Lovel. 1. Tum *Aquilonia* est in Portug. et Haverk. Deinde *est inductus* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Gaertn. et Hearnii Oxon. L. 2. et N. in cujus postremi margine recte emendatur *indictus*. Saepius ita peccarunt librarii. V. ad 2, 38, 5. 4, 26, 9. 6, 12, 1. c. 26, 4. c. 39, 10. 9, 42, 11. 40, 41, 4. (ubi ipsam locutionem inlustravimus) et viros doctos ad Suet. Aug. 23.

Ad quadraginta millia militum, quod roboris in Samnio erat] *ad LX. millia* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 4. et Hearnii Oxon. N. *ad sexaginta millia* edd. Rom. anni 1472. et Parm. Ita in Livio etiam nunc peccari infra 21, 29, 8. existimat Gronov. ad eum locum. (* v. etiam ad 36, 40, 12.) Tum *quod in Samnio roboris erat* Lovel. 4.

§. 5. *Mediis fere castris locus est conseptus cratibus*] *locus est conspectus crateis* Haverk. *locus conspectus est cratibus* Lovel. 4. *locus conseptus est cratibus* Voss. 2. et Lovel. 3. [*conseptus cum cratibus* Veith.] Mox *pluteisque linteis contectus* edd. Rom. anni 1472. et Parm. *pluteisque et linteisque contectus* Lovel. 2. *pluteisque et linteis est confectus* Voss. 2. a m. 1. V. mox ad §. 8. at illud *est* in Voss. 2. delet manus altera.

Patens ducentos maxime pedes in omnes pariter partes] *patens ccc maxime pedes* Lovel. 2. *patens ad ducentos maxime pedes* Portug. *patens ducentos ad maxime pedes* Gaertn. et Haverk. *patens ducentos maxime pedites* Voss. 2. Insuper vox *pariter* exsulat a Lovel. 3. 4. et Voss. 2. [Veith.]

lecto sacrificatum, sacerdote Ovio Pactio quodam, homine magno natu, qui se id sacrum petere adfirmabat ex vetusta Samnitium religione; qua quondam usi majores eorum fuissent, quum adimendae Etruscis Capuae clandestinum cepissent consilium. Sacrificio perfecto, per viatorem imperator adciri 7 jubebat nobilissimum quemque genere factisque.

§. 6. *Ibi ex libro vetere linteo lecto sacrificatum, sacerdote*] Illud *lecto* vide utrum ad *libro*, an ad *sacerdote* referendum. Praeterea qualis haec compositio? GLAR. Sunt, qui ambigant, *lecto* ad librum, an ad sacerdotem referendum sit. Mihi non est dubium, quin ad librum referatur: hic enim est sensus. In eo linteis contecto loco ex veteris libri lintei lectione sacrificatum est, Ovio Paccio quodam sacerdote rem divinam faciente. SIG. *libro veterum linteo lecto* Lov. 4. sed ultimam vocem *lecto* non agnoscit Hearnii Oxon. L. 1.

Sacerdote Ovio Paccio quodam, homine magno natu] Corrupte Pall. duo *Obvio Patrio*. sec. *obvio A. Pactio*. Andreae ed. *A. Paccio*. Campan. *Ovio Pactio*. GEBH. *A. Pactio* edd. Rom. anni 1472. et Parm. *Obvio Amilio Paccio* Voss. 1. *Obvio Anullo Pactio* Leid. 2. et Lovel. 1. *Obvio Aulo Pactio* Haverk. *Obvio Avulo Patrio* Hearnii Oxon. C. Et ita etiam ejus N. nisi quod vocem *Patrio* non agnoscat. *Obvio Patrio* ejusdem L. 1. *Ovio Patrio* L. 2. *Obvio Patricio* Lovel. 3. *Obvio Pactio* Voss. 2. et Gaertn. *Ovio Pactio* Florent. Lovel. 4. et Portug. Quam lectionem admisi. De nomine *Ovius* v. ad 9, 7, 2. *Vibius* autem *et Pactius fratres longe nobilissimi gentis Bruttiorum* memorantur 27, 15, 3. Deinde *quodam honore magnatu* Leid. 2. *quodam honore magno natu* Lovel. 1. *homine quodam magno natu* Portug. *quodam homine maximo natu* Gaertn. Sed *magno natu* passim obcurrit. ut 2, 8, 4. c. 23, 3. et c. 40, 2. 3, 58, 1. et c. 71, 3. 5, 34, 3. 21, 34, 2. 26, 49, 11. et alibi. Vocem *quodam* omittunt Florent. et Lovel. 4. Mox *patriae*, pro *petere*, Haverk. et Hearnii Oxon. N. in cujus tamen posterioris margine *petere* recte emendatur.

Qua quondam usi majores eorum fuissent, quum adimendae Etruscis Capuae] *qua quondam nisi* Lov. 3. Hinc *adnuendae Etruscis Capuae* Gaertn. *aliunde Etruscis Capuae* Lov. 4. *adimendi Etrusci Capuae* Voss. 2. et Lov. 3.

§. 7. *Sacrificio perfecto, per viatorem imperator adciri jubebat*] *Sacrificio peracto* Lovel. 4. Utrumque in usu fuit Livio. Et quidem alterum 22, 11, 1. *Ita rebus divinis peractis, tum de bello reque de publica dictator retulit.* 40, 6, 5. *Mos erat, lustrationis sacro peracto exercitum decurrere.* Alterum 22, 1, 6. *Latinis feriis actis, sacrificio in monte perfecto, votis rite in Capitolio nuncupatis.* et 23, 14, 2. *Rebus divinis perfectis, lataque, ut solet, ad populum, ut equum escendere liceret.* De-

8 singuli introducebantur. Erat quum alius adparatus sacri, qui perfundere religione animum posset; tum in loco circa omni contecto arae in medio, victimaeque circa caesae, et circumstantes centuriones
9 strictis gladiis. Admovebatur altaribus miles, ma-

inde *accersiri jubebat* Lovel. 4. In verbis sequentibus vox *quemque* omittitur in Lovel. 1.

§. 8. *Erat quum alius adparatus sacri, qui perfundere religione animum posset; tum in loco*] *tum alius adparatus* etc. *cum in loco*, particulis trajectis, Lovel. 2. *tum alius adparatus* etiam Voss. ambo, Leid. 2. Lovel. 3. Hearnii Oxon. L. 2. C. N. et edd. ante Frobenianam anni 1535. V. ad 6, 23, 3. *Erat tamen alius adparatus* Harlej. et Hearnii Oxon. N. in margine. *Erat tñ alius adparatus* Haverk. V. ad 22, 17, 5. *Erat enim alius adparatus* Gaertn. Praeterea *religionem* Leid. 2. et Lovel. 1.

In loco circa omni contecto additae arae in medio, victimaeque circa caesae] *additae* redundat. GELEN. Paullo ante hunc locum linteis contectum dixit. In hoc ergo loco tam undique clauso erant *arae* in medio, vel, ut Festus aït [v. *Legio*,] *ara*. SIG. Paucae erant edd. quae exhibebant vocem a Gelenio expunctam, paucae ejus loco legebant *adipe*, quod in Harlej. etiam obcurrit. Hearne autem ex Oxon. N. laudat *omni confecto adipe in medio*, voce *arae* omissa. Reliquae edd. vett. vocem ejectam ignorant; quibus favent alii omnes codd. Erroris fontem egregie aperit optimus Florent. cujus librarius pro *arae* dedit *ape*, literis *P*. et *R*. confusis, quae saepissime in Mstis commutari solent. Exempla dabo ad 23, 1, 6. Ex voce *ape*, quae nihil notat, postea factum est *adipe* in cod. Hearnii, hinc utraque lectione juncta *adipe arae* datum in aliis; ex quo quum sensus commodus non adpareret, id mutatum est in *additae arae*: quarum vocum priorem Gelenius induxit: eum autem verum vidisse, tot codicum consensus indicat. Insuper *omni in loco circa* alio ordine Portug. Gaertn. et Haverk. quorum primus etiam omisit vocem proximam *contecto*. Sed male. Indicat enim Livius locum, quem *linteis contectum* fuisse supra §. 5. dixerat. Quod autem cod. Hearnii *confecto* legat, erranti scribae tribuendum est. V. ad eumdem §. 5. Praeterea *victimae circum caesae* Lovel. 2. Sed v. ad 4, 12, 9. et mox §. 11.

§. 9. *Admovebatur altaribus miles, magis ut victima, quam ut sacri particeps*] Perperam in Pall. et in ed. Andreae *Admovebantur altaribus magis*. GEBH. Ita et Voss. 2. Leid. 2. Lovel. 1. 2. 3. 4. Portug. Haverk. Hearnii Oxonienses, et ed. Rom. anni 1472. quod displicet, tum quia omnia, quae sequuntur, itidem in pluralem mutanda forent, quod tantum in paucis faciunt nonnulli codd. ut mox per partes indicabimus, et quisque inde colligere poterit; tum quia *singuli introducebantur*, ut Livius inquit, adeoque numerus singularis magis convenit. Sed *Admovebatur altaribus*, *magis* insuper Flor. Voss. 1. Leid. 1. et Gaert-

gis ut victima, quam ut sacri particeps: adigebaturque jurejurando, quae visa auditaque in eo loco eſſent, non enunciaturum. Dein jurare cogebatur diro quodam carmine, in exsecrationem capitis familiaeque et stirpis composito, nisi iſſet in proe-

ner. quod etiam Aldus in contextum recepit. ut adeo in excludendo vocem *miles* consentiant ferme omnes codd. et ad verbum *Admovebatur* ex praecedentibus revocandum sit *nobilissimus quisque singulatim introductus.* Non audeo tamen vulgatum movere. Deinde *magis victimarum, quam sacri participes* Portug. *magis victimarum, quam sacri principes* Hearnii Oxon. B. *magis ut victimarum, quam ut sacri particeps* Gaertn. *magis ut victimarum, quam ut sacri participes* Lovel. 2. Haverk. et Hearnii Oxon. L. 2. ac C. Sed an victimarum participes non sunt participes sacri? *magis ut victima, quam ut sacri participes* Voſſ. 2. Lovel. 3. et quaedam ex vett. edd. Verum ita saltem dari debebat *magis ut victimae, quam ut sacri participes*, ut praefert Lovel. 4. quod tamen nec ipsum probo ob ea, quae ad prima hujus periodi verba dicta sunt.

Adigebaturque jurejurando, quae visa auditaque in eo loco essent, non enunciaturum] Perperam in Pall. et in editione Andreae *adigebanturque*. GEBH. *adiciebaturque jurejurando* Leidens. 1. *adicebaturque jurejurando* Florent. et Lovel. 2. ac 3. *adjiciebanturque jurejurando* Haverk. *adjiciebaturque jurejurando* Gaertn. *adigebanturque jurejurando* Lovel. 4. Portug. et Hearnii Oxon. B. L. 2. ac C. cum edd. Rom. anni 1472. et Parm. *adigebatur, qude jurejurando visa* Voſſ. 2. Tum *quae visa auditaque in eo loco choissent* Voſſ. 1. et Leid. 2. *quae visa audita eo loco choissent* Lovel. 1. *quae visa auditaque in eo loco coissent* Lov. 2. *quae visa auditaque eo in loco coiissent* Gaertn. Deinde *non enunciaturus* Portug. V. ad 34, 29, 9. *non enunciaturi* Lovel. 2. *non enunciaturos* Haverk. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. Particula vero negativa non eſt in Gaertn.

§. 10. *Dein jurare cogebatur*] Perperam in Pall. et in ed. Andreae *Dein jurare cogebantur*. GEBH. *Deinde* Leid. 2. Lovel. 2. Portug. Gaertn. et Haverk. V. ad 3, 3, 6. Tum *cogebantur* quatuor poſterius memorati codd. cum Hearnii Oxon. L. 2. et C. *cogebant* Voſſ. uterque, Leid. uterque, Lovel. 1. 3. 4. Harlej. Hearnii Oxon. N. et edd. principes, pro quo *cogebatur* subſtituit Mogunt. Id autem receperunt Colon. Cervic. Ascens. anno 1530. et inde reliqui.

Nisi isset in proelium, quo imperatores duxissent] *nisi esset* Harlej. cum edd. Rom. anni 1472. Parm. et Mediol. anni 1480. V. ad 27, 44, 3. *nisi essent* Haverk. *nisi issent* Lov. 2. et Hearnii Oxon. N. L. 2. ac C. Ceterum sensum hujus loci docet Gronov. ad 34, 16, 1. Tum *quod imperatores* Florent. a m. 1. Voſſ. 2. Leid. 1. et Lovel. 2. 3. ac 4.

Et si aut ipse ex acie fugisset, aut, si quem fugientem vidisset] Prius *si* deficit in Voſſ. 2.

lium, quo imperatores duxissent: et si aut ipse ex acie fugisset, aut, si quem fugientem vidisset, non
11 extemplo occidisset. Id primo quidam abnuentes juraturos se, obtruncati circa altaria sunt: jacentes deinde inter stragem victimarum documento ce-

et si vir ipse ex acie fugisset legunt Gaertn. et Haverk. *et si aut ipsi ex acie fugissent* Lov. 2. *et si aut ipse fugisset ex acie* Lovel. 4. Deinde *fugientem vidissent*, et in sequentibus *occidissent* Lovel. 2.

§. 11. *Id primo quidam abnuentes juraturos se, obtruncati circa altaria sunt*] *Id primo quidem* Voss. 2. et Lovel. 4. V. ad 39, 17, 6. *In primo quidem* Gaertn. Tum *circum altaria* Haverk. V. ad §. 8. Mox *jacent deinde inter stragem* Voss. 2. *jacentes deinde in stragem* Lovel. 2. V. ad 38, 57, 6. Deinde *documentis ceteris fuere*, pro *documento*, Voss. 1. et Lovel. 2. ac 3. V. ad 6, 3, 8. *abnuentes juraturos sementis ceteris fuere*, reliquis omissis, Lovel. 4. Tandem *ut abnuerent*, pro *ne*, Gaertn.

§. 12. *Ea detestatione obstrictis, decem nominatis ab imperatore, eis dictum*] *ea destinatione* Voss. 1. pro varia lectione, Voss. 2. Lovel. 4. et Hearnii Oxoniensis [?] in margine. *eadem aestimatione* Lov. 3. Cl. Ant. Perizon. locum hunc ad marginem cod. sui ita legendum conjecit: *Primoribus Samnitium ea detestatione obstrictis, decem nominati ab imperatore; queis dictum.* V. mox ad verba sequentia.

Eis dictum, ut vir virum legerent] Vet. lib. *eis edictum.* sic supra 9, [39, 5.] *Etrusci lege sacrata coacto exercitu, cum vir virum legisset.* Et Virgil. 11. Aen. [632.] *Legitque virum vir.* SIG. *eis dein, ut vir* Gaertn. *eis edictum* Portug. et Hearnii Oxon. B. An vocula ejecta legendum *obstrictis, decem nominatis ab imperatore edictum?* hoc sensu. Quum primores Samnitium hac detestatione obstricti essent, decem ex eorum numero ab imperatore nominatis edictum est. Praeterea *vis visum legerent* Voss. 2. et Lovel. 3. neque aliter Leid. 1. nisi quod vocem *legerent* omittat. *vis jussum legerent* Lovel. 2. Voces *vir virum* desunt in Lovel. 4. relicta tamen lacuna. *legeret* autem Portug. Gaertn. Haverk. Hearnii Oxon. B. C. N. [Veith.] et multae ex vetustioribus edd. Vulgatum eodem modo dictum est, quo 2, 10, 9. *Dum alius alium, ut proelium incipiant, circumspectant.* 3, 50, 12. *Decemviri perturbati alius in aliam partem castrorum discurrunt.* 7, 8, 2. *Equites, alius alium increpantes, inferunt pedem.* 37, 24, 10. *Non tam victoria laeti, quam alius alium accusantes.* Quae vero Modius de locutione *vir virum legit* ad initium cap. seq. notarat, expunxi, quod apud Briss. 4. de Form. p. 346. unde descripta sunt, commode legi queant.

Donec sexdecem millium numerum confecissent] *XVI numerum* Gaertn. *XVI. militum numerum* Voss. 1. et Lovel. 1. *XVI millia militum numerum* Leid. 2. [*donec sedecim millia* Veith.] Deinde *implerent* Lov.

teris fuere, ne abnuerent. Primoribus Samnitium 12
ea detestatione obstrictis, decem nominatis ab imperatore, eis dictum, ut vir virum legerent, donec sexdecim millium numerum confecissent. ea legio linteata ab integumento consepti, quo sacrata no-

4. quod ex interpretis expositione natum est. Infra 29, 35, 10. *Hasdrubal intentissima conquisitione quum ad triginta millia peditum, tria equitum confecisset.* ubi vide.

Ea legio linteata ab integumento consepti, quo sacrata nobilitas erat, adpellata est] ut *Septum*, sic *Conseptum* dicitur, qua voce usus et Varro et Columella. Vocat autem *conseptum* locum undique septum cratibus, qui, quod linteis erat contectus, *linteatae* legioni dedit nomen, quae ibi conscripta est. Quare Festus aït [v. *Legio.*] *Legio Samnitium linteata appellata est, quod Samnites intrantes singuli ad aram, velis linteis circumdatam, non cessuros se Romano militi juraverunt.* SIG. Quidam, hunc locum explanantes, dixere, legionem *linteatam* dictam, eo quod linteis loricis seu thoracibus armarentur: aït enim Livius, *linteatam* legionem appellatam *ab integumento, quo erant consepti.* Antiquos vero lineis seu linteis loricis usos, constare ajunt. Aemilius Probus seu, ut alii, Cornelius Nepos in vita Iphicratis [c. 1.] scribit, illum Atheniensibus loricas linteas pro aeneïs tradidisse, ut expeditiores in militari officio essent. Ad haec ab Homero Iliad. 2, [529.] Ajax Locrensis λινοθώρηξ dictus, id est, linteum thoracem habens; ita et paullo post [v. 830.] Amphius etiam λινοθώρηξ dictus. Sed et apud Xenophontem in Paedia Cyri l. 6. [p. 169.] Abradates rex Susorum induebatur thorace lineo more patrio; et apud eundem in expeditione Cyri minoris l. 4. [p. 338.] Chalybes linteis loricis ad imum usque ventrem induebantur. Et Pausanias 1. de Atticis [21.] Sarmatas seu Nomadas loricis lineis usos tradit. Celebratur et Amasis Aegypti regis linteus thorax ab Herodoto 3, [47.] de quo Plinius 19, 1. inquit: *Mirentur hoc ignorantes in Aegyptii quondam regis, quem Amasim vocant, thorace in Rhodiorum insula ostendi in templo Minervae CCCLXV filis singula fila constare.* Virgilius 12. Aen. [375.]

Lancea consequitur, rupitque
infixa bilicem
Loricam.

In hunc sensum Sidonius Apollinaris scribit l. 8. [ep. 3.] ad Leonem, *linteatum* dici, veste seu alio integumento linteo indutum. His tamen non obstantibus, crediderim hujusmodi interpretationem subsistere minime posse, ex ipsius textus verbis: inquit enim Livius, arma insignia et galeas hujus legionis militibus data, non ergo loricas linteas, quas certe non reticuisset, sed signatim nominasset, cum eas non ignoraret; siquidem prius l. 4, [20, 7.] meminerat thoracis lintei a Cosso interfecto Tolumnio adempti, ac in templo Jovis Feretrii sacrati. Praeterea Samnitum legionem, inquit, linteatam dictam ab integumento consepti, quo sacra-

bilitas erat, adpellata est. His arma insignia data, et cristatae galeae, ut inter ceteros eminerent.
13 Paullo plus viginti millium alius exercitus fuit, nec corporum specie, nec gloria belli, nec adparatu linteatae legioni dispar. hic hominum numerus, quod roboris erat, ad Aquiloniam consedit.

ta nobilitas erat: et paullo supra dixerat, paratum locum in castris, linteis contectum, et libro linteo lecto sacrificatum, et caetera, quae sequuntur. Ad haec Plinius loco citato scribit ex Homeri auctoritate, linteis thoracibus armatos pugnasse, non ita existimandum, linteos thoraces tot fuisse Samnitibus, ut sedecim millia ipsorum (tot enim constituisse legionem linteatam scribit Livius) illis armari potuissent. Postremo omnem scrupum adimit Festi Pompeji auctoritas, qui l. 10. paulo post a principio [v. *Legio*] scribit, Samnitum legionem linteatam appellatam a Livio, quod Samnites singuli ad aram, velis linteis circumdatam, se non cessuros Romano militi juraverant. M. DONAT. *a tegumento consepti* Gaertn. et Portug. *a tegmento consepti* Haverk. *ab integmento consepti* Lovel. 4. *ab integumento consepta* Lovel. 2. Male. De voce *conseptum* v. Salmas. ad Solin. p. 8. Ea etiam usus est Quinctil. 12. Instit. Orat. 2. *Si ingenium suum consepto fori, non ipsius rerum naturae finibus terminasset.* De verbo autem *consepire* v. N. Heins. ad Nason. 1. Metam. 69. Deinde *a quo sacrata novitas erat* Lovel. 2. *quo sacrata novitas*, omisso verbo *erat*, Lovel. 4. *quo sacra novitas* Voss. 2. et Lovel. 3. *sacra* pro *sacrata* exemplo eorum, de quibus v. ad cap. praec. §. 2. Deinde *appellata erat* Leid. 2. Mox *arma insingula data* Voss. 2. *arma ingigia data* Lovel. 3.

§. 13. *Paullo plus viginti millium alius exercitus fuit*] *Paullo plus viginti milibus* Lovel. 2. *Paullo plus ingenti militum* Leid. 2. In sequentibus *nec corporum spem, nec gloria belli, ne apparatu* Voss. 2. et Lovel. 3. Vox *belli* deficit in Leid. 2. et Lovel. 1.

Ad Aquiloniam consedit] Vocula *ad* abest a Flor. Rott. Helm. Voss. Itaque pater ad marginem notavit vel *Aquiloniae consedit*, vel *Aquiloniam concedit*. JAC. GRON. Notam hanc Cel. Gronovii, quae ad cap. seq. §. 5. verba *ad Aquiloniam pervenit* perperam relata erat, huc revocandam esse, partim ex ipsis Gronovii verbis, partim ex Vossianorum mentione intellexi; quod et Cl. Hearnius vidit. Praepositio autem *ad* deficit etiam, praeter Vossianos, in Leid. utroque, Lovel. 2. 3. 4. Portug. Gaertn. Haverk. et Hearnii N. L. 2. ac C. Puto tamen intercidisse ob vocis praecedentis literas finales. V. supra ad 9, 16, 7.

§. 1. *Sp. Carvilius, cui veteres legiones*] *senatus P. Calvilius* Voss. 2. *Sp. Carvillius* Portug. *Sp. Carvillus* Harlej. *Sp. Cornillus* Haverk. *Sp. Camillus* Gaertn. Similiter fere variant codd. infra hoc cap. §. 5. Deinde *cum veteres legiones* Lovel. 3. et 4.

XXXIX. Consules profecti ab urbe: prior Sp. 1
Carvilius, cui veteres legiones, quas M. Atilius, superioris anni consul, in agro Interamnati reliquerat, decretae erant, cum eis in Samnium profectus, dum hostes, operati superstitionibus, conci- 2
lia secreta agunt, Amiternum oppidum de Samniti-

In agro Interamnati] *Interannati* Lovel. 3. *Terati* Haverk. *Terracinati* Portug. Gaertn. et Hearnii Oxon. B.

§. 2. *Dum hostes, superati superstitionibus, concilia secreta agunt*] MS. Fuldense, *dum hostes operati superstitionibus.* quod manifeste verum res clamat, et Lipsii quoque liber manu exaratus firmat. *operandi* enim verbum veteres in rebus divinis usurpabant. MOD. *Operari* verbum sacrorum esse, praeter Modium ad h. l. docuerunt Pighius ad Valer. Max. 6, 6, 1. Brockhus. ad Tibulli 2. el. 5, 95. et Bentlej. ad Horat. 3. carm. 14, 16. DUK. *comperati* Gaertn. *comparati* Portug. et Haverk. *operati* non tantum reliqui, quibus utor, Mssti, omnesque Hearnii codices Oxonienses, sed etiam edd. usque ad Curionem, qui primus *superati* recepit. Id autem obtinuit usque dum Modius, Lipsium, ita praeeuntem ad Taciti 2. Ann. 14. secutus, ope Mssti sui *operati* revocaret, nisi quod interim ita etiam Sigonius ediderit. Ceterum, quae Modius de verbo *operari* in sacris usitato ad hunc locum notarat, delevi, quia apud Brisson. 1. de Formul. p. 19. unde omnia descripsit, commode legi possunt. Eo verbo ita etiam utitur Livius 1, 31, 8. *Ipsum regem tradunt operatum his sacris se abdidisse.* et Silius 2, 673.

Alecto solium ante Dei sedemque tremendam
Tartareo est operata Jovi, poenasque ministrat.

V. Vlitium ad Gratii Cyneg. 42. et Tennul. ad Front. 4. Strateg. 7, 44. Adde etiam Passerat. ad Prop. 2. el. 33, 2. Praeterea *consilia* Voss. 2. Lovel. 3. 4. a m. 1. et Haverk. innumeris locis obvio errore.

Amiternum oppidum de Samnitibus vi cepit] Ptolemaeus [3, 1.] Vestinis hoc tribuit oppidum. At de locis, quae Samnitico bello numerat Livius, non omnia certa pronunciavero. Atinatem enim hic numerat agrum, haud dubie in Samnitium ditione: cum Plinius 3, 11. Atinates Lucanis adscribat, cap. vero 12. Marsis, et 5. cap. inter Latii populos enumeret. Cominos aït idem [3, 12.] ex Aequicolis interiisse: hic autem ex nuncio Papirii ad Carvilium misso non ita longe ab Aquilonia distare intelligitur. Aquilonia vero Hirpinorum oppidum a Ptolemaeo perhibetur [3, 1.] Duroniam non temere invenies apud authores. GLAR. *Aminternum* Portug. et Gaertn. *Amiternium* Leid. 2. Tum *de Samnitibus incepit* Lovel. 3. literis *ui* et *in* propter ductuum adfinitatem perperam commutatis. V. supra ad 7, 33, 8. *de Samnitibus vi capit* Portug. et Gaertn. Ceterum, Amiternum proprie fuisse oppidum Sabinorum, sed trans Alpes in Vestinorum confinio, et hinc facillimo errore Ptolemaeum id Vestinis adscribe-

3 bus vi cepit. Caesa ibi millia hominum duo ferme atque octingenti: capta quatuor millia ducenti se-
4 ptuaginta. Papirius, novo exercitu (ita decretum erat) scripto, Duroniam urbem expugnavit. minus,

re; hic vero *de Samnitibus vi captum* dici, non quod in ipso Samnio, proprie sic dicto, situm, sed in Samnitium tum ditione foret, docet Cluverius 2. Ital. ant. 9. p. 686. eamque ob caussam et alibi sita tamen Samnitibus adscribi, exemplis inlustrat 4. Ital. ant. 7. p. 1193.

§. 3. *Caesa ibi millia hominum duo ferme atque octingenti*] *Caesi ibi* Portug. et Haverk. Livium ita nonnumquam locutum esse, infra videbimus ad 37, 39, 12. Hic tamen vulgatum praestare, persuadet aliorum codicum id servantium consensus. Praeterea *II hominum ferme atque octingenta* Lovel. 1. *duo millia hominum ferme atque octingenta* Leid. 2. Portug. Gaertner. et Haverk. *atque octingenta* etiam Voss. 1. et Hearnii Oxon. N. in margine. *atque octoginta* Klock. [*ibi duo millia* Veith.]

Capta quatuor millia ducenti septuaginta] *capta etiam quatuor millia* etc. Klock. *capta et septuaginta* Portug. *capta quatuor et septuaginta* Gaertn. et Hearnii Oxon. B. *capta quatuor ducenti septuaginta* Florent. et Lovel. 2. 3. ac 4. *capta IIII. CC. LXX.* Voss. 1. et Leid. 2. *capta IIII. CC. XL* Voss. 2. et Leid. 1. *capta quatuor millia ducenta et septuaginta* Haverk.

§. 4. *Papirius, novo exercitu (ita decretum fuerat) scripto*] Vet. lib. *ita enim decretum fuerat.* SIG. *ita enim decretus erat* Leid. 2. *ita enim decreto erat* Lovel. 1. *ita enim erat decretum* Lovel. 2. *ita enim decretum erat* Voss. ambo, Leid. 1. Lovel. 2. 3. Portug. Gaertn. Haverk. Hearnii Oxon. N. B. C. [Veith.] et ed. Parm. *ita vero decretum erat* Harlej. et edd. Mediol. anni 1480. Tarvis. utraque, et aliae usque ad Aldum, qui *enim*, pro *vero*, recepit; sed voculam ejecit Froben. anno 1535. Et recte. Eam enim omisit etiam Florent. et soliti fuerunt librarii particulam *enim* interponere, ut orationem Livianam, ex eorum sententia male hiantem, melius connecterent. V. quae notantur ad 8, 39, 14. 9, 26, 7. 22, 15, 1. c. 28, 5. 32, 7, 3. (* 26, 49, 8. 34, 49, 8.) Eamdem ob caussam interpolarunt etiam voculam *nam.* V. ad hujus lib. c. 17, 10. voculam *vero.* V. ad 21, 13, 2. voculam *sed.* V. ad 6, 32, 8. De similibus parenthesibus omni connexione destitutis supra v. ad 5, 28, 9. Praeterea *L. Papirius*, addito praenomine, Hearnii Oxon. L. 1. Sed praenomen tuto omitti potest, quum hujus anni consulem Papirium *Lucium* dictum fuisse jam supra tradiderit cap. praec. Tum *novo exercitu* etc. *sumpto* Voss. 2. et Lovel. 3.

Duroniam urbem expugnavit] In nomine hujus urbis nihil mutant codd. scripti. Pighius tamen in Annal. ad ann. CDLX. p. 397. eam vocat *Doroniam.* Doujatius autem, quis locus significetur, se divinare non posse, fatetur, nisi mendum sit, ac legendum *Furconiam*; quod Sabinorum oppidum in confiniis Vestinorum Marsorumque non procul Amiterno esse docet. Ve-

quam collega, cepit hominum, plus aliquanto occidit. praeda opulenta utrobique est parta. Inde 5
pervagati Samnium consules, maxime depopulato Atinate agro, Carvilius ad Cominium, Papirius ad

rum, praeterquam quod Cluverius, diligentissimus Italiae descriptor, 2. Ital. ant. 9. p. 686. Furconiam demum ex septimi et octavi post Christum natum seculi auctoribus proferat, non videntur etiam ambo consules tam vicino itinere in hostes moviffe. In Geographia veterum multa ἅπαξ λεγόμενα obcurrunt, quae tamen ob solam hanc caussam erroris suspecta esse nequeunt, nisi ingentem omnia mutandi januam aperire velimus. Mox *plus aliquot occidit*, pro *plus aliquanto*, Portug. et Haverk. V. ad 2, 39, 1. Deinde *parata*, pro *parta*, Voss. 2. et Lovel. 3. V. ad 5, 6, 1.

§. 5. *Pervagati Samnium consules*] *Samnitium* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. et Hearnii Oxon. N. qui pro eo in margine ostentat *Soranum*; quod etiam praeferunt in contextu Portug. et Haverk. ejus loco *Loranum* habet Hearnii Oxon. C. Deinde *consul* Leid. 1. V. supra hoc lib. ad c. 10, 2.

Maxime depopulato Atinate agro. Carvilius ad Cominium] Non potest tolerari ista distinctionis nota, et sufficit levior, quam reposuimus. JAC. GRON. Haec Holstenius p. 222. Annotationum in Cluverii Italiam ant. ad p. 1042. ubi de *Atina Volscorum* agitur, adscripsit. Sed parum verosimile est, eam hic designari; quia et Livius satis aperte dicit, agrum illum Atinatem in Samnio fuisse, et nulla caussa erat, cur Romani agrum Volscorum sociorum depopulari voluerint. Nec cogitari potest de *Atino Lucanorum*, cujus gentile est *Atinas*, quodque non ita longe ab Aquilonia in Hirpinis aberat. Nam, Lucanos itidem socios Romanorum fuisse, constat ex hoc libro Livii c. 11. et 33. Si locus mendo caret, quaerendum est, an usquam alibi mentio *Atinatis agri* in Samnio fiat. DUK. Distinctio, quae Cel. Jac. Gronovio displicuit, primum in edd. Grut. adparuit. Quum autem ipse semicolon ejus loco reposuerit, in prioribus non nisi comma visebatur, quod sufficere existimavi. Ceterum vox *maxime* deficit in Leid. 2. et Lovel. 4. Deinde *Antinate agro* Klock. *Attinate agro* Lovel. 2. 4. Portug. Gaertn. et Haverk. Cluverius autem 4. Ital. ant. 7. p. 1193. probaturus, Livium inproprie Samnii nomine adpellare loca, quae Samnites extra Samnium suum vi vel persuasu in suam redegerunt potestatem, etiam hunc laudat; ita tamen adfert, quasi pro *Atinate agro* scriptum invenisset *Antiate*. Neque tamen error hic librariis adscribi potest, quia addit deinde, Livium hic Samnium prope Romae admovere ad Antium usque, Volscorum gentis caput; quod revera Antio, non Atinae, convenit: praeterea quia dicit, se l. 3, 7. ostendisse, Antium fuisse Volscorum caput, quod etiam ibidem fecit p. 988. quum de Atina demum agat cap. sequenti 8. p. 1040. At dubium non est, quin *Atinate agro* vera sit lectio, et Cluverius aliquid humani passus sit. Intelligo vero Atinam Volscorum, sed quae hoc tem-

Aquiloniam (ubi summa rei Samnitium erat) perve-
6 nit. ibi aliquamdiu nec cessatum ab armis est, neque naviter pugnatum: lacessendo quietos, resistentibus cedendo, comminandoque magis, quam inferendo pugnam, dies absumebatur. quod quum inciperetur, remittereturque, omnium rerum etiam
7 parvarum eventus proferebatur in dies. Altera Romana castra viginti millium spatio aberant: et absentis collegae consilia omnibus gerendis intererant rebus: intentiorque Carvilius, quo majore

pore erat in potestate Samnitium. Praeterea *Calvilius* Voss. 2. *Carvillius* Portug. *Carvillus* Haverk. *Camillus* Gaertn. quae varietates etiam mox iterum obcurrunt §. 7. V. supra ad §. 1. Tum *ad Comminium* Leid. 1. et Portug. *ad Communium* Lovel. 1. a m. 1. *ad Conillium* Haverk. *ad Cominum* Hearnii Oxon. L. 1. Quae autem Cel. Jac. Gronovius ad verba seq. *ad Aquiloniam pervenit* notarat, potius pertinent ad verba cap. praec. finalia *ad Aquiloniam consedit.* Certe codd. Flor. et Voss. quos memorat, non hoc loco, sed cap. praec. praepositionem *ad* ante vocem *Aquiloniam* omittunt.

§. 6. *Neque graviter pugnatum: lacessendo quietos*] Quidam *gnaviter* emendarunt. Caeterum, quae sequuntur verba, perquam obscura sunt. GLAR. Pall. duo meliores, binaeque vetustae edd. *neque naviter pugnatum.* 30, 4, 5. *Tempus esse, aut pacem componi, aut bellum naviter geri.* GEBH. MSS. et vett. edd. usque ad Gryphium vel *gnaviter* vel *naviter.* Primo video mutatum Curioni. 30, 4, 5. *Tempus esse, aut pacem componi, aut bellum gnaviter geri.* Sic enim ibi liber optimus. J. FR. GRON. *graviter* legunt Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. C. ex editis autem ante Curionem ita praeferunt edd. Tarvis. altera, Ven. anni 1495. et 1506. Ascens. annorum 1510. 1513. 1516. et Paris. 1529. Sed recte alterum *naviter*, vel *gnaviter*, probarunt viri docti, quod in ceteris meis et Hearnii Oxoniensibus constanter superest. Infra 24, 23, 9. *Sed, quod volebant, non, quam maturato opus erat, naviter expediebant.* Potius autem *naviter* legendum esse, dixi ad 3, 41, 8. quamvis tamen *graviter* ex *gnaviter* corruptum sit. Praeterea *nec*, pro *neque*, Leid. 1. Lovel. 4. Harlej. et edd. antt. quasi id necesse foret, quoniam *nec cessatum* praecesserit. Verum reliqui codd. *nec* servant, quod primus Aldus reposuit; et, post *nec* recte *neque* inferri, vidimus ad 9, 9, 14.

Comminandoque magis, quam inferendo pugnam, dies absumebatur] *comminando magis* sine copulante particula Voss. 2. Leid. 1. et Lovel. 2. 3. ac 4. Tum *assumebatur* Leid. ambo, Lovel. 1. 3. Portug. Gaertn. Haverk. et quaedam edd. vett. V. ad 9, 17, 17. In verbis sequentibus *quae quum inciperetur*, pro *quod*,

discrimine res vertebatur, in Aquiloniam, quam ad
Cominium, quod obsidebat, erat. L. Papirius, jam 8
per omnia ad dimicandum satis paratus, nuncium
ad collegam mittit; *sibi in animo esse, postero die,*
si per auspicia liceret, confligere cum hoste. Opus 9
esse, et illum, quanta maxima vi posset, Cominium
obpugnare, ne quid laxamenti sit Samnitibus ad sub-
sidia Aquiloniam mittenda. Diem ad proficiscendum 10
nuncius habuit: nocte rediit, adprobare collegam
consulta referens. Papirius, nuncio misso, extem- 11

Neap. Latinii. *quod quum inciperet* Gaertn. Sed v. supra hoc lib. ad c. 10, 1. Tum *omnium rerum cura, etiam parvarum eventus,* addita perperam voce, Lov. 2. Denique *perferebatur in dies,* pro *proferebatur,* Voss. 2. V. ad 5, 4, 12. [*proferebantur* Veith.]

§. 7. *Altera Romana castra viginti millium spatio aberant*] Pall. pr. ac tert. *castra, quae xxx. millium spatio aberant.* neque dissentiunt, nisi in numero, ceteri nostri libri: sicut mox singuli et universi *absentis collegae consilia omnibus gerendis intererant rebus,* non *gerentis.* GEBH. Vocem *quae* servant Voss. ambo, Leid. ambo, Lovel. 1. 2. 3. 4. Portug. Gaertn. Haverk. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. ea tamen locum habere nequit. Praeterea *xxx. millium spatio* Voss. 2. et Lovel. 3. *gerentis* autem a Gebhardo inprobatum in primis tantum Gruteri edd. obcurrit, sed ab ipso jam in postrema emendatur recte in *gerendis,* quod retinent omnes libri. Ceterum *intererant* deest in Portug. cujus loco *intereant* praefert Haverk. Mox etiam *in Aquiloniam, quam in Comminium* Leid. 1. et Gaertn.

§. 8. *Jam per omnia ad dimicandum satis paratus, nuncium ad collegam mittit*] Vocula *jam* deficit in Leid. 2. et Lov. 1. Deinde Cl. Jac. Gronov. ad Livii 21, 34, 5. pronunciat, vix dubitandum videri, quin dederit Livius *jam omnia ad dimicandum satis paratus.* Sane, aliis locis Livium ita loquutum fuisse, certum est. V. ad 37, 7, 15. An tamen etiam hoc loco ita loqui voluerit, ut dubitem, efficit omnium, quibus usus sum, codicum consensus in vulgatam scripturam. Deinde *nuncios ad collegam mittit* Lovel. 4. sed mox addit *nuncius habuit,* et *nuncio misso.* Quin et unicus rei nunciandae subficiebat. *nuncium eo ad collegam mittit* Harlej. et editi Aldo priores, qui additam voculam omisit, probantibus reliquis scriptis.

§. 9. *Quanta maxima vi posset, Cominium obpugnare, ne quid laxamenti*] *quantum maxima vi posset* Portug. et Gaertn. Male. V. ad 9, 10, 10. *quanta maxuma vi posset* Florent. V. ad 2, 17, 5. *quanta maxima vi possit* Lovel. 4. Hinc *nequit laxamenti* Leid. 1. et Portug. *inquit laxamenti* Haverk. Deinde in verbis proximis *subsidia in Aquiloniam mittenda,* addita praepositione, Voss. 2. et Lovel. 3.

plo concionem habuit; multa de universo genere belli, multa de praesenti hostium adparatu, vana magis specie, quam efficaci ad eventum, disseruit.
12 *Non enim cristas vulnera facere; et per picta atque aurata scuta transire Romanum pilum: et candore tunicarum fulgentem aciem, ubi res ferro geratur,*
13 *cruentari. Auream olim atque argenteam Samnitium aciem a parente suo occidione occisam: spoliaque ea honestiora victori hosti, quam ipsis arma, fuisse.*

§. 11. *Papirius, nuncio misso, extemplo concionem habuit*] Aut ὕστερον πρότερον est, aut nova repetitio. Nam dies nuncii missi ut cum die concionis conveniat, non plane video: nisi quis hic *misso* pro dimisso exponat. GLAR. Intelligo, Papirium, quum nuncium ad collegam misisset, eodem adhuc die concionem illam habuisse. Neque video, quid Glareanum morari potuerit. Mox verba proxima *multa de universo genere belli* desunt in Voss. 2. culpa scribae, cui fraudi fuit repetitio vocis *multa*. V. ad 9, 11, 11. Vox *belli* autem non exstat in Leid. 1. et Lovel. 2. 3. ac 4.

De praesenti hostium adparatu, vana magis specie, quam efficaci ad eventum] Forte, *de praesentis hostium adparatus vana magis specie*. J.FR.GRON. Nisi tamen illa *vana magis specie, quam efficaci ad eventum* per appositionem, quam vocant, dicuntur. DUK. *de praeteriti hostium adparatu* Lovel. 3. Tum *varia magis specie* Leid. 2. in contextu. V. ad 22, 7, 4. *magis vana specie* Portug. Gaertn. et Haverk. Deinde *efficacia deventum*, literis, una serie olim conscribi solitis, inperite in voces divisis, Florent. *effici adventum* Leid. 1. *efficaci adventum* Voss. 2. Lovel. 4. et Haverk. *efficaci adventu* Lovel. 3. *efficaci eventu* Lov. 2. et Hearnii Oxon. N. ac C. *efficaci ad cunctum eventum* Gaertn.

§. 12. *Non enim cristas vulnera facere*] Omnia haec vocabula exsulant ab Haverk. sola autem vox *cristas* a Leid. 2. Deinde *transire Romanum proelium*, pro *pilum*, legit iterum Haverk. et *geratur res ferro*, transpositis dictionibus, Leid. 2. et Lovel. 1.

§. 13. *Auream olim atque argenteam Samnitium aciem a parente* etc.] De hac re l. 9, [40, 2.] *Duo exercitus erant: scuta alterius auro, alterius argento caelaverunt*. SIG. *a parenti suo* Portug. *et parente suo* Gaertn.

Spoliaque ea honestiora victori hosti, quam ipsis arma fuisse] *spoliaque honestiora victori hosti* Hearnii Oxon. N. *spoliaque ea honestiora victoria hosti* Voss. 1. Leid. uterque, et Lovel. 1. Deinde *quam ipsis armis fuisse* Lovel. 4.

§. 14. *Datum hoc forsan nomini familiaeque suae*] Hic red-

fuisse. Datum hoc forsan nomini familiaeque suae, 14
ut adversus maximos conatus Samnitium obponerentur duces; spoliaque ea referrent, quae insignia
publicis etiam locis decorandis essent. Deos inmor- 15
tales adesse propter toties petita foedera, toties rupta: tum, si qua conjectura mentis divinae sit, nulli
umquam exercitui fuisse infestiores, quam qui, ne- 16
fando sacro mixta hominum pecudumque caede respersus, ancipiti Deûm irae devotus, hinc foederum
cum Romanis ictorum testes Deos, hinc jurisjuran- 17

undat *forsan*. GELEN. Vet. lib. *Datum hoc forsan nomini.* SIG. Particulam, ejectam Gelenio, repono auctoritate Pall. omnium, et Campan. editionis. *Datum hoc forsan nomini.* Sic c. 40. libri iidem inserunt *Exeunti forte in aciem.* GEBH. *forsan* deest in ed. Rom. anni 1472. Reliquae editt. quas vidi, omnesque codd. particulam illam tuentur, nisi quod *forsitan* legant Lovel. 2. et Haverk. Praeterea novum *familiaeque suae*, pro *nomini*, legit idem Haverk. Mox *oppugnaret*, pro *opponeretur*, est in Lovel. 4.

Spoliaque ea referrent, quae insignia publicis etiam locis] *spolia ea referrent* Leid. 1. *spolia referrent* Portug. Gaertn. et Haverk. Tum *etiam publicis locis* edd. Aldina priores.

§. 15. *Tum, si qua conjectura mentis divinae sit, nulli umquam exercitui fuisse infestiores*] Deos inmortales, ut praecessit, quo haec sunt referenda. Quare non probo repeti in Pall. duobus *nulli umquam exercitui Deos fuisse infestiores.* GEBH. Recte judicavit Gebhardus. Eumdem errorem tamen committunt Voss. 2. et Lovel. 3. ac 4. Hinc *Si qua tum conjectura mentis divinae sit*, vocibus transpositis, Lovel. 3. *Tum si qua conjectura metu divini sit* Klock. Praeterea *nulli numquam exercitui* Voss. 1. et Lovel. 1. a m. 1. *nulli umquam exercitu* Leid. 1. Paullo ante *Deos immortales esse*, pro *adesse*, Portug. et Haverk. Male. Non enim tam nunc confitebatur, verum esse, Deos existere, quam eos vindices foederum toties ruptorum adfuturos; ut supra 8, 7, 5. *Aderit Jupiter ipse, foederum a vobis violatorum testis.*

§. 16. *Nefando sacro mixta hominum pecudumque caede respersus*] *nefanda sacra missa* Haverk. *nefando sacra mixta* Lovel. 4. Mox *ancipiti deinde irae devotus*, pro *ancipiti Deûm irae*, Voss. 2. et Lovel. 3.

§. 17. *Oderit sacramentum, uno tempore Deos, cives, hostes metuat*] *ederit sacramentum* Haverk. *sacramentum oderit* Portug. Deinde *metuit* Lovel. 2. 3. 4. Voss. 2. Leid. 1. et Oxoniens. N. in margine, teste Hearnio; qui *metuerit* invenit in L. 2. et C. quasi id requireret praecedens *juraverit*, *ode-*

di adversus foedera suscepti exsecrationes horrens; invitus juraverit, oderit sacramentum, uno tempore Deos, cives, hostes metuat.

1 **XL.** Haec, comperta perfugarum indiciis, quum apud infensos jam sua sponte milites disseruisset, simul divinae humanaeque spei pleni, clamore consentienti pugnam poscunt; poenitet in posterum diem dilatum certamen; moram diei noctisque oderunt.
2 Tertia vigilia noctis, jam relatis literis a collega, Papi-

rit, quum tamen sensus hic exigat praesens.

§. 1. *Haec, comperta perfugarum indiciis*] *incomperta* Gaertn. Tum *profugarum* Lovel. 1. et Hearnii Oxon. L. 1. V. mox ad §. 6. et ad 22, 23, 4. Deinde *induciis* Lovel. 1. simili ferme errore, quo *dicere* et *ducere* in Mstis commutari solent; de quo v. infra ad 38, 43, 1. Mox *diseruisset* Leid. 2. *deseruisset* Portug. Gaertn. et Haverk. et *odere*, pro *oderunt*, Lovel. 4.

§. 2. *Et pullarium in auspicium mittit*] *et pullari in auspicium mittit* Gaertn. *et pullarium et auspicium mittit* Voss. 2. *in auspicium mittere* ea forma dictum, qua *mittere in suffragium* apud Livium, et *mittere in consilium* apud Cic. saepius obcurrunt.

§. 3. *Aeque intenti erant: dux militum, miles ducis ardorem spectabat*] *aequi intenti erant* Haverk. *intenti erant aeque* Leid. 1. Hinc *dum militum* Gaertn. et Haverk. Tum *exspectabat* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Portug. Gaertn. et Haverk. [Veith.] V. ad 6, 33, 1.

§. 4. *Ad eos, qui auspicio intererant, pervenit*] *ad Deos* Portug. Sed prima litera posterioris vocis perperam repetita est ex ultima praecedentis. V. ad 37, 29, 8. Contrario errore *eorum*, pro *Deorum*, librarios dedisse, supra vidimus ad 8, 30, 9. Praeterea *auspicio incurrerant* Voss. 2. *auspicio interant* Leid. 2. et Lovel. 1. errore scribarum, qui, quum forte *int'erant*, vel *inter'ant*, scriptum invenissent, compendii notam neglexerunt, Deinde *pereunt*, pro *pervenit*, Haverk.

Pullarius, auspicium mentiri ausus, tripudium solistimum consuli nunciavit] Inter caetera auspicia, quibus antiqui Romani maximam curam adhibuere, ita ut, nisi his praemonentibus, comitia non haberent, neminem ad principem magistratum promoverent, non pacem, non bella inirent, nec pugnam aggrederentur; pullorum auspicia multae existimationis fuisse, passim legimus. His enim e cavea emissis puls vel offa pro cibo ab aruspice, *pullario* dicto, dabatur: quod si, oblata esca, pulli e cavea non exissent, aut progressi illam non attigissent, tristis eventus omen erat, quod Val. Max. l. 1, 4. et Livius l. 19. tradidere. Sic Ti. Graccho, qua die caesus occubuit, pulli, emissi e cavea, re-

rius silentio surgit, et pullarium in auspicium mittit. Nullum erat genus hominum in castris intactum cupi- 3 ditate pugnae: summi infimique aeque intenti erant: dux militum, miles ducis ardorem spectabat. Is ardor 4 omnium etiam ad eos, qui auspicio intererant, pervenit. nam, quum pulli non pascerentur, pullarius, auspicium mentiri ausus, tripudium solistimum consuli nunciavit. Consul laetus, auspicium egregium esse, 5 et Deis auctoribus rem gesturos, pronunciat; si-

tro cessere, ex Plutarcho in illius vita [p. 832.] Et Claudius Pulcher in hostes moturus, non pascentibus in auspicando pullis, navali pugna, classi profligata, inprospere conflixit, ex Suet. in Tiber. 2. E contra vero, si pulli, e cavea egressi, oblatum cibum depasti essent, ita ut, illis pascentibus, offae seu pultis frustulum ab ore in terram decideret, et in terra paviret, auspicia secunda portendebat, atque fortunatum eventum, quod Cic. l. 1. et 2. de Divin. et Festus Pomp. l. 14. tradidere. Hoc autem vocabatur *tripudium solistimum*, in haec verba docente ibidem Cic. [2. de Divin. 34.] *Sed quia, quum pulli pascuntur, necesse est aliquid ex ore cadere, et terram pavire, terripavium primo, post terripudium, dictum est, hoc quidem jam tripudium dicitur; quum igitur offa jam cecidit ex ore pulli, tum auspicanti tripudium solistimum nunciant.* Quod et libro Epist. Famil. refert. *Solistimum* vero dicebant ab imo solo, quod offa ex ore cadens feriebat. At haec auspicia ab ipsis tandem Romanis post multa secula, tamquam omnino superstitiosa, repudiata; ut videre licet apud Cic. lib. de Divin. Divinis vero legibus et nostris canonibus sunt damnata, ut patet ex causa 25. quaest. 5. Nec omittendum illud Accii antiqui poëtae: *Nil credo auguribus, qui aures verbis divitant alienas, suas ut auro locupletent domos.* et jure Val. Flacc. 1. Argon. [232.] *exta lubrica* appellat, quod auspicia omnia inconstantia et fallacia sint. Mendacii autem pullorum auspicia coarguit locus hic, quia, etsi, pro Papirio auspicante pullario, pulli non pascerentur, vicit tamen ille pugnans, et multa millia hostium fudit et interemit, pullario, qui mentitus erat, in primo congressu ante signa occumbente. M. DONAT. Modiana ad hunc locum delevi, quia ad verbum descripta erant ex Brisson. 1. de Form. p. 124. ubi commode videri possunt. Ceterum *crepudium solistrinum* legunt Voss. 2. et Lovel. 3. *trepudium solivistium* Leid. 2. *trepudium solistimum* Lovel. 1. *trepudium solistinium* Lovel. 4. *tripudium solistinium* Gaertn. *tripudium solistinum* Portug. *tripudinum salestinum* Florent. Praeterea *nunciat* Lovel. 2.

§. 5. *Auspicium egregium esse, et Deis auctoribus rem gesturos*] *auspicium mittit egregium* Klock. Tum *egregium esse, Deis auctoribus rem se gesturum* Voss. 2. et Lovel. 3. *et*

6 gnumque pugnae proponit. Exeunti jam forte in aciem nunciat perfuga, viginti cohortes Samnitium (quadringenariae ferme erant) Cominium profectas, quod ne ignoraret collega, extemplo nuncium mittit: ipse signa ocius proferri jubet, subsidiaque suis

Diis auctoribus Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 2. Portug. et Haverk. Mox *signumque proponit*, omissa media voce, Hearnii Oxon. C.

§. 6. *Exeunti jam forte in aciem*] *forte* scriba adjecit de suo. GELEN. Vet. lib. *jam forte in aciem*. SIG. *Tò forte* ab uno tantum Lovel. 4. ut et ab ed. Rom. anni 1472. exsulat: reliqui constanter defendunt. Prodigiose tamen errans Gaertn. librarius *Exeunte jamque fortē aciem* dedit.

Nunciat perfuga, viginti cohortes Samnitium (quadringenariae ferme erant) Cominium profectas] *quadrigenariis* quidam emendarunt, temere meo quidem judicio. Aelianus de aciebus instruendis vocat cohortem *pentacosiarchiam*, id est, quingentariam, quae sit ex hominibus quingentis duodecim. ad quam formam hic *quadringenariam* vocasse videtur Livius. Similis locus fuit l. 7. ab urbe cond. ubi obiter etiam aliquid attigimus. GLAR. Pal. sec. *perfuga viginti cohortes (quadragenariae ferme erant) Cominium profectus enunciat*. GEBH. *nunciat profuga* edd. Rom. anni 1472. ac Parm. V. supra hoc cap. §. 1. *quae quadrigenariae ferme erant* Voss. 1. et Lovel. 1. *qua quadrigenariae ferme erant* Leid. 2. De pronomine relativo perperam a librariis inserto v. ad 22, 46, 9. *quadrigenariae* etiam Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. et quaedam ex vett. edd. *quadragenariae ferme erant* Lovel. 4. Hearnii Oxon. B. L. 2. C. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. *quadraginta ferme erant* Gaertn. *XL ferme erant* Portug. et Oxon. N. *quadragenariae formae erant* Haverk. Vulgatum rectum est. De cohortibus *quadringenariis* v. ad 7, 7, 4. *ferme* et *formae* etiam aliis locis in Mstis commutari solent. V. ad 37, 23, 5. Praeterea *Cominium profectas enunciat* Haverk. *Cominium profectas nunciat* Gaertn. Et tamen uterque in praecedentibus servat *τò nunciat*.

Ipse signa ocius proferri jubet, subsidiaque] *ipse sibi signa* Voss. 2. Leid. 1. et Lov. 2. 3. ac 4. Tum *praeferri* iidem tres Lovel. V. supra hoc lib. c. 33, 7. *proferre* edd. Rom. anni 1472. et Parm. Infra 22, 42, 3. *Clamor inde ortus, ut signa proferri juberent*. Tum copula *que* deficit in Lovel. 2. Mox autem *quoque*, pro *quaeque*, Gaertn. V. ad 40, 5, 6. Deinde *attribuebat*, pro *attribuerat*, Voss. 2.

§. 7. *C. Ceditium et Trebonium*] Vet. lib. *C. Caedicium et C. Trebonium*. SIG. Posterius praenomen non exstat in Flor. Rott. Helm. Voss. nec in editis vetustis. Itaque scripsit Livius, *Caios Caedicium et Trebonium*. J. FR. GRON. Sigonio ex meis tantum favent, ac bis praenominis *C.* sive *Caji*, notam servant Portug. Gaertn. et Haverk. Trebonio *A.* sive *Auli* praenomen dat Hearnii Oxon. L. 1. Reliqui

quaeque locis, et praefectos subsidiis adtribuerat. Dextro cornu L. Volumnium, sinistro L. Scipionem, 7 equitibus legatos alios, Caios Caedicium et Trebonium, praefecit. Sp. Nautium mulos, detractis 8 clitellis, cum cohortibus alariis in tumulum conspe-

posteriori huic nullum praenomen tribuunt, unde Gronov. *Cajos*, ut ad utrumque referatur, scribendum conjecit: qui quodammodo jam pracivit Pighius in Annal. ad ann. CDLV. p. 388. legens *C. C.* id est *Cajos*, *Caedicium et Trebonium*. V. ad 4, 48, 1. Et ita Gronovius supra legebat hoc libro c. 1, 7. *Marcis Livio Dentre et Aemilio consulibus*. Praeterea *Cedum*, pro *Caedicium*, Voss. ambo. *Cedium* Lovel. 2. 3. Leid. ambo, Portug. Gaertn. et Hearnii Oxon. B. L. 1. 2. et N. in contextu, qui in margine *Ceditium* praefert. *Caedium* Florent. a m. 1. pro quo altera interpolavit *Caedicium*. sed *Caelium* Lovel. 4. et Gaertn. De orthographia vocis *Caedicium* v. ad 2, 52, 6. Deinde *Trebunium* Florent. *Trebonum* Portug. *Tribonium* Voss. 2. et Lovel. 3. Similiter fere peccarant codices supra 3, 65, 3. Hinc *praefectis* Leid. 1. *praefectos* Voss. 2. et Lovel. 3. ac 4. Paullo ante Scipionis praenomen *L.* deerat in Voss. 2.

§. 8. *Sp. Nautium*] Praenomen unica litera *S.* exprimit Lovel. 4. V. ad 9, 1, 1. *Noutium* est in Leid. 1. *Natium* in Florent. *Novum* in Voss. 2.

Cum cohortibus alariis] *alaribus* alii recte emendarunt. Nam paullo post de eodem Sp. Nautio dicturus est [cap. seq.] *Sp. Nautius dux alaribus cohortibus erat*. Vegetius 2, 1. equites intelligit, qui ad similitudinem alarum ab utraque parte protegant acies. Caeterum Livius postea [c. 43, 3.] ubi Carvilius consul praesidium contra Samnitium viginti cohortes mittit, ita ait: *D. Brutum Scaevam legatum cum legione prima, et viginti cohortibus alaribus, equitatuque ire adversus hostium subsidium jussit*. Hic aperte et legionarii, et alares, et equites distincte nominantur: quare etiam pedites intelligi fortassis possunt, etiamsi hoc loco in equis veniant cum Sp. Nautio. GLAR. *alariis* servant Voss. 2. Leid. ambo, Florent. Lovel. 2. 3. 4. Harlej. Portug. Haverk. Klock. Hearnii Oxon. N. L. 2. et edd. usque ad Aldum, qui substituit *alaribus*, duobus meorum Voss. 1. et Lovel. 1. consentientibus. Similiter variant codices in loco a Glareano laudato c. 43, 3. et 35, 5, 8. sed *alaribus* constanter praeferunt codd. cap. seq. §. 5. et contra *alarii* ex unico cod. editum, et ab omnibus servatum est 40, 40, 9. ut utrumque in usu fuisse verisimilius videatur. Praestare itaque puto, ut hic et plurium et integerrimorum codicum lectionem *alariis* in contextum revocemus. Ceterum male hic dubitat Glareanus, utrum per *cohortes alarias* equites intelligendi, an pedites. Nam hoc tempore socii, qui in castris Romanis militabant, divisi erant in alas, dextram et sinistram: per *cohortes* autem *alarias* intelliguntur eorum pedites, per *equites alarios* eorum equitatus. V. Lipsium 2. de Milit. Rom. Dial. 7. Schelium ad Hygin.

ctum propere circumducere jubet, atque inde inter ipsam dimicationem, quanto maxime posset, moto
9 pulvere ostendere. Dum his intentus imperator erat, altercatio inter pullarios orta de auspicio ejus diei, exauditaque ab equitibus Romanis: qui, rem

p. 1076. et Differt. 12. ad Polyb. et quae ex eo per compendium retulit Cel. Graev. ad Cic. 2. ad famil. epist. 17. Per *cohortes* itaque *alarias* non tam fortassis possunt, ut inquit Glareanus, verum omnino debeant intelligi pedites, sed sociorum: quod autem pedites illos *hoc loco in equis venisse* dicat, in eo fallitur. Non enim memorantur *equi*, sed *muli*. Praeterea iis non pedites sociorum, sed calones insederunt. Jubente Papirio, Nautius cohortes alarias, adsumtis calonibus, qui mulis, unde clitellae detractae erant, insidebant, in tumulum conspectum circumduxit. Quum autem calones frondosos ramos per terram trahentes densissimum pulverem excitassent, praecedentium peditum arma signaque in primo per turbidam lucem adparebant, pulvis autem excitatus efficiebat, ut calones speciem equitum agmen cogentium darent. V. cap. seq. Ceterum, quum in edd. Gronoviorum, quae cum notis variorum prodiere, similia ferme, atque hic Glareanus in prima parte notae tradidit, ex Godelaev. excerpta essent, Cl. Dukerus etiam monebat, per *cohortes alarias* pedites sociorum intelligendos esse; idque firmabat Lipsii et Schelii auctoritatibus.

In tumulum conspectum propere circumducere jubet] *conseptum*, arboribus scilicet, legit Robertus Titius. Lego *consiptum*, id est, *consitum*. KLOCK. *in tumultum profectum* Gaertn. *tumulus* et *tumultus* etiam alibi in Mstis confundi, vidimus ad 7, 34, 9. *in tumulum prospectum* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. Lov. 4. a m. 1. Haverk. et Hearnii Oxon. N. *in tumulum aspectum* ejusdem codex L. 2. Male. *tumulus conspectus* est conspicuus. V. ad 4, 18, 3. Deinde *prope circumducere jubet* Lovel. 2. et Portug. V. ad 39, 31, 4. *propere circumducere libet* Leid. 1. Tò *propere* deficit in Haverk.

Atque inter ipsam dimicationem, quanto maxime posset, moto pulvere ostendere] Pall. omnes et Camp. *motu pulverem ostendere*. Andreas *motu pulveres ostendere*. GEBH. Haec lectio ex Heinsii ed. Elzev. profluxit. Omnes priores praeferunt *atque inde inter ipsam*. quod servant etiam Florent. Klock. Haverk. et Hearnii Oxon. L. 2. *ac inter ipsam* est in Lovel. 1. 2. 4. Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. N. ac B. *at inde inter ipsam* Voss. 2. et Lovel. 3. *ac inter ipsam* Voss. 1. et Leid. 2. ubi *tò iñ*, sive *inde*, interceptum est a prima syllaba vocis *inter*. Similem errorem supra v. hoc lib. c. 37, 9. *et tñ inter ipsam* Gaertn. sed, *tñ et iñ*, sive *tamen* et *inde*, ob ductuum similitudinem saepe in Mstis confundi, vidimus ad 5, 18, 8. Hinc *moto pulveres ostendere* Voss. 1. *moto pulverem ostendere* Voss. 2. *motu pulvere ostendere* Leid. 1. et Hearnii Oxon. N. ac L. 2. *motu pulveres ostendere* Leid. 2. Lovel. 1. Klock. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm.

haud spernendam rati, Sp. Papirio fratris filio con-
sulis, ambigi de auspicio, renunciaverunt. Juvenis, 10
ante doctrinam Deos spernentem natus, rem inqui-
sitam, ne quid incompertum deferret ad consulem,
detulit. Cui ille, *Tu quidem macte virtute diligen-* 11

motu pulverem ostenderet Neap. Latinii. *motu pulverem ostendere* Lovel. 2. 3. Portug. Gaertn. et Haverk. *quanto maximo posset motu, pulverem ostendere* Lovel. 4. quod Cl. Dukero non displicebat. De hac locutione v. ad 9, 10, 10. Solus Florent. vulgatum tuetur.

§. 9. *Altercatio inter pullarios orta de auspicio ejus diei, exauditaque*] *altricatio inter pullarios orta* Leid. 2. V. ad 4, 6, 1. *altercatio inter pullarios sortita* Haverk. Tum *exauditoque* Gaertn. *auditaque* Florent. Harlej. et quaedam ex edd. vett. At *exaudire* pro audire Livio frequens est. V. ad 3, 56, 8.

Sp. Papirio fratris filio consulis, ambigi de auspicio, renunciaverunt] *Sp. Papirio factis consulis filio* Haverk. *Sp. Papirio fratris consulis filio* Portug. et Gaertn. Tum *de auspicio renovaverunt* Haverk. *de auspicio nunciaverunt* quaedam ex priscis edd. Male. Supra 4, 24, 2. *Quum renunciatum a mercatoribus esset, negata Vejentibus auxilia.* 6, 7, 2. *Quod ubi aciem jam instruenti Camillo centuriones renunciaverunt.* 25, 3, 10. *Naufragia, quae vera renunciaverant, fraude ipsorum facta erant, non casu.* et alibi saepe. (* v. ad 36, 1, 4.)

§. 10. *Juvenis, ante doctrinam Deos spernentem natus, rem inquisitam*] MStum *ante hoc t'nam Deos spernendam natus.* Lege *ante hōc* (id est *hunc*) *rittum.* per duplex *t*, pro *ritum.* Vel lego, *Juvenis religione tactus rem ante inquisitam.* Supra l. 1, 46. *Religione tactus hospes.* Videntur autem illa verba, *doctrinam Deos spernentem*, inperiti nebulonis glossema ad illa, quae paullo ante praecedunt, *qui rem haud spernendam rati.* inde vitio librarii et errore in ipsum obrepsisse contextum. Supra l. 3, 20. *Nondum haec, quae nunc tenet seculum, neglegentia Deûm venerat.* KLOCK. Sollemni lapsu Pall. duo *nactus.* sec. *Juvenis ăt doctrinam Deorum spernentem nactus.* alia tamen apposita scriptura *Juvenis autem doctrinam non adeo Deorum spernentem ratus.* Campan. *Juvenis doctrinam haud spernendam ratus.* Vulgata lectio sincerissima est, qua perstringit Livius Epicureos. GEBH. *Juvenis autem doctrinam Deorum haud spernendam ratus* Lovel. 2. *Juvenis autem doctrinam Deos spernentem ratus* Harlej. Voces *ante* et *autē* saepe in membranis antiquis commutantur. V. ad 27, 35, 7. Similiter etiam *natus* et *ratus.* V. ad 8, 10, 2. *Juvenis doctrinam non adeo spernendam ratus* Neap. Latinii. *Juvenis autem doctrinam Deorum spernentem nactus* Port. Gaertn. et Haverk. *nactus* etiam Voss. ambo, Leid. 2. et Lovel. 1. ac 3. V. ad Epit. Liv. 15. Sed vulgatum probo. Klockii conjecturae tales sunt, ut nemini sano placere possint. Praeterea *inquisitam rem* Gaertn.

§. 11. *Tu quidem macte vir-*

tiaque esto: ceterum qui auspicio adest, si quid falsi nunciat, in semet ipsum religionem recipit. Mihi quidem tripudium nunciatum, populo Romano
12 *exercituique egregium auspicium est.* **Centurionibus deinde imperavit, ut pullarios inter prima signa constituerent. Promovent et Samnites signa; insequitur acies ornata armataque, ut hostium quoque**
13 **magnificum spectaculum esset. Priusquam clamor**

tute diligentiaque esto] Prima vocula abest in Leid. 2. et Lovel. 1. Ejus loco *Tum* praefert Haverk. sollemni scribarum aberratione. Exempla hujus erroris habuimus 2, 12, 14. hoc lib. c. 18, 13. et aliis locis saepe. Infra 22, 49, 9. *Tu quidem, Cn. Corneli, macte virtute esto.* Mox pro *Ceterum* Lovel. 2. *Kevras* legit a m. 1. sed vox deletur a m. 2. Deinde *legionem*, pro *religionem*, Portug. et Gaertn. Ita solent librarii alibi peccare. V. ad 8, 32, 4. et 9, 11, 12. Deinde *trepudium* Lovel. 1. 3. 4. Voss. 2. et Leid. 2.

§. 12. *Imperavit, ut pullarios inter prima signa constituerent*] *uti pullarios* Florent. quod Cl. Salvinius, qui cod. hunc cum vulgatis contulit, adposito signo probavit. *ut pullarium* Lovel. 2. Sane unus memoratur *pullarius*, qui auspicium mentiri ausus tripudium solistimum consuli nunciavit, supra hoc cap. §. 4. unus etiam, qui emisso temere pilo ictus ante signa concidit §. seq. Plures tamen pullarios consuli adfuisse inde constat, quod §. 9. *altercatio inter pullarios orta de auspicio ejus diei* dicatur. Omnes itaque inter prima signa constitui Papirius imperavit, ut is, qui falleret, mendacii poenas daret. Mox *Promoventes Samnites signa* Voss. 2. Lovel. 3. 4. et Hearnii Oxon. L. 1.

Insequitur acies ornata armataque, ut hostium quoque magnificum spectaculum esset] *ornatam aciem* intelligo linteatam phalangem sexdecim millium hominum, quam *legionem* ipse paulo ante vocavit. *armatam* autem *aciem* paulo plus viginti millium alium exercitum, nec corporum specie, nec gloria belli, nec apparatu linteatae legioni disparem. Quae vero hic sequuntur verba, perquam obscura sunt, nisi *hostibus*, pro *hostium*, legas. Illud etiam *emisso temere pilo* dubium. Quis enim emisit? Lepidissimum autem corvi tam ociosi atque audacis prodigium. Hic Livius non modo aequat Herodotum, sed propemodum superat, ut critici dicunt. GLAR. *ornatam* vocat linteatam legionem, cui dixit arma fuisse insignia data, ut inter caeteros eminerent. ea fuit sedecim millium. *armatam* alteram vocat viginti millium, quam post linteatam conscriptam esse dixit. SIG. *acies armata ornataque* Gaertn. *acies armata ornata*, omissa copula, Leid. 1. Utrum vero *ornata* ad legionem linteatam, *armata* ad reliquam multitudinem referri debeat, ut dubitem, illud efficit, quod Livius alium exercitum viginti millium adparatu linteatae legioni non disparem fuisse dicat c. 38, 13. quodque *armare* et *ornare* saepe jungantur. Su-

tolleretur, concurreretur que, emisso temere pilo tus pullarius ante signa cecidit. quod ubi consuli nunciatum est, *Dii in proelio sunt*, inquit; *habet poenam noxium caput.* Ante consulem haec dicen- 14
tem corvus voce clara obcinuit. quo laetus augurio consul, adfirmans numquam humanis rebus magis praesentes interfuisse Deos, signa canere, et clamorem tolli jussit.

pra 7, 10, 5. *Armatum adornatumque adversus Gallum stolide laetum producunt.* 24, 48, 7. *Armandi ornandique et instruendi eos artem ignorare.* 27, 13, 10. *Armati ornatique ad edictum aderant.* Praeterea neque opus videtur, ut cum Glareano legamus *hostibus.* Nam sensus est, aciem Samnitium ornatam armatamque fuisse magnificum spectaculum hostium Romanorum; vel spectaculum hostium, scilicet Samnitium, magnificum fuisse, nempe Romanis. Quo sensu *spectaculum stantis exercitus perquam clarum et memorabile* est apud Vellej. Paterc. 2, 101. Ita *spectaculum praedae* apud Ovid. 3. Metam. 346.

§. 13. *Clamor tolleretur, concurreretur que, emisso temere pilo ictus*] *concurrebaturque* Voss. 2. Leid. 1. et Lovel. 3. ac 4. *concurreturque* Leid. 2. Portug. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. Quum forte *concurr'eturque* scriptum fuisset, notam compendiariae scripturae non viderunt librarii. V. ad 2, 56, 7. Ita etiam erat in Florent. a m. 1. pro quo postea *concurriturque* factum est. *concurrerentque* Gaertn. et Haverk. V. ad 38, 40, 1. Praeterea *ictus* exsulat a Lovel. 4. Male. Supra 2, 47, 7. *Consul mortifero vulnere ictus cadit.* ubi quaedam vide. Mox *ante signa occidit*, pro *cecidit*, Leid. 2. V. ad 36, 36, 6. Insuper *dein proelio*, pro *Dii in proelio*, Leid. 1. Forte scriptum fuerat *Dei in proelio*, ut *Deis auctoribus* supra erat, hoc cap. Ita *Dei respicere debent* est in Flor. cod. infra 22, 49, 7. V. et supra hoc lib. c. 13, 12. 23, 11, 12. et c. 12, 7. (* 34, 5, 10. 25, 38, 22. 30, 21, 9.) Adde Voss. 4. Gramm. 6. Ultima deinde litera a prima sequentis vocis intercepta est.

§. 14. *Ante consulem haec dicentem corvus voce clara occinuit*] *Ante consulem dicentem* Leid. 2. Tum *clara voce occinuit* Harlej. *voce clara obcinit* Voss. 2. *voce clara cecinit* Portug. Gaertn. Haverk. et Hearnii Oxon. L. 2. B. ac C. [Veith.] Supra 6, 41, 8. *Quid enim est, si pulli non pascentur, si ex cavea tardius exierint, si occinuerit avis.* ubi etiam pariter variant codices. Vide, quae de hoc verbo ibi notantur.

Numquam humanis rebus magis praesentes interfuisse Deos] *humanis rebus magnis praesentes* Lovel. 4. *magis* et *magis*, vel *magnis*, etiam alibi commutantur. V. (* ad 35, 2, 2.) Cl. Cortium ad Sall. Jugurth. 16, 5. Tum *affuisse Deos* Harlej. et editi ante Aldum, invitis reliquis

1 **XLI. Proelium commissum atrox, ceterum longe
disparibus animis. Romanos ira, spes, ardor cer-
taminis, avidos hostium sanguinis in proelium ra-
pit: Samnitium magnam partem necessitas ac religio
invitos magis resistere, quam inferre pugnam, co-
2 git. nec sustinuissent primum clamorem atque inpe-
tum Romanorum, per aliquot jam annos vinci ad-
sueti, ni potentior alius metus insidens pectoribus
3 a fuga retineret. Quippe in oculis erat omnis ille
occulti paratus sacri, et armati sacerdotes, et pro-
miscua hominum pecudumque strages, et respersae**

scriptis. *Dii praesentes* sunt secundi, propitii, faventes. Livius 7, 26, 7. *Laetum militem victoria tribuni, laetum tam praesentibus ac secundis Diis ire in proelium jubet.* V. viros doctos ad Flori 4, 7, 9.

Signa canere, et clamorem tolli jussit] Pal. sec. cum Campano *clamorem attolli.* Sicut paullo ante *corvus voce clara cecinit*, suprascripto *concinit.* GEBH. *clamorem belli attolli jussit* Portug. Gaertn. et Haverk. *clamorem attolli jussit* Hearnii Oxon. B. et C. Supra hoc cap. *Priusquam clamor tolleretur.* 3, 28, 2. *Clamorem omnes tollere jubet.* (* 32, 30, 10.) et alibi saepe.

§. 1. *Romanos ira, spes, ardor certaminis, etc. in proelium rapit*] Voces *ira*, *spes*, *ardor certaminis* exsulant a Voss. 2. et Lovel. 3. *ardore certaminis* legit Leid. 1. Mox *religio in invitos magis resistere* Lovel. 1. *religio invictis magis resistere* Lovel. 2. *religio invictos magis resistere* Leid. 1. V. supra hoc lib. ad c. 36, 3. *religio resistere magis invitos* Port. Gaertn. et Haverk.

§. 2. *Alius metus insidens pectoribus a fuga retineret*] *altus metus* Voss. 2. Lovel. 3. et Portug. V. ad 37, 16, 7. *alius motus* Leid. 2. et Lovel. 1. V. ad 3, 69, 2. et mox hoc cap. §. 4. *alius victus* Gaertn. Tum *insidens peccatoribus* Leid. 2. Deinde *ab fuga retineret* Portug. et Haverk. *fuga retineret*, omissa praepositione, Gaertn. *a fuga retinuisset* Hearnii Oxon. L. 2. et C. [Veith.]

§. 3. *In oculis erat omnis illi occulti paratus sacri*] Melius Pall. duo *ille*; neque aliter edd. priscae. sec. Pal. *in oculis erat omnis illi occulti apparatus sacri* GEBH. *Tò illi* in prioribus Gruteri edd. exstitit, quem errorem operarum ipse in postrema emendavit. *in oculis erant ois illi; occulti apparatus sacri* Haverk. *in oculis erant oms ille occulti apparatus sacri* Portug. *occulti apparatus sacri* etiam Gaertn. et Hearnii Oxon. B. ac C. quod ex glossa esse videtur. Ita ante Rhenanum etiam peccabatur in Tacito 11. Ann. 30. et 13, 17. quorum priori loco *paratus*, pro *adparatus*, apud Tacitum frequenter obcurrere Rhenan. do-

fando nefandoque sanguine arae, et dira exsecratio,
ac furiale carmen, deteſtandae familiae ſtirpique com-
positum. his vinculis fugae obſtricti ſtabant, civem
magis, quam hoſtem, timentes. Inſtare Romanus a 4
cornu utroque, a media acie, et caedere Deorum
hominumque adtonitos metu. repugnatur segniter,
ut ab iis, quos timor moraretur a fuga. Jam pro- 5
pe ad signa caedes pervenerat, quum ex transverso
pulvis, velut ingentis agminis inceſſu motus, adpa-
ruit. Sp. Nautius (Octavium Metium quidam eum
tradunt) dux alaribus cohortibus erat. pulverem 6

ruit. *occultus paratus sacri* legit Harlej. [*ille occultus apparatus* Veith.]

Promiscua hominum pecudumque strages] *promisca* Florent. quomodo is cod. fere semper scribit. V. quae notavi ad 3, 47, 7. et adde, quae dicta sunt ad 7, 1, 6. c. 17, 7. et c. 21, 1.

Respersae fando nefandoque sanguine arae] *respersae qnq; nefando sanguine*, id eſt *quandoque*, Klock. *res ꝓspere nefando sanguine* Lovel. 2. *res per se nefandoque sanguine* Lovel. 4. Vocem *fando* omittunt etiam Voſſ. 2. Leid. 1. et Lovel. 3. [Veith.] Mox *et furiale carmen* Portug. Gaertn. et Haverk.

His vinculis fugae obstricti stabant, civem magis, quam hostem, timentes] *obstricti obstabant* Harlej. et quaedam ex antt. edd. invitis reliquis codicibus. Tum *metuentes* Harlej. idem, sed iterum solus.

§. 4. *Instare Romanus a cornu utroque, a media acie*] *Instat Romanus a cornu utroque* Voſſ. 2. et Lovel. 3. Sed, locutionem per infinitivum prolatam paſſim librariis displicuiſſe, supra vidimus ad 1, 50, 5. *Instare Romanis a cornu utroque* Portug. et Haverk. *Instare a cornu Romanus utroque* Leid. 2. Tum *ad mediam aciem* Voſſ. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. Mox *adtonitos motu*, pro *metu*, Lovel. 1. a m. 1. V. modo hoc cap. ad §. 2.

Repugnatur segniter, ut ab iis, quos timor moraretur a fuga] *repugnantur segniter* Lovel. 3. Tò *segniter* non adparet in Haverk. Deinde *et ab hiis* Voſſ. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. *his*, pro *iis*, etiam Florent. Voſſ. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. Portug. Gaertn. Haverk. et multae ex vett. edd. Insuper *moratur a fuga* Leid. 2. *moraretur ab fuga* Haverk.

§. 5. *Octavium Metium quidam eum tradunt*] Pall. duo *Mesium*. sec. *Metrium* appellat. GEBH. *Octavum Metium* Voſſ. 1. Leid. 2. Lov. 1. Haverk. et Gaertn. Male. V. ad 1, 49, 9. *Octavium Mesium* Lov. 3. *Octavium Mecium eum quidam tradunt* Leid. 1. *Octavium Maecium* Florent. *enim*,

majorem, quam pro numero, excitabant: insidentes mulis calones frondosos ramos per terram trahebant: arma signaque per turbidam lucem in primo adparebant: post altior densiorque pulvis equitum speciem cogentium agmen dabat. 7 Fefellitque non Samnites modo, sed etiam Romanos: et con-

pro *eum*, habet Haverk. V. ad 6, 8, 6. Paullo ante *Sp. Metius Nautius* Lovel. 2.

§. 6. *Frondosos ramos per terram trahebant*] *ramos protrahebant* Leid. 2. Paullo ante *majorem quam numero*, omissa praepositione, idem Leid. 2. cum Lovel. 1. Sed vox *majorem* exsulat a Florent. In verbis sequentibus *cogentium speciem agmen dabat* Leid. 1. *dabant* est in Gaertn. sed ea vox neglecta est a librario Voss. 2.

§. 7. *Ita ut vox etiam ad hostes accederet*] *accideret*, de quo alias monuimus. GELEN. *accideret* emendatum Gelenio est. Pal. sec. vetustaeque edd. *accederet*. Pall. reliqui duo, *ita ut vox etiam ad hostes doceret*. c. 43. *Clamor eos utrimque par accidens sustinuit*. l. 27, 15. *Praesidium ad arcem, unde maxime terribilis accidebat sonus*, *traducit*. Ibidem: *Inde nulla accidebat vox*. GEBH. *accideret* dudum emendavit Gelenius, quod antea erat *accederet*. Hoc tamen defendi potest ex Terentii Hec. 3, 5, 32.

Pamphile, haud invito ad aures sermo mihi accessit tuus.

Sed ibi quoque Palmerius in Spicileg. p. 726. tom. 4. Facis Gruter. ex libro scripto legit *accidit*, non repugnante lege versus trochaïci. Et miror esse, qui ad Terentium describere maluerint loca aliquot veterum, in quibus est *accidere ad aures*, quod recte dici nemo negat, ac ne dubitat quidem, quam vel unum proferre, e quo doceant, rectum esse *accedere ad aures*. In Cicerone quidem c. 2. in Vatinium plerique MSS. et vett. edd. habent: *Non putas fas esse, verbum ex ore exire cujusquam, quod non jucundum et honorificum ad aures tuas accedat*. Verum hoc Palmerius itidem emendabat *accidat*. Idque in vet. cod. se invenisse testatur Lambinus, et probarunt Turnebus ac Passeratius, et nuperi doctissimi editores Ciceronis etiam in contextum receperunt. Contra, Graevium non recte libri sui MS. auctoritete *accidere*, pro *accedere*, in Cicer. 6. famil. ep. 17. substituisse existimo in his verbis: *Cum ceterarum rerum caussa cupio esse aliquando rempublicam constitutam, tum velim mihi credas accidere id etiam quo magis expetam promissum tuum, quo in literis uteris*. Mihi dubium non est, quin *accedere* retinendum, et locus, quem distinctiones non suis locis positae obscurum faciunt, ita distinguendus sit, *tum velim mihi credas accedere, id etiam quo magis expetam, promissum tuum*. DUK. *ad hostes doceret* etiam Voss. 2. et Lovel. 3. *ad hostes accederet* Leid. 2. Lovel. 1. 2. 4. Harlej. Portug. Gaertner. et Haverk. *ad hostes accideret* reliqui, et inter eos optimi codices.

sul adfirmavit errorem, clamitans inter prima signa, ita ut vox etiam ad hostes accideret, *captum Cominium, victorem collegam adesse: adniterentur vincere prius, quam gloria alterius exercitus fieret.* Haec insidens equo. inde tribunis centurionibusque 8
imperat, ut viam equitibus patefaciant. Ipse Tre-

V. ad 21, 10, 12. In praecedentibus *ceterum consul adfirmavit*, pro *et consul*, Kloch. Voces autem *Romanos: et consul* etc. *ita ut vox etiam* non adparent in Leid. 1. librarii culpa, quem in errorem induxit repetitio *τοῦ etiam*. V. ad 9, 11, 11.

Gloria alterius exercitus foret] *fieret*, non *foret*. GELEN. Ut Gelenius reposuit, etiam primi editores vulgarunt usque ad Aldum, qui substituit *foret*. Aldo autem favent Florent. Leid. 1. Voss. 2. Lovel. 3. 4. et Hearnii Oxon. N. L. 2. et C. Reliqui lectionem Gelenii probant, nisi quod *alterius fieret exercitus* legant Leid. 2. et Lovel. 1. V. infra ad 23, 10, 8. Paullo ante vocem *victorem* omiserunt Voss. 2. et Lovel. 3. et *adesse collegam* dedit Gaertn.

§. 8. *Haec insidens equo*] *Hoc insidens equo* Leid. 2. [Veith.] *Haec adscendens equum* Neap. Latinii. *Haec indens equo* Florent.

Imperat, ut vias equitibus patefaciant] Pal. sec. *viam equitibus patefaciant*, rescisso *τῷ ut*. GEBH. Helm. et Pall. *imperat, viam equitibus patefaciant*. Voss. quoque *viam*. J. FR. GRON. Non est, cur admitti debeat *viam*. Mox *panduntur inter ordines viae*. V. quae habet Lipsius 4. de Milit. Rom. Dial. 1. ex Livio l. 6, 7. l. 8, 8. l. 30, 33. et hoc loco. DUK. *viam* etiam Florent. Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Portug. Gaertn. Haverk. Hearnii Oxon. N. L. 2. B. et edd. Aldo priores. Quamvis autem plures viae, sive intervalla relicta sint, per quae equites inter manipulos peditum, si post eorum aciem ordinati essent, in hostem inruerent, unde etiam mox inquit, *panduntur inter ordines viae*; in genere tamen *viam patefacere* numero singulari dicere potuit. Ita infra 29, 2, 12. quum antea dixisset, *Id modo hostium imitati sunt, ut inter legiones et ipsi patentes equiti relinquerent vias:* mox, paucis interjectis, addit, *Romani equites, in medios invecti hostes, equitibus Hispanorum viam inmittendi equos clauserunt.* et 30, 33, 3. *Vias patentes inter manipulos antesignanorum velitibus complevit, dato praecepto, ut ad inpetum elephantorum aut post rectos refugerent ordines, aut in dextram laevamque discursu adplicantes se antesignanis, viam, qua inruerent in ancipitia tela, belluis darent.* Id igitur, tot codd. testimonio et his ipsius Livii exemplis confisus, in contextum recepi. Praeterea vocula *ut* etiam deest in Portug. Gaertn. Haverk. et Hearnii Oxon. B. Et solet ea saepius omitti post verba jubendi, imperandi, et similia. Supra 3, 20, 4. *Edicimus itaque, omnes, qui in verba jurastis, crastina die armati ad lacum Regillum adsitis.* (* 28, 11, 11.) 42, 36, 7. *P. Licinio con-*

bonio Caedicioque praedixerat, ut, ubi se cuspidem erectam quatientem vidissent, quanta maxima vi
9 possent, concitarent equites in hostem. Ad nutum omnia, ut ex ante praeparato, fiunt. panduntur inter ordines viae: provolat eques, atque infestis cuspidibus in medium agmen hostium ruit; perrumpitque ordines, quacumque inpetum dedit. instant

suli mandatum, *intra undecimum diem juberet eos Italia excedere.* c. 39, 6. *Legati vel cum tribus venire jubebant*, *vel*, *si tantum agmen traduceret*, *obsides daret.* 44, 2, 5. *Convocatis itinerum ducibus*, *quum*, *exponerent in consilio*, *jussisset*, *qua quisque ducturus esset.* c. 27, 9. *Reliquam pecuniam*, *signatam Illyriorum signo*, *portantibus suis praecipit*, *parvis itineribus veherent.* V. ad 30, 2, 8. 38, 24, 8. 40, 38, 3. et Epit. Liv. 45. Adde Cortium ad Sallust. Jug. 58. et Oudend. ad Front. 1, 4, 7. Hic tamen potius ea vocula excidisse videtur propter similitudinem ultimarum literarum vocis praecedentis *imperat*, vel primarum sequentis *uiam.* V. ad 9, 37, 5. Ex eadem etiam caussa mox in verbis sequentibus omissa erat in Florent. a m. 1. ubi deinceps altera eam restituit.

Concitarent equites in hostem] *concitarent equitib;* Leid. 1. *concitarent equitem* Portug. et Haverk. *concitarent equites et equos* Gaertn. duplici lectione *equites* et *equos* hac ratione juncta, ut librarius hujus codicis facere consuevit. V. ad 4, 55, 5.

§. 9. *Ad nutum omnia*, *ut ex ante praeparato*, *fiunt*] *omnia ex ante praeparato* Gaertn. Haverk. et Hearnii Oxon. N. cujus L. 2. et C. *omnia ex ante praeparatis* praefert. Male. De usu voculae *ut* v. ad 29, 1, 22. *ut ex ante imparato* Lovel. 2. contra sensum Livii. *ex praeparato* alibi saepe obcurrit. (* nisi forte voluerit *ex ante imperato.* Sed vel sic vulgátum praefero.) 22, 41, 1. *Tumultuario proelio*, *ac procursu magis militum*, *quam ex praeparato aut jussu imperatorum*, *orto.* 25, 8, 10. *Captum ferme aliquid*, *aut ab hoste ex praeparato ablatum reportando.* 28, 29, 9. *Ex praeparato simul omnium rerum terror oculis auribusque est offusus.* 37, 7, 10. *Si nihil ex praeparato agentem obprimet.* Ipsa haec locutio *ex ante praeparato* infra est 26, 20, 10. *Ut arcis praesidium*, *etiam sine invecto frumento*, *ex ante praeparato sustentari posset.* *ante praeparare* dixit 4, 53, 4. 24, 2, 11. *multo ante praeparare* 39, 51, 8. eodem modo, quo *ante praeoccupare* et similia plura, de quibus v. ad 21, 20, 8.

Provolat eques, *atque infestis cuspidibus in medium agmen hostium ruit*] *praevolat eques* Portug. et Gaertn. V. ad 9, 10, 7. *provolatque eques* Voss. 2. et Lovel. 3. ac 4. Deinde vocem *hostium* omittunt Voss. 2. Leid. 1. Portug. Gaertn. Haverk. et Hearnii Oxon. B.

Perrumpitque ordines, *qua-*

Volumnius et Scipio, et perculsos ſternunt. Tum, 10
jam Deorum hominumque victa vi, funduntur lintea-
tae cohortes: pariter jurati injuratique fugiunt, nec
quemquam, praeter hoſtes, metuunt. Peditum a- 11
gmen, quod superfuit pugnae, in caſtra ad Aquilo-
niam compulsum eſt. nobilitas equitesque Bovianum
perfugerunt: equites eques sequitur, peditem pe-

cumque inpetum dedit] *prorumpitque* Portug. Gaertn. et Haverk. V. ad 9, 43, 15. et hoc cap. §. 14. *perrupitque* Lov. 2. Deinde *quantumque impetum dedit* Gaertn. *quacumque impetus dedit* Hearnii Oxon. L. 2. Mox *percusos*, pro *perculsos*, Lov. 1. *percussos* Voſſ. 1. V. ad 2, 9, 5.

§. 10. *Tum, jam Deorum hominumque victa vi, funduntur linteatae cohortes*] *Deorum hominum victa vis* Gaertn. *Deorum atque hominum victa vis* Lovel. 4. *Deorum hominumque victa vis* Florent. Voſſ. uterque, Leid. uterque, Lovel. 1. 2. 3. Harlej. Portug. Gaertner. Haverk. Klock. Hearnii Oxon. N. L. 2. B. C. et, praeter Rom. anni 1472. ac Parm. omnes reliquae, quas vidi, editiones ante Froben. anni 1535. Ea lectio si recipiatur, poſt vocem *vis* interpungendum eſt, *victa vis: funduntur.* Vulgatum placebit illis, qui omnia unius orationis complexu contineri malunt; contra scriptam lectionem praeferent, qui codicum consensum non spernendum judicabunt, praesertim quum alibi etiam Livius intercisis his orationibus delectatus sit. V. ad 21, 36, 4. Potuit autem ultima litera τοῦ *vis* repetita eſſe ex similitudine literae initialis vocis sequentis. V. ad 4, 33, 10. Potuit etiam ob eamdem similitudinem ab ea intercepta eſſe. V. ibidem §. 11. Eligat igitur quisque, quod sibi verius videatur. Praeterea *lintratae cohortes* Voſſ. 2.

Jurati injuratique fugiunt; nec quemquam, praeter hostes, metuunt] *jurati atque injurati* Lovel. 4. Tum *nec quemquam, praeter cohortes, metuunt* Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. N. *nec quemquam, praeter hostem, metuunt* Voſſ. 2. et Lovel. 3. Sed nihil muto. Varietas enim numeri *quemquam* et *hostes* magis hic placet.

§. 11. *Peditum agmen, quod superfuit pugnae, in castra ad Aquiloniam compulsum est*] Suspecta mihi vox *agmen*, et deleri malim. J. FR. GRON. Si codices consentirent, non adversarer. At omnes nunc in ea servanda conspirant, quare nihil mutari praeſtat. Indicat autem, non integrum agmen peditum in caſtra compulsum eſſe, sed eam agminis partem, quae pugnae superfuit. V. Gronov. ad Liv. 26, 33, 14. Praeterea *in castra Aquiloniam* Leid. 2. Lovel. 1. et Hearnii Oxon. L. 1. Verum caſtra non in ipsa urbe, sed ad eam habebant. *in castra aut Aquiloniam* dedit scriba Florent. pro quo deinde subſtitutum eſt *in castra apud Aquiloniam.* Sed lectionem illam interpolator sibi habeat. Verbum etiam *est* deficit in Voſſ. 2. Mox *Vobianum*, pro

des: ac diversa cornua, dextrum ad castra Samni-
12 tium, laevum ad urbem tendit. Prior aliquanto
Volumnius castra cepit: ad urbem Scipioni majore
resistitur vi; non quia plus animi victis est, sed
melius muri, quam vallum, armatos arcent. inde
13 lapidibus propulsant hostem. Scipio, nisi in primo
pavore, priusquam conlegerentur animi, transacta
res

Bovianum, transpositis literis, Florent. Voss. 1. et Leid. 1. *Bobianum* Haverk. *Novianum* Portug. et Gaertn. *Bonianum* Voss. 2.

Equites eques sequitur, peditem pedes: ac diversa cornua] *equitem eques* Lovel. 2. et Portug. quomodo librarii dedisse videntur, quod mox subjiciatur *peditem pedes*, quasi Livio non liceret, orationem etiam hac ratione variare: quod saepius eum fecisse, videbimus ad 35, 40, 6. Tum vocula *ac* non adparet in Voss. utroque, Leid. 1. Lovel. 2. 3. 4. Portug. Gaertn. et Haverk. Hinc *divisa cornua* eorumdem codicum duo postremi. Malc. V. supra hoc libro ad c. 33, 10. Praeterea *diversa cornua, dextrum ad castra Samnitium, laevum ad urbem tendunt*, pro *tendit*, Lovel. 2. Utrumque ferri potest. Sequor igitur codd. et numero plures, et bonitate praestantiores. Ceterum verba *equitesque Bovianum* etc. *dextrum ad castra* neglegentia librariorum omittuntur in Leid. 2. et Lovel. 1.

§. 12. *Majore resistitur vi; non quia plus animi victis est*] Pall. tres, et Campani ed. *esset*. perperam tamen. GEBH. *majori resistitur vi* Portug. Gaertn. et Haverk. Deinde *plus animi victis esset* edidit J. Fr. Gronovius, non monitis lectoribus, qua auctoritate receptam scripturam mutarit. Sane vulgatum defendunt Florent. Voss. 1. Leid. uterque, Lovel. 1. Harlej. Portug. Klock. Gaertn. Haverk. et Hearnii Oxon. B. ac C. *animi plus victis est* legit Lovel. 2. ut id, quod Gronovius probavit, vix supersit in Voss. 2. et Lovel. 3. ac 4. Qui tamen *esset* scripserunt, videntur ultimam ejus vocis syllabam repetisse ex sequenti vocabulo *sed*. Priorem itaque lectionem revocavi.

§. 13. *Scipio, nisi in primo pavore, priusquam conlegerentur animi*] *Scipionis in primo pavore* Voss. ambo, Leid. ambo, et Lovel. 1. ac 3. *Scipio tum in primo pavore* Lovel. 2. *Scipio nisi primo pavore* Lovel. 4. et Haverk. Sed praepositionem *i*, vel *in*, intercepit ultima litera vocis praecedentis. V. ad 35, 8, 9. Tum *collegarentur* Lovel. 3. *colligarentur* Haverk. *colligentur* Gaertn. cujus forte librarius, quum *collig'entur* scriptum invenisset, notam compendiariae scripturae omisit. V. ad 2, 56, 7. Mox *munitae armis urbis*, addita media voce, Voss. 2. Lovel. 2. 3. Harlej. et quaedam ex vett. edd. quam recte reliqui codices et libri excusi omiserunt.

Interrogat milites, satin' ae-

res esset, lentiorem fore munitae urbis obpugnationem ratus, interrogat milites, *Satin' aequo animo paterentur, ab altero cornu castra capta esse: se victores pelli a portis urbis?* Reclamantibus universis, 14
primus ipse, scuto super caput elato, pergit ad portam: secuti alii, testudine facta, in urbem perrumpunt: deturbatisque Samnitibus, qui circa portam erant, muros occupavere. penetrare in inte-

quo animo paterentur, ab altero cornu castra capta esse] Ita augent hunc locum Rott. Flor. Voss. duo, et priores editi. Vulgo inceperant omittere *milites*. J. FR. GRON. Vocem *milites* agnoscunt omnes mei et Hearnii Oxonienses codd. Eam vero demum omiserat Gruterus in ultima ed. Tum *Sacra aequo animo* Gaertn. *Satisne aequo animo* Voss. 2. Male. V. supra ad 1, 39, 3. Deinde praepositionem *ab* omisit Leid. 1. Hinc *rapta esse* legit Haverk. V. ad 6, 23, 5. *esse capta* Leid. 2. Lovel. 1. Portug. Gaertn. et Haverk.

§. 14. *Primus ipse, scuto super caput elato, pergit ad portam*] *prius ipse* Leid. 2. Alibi *prius*, vel *primus*, et *prius* commutantur. V. ad 3, 19, 7. et 21, 29, 6. (* 37, 25, 1.) Deinde *scuto super caput elevato* Florent. quod, hoc sensu ne Latinum quidem, ex alterius expositione natum est. Infra 44, 9, 9. *Soli non habebant super capita elata scuta.* Florus 3, 10. *Elatis super caput scutis, quum se testudine barbarus tegeret.* Tacit. 3. Hist. 27. *Elatis super capita scutis, densa testudine succedunt.* *supra caput* est in Voss. 2. et Lovel. 3. Utrumque ferri potest. *supra* enim ut 34, 39, 6. *Sublatis deinde supra capita scutis, testudine facta subibant.* Vulgatum vero tuentur loca modo laudata. Et ita eodem sensu *super caput* et *supra caput esse* usurpari, dictum est ad 4, 22, 6. Insuper *pergit ad pugnam* Leid. 1.

Testudine facta in urbem perrumpunt] *perrumpunt in urbem* Lovel. 4. *in urbem prorumpunt* Leid. 2. Lovel. 1. Portug. Gaertn. Haverk. et Hearnii Oxon. N. et L. 1. V. supra hoc cap. ad §. 9.

Deturbatisque Samnitibus, quae circa portam erant muri occupavere] MS. Fuld. *qui circa portam erant, muros occupavere.* MOD. *quae circa portam erant muri occupavere* primus edidit Froben. anno 1535. et ita praeferunt Florent. a m. 1. et Leid. 1. *quod circa portam erat muri occupavere* Lovel. 3. *qui circa portam erant muri occupantur* Lovel. 4. Ut autem Modius in Fuld. reperit, praeferunt etiam priores ante Froben. editiones, ut et Florent. a m. 2. omnesque reliqui scripti, nisi quod Klock. legat *qui circa portam erant, murum occupavere,* et in edd. Rom. anni 1472. ac Parm. sit *occupare.*

Penetrare interiora urbis] MS. Fuld. *penetrare in interiora urbis.* MOD. Voss. *penetrare in interiora urbis.* V. ad l. 4, 8. J. FR.

riora urbis, quia pauci admodum erant, non audent.

1 XLII. Haec primo ignorare consul, et intentus recipiendo exercitui esse: jam enim praeceps in occasum sol erat, et adpetens nox periculosa et suspecta omnia etiam victoribus faciebat.
2 Progressus longius ab dextra castra capta videt: ab laeva cla-

GRON. Ita praeter Voss. 1. legunt etiam Leid. ambo, Lovel. 1. 3. 4. et Hearnii N. L. 1. ac C. quod etiam in contextum recepi, quia passim ita Livius loqui solet. Supra 9, 35, 8. *Inermi pene agmine ac vexato vulneribus in silvam Ciminiam penetratum.* (25, 39, 2.) 38, 5, 8. *Nicodamus superato brachio in urbem penetrat.* V. ad 4, 9, 5. Praepositionem hoc loco interceperat syllaba initialis vocis sequentis. V. ad 39, 12, 3. [*penetrare interiora* Veith.]

§. 1. *Haec primo ignorare consul*] Pal. sec. *Hoc ipse primo ignorare consul.* GEBH. *Hoc primo ignorare* Lov. 4. *Haec ipse primo ignorare* Haverk. Mox *interius recipiendo exercitum* Leid. 2. [*recipiendo exercitum* Veith.] Deinde voces *in occasum* desunt in Portug. Quamvis autem *praeceps sol, dies* et similia ita simpliciter dicantur, attamen *sol praeceps in occasum, dies praeceps in noctem* et similia etiam passim obcurrere, patet ex illis, quae notantur supra ad 4, 9, 13. Vulgatum igitur hoc loco defendunt recte ceteri codd. Insuper *erat sol* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Portug. Gaertn. et Haverk.

Et adpetens nox periculosa et suspecta omnia etiam victoribus faciebat] *et apparens nox* Lovel. 3. V. infra ad 37, 32, 14. *etiam apparens* Voss. 2. V. ad 22, 47, 9. Tum *periculosa ut suspecta* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. V. ad 21, 28, 8. Praeterea *omnia quoque victoribus* Portug. et Haverk.

§. 2. *Progressus longius ab dextra castra capta videt*] *Progressus longior ab dextra* Lovel. 4. *Progressus longior ad dextra* Leid. 1. *Progressus longior ab extra* Voss. 2. *ab extera* Lovel. 3. *ad dextra* Voss. 1. et Portug. *a dextra* Lovel. 1. Deinde *capta castra videt* Voss. 1. Leid. uterque, Lovel. 2. 3. 4. Portug. Gaertn. et Haverk.

Ab laeva clamorem in urbe mixtum pugnantium ac paventium fremitu esse] Pall. duo *in urbem rixantium pugnantium ac paventium fremitum esse.* Vulgatae lectioni, tamquam sincerissimae, subscribit prisca editio. GEBH. Duobus Pall. consentiunt Voss. 2. et Lovel. 3. *in urbem* praeferunt etiam Voss. 1. Lov. 1. Gaertn. et Hearnii Oxon. L. 2. ac C. *rixantium,* pro *mixtum*, Lovel 2. *rixarum* Lovel. 4. *rixa tum* Leid. 1. Hinc *pugnatum* Leid. 2. *pugnantum* Lovel. 1. *Tà ac paventium* non adparent in Gaertn. Denique *fremitum esse* legunt Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 4. Harlej. Portug. Gaertn. Haverk. et praeter edd. Rom. anni 1472. ac Baem. reli-

morem in urbe mixtum pugnantium ac paventium fremitu esse. et tum forte certamen ad portam erat.
Advectus deinde equo propius, ut suos in muris vi- 3
det, nec jam integri quidquam esse, quoniam temeritate paucorum magnae rei parta occasio esset, adciri, quas receperat, copias, signaque in urbem inferri jussit. Ingressi proxima ex parte, quia nox 4

quae, quas vidi, Aldina priores: quod etiam praeferendum videtur, ut dicat *clamorem in urbe*, qui ab laeva ad aures accidebat, *mixtum pugnantium ac paventium fremitum esse*. Si vulgatum probamus, clamor hic in urbe distinguitur a fremitu illo pugnantium ac paventium, quo mixtus erat. At quorum igitur hic clamor? *pugnantium* est Romanorum et Samnitium, *paventium* reliquae inbellis multitudinis; praeter quos nulli erant in urbe. Ceterum *et cum forte*, pro *tum*, Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. *et quom forte* Gaertn. *erat ad portam*, transpositis vocibus, Leid. 2. et Lovel. 1.

§. 3. *Advectus deinde equo propius*] Pal. sec. *Deductus deinde propius equo*. Andreas *Evectus deinde equo*, GEBH. Cum Pal. sec. facit Haverk. *Adductus deinde equo propius* legit Gaertn. *Evectus deinde equo propius* Klock. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. Nihil muto. Liv. 2, 47, 3. *Cum aliquot turmis equitum in eam partem citato equo advectus*. 9, 31, 10. *Consul, ad ancipitem maxime pugnam advectus, desilit ex equo*. 28, 2, 3. *Mago ex castris citato equo ad primum clamorem et tumultum advehitur*. Solent autem librarii *advehere* et *adducere* commutare. V. ad 27, 38, 12. Mox *suos immoris videt* Lovel. 4. *suos in muris invidet* Voss. 2. Deinde *nec etiam integri*, pro *nec jam integri*, Voss. 2. Leid. 1. et Lovel. 2. 3. ac 4. V. ad 5, 7, 2.

Quoniam temeritate paucorum magnae rei parta occasio esset] *quin temeritate paucorum* Harlej. et edd. ante Frobenianam anni 1535. *quod temeritate paucorum* Klock. quomodo etiam alibi variant scribae. Exemplum habuimus 5, 11, 2. Tum *magnae rei parta esset occasio* Haverk. *magnae rei partae occasio esset* Voss. 2. Leid. 1. et Lovel. 3. ac 4. *magnae rei parata esset occasio* Voss. 1. V. ad 5, 6, 1. *magnae rei occasio esset* Harlej. *esset occasio* etiam Leid. 2. Lovel. 1. Portug. Gaertn. et Haverk.

Adciri, quas receperat, copias, signaque in urbem inferri jussit] *quas ceperat* Haverk. *quas acceperat* Harlej. et Gaertn. *quas receperit* edidit Curio, et habuit, qui sequerentur, Basileenses anno 1555. sed invitis omnibus reliquis scriptis et editis. Deinde *in urbem ferri* Harlej. Prima syllaba τοῦ *inferri* elisa est ab ultima litera vocis praecedentis. V. ad 5, 27, 6.

§. 4. *Ingressi proxima ex parte, quia nox adpropinquabat, quievere*] Video olim suspecta patri meo fuisse haec verba: ad-

adpropinquabat, quievere. nocte oppidum ab hosti-
5 bus desertum est. Caesa illo die ad Aquiloniam Samnitium millia triginta trecenti quadraginta: capta tria millia octingenti et septuaginta: signa mi-
6 litaria nonaginta septem. Ceterum illud memoriae traditur, non ferme alium ducem laetiorem in acie

scripsitque *proxima portae*. Sed legendum, *Ingressi proxima, ea parte, quia nox appropinquabat, quievere.* JAC. GRON. Si quid mutandum, sane lenissima erit Cel. Jac. Gronovii medicina. Passim enim literae *A* et *X* commutari solent. V. ad 40, 69, 8. Scripti nihil mutant, nisi quod *ex parte proxima* habeat Harlej. Tum *quivere* Florent. a m. 1. Mox *noctu oppidum*, pro *nocte*, Gaertn. *Tò est* autem exsulat ab editis ante Aldum.

§. 5. *Caesa illo die ad Aquiloniam Samnitium millia triginta trecenti quadraginta*] *triginta millia* Portug. et Haverk. *Samnitium X trecenti quadraginta* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. et Hearnii Oxon. N. in quo ultimo tamen XXX, pro X, margini adscribitur. *Samnitium millia X. et CCC. XL.* Klock. [*Samnitum decem millia trecenti* Veith.] *Samnitium millia X. CCCXL* Oxon. C. apud Hearnium, qui in L. 2. *Samnitium millia triginta trecenti DCCC* se invenisse testatus est. *Samnitium millia triginta trecenti et septuaginta* legit Lovel. 4. Numerus caesorum fidem superare videtur. Quum enim Samnitium exercitus, qui ad Aquiloniam consedit, triginta ferme ac sex millium fuerit, ut colligitur ex c. 38. inde caesis ac captis deductis, vix duo millia evasissent; et tamen non tantum ante proelium inceptum viginti cohortes quadringenariae, adeoque octo ferme millia hominum, ex castris eorum Cominium profectae esse c. 40, 6. verum etiam, postquam victi essent, nobilitas equitesque Bovianum perfugisse dicuntur cap. praec. Ea enim urbs a Romanis capta non est; sed per urbem, quam Scipio invasit, et auxilio Papirii expugnavit, intelligenda est Aquilonia, ut tota historia docet. Orosius 3, 22. *Duodecim millia hostium in hoc proelio caesa* esse innuit. Ceterum *illa die* legit Lovel. 2.

Capta tria millia octingenti et septuaginta] *capta IIII octingenta et septuaginta* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. *capta IIII octingenti septuaginta* Lovel. 2. et 4. *capta quatuor millia octingenta*, vel *octingenti, et septuaginta* Harlej. Portug. et Haverk. *quatuor millia* etiam editi usque ad Aldum. *capta tria millia ducenti septuaginta* Oxon. C. apud Hearnium; in cujus codice L. 2. deerant voces *et septuaginta*, quae desunt quoque in Gaertn. [Veith.] ita tamen ut is *quatuor millia* praeferat.

Signa militaria nonaginta septem] *et signa militaria* Voss. ambo, Leid. 1. Lovel. 1. 2. 3. 4. Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. N. C. ac L. 2. Tum *viginti septem* Gaertn. [Veith.] *XXVII* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Portug. Haverk. et apud Hearnium Oxon. N. B. ac C. *XVII* Klock. *XCVIII* Leid. 1. *CCVII* Lovel. 4.

visum, seu suopte ingenio, seu fiducia bene gerundae rei. Ab eodem robore animi neque con- 7
troverso auspicio revocari a proelio potuit; et in ipso discrimine, quo templa Diis immortalibus voveri mos erat, voverat Jovi Victori, si legiones hostium fudisset, pocillum mulsi prius, quam temetum

§. 6. *Laetiorem in acie visum, seu suopte ingenio, seu fiducia bene gerundae rei*] *lectiorem* Leid. 2. in margine, et Lovel. 1. V. supra hoc lib. ad c. 21, 6. Tum prius *seu* omittunt Lovel. 2. 3. 4. et Voss. 2. Hinc *suapte ingenio* legit Leid. 2. V. ad 1, 18, 4. Deinde *fiducia gerendae rei* Gaertn. *fiducia bene gerendae rei* Voss. uterque, Leid. 2. Lovel. 1. 4. Portug. Haverk. et edd. Aldo priores.

§. 7. *Voverat Jovi Victori, si legiones hostium fudisset*] *voverat Jovi victor si legiones* Lovel. 2. cum edd. Mediol. anni 1480. et utraque Tarvis. Tum vox *hostium* deficit in Voss. 2. Lovel. 4. 3. Portug. et Gaertn. Ea tamen vox necessaria est, ne, si omitteretur, ambiguitas voti, quod etiam de propriis consulis legionibus intelligi potuisset, in malum omen verteret. *legiones fudisset hostium* Leid. ambo. Paullo ante *neque* deest in Lovel. 4. *voveri* in Gaertn. Tum *Deis*, pro *Diis*, legunt Voss. uterque, Leid. 2. Lovel. 1. 2. 3. 4. Portug. et Gaertn. V. ad c. 40, 13.

Pauxillum mulsi prius, quam temetum biberet, sese facturum] *pocillum* alii malunt. Plinius enim 14, 13. de eodem Papirio loquens ita ait: *Votum fecit, si vicisset, Jovi pocillum vini.* Haec ille nihil praeterea addens. Hic vix intelligitur haec argutia, etsi quid *mulsum*, quid item temetum sit, haud obscurum est: sed judicet lector. GLAR. *polliatum mulsi* Klock. *potillum mulsi* Voss. 2. *pauxillum mulsi* Harlej. et multae vett. edd. *proculum mulsi* Gaertn. et ed. Rom. anni 1472. *poculum mulsi* Lovel. 4. Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. L. 2. B. C. et N. in quo postremo *pocillum*, *potillum* et *pauxillum* margo exhibet. *pocillum mulsi* legunt reliqui codd. quod editorum primus Aldus recepit. Deinde *prius, quam temetum liberet* Gaertn. et Haverk. Tum *sese futurum* Lovel. 1. a m. 1. *se facturum* Voss. 2. Doujatius conjicit *pocillo mulsi sese facturum*, nempe sacra Jovi Victori: quae conjectura minime necessaria est. *Facere* enim hac significatione non minus quarto, quam sexto, casui jungi solet, licet id neget Tennul. ad Front. l. 4. cap. ult. ex. 44. Certe ita locutus est Plautus apud Nonium ea voce. *Facere, rem divinam religionibus exhibere. Plautus in Aulul.* [4, 2, 15] *Mulsi congialem plenam faciam tibi fideliam.* et Laberius apud eumdem in voce *Bidentes. Visus hac nocte bidentes propter viam facere.* Vel, quum mulsum ex vino et melle componatur, promittit Papirius, se Jovi *pocillum mulsi facturum*, id est, mixturum, praeparaturum. Ceterum recte Glareanus hunc advocavit locum Plinii, idem de Papirio narrantis, 14. Hist. Nat. 13. Harduinus enim perperam refert ad L. Papirium Cur-

biberet, sese facturum. id votum Diis cordi fuit: et auspicia in bonum verterunt.

1 XLIII. Eadem fortuna ab altero consule ad Cominium gesta res. Prima luce, ad moenia omnibus copiis admotis, corona cinxit urbem; subsidiaque firma, ne qua eruptio fieret, portis obpo-

sorem, qui anno proximo post cladem Caudinam ingentem de Samnitibus victoriam reportavit, quemque Livius l. 9, 17. Alexandro Magno, si in Italiam venisset, parem ait esse potuisse: quum ex Livii l. 10, 38. constet, illius Papirii hunc filium fuisse. Alium, sed tamen similem, in confundendis Papiriis, patre et filio, errorem commisit Dalecampius. Ad Plinium enim l. 17, 11. referentem historiam Papirii, metum mortis praetori Praenestinorum incutientis notat, Papirium illum contra Samnites feliciter dimicasse, quamvis a pullario monitum, pullos non addicere, quum votum fecisset, si superior decederet, vini pocillum Jovi se libaturum. At Papirius, qui metum mortis praetori Praenestinorum incussit, pater exstitit ejus, qui Jovi pocillum mulsi pollicitus est. V. Liv. 9, 16, 17. In eo etiam errat, quod patrem Papirium, a pullario monitum pullos non addicere, feliciter contra Samnites dimicasse dicat, in quo tamen errantem Alex. ab Alex. 5, 29. secutus est. Pater enim Papirius, a pullario monitus, ad auspicium repetendum Romam profectus est, ne turbatis religionibus rempublicam in discrimen committeret. V. Livium 8, 30, 2. Filio autem Papirio non pullarius, sed Sp. Papirius fratris filius, indicavit, ambigi de auspicio. V. Liv. hoc lib. c. 40.

Id votum Diis cordi fuit: et auspicia in bonum verterunt] *id votum Dis cordi fuit* Florent. V. ad 5, 14, 4. Hinc *id votum discordii fuit* dedit librarius Leid. 1. *id votum discordi auspicia in bonum verterent* Voss. 2. et Lovel. 3. *id votum discordia auspicia in bonum vertere* Lovel. 4. De locutione *cordi esse* v. ad 30, 17, 12. Praeterea *fuit* deficit in Lovel. 2. ejus loco *fecit* dedit Haverk. V. ad 31, 45, 2. Deinde *auspicium in bonum verterunt* legunt Portug. et Haverk. *auspicia in bonum verterunt* [*vertunt?*] Hearnii Oxon. B. V. ad 10, 12, 4.

§. 1. *Ab altero consule ad Cominium gesta res*] *ad Samnitium res gesta* Gaertn. *res gesta* etiam Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Portug. et Haverk. Mox *Pu luce*, pro *Prima luce*, et deinde *corna .... urbem*, relicta lacuna, Lovel. 3.

Subsidiaque firma, ne qua eruptio fieret, portis obposuit] *subsidiaque firmavit* Lovel. 4. a m. 1. Deinde *portis oppositis* Haverk. *portis apposuit* Voss. 2. et Lovel. 3. Male. V. infra ad 23, 29, 4. et Oudend. ad Lucani 1, 464.

§. 2. *Jam signum dantem eum nuncius a collega trepidus de viginti cohortium adventu*] *Jam signum dantem eam nuncius* Gaertn. *Jam signum dantem cum nuncius* Haverk. *Jam signum datum, cum nuncius* Hearnii Oxon. C. *Tam nuncius*

suit. Jam signum dantem cum nuncius a collega 2
trepidus de viginti cohortium adventu et ab inpetu moratus est, et partem copiarum revocare instructam intentamque ad obpugnandum coëgit. D. Bru- 3
tum Scaevam legatum cum legione prima et decem cohortibus alariis equitatuque ire adversus subsi-

ab collega Portug. et Gaertn. *nuncius ac collega* Leid. 1. *nuntius collegae* edd. Rom. anni 1472. ac Parm. quod ex interpretis glossa receptum est. Infra 44, 27, 10. *Subsisterent ibi, ac nuncios ab se opperirentur*. Similia v. ad 28, 9, 1. Praeterea *de viginti cohortium adventum* Portug. *ad viginti cohortium adventum* Haverk. *de viginti cohortium et adventu* Voss. 1. et Lovel. 1. a m. 1.

Et ab inpetu moratus est, et partem copiarum revocare instructam] Prima vocula deficit in Lovel. 2. Portug. Gaertn. et Haverk. V. ad 2, 44, 3. ejus loco *etiam* legit Lovel. 4. V. ad 22, 47, 9. Vox autem secunda perperam exsulat ab Hearnii Oxon. L. 2. Deinde *partem revocare copiarum* Leid. 1. *partem copiarum rei locare* Leid. 2. et Lovel. 1. pro quo ambo in margine emendarunt *revocare*. Sed ea vox omittitur a librario Haverk. [*magnam partem copiarum* Veith.] Mox *ad pugnandum*, pro *ad obpugnandum*, Voss. 2. et Lovel. 3.

§. 3. *D. Brutum Scaevam legatum*] *Decium Brutum* Haverk. *Drusum Brutum* Lovel. 2. *L. Brutum* Lovel. 4. *S. Brutium* Hearnii Oxon. L. 1. Deinde *Saevam* Voss. 1. et Lovel. 2. *Scaenam* Lovel. 3.

Cum legione prima et viginti cohortibus alaribus equitatuque ire] Libri omnes *et X cohortibus*, excepta Andreae editione. GEBH. Voss. duo *et X. cohortibus alariis equitatuque*. Numerum quidem confirmat Thuan. Pall. Helm. et eum sufficere crediderim. *Alarios* saepe appellat et Tacitus. J. FR. GRON. *et viginti cohortibus* unus praefert Harlej. vetustis edd. consentiens. numerum omittit Klock. *et X cohortibus*, vel *et decem cohortibus*, praeferunt reliqui mei, omnesque Hearnii Oxonienses codd. Et hunc numerum sufficere recte Gronovius credidit. Viginti enim hostium cohortes quadringenariae ferme fuerant. Illis autem pares erant legio prima in decem cohortes, itidem quadringenarias, divisa, et decem cohortes alariae, sive sociorum nominis Latini; quas et ipsas quadringenarias fuisse ut existimem, efficit Livii testimonium, qui 8, 8, 2. tradit, *nihil apud Latinos dissonum ab Romana re* fuisse. Legio itaque Romana et decem cohortes alariae effecerunt viginti cohortes quadringenarias, quot miserant Samnites; at insuper consul cum his peditibus obviam Samnitibus misisse dicitur equitatum: quum de equitatu Samnitium nihil addatur. Accedit, quod, si consul praeter legionem etiam viginti cohortes alarias et equitatum in Samnites emisisset, vix unam legionem secum in castris retinuisset, quae urbi tanto praesidio firmatae obpugnandae non

4 dium hostium jussit: quocumque in loco fuisset ob-
vius, obsisteret ac moraretur; manumque, si forte
ita res posceret, conferret: modo ne ad Cominium
5 eae copiae admoveri possent. Ipse scalas ferri ad
muros ab omni parte urbis jussit, ac testudine ad
portas successit. simul et refringebantur portae, et
vis undique in muros fiebat. Samnites, sicut, an-

sufficisset. Tot itaque codicum testimonio et sanae rationi dicto audiens *decem* in contextum admisi. Praeterea *alariis* etiam Leid. uterque, Lovel. 1. 2. 3. 4. Harlej. Portug. Gaertn. Haverk. Klock. Hearnii Oxon. N. L. 1. 2. B. et edd. Aldina priores. Quum autem, *alaris* et *alarius* in usu esse, supra dixerim ad c. 40, 8. hic etiam codicum numero cedendum, et *alariis* recipiendum ratus sum. Insuper *ire* deficit in Gaertn. Mox *subsidia*, pro *subsidium*, habent Leid. 2. et Lovel. 1.

§. 4. *Quocumque in loco fuisset obvius, obsisteret ac moraretur*] Exhibent Pall. duo *quocumque loco fuisset obvius*. Similiter etiam Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. 4. [Veith.] et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. Praepositio etiam omittitur infra 24, 35, 9. *Nihil minus ratus, quam illo loco Syracusanum sibi exercitum obvium fore.* Deinde *exsisteret ac moraretur* Leid. 2. et Lovel. 3. *resisteret ac moraretur* Hearnii Ox. N. Supra hoc lib. c. 19, 2. *Plures abeunti Volumnio obsistere, atque obtestari.* 22, 60, 17. *Non enim modo sequi recusarunt, bene monentem, sed obsistere ac retinere conati sunt.*

Manumque, si forte ita res posceret, conferret] Ultima vox deficit in Leid. 2. et Lovel. 1. ejus loco *consereret* legit Hearnii Oxon. N. Utrumque diei *conferre* et *conserere manum*, supra vidimus ad 6, 42, 5. Hic itaque vulgatum, in quod et plures et melioris notae codices conspirant, servandum puto. Solent autem librarii *serere* et *ferre* eorumque composita in Mstis confundere. V. supra ad 3, 17, 10. 4, 2, 12. 5, 36, 5. 7, 40, 14. 21, 1, 2. c. 6, 1. aliisque locis. Deinde *hae* vel *heae copiae*, pro *eae*, Florent. Voss. 2. Leid. 2. Lovel. 1. 2. 4. Portug. Gaertn. et Haverk. *haec copiae* Leid. 1. V. ad 2, 44, 12. Perperam etiam *admovere* Florent.

§. 5. *Ab omni parte urbis*] Ultima vox exsulat a Leid. 2. Lovel. 1. Portug. Gaertner. Haverk. et Hearnii Oxon. L. 2. et B.

Simul et refringebantur portae] *simul refringebantur* Lovel. 3. V. ad 2, 44, 3. *simul ut refringebantur* Harlej. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. V. ad 21, 28, 8. *simul et infringebantur* Gaertner. et Hearnii Oxon. C. [Veith.] Male. V. supra hoc lib. ad c. 10, 4.

Sicut, antequam in muris viderent armatos, satis animi habuerunt] *in muros viderent* Gaertner. *in muris viderint* Leid. 1. et Lovel. 4. *viderent in muris* Lovel. 2. Tum *satis animum habuerant* Voss. 2. *satis animi habuere* Lovel. 4.

tequam in muris viderent armatos, satis animi habuerunt ad prohibendos urbis aditu hostes; ita, 6
postquam jam non ex intervallo nec missilibus, sed
cominus gerebatur res; et, qui aegre successerant
ex plano in muros, loco, quem magis timuerant,
victo, facile in hostem inparem ex aequo pugnabant; relictis turribus murisque, in forum omnes 7

§. 6. *Postquam jam non ex intervallo nec missilibus, sed cominus gerebatur res*] *postquam non intervallo* Lovel. 2. Tum *atque missilibus* ed. Rom. anni 1472. Deinde *gerebantur res* primae edd. pro quo *gerebatur res* primum vidi in Ven. anni 1498. tum in Aldina, et hinc in recentioribus, quibus consentiunt omnes, quibus utor, codices. Recte. Cl. Bentlej. enim ad Horat. 1. od. 6, 3. docuit, errare Chabot. qui *rem gerere* ἐνικῶς de re privata dici existimat, numquam de publica, nisi addatur epitheton *prospere*, *male*, vel simile. Ex uno enim Livio plurima exempla τοῦ *rem gerere* eo sensu, quod id dictum negavit Chabot. adferri possunt. Supra 2, 30, 12. *Ubi ad manum venisset hostis, tum coortos tota vi gladiis rem gerere.* 5, 28, 6. *Primo rem communiter gesserunt: fusis inde acie hostibus*, etc. 7, 26, 7. *Legionibus utrimque effusis res geritur.* 9, 35, 5. *Neque missilia habebant, quibus eminus rem gererent.* c. 41, 18. *Sicubi est certamen, scutis magis, quam gladiis, geritur res.* Mox hoc cap. *Sic ad Cominium, sic ad Aquiloniam gesta res.* 22, 3, 8. *Ut, conjunctis exercitibus, communi animo consilioque rem gererent.* c. 5, 7. *Sibi quisque dux adhortatorque factus ad rem gerendam.* c. 27, 7. *Si quam occasionem rei gerendae habuisset.* c. 36, 2. *Ut octo legionibus rem gererent.* 23, 18, 1. *Rem gerere ac tentare, si qua parte invadere urbem possit.* c. 26, 2. *Ut Cnaeus terra, Publius navibus rem gereret.* 25, 24, 3. *Jam undique, non furtim, sed vi aperta, gerebatur res.* Verum jam nimius sum. Similiter et alii scriptores locuti sunt, quorum loca cumulare nihil adtinet.

Qui aegre successerant ex plano in muros] *quia aegre* Voss. duo, Leid. duo, Lovel. 1. 2. 3. 4. Harlej. Portug. Gaertn. Klock. Haverk. et edd. vett. usque ad Aldum, qui primus substituit *qui aegre*, favente Florent. quod sensui magis convenit. Alibi saepe *qui* et *quia* commutantur. V. ad 36, 33, 5. Is autem error hic tanto facilius committi potuit, quod litera ultima τοῦ *quia* repetita sit ex prima vocis sequentis. V. ad 40, 7, 8. Praeterea *in muris* Voss. 2. et Lovel. 3.

Facile in hostem inparem ex aequo pugnabant] *facilem hostem inparem* Voss. 2. Leid. ambo, Lovel. 1. 3. Gaertn. et Haverk. V. ad 36, 6, 4. *facile erat in hostem imperare* Lovel. 2. *facile adversus hostem imparem* Portug. et Hearnii Oxon. B. ut 5, 8, 9. *Ut diversae legiones aliae adversus Capenatem et Faliscum, aliae contra eruptionem oppidanorum pugnarent.* 9, 14,

compulsi, paullisper inde tentaverunt extremam
8 pugnae fortunam. Deinde, abjectis armis, ad undecim millia hominum et quadringenti in fidem consulis venerunt. caesa ad quatuor millia trecenti octoginta. Sic ad Cominium, sic ad Aquiloniam
9 gesta res. Inde medio inter duas urbes spatio, ubi tertia exspectata erat pugna, hostes non inventi.

1. *Adversus eos se pro alteris pugnaturos.* Sed Gellius 17. Noct. 2. quum retulisset verba ex Q. Claudii 1. Annal. *ut pugnatum esset in Gallos*, addit: *In Gallos mundius subtiliusque est, quam cum Gallis, aut contra Gallos. nam pinguiora haec absolutioraque sunt.* Et ita saepe Livius loquutus est. 3, 12, 3. *Se saepe vidente pugnasse in hostem.* 7, 12, 12. *Si quis injussu in hostem pugnasset.* 8, 6, 16. *Ne quis extra ordinem in hostem pugnaret.* c. 7, 15. *Adversus edictum nostrum extra ordinem in hostem pugnasti.* 9, 3, 2. *Omnia aequa ac plana erunt Romano in perfidum Samnitem pugnanti.* 23, 47, 1. *Liceretne extra ordinem in provocantem hostem pugnare?* 27, 12, 10. *Pugnando undique in munitores operibus prohibet.* c. 18, 19. *Maxime in nuda hostium latera pugnabat.* 31, 37, 4. *Conferti praeparatique in dispersos et effusos pugnantes.* Et alibi.

§. 7. *Tentaverunt extremam pugnae fortunam*] *temperaverunt* Portug. V. supra ad 9, 46, 15.

§. 8. *Ad quindecim millia hominum et quadringenti*] Th. Helm. Voss. [pr.] *undecim.* J. FR. GRON. Lectio, quae vulgo exstitit, primum obvia fuit in ed. Aldina. Priores, quas vidi, *ad undecim millia hominum et trecenti* praeferunt. *ad undecim millia* legunt etiam Florent. Leid. 2. Harlej. Klock. et Lovel. 1. quorum fide id in contextum admisi. [*ad quindecim* Veith.] Insuper *et CCC* etiam Harl. *et XL* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Portug. et Hearnii Oxon. N. *ad quadraginta* Gaertner. et Haverk. *ad CCCC* Lovel. 2. et modo memoratus Oxon. N. in margine. *et quadringentos* Lovel. 4. atque Oxon. B. [Veith.] Male. V. supra hoc lib. ad c. 17, 8.

Caesa ad quatuor millia trecenti octoginta] *caesa ad IIII. a CCC. LXXX* Florent. Leid. 1. et Klock. qui optimorum codd. in hanc lectionem consensus efficit, ut Livium dedisse existimem *caesa ad quatuor millia octingenti octoginta.* Numeri enim quingenarii notam *IↃ* passim in *a* migrasse supra vidimus hoc lib. ad c. 29, 17. Ceterum *quatuor millia ac trecenti octoginta* Harlej. cum editis Aldo prioribus. *quatuor millia et trecenti octoginta* Lovel. 4. [Veith.] *quatuor millia trecenta octoginta* Gaertner. Portug. et Haverk. *quatuor millia CC octoginta* Lovel. 2.

Sic ad Cominium, sic ad Aquiloniam gesta res] Praepositio priori loco deficit in Haverk. sed posteriori in Hearnii Oxon. L. 1. Male. Amat enim Livius eas repetere. V. ad 6, 28, 6. Praeterea *gesta re* Lovel. 4. Posterius *sic* etiam omittitur in Florent.

septem millia passuum quum abessent a Cominio;
revocati ab suis neutri proelio obcurrerunt. Primis 10
ferme tenebris, quum in conspectu jam castra, jam
Aquiloniam habuissent, clamor eos utrimque par
accidens sustinuit: deinde e regione castrorum, quae 11
incensa ab Romanis erant, flamma late fusa cer-
tioris cladis indicio progredi longius prohibuit.

Sed et illud servandum. V. ad 6, 15, 11.

§. 9. *Medio inter duas urbes spatio, ubi tertia exspectata erat pugna*] *inter duas acies* Leid. 1. Tum *exspectata pugna erat* Haverk. Insuper *In medio*, pro *Inde medio* edd. Rom. anni 1472. Parm. ac Mediol. anni 1480. V. hoc lib. ad c. 20, 6.

Septem millia passuum quum abessent a Cominio] *XII millia* Voss. 2. Sed passim notae numerales *V.* et *X.* confunduntur. V. ad 39, 29, 7. Deinde *essent a Cominio* Leid. 2. et Lovel. 1. *adessent ab Cominio* Gaertn. *abessent ab Cominio* Portug. et Haverk.

Neutri proelio obcurrerunt] Pal. sec. *convenerunt*. suprascriptum *accurrerunt*. tert. *occurretur*. GEBH. *concurrerunt* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. N. [Veith.] *cucurrerunt* Gaertn. *occurretur* Voss. 2. et Lovel. 3. *occurrunt* Lovel. 4. V. supra hoc lib. ad c. 12, 4.

§. 10. *Jam castra, jam Aquiloniam habuissent, clamor eos utrimque par accidens sustinuit*] Flor. *tenuit*. J. FR. GRON. *jam castra ad Aquiloniam habuissent* Harlej. et edd. Aldina vetustiores. Male. Particulam *jam* Livium ita repetiisse, vidimus supra ad 5, 35, 4. *jam castra, jam Aquiloniam s. Samnites habuissent* Lovel. 2. a m. 1. *jam castra jam Aquiloniam habuisset* Voss. 2. et Lov. 3. Tum *clamor omnes utrimque par accidens* Gaertner. *accedens* Haverk. V. ad c. 41, 7. Sed nec Florent. lectio *tenuit* proba videtur. Supra 6, 39, 2. *Aliud priori simile miraculum eos sustinuit*. 25, 36, 1. *Nunc agendo, nunc sustinendo agmen, quum aliquamdiu haud multum procederetur*.

§. 11. *Deinde e regione castrorum, quae incensa ab Romanis erant*] *deinde regione castrorum* Lovel. 2. Harlej. Portug. et edd. usque ad Moguntinam. Sed praepositionem intercepit vocis praecedentis litera ultima. V. ad 8, 4, 12. Ejus loco *deinde regionem castrorum* dederunt Florent. Voss. 1. Leid. ambo, Lovel. 1. Gaertn. et Haverk. Neque aliter Lovel. 4. nisi quod vocem *castrorum* omittat. *deinde in regionem castrorum* Voss. 2. et Lovel. 3. Nihil mutandum. *flamma late fusa e regione castrorum*; id est, ex illa parte, ex illa regione, ubi castra erant. Eodem sensu *ad moenia regione portae Esquilinae accedere* habuimus 3, 66, 5. ubi vide. Hinc *quae incensa a Romanis erant* Voss. 2. *quae incensa a Romanis erat* Leid. 2. et Lovel. 1. ac 3. *quae incensa ab Romanis erat* Voss. 1. Leid. 1. et Lovel. 2. *quae ingensa ab Ro-*

12 Eo ipso loco prope temere sub armis, strati passim inquietum omne tempus noctis, exspectando timendo-
13 que lucem, egere. prima luce, incerti quam in par-

manis erat Florent. a m. 1. pro quo deinde emendatur *ingens*. Sed neque hic aliquid mutandum. Non enim regio castrorum, sed ipsa castra erant incensa.

Flamma late fusa certioris cladis indicio progredi longius prohibuit] Duo Voss. et Thuan. *flammae late fusae*. Fortassis *flammae late fusae, certius cladis indicium, progredi longius prohibuit*. J. FR. GRON. Videtur ab Livio esse *flamma late fusa, certiori cladis indicio, progredi longius prohibiti*. JAC. GRON. *flammae late fusae* etiam Florent. Leid. uterque, Lovel. 1. 2. 3. 4. Portug. Gaertn. et Hearnii Oxonienses. Gronovii autem patris conjecturam verisimiliorem reddit Portug. et Haverk. lectio *certioris cladis indicium*. Praeterea *prohibuerunt* Voss. 2. et Lovel. 3. Hinc forte legendum *flammae late fusae, certioris cladis indicium, progredi longius prohibuerunt. flammae late fusae* pro flamma late fusa, ut 5, 42, 7. *Etsi omnia flammis ac ruinis aequata vidissent*. 30, 6, 8. *Caesa aut hausta flammis quadraginta millia hominum sunt. certioris cladis indicium*, pro certius cladis indicium, quemadmodum *violati hospitii foedus*, pro violatum hospitii foedus, et similia, de quibus v. ad 4, 8, 6.

§. 12. *Eo ipso loco prope temere sub armis strati passim*] Suspicor fuisse Livio *forte temere sub armis*. Sic enim loquebantur. Terentius Phorm. 5, 1. *Quam saepe forte temere eveniunt, quae non audeas optare*. Cicero de Fato [3.] *Si fati omnino nullum nomen, nulla natura, nulla vis esset, et forte, temere, casu, aut pleraque fierent, aut omnia*. 2. de Divin. [68.] *An tu censes, ullam anum tam deliram futuram fuisse, ut somniis crederet, nisi ista casu nonnunquam forte temere concurrerent?* Noster 23, [3, 3.] *Nec quidquam raptim aut forte temere egeritis*. 25, [38, 12.] *Nec hujus occasionis spem, milites, forte temere, sed ex re ipsa conceptam habeo*. 39, [15, 11.] *Majores vestri ne vos quidem forte temere coire voluerunt*. 41, [2, 7.] *Id forte temere ab uno exclamatum passim totis personabat castris*. Curtius 5, 11. *Eludunt, licet, quibus forte temere humana negotia volvi agique persuasum est*. Sic Medius edidit e MSS. neque abeunt, quibus quondam Gruterus usus: sic ante omnes alios Florentinus. Nec debuisset regeri interpolatum *forte ac temere*. J. FR. GRON. Liv. 2, 31, 5. *Perpulere, ut forte temere in adversos montes agmen erigeret*. (* V. tamen Burm. ad Suet. Aug. 10.) Maximam autem partem eorum, quae Gronov. hic notavit, una cum conjectura de hujus loci lectione, in prima ed. notarum legebantur ad 41, 2, 7. unde postea cum auctario huc transtulit. Ceterum Gronovianum *forte temere* minus huic loco, quam *prope temere*, convenire, Doujatius existimavit. Livium enim velle, has Samnitium cohortes, non quidem omnino sine ullo ordine, sed non adhibitis exacte custodiis militaribus, noctem ibi duxisse. *Eo ipso loco prope timore* habent Voss. 2. Lovel. 1. et Hearnii Oxon. N. in cujus ultimi margine *temere* e-

tem intenderent iter, repente in fugam consternantur, conspecti ab equitibus: qui, egressos nocte ab oppido Samnites persecuti, viderant multitudinem,

mendatur. *Et ipso loco prope temere* Portug. et Gaertn. *Et ipse loco prope temere* Haverk. *Prope eo ipso loco temere* Voss. 2. Leid. 1. et Lovel. 2. ac 3. *prope ex ipso loco temere* Lovel. 4. An itaque probanda Florent. lectio, qui, omisso τῷ *prope*, praefert *Eo ipso loco temere sub armis strati passim?* Mox *noctis* deficit in Haverk. *agere* autem, pro *egere*, legunt Voss. 2. et Lovel. 3. quasi oratio per infinitivum concepta foret.

§. 13. *Incerti quam in partem intenderent iter, repente in fugam consternantur*] Thuan. Voss. [pr.] Helm. *tenderent*. Ut Virgilius 1. Aen. [656.]

Haec celerans iter ad naves tendebat Achates.

Et lib. 6, [239.]

Quas super haud ullae poterant inpune volantes
Tendere iter pennis.

Sic dedit etiam Andreas: sed mox mutatum: nam jam Tarvis. *intenderent*. J. FR. GRON. *tenderent* etiam tres libri Hearnii. Sed *intenderent* sine dubio itidem auctoritate MSS. nititur. Et velim mihi causam dici, cur hic *tenderent* melius sit. Livius 21, 29, 6. *Annibalem incertum utrum coeptum in Italiam intenderet iter.* 27, 46, 9. *Nec ad sequendum se iter intendisse.* 36, 21, 6. *A porta ad praetorem M. Junium iter intendit.* DUK. *tenderent* etiam Leid. 2. Lovel. 1. Portug. Gaertn. Haverk. Hearnii Oxon. N. L. 2. B. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. De locutione *tendere iter* v. N. Heinsium ad Val. Flacci 3, 734. et Cel. Burm. ad Ovidii 2. Metam. 547. Ita *tendere cursum* infra est 23, 34, 5. *Quum quaereret, qui et unde, et quo tenderent cursum.* V. quae notavi ad Silii Italici 10, 73. Sed et *intendere iter* Livius infra dixit 22, 9, 6. *Ad urbem iter intendit.* 29, 30, 6. *Ad Syphacem, quo primum intenderat iter, pervenerunt.* 31, 33, 6. *Alam equitum ad explorandum, quonam hostes iter intendissent, misit.* Quum autem eam lectionem reliqui libri, et inter eos etiam omnes praestantiores, tueantur, nihil mutandum puto. Doujatius etiam *tendere iter* Virgilianum esse, non tamen idcirco *intendere* damnandum existimabat. In codd. *tenderent* legentibus prima syllaba *in* intercepta erat a vocis praecedentis litera finali. V. ad 5, 27, 6. Praeterea *certi quam in partem* Leid. 1. *incerti qua in parte* Harlej. Deinde *consternuntur* Florent. Voss. ambo, Leid. ambo, Lovel. 1. 2. Portug. Gaertn. Haverk. Hearnii Oxon. N. L. 2. B. C. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. 7, 42, 3. *Eam multitudinem armatorum ad arma consternatam esse.* ubi v. Sigonium. et Gebhard. ad 8, 27, 9. *osternantur* Lovel. 3. Scriptum per epitomen fuerat *osternantur*; idque non adsecutus librarius dedit *osternantur*. Similiter scriptum erat *omittam*, pro *omittam* vel *committam*, hoc lib. c. 19, 11.

Conspecti ab equitibus: qui, egressos nocte ab oppido Samnites persecuti] Doujatius legendum conjicit *conspectis equitibus*. Sed codd. nihil mutant. Conjectura tamen ejus non displicet. Deinde *qui egressi nocte oppido*

14 non vallo, non stationibus firmatam. Conspecta et ex muris Aquiloniae ea multitudo erat. jamque etiam legionariae cohortes sequebantur. Ceterum nec pedes fugientes persequi potuit: et ab equite novissimi agminis ducenti ferme et octoginta interfecti.
15 Arma multa pavidi ac signa militaria duodeviginti

Lovel. 2. Male. Intelliguntur enim Samnites, qui, quum muros Aquiloniae circa portam captos viderent, noctu oppidum deseruerunt. Tum *prosecuti* edd. Rom. anni 1472. et Parm. V. ad Epit. Liv. 99. Mox voces *non stationibus firmatam. Conspecta* exsulant ab Haverk.

§. 14. *Nec pedes fugientes persequi potuit: et ab equite novissimi agminis ducenti*] *fugientem persequi* Lovel. 4. Tum τὸ *et* omittitur in edd. vett. quod Aldus restituit, concinentibus scriptis. Hinc *ab equitatu* Lovel. 4. Deinde *novissima agminis ducenti* Gaertn. et Haverk.

Signa militaria duodeviginti reliquere. alio agmine] *duo et viginti* edd. Rom. anni 1472. ac Parm. Praeterea *reliquerunt* Lovel. 4. *relinquere* Lovel. 3. *signa militaria duodeviginti. Reliqua legio agmine* sine sensu Klock.

§. 15. *Alio agmine incolumi, vix ex tanta trepidatione Bovianum perventum est*] Antiqua scriptura *ut ex tanta trepidatione*. GELEN. *vix ex tanta trepidatione* sola Campani editio; reliqui libri Pall. tres et caeca ed. *ut ex tanta trepidatione*. GEBH. Gelenii codex, duo Pall. Voss. uterque, Chiflet. Andreas *agmine incolumi, ut ex tanta*. Modificatio est vocis praecedentis: ut scilicet ex tanta trepidatione incolumes evasisse dici possunt. Cicero 4. ad Att. Ep. 1. *Ita res sunt nostrae; ut in secundis, fluxae; ut in adversis, bonae.* Infra [c. 46, 2.] *Insigni, ut illorum temporum habitus erat, triumpho.* Tarvis. et Bechar. *incolumi ex tanta.* Venetae jam habent *vix*. J. FR. GRON. *incolumi ex tanta trepidatione* Leid. 2. *incolumi, vix tanta trepidatione* Harlej. Gaertn. et ed. Mediol. anni 1480. Reliqui mei, et Hearnii Oxonienses *incolumi, ut ex tanta trepidatione:* Gelenii lectionem Frobenius anno 1535. recepit, eamque reliqui servarunt usque ad Parisienses, qui anno 1573. *vix ex tanta* revocarunt; quod obtinuit ad Gronov. usque, *ut ex tanta* denuo in contextum recipientem. Et recte. Elegans autem usus est particulae *ut*, quam Livius hoc modo saepius adhibuit. Ita 4, 13, 1. *Sp. Maelius ex equestri ordine, ut illis temporibus, praedives.* c. 55, 3. *Tres erant, et omnes acerrimi viri, generosique etiam, ut inter plebejos.* 21, 34, 1. *Perventum inde ad frequentem cultoribus alium, ut inter montana, populum.* 23, 18, 6. *Satis multis, ut ex tanta paucitate, interfectis.* 24, 28, 1. *Orationem salutarem, ut in tali tempore, habuit.* 32, 33, 9. *Princeps Aetolorum Alexander, vir, ut inter Aetolos, facundus.* ubi etiam quaedam videri possunt. Et ita Cic. 4. ad fam. ep. 9. *Nam adhuc et factum tuum probatur, et, ut in tali re,*

reliquere. alio agmine incolumi, ut ex tanta trepidatione, Bovianum perventum est.

XLIV. Laetitiam utriusque exercitus Romani au- 1
xit et ab altera parte feliciter gesta res. uterque ex alterius sententia consul captum oppidum diripiendum
militi dedit; exhaustis deinde tectis ignem injecit: eo- 2

etiam fortuna laudatur. ubi v. Manutium.

§. 1. *Laetitiam utriusque exercitus Romani auxit et ab altera parte feliciter gesta res*] Pal. tert. primo *Laetitia.* Forte legendum *Laetitia utriusque exercitus Romani auxit et ab altera parte feliciter gesta re.* Ut *τὸ auxit* valeat patiendi significatu, ut saepius apud hunc nostrum scriptorem observatum est. Deinde Pal. sec. *et ab alia parte. alia pars* est altera. Et sic loquuntur Latinissimi. Vide sis Antiq. lection. libellos nostros. GEBH. *Laetitia* etiam Lovel. 2. Non tamen propterea Gebhardo consentio, *Laetitia auxit*, *feliciter gesta re* conjectanti, ut *Laetitia auxit* ponatur pro Laetitia aucta est. Saepius Livio invito hanc locutionem obtrudere conatus est Gebhardus. Hoc modo *auxit vis morbi* legebat 3, 6, 2. *animi auxerant* 8, 38, 9. Verum, quae dictis locis notavi, etiam hujus vulgatae lectioni vindicandae subsiciunt. *Laetitiam utriusque exercitus Romanis auxit* Leid. 2. et Lovel. 1. *Laetitiam utriusque exercitus Romani auxerunt* Voss. 2. et Lovel. 3. ac 4. Verum, hanc lectionem rejiciendam esse, docent verba sequentia; quae, ea recepta, non haberent, quo referenda forent. Tum *ab alia parte* Gaertn. Sed nec illud placet, verum potius refero inter aberrationes scribarum, qui passim has voces commutarunt. V. ad Epit. Liv. 50. Praeterea *gesta feliciter res* Lovel. 2. Mox *uterque ex altera sententia consul* Portug. *uterque ex alterius sententia consulis* Voss. 2. Gaertn. et Haverk. Sed v. supra hoc lib. ad c. 10, 2.

§. 2. *Exhaustis deinde tectis ignem injecit*] Prima vox exsulat a Voss. 2. et Lovel. 3. Sed male. *tecta exhausta* sunt, unde omnis praeda egesta est. Infra 26, 30, 9. *Praeter moenia et tecta exhausta urbis, nihil relictum Syracusis esse.* 34, 13, 6. *Non agros inde populari, sed urbium opes exhaurire licebit.* Ita Mogunt. V. quae ibi notantur.

Eodemque die Aquilonia et Cominium deflagravere] *eodem die* Portug. Gaertn. et Haverk. Praeterea *Aquiloniam et Comminium deflagravere* Gaertn. Alibi quidem *flagrare* ac *conflagrare* apud scriptores tamquam verba, ut vocantur, activa reperiuntur. V. Sanctium in Minerv. 3, 3. p. 335. et Munker. ad Hygin. fab. 179. Non tamen apud Livium. quare ceteris potius codd. nihil mutantibus adsentior. *deflagraverunt* Lovel. 4.

Et consules, cum gratulatione mutua legionum suaque, castra conjunxere] Copula *et* desit in Portug. Gaertn. et Haverk. [Veith.] Deinde *consules gratu-*

denque die Aquilonia et Cominium deflagravere. et consules, cum gratulatione mutua legionum suaque,
8 castra conjunxere. In conspectu duorum exercituum et Carvilius suos pro cujusque merito laudavit donavitque; et Papirius, apud quem multiplex in acie, circa castra, circa urbem, fuerat certamen, Sp. Nau-

latione mutua Lovel. 2. *consules congratulatione mutua* Lovel. 3. 4. Harlej. et Hearnii Oxon. L. 1. 2. atque N. cujus ultimi tamen margini vera lectio adscripta legitur. V. supra ad 4, 24, 7. [*congratulatione ne mutua legionum sua castra* Veith.] *cum gratulatione mutua legionumque, sua castra conjunxere* Voss. 2. et Lovel. 3. *cum gratulatione mutua legionum, sua castra conjunxere* Lovel. 2. 4. Portug. et Haverk. neque aliter Gaertn. nisi quod insuper *nimia*, pro *mutua*, legit. Male. Quum ambo exercitus castra conjungerent, legiones legionibus, consul consuli victoriam gratulati sunt. Saepe quidem *suus* additur, ubi abesse poterat, ut vidimus ad 3, 8, 8: hic tamen vix ferri posse videtur. *se conjunxere*, pro *castra conjunxere*, Hearnii Oxon. L. 1.

§. 3. *Et Carvilius suos pro cujusque merito laudavit*] Prima vocula deficit in Lovel. 2. V. ad 2, 44, 3. tertia in Harlej. Tum *Calvilius* dedit Voss. 2. *Carvillius* Haverk. Hinc *suos pro cujus merito laudavit* Leid. 1. *suos protinus merito laudavit* Voss. 2. habet pro varia lectione. Supra 8, 12, 1. *Praemiis poenaque pro cujusque merito persolutis.* ubi quaedam dicta sunt. 31, 81, 9. *Pro merito cuique erga nos fortunam esse.* Et eodem cap. *Quis durius, quam pro merito ipsorum, statutum indignari posset.* 43, 6, 12. *Minus esse, quam pro meritis populi Romani et voluntate sua.*

Fuerat certamen, Sp Nautium, Sp. Papirium, fratris filium] *fuerat certamen pugnantium, Sp. Papirium* Lovel. 2. Adparet et hunc legisse *P. Nautium*, quemadmodum est in Voss. utroque, Leid. utroque, Lovel. 1. 3. 4. Portug. Gaertn. Haverk. et Hearnii Oxon. L. 2. B. ac C. Sed male. Supra enim constanter *Spurius* vocatur c. 40. et 41. idque hoc loco servat optimus Flor. aliique. Quin et id praenomen genti Nautiae fuit familiare. V. supra 2, 39, 9. 4, 35, 4. 9, 21, 1. et alibi. Saepius praenomen *Sp.* vel *Spurius* in *P.* vel *Publius* mutatum est a librariis. V. ad 6, 27, 2. Deinde *Sp. Papirii fratris filium.* Male. Supra etiam c. 40, 9. *Sp. Papirius fratris filius consulis* vocatur. Mox voces *manipulumque hastatorum armillis aureisque* desunt in edd. Rom. anni 1472. et Parm. *manipuluque* habent Voss. 2. et Lovel. 3. *manipulorumque* Gaertn.

§. 4. *Propter expeditionem, qua magni agminis modo terruerat hostes*] *quia magni agminis modo* Voss. 2. Leid. ambo, Lovel. 4. et edd. vett. Primus deinde Aldus recepit *qua*, adpro-

Nautium, Sp. Papirium, fratris filium, et quatuor
centuriones, manipulúmque hastatorum, armillis au-
reisque coronis donavit: Nautium propter expeditio- 4
nem, qua magni agminis modo terruerat hostes: ju-
venem Papirium propter navatam cum equitatu et
in proelio operam, et nocte, qua fugam infestam
Samnitibus ab Aquilonia clam egressis fecit: centu- 5

bantibus eam lectionem reliquis Mstis. Saepe hoc modo peccant librarii. Ita hoc ipso §. et cap. seq. §. 2. Sed plura v. ad 40, 29, 8. Tum *terruerat hosti* Leid. 1. *e-ruerat hostes* Voss. 2. et Lovel. 3. *circumvenit hostes* Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. B. *te-nuerat hostes* Leid. 2. *tenere* et *terrere* saepius in codd. commutari, videbimus ad 23, 1, 10.

Et nocte, qua fugam infestam Samnitibus ab Aquilonia clam egressis fecit] Pall. tres, binaeque vetustae edd. *ad Aquiloniam clam egressis*. GEBH. Multa loca Livii et aliorum, in quibus tempora non conveniunt, adnotavit Gronovius ad 29, 27, 5. et 34, 11, 2. His facile plura addi possent. Sed nondum inveni quidquam huic simile, *terruerat*, *fecit*, *ceperant*. DUK. (*Immo ita *pugnant*, *occiderunt*, *capiunt*, admissa emendatione Mss. infra 22, 21, 8. ubi alia vide.) *in nocte* Lovel. 4. Tum *quia fugam infestam* Voss. ambo, Leid. ambo, Lovel. 1. 3. Harlej. Portug. Gaertn. Haverk. et edd. ante Aldum. V. ad verba praec. *qui fugam infestam* Lovel. 2. Hinc *ad Aquiloniam clam egressis* Voss. 2. Lov. 3. 4. Portug. Hearnii Oxon. C. N. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. sed codd. posterior *ab Aquilonia* emendatum praefert. *ad Aquiloniam cladi egressis* Gaertn. et Haverk. *ad Aquiloniam ducti clam egressis fecit* Leid. 2. et Lovel. 1. In verbis praecedentibus *juvenemque Papirium* edd. Rom. anni 1472. et Parm. addita copula, quae necessaria non est; immo non convenit, quum mox *centuriones* sine copula similiter sequatur. Deinde *propter nam cum equitatu et in proelio operam* Lovel. 4. *propter novatam* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 2. Ita interdum peccarunt librarii. V. supra ad 2, 43, 9. 7, 16, 4. et Cel. Burm. ad Suet. Ner. 20. Similiter *navus* et *novus* commutari, ostendimus ad 3, 41, 8. (* *noviter* et *naviter* v. ad 30, 4, 5.) *propter variatam* Gaertn.

§. 5. *Centuriones militesque, quia primi*] Lego *militesque, qui primi*. Non enim omnes milites id fecerant. Et fuit eadem corruptela 8, 14, 10. JAC. GRON. *qui* et *quia* saepius in Mstis confundi, infra videbimus ad 36, 33, 5. *qui* etiam hic praefert Lovel. 2. et tamen nunc contra Cl. Gronovium vulgatum servandum arbitror. In praecedentibus Livius dixit, Papirium donasse Sp. Nautium, Sp. Papirium, quatuor centuriones et manipulum hastatorum. Subjungit deinde caussam doni cuique dati, et, post memoratos Sp. Nautium ac Sp. Papirium, addit nunc *centuriones militesque*, per quos non in genere omnes centuriones militesque

riones militesque, quia primi portam murumque Aquiloniae ceperant. equites omnes, ob insignem

exercitus sui, sed quatuor centuriones et manipulum hastatorum, quorum antea meminerat, intelligendos esse, nexus historiae docet: quin et non omnes centuriones militesque intelligi inde colligere est, quod mox sequatur *equites omnes*. Quemadmodum itaque caussam, cur Sp. Nautium, Sp. Papirium, et equites omnes donarit, exprimit per voces *propter* et *ob*, ita hic, cur eumdem honorem centurionibus, nempe quatuor, militibusque, nempe manipulo hastatorum, habuerit, exprimit vocula *quia*. Iisdem ferme argumentis etiam Cl. Dukerus vulgatum adversus Gronovium tuebatur. Mox *Aquiloniam*, pro *Aquiloniae*, Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1.

Ob insignem multis locis operam, corniculis armillisque argenteis donat] Milites ob strenuam in pugna navatam operam donabantur a ducibus coronis multiplicibus, hastis puris, phaleris, armillis, addit hoc loco Livius, et *corniculis*. Sed, quale esset *corniculum*, haud compertum est, quod ipse legerim. Illud sane conjectari licet, ab hoc ornamenti genere milites corniculo insignitos *cornicularios* appellatos. De cornicalariis autem militibus, qui scilicet olim essent, nondum certi quicquam ex antiquis scriptoribus recentioribusve mihi, diligentissime perscrutanti, reperire licuit. Quod tamen ex aliorum scriptis occurrit, in medio afferam, nec, quae ex mea Minerva deprompsi, reticebo; ut in re ista perdifficili et obstrusa lumen, quod dari potest, non desit. Turnebus Advers. 5, 10. ita scribit: *Uti in exercitu et acie dicitur cornu, ita in cohortibus tribuni militum corniculum, a quo cornicularius, qui corniculo tribuni militum praeest*. Cael. Rodigin. 17, 10. scribit. *Cornicularium vero obiter, sunt, qui putent corniculis militantem, sicuti a cornu dicti cornicines*. Et paulo infra addit ex Amm. Marcellino 16, [12.] Cornicularios et *Cornutos* vocatos et *Baccatos*, milites usu proeliorum diuturno firmatos: quorum etiam meminit idem author 15, [5.] inquiens, Baccatos atque Cornutos fluxioris fidei, et ubertate mercedis ad momentum omne versabiles, Constantii imperatoris jussu in Silvani mortem, qui ad culmen imperii surrexerat, sollicitatos, illum interfecisse. De Cornutorum quoque tribuno alibi [l. 16, 11. 12.] idem Ammianus verba facit. Verum haec, sicuti, quod quaerimus, non aperiunt, ita difficultate non vacant. Namque apud Amm. Marcellinum textus correctiores non habent *cornutos et baccatos*, sed *Carnutes et Braccatos*, hoc est, populos illos Galliae inter Celtas Andegavensibus Turonensibusque finitimos, ex Caesare l. 5. et 6. belli Gall. quamvis Plinius inter Danubium et Hercinium saltum eos constituat l. 4, 12. Hos vero, Braccatos scilicet, Galliae Narbonensis populos fuisse, testimonio Plinii constat l. 3, 4. cui lectioni praecedentia et subsequentia verba maxime favere videntur. Carolus Sigonius de antiquo jure provinciarum l. 2, 2. *Cornicularios*, inquit, *autem qui fuerint, nemo tradidit. ego, tribuni militaris ministrum fuisse, facile dixerim.* Hoc autem confirmat authoritate Valerii Maximi l. 6, 1. ita scribentis: *Cominius tribunus plebis diem ad populum dixit M. Le-*

multis locis operam, corniculis armillisque argenteis donat. Consilium inde habitum, quum jam tempus 6

ctorio tribuno militum, quod cornicularium suum stupri causa appellasset. Julius Frontinus idem affirmare videtur Strategem. 3, [14, 1.] ita scribens: *Tamquam tribuni cornicularius, vigilias excitavit.* vel *vigiles*, ut alii legunt. Laevinus Torrentius in suis Comment. in Suetonium in Domitiano 17. *Cornicularius*, inquit, *ordo ac gradus in militia erat; neque aliud, quam accensi tribunorum centurionumque ac decurionum fuisse videntur.* Huic sententiae favent Asconii dicta in Verr. [1, 28.] *Accensi*, inquit, *dicebantur attributi decurionibus, hoc est, eorum ministri, quos nunc commentarienses et cornicularios appellant.* Accensos autem ab *acciendo* dictos, eo quod mandata perferrent et accirent, alibi docuimus. Ita et Suetonius de Clar. orator. [grammat. c. 9.] de Orbilio aït, *Orbilius primo apparituram fecit magistratibus, deinde in Macedonia corniculo, mox equo meruit.* Et de Viris illustribus [c. 72.] *M. Scaurus primo in Hispania corniculo meruit: sub Oreste in Sardinia stipendia fecit.* Ex his omnibus cogitabam ego, cornicularios forte fuisse, qui tribunorum et centurionum imperia mandataque per ordines et in acie proferrent, parvo cornu argenteo varie concinentes, quo pacto hodiernis temporibus triremium ductores corniculo, quod collo appensum gestant, ori apposito varie et diversimode sibilantes ad varia munia obeunda nautas et remiges excitant. Sicut itaque in universo exercitu, teste Vegetio 2. de re milit. 22. cornicines erant et tubicines, qui in pugnam milites incitabant, quod pariter et Livius tradit 2, [64, 10.] ita et in singulari quoque ordine erant cornicularii, imperantium mandata corniculo significantes. Ita in militia Palatina *cornicularii* accipiuntur pro accensis primiscriniorum, vel principis proximorum, si Alciato credimus in l. 2. *Corniculario* C. de prox. sacr. scrin. Veniebat quoque in mentem, corniculum fuisse signum sive vexillum, sub quo equites ducebantur, quemadmodum et nostris temporibus equestrium militum signum et signifer vulgo *Corneta* dicitur, quod comprobare videtur Vegetius 2. de re milit. 24. scribens: *Qui sub uno corniculo militabant, centurio et sui milites, ambo cornicularii dicebantur.* Et Symmachus [10. Ep. 63. aliis 56.] ad Theodosium inquit: *Praetorianus urbanarum cohortium miles ad corniculariorum gradum inculpati laboris diuturnitate promotus.* Postremo dum Livianum textum praepondero, et animo concipiebam, quod, sicut Venetorum ducum ornamentum illud, quod capite gestant, miris gemmis exornatum, *cornu* vocant, ita et antiquitus militari ornamento caput militis illius honestarent imperatores exercituum, qui strenuum aliquod facinus egisset, hocque *corniculum* appellaretur, cui inderentur plumae, aliudve simile, et argenteum erat, vel aureum, quod nostrates etiam gemmis exornatum ferre, et *aieronera* dici passim scimus: quod ex sculpturis antiquis pariter colligere possumus, in quibus conspicimus militum nonnullos in galeae summitate hujusmodi corniculos habentes. *Corniculum* autem vocari hoc capitis seu galeae orna-

esset deducendi ab Samnio exercitus, aut utriusque,
7 aut certe alterius. Optimum visum, quo magis fractae res Samnitium essent, eo pertinacius et infestius agere cetera et persequi: ut perdomitum Samnium
8 insequentibus consulibus tradi posset. Quando jam

mentum puto, ab animalium quadrupedium quorundam similitudine, quorum capita cornu vel cornibus insigniantur. Sic Luna *cornu praefulgens* dicitur. Hanc nostram sententiam confirmare possumus ex iconibus galearum militarium a Gulielmo Choul Gallo lib. de Castrametatione antiquorum descriptis, praesertim ex 5. et 6. in ordine, corniculos in summitate praeferentibus. Sic in numismate argenteo Alexandri magni caput galeatum eum corniculis conspicimus, unde et eorum usum a Graecis ad Romanos translatum existimamus. Sic in sacris literis Moyses cornubus illustris, et 1. Reg. 2. *Dabit imperium regi suo, et sublimabit cornu Christi sui*, et pluries cornu exaltationem pro sublimatione, sacrae paginae accipiunt. Certe cornicularii milites virtute praestantes et fortitudine insignes erant, quod tum ex dictis colligere possumus, tum etiam ex Suetonio in Domit. 17. dum aït illum a Clodio, seu, ut alii legunt, Clodiano, corniculario, cum aliis contrucidatum. Et Cassiodorus l. 11. Variar. tradit, cornicularios dictos, qui praeerant cornibus secretarii, hoc est, qui in consilio Praefecti praetorio stabant armati, a Graecis *ὑπασπισταί*, quo sensu accepta et haec vox apud Maternum l. 2. et Firmicum Matheseos 3. In inscriptione antiqua in sacello sanctae Mariae in via Pontificum [apud Gruter. 561. 2.] *VECTORIVS. PROCVLVS. ADIVTOR. CORNICVL.* In alia in hortulo ad Aquam Virginem [apud Gruter. 523. 4.] *ATENAEVS. FIRMVS. CORNICVLARIVS. SVPPRAEF. VIGIL.* M. DONAT. Scheff. de tribus orbib. aureis p. 56—66. putat, fuisse tubulos cornuum forma, cui inderentur plumae eminentes, quibus galeam et equi caudam saepe exornabant. Ceterum nusquam praeterea haec cornicula legi fatetur. Infra 30, 31, 17. equites donantur *phaleris, catellis*, ac *fibulis*. Apud Dionys. etiam l. 10. p. 663. Sylb. omnis generis dona militaria recensentur, *coronae civicae, murales, obsidionales, in proelio, torques, armillae, hastae, phalerae:* at nulla in iis *cornicula*. Forte igitur hic legendum *corollis*, vel *coronulis*. ut, veluti centuriones donaverat armillis et coronis aureis, sic hos iis argenteis. JAC. PERIZON. ad marginem Livii. *corniculis argenteisque armillis* Haverk. *carniculis armillisque argenteis* Voss. 2. et Lovel. 3. *coronis armillisque argenteis* Portug. et Gaertn. quae lectio conjecturam Perizonii probare videtur: nisi potius existimandum sit, librarios vocem minus notam in notissimam mutasse. Quid per cornicula haec intelligendum sit, incertum est. Plerumque intelligitur eo nomine ornamentum galeae, quod cornuum speciem referebat. De eo videri potest Salmas. ad Solin. p. 386. Speciem armillae fuisse, existimat Barthol. de Armill. p. 51. quod corniculi armillis saepe saepius, velut cognati generis,

nullus esset hostium exercitus, qui signis conlatis dimicaturus videretur, unum superesse belli genus, urbium obpugnationes; quarum per excidia militem locupletare praeda, et hostem pro aris ac focis dimicantem conficere possent. Itaque, literis missis ad 9

socientur. ubi tamen, praeterquam hoc loco, socientur, vellem indicasset. Aliquid tandem monstri hic subesse suspicatur, quod equites corniculis donentur, qui corniculo merebantur apud Sueton. in Illustr. Gramm. 9. ubi tamen *corniculo* et *equo merere* distinguuntur. Et quidem gradatim Orbilius primo *adparituram magistratibus fecit, deinde corniculo, mox equo meruit.* Ut corniculo mereri minus fuisse videatur, quam equo merere. Hic contra equites corniculis donantur. Unde constare potest, aliud quid intelligendum esse per *corniculum*, quo eques donatur, aliud per *corniculum*, quo merebat, qui nondum eques erat. Ceterum *donavit* est in Haverk.

§. 6. *Consilium inde habitum, quum jam tempus esset*] Tò *inde* deficit in Leid. 1. Sed quum per compendium *iñ* scriptum fuisset, interceptum est a praecedentis vocis litera finali. V. ad 10, 20, 6. Deinde *quum jam nec tempus esset* Voss. 2. Leid. ambo, et Lovel. 1. 2. 3. ac 4. *nec* etiam inter versus adscriptum legitur in Voss. 1. Mox *a Samnio* Voss. uterque, Leid. 2. et Lovel. 1. ac 3.

§. 7. *Eo pertinacius et infestius agere cetera et persequi*] *pertinaticius* Portug. vel eodem errore, quo *amicitior*, pro *amicior*, ac similia alia passim data sunt. V. ad 2, 15, 6. vel juncta duplici lectione *pertinatius* et *pertinacius*. Tum *et prosequi* Voss. 2. et Lovel. 3. V. ad Epit. Liv. 99. In proxime sequentibus *domitum Samnium*, pro *perdomitum*, Lovel. 4.

§. 8. *Quando jam nullus esset hostium exercitus*] Tò *esset* deficit in Lovel. 2. *exercitus hostium* transpositis vocibus Harlej. Mox *unum superesset belli genus*, pro *superesse*, Florent. quasi referendum esset ad vocem *quando*. Deinde *urbium expugnationes* multae ex vett. edd.

Quarum per excidia militem locupletare praeda] *quarum excidia* Lovel. 3. quae lectio placere posset, nisi vulgatum defenderent reliqui codd. Deinde *locupletare praedam* Florent. a m. 1. *locupletare praedae* Leid. 2. quod eadem ratione dictum videri posset, qua *abundare pecuniae, opulentus praedae, frumenti*, et similia, de quibus v. ad 35, 1, 11. Ego tamen nihil muto. Insuper *pro aris et focis* Portug. et Gaertn.

§. 9. *Diversi, Papirius ad Sepinum*] Pal. sec. *Sepianum.* tert. *Sepirium.* GEBH. *divisi* Hearnii Oxon. N. Male. V. supra hoc lib. c. 33, 10. Deinde *ad Sepium* Leid. 2. *ad Cepianum* Gaertner. *ad Sepianum* Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. B. *ad Saepinum* per diphthongum auctoritate Ptolemaei, Frontini de Colon. et veteris Inscriptionis legit Doujatius, quos antea laudarat Cluverius 4. Ital. ant. 7. p.

senatum populumque Romanum de rebus ab se gestis, diversi, Papirius ad Saepinum, Carvilius ad Volanam obpugnandam legiones ducunt.

1 XLV. Literae consulum ingenti laetitia et in curia et in concione auditae; et quatridui supplicatione publicum gaudium privatis studiis celebratum

1198. Eosdem, nulla Cluverii mentione facta, laudat etiam Harduin. ad Plinii 3, 12. Paullo ante *Ita literis missis*, pro *Itaque*, Hearnii Oxon. L. 2. V. ad 21, 53, 7. Tum *de rebus a se gestis* Voss. 2. et Lovel. 3. Vox *gestis* non adparet in Florent.

Carvilius ad Volanam obpugnandam] Sepini in Samnitibus meminit Ptolemaeus (3, 1.) *Volanam* habebant veteres libri, at alii in *Veliam* mutarunt; temere, meo quidem judicio. Est enim *Velia* in Lucanis littorale oppidum, longe a Samnio. GLAR. Pall. duo *ad Vellam.* sec. et Camp. ed. *ad Veliam.* Recte retentavit Andreas *Volanam.* Infra c. 45. Pall. duo vocant *Velletiam.* GEBH. Fl. Thuan. Voss. uterque, Rott. Helm. duo Pall. *Vellam*, tertius *Veliam.* Sic et infra cap. sequenti: *Jam Carvilius Vellam* Rott. et Helm. *vel etiam* Flor. Voss. prior, et Thuan. *Velle etiam* Voss. alter. Denique *vel jam intra paucos dies* Flor. Thuan. Voss. prior. *vel et intra paucos dies* Voss. alter, Rott. et Helm. Hic versus unus ab Herculanei mentione priore usque ad posteriorem exciderat. J. FR. GRON. Hearnius *ad Duellam* invenit in Oxon. L. 2. *ad Duelliam* in C. *ad Vellam* in N. quod etiam est in Leid. utroque, et Lovel. 1. 3. 4. *ad Velam* in Lovel. 2. *ad Nellam* in Klock. *ad Veliam* in Portug. Gaertn. Haverk. Hearnii Oxon. B. Neap. Latinii, et Memmiano apud Doujatium, qui *ad Velinam* legendum, idque oppidum circa Velini amnis fontes fuisse conjicit. Si tamen hic locus in Samnio ita proprie dicto situs fuerit, omnino de fontibus amnis Velini cogitare non possumus. Incerti situs esse agnoscit Cluver. loco laud.

§. 1. *Literae consulum ingenti laetitia et in curia et in concione auditae*] *Literae consulis* Haverk. V. ad 10, 10, 2. Tum *et in contentione* Leid. 1. Saepe ita librarios peccasse vidimus ad 4, 6, 4. Alia exempla exstant 5, 2, 10. c. 10, 6. 8, 32, 11. c. 33, 3. 10, 7, 3. c. 23, 4. c. 24, 4. et alibi. Mox *et equa tridui supplicatione* Voss. 1. et Leid. 2. Deinde *supplicatione publica gaudium*, pro *publicum*, Gaertn.

§. 2. *Nec populo Romano magna solum, sed peropportuna etiam, ea victoria fuit*] *nec populum Romanum magna* Voss. 2. et Lovel. 3. *nec pormagna* Flor. a m. 1. *ro* autem inter lineas a manu emendatrice, quasi scribendum foret *nec porro magna.* Potius tamen *pormagna* scriptum fuisse videtur pro *po. R. magna*, id est *populo Romano magna.* Ex ea vero lectione et vulgata simul juncta *nec populo Romano permagna* datum est in Lovel. 2. *neque*, pro *nec*, praeferunt Harlej. et edd. Aldina vetustiores. *haec* Haverk. Deinde *sed opportuna* Hearnii

est. nec populo Romano magna solum, sed perop- 2
portuna etiam, ea victoria fuit; quia per idem forte tempus rebellasse Etruscos adlatum est. Subibat 3
cogitatio animum, quonam modo tolerabilis futura Etruria fuisset, si quid in Samnio adversi venisset; quae, conjuratione Samnitium erecta, quoniam am-

Oxon. L. 1. *sed populi Romani opportuna* Lovel. 3. *sed P. R.* vel *po. Ro. opportuna* Voss. 2. Leid. 1. et Lovel. 4. Liv. 21, 2, 3. *Mors Hamilcaris peropportuna et pueritia Hannibalis distulerunt bellum.* c. 31, 7. *Hujus seditionis peropportuna disceptatio quum ad Hannibalem rejecta esset.* 40, 57, 2. *Peropportuna mors Philippi fuit ad dilationem.* Hinc *etiam* deficit in Lovel. 1. 4. Voss. 1. et Leid. 2. Si plures codd. expungerent, Livium ita loqui solitum fuisse docerent illa, quae notantur ad 2, 6, 1. Deest etiam *ea* in edd. Rom. anni 1472. ac Parm.

Quia per idem forte tempus rebellasse Etruscos adlatum est] *qua*, pro *quia*, Leid. 1. et Lovel. 3. V. ad cap. praec. §. 4. *per idem tempus forte rebellasse* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Portug. Gaertn. et Haverk. [Veith.] *per idem fere tempus rebellasse* Lovel. 4. (* v. ad 34, 47, 4.) Insuper *latum est* Haverk. *relatum est* Gaertn. et Hearnii Oxon. B. [Veith.] Male. V. ad 22, 14, 11. *Tò est* non comparet in Lovel. 4.

§. 3. *Quonam modo tolerabilis futura Etruria fuisset*] Haec ita Livius narrat, perinde atque antea Hetruria ac Samnium numquam simul adversus Romanos fuerint, cum ad finem anni quadringentesimi quinquagesimi septimi [c. 32.] hi duo populi, ac praeterea Galli ac Umbri, non parva accessio, bellum moverint Romanis. GLAR. *tolerabilis futura Etruria esset* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 2. et Hearnii Oxon. C. atque N. in margine. *tolerabilis futura Etruria erat* Oxon. B. *Etruria tolerabilis futura erat* Gaertn. Paullo ante *Subibat cogitatio hominum*, pro *animum*, Leid. 1. Lovel. 1. 3. 4. Portug. et Gaertn.

Si quid in Samnio adversi venisset] Campanus edidit *advenisset.* perperam. In Pal. sec. superscriptum est *fuisset.* GEBH. Scribe ex Flor. *evenisset.* J. FR. GRON. Ita etiam praeferunt edd. Tarvis. utraque, Ven. annorum 1495. 1506. Ascens. annorum 1510. 1513. 1516. 1530. Mogunt. Cervicorni, et Paris. anni 1529. Et ita fere infra 23, 27, 12. *Ut omnia prospere evenirent.* Sed vulgatum etiam servari potest. Phaedrus 1. fab. 2, 31.

Hoc sustinete, majus ne veniat malum.

Ubi v. Cel. Burmann. Livius infra 24, 40, 15. *Ballistas tormentaque alia ad tuenda moenia, si quando similis fortuna venisset, Apolloniam devexere.* 9, 12, 1. *Omnia, quae deinde venerunt, non in animis solum, sed prope in oculis esse.* Ubi v. quae notantur. Mox *quae commutatio Samnitum erecta* Haverk. *erepta* Lovel. 2. V. ad 3, 5, 7.

Omnisque Romana vis aver-

bo consules omnisque Romana vis aversa in Sam-
nium esset, occupationem populi Romani pro occa-
4 sione rebellandi habuisset. Legationes sociorum,
a M. Atilio praetore in senatum introductae, quere-
bantur, uri et vastari agros a finitimis Etruscis,
5 quod desciscere a populo Romano nollent: obtesta-
banturque Patres conscriptos, ut se a vi atque in-
juria communium hostium tutarentur. Responsum
legatis, *curae senatui futurum, ne socios fidei suae
poeniteret: Etruscorum prope diem eamdem fortu-*
6 *nam, quam Samnitium, fore.* Segnius tamen,

sa in Samnium esset] *omnisque Romanis*, pro *Romana vis*, Leid. 2. *Deinde versa in Samnium esset* edd. Rom. anni 1472. Parm. et Parvis. utraque, invitis omnibus scriptis, quorum plerique servant *aversa*, sed *adversa* legunt Voss. ambo, Leid. 2. Lovel. 1. 3. Portug. Gaertn. et Haverk. Male. V. ad 1, 40, 7. Praeterea *esset in Samnium* Haverk. Mox *occupationemque rebellandi pro occasione* Florent. a m. 1. Adscripsit etiam Salvin. qui hunc codicem cum editis contulit, τὰ *populi Romani* παρέλκειν. Deinde *per occasionem* Haverk.

§. 4. *A M. Atilio praetore in senatum introductae, querebantur, uri et vastari agros*] *ab M. Attilio praetore* Portug. Gaertn. et Haverk. *a M. Atilio pplo Ro.* Leid. 1. *a M. Atilio p°. r°.* Lovel. 1. V. ad 31, 10, 4. Hinc *in senatum traductae* Voss. 2. Sed prima syllaba vocis *introductae* absorpta est ab ultima litera vocis praecedentis. V. ad 5, 27, 6. quod supererat deinde nullo negotio in *traductae* mutari potuit. *Introducere* vero in hac re sollemne verbum est. 34, 57, 3. *Hae legationes a C. Scribonio praetore urbano in senatum introductae sunt.* (* 36, 35, 11.) 39, 33, 2. *Regum quoque eorum civitatiumque legatos in senatum introduxerunt.* c. 46, 6. *Legationes transmarinas in senatum introduxerunt.* et passim. Deinde *uri ac vastari* Voss. ambo, Leid. 2. Lovel. 1. 2. 3. Gaertn. et Haverk. *iri et vastari* Leid. 1. et Lovel. 4. *uti et vastari* Portug. Mox *ac finitimis Etruscis* Lovel. 4. *in finitimis Etruscis* Florent.

Quod desciscere a populo Romano nollent] *desistere a populo Romano nollent* Portug. neque aliter Gaertn. nisi quod insuper legat *ab populo Romano*. V. infra ad 30, 3, 5. *desciscere ab populo Romano nollet* Haverk.

§. 5. *Ut se a vi atque injuria communium hostium tutarentur*] *ut suam atque injuriam communium hostium* Haverk. *ut se vi atque injuria* Portug. *ut se ab vi atque injuria* Gaertn. *ut se a vi injuriaque* Lovel. 4. Paullo ante *Patres consultos* edd. Rom. anni 1472. et Parm. V. ad

quod ad Etruriam adtinebat, acta res esset, ni Faliscos quoque, qui per multos annos in amicitia fuerant, adlatum foret, arma Etruscis junxisse. Hu- 7
jus propinquitas populi acuit curam Patribus, ut feciales mittendos ad res repetendas censerent. quibus non redditis, ex auctoritate Patrum jussu popu-
li bellum Faliscis indictum est: jussique consules 8
sortiri, uter ex Samnio in Etruriam cum exercitu transiret. Jam Carvilius Volanam, et Palumbinum,
et Herculaneum ex Samnitibus ceperat: Volanam 9
intra paucos dies, Palumbinum eodem, quo ad mu-

6, 26, 4. Mox vero in verbis sequentibus §. 6. *fidei suae sic poeniteret*, addita voce, Portug. *fidei suae pertineret* Leid. 1.

§. 6. *Ni Faliscos quoque, qui per multos annos in amicitia fuerant*] *in Faliscos* Portug. *t Faliscos* Haverk. *ni Faliscos quique per multos annos* Leid. 2. *et Faliscos quoque, qui* Lovel. 2. Tum *in amicitiam fuerant* Portug. Sed v. ad 2, 14, 4. *in amicitia fuerint* Gaertn. Voces *in amicitia* desunt in Haverk. Paullo ante *quam ad Etruriam pertinebat, acta res est* Lovel. 2.

§. 7. *Feciales mittendos ad res repetendas censerent*] *ad res recipiendas* Harlej. Sed *res repetere* sollemnis in hac re locutio est, de qua v. Brisson. de Form. l. 4. p. 341. Tum *arcesserent* Voss. 2. *accerserent* Lovel. 3. Mox *bellum Faliscum indictum est*, pro *Faliscis*, Hearnii Oxon. L. 1. [*jussuque populi* Veith.]

§. 8. *Uter ex Samnio in Etruriam cum exercitu transiret*] *inter ex Samnio* Haverk. *utere ex Samnio* Lovel. 3. *uter ex Samnitio* Leid. 1. *uter ex Samnis* Gaertn. Deinde *in exercitu* Leid. 1. et *exieret* Lovel. 3.

§. 9. *Volanam et Palumbinum et Herculaneum ex Samnitibus ceperat*] *Vel etiam Paulumbinum* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. *Vel etiam et Palumbinum* Florent. et Leid. 1. *Velle etiam Palumbinum* Voss. 2. *Velle etiam et Palumbinum* Lovel. 3. *Velliam Palumbinum* Portug. et Gaertn. *Veliam Paulumbinum* Haverk. Neap. Latinii, et Hearnii Oxon. B. *Velam et Paulumbinum* Lovel. 2. *Vellam Palumbinum* Oxon. N. *Vellevam et Palumbinum* Lovel. 4. *Venetiam et Palumbinum* Klock. V. ad cap. praec. §. 9. Tum *Herculanium* Lovel. 2. *Herculanum* Lovel. 4. Eaedem fere varietates in trium illarum urbium nominibus in verbis proximis obcurrunt. Praeterea *signis collatis*, pro *ex Samnitibus*, Voss. 2. quod ex seq. §. male huc translatum est. *et ceperunt* Leid. 1. Verbis sequentibus *inter paucos dies* Haverk. V. ad 5, 27, 2. Hinc *eodem die*, *quo* Portug. Gaertn. Haverk. et Hearnii Oxon. B.

10 ros accessit. Ad Herculaneum bis etiam signis conlatis ancipiti proelio, et cum majore sua, quam hostium, jactura dimicavit. Castris deinde positis, moenibus hostem inclusit. obpugnatum oppidum
11 captumque. In his tribus urbibus capta aut caesa ad decem millia hominum: ita ut parvo admodum

§. 10. *Bis etiam signis conlatis ancipiti proelio*] *Tò bis* deficit in Voss. utroque, Leid. [Lov.] 1. 2. 3. 4. Port. Gaertn. Haverk. Exc. Pithoei, et Hearnii Oxon. N. L. 2. et C. ejus loco *ex Samnitibus* praefert Leid. 1. contrario errore, ac modo ad verba praecedentia ex Voss. 2. notavimus. In sequentibus *hostium dimicavit jactura* Lovel. 2. Verba autem *jactura dimicavit. Castris deinde positis, moenibus hostem* omisit scriba Lovel. 3. deceptus similitudine vocum *hostium* et *hostem*. [*moenibus hostes* Veith.]

§. 11. *In his tribus urbibus capta aut caesa ad decem millia hominum*] Praepositionem *ad* omisit Cl. Jac. Gronovius in ed. majore, quae cum variorum notis prodiit; verum sine dubio operarum errore: non tantum enim ipse voculam illam servavit in ed. minore, quae circa idem tempus excusa est, sed eamdem etiam defendunt omnes, quibus usus sum, codd. Joh. Clericus tamen errantes typographos improvide secutus est: Gronovius enim errorem commissum ad calcem notare neglexerat. Praeterea *ad XX. millia hominum* Lovel. 2. *ad quadraginta millia hominum* Gaertn. et Haverk. [Veith.] *ad XL. millia hominum* Portug. et Hearnii Oxon. B. C. ac N. cujus tamen ultimi margo *ad X. millia* exhibet. Ceterum verba *oppidum captumque. In his tribus urbibus capta aut* negligentia librarii desunt in Portug.

Ita ut pavore admodum plures caperentur] Exemplaria vetera *ut parvo admodum*. GELEN. Vet. lib. *parvo admodum numero plures*. SIG. Pall. duo *ita ut parvo admodum plures*. GEBH. Gelenii codex, duo Pall. Voss. Chifl. alii, *ut parvo admodum plures*. Sigonius cum suo, *ut parvo admodum numero plures*. Ubi se manifesto prodit aliena manus. Nam Livius dixit *parvo plures*, ut alii *aliquanto plures, multo plures, nimio plures*. Plinius 2, 67. *Circa Caspium quoque multa Oceani litora explorata, parvoque brevius, quam totus, hinc atque illinc Septentrio eremigatus*. Gellius 13, 2. *Accius tunc haud parvo junior*. et c. 18. *Non brevi antiquior*. J. FR. GRON. *ita ut paullo admodum plures* Hearnii Oxon. N. qui in margine praefert, *ita ut parvo admodum numero plures*. *parvo* et *paullo* confundunt etiam scribae apud Ovidium 6. Metam. 327. ubi v. N. Heinsium. *ita ut parvo admodum numero plures* similiter legunt Portug. Gaertn. Haverk. et apud Doujatium Memmian. *ita ut pavore admodum plures* Lovel. 4. *ita ut parvo admodum plures* Voss. uterque, Leid. uterque, Lovel. 1. 4. Harlej. Florent. et Klock. *ita ut parvo plures* Lovel. 3. Librarii, qui *parvo admodum numero plures* dederunt, sup-

plures caperentur. Sortientibus provincias consu-
libus, Etruria Carvilio evenit secundum vota mili-
tum, qui vim frigoris jam in Samnio non patieban- 11
tur. Papirio ad Saepinum major vis hostium resti- 12
tit. saepe in acie, saepe in agmine, saepe circa
ipsam urbem adversus eruptiones hostium pugna-

plendum putarunt, quod Livius omiserat. Similiter *parvo post*, pro parvo tempore post, dixit Plinius 16, 25. *parvo distare*, pro parvo spatio distare, 5, 11.

Etruria Carvilio evenit] *advenit* Voss. 2. Leid. 1. et Lovel. 2. ac 3. Male. V. ad 5, 12, 6. Mox *jam* deficit in Lovel. 2. *non* in edd. Rom. anni 1472. et Parm. et ita fere Klock. qui legit *in Samnio potiebantur*. Sed, particulam negantem servandam esse, docent, quae notantur supra ad 4, 18, 2.

§. 12. *Papirio ad Sepinum major vis hostium resistit*] *Papirium ad se purum* Lovel. 3. *Papirio ad Sepianum* Portug. et Haverk. *Papirio ad Cepianum* Gaertn. *Papirio ad Sapinum* Harlej. V. capite praec. §. 9. Deinde *vis* exsulat a Voss. 2. Hinc *obstitit* Harlej. *restitit* Voss. uterque, Leid. 2. Florent. Klock. Lovel. 1. 2. 3. 4. Portug. Hearnii Oxon. N. B. C. et edd. omnes usque ad J. Fr. Gronovium, qui *resistit* substituit; quum autem mutationis rationem in notis non reddiderit, incertum est, utrum ita legi voluerit, an vero operae typographorum aberrarint. Certe *resistit* vix superest in Leid. 1. Gaertn. et Haverk. Hinc priorem lectionem revocavi.

Saepe in acie, saepe in agmine, saepe circa ipsam urbem adversus eruptiones hostium pugnatum] Quid si abjiceretur utraque praepositio, fieretque *acie, agmine*? At aliter quoque Vellejus Paterculus loquitur l. 2, 47. pr. GRUT. Verba Velleji sunt: *Pugnatum directa acie, saepe in agminibus, saepe eruptionibus.* ubi Gruterus praepositionem *in*, quod jam Lipsius monuerat, delendam conjicit, eamque hic etiam utroque loco abjiciendam repetit. Verum quemadmodum Cel. Burmanno, *in agminibus* apud Vell. defendenti, et, cum agmen duceret, in itinere, exponenti, adsentior; ita hic cum Grutero utroque loco praepositionem abesse mallem. Hic enim *in agmine* ita exponi nequit, licet id fecerit Sigonius ad verba sequentia: nam Papirius in obsidione Saepini haerebat, et iter non faciebat; sed notabit, non explicatis ordinibus distinctaque acie, ut Lipsius verba Velleji, sed abjecta praepositione *in*, intelligenda docuit, laudato etiam Livii loco ex 21, 57, 12. *Magis agmina, quam acies, in via concurrerunt.* Cui addo alia ex 29, 36, 4. *Cum Hannibale in ipso itinere tumultuario proelio conflixit. agminibus magis, quam acie, pugnatum est.* et 33, 9, 5. *Phalanx, quae venerat, agmen magis, quam acies, aptiorque itineri, quam pugnae.* Ceterum voces *saepe in acie* omittuntur in Lovel. 2. cujus erroris caussa fuit vocis *saepe* repetitio. V. ad 9, 11, 11. Deinde *circa urbem ipsam ad-*

tum: neque obsidio, neque bellum ex aequo erat: non enim muris magis se Samnites, quam armis ac
13 viris moenia, tutabantur. Tandem pugnando in obsidionem justam coëgit hostes: obsidendoque, vi at-
14 que operibus urbem expugnavit. itaque ab ira plus caedis editum, capta urbe: septem millia quadrin-

versus hostium legit Gaertner. *circa urbem ipsam* etiam Portug. et Haverk. *pugnatum est*, addita ultima voce, Lovel. 4.

Neque obsidio, neque bellum ex aequo erat] Haec verba quid sibi velint, et an integra, vix equidem intelligo. GLAR. Papirius, inquit, ad Sepinum difficilius bellum gessit. Etenim saepe in acie, saepe in agmine, saepe circa ipsam urbem adversus eruptiones hostium pugnavit. Neque vero aut obsidendi, aut dimicandi facilis et expedita ratio erat, quod Samnites non minus acriter armis moenia sua defenderent, quam ipsi se muris tutarentur. Quod autem aït *in agmine*, in itinere faciendo intelligit. Haec dixi, quia Glareanus vitium subesse suspicatur sine causa. †. „Glareanus dubitat: at apud Si„gonium ne dubitare quidem o„portet." †. SIG. Ut haec verba cadunt, putes inclinatum fuisse statum, et Romanos quodammodo inferiores, secus atque docuit eventus. Dein subsequens ratio non evincit, iniqui aliquid fuisse Romanis, sed fortius se gessisse defessos, quam solent, qui hanc fortunam subierunt, et tantum non, ut qui vallum scindunt, et campo se committunt. Itaque valde placet, quod in unico video Florentino: *neque obsidio, sed bellum ex aequo erat*: Non jam videbantur obsideri, sed in campo pares cum paribus congredi. J. FR. GRON. *ne obsidio, nec bellum ex aequo erat* Lovel. 2. *nec obsidio, nec bellum ex quo erat* Lovel. 1. neque aliter Lovel. 3. nisi quod ultima vox *erat* cum decem sequentibus neglegentia librarii omittatur. *nec obsidio, nec bellum ex aequo erant* Lovel. 4. *nec obsidio, nec bellum ex aequo erat* Voss. uterque, Leid. uterque, Gaertn. Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. N. et L. 2. Mihi etiam inprimis placet, quod Gronovius ex Florent. laudavit. Mox *armis et viris* Voss. 2. Portug. Gaertn. et Haverk. Hinc *tuebantur*, pro *tutabantur*, Lovel. 2. V. ad 28, 20, 1.

§. 13. *Tandem pugnando in obsidionem justam coëgit hostes: obsidendoque*] *Tam pugnando*, id est *Tamen*, Leid. 1. V. ad 22, 2, 11. *Tandem repugnando* Lovel. 2. Tum *obsidendo*, omissa particula connectente, Lov. 3. *possidendoque* Gaertn. Hinc *opibus urbem expugnavit* idem Gaertn. V. ad 8, 16, 4. *operibus urbem oppugnavit* Lovel. 1. a m. 1. V. ad 21, 57, 6.

§. 14. *Septem millia quadringenti caesi*] *VII. XL* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. et Portug. *septem millia quadraginta* Gaertn. et Haverk. *unde CCCC* Lovel. 3. *septem millia CCC* plures ex edd. principibus. Tum *caesi* exsulat a Leid. 1. et Lovel. 3. ac 4. *caesa* habet Voss. 2. *septem millia quadringenti capti* Lovel. 2. Paullo

genti caesi: capta minus tria millia hominum: praeda, quae plurima fuit, congestis Samnitium rebus in urbes paucas, militi concessa est.

XLVI. Nives jam omnia oppleverant, nec durari 1
extra tecta poterat; itaque consul exercitum de Samnio deduxit. Venienti Romam triumphus omnium 2

ante *ita ab ira*, pro *itaque*, Gaertn. V. ad 21, 53, 7. Sed vox illa deficit in Harlej. et ed. Mediol. anni 1480.

Capta minus tria millia hominum] *capta minus trium millium* Portug. *minus tribus mil. caesi* Lovel. 2. *capta minus tribus millibus* Lovel. 4. Sed v. supra hoc lib. ad c. 37, 3. *hominum millia* Lovel. 3. Vox *hominum* non adparet in Lovel. 2. ejus autem loco *hostium* praefert Hearnii Oxon. L. 2. V. ad 23, 37, 11.

Praeda, quae plurima fuit, congestis Samnitium rebus in urbes paucas] *Ex praeda, quae plurima fuit* Portug. *praedaque plurima fuit, congestis Samnitium rebus in urbes. praeda militi concessa est* Florent. a m. 2. et Lovel. 2. *praedaque plurima fuit, congestis Samnitium rebus in urbes. pauca militi concessa est* Lovel. 3. et 4.

§. 1. *Nives jam omnia oppleverant, nec durari extra tecta poterat*] *compleverant* Leid. 2. Lovel. 1. 2. et Hearnii Oxon. N. Male. Infra 22, 56, 4. *Adeoque totam urbem opplevit luctus, ut sacrum anniversarium Cereris intermissum sit.* Deinde *nec habitari* Harlej. et edd. principes usque ad Aldum, qui *durari* substituit. Recte. Supra 5, 6, 4. *Ut, hiemem unam durare in castris non possint.* 38, 7, 13. *Vix durare quisquam intus poterat.* V. Passer. ad Prop. 1. el. 6, 11. *nec durare* est in Klock. Tum *extra poterat*, media voce omissa, Leid. 2. *extra castra tecta poterant* Lovel. 4. a m. 1. *extra tecta castra poterant* a m. 2.

Consul exercitum de Samnio deduxit] *consules exercitum de Samnio deduxere* Lovel. 4. Male. Unus enim tantum deduxit Papirius, Carvilius in Etruria bellum gerebat. *consul exercitum de Samnio duxit* Leid. 1. *consul exercitum ex Samnio deduxit* Gaertn. Livium τῷ *deducere* modo praepositionem *ex*, modo *de* addidisse, patet ex exemplis, quae laudantur ad 6, 26, 8. Servandum igitur nunc *de Samnio*, in quod reliqui conspirant. *de Samnio exercitum* Harlej. omnesque editi usque ad Cel. Jac. Gronovium, cui ordinem verborum ita, ut nunc editur, mutanti favent reliqui scripti.

§. 2. *Venienti Romam triumphus omnium consensu est delatus*] Quaedam supersunt loca, ex quibus colligendum videtur, senatum non petentibus summis ducibus ultro triumphum decrevisse. Ita quum supra refertur 2, 47, 10. M. Fabium senatui *triumphum decernenti* respondisse, se publico privatoque deformem luctu lauream non accepturum, antea triumphum non petiisse videtur: ut nec Marius, *triumphum oblatum*, donec et Cimbros vinceret, differens, et quum pro

consensu est delatus. triumphavit in magistratu, insigni, ut illorum temporum habitus erat, triumpho.
3 Pedites equitesque insignes donis transiere, ac transvecti sunt: multae civicae coronae, vallaresque, ac
4 murales conspectae. Inspectata spolia Samnitium:

duobus triumphis, qui obferebantur, uno contentus esset: quod utrumque refert Auct. Epit. Liv. 68. V. etiam Plutarch. in Mario p. 419. et 421. Huc etiam referri posset, Caesari *triumphum* amplissimum *delatum* esse, teste Cic. 8. ad Attic. ep. 4. post epistolam 11. et epist. 12. nisi Cl. Dukerus, qui locum priorem Cic. observavit, simul censeret, tum alia tempora reipublicae fuisse. Si nihilominus *triumphus delatus*, et quidem *delatus omnium consensu*, displiceat, neque huic tempori convenire videatur, nihil propius nunc video, quam ut *triumphus omnium consensu est decretus* legamus. *Decernere* enim in hac re saepissime Livio usurpatur. Quum tamen Msti nihil mutent, mihi prior sententia magis probatur.

Triumphavit in magistratu] *in majestate* Lovel. 2. 4. Gaertn. Haverk. et Hearnii Oxon. N. 1. B. ac C. id etiam pro varia lectione in margine exhibet Voss. 1. Contrario modo errarunt librarii, *magistratus*, pro *majestatis*, exhibentes, supra 4, 48, 7.

§. 3. *Pedites equitesque insignes donis transire, ac transvectis multae civicae*] Lege et distingue, *Pedites equitesque insignes donis transiere, ac transvecti. multae civicae* etc. GELEN. Vet. lib. *transvecti sunt.* SIG. *Pedites equites insignes donis* ἀσυνδέτως Haverk. sed solus; qui etiam cum Lovel. 3. *transire* legit, quod ex editoribus primus recepit Aldus. Sed recte *transiere* reduxit Gelenius. Pari modo quorundam codd. librarii lapsi erant supra 4, 21, 8. Multa similia v. ad 45, 2, 7. Deinde *at transvectis multae civicae* Voss. 2. *ac transvectis multae civicae* Lovel. 3. et edd. Rom. anni 1472. Parm. Ald. et quaedam aliae. *ac transvectae multae civicae* Lovel. 2. *ac transvectae sunt multae civicae* Gaertn. et Haverk. *ac transvecti. multae civicae* Voss. 1. Leid. ambo, Lovel. 1. 4. Harlej. Florent. Klock. [Veith.] Hearnii Oxon. N. L. 2. C. Exc. Pithoei, et edd. Mediol. anni 1480. Tarvis. utraque, et aliae usque ad Aldum. *ac transvecti sunt. multae civicae* unus meorum Portug. Sigonii vet. lib. consentiens. Quum autem saepe *τὸ sunt* per unicam literam *s* exprimeretur, facile a librariis, quid ea indicaretur, nescientibus omitti potuit; saepe etiam adcrevit voci praecedenti, atque ita hic *transvectis* datum est. V. ad 45, 17, 6. Mox *vallares atque murales* Lovel. 3. *vallares ac mulares*, transpositis literis, Lovel. 1. a m. 1. et Leid. 2. in contextu, altera lectione margini adjecta. *vallares ac murabiles* Voss. 2.

§. 4. *Inspectata spolia Samnitium: et decore ac pulchritudine*] *Inspecta spolia* Portug. Gaertn. et Hearnii Oxon. B. Sed de hoc errore supra dictum est hoc lib. c. 37, 2. Tum *decore ac pulchritudine*, *τῷ et* omisso, Voss. 2. et Lovel. 3. *et decore et*

et decore ac pulchritudine paternis spoliis, quae nota frequenti publicorum ornatu locorum erant, comparabantur. nobiles aliquot captivi, clari suis patrumque factis, ducti. Aeris gravis transvecta vicies centena et ad triginta tria millia. id aes

pulchritudine Lovel. 4. *et decora pulchritudine* Leid. 1. *et decorem et pulchritudinem* Gaertner. *et decorem ac pulchritudinem* Klock. Haverk. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. quod exponi poſſet, quod ad decorem et pulchritudinem adtinet. V. Cl. Perizon. ad Sanctii Min. 2, 5. p. 185. Sed praeſtat vulgatum, reliquorum codicum auctoritate nisum. Mox *nota* non adparet in Voſſ. 2. nec *quae nota* in Lovel. 3. *locorum* etiam deeſt in Voſſ. 2. pro quo *locum* legit Leid. 1. *loco* Lovel. 3.

Nobiles aliquot captivi, clari suis patrumque factis, ducti] Peſſime *captivis clari sui spatiumque factis ductis* Voſſ. 1. *nobiles aliquos captivis* Florent. *nobiles aliquot captivis* Lovel. 4. *nobiles aliquanti clari* Klock. Tum *factis ductis* Voſſ. 1. Leid. 2. et Lovel. 1.

§. 5. *Aeris gravis transvecta vicies centum millia, et auri triginta tria millia. id enim redactum*] Beavit aerarium suo mendacio scriba. Sincera lectio: *Aeris gravis transvecta vicies centum millia, quingenta triginta tria millia. id aes redactum.* GELEN. Legendum puto *et auri mille triginta tria.* sequitur enim *pondo.* idque eam potiſſimum ob cauſſam, quod ea tempeſtate rarum eſſet aurum, et summae nimium excrescerent. Nisi quis tantum auri contendat fuiſſe, quantum in moneta facerent (ut cum vulgo loquamur) triginta tria millia pondo. Semel ita locutum puto Livium l. 1, [55.] de pecunia ex Pometiae urbis praeda a Tarquinio seposita. Triginta tria millia pondo argenti facerent 330000 coronatorum; cum totidem auri pondo ingentem summam nempe 3696000 coronatorum, ex unius tum urbis praeda haudquaquam sperandam. Scio, quosdam aliter legere: sed cuique sua sit conjectura. Atque haec in primam decadem. Quod si hic annus eſt ab urbe condita CDLX. perfectus, et bellum secundum Punicum, quod tertia describitur decade, decimo octavo demum anno finitum eſt: denique bellum Macedonicum, quod quarta deinde sequitur decade, coepit anno ab urbe condita DLIV. ut in loco oſtendemus luculentis rationibus, certe decados sequentis anni fuerunt LXXV. Sed haec ab initio noſtrarum annotationum latius prosecuti sumus. GLAR. Vet. lib. *Aeris gravis magna vis transvecta, vicies centies millies, et quingenta triginta millia.* Sic etiam 26, [47, 7.] *Et auri argentique relata ad imperatorem magna vis.* SIG. Quum legeretur *Aeris gravis transvecta vicies centum millia, et auri triginta millia,* Gelenius fecit, *vicies centum millia quingenta triginta tria millia.* Poſtea Sigonius *Aeris gravis magna vis transvecta, vicies centies millies et quingenta triginta tria millia.* Sed primum τὰ *magna vis* nullis in fidis libris. Dein summa eſt immanis, et tunc nullo ex triumpho spe-

redactum ex captivis dicebatur. argenti, quod captum ex urbibus erat, pondo millia trecenta triginta. omne aes argentumque in aerarium conditum.

randa. Ut enim decem libras demus denario, qui paullo post percussus est, et transmittamus, quod excurrit; *vicies centies millies* centena millia aeris efficiunt quadragies centies millies sestertium, decies centies millies centena millia denarium, centies millies centena millia Philippum. Ad quod quantum restat ditissimo L. Aemilii de Macedonia triumpho? Hoc igitur omisso, ex Gelenii et Sigonii lectione fabricati sunt, quod vulgo editur, et explicat Lipsius Admir. 2, 8. nostrae pecuniae 25330. Philippos. Nec male, si recte se habet is numerus. Sed quem non offendat bis positum *τὸ millia*? Deinde *vicies centena et quingenta*? prorsus puerilis est haec loquendi ratio; pro qua Livius dixisset *vicies quinquies centena triginta tria millia*. Denique ista *quingenta* non sunt conspicua in membranis nostris. Pal. qui plerumque secundas facit Sigoniano, *Aeris gravis vis transvecta vicies centies milies, aurique triginta milia pondo*. Nihil sani. Duo meliores: *Aeris gravis transvecta vicies C. mille et ad XXXIII. mil.* Thuan. *Aeris gravis transvecta vicies centum milia et ad triginta tria milia*. Helm. *Aeris g. tr. vicies centum millia et ad triginta tria mil.* Vossianus *Aeris g. tr. vigies C. ad XXXIII.* Unde videtur scribendum *Aeris gravis transvecta vicies centena et ad triginta tria millia*. Qui sunt denarii ducenta tria millia trecenti, Philippi viginti millia trecenti triginta. Cui satis quadrat numerus in argento tredecim millium trecentorum Philippum, quem recte collegit etiam Lipsius. *Ad*, id est circiter, plus minus. J. FR. GRON. Hic etiam admodum variant codices nostri aliorumque. *Merces C mille et XXXIII millia* legit Hearnii Oxon. L. 1. *Aeris gravis transvecta vicies centum mille et triginta tria millia* Lovel. 4. cum edd. Rom. anni 1472. et Parm. *Aeris gravis travecta viciniies centum mille et triginta tria millia* Leid. 1. *Aeris gravis transvecta viciniies centum millia et XXXXIII. M. L.* Florent. *Aeris gravis magna vis transvecta vicies centies millies aurique triginta tria millia pondo* Portug. *Aeris gravis vis transvecta vicies sexies millies aurique millia pondo* Gaertn. *Aeris gravis vis transvecta vicies centies mille aurique triginta tria millia pondo* Haverk. *Aeris gravis transvecti vicies centies millies aurique XXXIII. millia pondo* Hearnii Oxon. B. *Aeris gravis vicies centum mille et auri XXXIII.* ejusdem N. *Summa aeris gravis transvecti vicies centum mille et auri XXXIII. mil.* ejusdem L. 2. C. et ex meis Lovel. 2. *Aeris gravis transvecti vicies centum millia et auri triginta tria millia* Harlej. cum ed. Mediol. anni 1480. utraque Tarvis. pluribusque aetate proximis. *Aeris gravis transvecti vicies centum millia et a. XXXIII. mill.* Klock. *Aeris gravis transvecti vicies emille et ad triginta tria millia* Lovel. 3. *Aeris transvecti vicies centies mille et ad triginta tria millia* Voss. 2. *Aeris gravis transvecti vicies centum*

tum. Militibus nihil datum ex praeda est. auctaque 6
ea invidia est ad plebem, quod tributum etiam in stipendium militum conlatum est: quum, si spreta gloria fuisset captivae pecuniae in aerarium inla-

millia et ad XXXIII. millia Exc. Pithoei. *Aeris gravis transvecti vigies C. ad XXXIII.* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. [*Aeris gravis transvecta summa decies centum mille et auri triginta tria millia* Veith.] Doujatius legendum censet ex codice Thuan. apud Gron. *Aeris gravis transvecta vicies centum millia et ad triginta millia.* Verum, praeterquam quod Gronov. ex cod. illo laudet *triginta tria millia*, nemini etiam probabit genus loquendi *vicies centum millia.* Idem tamen recte, omnem *auri* mentionem, jam antea a viris doctis damnatam, ab hoc loco alienam esse, novo hoc argumento docuit, quod, quum mox *omne aes argentumque in aerario conditum* dicatur, *aurum* omittatur. Gronovius ipse 2. de Pecun. vet. 5. lectionem Gelenii, duabus tantum vocibus *centena millia*, quas ex glossemate marginali in contextum inrepsisse putabat, ejectis, probavit ac legit *Aeris gravis transvecta vicies et quingenta triginta tria millia.* quam conjecturam firmare potest Klock. ejectis iisdem duabus vocibus, et numeri quingenarii nota in *a* corrupta, ut saepe evenisse supra vidimus hoc libro ad c. 29, 17. Postea tamen probat etiam conjecturam, quam hoc loco proposuit, eamque priori praeferendam esse docent plures Msti, illud *ad* servantes, ut et illi, qui *τὸ auri*, ex *ad* vel *a* formatum ab inscitis librariis, exhibent. *Ad* autem pro circiter numeralibus jungi, supra vidimus hoc lib. c. 17, 8. Neque sine exemplo esse putemus, eam vocem mediam inter numerum majorem et minorem interponi. Ita enim est apud Senec. Ep. 95. *Quatuor pondo et ad selibram fuisse ajebant.*

Id aes redactum ex captivis dicebatur] Ita Gelenius ad verba praecedentia emendavit, ut plerique praeferunt codd. et ante eum receperunt edd. Mediol. anni 1480. 1505. et forte quaedam aliae. sed *id est redactum ex captivis ducebatur* legit Lovel. 4. *id redactum* Lovel. 2. *id eas redactum*, transpositis literis, Lovel. 3. *idem ad eas redactum* Voss. 2. *idem id eas redactum* Leid. 1. Sed illud *idem* natum videtur ex *idē*, id est *id enim*, ut praefert etiam Harlej. atque ita in illis codd. duae diversae lectiones a librariis junctae sunt. Tum *ex captivis* ignorat Voss. 2. Hinc *diceretur* legit Florent.

Argenti, quod captum ex urbibus erat, P. M. CCCXXX.] *argentum quod captum* Leid. 2. Portug. et Hearnii Oxon. B. *argentique captum* Lov. 3. Hinc *ex urbibus* deficit in Lov. 4. [In textu ad marginem exemplaris sui Drakenborchius notavit: immo *mille*, non *millia*] Deinde *erat P.M. a. CCCXXX* Florent. *erat pondo ad M. CCCXXX.* Hearnii Oxon. N. qui *erat pondo auri M.* in margine habet. *erat p. a. CCCXXX* Klockian. Voss. 1. Leid. ambo, et Lovel. 1. *erat P. ad CCCXXX* Voss. 2. et Lovel. 3. *erat millia CCCXXX* Lovel. 4. *erat pondo CCCXXX* Lovel. 2. *erat pondo CCCXXX milium* Portug. et Haverk. *erat*

tae, et militi tum dari ex praeda, et stipendium
7 militare praestari potuisset. Aedem Quirini, quam in ipsa dimicatione votam apud neminem veterem auctorem invenio, (neque, Hercule, tam exiguo

pondo trecentorum triginta millium Gaertn. *erat pondo M. CCCXXX millium* Hearnii Ox. B. *erat ad CCCXXX millia* Harlej. et edd. Aldo priores. [*pondo trecenta triginta* Veith.]

§. 6. *Auctaque ea invidia est ad plebem, quod tributum etiam in stipendium militum conlatum est*] *actaque ea invidia est* Voss. 2. Leid. 1. et Lovel. 2. V. ad 21, 61, 4. *aptaque ea invidia est* Lovel. 3. *auctaque invidia est* Leid. 2. *auctaque eo invidia est* Portug. Gaertn. et Haverk. *auctaque invidia est ea* Harlej. et edd. principes usque ad Aldum. Tum *in stipendium collatum est*, omissa media voce, Leid. 2. Lovel. 1. et Hearnii Oxon. B. et N. in quo tamen ultimo in margine adscripta fuit. *in stipendium est collatum* Portug. Gaertn. et Haverk. *in stipendium militum est collatum* Voss. 2. *in stipendium collatum est militum* Lovel. 3. *conditum in stipendium militum collatum est* Lovel. 4.

Et militi tum dari ex praeda, et stipendium militare praestari potuisset] MSS. *et militdiu dari.* Lego *et militi donativum dari ex praeda.* V. Stewechium ad Vegetii 2, 7. et 20. Pamel. ad Tertull. de Corona mil. 1. num. 2. 4. 6. Adde eundem Tertull. de Praescript. advers. haeret. 12. de Resurrect. carn. 47. et l. 10. D. de re milit. KLOCK. *et militi dari* Lovel. 4. et Hearnii Oxon. C. *et militem dari* Leid. 1. et Lovel. 2. *et militibus dari* Voss. 2. et Lovel. 3. *et militum collatum est dari* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. sed voces *collatum est* ex praecedentibus perperam repetitae sunt. *et militum collatum dari* Portug. et Gaertn. *et militum collatio dari* Haverk. Neque placet Klockii conjectura *et militi donativum dari.* Vocabulum enim *donativum* posterioris aevi fuisse videtur. Certe a Livio usurpari non memini. Tum *praestare potuisset* Voss. uterque, Leid. 1. Florent. Lovel. 2. 3. Port. Gaertn. Haverk. et Hearnii Oxon. N. B. et C. *praestare potius. sed aedem* Leid. 2. et Lovel. 1.

§. 7. *Aedem Quirini, quam in ipsa dimicatione votam apud neminem veterem auctorem invenio*] Hanc a patre ejus votam, ab ipso dedicatam, etiam tradit Plinius 7, 60. Salmasius ad Solin. p. 457. scribit, Papirium Cursorem consulem fuisse, et aedem Quirini dedicasse A. V. CCCCLXXV. ac *tredecim* (ita enim in Plinio legit pro *undecim* et *duodecim*, quae ibi in edd. sunt) annis post Romanos cum Pyrrho bellavisse. In his omnino vel festinanter scribentis, vel operarum typographicarum error est. Non enim ignorare poterat, hunc consulatum Papirii in annum urbis CCCCLX. secundum Fastos incidisse. Nec scio, quid sit, quod ad Plinium adnotat Harduinus, non licere divinare, quibus auctoribus Salmasius probare queat, bellum cum Pyrrho initum anno modo CCCCLXXV. Nam hoc non dicit Salmasius, verum tredecim annis post A. V. CCCCLXXV. cum Pyrrho bellatum esse. DUK. Le-

tempore perficere potuisset) ab dictatore patre votam, filius consul dedicavit, exornavitque hostium spoliis. quorum tanta multitudo fuit, ut non tem- 8
plum tantum forumque his ornaretur; sed sociis

ctio haec, quae nunc vulgo circumfertur, Aldum auctorem habet. Ante eum ita edebatur: *Aedem Quirini dedicavit, quam in ipsa dimicatione votam apud neminem auctorem veterem invenio, neque hercules tam exiguo tempore perficere potuisset: ab dictatore patre votam filius consul dedicavit, exornavitque hostium spoliis.* Hearne hic nihil ex codd. suis notavit: at meorum nullus Aldo consentit, qui contra veterum edd. lectionem tantum non probant, et non nisi in paucis in diversa abeunt. Omnes enim, periodum unam in duas dividentes, legunt *Aedem Quirini dedicavit, quam* etc. Sed deinde, mutata verborum serie, *veterum invenio auctorem* legunt Voss. 1. et Lovel. 1. *veterem auctorem invenio* Florent. Voss. 2. Leid. 1. Lov. 2. 3. 4. Port. et Haverk. *veteru auctorum invenio* Gaertn. *invenio auctorem*, voce *veterem* omissa, Leid. 2. Praeterea *Hercule*, ut Aldus dedit, omnes retinent. V. ad 7, 11, 1. Denique *sed ab dictatore patre*, addita prima voce, est in Portug. Gaertn. et Haverk. *sed a dictatore patre* in Lovel. 2. Alibi Livium in parvas periodos orationem concidere, quam unica serie continuare, maluisse, infra videbimus ad 21, 36, 4. Neque, vocem *dedicavit* paucis interpositis repeti, mirum videbitur post illa, quae notavi ad 1, 3, 9. Fateor tamen, hic, nescio quare, magis placere lectionem Aldi; quem quum codd. suos secutum esse verisimile sit, in contextu nihil mutavi, et meorum dissensum adnotare satis habui. Ceterum templum hoc Quirini a *Carvilio* consule dedicatum, et Samnitium spoliis exornatum, auctoritate Livii tradit Marlian. in Topogr. urb. Rom. 3, 6. a *Papirio dictatore resartum* fuisse refert Borich. in Antiqua U. R. facie c. 9. quos diligentius inspectus Livius docere potuisset, *Papirium consulem dedicasse* templum Quirini. Nuper etiam Cel. Montfauconius templum, in honorem Quirini sive Romuli post ejus obitum fundatum, in praestantiorem formam a L. Papirio consule deductum fuisse testatus est in Diar. Ital. c. 14. p. 195.

§. 8. *Tanta multitudo fuit, ut non templum tantum forumque his ornaretur*] *pulcritudo fuit* Lovel. 2. Sed male. Non enim *pulchritudinis*, sed *multitudinis*, argumentum est, quod non tantum templo et foro in urbe Roma, sed et templis ac locis publicis apud socios et colonos finitimos exornandis suffecerint. Dein *templum forumque tantum his ornaretur* Lovel. 3. *templum tantum forum bis ornaretur* Haverk. *templum tantum forumque hornaretur* Voss. 2. *templum tantum forumque ornaretur* edd. Rom. anni 1472. ac Parm. *templum tantum forumque his ornarentur* Lovel. 4. quod probari posset, si plurium codd. auctoritas accederet. V. supra ad 1, 31, 7.

Sed sociis etiam colonisque finitimis] *locis etiam colonisque* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 2. 3. Portug. Gaertn. et edd. Rom. an-

etiam coloniisque finitimis, ad templorum locorum-
9 que publicorum ornatum, dividerentur. A trium-
pho exercitum in agrum Vescinum, quia regio ea
10 infesta ab Samnitibus erat, hibernatum duxit. In-
ter haec Carvilius consul, in Etruria Troïlium pri-
mum obpugnare adortus, quadringentos septuagin-
ta ditissimos, pecunia grandi pactos, ut abire inde

ni 1472. ac Parm. (* neque aliter Pall. tres apud Gronov. priori ed. notarum.) Hinc *finitumis* Florent. V. ad 4, 3, 4. Mox, pro *publicorum*, Leid. 1. praefert *supplicorum*. Lovel. 2. a m. 1. *supplicium*.

§. 9. *A triumpho exercitum in agrum Vescinum*] *Ab triumpho* Florent. Voss. 1. Portug. Gaertn. et Haverk. Et ita dare voluisse videtur librarius Leid. 1. qui tamen per errorem *Ad triumpho* scripsit. Hinc *exercitum* deficit in Leid. 2. et Lovel. 1. in quo posteriore etiam voces *A triumpho* et *in agrum Vestinum* tantum in margine leguntur. Deinde *in agrum Vestinum* etiam Voss. ambo, Leid. 1. Lovel. 4. Portug. Harlej. Haverk. Hearnii Oxon. N. C. et vett. edd. V. ad hujus lib. c. 20, 1. *in agrum Vestini in qua regio* Lovel. 3. *in agrum Vastinum* Lovel. 1.

Regio ea infesta ab Samnitibus erat] *infestata a Samnitibus erat* Voss. 2. Similiter variant scripti supra hoc lib. c. 21, 10. Plura v. ad c. 37, 2. Sed nihil mutandum. *Infesta* enim est infestata. Ita 39, 1, 5. *Itinera ardua, angusta, infesta insidiis*. Ubi plura notantur.

§. 10. *In Etruria Troïlium primum obpugnare adortus*] *Trossulum* Plinius 33, 2. SIG. *Trossili* meminit Plinius 33, 2. quod an idem fuerit cum nostro, viderint geographiae studiosi. GRUT. *Troïlum* Flor. Voss. 1. Leid. ambo, Lovel. 1. 2. 4. Harlej. Haverk. Hearnii Oxon. L. 2. B. C. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. *Troïllum* Portug. et Gaertn. *Toïlum* Voss. 2. et Lovel. 3. *Trolum* Hearnii L. 1. *Trossulum*, ut Sigonius scribendum conjecit, probat etiam Cluver. 2. Ital. Ant. 3. p. 562. *Trossillum* vel *Trossulum* etiam Doujatius legendum conjicit.

Quadringentos septuaginta ditissimos, pecunia grandi pactos] *trecentos septuaginta ditissimos* edd. vett. nisi quod Mediol. anni 1480. insuper dederit *dimissos*. sed *quadringentos* primus dedit Aldus; eique consentiunt omnes scripti. [*quadringentos sexaginta* Veith.] Tum *pecunia grandi pactus* Leid. 1. V. ad 24, 49, 7. Mox *permisit*, pro *dimisit*, Lovel. 4.

§. 11. *Ceteram multitudinem oppidumque ipsum vi cepit*] *ceterum* Leid. 2. et Lovel. 1. Tum *oppidum ipsum cepit* Voss. 2. Leid. 1. et Lovel. 2. 3. ac 4. Sed vocem *vi* intercepit praecedentis vocabuli litera finalis, quale exemplum etiam supra habuimus 7, 32, 7. et infra 21, 57, 13. (* 38, 13, 4.) Contra, perperam additam esse a librariis ob eamdem li-

liceret, dimisit: ceteram multitudinem oppidumque 11 ipsum vi cepit. inde quinque castella, locis sita munitis, expugnavit. Caesa ibi hostium duo millia 12 quadringenti; minus duo millia capti. Et Faliscis pacem petentibus annuas inducias dedit, pactus centum millia gravis aeris, et stipendium ejus anni militibus. His rebus actis ad triumphum decessit, ut 13

teram ultimam proximae dictionis, supra vidimus ad 9, 31, 7. Mox *castella quinque*, trajectis dictionibus, Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 2. Portug. Gaertn. et Haverk.

§. 12. *Caesa ibi hostium duo millia quadringenti; minus duo millia capti*] Vet. lib. *capta*. SIG. *Caesa ibi hominum* Voss. 1. Leid. 2. Portug. et Haverk. V. ad 23, 37, 11. *Caesi ibi hostium* Gaertn. Hinc *duo millia CCC* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. *duo millia trecenta* Gaertn. Tum *minus duobus millibus* Portug. Gaertn. Haverk. et Hearnii Oxon. B. Male. V. ad 3, 64, 10. et hoc lib. c. 37, 3. Salvinius, qui cod. Florent. cum editis contulit, inter variantes lectiones ejus adscripsit, forte deesse vocem *plus*, ut sit *plus minus duo millia*. Male. Ita loco modo laudato hoc lib. c. 37, 3. *Capta amplius duo millia hominum, minus duo millia caesa.* cap. praec. *Septem millia quadringenti caesi: capta minus tria millia hominum.* et 24, 17, 6. *Plus tamen duo millia hostium eo die caesa traduntur: Romani minus quadringentis.* et saepius. Tum *capta* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 4. Portug. Gaertn. Haverk. et Hearnii Oxon. N. [Veith.] Utrumque in usu fuit. Verisimilius tamen est, librarios *capti*, quod in optimis superest, mutasse in *capta*, quam contra. V. ad 37, 39, 12. Neque mirum videri, aut displicere debet, Livium primo dixisse *Caesa*, mox *capti*. Nam ita et infra loquitur 44, 42, 7. *Caesa enim ad viginti millia hominum sunt; ad sex millia vivi in potestatem pervenerunt; et vagi e fuga quinque millia hominum capta.* Ceterum *Caesa ibi hostium duo millia capti*, reliquis omissis, Lovel. 2. a m. 1. Sed repetitio τῶν *duo millia* librario errandi caussa fuit. *Caesa ibi hostium duo millia, trecenti capti* in eodem cod. a m. 2. emendatum erat. *Caesa ibi hostium duo millia, cccc capti* praefert Hlock. [*Caesa ibi hominum duo millia quadringenta* Veith.]

Pactus centum millia gravis aeris, et stipendium ejus anni] *et pactus* Voss. 1. Gaertn. Haverk. et Hearnii Oxon. N. L. 2. ac B. *et pactus est* Leid. 2. et Portug. *pactus centum millibus* Lovel. 2. V. ad 24, 49, 7. Per notas *C. M.* scriptum fuisse videtur, quae quemadmodum reddendae forent, librarius adsequi non potuit. V. ad 25, 9, 16. Certe *pactus L gravis aeris* est in Lovel. 4. *pactus C gravis aeris* in Lovel. 1. *pactus est mill. gravis aeris* in Lovel. 3. Sed pro numeri centenarii nota *c̄* scriptum erat *ē*, quod librarius vertit in *est*.

§. 13. *Ad triumphum decessit,*

minus clarum de Samnitibus, quam collegae triumphus fuerit, ita cumulo Etrusci belli aequatum.
14 Aeris gravis tulit in aerarium trecenta octoginta millia: de reliquo aere aedem Fortis Fortunae de manubiis faciendam locavit, prope aedem ejus
15 Deae ab rege Ser. Tullio dedicatam. et militibus

ut minus clarum de Samnitibus] *haud minus clarum* Voss. 2. Lovel. 3. 4. et Hearnii Oxon. N. in margine: *ut minus clarus* Lovel. 2. et Hearnii C. Mox *triumphus fuerit*, pro *fuerat*, Leid. 1.

Cumulo Etrusci belli aequatum] *aequato* Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 4. Harlej. Hearnii Oxon. L. 1. 2. C. et primae edd. De origine hujus erroris v. ad 6, 3, 8. *aequatus* Lovel. 2. *aequat* Lovel. 3. *aequatum est* Florent. *comparatum* Portug. Haverk. et Hearnii B. *aequatum* primum adparuit in Ascens. annorum 1513. 1516. Mogunt. Paris. anni 1529. Frobenianis, et inde semper in recentioribus.

§. 14. *Aeris gravis tulit in aerarium trecenta nonaginta millia*] Ita constanter edd. sed ex codd. meis solus eam lectionem servat Harlej. *trecenta septuaginta millia* Gaertn. et Haverk. *CCCLXX millia* Portug. et Hearnii Oxon. B. *CCCLXXX* ejus N. cum Flor. *CCCLXXX millia* ejusdem L. 2. et C. cum Leid. 1. Lovel. 2. 3. et Klock. *trecenta octoginta millia* Voss. ambo. *trecenta et octoginta millia* Leid. 2. et Lovel. 1. *octoginta* igitur, de quo inter plerosque et optimos convenit, in contextum recepi.

De reliquo aere aedem Fortis Fortunae de manubiis faciendam locavit] *reliquo aere*, sine praepositione, Voss. uterque, Leid. uterque, Lovel. 1. 2. 3. 4. Portug. Gaertn. Haverk. et Hearnii Oxon. C. N. ac B. Tum *de manibus* Voss. 1. Leid. 1. et Lovel. 1. ac 3. *Deis manibus* Gaertn. et Haverk. Sed voces *de manubiis* per expositionem praecedentium *de reliquo aere* accipio, quasi dixisset, *de reliquo aere, id est, de manubiis. Manubias* autem intelligo illam partem praedae ex hoste devicto partae, quam imperator pro republica fortiter feliciterque administrata accipiebat, secundum Ascon. ad Cic. 1. in Verr. 59. et 60.

Prope aedem eidem Deae etc. *dedicatam*] Voss. duo, Rott. Flor. *ejus Deae*. J. FR. GRON. *eidem Deae* non alibi iterum, quam in Harlej. et quibusdam ex principibus edd. inveni: reliqui omnes, quibus concinunt Hearnii Oxon. N. B. L. 1. et 2. nec non edd. Rom. anni 1472. ac Parm. *ejus Deae*. Utrumque commode dici potest. V. supra ad 5, 23, 7. Aequum itaque est, ut eam lectionem, pro qua tot stant codices, in contextum recipiamus.

Ab rege Servilio Tullo dedicatam] *Ser. Tullio*. Plutarchus in libro de Fortuna Romanorum [p. 322.] cum multarum aedium Fortunae a Ser. Tullio dedicatarum meminerit, *Fortis* tamen *Fortunae* ab eo dicatae non meminit. De ea tamen scriptum est

ex praeda centenos binos asses, et alterum tantum centurionibus atque equitibus (malignitate collegae gratius accipientibus munus), divisit. Favor con- 16
sulis tutatus ad populum est L. Postumium legatum ejus: qui, dicta die a M. Cantio tribuno plebis, fugerat in legationem (ut fama ferebat) populi

apud Varronem 5. de lingua Latina [p. 47.] SIG. Quod scholio suo Sigonius praescripsit, in nulla obvium fuit editione, ut manus ejus aberrasse, et *Servio Tullo* dare voluisse videatur. Ita enim non tantum lapsi scripsere librarii Leid. 1. Lovel. 2. 4. Portug. Gaertn. Haverk. et Hearnii Oxon. B. L. 2. ac C. sed et edd. Aldi, Colon. Froben. et aliae.

§. 16. *Et alterum tantum centurionibus atque equitibus*] Observarunt viri docti, haec praemia pro portione stipendii dari solita, quod miles simplex, centurio duplex, eques triplex accipiebat. Hoc ex multis locis Livii ostendi potest, in quibus ita diserte scriptum est. V. 34, 52, 21. 37, 56, 6. 39, 5, 17. et c. 7, 2. 40, 43, 7. et c. 59, 2. 41, 7, 3. et c. 13, 7. 45, 40, 5. et c. 43, 7. Nec aliter accipienda videntur ea, ubi nulla centurionum et equitum mentione facta, solis militibus aliquid datum memorat: ut 28, 9, 17. 30, 45, 3. et 31, 20, 7. nam ex eo, quod militi datum dicit, colligi potest, quid centuriones et equites acceperint. Et fortassis idem sentiendum est de his, in quibus vel centuriones, vel equites praeterit, illos 34, 46, 3. *Militibus ex praeda divisit, in singulos septenos septuagenos aeris, triplex equiti.* hos 39, 7, 2. *Militibus quadragenos binos denarios divisit, duplex centurioni.* Sed Gronovius priore loco excidisse putat *duplex centurioni*: cujus sententia si placet, posteriori quoque addendum erit *triplex equiti*. Quod autem 33, 37, 12. legitur, *In pedites singulos dati octingenti aeris, triplex equiti centurionique*, singulare est, et corruptum esse arbitror. Nec tamen idem de hoc loco sentio, etsi aeque, ni fallor, sine exemplo est, centurionibus atque equitibus *alterum tantum* illius, quod militibus, divisum fuisse; eo quod mihi persuadeo, non multo ante hoc tempus in usu esse coepisse, ut triumphantes exercitui aliquid ex praeda dividerent, et ob id tum nondum certam rationem ac modum horum praemiorum servatum fuisse. Nam primam hujus rei a Livio mentionem puto fieri 10, 30, 10. DUK. Vocula *et* non adparet in Leid. 2. et Lovel. 1. Tum *in centurionibus* Voss. 2. Leid. 1. et Lovel. 2. ac 3.

§. 16. *Tutatus ad populum est L. Postumium legatum ejus*] *tutatus ad populum non est* Voss. 2. Tum *ejus* deficit in eodem Voss. 2. Lovel. 2. 3. 4. et Hearnii Oxon. L. 2. ac C. cujus loco *est* praefert Leid. 1.

Dicta die a M. Scantio tribuno plebis] *dicto die* Portug. et Haverk. Sed in hac locutione femininum genus masculino praeferre Livius solitus est. 2, 35, 6. *Quum die dicta non adesset.* c. 41, 11. *Invento apud quos-*

judicium: jactarique magis, quam peragi, accusatio ejus poterat.

1 XLVII. Exacto jam anno, novi tribuni plebis magistratum inierant: iisque ipsis, quia vitio crea-

dem, *diem dictam perduellionis*. 3, 66, 2. *Quum dies alicui nobilium dicta novis semper certaminibus conciones turbaret*. 5, 11, 4. *In eos ab se iram plebis invidiamque die dicta avertunt*. c. 29, 6. *Dies dicta erat tribunis plebis biennii superioris*. c. 32, 8. *Die dicta ab L. Appulejo tribuno plebis propter praedam Vejentanam*. et innumeris aliis locis. Similiter *prodicta dies*. 2, 61, 8. *Ante tamen, quam prodicta dies veniret, morbo moritur*. ubi alia exempla vide. Hinc praepositio deest in Florent. praenomen tribuni in Voss. 2. Leid. 1. et Lovel. 2. 3. ac 4. cui *Caji* praenomen tribuit Harlej. Deinde *Caucio tribuno plebis* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Portug. et Gaertner. *Cantio* Leid. 1. Lovel. 2. 3. 4. et Haverk. *Contico* Voss. 2. et Hearnii Oxon. L. 2. *Mantio* Harlej. *Cancio* edd. usque ad Gruterum, qui *Cantio* substituit. Id in *Scantio* mutavit Cl. Jac. Gronovius. Videtur in eo secutus fuisse Pighium in annal. ad ann. CDLX. p. 398. qui tribunum plebis hujus anni, a quo Postumius accusatus fuerat, *M. Scantium* vocat. In ipso Livio alibi vel *Cantios*, vel *Scantios*, qui in marmoribus saepius obcurrunt, referri non memini. Memoratur tamen *L. Scantinius pontifex* 23, 21, 7. et *L. Cantilius scriba pontificis* 22, 57, 3. cujus gentis nomen a *Cantius* eodem modo formatum esse videtur, ut a *Quinctius*, *Quinctilius*; a *Sextius*, *Sextilius*. Certe, invitis libris vulgatum mutare hoc loco, mali moris esse puto; quare priorem lectionem revocavi.

Fugerat in legationem (ut fama ferebat) populi judicium] *ne fama*, omissa voce *ferebat*, Lovel. 4. *ut fama populi ferebat*, *judicium* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 3. Male. Livius 2, 61, 3. *Numquam ante tam invisus plebi reus ad judicium vocatus populi est*. Praeterea Cl. Ant. Perizonius ad marginem Livii legendum conjecit *fugerat in legatione*, vel *fugerat legatione*. Priorem lectionem probat Klock. Mox *acterique magis*, pro *jactarique*, Lovel. 3. *jactari magis* Lovel. 4.

§. 1. *Novi tribuni plebis magistratum inierant*] *novi tribuni militum* Hearnii Oxoniensis L. 1. Tum *inerant* Leid. 1. *inierunt* Portug. Gaertn. Haverk. et Hearnii Oxoniensis B.

Iisque ipsis, *quia vitio creati erant*, *quinque post dies alii suffecti*] Idem de aedilibus plebis dicit 30, 39, 8. At plebeji magistratus auspicato non creabantur. Quomodo ergo *vitio creati* dicuntur? Hoc expedit Gruchius 2. de Comit. 4. in princ. et Respons. ad poster. Sigonii disputationem p. 842. ed. Hanov. DUK. *hisque ipsis* Florent. Voss. 2. Lovel. 3. 4. Portug. Gaertn. et Haverk. *his ipsi* Leid. 1. Tum *creati* deficit in Leid. 2. Deinde *duos post dies* Lovel. 2. 4. Harlej. Portug. Gaertn. Haverk. Hearnii Oxon. N. L. 2. [Veith.] et priscae edd. *II post dies* Voss. ambo,

ti erant, quinque post dies alii subfecti. Lustrum 2
conditum eo anno est a P. Cornelio Arvina, C.
Marcio Rutilo, censoribus: censa capitum millia
ducenta sexaginta duo trecenta viginti duo. Censo-

Leid. 2. et Lovel. 1. Aldus primus substituit, quod nunc vulgo circumfertur, eique consentiunt Florent. Leid. 1. et Klock. quod etiam propter horum codicum auctoritatem servo. Notas numerales *V* et *II* saepe in Mstis commutari, infra videbimus ad 37, 22, 4. Voces *quia vitio* etc. *Lustrum conditum* deerant in Lovel. 3. Insuper *aliis suffecti* Voss. 2. Leid. ambo, et Lovel. 1. Sed ultima litera prioris vocis ex alterius initio adsumta est. V. ad 28, 25, 2.

§. 2. *C. Marcio Rutilo*] *et C. Marco Rutilio* Portug. Gaertn. et Haverk. *C. Marco Rutilio* Hearnii Oxon. B. Cujus N. et L. 2. *et C. Marcio Rutilio* praeferunt. *Cornelio Marcio Rutilio* Lovel. 2. *C. Marcio Rutilio* Voss. duo, Leid. duo, Florent. Lovel. 1. 3. 4. Harlej. et primae edd. Primus Sigonius recte *Rutilo* edidit. V. ad 7, 17, 6. Paullo ante *τὸ est* aberat a Lovel. 2.

Censa capitum millia ducenta sexaginta duo trecenta viginti duo] Et Liviani et epitomarum manuscripti libri *septuaginta* habent. SIG. Pighius in Annal. ad annum CDLIX. p. 395. scribendum conjicit *censa civium millia*. Si quid mutandum, legerem *censa civium capita millia*, quia Livius ita plerumque numerum civium, qui censebantur, efferre solitus est. V. 3, 3, 9. c. 24, 10. et alibi saepe. Similiter etiam passim auctor Epitom. V. ad Epit. 1. Quum tamen codices hic nihil mutent, pro *capitum* reponere *civium*, vel *civium capita* temerarium puto; praesertim quum semel Livius ita locutus reperiatur, quemadmodum hoc loco locutus est, 9, 19, 2. *Censebantur ejus aetatis lustris ducena quinquagena millia capitum*. In numero etiam variant admodum codices. Primae edd. Rom. anni 1472. et Parm. legunt *millia CCCLII. CCCXXI*. Illis proximae Mediol. anni 1480. utraque Tarvis. et aliae *millia CCLII. CCCXXII.* quibus consentit Harlej. Postea editum est *millia CCLII. CCCXX.* quam lectionem quum aliae, tum etiam praeferunt Mediol. 1505. Ascensianae, et Mogunt. Numerus, qui nunc vulgo exstat, primum receptus est ab Aldo: cui concinunt Voss. 1. Leid. 1. et Lovel. 3. neque dissentit Voss. 2. nisi quod, inserta copula, legat *et trecenta viginti duo*. Non multum abeunt Florent. et Klock. *millia CCLX. CCCXXI* praeferentes. Sed *millia ducenta septuaginta duo CCCXXI* Haverk. *millia ducenta septuaginta trecenta viginti duo* Hearnii Oxon. C. et L. 2. *millia ducenta septuaginta duo*, omissis tribus sequentibus vocibus, ejusdem Hearnii B. et ex meis Gaertner. *millia CCLXII*, iisdem vocibus omissis, Portug. *millia CCLXXX. CCCXXII*. Leid. 2. Denique *millia CCCLXII, CCCXXI* ejusdem adhuc Hearnii N. quem numerum aperte falsum esse, docet locus modo ex Liv. 9, 19, 2. laudatus. Vulgatum itaque, in quod optimi codd. consentiunt, et quod verum esse etiam Pighius statue-

res vicesimi sexti a primis censoribus; lustrum un-
3 devicesimum fuit. Eodem anno coronati primum,

re videtur l. l. servandum puto, nisi si *viginti unum*, pro *viginti duo*, propter Florent. et Klock. consensum legere quis mallet. At ita a Livio dissentiet auctor Epitomarum. Verum huic difficultati jam respondi ad ipsam Epitom. hujus libri. [*trecenta viginti duo* omittit Veith.]

Censores vicesimi sexti a primis censoribus] In hanc lectionem consentiunt omnes, qua scripti, qua typis excusi, nisi quod *vicesimus sexti* sit in Florent. *viginti sex* in Hearnii Oxon. C. Attamen Dodwell. de Cyclis Diss. 10, 92. p. 632. vix esse dicit, cur dubitet, quin numeri longe majoris finem tantummodo conservarint hodierni librarii. Arbitratur itaque, numerum notis conceptum, atque olim scriptum fuisse *Censores LXXXVI. a primis censoribus*, sed postea duabus prioribus notis mutilatum numerum in verba *vicesimi sexti* transiisse. Primos enim censores institutos esse anno Varroniano cccxi. inde duo censorum quinquennium juga ad annum Varr. cccxx. fuisse, quo censurae tempus octodecim mensium spatio conclusit Aemilius Mamercus secunda dictatura; ita ut singulis trienniis bina fuerint censorum collegia. Ab eo tempore ad annum Varr. ccccxl. fuisse annos cxx. et proinde eo spatio exstitisse censorum paria octoginta, nempe octodecimestrium, a primis autem censoribus paria octoginta duo. Tum rursus vetus censurae jus instaurasse Ap. Claudium censorem, atque effecisse, ut deinceps essent, quemadmodum antea fuerant, quinquennales. Annis deinde viginti, ad anni Varr. ccccl. exitum, quatuor fuisse censorum quinquennalium bigas, quae superioribus additae octoginta sex paria censorum in universum efficient: ita tamen, ut Livius primos censores extra numerum reliquerit, quum censores anno Varr. cccclx. ineuntes numeraret *octogesimos sextos a primis censoribus*. Haec Dodwellus. Verum toto coelo errat. Licet enim Mam. Aemilius censuram octodecim mensium spatio concluserit, non tamen postea quolibet mense octavodecimo novi censores, adeoque uno triennio duo censorum paria creabantur: sed, quemadmodum antea fieri solebat, quolibet quinquennio semel tantum novi censores eligebantur, verum hac lege, ut post octodecim menses honore abirent, reliquo trium annorum et sex mensium spatio nulli censores in republica forent. Patet hoc ex cavillationibus Ap. Claudii supra l. 9, 33. qui contendebat, se censorem creatum esse ex formula primae istius legis, qua primitus censores instituti sunt, iisque imperium quinquenne datum est: similiter etiam reliquos censores post C. Furium et M. Geganium, in quorum censura lex Aemilia lata erat. Ita enim Appius ille praetexere potuit, etsi tenuerit lex Aemilia eos censores, quorum in magistratu lata esset; non tamen aut se, aut quemquam eorum, qui post eam legem latam creati censores essent, teneri ea lege potuisse. Praeterea, si post octodecim menses mox prioribus novi substitui solerent, cur non tempore Appii, exacto eo spatio, novi censores creati sunt, unde Appio censura abeundi necessitas imposita fuisset? Novos autem censores cre-

ob res bello bene gestas, ludos Romanos spectaverunt: palmaeque tum primum, translato e Graecia

ari Appius inpedire non potuisset, quia comitiis, quibus censores creabantur, non ipsi censores, sed consules praeerant. Insuper adhuc diutissime post Appii censuram censores tantum per octodecim menses, aut certe non per integrum quinquennium honorem obtinuisse, et satis magna quinquennii parte nullos in republica censores fuisse, colligi potest ex Livii 44, 15, 9. *Petentibus censoribus, ut ex instituto ad sarta tecta exigenda et ad opera, quae locassent, probanda anni et bimensis tempus prorogaretur, Cn. Tremellius tribunus intercessit.* Si eo tempore censores per integrum quinquennium magistratum obtinuissent, illud anni et bimensis tempus, per quod censuram sibi prorogari petebant, excurrisset in tempus novorum censorum, adeoque tum quatuor censores uno tempore exstitissent, quod erat inauditum. Aliter quidem hunc locum Livii exposuit Dodwellus, verum expositionem ejus ad illum locum refellere conabor. Tandem iidem illi censores, C. Claudius Pulcher et Ti. Sempronius Gracchus, honorem adepti sunt anno DLXXXIV. ut referunt fasti Capitolini, anno vero proximo, creatis jam novis consulibus, qui anno DLXXXVI. consulatum gererent, sed priusquam magistratum iniissent, petunt anni et bimensis tempus sibi prorogari. Si autem eo tempore censores per quinquennium honorem obtinerent, subfecisset, si post triennium id sibi concedi petiissent. Verum nunc eo anno petierunt, quia instabat finis anni et sex mensium, quibus exactis dignitate abituri erant.

Lustrum undevicesimum fuit] In Capitolinis fragmentis hoc *lustrum tricesimum* esse, scriptum est. Varietatis causa est, quod Livius decem lustra ante censores creatos acta praeterire videtur. Numerus etiam hic censorum negligentiam ejus arguit in tradendis ante censoribus: neque enim, qui ab eo supra editi sunt, hanc summam conficere possunt. SIG. V. etiam Pighium in Annal. ad ann. CCCCLIX. p. 395. Ceterum *lustrum vigesimum fuit* Voss. 2. *lustrum undeviginti* Lovel. 4. *lustrum inde viginti* Lovel. 3. *lustrum iñ XX* Lovel. 1. *lustrum unde XX* Florent. *lustrum inde vigesimum* Leid. 2. Gaertn. et apud Hearnium Oxon. L. 2. qui *lustrum un vigesimum* invenit in N. *lustrum autem vicesimum* in L. 2. *lustrum quartum vicesimum* in C. Omnia autem haec verba cum praecedentibus *Censores vicesimi sexti a primis censoribus* deficiunt in Lovel. 2.

§. 3. *Coronati primum, ob res bello bene gestas, ludos Romanos spectaverunt*] V. Lipsium 5. de Milit. Rom. Dial. 17. DUK. *coronati sunt primum* Leid. 2. et Lovel. 1. a m. 1. *coronati primo* Gaertn. Tum vox *bello* non adparet in Portug. Gaertn. et Haverk. Deinde *spectarunt* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. Mox *translato egregio more, pro e Graecia*, Voss. 1. Leid. ambo, Lovel. 1. 2. 3. 4. Florent. Portug. Gaertn. Haverk. et Hearnii Oxon. L. 2. C. ac N. in cujus posterioris margine *e Graecia* emendatur. Similiter alibi nonnumquam errasse librarios, constat ex illis, quae Cel. Burmann. notavit ad Sueton. Calig. 22. *translato ex regio more* Voss. 2.

4 more, victoribus datae. Eodem anno ab aedilibus
curulibus, qui eos ludos fecerunt, damnatis aliquot
pecuariis, via a Martis silice ad Bovillas perstrata
5 est. Comitia consularia L. Papirius habuit: creavit
consules Q. Fabium Maximi filium Gurgitem et D.
Junium Brutum Scaevam. ipse Papirius praetor fa-
6 ctus. Multis rebus laetus annus vix ad solatium
unius mali, pestilentiae urentis simul urbem atque

§. 4. *Damnatis aliquot pecuariis, via a Martis silice ad Bovillas perstrata est*] *pecuniariis* Voss. ambo, Leid. 2. Lovel. 1. 3. Portug. Gaertn. Haverk. et Hearnii Oxon. L. 2. ac C. V. supra hoc lib. ad c. 23, 13. Deinde *via Martis scilicet ad Bevillas* Haverk. *via Martis silice ad Bovillas* Portug. et Haverk. *vi armatis silice ad Bovillas* Florent. Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. Sed ultima litera vocis *via* et praepositio *a* in vicem altera alteram eliserunt. V. ad 5, 52, 10. et ad 23, 8, 9. *via Martis scilicet ad Bovillas* Haverk. *via Martis silicea Bovillas* Lovel. 2. *via Martis silicea ad Bovillas* Lovel. 4. De aede Martis et via a porta Capena ad eam nuper, nunc vero ab ea Bovillas strata v. Cel. Duker. ad hujus lib. c. 23, 13. *via Narniatis* est in Neap. Latinii. Tum *prostrata est* Lovel. 4. V. ad 9, 10, 7. *Tò est* non adparet in Lovel. 2. Paullo ante *fecere*, pro *fecerunt*, Lovel. 4.

§. 5. *Q. Fabium, Maximi filium, Gurgitem et D. Junium Brutum Scaevam*] *Q. Favium Maximi filium Gurgitem* Florent. et Klock. V. ad 7, 22, 2. *L. Quinctium Maximi filium Gurgitem* Leid. 2. *Q. Fabii Maximi Fabium Gurgitem* Port. Gaertn. et Haverk. *Q. Fabium Maximum filium Gurgitem* Lovel. 4. *Q. Fabium Maximum filium Gurgentem* Lovel. 2. *Q. Fabium Maximum C. Gurgentem* Lovel. 3. *Q. Fabium Maximum*, duabus proximis vocibus omissis, Voss. 2. *Q. Fabium Maximum T. Fabium Gurgitem* Oxon. B. apud Hearnium, qui *Q. Fabium Maximum, Furium Gurgitem* invenit in C. *Q. Fabium Maximum Gurgitem* in L. 2. *Q. Fabium Maximum filium Gurgitem* in N. Sed nihil mutandum. *Q. Fabium Maximi filium* dictum est eo modo, quo supra 4, 16, 7. *Nec plures, quam tres, tribunos consulari potestate creavit, et in iis L. Quinctium Cincinnati filium.* et c. 45, 5. *C. Servilium Prisci filium, quo dictatore Fidenae captae fuerant.* ubi plura vide. Tum *et Decium Junium Brutum Suam* Haverk. *et Decium Junium Brutum Scaevam* Portug. *et B. Junium Brutum Scaevam* Lovel. 3. *et S. Junium Brutum Saevam* Lovel. 4. *et Junium Brutum Scaevam* Harlej. *Junium Brutum Scaevam* edd. usque ad Froben. anni 1535. Mox *item Papirius*, pro *ipse Papirius*, Haverk.

§. 6. *Ad solatium unius mali, pestilentiae urentis simul urbem atque agros, subfecit*] *ad solatium minus mali* Haverk. Hinc *pestilentiae urenti simul* Voss. 1. Leid. ambo, Lovel. 1. et

agros, subfecit; portentoque jam similis clades erat. et libri aditi, quinam finis, aut quod remedium ejus mali ab Diis daretur. Inventum in libris, 7
Aesculapium ab Epidauro Romam arcessendum. neque eo anno, quia bello occupati consules erant, quidquam de ea re actum: praeterquam quod unum diem Aesculapio supplicatio habita est.

Haverk. Sed litera sibilans finalis intercepta est a prima vocis sequentis. V. infra ad 37, 29, 5. *pestilentiae virenti simul* Florent. Sed *urens* ac *virens* etiam alibi scribae commutarunt. V. Bentlej. ad Horat. epod. 17, 33. *pestilentia urenti simul urbem* Lovel. 2. Pestilentia hic dicitur *urere*, quemadmodum fames apud Quinctil. Declam. 12, 9. *Urit iterum fames, et, quod modo ex ore projecimus, conligendum est.* Vox *urentis* deficit in Lovel. 4. sed relicta lacuna. Deinde *subficit* Florent. et Leid. 1. Paullo ante vocabulum *laetus* exsulabat a Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. Mox autem *portento jam similis clades erat* legit Haverk. *portentoque jam similis cladis erat* Gaertn. V. ad 21, 57, 14.

Libri aditi, quinam finis, aut quod remedium ejus mali ab Diis daretur] *libri additi* Leid. 1. V. ad 4, 57, 11. *libri aditi, finis aut quod remedium* Portug. *libri aditi, quinam finis aliter quod remedium* Lovel. 3. *libri aditi, quinam finis, aliter aut remedium* Voss. 2. Sed voci *aliter* subjiciuntur stigmata, eam delendam esse indicantia. Hinc *a Diis* Voss. 2. Lovel. 3. et Haverk. *ab his* Gaertn.

§. 7. *Inventum in libris, Aesculapium ab Epidauro Romam arcessendum*] *Tà in libris* non adparent in Lovel. 2. *in libris Aesculapii* inepte legit Gaertn. Ceterum *arcessendum*, pro *accersendum*, ex Pall. legendum monuit Gebhard. supra 3, 9, 13. V. ad 2, 19, 10. Paullo post *occupati consules bello erant* alio ordine exhibent Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Portug. Gaertn. et Haverk. *occupati consules erant*, una voce omissa, Lovel. 4.

Unum diem Aesculapio supplicatio habita est] *per unum diem* Hearnii Oxon. L. 1. Sed reliqui omnes codd. praepositionem ignorant; quam etiam addi nihil opus est. V. supra hoc lib. ad c. 21, 6.

